

ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ
ΗΛΙΑ ΕΚΔΙΚΟΥ
ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

20

ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ
(ΚΕΦΑΛΑΙΑ, ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΕΣ Α'-Γ')

ΗΛΙΑ ΕΚΔΙΚΟΥ
(ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ ΓΝΩΜΙΚΟΝ)

ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ
(ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΚΡΥΠΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
(ΠΕΡΙ ΝΗΨΕΩΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ
(ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ)

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἐκ τῶν

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγο

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
20

Ἐπόπτης – Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1996

ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΗΘΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΕΣ Α' - Γ'

ΝΙΚΗΤΑΣ Ο ΣΤΗΘΑΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος

Ὁ Νικήτας Στηθάτος γεννήθηκε κατὰ τὸ 1014¹. Χρήσιμες πληροφορίες γι' αὐτὸν μᾶς παρέχει ὁ *Βίος Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔργο τοῦ Νικήτα. Σύμφωνα μὲ τις πληροφορίες αὐτὲς ὁ Νικήτας ἐγκατέλειψε σὲ ἡλικία δεκατεσσάρων χρόνων τὰ ἐγκόσμια γιὰ νὰ ἀκολουθήσει τὸν μοναχικὸ βίον. Εἰσηλθε ὡς δόκιμος μοναχὸς στὴ μονὴ τοῦ Στουδίου, ὅπου ἀργότερα πρόσφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίες.

Διαμένοντας μόνιμα στὴ μονὴ τοῦ Στουδίου ἐπισκεπτόταν συχνὰ τὸν Συμεῶν τὸν Νεὸ Θεολόγο, ὁ ὁποῖος παρέμενε στὸ μικρὸ μοναστήρι τῆς ἁγίας Μαρίνας ποὺ ἴδρυσε ὁ ἴδιος ὁ Συμεῶν στὴν Προποντίδα. Ἐπὶ τὴν ἀπό τὴν συχνὴ ἐπισκέψεις ἐπηρεάστηκε πολὺ ἀπ' αὐτὸν καὶ δέχθηκε τέτοια ἐπίδραση, ὥστε ὀνόμαζε τὸν ἑαυτοῦ «γνήσιο μαθητὴ καὶ πνευματικὸ τέκνον του».

Κατὰ τις πληροφορίες τοῦ *Βίου* τρία χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Συμεῶν ὁ Νικήτας ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν ἐπιστολὴν ποὺ ἀναφερόταν στὴν ἀνάγκη διαδόσεως τῶν συγγραμμάτων του. Δεκατρία χρόνια μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Συμεῶν (1037) ἔλαβε μὲ ὄραμα νέα ἐντολὴν νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἐκδοσὴ καὶ διάδοσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ διδασκάλου του. Ἔτσι ἐπιδόθηκε στὴ σύνταξιν ἐγκωμίων, ἀκολουθίας καὶ βιογραφίας τοῦ Συμεῶν.

1. Τὸ ἔτος γαννήσεως τοῦ Νικήτα Στηθάτου δὲν εἶναι μὲ ἀκρίβεια καθορισμένο καὶ δὲν εἶναι γενικὰ ἀποδεκτό. Γι' αὐτὸ προτάθηκαν ἀπὸ τοὺς μελετητὲς διάφορες χρονολογίες. Τὸ 1014 δέχεται κατὰ προσέγγισιν ὁ Π. Κ. Χρήστου στὸ ἔργο του *Νικήτα Στηθάτου, Μυστικὰ Συγγράμματα*, Θεσσαλονίκη 1957, καὶ σὲ ἄλλες μελέτες του. Ἐπὶ τὸ παραπάνω ἔργο ἀντλοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ βιογραφικὰ καὶ λοιπὰ γραμματολογικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Νικήτα Στηθάτον

Συνάντησε αντιδράσεις ἀπὸ τὴν ἡγεσία τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου καὶ γι' αὐτὸ ὑποχρεώθηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴ μονή. Οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς ὀφείλονταν στὴν προσπάθεια ἀγιοποιήσεως τοῦ Συμεών, στὴν ἀντίληψή του γιὰ ἐπίτευξη τῆς τελείωσης διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς θεωρίας, καὶ στὴν ἐνασχόληση του μὲ τὴ σύνταξη ἔργων ἐναντίον τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν, πού δὲν ἄρесе στοὺς μοναχοὺς τοῦ Στουδίου.

Ὁ Νικήτας ἐζήσε πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ σχίσμα καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ σύνταξη ἀσκητικῶν πραγματειῶν. Στὸ μεταξὺ εἶχε γίνει πάλι δεκτὸς στὴ μονή καὶ σὲ μεγάλη ἡλικία ἐγινε ἡγουμένος τῆς. Πέθανε πιθανῶς τὸ 1090.

2. Συγγράματα

Ὁ Νικήτας Σπηθάτος ὑπῆρξε πολυγρᾶφος συγγραφέας. Ἀσχολήθηκε μὲ ποικιλία θεμάτων καὶ ἀναδείχθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους πνευματικούς καὶ μυστικούς συγγραφεῖς. Ἡ σκέψη του εἶναι σαφῆς καὶ ἡ γλώσσα του ἀπλή· δὲν ἀποφεύγει τίς ἐπαναλήψεις, τίς εἰκόνες καὶ τίς μεταφορές. Οἱ ἀντιλήψεις του δὲν εἶναι πρωτότυπες. Ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη καὶ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο. Σὲ πολλὰ σημεῖα δέχθηκε τὴν ἐπίδραση καὶ παλαιότερων θεολόγων καὶ κυρίως τοῦ Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ.

Ἐγραψε ἀγιολογικά, πολεμικά, δογματικά, ἀσκητικά καὶ λειτουργικά ἔργα, καθὼς καὶ ἐπιστολές. Τὰ ἔργα του δὲν εἶναι ἐκτενῆ, καὶ ἔχουν ἔκδοθεῖ ἀπὸ διαφόρους².

Α'. **Ἀγιολογικά :** Ἀρχικὰ ὁ Νικήτας ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συλλογὴ καὶ τὴν ἔκδοση τῶν συγγραμμάτων τοῦ διδασκάλου του Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, καὶ ἔγραψε τὸ Προοίμιο στοὺς Θείων Ἐρώτων Ὑμνους. Ἐπειτα ἔγραψε ἐγκώμιο πρὸς τιμὴν τοῦ Συμεών, ὕμνους πανηγυρικούς καὶ τὸν *Βίος*³, μὲ τὸν ὁποῖο ἀπέβλεπε στὴν προβολὴ καὶ τὴ δικαίωση τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου του. Μὲ τὸ ἔργο του *Κατὰ Ἀγιοκατηγόρων* ἀπέβλεπε στὴν ἐπιβολὴ τῆς ἀγιότητος τοῦ Συμεών. Τέλος σώζεται καὶ *Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον*.

2. Ἔργα τοῦ Νικήτα Σπηθάτου ἔχουν ἐκδόσει οἱ : J. Dapouzes, A. K. Δημητρακόπουλος, I. Hausherr, L. Hergendrother, J. Koder, A. Michel, I.-P. Migne, Νικόδημος Ἀγιορείτης καὶ Π. Κ. Χρήστου.

3. Τὸ ἔργο τοῦ Νικήτα Σπηθάτου, *Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου* ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Π. Κ. Χρήστου στὴ σειρὰ αὐτῆ τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ, Θεσσαλονίκη 1983, Τόμ. 19Α, σσ. 8, 327.

Β'. Πολεμικά : Ὁ Νικήτας ἔγραψε πραγματεῖες κατὰ τῶν Λατίνων, τῶν Ἀρμενίων καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων. Οἱ πραγματεῖες του κατὰ τῶν Λατίνων ἀπετέλεσαν, ὅπως σημειώθηκε παραπάνω, τὴν ἀφορμὴν, γιὰ τὴν πρόσκαιρη ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ Στουδίου καὶ ἄσκησαν μεγάλη ἐπίδραση στὴν πολεμικὴ ἐναντίον τῶν Λατίνων. Εἰδικότερα ἔγραψε τὰ ἔργα:

1. *Πρὸς Ρωμαίους, περὶ ἀζύμων καὶ νηστείας Σαββάτων καὶ γάμου τῶν ἱερέων.*
2. *Περὶ ἐνζύμων, κατὰ Ἀρμενίων καὶ Λατίνων.*
3. *Διάλεξις πρὸς Φράγκους.*
4. *Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*
5. *Λόγοι κατὰ τῆς αἵρέσεως τῶν Ἀρμενίων (τέσσερις λόγοι).*
6. *Λόγος κατὰ Ἰουδαίων.*

Γ'. Δογματικά καὶ Ἀσκητικά:

1. *Κεφάλαια Πρακτικά, Φυσικά καὶ Γνωστικά, σὲ τρεῖς ἑκατοντάδες.*
2. *Λόγος κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν.*
3. *Περὶ οὐρανίου καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.*
4. *Περὶ ψυχῆς.*
5. *Περὶ νοητοῦ παραδείσου.*
6. *Περὶ ὄρων ζωῆς.*
7. *Ὁμολογία πίστεως.*

Δ'. Λειτουργικά: Ἐγραψε τρία σύντομα δοκίμια ποὺ ἀναφέρονται σὲ λειτουργικὰ ἔθιμα τῆς μονῆς Στουδίου.

1. *Εἰς τὴν ζώνην τῶν Στουδιτῶν Διακόνων.*
2. *Περὶ τοῦ διὰ τῶν χειρῶν ἀσπασμοῦ.*
3. *Περὶ τοῦ Ἀλληλουΐα τῶν Ἀναβαθμῶν.*

Ε'. Ἐπιστολές. Σώζονται ἐννέα ἐπιστολές τοῦ Νικήτα καὶ τέσσερις ἐπιστολές ἄλλων προσώπων πρὸς αὐτόν.

3. *Τὰ κεφάλαια Πρακτικά, φυσικά γνωστικά.*

Στὶς τρεῖς ἑκατοντάδες τῶν Κεφαλαίων ὁ Νικήτας Στηθάτος περιγράφει κατὰ τὸν γνωστὸ στοὺς ἀσκητὲς καὶ μυστικούς θεολόγους

σχῆμα τῆς προσπάθειες τῶν πιστῶν, καὶ κυρίως τῶν μοναχῶν, νὰ φθάσουν μὲ τὴν ἐπίπονη μετάνοια καὶ τὴν ἐντατικὴ ἄσκηση στὴν πλήρη γνώση τῶν ἀνθρώπινων καὶ θείων πραγμάτων καὶ στὴν πνευματικὴ τελείωση⁴. Ἀπὸ τὴν ἀμαρτωλὴ ζωὴ ὁ πιστὸς ὀφείλει νὰ περάσει στὴν πράξη, στὴν ἄσκηση· ἀπ' αὐτὴ στὴ γνώση, στὴ φυσικὴ θεωρία, καὶ ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία στὴ μυστικὴ θεολογία. Ἡ πράξη ἢ ἡ ἄσκηση ἀντιστοιχεῖ στὸ πρῶτο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Πολλὰ εἶναι τὰ μέσα τῆς ἄσκησης, γνωστὰ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Νικήτας ἀναφέρει τὴ νηστεία, τὴν ἀγρυπνία, τὴν ἐγκράτεια, τὴν προσευχὴ, τὴν καθάαρση τῆς ψυχῆς, τὴ νέκρωσι τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος καὶ ἰδιαίτερα τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας. Σκοπὸς τῆς ἄσκησης εἶναι νὰ φθάσει ὁ πιστὸς στὴν ἀπάθεια. Σ' αὐτὸ τὸ στάδιο ἀναφέρεται ἡ πρώτη ἑκατοντάδα *Πρακτικῶν Κεφαλαίων*. Ἡ γνώση ἀντιστοιχεῖ στὸ δεύτερο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ εἶναι ὁ ἀγῶνας γιὰ κατανόηση τοῦ Θεοῦ καὶ φυσικὴ θεωρία τῆς κτίσεως. Σ' αὐτὸ τὸ στάδιο ἀναφέρεται ἡ δεύτερη ἑκατοντάδα *Φυσικῶν Κεφαλαίων*, μὲ τίτλο *Περὶ καθάρσεως τοῦ νοῦ*. Ἡ θεολογία ἀντιστοιχεῖ στὸ τρίτο στάδιο τῆς τελείωσης καὶ εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ θέωσι τοῦ ἀνθρώπου. Σ' αὐτὸ τὸ ὑψιστο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἀναφέρεται ἡ τρίτη ἑκατοντάδα *Γνωστικῶν Κεφαλαίων*, μὲ τίτλο *Περὶ ἀγάπης καὶ τελειώσεως βίου*. Γενικὰ τὰ κεφάλαια κάθε ἑκατοντάδας δὲν ἀναφέρονται ἀποκλειστικὰ στὸ κύριο θέμα τους, ἀλλ' ἀναφέρονται καὶ σὲ θέματα τῶν ἄλλων ἑκατοντάδων.

Στὴ σύνταξη τῶν Κεφαλαίων ὁδηγήθηκε ὁ Νικήτας ἀπὸ τέσσερις αἰτίες τῆς ὁποῖες ἀναφέρει ὁ ἴδιος⁵. Πρῶτη εἶναι ἡ ἐλευθερία, δηλαδὴ ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς. Δεύτερη εἶναι ἡ καθαρὸτητα τοῦ νοῦ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τὴν προσευχὴ. Τρίτη εἶναι ἡ ἐνοίκηση μέσα μας τῆς ἁγίας Τριάδας, ἀπὸ τὴν ὁποῖα προέρχονται οἱ φωτοχυσίαι τοῦ Πνεύματος. Καὶ τέταρτη αἰτία εἶναι ἡ ὑποχρέωσι κάθε ἀνθρώπου ποὺ ἔλαβε τὸ τάλαντο τοῦ λόγου τῆς γνώσεως νὰ γράφει, ὅσα συντελοῦν στὴν ὠφέλεια τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ μεταδώσει τὸ τὰ-

4. Γιὰ τὴν πνευματικὴ τελείωσι τοῦ ἀνθρώπου σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Νικήτα Στηθάτου βλ. Δ. Γ. Τσάμη, *Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Νικήταν τὸν Στηθάτον*, Θεσσαλονίκη 1971. Στὸ ἔργο αὐτὸ ἀναφέρονται οἱ ἐκδόσεις ἔργων τοῦ Νικήτα Στηθάτου καθὼς καὶ Βιβλιογραφία γενικὴ καὶ εἰδική, γιὰ τὰ συγγράμματα καὶ τὴ διδασκαλία του (σελ. 147-156).

5. *Πρῶτη ἑκατοντάδα Πρακτικῶν Κεφαλαίων*, 1.

λαντο αὐτὸ καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Τὰ Κεφάλαια τοῦ Νικήτα Στηθάτου κινουῦνται μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνιαίας πατερικῆς γραμμῆς τῆς θεολογικῆς θεογνωσίας ποὺ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς θέας τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, καὶ διακρίνονται γιὰ τὴ δύναμη καὶ τὴν καθαρότητα τῶν νοημάτων καὶ γιὰ τὴ χάρη τῆς ἔκφρασης. Δίκαια λοιπὸν χαρακτηρίσθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας «ἀκριβῆς κανόνας τῆς πράξης», «ὁδηγὸς τῆς ἀληθινῆς γνώσης», «τελείωση τοῦ θεομίμητου βίου» καὶ γενικᾶ «ταμεῖο πλουσιότατο τῆς ἠθικῆς καὶ ἀλληγορικῆς διδασκαλίας»⁶.

Οἱ τρεῖς ἑκατοντάδες τῶν Κεφαλαίων τοῦ Νικήτα Στηθάτου συμπεριελήφθησαν στὴ Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν καὶ στὴν Πατρολογία τοῦ J. P. Migne⁷ ἀπ' ὅπου καὶ λαμβάνεται γιὰ τὴ δημοσίευση τοῦ παρόντος τόμου.

6. Στὸ σύντομο βιβλιογραφικὸ σημείωμα γιὰ τὸν Νικήτα Στηθάτο.

7. Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, Γ' 273-335. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἡ συλλογὴ αὐτὴ φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Κορίνθου Μακάριο Νοταρᾶ (1731-1805) καὶ συμπληρώθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη. Ἡ πρώτη ἐκδοσὴ ἐγίνε στὴ Βενετία τὸ 1872 καὶ στὴ συνέχεια ἀκολούθησαν ἄλλες ἐκδόσεις.

*ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ
ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΣΤΑΤΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ,
ΜΑΘΗΤΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ*

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νικήτας ὁ ὀσιώτατος πρεσβύτερος τῆς Στουδίων Μονῆς, ὁ καὶ Στηθαῖτος ἐπικαλούμενος, ἦν ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ χιλιοστῶ τριακοστῶ, μαθητῆς χρηματίσας Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου ὁ γνησιώτατος, παρ' οὗ πολλὰ μὲν ἐμνήθη τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας μυστηριώδη μαθήματα καὶ τοσοῦτον τὰς ἐκείνου ἀνεμάξατο ἀρετάς, ὡς ἄλλον ἀτεχνῶς δείκνυσθαι τοῦ διδασκάλου παρήλιον, ὅλας, ὡς εἰπεῖν, τὰς ἀγγοειδεῖς ἀντανακλάσεις τῶν ἐκείνου χαρισμάτων καὶ διδαγμάτων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ διαλάμποντα. Παρ' ἑαυτοῦ δὲ πόνοις ἀτρύτοις ταῖς θείαις ἐμφιλοσοφήσας Γραφαῖς, πάμπολλα καὶ κάλλιστα νοήματα συλλεξάμενος, ἔστι δι' αὐτὸν καὶ πείρα καὶ μακαρίῳ πάθει μὴ μόνον μαθῶν, ἀλλὰ καὶ παθῶν καὶ οἶονεὶ ἐγκύμονα θείων καὶ ὑπερφυῶν ἐννοιῶν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ἐκ τούτων ἀπάντων ἀπεργασάμενος, ὑψηλὰ καὶ σοφώτατα πονήματα ἀπεκύησεν, ὡς ἔξεστι κρίνειν τοῖς βουλομένοις ἐκ τῶν προκειμένων τριῶν ἑκατοντάδων αὐτοῦ, ὅς ἀκριδῆ κανόνα τῆς πρακτικῆς καὶ γνώσεως ἀπλανοῦς ὁδηγίαν καὶ βίου θεοειδεστάτου τελείωσιν, καὶ συνόλως εἰπεῖν, ταμεῖον πλουσιώτατον τῆς ἠθικῆς καὶ ἀλληγορικῆς ιδέας εἰπῶν τις, ἅπασαν ἐρεῖ τὴν ἀλήθειαν ὡς μὲν γὰρ εἰσιν ὑψηλαὶ τοῖς νοήμασιν, ὡς δὲ μεγαλήγοροι τῇ καλλιπερίᾳ τῆς φράσεως ὥστε ἄπορον εἶναι πότερον διὰ τὸν ἐν αὐταῖς ἐγκείμενον νοῦν ἢ διὰ τὸ κομψὸν τῶν λέξεων, τοσαύτην χάριν ἐγχεῖσθαι ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ψυχαῖς

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ
ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ
ΜΑΘΗΤΗ ΤΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Ο Νικήτας, ὁ ὀσιώτατος πρεσβύτερος τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, ὁ ὀνομαζόμενος καὶ Στηθαῖος, ἔζησε τό 1030 μ.Χ., καὶ ὑπῆρξε ὁ πιὸ γνήσιος μαθητὴς τοῦ Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου. Ἐπ’ αὐτὸν μυήθηκε πολλὰ μυστηριώδη μαθήματα τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας, καὶ μιμήθηκε τόσο πολὺ τὶς ἀρετὲς του, ὥστε νὰ φαίνεται σὰν ἄλλος ἥλιος πλησίον τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ ἀκτινοβολεῖ μέσα στὴν ψυχὴ του ὅλες, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, τὶς φωτεινὲς ἀντανεκλάσεις τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν διδαγμάτων ἐκείνου. Καὶ ἀφοῦ μόνος του μὲ ἀκατάβλητους κόπους φιλοσόφησε στὶς θεῖες Γραφές καὶ συνέλεξε πέρα πολλὰ καὶ ὠραιότατα νοήματα, καὶ ἀφοῦ ὠριμένα τὰ ἔμαθε ὄχι μόνο μὲ πείρα καὶ μακάριο πάθος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔπαθε, καὶ ἀφοῦ ἀπ’ ὅλα αὐτὰ ἔκανε τὴ διάνοιά του νὰ ἐγκυμονεῖ κατὰ κάποιον τρόπο θεῖες καὶ ὑπερφυσικὲς ἐννοίες, γέννησε ὑψηλὰ καὶ σοφώτατα πονήματα, ὅπως μπορούν νὰ κρίνουν ὅσοι ἐπιθυμοῦν ἀπὸ τὶς παροῦσες τρεῖς ἑκατοντὰδες τῶν κεφαλαίων του, τὶς ὁποῖες ἂν κανεῖς τὶς ὀνομάσει ἀκριβῆ κανόνα τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως καὶ ὁδηγὸ τῆς ἀπλανοῦς γνώσεως καὶ τελείωσης τοῦ θεόμορφου βίου, καὶ γενικὰ ταμεῖο πλουσιώτατο τῆς ἠθικῆς καὶ ἀλληγορικῆς διδασκαλίας, θὰ πεῖ ὅλη τὴν ἀλήθεια, γιατί εἶναι ὑψηλὲς ὡς πρὸς τὰ νοήματα καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὡς πρὸς τὴν καλλιτέπεια τῆς ἐκφράσεως. Ἐτσι ἀπορεῖ κανεῖς ποῖο ἀπὸ τὰ δύο, τὸ νόημα τοῦ περιεχομένου τους ἢ ἡ κομψότητά τῶν λέξεων χύνει τόσο μεγάλη χάρι στὶς ψυχὰς τῶν ἀναγνωστῶν.

*ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ
ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ
ΜΑΘΗΤΟΥ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ*

*ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΡΩΤΗ*

Τέσσαρας, οἶμαι, τὰς αἰτίας εἶναι ἐν τριάδι τελεία τῶν ἀρετῶν, τὰς ἐπὶ τὸ γράφειν κινούσας τὰ λυσιτελεῖ τὸν ἄρτι τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς ὑπερκύψαντα καὶ πρὸς τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς ἐφθακότα θεολογίας. Καὶ πρῶτην μὲν εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, αὐτήν, φημί, τὴν ἀπάθειαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐξ ἐπιπόνου προᾶξεως ἐπὶ τὴν φυσικὴν προκόψασαν θεωρίαν τῆς κτίσεως καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς θεολογίας εἰσελθοῦσαν ἐκεῖθεν. Δευτέραν δέ, τὴν ἐκ δακρῶν καὶ προσευχῆς τοῦ νοῦς καθαρότητα, παρ' οὗ ὁ λόγος γεννᾶται τῆς χάριτος καὶ τὰ ρεῖθρα πηγάζει τῶν νοημάτων. Τρίτην, τὴν ἐν ἡμῖν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνοίκησιν, ἐξ ἧς αἱ φωτοχυσίαι τοῦ Πνεύματος αἱ πρὸς τὸ συμφέρον ἐν ἐκάστῳ τῶν καθαιρομένων γινόμεναι, εἰς φανέρωσιν τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ἀνακάλυψιν τῶν κεκρυμμένων ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ. Τετάρτην, τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην, παντὶ τῷ τὸ τάλαντον λαβόντι τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, τῆς ἀπειλῆς τοῦ Θεοῦ, «δοῦλε πονηρέ», λεγούσης, «καὶ ὀκνηρέ, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, κἀγὼ ἔλθὼν, ἀπήτησα ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ», δι' ἣν ἄρα καὶ Δαβὶδ μάλιστα δεδοικῶς ἔλεγεν· «ἰδοὺ τὰ χεῖλη μου σὺ μὴ κωλύσω, Κύριε, σὺ ἔγνωσ τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς».

1. Οἱ τρεῖς αἰτίες· ἡ πίστις, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀγάπη.

2. Ματθ. 25, 27.

3. Ψαλμ. 39, 10-11.

ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟΥ
ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ
ΜΑΘΗΤΟΥ
ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΡΩΤΗ

1 **Τ**έσσερις, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι οἱ αἰτίες στὴν τέλεια τριάδα τῶν ἁρετῶν¹, οἱ ὁποῖες παρακινοῦν στὸ νὰ γράφει τὰ ὠφέλιμα ἐκεῖνον ποῦ βάδισε ἤδη πέρα ἀπὸ τὸ μέσο τῆς ἀρχῆς καὶ ἔχει φθάσει πρὸς τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς θεολογίας. Καὶ πρώτη εἶναι ἡ ἐλευθερία, αὐτὴ δηλαδή ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐπιπονη πράξη προχώρησε στὴ φυσικὴ θεωρία τῆς κτίσης καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰσῆλθε στὸ γνόφο τῆς θεολογίας. Δεύτερη εἶναι ἡ προερχόμενη ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τὴν προσευχὴ καθαρότητα τοῦ νοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο γεννιέται ὁ λόγος τῆς χάριτος καὶ πηγάζουν οἱ ποταμοὶ τῶν νο-ημάτων. Τρίτη εἶναι ἡ ἐνοίκηση μέσα μας τῆς ἁγίας Τριάδας, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχονται οἱ φωτοχυσίες τοῦ Πνεύματος, ποῦ γίνονται πρὸς τὸ συμφέρον στὸν καθένα ποῦ καθαρίζεται, γιὰ τὴ φανέρωση τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν ἀνακάλυψη τῶν κρυμμένων στὴν ψυχὴ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ. Τέταρτη, γιὰ ὅποιον ἔλαβε τὸ τάλαντο τοῦ λόγου τῆς γνώσης, εἶναι ἡ ἐπικείμενη ἀνάγκη τῆς ἀπειλῆς τοῦ Θεοῦ ποῦ λέγει· «δοῦλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρῆ, ἔπρεπε νὰ καταθέσεις τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες καὶ ἐγώ, ὅταν θὰ ἐπέστρεφα, θὰ τὰ ἔπαιρνα πίσω μὲ τόκο»². Ἐξ αἰτίας αὐτῆς καὶ ὁ Δαβὶδ φοβόταν πάρα πολὺ καὶ ἔλεγε· «νά, δὲν θὰ σφαλίσω τὰ χεῖλη μου, Κύριε, πράγμα ποῦ ἐσὺ τὸ γνωρίζεις. Δὲν ἔκρυψα μέσα στὴν καρδιά μου τὴ δικαιοσύνη σου, καὶ διακήρυξα τὴν ἀλήθεια σου καὶ τὴ σωτηρία σου. Δὲν ἀπέκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθεια σου ἀπὸ μεγάλη σύναξη λαοῦ»³.

- 2 Ἀρχὴ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου ἢ καθόλου τοῦ κόσμου φυγὴ. Αὕτη δὲ ἔστιν ἡ τῶν θελημάτων ἄρνησις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος ἢ μετάθεσις, δι' ἧς ἐπὶ τὸ θεῖον ἀνατρέχοντες φρόνημα, πνευματικοὶ ἐκ σαρκικῶν γινόμεθα, νεκρούμενοι μὲν τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, ζωοποιούμενοι δὲ τῇ ψυχῇ, ἐν Χριστῷ, καὶ τῷ πνεύματι.
- 3 Δόξα ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἀψευδῆς καὶ πίστις ἐνδιάθετος ἐν καταφρονήσει τῶν ὀρωμένων καὶ προᾶξις ἀρετῆς φιλαυτίας πάσης κεχωρισμένη, ἐντριτον, κατὰ τὸν Σολομῶντα, σπαρτίον, ὃ ταχέως οὐ ῥαγήσεται παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας
- 4 Πίστει τὰς ἀμοιβὰς ἐλπίζομεν τῶν καμάτων ἀπολαβεῖν, διὸ καὶ φέρομεν τοὺς πόνους ῥαδίως τῶν ἀρετῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ πληροφρούμενοι πνεύματος, τῇ ἀγάπῃ πτερούμεθα πρὸς Θεόν.
- 5 Οὐχ ὅταν ὑπὸ λογισμῶν ἐνοχλούμεθα ἀκαθάρτων, ἤδη καὶ τῆς τῶν ἐνεργούντων τὰ φαῦλα μερίδος γινόμεθα, ἀλλ' ὅταν, τοῦ τόνου ἑαυτῆς ὑποχαλάσασα ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ἐξ ἡμελημένης καὶ ἀκολάστου διαίτης, θολώδεις ἔξει καὶ σκιώδεις τὰς φαντασίας καὶ οἱ πόνοι τῆς ἀρετῆς ἐν ῥαθυμίᾳ τῆς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐπιλείψωσι, τηνικαῦτα, καὶ μὴ ἐνεργούντες τὰ φαῦλα, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἐν ταῖς ἡδοναῖς ἐκουσίως ἰλυσπωμένων ταπτόμεθα.
- 6 Λυθέντων δὲ τῶν χαλινῶν τῶν ἡγεμονικωτέρων αἰσθήσεων, αὐτίκα καὶ παθῶν ἐπανάστασις γίνεται, καὶ ἡ τῶν ἀνδραποδωδεστέρων αἰσθήσεων κινεῖται ἐνέργεια. Εἴωθε γάρ πως ἡ τούτων ἀλογία, τῶν τῆς ἐγκρατείας λυθεῖσα δεσμῶν, ταῖς αἰτίαις ἐπισκιρτᾶν τῶν παθῶν καὶ ὡς ἐν θανασίμοις αὐταῖς ἐπιδόσκεισθαι πόαις, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ ἄνεσις χρονιώτερον ἐπιτείνεται. Οὐ γὰρ ἀνέχεται, καθ' ὧν φυσικῶς ἔχει τὴν ὄρεξιν, λυθεῖσα τῶν χαλινῶν, τὴν μέθεξιν ἀποκρούσασθαι.
- 7 Τῶν αἰσθήσεων, αἱ μὲν αὐτῶν λογικαὶ τέ εἰσιν, ὄρασις, ἀκοή καὶ τῶν ἄλλων ἐμφιλόσοφοί τε καὶ ἡγεμονικώτεραι. Αἱ δὲ ἄλογοι καὶ κτηνώδεις γεῦσις, ὄσφρησις, ἀφή πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν λογικῶν. Ὀρώμεν γὰρ πρῶτον καὶ ἀκούομεν, καὶ οὕτως, ὑπὸ τοῦ λόγου κινούμενοι, ἀπτόμεθά τε τοῦ προκειμένου καί, ὄσφραινόμενοι, τῇ γεύσει διδοῦμεν· διὸ καὶ τῶν δύο, ζωοδέστατοί εἰσιν αἱ τρεῖς καὶ ἀτεχνῶς

- 2 Ἡ ἀρχὴ τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς εἶναι ἡ καθολικὴ φυγὴ τοῦ κόσμου. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν θελημάτων τῆς ψυχῆς καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος, μὲ τὴν ὁποία ἀνατρέχουμε στὸ θεῖο φρόνημα καὶ ἀπὸ σαρκικοὶ γινόμεσθε πνευματικοί, ὁπότε νεκρωνόμεσθε ὡς πρὸς τὴ σὰρκα καὶ τὸν κόσμον, ἀλλὰ ζωοποιούμεσθε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα.
- 3 Ἡ ἀληθινὴ γνώμη τῆς ψυχῆς γιὰ τὸν Θεὸ καὶ ἡ ἐνδιάθετη πίστις μὲ τὴν περιφρόνηση τῶν ὁρατῶν καὶ ἡ πράξις τῆς ἀρετῆς ποὺ εἶναι χωρισμένη ἀπὸ κάθε φιλαυτία εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν Σολομώντα, τριπλᾶ στριμμένο σχοινί⁴, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ σπάσει εὐκόλα ἀπὸ τὰ πνεύματα τῆς κακίας.
- 4 Μὲ τὴν πίστις ἐλπίζουμε νὰ λάβουμε τὶς ἀμοιβὲς τῶν μόχθων μας, γι' αὐτὸ καὶ ὑποφέρουμε εὐκόλα τοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν, καὶ, λαμβάνοντας τὴ διαβεβαίωση τοῦ θεοῦ Πνεύματος, πετοῦμε μὲ τὴ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.
- 5 Ὅταν ἐνοχλοῦμαστε ἀπὸ ἀκάθαρτους λογισμοὺς, δὲν καταλήξαμε ἤδη στὴ μερίδα ἐκείνων ποὺ πράττουν τὰ φαῦλα, ὅταν ὁμως ἡ ψυχὴ χαλαρώσει τὴν ἔντασή της καὶ ὁ νοῦς ἀπὸ ἀμελημένη καὶ ἀκόλαστη δίαιτα ἀποκτήσει θολὲς καὶ συγκεχυμένες φαντασίες καὶ οἱ κόποι τῆς ἀρετῆς ἀπὸ ραθυμία τῆς μελέτης καὶ τῆς προσευχῆς ἐκλείψουν, τότε, καὶ χωρὶς νὰ πράττουμε τὰ φαῦλα, κατατασσόμεσθε στὴ θέση ἐκείνων ποὺ μὲ τὴ θέλησή τους κυλῖονται μέσα στὶς ἡδονές.
- 6 Ὅταν λυθοῦν τὰ χαλινάρια τῶν πιὸ ἡγεμονικῶν αἰσθήσεων, ἀμέσως γίνεται καὶ ἐπανάσταση τῶν παθῶν καὶ ἐνεργοποιοῦνται οἱ πιὸ δουλικὲς αἰσθήσεις. Γιατὶ συνήθως ἡ ἀλογία τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν, ὅταν λυθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἐγκράτειας, ἀναπηδάει πάνω στὶς αἰτίες τῶν παθῶν καὶ τρέφεται σ' αὐτὲς σὰν σὲ θανατηφόρα χορτάρια, καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο καὶ ἡ ἀνεση παρατείνεται γιὰ περισσότερο χρόνο. Γιατὶ, ὅταν λυθεῖ ἀπὸ τὰ χαλινάρια, δὲν δέχεται ν' ἀποκρούσει τὴ μέθεξι ἐκείνων ποὺ ἐκ φύσεως ἐπιθυμεῖ.
- 7 Ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις ἄλλες εἶναι λογικὲς, ὅπως ἡ ὄρασις καὶ ἡ ἀκοή, καὶ πιὸ φιλοσοφικὲς καὶ πιὸ ἡγεμονικὲς ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἐνῶ οἱ ἄλλες, ἡ γεύσις, ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ ἀφή, εἶναι ἄλογες καὶ κτηνώδεις καὶ ὑπάρχουν γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὶς λογικὲς. Γιατὶ πρῶτα βλέπουμε καὶ ἀκοῦμε, καὶ ἔτσι παρακινούμεσθε ἀπὸ τὸ λογικὸ καὶ ἀγγίζουμε ἐκεῖνο ποὺ βρίσκεται μπροστά μας, ὅπως καὶ πρῶτα ὀσφραϊνόμεσθε κάτι καὶ

ἀνδραποδωδέστατοι, περὶ αἷς τῶν θρεμμάτων καὶ θηρίων τὰ γαστριμαργότατα καὶ συνουσιαστικώτατα πεπόνηται μάλιστα. Δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἢ τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται ἢ πρὸς τὰς ὀχείας ὀρμῶ.

8 Ὅ τὰς ἐνεργείας τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἔνδον τρέψας αἰσθήσεις, καὶ τὴν μὲν ὄρασιν πρὸς τὸν ὄρωντα νοῦν τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἐκπετάσας, τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς τὴν σύνεσιν τῆς ψυχῆς, τὴν δὲ γεῦσιν πρὸς τὴν τοῦ λόγου διάκρισιν, τὴν δὲ ὄσφρησιν πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ νοός, τὴν δὲ ἀφήν πρὸς τὸ τῆς καρδίας μετακινήσας ἐγρηγόρον, ἀγγελικὴν ζωὴν ἐπὶ γῆς διανύει. ἄνθρωπος μὲν ἀνθρώποις καὶ ὦν καὶ ὀρώμενος, ἄγγελος δὲ ἀγγέλοις συνῶν καὶ νοούμενος.

9 Διὰ μὲν τοῦ ὄρωντος νοός τὸ φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων Θεοῦ τὴν γνῶσιν λαμβάνομεν, διὰ δὲ τῆς συνέσεως τῆς ψυχῆς τὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν λογισμῶν διατιθέμεθα μετὰ γνώσεως, διακρίνοντας ἀπὸ τῶν κρειττόνων τοὺς χείρονας, διὰ δὲ τῆς τοῦ λόγου διακρίσεως τὰ εἶδη τῶν νοημάτων ἀπαγευόμεθα. Καὶ τὰ μὲν ἐκ πικρᾶς φύομενα ρίζης ἢ μετασκευάζομεν ἐπὶ τὴν γλυκεῖαν ἀνάδοσιν τῆς ψυχῆς ἢ καθολικῶς ἀποβαλλόμεθα, τὰ δὲ ἐκ βοτάνης εὐθέτου καὶ χλοερᾶς προσιέμεθα, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντες εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ δὲ τῆς τοῦ νοός διανοίας τοῦ νοητοῦ μύρου τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ὄσφραινόμεθα, εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως τὴν καρδίαν πληρούμενοι, διὰ δὲ τῆς ἐγρηγόρου καρδίας τοῦ δροσίζοντος ἄνωθεν Πνεύματος τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν τῶν καλῶν ἢ καὶ θερμαίνοντος τὰς καταψυχθεῖσας δυνάμεις ἡμῶν τῶ κρύει τῶν παθῶν εὐσυνέτως ἐπαισθανόμεθα.

10 Καθάπερ τῶ σώματι ἡμῶν αἰσθήσεις πέντε εἰσὶν, ὄρασις, ἀκοή, γεῦσις, ὄσφρησις καὶ ἀφή, οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν πέντε αἰσθήσεις εἰσὶ νοῦς, λόγος, αἴσθησις νοερά, γνῶσις καὶ ἐπιστήμη. Εἰς τρεῖς δὲ τῇ ψυχῇ ἐνεργείας ταῦτα συνάγεται· εἰς νοῦν, εἰς λόγον, εἰς αἴσθησιν. Καὶ διὰ μὲν τοῦ νοός τὰς διανοήσεις, διὰ δὲ τοῦ λόγου τὰς ἐρμηνείας, διὰ τῆς αἰσθήσεως δὲ τὰς φαντασίας τῆς θείας ἐπιστήμης καὶ γνώσεως λαμβάνομεν.

11 Ὅ τὸν νοῦν ἔχων τὰς διανοήσεις τῶν λογισμῶν εὖ διακρίνοντα καὶ τὰ θεῖα νοήματα καθαρῶς προσιέμενον, τὸν δὲ λόγον ἐρμηνευτὴν

ἕστερα τὸ γευῶμαστε. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς εἶναι περισσότερο κτηνώδεις ἀπὸ τὶς δύο καὶ γενικὰ πιὸ δουλικές, γιὰ τὶς ὁποῖες κοπιάζουν κυρίως τὰ πιὸ γαστρίμαργα καὶ τὰ πιὸ ἀσελγῆ ἀπὸ τὰ ἡμέρα καὶ ἄγρια ζῶα. Γιατὶ ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ἢ τρώγουν μὲ ὑπερβολικὴ λαίμαργία, ἢ ὀρμοῦν πρὸς τὴ συνουσία.

8 Ὅποιος ἔστρεψε τὶς ἐνέργειες τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων πρὸς τὶς ἐσωτερικὲς αἰσθήσεις, ἀπλώνοντας τὴν ὄραση πρὸ τὸ νοῦ πού βλέπει τὸ φῶς τῆς ζωῆς, τὴν ἀκοή πρὸς τὴ σύνεση τῆς ψυχῆς, τὴ γεύση πρὸς τὴ διάκριση τοῦ λογικοῦ, τὴν ὄσφρηση πρὸς τὴ σκέψη τοῦ νοῦ, καὶ μετακινώντας τὴν ἀφή πρὸς τὴν ἐγρήγορη τῆς καρδιᾶς, αὐτὸς κάνει ἀγγελικὴ ζωὴ πάνω στὴ γῆ· γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι καὶ φαίνεται ἀνθρώπος, ἐνῶ μὲ τοὺς ἀγγέλους ζεῖ καὶ νοεῖται ἄγγελος.

9 Μὲ τὸ νοῦ, πού βλέπει τὸ φῶς τῆς ἐνθεῆς ζωῆς, λαμβάνουμε τὴ γνώση τῶν κρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴ σύνεση τῆς ψυχῆς ρυθμίζουμε στὴν καρδιά μας τὶς ἀναβάσεις τῶν λογισμῶν⁵ μὲ γνώση, ξεχωρίζοντας τοὺς χειρότερους ἀπὸ τοὺς καλύτερους, καὶ μὲ τὴ διάκριση τοῦ λογικοῦ γευῶμαστε τὰ εἶδη τῶν νοημάτων. Καὶ ἐκεῖνα δέβαια πού φυτρώνουν ἀπὸ πικρὴ ρίζα ἢ τὰ μεταμορφώνουμε πάνω στὴ γλυκειὰ ἀνάπτυξη τῆς ψυχῆς, ἢ τὰ ἀποβάλλουμε ἐντελῶς, ἐνῶ ὅσα βλαστάνουν ἀπὸ φυτὸ ἀνθηρὸ καὶ ζωηρὸ τὰ δεχόμεστε, αἰχμαλωτίζοντας μ' αὐτὰ κάθε σκέψη καὶ κάνοντάς την νὰ ὑπακούει στὸν Χριστό⁶. Ἐπίσης μὲ τὴ σκέψη τοῦ νοῦ ὀσφραϊνόμαστε τὸ νοητὸ μύρο τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος καὶ γεμίζουμε τὴν καρδιά μας ἀπὸ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση, ἐνῶ μὲ τὴ ἐγρήγορη τῆς καρδιᾶς συναισθανόμαστε εὐκόλα τὸ οὐράνιο Πνεῦμα πού δροσίζει τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας μας γιὰ τὰ καλά, ἢ πού θερμαίνει τὶς παγωμένες δυνάμεις μας ἀπὸ τὸ κρῦο τῶν παθῶν.

10 Ὅπως στὸ σῶμα μας ὑπάρχουν πέντε αἰσθήσεις, ἡ ὄραση, ἡ ἀκοή, ἡ γεύση, ἡ ὄσφρηση καὶ ἡ ἀφή, ἔτσι καὶ στὴν ψυχὴ κατὰ τὸν ἴδιο ἀριθμὸ ὑπάρχουν πέντε αἰσθήσεις, ὁ νοῦς, τὸ λογικὸ, ἡ νοερὴ αἴσθησις, ἡ γνώση καὶ ἡ ἐπιστήμη. Αὐτὲς συγκεντρώνονται σὲ τρεῖς ἐνέργειες τῆς ψυχῆς· στὸ νοῦ, στὸ λογικὸ καὶ στὴν αἴσθησις. Μὲ τὸ νοῦ συλλαμβάνουμε τὰ διανοήματα, μὲ τὸ λογικὸ τὶς ἐρμηνεῖς, καὶ μὲ τὴν αἴσθησις τὶς φαντασίαις τῆς θείας ἐπιστήμης καὶ γνώσης.

11 Ὅποιος ἔχει τὸ νοῦ νὰ διακρίνει εὐκόλα τὰ διανοήματα τῶν λογισμῶν καὶ νὰ δέχεται καθαρὰ τὰ θεῖα νοήματα, καὶ τὸ λογικὸ ἐρμη-

τῶν φυσικῶν κινήσεων τῆς ὀρωμένης ἀπάσης κτίσεως, τοὺς λόγους δηλονότι τῶν ὄντων διατρανοῦντα, τὴν δὲ νοερὰν αἴσθησιν ὑποδεχομένην τῆς οὐρανίου σοφίας καὶ γνώσεως τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν περάσας τὴν αἴσθησιν, εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γέγονε καὶ τῶν ἀοράτων κατατροφᾷ τῆς τερπνότητος.

12 Γενικαὶ δυνάμεις τοῦ νοὸς εἰσὶ τέσσαρες σύνεσις, ἀγχίνοια, κατάληψις καὶ ἐντρέχεια. Ὁ τοίνυν ταύτας ἐπισυνάψας τὰς γενικὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς, καὶ τῇ μὲν συνέσει τοῦ νοὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωφροσύνην συζεύξας, τῇ δὲ ἀγχινοίᾳ τὴν φρόνησιν, τῇ δὲ καταλήψει τὴν δικαιοσύνην, τῇ δὲ ἐντρεχείᾳ τὴν ἀνδρείαν ἐνώσας, ἄρμα φλογερόν καὶ οὐρανοδρόμον ἐαυτῷ διττῶς συνηρμόσατο κατὰ τῶν τριῶν γενικωτάτων ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τῆς παρατάξεως τῶν παθῶν, φιλαργυρίας, φιληδονίας καὶ φιλοδοξίας.

13 Ὁ τὴν φιλαργυρίαν διὰ τῆς καταλύψεως τῆς ἐννόμου δικαιοσύνης, ἣτις ἐστὶν ἢ πρὸς τὸ ὁμογενὲς ἐλεήμων συμπάθεια, κατατροπώσμενος, τῆς δὲ φιληδονίας διὰ τῆς εὐσυνέτου σωφροσύνης, ἣτις ἐστὶν ἢ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, κατακρατήσας, τὴν δὲ φιλοδοξίαν διὰ τῆς ἀγχινοίας καὶ φρονήσεως, ἣτις ἐστὶν ἢ εὐδιάκριτος διάκρισις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὡς ἀσθενεστέραν καταδραμών, καὶ τοῖς ὠραίοις ποσὶν ὡς γεώδη ταύτην καὶ μηδενὸς ἀξίαν καταπατήσας, τὸ χοϊκὸν φρόνημα κατηγωνήσατο τῆς σαρκός, καὶ τοσοῦτῳ, ὡς εἰς νόμον τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς μεταβαλεῖν αὐτὸ καὶ τοῦ νόμου τῆς τυραννοῦσης σαρκὸς ἐλεύθερον ἀπεργάσασθαι καὶ εἰπεῖν· «εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς δουλείας τοῦ θανάτου»

14 Ὁ τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ὡς οὔσης, τῆς μηδαμῶς οὔσης, ἀντιποιούμενος, καὶ τὴν φιληδονίαν διὰ ψυχῆς ἀπληστίαν κατασπαζόμενος, καὶ τῆς φιλαργυρίας διὰ πλεονεξίας ἀντεχόμενος, ἢ δαμονιώδης διὰ τῆς οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας κατασκευάζεται, ἢ κτηνώδης διὰ τῶν ἡδονῶν τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ὑπογαστριῶν ἀποτελεῖται, ἢ θηριώδης γίνεται τοῖς πλησίον διὰ τῆς πλεονεκτικῆς καὶ ἀπανθρώπου φιλαργυρίας, ἐκπίπτων μὲν τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως διὰ τὸ λαμβάνειν δόξαν παρὰ ἀνθρώπων κατὰ τὸ λόγιον, ἐκτρεπόμενος δὲ τῆς σωφρο-

νευτή τῶν φυσικῶν κινήσεων ὁλόκληρης τῆς ὁρατῆς κτίσης, νὰ ἐξηγεῖ δηλαδή τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ τὴ νοερὴ αἴσθησι νὰ δέχεται τὴν ἐπιστήμη τῆς οὐράνιας σοφίας καὶ γνώσης, ἀφοῦ μὲ τις ἐλλάμψεις τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ξεπέρασε κάθε αἰσθητὸ πρᾶγμα, ἔφθασε στὰ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀπολαμβάνει τὴν εὐχαρίστησι τῶν ἀοράτων.

12 Οἱ γενικὲς δυνάμεις τοῦ νοῦ εἶναι τέσσερις· ἡ σύνεσι, ἡ ὀξύνοια, ἡ κατανόησι καὶ ἡ δεξιότητι. Ὅποιος λοιπὸν συνένωσε σ' αὐτὲς τις γενικὲς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, καὶ συνέδεσε τὴ σωφροσύνη τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σύνεσι τοῦ νοῦ, τὴ φρόνησι μὲ τὴν ὀξύνοια, τὴ δικαιοσύνη μὲ τὴν κατανόησι, καὶ ἔνωσε τὴν ἀνδρεία μὲ τὴ δεξιότητι, κατασκεύασε γιὰ τὸν ἑαυτό του μὲ διπλὸ τρόπο ἄρμα γεμάτο φλόγες καὶ ποὺ διατρέχει τὸν οὐρανὸ, ἐναντίον τῶν τριῶν γενικῶν ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τῆς παρατάξεως τῶν παθῶν, τῆς φιλαργυρίας, τῆς φιληδονίας καὶ τῆς φιλοδοξίας.

13 Ὅποιος κατατρόπωσε τὴ φιλαργυρία μὲ τὴν κατανόησι τῆς ἔννομης δικαιοσύνης, δηλαδή μὲ τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴ συμπάθεια πρὸς τὸ συνάνθρωπο, καὶ κατανίκησε τὴ φιληδονία μὲ τὴ συνετὴ σωφροσύνη, δηλαδή μὲ τὴ γενικὴ ἐγκράτεια, καὶ ἔξαφάνισε τὴ φιλοδοξία ὡς ἀσθενέστερη μὲ τὴν ὀξύνοια καὶ τὴ φρόνησι, δηλαδή μὲ τὴν καθαρὴ διάκρισι τῶν θείων καὶ ἀνθρώπινων πραγμάτων τὴν καταπάτησε μὲ τὰ δυνατὰ πόδια του σὰν γήινη καὶ τιποτένια, αὐτὸς νίκησε τὸ γήινο φρόνημα τῆς σάρκας, καὶ τόσο πολὺ, ὥστε νὰ τὸ μεταβάλλει σὲ νόμο τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς καὶ νὰ τὸ καταστήσει ἐλεύθερο ἀπὸ τὸ νόμο τῆς τυραννικῆς σάρκας καὶ νὰ πεῖ· «εὐχαριστῶ τὸν Θεό, γιὰτὶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς μὲ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τὴ δουλεία τοῦ θανάτου»⁷.

14 Ὅποιος ἐπιδιώκει τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων σὰν νὰ ὑπάρχει, ἐνῶ στὴν πραγματικότητι δὲν ὑπάρχει καθόλου, καὶ ἀγαπάει τὴ φιληδονία ἀπὸ ἀπληστία τῆς ψυχῆς καὶ ἐπιμένει στὴ φιλαργυρία μὲ τὴν πλεονεξία, αὐτὸς ἢ γίνεται δαιμονιώδης μὲ τὴν οἷησι καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, ἢ καταντᾷ κτηνώδης μὲ τις ἡδονὲς τῆς κοιλιᾶς καὶ τῆς σάρκας, ἢ γίνεται θηριώδης πρὸς τοὺς συνανθρώπους του μὲ τὴν ἀπληστὴ καὶ ἀπάνθρωπη φιλαργυρία, καὶ ἔτσι πέφτει ἀπὸ τὴν πίστι πρὸς τὸν Θεό, ἐπειδὴ λαμβάνει δόξα ἀπὸ ἀνθρώπους⁸, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς, καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν καθαρότητα,

σύνης καὶ καθαρότητος διὰ τὸ ἐκκαίειν τῇ ἀπληστιά τὰ ὑπογάστρια καὶ ταῖς ἀτάκτοις ὑπείκειν ὄρμαϊς, ἐξοστρακιζόμενος δὲ τῆς ἀγάπης διὰ τὸ μόνῳ ἑαυτῷ περιέπειν καὶ μὴ διδόναι τὰ χρήματα χρήζουσι τοῖς πλησίον, καὶ οὕτω πολύμορφόν τι θηρίον, ἐκ πολλῶν συντεθειμένον τῶν ἑαυτοῖς ἐναντίων, ὁ τοιοῦτος ὁράται Θεῷ καὶ ἀνθρώποις καὶ κτήνεσιν ἄσπιονδος.

15 *Θυμὸς καὶ ἐπιθυμία καὶ τὸ λογιστικὸν τοῦ νοός, εἰ μὲν κατὰ φύσιν ἐφ' ἑαυτῶν ἐστήκασι καὶ κινουῦνται, ὅλον θεῖόν τινα καὶ θεοειδῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζονται, ὑγιῶς δηλονότι κινούμενον καὶ μὴδ' ὅπως οὖν τῆς φυσικῆς θάσεως ἐκτρεπόμενον. Εἰ δὲ παρὰ φύσιν τοῦ εἰκότος παρατραπεῖεν καὶ τῆς ἰδίας ἀποκινήθειεν φύσεως, πολύμορφόν τινα τοῦτον, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἐκ πολλῶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐναντιουμένων συντεθειμένον ἀποδεικνύουσιν.*

16 *Ὁ θυμὸς μεθόριόν ἐστὶν ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς, ὅπλον οἷον ἐκάστω ὦν ἐν τῇ παρὰ φύσιν ἢ καὶ κατὰ φύσιν κινήσει αὐτοῦ. Κινουμένης γὰρ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὰ θεῖα, ὅπλον ἐστὶν ὁ θυμὸς ἐκάστω δικαιοσύνης κατὰ μόνου τοῦ συρίζοντος καὶ ἐπιτιθεμένου αὐτοῖς ὄψεως τὴν μετάληψιν τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν καὶ τὴν τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ἀπόλαυσιν. Παρατρεπομένων δὲ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως καὶ μεταβαλλομένων εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὴν δύναμιν καὶ ἀπὸ τῆς σχολῆς τῶν θεῶν πραγμάτων ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα μεταφερομένων, ὅπλον ἐστὶν ἀδικίας εἰς ἁμαρτίαν, δι' αὐτοῦ μαχομένων καὶ ἐπιτιθεμένων τοῖς ἀναχαιτίζουσι τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς ὀρέξεις αὐτῶν, ὡς ἐντεῦθεν ἢ πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν καὶ θεολογικώτατον μέσον δειχθῆναι τὸν ἄνθρωπον τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, κατὰ φύσιν κινούμενον, ἢ κτηνώδη καὶ θηριώδη καὶ δαιμονιώδη, εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατρεπόμενον.*

17 *Εἰ μὴ τις πρῶτον τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ δι' ἐπιπόνου μετανοίας καὶ συντόνου ἀσκήσεως τοιαύτας μεταστρέψας ἀποτελέσει, οἷας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ πλαστοουργήσας καὶ πνοὴν ζωῆς ἐμφυσήσας αὐτῷ, οὐδὲ ἑαυτὸν γινῶναι ἰσχύσειέ ποτε, οὐδὲ τὸν αὐτοκράτορα λογισμὸν τῶν παθῶν ἄτυφον, ἀπερίεργον, ἀπόνηρον, ἀπλοῦν, ταπεινόφρονα, φθόνου καὶ βασκανίας ἐκτὸς κτήσασθαι, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ'*

ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀπληστία του ἀνάβει τις σαρκικὲς ἐπιθυμίες καὶ ὑπακούει στὶς ἀνήθικες ὁρμές, καὶ ἔξορίζεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἐπειδὴ περιποιεῖται μόνο τὸν ἑαυτὸ του καὶ δὲν δίνει τὰ χρήματα στοὺς πλησίον ὅταν ἔχουν ἀνάγκη. Καὶ ἔτσι σὰν πολύμορφο θηρίο, σύνθετο ἀπὸ πολλὰ ἀντίθετα μεταξὺ τους, ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος φαίνεται ἀσυμφιλίωτος μὲ τὸν Θεό, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα.

15 Ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸ λογιστικὸ μέρος τοῦ νοῦ, ἂν παραμένουν καὶ κινουῦνται κατὰ φύση, κάνουν τὸν ἄνθρωπο ὁλόκληρο θεῖο καὶ θεόμορφο, νὰ κινεῖται δηλαδὴ σωστὰ καὶ νὰ μὴν ἐκτρέπεται καθόλου ἀπὸ τὴ φυσικὴ του βάση. Ἄν ὅμως παρεκτραποῦν παρὰ φύση ἀπὸ τὸ φυσικὸ καὶ μετακινηθοῦν ἀπὸ τὴ δική τους φύση, τὸν καθιστοῦν, ὅπως λέχθηκε, πολύμορφο καὶ σύνθετο ἀπὸ πολλὰ ἀντίθετα μεταξὺ τους.

16 Ὁ θυμὸς εἶναι τὸ ὄριο μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ὄντας κατὰ κάποιον τρόπο ὄπλο στὸ καθένα στὴν ἀντίθετη μὲ τὴ φύση ἢ καὶ στὴ σύμφωνη μὲ τὴ φύση κίνησή του. Γιατί, ὅταν ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸ λογιστικὸ κινουῦνται σύμφωνα μὲ τὴ φύση πρὸς τὰ θεῖα, ὁ θυμὸς εἶναι καὶ στὰ δύο ὄπλο δικαιοσύνης ἐναντίον τοῦ ὄφρους μόνο πὺ σφυρίζει καὶ θέλει νὰ τοὺς ἐπιβάλλει νὰ γεύονται τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὅμως παρεκτρέπονται ἀπὸ τὴν κατὰ φύση κίνηση καὶ μεταβάλλουν τὴ δύναμή τους στὸ παρὰ φύση καὶ ἀπὸ τὴν ἀφοσίωση στὰ θεῖα πράγματα τοὺς μεταφέρουν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, εἶναι ὄπλο ἀδικίας γιὰ ἁμαρτία, ἐπειδὴ μ' αὐτὸν πολεμοῦν καὶ ἐπιτίθενται ἐναντίον ἐκείνων πὺ ἀναχαιτίζουν τὶς ὁρμές καὶ τὶς ὀρέξεις τους, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται ἢ πρακτικὸς καὶ θεωρητικὸς καὶ πάρα πολὺ θεολογικὸς μέσα στὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ὅταν κινεῖται κατὰ φύση, ἢ κτηνώδης καὶ θηριώδης καὶ δαιμονιώδης, ὅταν παρεκτρέπεται στὸ παρὰ φύση.

17 Ἄν κάποιος δὲν μεταστρέψει πρῶτα τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του μὲ ἐπίπονη μετάνοια καὶ αὐστηρὴ ἀσκησι καὶ δὲν τὶς καταστήσει ἔτσι ὅπως μᾶς τὶς ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Θεός, ὅταν ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ καὶ φύσησε μέσα του πνοὴ ζωῆς, δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ γνωρίσει τὸν ἑαυτὸ του, οὔτε ν' ἀποκτήσει τὸν ἀπόλυτο κυρίαρχο στὰ πάθη λογισμὸ χωρὶς ἀλαζονεία, ἀπερίεργο, ἄκακο, ἀπλό, ταπεινό, χωρὶς φθόνον καὶ μίσος, πὺ ὄντας τέτοιος αἰχμαλωτίζει κάθε σκέψη καὶ τὴν κάνει

οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκκαιομένην καὶ πυρπολυμένην εὐρήσει εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μήτε τοὺς ὅρους τῆς ἐγκρατείας ὑπερβαίνουσαν καὶ ἀρκουμένην τοῖς προκειμένοις καὶ τῶν ἀγίων ἐφιεμένην τῆς καταπαύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτω κτήσεται ταῦτα, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν πραεῖαν, εἰρηνικὴν, ἀόργητον, χρηστήν, ἄμαχον, μεστήν ἐλέους καὶ ἰλαρότητος κτήσασθαι ποτὲ δυνηθεῖη, οὕτω στασιαζούσης καθ' ἑαυτῆς τῆς ψυχῆς καὶ διὰ ταραχὴν τῶν δυνάμεων ἀχωρήτου μενούσης τῶν ἀκτίνων τοῦ Πνεύματος.

18 Ὁ μὴ οὕτω τῆς παλαιᾶς εὐγενείας ἀπολαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὴν εὐπρέπειαν καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἀναμορφούμενος ἀεὶ τῆς εἰκόνης τοῦ ἄνωθεν αὐτὸν καθ' ὁμοιότητα ἑαυτοῦ πλαστουργήσαντος, πῶς δυνατόν ποτε ἐνωθῆναι, οὐ διέστησεν ἑαυτὸν τῇ τῶν χαρακτήρων ἀναμοιότητι, καὶ ὧς φῶς ὄντι ἀποσβεσθεῖς τοῦ φωτός, τὸ ἐναντίον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπίασατο, μὴ ἐνωθεῖς δὲ ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε τῆς ὑποστάσεως καὶ παρ' οὗ ἐξ οὗκ ὄντων ὑπέστη καὶ τῶν ὄντων ἐκράτησεν; ἄρα ποῦ τμηθεῖς ὡς ἀνόμοιος τῷ πεποιηκότι ῥιφήσεται; Δῆλον τοῖς ὁρῶσι, κἂν ἐγὼ σιωπήσωμαι.

19 Ἔως μὲν τὰς ὕλας ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν τῶν παθῶν καὶ τὰς τούτων αἰτίας αὐτοθελῶς περιέπομεν, ἀποσεύσασθαι ταύτας μὴ προαιρούμενοι, ἰσχύει αὐτῶν καθ' ἡμῶν καὶ ἡ δύναμις, τὸ ἰσχύειν λαμβάνουσα δηλαδὴ ἐξ ἡμῶν. Ἐπὶ δὲ ταύτας ἐξ ἑαυτῶν ἀπορρίψωμεν καὶ τὴν καρδίαν τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καθαρῶμεν, μισήσαντες καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων ἀπάτην, τῆνικαῦτα τῆς τοῦ Παρακλήτου παρουσί-ας ἐν μεθέξει γινόμεθα, Θεὸν ὁρῶντες ἐν φωτὶ αἰδίῳ καὶ ὁρῶμενοι ὑπ' αὐτοῦ.

20 Οἱ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως ῥήξαντες τὰ δεσμά, ἐν ἐλευθερίᾳ πάσης δουλείας διάγουσι τῶν αἰσθήσεων, μόνῳ τῷ πνεύματι ζῶντες καὶ αὐτῷ προσομιλοῦντες, ὡς ὑπ' ἐκείνου κινούμενοι, δι' οὗ καὶ τοῖς ὁμοουσίοις Πατρὶ καὶ Λόγῳ συνάπτεσθαί πως εἰώθασι, καὶ ἐν πνεῦμα κατὰ τὸν Παῦλον ἀποτελεῖσθαι. Οἱ καὶ οὐ μόνον ἀχειρωτοὶ εἰσι δαίμοσιν, ἀλλὰ καὶ φοβεροί, ὡς μεταλαβόντες τοῦ θείου πυρός καὶ πῦρ αὐτόχρομα χρηματίσαντες

21 Ἡ ἀφή οὐ μερικὴ τίς ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐν ἐνὶ μέρει τὴν ἑαυτῆς

10. Γεν. 1, 26-27.

11. Ἐφ. 4, 4.

νά ὑπακούει σὸν Χριστό. Ἄλλ' οὔτε θὰ βρεῖ τὴν ψυχὴ του νὰ καίγεται καὶ νὰ φλογίζεται στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς ἐγκράτειας καὶ νὰ ἀρκεῖται σ' αὐτὰ πού ἔχει, καὶ νὰ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀνάπαυση τῶν ἀγίων. Ἄν δὲν τὰ ἀποκτήσει αὐτὰ ἔτσι, δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ ἔχει τὴν καρδιά του ἤπια, εἰρηνική, χωρὶς ὀργή, ἀγαθή, φιλήσυχη, γεμάτη εὐσπλαχνία καὶ ἰλαρότητα, γιατί χωρὶς αὐτὰ ἡ ψυχὴ στασιάζει ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ ἔξ αἰτίας τῆς ταραχῆς τῶν δυνάμεών της μένει κλειστὴ στὶς ἀκτίνες τοῦ Πνεύματος.

18 Ὅποιος δὲν ἀποκαθιστᾶ μέσα του μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν εὐπρέπεια τῆς παλαιᾶς εὐγένειας καὶ δὲν ἀνακαινίζει πάντοτε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἔπλασε ὅμοιο μὲ τὸν ἑαυτό του¹⁰, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἐνωθεῖ κάποτε μ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο χωρίσθηκε μὲ τὴν ἀνομοιότητα τῶν χαρακτηριστικῶν; Καὶ πῶς θὰ ἐνωθεῖ μ' ἐκεῖνον πού εἶναι φῶς, ἔχοντας φύγει ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἔχοντας ρίξει τὸν ἑαυτό του στὸ σκοτάδι; Κι ἂν δὲν ἐνωθεῖ μ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπόστασής του καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἔγινε κυρίαρχος τῶν ὄντων, ἄραγε πού θὰ ριφθεῖ, ἔχοντας ἀποκοπεῖ ὡς ἀνόμοιος ἀπὸ τὸ δημιουργό του; Εἶναι φανερό σὲ ὅσους βλέπουν, ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ σιωπήσω.

19 Ὅσο ἀκόμη ἔχουμε μέσα μας τὶς τροφές τῶν παθῶν καὶ μὲ τὴ θέλησή μας φροντίζουμε τὶς αἰτίες τους, χωρὶς ν' ἀποφασίζουμε νὰ τὶς ἀπομακρύνουμε, γίνεται ἰσχυρὴ καὶ ἡ δύναμή τους ἐναντίον μας, παίρνοντας δηλαδὴ τὴ δύναμή της ἀπὸ μᾶς. Ὅταν ὅμως τὶς ἀποβάλλουμε ἀπὸ μέσα μας καὶ καθαρίσουμε μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας τὴν καρδιά μας, ἀφοῦ μισήσουμε καὶ τὴν ἀπάτη τῶν ὄρατῶν, τότε γινόμαστε μέτοχοι τῆς παρουσίας τοῦ Παρακλήτου, βλέποντας τὸν Θεὸ μέσα στὸ αἰώνιο φῶς του καὶ βλέπόμενοι ἀπ' αὐτόν.

20 Ὅσοι ἔσπασαν τὰ δεσμὰ τῆς παγκόσμιας αἴσθησης, ζοῦν ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε δουλεία τῶν αἰσθήσεων, ζώντας μόνο μὲ τὸ Πνεῦμα καὶ συναναστρεφόμενοι μ' αὐτό, σὰν νὰ κινοῦνται ἀπ' αὐτό, μέσω τοῦ ὁποῖου κατὰ κάποιο τρόπο ἐνώνονται καὶ μὲ τοὺς ὁμοούσιους μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Λόγο καὶ ἀποτελοῦν ἓνα Πνεῦμα¹¹, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο. Αὐτοὶ ὄχι μόνο εἶναι ἀνίκητοι στοὺς δαίμονες, ἀλλὰ καὶ φοβεροὶ σ' αὐτούς, ἐπειδὴ ἔλαβαν τὸ θεῖο πῦρ καὶ ἀμέσως ἔγιναν καὶ οἱ ἴδιοι πῦρ.

21 Ἡ ἀφή δὲν εἶναι μία μερικὴ αἴσθησις πού δείχνει τὴν ἐνέργειά της

ἐνέργειαν, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ τῶν αἰσθήσεων, φέρουσα, ἀλλ' ὀλική τις καὶ καθόλου τοῦ σώματος. Ὄταν οὖν μὴ χρειωδῶς προσψαύσειέ τις, ἔτι προσπάσχουσα ταῖς λειότησι, σαλεύεσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ λογισμῶν ἐμπαθῶν ἀπεργάζεται· ὅταν δὲ κατὰ χρείαν τὴν ἀναγκαίαν τῆ φύσει ταῖς ἀπαλότησιν ἀποταξαμένη καὶ τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασα, οὐκ οἴωθεν ὑποσαίνειν τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια.

22 Τοῦ νοὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν χωρήσαντος, αἱ αἰσθήσεις κατὰ φύσιν ἐστῶσαι ἀπαθῶς ταῖς αἰτίαις προσομιλοῦσι· τοὺς λόγους μόνους καὶ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐρευνῶσαι καὶ ἀψευδῶς διακρίνουσαι τὰς τούτων ἐνεργείας ὁμοῦ καὶ ποιήτητας, μὴ προσπάσχουσαι, ἢ σχετικῶς παρὰ φύσιν κινούμεναι πρὸς αὐτάς.

23 Ἀγῶνες καὶ πόνοι πνευματικοὶ γεννῶσι τῇ ψυχῇ εὐφροσύνην, εἰρήνης δηλονότι προηγησαμένης παθῶν· ὅπερ οὖν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν δυσχερές, τοῦτο ψυχῇ πονούση καὶ πόθον ἐξ ἱερῶν ἰδρώτων ἐπὶ Θεὸν κτησαμένη καὶ βεβλημένη θείας γνώσεως ἔρωτι, ῥᾶον καὶ μᾶλλον ἠδύτατον. Ἐκεῖνοις μὲν γὰρ οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, ἅτε δὴ ἀνέσει σώματος καὶ ἠδονῶν ἀπολαύσει προσκεμένοις, δυσχερεῖς εἰσι καὶ λίαν δοκοῦσι τραχεῖς, μὴ προμελετήσασι τὸ ἄλμυρον τῶν ἠδονῶν ἀποκλύσασθαι τοῖς νόμασι τῶν δακρύων· ταύτη δὲ ποθούμενοί τε καὶ ἀσπαζόμενοι, βδελυξαμένη τὰς προξένους ἠδονὰς τῆς ὀδύνης καὶ τὴν εὐπάθειαν ἀποσεισαμένη, μετὰ τῆς φιλαντίας τοῦ σώματος. Ὁ τοίνυν πρόξενον ἐκεῖνοις ἐστὶν εἰς εὐφροσύνην σωματικὴν, τοῦτο ψυχῇ μεταθεμένη τὰς ἐφέσεις ἐπὶ τὰ θεῖα, λύπης αἴτιον. Καὶ ὁ ταύτης αἴτιον εὐφροσύνης πνευματικῆς, ἐκεῖνοις στεναγμῶν καὶ ὀδύνης παραίτιον.

24 Οἱ πόνοι δοκοῦσι μὲν ἐκ προομιῶν ὀδύνης εἶναι ποιητικοὶ πᾶσι τοῖς εἰσαγομένοις εἰς ἰδρώτας καὶ ἀγῶνας πνευματικούς, γυμναζόμενοις δὲ πρὸς ἐπίδοσιν ἀρετῆς καὶ πρὸς τὸ μέσον ἐπεκτεινομένοις αὐτοῖς, ἠδονῆς τινος καὶ παραδόξου ἀνέσεως φαίνονται. Ὄταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῆ φρόνημα τῆς σαρκὸς ὑπὸ τῆς ἀθανάτου ζωῆς τῆς ἐπιγυνομένης ἐξ ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος ἐν τοῖς ἀληθῶς ἐπεκτινομένοις πρὸς τὰ τέλη τῶν ἀρετῶν διὰ πόνων, χαρᾶς ἀρρήτου καὶ

σ' ἓνα μέρος τοῦ σώματος, ὅπως οἱ λοιπές αἰσθήσεις, ἀλλὰ μία καθολική αἴσθηση ὅλου τοῦ σώματος. "Όταν λοιπὸν χωρὶς ἀνάγκη ἀγγίζει κάτι, ἔχοντας ἀκόμη σφοδρὴ ἐπιθυμία πρὸς τὰ εὐχάριστα πράγματα, κάνει τὸ νοῦ νὰ σαλεύεται ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς. "Όταν ὅμως τὸ πλησιάζει ἀπὸ ἀναπόφευκτη ἀνάγκη ἔχοντας ἀρνηθεῖ τὰ εὐχάριστα στὴ φύση της καὶ ξεπερνώντας τὴν αἴσθηση, τότε συνήθως δὲν ἐρεθίζει τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς.

22 "Όταν ὁ νοῦς προχωρήσει στὰ ὑπὲρ φύση, τότε οἱ αἰσθήσεις, μένοντας στὸ κατὰ φύση, συμπεριφέρονται μὲ ἀπάθεια στὶς αἰτίες, ἐρευνώντας τοὺς λόγους μόνο καὶ τὶς φύσεις τους καὶ ξεχωρίζοντας χωρὶς λάθος τὶς ἐνέργειες μαζί καὶ τὶς ἰδιότητές τους, χωρὶς νὰ φέρονται μὲ ἐμπάθεια ἢ νὰ κινοῦνται παρὰ φύση σχετικὰ μ' αὐτές.

23 Οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες καὶ κόποι γεννοῦν στὴν ψυχὴ εὐφροσύνη, ἀφοῦ φυσικὰ προηγηθεῖ ἡ εἰρήνη τῶν παθῶν. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ εἶναι δύσκολο σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι δοῦλοι τῶν αἰσθητῶν, αὐτὸ εἶναι πιὸ εὐκόλο καὶ περισσότερο πιὸ γλυκὸ στὴν ψυχὴ ποὺ κοπιάζει καὶ ἀπέκτησε μὲ τοὺς ἱεροὺς ἰδρωῶτες τὸν πόθο γιὰ τὸν Θεὸ καὶ πληγώθηκε ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς θείας γνώσης. Γιατὶ σ' ἐκείνους οἱ κόποι καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὶς ἀνέσεις τοῦ σώματος καὶ στὶς ἀπολαύσεις τῶν ἡδονῶν, εἶναι δύσκολοι καὶ φαίνονται πάρα πολὺ σκληροί, γιατί δὲν φρόντισαν ἀπὸ πρὶν νὰ ἀποπλύνουν τὴν ἀλμύρα τῶν ἡδονῶν μὲ τὰ ποτάμια τῶν δακρῶν. Στὴν ψυχὴ ὅμως εἶναι ποθητοὶ καὶ ἀγαπητοί, ἀφοῦ συχάθηκε τὶς ἡδονές ποὺ προξενοῦν τὴν ὀδύνη καὶ ἀπέρριψε τὴν ἀπόλαυση μαζί μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ σῶμα, καὶ ἓνα μόνο πράγμα εἶναι λυπηρὸ σ' αὐτὴ, ἡ χαλάρωση τῶν κόπων καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ σ' ἐκείνους προξενεῖ σωματικὴ εὐφροσύνη, τοῦτο γίνεται αἰτία λύπης γιὰ τὴν ψυχὴ ποὺ μετέθεσε τὶς ἐπιθυμίες της πρὸς τὰ θεῖα. Κι αὐτὸ ποὺ εἶναι αἰτία πνευματικῆς εὐφροσύνης αὐτῆς, τοῦτο σ' ἐκείνους εἶναι αἰτία στεναγμῶν καὶ ὀδύνης.

24 Οἱ κόποι φαίνονται στὴν ἀρχὴ ὅτι προκαλοῦν ὀδύνη σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ πρωταρχίζουν τοὺς πνευματικούς ἰδρωῶτες καὶ ἀγῶνες. Ἀφοῦ ὅμως προχωρήσουν τὰ ἀγωνίσματά τους πρὸς ἐπίδοση τῆς ἀρετῆς καὶ φθάσουν στὸ μέσον αὐτῆς, οἱ κόποι φαίνονται ὅτι προκαλοῦν κάποια ἡδονὴ καὶ παράξενη ἀνεση. Κι ὅταν τὸ θνητὸ αὐτὸ φρόνημα τῆς σάρκας καταποθεῖ ἀπὸ τὴν ἀθάνατη ζωὴ¹², ποὺ ἐμφανίζεται

εὐφροσύνης πληροῦνται, ἀναστομωθείσης αὐτοῖς δηλαδή πηγῆς καθαράς τῶν δακρύων καὶ γλυκεροῦ νόματος ἄνωθεν ἐποδρουθέντος τῆς κατανύξεως.

25 Εἰ θούλει τῶν ὄρων ἐπιθῆναι τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν πρὸς Θεὸν φέρουσαν εὐρεῖν ἀπλανῶς, μὴ δῶς ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, μηδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις σου ἢ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις σου, ἕως οὗ διὰ πόνων πολλῶν καὶ δακρύων τόπον ἀπαθείας εὗρης τῇ τετραχωμένη ψυχῇ σου καὶ εἰσέλθης εἰς τὸ ἁγιαστήριον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς ἐνυποστάτου σοφίας αὐτοῦ εἰς τὰ ἔσχατα τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μετὰ συνέσεως ἴδης καί, τῶν κάτω καταφρονήσας, ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς θεωρίας, κατὰ τὰς ἐλάφους, καὶ αὐτὸς διψητικώτατα ἀναδράμης

26 Ὅδὸς ταχεῖα πρὸς ἀνάληψιν ἀρετῆς ἢ σιωπῆ ἐστὶ τοῖς εἰσαγωγικοῖς τῶν χειλέων καὶ ἢ μῦσις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὄντων ἢ κώφευσις. Λαθὼν γὰρ ἐντεῦθεν ὁ νοῦς τὴν τούτων ἀργίαν, τὰς ἐκτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐναποκλείσας εἰσόδους, κατανοεῖν ἑαυτὸν ἄρχεται καὶ τὰς ἰδίαις κινήσεις, καὶ τίνα μὲν εἰσὶν εὐθὺς ἐρευνητὰ περὶ τὴν νοητὴν θάλασσαν τῶν λογισμῶν νηχόμενα ἐνθυμήματα, τίνα δὲ τὰ περὶ τὴν χώνην τῆς διανοίας αὐτοῦ εἰσβαλλόμενα νοήματα· πότερον, καθαρὰ τε καὶ ἀμιγῆ σπερμάτων πικρῶν καὶ παρ' ἀγγέλου φωτός, ἢ ζιζάνια ἐπιμιγῆ τε καὶ ἀχυρώδη καὶ παρὰ τῶν τοῦ φωτός ἐναντίων. Καὶ οὕτως ὡσπερ τις ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ μέσον ἰστάμενος ἐννοιῶν, κρίνων καὶ διαιρῶν τοὺς κρείττονας τῶν λογισμῶν ἀπὸ τῶν χειρόνων, τὰ μὲν τῶν εἰσβαλλομένων δεχόμενος τῇ παρ' ἑαυτοῦ τριβῇ καὶ κινήσει, εἰς νοερὰς ἀνατίθῃσιν ἀποθήκας, τῷ πυρὶ ἐξοπτηθέντα τοῦ Πνεύματος καὶ ὕδατος θείου πεπληρωμένα, ἀφ' ὧν καὶ τρεφόμενος, ἐνδυναμοῦται καὶ πληροῦται φωτός, τὰ δὲ ἀποπέμπεται τῷ τῆς λήθης θυθῶ, τὴν τούτων πικρίαν ἀποσειόμενος. Τοῦτο δὲ μόνου ἔργον ἐστὶν ἐκείνου νοερῶς, τοῦ ἀψαμένου τῆς φερούσης πρὸς οὐρανούς καὶ Θεὸν ἀπλανῶς, καὶ τὸν πενθήρη χιτῶνα τῶν σκοτεινῶν ἀποδυσαμένου παθῶν.

27 Ψυχὴ ἢ ἅπαξ ἀποσκευασαμένη τὴν πονηρίαν καὶ τὸ περίεργον φρόνημα τῆς φαυλοτάτης ἀλαζονείας, ἀπλήν δὲ καὶ ἄκακον τὴν καρδίαν ἐξ ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου καταπλουτήσασα, εὐθὺς Θεῷ τε

μετὰ τὴν ἔλευση τοῦ Πνεύματος ὁ ἐκείνους πὺ ἀληθινὰ τρέχουν πρὸς τὸ τέλος τῶν ἀρετῶν μὲ κόπους, γεμίζουν ἀπὸ ἀνέκφραστη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ἀφοῦ ἀνοιξε γι' αὐτοὺς ἡ καθαρὴ πηγὴ τῶν δακρῶν καὶ ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πλούσιο τὸ γλυκύτατο νᾶμα τῆς κατάνυξης.

25 Ἄν θέλεις νὰ φθάσεις τὰ ὄρια τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ βρεῖς τὸ δρόμο πὺ ὁδηγεῖ χωρὶς πλάνη στὸν Θεό, νὰ μὴ δώσεις ὕπνο στὰ μάτια σου, οὔτε νυσταγμὸ στὰ βλέφαρά σου ἢ ἀνάπαυση στοὺς κροτάφους σου¹³, μέχρι πὺ μὲ πολλοὺς κόπους καὶ δάκρυα νὰ βρεῖς τόπο ἀπάθειας γιὰ τὴν ταλαιπωρημένη ψυχὴ σου καὶ νὰ μπεῖς στὸ ἁγιαστήριο τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ καὶ μέσω τῆς ἐνυπόστατης σοφίας του νὰ δεῖς μὲ σύνεση τοὺς ἔσχατους σκοποὺς τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, κι ἀφοῦ περιφρονήσεις τὰ κάτω, νὰ τρέξεις καὶ σὺ μὲ μεγάλη δίψα, ὅπως τὰ ἐλάφια, στὰ ψηλὰ ὄρη τῆς θεωρίας¹⁴.

26 Σύντομος δρόμος γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς στοὺς ἀρχάριους ἀσκητὲς εἶναι ἡ σιωπὴ τοῦ στόματος, τὸ κλείσιμο τῶν ματιῶν καὶ ἡ κώφευση τῶν αὐτιῶν. Γιατὶ θέτοντας ὁ νοῦς σὲ ἀργία αὐτὰ καὶ ἀποκλείοντας τὶς ἐξωτερικὲς εἰσόδους, ἀρχίζει νὰ κατανοεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ τὶς κινήσεις του, καὶ ἀμέσως ἐρευνᾷ ποιὲς εἶναι οἱ σκέψεις πὺ κολυμβοῦν γύρω ἀπὸ τὴ νοητὴ θάλασσα τῶν λογισμῶν καὶ ποιὰ τὰ νοήματα πὺ περνοῦν ἀπὸ τὴ χοάνη τῆς διάνοιας, καθὼς καὶ τί εἶναι αὐτὰ· ἐὰν δηλαδὴ εἶναι καθαρὰ καὶ χωρὶς πικρὰ σπέρματα καὶ προέρχονται ἀπὸ ἄγγελο φωτὸς, ἢ ἂν εἶναι ζιζάνια ἀνάμκτα καὶ ὅμοια μὲ τὰ ἄχυρα καὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ φωτὸς. Καὶ ἔτσι ὁ νοῦς σὰν κάποιος ἀπόλυτος ἡγεμόνας στέκεται ἀνάμεσα στὶς ἔννοιες, κρίνοντας καὶ χωρίζοντας τοὺς καλύτερους λογισμοὺς ἀπὸ τοὺς χειρότερους. Καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ πὺ εἰσάγονται τὰ δέχεται μὲ τὴν ἀσκησι καὶ τὴν κίνησή του καὶ τὰ ἐναποθέτει σὲ νοερὲς ἀποθήκες, ἀφοῦ ψηθοῦν μὲ τὴ φωτιὰ τοῦ Πνεύματος καὶ πληρωθοῦν ἀπὸ θεῖο ὕδωρ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τρέφεται καὶ ἐνισχύεται καὶ γεμίζει μὲ φῶς, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ στέλνει στὸ βυθὸ τῆς λήθης ἀπομακρύνοντας ἔτσι τὴν πικρία τους. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἔργο μόνο ἐκείνου πὺ πλησίασε νοερὰ τὸ δρόμο πὺ χωρὶς πλάνη ὁδηγεῖ στοὺς οὐρανοὺς καὶ στὸν Θεό, καὶ ἔβγαλε ἀπὸ πάνω του τὸν πένθιμο χιτῶνα τῶν σκοτεινῶν παθῶν.

27 Ἡ ψυχὴ πὺ μὰ γιὰ πάντα ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴ πονηρία καὶ τὸ περίεργο φρόνημα τῆς φαυλότατης ἀλαζονείας κι ἀπόκτησε τὸν πλοῦτο τῆς ἀπλῆς καὶ ἀκακῆς καρδιᾶς ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Παρακλήτου,

καὶ ἑαυτῇ γίνεται. Καὶ ἡ ὁρᾶ καὶ ἀκούει, πιστὰ καὶ ἀληθῆ νομίζει ἀνευδοιάστως, ὡς ὑπερβάσα τὰ χαλεπὰ τῆς ἀπιστίας βάραθρα καὶ ὑπὲρ τὸν ἄδην φερομένη τοῦ φθόνου.

28 Πασῶν τῶν ἀρετῶν προσηγεῖται ἡ ἐνδιάθετος πίστις, ὅταν μὴ ἀμφίβολον τὴν γνώμην ἐπιφέρηται ἡ ψυχὴ, ἀλλ' εἰς τὸ παντελὲς ἀποβάλλεται τὴν φιλαυτίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον οἶδε τὸν ἄρτι πρὸς ἀγῶνας ἀποδυσάμενον κωλύειν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, ὡς ἡ παγκάκιστος φιλαυτία. Αὕτη ἐστὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς προκοπῆς τῶν σπουδαίων. Αὕτη νόσους αὐτοῖς ὑποτίθεται καὶ δυσθεράπευτα πάθη σώματος, δι' ὧν τὴν θέρημην τῆς ψυχῆς ψυχρὰν ἀπεργάζεται καὶ τὸ κακοπαθεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς πείθει παραιτεῖσθαι, ὡς ἐπίβουλον τῆς εὐπαθούσης ζωῆς. Φιλαυτία δὲ ἐστὶν ἡ ἄλογος φιλία τοῦ σώματος, ἣτις, φίλαυτόν τε ἀποτελοῦσα τὸν μοναχόν, ἦτοι φιλόψυχον καὶ φιλοσώματον, μακρὰν ποιεῖ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον τό, «ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσαι αὐτήν».

29 Ὁ ἐμπόνως ἀρξάμενος τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ θερμῶ τῷ ἔρωτι τὸν ἐλαφρὸν ζυγὸν τῆς ἀσκήσεως ἐπανχένιον ἄρας, οὐ φεῖδεται ὑγείας σώματος, οὐ πρὸς τὴν τραχύτητα τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἰλιγγιά, οὐ πρὸς τοὺς πόνους ἀποκναίει, οὐχ ὁρᾶ πρὸς ἕτερόν τινα ῥαθύμως περὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἀμελῶς διακειόμενον, ἀλλὰ ζέοντι πόθῳ τὴν αὐλακα τέμνει τῶν ἀρετῶν ἐν πάσῃ κακοπαθείᾳ, πρὸς ἑαυτὸν μόνον ὁρῶν καὶ πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς. Καὶ καθ' ἐκάστην ἐν δάκρυσι τὰ σπέρματα αὐτοῦ καταβάλλεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων, ἕως οὗ φυῆ αὐτῷ ἡ χλόη τῆς ἀπαθείας καὶ εἰς καλάμην αὐξήσῃ γνώσεως θείας καὶ στάχυν φέρῃ τὸν κόκκον τοῦ λόγου ἐπιφερόμενον καὶ ἔλθῃ φέρων τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.

30 Οὐδαμόθεν οὕτως οἶομαι τὴν προκοπὴν γίνεσθαι τῆς ψυχῆς ταχεῖαν καὶ σύντομον, ὡς ἐκ μόνης τῆς πίστεως. Πίστεως δὲ οὐ τῆς εἰς Θεὸν μόνον καὶ τῆς πρὸς τὸν Μονογενῆ τούτου Υἱόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνδιαθέτου, μεθ' ἧς πιστεύομεν ἀληθεῖς εἶναι τὰς ἐπαγγελίας Χριστοῦ, ἃς ἐπηγγείλατο καὶ ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ κολάσεις τοῦ ἄδου, τὰς ἠτομιασμένας τῷ διαδόλῳ καὶ τοῖς ἐργάταις αὐτοῦ. Αὕτη ἡ πίστις πληροφορεῖ τὴν ψυχὴν ἐλπίζειν, ἐναγώνιον

ἀμέσως ἔρχεται κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτὴς, καὶ ὅσα βλέπει καὶ ἀκούει τὰ θεωρεῖ χωρὶς ἐνδοιασμοῦ ἀξιόπιστα καὶ ἀληθινά, ἐπειδὴ ξεπέρασε τὰ φοβερά βάραιθρα τῆς ἀπιστίας καὶ φέρεται πάνω ἀπὸ τὸν ἄδη τοῦ φθόνου.

28 Πρώτη ἀπ' ὅλες τις ἀρετὲς εἶναι ἡ ἐνδιάθετη πίστη, ἐκείνη δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει καμμιὰ ἀμφιβολία, ἀλλ' ἀπορρίπτει ἐντελῶς τὴ φιλαυτία. Γιατὶ ἐκεῖνον ποὺ μόλις ἀνέλαβε τοὺς ἀγῶνες τίποτε ἄλλο δὲν τὸν ἐμποδίζει τόσο ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, ὅσο ἡ παγκάκιστη φιλαυτία. Αὕτὴ εἶναι τὸ ἐμπόδιο τῆς προκοπῆς τῶν φίλων τῶν πόνων. Αὕτὴ δημιουργεῖ σ' αὐτοὺς ἀρρώστιες καὶ δυσκολοθεράπευτα σωματικὰ πάθη, μὲ τὰ ὁποῖα ψυχραίνει τὴ θερμὴ τῆς ψυχῆς καὶ τοὺς πείθει νὰ παραιτοῦνται ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὶς ταλειπῶριες, ἐπειδὴ αὐτὲς εἶναι ἐχθρὸς τῆς τρυφηλῆς ζωῆς. Φιλαυτία βέβαια εἶναι ἡ ἄλογη ἀγάπη τοῦ σώματος, ἡ ὁποία καθιστᾷ φίλαντο τὸν μοναχό, δηλαδὴ φιλόψυχο καὶ φιλοσώματο, καὶ τὸν ὀδηγεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴ βασιλεία του, σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ λόγο ποὺ λέγει· «αὐτὸς ποὺ ἀγαπάει τὴ ζωὴ του, θὰ τὴ χάσει»¹⁵.

29 Ὅποιος μὲ κόπο πολὺ ἄρχισε τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ φλογερὸ ἔρωτα σήκωσε καὶ ἔθεσε πάνω στὸν τράχηλό του τὸν ἑλαφρὸ ζυγὸ¹⁶ τῆς ἄσκησης, αὐτὸς δὲν σκέπτεται τὴν ὑγεία τοῦ σώματος, δὲν ζαλίζεται μπροστὰ στὶς φοβερὲς δυσκολίες τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς, δὲν ἀποφεύγει ἀπὸ δισταγμὸ τοὺς κόπους, δὲν προσέχει σὲ κάποιον ἄλλον ποὺ δείχνει ραθυμία καὶ ἀμέλεια γιὰ τοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ μὲ φλογερὸ πόθο ἀνοίγει τὸ αὐλάκι τῶν ἀρετῶν μὲ κάθε ταλαιπωρία, προσέχοντας μόνο στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ κάθε ἡμέρα ρίχνει μὲ δάκρυα τὰ σπέρματά του στὸ χωράφι τῶν ζώντων, ὥσπου νὰ φυτρώσει γι' αὐτὸν ἡ χλόη τῆς ἀπάθειας καὶ ν' αὐξηθεῖ σὲ καλάμι θείας γνώσεως καὶ νὰ κάνει στάχυ μὲ τὸ σπόρο τοῦ λόγου καὶ νὰ ἔρθει γεμάτος ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς ἀρετῆς του.

30 Ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν νομίζω νὰ γίνεται τόσο γρήγορη καὶ σύντομη ἡ προκοπὴ τῆς ψυχῆς, ὅσο ἀπὸ τὴν πίστη μόνο. Πίστη ὅμως ὄχι μόνο στὸν Θεὸ καὶ στὸν Μονογενῆ Υἱὸ του, ἀλλὰ καὶ τὴ βαθιὰ ριζωμένη στὴν ψυχὴ, μὲ τὴν ὁποία πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀληθινὲς οἱ ὑποσχέσεις τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ὑποσχέθηκε καὶ ἐτοίμασε γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν¹⁷, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπειλὲς καὶ τιμωρίες τοῦ ἄδη ποὺ

17. Α' Κορ. 2, 9

οὔσαν, ἐπιτυχεῖν τῆς καταστάσεως τῶν ἀγίων, τῆς μακαρίας αὐτῶν ἀπαθείας, καὶ ἀναδραμεῖν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀγιωσύνης αὐτῶν καὶ συγκληρονόμον τούτοις γενέσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας. Οὕτω δὲ πληροφρορουμενῆ, σπουδαίως πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν ἐπεκτείνεται, μὴ ἐνδοιάζουσα καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μμμούμενη τοὺς πόνους ἐκείνων καὶ διὰ τῶν ὁμοίων ἀγώνων διώκουσα καταλαβεῖν τὴν αὐτῶν τελειότητα.

31 *Συναλλοιουῖσθαι πέφυκεν ἡ ἔξωθεν τοῦ προσώπου κατάστασις τῆ ἐντὸς τῆς ψυχῆς καταστάσει. Οἷαν γὰρ ἡ νοερὰ κίνησις αὐτῆς τὴν ἐργασίαν ἔχει, τοιαύτην καὶ ἡ ὄψις τοῦ προσώπου τοῖς ὁρῶσιν ἐμφαίνει τὴν ἰδίαν διάθεσιν. Τοῖς γὰρ ἐνεργοῦσι τὸν λογισμὸν συνδιατιθεμένη καὶ συναλλοιουμένη, ποτὲ μὲν ὁρᾶται φαιδρὰ, τῆς καρδίας εὐφραινομένης ἐπὶ ἀναβάσεσιν ἀγαθαῖς ἐνθυμήσεων καὶ μελέτῃ Θεοῦ, ποτὲ δὲ κατηφῆς καὶ ζοφώδης, ἐπὶ λογισμοῖς ἀτοπίας πικραινομένης, ἐν οἷς λαθεῖν οὐκ ἔστι τὸν ἐνεργούμενον τοὺς τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς ἐπιφερομένους γεγυμνασμένα. Εἴτε γὰρ ἀλλοιώσις ἐστὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, φανερά ἐστὶν αὐτοῖς ὡς γνωρῆμη καὶ φίλη, δι' ἣν, ἀναγεννηθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν, φῶς καὶ ἄλας ἐχρημάτισαν τοῖς πλησίον. Εἴτε τῆς στάσεως ἐστὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς, δήλη τίς ἐστὶ τούτοις τρανῶς, ὡς ἀποβαλλομένοις αὐτὴν καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπιφερομένοις λαμπρότατον ἐν τοῖς θείοις χαρίσμασι.*

32 *Ἡ ἐντὸς ἐργασία ἡ στεφάνων πρόσξενος γίνεται τῇ ψυχῇ, ἡ ποιῶν καὶ κολάσεων. Εἰ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα πράγματα καταγίνεται καὶ ταπεινοφροσύνης φιλοκαλεῖ τὰ χωρία, ἔχει τὴν ἀρδεῖαν ἄνωθεν τῶν δακρύων καὶ γεωργεῖ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν καὶ τὴν εἰς τὸν πλησίον συμπάθειαν, δι' ὧν ἀναμορφουμένη τὸ κάλλος ἡ ψυχὴ τῆς εἰκόνης Χριστοῦ, φῶς γίνεται τοῖς ἀνθρώποις καὶ ταῖς ἀκτίσι τῶν ἀρετῶν ἐφέλκεται πρὸς ἑαυτήν τὰς ὁράσεις αὐτῶν καὶ κινεῖ πάντας πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ. Εἰ δὲ περὶ τὰ κάτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τοὺς ὑπονόμους τόπους ἐκταράσσει καὶ ἀνασαλεύει τῆς ἁμαρτίας, κάτωθεν ἔχουσα τὸ δυσᾶδες καὶ ζοφερόν, γεωργεῖ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστρο-*

ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἐργάτες του¹⁸. Αὐτὴ ἡ πίστις βεβαιώνει τὴν ψυχὴ, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀγῶνες, νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ ἐπιτύχει τὴν κατάστασιν τῶν ἁγίων, τὴ μακάρια δηλαδὴ ἀπάθειά τους, καὶ ὅτι θὰ ἀνεβεῖ στὸ ὕψος τῆς ἁγιωσύνης τους καὶ θὰ κληρονομήσει μαζὶ μ' αὐτοὺς τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐχοντας λοιπὸν αὐτὴ τὴ βεβαιότητα, ἐντείνει τὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν χωρὶς δισταγμούς, ἀλλὰ μιμούμενη τοὺς κόπους ἐκείνων καὶ ἐπιδιώκοντας μὲ τοὺς ὁμοίους ἀγῶνες νὰ φθάσει στὴν τελειότητά τους.

31 Εἶναι φυσικὸ ἢ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τοῦ προσώπου νὰ μεταβάλλεται μαζὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς. Γιατί, ὅποια ἐργασία ἔχει ἢ νοερὴ κίνησις τῆς ψυχῆς, τέτοια ἀκριβῶς διάθεσις παρουσιάζει καὶ ἡ ὄψη τοῦ προσώπου σ' ἐκείνους ποὺ τὴν προσέχουν. Ἀκολουθώντας λοιπὸν τὴ διάθεσις καὶ τὴ μεταβολὴ ἐκείνων ποὺ προκαλοῦν τὸ λογισμό, ἄλλοτε φαίνεται χαρούμενη, ὅταν ἡ καρδιά εὐφραίνεται γιὰ τὶς ἀναβάσεις σὲ ἀγαθὲς ἐνθυμήσεις καὶ γιὰ τὴ μελέτη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλοτε εἶναι σκυθρωπὴ καὶ σκοτεινὴ, ὅταν πικραίνεται ἀπὸ ἄτοπους λογισμούς, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς νὰ ξεφύγει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀσκημένα τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς¹⁹. Εἴτε λοιπὸν ἡ ἀλλοίωσις προέρχεται ἀπὸ τὴ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου²⁰, εἶναι φανερὴ σ' αὐτοὺς, γιατί τοὺς εἶναι γνώριμη καὶ γνωστὴ, ἀφοῦ μ' αὐτὴν καὶ αὐτοὶ ἀναγεννήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ἔγιναν φῶς καὶ ἀλάτι στοὺς πλησίον. Εἴτε πάλι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν δυνάμεων καὶ τὴν ταραχὴ τῶν λογισμῶν, εἶναι φανερὴ σ' αὐτοὺς πολὺ καθαρὰ, γιατί τὴν ἀπέβαλαν καὶ μὲ τὰ θεῖα χαρίσματα φέρουν ἐπάνω τους κατὰ τρόπο λαμπρότατο τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

32 Ἡ ἐσωτερικὴ ἐργασία προξενεῖ στὴν ψυχὴ ἢ στεφάνια ἢ ποινὲς καὶ τιμωρίες. Ἄν δηλαδὴ ἀσχολεῖται μὲ τὰ θεῖα πράγματα καὶ ἐργάζεται στὰ χωράφια τῆς ταπεινοφροσύνης, δέχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴ βροχὴ τῶν δακρῦν καὶ καλλιεργεῖ τὴν πρὸς τὸν Θεὸ ἀγάπην καὶ πίστιν καὶ τὴ συμπάθειαν πρὸς τὸν πλησίον, μὲ τὶς ὁποῖες ἡ ψυχὴ ἀναμορφώνει τὸ κάλλος τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ γίνεται φῶς στοὺς ἀνθρώπους, καὶ μὲ τὶς ἀκτίνες τῶν ἀρετῶν προσελκύει πρὸς τὸν ἑαυτὸς τὴς τὰ βλέματά τους καὶ παρακινεῖ ὅλους σὲ δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Ἄν πάλι ἀσχολεῖται μὲ τὰ γήινα καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἀναταράσσει καὶ ἀνασαλεύει τοὺς ὑπόγειους χώρους τῆς ἁμαρτίας, ἔχοντας ἀπὸ κάτω

φήν τοῦ καλοῦ, δι' ἧς τὴν χοϊκὴν ἀναμορφουμένη καὶ ἄμορφον εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ, σκοτός αὐτόχρημα τοῖς πλησιάζουσι γίνεται, καὶ τῇ τῶν φαύλων ἐργασία καὶ ὀμιλία διαφθείρει ψυχὰς ἀπλάστους καὶ ἀστηρίκτους καὶ κινεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν. Καὶ οὕτως, ἐν οἷς ἂν ὑπὸ τοῦ θανάτου καταληφθῇ ἡ ψυχὴ, καὶ τὰς ἀμοιβάς ἀναλόγως εὕρισκε.

33 Ὁ τῶν φαύλων ἐννοιῶν γεωργὸς ζοφώδεις αὐτοῦ ποιεῖται καὶ στυγνὰς τὰς ἐκτὸς ὄψεις, ἀναυδὸν τε τὴν γλῶτταν ἔχει τῶν θείων ὕμνων καὶ δυσαπάντητός ἐστι πᾶσιν εἰς ἐντυχίαν. Ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀθανάτων φυτῶν γεωργὸς τῆς καρδίας, χαρωπὸν καὶ γεγαννωμένον ἔχει τὸ πρόσωπον, μελωδὸν τε εἰς δεήσεις τὴν γλῶτταν αὐτοῦ καὶ ὄλον ἑαυτὸν εἰς ὀμιλίαν ἠδύτατον, ὡς φανερόν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῖς ὀρῶσιν ἐντεῦθεν καλῶς, αὐτόν τε τὸν ὑπὸ δουλείαν ἔτι τῶν ἀκαθάρτων ὄντα παθῶν καὶ ὑπ' ἀνάγκην τοῦ νόμου τελοῦντα τοῦ γεώδους φρονήματος καὶ τὸν ἐλευθερωθέντα τῆς τοιαύτης δουλείας ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα: «καρδίας εὐφροαινομένης, θάλλει πρόσωπον, ἐν δὲ λύπαις οὔσης, στυγνάζει».

34 Τὰ ἐμπράκτως τελούμενα πάθη, ἐμπράκτως καὶ θεραπεύονται. Ὡςπερ γὰρ ἀκρασία, ἡδονὴ καὶ ἀδηφαγία καὶ βίος ἀμελής καὶ διακεχυμένος τὴν ἐμπαθεστάτην ἔξιν ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ εἰς πράξεις ἀτόπους αὐτὴν ἄγουσιν, οὕτω στένωσις καὶ ἐγκράτεια, πόνοι καὶ ἀγῶνες πνευματικοί, τὴν ἀπάθειαν περιποιοῦνται αὐτῇ καὶ ἐξ ἐμπαθείας εἰς ἀπάθειαν αὐτὴν μεταφέρουσι.

35 Ὅταν ἐξ ἐπιπόνου τις καὶ συντόνου ἀσκήσεως δωρεῶν μεγάλων παρὰ Θεοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης ἀξιωθῇ, εἶτα, ὑποσυρεῖς ἐκεῖθεν, πάθεισιν ἔκδοτος γένηται καὶ δαίμοσι παιδευταῖς, ἴστω ἑαυτὸν ὑψωθέντα καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθέντα καὶ τῶν ἄλλων κατεπαρθέντα. Οὐδαμόθεν οὖν ἄλλοθεν ὁ τοιοῦτος εὐρήσει τὴν θεραπείαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν συνεχόντων αὐτοῦ τὴν ζωὴν παθῶν καὶ δαυμόνων, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ ἀναδραμεῖν αὐτὸν διὰ μετανοίας εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν, καὶ χρήσασθαι μεσίτη καλῶ, τῇ ταπεινώσει καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῶν

τῆ δυσοσμία καὶ τὸ σκοτάδι, καλλιεργεῖ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφή τοῦ καλοῦ, μὲ τὴν ὁποία, λαμβάνοντας τὴ μορφή τῆς χοϊκῆς καὶ ἀμορφῆς εἰκόνας τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, γίνεται ἀμέσως σκοτάδι σ' ἐκείνους πού τὴν πλησιάζουν, καὶ μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὴ διδασκαλία τῶν φαύλων πράξεων διαφθείρει ψυχὲς ἀπλαστες καὶ ἀστήρικτες καὶ κινεῖ τὴ βλασφημία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔτσι, σὲ ὅποια ἀπὸ αὐτὰ συλληφθεῖ ἀπὸ τὸ θάνατο ἢ ψυχῆ, ἀνάλογα θὰ ἔχει καὶ τὶς ἀμοιβές.

33 "Ὁποῖος καλλιεργεῖ φαῦλες σκέψεις κάνει σκοτεινὴ καὶ τρομερὴ τὴν ἐξωτερικὴ του ὄψη, ἔχει τὴ γλῶσσα του ἄλαλη γιὰ τοὺς θεῖους ὕμνους, καὶ ἡ συνάντησή του εἶναι δυσάρεστη σὲ ὅλους." Ὁποῖος ὅμως καλλιεργεῖ στὴν καρδιά του τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀθάνατα φυτὰ, αὐτὸς ἔχει χαρωπὸ καὶ λαμπερὸ τὸ πρόσωπό του, τὴ γλῶσσα του μελωδικὴ σὲ δεήσεις, καὶ τὸν ἑαυτὸ του γλυκύτατο στίς συναναστροφές. Κι ἔτσι ἐκεῖνοι πού τοὺς βλέπουν διακρίνουν ὀλοκάθαρα ἀπ' ὅλα αὐτὰ καὶ αὐτὸν πού εἶναι ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν ἀκάθαρτων παθῶν καὶ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ νόμου τοῦ γήινου φρονήματος, καὶ ἐκεῖνον πού ἐλευθερώθηκε ἀπὸ μὰ τέτοια δουλεία ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ Πνεύματος, σύμφωνα μὲ τὸν σοφὸ Σολομώντα πού λέγει· «ὅταν ἡ καρδιὰ εὐφραίνεται, τὸ πρόσωπο εἶναι χαρούμενο· ὅταν ὅμως ἔχει λύπες, τὸ πρόσωπο γίνεται σκυθρωπὸ»²¹.

34 Τὰ πάθη πού ἐκδηλώνονται μὲ πράξεις, μὲ πράξεις καὶ θεραπεύονται. "Ὅπως δηλαδή ἡ ἀσωτεία, ἡ ἡδονή, ἡ πολυφαγία καὶ ὁ ἀμελής καὶ ἀκόλαστος βίος δημιουργοῦν στὴν ψυχὴ τὴν ἐμπαθέστατη ἔξη καὶ τὴν ὀδηγοῦν σὲ ἄτοπες πράξεις, ἔτσι ὁ περιορισμὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ ἐγκράτεια, οἱ κόποι καὶ οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες προκαλοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἀπάθεια καὶ ἀπὸ τὴν ἐμπάθεια τὴν μεταφέρουν στὴν ἀπάθεια.

35 "Ὅταν κανεὶς ὕστερα ἀπὸ ἐπίπονη καὶ ἐντατικὴ ἄσκηση ἀξιωθεῖ ἐξαιτίας τῆς ταπεινοφροσύνης του νὰ λάβει μεγάλες δωρεές ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ στὴ συνέχεια πέσει ἀπὸ αὐτὲς καὶ παραδοθεῖ στὰ πάθη καὶ στοὺς βασανιστὲς δαίμονες, ἃς γνωρίζει ὅτι ὕψωσε τὸν ἑαυτὸ του, σχημάτισε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ φέρθηκε μὲ ἔπαρση ἀπέναντι στοὺς ἄλλους. Ἀπὸ πούθενά ἄλλοῦ λοιπὸν αὐτὸς δὲν θὰ βρεῖ θεραπεία καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τοὺς δαίμονες πού κατέχουν τὴ ζωὴ του, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸ νὰ ξαναγυρίσει μὲ τὴ μετάνοια στὴν προηγούμενη κατάσταση καὶ νὰ χρησιμοποιήσει καλὸ μεσίτη, τὴν ταπείνωση δηλαδή καὶ τὴν ἐπίγνωση τῶν δικῶν του μέτρων, μὲ τὴν

οἰκείων μέτρων, δι' ἧς πᾶς ὁ ἰσταμένος καλῶς ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν ἀρετῶν ὑποκάτω ἑαυτὸν ἔχει πάσης κτίσεως

36 Ἴσον κακὸν ἐστὶ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ζῶσι κατὰ Χριστόν, τὸ καὶ ἐμπαθῆ τινα εἶναι ταῖς πράξεσι γνώμης ἀκολασία, καὶ πεφυσιωμένον ἐν ταῖς ἀρεταῖς τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι. Ὅν τρόπον γὰρ τοῦ πρώτου τὰ ἐμπράκτως καὶ κρυφῆ γινόμενα αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν, οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὰ ὑψώματα τῆς καρδίας ὀδελύγματά εἰσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖνος ἀποτρόπαιος τῷ Θεῷ εἰς ἀνάπανσιν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν σάρκα κατὰ τὸ λόγιον, οὕτω καὶ οὗτος παρὰ Κυρίῳ ἀκάθαρτος, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπερήφανον.

37 Οὐ γὰρ εἶ τι πάθος, τοῦτο καὶ ἐμπρακτος ἁμαρτία, ἀλλὰ ἕτερον τοῦτο καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Πάθος μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ἐπὶ ψυχὴν κινούμενον, προᾶξις δὲ ἐφ' ἁμαρτος ἢ ἐπὶ τὸ σῶμα θεωρουμένη. Οἶον, φιληδονία, φιλαργυρία καὶ φιλοδοξία, πάθη χαλεπά ἐστὶ τῆς ψυχῆς, πορνεία δὲ καὶ πλεονεξία καὶ ἀδικία, πράξεις ἐφ' ἁμαρτοι τῆς σαρκός ἐπιθυμία, θυμὸς καὶ ὑπερηφανία, πάθη ψυχῆς, παρὰ φύσιν τῶν δυνάμεων κινουμένων αὐτῆς, μοιχεία δὲ καὶ φόνος, κλοπὴ καὶ μέθη, καὶ εἶ τι ἄλλο διὰ τοῦ σώματος πράττεται, πράξεις ἐφ' ἁμαρτοι καὶ χαλεπαὶ τῆς σαρκός

38 Τρεῖς εἰσὶν οἱ γενικώτατοι πάντων τῶν παθῶν ἕξαρχοι καὶ τρεῖς αἱ κατ' αὐτῶν παρατάξεις καὶ τρεῖς οἱ τούτων καταγωνιζόμενοί τε καὶ καταβάλλοντες· ὁ εἰσαγωγικός, ὁ μέσος καὶ ὁ τέλειος· τὸν τῆς φιληδονίας, τὸν τῆς φιλαργυρίας καὶ τὸν τῆς φιλοδοξίας τρικέφαλον δράκοντα.

39 Οὐχ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀγὼν τοῖς τρισὶ κατὰ τῶν τριῶν ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τοῦ ἐξουσιάζοντος πνεύματος, ἀλλ' ἄλλος καὶ ἄλλος ἄλλως καταστρατευομένης τῆς μιᾶς τούτων ἀρχῆς ὑφ' ἐκάστου τοῦ πρὸς τὴν μάχην αὐτῆς ἰσταμένου καὶ καθοπλιζομένου φυσικῶς τῷ δικαίῳ θυμῷ.

40 Ὁ ἄρτι πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας ἀποδυσάμενος καὶ εἰσαγωγικός ὢν πρὸς παράταξιν τῶν παθῶν, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιληδονίας πᾶσαν αἶρει τὴν μάχην αὐτοῦ καὶ δυνατὸς διὰ πάσης κακο-

ὅποια ὅποιος στέκεται καλὰ πάνω στοῦ θεμέλιο τῶν ἀρετῶν, θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του κατώτερο ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση.

36 Εἶναι τὸ ἴδιο κακὸ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ εἶναι κανεῖς ἐμπαθῆς στὶς πράξεις ἀπὸ ἀκόλαστη διάθεση, καὶ τὸ νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὶς ἀρετὲς του ἀπὸ πνεῦμα ἔπαρσης. Γιατί, ὅπως οἱ πράξεις τοῦ πρώτου ποὺ γίνονται σὶὰ κρυφὰ εἶναι ντροπὴ καὶ νὰ τὶς ἀναφέρει κανεῖς²², ἔτσι καὶ ἡ ἔπαρση τῆς καρδιᾶς τοῦ δευτέρου εἶναι μισητὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ²³. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος εἶναι βδελυκτὸς στὸν Θεὸ γιὰ ἀνάπαυση, ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς εἶναι σάρκα²⁴, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι ἀκάθαρτος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἐπειδὴ εἶναι ὑπερήφανος.

37 Ἄν κάτι εἶναι πάθος, δὲν εἶναι αὐτὸ καὶ ἔμπρακτη ἁμαρτία, ἀλλὰ ἄλλο πράγμα εἶναι τὸ ἓνα, καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο. Πάθος δηλαδὴ εἶναι αὐτὸ ποὺ κινεῖται στὴν ψυχὴ, ἐνῶ πράξη ἁμαρτωλὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ παρατηρεῖται στὸ σῶμα. Γιὰ παράδειγμα, ἡ φιληδονία, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοδοξία εἶναι φοβερὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ πορνεία, ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἀδικία εἶναι ἁμαρτωλὲς πράξεις τῆς σάρκας. Ἡ ἐπιθυμία, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι πάθη τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ οἱ δυνάμεις τῆς κινουῦνται παρὰ φύση, ἐνῶ ἡ μοιχεία καὶ ὁ φόνος, ἡ κλοπὴ καὶ ἡ μέθη, καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο διαπράττεται μὲ τὸ σῶμα, εἶναι ἁμαρτωλὲς καὶ φοβερὲς πράξεις τῆς σάρκας.

38 Τρεῖς εἶναι οἱ γενικοὶ ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν παθῶν, τρεῖς ἐπίσης οἱ ἐναντίον τους παρατάξεις, καὶ τρεῖς ἐκεῖνοι ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον τους καὶ τοὺς νικοῦν· ὁ ἀρχάριος, ὁ μέσος καὶ ὁ τέλειος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος νικάει τὸ πάθος τῆς φιληδονίας, ὁ δεύτερος τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας καὶ ὁ τρίτος τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας, τὸ δράκοντα μὲ τὰ τρία κεφάλια.

39 Δὲν εἶναι ἓνας καὶ ὁ ἴδιος ἀγῶνας γιὰ τοὺς τρεῖς ἐναντίον τῶν τριῶν ἀρχηγῶν καὶ δυνάμεων τοῦ πνεύματος ποὺ ἐξουσιάζει, ἀλλὰ ἄλλος καὶ διαφορετικὸς γιὰ τὸν καθένα. Καθένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀρχηγοὺς πολεμεῖται διαφορετικὰ ἀπὸ κάθε ἀντίπαλο ποὺ στέκεται σὲ θέση μάχης ἐναντίον του καὶ ὀπλίζεται κατὰ τρόπο φυσικὸ μὲ τὸν δίκαιο θυμό.

40 Αὐτὸς ποὺ ἀνέλαβε τώρα τοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας καὶ βρῖσκειται στὴν ἀρχὴ τῆς μάχης ἐναντίον τῶν παθῶν, διεξάγει ὅλο τὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς φιληδονίας καὶ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις

παθείας κατ' αὐτοῦ ἐκστρατεύει. Σάρκας μὲν ταῖς ἀσιτίαις ἐκτῆκων, ταῖς χαυμενίαις, ταῖς ἀγρυπνίαις καὶ ταῖς παννύχοις δεήσεσι, ψυχὴν δὲ συντριβὼν τῇ μνήμῃ τῶν τοῦ ἄδου ποιῶν καὶ τῇ τοῦ θανάτου μελέτῃ, καὶ τὴν καρδίαν ἀποσμήχων τοῦ ῥύπου τῶν συνδυασμῶν καὶ συγκαταθέσεων διὰ δακρύων τῆς μετανοίας.

41 Ὁ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς μεταθέμενος τὴν ἐπίδασιν καὶ τοὺς ἰδρῶτας τοὺς κατὰ τοῦ φιληδόνου πνεύματος διὰ τοῦ σπόγγου τῆς πρώτης ἀπαθείας ἀπομαξάμενος, ἄρτι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλυφθεὶς καὶ τὰς φύσεις ὁρᾷ τῶν ὄντων ἀρξάμενος, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπίστου φιλαργυρίας αἶρει τὰ ὄπλα τῆς πίστεως. Τὸν νοῦν μὲν ἀνυψῶν ἑαυτοῦ τῇ μελέτῃ τῶν θείων πραγμάτων, τὸν δὲ λόγον παραθήγων τοῖς λόγοις τῆς κτίσεως καὶ εἰς τὸ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐκδιηγεῖσθαι διατρανῶν. Τὴν δὲ ψυχὴν ἀνάγων τῇ πίστει ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν ἀοράτων καὶ πείθων αὐτὸν εἶναι προνοητήν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα Θεόν, τῶν οἰκείων ἔργων, καὶ ὄλην τὴν ἐλπίδα ποιῶν τῆς ἐνθέου ζωῆς.

42 Ὁ τὸ μέσον διὰ θεωρίας καὶ ἀπαθείας περάσας καὶ τὸ ἀπατηλὸν ὑπερκύψας τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, ἄρτι δὲ μετὰ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐνυπιοτάτου Θεοῦ σοφίας, τῷ γνώφῳ τῆς θεολογίας εἰσδύς, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιλοδοξίας αἶρει, δυνάμει τῆς ταπεινοφροσύνης, τὰ ὄπλα· ψυχὴν μὲν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀποκαλύψεσι κατανύσσων καὶ δάκρυα προχέειν ἀνωδύνως ποιῶν, τὸ δέ γε φρόνημα αὐτῆς τῇ μνήμῃ καταβάλλων τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ ἀνυψῶν αὐτὸ τῆς θείας γνώσεως τοῖς νοήμασι.

43 Νηστεῖαις μὲν γὰρ καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς, χαυμενίαις τε καὶ κόποις σώματος καὶ τῇ ἐκκοπῇ τῶν θελημάτων, ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, ἄπρακτον ἱσταῶμεν τὸ τῆς φιληδονίας πνεῦμα. Χειρούμεθα δὲ αὐτὸ τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καὶ πρὸς τὸ δεσμοτῆριον ἄγοντες τῆς ἐγκρατείας, ἀκίνητον τοῦτο καὶ ἀνενέργητον ἀποτελοῦμεν, ἐν τῇ τῶν σπουδαίων δηλονότι καὶ ἀγωνιζομένων ἱστάμενοι παρατάξει.

44 Πίστεως ὄπλοις καὶ μαχαίρα τοῦ Πνεύματος, ὃ ἔστι ῥῆμα Θεοῦ, τὸ τῆς φιλαργυρίας πνεῦμα κατατροπωσάμενοι ἀποσφάττομεν, ἄρτι πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων μετὰ λόγου σοφίας ἀναδραμόντες καὶ ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γεγονότες τῶν ὀρωμένων διὰ τοῦ λόγου

του ἐκστρατεύει ἐναντίον του μέσω κάθε κακοπάθειας. Ἔτσι, με τὶς νηστεῖες, με τὸ πλάγιασμα καταγῆς, με τὶς ἀγρυπνίες καὶ με τὶς ὀλονύκτιες δεήσεις λειώνει τὴ σάρκα, με τὴ μνήμη τῶν ποινῶν τοῦ ἄδη καὶ με τὴ μελέτη τοῦ θανάτου συντρίβει τὴν ψυχὴ, καὶ με τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας καθαρίζει τὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸν ρύπο τῶν συνενώσεων καὶ συγκαταθέσεων.

41 Ὅποιος ἔφθασε στὸ μέσο τῶν ἀγῶνων καὶ σκούπισε τοὺς ἰδρώτες ποὺ ἔχυσε ἐναντίον τοῦ φιλήδονου πνεύματος με τὸ σφουγγάρι τῆς πρώτης ἀπάθειας καὶ μόλις τώρα ἀνοιξε τὰ μάτια καὶ ἄρχισε νὰ βλέπει τὶς φύσεις τῶν ὄντων, αὐτὸς σηκώνει τὰ ὄπλα τῆς πίστεως ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς ἀπιστοῦς φιλαργυρίας. Με τὴ μελέτη τῶν θείων πραγμάτων ἀνυψώνει τὸ νοῦ του, με τοὺς λόγους τῆς κτίσεως ἀκονίζει τὸ λογικὸ του γιὰ νὰ ἐξηγεῖ με σαφήνεια τὶς φύσεις τῶν ὄντων, ἐνῶ με τὴν πίστη ἀνυψώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ ὄρατὰ στὰ ὑψη τῶν ἀοράτων καὶ τὴν πείθει ὅτι ὁ Θεός, ποὺ δημιουργήσε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὰ ἔργα του καὶ παρέχει κάθε ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐνθεη ζωὴ.

42 Ὅποιος πέρασε τὸ μέσο με τὴ θεωρία καὶ τὴν ἀπάθεια καὶ ξεπέρασε τὴν ἀπάτη τῆς παγκόσμιας αἴσθησης καὶ εἰσῆλθε τώρα μαζί με τὸ λόγο τῆς γνώσης καὶ τῆς ἐνυπόστατης σοφίας τοῦ Θεοῦ στὸ γνόφο τῆς θεολογίας, σηκώνει τὰ ὄπλα, με τὴ δύναμη τῆς ταπεινοφροσύνης, ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς φιλοδοξίας, καὶ με τὶς ἱερὲς ἀποκαλύψεις συγκινεῖ τὴν ψυχὴ του καὶ τὴν κάνει νὰ χύνει δάκρυα ἀνώδυνα, ἐνῶ με τὴ μνήμη τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας ταπεινώνει τὸ φρόνημά της καὶ τὸ ἀνυψώνει με τὰ νοήματα τῆς θείας γνώσης.

43 Με νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες καὶ προσευχὲς καὶ πλαγιασμάτα καταγῆς καὶ κόπους τοῦ σώματος καὶ με τὴν ἀποκοπὴ τῶν θελημάτων με ταπείνωση ψυχῆς κάνουμε ἀπρακτο τὸ πνεῦμα τῆς φιληδονίας, τὸ αἰχμαλωτίζουμε ὅμως με τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας καὶ ὀδηγώντας το στὸ δεσμοτήριό τῆς ἐγκράτειας τὸ καθιστοῦμε ἀκίνητο καὶ ἀδρανές. Ὅταν δηλαδὴ στεκοῦμαστε στὴν παράταξη τῶν ἐνθερμων μαχητῶν καὶ ἀγωνιστῶν.

44 Με τὰ ὄπλα τῆς πίστεως καὶ τὸ ξίφος τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ²⁵, ἀφοῦ κατατροπώσουμε τὸ πνεῦμα τῆς φιλαργυρίας, τὸ κατασφάζουμε, καὶ ἔτσι πιά τρέχουμε πρὸς τὴ θεωρία τῶν ὄντων με λόγο σοφίας καὶ γινόμαστε ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τῶν ὄρα-

τῆς γνώσεως, καὶ πρὸς τὰ βασίλεια τῆς ἀγάπης μετὰ τῶν πολυόλων θησαυρῶν τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος ἐγκαταπαύσαντες.

45 Πτεροῖς ἀπαθείας καὶ ταπεινοφροσύνης ἐν τῷ ἀέρι τῆς μυστικῆς θεολογίας νηχόμενοι καὶ εἰς τὸν ἄνω θυθὸν τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ μετὰ θείου Πνεύματος εἰσερχόμενοι, ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἐνθέων δογμάτων καὶ νοημάτων τὸ τῆς φιλοδοξίας καταφλέγομεν πνεῦμα Ὁμβροῖς δὲ δακρύων καὶ ποταμοῖς κατανύξεως εἰς τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὄρωντες, τοὺς τριστάτας αὐτοῦ καταποντίζομεν δαίμονας, οἰήσει τε καὶ κενοδοξία καὶ ὑπερηφανία καθ' ἡμῶν ἐκστρατεύσαντας.

46 Ὁ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ βίου, τὸν κόσμον ταῦτα τῆς ἀδικίας, δι' ὧν τῆς φιλίας ἐχθροὶ γινόμεθα τῷ Θεῷ, ἐκθύμως μισήσας καὶ ταύταις ἀποταξάμενος, ἐαυτῷ τὸν κόσμον ἐσταύρωσε καὶ αὐτὸς ἐσταυρώθη αὐτῷ, λύσας τὴν ἀναμεταξὺ Θεοῦ καὶ ψυχῆς ἐχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καὶ ποιήσας ἐν ἀμφοτέροις εἰρήνην. Ὁ γὰρ τούτοις ἐν τῇ ἐπεκδύσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος νεκρωθεὶς, κατήλλαξεν ἐαυτὸν τῷ Θεῷ, ἀποκτείνας τὴν ἐχθραν τοῦ κόσμου ἐν τῇ νεκρώσει τῶν ἡδονῶν, διὰ τῆς ἐσταυρωμένης τῷ κόσμῳ ζωῆς, καὶ τὴν μετὰ Ἰησοῦ φιλίαν ἠσπάσατο. Τοίνυν οὐκ ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς ὡς φίλος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ φίλος τοῦ Θεοῦ καθίσταται, ὡς ἐσταυρωμένος τῷ κόσμῳ καὶ δυνάμενος λέγειν «ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ».

47 Πᾶσα τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐγκατάλειψις διὰ ταῦτα γίνεσθαι πέφυκε· διὰ κενοδοξίαν, διὰ τὴν εἰς τὸν πλησίον κατάκρισιν καὶ διὰ τὴν ἐπ' ἀρεταῖς ἔπαρσιν. Εἴ τι οὖν τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀγωνιζομένων προσεμπελάσαν ἠγήσεται, τὴν ἀπὸ Θεοῦ τούτοις ἐγκατάλειψιν προξενεῖ, καὶ οὐκ ἂν ταύτης τὴν ἐπὶ πτώμασι δικαίαν ἐκφύγωσι κρίσιν, μέχρις οὗ, τὴν προηγησαμένην αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἀποσεισάμενοι, εἰς τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης προσφύγωσιν.

48 Οὐ γὰρ τὸ μὴ καθαρεύειν ἐμπαθῶν νοημάτων τοῦτό ἐστι μόνον καρδίας ἀκαθαροσία καὶ σπίλος ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν πλήθει κατορθωμάτων ἐπαίρεσθαι καὶ τὸ ἐπ' ἀρεταῖς φυσιοῦσθαι καὶ τὸ μεγάλα οἶεσθαι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ καὶ τὸ μέμφεσθαι τῶν ἀδελφῶν τοὺς

26. Α' Ἰω. 2, 16.

29. Γαλ. 6, 14.

27. Ἰακ. 3, 6.

30. Ἐφ. 2, 15

28. Ἰακ. 4, 4.

31. Γαλ. 6, 14.

τῶν μὲ τὸ λόγο τῆς γνώσης καὶ ἀναπαύομαστε στὰ βασιλεία τῆς ἀγάπης μαζί μὲ τοὺς ἀφθονοὺς θησαυροὺς τῆς ἐλπίδας στὸν Θεό.

45 Μὲ τὰ φτερὰ τῆς ἀπάθειας καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης διαπλέοντας μέσα στὸν ἀέρα τῆς μυστικῆς θεολογίας καὶ εἰσερχόμενοι μέσα στὸν ἄνω θυτὸ τῆς γνώσης τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ θεῖο Πνεῦμα, κατακαῖμε τὸ πνεῦμα τῆς φιλοδοξίας μὲ τὶς ἀστραπὲς τῶν ἔνθεων δογμάτων καὶ νοημάτων, καὶ βλέποντας μὲ βροχὲς δακρύων καὶ ποταμοὺς κατανύξεως τὸ τέλος τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, καταποντίζουμε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ποῦ ἐκστρατεύουν ἐναντίον μας μὲ ἀλαζονεία, κενοδοξία καὶ ὑπερηφάνεια.

46 Ὅποιος μίσησε μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ καὶ ἀρνήθηκε τὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκας καὶ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀποκτήσει ὅλα ὅσα βλέπουν τὰ μάτια του καὶ τὴν ἀλαζονεία τῶν γήινων ἀγαθῶν²⁶, ποῦ ἀποτελοῦν τὸν κόσμο τῆς ἀδικίας²⁷, μὲ τὴν ἀγάπη τῶν ὁποίων γινόμαστε ἐχθροὶ μὲ τὸν Θεό²⁸, αὐτὸς σταύρωσε τὸν κόσμο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ αὐτὸς σταυρώθηκε γιὰ τὸν κόσμο²⁹, διαλύοντας ἐπάνω στὴ σάρκα του τὴν ἐχθρα ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ στὴν ψυχὴ του καὶ συνάπτοντας εἰρήνη ἀνάμεσα στὰ δύο αὐτὰ μέρη³⁰. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ νεκρώθηκε γι' αὐτὰ μὲ τὴν ἀπόρριψη τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, συμφιλίωσε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸν Θεό, θανατώνοντας τὴν ἐχθρα τοῦ κόσμου μὲ τὴν νέκρωση τῶν ἡδονῶν, μέσω τῆς σταυρωμένης γιὰ τὸν κόσμο ζωῆς του, καὶ ἀσπιάσθηκε τὴ φιλία μὲ τὸν Ἰησοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν δὲν εἶναι πιά ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς φίλος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ φίλος τοῦ Θεοῦ, γιατί ἔχει σταυρωθεῖ γιὰ τὸν κόσμο καὶ μπορεῖ νὰ λέγει: «ὁ κόσμος ἔχει σταυρωθεῖ γιὰ μένα, καὶ ἐγὼ γιὰ τὸν κόσμο»³¹.

47 Κάθε ἐγκατάλειψη στοὺς ἀγωνιστὲς συνήθως ἔχει τὶς ἑξῆς αἰτίες: τὴν κενοδοξία, τὴν κατάκριση τοῦ πλησίον, καὶ τὴν ὑπερηφάνεια γιὰ τὶς ἀρετές. Ἄν κάτι λοιπὸν ἀπ' αὐτὰ πλησιάζει καὶ κυριαρχήσει στὶς ψυχὲς τῶν ἀγωνιστῶν, προξενεῖ σ' αὐτοὺς τὴν ἐγκατάλειψή τους ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ δὲν θὰ ξεφύγουν τὴν δίκαιη κατάκριση γιὰ τὶς πτώσεις αὐτῆς, μέχρι ποῦ ν' ἀπομακρύνουν τὴν αἰτία ποῦ προηγήθηκε τῆς ἐγκατάλειψης καὶ καταφύγουν στὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης.

48 Ἀκαθαροῦς λοιπὸν τῆς καρδιᾶς καὶ κηλίδας τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀκαθαροῦς τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια γιὰ τὰ πολλὰ κατορθώματα, ἡ ἔπαρση γιὰ τὶς ἀρετές, ἡ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κατάκριση τῶν ἀδελφῶν

ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνου παραβολῆς

- 49 Μὴ οἶου τῶν παθῶν ἀνεθῆναι καὶ τῶν γενομένων ἐκεῖθεν ἐμπαθῶν νοημάτων τὸν μολυσμὸν ἐκφυγεῖν, ἀγέρωχον ἔτι φέρων τὸ φρόνημα καὶ ἐξωγκωμένον ἐπ' ἀρεταῖς. Οὐ γὰρ μὴ ἴδης εἰρήνης αὐλήν, ἐν ἀγαθωσύνῃ τῶν λογισμῶν, οὐδὲ εἰς ναὸν ἀγάπης εἰσέλθης μετὰ χαρᾶς, ἐν πάσῃ χρηστότητι καὶ γαλήνῃ καρδίας, ἕως οὗ ἐν σεαυτῷ πεποιθῶς εἶ καὶ τοῖς ἔργοις σου.
- 50 Ἐὰν εἰς εὐχροίας σωμάτων προσπάσῃ σου ἢ ψυχὴ κατ' ἐμπάθειαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖθεν σοι δῆθεν τικτομένων ἐμπαθῶν λογισμῶν τυραννῆται, μὴ ὑπολάμβανε ταύτας εἶναι αἰτίας τῆς ἐν σοὶ ταραχῆς καὶ ἐμπαθεστάτης κινήσεως, ἀλλὰ κεκρυμμένην ἴσθι ἐντὸς εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς σῆς ψυχῆς, ὡς λίθον μαγνητίν τινα ἔλκουσαν πρὸς ἑαυτήν, δυνάμει ἕξεως ἐμπαθοῦς καὶ πονηρᾶς συνηθείας, τὴν ἀπὸ τῶν προσώπων λύμην ὡς σίδηρον ἐπεὶ καὶ κτίσματα Θεοῦ πάντα καὶ λίαν τῷ ἰδίῳ λόγῳ καλά, μηδένα λόγον κατήγορον ἔχοντα τῆς πλάσεως τοῦ Θεοῦ.
- 51 Ὡσπερ οἱ θάλασσαν περαιοῦμενοι καὶ ναυτιῶντες, οὐ παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης φύσιν πάσχουσι τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔνδοθεν προαποκεμμένης αἰτίας τοῦ σεσηπότος χυμοῦ, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, οὐ παρὰ τὴν τῶν προσώπων αἰτίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔτι ἐναποκεμμένης τοῦ κακοῦ ἕξεως, ἐν αὐτῇ τὸν ἐμπαθεστάτον ὑφίσταται κλόνον καὶ ταραχον.
- 52 Κατὰ τὴν ἔνδοθεν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, συναλλοιοῦσθαι πέφυκε καὶ ἡ φύσις αὐτῆ τῶν πραγμάτων. Ὅταν οὖν κατὰ φύσιν ἴσταται αὐτῇ τὰ νοερὰ αἰσθητήρια καὶ ὁ νοῦς περὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων ἀπλανῶς ὁδεύῃ, τὸν λόγον ἔχων διατρανοῦντα τὰς φύσεις καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν, κατὰ φύσιν ὁρᾶται αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα καὶ πᾶσα φύσις ἐνύλων σωμάτων, μὴ ἔχοντά τινα λύμης ἢ βλάβης ἐγκεκρυμμένην αἰτίαν. Ὅταν δὲ παρὰ φύσιν αὐτῆς αἱ δυνάμεις κινῶνται, πρὸς ἑαυτὰς στασιάζουσι, παρὰ φύσιν αὐτῇ καὶ ταῦτα ὁρᾶται, μὴ διὰ τῆς φυσικῆς αὐτῶν καλλονῆς πρὸς κατανόησιν τοῦ γενεσιουρ-

32. Λουκᾶ 18, 10-14.

33. Γεν. 1, 31.

πού είναι ράθυμοι και ἀμελεῖς. Κι αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνη³².

49 Νὰ μὴ νομίζεις ὅτι θὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ὅτι θὰ ἀποφύγεις τὸ μολυσμὸ τῶν ἐμπαθῶν νοσημάτων πού προέρχονται ἀπ' αὐτά, ἂν ἔχεις ἀκόμη φρόνημα ἀγέρωχο καὶ ὑπερήφανο γιὰ τὶς ἀρετές. Γιατὶ δὲν θὰ ἐπιτύχεις ἀγαθοὺς λογισμοὺς γιὰ νὰ δεῖς αὐτὴν εἰρήνην, οὔτε θὰ μπεῖς μὲ χαρὰ στὸ ναὸ τῆς ἀγάπης μὲ κάθε χρησιμότητα καὶ γαλήνη καρδιάς, ὅσο θὰ ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ σου καὶ στὰ ἔργα σου.

50 Ἄν ἡ ψυχὴ σου προσκολλᾶται μὲ ἐμπάθεια στὰ ὠραῖα σώματα καὶ τυραννεῖται ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς πού δῆθεν γεννιοῦνται ἀπ' αὐτά, νὰ μὴ νομίζεις ὅτι αὐτὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ταραχῆς καὶ τῆς γεμάτης ἐμπάθεια κίνησης μέσα σου, ἀλλὰ νὰ γνωρίζεις ὅτι ἡ αἰτία εἶναι κρυμμένη μέσα στὴν ψυχὴ σου, ἡ ὁποία σὰν κάποιος μαγνήτης ἔλκει πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐμπαθοῦς ἔξης καὶ τῆς πονηρῆς συνήθειας τὸν ὄλεθρο ἀπὸ τὰ πρόσωπα, σὰν νὰ εἶναι σίδηρος. Γιατὶ τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅλα πολὺ καλὰ³³ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ὑπαρξῆς τους, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένας λόγος πού νὰ κατηγορεῖ τὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ.

51 Ὅπως ἐκεῖνοι πού ταξιδεύουν στὴ θάλασσα καὶ νοιώθουν ναυτία, δὲν τὸ παθαίνουν αὐτὸ ἀπὸ τὴ φύση τῆς θάλασσας, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ σάπιου χυμοῦ πού ὑπάρχει ἀπὸ πρὶν μέσα τους, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὄχι ἐξαιτίας τῶν προσώπων, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς ἔξης τοῦ κακοῦ πού ὑπάρχει ἀκόμη μέσα τῆς παθαίνει τὸν ἐμπαθέστατο κλονισμὸ καὶ τὴν ταραχὴν.

52 Σύμφωνα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ διάθεση τῆς ψυχῆς μεταβάλλεται συνήθως μαζί καὶ ἡ ἴδια ἡ φύση τῶν πραγμάτων. Ὅταν δηλαδὴ τὰ νοερὰ αἰσθητήρια συμφωνοῦν κατὰ φύση μαζί τῆς καὶ ὁ νοῦς βαδίζει χωρὶς πλάνη γύρω ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων, ἔχοντας τὸ λογικὸ νὰ ἐξηγεῖ τὶς φύσεις καὶ τὶς κινήσεις τους, ἡ ψυχὴ βλέπει κατὰ φύση καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα καὶ κάθε φύση ὑλικῶν σωμάτων, γιατί δὲν ἔχουν κρυμμένη μέσα τους καμμιὰ αἰτία καταστροφῆς ἢ βλάβης. Ὅταν ὅμως οἱ δυνάμεις τῆς κινουῦνται ἀντίθετα πρὸς τὴ φύση, στασιάζοντας μεταξύ τους, τότε καὶ ἡ ψυχὴ βλέπει παρὰ φύση τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν τὴν ἀνυψώνουν μὲ τὴ φυσικὴ τους ὁμορ-

γοῦ ταύτην ἀνάγοντα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως αὐτῆς εἰς
 θυθὸν ἀπωλείας κατὰγοντα

53 Εἰ πέπτωκας, ἐγκαταλειφθεῖς, πτώματι σαρκὸς ἢ γλώττης ἢ λογι-
 σμοῦ, ἐπίπονον ἔλκων καὶ τραχύτατον θῖον, μὴ ξένον τοῦτο καὶ παρά-
 δοξόν σοι καταφανῆ. Σὸν γὰρ ἐστὶ τὸ πτώμα καὶ ἀπὸ τῆς σῆς αἰτίας
 Εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἢ καινόν τι πρῶτον καὶ ὄγκου μεστόν, ὡς οὐκ ὤφε-
 λον, ὠήθης περὶ σουτοῦ ἢ κατεπήρθης ἑτέρου ἀλαξονικῶ τῷ φρονή-
 ματι, ἢ ἔκρινας ἐν ἀσθενείᾳ φύσεως ἀνθρωπίνης τινά, οὐκ ἄν, ἐγκατα-
 λειφθεῖς κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, τὴν ἑαυτοῦ ἐπέγνωσ ἀσθένειαν. Ἐγνωσ
 δέ, ἵν' ἐντεῦθεν μάθης μὴ κρίνειν, μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, μὴ
 τινος κατεπαίρεσθαι

54 Πεπτωκὸς εἰς βάθη κακῶν, μηδαμῶς τὴν ἀνάκλησιν ἀτελείσης, εἰ
 καὶ εἰς πέταυρον κατηνέχθης ἔσχατον ἄδου κακίας. Εἰ γὰρ ταῖς ἐμ-
 πράκτοις ἀρεταῖς προκαταβληθέντα θερμῶς τὸν θεμέλιον ἔχεις παρὰ
 σοὶ τῆς εὐσεβείας, εἰ καὶ πτώσιν ὑπέστη κατασεισθὲν τὸ οἰκοδομηθὲν
 ταύτης οἴκημα παρὰ σοῦ, ἐκ διαφόρων λίθων τῆς ἀρετῆς, ἕως ἐδά-
 φους τῆς ἐμπαθεστάτης γῆς τῶν κακῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπιλησθήσεταιί σου
 τῶν παλαιῶν πόνων καὶ ἰδρώτων ὁ Θεός, εἴ γε συντετριμμένην ἐπι-
 τοῖς πτώμασί σου τὴν καρδίαν φέρεις, μεμνημένην τε ἡμερῶν ἀρχαί-
 ων, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀνακαλουμένην πτώσιν ἐν στεναγμοῖς αὐτοῦ κατ'
 ἐνώπιον. Ἐπιβλέπων γὰρ ἐπιβλέπεται τάχιον ἐπὶ σὲ τρέμοντα τοὺς λό-
 γους αὐτοῦ καὶ ἄψεταιί σου τῶν ὀφθαλμῶν ἀοράτως τῆς κατωδύνου
 καρδίας καὶ τῷ προκαταβληθέντι παρὰ σοῦ θεμελίῳ τῆς ἀρετῆς μετὰ
 πόνων, ἐπιστήσειε καὶ δώη σοι τῆς προτέρας ἰσχύος κρείττονά τε καὶ
 τελειότεραν ἰσχύν, ἐν θέρμῃ ζέοντος πνεύματος, εἰς τὸ πάλιν ἀνακτή-
 σασθαι τὰ καταβληθέντα, βασκανία τοῦ πονηροῦ, μεθ' ὑπομονῆς ἔργα
 τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀνεγειῖραι ἐν πνεύματι ταπεινώσεως τὸν οἶκον αὐτῆς
 τῆς προτέρου λαμπρότερον, εἰς ἀνάπαυσιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἰ-
 ωνίαν αὐτοῦ.

55 Πάντα τὰ πρὸς ἀτιμίαν ἡμῖν συμβαίνοντα, εἴτε ἐξ ἀνθρώπων εἴτε
 ἐκ δαυμόνων, κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, κατ' οἰκονομίαν, ἐπισυμβαίνουσι
 πρὸς ταπεινώσιν τοῦ ματαίου φύσηματος τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Σκοπὸς
 γὰρ τῷ κυδρονήτῃ Θεῷ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ αἰεὶ ταπεινοῦς ἡμᾶς εἶναι

34. Ματθ. 7, 1.

37. Ψαλμ. 50, 19.

35. Ρωμ. 12, 3.

38. Ψαλμ. 142, 5.

36. Α' Κορ. 4, 6.

39. Ἦσ. 66, 2.

φιά στήν κατανόηση τοῦ δημιουργοῦ, ἀλλά τήν κατεβάζουν μέ τήν ἐμπαθέστατη ἔξη της στοῦ βυθὸ τῆς ἀπώλειας.

53 Ἐὰν ἔχεις πέσει, ἐπειδὴ ἐγκαταλείφθηκες, σὲ πτώση τῆς σάρκας ἢ τῆς γλώσσας ἢ τοῦ λογισμοῦ, ἂν καὶ ἀκολουθοῦσες ζωὴ κουραστική καὶ σκληρότατη, νὰ μὴ σοῦ φανεῖ αὐτὸ παράξενο καὶ ἀπίστευτο, γιατί ἡ πτώση εἶναι δική σου καὶ συνέβη ἐξ αἰτίας σου. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ ἴδιος πρῶτα δὲν νόμιζες γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, ὅπως δὲν θὰ ἔπρεπε, κάτι τὸ ἀσυνήθιστο καὶ γεμάτο ἔπαρση, ἢ ἂν δὲν ὑπερηφανεύοσιν ἀπέναντι κάποιου ἄλλου μέ φρόνημα ἀλαζονικό, ἢ ἂν δὲν καταδίκαιζες κάποιον γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσης, δὲν θὰ ἐγκαταλειπόσιν μέ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν θὰ γνώριζες τὴ δική σου ἀδυναμία. Τὴ γνώρισες ὅμως, γιὰ νὰ μάθεις ἀπ' αὐτὸ νὰ μὴν κρίνεις³⁴, οὔτε νὰ ἔχεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου μεγαλύτερη ἰδέα ἀπὸ ἐκείνη πού πρέπει νὰ ἔχεις³⁵, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύεσαι ἐναντίον κάποιου ἄλλου³⁶.

54 Ὅταν πέσεις σὲ βάθος κακῶν, μὴ χάσεις καθόλου τὴν ἐλπίδα ἐπιστροφῆς σου, ἔστω καὶ ἂν κατέβηκες στοῦ τελευταῖο σκαλοπάτι τοῦ ἄδη τῆς κακίας. Γιατί, ἂν μέ τις ἔμπρακτες ἀρετὲς ἔχεις θέσει ἤδη μέσα σου ἰσχυρὸ τὸ θεμέλιο τῆς εὐσέβειας, ἂν καὶ σείσθηκε καὶ ἔπεσε στοῦ ἔδαφος τῆς ἐμπαθέστατης γῆς τῶν κακῶν τὸ οἰκοδόμημά της, πού ἔκτισες ὁ ἴδιος ἀπὸ διάφορες πέτρες τῆς ἀρετῆς, ὅμως ὁ Θεὸς δὲν θὰ ξεχάσει τοὺς παλαιοὺς κόπους καὶ ἰδρώτες σου, ἂν βέβαια ἢ καρδιά σου εἶναι συντετριμμένη³⁷ γιὰ τίς ἁμαρτίες σου, θυμᾶται τίς παλαιὲς ἡμέρες³⁸ καὶ μέ στεναγμοὺς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ θρηνεῖ τὴν πτώση της. Γιατί ὁ Θεὸς θὰ ρίξει γρήγορα τὸ βλέμμα του πάνω σὲ σένα πού τρέμεις τοὺς λόγους του³⁹ καὶ θὰ ἀγγίσει μέ τρόπο ἀόρατο τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου πού ἔχει μεγάλη ὀδύνη, θὰ προσέξει τὸ θεμέλιο τῆς ἀρετῆς πού μέ κόπους ἔθεσες προηγουμένως καὶ θὰ σοῦ δώσει δύναμη ἰσχυρότερη καὶ τελειότερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη, μέ θερμὴ φλογεροῦ πνεύματος, γιὰ νὰ ἀποκτήσεις πάλι μέ ὑπομονὴ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς πού γκρεμίστηκαν ἀπὸ τὸν φθόνον τοῦ πονηροῦ καὶ νὰ ξανακτίσεις μέ πνεῦμα ταπεινώσεως τὸ οἶκημα τῆς ψυχῆς σου πιὸ λαμπρὸ ἀπὸ τὸ προηγούμενον γιὰ τὴν αἰώνια ἀνάπαυσή του, ὅπως εἶναι γραμμένο.

55 Ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπιφέρουν ἀτίμωση καὶ μᾶς συμβαίνουν εἴτε ἀπὸ ἀνθρώπους, εἴτε ἀπὸ δαίμονες, συμβαίνουν κατ' οἰκονομία μέ τὴ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ γιὰ ταπείνωση τῆς μάταιης ἀλαζονείας τῶν ψυχῶν μας. Γιατί ὁ σκοπὸς σύμφωνα μέ τὸν Θεό, τὸν κυβερνήτη τῆς

καὶ μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν μηδὲ οἶεσθαι μεγάλα περὶ ἑαυτῶν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἀφορᾶν καὶ μιμεῖσθαι αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτόν, τὴν μακαρίαν ταπεινῶσιν, ἐπειδὴ προῖος ἦν καὶ ταπεινὸς τὴν καρδίαν, καὶ τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι ἐπιποθεῖ ὁ ὑπομεμενηκῶς ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἄδικόν τε καὶ ἄτιμον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον φίλον αὐτῷ καὶ οἰκειούμενον ἐν πάσῃ ἀληθῶς ἀρετῇ καὶ δυνάμενον ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἀνυψοῦν, ὡς πραότης καὶ ταπεινῶσις καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Τούτων δὲ μὴ συνόντων ἡμῖν, ἐργαζομένοις τὰς ἀρετάς, πᾶσα μάταιος ἢ ἐργασία, καὶ ἅπας κόπος ἀσκήσεως ἀνωφελῆς καὶ ἀπρόσδεκτος.

56 Τοῖς μὲν εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν δῖον φόβος τῶν κολάσεων συνεργεῖ εἰς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποφυγὴν τῶν κακῶν, τοῖς δὲ κατ' ἀρετὴν ἐπὶ θεωρίαν προκόψασι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἄλλος ἀναλόγως παρέπεται φόβος, λίαν ὧν αὐτοῖς φοβερός ἐξ ἀγάπης, ὁ ἀγνός, ὃς καὶ συνεργεῖ τούτοις εἰς τὴν παραμονὴν ἀκλονήτως ἴστασθαι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, φοβουμένοις τὸν ἐκ ταύτης φοβερόν ὄλισθον. Ἐκεῖνοις μὲν γὰρ πεσοῦσι τοῦ κατὰ χεῖρα σκοποῦ, μεταμελομένοις καὶ αὐθις ἀνισταμένοις, ὁ πρῶτος φόβος παρέπεται μετ' ἐλπίδων χρηστῶν· τούτοις δὲ τοῦ ὕψους φθόνῳ τοῦ ἀντιπάλου ἐξαμαρτήσασι διὰ πτώσεως τῆς θεωρίας Θεοῦ, οὐκ εὐθύς ὁ δεύτερος ἔπεται. Ἀχλὺς δὲ τις καὶ σκότος ψηλαφητὸν αὐτοῦ διαδέχεται, πλήρες ἀθυμίας καὶ ὀδυνῶν καὶ πικρίας μετὰ τοῦ πρώτου τῶν κολάσεων φόβου. Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαώθ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἐκολόβωσε τῆς ἀφορήτου ταύτης ὀδύνης, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶς ὁ ἐκεῖθεν ἐκπίπτων.

57 Ὅπότεν τῆς ἐπιμόνου τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ὀχλήσεως ἢ ψυχῆ ἀνεθῆ καὶ ἢ φλόξ ἢ τύραννος ἀπομακρυνθῆ τῆς σαρκός, ἔσο τήνικαυτα εἰδῶς τὴν ἐπέλευσιν γίνεσθαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμῖν, μηνύουσαν τὴν ἄφεσιν τῶν προημαρτημένων καὶ χαριζομένην ἡμῖν τὴν ἀπάθειαν. Ἔως δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτῶν διὰ τῆς συνεχοῦς ὀχλήσεως ἐπαισθάνηται καὶ τὰ ὑπογάστρια φλέγηται τῆς σαρκός, μακρὰν ἴσθι ταύτης εἶναι τὴν εὐωδίαν τοῦ Πνεύματος, καὶ ὅλην ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τὰ ἅλντα τῶν παθῶν τε καὶ τῶν αἰσθήσεων.

40. Ρωμ. 12, 3.

43. Ἐξ. 10, 21.

41. Ματθ. 11, 29.

44. Ματθ. 24, 22.

42. Ψαλμ. 18, 10.

ζωῆς μας, εἶναι τὸ νὰ εἶμαστε πάντοτε ταπεινοὶ καὶ νὰ μὴ εἶναι τὸ φρόνημά μας ὑψηλότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ εἶναι, ἀλλὰ νὰ σκεπτόμαστε μὲ μετριοφροσύνη⁴⁰, οὔτε νὰ ἔχουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας μεγάλη ἰδέα, ἀλλὰ νὰ ἔχουμε τὸ βλέμμα μας στραμμένο πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μιμούμαστε, κατὰ τὸ δυνατὸ, τὴ μακάρια ταπεινώσή του, καθόσον ἦταν πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά⁴¹, καὶ τέτοιοι ἐπιθυμεῖ νὰ γίνουμε ἡμεῖς ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὑποστῆ γιὰ μᾶς θάνατο ἀδικο καὶ ἀτιμωτικό. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσο ἀγαπητὸ σ' αὐτὸν καὶ τόσο οἰκεῖο μέσα σὲ κάθε ἀληθινὴ ἀρετὴ καὶ τόσο ἱκανὸ νὰ μᾶς ἀνυψώνει ἀπὸ τὴν κοπριά τῶν παθῶν, ὅσο ἡ πραότητα, ἡ ταπεινώση καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Καὶ ἂν ἐργαζόμενοι τὶς ἀρετὲς δὲν τὰ ἔχουμε αὐτά, κάθε ἐργασία εἶναι μάταιη καὶ ὄλος ὁ κόπος τῆς ἀσκήσεως ἀχρηστος καὶ ὄχι ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό.

56 Σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀρχάριοι στὸ βίον τῆς ἀρετῆς ὁ φόβος τῆς τιμωρίας συντελεῖ στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν καὶ στὴν ἀποφυγὴ τῶν κακῶν, ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ πρόκοψαν στὴν ἀρετὴ καὶ ἔφθασαν στὴ θεωρία τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, ἀκολουθεῖ ἄλλος ἀπὸ ἀγάπη ἀντίστοιχα φόβος, ποὺ εἶναι πολὺ φοβερὸς σ' αὐτούς, ὁ ἄγνός φόβος⁴², ὁ ὁποῖος τοὺς βοηθεῖ νὰ παραμένουν ἀκλόνητοι στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὴ φοβερὴ πτώση ἀπ' αὐτὴ. Γιατὶ στοὺς πρώτους, ὅταν πέσουν ἀπὸ τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ καὶ μετανοήσουν καὶ σηκωθοῦν ἀμέσως, ἔρχεται πάλι ὁ πρῶτος φόβος μὲ καλὲς ἐλπίδες· σ' αὐτούς ὅμως, ὅταν ἀπὸ φθόνον τοῦ ἐχθροῦ πέσουν ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ὁ ἄγνός φόβος, ἀλλὰ τοὺς ἀκολουθεῖ κάποια ὀμίχλη καὶ σκοτάδι ψηλαφητό⁴³, γεμάτο ἀπὸ ἀθυμία, ὀδύνη καὶ πικρία μαζὶ μὲ τὸν πρῶτο φόβο τῆς τιμωρίας. Καὶ ἂν ὁ Κύριος Σαβαώθ δὲν συντόμευε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες τῆς ἀφόρητης αὐτῆς ὀδύνης, δὲν θὰ μπορούσε νὰ σωθεῖ κανεὶς ποὺ θὰ ἔπεφτε ἀπὸ ἐκεῖ⁴⁴.

57 Ὅταν ἡ ψυχὴ ἡσυχᾶσει ἀπὸ τὴν ἐπίμονη ἐνόχληση τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν καὶ ἀπομακρυνθεῖ ἡ τυραννικὴ φλόγα τῆς σάρκας, τότε ἔρχεται μέσα μας τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀναγγέλλοντας τὴν ἀφεση τῶν προηγουμένων ἁμαρτημάτων μας καὶ χαρίζοντάς μας τὴν ἀπάθεια. Ὅσο ὅμως αἰσθάνεται τὴν ὀσμὴ τους μὲ τὴ συνεχὴ ἐνόχληση καὶ φλέγονται τὰ ὑπογάστρια πάθη τῆς σάρκας, νὰ γνωρίζεις ὅτι ἡ εὐωδία τοῦ Πνεύματος εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ὅτι ὅλη κρατεῖται ἀπὸ τὰ ἄλυτα δεσμὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων.

58 *Εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, φησὶν ὁ σοφός, ἄνθρωπον παρ' ἑαυτῶ δόξαν-
τα φρόνιμον εἶναι, ὃν εἶδον ὑπὸ τὴν ζωὴν καὶ γὰρ τῶν βροτῶν, πεποιθό-
τα ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ μεγάλα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σο-
φίᾳ καὶ τῇ γεώδει καὶ ψυχικῇ· καὶ οὐ μόνον διὰ ταύτην τῶν ἀπλάστων
κατεπαιρόμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν θείᾳ τῇ λήξει διδασκάλων Χριστοῦ
κατειρωνευόμενόν τε ὁμοῦ καὶ καταμωκώμενον, διὰ τὸ τῆς λέξεως
αὐτῶν ἰδιότροπον καὶ ὅτι μὴ ἔπεσθαι εἴλοντο ταῖς ἐκλογαῖς τῶν τε-
τορνευμένων λέξεων τῆς θύραθεν γνώσεως, μηδὲ τὸ τῆς θέσεως αὐτῶν
εὐρυθμον ἐπετήδευσαν ἐν ταῖς ἐγγράφοις διδασκαλίαις αὐτῶν, ᾧ τινι,
ὡς ἠγνοηκότι, ὅτι παρὰ τῷ Θεῷ οὐ τορνεύται τῶν λέξεων οὐδὲ τὸ εὐη-
χον τῶν φωνῶν, ἀλλὰ τὸ εὐσημον προτιμότερον καὶ φίλον τῶν νοη-
μάτων ταύτην παρωδήσω τὴν παρομίαν «ὁ κύων ὁ ζῶν, αὐτὸς ἀγα-
θὸς ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρόν»· καὶ «ἀγαθὸν παῖς πένης καὶ σοφός,
ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτην καὶ ἄφρονα, ὃς οὐκ ἔγνω τοῦ προσέχειν ἔτι».*

59 *Δεινὸν καὶ δυσκαταγάνιστον τὸ πάθος τῆς βλασφημίας, ἔχει δὲ
τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ὑπερηφάνου διανοίας τοῦ σατανᾶ, ὃ καὶ πάντα
μὲν τοὺς κατὰ Θεὸν ὀχλεῖ διοῦντας κατ' ἀρετὴν, πλεόν δὲ τοὺς προκό-
πτοντας εἰς εὐχὴν καὶ εἰς θεωρίαν τῶν θείων πραγμάτων, οὗ ἔνεκεν
χρὴ πάση φυλακῇ τὰς αἰσθήσεις τηρεῖν καὶ εὐλαβεῖσθαι ἀπὸ πάντων
τῶν φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἱερῶν τύπων καὶ λόγων,
καὶ προσέχειν τῇ ἐφόδῳ τοῦ πνεύματος τούτου. Ἐφεδρεύει γὰρ εὐχο-
μένοις καὶ ψάλλουσιν ἡμῖν καὶ ἐρεύγεται ἐσθ' ὅτε διὰ τῶν χειλέων
ἡμῶν, μὴ προσέχουσιν, ἀρὰς καθ' ἡμῶν καὶ βλασφημίας ἀλλοκότους
κατὰ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, τοῖς στίχοις τῶν ψαλμῶν καὶ τοῖς ῥήμασι
τῆς εὐχῆς παρεισάγων αὐτάς· ἀλλὰ τρεπτέον κατ' αὐτοῦ τὸν λόγον
Χριστοῦ, ὅπηνίκα τοιοῦτόν τι φέρει ἐν τοῖς χεῖλεσι ἢ ὑποσπεῖρει ἐν
ταῖς διανοίαις ἡμῶν καί, «ὑπάγε, σατανᾶ, ὀπίσω μου», εἴπωμεν πρὸς
αὐτόν, «πάσης δυσωδίας ἀνάμεστε καὶ ὑπόδικε πυρὸς αἰωνίου· κατὰ
τῆς κεφαλῆς σου ἢ βλασφημία σου». Καὶ αὐτίκα πρὸς ἄλλο τι τὸν
νοῦν προᾶγμα θεῖον ἢ ἀνθρώπινον, τό γε νῦν ἔχον, δι' αἰχμαλωσίας ἀ-
πασχολήσωμεν ἢ καὶ μετὰ δακρύων πρὸς οὐρανούς αὐτόν καὶ Θεόν*

45. Ἰακ. 3, 5.

47. Ἐκκλ. 4, 13.

46. Ἐκκλ. 9, 4.

48. Πρβλ. Λουκᾶ 4, 8.

58 Είδα πάνω στη γῆ, λέγει ὁ σοφός, ἄνθρωπο πού εἶχε τή γνώμη ὅτι εἶναι φρόνιμος, τόν ὁποῖο εἶδα καί ἐγώ ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους νά ἔχει ἐμπιστοσύνη στά ἔργα του καί μεγάλη ἰδέα γιά τήν ἀνθρώπινη σοφία του, τήν ἐπίγεια καί τήν κοσμική⁴⁵, καί ἐξ αἰτίας αὐτῆς ὄχι μόνο νά ὑπερηφανεύεται ἀπέναντι στούς ἀπλοϊκοὺς, ἀλλά καί τοὺς διδασκάλους τοῦ Χριστοῦ, πού εἶχαν τέλος θεάρεστο, νά τοὺς κατειρωνεύεται καί συγχρόνως νά τοὺς χλευάζει γιά τόν ἰδιόρρυθμο τρόπο τῆς ὁμιλίας τους καί γιά τὸ ὅτι δέν ἐπέλεξαν τίς τορνευμένες λέξεις τῆς κοσμικῆς σοφίας, οὔτε φρόντισαν γιά τήν ἀρμονικὴ τοποθέτησή τους στίς γραπτές διδασκαλίες τους, γιά τόν ὁποῖο, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ ὅτι γιά τόν Θεὸ προτιμότερο καί ἀγαπητὸ εἶναι ὄχι οἱ τορνευτὲς λέξεις, οὔτε ἡ εὐήχη ὁμιλία, ἀλλὰ ἡ σαφήνεια τῶν νοημάτων, θά ἀναφέρω μεταφορικὰ τὴν παρακάτω παροιμία· «ὁ ζωντανὸς σκύλος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἓνα λεοντάρι νεκρὸ»⁴⁶, καί «ἓνας νέος φτωχὸς, ἀλλὰ συνετός, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ βασιλιὰ γέροντα, ἀλλὰ ἄμυαλο, ὁ ὁποῖος δέν ἔμαθε ἀκόμη νά δίνει προσοχὴ στίς ὀρθές ὑποδείξεις»⁴⁷.

59 Εἶναι φοβερὸ τὸ πάθος τῆς βλασφημίας καί δυσκολονίκητο, ἔχοντας τὴν ἀρχὴ του στήν ὑπερήφανη διάνοια τοῦ σατανᾶ. Τὸ πάθος αὐτὸ ἐνοχλεῖ βέβαια ὅλους ἐκείνους πού ζοῦν κατὰ Θεὸ μὲ ἀρετὴ, περισσότερο ὅμως ἐκείνους πού προκόβουν στήν προσευχὴ καί στή θεωρία τῶν θείων πραγμάτων, ἐξαιτίας τοῦ ὁποῖου πρέπει μὲ κάθε προσοχὴ νά φυλάγουμε τίς αἰσθήσεις καί νά δείχνουμε εὐλάβεια γιά ὅλα τὰ φοβερά μυστήρια τοῦ Θεοῦ καί τοὺς ἱεροὺς τύπους καί λόγους καί νά προσέχουμε τὴν ἐπίθεση τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Γιατὶ μᾶς παραμονεύει ὅταν προσευχόμεστε καί ψάλλουμε, καί συμβαίνει νά ἐκστομίζει πολλές φορές μὲ τὰ δικά μας χεῖλη, ὅταν δέν προσέχουμε, κατάρεις ἐναντίον μας καί παράξενες βλασφημίες ἐναντίον τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, παρεμβάλλοντας αὐτὲς στοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν καί στὰ λόγια τῆς προσευχῆς. Ἄλλ' ὅταν φέρει κάτι τέτοιο στὰ χεῖλη ἢ τὸ σπείρει κρυφὰ στή διάνοιά μας, νά στρέψουμε ἐναντίον του τὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ καί νά ποῦμε σ' αὐτόν· «Πήγαινε πίσω μου, σατανᾶ»⁴⁸, σὺ πού εἶσαι γεμάτος ἀπὸ κάθε δυσωδία καί ὑπόδικος γιά τὸ αἰώνιο πῦρ, καί ἡ βλασφημία σου νά πέσει στὸ κεφάλι σου. Καί ἀμέσως τὴ στιγμή αὐτή, αἰχμαλωτίζοντάς τὸν νοῦ πού βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἅς τὸν ἀπασχολήσουμε σὲ κάποιο ἄλλο θεῖο ἢ ἀνθρώπινο πράγμα, ἢ καί μὲ δάκρυα ἅς τὸν ἀνυψώσουμε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καί τὸν Θεό. Καί

ἀννηψώσωμεν. Καὶ οὕτως, Θεοῦ συναιρουμένου ἡμῖν, ἀπαλλαγησόμεθα τοῦ βάρους τῆς βλασφημίας.

60 Φθοροποιὸν πάθος ἢ λύπη εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ αὐτῶν ἀπτομένη τῶν μυελῶν, ἀλλ' ἢ τοῦ κόσμου ἢ διὰ τὰ πρόσκαιρα τοῖς ἀνθρώποις ἐφιπταμένη, ἢ καὶ πολλάκις αὐτοῖς θανάτου παραίτιος γίνεται. Ἡ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη, ὁμοῦ τε σωτήριος καὶ λίαν ἐπωφελῆς οὖσα, ὑπομονὴν ἐν τοῖς πόνοις καὶ τοῖς πειρασμοῖς κατεργάζεται, τὴν πηγὴν τῆς κατανύξεως ἀναστομοῦσα τῷ ἀγωνιζομένῳ καὶ διψῶντι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ ψωμίζουσα διὰ δακρῶν τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὡς πληροῦσθαι τὸ Δαβιτικὸν ἐπ' ἐκείνῳ λόγιον «ψωμιεῖς ἡμᾶς», φησὶν, «ἄρτον δακρῶν, καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ τὸν οἶνον τῆς κατανύξεως».

61 Τὰ συμπεπτωκότα μέρη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν ἐργασίας, λίαν ἢ κατὰ Θεὸν λύπη ἀνακτᾶται καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται. Τοσοῦτον γὰρ τὸν χειμῶνα τῶν παθῶν καὶ τὰ νέφη τῆς ἁμαρτίας ἐκλεπτύνει διὰ δακρῶν καὶ τοῦ νοητοῦ τῆς ψυχῆς ἀπελαίνει ἀέρος, ὡς αἰθρίαν ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτίκα τοῦ νοός ἡμῶν γίνεσθαι, καὶ γαλήνην ἐν τῇ θαλάσῃ τῆς διανοίας καὶ εὐφροσύνην ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ προσώπου ἡμῶν· ἐφ' ἣν οἱ καλῶς ὁρῶντες ὥσπερ τὰς ὄψεις καὶ τὰς διαθέσεις αὐτῶν προσαναπαύοντες, οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἀνακράζουσιν· «αὕτη ἢ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου».

62 Μὴ παραδέχου τοὺς ἐξ ὑπονοιῶν ὑποσπειρομένους σοι λογισμοὺς κατὰ τοῦ πλησίον· εἰσὶ γὰρ ψευδεῖς καὶ ὀλέθριοι καὶ πάντῃ ἀπατεῶνες. Ἴσθι σὺν ὅτι διὰ τούτου τοῦ σκοποῦ πειρῶνται οἱ δαίμονες εἰς βόθρον ἀπωλείας ὠθῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἤδη προκοπὰς ποιούντων ἐν ταῖς ἀρεταῖς. Ἄλλως γὰρ εἰς θυθὸν κατακρίσεως καὶ ἁμαρτίας ἐμπρόακτου τῶν ἀγωνιζομένων τινὰ παραπέμψαι οὐ δύνανται, εἰ μὴ λαβεῖν αὐτὸν ὑποψίας πείσουσι πονηρὰς ἐκ τῶν ἔξωθεν ἠθῶν τε καὶ διαθέσεων τοῦ πλησίον. Οὕτω γὰρ, ὑπὸ κρίσιν καὶ πτώσιν ἁμαρτίας τοῦτον ποιήσαντες, συγκατακριθῆναι τῷ κόσμῳ ἐργάζονται, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον «εἰ γὰρ ἑαυτούς», φησὶν, «ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν».

49. Πρὸβλ. Β' Κορ. 7, 10.

50. Ματθ. 5, 6.

51. Ψαλμ. 79, 6.

52. Ψαλμ. 76, 11.

53. Α' Κορ. 11, 31-32.

ἔτσι, ἔχοντας τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θ' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς βλασφημίας.

60 Ἡ λύπη εἶναι πάθος ποὺ φθείρει τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, προσβάλλοντας ἀκόμη καὶ τὸ μυελὸ τῶν ὀστέων, ἀλλὰ βέβαια ἡ λύπη τοῦ κόσμου, ποὺ κυριεύει τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ ἡ ὁποία πολλές φορές γίνεται γι' αὐτοὺς αἰτία θανάτου. Ἡ κατὰ Θεὸν ὁμως λύπη, ποὺ εἶναι συγχρόνως σωτήρια καὶ πάρα πολὺ ὠφέλιμη⁴⁹, παρέχει ὑπομονὴ στοὺς κόπους καὶ στοὺς πειρασμούς, ἀνοίγοντας τὴν πηγὴ τῆς κατάνυξης σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀγωνίζεται καὶ διψᾷ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ⁵⁰, καὶ τρέφοντας μὲ δάκρυα τὴν καρδιά του, ὥστε νὰ πραγματοποιεῖται σ' αὐτὸν ὁ λόγος τοῦ Δαβίδ· «θὰ μᾶς τρέφεις ἀντὶ μὲ ψωμὶ μὲ δάκρυα, καὶ θὰ μᾶς ποτίζεις μὲ δάκρυα ἄφθονα»⁵¹, τὸ κρασι τῆς κατάνυξης».

61 Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ἐνδυναμώνει πάρα πολὺ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς ποὺ ἔχουν πέσει ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν κακῶν, καὶ τὰ ἀνακαλεῖ στὴ φυσικὴ τους κατάσταση. Γιατὶ τόσο πολὺ μὲ τὰ δάκρυα ἔξασθενίζει τὴ θύελλα τῶν παθῶν καὶ τὰ νέφη τῆς ἁμαρτίας καὶ τὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν νοητὸ ἀέρα τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ γίνεται ἀμέσως καλοκαιρία στοὺς λογισμοὺς τοῦ νοῦ μας καὶ γαλήνη στὴ θάλασσα τῆς διάνοιας καὶ εὐφροσύνη στὶς καρδιές μας καὶ ἀλλαγὴ στὴν ὄψη τοῦ προσώπου μας, στὴν ὁποία ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν καλὰ ξεκουράζονται μαζί μὲ τὰ βλέμματά τους καὶ τὶς διαθέσεις τους, ἀνακράζοντας σύμφωνα μὲ τὸν Δαβίδ· «αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ εἶναι ἔργο τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου»⁵².

62 Νὰ μὴ δέχεσαι τοὺς λογισμοὺς ποὺ σπέρνονται μέσα σου ἀπὸ ὑποψίες ἐναντίον τοῦ πλησίον, γιατί εἶναι ψεύτικοι καὶ ὀλέθριοι καὶ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπατηλοί. Γνώριζε λοιπὸν ὅτι μ' αὐτὸν τὸ σκοπὸ προσπαθοῦν οἱ δαίμονες νὰ ὠθήσουν στὸ γκρεμὸ τῆς καταστροφῆς τὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ προκόβουν ἤδη στὶς ἀρετές. Γιατὶ μὲ ἄλλο τρόπο δὲν μποροῦν νὰ ρίξουν στὸ βυθὸ τῆς κατάκρισης καὶ τῆς ἔμπρακτης ἁμαρτίας κανέναν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται, παρὰ μόνο ἂν τὸν πείσουν νὰ δεχθεῖ πονηρὲς ὑποψίες ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ συμπεριφορὰ καὶ διάθεση τοῦ πλησίον. Γιατὶ ἔτσι, ἀφοῦ τὸν καταστήσουν ὑπόδικο καὶ ἔνοχο ἁμαρτίας, τὸν κάνουν νὰ καταδικασθεῖ μαζί μὲ τὸν κόσμο, σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ λόγο· «ἂν κριναμε τὸν ἑαυτὸ μας, δὲν θὰ κρινόμεσταν· ἀλλ' ὅταν κρινόμεσθε ἀπὸ τὸν Κύριο, παιδαγωγούμεσθε, γιὰ νὰ μὴν καταδικασθοῦμε μαζί μὲ τὸν κόσμο»⁵³.

- 63 Ὅταν ἐκ ῥαθυμίας χώραν δώμεν τοῖς δαίμοσι λαλεῖν εἰς τὸ οὖς ἡμῶν τὰς κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπονοίας, ἀφυλάκτως δηλονότι ἔχοντες περὶ τὰς κινήσεις τῶν ὀφθαλμῶν, τότε εἰς τὸ κατακρίνειν ἀγόμεθα ὑπ' αὐτῶν, ἔσθ' ὅτε, καὶ τοὺς τελείους εἰς ἀρετὴν. Εἰ γὰρ ὁ χαρωπὸν ὄρων ὑπομειδιῶντι προσώπῳ καὶ ὁ εὐπρόσιτος πᾶσιν εἰς ὀμιλίαν συγκαταθετικός σοι πρὸς ἡδονὰς καὶ πάθη δοκεῖ, ἔστω σοι καὶ πᾶς κατηφὲς ὄρων καὶ στυγνόν, θυμοῦ πνέων καὶ ὑπερηφανίας μεστός. Ἄλλ' οὐ χρὴ τοῖς ἀνθρωπίνους προσέχειν ἰδιώμασι. Σφαιερὰ γὰρ ἐστὶ τοῖς πάσιν ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα κρίσις. Εἰσὶ γὰρ ἀνθρώποις πολλαὶ τῷ ὄντι διαφοραὶ φύσεων καὶ ἔξεων καὶ σωματικῶν θέσεων, αἱ μόνους ἐκείνοις εἰκότως εἰσὶν ὑπὸ θεωρίαν καὶ κρίσιν ἀληθινήν, τοῖς καθαρὸν κτησαμένοις τὸ νοερὸν ὄμμα τῆς ψυχῆς διὰ πολλῆς κατανύξεως καὶ ἔνοικον ἔχουσι τὸ ἀπειρον φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς, οἷς καὶ τὸ εἰδέναι ἐδόθη τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας.
- 64 Αὐτουργοὶ τῶν φαύλων ἔργων γινόμενοι τῆς σαρκός, τῇ παρὰ φύσιν ἐπιθυμίᾳ καὶ τῷ θυμῷ τῆς ψυχῆς λειτουργοῦμεν. Σάρκα μὲν μαίνοντες ταῖς φαύλαις ῥοαῖς τῆς ἁμαρτίας, ψυχὴν δὲ τῇ τοῦ θυμοῦ πικρία σκοτίζοντες καὶ ἀπαλλοτριούμενοι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Δεῖ οὖν τὸν μὲν μολυσμὸν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος οὐσιώδους ῥοῆς δι' ἐπιρροῆς οὐσιωδῶν δακρῦων ἀποκαθαίρειν, ἵνα, ὅπερ ἢ ἡδονὴ διὰ ῥοῆς φυσικῆς κατεμόλυνε σῶμα, τοῦτο ἢ ὀδύνη τῆς λύπης διὰ ῥοῆς αὐθις τῶν δακρῦων φυσικῆς ἀποκαθαίρειν τὸν δὲ ζόφον τῆς ψυχῆς τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θυμοῦ πικρίας διὰ φωτὸς κατανύξεως καὶ γλυκύτητος τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης ἀποδιώκειν, καὶ ἐνοῦσθαι αὐθις οὗ πρῶην δι' ἐκείνων ἀπηλλοτριώθημεν.
- 65 Ὡσπερ ὁ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς μολυσμὸς τὸν σατανικὸν ἔρωτα προηγησάμενον ἔχει εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς φαυλότητος, οὕτως ἢ ἀπὸ τῆς ἐνωδύνου λύπης κάθαρσις τὴν θέρμην ἔχει τῆς καρδίας εἰς ἀποπλήρωσιν τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρῦων. Καὶ τοῦτο οἰκονομία τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἵνα κόποις ὀδύνης κόπον ἡδονῆς καὶ ῥοαῖς δακρῦων ῥοῆν αἰσχίστην σαρκὸς ἀποκρουόμενοί τε καὶ ἐκκαθαί-

54. Πρβλ. Ματθ. 13, 11.

55. Πρβλ. Ἰούδα 8.

63 "Όταν ἀπὸ ραθυμία ἐπιτρέψουμε τοὺς δαίμονες νὰ ψιθυρίζουν στὸ αὐτί μας τὶς ὑποψίες ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲ φυλάγουμε τὶς κινήσεις τῶν ματιῶν μας, τότε ὀδηγούμαστε ἀπ' αὐτοὺς στὸ νὰ κατακρίνουμε πολλές φορές καὶ τοὺς τέλειους στὴν ἀρετή. Γιατί, ἂν ἐκεῖνος ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ χαρὰ μὲ χαμογελαστὸ πρόσωπο καὶ ὁ εὐπρόσιτος σὲ ὅλους γιὰ συναναστροφή σου φαίνεται ὅτι συγκατατίθεται στὶς ἡδονές καὶ στὰ πάθη, τότε κάθε κατηφῆς καὶ σκυθρωπὸς θὰ εἶναι γιὰ σένα γεμάτος ὀργή καὶ ὑπερηφάνεια. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ προσέχει κανεὶς στὰ ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά. Καθόσον ὅλοι τὰ κρίνουν αὐτὰ ἐσφαλμένα. Γιατί ὑπάρχουν πραγματικὰ στοὺς ἀνθρώπους πολλές διαφορὲς στὴ φύση καὶ στὶς συνήθειες καὶ στὶς σωματικὲς ἰκανότητες, τὶς ὁποῖες εἶναι φυσικὸ νὰ θεωροῦν καὶ νὰ κρίνουν ἀληθινὰ μόνο ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέκτησαν καθαρὸ τὸ νοερὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς μὲ πολλὴ κατάνυξη καὶ ἔχουν ἔνοικο μέσα τους τὸ ἄπειρο φῶς τῆς ἔνθεης ζωῆς, στοὺς ὁποίους ἔχει δοθεῖ καὶ τὸ νὰ γνωρίσουν τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ⁵⁴.

64 Πράττοντας τὰ φαῦλα ἔργα τῆς σάρκας, ὑπηρετοῦμε τὴν παρὰ φύση ἐπιθυμία καὶ τὸ θυμὸ τῆς ψυχῆς. Καὶ τὸ σῶμα ἀσφαλῶς τὸ μολύνουμε⁵⁵ μὲ τὶς φαῦλες ροές τῆς ἁμαρτίας, ἐνῶ τὴν ψυχὴ τὴ σκοτίζουμε μὲ τὴ πίκρα τοῦ θυμοῦ καὶ ἀποξενωνόμαστε ἀπὸ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν τὸν μολυσμὸ τῆς ροῆς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ σώματος νὰ τὸν καθαρίζουμε μὲ τὴν ἀφθονή ροὴ τῆς οὐσίας τῶν δακρῶν μας, ὥστε τὸ σῶμα, ποὺ τὸ καταμόλυνε ἡ ἡδονὴ μὲ τὴ φυσικὴ ροή, νὰ τὸ καθαρίζει πάλι ἡ ὀδύνη τῆς λύπης μὲ τὴ φυσικὴ ροὴ τῶν δακρῶν, ἐνῶ τὸ σκοτάδι τῆς ψυχῆς, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίκρα τοῦ θυμοῦ, νὰ τὸ διώχνουμε μὲ τὸ φῶς τῆς κατάνυξης καὶ τὴ γλυκύτητα τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, καὶ νὰ ἐνωνόμαστε πάλι μ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀποξενωθήκαμε προηγουμένως ἕξ αἰτίας τῶν παθῶν ἐκείνων.

65 "Όπως ἀκριβῶς ὁ μολυσμὸς ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ἔχει ὡς ἀρχικὴ αἰτία τὸν σατανικὸ ἔρωτα γιὰ ὀλοκλήρωση τῆς φαυλότητος, ἔτσι ἡ κάθαρση ἀπὸ τὴν ὀδυνηρὴ λύπη χρειάζεται τὴ θέρμη τῆς καρδιᾶς γιὰ ὀλοκλήρωση τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρῶν. Κι αὐτὸ γίνεται κατ' οἰκονομία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, γιὰ νὰ ἀποκρούσουμε καὶ νὰ καθαρίσουμε μὲ τοὺς κόπους τῆς ὀδύνης τὸν κόπο τῆς ἡδονῆς καὶ μὲ τὶς ροές τῶν δακρῶν τὴν αἰσχροτάτη ροὴ τῆς σάρκας καὶ νὰ ἔξα-

ροντες, τοὺς τύπους τῶν φαύλων ἀπὸ τοῦ νοῦς καὶ τὰς ἀμόρφους εἰκόνας ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἔξαφανίσωμεν καὶ λαμπροτέραν ταύτην τῷ κάλλει τῷ φυσικῷ ἀποδείξωμεν.

66 Ὁν τρόπον τῷ πονηρῷ πνεύματι ἐνεργούμενος ὁ πορνεύων μισθὸν καρποῦται τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκὸς καὶ πέρας αὐτοῦ τῶν φαύλων ὁ μολυσμὸς, οὕτως ὁ τῷ Πνεύματι ἄνωθεν ἐνεργούμενος τῷ ἁγίῳ, μισθὸν καρποῦται τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς, καὶ πέρας αὐτῷ τῶν καλῶν ἢ ἐκ τῶν δακρύων κάθαρσις καὶ ἀναγέννησις καὶ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἔνωσις καὶ συνᾶφεια.

67 Δύο οὐσῶν ἐν ἡμῖν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας φυσικῶν ρεύσεων, γονῆς καὶ δακρύων, ὑφ' ἧς τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς μολυνόμεθα καὶ δι' ὧν πάλιν αὐτὸν καθαιρόμεθα, ἀνάγκη τὸν ἐκ τῆς οὐσίας ἡμῶν μολυσμὸν ἀπονίσασθαι διὰ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας κινουμένων δακρύων. Ἄλλως γὰρ τὸν ἐκ τῆς φύσεως ῥύπον καθάσαι ἀδύνατον.

68 Πᾶσα ψυχῆς πλημμελούσης διάθεσις, τῷ φαύλῳ κινουμένη τρόπῳ, εἰς ἡδονὴν βραχεῖαν καταλύει τὸν κάματον. Πᾶσα δὲ καθαιρομένη ψυχὴ τῆς φαύλης συνηθείας καὶ διαθέσεως, εἰς μακρὰν ἡδονὴν εὐφροσύνης ἐπεκτείνει τοὺς πόνους. Καὶ θαῦμα, πῶς ἡδονὴν ἡδονὴ καταστέλλουσα, τὴν ἐκ τῆς ἡδονῆς τικτομένην καταγλυκαίνει ὀδύνην.

69 Ποτὲ μὲν πικρία καὶ πόνος ἐπιγίνεται τῇ νοερᾷ τῆς καρδίας αἰσθήσει ἀπὸ τῆς ρεύσεως τῶν δακρύων, ποτὲ δὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις. Ὄταν οὖν καθαιρόμεθα διὰ τῆς μετανοίας τοῦ ἰοῦ καὶ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, θερμότητι πυρὸς, εἰκότα ἔχοντες τὰ ἐκ ταύτης δάκρυα, ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐκπυρούμενα, καὶ σφύραις βαρεῖαις ὡσανεὶ τὸν λογισμὸν πληττιόμενοι, τοῖς ἐκ βάθους ἀναπεμπομένοις στεναγμοῖς τῆς καρδίας, πικρίας καὶ πόνους νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς αἰσθανόμεθα. Ἐπὰν δὲ διὰ τῶν τοιούτων ἱκανῶς καθαρθέντες δακρύων, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐλάσωμεν τῶν παθῶν, τηνικαῦτα, ὑπὸ τοῦ θείου παρακαλούμενοι πνεύματος, ὡς γαληνὴν καὶ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενοι, ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος ἀφάτου πληρούμεθα ὑπὸ τῶν χαροποιῶν δακρύων τῆς κατανύξεως.

70 Ἄλλα τὰ ἐκ τῆς μετανοίας δάκρυα καὶ ἕτερα τὰ ἐκ θείας προχεόμενα κατανύξεως. Τὰ μὲν γὰρ ὡς ποταμὸς ἐπικλύζων καὶ κατασύρων

φανίσουμε ἔτσι τοὺς τύπους τῶν φαύλων ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὶς ἄσχημες εἰκόνες ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας καὶ νὰ τὴν καταστήσουμε λαμπρότερη μὲ τὸ φυσικό της κάλλος.

66 Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ παρακινούμενος ἀπὸ τὸ πονηρὸ πνεῦμα διαπράττει πορνεία κερδίζει ὡς μισθὸ τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας, καὶ ἡ κατάληξη τῶν φαύλων ἔργων του εἶναι ὁ μολυσμὸς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ κινεῖται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα κερδίζει ὡς μισθὸ τὴν χαρὰ τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ κατάληξη τῶν καλῶν ἔργων του εἶναι ἡ κάθαρση μὲ τὰ δάκρυα καὶ ἡ ἀναγέννηση καὶ ἡ ἔνωση καὶ ἡ στενὴ του σχέση μὲ τὸν Θεό.

67 Ἐπειδὴ ὑπάρχουν μέσα μας δύο φυσικὲς ροὲς ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία, τοῦ σπέρματος καὶ τῶν δακρῶν, καὶ ἀπὸ τὸ σπέρμα μολυνόμαστε στὸν χιτώνα τῆς ψυχῆς, καὶ μὲ τὰ δάκρυα πάλι τὸν καθαρίζουμε, εἶναι ἀνάγκη τὸν μολυσμὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία μας νὰ τὸν καθαρίσουμε μὲ τὰ δάκρυα ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία. Γιατὶ ἄλλιῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ καθαρίσουμε τὸν ρύπο ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση.

68 Κάθε διάθεση τῆς ἁμαρτωλῆς ψυχῆς, ποὺ κινεῖται μὲ φαῦλο τρόπο, καταλήγει τὸ ἔργο της σὲ σύντομη ἡδονή. Κάθε ψυχὴ ὅμως καθαρὴ ἀπὸ τὴ φαύλη συνήθεια καὶ διάθεση ἐπεκτείνει τοὺς κόπους της σὲ μακρὰ ἡδονὴ εὐφροσύνης. Καὶ εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ, πῶς ἡδονὴ ποὺ καταπραΰνει ἡδονὴ γλυκαίνει πάρα πολὺ τὴν ὀδύνη ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἡδονή.

69 Ἀπὸ τὴ ροὴ τῶν δακρῶν ἄλλοτε προξενεῖται στὴ νοερὴ αἴσθησις πίκρα καὶ πόνος, καὶ ἄλλοτε εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις. Ὅταν λοιπὸν μὲ τὴ μετάνοια καθαριζόμαστε ἀπὸ τὸν ἰὸ καὶ τὸ ρύπο τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴ θερμότητα φωτιᾶς, ἔχοντας εὐλόγα τὰ δάκρυα ἀπ' αὐτὴ πυρωμένα ἀπὸ τὸ θεϊκὸ πῦρ, καὶ κτυπώντας τὸν λογισμό, σὰν μὲ σφύρες βαριές, μὲ τοὺς στεναγμοὺς ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς, αἰσθανόμαστε πίκρες καὶ πόνους νοερὰ καὶ αἰσθητά. Ὅταν ὅμως μὲ τὰ δάκρυα αὐτὰ καθαρισθοῦμε ἀρκετὰ καὶ προχωρήσουμε στὴν ἐλευθερία τῶν παθῶν, τότε, παρηγορούμενοι ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἀποκτήσαμε ἡσυχὴ καὶ καθαρὴ καρδιά, γεμίζουμε μὲ ἀνείπωτη ἡδονὴ καὶ γλυκύτητα ἀπὸ τὰ εὐφρόσυνα δάκρυα τῆς κατάνυξης.

70 Ἄλλα εἶναι τὰ δάκρυα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ μετάνοια, καὶ ἄλλα ἐκεῖνα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κατάνυξη. Γιατὶ τὰ πρῶτα εἶ-

πάντα τῆς ἁμαρτίας τὰ ὀχυρώματα, τὰ δὲ ὡς ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν γίνεται τῇ ψυχῇ καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον, τὸν τῆς γνώσεως στάχυν ἐπιτρέφοντα καὶ πολύχουν τοῦτον καὶ καρποφόρον ἀποτελοῦντα

71 Οὐ γὰρ εἶ τι δάκρυον, τοῦτο καὶ κατάνυξις, ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον δακρύων καὶ κατανύξεως τὸ μὲν γὰρ ἐκ μεταμελείας τῶν τρόπων καὶ μνήμης τῶν παλαιῶν τῆς ψυχῆς συμπτωμάτων ἐπέρχεται, ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ ζέοντος ὕδατος εἰς κάθαρσιν τῆς καρδίας, ἡ δὲ ἐκ θείας δρόσου ἄνωθεν τοῦ πνεύματος εἰς παράκλησιν καὶ ἀναψυχὴν κάτεισι τῆς ψυχῆς, ἄρτι πρὸς θυθὸν ταπεινοφροσύνης θερμῶς εἰσελθούσης καὶ ἀπολαβούσης τῆς τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς θεωρίας καὶ πρὸς Θεὸν οὕτω βωύσης δαδτικῶς ἐν χαρᾷ· «διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν».

72 Ἀκήκοα λεγόντων μὴ δύνασθαί τινα εἰς ἕξιν ἐλθεῖν ἀρετῆς, ἄνευ ἀναχωρήσεως μακροῦς καὶ τῆς εἰς ἐρημίαν φυγῆς, καὶ τεθαύμακα, πῶς τὸ ἀπεριόριστον ἔδοξεν αὐτοῖς ἐν τόπῳ περιορίζεσθαι. Εἰ γὰρ ἡ ἕξις τῆς ἀρετῆς ἡ ἀποκαταστάσις ἐστὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰς τὴν παλαιὰν εὐγένειαν καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδος τῶν γενικῶν ἀρετῶν εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, ταῦτα δὲ οὐκ ἔξωθεν ὡς ἐπείσακτα ἡμῖν ἐπιγίνονται, ἀλλὰ συμπεφύκασιν ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, κατὰ θεῖαν καὶ νοερὰν αἴσθησιν, δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν κατὰ φύσιν κινούμενοι, εἰσαγόμεθα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἡ δὲ ἐντὸς ἡμῶν ἐστί, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἄρα περιττὸν ἡ ἐρημία, εἰσερχομένων ἡμῶν εἰς αὐτὴν καὶ ταύτης χωρὶς, διὰ μετανοίας καὶ πάσης φυλακῆς τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, ἧτις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, δύναται γίνεσθαι· «εὐλόγει», γὰρ φησὶν, «ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ».

73 Ὁ μέσον βασιλικῆς παρατάξεως ὑπὸ στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς συνασπιζόμενός τε καὶ συγκροτούμενος, μὴ δυνηθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων νεανικόν τι καὶ γενναῖον κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδείξασθαι, ἢ κἂν ἓνα τούτων τροπώσασθαι, πῶς μονομαχήσει καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν μυριάδων ἐχθρῶν καὶ στρατηγικόν τι ἔργον ἐνδείξεται, ἄπειρος ὧν τοῦ πολέμου; Εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδύνατον, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων. Τίς γὰρ πρὸς ἐρημίαν φυγῶν, τὰς τῶν δαιμό-

56. Πρβλ. Δευτ. 32, 2.

58. Λουκᾶ 17, 21.

57. Ψαλμ. 65, 12.

59. Ψαλμ. 102, 22.

ναι σάν ποταμὸς ποὺ πλημμυρίζει καὶ παρασύρει ὅλα τὰ φρούρια τῆς ἁμαρτίας, ἐνῶ τὰ δεύτερα γίνονται στὴν ψυχὴ σάν βροχὴ ποὺ πέφτει πάνω στὴν ἀγριὰδα καὶ σάν χιόνι πάνω στὸ χόρτο⁵⁶, τρέφοντας τὸ στάχυ τῆς γνώσης καὶ καθιστώντας το γόνιμο καὶ καρποφόρο.

71 Κάθε δάκρυ λοιπὸν δὲν εἶναι καὶ κατάνυξη, ἀλλὰ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ δάκρυα καὶ τὴν κατάνυξη. Γιατὶ τὸ δάκρυ προέρχεται ἀπὸ τὴ μεταμέλεια τῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν παλαιῶν ἁμαρτημάτων τῆς ψυχῆς, σάν νὰ βγαίνει ἀπὸ φωτιὰ καὶ καυτὸ νερὸ γιὰ κάθαρση τῆς καρδιᾶς, ἐνῶ ἡ κατάνυξη κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὴ θεία δροσιὰ τοῦ Πνεύματος γιὰ παρηγοριὰ καὶ ἀνακούφιση τῆς ψυχῆς, ποὺ μόλις εἰσῆλθε μὲ θέρμη στὸν βυθὸ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ ἀπόλαυσε τὴ θεωρία τοῦ ἀπρόσιτου φωτός, καὶ φωνάζει σάν τὸν Δαβὶδ μὲ χαρὰ στὸν Θεὸ ἔτσι· «περάσαμε μέσα ἀπὸ φωτιὰ καὶ νερό, καὶ μᾶς ὀδήγησες σὲ τόπο ἀναψυχῆς»⁵⁷.

72 Ἐχὼ ἀκούσει νὰ λέγουν, ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ φθάσει στὴν ἔξυ τῆς ἀρετῆς χωρὶς μακρινὴ ἀναχώρηση καὶ φυγὴ στὴν ἔρημο, καὶ θαύμασα πῶς φάνηκε σ' αὐτοὺς ὅτι τὸ ἀπεριόριστο περιορίζεται σὲ τόπο. Γιατί, ἂν ἡ ἔξυ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀποκατάσταση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς στὴν παλαιὰ εὐγένεια καὶ ἡ συγκέντρωση στὸ ἴδιο μέρος τῶν γενικῶν ἀρετῶν στὴν κατὰ φύση ἐνέργεια, κι αὐτὰ δὲν ἔρχονται σὲ μᾶς ἀπ' ἔξω ὡς ἐπέισακτα, ἀλλ' εἶναι ἔμφυτα ἀπὸ τὴ δημιουργία μας κατὰ θεία καὶ νοερὴ αἴσθηση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ μαζὶ μὲ τὰ ὁποῖα κινούμαστε κατὰ φύση καὶ εἰσαγόμαστε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ ὁποῖα ὁμως βρῖσκεται μέσα μας⁵⁸, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ἄρα εἶναι περιττὸ πρᾶγμα ἡ ἐρημία, ἀφοῦ καὶ χωρὶς αὐτὴν εἰσερχόμαστε στὴ βασιλεία μὲ τὴ μετάνοια καὶ τὴν τήρηση ὅλων τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποῖα σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Δαβὶδ μπορεῖ νὰ γίνεταί καὶ σὲ κάθε τόπο τῆς κυριαρχίας του. Γιατὶ λέγει· «νὰ εὐλογεῖς, ψυχὴ μου, τὸν Κύριο σὲ κάθε τόπο τῆς κυριαρχίας του»⁵⁹.

73 Ἐκεῖνος ποὺ βρῖσκεται καὶ μάχεται μέσα σὲ βασιλικὴ παράταξη κάτω ἀπὸ στρατηγούς καὶ λοχαγούς, καὶ δὲν μπόρεσε στὴ μάχη τῶν ἐχθρῶν νὰ ἐπιδείξει κάποιο γενναῖο καὶ σπουδαῖο κατόρθωμα ἕναντι τῶν ἀντιπάλων, ἢ νὰ νικήσει ἔστω καὶ ἕναν ἀπ' αὐτούς, πῶς θὰ πολεμήσει μόνος ἀνάμεσα σὲ πολλὰς μυριάδες ἐχθρῶν καὶ θὰ ἐπιδείξει κάποιο στρατιωτικὸ κατόρθωμα, ὄντας ἄπειρος τοῦ πολέμου; Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο στὰ ἀνθρώπινα πρᾶγματα, πολὺ περισσότερο

νων ἐπιδρομαῖς καὶ τῶν παθῶν τὰς ἐφόδους τὰς ἀφανεῖς καὶ προδήλους γνῶσεται, ἢ καταδρομὴν ποιήσεται κατ' αὐτῶν, μὴ πρότερον καλῶς ἐγγυμνασθεῖς τὴν ἐκκοπὴν τοῦ θελήματος, μέσον ἐπὶ συναγωγῆς ἀδελφῶν, ὑπὸ ἐμπειρῶ ἀρχηγῶ τοῦ τοιούτου πολέμου, ἀοράτου ὄντος καὶ νοητοῦ; Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἄρα πάντῃ ἀμήχανον, ὅπως ἄλλων ὁ τοιοῦτος ὑπερμαχήση καὶ ἄλλους διδάξῃ τὰ κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν τρόπαια.

74 *Περίελε ἀπὸ σοῦ ὄνειδος ἀμελείας καὶ ἐξουδένωσιν καταφρονήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀποβαλοῦ τὴν φιλαυτίαν καὶ κατὰ τῆς σαρκὸς ἀφειδῶς ὄρησον. Ζήτησον τὰ δικαιώματα Κυρίου καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ. Καταφρόνησον δόξης καὶ ἀτιμίας. Μίσησον τὰς ἐνηδόνους ὀρέξεις τοῦ σώματος. Φύγε τὸν κόρον, δι' οὗ τὰ ὑπογάστρια ἐκπυροῦνται. Ἀσπασαι τὴν πενίαν, τὴν κακοπάθειαν. Στήθι κατὰ παθῶν. Στρέψον σου τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς. Νεῦσον ἔνδον πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος ἐργασίαν. Κώφευσον ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Κένωσον πᾶσάν σου τὴν ἰσχὺν εἰς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν. Θρήνησον, χαμεύνησον, νήστευσον, κακοπάθησον, ἡσύχασον, γνῶθι, τὸ τελευταῖον, μὴ τὰ περὶ σέ, σπαντὸν δέ. Ὑπεράνω τῆς τῶν ὀρωμένων γενοῦ ταπεινώσεως. Πέτασόν σου τὸ νοερὸν ὄμμα πρὸς θεωρίαν Θεοῦ καὶ ἴδε τὴν τερπνότητα Κυρίου ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων, κἀκεῖθεν καταβάς, διήγησαι τοῖς ἀδελφοῖς σου τὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τῆς ἐξ ἀνθρώπων φυγῆς, δι' ἅκρας ἀσκήσεως, καὶ τὸ πέρας τῆς εἰς ἐρημίαν διατριβῆς.*

75 *Εἰ θέλεις ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἐν τῇ ἐρημίᾳ γενοῦ τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἰδίου θελήματος καὶ φύγε τὸν κόσμον. Ποῖον δὴ τοῦτον; Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς σαρκός, τὴν ἀλαζονείαν τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν ἀπάτην τῶν ὀρωμένων. Τοῦτον γὰρ ἐὰν φύγῃς τὸν κόσμον, πρῶτον ἐπανατελεῖ σοι τὸ φῶς, ὄψει τῆς ἐνθέου ζωῆς, καὶ τὰ ἰάματα τῆς ψυχῆς σου, φημί δὴ τὰ δᾶκρυα, ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν ἀλοιωθήσῃ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου καὶ μάστιξ ἔκτοτε παθῶν οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου, καὶ*

60. Πρβλ. Ψαλμ. 118, 56.

61. Πρβλ. Ψαλμ. 26, 4.

62. Α' Κορ. 2, 9.

63. Α' Ἰω. 2, 16.

64. Ἦσ. 58, 8.

65. Ψαλμ. 76, 11.

66. Ψαλμ. 90, 10.

εἶναι σὰ θεῖα. Γιατί ποιός, φεύγοντας στήν ἔρημο, θά μάθει τις ἐπιδρομές τῶν δαιμόνων καί τις κρυφές καί φανερές ἐπιθέσεις τῶν παθῶν; Ἡ θά μπορέσει νά ἐπιτεθεῖ ἐναντίον τους, ἂν δέν ἀσκηθεῖ προηγουμένως στήν ἀποκοπή τοῦ θελήματος, ἀνάμεσα σέ σύναξη ἀδελφῶν, κάτω ἀπό ἔμπειρο ἀρχηγό ἐνός τέτοιου πολέμου πού εἶναι ἀόρατος καί νοητός; Κι ἂν αὐτό εἶναι ἀδύνατο, ἄρα εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ὑπερασπισθεῖ ἄλλους ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος καί νά τοὺς διδάξει τὰ τρόπαια ἐναντίον τῶν ἀόρατων ἐχθρῶν.

74 Ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου τὴ ντροπὴ τῆς ἀμέλειας καὶ τὸν ἔξευτελισμὸ τῆς περιφρόνησης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀποβαλε τὴ φιλαυτία καὶ ὄρμησε ἀλύπητα ἐναντίον τῆς σάρκας. Ζήτησε τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου⁶⁰. Περιφρόνησε τὴ δόξα καὶ τὴν ἀτίμωση. Μίσησε τὶς γεμάτες ἡδονὴ ὀρέξεις τοῦ σώματος. Ἀπόφυγε τὸν κορεσμό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο φλογίζονται τὰ σαρκικὰ πάθη. Ἀσπάσου τὴ φτώχεια, τὴν κακοπάθεια. Πολέμησε ἐναντίον τῶν παθῶν. Στρέψε τὶς αἰσθήσεις σου πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ψυχῆς. Σκύψε μέσα σου γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ καλύτερου. Γίνε κουφὸς ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἀφιέρωσε ὅλη σου τὴ δύναμη στήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Θρήνησε, κοιμήσου καταγῆς, νήστεψε, κακοπάθησε, ἡσύχασε, καὶ τὸ τελευταῖο, γνώρισε ὄχι τὰ γύρω ἀπὸ σένα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό σου. Γίνε ἀνώτερος ἀπὸ τὴ μηδαμνότητα τῶν πραγμάτων. Ἄφησε τὸ βλέμμα τὸ νοῦ σου νὰ πετάξει πρὸς τὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, καὶ κοίταξε τὴν τερπνότητα τοῦ Κυρίου⁶¹ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν κτισμάτων, καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ, διηγῆσου στοὺς ἀδελφούς σου τὰ σχετικὰ μὲ τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τῆς φυγῆς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ ἄκρα ἀσκησι, καὶ τὸ πέρας τῆς παραμονῆς στήν ἔρημο.

75 Ἄν θέλεις νὰ δεῖς τὰ ἀγαθὰ πού ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν⁶², ἔλα στήν ἔρημο τῆς ἄρνησης τοῦ δικοῦ σου θελήματος καὶ ἀπόφυγε τὸν κόσμο. Ποιὸν ὅμως κόσμο; Τὴν ἐπιθυμία τῶν ματιῶν τοῦ σώματος⁶³, τὴν ἀλαζονεία τῶν λογισμῶν καὶ τὴν ἀπάτη τῶν ὁρατῶν. Γιατί, ἂν ἀποφύγεις αὐτὸν τὸν κόσμο, γρήγορα θά ἀνατεῖλει σέ σένα τὸ φῶς, θά δεῖς τὴν ἔνθεη ζωὴ καὶ σύντομα θά ἀναβλύσουν τὰ φάρμακα τῆς ψυχῆς σου⁶⁴, ἐννοῶ τὰ δάκρυα, καὶ θά ὑποστεῖς τὴ μεταβολὴ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου⁶⁵ καὶ στὴ συνέχεια οἱ μᾶστιγες τῶν παθῶν δὲν θά φθάσουν στήν κατοικία σου⁶⁶. Καὶ ἔτσι, ζώντας

οὔτω, μέσον κόσμου καὶ λαοῦ διατριβῶν, ἔση ὡς ἐν ἐρημίᾳ διάγων καὶ ἄνθρωπον μὴ ὄρων. Εἰ δὲ μὴ τοῦτον οὔτω φύγῃς τὸν κόσμον, οὐδὲν σοι ἀπὸ τῆς φυγῆς μόνῃς τοῦ ὀρωμένου κόσμου πρὸς τελείωσιν τῶν ἀρετῶν καὶ συνάφειαν Θεοῦ προσγενήσεται.

76 Τὸ γενέσθαι μοναχὸν οὐ τὸ ἔξω τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου γενέσθαι ἐστίν, ἀλλὰ τὸ καταλιπεῖν ἑαυτὸν ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς θελημάτων γενέσθαι καὶ ἀπελθεῖν εἰς ἐρημίαν παθῶν· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐρρέθη, «φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σῶζε», ἀλλὰ τούτω τῷ τρόπῳ ἐρρέθη· ἐπεὶ καὶ μετὰ τὸ φυγεῖν ἐκεῖνον, μέσον ἀνθρώπων ηὐλίξετο καὶ ἐν οἰκουμέναις ἐνδημῶν ἦν καὶ μαθηταῖς συνέζη, ἀλλὰ τὴν νοητὴν φυγὴν ἐν τῇ αἰσθητῇ σπουδαίως φυγῶν, οὐδὲν παρὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων συνουσίας ἐδλάπτειτο. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλος τῶν μεγάλων ἐβόα, τῆς συνάξεως ἐξερχόμενος· Φεύγετε, ἀδελφοί· ἀλλὰ τὸ στόμα ἐδείκνυεν, ἐπερωτώμενος τὴν αἰτίαν.

77 Ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν συνοδίαις κατοικήσεις, τῆς μονῶσεως ἀσφαλεστέρα. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίας μάρτυς ὁ ἱερός λόγος τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ· «οὗ γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι», φησὶν, «ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἴμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Περὶ δὲ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς μονῶσεως ὁ Σολομών «οὐαὶ τῷ ἐνί», φησὶν, «ὅτι, ὅταν πέσῃ, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν». Καὶ γὰρ τοὺς ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντας, καὶ ὁ Δαβὶδ μακαρίζει· «μακάριος», βοῶν, «ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν», καὶ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίαν ἐπαινεῖ, λέγων· «ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἅμα». Καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου μία ἦν ἐν αὐτοῖς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά· ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κάθοδος οὐκ ἐν ἐρημίᾳ γέγονεν, ἀλλ' ἐν οἰκουμέναις καὶ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν. Ἀναγκαῖον οὖν ἢ ὁμόνοια τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωῆς, σφαλερὰ δὲ ἢ μόνωσις καὶ ἐπικίνδυνος.

78 «Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα», φησὶν ὁ Κύριος, «ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον γίνεται». Ὁ γοῦν τὴν εὐλάβειαν ἀπολωλεκῶς καὶ ἐν καταφρονήσει καὶ ἀφοβίᾳ Θεοῦ, μέσον ὁμηγύρεως ἀδελφῶν ἀναστρεφό-

67. Ματθ. 18, 20.

70. Ψαλμ. 132, 1.

68. Ἐκκλ. 4, 10.

71. Ματθ. 18, 7.

69. Ψαλμ. 88, 16.

ἀνάμεσα σὲ κόσμο καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους, θὰ εἶσαι σὰν νὰ ζεῖς στὴν ἔρημο καὶ νὰ μὴ βλέπεις ἄνθρωπο. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀποφύγεις ἔτσι αὐτὸν τὸν κόσμο, τίποτε δὲν θὰ γίνει σέ σένα γιὰ τὴν πραγματοποίη-
ση τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν ἔνωσή σου μὲ τὸν Θεὸ μόνο ἀπὸ τὴν ἀποφυγὴ τοῦ ὄρατοῦ κόσμου.

76 Τὸ νὰ γίνει κανεὶς μοναχὸς δὲν σημαίνει νὰ φύγει μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν κόσμο, ἀλλὰ ν' ἀφήσει τὸν ἑαυτό του νὰ βρεθεῖ μακριὰ ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς σάρκα καὶ ν' ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη. Γιατί, ἂν καὶ σ' ἐκείνον τὸ μεγάλο ἄνδρα λέχθηκε, «φεῦγε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ σωθεῖς», ὅμως λέχθηκε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Καθόσον καὶ μετὰ τὴ φυγὴ του ἦταν ἀνάμεσα σὲ ἀνθρώπους καὶ παρέμενε σὲ κατοικημένους τόπους καὶ ζοῦσε μαζί μὲ μαθητὲς του. Ἄλλὰ πραγματοποιώντας στὴ θέση τῆς αἰσθητῆς φυγῆς τὴ νοητή, δὲν πάθαινε καμμιά βλάβη ἀπὸ τὴ συναναστροφὴ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἴδιο φώναζε καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὴ σύναξη, Φεύγετε, ἀδελφοί· ἀλλὰ ἔδειχνε τὸ στόμα, ὅταν τὸν ἐρω-
τοῦσαν γιὰ τὴν αἰτία.

77 Ἡ κατοικησιμὴ σὲ ἴδιο μέρος μὲ συντροφιά εἶναι ἀσφαλέστερη ἀπὸ τὴ μόνωση. Γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συγκατοικησιμῆς σὲ ἴδιο μέρος μαρτυρεῖ ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ· γιατί λέγει· «ὅπου εἶναι δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι σὲ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι ἀνάμεσά τους»⁶⁷. Ἐνῶ γιὰ τὸν κίνδυνο τῆς μόνωσης λέγει ὁ Σολομών· «ἄλλοι-
μονο σὲ ἕνα, γιατί ὅταν πέσει δὲν θὰ ὑπάρχει ἄλλος νὰ τὸν σηκώ-
σει»⁶⁸. Καὶ ὁ Δαβὶδ μακαρίζει ἐκείνους ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ ὁμόνοια ὑμνοῦν τὸν Θεό, φωνάζοντας, «εἶναι μακάριος ὁ λαὸς ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε νὰ δοξολογεῖ μὲ ἀλαλαγμούς»⁶⁹, καὶ ἐπαινεῖ τὴ συγκατοικησιμὴ σὲ ἴδιο μέρος λέγοντας· «ὄριστε λοιπὸν, τί ὠραιότερο ὑπάρχει ἢ τί πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὸ νὰ κατοικοῦν ἀδελφοί σὲ ἴδιο μέρος»⁷⁰. Καὶ στοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου ἦταν μία ἡ ψυχὴ καὶ μία ἡ καρδιά τους. Ἄλλὰ καὶ ἡ κάθοδος τοῦ Θεοῦ σ' ἐμᾶς δὲν ἔγινε στὴν ἔρημο, ἀλλὰ σὲ κατοικημένους τόπους καὶ ἀνάμεσα σὲ ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι ἀναγκαῖα λοιπὸν ἡ ὁμόνοια τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς, ἐνῶ σφαιερὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἡ μόνωση.

78 «Εἶναι ἀπαραίτητο», λέγει ὁ Κύριος, «νὰ συμβοῦν τὰ σκάνδαλα, ἀλλ' ἄλλοίμονο σ' ἐκείνον διὰ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τὸ σκάνδαλο»⁷¹. Ὅποιος λοιπὸν ἔχασε τὴν εὐλάβεια καὶ ἀνάμεσα στὴν ὁμήγυρη τῶν

μενος, πολλοῖς τῶν ἀπλουστέρων δίδωσι σκάνδαλα, τοῦτο μὲν δι' ἔργων καὶ σημάτων καὶ φανλοτάτων ἡθῶν, τοῦτο δὲ διὰ λόγων καὶ ὀμιλίας διεφθαρμένης, καὶ διαφθείρει ψυχὰς, ἦθη τε ἀγαθὰ καὶ χρηστὰ

79 Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, οὐ πέτρα σκανδάλου γίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ οὐδὲ σκάνδαλόν ἐστιν ἐν αὐτῷ· «εἰρήνη γὰρ πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον»· ἀλλὰ φῶς καὶ ἄλας καὶ ζωὴ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· «ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἄλας τῆς γῆς». Φῶς μὲν, ὡς τὸν βίον ἐνάρετος καὶ λαμπρὸς τὸν λόγον καὶ σοφὸς τὴν διάνοιαν· ἄλας δέ, ὡς τὴν γνῶσιν τὴν θεῖαν πολὺς καὶ δυνατὸς τὴν σοφίαν Θεοῦ· ζωὴ δέ, ὡς τοῖς ῥήμασι τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ ζωογονῶν νενεκρωμένους τοῖς πάθεσι, καὶ τούτους ἐξ ἄδου ἀνιστῶν ἀπογνώσεως. Καὶ τῷ μὲν φωτὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης λάμπων ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων καὶ καταφωτίζων αὐτούς, τῷ δὲ ἡδεῖ καὶ στύφοντι τῶν λόγων συσφίγγων αὐτούς ἀπὸ τῆς χαννότητος καὶ ἀπαλλάττων τῆς σήψεως τῶν παθῶν, τῇ δὲ ζωῇ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ ζωὴν διδούς ταῖς νενεκρωμέναις ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ψυχαῖς.

80 Τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος τρίβολόν ἐστι διὰ κενοδοξίας καὶ οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας, ὑπὸ τῶν δαμώνων πυρούμενόν τε καὶ χαλκευόμενον, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀυλιζομένοις ἐν σκέπη τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, εὐφώρατον γίνεται καὶ τὰ κέντρα τούτου συνθλῶνται, ὑπεριπταμένοις δηλονότι τούτων διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ εἰς τὸ φυτὸν τῆς ζωῆς ἐγκαταπαύουσιν.

81 Ὅποταν ὁ ἀκάθαρτος οὗτος καὶ πολυμήχανος δαίμων προσβάλλῃ σοι, προκοπὰς ποιουμένῳ κατ' ἀρετὴν, καὶ μαντεύηταί σοι θρόνων ὕψος ταῖς ἐπινοίαις, ὑπὸ τὸ μνημονευτικὸν ἀνάγων καὶ ἐπαίρων σου τὴν ἐργασίαν, ὡς ὑπερκεμιμένην τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἄγειν ἱκανὸν σε ὑποτίθεται εἶναι, κατασχὼν αὐτὸν νοερώς, μὴ ἀφῆς ἀποδράσαι, εἴ γε δύναμιν ἔλαβες ἐξ ὕψους οὕτω ποιεῖν καὶ λαβῶν, ἄπελθε τῇ διανοίᾳ ἐν τῷ δοκεῖν, πρὸς τί ποτε πεπραγμένον σοι φαῦλον· καὶ τοῦτο κατ' ἐνώπιον ἀπογυμνώσας αὐτοῦ, εἰπέ πρὸς αὐτόν· Εἰ οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιόι εἰσιν εἰς τοιοῦτον ἀνελθεῖν προεδρίας ὕψος καὶ ἱκανοί σοι δοκοῦσιν ἄγειν ψυχὰς καὶ προσάγειν σεσωσμένας Χριστῷ; Σὺ ἂν εἴπης, ἐγὼ γὰρ σιωπῶ. Μὴ ἔχων οὖν ἐκεῖνος ἀποκριθῆναι

ἀδελφῶν συμπεριφέρεται μὲ περιφρόνηση καὶ ἀφοβία Θεοῦ, σκανδαλίζει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπλοϊκότερους, κατὰ ἓνα μέρος μὲ ἔργα καὶ σχήματα καὶ φαυλότατους τρόπους, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ λόγια καὶ διεφθαρμένη ὁμιλία, καὶ διαφθείρει τὶς ψυχές καὶ τὰ καλὰ καὶ χρηστὰ ἦθη τους.

79 Ὅποιος τηρεῖ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ δὲν γίνεται πέτρα σκανδάλου στοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ οὔτε σκάνδαλο ὑπάρχει σ' αὐτόν, γιατί λέγει, «εἰρήνη πολλή ἐπικρατεῖ σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ νόμο σου καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς σκάνδαλο»⁷², ἀλλὰ φῶς καὶ ἀλάτι καὶ ζωή, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου· «ἔσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀλάτι τῆς γῆς»⁷³. Εἶναι φῶς, γιατί ἔχει βίο ἐνάρετο, λόγο λαμπρὸ καὶ σοφὴ διάνοια· ἀλάτι, γιατί εἶναι σπουδαῖος στὴ θεία γνώση καὶ δυνατὸς στὴ σοφία τοῦ Θεοῦ· καὶ ζωή, γιατί μὲ τὰ λόγια του ζωογονεῖ ἐκείνους πού νεκρώθηκαν ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τοὺς ἀνασταίνει ἀπὸ τὸν ἄδη τῆς ἀπόγνωσης. Καὶ ἔτσι, μὲ τὸ φῶς τῶν ἔργων του τῆς δικαιοσύνης λάμπει μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς φωτίζει· μὲ τὴ γλυκύτητα καὶ τὴ στυπτικότητα τῶν λόγων τοὺς σφίγγει ἀπὸ τὴ χαινότητα καὶ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ σήψη τῶν παθῶν· καὶ μὲ τὴ ζωὴ τῶν λόγων του δίνει ζωὴ στὶς νεκρωμένες ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες ψυχές.

80 Τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας εἶναι παγίδα μὲ τρία κεντριά, τὴν κενοδοξία, τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, πού πυρακτώνεται καὶ σφυρηλατεῖται ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Σ' ἐκείνους ὅμως πού ἀναπαύονται κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ⁷⁴, γίνεται εὐκόλα ἀντιληπτὴ καὶ συντρίβονται τὰ κεντριά της, ἀφοῦ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη πετοῦν πάνω ἀπ' αὐτὰ καὶ ἀναπαύονται σὸ δένδρο τῆς ζωῆς.

81 Ὅταν ὁ ἀκάθαρτος αὐτὸς καὶ πολυμήχανος δαίμονας σὲ προσβάλλει τὴ στιγμὴ πού προκῶβεις στὴν ἀρετὴ, καὶ σοῦ προλέγει μὲ τεχνάσματα τὸ ὕψος τῶν θρόνων, φέροντας στὴ μνήμη σου καὶ ἐγκωμάζοντας τὴν ἐργασία σου, ὅτι τάχα εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ σὲ θεωρεῖ ἱκανὸ νὰ ὀδηγεῖς ψυχές, ἀφοῦ τὸν κρατήσεις νοερά, νὰ μὴν τὸ ἀφήσεις νὰ ἀποδράσει, ἂν βέβαια ἔλαβες δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ ἐνεργεῖς ἔτσι. Καὶ ἀφοῦ τὸν συλλάβεις, πηγαινε μὲ τὴ σκέψη σου νοερὰ σὲ κάποιον φαῦλο ἔργο πού ἔπραξες κάποτε, καὶ ἀφοῦ τὸ ἀποκαλύψεις ἐνώπιόν του, πὲς του· Αὐτοὶ πού κάνουν τέτοια ἔργα εἶναι ἄξιοι νὰ ἀνεβοῦν σὲ τέτοιο ὑψηλὸ ἀξίωμα καὶ σοῦ φαίνονται ἱκανοὶ νὰ ὀδηγοῦν ψυχές καὶ νὰ τὶς φέρνουν σωσμένες κοντὰ

σοί τι, ὡς καπνὸς ὑπὸ αἰσχύνῃς οἰχθήσεται· καὶ οὐκ ἔτι μετὰ δυνάμεως ὀχλήσει σοι. Εἰ δέ τι πεπραγμένον ἢ λελεγμένον τῶν φαύλων οὐκ ἔστι σοι, τῆς ὑπερκοσμίου ζωῆς σου, κἄν ταῖς ἐντολαῖς ἑαυτὸν καὶ τοῖς πάθεσιν ἀντιπαράθεις τοῦ Κυρίου· καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν εὐρήσεις τοῦ τελείου ἀπολειπόμενον, ὅσῳ κολυμβήθραν ὑδάτων ἀπολειπομένην θαλάσσης· Ἡ γὰρ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων τοσοῦτῳ τῆς δικαιοσύνης ἀπολείπεται τοῦ Θεοῦ, ὅσον εἰς μέγεθος ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ κώνωψ τοῦ λέοντος.

82 Ὁ εἰς βάθος τρωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπολειπομένην ἔχει τῆς προθέσεως τὴν τοῦ σώματος δύναμιν. Οὐ γὰρ ἔστι κόρος τῆ τούτου προθέσει ἐν πόνοις καὶ ἰδρωσιν ἀσκήσεως. Κατὰ γὰρ τοὺς λίαν διψῶντας διακεείμενος, τὸ διακαῆς αὐτῆς οὐκ ἔστι τὸ θεραπεῦον εἰς κόρον, ἀλλὰ διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς διψᾷ τὸ πονεῖν καὶ τῆ δυνάμει τοῦ σώματος ἥττηται. Οἴμαι δὲ ὅτι τῷ ὑπερφυεῖ τούτῳ πάθει καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες κρατηθέντες, τῶν βασάντων οὐκ ἐψηθά-
νοντο, καὶ κόρον οὐκ εἶχον ταύταις προσομιλοῦντες, ἀλλ' ἐνίκων αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῷ διακαεῖ πρὸς Θεὸν ἔρωτι καὶ αἰεὶ ἀπολειπομένους ἐώρουν τῆς πρὸς τὸ παθεῖν ἐμπύρου προθέσεως.

83 Ὁ ἑαυτὸν καθ' οἷόν δὴ τινα τρόπον τινὶ παραμετρῶν τῶν συνασκουμένων ἢ συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν, λέληθε φρεναπαταῶν ἑαυτὸν καὶ ξένην Θεοῦ βαδίζων ὁδόν. Ἡ γὰρ ἑαυτὸν ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔγνω, ἢ τῆς φερούσης παρετράπη πρὸς οὐρανοῦς, ἦν οἱ σπουδαῖοι καταβεδλημένῳ φρονήματι τρέχουσι, καὶ δι' ἧς τῶν παγίδων ὑπεριπτάμενοι τοῦ ἐχθροῦ, εἰς νοητὸν ἀέρα πτέρυξιν ἀπαθείας χωροῦσι, καὶ ἐν φωτεινοῖς ἐνεαρίζουσι τόποις, μετριοφροσύνης κεκοσμημένοι.

84 Ὁ πεφυσιωμένος καὶ οἰήσει τὰς φρένας ἐξαπατῶμενος, οὔποτε ταπεινώσεως ἐν φωτὶ κατανύξεως ἐπιτεύξεται χάριτος, δι' ἧς ἐπιδρα-
θεύεται φῶς σοφίας Θεοῦ, τοῖς τὴν καρδίαν συντετριμμένοις, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς», ἀλλὰ νύξ αὐτὸν καλύ-

στον Χριστό; Μπορείς νὰ τὸ πεῖς ἐσύ, γιατί ἐγὼ σιωπῶ. Μὴν ἔχοντας λοιπὸν νὰ σοῦ ἀπαντήσῃ κάτι, σὰν καπνὸς θὰ φύγει ἀπὸ ντροπὴ καὶ δὲν θὰ σὲ ἐνοχλήσῃ πιά μὲ δύναμη. Ἐάν ὅμως δὲν ὑπάρχει κάποιος φαῦλο ἔργο ἢ λόγος στὴν ὑπερκόσμη ζωὴ σου, ἀντιπαράβαλε ἔστω καὶ τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὶς ἐντολὰς καὶ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ βρεῖς τὸν ἑαυτὸ σου νὰ ὑπολείπεται τόσο πολὺ ἀπὸ τὸ τέλειο, ὅσο ὑπολείπεται μία κολυμβήθρα νεροῦ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Γιατὶ ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων τόσο πολὺ ὑπολείπεται ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὅσο ὑπολείπεται σὲ μέγεθος ἡ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ κουνούπι ἀπὸ τὸ λιοντάρι.

82 Ὅποιος πληγώθηκε βαθιὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἔχει τὴ δύναμη τοῦ σώματος κατώτερη ἀπὸ τὴν πρόθεσή του. Γιατὶ ἡ πρόθεσή του δὲ χορταίνει ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἰδρώτες τῆς ἀσκήσης. Αἰσθανόμενος ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ διψοῦν πάρα πολὺ, δὲν βρίσκει τὸ φάρμακο νὰ χορτάσῃ τὴ δίψα του αὐτῆ, ἀλλ' ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα διψᾷ γιὰ κόπους, ἀλλ' ὑποχωρεῖ ἐξ αἰτίας τῆς δύναμης τοῦ σώματός του. Νομίζω ὅτι καὶ οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, κυριευμένοι ἀπὸ τὸ ὑπερφυσικὸ αὐτὸ πάθος, δὲν αἰσθάνονταν τὰ βασανιστήρια, καὶ δὲν τὰ χόρταιναν ἔχοντας ὅλη τὴν ἀφοσίωσή τους σ' αὐτὰ, ἀλλὰ νικοῦσαν οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτὸ τους μὲ τὸν σφοδρὸ ἔρωτα πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἔβλεπαν νὰ εἶναι πάντοτε κατώτεροι ἀπὸ τὴ φλογερὴ πρόθεσή τους πρὸς τὰ πάθη.

83 Ὅποιος μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο συγκρίνει τὸν ἑαυτὸ του μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ποὺ ἀσκοῦνται ἢ μένουν μαζί του, ἀσυναίσθητα ἐξαπατᾷ τὸν ἑαυτὸ του καὶ βαδίζει δρόμο ξένο πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸς ἢ τὸν ἑαυτὸ του δὲν γνώρισε, ἢ ξέφυγε ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στοὺς οὐρανοὺς, στὸν ὁποῖο δρόμο τρέχουν οἱ φιλόπονοι μὲ ταπεινὸ φρόνημα καὶ μέσω αὐτοῦ πετοῦν πάνω ἀπὸ τὶς παγίδες τοῦ ἐχθροῦ καὶ μὲ τὰ φτερὰ τῆς ἀπάθειας φθάνουν στὸ νοητὸ ἀέρα καὶ ὑψώνονται σὲ φωτεινοὺς τόπους στολισμένοι μὲ τὴ μετριοφροσύνη.

84 Ὅποιος εἶναι ὑπερήφανος καὶ ἐξαπατᾶται ἀπὸ τὴ μεγάλη ἰδέα τοῦ ἑαυτοῦ του δὲν θὰ ἐπιτύχει ποτὲ τὴ χάρη τῆς ταπείνωσης μὲ τὸ φῶς τῆς κατάνυξης, μὲ τὴν ὁποία χορηγεῖται ὡς βραβεῖο τὸ φῶς τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντριμμένη τὴν καρδιά, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένο, «μέσα στὸ φῶς σου θὰ δοῦμε φῶς»⁷⁵, ἀλλὰ θὰ τὸν σκεπάσῃ ἡ νύχτα τῶν παθῶν, μέσα στὴν ὁποία τριγυρίζουν ὅλα

ψει παθῶν, ἐν ἧ πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διέρχονται, καὶ οἱ σκύμνοι τῆς οἰήσεως, ὁ τῆς κενοδοξίας, λέγω, καὶ τῆς πορνείας δαίμων, ὠρουόμενοι ζητοῦσι τίνα καταπίωσι καὶ εἰς γαστέρας ἀπογνώσεως παραπέμψωσι.

85 Τῷ ζῶντι κατὰ ἀνθρώπους καὶ κινουμένῳ τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι, θάλασσα κακῶν ὁ δίος καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ γίνεται, καταντλοῦσα τὸ νοερὸν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τῇ ἄλμῃ τῶν ἡδονῶν καὶ τοῖς ἀγρίοις κύμασι τῶν παθῶν τὸ τριμερὲς αὐτοῦ κατατύπτουσα ὑπὸ τῶν πνευμάτων δηλονότι τῆς πονηρίας ἐκμαινομένη, ᾧ δεινὴ ἀπορία μεγίστης ἀθυμίας ἐπανατείνεται, ὀπηνίκα τὸ σκάφος αὐτοῦ καὶ τὸ πηδάλιον τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν ἡδονῶν συντριβέται τῆς σαρκὸς καὶ ὁ κυβερνήτης νοῦς ὑπὸ τὸν θυθὸν τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν νοητὸν θάνατον γίνεται, ἕως ἢ μὲν θάλασσα τῶν κακῶν εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ γαλήνην αὐτῷ καταστορέση τὰ κύματα, ἡ δὲ ἄλμη τῶν ἡδονῶν εἰς ὄμβρους δακρῶν τὰ ρεύματα μεταστρέψη καὶ εἰς ἡδονὴν μεταβάλη φωτοειδοῦς κατανύξεως.

86 Ὁ εἰς κόρον ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἐκδουλεύσας, εἰς κόρον χρήσαιτο καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις, ἐν ἰδρωσὶ κακοπαθείας, ἵνα κόρος κόρῳ καὶ ἡδονὴ ὀδύνη καὶ ἄνεσις κόποις σώματος ἐκκρουσθῇ σοι κόρον εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιᾶσεως εἰς ἀνάπαισιν εὐρης. Οὕτω γὰρ καὶ ἀγνείας κατατροφήσεις τῆς εὐωδίας καὶ καθαρότητος καὶ ἡδονῆς ἀπολαύσεις ἀρρήτου, τῶν ἀθανάτων καρπῶν τῶν τοῦ Πνεύματος Ἐπειδὴ καὶ τὰ σμήχοντα φάρμακα κατὰ ἀναλογίαν εἰώθαμεν τοῦ ῥύπου τῶν αἰσθημάτων εἰς κάθαρσιν αὐτῶν ἐπιβάλλειν, ὀπηνίκα τῷ ῥύπῳ εἰς βάθος ἀχρειωθῶσιν.

87 Ἐπωφελῆ τὰ νοσήματα τοῖς ἔτι περὶ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον εἰσαγωγικοῖς, συνεργοῦντα τούτοις εἰς τὴν τῆξιν καὶ τὴν ταπεινῶσιν τῆς ζεύσεως σαρκὸς. Ταῦτα γὰρ τὴν μὲν δύναμιν τῆς σαρκὸς ἀσθενεστάτην ἐργάζονται, τὸ δὲ χοικὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς ἐκλεπτύνουσιν, αὐτὸν δὲ τὸν τόνον αὐτῆς εὐτονώτερόν τε καὶ δυνατώτερον κατὰ τὸν θεῖον ἀποτελοῦσιν Ἀπόστολον· «ὅταν γάρ», φησὶν, «ἀσθενῶ», τότε δυνατός εἰμι». Ἄλλ' ὅσω ταῦτα τούτοις ἐπωφελῆ, τοσοῦτον ἐπιβλαβῆ τοῖς προβεδηκόσιν ἐν πόνοις τῶν ἀρετῶν καὶ ἄρτι τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασιν καὶ εἰς οὐρανίους θεωρίας κεχωρηκόσιν. Ἀπειργουσι γὰρ

τὰ θηρία τοῦ δάσους⁷⁶ τῆς ἀνθρώπινης φύσης, καὶ οἱ σκύμνοι τῆς ἀλαζονείας, δηλαδή οἱ δαίμονες τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς πορνείας, ὠρῶνται καὶ ζητοῦν νὰ καταπιοῦν κάποιον⁷⁷ καὶ νὰ τὸν στείλουν στὴν κοιλιὰ τῆς ἀπόγνωσης.

85 Σὺ αὐτὸν ποῦ ζεῖ ὅπως ἀρέσει στοὺς ἀνθρώπους καὶ κινεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀλαζονείας, ὁ βίος καὶ ἡ παρούσα ζωὴ γίνεται θάλασσα κακῶν, κατακλύζοντας τὸ νοερὸ μέρος τῆς ψυχῆς του μὲ τὴν ἀλμύρα τῶν ἡδονῶν καὶ δέρνοντας τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς του μὲ τὰ ἄγρια κύματα τῶν παθῶν, ὅταν ἐξαγριώνεται βέβαια ἀπὸ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ἐναντίον τοῦ ὁποίου σηκώνεται τότε φοβερὴ ἀπορία τῆς μέγιστης ἀθυμίας, ὅταν τὸ σκάφος του καὶ τὸ πηδάλιο τῆς ψυχῆς συντρίβεται ἀπὸ τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας καὶ ὁ κυβερνήτης νοῦς βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν νοητὸ θάνατο, ὥσπου ἡ θάλασσα τῶν κακῶν καταπαύσει τὰ κύματά της σὲ ἄδυσο ταπεινώσεως καὶ γαλήνης, καὶ ἡ ἀλμύρα τῶν ἡδονῶν μεταστρέψει τὰ ρεύματα σὲ βροχὴ δακρῦων καὶ τὰ μεταβάλλει σὲ ἡδονὴ φωτεινῆς κατανύξεως.

86 Σὺ ποῦ ὑπηρέτησες ὑπερβολικὰ τὶς ἡδονὲς καὶ τὶς πράξεις τοῦ σώματος, νὰ ὑποφέρεις ὑπερβολικὰ καὶ τοὺς κόπους τῆς ἄσκησής με τοὺς ἰδρωῖτες τῆς κακοπάθειας, γιὰ νὰ ἀποκρουσθεῖ ὁ κόρος μὲ τὸν κόρο καὶ ἡ ἡδονὴ μὲ τὴν ὀδύνη καὶ ἡ ἀνεση μὲ τοὺς κόπους τοῦ σώματος καὶ νὰ βρεῖς ἀνάπαυση σὲ κόρο εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιᾶσεως. Γιατὶ ἔτσι θ' ἀπολαύσεις τὴν εὐωδία τῆς ἀγνείας καὶ τῆς καθαρότητος, καὶ θὰ χαρεῖς τὴν ἀπερίγραπτη ἡδονὴ τῶν ἀθάνατων καρπῶν τοῦ Πνεύματος. Καθόσον καὶ τὰ φάρμακα ποῦ καθαρίζουν τὰ χρησιμοποιοῦμε συνήθως ἀνάλογα μὲ τὴν ἀκαθαροσία τῶν ἐνδυμάτων γιὰ τὴν κάθαρσός τους, ὅταν ἡ ἀκαθαροσία προχωρήσει σὲ βάθος.

87 Οἱ ἀρρώστιες εἶναι ὠφέλιμες σ' ἐκείνους ποῦ βρίσκονται ἀκόμη στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐνάρετου βίου, ἐπειδὴ τοὺς βοηθοῦν στὸ λειώσιμο καὶ στὴν ταπείνωση τῆς σάρκας ποῦ εἶναι γεμάτη πάθος. Γιατὶ αὐτὲς ἐξασθενίζουν τὴ δύναμη τῆς σάρκας καὶ λεπτύνουν τὸ χοϊκὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὴν ἰσχύ της τὴν καθιστοῦν ἐντονότερη καὶ δυνατότερη σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο ποῦ λέγει· «γιατὶ ὅταν ἀσθενῶ, τότε εἶμαι δυνατός»⁷⁸. Ἀλλ' ὅσο οἱ ἀρρώστιες εἶναι ὠφέλιμες γι' αὐτούς, τόσο βλαβερὲς εἶναι γιὰ ἐκείνους ποῦ προχώρησαν στοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν καὶ ξεπέρασαν ἤδη τὴν αἴσθησι καὶ ἔχουν φθάσει σὲ οὐράνιες θεωρίες. Γιατὶ τοὺς ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν ἀπασχόληση μὲ τὰ θεῖα

αὐτοὺς τῆς ἐπὶ τὰ θεῖα σχολῆς καὶ παχύνουσι ταῖς ὀδύνας καὶ περιστάσει τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν λογιζόμενον, τῷ νέφει τε τῆς ἀθυμίας ἐπιθολοῦσιν αὐτό, καὶ τὴν κατάνυξιν τῷ ἀνῆμῳ τῶν πόνων ἀποξηραίνουσιν, ὃ καὶ Παῦλος εἰδώς, ἐπιμελούμενος καλῶς ἑαυτοῦ τῷ τῆς διακρίσεως νόμῳ, ἔλεγεν· «ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα ταῖς γυμνασίαις τῶν πόνων καὶ δουλαγωγῶ ταῖς θεραπείαις, μήπως, ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι».

88 Ἐκ τῆς ἀνωμάλου καὶ μὴ τὸ ἴσον ἐχούσης διαίτης πολλάκις τίκονται τοῖς πολλοῖς τὰ νοσήματα, ἢ πρὸς ἄκραν ἀσιτίαν τοῦ σπουδαίου καὶ εἰς πόνους ἀρετῶν ἀμέτρως καὶ ἀδιακρίτως ἐκταθέντος, ἢ πρὸς ἀδηφαγίαν καὶ κόρον ἐκκλίναντος τὸν τῆ φύσει πολέμιον. Ἀναγκαῖον οὖν τοῖς τε πρὸς ἀρετὴν εἰσαγωγικοῖς ἢ ἐγκράτεια καὶ τοῖς ὑπὲρ τὸ μέσον τοὺς ἀγῶνας μεταθεμένοις εἰς τὴν ἀκροτάτην τῆς θεωρίας ἐπίδασιν. Μήτηρ γὰρ ὑγείας αὕτη, φίλη τῆς ἀγνεΐας καὶ ταπεινοφροσύνης ἀγαθὴ σύνευνος.

89 Διττὴν εἶναι τὴν ἀπάθειαν ἴσθι καὶ διττῶς ἐν τοῖς σπουδαίοις μάλιστα γίνεσθαι. Καὶ πρῶτον μὲν, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ἢ πρώτη γίνεται τοῖς σπουδαίοις ἀπάθεια, ἣτις ἐκ νομίμου ἀθλήσεως τοῖς πόνοις πολυτρόπως προκόψασα, νεκροῦν μὲν οἶδεν αὐτίκα τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρμὰς τῆς σαρκὸς ἀπράκτους ἴσταν, κινεῖσθαι δὲ πρὸς τὸ κατὰ φύσιν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ποιεῖ, καὶ τὸν νοῦν ἐν μελέτῃ τῶν θεῶν μετὰ συνέσεως ἀποκαθιστᾷ. Ἐπειτα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς θεωρίας ἢ δευτέρα καὶ τελειότερα σοφῶς αὐτοῖς ἐπιγίνεται, ἣτις, ἐκ νοεραῆς ἡσυχίας τῶν λογισμῶν εἰς εἰρηνικὴν τοῦ νοῦς ἀνυψωθείσα κατάστασιν, διορατικώτατόν τε καὶ προορατικώτατον οἶδε τὸν νοῦν ἀπεργάζεσθαι· διορατικώτατον μὲν ἐν πράγμασι θείοις, ἐν τε ὀπτασίαις τοῦ κρείττονος, ἐν τε ἀποκαλύψεσι μυστηρίων Θεοῦ, προορατικώτατον δὲ ἐν πράγμασι ἀνθρωπίνοις, μακρόθεν ἐρχομένοις καὶ μέλλουσι γίνεσθαι, ἐν αἷς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν ἐστὶ, τὸ κρατοῦν μὲν καὶ συνέχον κατὰ τὴν πρώτην ἀπάθειαν, ἀπολύον δὲ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ ἐλευθερίαν αἰωνίου ζωῆς, ὡς ὁ Παῦλος φησι.

90 Ὁ τῆς ἀπαθείας πλησιάσας τοῖς ὄροις, ὀρθὰς μὲν περὶ Θεὸν καὶ τὰ φύσεις τῶν ὄντων ποιούμενος τὰς ὀράσεις, ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τῆς αὐτοῦ καθαρότητος πρὸς τὸν ποιητὴν ἀνα-

καὶ μὲ τοὺς πόνους καὶ τὶς συφμορὲς καθιστοῦν νωθρὸ τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς τους, τὸ θολῶνουν μὲ τὸ νέφος τῆς ἀθυμίας, καὶ ξηραίνουν ἐντελῶς τὴν κατάνυξιν μὲ τὴν ξηρασίαν τῶν κόπων, πράγμα πού γνωρίζοντάς το καὶ ὁ Παῦλος, φροντίζοντας καλὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νόμο τῆς διακρίσεως, ἔλεγε· «σκληραγωγῶ τὸ σῶμα μου μὲ τὶς ἀσκήσεις τῶν κόπων καὶ τὸ φροντίζω σὰν δοῦλο, ἀπὸ φόβο μήπως, ἐνῶ κήρυξα σὲ ἄλλους, θεωρηθῶ ἐγὼ ἀκατάλληλος»⁷⁹.

88 Ἀπὸ τὴν ἀκατάστατη καὶ ὄχι κανονικὴ δίαιτα συχνὰ γεννιοῦνται σὲ πολλοὺς οἱ ἀρρώστιες, ἢ γιὰ τὸ φιλόπονος προχωρεῖ σὲ ὑπερβολικὴ ἀσιτία καὶ σὲ κόπους ἀρετῶν χωρὶς μέτρο καὶ διακρίση, ἢ γιὰ τὸ ἐκτρέπεται πρὸς τὴν πολυφαγία καὶ τὸν κόρο, τὸν ἐχθρὸ τῆς φύσεως. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖο πράγμα ἡ ἐγκράτεια καὶ σ' ἐκείνους πού βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου τῆς ἀρετῆς καὶ σὲ ἐκείνους πού προχώρησαν τοὺς ἀγῶνες πάνω ἀπὸ τὴ μέση καὶ προχωροῦν πρὸς τὴν ὑψηλότετη ἀνάβαση τῆς θεωρίας. Γιὰ αὐτὴ εἶναι μητέρα τῆς ὑγείας, φίλη τῆς ἀγνείας καὶ καλὴ σύζυγος τῆς ταπεινοφροσύνης.

89 Γνώριζε ὅτι εἶναι διπλὴ ἡ ἀπάθεια καὶ ὅτι μὲ διπλὸ φόβο ἔρχεται κυρίως σ' ἐκείνους πού ἀγωνίζονται. Καὶ πρῶτα, ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἔμπρακτης φιλοσοφίας ἔρχεται σιτοὺς φιλόπονοους ἡ πρώτη ἀπάθεια, ἡ ὁποία, ἀφοῦ προκόψει ἀπὸ τὴ νόμιμη ἀθλησι⁸⁰ μὲ τοὺς κόπους καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους, νεκρώνει ἀμέσως τὰ πάθη καὶ καθιστᾷ ἀπρακτες τὶς ὁρμὲς τῆς σάρκας, κάνοντας τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς νὰ κινοῦνται κατὰ φύσιν καὶ ἀποικαθιστώντας τὸν νοῦ στὴ μελέτη τῶν θείων πραγμάτων μὲ σύνεση. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς φυσικῆς θεωρίας ἔρχεται σ' αὐτοὺς ἡ δευτέρη καὶ τελειότερη ἀπάθεια, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἀνυψωθεῖ ἀπὸ τὴν οὐρανὴ ἡσυχία τῶν λογισμῶν στὴν εἰρηνικὴ κατάστασι τοῦ νοῦ, τὸν καθιστᾷ πολὺ πιὸ διορατικὸ καὶ προορατικὸ· πιὸ διορατικὸ τὸν καθιστᾷ στὰ θεῖα πράγματα, σὲ ὄπτασιες τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ ἀποκαλύψεις μυστηρίων τοῦ Θεοῦ· ἐνῶ πιὸ διορατικὸ σὲ πράγματα ἀνθρώπινα, πού ἔρχονται ἀπὸ μακριὰ καὶ πρόκειται νὰ συμβοῦν. Σ' αὐτὲς τὶς ἀπάθειες ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα⁸¹, πού συγκρατεῖ καὶ συνέχει κατὰ τὴν πρώτη ἀπάθεια, ἐνῶ κατὰ τὴν δευτέρη ἀπολύει καὶ χορηγεῖ ἐλευθερίαν αἰώνιας ζωῆς, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος.

90 Ὅποιος πλησίασε τὰ ὄρια τῆς ἀπάθειας, στρέφοντας μὲ ὀρθὸ τρόπο τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὶς φύσεις τῶν ὄντων, ἀνάλογα μὲ τὴν καθαρότητά του ὑψώνεται ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῶν κτισμάτων

τρέχων, δέχεται τὰς φωτοχυσίας τοῦ Πνεύματος. Ἀγαθὰς δὲ τὰς ὑπολήψεις ἔχων πρὸς πάντας, αἰεὶ λογίζεται περὶ πάντων καλά· ἁγίους τε πάντας ὄρα καὶ ἄγνους καὶ περι θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν κρίσιν ὀρθὴν ἐπιφέρει. Καὶ ἐρᾷ μὲν οὐδενὸς τῶν περὶ τὴν ὕλην τοῦ κόσμου καὶ τοῖς ἀνθρώποις σπουδαζομένων, ἐκδύς δὲ τῷ νῷ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, πρὸς οὐρανούς καὶ Θεὸν ἀνατρέχει, καθαρὸς πάσης ἰλῦος καὶ πάσης δουλείας ἐλεύθερος καὶ ὄλος γίνεται τῶν νοητῶν τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἐν μόνῳ τῷ Πνεύματι, καὶ τὸ θεῖον κάλλος ὄρα καὶ θεοπρεπῶς ἐμφιλοχωρεῖ τοῖς θείοις τόποις τῆς μακαρίας Θεοῦ δόξης, ἐν ἀρρήτῳ σιγῇ καὶ χαρᾷ, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας ἀλλοιωθεῖς, ὡς ἄγγελος ἐν ὑλικῷ σώματι, ἄυλος τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεται.

91 Αἰσθήσεις οἶδεν ὁ λόγος πέντε καὶ τῆς ἀσκήσεως ἀγρυπνίαν, μελέτην, εὐχήν, ἐγκράτειαν καὶ ἡσυχίαν. Ταύταις ὁ τὰς ἑαυτοῦ αἰσθήσεις ἐπισυνάψας, καὶ τὴν μὲν ὄρασιν τῇ ἀγρυπνίᾳ, τὴν ἀκοὴν δὲ τῇ μελέτῃ, τὴν ὄσφρησιν τῇ εὐχῇ, τὴν γεῦσιν τῇ ἐγκρατεῖᾳ, καὶ τὴν ἀφήν συζεύξας τῇ ἡσυχίᾳ, ταχέως καθαίρει τὸν νοῦν τῆς ἰδίας ψυχῆς καί, λεπτύνας διὰ τούτων αὐτόν, ἀπαθῆ καὶ διορατικὸν αὐτόν ἀπεργάζεται.

92 Νοῦς ἀπαθῆς ἐστὶν ὁ τῶν ἑαυτοῦ κρατήσας παθῶν καὶ ὑπεράνω λύπης καὶ χαρᾶς γεγονώς, ὃς οὔτε ταῖς ἐξ ἐπιφορῶν λύπαις ἐπιστυγνάξει, οὔτε τῇ ἐξ εὐθυμίας διαχεῖται χαρᾷ, ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς θλίψεσι χαιρομένην ἐπιφερόμενος τὴν ψυχὴν, ἐν δὲ ταῖς εὐθυμίαις ἐγκρατευομένην καὶ μὴ τοῦ μέτρου φερομένην ἐκτός.

93 Πολλὴ κατὰ τῶν εἰς θεωρίαν προκοπὰς ποιουμένων ἢ τῶν δαιμόνων μανία. Ἐφεδρεύουσι γὰρ κατ' αὐτῶν νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν. Καὶ διὰ μὲν τῶν συνόντων πειρασμοὺς χαλεποὺς ἑαυτοῖς ἐπεγείρουσι, δι' ἑαυτῶν δὲ κτύπους ποιοῦσιν εἰς φόβον καὶ ὑμνοῦσιν, ἐπιτίθενται τούτοις, τῇ ἀνέσει φθονοῦντες αὐτῶν, καὶ ποικίλως λυποῦσιν αὐτούς, εἰ καὶ μὴ δύνανται ἀδικῆσαι τοὺς ἀνακεμένους Θεῷ. Καὶ εἰ μὴ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ὁ φυλάσσων αὐτούς ἦν, οὐκ ἂν τῆς αὐτῶν ἐπιβουλῆς καὶ τοῦ θανάτου τοὺς βρόχους ἐξέφυγον.

94 Ἐναγωνίως ἔχων περὶ τὴν ἔμπρακτον φιλοσοφίαν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε ἀκριδῶς ταῖς τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐπιβουλαῖς. Ὅσα γὰρ

πρὸς τὸ δημιουργὸ καὶ δέχεται τὴ φωτοχυσίης τοῦ Πνεύματος. Ἔχοντας ἀγαθὴ ὑπόληψη πρὸς ὅλους, πάντοτε σκέπτεται καλὰ γιὰ ὅλους καὶ ὅλους τοὺς βλέπει ἅγιους καὶ ἄγνους καὶ ἐκφέρει ὀρθὴ κρίση γιὰ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Δὲν ἀγαπάει κανένα ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα τοῦ κόσμου γιὰ τὰ ὅποια ἐνδιαφέρονται οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἀποβάλλοντας νοερὰ τὴν παγκόσμια αἴσθησις ὑψώνεται πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸν Θεό, καθαρὸς ἀπὸ κάθε λάσπη καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε δουλεία, καὶ προσηλώνεται ὁλόκληρος στὰ νοητὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ μὲ μόνο τὸ πνεῦμα, καὶ βλέπει τὸ θεῖο κάλλος καὶ μὲ τρόπο θεοπρεπὴ εἰσέρχεται στοὺς θείους τόπους τῆς μακάριος δόξας τοῦ Θεοῦ μὲ ἀνείπωτη σιγὴ καὶ χαρὰ, καὶ ἀφοῦ πέτυχε τὴν ἀλλοίωσις ὅλων τῶν αἰσθήσεών του, σὰν ἄγγελος μὲ ὑλικὸ σῶμα, συναναστρέφεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὡς αὐλος.

91 Ὁ λόγος γνωρίζει πέντε αἰσθήσεις τῆς ἄσκησις, τὴν ἀγρυπνία, τὴ μελέτη, τὴν προσευχή, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἡσυχία. Ὅποιος συνέδεσε μ' αὐτὲς τὶς δικές του αἰσθήσεις καὶ ἔνωσε τὴν ὄραση μὲ τὴν ἀγρυπνία, τὴν ἀκοή μὲ τὴ μελέτη, τὴν ὄσφρηση μὲ τὴν προσευχή, τὴ γεύσις μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀφή μὲ τὴν ἡσυχία, γρήγορα καθαρίζει τὸ νοῦ τῆς δικῆς του ψυχῆς, καὶ ἀφοῦ τὸν λεπτύνει μ' αὐτὲς, τὸν καθιστᾷ ἀπαθὴ καὶ διορατικὸ.

92 Νοῦς ἀπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κυριάρχησε στὰ πάθη του καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὴ χαρὰ, ὁ ὅποιος οὔτε μὲ τὶς λύπες ἀπὸ αἰφνίδιες προσβολές γίνεται σκυθρωπός, οὔτε μὲ τὴ χαρὰ ἀπὸ εὐθυμία γίνεται διαχυτικὸς, ἀλλὰ στὶς θλίψεις κάμνει χαρούμενη τὴν ψυχὴ, ἐνῶ στὶς χαρὲς τὴν κάνει ἐγκρατὴ καὶ νὰ μὴ ξεπερνᾷ τὸ μέτρο.

93 Εἶναι μεγάλη ἡ μανία τῶν δαιμόνων ἐναντίον ἐκείνων ποὺ σημειώνουν πρόοδο στὴ θεωρία, γιὰτὶ παραμονεύουν ἐναντίον τους νύχτα καὶ ἡμέρα. Ἔτσι μ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μαζί τους προκαλοῦν φοβεροὺς πειρασμούς, ἐνῶ οἱ ἴδιοι δημιουργοῦν κρότους γιὰ νὰ τοὺς φοβίσουν. Καὶ ὅταν ὑμνοῦν τὸν Θεὸ τοὺς ἐπιτίθενται, ἐπειδὴ φθονοῦν τὴν ἀνάπαυσή τους, καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους τοὺς στενοχωροῦν, ἂν καὶ βέβαια δὲν μποροῦν νὰ ἀδικήσουν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὸν Θεό. Καὶ ἂν δὲν τοὺς φύλαγε ἄγγελος τοῦ Κυρίου Παντοκράτορα, δὲν θὰ ξέφευγαν ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή τους καὶ τοὺς βρόχους τοῦ θανάτου.

94 Ὅταν ἀγωνίζεσαι γιὰ τὴν ἐμπρακτὴ φιλοσοφία τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε μὲ ἀκρίβεια τὶς ἐπιβουλές τῶν ὀλέθριων δαιμόνων. Γιὰτὶ ὅσο ἀνε-

ἀναβάσεις προκοπῶν εἰς ὑψηλὰς ἀρετὰς διατίθεσαι, καὶ τὸ φῶς ἀυξάνεται σοι τὸ θεῖον ἐν προσευχαῖς καὶ πρὸς ἀποκαλύψεις ἔρχη καὶ ὀπτασίας ἀρρήτους διὰ τοῦ Πνεύματος, τοσοῦτον ἐκεῖνοι ἀνερχόμενόν σε ὁρῶντες πρὸς οὐρανόν, τρίζουσι τοὺς ὀδόντας καὶ τὰ τῆς κακίας αὐτῶν πολὺπλοκα δίκτυα ἐπὶ τὸν νοητὸν ἀέρα σπουδαίως ἐκτείνουσιν. Οὐ μόνον γὰρ οἱ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ φιλόσαρκοί τε καὶ θηριώδεις κατὰ σοῦ πνεύσουσι δαίμονες, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς βλασφημίας φθόκῃ πικρῶ σοι ἐπαναστήσονται· καὶ πρὸς τούτοις φανερῶς τε καὶ ἀφανῶς οἱ περὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἰπτάμενοι, κατὰ φαντασίαν γυμνὴν ἐν ἰδέαις ξέναις καὶ φρικταῖς μεμορφωμένοι, εἰς κάκωσίν σου, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἐγερθήσονται. Ἀλλὰ τῇ νοερᾷ ἐργασίᾳ τῆς προσευχῆς, ὄμματι νοὸς ἐγρηγόρω ἐνασχολούμενος καὶ ταῖς ἐννοίαις τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐμμελετῶν τοῦ Θεοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ τοῦ βέλους αὐτῶν τοῦ πετομένου ἡμέρας· οὐδὲ γὰρ πῶ σκηνώματί σου πλησιάσαι ἰσχύσουσιν, ὑπὸ τοῦ ἐν σοὶ φωτὸς οἷα σκότος ἐκδιωκόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐμπιπράμενοι.

95 Τὴν τοῦ θείου Πνεύματος χάριν δεδίττονται σφόδρα τῆς πονηρίας τὰ πνεύματα καὶ μᾶλλον ὅταν πλουσίως ἐπιφοιτήσασα, ἢ καθαιρομένοις ἡμῖν ἐκ μελέτης καὶ καθαρᾶς προσευχῆς. Μὴ τολμῶντα γὰρ πλησιάσαι τῷ σκηνώματι τῶν καταλαμπομένων ἐκεῖθεν, μόναις ταῖς φαντασίαις καὶ τοῖς φοβεροῖς κτύποις καὶ ταῖς ἀσήμοις φωναῖς ἐκφοβεῖν καὶ ταράσσειν ἐπιχειροῦσι καὶ τοῦ ἔργου ἀπάγειν τῆς ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ κατεψευσμένον τι ὑπνούντων αὐτῶν ἐπὶ γῆς οὐ φείδονται. Φθονοῦντες δὲ τῇ βραχυτάτῃ τῶν πόνων αὐτῶν ἀναπαύσει ἐφεδρεύουσι καὶ σπασμοῖς τισιν αἴρουσι τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων αὐτῶν, ἐπιπονωτέραν τούτων τὴν ζωὴν καὶ ὀδύνης μεστήν ποιεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἐπινοουμένων.

96 Ἐνσωματοῦσθαι δοκοῦσι λεπτόντως τὰ τοῦ σκότους πνεύματα, ὡς ὁ λόγος ἐκ πείρας ὑπονοεῖν δίδωσιν, εἴτε τοῦτο φαντάζοντα τῆς αἰσθήσεως ὑποκλεπτομένης, εἴτε καὶ εἰς τοῦτο κατακριθέντα ἀπὸ τῆς πάλαι ἐκπτώσεως· πλὴν ὁμως συμπλέκεσθαι τῇ ἐναγωνίῳ ἐφορμῶσι ψυχῇ, τρεπομένου αὐτῆς πρὸς ὕπνον τοῦ δούλου σώματος, ὃ καὶ δοκι-

82. Ψαλμ. 83, 6.

83. Πρὸβλ. Ψαλμ. 90, 5.

βαίνεις και προδεύεις σὲ ὑψηλὲς ἀρετὲς⁸² καὶ αὐξάνεται σὲ σένα τὸ θεῖο φῶς στὶς προσευχὲς καὶ ἔρχεσαι σὲ ἀποκαλύψεις καὶ ὄπτασιες ἀνείπωτες μέσω τοῦ Πνεύματος, τόσο αὐτοὶ βλέποντάς σε ν' ἀνεβαίνεις πρὸς τὸν οὐρανὸ τρίζουν τὰ δόντια τῆς κακίας τους πάνω στὸν νοητὸ ἀέρα. Γιατὶ δὲ θὰ σπεύσουν ἐναντίον σου μόνο οἱ φιλόσαρκοι καὶ θηριώδεις δαίμονες τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, ἀλλὰ θὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον σου καὶ οἱ δαίμονες τῆς βλασφημίας μὲ πικρὸ φθόνο, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς θὰ σηκωθοῦν ἐναντίον σου φανερὰ καὶ κρυφὰ καὶ οἱ δαίμονες ποὺ πετοῦν στὸν ἀέρα καὶ γύρω ἀπὸ τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίες, μὲ γυμνὴ ἐμφάνιση καὶ μεταμορφωμένοι σὲ παράξενες καὶ φρικτὲς μορφές, γιὰ νὰ σοῦ προξενήσουν κακό, ὅσο βέβαια μποροῦν. Ἄν ὅμως ἀσχολεῖσαι μὲ τὴ νοερὴ ἐργασία τῆς προσευχῆς ἔχοντας ἀγρυπνο τὸ βλέμμα τοῦ νοῦ καὶ μελετᾷς τὶς ἔννοιες τῆς φυσικῆς θεωρίας στὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ φοβηθεῖς ἀπὸ τὸ βέλος τους ποὺ ρίχνεται ἐναντίον σου στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας⁸³, ἀφοῦ οὔτε κἂν θὰ κατορθώσουν νὰ πλησιάσουν στὴν κατοικία σου, γιατί σὰν σκοτάδι διώκονται ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ ὑπάρχει μέσα σου καὶ καίγονται ἀπὸ τὸ θεῖο πῦρ.

95 Τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας φοβοῦνται πάρα πολὺ τὴ χάρη τοῦ θείου Πνεύματος καὶ πολὺ περισσότερο ὅταν αὐτὴ ἐπιφοιτήσῃ πλούσια ἢ ὅταν καθαριζόμαστε μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν καθαρὴ προσευχή. Γιατὶ, μὴ τολμώντας νὰ πλησιάσουν τὴν κατοικία ἐκείνων ποὺ φωτίζονται ἀπ' αὐτὴ, ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς φοβίζουν καὶ νὰ τοὺς ταράζουν μόνο μὲ τὴ φαντασία καὶ μὲ τοὺς φοβεροὺς κρότους καὶ τὶς ἀκατάληπτες φωνές, καὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς. Ἀλλὰ καὶ ὅταν κοιμοῦνται πάνω στὸ χῶμα δὲν ἀποφεύγουν κάποια ἐπινόηση. Ἐπειδὴ τοὺς φθονοῦν γιὰ τὴν τόσο σύντομη ἀνάπαυση ἀπὸ τοὺς κόπους τους, παραμονεύουν καὶ μὲ κάποιους σπασμούς ἀπομακρύνουν τὸν ὕπνο ἀπὸ τὰ βλέφαρά τους, προσπαθώντας μὲ τὶς ἐπινοήσεις αὐτὲς νὰ κάνουν τὴ ζωὴ του πιὸ ἐπίπονη καὶ γεμάτη ὀδύνη.

96 Τὰ πνεύματα τοῦ σκότους φαίνονται νὰ ἔχουν λεπτὸ σῶμα, ὅπως μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑπονοήσουμε ὁ λόγος τῆς πείρας, εἴτε γιατί ἔτσι φαίνονται ἐξαπατώντας τὴν αἴσθηση, εἴτε γιατί καταδικάστηκαν σ' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τους πώση. Ἀλλ' ὅμως ὁρμοῦν νὰ συμπλακοῦν μὲ τὴν ψυχὴ ποὺ ἀγωνίζεται, ὅταν τὸ δοῦλο σῶμα τῆς πέφτει γιὰ ὕπνο,

μή τις εἶναί μοι δοκεῖ ψυχῆς, ἄρτι γινομένης ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως, ὡς ἂν τὸ θυμοειδές αὐτῆς καὶ ἀνδρεῖον, ὅπως ἔχοι κατὰ τῶν τοιούτων ἀποδειχθῆ ἀπειλούντων αὐτῇ τὰ φρικτά, ἐν θυμῷ καὶ μανία πολλῇ, οἷς ἡ ἔρωτι τετρωμένη Θεοῦ καὶ ταῖς γενικαῖς ἀρεταῖς πεπυκνωμένη ψυχῇ, οὐ μόνον τῷ δικαίῳ θυμῷ ἀντιτάσσεται, ἀλλὰ καὶ τύπτει τούτους, εἴ τις αὐτοῖς αἰσθησις ἐν τῷ δοκεῖν ἀφειδῶς ἀπογεωθεισι τῇ ἐκπτώσει τοῦ πρώτου καὶ θείου φωτός

97 Πρὸ τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς ἥττης πολλάκις οἱ δαίμονες τὴν αἰσθησιν τῆς ψυχῆς ἐκταράττουσι καὶ τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων ἀρπάξουσιν, ἀλλὰ θάρσους καὶ ἀνδρείας ἡ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου πεπληρωμένη ψυχῇ, ἀλογεῖ μὲν τῆς τούτων ἐφόδου καὶ πικρᾶς μανίας, ἐν δὲ τῷ ζωοποιῷ μόνῳ τύπῳ καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, τὰς τε φαντασίας αὐτῶν διαλύει καὶ τούτους ἅμα φυγάδας ἀποτελεῖ

98 Εἰ τὰ σκύλα προνομεῦσαι τῶν πολεμίων πνευμάτων ἐκ πρακτικῆς ἐξῆλθες φιλοσοφίας, ὄρα καὶ πρόσεχε τοῖς ὅπλοις ἑαυτὸν πάντοθεν τοῦ Πνεύματος καθοπλίσας. Οἶδας γὰρ τίνων τὰ σκεύη ἀρπάσαι πρεθυμήθης; Πολεμίων μὲν, ἀλλὰ νοητῶν καὶ ἀσάρκων, ὁ μετὰ σώματος ἔτι τῷ Βασιλεῖ τῶν πνευμάτων καὶ Θεῷ στρατευόμενος. Ἴσθι γὰρ ὡς πικρότερον ἢ πρότερον ἐκστρατεύσουσι κατὰ σοῦ, καὶ πολλοὶ ταῖς κατὰ σοῦ γενήσονται μηχαναῖς, ἕως ἢ λαθόντες ἐν τῷ τὰ σκύλα προσαπολύειν, μετὰ τούτων σε δορυάλωτον ἀφαρπάσωσι καὶ πολλῆς πικρίας τὴν ψυχὴν σου πληρώσωσιν, ἢ κακοῖς σε καὶ ὀδυνηροῖς καθυποβάλλωσι πειρασμοῖς εἰς σκόλοπα τῆς σαρκός σου καὶ κάκωσιν.

99 Οὐ δύναται πηγὴ ἀγαθὴ νάματα θολερὰ καὶ ὀζώδη πηγάζειν, ὕλης κοσμικῆς ἀποπνέοντα, οὐδὲ καρδία ἐκτὸς τῆς βασιλείας οὓσα τῶν οὐρανῶν ῥεῖθρα ζωῆς ποτε θείας ἐκβλύζειν, εὐωδίαν μύρου νοητοῦ ἀναπέμποντα. «Μήτι γάρ», φησὶν, «ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν; Μὴ δύναται βάτος ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ θαλάνους ἐλαία;»· οὕτως οὐδὲ πηγὴ μία καρδίας πονηρὸν καὶ ἀγαθὸν ἐπι

84. Δηλ. τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ.

85. Β' Κορ. 12, 7.

πράγμα πού μου φαίνεται πώς είναι και κάποια δοκιμασία τῆς ψυχῆς, πού ξεπέρασε πιά τή μηδαμινότητα τοῦ σώματος, γιά νά ἀποδειχθεῖ σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται τὸ θυμικὸ καὶ ἡ ἀνδρεία τῆς ἐναντίον τῶν δαιμόνων πού μέ θυμὸ καὶ μεγαλομανία τὴν ἀπειλοῦν μ' αὐτὰ τὰ φρικτά. Σ' αὐτούς ἡ πληγωμένη ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ καὶ γεμάτη μέ τις γενικὲς ἀρετὲς ψυχὴ ὄχι μόνο ἀντιτάσσεται μέ τὸν δίκαιο θυμὸ, ἀλλὰ καὶ ἐπιφέρει χτυπήματα ἐναντίον τους, ἂν βέβαια ὑπάρχει σ' αὐτούς κάποια αἴσθησις καθὼς φαίνονται ὅτι μεταβλήθηκαν πλήρως σέ γῆ μέ τὴν ἔκπτωσή τους ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ θεῖο φῶς.

97 Πρὶν ἀπὸ τὴ συμπλοκὴ καὶ τὴν ἦττα τους πολλές φορές οἱ δαίμονες συνταράζουν τὴν αἴσθησις τῆς ψυχῆς καὶ ἀρπάζουν τὸν ὕπνο ἀπὸ τὰ βλέφαρα. Ἡ ψυχὴ ὁμως ἡ γεμάτη θάρρος καὶ ἀνδρεία ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν δίνει σημασία στὴν ἐπίθεσή τους καὶ στὴν πικρὴ μανία τους, ἀλλὰ μέ τὸ ζωοποιὸ μόνο σημεῖο⁸⁴ καὶ μέ τὴν ἐπίκλησις τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ διαλύει τις φαντασίους τους καὶ συγχρόνους τοὺς τρέπει σέ φυγὴ.

98 Ἄν βγῆκες ἀπὸ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία ν' ἀρπάξεις τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρικών πνευμάτων, πρόσεχε καὶ προφυλάξου, ἀφοῦ ὀπλίσεις ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτὸ σου μέ τὰ ὄπλα τοῦ Πνεύματος. Γνωρίζεις δηλαδή τίνων τὰ σκεύη ἐπιθύμησες ν' ἀρπάξεις; Ἀσφαλῶς ἐχθρῶν, ἀλλὰ ἐχθρῶν νοητῶν καὶ χωρὶς σάρκα, ἐνῶ ἐσὺ στρατεύεσαι ἀκόμη μέ σῶμα στὸ Βασιλιὰ τῶν πνευμάτων καὶ Θεό. Γιατὶ γνώριζε ὅτι θὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον σου μέ περισσότερη μανία ἀπὸ προηγουμένως καὶ θὰ γίνουν πολλοὶ μέ τὰ ἐναντίον σου τεχνάσματα, μέχρι πού ἦ, χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοί, καθὼς θὰ παίρνεις τὰ λάφυρα, νὰ σέ ἀρπάξουν μαζί μ' αὐτὰ αἰχμάλωτο καὶ νὰ γεμίσουν τὴν ψυχὴ σου μέ μεγάλη πίκρα, ἢ νὰ σέ ὑποβάλουν σέ κακοὺς καὶ ὀδυνηροὺς πειρασμοὺς γιά ἀγκάθι στὸ σῶμα σου⁸⁵ καὶ κακοπάθεια.

99 Δὲν μπορεῖ μία πηγὴ ἀγαθὴ νὰ πηγάζει νερὰ θολὰ καὶ βρωμερά, πού ἀποπνέουν κοσμικὴ δυσοσμία. Οὔτε μία καρδιά, πού βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μπορεῖ νὰ ἀναβλύζει ποτὲ νερὰ θείας ζωῆς, πού ἀναδίδουν εὐωδία νοητοῦ μύρου. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «μήπως ἡ πηγὴ βγάζει ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος τὸ γλυκὸ καὶ τὸ πικρό; Μήπως μπορεῖ ἡ βάτος νὰ κάνει ἐλιές ἢ ἡ ἐλιὰ βελανίδια;»⁸⁶. Ἔτσι καὶ ἡ μία πηγὴ τῆς καρδιάς δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσει στὸν ἴδιο

86. Ἰακ. 3, 11-12.

τὸ αὐτὸ τεκεῖν νόημα. Ἄλλ' «ὁ μὲν ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ ἀγαθὰ, ὁ δὲ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκφέρει τὰ πονηρά», κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν.

100 Ὡσπερ ἀδύνατον ἐλαίου καὶ πυρὸς ἄνευ λύχνου καίεσθαι καὶ φαίνειν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, οὕτω καὶ ψυχὴν ἀμήχανον ἄνευ θείου Πνεύματος καὶ πυρὸς τὰ θεῖα τρανότερον φθέγγεσθαι καὶ φωτίζειν ἀνθρώπους «Πᾶν γὰρ δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστίν ἐκ τοῦ τῶν φώτων Πατρὸς», ἐπιδραβενόμενον πάσῃ φιλοθέῳ ψυχῇ, «παρ' ᾧ οὐκ ἔστιν», κατὰ τὸν λόγιον, «παραλλαγὴ καὶ τροπῆς ἀποσκίασμα».

χωρο πονηρὸ καὶ ἀγαθὸ νόημα. Ἀλλὰ «ὁ καλὸς ἄνθρωπος παράγει τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν καλὸν θησαυρὸν ποὺ ἔχει μέσα του, ἐνῶ ὁ κακὸς ἀπὸ τὸν κακὸν θησαυρὸν ποὺ ἔχει μέσα του παράγει τὰ πονηρὰ»⁸⁷, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου.

100 Ὅπως εἶναι ἀδύνατο χωρὶς λάδι καὶ φωτιὰ νὰ καίει τὸ λυχνάρι καὶ νὰ φωτίζει ὅλους, ποὺ βρίσκονται στὸ σπίτι, ἔτσι καὶ μία ψυχὴ χωρὶς θεῖο Πνεῦμα καὶ πῦρ εἶναι ἀδύνατο νὰ μιλάει δυνατότερα γιὰ τὰ θεῖα καὶ νὰ φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ «κάθε δῶρο τέλειο ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν φώτων», καὶ δίνεται σὰν βραβεῖο σὲ κάθε φιλόθεη ψυχὴ, «στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει», σύμφωνα μὲ τὸ ρητό, «μεταβολὴ ἢ ἐπισκίαση ἐξαιτίας κάποιας μετατροπῆς»⁸⁸.

87. Λουκᾶ 6, 45.

88. Ἰακ. 1, 17.

ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΤΑΤΟΝΤΑΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΝΟΟΣ ΚΑΘΑΡΣΕΩΣ

- 1 **Α**ρχὴ μὲν ἀγάπης Θεοῦ τῶν ὁραμένων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἢ καταφρόνησις, μεσότης δὲ καρδίας καὶ νοὸς κάθαρσις, ἐξ ἧς ἢ νοεῖα τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν ἀποκάλυψις καὶ ἢ ἐπίγνωσις τῆς κεκρυμμένης ἐν ἡμῖν τῶν οὐρανῶν βασιλείας, τέλος δὲ ἀκατάσχετος ἔρως τῶν ὑπὲρ φύσιν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν καὶ φυσικὴ ἐπιθυμία τῆς μετὰ Θεοῦ συναφείας αὐτῆς τῆς ἐν αὐτῷ καταπαύσεως
- 2 Ὅπου ἔρως Θεοῦ καὶ τῶν νοητῶν πραγμάτων ἢ ἐργασία καὶ ἢ μετουσία τοῦ ἀπροσίτου φωτός, ἐκεῖ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰρήνη καὶ νοὸς κάθαρσις καὶ ἢ ἐνοίησις τῆς ἁγίας Τριάδος «ὁ γὰρ ἀγαπῶν με», φησί, «τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν».
- 3 Τρεῖς οἶδεν ὁ λόγος καταστάσεις τοῦ βίου· σαρκικὴν, ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν· τούτων ἐκάστη τὴν οἰκείαν ἔχει διάθεσιν τῆς ζωῆς διακεκρυμμένην πρὸς ἑαυτὴν καὶ τῶν ἄλλων ἀνόμοιον.
- 4 Ἡ σαρκικὴ τοῦ βίου κατάστασις ὅλη καθόλου πρὸς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς καταγίνεται, μηδὲν ἢ ἀπὸ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως ἢ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς πρὸς ἑαυτὴν ἔχουσα, ἢ κἂν ὄλως βουλομένη προσκλήσασθαι. Ἡ δὲ ψυχικὴ μεθόριός τις οὔσα κακίας καὶ ἀρετῆς, πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ ῥῶσιν ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, ἐπίσης τοὺς τε πόνους ἀποσειομένη τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰς πράξεις φεύγουσα τῆς σαρκός, μὴ προσκειμένη κακία ἢ ἀρετῇ διὰ τὰς ἐν αὐταῖς ἀντιθέτους αἰτίας ἀρετῇ μὲν διὰ

1. Πρβλ. Λουκᾶ 17, 21.

2. Ἰω. 14, 23.

ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΣΗ ΤΟΥ ΝΟΥ

- 1 **Α**ρχή τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ περιφρόνησις τῶν ὁρατῶν καὶ ἀνθρώπινων πραγμάτων, μεσότης ἡ κάθαρσις τῆς καρδιάς καὶ τοῦ νοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ νοερὴ φανέρωσις τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς κρυμμένης μέσα μας βασιλείας τῶν οὐρανῶν¹, καὶ τέλος αὐτῆς τῆς ἀγάπης ὁ ἀκατάσχετος ἔρωτας τῶν ὑπερφυσικῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ φυσικὴ ἐπιθυμία τῆς ἔνωσής της μὲ τὸν Θεὸ, δηλαδὴ τῆς ἀνάπαυσις σ' αὐτόν.
- 2 Ὅπου ὑπάρχει ὁ ἔρωτας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐργασία τῶν νοητῶν πραγμάτων καὶ ἡ μέθεξις τοῦ ἀπρόσιτου φωτός, ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ εἰρήνη τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἡ κάθαρσις τοῦ νοῦ καὶ ἡ ἐνοίκηση τῆς ἁγίας Τριάδος. Γιατὶ λέγει, «ὅποιος μὲ ἀγαπάει, θὰ τηρήσει τὸ λόγο μου, καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ τὸν ἀγαπήσει, καὶ θὰ ἔρθουμε σ' αὐτόν καὶ θὰ κατοικήσουμε μαζί του»².
- 3 Τρεῖς καταστάσεις τοῦ βίου γνωρίζει ὁ λόγος, τὴ σαρκικὴ, τὴν ψυχικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ. Κάθε μία ἀπ' αὐτὲς ἔχει ξεχωριστὴ δική της διάθεσις τῆς ζωῆς ποὺ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες.
- 4 Ἡ σαρκικὴ κατάστασις τοῦ βίου καταγίνεται ἐξ ὀλοκλήρου μὲ τὶς ἡδονὲς καὶ τὶς ἀπολαύσεις τῆς παρούσας ζωῆς, χωρὶς νὰ ἔχει δικό της τίποτε ἢ ἀπὸ τὴν ψυχικὴν κατάστασις ἢ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἢ νὰ θέλει ν' ἀποκτήσει. Ἡ ψυχικὴ ἀποτελεῖ τὸ ὄριο μεταξὺ κακίας καὶ ἀρετῆς, καὶ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴν εὐρωστία τοῦ σώματος καὶ γιὰ τὸν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων. Ἐπίσης ἀπορρίπτει τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ ἀποφεύγει τὶς πράξεις τῆς σάρκας, καὶ δὲν πρόσκειται οὔτε στὴν κακία οὔτε στὴν ἀρετὴ ἕξαιτίας τῶν ἀντιθέσεων ποὺ ἔχουν στὴν ἀρετὴ, γιατί εἶναι σκληρὴ καὶ συγχρόνως ἐπίπονη, ἐνῶ στὴν

τὸ τραχὺ ταύτης ὁμοῦ καὶ ἐπίπονον, κακία δὲ διὰ τὸ μὴ προσαπολέσαι τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους Ἡ δὲ πνευματικὴ τοῦ βίου κατάστασις τούτων μὲν οὐδὲν οὔτε ἔχειν αἰρεῖται, οὔτε πρὸς οὕτω κακὰ καταγίνεσθαι τὰ ἀμφοτέρω, ἀλλ' ὅλη δι' ὅλου ἐλεύθερός ἐστι ταύτης κακείνης, πτέρυξι περιηργυρωμένη ἀγάπης καὶ ἀπαθείας, ὑπεριπταμένη τῶν ἀμφοτέρων, μήτε πράττουσά τι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ τὴν ἀργίαν ἀποφεύγουσα τῶν κακῶν.

5 Οἱ σαρκικῶς ζῶντες καὶ πολὺ τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα ἐπικείμενον ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, σάρκες αὐτόχρημα ὄντες, οὐ δύνανται ἀρέσαι Θεῷ. Σκοτεινοὶ γάρ εἰσι τοῖς φρονήμασι καὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου φωτὸς πάντων ἀμέτοχοι. Τὰ γὰρ ἐπιπροσθούντα νέφη τῶν παθῶν, ὥσπερ ὑψηλὰ τεῖχη ἀποτειχίζοντα ἔχοντες τὰς λαμπηδόνας τοῦ Πνεύματος ἀφώτιστοι διαμένουσι. Πηροὶ δὲ τὰς αἰσθήσεις ὄντες τῶν ἰδίων ψυχῶν, οὐ δύνανται πρὸς τὰ νοητὰ κάλλη τοῦ Θεοῦ ἀνανεῦσαι καὶ τὸ φῶς ἰδεῖν τῆς ἀληθινῆς τῷ ὄντι ζωῆς, καὶ ὑπεράνω γενέσθαι τῶν ὀρωμένων τῆς ταπεινώσεως ἀλλ' οἷον ἀποκτηνωθέντες καὶ αἰσθησις γεγονότες τοῦ κόσμου, τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἀνθρωπίνους πράγμασι, τὸ τοῦ λόγου δεσμοῦσιν ἀξίωμα, καὶ τὸν ἀγῶνα πάντα πρὸς τὰ ὀρώμενα καὶ φθειρόμενα ἔχουσιν, ἀλλήλοις διὰ ταῦτα μαχόμενοι καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐσθ' ὅτε καὶ τὰς ἰδίας ψυχὰς τιθέντες, ἀντεχόμενοι χρημάτων, δόξης καὶ ἡδονῶν τῆς σαρκὸς, καὶ ζημίαν μεγάλην τὴν τῶν τοιούτων ἀποτυχίαν ἡγούμενοι· πρὸς οὓς εἰκότως ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνον λόγιον λέγεται· «οὐ μὴ μείνη τὸ Πνεῦμα μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας».

6 Οἱ ψυχικῶς ζῶντες, καὶ διὰ τοῦτο καλούμενοι ψυχικοί, ἡμίμωροί τινες καὶ ὡς παρεμμένοι τὰ μέλη τυγχάνωσι, μήτε πονέσαι ποτὲ ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἐντολῆς Θεοῦ προθυμούμενοι, καὶ τὰς ἐπιψόγους πράξεις διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγοντες φιλαντία δὲ τῇ τροφῇ τῶν ὀλεθρίων παθῶν κατακρατούμενοι, πάσης θεραπείας διὰ τὴν υἰεῖαν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς σαρκὸς ἀντιποιοῦνται, καὶ πᾶσαν θλιῖψιν καὶ πάντα πόνον καὶ πᾶσαν κακοπάθειαν ὑπὲρ ἀρετῆς ἀποσειόνται, τὸ πολέμιον πέρα τοῦ δέοντος ἐπιθάλλοντες σῶμα. Οὕτω δὲ βίου καὶ ἀγωγῆς ἔχοντες, ἀπογεοῦνται τὸν νοῦν, τοῖς πάθεσι παχυνθέντα καὶ ἀπαράδεκτοὶ εἰσι τῶν νοητῶν καὶ θείων πραγμάτων, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ τῆς ὕλης

κακία, γιὰ νὰ μὴ χάσει τοὺς ἐπαινοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ πνευματικὴ τέλος κατάστασις τοῦ βίου δὲν θέλει οὔτε νὰ ἔχει τίποτε ἀπ' αὐτά, οὔτε νὰ καταγίνεται μὲ τὰ δύο αὐτὰ κακά, ἀλλὰ ὅλη εἶναι τελείως ἐλεύθερη καὶ ἀπὸ τῆ σαρκικῆ καὶ ἀπὸ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν· περιαργυρωμένη μὲ τὰ φτερὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀπάθειας πετᾶ πάνω καὶ ἀπὸ τὶς δύο καταστάσεις, χωρὶς νὰ κάνει κάτι ἀπὸ τὰ ἀπαγορευμένα, καὶ ἀποφεύγει τὴν ἀργία τῶν καλῶν.

5 Ὅσοι ζοῦν σαρκικὰ καὶ κατέχονται ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς σάρκα, ὄντας ἔξολοκλήρου σάρκες, δὲν μποροῦν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό³. Καθόσον εἶναι σκοτεινοὶ στὰ φρονήματα καὶ ἀμέτοχοι τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου φωτός. Γιατὶ τὰ παρεμβαλλόμενα νέφη τῶν παθῶν σὰν ψηλὰ τεῖχη ἐμποδίζουν τὴν ἀκτινοβολία τοῦ Πνεύματος, καὶ ἔτσι παραμένουν ἀφώτιστοι. Καὶ ἔτσι, ὄντας ἀνάπηροι στὶς αἰσθήσεις τῶν ψυχῶν τους, δὲν μποροῦν νὰ κοιτάξουν πρὸς τὰ νοητὰ κάλλη τοῦ Θεοῦ, νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς πραγματικῆς ἀληθινῆς ζωῆς, καὶ νὰ γίνουν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τῶν ὁρατῶν. Ἀντίθετα, σὰν νὰ ἔγιναν κτήνη καὶ αἰσθησι τοῦ κόσμου, δεσμεύουν τὸ ἀξίωμα τοῦ λογικοῦ μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀνθρώπινα πράγματα. Ὅλος ὁ ἀγώνας τους γίνεται μόνο γιὰ τὰ ὁρατὰ καὶ φθαρτὰ, πολεμοῦν μεταξὺ τους γι' αὐτὰ καὶ προσφέρουν γιὰ χάρις τους κάποτε καὶ τὴ ζωὴ τους, προσηλώνονται στὰ χρήματα, στὴ δόξα καὶ στὶς ἡδονὲς τῆς σάρκα, καὶ θεωροῦν μεγάλη ζημιὰ ἂν δὲν τὰ κατορθώσουν αὐτά. Σ' αὐτοὺς εὐλογοῦν ἀπευθύνεται ἕκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὁ προφητικὸς ἐκεῖνος λόγος· «δὲν θὰ μείνει τὸ Πνεῦμα μου σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, γιατί εἶναι σάρκες»⁴.

6 Ὅσοι ζοῦν ψυχικὰ, καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάζονται ψυχικοί, εἶναι σχεδὸν ἀνόητοι καὶ ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο παραλυμένα τὰ μέλη τους, χωρὶς νὰ προθυμοποιοῦναι ποτὲ νὰ κοπιᾶσουν γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποφεύγουν τὶς ἐπίμεμπτες πράξεις γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ἀνθρώπων. Κυριευμένοι ἀπὸ τὴ φιλαυτία, τὴ μητέρα τῶν ὀλέθριων παθῶν, καταβάλλουν κάθε φροντίδα γιὰ τὴν ὑγεία καὶ ἀπόλαυση τῆς σάρκα, ἀποφεύγουν κάθε θλίψη, κάθε κόπο καὶ κάθε κακοπάθεια γιὰ χάρις τῆς ἀρετῆς, καὶ φροντίζουν περισσότερο ἀπ' ὅ,τι πρέπει τὸ ἐχθρικό σῶμα. Ζώντας καὶ συμπεριφερόμενοι ἔτσι, ὁ νοῦς τους μετατρέπεται σὲ γῆ, ἀφοῦ παχύνεται μὲ τὰ πάθη, καὶ ἀπορρίπτουν τὰ νοητὰ καὶ θεῖα πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀρπάζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ περιφέρεται ὅλη στοὺς νοητοὺς οὐρανοὺς. Καὶ τὸ παθαίνουν

ἀρπάζεται και ὅλη πρὸς νοητοὺς ἐμπεριπολεῖ οὐρανοὺς. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἔτι κατεχόμενοι πνεύματος, ὡς τὰς ἰδίας φιλοῦντες ψυχὰς και ποιεῖν τὰ θελήματα αὐτῶν προαιρούμενοι. Κενοὶ γὰρ ὄντες Πνεύματος ἁγίου, ἄμοιροὶ εἰσι και τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ. Ὅθεν οὐδὲ καρπὸν ἐστι θεῖον ἰδεῖν ἐν αὐτοῖς, ἀγάπην εἰς Θεὸν και τὸν πλησίον, ἢ χαρὰν ἐν πτωχείᾳ και θλίψεσιν, ἢ ψυχῆς εἰρήνην, ἢ ἐνδιάθετον πίστιν, ἢ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν ἄλλ' οὐδὲ κατάνυξιν, ἢ δάκρυον, ἢ ταπεινώσιν και συμπάθειαν πάντα δὲ ὄγκου και ὑπερηφανείας μεστά. Ἐνθεν τοι και ἐμβαθύνειν εἰς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος οἴκοθεν δυνάμεως ἀποροῦσιν. Οὐδὲν γὰρ ἐστι ἐν αὐτοῖς τὸ ὀδηγοῦν φῶς και διανοῖγον τὸν νοῦν εἰς τὸ συνιέναι τὰς Γραφάς, ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ ἄλλων διηγουμένων ἀκοῦσαι ταῦτα ἀνέχονται. Εἰκότως οὖν και περὶ τῶν τοιούτων ὁ Ἀπόστολος ἀπεφήνατο· «ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, μωρία γὰρ αὐτῷ εἰσί, και οὐκ οἶδεν, ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστι και πνευματικῶς ἀνακρίνεται».

7 Οἱ πνεύματι στοιχοῦντες και τὴν πνευματικὴν ἐπανηρημένοι δι' ὅλου ζωὴν εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ, αὐτῷ ὡς ναζιραῖοι προσανακείμενοι. Ἄει γὰρ πόνοις ἑαυτῶν καθαίρουσι τὰς ψυχὰς και τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου τηροῦσι, κενοῦντες ἑαυτῶν τὰ αἵματα ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Καθαίρουσι τὴν σάρκα νηστείαις και ἀγρυπνίαις, δάκρυσιν τὸ πάχος λεπτύνουσι τῆς καρδίας, κακοπαθείαις νεκροῦσι τὰ μέλη, προσευχῇ και μελέτῃ τὸν νοῦν πληροῦσι φωτὸς και λαμπρὸν αὐτὸν ἀπεργάζονται, τῇ ἀπαρνήσει τῶν θελημάτων χωρίζουσι τὰς ἰδίας ψυχὰς ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος προσπαθείας, και ὅλοι μόνου τοῦ πνεύματος γίνονται. Διὸ και πνευματικοὶ οὐ μόνον γνωρίζονται, ἀλλὰ και καλοῦνται παρὰ πάντων εἰκότως. Οὗτοι πρὸς ἀπάθειαν και ἀγάπην ἐρχόμενοι, πρὸς θεωρίαν πτεροῦνται τῆς κτίσεως, και τὴν γνῶσιν ἐκεῖθεν τῶν ὄντων διὰ σοφίας λαμβάνουσι, τῆς ἀποκεκρυμμένης Θεῷ και μόνους διδομένης τοῖς ὑπεράνω γινομένοις τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως. Τοίνυν και πᾶσαν τὴν αἴσθησιν τοῦ κόσμου διαπεράσαντες και διανοία πεφωτισμένη εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γεγονότες, τρανοῦνται τὸν λόγον και μέσῳ Ἐκκλησίας Θεοῦ και συναγωγῆς πολλῆς τῶν πιστῶν, λόγους ἀγαθοὺς ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἐρέγγονται, και γίνον-

5. Πρὸβλ. Λουκᾶ 24, 45.

6. Α' Κορ. 2, 14.

7. Πρὸβλ. Γαλ. 5, 25.

αὐτὸ, ἐπειδὴ κατέχονται ἀκόμη ἀπὸ τὸ ὑλικὸ πνεῦμα, ἀφοῦ ἀγαποῦν τὴ ζωὴ τους καὶ προτιμοῦν νὰ κἀνουν τὰ θελήματὰ τους. ὄντας λοιπὸν ἄδαιοι ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι ἀμέτοχοι καὶ τῶν χαρισμάτων του. Γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ θεῖο καρπὸ σ' αὐτούς, ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ἢ χαρὰ στὴ φτώχεια καὶ στὶς θλίψεις, ἢ εἰρήνη ψυχῆς, ἢ βαθειὰ πίστη, ἢ γενικὴ ἐγκράτεια, ἀλλ' οὔτε κατάνυξη ἢ δάκρυ ἢ ταπείνωση καὶ συμπάθεια· ὅλα εἶναι γεμάτα ἀλαζονεία καὶ ὑπερηφάνεια. Ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐμβαθύνουν μὲ δική τους δύναμη στὰ βάθη τοῦ Πνεύματος, γιατί δὲν ὑπάρχει μέσα τους τὸ φῶς ποὺ ὀδηγεῖ καὶ ἀνοίγει τὸ νοῦ γιὰ νὰ καταλάβουν τίς Γραφές, ἀλλ' οὔτε βέβαια ἀνέχονται νὰ τὰ ἀκούσουν αὐτὰ διηγούμενα ἀπὸ ἄλλους. Εὐλογα λοιπὸν καὶ γι' αὐτούς ὁ ἀπόστολος διακήρυξε: «ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος δὲν δέχεται ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γι' αὐτὸν εἶναι μωρία, καὶ δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς καὶ κατανοεῖται μὲ πνευματικὸ τρόπο»⁶.

7 Ὅσοι ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα⁷ καὶ ἔχουν προτιμήσει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν πνευματικὴν ζωὴν, εἶναι εὐάρεστοι στὸν Θεό, ἀφιερωμένοι σ' αὐτὸν ὅπως οἱ ναζιραῖοι⁸. Γιατὶ πάντοτε μὲ τοὺς κόπους καθαρίζουν τίς ψυχές τους καὶ τηροῦν τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου, χύνοντας τὸ αἷμα τους γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης του. Καθαρίζουν τὴ σάρκα τους μὲ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες, λεπτύνουν τὸ πάχος τῆς καρδιᾶς τους μὲ δάκρυα, νεκρώνουν τὰ μέλη τους μὲ ταλαιπωρίες, καὶ μὲ προσευχὴ καὶ μελέτη γεμίζουν τὸ νοῦ τους ἀπὸ φῶς καὶ τὸν καθιστοῦν φωτεινὸ. Μὲ τὴν ἀπάρνηση τῶν θελημάτων τους ἀποχωρίζουν τίς ψυχές τους ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν τοῦ σώματος στὰ πάθη καὶ ὅλοι ἀνήκουν μόνον στὸ Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὄχι μόνον ἀναγνωρίζονται πνευματικοί, ἀλλὰ καὶ δικαιολογημένα ὀνομάζονται ἀπὸ ὅλους. Ὅταν αὐτοὶ φθάσουν στὴν ἀπάθεια καὶ στὴν ἀγάπη, ἀποκτοῦν φτερὰ γιὰ τὴ θεωρία τῆς κτίσης, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μέσω τῆς σοφίας λαμβάνουν τὴ γνώση τῶν ὄντων, ποὺ εἶναι κρυμμένη στὸν Θεὸ⁹ καὶ δίνεται μόνον σ' ἐκείνους ποὺ ἔγιναν ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τοῦ σώματος. Ἀφοῦ λοιπὸν ξεπεράσουν ὅλη τὴν αἴσθησιν τοῦ κόσμου καὶ μὲ φωτισμένη διάνοια φθάσουν στὰ πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθησιν, ἀποκτοῦν δύναμιν λόγου καὶ μέσα στὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ μεγάλη συγκέντρωση πιστῶν¹⁰, ἀπευθύνοντας λόγους ἀγαθοῦς ἀπὸ καθαρὴ καρδιά, καὶ γίνονται στοὺς ἀνθρώπους

8. Ἄριθμ. 6, 2-8. Κριτ. 13, 5.

9. Α' Κορ. 2, 7.

10. Ψαλμ. 39, 10-11.

ται τοῖς ἀνθρώποις ἄλας καὶ φῶς, καθὰ καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτοὺς ἀποφθέγγεται· «ὕμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἄλας τῆς γῆς».

8 «Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός·» τοῦ θείου λόγου τοῦτο φωνὴ καὶ πρακτικῶς τοῖς βουλομένοις ἐπιγινώσκειται. Συμφέρον οὖν ἐστὶ τῷ ἅπαξ ἀποταξαμένῳ τῇ πολυταράχῃ τοῦ βίου καὶ δεινῇ ματαιότητι, διὰ προσοχῆς πολλῆς ἐαυτὸν καὶ ἡσυχίας, τῶν ἔσω πραγμάτων, ἐπιμελῶς ἐπισκέπτεσθαι καὶ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ ζητεῖν ἐπιγνῶναι, ἐντὸς ἡμῶν οὔσης τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Μόλις γὰρ ἂν οὕτω ποιῶν τις διὰ πολλῶν περιόδων τοῦ χρόνου, τοὺς τύπους τῆς κακίας ἀποξέσαι τῆς ψυχῆς δυνηθεῖ καὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῷ δόντι καθαρῶς ἀνασώσασθαι.

9 Ὁ προαποτεθείς ἰὸς ἐν ἡμῖν τῆς κακίας πολὺς ὢν, πολὺ καὶ τὸ πῦρ ἄρα τὸ καθαρτικὸν διὰ δακρῶν χεῖρει τῆς μετανοίας καὶ τῶν ἐκουσίων τῆς ἀσκήσεως πόνων. Ἐπειδὴ ἢ δι' ἐκουσίων πόνων καθαιρόμεθα τῶν μολυσμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἢ δι' ἀκουσίων ἐπιφορῶν. Τῶν γὰρ ἐκουσίων προηγουμένων, οὐχ ὑπαντᾷ τὰ ἀκούσια· ἐκείνων δὲ μὴ ἐνεργούντων τὴν κάθαρσιν τοῦ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ταῦτα σφοδρότερον ἐνεργεῖ τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, οὕτω τοῦ τεχνίτου οἰκονομήσαντος.

10 Παίξουσι τὴν εὐσέβειαν καὶ παίζονται ὑπὸ τῶν πραγμάτων οἱ μὴ κατὰ λόγον τὴν ἑαυτῶν πεπονηκότες ἀποταγῆν, μηδὲ διδασκάλῳ χρῆσασθαι καὶ ὀδηγῷ βουληθέντες ἐκ προομιῶν, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ συνέσει ἀκολουθήσαντες καὶ φανέντες ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.

11 Οὔτε τῶν σωματικῶν παθῶν τὰς νοσοποιούσας αἰτίας δύναται τις ἀκριβῶς εἰδέναι καὶ τὰς θεραπείας αὐτῶν, ἄνευ πείρας πολλῆς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, οὔτε τῶν ψυχικῶν, ἄνευ τῆς πολλῆς περὶ ταῦτα ἀσκήσεως. Ἐπειδὴ ὡσπερ σφαλερὰ δοκεῖ καὶ ὀλίγοις κομιδῇ εὔγνωστος ἢ τῶν σωματικῶν νοσημάτων διάγνωσις, περὶ ἣν ἢ τῶν ἱατρῶν καταγίνεται ἐπιστήμη, οὕτω σφαλερωτέρα καὶ πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐκείνη, ἢ τῶν ψυχικῶν. Ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσοῦτον μείζω τὰ ἐκείνης καὶ δυσκατανόητα πάθη, ἢ τοῦ φαινομένου πᾶσιν αἰσθητῶς τούτου σώματος.

11. Ματθ. 5, 13-14.

12. Ψαλμ. 45, 11.

13. Λουκᾶ 17, 21.

14. Ματθ. 23, 25.

15. Πρβλ. Ἦσ. 5, 21.

ἅλατι καὶ φῶς, ὅπως καὶ ὁ Κύριος λέγει πρὸς αὐτούς· «ἔσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλατι τῆς γῆς»¹¹.

8 «Ἀφῆστε κάθε βιοτικὸ περισπασμὸ καὶ μάθετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός»¹². αὐτὸ τὸ λέγει ὁ θεῖος λόγος καὶ τὸ γνωρίζουν στὴν πράξη ἐκεῖνοι πὺ θέλουν. Εἶναι συμφέρον λοιπὸν σ' ἐκεῖνον πὺ μὰ γιὰ πάντα ἀπαρνήθηκε τὴν πολυτάραχη καὶ φοβερὴ ματαιότητα τῆς ζωῆς νὰ ἐξετάζει συνεχῶς τὸν ἑαυτὸ του μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἡσυχία τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, καὶ νὰ ζητάει νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ μέσα του, ἀφοῦ ἡ βασιλεία του βρίσκεται μέσα μας¹³. Γιατὶ ἐνεργώντας ἔτσι κανεῖς, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας μὲ τὴν πάροδο πολλῶν ἐτῶν θὰ μπορέσει νὰ ἐξαλείψει ἀπὸ τὴν ψυχὴ του τοὺς τύπους τῆς κακίας καὶ νὰ παρουσιάσει καθαρὸ τὸ ἀρχικὸ του κάλλος σ' ἐκεῖνον πὺ τοῦ τὸ ἔδωσε.

9 ὄντας πολὺ τὸ δηλητήριο τῆς κακίας πὺ συγκεντρώθηκε μέσα μας, χρειάζεται ἐπομένως καὶ πολλὴ καθαρτικὴ φωτιὰ μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας καὶ τοὺς ἐκούσιους κόπους τῆς ἄσκησης. Γιατὶ καθαρίζομαστε ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς τῆς ἁμαρτίας ἢ μὲ ἐκούσιους κόπους ἢ μὲ ἀκούσια κακοτυχήματα. Ὄταν λοιπὸν προηγοῦνται τὰ ἐκούσια, δὲν ἀκολουθοῦν τὰ ἀκούσια, ὅταν ὅμως τὰ ἐκούσια δὲν καθαρίζουν τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ποτηριοῦ καὶ τοῦ πιάτου¹⁴, τὰ ἀκούσια ἐπεργάζονται σφοδρότερα τὴν ἀποκατάστασή μας στὸ ἀρχικὸ κάλλος, ἐπειδὴ ἔτσι οἰκονόμησε τὰ πράγματα ὁ τεχνίτης.

10 Περιπαίξουν τὴν εὐσέβεια καὶ περιπαίξονται ἀπὸ τὰ πράγματα ὅσοι δὲν ἀπαρνήθηκαν τὸν κόσμον σύμφωνα μὲ τὸ λογικὸ καὶ δὲν θέλησαν νὰ χρησιμοποιήσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ διδάσκαλο καὶ ὁδηγὸ, ἀλλ' ἀκολούθησαν τὴ δική τους σύνεση καὶ παρουσιάσθηκαν στὸν ἑαυτὸ τους ὡς σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες¹⁵.

11 Δὲν μπορεῖ κανεῖς νὰ γνωρίζει μὲ ἀκρίβεια οὔτε τις αἰτίες τῶν σωματικῶν παθῶν καὶ τις θεραπείες τους χωρὶς μεγάλη πείρα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, οὔτε τῶν ψυχικῶν χωρὶς τὴ μεγάλη ἄσκηση γύρω ἀπὸ τὰ πάθη αὐτά. Γιατὶ, ὅπως θεωρεῖται ἀδέβαια καὶ σὲ πολὺ λίγους δυνατὴ ἡ διάγνωση τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, μὲ τὴν ὁποία ἀσχολεῖται ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη, ἔτσι πολὺ πιὸ ἀδέβαιη, καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνη, εἶναι ἡ διάγνωση τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν. Γιατὶ, ὅσο ἀνώτερη εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο τὰ πάθη τῆς εἶναι μεγαλύτερα καὶ πιὸ δυσκολοκατανόητα ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σώματος, πὺ εἶναι σὲ ὅλους ὁρατὸ μὲ τὰ μάτια.

- 12 Φύσει τοῖς ἀνθρώποις αἱ γενικαὶ καὶ ἄρχουσαι τὸ λοιπὸν ἀρεταὶ συνεκτίσθησαν, ἀφ' ὧν ὡς ἐκ τεσσάρων ἀρχῶν οἱ ποταμοὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἀρετῶν πληροῦνται ὑδάτων καὶ ποτίζουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐστὶν ἡ καθαιρομένη καρδιά καὶ παρακαλουμένη διὰ δακρῶν. Ταύτας ὁ τηρήσας ἀκατασείστους ἀπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἢ ὁ συμπτωθεῖσας διὰ πόνων πολλῶν τῆς μετανοίας ἀνεγείρας, οἶκον ἐαυτῷ βασιλικὸν καὶ παλάτιον ἤγειρεν, ἐν ᾧ μονὴν ποιεῖται ὁ Βασιλεὺς τοῦ παντός καὶ τὰς ὑψηλὰς δωρεὰς αὐτοῦ τοῖς οὕτως ἐαυτοῦς εὐτρεπίσασιν, ἀφθόνως ἀπονέμει καὶ δίδωσι.
- 13 Βραχὺς ὁ βίος, μακρὸς ὁ μέλλον αἰὼν, καὶ ὀλίγον τὸ διάστημα τῆς παρουσίας ζωῆς ἄνθρωπος δὲ τὸ μέγα καὶ βραχὺ τοῦτο ζῶον, ᾧ στενὸς ὁ παρῶν ἐδόθη καιρὸς, ἀσθενῆς καὶ ὁ μὲν στενός, ὁ δὲ ἀσθενῆς τὸ δὲ προκειμένον ἄθλον, εἰς ἐπάθλων ἀντιμισθίαν, μέγα, μυρίους ἔχον τοὺς σκόλωπας καὶ εἰς βραχυτάτην κινδυνεῦσον ζωὴν.
- 14 Οὐ βούλεται τῶν σπουδαίων τὴν ἐργασίαν ὁ Θεὸς ἀβασάνιστον εἶναι, ἀλλὰ καὶ λίαν δεδοκιμασμένην. Διὰ τοῦτο οὖν τὸ πῦρ ἐπαφίησι τῶν πειρασμῶν καὶ τὴν χάριν συστέλλει πρὸς ὀλίγον, τὴν διδομένην αὐτοῖς ἄνωθεν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν γαλήνην ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας κυμανθῆναι κατὰ καιρὸν συγχωρεῖ, ἵν' ἴδῃ τὴν ῥοπὴν τῆς ψυχῆς τίνι τὸ πλεῖστον χαρίζεται· πότερον, αὐτῷ τῷ Ποιητῇ καὶ Εὐεργέτῃ αὐτῆς, ἢ τῇ αἰσθήσει τοῦ κόσμου καὶ τῷ λείψ τῆς ἡδονῆς· καὶ οὕτως ἢ τὴν χάριν διπλασιάζει αὐτοῖς, προκόπτουσιν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἢ μαστίζει τούτους τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι, προσκειμένους τοῖς πράγμασιν, ἕως οὗ μῖσος λάβωσι τῶν ὀρωμένων τῆς ἀστάτου περιφορᾶς καὶ τὴν πικρίαν τῶν ἐκεῖθεν ἡδονῶν δάκρυσιν ἀποκλύσονται.
- 15 Τῆς εἰρήνης τῶν λογισμῶν ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐκταραχθείσης, αὐτίκα καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τῆς ἐπιθυμίας, κατὰ τοῦ ὀξέως τρέχοντος πρὸς τὰ ὕψη νοός, παρὰ τῶν θηρευτῶν καὶ φιλοσάρκων δαιμόνων πέμπονται συνεχῶς, ὁ δὲ γε νοῦς τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω κινήσεως περικοπεῖς, εἰς ἀπρεπεῖς κινήσεις καὶ πεφυρμένας ἐμπίπτει, καὶ οὕτως ἀτάκτως ἢ σὰρξ ἐπανίστασθαι κατὰ τοῦ πνεύματος ἄρχεται, γαργαλισμοῖς τὸν νοῦν καὶ πυρώσεσιν κατασπῶσα καὶ πρὸς θό-

16. Πρὸβλ. Γεν. 2, 10.

17. Ἰω. 14, 23.

18. Πρὸβλ. Ἐφ. 6, 16.

- 12 Ἐκ φύσεως δημιουργήθηκαν στοὺς ἀνθρώπους οἱ γενικὲς καὶ ἡγετικὲς στῆ συνέχεια ἀρετὲς, ἀπὸ τίς ὁποῖες σὰν ἀπὸ τέσσερις πηγῆς¹⁶ γεμίζουν νερὰ οἱ ποταμοὶ ὄλων τῶν ἄλλων ἀρετῶν καὶ ποτίζουν τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ καρδιὰ πού καθαρίζεται καὶ παρηγορεῖται μὲ δάκρυα. Ὅποιες τίς φύλαξε αὐτὲς σταθερὲς ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἡ πέφτοντας τίς ξανασήκωσε μὲ τοὺς πολλοὺς κόπους τῆς μετάνοιας, ἔκτισε γιὰ τὸν ἑαυτό του βασιλικὸ ἀνάκτορο καὶ παλάτι, στὸ ὁποῖο μένει ὁ βασιλιάς τοῦ σύμπαντος¹⁷ καὶ μοιράζει καὶ δίνει μὲ ἀφθονία τίς μεγάλες δωρεές του σ' ἐκείνους πού εὐτρέπισαν ἔτσι τὸν ἑαυτό τους.
- 13 Σύντομος ὁ βίος, μακρὸς ὁ μελλοντικὸς αἰώνας, καὶ μικρὸ τὸ διάστημα τῆς παρούσας ζωῆς. Καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸ μεγάλο καὶ μικρὸ αὐτὸ ζῶο, στὸν ὁποῖο δόθηκε ἡ παρούσα ζωὴ, εἶναι ἀδύνατος. Ὁ καιρὸς λοιπὸν εἶναι περιορισμένος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀδύνατος, ἀλλὰ τὸ βραβεῖο πού δίνεται γιὰ ἀμοιβὴ τῶν ἀγῶνων εἶναι μεγάλο, ἔχοντας ἀπειρους πειρασμοὺς καὶ κινδύνους μέσα στῆ συντομότατη αὐτὴ ζωὴ.
- 14 Δὲν θέλει ὁ Θεὸς ἡ ἐργασία ὅσων ἀγωνίζονται νὰ εἶναι ἀδοκίμαστη, ἀλλὰ νὰ περνᾶει μέσα ἀπὸ πολλὲς δοκιμασίες. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπιτρέπει τὴ φωτιὰ τῶν πειρασμῶν καὶ διακόπτει γιὰ λίγο τὴ χάρη, πού δίνεται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ ἀφήνει τὴ γαλήνη τῶν λογισμῶν νὰ ταραχθεῖ προσωρινὰ ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα, γιὰ νὰ δεῖ τὴν κλίση τῆς ψυχῆς σὲ ποιόν χαρίζεται περισσότερο· σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, στὸν Ποιητὴ καὶ Εὐεργέτη της, ἡ στὴν αἴσθησι τοῦ κόσμου καὶ στὴν εὐκολία τῆς ἡδονῆς. Καὶ ἔτσι, ἡ διπλασιάζει τὴ χάρη του σ' αὐτούς, ὅταν προκόβουν στὴν ἀγάπη του, ἡ τοὺς βασανίζει μὲ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τίς θλίψεις, ὅταν ἀφοσιώνονται στὰ πράγματα, ὥσπου νὰ μισήσουν τὴν ἄστατη περιφορὰ τῶν ὄρατῶν καὶ νὰ ξεπλύνουν μὲ δάκρυα τὴν προερχόμενη ἀπὸ ἐκεῖ πίκρα τῶν ἡδονῶν.
- 15 Ὅταν ταραχθεῖ ἡ εἰρήνη τῶν λογισμῶν ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἀμέσως καὶ τὰ πυρωμένα βέλη τῆς ἐπιθυμίας¹⁸ στέλνονται ἀδιάκοπα ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς καὶ φιλόσαρκους δαίμονες ἐναντίον τοῦ νοῦ πού τρέχει μὲ ταχύτητα πρὸς τὰ ὕψη. Ὁ νοῦς τότε, ἀφοῦ ἐμποδισθεῖ ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ πάνω κίνηση, πέφτει σὲ ἀπρεπεῖς καὶ ὑβριστικὲς κινήσεις, καὶ ἔτσι ἡ σὰρκα ἀρχίζει ἄτακτα νὰ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ πνεύματος, τραβώντας δυνατὰ πρὸς τὰ κάτω τὸ νοῦ μὲ ἐρεθισμοὺς καὶ πυρώσεις καὶ θέλοντας νὰ τὸν χάσει βαθιὰ στὸν βόθρο τῆς ἡδονῆς, κι ἂν

θρον ἡδονῆς καταχῶσαι τοῦτον ἐπιθυμοῦσα· καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας καὶ δύναμιν ὑπομονῆς τοῖς ἑαυτοῦ ἐπεβράβευσε δούλοις, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ.

16 Ὁ τῆς πορνείας πολυπείρος καὶ πολυμέθοδος δαίμων τοῖς μὲν πτώσις καὶ λάκκος βορβόρου γίνεται, τοῖς δὲ μάστιξ καὶ ῥάβδος δικαία, τοῖς δὲ πείρα καὶ ψυχῆς θάσανος. Τούτων τὸ μὲν περὶ τοὺς εἰσαγωγικούς ἔτι τὸν ζυγὸν ἔλκοντας τῆς ἀσκήσεως χαύνως καὶ ἀμελῶς θεωρεῖται, τὸ δὲ περὶ τοὺς μέσον ἔχοντας προκοπῆς εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ σχολαιώτερον πρὸς αὐτὴν ἐπεκτεινομένους, τὸ δὲ περὶ τοὺς ἤδη πρὸς θεωρίαν τὸ πτερόν πετάσαντας τοῦ νοῦς καὶ ἄρτι καλῶς ἐλάσαντας πρὸς τὴν τελειώτεραν ἀπάθειαν, ἐκάστου πρὸς τὸ συμφέρον δηλονότι οἰκονομουμένου ἄνωθεν.

17 Πτώσις καὶ λάκκος βορβόρου τοῖς ἐν ἀδιαφορίᾳ πάσῃ τὸν μονήρη διανύουσι θίον ὁ τῆς πορνείας γίνεται δαίμων, τὰ μέλη τούτων τῆς πορνείας τῇ φλογὶ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ κατεμπιπρῶν καὶ μεθόδους παρέχων αὐτοῖς εἰς τὸ ποιεῖν τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα καὶ ἄνευ ὁμιλίας ἐτέρας σαρκός, περὶ ὧν αἰσχρὸν ἐστὶ καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν. Οὗτοι σάρκα τε, κατὰ τὸν εἰρηκότα, μαιίνουσι καὶ τοὺς καρπούς ἐσθίουσι τῆς ἀλμυρᾶς ἡδονῆς καὶ ζόφου τὰς ὄψεις πληροῦνται καὶ τῶν κρειττόνων ἐνδίκως ἐξαμαρτάνουσι, οἷς ἴαμα θουλομένοις ἔσται τῆς μετανοίας ἢ θέρη καὶ ἢ ἐκ ταύτης τῶν δακρύων κατάνυξις, ἣτις καὶ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ ποιεῖται καὶ τὴν ψυχὴν καθαίρει τῶν μολυσμῶν καὶ κληρονόμον αὐτὴν τοῦ ἐλέους Θεοῦ ἀπεργάζεται, ἣν εἰκότως καὶ ὁ σοφὸς αἰνιττόμενος Σολομών, «ἴαμα», ἔφη, «καταπαύει ἁμαρτίας μεγάλας».

18 Μάστιξ καὶ ῥάβδος γίνεται δικαίως τοῦτο τὸ πνεῦμα τοῖς περὶ τὴν πρώτην ἀπάθειαν τελειούμενοις διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας καὶ προκοπᾶς ἄρτι ποιούμενοις ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ τελειώτερα. Ὀπηνίκα γὰρ τὸν τόνον τῆς ἐρχομένης ἀσκήσεως διὰ ῥαθυμίας ἐνδώσουσι καὶ πρὸς ἀφύλακτον θεωρίαν τῆς τοῦ κόσμου αἰσθήσεως γένωνται, τῆν καῦτα καὶ ὁ μαστίζων οὗτος κατ' αὐτῶν ἐπάφεται, ἐξ ἄκρας τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀγαθότητος, καὶ τύπτειν τὸν λογιζόμενον τοῦτον ἄρχεται, λογισμοῖς ἐπιθυμίας σαρκός, ὡς ἂν, μὴ φέροντες, ἐπὶ τὸ οἰ-

19. Πρὸβλ. Ματθ. 24, 22

20. Ἐφ. 5, 12

ὁ Κύριος Σαβαώθ δὲν συντόμευε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ δὲν ἔδινε δύναμη ὑπομονῆς στοὺς δούλους του, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σωθεῖ κανένας ἄνθρωπος¹⁹.

16 Ὁ πολύπειρος καὶ πολυμήχανος δαίμονας τῆς πορνείας σὲ ἄλλους γίνεται πτώση καὶ λάκκος βορβόρου, σὲ ἄλλους μάλιστα καὶ ράβδος δίκαιη, καὶ σὲ ἄλλους πείρα καὶ δοκιμασία ψυχῆς. Ἀπ' αὐτὰ, τὸ ἕνα παρατηρεῖται σ' ἐκείνους πού βρίσκονται στὴν ἀρχὴ καὶ σύρουν ἀκόμη τὸν ζυγὸ τῆς ἀσκήσης μὲ νωθρότητα καὶ ἀμέλεια· τὸ ἄλλο, σ' ἐκείνους πού ἔχουν προχωρήσει στὸ μέσο τῆς ἀρετῆς καὶ κατευθύνονται μὲ ἀργοπορία σ' αὐτήν· τὸ τρίτο, σ' ἐκείνους πού ἤδη ἄνοιξαν τὰ φτερά τοῦ νοῦ στὴ θεωρία καὶ ἔφθασαν καλῶς στὴν τελειότερη ἀπάθεια Ὁ καθέννας δηλαδὴ οἰκονομεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς τὸ συμφέρον του.

17 Ὁ δαίμονας τῆς πορνείας γίνεται πτώση καὶ λάκκος βορβόρου σ' ἐκείνους πού μὲ πλήρη ἀδιαφορία περνοῦν τὸ μοναχικὸ βίον, κατακαίοντες τὰ μέλη τους μὲ τὴ φλόγα καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς πορνείας καὶ προσφέροντας σ' αὐτοὺς μεθόδους γιὰ νὰ κάνουν τὸ θέλημα τῆς σαρκας, καὶ χωρὶς συνουσία μὲ ἄλλη σάρκα, τὰ ὅποια εἶναι ντροπὴ καὶ νὰ τὰ λέγει²⁰ καὶ νὰ τὰ σκέπτεται κανεὶς. Αὐτοί, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο, μολύνουν τὴ σάρκα²¹ καὶ τρώγουν τοὺς καρπούς τῆς ἀλμυρῆς ἡδονῆς, γεμίζουν στὸ πρόσωπό τους σκοτάδι καὶ ἀποτυγχάνουν δικαιολογημένα στὰ ἀνώτερα. Σ' αὐτούς, ἂν θέλουν, θεραπεία θὰ εἶναι ἡ θερμὴ μετάνοια καὶ ἡ προερχόμενη ἀπ' αὐτὴ κατάνυξη τῶν δακρῶν, ἡ ὅποια καὶ τὸ κακὸ ἀποτρέπει καὶ καθαρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς καὶ τὴν καθιστᾷ κληρονόμο τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν ὑπαινισσόμενος εὐλόγα καὶ ὁ σοφὸς Σολομών ἔλεγε· «ἡ θεραπεία καταπαύει μεγάλες ἁμαρτίες»²².

18 Μάλιστα καὶ ράβδος γίνεται δίκαια αὐτὸ τὸ πνεῦμα σ' ἐκείνους πού τελειοποιοῦνται στὴν πρώτη ἀπάθεια μέσω τῆς ἐμπρακτοῦς φιλοσοφίας καὶ σημειώνουν πρόοδο ἤδη πρὸς τὰ μεγαλύτερα καὶ τελειότερα. Γιατί, ὅταν ἀπὸ ραθυμία χαλαρώσουν τὴν ἔνταση τῆς ἀσκήσης πού ἀκολουθοῦν καὶ παρακλίνουν λίγο σὲ ἀφύλακτη θεωρία τῆς αἴσθησης τοῦ κόσμου καὶ ἐπιθυμήσουν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τότε, ἀπὸ ἄκρα πρὸς αὐτοὺς ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀφήνεται ἐναντίον τους καὶ ὁ δαίμονας αὐτὸς πού μαστιγώνει, καὶ ἀρχίζει νὰ χτυπᾷ αὐτὸν πού τὰ σκέπτεται μὲ λογισμοὺς ἐπιθυμίας τῆς σαρκας, ὥστε, μὴ ὑποφέρο-

21. Ἰούδα 8.

22. Ἐκκλ. 10, 4.

κειῶν φρούριον αὐθις ἐπαναδράμωσι σπουδαίως, τῆς εὐτόνου ἐργασίας καὶ προσοχῆς, καὶ προθυμότερον τῶν σωζόντων αὐτοὺς ἔργων δι' ἐπιπονωτέρας ἀγωγῆς δράξονται. Οὐ βούλεται γὰρ ὁ Θεός, φιλάγαθος ἄν, τὴν εἰς τοῦτο φθάσασαν ψυχὴν ὄλως πρὸς τὴν τοῦ κόσμου αἴσθησιν ἐπιστρέφεσθαι, ἀλλὰ θαίνειν ἐπὶ τὰ πρόσω αἰεὶ καὶ τῶν τελειότερων ἔργων σπουδαίως ἐφάπτεσθαι, ἵνα μὴ μάστιξ κακίας τῷ ταύτης ἐγγίση σκηνώματι.

19 Πεῖρα καὶ σκόλωψ καὶ θάσανος κατ' οἰκονομίαν ἐκείνοις τοῦτο τὸ πνεῦμα γίνεται, ὅσοις ἡ πρώτη πρὸς δευτέραν ἀπάθειαν ἤλασεν, ὡς ἄν, ὑπὸ ταύτης ὀχλούμενοι, τῆς φυσικῆς μέμνηνται ἀσθενείας καὶ μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐκ τῆς θεωρίας ἀποκαλύψεων, κατὰ τὸ λόγιον, ὑπεραιρώνται, ἀλλὰ, τὸν ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ βλέποντες τοῦ νοὸς αὐτῶν, καὶ τὴν ψιλὴν ἀποσεύσσονται μνήμην τῆς ἁμαρτίας, φόβῳ τοῦ μὴ λαβεῖν αἴσθησιν τῆς ἐντικτομένης λύμης ἀπὸ τῆς μνήμης αὐτῆς, καὶ τοῦ ὕψους τῆς θεωρίας μὴ χαλάσῃ τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοὸς αὐτῶν.

20 Μόνοι καὶ τῆς ψιλῆς μνήμης τῆς ἁμαρτίας τὸν ἑαυτῶν νοῦν ἀνενόχλητον διατηρῆσαι ἴσχυσαν, ὅσοι τὴν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου νέκρωσιν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μέλεσι καὶ νοήμασιν ἄνωθεν λαβεῖν διὰ τοῦ Πνεύματος ἠξιώθησαν καὶ τὴν μὲν σάρκα νεκρὰν τῇ ἁμαρτία περιφέρουσι, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴν διὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κατεπλούτησαν καὶ ὅσοις ὁ νοῦς ἐδόθη Χριστοῦ ἐν λόγῳ σοφίας, τούτοις καὶ ἡ ἀνενόχλητος ζωοποιὸς νέκρωσις ἐν γνώσει εὐρέθη Θεοῦ.

21 Ταῖς καθαιρομέναις ἄρτι ψυχαῖς εἴωθέ πως τὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ ἐπεμδαίνειν πνεῦμα. Τίνα τρόπον; Ἴνα τοὺς καρποὺς κατασεύσῃ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐπιβρίθοντας εἰς ἑαυτάς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας διάχυσίν τινα ἐργάζεται εἰς τὰς τοιαύτας ψυχάς, ἡ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσα σοφία, πρὸς ἑαυτὴν αἰεὶ δουλομένη διὰ τῶν αὐτῆς χαρισμάτων ἔλκειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ μένειν αὐτάς ἐν ταπεινοφροσύνῃ ἀσειέστους, ἵνα μὴ τῇ πολλῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τῶν ἄλλων κατεπαρθῶσιν, ἢ καὶ οἰηθῶσιν ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ συνέσεως τὸ μέγα κτήσασθαι τοῦτο

ντας αυτό, νὰ ἐπιστρέψουν πάλι γρήγορα στοῦ δικό τους φρούριο τῆς ἐντατικῆς ἐργασίας καὶ προσοχῆς καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ περισσότερη προθυμία καὶ πιὸ κοπιαστικὴ ἐργασία μὲ τὰ ἔργα ποὺ τοὺς σώζουν. Γιατὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι φιλάγαθος, δὲν θέλει νὰ ἐπιστρέψει τελείως στὴν αἴσθησι τοῦ κόσμου ἢ ψυχὴ ἐκείνη ποὺ ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἀλλὰ νὰ βαδίζει πάντοτε πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ τελειότερα ἔργα μὲ προθυμία, γιὰ νὰ μὴ πλησιάσει στὴν κατοικία τῆς ἡ μάστιγμα τῆς κακίας²³.

19 Πείρα καὶ ἀγκάθι καὶ δοκιμασία κατ' οἰκονομία γίνεται τὸ πνεῦμα αὐτὸ σ' ἐκείνους ποὺ ἡ πρώτη ἀπάθεια ἔφθασε στὴ δεύτερη, ὥστε, ἐνοχλούμενοι ἀπ' αὐτὴ, νὰ θυμοῦνται τὴ φυσικὴ τους ἀδυναμία καὶ νὰ μὴν ὑπερηφανεύονται, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο λόγο, γιὰ τὶς πολλὰς ἀποκαλύψεις²⁴ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ θεωρία, ἀλλὰ, βλέποντας τὸ νόμο ποὺ ἀντιστρατεύεται στοῦ νόμο τοῦ νοῦ τους²⁵, νὰ ἀποτινάξουν ἀκόμη καὶ τὴν ἀπλὴ μνήμη τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ φόβο νὰ μὴ δοκιμάσουν τὸν ὄλεθρο ποὺ γεννιέται ἀπ' αὐτὴ τὴ μνήμη, καὶ νὰ μὴ κατεβάσουν τὸ βλέμμα τοῦ νοῦ τους ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας.

20 Ὅσοι ἀξιώθηκαν μέσω τοῦ Πνεύματος νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴ ζωοποιὸ νέκρωσι τοῦ Κυρίου²⁶ στὰ μέλη καὶ στὰ νοήματά τους, εἶναι οἱ μόνοι ποὺ μπόρεσαν νὰ διατηρήσουν τὸ νοῦ τους ἀνενόχλητο καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλὴ μνήμη τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἔτσι τὴ σάρκα τὴν περιφέρουν νεκρὴ γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ τὸ πνεῦμα τὸ πλούτισαν μὲ τὴ ζωὴ ποὺ δίνει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξ αἰτίας τῆς δικαίωσής τους²⁷, καὶ σὲ ὅσους δόθηκε ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ μὲ λόγο σοφίας, σ' αὐτοὺς βρέθηκε καὶ ἡ ἀνενόχλητη ζωοποιὸς νέκρωσι μὲ γνώση Θεοῦ.

21 Στὶς ψυχὰς ποὺ βρίσκονται σὲ στάδιο καθαρῆς παρεμβαίνει συνήθως τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θυμοῦ. Γιὰ ποῖο λόγο; Γιὰ νὰ ρίξει τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι γεμάτες. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας προκαλεῖ σ' αὐτὲς τὶς ψυχὰς κάποια διάχυσι, ἢ σοφία, ποὺ οἰκονομεῖ τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον, θέλοντας μὲ τὰ χαρίσματα τῆς νὰ προσελκύει πάντοτε τὸ νοῦ τους πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ νὰ μένουν αὐτὲς στὴν ταπεινοφροσύνη ἀκλόνητες, γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανευθοῦν μὲ τὴν πολλὴ ἐλευθερία καὶ τὸν πλοῦτο τῶν χαρισμάτων ἀπέναντι στοὺς ἄλλους, ἢ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἀπὸ δικὴ τους δύναμη καὶ σύνεσι ἀπέκτησαν

26. Πρβλ. Β' Κορ. 4, 10.

27. Ρωμ. 8, 10.

παλάτιον τῆς εἰρήνης, δίδωσι τούτοις χώραν τοῖς πνεύμασιν ἐπιτηδᾶν αὐταῖς, ἐν συστολῇ αὐτῆς, ὡς ἄν, φόβῳ βαλλόμεναι πτώσεως, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἴστανται φυλακὴν τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης, καὶ ἵνα, μαθούσαι ὅτι σαρκὶ καὶ αἵματι δέδενται, ἐπιζητῶσι φυσικῶς τὸ οἰκεῖον φρούριον ἐν ᾧ ἀβλαβεῖς δύνανται διαφυλαχθῆναι τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος

22 Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τῶν παθῶν ἀρρωστίαν καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν ἡμῖν σῆψιν τῆς ἁμαρτίας τῶν πειρασμῶν ἢ ἐπιφορὰ γίνεται, καὶ τὸ ποτήριον τῆς ἀψίνθου τῶν κρομάτων Θεοῦ ἢ δριμύτερον κινᾶται ἡμῖν ἢ συμπαθέστερον. Εἰ μὲν γὰρ ἰάσιμός τις εἶη καὶ εὐθεράπευτος ἢ ἐγκειμένη ἐν ἡμῖν ὕλη τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ λογισμῶν δηλαδὴ φιληδόνων ἢ φιλοζώων, κεκραμμένον συμπαθεία τὸ ποτήριον τῶν πειρασμῶν παρὰ τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δίδεται, ὡς ἐν ἀνθρωπίνοις ἐξεταζομένοις νοσήμασι καὶ ἔτι τὰ ἀνθρώπινα πάσχουσι. Εἰ δὲ δυσίατός τις εἶη καὶ ἐγκειμένη εἰς βάθος καὶ τὴν πρὸς θάνατον κατεργάζεται σῆψιν ἀπὸ λογισμῶν ἀλαζονείας καὶ ὑπερηφανίας ἐσχάτης, ἄκρατον ἐν δριμύτητι θυμοῦ δίδεται, ὡς ἄν, τῷ πυρὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ὁμοῦ πειρασμῶν ἐκτακεῖσα καὶ λεπτινθεῖσα ἢ νόσος διὰ ταπεινώσεως, ἀπογένηται ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ τοὺς ἀλμυροὺς τῶν λογισμῶν διὰ δακρῶν ἀποκλυσώμεθα καὶ καθαροὶ ἐποφθῶμεν ἐν φωτὶ ταπεινώσεως τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

23 Οὐκ ἔστιν ἄλλως τοὺς ἀγωνιζομένους φυγεῖν τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν πειρασμῶν, εἰ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν ἐπιγνώσι καὶ ξένους πάσης δικαιοσύνης ἑαυτοὺς ἠγήσονται, πάσης τε παρακλήσεως ἀναξίτους, πάσης τιμῆς, πάσης ἀναπαύσεως Σκοπὸς γὰρ Θεῷ, τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, αἰεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι καὶ κατηφεῖς, ξένους ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου καὶ μιμητὰς τῶν αὐτοῦ παθημάτων. Πρῶτος γὰρ ἦν καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν πραότητι καὶ ταπεινώσει καρδίας βούλεται ἡμᾶς τρέχειν τὸν δρόμον τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.

24 Ἡ ταπεινώσις οὐκ ἐκ τρίψεως ἀνχένος ἢ ἀνχηροῦς κόμης ἢ χιτῶνος ἡμελημένου καὶ τραχυτάτου καὶ πιναροῦ κατορθοῦται, ἐν οἷς οἱ πολλοὶ τὸ πᾶν τῆς ἀρετῆς ἐπιγράφουσι, ἀλλ' ἐκ συντετριμμένης καρ-

τὸ μεγάλο αὐτὸ παλάτι τῆς εἰρήνης, δίνει τὴν εὐκαιρία στὰ πνεύματα αὐτὰ νὰ ἐπιτίθενται ἐναντίον τους, περιορίζοντας ταυτόχρονα τὴν εἰρήνη, ὥστε, πιεζόμενοι ἀπὸ τὸ φόβο τῆς πτώσης, νὰ στέκονται σταθερὰ στὴ μακάρια ταπεινοφροσύνη καί, ἀφοῦ μάθουν ὅτι εἶναι δεμένοι μὲ σάρκα καὶ αἷμα, νὰ ἐπιζητοῦν τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖο φρούριο, μέσα στὸ ὁποῖο μποροῦν νὰ φυλαχθοῦν ἀβλαβεῖς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος.

22 Ἀνάλογα μὲ τὴν ἀρρώστια τῶν παθῶν ποῦ μᾶς καταλαμβάνει καὶ τὴ σήψη τῆς ἁμαρτίας ποῦ ὑπάρχει μέσα μας, γίνεται ἡ ἐπιδρομὴ τῶν πειρασμῶν, καὶ μᾶς προσφέρεται τὸ πικρὸ ποτήρι τῶν ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ ἢ δριμύτερο ἢ ἡπιότερο. Γιατί, ἂν ἡ ὕλη τῆς ἁμαρτίας ποῦ ὑπάρχει μέσα μας εἶναι δεκτικὴ θεραπείας καὶ θεραπεύεται εὐκολα, ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἀπὸ λογισμοὺς φιληδονοῦς ἢ φιλόζωους, τὸ ποτήρι τῶν πειρασμῶν προσφέρεται ἀπὸ τὸν ἰατρὸ τῶν ψυχῶν μας ἀναμιγμένο μὲ συμπάθεια, ἐπειδὴ ἐξεταζόμεστε γιὰ ἀνθρώπινα νοσήματα καὶ πάσχουμε ἀκόμη τὰ ἀνθρώπινα. Ἄν ὅμως εἶναι δυσκολοθεράπευτη καὶ βρῖσκεται βαθιὰ μέσα μας καὶ προκαλεῖ τὴ σήψη τοῦ θανάτου, προερχόμενη ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς ἄκρας ὑπερηφάνειας, τὸ ποτήρι δίνεται ἄκρατο μὲ δριμύτητα θυμοῦ, ὥστε μὲ τὴ φωτιὰ τῶν ἀλλεπάλληλων πειρασμῶν, ἀφοῦ λειώσει καὶ ὑποχωρήσει ἡ ἀρρώστια μὲ τὴν ταπείνωση, νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὶς ψυχές μας, νὰ ξεπλύνουμε τοὺς ἄλμυροὺς λογισμοὺς μὲ δάκρυα καὶ νὰ φανοῦμε καθαροὶ μέσα στὸ φῶς τῆς ταπεινώσεως στὸν ἰατρὸ τῶν ψυχῶν μας.

23 Δὲν μποροῦν ἀλλιῶς οἱ ἀγωνιζόμενοι νὰ ἀποφύγουν τοὺς ἀλλεπάλληλους πειρασμοὺς, παρὰ μόνο ἂν κατανοήσουν καλὰ τὴν ἀδυναμία τους καὶ θεωρήσουν τὸν ἑαυτό τους ξένο ἀπὸ κάθε δικαιοσύνη καὶ ἀνάξιο γιὰ κάθε προηγοριᾶ, κάθε τιμὴ καὶ καθ' ἀνάπαυση. Γιατί σκοπὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν μας, εἶναι νὰ εἴμαστε πάντοτε ταπεινοὶ καὶ σκυθρωποὶ, ξένοι ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο καὶ μιμητὲς τῶν παθημάτων του. Γιατί ἦταν πράος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιᾶ²⁸, καὶ θέλει νὰ τρέχουμε τὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν του μὲ πραότητα καὶ ταπείνωση καρδιᾶς.

24 Ἡ ταπείνωση δὲν κατορθώνεται ἀπὸ τὸ σκύψιμο τοῦ αὐχένα ἢ τὴ ρυπαρὴ κόμη ἢ τὸν ἀπεριποίητο καὶ τραχύτατο καὶ ἀκάθαρο χιτῶνα, στὰ ὁποῖα οἱ πολλοὶ ἀποδίδουν τὸ πᾶν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἀπὸ συντριμι-

δίας και πνεύματι ταπεινώσεως, κατὰ τὸν εἰπόντα Δαβὶδ· «πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει».

25 Ἄλλο ταπεινολογία καὶ ἄλλο ταπεινώσις καὶ ἄλλο ταπεινοφροσύνη. Ἡ μὲν γὰρ ταπεινολογία καὶ ἡ ταπεινώσις διὰ πάσης κακοπαθείας καὶ τῶν ἔξωθεν πόνων τῆς ἀρετῆς κατορθοῦνται τοῖς ἀγωνιζομένοις, περὶ μόνην τὴν σωματικὴν ἐργασίαν καὶ γυμνασίαν τὸ συναγόμενον ἔχουσαι· διὸ καὶ μὴ οὔσης τῆς ψυχῆς πολλάκις ἐν καταστάσει, πειρασμοῦ ὑπαντήσαντος, ἐκταράσσεται. Ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη, θεῖόν τι πρᾶγμα οὔσα καὶ ὑψηλόν, ἐν μόνοις ἐπιγίνεται τοῖς τὸ μέσον ὑπερτηδήσασιν διὰ τῆς τοῦ Παρακλήτου ἐπιδημίας, προβαδίσασιν δηλονότι διὰ ταπεινώσεως πάσης τὴν ὁδὸν τὴν τραχυτάτην τῆς ἀρετῆς

26 Ἡ ταπεινοφροσύνη εἰς βάθη ψυχῆς εἰσδύσα καὶ ὡσεὶ λίθος βαρὺς ἐπιπεσοῦσα αὐτῇ, τοσοῦτω ταύτην ἐκθλίβει καὶ ἐκπιέζει δυνάμει, ὡς κενωθῆναι πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἰσχύϊν ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ φορᾷ τῶν δακρύων καὶ κηλίδος πάσης τῶν λογισμῶν καθαρθῆναι τὸν νοῦν καὶ ἐν ὀπτασίᾳ γενέσθαι, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, Θεοῦ, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐνεργούμενον καὶ αὐτόν· «ὦ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυγμα· ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου».

27 Ὅταν εἰς βάθος τὸ ταπεινολογεῖν σοι προσγένηται, τότε τὸ ὑψηγορεῖν ἀποστηθήσεται σοι· ὅταν δὲ εἰς βάθος ἡ ταπεινώσις ἐρριζωθῆσεται τῆς καρδίας σου, τότε καὶ τὸ ἐπιπολαίως ἢ κατὰ βάθος ταπεινολογεῖν ἀποβληθήσεται σοι· ὀπηνίκα δὲ ἄνωθεν τὴν ταπεινοφροσύνην καταπλουτήσης, τῆνικαυτα αὐτῇ τε ἡ ἔξωθεν ταπεινώσις καὶ ἡ τῆς γλώττης ταπεινολογία τέλειόν σοι καταργηθήσεται, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον· «ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται».

28 Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, κατὰ τοσοῦτον ἀπέχει ἡ ἀληθῆς ταπεινολογία τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως. Καθόσον δὲ μείζων γῆς οὐρανὸς καὶ ψυχὴ σώματος, κατὰ τοσοῦτον ἢ διὰ Πνεύματος ἁγίου διδομένη τοῖς τελείοις ταπεινοφροσύνη καὶ τελειότερα καὶ μείζων τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως.

μένη καρδιά και πνεῦμα ταπεινώσεως, σύμφωνα με τὸν Δαβίδ πού εἶπε· «ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐξουθενώσει πνεῦμα συντριμμένο και καρδιά συντριμμένη και ταπεινωμένη»²⁹.

25 Ἄλλο εἶναι ἡ ταπεινολογία και ἄλλο ἡ ταπείνωση και ἄλλο ἡ ταπεινοφροσύνη. Γιατί ἡ ταπεινολογία και ἡ ταπείνωση κατορθώνονται ἀπὸ τοὺς ἀγωνιζόμενους με κάθε κακοπάθεια και με τοὺς ἐξωτερικούς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ ἐνδιαφέρονται μόνο για τὴ σωματικὴ ἐργασία και γυμναση, και γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴ δὲν βρῖσκεται πολλές φορές σὲ καλὴ κατάσταση, ὅταν ἔρθει πειρασμὸς ταράζεται. Ἡ ταπεινοφροσύνη ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι κάποιο πράγμα θεϊκὸ και ὑψηλό, ἔρχεται μόνο σ' ἐκείνους πού με τὴν ἔλευση τοῦ Παρακλήτου ξεπέρασαν τὸ μέσο, δηλαδή σ' ἐκείνους πού με κάθε ταπείνωση βάδισαν ἤδη τὸν τραχύτατο δρόμο τῆς ἀρετῆς.

26 Ἡ ταπεινοφροσύνη εἰσχωρώντας στὰ βάθη τῆς ψυχῆς και πέφτοντας ἐπάνω της σὰν βαρειά πέτρα, με τόση μεγάλη δύναμη τὴ συνθλίβει και τὴ συμπιέζει, ὥστε νὰ ἐκλείψει ὅλη ἡ δύναμή της με τὴν ἀκατάσχετη ροὴ τῶν δακρῦων, νὰ καθαρισθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ κάθε κηλίδα τῶν λογισμῶν, και νὰ δεῖ σὲ ὄραμα τὸν Θεό, ὅπως ὁ Ἡσαΐας, και νὰ πεῖ και αὐτὸς κινούμενος ἀπὸ τὴ θεία ἐνέργεια· «ταλαίπωρος ἐγώ, ἔχω συγκλονισθεῖ· γιατί, ἂν και εἶμαι ἄνθρωπος και ἔχω ἀκάθαρτα χεῖλη και κατοικῶ ἀνάμεσα σὲ λαὸ πού ἔχει ἀκάθαρτα χεῖλη, εἶδα με τὰ μάτια μου τὸν βασιλιὰ και Κύριο Σαβαώθ»³⁰.

27 Ὅταν ἐπιτευχθεῖ βαθιὰ μέσα σου ἡ ταπεινολογία, τότε θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ σένα τὰ μεγάλα λόγια. Ὅταν ριζωθεῖ βαθιὰ στὴν καρδιά σου ἡ ταπείνωση, τότε θὰ διωχθεῖ ἀπὸ σένα και ἡ ἐπιφανειακὴ ἢ ἡ βαθύτερη ταπεινολογία. Και ὅταν ἀποκτήσεις πλούσια ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ταπεινοφροσύνη, τότε και αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ταπείνωση και ἡ ταπεινολογία τῆς γλώσσας θὰ καταργηθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ σένα, σύμφωνα με τὸν Παῦλο πού λέγει· «ὅταν ἔρθει τὸ τέλειο, τότε τὸ μερικὸ θὰ καταργηθεῖ»³¹.

28 Ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση³², τόσο ἀπέχει ἡ ἀληθινὴ ταπεινολογία ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπείνωση. Και ὅσο ἀνώτερος εἶναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ και ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο ἡ ταπεινοφροσύνη πού δίνεται στοὺς τέλειους μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι τελειότερη και ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπείνωση.

31. Α' Κορ. 13, 10.

32. Πρβλ. Ψαλμ. 102, 12.

- 29 *Μήτε τὸν ταπεινὰ φθεγγόμενον ἐν σχήματι καὶ καταστολῇ ταπεινώσεως ταπεινὸν εἶναι τὴν καρδίαν ὑπόλαβης εὐκόλως, μήτε τὸν ὑψηλὰ καὶ μετέωρα, ἀλαζονείας καὶ τύφου μεστόν, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τούτοις βασάνου, ἐκ δὲ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώση αὐτοῦς.*
- 30 *«Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, ἀγαθωσύνη, μακροθυμία, χρηστότης, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια». Ὁ δὲ τοῦ ἐναντίου πνεύματος καρπὸς ἐστὶ μῖσος, ἀθυμία κοσμική, ἀκαταστασία ψυχῆς, ταραχὴ καρδίας, πονηρία, περιέργον φρόνημα, ὀλιγωρία, ὀργή, ἀπιστία, φθόνος, ἀδηφαγία, μέθη, λαιδορία, κατάκρισις, ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, τυφὸς καὶ ἀλαζονεία ψυχῆς. Ἐκ γοῦν τῶν τοιούτων καρπῶν τὸ δένδρον ἔστω σοι γνῶριμον. Καὶ οὕτω πάντως εἰδῶς ἔση ποίου πνεύματος ὑπάρχει ὁ ἐντυγχάνων σοι. Ἔχει γὰρ τὰ σημεῖα τούτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς ἐκδηλότερον «ὁ ἀγαθός», φησὶν, «ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ, ὁ δὲ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρὰ», ἐπειδὴ κατὰ τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ.*
- 31 *Ἐν οἷς οὖν εἰσι καὶ ἀναθεωροῦνται τὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν αὐτοῖς ἐστὶ καὶ ἡ κατοίκησις τοῦ Θεοῦ, ἐκ τούτων καὶ ἡ ἀθόλωτος πηγὴ τοῦ λόγου μετὰ σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ τε ταπεινολογοῦντες ἀκούονται, καὶ τε ὑψηλὰ λέγοντες. Ἐν οἷς δὲ οὐκ ἀναθεωροῦνται οἱ καρποὶ καὶ τὰ χαρίσματα τούτου, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου πνεύματος, ἐν αὐτοῖς σκότος ἐστὶν ἀγνωσίας Θεοῦ, ἐσμός τε παθῶν καὶ κατοίκησις πολεμίων πνευμάτων, εἴτε ταπεινὰ φθεγγόμενοι καὶ φοροῦντες ὀρῶνται, εἴτε ὑψηλὰ μετὰ στολῆς ἐξάλλου καὶ τῆς φαινομένης σεμνότητος*
- 32 *Οὐ προσώποις ἢ σχήμασιν ἢ λόγοις χαρακτηρίζεται ἡ ἀλήθεια, οὐδὲ ἐν τούτοις Θεὸς ἀναπαύεται, ἀλλ' ἐν καρδίαις συντετριμμέναις καὶ πνεύμασι ταπεινώσεως καὶ ψυχῆς πεφωτισμέναις ὑπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ἔστι γὰρ ὅτε ὑποπίπτοντά τινα λόγοις ὀρῶμεν ἐκτὸς καὶ ταπεινοῖς πρὸς πάντα χρώμενον ῥήμασι, τὸν ἔπαινον θηρώμενον τῶν ἀνθρώπων, ἐντὸς δὲ οἰήσεως γέμοντα δόλου καὶ βασκανίας καὶ πρὸς τὸν πλησίον μνησικαχίας. Καὶ ἔστιν ὅτε διὰ δικαιοσύνην μαχό-*

29 29. Ούτε εκείνον πού μιλάει ταπεινά με σχῆμα και ένδυμασία ταπεινώσεως νά τόν θεωρήσεις εύκολα ὅτι εἶναι ταπεινός στήν καρδιά, ούτε εκείνον πού λέγει ύψηλά και ύπερήφανα νά τόν θεωρήσεις ὅτι εἶναι γεμάτος ἀλαζονεία και ύπερηφάνεια, ἄν δέν τούς δοκιμάσεις γι' αὐτά. Θά τούς ἀναγνωρίσεις βέβαια ἀπό τούς καρπούς τους³³.

30 «Ὁ καρπός τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀγαθωσύνη, ἡ μακροθυμία, ἡ χρηστότητα, ἡ πίστη, ἡ πραότητα, ἡ ἐγκράτεια»³⁴, ἐνῶ ὁ καρπός τοῦ ἀντίθετου πνεύματος εἶναι τό μίσος, ἡ κοσμική ἀθυμία, ἡ ἀκαταστασία τῆς ψυχῆς, ἡ ταραχή τῆς καρδιᾶς, ἡ πονηρία, ἡ περιέργεια, ἡ ὀλιγωρία, ἡ ὀργή, ἡ ἀπιστία, ὁ φθόνος, ἡ ἀδηφαγία, ἡ μέθη, ἡ λοιδορία, ἡ κατάκριση, ἡ ἐπιθυμία τῶν ματιῶν³⁵, ἡ ύπερηφάνεια, και ἡ ἀλαζονεία τῆς ψυχῆς. Ἀπ' αὐτούς λοιπόν τούς καρπούς θά ἀναγνωρίσεις τό δένδρο³⁶, κι ἔτσι ὅπωςδήποτε θά γνωρίζεις ποιό πνεῦμα ἔχει ὁποῖος σέ πλησιάζει. Ἐχεις βέβαια τὰ σημάδια τους πιό φανερά και ἀπό τό λόγο τοῦ Κυρίου· γιατί λέγει· «ὁ ἀγαθός ἄνθρωπος βγάζει τὰ ἀγαθὰ ἀπό τόν ἀγαθὸ θησαυρὸ τῆς καρδιᾶς του, ἐνῶ ὁ κακός βγάζει τὰ κακὰ ἀπό τόν κακὸ θησαυρὸ τῆς καρδιᾶς του»³⁷. Γιατί ὁποῖο εἶναι τό δένδρο, τέτοιος εἶναι και ὁ καρπός του.

31 Σ' ἐκείνους λοιπόν πού ὑπάρχουν και φαίνονται τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σ' αὐτούς κατοικεῖ και ὁ Θεός, και ἀπ' αὐτούς προέρχεται και ἡ καθαρὴ πηγὴ τοῦ λόγου με σοφία και γνώση, εἴτε ἀκούονται νά ταπεινολογοῦν εἴτε νά λέγουν μεγάλα λόγια. Σ' ἐκείνους ὅμως πού δέν φαίνονται οἱ καρποὶ και τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀλλὰ τοῦ ἀντίθετου πνεύματος, σ' αὐτούς ὑπάρχει τό σκοτάδι τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ, τό πλῆθος τῶν παθῶν και ἡ κατοίκηση τῶν ἐχθρικῶν πνευμάτων, εἴτε φαίνονται νά μιλοῦν και νά φοροῦν τὰ ταπεινά, εἴτε τὰ μεγάλα λόγια με στολή ἐπίσημη και σεμνότητα φαινομενική.

32 Ἡ ἀλήθεια δέν ἔχει χαρακτηριστικά στά πρόσωπα ἢ στά σχήματα ἢ στά λόγια, οὔτε σ' αὐτὰ ἀναπαύεται ὁ Θεός, ἀλλὰ σέ καρδιές συντριμμένες και πνεύματα ταπεινωμένα³⁸ και σέ ψυχές φωτισμένες ἀπό τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Γιατί βλέπουμε πολλές φορές νά χαμηλώνει κανεὶς ἐξωτερικά τὰ λόγια του και νά χρησιμοποιεῖ στὸν καθένα ταπεινά λόγια, κυνηγώντας τόν ἔπαινο ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἐσωτερικά νά εἶναι γεμάτος ἔπαρση, δόλο, βακανία και μνησικακία πρὸς τόν

36. Ματθ. 12, 33.

37. Ματθ. 12, 35.

38. Δαν. (προσευχή Ἀζαρία) 15.

μενόν τινα λόγοις ὑψηλοῖς σοφίας ὁρῶμεν ἐκτός και κατὰ τοῦ ψεύδους ἢ τῆς παραβάσεως τῶν θείων νόμων ἰστάμενον, και πρὸς μόνην ὁρῶντα δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν, και ἐντός πάσης ὄντα μετριοφροσύνης, ταπεινώσεως και ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ἔσθ' ὅτε και καυχώμενον ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον και καυχώμενον ἐν Κυρίῳ· «καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου..

33 Οὐ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων ἢ πραττομένων τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾷ ὁ Θεός, ἀλλὰ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν και τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἢ πράττομέν τι τῶν ὁρωμένων ἢ λέγομέν τι τῶν νοουμένων· ὥσπερ δὴ και τὰς δυνάμεις τῶν λόγων και τὰ τέλη τῶν ἔργων, οἱ συνέσει τῶν λοιπῶν διαφέροντες, ὁρῶσι μᾶλλον και τὰς κρίσεις τούτων ποιοῦσιν ἀνεπισφαλεῖς, καθὰ και ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεός εἰς καρδίαν ὁρᾷ.

34 Οὐ δεῖν ἐκρίθη Θεῷ μὴ κατὰ γενεᾶς και γενεᾶς προφήτας αὐτοῦ και φίλους κατασκευάζεσθαι διὰ πνεύματος εἰς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Εἰ γὰρ ὁ παλαιὸς δράκων οὐχ ὑφῆκεν ἐμείν τὸν ἰὸν τῆς ἁμαρτίας ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων, δι' οὗ πάλιν ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιγίνεται ὄλεθρος, πῶς ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν οὐ πένητα ἀπὸ γῆς ταπεινώσεως ἀναστήσει και ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἐγείρει πτωχόν, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφερόμενος μάχαιραν, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, εἰς βοήθειαν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ; Εἰκότως οὖν ἐκ ταπεινώσεως ἀρχόμενοι, οἱ ἑαυτοὺς ἀπαρνούμενοι, πρὸς ὕψος ἀνατρέχουσι γνώσεως, και δίδοται αὐτοῖς ἄνωθεν ῥῆμα σοφίας, δυνάμει Θεοῦ, ὡς εὐαγγελιζόμενοι σωτηρίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

35 Γνωθὶ σαυτὸν· και τοῦτό ἐστιν ἢ ἀληθινὴ τῷ ὄντι ταπεινώσις, ἢ ταπεινοφρονεῖν ἐκδιδάσκουσα, ἢ συντρίβουσα τὴν καρδίαν, και αὐτὸ τοῦτο ἐργάζεσθαι και φυλάσσειν. Εἰ δὲ μήπω ἔγνωσ σαυτὸν, οὔτε τί ἐστι ταπεινώσις οἶδας, οὔτε ἤψω τῆς ἀληθοῦς ἐργασίας και φυλακῆς. Τὸ γὰρ ἑαυτὸν ἐπιγῶναι, τέλος τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας.

36 Ὁ ἐκ καθαρότητος εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἐλάσας, ἔγνω ἑαυτὸν,

39. Β' Κορ. 12, 9.

40. Α' Βασ. 16, 7.

41. Ἐφ. 4, 11-12.

42. Ψαλμ. 32, 15.

43. Πρβλ. Ψαλμ. 112, 7.

44. Ἐφ. 6, 17.

πλησίον. Καί κάποτε βλέπουμε κάποιον νὰ μάχεται γιὰ δικαιοσύνη μὲ μεγάλα λόγια σοφίας ἔξωτερικὰ καὶ νὰ παίρνει θέση ἔναντιον τοῦ ψεύδους ἢ τῆς παράβασης τῶν θείων νόμων, νὰ βλέπει δηλαδὴ μόνο πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ ἔσωτερικὰ νὰ εἶναι γεμάτος μὲ κάθε μετριοφροσύνη, ταπείνωση καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον· καὶ ἄλλοτε πάλι νὰ καυχιέται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο ποὺ ὁμιλεῖ ἔτσι καὶ καυχιέται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· «θὰ καυχηθῶ γιὰ τὶς ἀδυναμίες μου»³⁹.

33 Ὁ Θεὸς δὲν βλέπει τὴν ἐπιφάνεια ἐκείνων ποὺ λέμε ἢ ποὺ πρᾶτουμε, ἀλλὰ τὶς διαθέσεις τῶν ψυχῶν καὶ τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὅποιο ἢ πρᾶτουμε κατὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ βλέπονται ἢ λέμε κατὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ νοοῦνται. Ὅπως βέβαια καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαφέρουν στὴ σύνεση ἀπὸ τοὺς ἄλλους προσέχουν περισσότερο τὴ σημασία τῶν λόγων καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἔργων, καὶ κρίνουν χωρὶς σφάλματα, σύμφωνα μ' αὐτό, ὅτι ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὸ πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Θεὸς τὴν καρδιά⁴⁰.

34 Ὁ Θεὸς ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ νὰ παρουσιάσει μέσω τοῦ Πνεύματος προφῆτες καὶ φίλους του γιὰ νὰ καταρτίσουν τὴν Ἐκκλησία του⁴¹. Γιατί, ἂν ὁ ἀρχαῖος δράκοντας δὲν σταμάτησε νὰ ἐκστομίζει τὸ δηλητήριον τῆς ἀμαρτίας στὶς ἀκοὲς τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ ὅποιο πάλι προξενεῖται στὴ συνέχεια ἢ καταστροφή τῆς ψυχῆς, πῶς αὐτὸς ποὺ ἔπλασε μόνος του τὶς καρδιές μας⁴² δὲν θὰ σηκώσει τὸν πένητα ἀπὸ τὸ χῶμα τῆς ταπείνωσης καὶ δὲ θὰ ἀνυψώσει τὸ φτωχὸ ἀπὸ τὴν κοπριά τῶν παθῶν⁴³, φέροντας μαζὶ του καὶ τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ⁴⁴, γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν κληρονομία του; Εὐλόγα λοιπὸν ὅσοι ἀπαρνοῦνται τὸν ἑαυτὸ τους ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ταπείνωση καὶ ἀνεβαίνουν στὸ ὕψος τῆς γνώσης, καὶ δίνεται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λόγος σοφίας μὲ δύναμη Θεοῦ, γιὰ νὰ εὐαγγελίζονται τὴ σωτηρία στὴν Ἐκκλησία του⁴⁵.

35 «Γνώρισε τὸν ἑαυτὸ σου». Αὐτὸ εἶναι ἡ πραγματικὰ ἀληθινὴ ταπείνωση, ποὺ διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ συντριβεί τὴν καρδιά, καὶ νὰ ἐργάζεσαι γι' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ φυλάγεις⁴⁶. Ἄν ὅμως δὲν γνώρισες ἀκόμη τὸν ἑαυτὸ σου, οὔτε ξέρεις τί εἶναι ταπείνωση, τότε δὲν ἀρχισες ἀκόμη τὴν ἀληθινὴ ἐργασία καὶ φύλαξη. Γιατί τὸ νὰ γνωρίσεις καλὰ τὸν ἑαυτὸ σου, εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν.

36 Ὅποιος ἀπὸ τὴν καθαρότητα ἔφθασε στὴ γνώση τῶν ὄντων, γνώ-

45. Πρὸβλ. Ψαλμ. 67, 12.

46. Πρὸβλ. Γεν. 2, 15.

κατὰ τὸ εἰρημένον, γινῶθι σαυτόν, ὁ δὲ μήπω εἰς γινῶσιν πεφθακῶς αὐτῶν τε τῶν λόγων τῆς κτίσεως καὶ τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἔγνω μὲν τὰ περὶ αὐτόν καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἑαυτὸν δὲ οὐδαμῶς.

37 Οὐκ εἶ τι ἐγώ, τοῦτο πάντως καὶ τὰ κατ' ἐμέ· οὐδὲ εἶ τι τὰ κατ' ἐμέ, τοῦτο καὶ τὰ περὶ ἐμέ· οὐδὲ εἶ τι τὰ περὶ ἐμέ, τοῦτο καὶ τὰ ἐκτὸς ἐμοῦ· ἀλλ' ἄλλο ταῦτα καὶ ἄλλο ἐκεῖνα καὶ ἄλλο τὰ ἄλλα. Ἐγὼ μὲν γὰρ εἰκὼν εἰμι Θεοῦ, ἐν ψυχῇ νοερᾷ τε καὶ ἀθανάτῳ καὶ λογικῇ θεωρούμενος, ὡς νοῦν ἔχων τοῦ λόγου πατέρα, καὶ τῆς ψυχῆς ἀδιαίρετόν τε καὶ ὁμοούσιον· τὰ δέ γε κατ' ἐμέ, τὸ βασιλικόν ἐστι, τὸ ἀρχικόν, τὸ λογικόν τε καὶ αὐτεξούσιον· τὰ δὲ περὶ ἐμέ ὅσα ἐκ προαιρέσεως αἰρετέα, τὸ γεωργὸν εἶναι ἢ ἔμπορον ἢ μαθηματικόν ἢ φιλόσοφον· τὰ δὲ ἐκτὸς ἐμοῦ, ὅσα τε περὶ τὰ φιλότιμον τοῦ θίου καὶ τὴν κάτω εὐγένειαν, πλοῦτος, δόξα, τιμὴ, εὐημερία καὶ ὕψος ἀξιομάτων, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, πενία, ἀδοξία, ἀτιμία, καὶ δυστυχία.

38 Πᾶς ὁ ἑαυτὸν ἐπιγινούς, κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν κατὰ Θεὸν καὶ εἰσηλθεν εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, τὴν νοερὰν τοῦ Πνεύματος λειτουργίαν καὶ εἰς λιμένα θεῖον τῆς ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως. Ὁ δὲ μήπω ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ γνώσεως ἐπιγινούς, ἐν μόχθῳ ἔτι καὶ ἰδρώτι κατὰ τὸν θίον πορεύεται. Τοῦτο γὰρ καὶ Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· «τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου, ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ».

39 Ὅποτεν ἐπιγινῶ τις ἑαυτόν, τοῦτο δὲ πολλῆς δεῖται τῆς ἔξωθεν φυλακῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων σχολῆς καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ συνειδότος ἐρεῦνης, αὐτίκα καὶ θεία τις αἰφνίδιον τῇ ψυχῇ ταπεινώσεις ὑπὲρ λόγον ἐπιδημεῖ, συντριμμὸν φέρουσα τῇ καρδίᾳ καὶ δάκρυα θερμῆς κατανώξεως, ὡς τηνικαῦτα λογίζεσθαι τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐνεργούμενον γῆν ἑαυτόν καὶ σποδὸν καὶ σκῶληκα καὶ οὐκ ἄνθρωπον καὶ προσέτι μηδὲ τῆς κτηνώδους ταύτης ζωῆς ἄξιον, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ, ἐν ἧ ὁ χρονίσαι ἀξιοθεῖς, μέθης ἄλλης ἀρρήτου πληροῦται, τῆς κατανώξεως, καὶ εἰς τὸν θυθὸν τῆς τα-

ρισε τὸν ἑαυτό του, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ λέχθηκε, «γνώρισε τὸν ἑαυτό σου». Ὅποιος ὅμως δὲν ἔχει φθάσει ἀκόμη στὴ γνώση καὶ τῶν λόγων τῆς κτίσης καὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρώπινων πραγμάτων, γνώρισε βέβαια τὰ γύρω ἀπ' αὐτὸν καὶ τὰ ἔξω ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ δὲν γνώρισε καθόλου τὸν ἑαυτό του.

37 Αὐτὸ ποὺ εἶμαι ἐγώ, δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε αὐτὸ καὶ ὅ,τι ἔχει σχέση μ' ἐμένα· οὔτε ὅ,τι ἔχει σχέση μ' ἐμένα, αὐτὸ εἶναι καὶ τὰ γύρω ἀπὸ μένα· οὔτε ὅ,τι εἶναι τὰ γύρω ἀπὸ μένα, αὐτὸ εἶναι καὶ τὰ ἔξω ἀπὸ μένα. Ἀλλὰ ἄλλο πράγμα εἶναι αὐτὰ καὶ ἄλλο ἐκεῖνα καὶ ἄλλο τὰ ἄλλα. Ἐγὼ δηλαδὴ εἶμαι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καὶ θεωροῦμαι σὲ ψυχὴ νοερὴ καὶ ἀθάνατη καὶ λογικῆ, ἐπειδὴ ἔχω τὸ νοῦ πατέρα τοῦ λόγου καὶ ἀδιαιρέτο καὶ ὁμοούσιο τῆς ψυχῆς. Τὰ σχετικὰ μ' ἐμένα εἶναι ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, ἡ ἰκανότητα νὰ ἄρχω, τὸ λογικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο. Τὰ γύρω ἀπὸ μένα εἶναι αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ διαλέξω μὲ τὴν προαίρεσή μου· τὸ νὰ εἶμαι δηλαδὴ γεωργὸς ἢ ἔμπορος ἢ ἐπιστήμονας ἢ φιλόσοφος. Καὶ τὰ ἔξω ἀπὸ μένα εἶναι ὅσα σχετίζονται μὲ τὴ φιλοδοξία τῆς ζωῆς καὶ τὴ γήινη εὐγένεια, δηλαδὴ ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ἡ τιμὴ, ἡ εὐημερία καὶ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα, ἢ τὸ ἀντίθετο, ἢ φτώχεια, ἢ περιφρόνηση, ἢ ἀτίμωση καὶ ἡ δυστυχία.

38 Ὅποιος γνώρισε τὸν ἑαυτό του σταμάτησε ἀπ' ὅλα τὰ κατὰ Θεὸν ἔργα του καὶ εἰσῆλθε στὸ ἀγιαστήριο τοῦ Θεοῦ, στὴ νοερὴ ὑπηρεσία τοῦ Πνεύματος, καὶ στὸ θεῖο λιμάνι τῆς ἀπάθειας καὶ τῆς ταπείνωσης. Ὅποιος ὅμως δὲν γνώρισε ἀκόμη τὸν ἑαυτό του μέσω τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς γνώσης, αὐτὸς βαδίζει στὴ ζωὴ του ἀκόμη μὲ κόπο καὶ ἰδρώτα. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγε· «αὐτὸς εἶναι ὁ κόπος μου, μέχρι ποὺ νὰ εἰσέλθω στὸ ἀγιαστήριο τοῦ Θεοῦ»⁴⁷.

39 Ὅταν κάποιος γνωρίσει καλὰ τὸν ἑαυτό του, πράγμα ποὺ χρειάζεται πολλὴ ἔξωτερικὴ προσοχὴ καὶ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐρευνα τῆς συνείδησης, ἀμέσως ἔρχεται στὴν ψυχὴ ξαφνικὰ καὶ κάποια θεῖα ταπείνωση ποὺ ξεπερνάει τὸ λογικὸ, προκαλώντας συντριβὴ στὴν καρδιὰ καὶ δάκρυα θερμῆς κατάνυξης, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ κινεῖται ἀπ' αὐτὴν νὰ σκέπτεται τότε ὅτι εἶναι χῶμα καὶ στάχτη⁴⁸ καὶ σκουλήκι καὶ ὄχι ἄνθρωπος⁴⁹, καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν εἶναι ἀξιὸς οὔτε γιὰ τὴν κτηνώδη αὐτὴ ζωὴ, ἔξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς αὐτῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε νὰ παραμείνει γιὰ πολὺ στὴ δωρεὰ αὐτὴ, γεμίζει ἀπὸ ἄλλη ἀνείπωτη μέθη, τὴν κατάνυ-

πεινοφροσύνης εἰσέρχεται καί, ἐκστὰς ἑαυτοῦ, πάντων ἀλογεῖ τῶν ἐκτὸς βρωμάτων, πόσεως καὶ σκεπασμάτων τοῦ σώματος μὴ ὑπερβαίνων τὴν χρεῖαν, ὡς ἀλλοιωθεῖς τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου·

40 Χρῆμα μέγιστον ἐν ἀρεταῖς ἢ ταπεινώσεις. Αὕτη γὰρ ἐν οἷς ἂν ἐμφυτευθεῖ διὰ μετανοίας εἰλικρινοῦς καὶ τὴν εὐχὴν συνέμπορον μετὰ ἐγκρατείας προσλάβῃται, παθῶν μὲν αὐτίκα δουλείας ἐλευθέρους αὐτοὺς ἀπεργάζεται, εἰρήνην δὲ ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν ἐμπαρέχει καὶ τὴν καρδίαν καθαίρει διὰ δακρῶν καὶ πληροῖ γαλήνης αὐτὴν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Πνεύματος. Οὕτω δὲ τούτων διατεθέντων, διατρανοῦται ὁ λόγος ἐντεῦθεν αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν θεωρίᾳ ἔρχονται τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς κτίσεως. Καθόσον δὲ εἰς τὰ θάθη τοῦ πνεύματος ἐμβαθύνουσι, κατὰ τοσοῦτον καὶ εἰς ταπεινοφροσύνης θυθὸν καταδύονται. Ἐκ δὲ τούτου αὐξάνεται αὐτοῖς ἡ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων μέτρων, γνωρίζεται ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πλησίων πληθύνεται, ὡς ἀγιασμὸν ἠγεῖσθαι αὐτοὺς ἀπαρρῦεσθαι ἐκ μόνου τοῦ ἀσπασμοῦ καὶ τῆς τῶν συναναστρεφόμενων ἐγγύτητος.

41 Οὐδὲν οὕτως ἕτερον πρὸς ἔρωτα Θεοῦ καὶ ἀγάπην ἀνθρώπων πτεροῖ τὴν ψυχὴν, ὡς ταπεινοφροσύνη, κατάνυξις καὶ εὐχή καθαρά. Ἡ μὲν γὰρ συντρίβει τὸ πνεῦμα, δακρῶν τε πηγάζει λιβάδας καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπ' ὄψει βραχύτητα φέρουσα, τῶν οἰκείων μέτρων εἰδέναι τὴν ἀσθένειαν ἐκδιδάσκει, ἡ δὲ καθαίρει τῆς ὕλης τὸν νοῦν καὶ φωτίζει τῆς καρδίας τὸ ὄμμα καὶ ὀλολαμπῆ τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται· ἡ δὲ συνάπτει τὸν ἄνθρωπον ὅλον τῷ Θεῷ καὶ τοῦτον ἀγγέλοις ποιεῖ ὁμοδίαιτον καὶ γλυκύτητος τῶν αἰωνίων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἀπογεύει καὶ θησαυροὺς αὐτῷ δίδωσι μυστηρίων μεγάλων, καὶ πυρπολοῦσα τῇ ἀγάπῃ, τολμᾷν τιθέναι αὐτὸν πείθει τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ, ὡς ὑπεράνω γεγονότα τῶν ὄρων τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως

42 Φύλασσέ μοι τὴν καλὴν παρακαταθήκην τῆς πλουτοποιοῦ ταπεινώσεως, ἐν ἧ τῆς ἀγάπης οἱ ἀπόκρυφοὶ θησαυροὶ ἐναπόκεινται, ἐν ἧ τῆς κατανύξεως οἱ μαργαρίται φυλάττονται καὶ ὁ βασιλεὺς Χριστὸς ὁ

ξη, καὶ κατεβαίνει στὸ βυθὸ τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ τότε, ἀρνούμενος τὸν ἑαυτό του, περιφρονεῖ ὅλα τὰ ἔξω, φαγητά, ποτὰ καὶ σκεπάσματα τοῦ σώματος, χωρὶς νὰ παραβλέπει τὰ ἀναγκαῖα, ἐπειδὴ δέχθηκε τὴν καλὴ μεταβολὴ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου⁵⁰.

40 Ἡ ταπείνωση εἶναι τὸ μεγαλύτερο πράγμα ἀνάμεσα στὶς ἀρετές. Γιατί σ' ἐκείνους ποὺ θὰ φυτευθεῖ αὐτὴ μέσα τους μὲ εἰλικρινὴ μετάνοια, ἔχοντας ὡς συνοδὸ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐγκράτεια, τοὺς καθιστᾷ ἀμέσως ἐλεύθερους ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν παθῶν, παρέχει εἰρήνη στὶς δυνάμεις τους, καθαρίζει τὴν καρδιά τους μὲ τὰ δάκρυα, καὶ τὴ γεμίζει γαλήνη μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Πνεύματος. Καὶ ἀφοῦ αὐτοὶ βρεθοῦν σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἐνισχύεται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ ὁ λόγος τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ καὶ φθάνουν στὴ θεωρία τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν⁵¹ καὶ τῶν ἰδίων τῶν λόγων τῆς κτίσεως. Καὶ ὅσο κατεβαίνουν στὰ βάθη τοῦ Πνεύματος, τόσο βυθίζονται καὶ στὸ βυθὸ τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἐξαιτίας αὐτοῦ ἀυξάνεται σ' αὐτοὺς ἡ ἐπίγνωση τῶν μέτρων τους, γίνεται γνωστὴ ἡ ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσης, καὶ πληθύνεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τοὺς συνανθρώπους, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι ἀντλοῦν ἁγιασμό μόνο ἀπὸ τὸ χαιρετισμὸ καὶ τὸ πλησίασμα ἐκείνων ποὺ συναναστρέφονται.

41 Τίποτε ἄλλο δὲν ἐνισχύει τόσο τὴν ψυχὴ στὸν ἔρωτα πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπου, ὅσο ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ κατάνυξη καὶ ἡ καθαρὴ προσευχὴ. Γιατί ἡ πρώτη συντρίβει τὸ πνεῦμα, πηγάζει ποταμοὺς δακρύων, καὶ φέρνοντας ἐνώπιόν τους τὴν ἀνθρώπινη βραχύτητα διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίζουν τὴν ἀδυναμία τῶν μέτρων τους. Ἡ δεύτερη καθαρίζει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ὕλη, φωτίζει τὸ βλέμμα τῆς καρδιᾶς καὶ κάνει ὀλόλαμπρη τὴν ψυχὴ. Καὶ ἡ τρίτη ἐνώνει ὀλόκληρο τὸν ἀνθρώπο μὲ τὸν Θεό, τὸν κάνει ὁμοδίαιτο μὲ τοὺς ἀγγέλους, τοῦ δίνει νὰ γευθεῖ τὴ γλυκύτητα τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, τοῦ προσφέρει θησαυροὺς μεγάλων μυστηρίων, καί, πυρπολώνοντας αὐτὸν μὲ τὴν ἀγάπη, τὸν πείθει νὰ τολμᾷ νὰ θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν φίλων του⁵², ἐπειδὴ ξεπέρασε τὰ ὅρια τῆς ταπείνωσης τοῦ σώματος.

42 Φύλαγε, σὲ παρακαλῶ, τὴν καλὴ παρακαταθήκη⁵³ τῆς ταπείνωσης ποὺ εἶναι πρόξενος πλούτου, στὴν ὁποία ἔχουν ἀποτεθεῖ οἱ κρυμμένοι θησαυροὶ τῆς ἀγάπης⁵⁴ καὶ φυλάγονται τὰ μαργαριτάρια τῆς

53. Α' Τιμ. 6, 2.

54. Πρβλ. Κολ. 2, 3.

Θεός ὡς εἰ θρόνον ἐπαναπαύεται χρυσοκόλλητον, τὰς δωρεὰς διανέμων τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος τοῖς τροφίμοις αὐτῆς καὶ τὰ μεγάλα τούτοις αὐτοῦ δωρούμενος ἄξιώματα, τὸν τῆς γνώσεως αὐτοῦ λόγον, τὴν σοφίαν αὐτοῦ τὴν ἀπόρητον, τὴν τῶν θείων πραγμάτων διόρασιν, τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων προόρασιν, τὴν διὰ τῆς ἀπαθείας ζωοποιὸν νέκρωσιν καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν, εἰς τὸ συμβασιλεύειν αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ βασιλείᾳ, καθὼς αὐτὸς πρὸς αὐτὸν τὴν παράκλησιν ποιεῖται λέγων ὑπὲρ ἡμῶν «Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα, ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ αὐτοὶ ᾧσιν».

43 Ὅταν πρακτικῶς κοπιῶν τις περὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, αἴφνης ἐν ἀνεκλαλήτῳ καὶ ἀρρήτῳ χαρᾷ γένηται, ὡς ἀλλοιωθῆναι αὐτὸν ξένην καὶ ὑπὲρ λόγον ἀλλοίωσιν, καὶ τὸ μὲν βάρος ἀποθέσθαι τοῦ σώματος, ἐπιλαθέσθαι δὲ βρώσεως, ὕπνου καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν, γινωσκέτω ταύτην εἶναι Θεοῦ ἐπιδημίαν πρὸς αὐτόν, τὴν ποιούσαν ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν καὶ δωρουμένην αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τῶν ἀσωμάτων κατάστασιν. Ταύτης τῆς μακαρίας ζωῆς πρόξενος ἢ ταπεινώσις, τροφὸς δὲ καὶ μήτηρ ἢ ἁγία κατάνυξις, φίλη δὲ καὶ ἀδελφὴ ἢ τοῦ θείου φωτὸς θεωρία, θρόνος ἢ ἀπάθεια, καὶ τέλος ἢ ἁγία Τριάς, ὁ Θεός.

44 Ὁ ταύτην καταλαβὼν τὴν ἀκρόπολιν, οὐ δύναται ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τῆς τῶν ὄλων αἰσθήσεως. Οὐχ ὄρα τι τῶν τοῦ βίου τερπνῶν, οὐ διακρίνει τοῦ ἀνοσίου τὸν ὄσιον, ἀλλ' ὥσπερ ὁ Θεὸς ἐπίσης βρέχει καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, οὕτως ἐπίσης καὶ αὐτὸς τὰς τῆς ἀγάπης ἀνατέλλει καὶ ἀπλοῖ πρὸς πάντας ἀκτῖνας, καὶ οὐ στενοχωρεῖται τὰ σπλάγχνα, πάντων ἐγκυμονῶν τὴν ἀγάπην, καὶ στενοχωρεῖται καὶ διάζεται, μὴ εὐεργετῶν ὅσον βούλεται· ἐκ τούτου πηγὴ τις, ὡς ἐξ' Ἐδέμ, ἄλλη ἐκπορεύεται κατανύξεως, εἰς τέσσαρας διαιρουμένη ἀρχάς, εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς ἀγνεΐαν, εἰς ἀπάθειαν καὶ εἰς ὕψος ἀπερισπάστου εὐχῆς, καὶ ποτίζει τὸ πρόσωπον πάσης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

45 Οἱ μὴ τῆς γλυκύτητος τῶν τῆς κατανύξεως δακρῶν γενεσάμενοι, μηδὲ εἰδότες τίς ἢ χάρις αὐτῆς καὶ τίς ἢ ἐνέργεια, οὐδὲν τῶν εἰς τεθνεῶτα γεομένων δακρῶν ταῦτα διαφέρειν οἴονται, προσαναπλάττοντες ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἅττα εἶδη κενῶν προφάσεων πολλὰ καὶ ἀπορίας συλλογισμούς· τὰ δὲ φυσικῶς ἡμῖν ἐμπεφύκασι καὶ ἠνίκα τὸ ἀγέρωχον

κατάνυξης, και ὁ βασιλιάς Χριστός ὁ Θεός ἀναπαύεται σ' αὐτὴν σὰν σὲ θρόνο χρυσοκόλλητο, διαμοιράζοντας τὶς δωρεές τοῦ ἁγίου Πνεύματος στοὺς μαθητές της καὶ χαρίζοντας σ' αὐτοὺς τὰ μεγάλα ἀξιώματά του, δηλαδή τὸ λόγο τῆς γνώσης του, τὴν ἀπόρρητη σοφία του, τὴ διόραση τῶν θείων πραγμάτων, τὴν πρόγνωση τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, τὴ ζωοποιὸ νέκρωση μέσω τῆς ἀπάθειας καὶ τὴν ἔνωση μαζί του, γιὰ νὰ συμβασιλεύουν μ' αὐτὸν στὴ βασιλεία τοῦ Πατέρα καὶ Θεοῦ, ὅπως ὁ ἴδιος παρακαλεῖ τὸν Πατέρα του γιὰ χάρη μας λέγοντας: «Πατέρα, θέλω ὅπου εἶμαι ἐγώ, νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ποὺ μοῦ ἔδωσες»⁵⁵.

43 Ὅταν κάποιος, κοπιᾶζοντας πρακτικὰ στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, βρεθεῖ ξαφνικὰ σὲ ἀνέκφραστη καὶ ἀνείπωτη χαρὰ, ὥστε νὰ δεχθεῖ μιά παράξενη καὶ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο μεταβολή, ποὺ νὰ χάσει τὸ βάρος τοῦ σώματος καὶ νὰ ξεχάσει τὸ φαγητό, τὸν ὕπνο, καὶ τὶς ἄλλες ἀνάγκες τῆς φύσης, ὡς γνωρίζει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἔλευση τοῦ Θεοῦ σ' αὐτὸν, ποὺ προκαλεῖ σὲ ὅσους ἀγωνίζονται τὴ ζωοποιὸ νέκρωση καὶ χαρίζει σ' αὐτοὺς ἤδη ἀπὸ ἐδῶ τὴν κατάσταση τῶν ἀσωμάτων. Αὐτῆς τῆς μακάριος ζωῆς πρόξενος εἶναι ἡ ταπείνωση, τροφὸς καὶ μητέρα ἡ ἁγία κατάνυξη, φίλη καὶ ἀδελφὴ ἡ θεωρία τοῦ θείου φωτός, θρόνος ἡ ἀπάθεια, καὶ τέλος ἡ ἁγία Τριάδα, ὁ Θεός.

44 Ὅποιος κατέκτησε αὐτὴ τὴν ἀκρόπολη, δὲν μπορεῖ νὰ κρατεῖται κάτω ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς αἰσθησης τῶν ὄλων. Δὲν βλέπει τίποτε ἀπὸ τὰ τερπνὰ τῆς ζωῆς, δὲν ξεχωρίζει τὸν ὄσιο ἀπὸ τὸν ἀνόσιο, ἀλλ' ὅπως ὁ Θεός βρέχει τὸ ἴδιο καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο σὲ δίκαιους καὶ ἀδίκους, πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς⁵⁶, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀνατέλλει τὸ ἴδιο καὶ ἀπλώνει τὶς ἀκτίνες τῆς ἀγάπης σὲ ὅλους καὶ δὲν στενοχωριέται μέσα του ἐγκυμονώντας τὴν ἀγάπη ὄλων, ἀλλὰ στενοχωριέται καὶ βασανίζεται ὅταν δὲν εὐεργετεῖ ὅσο θέλει. Ἀπ' αὐτὸν, ὅπως ἀπὸ τὴν Ἑδέμ⁵⁷, πηγάζει μιά ἄλλη πηγὴ κατανύξεως, ποὺ χωρίζεται σὲ τέσσερις κατευθύνσεις, στὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἀγνόητα, τὴν ἀπάθεια, καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀπερίσπαστης προσευχῆς, καὶ ποτίζει τὸ πρόσωπο ὅλης τῆς νοητῆς κτίσης τοῦ Θεοῦ.

45 Ὅσοι δὲν γεύθηκαν τὴ γλυκύτητα τῶν δακρῶν τῆς κατάνυξης καὶ δὲν ξέρουν ποιά εἶναι ἡ χάρη καὶ ποιά ἡ ἐνέργειά της, νομίζουν ὅτι τὰ δάκρυα αὐτὰ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ χύνονται σὲ νεκροὺς καὶ πλάθουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους πολλὰς ἀστήρικτες δικαιολογίες καὶ συλλογισμοὺς ἀνεξήγητους. Αὐτὰ ὅμως τὰ δάκρυα εἶναι

ἄρτι τοῦ νοῦς πρὸς ταπεινώσιν κλίνῃ, μύση δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τὰς ὁράσεις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπάτης τῶν ὀρωμένων καὶ ταύτας πρὸς μόνην τὴν θεωρίαν τοῦ αὐλοῦ καὶ πρώτου φωτὸς ἐκπετάσῃ, πᾶσαν ἀποσεισαμένη τοῦ κόσμου τὴν αἴσθησιν, καὶ τύχη τῆς ἄνωθεν τοῦ Πνεύματος παρακλήσεως, αὐτίκα τὰ δάκρυα ὡς ὕδατα πηγῆς ἐκβλύζουσιν ἐξ αὐτῆς καὶ τὰ αἰσθητήρια ταύτης καταγλυκαίνουσι, πάσης εὐφροσύνης ἐμπιπλῶντα αὐτῆς τὴν διάνοιαν καὶ θείου φωτός. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ συντριβούσι τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν ταπεινόφρονα ἐν ὀπτασίᾳ τοῦ κρείττονος ἀπεργάζονται, ἃ γενέσθαι ἀδύνατον ἐν τοῖς ἄλλως θρηνοῦσι καὶ κοπτομένοις.

46 Ἀδύνατον ἄλλως τὴν πηγὴν τῶν δακρύων ἀναστομῶσαί τινα ἄνευ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης, οὔτε πάλιν ταπεινόφρονα εἶναι ἄνευ τῆς ἐγγινομένης ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος κατανύξεως. Τὴν γὰρ κατάνυξιν ἢ ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἢ κατάνυξις διὰ τοῦ ἁγίου ἀπογεννηᾶ Πνεύματος, ὡς εἶ τις γὰρ σειρὰ ἀλλήλων αὐταὶ ἐχόμεναι καὶ ἐν μιᾷ χάριτι συνδεόμεναι, ἄρρηκτον τὸν σύνδεσμον τοῦ Πνεύματος ἔχουσι.

47 Τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐγγινομένον φῶς τῆ ψυχῆ ὑπαναχωρεῖν εἴωθεν ἐκ ῥαθυμίας καὶ ἀμελείας καὶ ἐξ ἀδιαφορίας τῆς ἐν λόγοις καὶ βρώμασιν ἢ τε γὰρ τῶν βρωμάτων ἀδιαφορία καὶ τὸ ὑγρὸν τῆς διαίτης, αὐτό τε τὸ ἀκρατές τῆς γλώττης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἀφύλακτον, διώκειν τοῦτο πέφυκεν ἐξ αὐτῆς καὶ σκοτεινοὺς ἡμᾶς ἀπεργάζεσθαι. Σκότους δὲ πληρωθέντων ἡμῶν, τὰ θηρία πάντα τοῦ ἀγροῦ τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ οἱ σκῦμνοι λογισμοὶ τῶν παθῶν αὐτίκα διέρχονται ὠρουόμενοι ἐν αὐτῇ, ζητοῦντες βρωσιν ἐμπαθείας καὶ τοῦ ἀρπάσαι τὸν ἀποτεθέντα ἐν ἡμῖν παρὰ τοῦ Πνεύματος θησαυρόν. Ἄλλ' ἢ φίλη τῷ ὄντι ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγγελιοποιὸς προσευχὴ οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τοιούτων συγχωρεῖ περὶ τὴν ψυχὴν διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ φέγγος ἄσβεστον τοῦ Πνεύματος περὶ τὸν νοῦν διατηρεῖ καὶ τὴν καρδίαν ἤρεμον ἀποτελεῖ καὶ ἀγνήν πηγάζει τὴν θεῖαν κατάνυξιν καὶ τὴν ψυχὴν εἰς ἀγάπην πλατύνει Θεοῦ καὶ αὐτὴν ὅλην ὄλω δι' εὐφροσύνης καὶ παρθενίας συνάπτει Χριστῷ.

48 Οὐδὲν οὕτως ἕτερον οἰκείον τῷ λόγῳ, ὡς ἀγνεΐα καὶ σωφροσύνη ψυχῆς τούτων δὲ μήτηρ ἢ περιεκτικὴ καὶ φίλη ἐγκράτεια, τῆς δὲ πατὴρ ὁ φόβος οὗτος δέ, εἰς πόθον τραπεῖς καὶ τῇ ἐφέσει τῶν θείων

ἔμφυτα σὲ μᾶς· καὶ ὅταν ἡ ἀλαζονεία τοῦ νοῦ κλίνει πρὸς τὴν ταπεινώση καὶ ἡ ψυχὴ κλείσει τὰ μάτια τῆς ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῶν ὄρατῶν καὶ τὰ ἀνοίξει μόνο στὴ θεωρία τοῦ ἄυλου καὶ πρώτου φωτός, ἀποτινάσσοντας ὅλη τὴν αἴσθησι τοῦ κόσμου, καὶ ὅταν βρεῖ τὴν οὐράνια παρηγοριὰ τοῦ Πνεύματος, ἀμέσως τὰ δάκρυα ἀναβλύζουν ἀπ' αὐτὴ σὰν νερὰ πηγῆς καὶ καταγλυκαίνουν τὰ αἰσθητήριά της, γεμίζοντας τὴ διάνοιά της ἀπὸ κάθε εὐφροσύνη καὶ θεῖο φῶς. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ συντρίβουν τὴν καρδιὰ καὶ κάνουν τὸ νοῦ ταπεινόφρονα στὴν ὀπτασίᾳ τοῦ θείου, πράγματα ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνουν σ' ἐκείνους ποὺ μὲ ἄλλο τρόπο θρηνοῦν καὶ κόπτονται.

46 Εἶναι ἀδύνατο μὲ ἄλλο τρόπο νὰ ἀνοίξει κανεὶς τὴν πηγὴ τῶν δακρῶν χωρὶς βαθύτατη ταπεινοφροσύνη. Οὔτε πάλι μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι ταπεινόφρων χωρὶς τὴν κατάνυξη ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ τὴν κατάνυξη γεννάει ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη ἡ κατάνυξη μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σὰν νὰ ἀποτελοῦν δηλαδὴ μεταξύ τους κάποια ἀλυσίδα καὶ νὰ συνδέονται σὲ μία χάρη, ἔχοντας ἄρρηκτο τὸ σύνδεσμο τοῦ Πνεύματος.

47 Τὸ φῶς ποὺ γεννιέται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα συνήθως ἀπομακρύνεται ἀπὸ ραθυμία καὶ ἀμέλεια καὶ ἀπὸ ἀδιαφορία ποὺ ἐκδηλώνεται στὰ λόγια καὶ στὰ φαγητὰ. Γιατὶ ἡ ἀδιαφορία τῶν φαγητῶν καὶ ὁ τρυφηλὸς τρόπος ζωῆς, ὅπως καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀκράτεια τῆς γλώσσας καὶ ἡ ἀμέλεια γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ματιῶν, εἶναι φυσικὸ νὰ διώχνουν τὸ φῶς ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ νὰ μᾶς κάνουν σκοτεινοὺς. Καὶ ἀφοῦ γεμίσαμε σκοτάδι, ὅλα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ⁵⁸ τῆς καρδιάς μας καὶ οἱ σκύμοι, οἱ λογισμοὶ τῶν παθῶν, ἀμέσως τριγυρίζουν μέσα τῆς βρυχώμενοι, ζητώντας τροφὴ ἐμπάθειας καὶ ν' ἀρπάξουν⁵⁹ τὸ θησαυρὸ ποὺ ἔχει ἀποθέσει μέσα μας τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὅμως ἡ ἀγαπητὴ πραγματικὰ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγγελιοποιὸς προσευχὴ ὄχι μόνο δὲν ἐπιτρέπουν νὰ περάσει τίποτε τέτοιο γύρω ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος διατηροῦν ἄσβεστο γύρω ἀπὸ τὸ νοῦ, καθιστοῦν τὴν καρδιὰ ἤρεμη, καί, πηγάζοντας ἀγνὴ τὴ θεία κατάνυξη, πλατύνουν τὴν ψυχὴ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐνώνουν ὀλόκληρη μὲ ὅλο τὸν Χριστὸ μέσω τῆς εὐφροσύνης καὶ τῆς παρθενίας.

48 Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσο οἰκεῖο στὸ λογικὸ, ὅσο ἡ ἀγνότητα καὶ ἡ σωφροσύνη τῆς ψυχῆς. Αὐτῶν μητέρα εἶναι ἡ γενικὴ καὶ ἀγαπητὴ ἐγκράτεια, τῆς ὁποίας πατέρα εἶναι ὁ φόβος. Καὶ αὐτός, ὅταν μετα-

συναφθείς πραγμάτων, ἄφοβον ἀπεργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ πλήρη ἀγάπης Θεοῦ καὶ τοῦ θείου λόγου γεννήτριαν.

49 Φόβος μὲν πρότερον συναφθείς τῇ ψυχῇ, ἐγκύμονα τοῦ λόγου τῆς κρίσεως αὐτὴν διὰ μετανοίας ποιεῖ, ἣν ὠδίνες ἄδου τῶν κολάσεων περικυκλοῦσιν αὐτίκα, στεναγμοὶ τε καὶ πόνοι ἐν συνοχῇ κατατρώχουσι τῆς καρδίας, ἀναλογιζομένην τὴν μέλλουσαν ἐπὶ κακοῖς ἀνταπόδοις. Εἶτα διὰ πολλῶν δακρύων καὶ πόνων αὕτη ἐν γαστρὶ διανοίας τὸ συλληφθὲν ἀπαρτίσασα πνεῦμα σωτηρίας, ἐπὶ τὴν γῆν γεννᾷ τῆς καρδίας αὐτῆς, καὶ τῶν ὠδίνων ἐλευθερωθεῖσα τοῦ ἄδου καὶ τῶν στεναγμῶν ἀπαλλαγείσα τῆς κρίσεως, πόθος καὶ χαρὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν αὐτὴν διαδέχεται καὶ προσυπαντᾷ αὐτὴν ἡ φίλη μετὰ σωφροσύνης ἀγνεΐα καὶ τῷ ἔρωτι αὐτὴν ἐπισυνάπτει Θεῷ. Τούτῳ δὲ ἡ ψυχὴ συναφθεῖσα, ἀρρήτου ἡδονῆς ἐπαισθάνεται, ὡς ἐντεῦθεν τὰ τῆς κατανύξεως προχέειν μεθ' ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος δάκρυα, ἔξω τε γίνεσθαι αὐτὴν τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως καὶ ὡς ἐξεστηκυῖαν ὀπισθεν τοῦ νυμφίου διώκειν καὶ οὕτω κράζειν φωναῖς ἀλαλήτοις· «ὀπίσω σου δραμοῦμαι εἰς ὁσμὴν μύρου σου, ἀπάγγελόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ διάθεσίς μου, ποῦ πομαίνεις; ποῦ κοιτάζεις; ἐν μεσημβρία καθαρᾶς θεωρίας; μήπτε γένομαι ὡσπερ ἡ θαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις δικαίων· ἐλλάμψεις παρὰ σοὶ μυστηρίων μεγάλων»· ἦν εἰσενεγκῶν ὁ νυμφίος εἰς τὸ ταμεῖον τῶν κεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων, θεωρητικὴν αὐτὴν τῶν λόγων τῆς κτίσεως μετὰ σοφίας ἀποτελεῖ.

50 Μὴ εἴπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τῆς παρθενίας τὴν ἀγνεΐαν ἀδύνατόν μοι τοῦ λοιποῦ ἐπικτήσασθαι, φθορᾷ καὶ μανίᾳ τοῦ σώματος ποικίλως ὑποπεσόντι. Ἐνθα γὰρ πόνοι μετανοίας ἐν κακοπαθείᾳ καὶ θέρμη καταβληθῶσι ψυχῆς καὶ δακρύων ἐκ κατανύξεως ποταμοὶ ρεύσουσιν, ἐκεῖθεν πάντα τὰ ὀχυρώματα κατασύρεται καὶ πυρκαϊᾷ πᾶσα παθῶν κατασβέννυται καὶ τελεῖται ἡ ἄνωθεν ἀναγέννησις δι' ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου καὶ πάλιν ἀγνεΐας καὶ παρθενίας παλάτιον ἡ ψυχὴ γίνεται, ἐν ἧ' ὁ ὑπὲρ φύσιν Θεὸς καταβάς, διὰ φωτὸς καὶ χαρᾶς ἀρρήτου καὶ ὡς ἐπὶ θρόνου δόξης ἐφ' ὑψηλοῦ κεκαθηκῶς τοῦ νοῦς αὐτῆς, δίδωσι τὴν εἰρήνην ταῖς περὶ αὐτὴν δυνάμεσιν, οὕτω λέγων· «εἰρήνη

60. Ψαλμ. 17, 6.

61. ᾠσμ. ᾠσμ. 1, 4, 7.

τραπεῖ σὲ πόθο καὶ ἔνωθεῖ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν θείων πραγμάτων, καθιστᾷ τὴν ψυχὴ ἄφοβη καὶ γεμάτη ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ μητέρα τοῦ θείου λόγου.

49 Ὁ φόβος κάνει τὴν ψυχὴ, ἀφοῦ πρῶτα ἔνωθεῖ μαζί της, νὰ ἐγκυμονεῖ μὲ τὴ μετάνοια τὸ λόγο τῆς κρίσης, τὴν ὁποία τότε περικυκλώνουν οἱ ὠδίνες τῶν κολάσεων τοῦ ἄδη⁶⁰ καὶ τὴ βασανίζουν στεναγμοὶ καὶ πόνοι μὲ θλίψη τῆς καρδιᾶς, ἀναλογιζόμενη τὴ μελλοντικὴ ἀνταπόδοση γιὰ τὰ κακά. Ἐπειτα, ἀφοῦ μὲ πολλὰ δάκρυα καὶ πόνους ἀναπτύξει μέσα στὴν κοιλιὰ τῆς διάνοιας τὸ πνεῦμα σωτηρίας ποῦ συνέλαβε, τὸ γεννάει στὴ γῆ τῆς καρδιᾶς της. Καὶ ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὶς ὠδίνες τοῦ ἄδη καὶ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τοὺς στεναγμοὺς τῆς κρίσης, τὴν ἀκολουθεῖ ὁ πόθος καὶ ἡ χαρὰ τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν συναντᾷ ἡ ἀγαπητὴ ἀγνότητα μαζί μὲ τὴ σωφροσύνη, καὶ μὲ τὸν ἔρωτα τὴν ἐνώνει μὲ τὸν Θεό. Καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ ἔνωθεῖ μὲ τὸν Θεό, αἰσθάνεται ἀνείπωτη ἡδονή, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χύνει μὲ ἡδονὴ καὶ γλυκύτητα τὰ δάκρυα τῆς κατάνυξης, νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν παγκόσμια αἴσθηση, καὶ σὰν ἐκστατικὴ νὰ τρέχει πίσω ἀπὸ τὸν νυμφίον καὶ μὲ φωνὲς ἀλάλητες νὰ φωνάζει καὶ νὰ λέγει· «θὰ τρέξω πίσω σου μεθυσμένη ἀπὸ τὶς εὐωδίες τῶν δικῶν σου μύρων. Πές μου, ἐσύ, ποῦ ἔχω ἀγαπήσει μὲ ὅλη τὴ διάθεσή μου, ποῦ βόσκεις τὰ πρόβατά σου; Ποῦ ἀναπαύεσαι; Σὲ μεσημβρία καθαρῆς θεωρίας; Θέλω νὰ μοῦ τὸ πεῖς, γιὰ νὰ μὴν περιπλανηθῶ ἀναζητώντας σε στὰ ποιμνία τῶν δικαίων»⁶¹. Ἀπὸ σένα προέρχονται ἐλλάμψεις μυστηρίων μεγάλων. Τὴν ψυχὴ αὐτὴ, ἀφοῦ τὴν ὀδηγήσει ὁ νυμφίος στὸ θησαυροφυλάκιο τῶν κρυμμένων μυστηρίων του, τὴν κάνει ἱκανὴ νὰ θεωρεῖ μὲ σοφία τοὺς λόγους τῆς κτίσεως.

50 Νὰ μὴν πεῖς μέσα σου, Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀποκτήσω πάλι τὴν ἀγνότητα τῆς παρθενίας, ἀφοῦ ἔπεσα μὲ ποικίλους τρόπους στὴ φθορὰ καὶ στὴ μανία τοῦ σώματος. Γιατί, ὅπου καταβληθοῦν οἱ κόποι τῆς μετάνοιας μὲ κακοπάθεια καὶ θέρμη ψυχῆς καὶ ὅπου τρέξουν οἱ ποταμοὶ τῶν δακρῦων ἀπὸ τὴν κατάνυξη, ἐκεῖ ὅλα τὰ ὄχυρά πέφτουν καὶ κάθε πυρκαγιὰ παθῶν σβήνει καὶ συντελεῖται ἡ οὐράνια ἀναγέννηση μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Παρακλήτου, καὶ ἡ ψυχὴ γίνεται πάλι παλάτι ἀγνότητος καὶ παρθενίας, στὴν ὁποία, ἀφοῦ κατεβεῖ ὁ ὑπὲρ φύση Θεὸς μὲ φῶς καὶ ἀνείπωτη χαρὰ, καὶ ἀφοῦ καθίσει σὰν σὲ ἔνδοξο καὶ ψηλὸ θρόνο στὸ νοῦ της, δίνει εἰρήνη στίς δυνάμεις της λέγοντας αὐ-

ὑμῖν ἀπὸ τῶν πολεμίων παθῶν εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν εἰς τὸ κατὰ φύσιν κινεῖσθαι· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν τελειωθῆναι». Τῷ τριττῷ οὖν τῆς εἰρηνικῆς δωρεᾶς τὸ τριμερὲς θεραπεύσας αὐτῆς καὶ εἰς τὴν τριαδικὴν τελείωσιν ἀναγαγὼν καὶ ἐνώσας αὐτὴν ἑαυτῷ, ὄλην παρθένον ἤδη καὶ καλὴν καὶ ὠραίαν ἐν εὐωδία, τῶν μύρων τῆς ἀγνείας ἀναχωνεύων ἀποτελεῖ καὶ φησι πρὸς αὐτήν· «ἀνάστα, ἔλθὲ πλησίον μου, καλὴ μου περισσότερά, δι' ἐμπράκτου φιλοσοφίας· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν τῶν παθῶν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς τῶν φιληδόνων λογισμῶν ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ· τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν ὤφθη μετ' εὐωδίας τῶν νοημάτων ἐν τῇ γῆ τῆς καρδίας σου· ἀνάστα, ἔλθὲ πλησίον μου ἐν γνώσει φυσικῆς θεωρίας καὶ ἔλθὲ σὺ, περισσότερά μου, δι' ἑαυτῆς ἐν σκέπη καὶ γνώφῳ μυστικῆς θεολογίας καὶ πίστεως τῆς στερεᾶς ἐν ἐμοὶ τῷ Θεῷ πέτρας.

51 Μακάριος ἐμοί, τῆς καλῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ἀναβάσεως, ὁ διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, τὸ τεῖχος τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως ὑπερβάς, κάκειθεν, πτέρυξιν ἀπαθείας περιηργυρωμέναις τῇ γνώσει, εἰς τὸν νοητὸν ἀέρα τῆς θεωρίας τῶν ὄντων ὑπεραρθεῖς καὶ αὐτόθεν εἰς γνώφον θεολογίας εἰσδύς καὶ καταπαύσας ἀπὸ πάντων τούτων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν Θεῷ, τῇ μακαρία ζωῇ· ὅτι ἄγγελος ἐπίγειος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος ἀποτελεσθεῖς, ἐδόξασε τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτόν.

52 «Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον». Ἐπειδὴ οὐχ ὅσα μὲν ἀρέσκει τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα καὶ Θεῷ, ἀλλ' ὅσα δοκεῖ μὲν οὐ καλὰ, εἰσὶ δὲ καὶ λίαν τῇ φύσει καλὰ τῷ εἰδότηι τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ γεγονότων.

53 Καλὸν τὸ θανεῖν τῷ κόσμῳ, ζῆσαι δὲ τῷ Χριστῷ. Ἄλλως γὰρ οὐ δύναται τις ἄνωθεν γεννηθῆναι, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἐὰν δὲ μὴ ἄνωθεν γεννηθῆ, οὐδὲ εἰς τὴν βασιλείαν δύναται τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν. Αὕτη δὲ ἡ γέννησις ἐξ ὑποταγῆς πατέρων πνευματικῶν γίνεσθαι πέφυκεν. Εἰ μὴ γὰρ πρότερον τὸν τοῦ λόγου σπῆρον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων ἐγκυμονήσωμεν καὶ νύοποιηθῶμεν τῷ Θεῷ δι' αὐτῶν, οὐ δυνάμεθα ἄνωθεν γεννηθῆναι. Οὕτω γὰρ οἱ μὲν δώδεκα

62. Ἰω. 14, 27.

63. ῥᾶσμα ῥᾶσμ. 2, 10-12.

64. Πρβλ. Ἰω. 13, 31-32.

τὰ Εἰρήνη σ' ἐσαῖς ἀπὸ τὰ ἐχθρικά πάθη. Σᾶς δίνω τὴ δική μου εἰρήνη γιὰ νὰ κινεῖστε κατὰ φύση. Σᾶς παρέχω τὴ δική μου εἰρήνη⁶² γιὰ νὰ γίνετε τέλειοι στὴν ὑπὲρ φύση κατάσταση. Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τὴν τριπλὴ εἰρηνικὴ δωρεὰ θεράπευσε τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀνύψωσε στὴν τριαδικὴ τελείωση καὶ τὴν ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του, τὴν κάνει ὁλόκληρη πιά παρθένο καὶ ὁμορφη καὶ ὠραία λειώνοντάς τὴν ξανά μέσα στὴν εὐωδία τῶν μύρων τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς λέγει· Σήκω, ἔλα κοντά μου, καλὴ μου περιστέρα, μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία. Γιατὶ νά, ὁ χειμῶνας τῶν παθῶν πέρασε, ἡ βροχὴ τῶν φιληδονων λογισμῶν ἔφυγε καὶ πῆγε στὸν τόπο τῆς. Τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν μὲ τὴν εὐωδία τῶν νοημάτων φάνηκαν στὴ γῆ τῆς καρδιᾶς σου⁶³. Σήκω, ἔλα κοντά μου μὲ τὴ γνώση τῆς φυσικῆς θεωρίας. Καὶ ἔλα ἐσύ, περιστέρα μου, μόνη σου μέσα στὴ σκέπη καὶ στὸ γνόφο τῆς μυστικῆς θεολογίας καὶ τῆς σταθερῆς σὲ μένα, τὸν Θεό, πέτρας τῆς πίστεως.

51 Κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι μακάριος γιὰ τὴν καλὴ μεταβολὴ καὶ ἀνάβαση ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία πέρασε πάνω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς ἐμπαθέστατης ἔξης καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰ φτερὰ τῆς ἀπάθειας, ἀργυρωμένα ὁλόγυρα μὲ τὴ γνώση, ὑψώθηκε στὸν νοητὸ ἀέρα τῆς θεωρίας τῶν ὄντων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰσχώρησε στὸ γνόφο τῆς θεολογίας καὶ τελείωσε ὅλα τὰ ἔργα του μέσα στὸν Θεό, στὴ μακάρια ζωὴ. Γιατί, ἀφοῦ ἔγινε ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, δόξασε τὸν Θεὸ μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ ὁ Θεὸς θὰ δοξάσει αὐτόν⁶⁴.

52 «Εἰρήνη, πολλὴ βασιλεύει σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτοὺς σκάνδαλο»⁶⁵. Γιατὶ ὅσα ἀρέσουν στοὺς ἄνθρώπους, δὲν ἀρέσουν καὶ στὸν Θεό, ἀλλὰ ὅσα φαίνονται βέβαια ὄχι καλὰ, εἶναι ὅμως ἀπὸ τὴ φύση τους πολὺ καλὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ τῶν γεγονότων.

53 Εἶναι καλὸ νὰ πεθάνει κανεὶς γιὰ τὸν κόσμον καὶ νὰ ζήσει γιὰ τὸν Χριστό. Γιατὶ ἀλλιῶς δὲν μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ κανεὶς ξανά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου καὶ ἂν δὲν γεννηθεῖ κανεὶς ξανά, οὔτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μπορεῖ νὰ μπεῖ⁶⁶. Καὶ αὐτὴ ἡ γέννηση γίνεται ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν σὲ πνευματικούς πατέρες. Γιατί, ἂν πρῶτα δὲν φέρουμε μέσα μας τὸ σπόρο τοῦ λόγου μὲ τὴ διδασκαλίαν τῶν πατέρων καὶ δὲν υἱοθετηθοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω αὐτῶν, δὲν μποροῦμε νὰ γεννηθοῦμε ξανά. Γιατὶ ἔτσι καὶ οἱ δώδεκα γεννήθηκαν ἀπὸ ἓνα, τὸν Χριστό, καὶ

65. Ψαλμ. 118, 165.

66. Ἰω. 3, 3.

ἐξ ἑνός, τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν δώδεκα ἐγεννήθησαν καὶ υἰοποιήθησαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· «ὕμεῖς ἐστε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὅθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ Παῦλός φησιν· «εἰ γὰρ καὶ μυρίους παιδαγωγούς ἔχετε, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα· μιμηταί μου γίνεσθε».

54 Τὸ μὴ ὑποταγῆναι πατρὶ πνευματικῶ κατὰ μίμησιν τοῦ μέχρι θανάτου καὶ σταυροῦ ὑποταγέντος Υἱοῦ τῷ Πατρὶ, τὸ μὴ γεννηθῆναι ἄνωθὲν ἐστίν. Ὁ δὲ μὴ γεγονώς Υἱὸς ἀγαπητὸς Πατρός ἀγαθοῦ, πῶς πατήρ ἄρα, μὴ λόγῳ καὶ πνεύματι γεννηθεὶς ἄνωθεν, υἱῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτὸς γένηται ἀγαθὸς πατήρ, καὶ ἀγαθὰ τέξεται τέκνα, τῆς ἀγαθότητος τοῦ πατρὸς αὐτῶν σύμμορφα; Εἰ δὲ μὴ οὕτως, κατὰ τὸ δένδρον πάντως καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

55 Κακὸν ἢ ἀπιστία, τῆς πονηρᾶς φιλαργυρίας καὶ τοῦ φθόνου τὸ πονηρότατον κῆμα. Εἰ δὲ αὕτη κακόν, πόσω μᾶλλον ἢ τίκτουσα; ὅσον ὅτι τὴν τοῦ χρυσοῦ φιλίαν τῆς Χριστοῦ φιλίας προτιμοτέραν ἐν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς ὕλης ἑαυτῆς ἐλάττονα τίθεται καὶ αὐτῇ λατρεύειν μᾶλλον ἢ τῷ Θεῷ πείθει τοὺς τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα τὴν λατρείαν προσνέμοντας καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν μεταλλάσσοντας ἐν τῷ ψεύδει. Εἰ δὲ τοσοῦτον ἢ νόσος κακόν, ὡς καὶ δευτέρας αὐτὴν εἰδωλολατρίας κληρώσασθαι ὄνομα, ποίας οὐχ ὑπερβαίνει κακίας ὑπερβολὴν ἢ νοσοῦσα ταύτην ἐθειλουσίως ψυχῇ;

56 Εἰ μὲν τοῦ Χριστοῦ φίλος εἶναι φιλεῖς, μισήσεις ἄρα χρυσὸν καὶ τὴν τούτου λίαν φιλίαν, ὡς τὴν διάνοιαν στρέφουσαν πρὸς ἑαυτὴν τοῦ φιλοῦντος καὶ ἀποσπᾶσαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γλυκυτάτης ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις οὐκ ἐν εἴδει λόγου φαίνεσθαι μοι δοκεῖ, ἀλλ' ἐν εἴδει πράξεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν. Εἰ δὲ τοῦ χρυσοῦ ἐπιθυμεῖς, φεῦ, κερδήσεις μὲν κατορύττων αὐτὸν τό γε νῦν ἔχον, εἴ γε κέρδος καὶ οὐ ζημίαν ἐσχάτην ἔχεις αὐτοῦ τὴν φιλίαν, προτιμῶν αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖνον δὲ ἴσθι ζημιωθήσῃ καὶ προσαπολέσῃς τῇ ζημίᾳ καὶ ὃν ἔχεις τὸ κεφάλαιον τὸν Θεόν, οὗ χωρὶς οὐκ ἔστιν ἀνθρώποις σωτηρίας ζωῆ.

68. Α' Κορ. 4, 15.16

70. Ματθ. 12, 33.

69. Φιλιπ. 2, 8.

71. Ρωμ. 1, 25.

οἱ ἑβδομήντα ἀπὸ τοὺς δώδεκα καὶ υἰοθετήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου· «ἔσεῖς εἶστε τὰ παιδιά τοῦ ἐπουράνιου Πατέρα μου»⁶⁷. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει σ' ἐμᾶς· «γιατί, ἐνδεχομένως νὰ ἔχετε χιλιάδες παιδαγωγούς, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρες· ἐγὼ σᾶς γέννησα. Νὰ γίνεστε μιμητῆς μου»⁶⁸.

54 Τὸ νὰ μὴν ὑποταχθεῖ κανεὶς σὲ πνευματικὸ πατέρα κατὰ μίμηση τοῦ Υἱοῦ ποὺ ὑποτάχθηκε στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα σταυρικοῦ⁶⁹, σημαίνει τὸ νὰ μὴ γεννηθεῖ ξανά. Ὁποῖος ὅμως δὲν ἔγινε ἀγαπητὸς υἱὸς ἀγαθοῦ Πατέρα, πῶς λοιπὸν, ἀφοῦ δὲν γεννήθηκε ξανά μὲ τὸν Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα, θὰ γίνει καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς πατέρας ἀγαθῶν υἱῶν καὶ θὰ γεννήσει ἀγαθὰ παιδιά, παρόμοια μὲ τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατέρα τους; Ἄν ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸ δένδρο θὰ εἶναι ὅπωςδὴποτε καὶ ὁ καρπὸς του⁷⁰.

55 Εἶναι κακὸ πρᾶγμα ἢ ἀπιστία, τὸ πονηρότατο γέννημα τῆς πονηρῆς φιλαργυρίας καὶ τοῦ φθόνου. Κι ἂν αὕτη εἶναι κακὸ, πόσο περισσότερο θὰ εἶναι ἐκείνη ποὺ τὴ γεννάει, καθόσον αὕτη κάνει στοὺς ἀνθρώπους πιὸ ἀγαπητὴ τὴ φιλία τοῦ χρυσοῦ ἀπὸ τὴ φιλία τοῦ Χριστοῦ καὶ θεωρεῖ τὸν δημιουργὸ τῆς ὕλης κατώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της καὶ πείθει ἐκείνους ποὺ προσφέρουν λατρεία στὴν κτίση παρὰ στὸν δημιουργὸ καὶ ἀνταλλάσσουν τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ψέμα⁷¹ νὰ λατρεύουν αὐτὴν περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεό; Καὶ ἂν τόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἢ ἀρρώστια αὕτη, ὥστε νὰ ὀνομασθεῖ καὶ δευτέρη εἰδωλολατρία⁷², ποιά ὑπερβολικὴ κακία δὲν ξεπερνάει ἢ ψυχὴ, ποὺ μὲ τὴ θέλησή της πάσχει ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀρρώστια;

56 Ἄν ἐπιθυμεῖς νὰ εἶσαι φίλος τοῦ Χριστοῦ, θὰ μισήσεις ἄρα τὸ χρυσὸ καὶ τὴν ἀπληστη φιλία του, ἐπειδὴ στρέφει τὴ διάνοια ἐκείνου ποὺ τὴν ἐπιθυμεῖ στὸν ἑαυτὸ της καὶ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ γλυκύτατη ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ, ἢ ὁποία νομίζω δὲν φανερώνεται μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν του⁷³. Ἄν ὅμως ἐπιθυμεῖς τὸ χρυσὸ, ἀλλοίμονο, θὰ τὸν κερδίσεις βέβαια τώρα κρύβοντάς τον στὴ γῆ, ἀφοῦ θεωρεῖς κέρδος καὶ ὄχι τὴ χειρότερη ζημία τὴν ἀγάπη του, προτιμώντας αὐτὴν ἀπὸ τὸν Χριστό. Μάθε ὅμως ὅτι θὰ ζημωθεῖς τὸν Χριστὸ καὶ μαζὶ μὲ τὴ ζημία αὕτη θὰ χάσεις καὶ τὸ σπουδαιότερο πρᾶγμα ποὺ ἔχεις, τὸν Θεό, χωρὶς τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει ζωὴ σωτηρίας στοὺς ἀνθρώπους.

72. Α' Τιμ. 6, 10.

73. Πρβλ. Ἰω. 14, 15.

- 57 *Εἰ φιλεῖς χρυσόν, Χριστόν οὐ φιλεῖς· εἰ δὲ Χριστόν οὐ φιλεῖς, φιλεῖς δὲ χρυσόν, ὄρα τίνι σε ὁ τύραννος ἐξομοιοῦσθαι παρασκευάζει· ἐκείνῳ τῷ μαθητῇ μὲν ἀλλ' ἀπίστω, φίλῳ δὲ ἀλλ' ἐπιβούλῳ φανέντι καὶ κακῶς εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην ἐμπαροινήσαντι καὶ ἀθλίως ἐκπεσόντι πίστεως ἅμα καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπης καὶ εἰς θυθὸν ἐγκυβιστήσαντι ἀπογνώσεως, οὗ σὺ δεδιῶς τὸ ὑπόδειγμα, φεῦγε χρυσόν, ἐμοὶ πειθόμενος, καὶ τὴν τούτου φιλίαν, ἵνα δυνηθῆς κερδοῦσαι Χριστόν ἐν τῷ φιλεῖν σεαυτόν· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' οἶδας τὸν τόπον τοῦ ἐκπεπτωκότος τὸν ἴδιον.*
- 58 *Μὴ διὰ χρυσοῦ ἢ συνδρομῆς ἀνθρώπων καὶ ἐξαιτήσεως ἐπιτυχεῖν προεδρίας σπεύσεις ποτέ, εἰ καὶ συνορᾷς ἑαυτὸν ἰσχύοντα ὠφελῆσαι ψυχάς, ἄνευ τῆς ἄνωθεν κλήσεως. Ἐπεὶ τρία ταῦτά σοι προσυπαντήσει καὶ τούτων ἐν ἀποθήσεται· ἢ γὰρ ἀγανάκτησις ἀπὸ Θεοῦ σοι ἐπέλθῃ καὶ ὀργὴ διὰ ποικίλων ἐπιφορῶν καὶ περιστάσεων (ἐκπολεμωθήσονται σοι γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ κτίσις σχεδὸν ἅπασα καὶ γενήσεται σοι πολυστένακτος ἢ ζωὴ), ἢ μετὰ πολλῆς ἀτιμίας ἐκεῖθεν καθαιρεθήσῃ, τῶν κατὰ σοῦ ὑπερισχυσάντων, ἢ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου, ἀποτμηθεὶς τῆς παρούσης ζωῆς*
- 59 *Οὐκ ἔστι καταφρονῆσαι δόξης καὶ ἀτιμίας καὶ ὑπεράνω γενέσθαι ὀδύνης καὶ ἡδονῆς, εἰ μὴ τις πρὸς τὰ τέλη τῶν πραγμάτων βλέπειν ἀξιωθήσεται. Ὀπηνίκα γὰρ πάσης δόξης καὶ ἡδονῆς, τρυφῆς καὶ πλούτου καὶ εὐημερίας τὰ τέλη εἰς οὐδὲν ἴδη καταγινόμενα, τοῦ θανάτου ταῦτα διαδεχομένου καὶ διαφθειρόντος, τηνικαῦτα, πάντων καταγνοῦς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων σαφῆ ματαιότητα, τρέπει τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ πρὸς τὰ τέλη τῶν θείων πραγμάτων. Καὶ τῶν μὲν ὄντων καὶ μηδαμῶς διαφθαρεῖν δυναμένων ἀντέχεται, τούτων δὲ ἀντιποιοῦμενος, ὀδύνης καὶ ἡδονῆς ὑπεράνω γίνεται· ὀδύνης μὲν, ὡς τὸ φιλήδονον καὶ φιλόδοξον καὶ φιλοχρήματον καταγωνισάμενος τῆς ψυχῆς ἡδονῆς δέ, ὡς τὴν τοῦ κόσμου ἀποσεισάμενος αἰσθησιν. Διὸ καὶ τιμώμενος καὶ ἀτιμαζόμενος, ὁ αὐτός ἐστιν ὀδύνης τε καὶ ἀνέσεσι βαλλόμενος σώματος, ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ καὶ οὐ κατασπᾶται τὸν λογισμόν.*
- 60 *Ἔστι καὶ ἀπὸ τῶν ἐνυπνίων τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις καὶ διαθέσεις*

57 Ἐὰν ἀγαπᾷς τὸν χρυσόν, δὲν ἀγαπᾷς τὸν Χριστόν. Ἐὰν ὅμως δὲν ἀγαπᾷς τὸν Χριστόν καὶ ἀγαπᾷς τὸν χρυσόν, πρόσεχε μὲ ποιὸν σὲ κάνει ὁμοιοὶ ὁ τύραννος· μὲ ἐκείνον τὸν μαθητὴν βέβαια, ἀλλὰ ἄπιστο, τὸν φίλο, ἀλλὰ ποῦ φάνηκε ἐπίβουλος καὶ φέρθηκε μὲ τρόπο κακὸ στὸν Κύριο τῶν ὅλων, καὶ ἔτσι ξέπεσε μὲ ἄθλιο τρόπο ἀπὸ τὴν πίστη καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτὸν καὶ θυθίστηκε στὸ θυθὸ τῆς ἀπόγνωσης. Φοβοῦμενος τὸ παράδειγμά του καὶ ἀκούοντας ἐμένα, ἀπόφευγε τὸν χρυσόν καὶ τὴν ἀγάπη του, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ κερδίσεις τὸν Χριστόν, ἀγαπώντας τὸν ἑαυτὸ σου· ἀλλιῶς ξέρεις τὸν ἴδιο τὸν τόπο ἐκείνου ποῦ ἔπεσε ἀπὸ τὴν πίστη.

58 Νὰ μὴν τρέξεις ποτὲ νὰ λάβεις ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα μὲ χρυσάφι ἢ μὲ βοήθεια καὶ μεσολάβηση ἀνθρώπων, ἔστω καὶ ἂν βλέπεις τὸν ἑαυτὸ σου ἰκανὸ νὰ ὠφελήσει ψυχές, χωρὶς τὴν κλήση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτὰ τὰ τρία πράγματα ἐνδέχεται νὰ συμβοῦν καὶ ἓνα ἀπ' αὐτὰ θὰ γίνῃ. Ἡ θὰ ἔρθῃ ἐναντίον σου ἡ ἀγανάκτηση καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μὲ ποικίλα δεινὰ καὶ συμφορές, γιὰ τὴν θὰ σὲ πολεμήσουν ὄχι μόνο ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ὅλη σχεδὸν ἡ κτίσις καὶ ἡ ζωὴ σου θὰ γεμίσει ἀπὸ πολλοὺς στεναγμούς· ἢ θὰ καθαιρεθεῖς ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πολλὴ ντροπὴ, ὅταν ὑπερισχύσουν οἱ ἐχθροὶ σου· ἢ θὰ πεθάνεις πρὶν τὴν ὥρα σου, καὶ θ' ἀποχωρισθεῖς τὴν παρούσα ζωὴν.

59 Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιφρονῆσει κανεὶς τὴν δόξα καὶ τὴν ἀτιμία καὶ νὰ γίνῃ ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ὀδύνη καὶ τὴν ἡδονήν, ἂν δὲν ἀξιωθεῖ νὰ βλέπει πρὸς τὰ τέλη τῶν πραγμάτων. Γιατὶ, ὅταν δεῖ ὅτι τὰ τέλη καθε δόξας καὶ ἡδονῆς, ἀπόλαυσης καὶ πλούτου καὶ εὐημερίας, δὲν καταλήγουν σὲ τίποτε, ἀφοῦ τὰ διαδέχεται καὶ τὰ καταστρέφει αὐτὰ ὁ θάνατος, τότε, ἀφοῦ καταλογίσει ὀλοφάνερη ματαιότητα σὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, στρέφει τίς αἰσθήσεις του στὰ τέλη τῶν θείων πραγμάτων. Καὶ ἔτσι προσηλώνεται σ' ἐκεῖνα ποῦ ὑπάρχουν καὶ δὲν μποροῦν νὰ καταστραφοῦν καθόλου, καὶ ἐπιζητώντας αὐτὰ, στέκεται πάνω ἀπὸ τὴν ὀδύνη καὶ τὴν ἡδονήν· ἀπὸ τὴν ὀδύνη, ἐπειδὴ κατανίκησε τὴν φιληδονία, τὴν φιλοδοξία καὶ τὴν φιλοχρηματία τῆς ψυχῆς· καὶ ἀπὸ τὴν ἡδονήν, ἐπειδὴ ἀπέβαλε τὴν αἴσθησι τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τιμᾶται καὶ ὅταν ἀτιμάζεται, παραμένει ὁ ἴδιος· καὶ ὅταν ἀντιμετωπίζει ὀδύνες καὶ ἀνέσεις τοῦ σώματος, εὐχαριστεῖ σὲ ὅλα τὸν Θεὸν καὶ δὲν διασπᾶται ὁ λογισμὸς του πρὸς τὰ γήινα.

60 Εἶναι δυνατὸ καὶ ἀπὸ τὰ ὄνειρα ὁ ἀγωνιστὴς νὰ ὑπολογίζει τίς

καταστοχάζεσθαι τὸν σπουδαῖον καὶ τῆς καταστάσεως ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ. Κατὰ γὰρ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου καὶ τῶν φροντίδων αὐτοῦ εἰσι καὶ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις καὶ τοῦ νοῦς αἱ φαντασίαι. Εἰ μὲν τις οὖν φιλόυλον καὶ φιλήδονον τὴν ψυχὴν ἔχει, κτήσεις πραγμάτων καὶ χρημάτων εὐπορίαν φαντάζεται, μορφάς τε γυναικῶν καὶ συμπλοκάς ἐμπαθεῖς, ἐξ ὧν ὁ ἐσπιλωμένος αὐτῷ χιτῶν καὶ ὁ μiasμός τῆς σαρκὸς ἐπιγίνεται. Εἰ δὲ πλεονεκτικὴν καὶ φιλάργυρον, χρυσὸν ὄρα κατὰ πάντα καὶ τοῦτον εἰσπράττει καὶ πλεονάζει τοῖς τόκοις καὶ εἰς θησαυροὺς ἀποτίθεται, καὶ ὡς ἀσυμπαθῆς κατακρίνεται. Εἰ δὲ θυμώδη καὶ βάσκανον, θηρίοις καὶ ἰοδόλοις διώκεται ἐρπετοῖς καὶ φόβοις καὶ δειλία καθυποβάλλεται. Εἰ δὲ πεφυσιωμένην τῇ κενῇ δόξῃ, εὐφημίας καὶ προσυπαντήσεις λαοῦ, θρόνους ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας φαντάζεται, καὶ περὶ τὰ μῆπω ὄντα αὐτῷ, ὡς ὄντα ἢ πάντως ἐσόμενα, καὶ ἐγρηγορῶν διατίθεται. Εἰ δὲ ὑπερήφανον καὶ ἀλαζονείας μεστήν, ἐπὶ ὀχημάτων φέρεσθαι λαμπροτάτων ὄρα ἑαυτὸν καὶ πτεροῖς ἔσθ' ὅτε ἀέρα πετόμενον καὶ πάντα τὴν ὑπεροχὴν τρέμοντας τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Οὕτω δὲ καὶ φιλόθεος ἄνθρωπος σπουδαῖος ὧν εἰς ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς καὶ δίκαιος εἰς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ καθαρὰν τῆς ὕλης ἐπιφερόμενος τὴν ψυχὴν, μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις καθ' ὕπνου ὄρα καὶ φρικτῶν θεαμάτων ἀποκαλύψεις αἰεὶ τε εὐχόμενον ἑαυτὸν ἐν κατανύξει καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει, ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἀφύπνιζόμενος καταλαμβάνει, ὡς εἶναι μὲν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ τὰ δάκρυα, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων τὴν πρὸς Θεὸν ὁμιλίαν.

61 Τῶν καθ' ὕπνου φανταζομένων, τὰ μὲν αὐτῶν ἐστὶν ἐνύπνια, τὰ δὲ ὄρασεις, τὰ δὲ ἀποκαλύψεις. Καὶ τὰ μὲν ἐνύπνια εἰσὶν ὅσα μὴ μένει περὶ τὸ φανταστικὸν τοῦ νοῦς ἀναλλοίωτα, ἀλλὰ συγκεχυμένην καὶ ἀλλεπάλληλον καὶ πυκνῶς ἀλλοιουμένην ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο φέρει τὴν φαντασίαν, ἐξ ὧν οὐδεμία τῶν φανταζομένων ἐπιγίνεται ὠφέλεια, καὶ αὐτὴ ἢ φαντασία μετὰ τὴν ἀφύπνησιν ὄλλυται, ἧς καὶ καταφρονεῖν οἱ σπουδαῖοι ὀφείλουσιν. Αἱ δὲ ὄρασεις εἰσὶν ὅσαι ἀναλλοίωτοί εἰσι, καὶ οὐκ ἐκ τούτου εἰς ἕτερον μετασχηματίζονται, ἀλλὰ μένουσιν ἐντετυπωμένοι τῷ νοῖ ἐπὶ πολλὰς περιόδους ἐτῶν καὶ ἀλάθητοι, καὶ ὅσαι μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις δεικνύουσι, καὶ ψυχῆς ὠφέλειαν ἐκ

κινήσεις και τις διαθέσεις τῆς ψυχῆς και νὰ φροντίζει γιὰ τὴν κατὰ-
 στασὴ του. Γιατὶ ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεση τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου
 και τῶν φροντίδων του εἶναι και οἱ κινήσεις τοῦ σώματος και οἱ φα-
 ντασίαι τοῦ νοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κανεὶς ἔχει ψυχὴ ποὺ ἀγαπάει τὴν ὕλη
 και τὴν ἡδονή, φαντάζεται ἀπόκτηση πραγμάτων και ἀφθονία χρη-
 μάτων, μορφῆς γυναικῶν και ἐμπαθεῖς περιπτώξεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖαι τοῦ
 μένει στὸ τέλος ὁ κηλιδωμένος χιτώνας και ὁ μολυσμὸς τῆς σάρκα⁷⁴.
 Ἐὰν πάλι ἔχει ψυχὴ ἀπληστη και φιλάργυρη, βλέπει σὲ ὅλα χρυσὸ και
 τὸν συνάζει και τὸν κανεὶ μὲ τοὺς τόκους περισσότερο και τὸν τοπο-
 θετεῖ σὲ θησαυροφυλάκια, κατακρινόμενος ἔτσι ὡς ἀσπλαχνος. Ἐὰν
 ἔχει ψυχὴ ὀξύθημη και φθονερή, καταδιώκεται ἀπὸ θηρία και φαρμα-
 κερὰ ἐρπετὰ και βασανίζεται ἀπὸ φόβους και δειλία. Ἐὰν ἔχει ψυχὴ
 ματαιόδοξη, φαντάζεται ἐπευφημίαι και ὑποδοχῆς ἀπὸ τὸ λαὸ, θρό-
 νους ἀρχῆς και ἐξουσίας, και γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη συμπερι-
 φέρεται και ξυπνητὸς σὰν νὰ ὑπάρχουν ἢ σὰν νὰ ὑπάρξουν ὁπωσδή-
 ποτε. Ἐὰν τέλος ἔχει ψυχὴ ὑπερήφανη και γεμάτη ἀλαζονεία, βλέπει
 τὸν ἑαυτὸ του νὰ φέρεται πάνω σὲ πολυτελέστατα ὀχήματα και μὲ φτε-
 ρὰ κάποτε νὰ πετάει στὸν ἀέρα και νὰ τρέμουν ὅλοι τὴν ὑπερβολικὴ
 του ἐξουσία. Ἐτσι λοιπὸν και ὁ φιλόθεος ἄνθρωπος, ὄντας φιλόπονος
 στὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς και δίκαιος στοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας και
 ἔχοντας τὴν ψυχὴ του καθαρὴ ἀπὸ τὴν ὕλη, βλέπει στὸν ὕπνο του ἐκ-
 βάσεις μελλοντικῶν πραγμάτων και ἀποκαλύψεις φρικτῶν θεαμάτων.
 Καὶ ὅταν ξυπνάει συλλαμβάνει τὸν ἑαυτὸ του πάντοτε νὰ προσεύχεται
 μὲ κατάνυξη και εἰρηνικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος, ὥσ-
 τε στὸ πρόσωπὸ του νὰ ὑπάρχουν τὰ δάκρυα, ἐνῶ στὰ χεῖλη του ἡ συν-
 ομιλία μὲ τὸν Θεό.

61 Ἐπ' αὐτὰ ποὺ βλέπουμε στὸν ὕπνο ἄλλα εἶναι ὄνειρα, ἄλλα ὁρά-
 σεις και ἄλλα ἀποκαλύψεις. Τὰ ὄνειρα εἶναι ὅσα δὲν μένουν ἀναλλοί-
 ωτα στὴ φαντασία τοῦ νοῦ, ἀλλὰ ἐμφανίζονται συγκεχυμένα και ἄλλε-
 πάλλληλα και συχνὰ μεταβαλλόμενα ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ἀπὸ τὰ ὁ-
 ποῖα δὲν προκύπτει καμμιά ὠφέλεια σ' ἐκείνους ποὺ τὰ φαντάζονται
 και μετὰ τὸ ξύπνημα χάνεται και αὐτὴ ἡ φαντασία, τὴν ὁποῖα πρέπει
 νὰ καταφρονοῦν οἱ ἀγωνιστὲς τῆς ἀρετῆς. Οἱ ὁράσεις εἶναι ὅσες εἶναι
 ἀναλλοιώτες και δὲν μετασχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ἀλλὰ
 μένουν τυπωμένες στὸ νοῦ γιὰ πολλὰ χρόνια και ἀλάθητες, ὅπως και
 ὅσες δείχνουν τὴν ἐκβάση μελλοντικῶν πραγμάτων και προξενοῦν

κατανύξεως προξενούσι καὶ φοβερῶν θεαμάτων, σύννουν τε καὶ σύντρομον τὸν ὄρωντα ἐκ τῆς τῶν ὀρωμένων ἀναλλοιώτου φρικτῆς θεωρίας ἀποτελοῦσιν, ὧν καὶ περὶ πολλοῦ τίθεσθαι χρεῶν τοὺς σπουδαίους τὰς ὀπτασίας. Αἱ δὲ ἀποκαλύψεις εἰσὶν αἱ παρὰ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν γινόμεναι θεωρίαι τῆς καθαρωτάτης καὶ πεφωτισμένης ψυχῆς, αἵτινες ξένων τινῶν θείων πραγμάτων καὶ νοημάτων φέρουσι δύναμιν, κεκρυμμένων τε μυστηρίων Θεοῦ μυσταγωγίαν καὶ ἐκβάσεις μεγίστων εἰς ἡμᾶς ὑποθέσεων καὶ κοινήν ἐναλλαγὴν ἐπὶ τῶν κοσμικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

62 Τῶν εἰρημένων, τὰ μὲν εἰσὶν ὑλικῶν καὶ φιλοσάρκων ἀνδρῶν, ὧν ὁ Θεὸς ἢ κοιλία καὶ ἢ ὕβρις τοῦ κόρου, ὧν τὸ ζοφερόν τοῦ νοός, ἐκ βίου ἡμελημένου καὶ τετριμμένου τοῖς πάθεσι, καὶ οὖς φαντάζουσι τε καὶ παίζουσι δαίμονες. Τὰ δὲ σπουδαίων καὶ καθαιρομένων τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια καὶ διὰ τῶν ὀρωμένων εὐεργετουμένων εἰς θείων πραγμάτων κατάληψιν καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀναβάσεως. Αἱ δὲ τελείων καὶ ὑπὸ θείου ἐνεργοῦμένων Πνεύματος καὶ ἠνωμένων Θεῶ ἐκ θεολόγου ψυχῆς.

63 Οὐ πάντων αἱ καθ' ὕπνου ὄψεις εἰσὶν ἀληθεῖς, οὐδὲ πάντων τῶ ἡγεμονικῶ τοῦ νοός ἐντυποῦνται, ἀλλὰ μόνων ἐκείνων τῶν κεκαθαρομένων τὸν νοῦν καὶ τετρανωμένων τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς φυσικὴν ἀναδραμόντων θεωρίαν, ὧν οὐδεμία φροντίς πραγμάτων βιοτικῶν, οὐδέ τις μέριμνα τῆς παρουσίας ζωῆς, ὧν αἱ μακροὶ αἰτίαι, εἰς περιεκτικὴν ἐγκράτειαν ἔστησαν καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἰδρωῶτες καὶ πόνοι εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, τὸ κατάλυμα εὖρον μετὰ σοφίας τῆς κρείττονος, ὧν ὁ βίος ἀγγελικὸς καὶ ἡ ζωὴ νῦν παρὰ Θεῶ κέκρυπται καὶ ἡ προκοπὴ ἐξ ἱερᾶς ἡσυχίας εἰς δάσιν προφητῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀνέβη, περὶ ὧν καὶ ἐν Μωϋσῇ λελάληκεν ὁ Θεός, «ἐὰν γένηται προφήτης ἐν ὑμῖν, ἐν ὕπνῳ ὀφθήσομαι αὐτῷ καὶ ἐν ὄραματι λαλήσω πρὸς αὐτόν». Καὶ ἐν Ἰωήλ· «καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ

75. Φιλιπ. 3, 19.

76. Πρβλ. Ψαλμ. 72, 17.

ὠφέλεια στήν ψυχή ἀπό κατάνυξη καί φοβερά θεάματα, καί κάνουν ἐκείνον πού τή βλέπει σκεπτικό καί ἔντρομο ἀπό τήν ἀναλλοίωτη φρικτή θεωρία τῶν ὄσων βλέπει, καί γι' αὐτό πρέπει οἱ ἀγωνιστές τῆς ἀρετῆς νά δίνουν μεγάλη σημασία στίς ὄπτασιές. Οἱ ἀποκαλύψεις τέλος εἶναι οἱ θεωρίες τῆς καθαρότητας καί φωτισμένης ψυχῆς πού γίνονται πέρα ἀπό κάθε αἴσθησι, οἱ ὁποῖες περιέχουν δύναμη κάποιων παρᾶξενων θείων πραγμάτων καί νοημάτων, μυσταγωγία τῶν κρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καί ἐκβάσεις πολῦ μεγάλων ὑποθέσεων γιά μᾶς καί τήν κοινή μεταβολή τῶν κοσμικῶν καί ἀνθρώπινων πραγμάτων.

62 Ἄπ' αὐτά πού λέχθηκαν, τὰ ὄνειρα ἀνήκουν στοὺς ὑλικούς καί φιλόσαρκους ἀνθρώπους, πού θεός τους εἶναι ἡ κοιλιὰ⁷⁵ καί ἡ ἀλαζονεία τοῦ κορεσμοῦ, τῶν ὁποίων τὸ σκοτάδι τοῦ νοῦ προέρχεται ἀπό βίο πού εἶναι ἀμελής καί ξοδεύεται σὰ πάθη, καί στοὺς ὁποίους ἐμφανίζονται οἱ δαίμονες καί τοὺς περιπαίζουν. Οἱ ὁράσεις ἀνήκουν σ' ἐκείνους πού ἀγωνίζονται καί καθαρίζουν τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς τους, ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τίς ὁράσεις στήν κατανόηση τῶν θείων πραγμάτων καί στήν πρόοδο τῆς ἀρετῆς. Τέλος οἱ ἀποκαλύψεις ἀνήκουν σ' ἐκείνους πού εἶναι τέλειοι καί ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ὄντας ἐνωμένοι μὲ τὸν Θεὸ ἕξαιτίας τῆς ψυχῆς τους πού θεολογεῖ.

63 Δὲν εἶναι οἱ ὁράσεις ὄλων κατὰ τὸν ὕπνο ἀληθινές, οὔτε τυπώνονται στὸ ἡγεμονικὸ τοῦ νοῦ ὄλων, ἀλλὰ μόνο ἐκείνων πού ἔχουν καθαρίσει τὸ νοῦ καί ἔχουν καθαρὰ τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς καί ἀνέβηκαν στὴ φυσικὴ θεωρία, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν καμμιὰ φροντίδα γιά τὰ βιοτικὰ πράγματα, οὔτε κάποια μέριμνα γιά τὴν παρούσα ζωὴ. Αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων οἱ μακρὲς ἀσιτίες κατέληξαν στὴ γενικὴ ἐγκράτεια καί οἱ κατὰ Θεὸν ἰδρωῖτες καί κόποι βρῆκαν τὸ κατάλυμα στὸν ἄγιο ναὸ τοῦ Θεοῦ⁷⁶, στὴ γνώση δηλαδὴ τῶν ὄντων, μαζί μὲ τὴν ἀνώτερη σοφία, ὁ βίος τους εἶναι ἀγγελικὸς καί ἡ ζωὴ τους τώρα εἶναι κρυμμένη στὸν Θεό⁷⁷, ἐνῶ ἡ προκοπή τους ἀνέβηκε ἀπὸ τὴν ἱερὴ ἡσυχία στὴ θέση προφητῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, γιά τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἔχει μιλήσει καί στὸν Μωϋσῆ· «ἂν κανεῖς ἀπὸ σᾶς γίνεαι προφήτης, θὰ φανερωθῶ στὸ ὕπνο του καί θὰ τοῦ μιλήσω σὲ ὄραμα»⁷⁸. Καί στὸν Ἰωήλ· «καί ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἔρθει ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία θὰ χύσω τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματός μου σὲ κάθε ἄνθρωπο καί θὰ προ-

77. Κολ. 3, 3.

78. Ἄριθμ. 12, 6.

οί πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνιασθήσονται καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὄρασεις ὄψονται».

- 64 Ἦσυχία ἐστὶ νοὸς κατάστασις ἀνενόχλητος, γαλήνη ἐλευθερίας καὶ ἀγαλλιωμένης ψυχῆς, καρδίας ἐν Θεῷ βάσις ἀτάραχος καὶ ἀκύμαντος, θεωρία φωτός, γνῶσις Θεοῦ μυστηρίων, λόγος σοφίας ἐκ καθαρᾶς διανοίας, ἄβυσσος νοημάτων Θεοῦ, ἀρπαγὴ νοός, ὁμιλία Θεοῦ, ἀκοίμητος ὀφθαλμός, προσευχὴ νοερά, ἄπρονος ἐν πόνοις μεγάλους ἀνάπαισις, καὶ τέλος, ἔνωσις μετὰ Θεοῦ καὶ συνάφεια.
- 65 Μέχρις ἢ ψυχὴ στασιάζῃ καθ' ἑαυτήν, ἀτάκτως κινουμένων αὐτῆς τῶν δυνάμεων καὶ οὕτω χωρητικὴ γέγονε τῶν θείων ἀκτίνων, οὐδὲ ἐλευθερίας ἠξιώθη τῆς δουλείας τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός, οὐδὲ εἰρήνης ἀπήλαυσεν, ἄρτι λήξαντος αὐτῇ τοῦ πολέμου τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, πολλῆς δέεται σιωπῆς τῶν χειλέων, ὡς λέγειν καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ Δαβίδ· «ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ». Ἄει δὲ σκυθρωπὴν εἶναι δὴ καὶ στυγνὴν πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ θλίβεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀναμένειν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Παρακλήτου, δι' οὗ ταύτη, κατανυσομένη καὶ πλυννομένη τοῖς δάκρυσιν, ἢ ὄντως ἐλευθερία ἐπιδραβεύεται.
- 66 Ὅπηνίκα ὁ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ μέλι τῶν ἀρετῶν ἐργαζόμενος ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γένηται τῆς σαρκός ἐξ ἀγώνων φιλοσοφίας καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἔλθῃ τὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ καταβεβλημένου φρονήματος, χωρήσῃ τε τὰς ἀκτῖνας τοῦ πνεύματος, δάκρυσι καθαρθεὶς τὴν καρδίαν, καὶ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσῃ καὶ τὸν Παράκλητον ἐν τῷ ὑπερώῳ τῆς ἡσυχίας καθεζόμενος μετὰ πυρίνης γλώττης καὶ αὐτὸς ὑποδέξῃται, τηνικαῦτα λαλεῖν ἐν παρησίᾳ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ χρεωστῆ καὶ ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ εὐαγγελίζεσθαι, ὡς ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας δεξάμενος τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος, ἵνα μὴ, ὡς ὁ πονηρὸς δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ τὸ τάλαντον τοῦ οἰκείου κατακρύψας δεσπότη, εἰς πῦρ βληθήσεται τὸ αἰώνιον. Οὕτω γὰρ καὶ Δαβὶδ τὴν ἁμαρτίαν ἀποनिψάμενος διὰ μετανοίας καὶ τὸ προφητικὸν πάλιν ἀπολαβὼν χάρισμα, ὥσπερ μὴ δυνάμενος τὴν εὐεργεσίαν κρύπτειν, ἔλεγε πρὸς Θεόν·

79. Ἰωήλ. 3, 1.

80. Ψαλμ. 37, 14.

81. Β' Κορ. 4, 10.

82. Πρβλ. Πράξ. 2, 2-3.

83. Πρβλ. Πράξ. 2, 11.

84. Ψαλμ. 39, 10.

φητεύσουν οἱ υἱοί σου καὶ οἱ θυγατέρες σου καὶ οἱ γεροντότεροι ἀπὸ σᾶς θὰ δοῦν ὄνειρα καὶ οἱ νεότεροι ἀπὸ σᾶς θὰ δοῦν ὁράσεις»⁷⁹.

64 Ἡσυχία σημαίνει κατάσταση τοῦ νοῦ χωρὶς ἐνοχλήσεις, γαλήνη ἐλευθερίας καὶ ψυχὴ γεμάτη ἀγαλλίαση, ἀτάραχα καὶ σταθερὸ ὑποστήριγμα καρδιᾶς στὸν Θεό, θεωρία φωτός, γνώση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, λόγος σοφίας προερχόμενος ἀπὸ καθαρὴ διάνοια, ἄβυσσος νοημάτων Θεοῦ, ἀρπαγὴ τοῦ νοῦ, συνομλία μὲ τὸν Θεό, ἀκοίμητο μάτι, προσευχὴ νοερή, εὐκόλη ἀνάπαυση μέσα σὲ μεγάλους κόπους καί, τέλος, ἔνωση καὶ σύνδεση μὲ τὸν Θεό.

65 Ὅσο ἀκόμη ἡ ψυχὴ στασιάζει ἐναντίον της, καθὼς οἱ δυνάμεις της κινουῦνται ἄτακτα καὶ δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη δεκτικὴ τῶν θείων ἀκτίνων οὔτε ἀξιώθηκε τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ φρονήματος τῆς σάρκας, οὔτε ἀπόλαυσε εἰρήνη, ἀφοῦ μόλις ἔληξε ὁ πόλεμος τῶν δριμύτατων παθῶν, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μεγάλη σιωπὴ τοῦ στόματος, ὥστε νὰ λέγει καὶ αὐτὴ μαζί μὲ τὸν Δαβίδ· «ἐγὼ σὰν κουφὸς δὲν ἄκουα καὶ σὰν ἄλαλος δὲν ἀνοιγα τὸ στόμα μου»⁸⁰. Ἐπίσης πάντοτε πρέπει νὰ εἶναι σκυθρωπὴ καὶ νὰ βαδίζει μὲ κατῆφεια τὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς βλίδεται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ περιμένει τὴν ἔλευση τοῦ Παρακλήτου, διὰ τοῦ ὁποίου χορηγεῖται σ' αὐτήν, πού βρῖσκεται σὲ κατάνυξη καὶ πλύνεται μὲ τὰ δάκρυα, ἢ ἀληθινὴ ἐλευθερία.

66 Ὅταν αὐτός, πού ἀσκεῖ τὴν ἡσυχία καὶ ἐργάζεται τὸ μέλι τῶν ἀρετῶν, γίνει μὲ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀσκήσεως ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τῆς σάρκας καὶ οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς του φθάσουν στὴ φυσικὴ κατάσταση μὲ τὸ ταπεινὸ φρόνημα καὶ δεχθεῖ τις ἀκτίνες τοῦ Πνεύματος, ἔχοντας καθαρῖσει τὴν καρδιὰ του μὲ τὰ δάκρυα, κι ἀφοῦ ντυθεῖ τὴν ἀφθαρσία τῆς ζωοποιοῦ νέκρωσης τοῦ Χριστοῦ⁸¹ καὶ καθὼς κἄθεται στὸ ὑπερῶο τῆς ἡσυχίας δεχθεῖ ὁ ἴδιος τὸν Παράκλητο μὲ πύρρη γλῶσσα⁸², τότε ὀφείλει νὰ διακηρύττει μὲ παρρησία τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ⁸³ καὶ νὰ εὐαγγελίζεται σὲ μεγάλη σύναξη τὴ δικαιοσύνη του⁸⁴, σὰν νὰ δέχθηκε μέσα στὴν κοιλία του τὸ νόμο τοῦ Πνεύματος⁸⁵, γιὰ νὰ μὴ ριχθεῖ στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο ὅπως ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δοῦλος πού ἔκρηψε τὸ τάλαντο τοῦ κυρίου του⁸⁶. Γιατὶ ἔτσι καὶ ὁ Δαβίδ, ἀφοῦ μὲ τὴ μετάνοια ἔπλυνε τὴν ἁμαρτία καὶ ἔλαβε πάλι τὸ προφητικὸ χάρισμα, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ κρύβει τὴν εὐεργεσία, ἔλεγε

85. Ἰω. 7, 38-39.

86. Ματθ. 25, 30.

«ἰδού τὰ χεῖλή μου οὐ μὴ κωλήσω, Κύριε, σὺ ἔγνωσ τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς».

67 *Νοῦς ἰλύος πάσης ἐκκαθαρθεῖς, οὐρανὸς κατάστερος ἐν λαμπροῖς καὶ φωτεινοτάτοις νοήμασι γίνεται τῇ ψυχῇ, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἔχων λάμποντα ἐν ἑαυτῷ καὶ φαιδρᾶς τὰς ἀκτῖνας τῆς θεολογίας εἰς τὸν κόσμον ἐκπέμποντα. Ὁ λόγος δὲ τούτῳ καθαρὸς γενόμενος ἐξ ἀδύσσου σοφίας, ἀπλᾶς καὶ ἀμιγεῖς ἐκεῖθεν ἀνάγει πρὸς αὐτὸν τὰς τῶν πραγμάτων ιδέας καὶ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν κεκρυμμένων τετρανωμένας, εἰς τὸ εἰδέναι τί τὸ βάθος καὶ ὕψος καὶ πλάτος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ταύτας δὲ φυσικῶς ἐκεῖνος ἐγκολπωσάμενος, διατρανοῖ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ λόγου πᾶσι τοῖς ἔχουσι Πνεῦμα θεῖον ἐν τοῖς ἐγκάτοις καὶ δημοσιεύει τῶν δαμώνων τοὺς δόλους καὶ τὰ μυστήρια διηγεῖται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.*

68 *Τὰς μὲν σωματικὰς ὀρέξεις καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς ἴστησιν ἐγκράτεια καὶ νηστεία καὶ ἀγῶνες πνευματικοί, τὰς δὲ φλεγμονὰς τῆς ψυχῆς καὶ τὰ οἰδήματα τῆς καρδίας καταψύχει τῶν θείων Γραφῶν ἢ ἀνάγνωσις καὶ ταπεινοῖ ἢ ἀένας προσευχῆ καὶ ὡσεὶ ἔλεον καθιλαρύνει αὐτὰς ἢ κατάνυξις,*

69 *Οὐδὲν οὕτως ἕτερον, ὡς εὐχὴ καθαρά τε καὶ ἄυλος, συνόμιλον τῷ Θεῷ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται καὶ ἐνοῦν οἶδεν αὐτὸν τῷ λόγῳ ἀπερισπάστως μετὰ πνεύματος προσευχόμενον, ἡνίκα καὶ τοῖς δάκρυσιν ἀποσμηχομένην ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχὴν, τῷ ἡδεῖ τε καταγλυκαινομένην τῆς κατανύξεως καὶ τῷ φωτὶ καταφωτιζομένην τοῦ Πνεύματος,*

70 *Καὶ ἡ ποσότης ἐν ταῖς τῶν εὐχῶν ψαλμωδίαις ἀρίστη, ἡνίκα ταύτης καρτερία προηγεῖται καὶ προσοχή, ἀλλ' ἡ ποιότης ἐστὶ τὸ ζωογονοῦν τὴν ψυχὴν, ἢ καὶ πρόξενος τοῦ καρποῦ, ποιότης δὲ ψαλμωδίας καὶ προσευχῆς τὸ μετὰ τοῦ πνεύματος εὐχεσθαι καὶ τῷ νοῖ. Εὐχεται δέ τις τῷ νοῖ, ὅταν, εὐχόμενος καὶ ψάλλον, ἀναθεωρῇ τὸν νοῦν τὸν ἐγκείμενον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ δέχεται ἀναβάσεις ἐκεῖθεν νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ θεοπρεπῶν ἐννοιῶν, ὑφ' ὧν ἀρπαζομένη νοερώς ἢ*

στον Θεό· «δὲν θὰ σφαλίσω τὰ χεῖλη μου, Κύριε, ἐσὺ τὸ γνωρίζεις αὐτό. Δὲν ἔκρουσα μέσα στὴν καρδιά μου τὴ δικαιοσύνη σου. Διεκήρυξα τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ σωτηρία πού παρέχεις. Δὲν ἔκρουσα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθεια σου ἀπὸ σύναξη πλήθους λαοῦ»⁸⁷.

67 Ὁ νοῦς πού καθαρίστηκε ἀπὸ κάθε λάσπη, γίνεται γιὰ τὴν ψυχὴ οὐρανὸς γεμάτος ἀστέρια μέσα σὲ λαμπρὰ καὶ φωτεινότερα νοήματα, ἔχοντας μέσα του τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης νὰ λάμπει καὶ νὰ στέλνει στὸν κόσμο τὶς λαμπρὲς ἀκτίνες τῆς θεολογίας. Καὶ τὸ λογικὸ αὐτοῦ, ἀφοῦ καθαρθεῖ μέσα στὴν ἀβυσσο τῆς σοφίας, φέρνει σ' αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖ ἀπλὲς καὶ καθαρὲς τὶς μορφὲς τῶν πραγμάτων καὶ σαφεῖς τὶς ἀποκαλύψεις τῶν κρυπτῶν, γιὰ νὰ γνωρίζει ποιὸ εἶναι τὸ βάθος καὶ ὕψος καὶ πλάτος τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ⁸⁸. Καὶ ἔτσι ὁ νοῦς, ἀφοῦ δεχθεῖ αὐτὲς κατὰ φυσικὸ τρόπο, ἐξηγεῖ μὲ τὸ λόγο τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος σὲ ὅλους ἐκείνους πού ἔχουν μέσα τους θεῖο Πνεῦμα, ἀποκαλύπτει τὶς δολιότητες τῶν δαιμόνων καὶ διηγεῖται τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

68 Τὶς σωματικὲς ὀρέξεις καὶ τὶς σαρκικὲς ὁρμὲς σταματοῦν ἢ ἐγκράτεια, ἢ νηστεία καὶ οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες, ἐνῶ τὶς φλεγμονὲς τῆς ψυχῆς καὶ τὰ οἰδήματα τῆς καρδιᾶς τὰ δροσίζει ἢ ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν καὶ τὰ καταπραΰνει ἢ ἀδιάκοπη προσευχή, καὶ σὰν λάδι τὰ μαλακώνει ἢ κατάνυξη.

69 Τίποτε ἄλλο δὲν κάνει τὸν ἄνθρωπο σύντροφο μὲ τὸν Θεὸ καὶ δὲν τὸν ἐνώνει μέσω τοῦ λόγου, ὅσο ἢ καθαρὴ καὶ αὐτὴ προσευχή ὅταν προσεύχεται ἀπερίσπαστα μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὴν ὁποία ἢ ψυχὴ του καὶ καθαρίζεται μὲ τὰ δάκρυα, καὶ καταγλυκαίνεται μὲ τὴ γλυκότητα τῆς κατάνυξης, καὶ καταφωτίζεται μὲ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος.

70 Στὶς ψαλμωδίες τῶν προσευχῶν ἄριστη εἶναι καὶ ἡ ποσότητα, ὅταν προηγεῖται καρτερία καὶ προσοχή, ἐκεῖνο ὅμως πού ζωογονεῖ τὴν ψυχὴ εἶναι ἢ ποιότητα, ἢ ὁποία γίνεται πρόξενος καὶ τοῦ καρποῦ. Ἡ ποιότητα τῆς ψαλμωδίας καὶ τῆς προσευχῆς βρῖσκεται στὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς μαζὶ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸ νοῦ του⁸⁹. Καὶ προσεύχεται κανεὶς μὲ τὸ νοῦ του, ὅταν στὴ προσευχὴ καὶ ψαλμωδία του παρατηρεῖ τὸ νόημα πού βρῖσκεται μέσα στὴ θεία Γραφή καὶ ἀπὸ τὶς θεοπρεπεῖς ἔννοιές της δέχεται στὴν καρδιά του ὕψηλὰ νοήματα⁹⁰,

90. Ψαλμ. 83, 6.

ψυχὴ εἰς ἀέρα φωτός, ἐλλάμπεται τρανωῶς καὶ καθαίρεται πλέον καὶ πρὸς οὐρανούς ὄλη μετάρσιος γίνεται καὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀγίοις ἀγαθῶν κατοπτρεύει τὰ κάλλη, ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιομένη, τὸν καρπὸν εὐθύς τῆς εὐχῆς ἐκπέμπει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὸ νόμα τῶν δακρῶν πηγάζει ἐκ τῆς φωτοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, ὧν ἡ γεῦσις τοσοῦτον ἠδεῖα, ὡς καὶ σωματικῆς τροφῆς ἔσθ' ὅτε τὸν ἐν μεθέξει τούτων γενόμενον ἐπιλανθάνεσθαι. Καὶ τοῦτό ἐστὶν ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς, ὁ ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ψαλμωδίας ἐγγινόμενος ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

71 Οὗ ὁ καρπὸς ἀναθεωρεῖται τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ καὶ ἡ ποιότης τῆς προσευχῆς, καὶ οὗ ἡ ποιότης, ἐκεῖ ἀρίστη καὶ ἡ ποσότης τῆς ψαλμωδίας. Καρποῦ δὲ μὴ φαινομένου, ἀνικμος καὶ ἡ ποιότης. Εἰ δὲ αὕτη ξηρά, περιττὸν ἡ ποσότης, ἥτις, εἰ καὶ σώματος γυμνασίαν φέρει, ἀλλὰ πάντως γε τοῖς πολλοῖς ἀκερδῆς ἐστι.

72 Βλέπε τὸν δόλον εὐχόμενος καὶ ἄδων τοὺς ψαλμοὺς τῷ Κυρίῳ. Ἡ γὰρ ἄλλα ἀντ' ἄλλων οἱ δαίμονες, τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ὑποκλέπτοντες, λέγειν ἡμᾶς ἀπατῶσι, τοὺς στίχους εἰς βλασφημίαν τρέποντες τῶν ψαλμῶν, ὡς εἰπεῖν ἡμᾶς διὰ στόματος ἃ μὴ θέμις. Ἡ τὴν ἀρχὴν τῶν ψαλμῶν ἀρξαμένους, ἐπὶ τὸ τέλος ποιοῦσιν ἡμῶν τὸν λόγον, τὰ ἐν μέσῳ διασκεδάζοντες ἀπὸ τοῦ νοός. Ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν ἓνα στίχον αἰεὶ ἐπανακυκλοῦσι, μὴ συγχωροῦντες διὰ τῆς λήθης τὸ ἐχόμενον εὐρεῖν τοῦ ψαλμοῦ Ἡ, ἐν μέσῳ γινομένων ἡμῶν τοῦ ψαλμοῦ, αἰφνης αἴρουνσι τοῦ νοός τὴν μνήμην ἅπασαν τῶν ἐπισυναφθέντων στίχων, ὡς μηδὲ μνηνονεύειν ἡμᾶς τίνα ἐπὶ στόματος εἶχομεν τῆς ψαλμωδίας, μηδὲ δυναμένους εὐρεῖν ταῦτα καὶ ἐπαναλαβεῖν ἐπὶ γλώσσης. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ὥστε βαλεῖν ἡμᾶς εἰς ὀλιγορίαν καὶ ἀκηδίαν καὶ ἵνα καταργήσωμεν ἡμῶν τοὺς καρποὺς τῆς προσευχῆς τὴν τῆς ὥρας βραδυτῆτα ὑποτιθέμενοι. Ἀλλ' ἐνοσηθὶ σὺ δυνατῶς καὶ τὸν ψαλμὸν σχολαιότερον ἔχου, ὡς ἂν τὴν τῆς εὐχῆς ἀπὸ τῶν στίχων διὰ θεωρίας τρυγῆσης ἀφέλειαν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἀγίου Πνεύματος καταπλουτήσης, τὸν ἐγγινόμενον ἐν ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

73 Ὅταν τι τοιοῦτον ἐπισυμβῇ σοι ψάλλοντι συνετῶς, μὴ ὀλιγορῆ-

ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ἀρπαζόμενη νοερά ἢ ψυχὴ του σὲ ἀέρα φωτός, φωτίζεται ἰσχυρότερα, καθαρίζεται περισσότερο, ἀνυψώνεται ὀλόκληρη πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καὶ παρατηρεῖ τὰ κάλλη τῶν ἀγαθῶν πού ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς ἀγίους. Φλογιζόμενη τότε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, ἐκπέμπει ἀμέσως τὸν καρπὸ τῆς προσευχῆς ἀπὸ τὰ μάτια καὶ πηγάζει τὸ νάμα τῶν δακρῶν ἀπὸ τὴν φωτοποιὸ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ἢ γεύση τῶν ὁποίων εἶναι τόσο γλυκειά, ὥστε ἐκεῖνος πού τὰ γεύθηκε νὰ ξεχνάει πολλές φορές καὶ τὴ σωματικὴ τροφή. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ καρπὸς τῆς προσευχῆς, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ψαλμωδίας στὶς ψυχές ἐκείνων πού προσεύχονται.

71 Ὅπου παρατηρεῖται ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἡ ποιότητα τῆς προσευχῆς· καὶ ὅπου ὑπάρχει ἡ ποιότητα, ἐκεῖ ὑπάρχει ἄριστη καὶ ἡ ποσότητα τῆς ψαλμωδίας. Ὅταν ὅμως δὲν φαίνεται ὁ καρπός, καὶ ἡ ποιότητα εἶναι χωρὶς ζωτικότητα. Καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι ξερὴ, εἶναι περιττὴ ἢ ποσότητα, ἢ ὁποῖα, ἂν καὶ προξενεῖ ἄσκηση τοῦ σώματος, ὅπωςδήποτε εἶναι χωρὶς κέρδος γιὰ τοὺς πολλούς.

72 Πρόσεχε τὴ δολιότητα τῶν δαιμόνων τὴν ὥρα πού προσεύχεσαι καὶ ψάλλεις τοὺς ψαλμοὺς στὸν Κύριο. Γιατὶ οἱ δαίμονες ἢ κλέβουν τὴν αἴσθηση τῆς ψυχῆς καὶ μᾶς ἐξαπατοῦν νὰ λέμε ἄλλα ἀντὶ ἄλλων, μετατρέποντας τοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν σὲ βλασφημία, ὥστε νὰ λέμε μὲ τὸ στόμα μας λόγια πού δὲν ἐπιτρέπονται. Ἡ, ἀφοῦ κάνουμε τὴν ἀρχὴ τῶν ψαλμῶν, μεταφέρουν τὸ λόγο μας στὸ τέλος, διασκορπίζοντας τὰ ἐνδιάμεσα ἀπὸ τὸ νοῦ μας. Ἡ περιστρέφουν τὸν ἓνα στίχο πάντοτε στὸ ἴδιο σημεῖο καὶ δὲν ἀφήνουν μέσω τῆς λήθης νὰ βροῦμε τὴ συνέχεια τοῦ ψαλμοῦ. Ἡ, καθὼς βρισκόμαστε στὴ μέση τοῦ ψαλμοῦ, σβήνουν ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ νοῦ μας τὴ μνήμη ὅλων τῶν στίχων πού εἶπαμε, ὥστε οὔτε νὰ θυμόμαστε ποιὸν ψαλμὸ λέγαμε, οὔτε νὰ μπορούμε νὰ τὰ βροῦμε καὶ νὰ τὰ ἐπαναλάβουμε. Καὶ τὸ κάνουν αὐτὸ γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν σὲ ὀλιγωρία καὶ ἀμέλεια καὶ νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς καρποὺς τῆς προσευχῆς μας, προβάλλοντάς τὸ ὅτι πέρασε ἡ ὥρα. Ἐσὺ ὅμως νὰ ἀντισταθεῖς μὲ δύναμη καὶ νὰ συνεχίσεις τὸν ψαλμὸ πιὸ ἀργά, ὥστε ἀπὸ τοὺς στίχους νὰ μπορέσεις μὲ τὴ θεωρία νὰ τρυγήσεις τὴν ὠφέλεια τῆς προσευχῆς καὶ νὰ δεχθεῖς ἄφθονο τὸν φωτισμὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, πού ἔρχεται στὶς ψυχές ἐκείνων πού προσεύχονται.

73 Ὅταν τὴν ὥρα πού ψάλλεις μὲ ἐπίγνωση⁹¹ σοῦ συμβεῖ κάτι τέ-

91. Πρὸβλ. Ψαλμ. 46, 8.

σας ἀκηδιάσης, μηδὲ τὴν τοῦ σώματος ἀνάπαισιν τῆς ψυχικῆς ὠφελείας σου προτιμήσης, τὴν βραδυτῆτα τῆς ὥρας κατανοῶν, ἀλλὰ ἔνθα σε ἡ αἰχμαλωσία τοῦ νοῦς καταλήψεται, στήθι. Καὶ εἰ πρὸς τὸ τέλος γένηται τοῦ ψαλμοῦ, σὺ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκθύμως ἀνάδραμε, καὶ δραξάμενος αὐτῆς, αὐθις ἔχου τοῦ ψαλμοῦ καθ' ὁδόν, καὶ πολλὰκις ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἡ αἰχμαλωσία προσυπαντήση. Τοῦτο γὰρ ποιῶντός σου, μὴ φέροντες τὴν ὑπομονὴν τῆς σῆς καρτερίας οἱ δαίμονες καὶ τὸν τόνον τῆς προθυμίας σου, αἰσχύνης πληρωθέντες, οἰχθήσονται ἀπὸ σου.

74 Ἀέναον προσευχὴν ἐκείνην εἶναι γίνωσκε ἀσφαλῶς, τὴν μὴ λήγουσαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ἥτις οὐκ ἐν ἐκτάσει χειρῶν ἢ παραστάσει σώματος καὶ γλώττης ἤχῃ τοῖς ὄρωσιν ὄραται, ἀλλ' ἐν νοερᾷ μελέτῃ τῆς τοῦ νοῦς ἐργασίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης δι' ἐπιμόνου κατανύξεως τοῖς νοεῖν εἰδόσι νοεῖται.

75 Δύναται τις αἰεὶ προσανέχειν εὐχῇ, ὅπότεν τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς ἐπισυνηγμένους ἔχη περὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νοῦς ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐλαβείᾳ πολλῇ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἀνορρῦπτοντας καὶ ζητοῦντας ἐκεῖθεν γεύσασθαι τὸ γλυκύτερον νόμα τῆς θεωρίας, εἰρήνης δὲ τοιαύτης ἀπούσης οὐ δύναται. Εἴ τιτι γὰρ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις διὰ γνώσεως σπένδονται, τούτῳ καὶ ἡ διηνεκῆς προσευχὴ κατωρθώθη.

76 Ἐὰν ἄδης ἄσμα εὐχῆς τῷ Θεῷ καὶ ἀδελφὸς παραστῆ τῇ θύρᾳ κρούων τῆς κέλλης σου, μὴ προτιμήσης τὸ ἔργον τῆς εὐχῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης καὶ παρίδης κρούοντα τὸν σὸν ἀδελφόν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι φίλον Θεῷ· ἔλεον γὰρ ἀγάπης θέλει καὶ οὐ θυσίαν προσευχῆς ἀλλὰ τὸ δῶρον ἀφείς τῆς προσευχῆς, δὸς ὁμιλίαν ἀγάπης τῷ ἀδελφῷ, θεραπεύσας αὐτόν. Καὶ τότε στραφείς πρόσφερέ σου τὸ δῶρον τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων μετὰ δακρῶν καὶ συντετριμμένης καρδίας, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινισθήσεται τοῖς ἐγκάτοις σου.

77 Οὐκ ἐν ὠρισμένῳ καιρῷ καὶ τόπῳ τὸ τῆς εὐχῆς τελεῖται μυστήριον. Εἰ γὰρ ὀρίζεις τὰ τῆς εὐχῆς ἐν ὥραις καὶ καιροῖς καὶ τόποις, ὁ τούτων ἐκτὸς ἄρα χρόνος, σχολὴν ἐν ἄλλοις ἄγει πράγμασι ματαιότητος Ὁρος γὰρ εὐχῆς τοῦτό ἐστι, τὸ περὶ Θεὸν ἀεικίνητον τοῦ νοῦς.

92. Πρβλ. Ὡσηὲ 6, 6.

93. Ματθ. 5, 23-24.

τοιο, νὰ μὴν ὀλιγωρήσεις καὶ νὰ μὴν ἀμελήσεις, οὔτε νὰ προτιμήσεις τὴν ἀνάπαυση τοῦ σώματος ἀπὸ τὴν ψυχικὴ ὠφέλεια, σκεπτόμενος τὸ περασμένο τῆς ὥρας, ἀλλ', ὅπου σὲ καταλάβει ἡ αἰχμαλωσία τοῦ νοῦ, νὰ σταθεῖς. Καὶ ἂν αὐτὸ γίνῃ στὸ τέλος τοῦ ψαλμοῦ, ἔσθ' ἑξαγαγύρισε πρόθυμα στὴν ἀρχή, καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀρχή, συνέχισε πάλι τὸν ψαλμό, ἔστω καὶ ἂν σὲ βρεῖ ἡ αἰχμαλωσία πολλὰς φορὰς τὴν ἴδια ὥρα. Γιατί, ἂν τὸ κάνεις αὐτό, οἱ δαίμονες τότε, μὴν ἀντέχοντας τὴν ὑπομονὴ τῆς καρτερίας σου καὶ τὴ δύναμη τῆς προθυμίας σου, θὰ καταντροπιασθοῦν καὶ θὰ φύγουν ἀπὸ σένα.

74 Νὰ γνωρίζεις μὲ βεβαιότητα ὅτι ἀδιάκοπη προσευχὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ δὲν σταματᾷ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ὅλη τὴ νύχτα καὶ ποὺ δὲν βλέπεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὴν ἔκσταση τῶν χειρῶν ἢ στὴ στάση τοῦ σώματος καὶ τὸν ἦχο τῆς γλώσσας, ἀλλὰ γίνεται κατανοητὴ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ξέρουν νὰ κατανοοῦν μὲ νοερὴ μελέτη τὴν ἐργασία τοῦ νοῦ καὶ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ μὲ ἐπίμονη κατάνυξη.

75 Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιμένει πάντοτε στὴν προσευχὴ, ὅταν συγκεντρώνει τοὺς λογισμοὺς του γύρω ἀπὸ τὴν ἡγεμονία τοῦ νοῦ, μὲ εἰρήνη καὶ εὐλάβεια μεγάλη, σκάβοντας τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ ζητώντας ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γευθοῦν τὸ γλυκύτετο νόμα τῆς θεωρίας. Ὅταν ὅμως ἀπουσιάζει μιὰ τέτοια εἰρήνη, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτό. Γιατί, ἂν σὲ κάποιον εἰρηνεύουν οἱ ψυχικὲς δυνάμεις μέσω τῆς γνώσεως, σ' αὐτὸν κατορθώθηκε καὶ ἡ ἀδιάκοπη προσευχὴ.

76 Ἄν ψάλλεις ἄσμα προσευχῆς στὸν Θεὸ καὶ σταθεῖ ἓνας ἀδελφὸς στὴ θύρα τοῦ κελιοῦ σου καὶ χτυπήσει, νὰ μὴν προτιμήσεις τὸ ἔργο τῆς προσευχῆς ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἀγάπης καὶ παραβλέψεις τὸν ἀδελφὸ σου ποὺ χτυάει. Γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι ἀγαπητὸ στὸ Θεό, ποὺ θέλει ἔλεος ἀγάπης καὶ ὄχι θυσία προσευχῆς⁹⁴. Ἀλλὰ ἀφήνοντας τὸ δῶρο τῆς προσευχῆς, συνομίλησε μὲ ἀγάπη μὲ τὸν ἀδελφὸ καὶ περίθαλψέ τον, καὶ ὕστερα ἐπιστρέφοντας πρόσφερε τὸ δῶρο σου⁹⁵ στὸν Πατέρα τῶν πνευμάτων μὲ δάκρυα καὶ συντριβὴ καρδιᾶς⁹⁶, καὶ τότε θὰ ἐγκατασταθεῖ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς σου πνεῦμα ἀλήθειας⁹⁷.

77 Τὸ μυστήριον τῆς προσευχῆς δὲν τελεῖται σὲ ὀρισμένο καιρὸ καὶ τόπο. Γιατί, ἂν περιορίζεις τὴν προσευχὴ σὲ ὥρες καὶ καιροὺς καὶ τόπους, ἄρα ὁ ἐκτὸς τῆς προσευχῆς χρόνος ἀφιερώνεται σὲ ἄλλα μάτια ἔργα. Καθόσον ὅρος τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἀκίνησις τοῦ νοῦ

94. Πρβλ. Ψαλμ. 50, 12.

95. Πρβλ. Ψαλμ. 50, 12.

Ἔργον δὲ τὸ περὶ θεῖα πράγματα στρέφεσθαι τὴν ψυχὴν, τέλος δὲ τὸ κολληθῆναι Θεῷ τὴν διάνοιαν καὶ ἐν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ χρηματίσαι, κατὰ τὸν ὄρον καὶ λόγον τοῦ Ἀποστόλου.

78 Εἰ καὶ τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἐνεκρώθησιν καὶ τὴν ψυχὴν ἐξωποιοῦν διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ ὑπερφυῶν χαρισμάτων ἠξιώθησιν ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ σὺ γε ἄνετον ἐάσης τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς σου. Στρέφεσθαι δὲ αἰεὶ τοῦτο ἔθιζε περὶ τὴν μνήμην τῶν ποτέ σοι ἡμαρτημένων καὶ τῶν ἐν τῷ ἄδη ποινῶν, καὶ ὡς κατάδικον νοερώς ἑαυτὸν κατανόει. Οὕτω δὲ στρέφων ἐν τούτοις τὸν νοῦν καὶ οὕτω κατανοῶν ἑαυτὸν, συντετρομμέρον φυλάξεις τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πηγὴν βλύζουσαν ἕξεις τῆς κατανύξεως τὰ τῆς θείας χάριτος ῥεῖθρα, Θεὸν τε βλέποντα εἰς σὲ καὶ δίδοντά σοι πνεῦμα εἰς ἐπιστηριγμὸν τῆς καρδίας σου.

79 Νηστεία λελογισμένη, ἀγρυπνίαν μετὰ μελέτης καὶ προσευχῆς λαβοῦσα συνέμπορον, ταχέως τοῖς τῆς ἀπαθείας ὄροις ἐπιθῆναι ποιεῖ τὸν ἐργάτην αὐτῆς, ἡνίκα τοῦτον καὶ τὴν ψυχὴν, δι' ὑπερβολὴν ταπεινώσεως, καταντλουμένην ἔχοντα τοῖς δάκρυσιν ἕξει καὶ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πυρπολούμενον· εἰς τοῦτο δὲ ἐλθόντα, πρὸς τὴν εἰρήνην αὐτὸν τοῦ πνεύματος ἄγει, τὴν πάντα νοῦν ἐλεύθερον ὑπερέχουσαν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνοῖ τῷ Θεῷ.

80 Οὐχ οὕτω βασιλεὺς ἐπὶ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ μέγα φρονεῖν καὶ εἰς κράτος ἐναμδρονόμενος χαίρει, ὡς μοναχὸς ἐπὶ ψυχῆς ἀπαθείᾳ καὶ δάκρυσιν κατανύξεως. Ὁ μὲν γὰρ συμμαραϊνόμενον ἔχει τῇ βασιλείᾳ τὸ φρόνημα, ὃ δὲ συναπερχομένην ἐκείθεν καὶ μένουσαν μετ' εὐφροσύνης τὴν μακαρίαν ἀπάθειαν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας. Οἷα γὰρ τροχὸς μέσον ἀνθρώπων κυλίεται κατὰ τὴν παροῦσαν ὁ τοιοῦτος ζωὴν, μικρὰν μὲν τῇ γῆ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ προσεγγίζων διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, ὅλως δὲ σφαιροειδῶς πρὸς ἀέρα φερόμενος νοητόν, ἀνακυκλουμένην ἐν ἑαυτῷ φέρει τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸ τέλος καὶ τὰ εἶδη τῶν χαρισμάτων ἐγκεκολαμμένα τῷ στεφάνῳ τῆς ταπεινώσεως, ᾧ καὶ πλήθουσα ἔστι τράπεζα ἢ θεωρία τῶν ὄντων, πόμα δὲ ὁ κρατῆρ τῆς σοφίας, καὶ ἀνάπανσις ὁ Θεός.

81 Ὁ πόνοις ἀρετῶν ἑαυτὸν ἐκουσίως ἐκδούς καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως

γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, ἔργο της τὸ νὰ στρέφεται ἡ ψυχὴ γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα πράγματα, καὶ τέλος της τὸ νὰ προσκολληθεῖ στὸν Θεὸ ἢ διάνοια καὶ νὰ γίνεи ἓνα πρᾶγμα μαζί του, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ καὶ τὸν λόγὸ τοῦ ἀποστόλου⁹⁶.

78 Ἐὰν καὶ νεκρώθηκες ὡς πρὸς τὰ μέλη τῆς σάρκας καὶ ζωοποιήθηκες στὴν ψυχὴ μέσω τοῦ Πνεύματος καὶ ἀξιώθηκες ὑπερφυσικά χαρίσματα ἀπὸ τὸν Θεό, ὅμως ἐστὶν νὰ μὴν ἀφήσεις χαλαρὸ τὸ λογικὸ μέρος τῆς ψυχῆς σου, ἀλλὰ συνήθιζέ το νὰ στρέφουσαι πάντοτε γύρω ἀπὸ τὴ μνήμη τῶν ἁμαρτημάτων ποὺ ἔκανες κάποτε καὶ τῶν ποινῶν τοῦ ἁδῆ καὶ ἀναγνώριζε νοερὰ τὸν ἑαυτὸ σου ὡς κατὰδικὸ. Στρέφοντας ἔτσι τὸ νοῦ σ' αὐτὰ καὶ θεωρώντας ἔτσι τὸν ἑαυτὸ σου, θὰ διατηρήσεις τὸ πνεῦμα σου συντριμμένο καὶ θὰ ἔχεις τὴν πηγὴ τῆς κατάνυξης νὰ ἀναβλύζει τὰ νάματα τῆς θείας χάριτος, καὶ τὸν Θεὸ νὰ βλέπει σὲ σένα καὶ νὰ σοῦ δίνει τὸ Πνεῦμα γιὰ στήριγμα τῆς καρδιᾶς σου.

79 Ἡ συνετὴ νηστεία, ἔχοντας συνοδοιπόρο τὴν ἀγρυπνία μαζί μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν προσευχή, κάνει γρήγορα ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἀσκεῖ νὰ φθάσει στὰ ὄρια τῆς ἀπάθειας. Καὶ τότε ἡ ψυχὴ του ἀπὸ ὑπερβολικὴ ταπείνωση κατακλύζεται ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ ὁ ἴδιος φλέγεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ φθάνοντας σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, τὸν ὀδηγεῖ στὴν εἰρήνη τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία ξεπερνᾷ κάθε νοῦ ἐλεύθερο⁹⁷, καὶ μέσω τῆς ἀγάπης τὸν ἐνώνει μὲ τὸν Θεό.

80 Ὁ βασιλιάς δὲν χαίρεται τόσο νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴ δόξα καὶ τὴ βασιλεία του καὶ νὰ καυχιέται γιὰ τὴ δύναμή του, ὅσο ὁ μοναχὸς γιὰ τὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς καὶ τὰ δάκρυα τῆς κατάνυξης. Γιατὶ στὸν βασιλιά μαραινεται ἡ ἀλαζονεία μαζί μὲ τὴ βασιλεία, ἐνῶ στὸν μοναχὸ ἡ μακάρια ἀπάθεια φεύγει μαζί του στὴν ἄλλη ζωὴ καὶ μένει μὲ εὐφροσύνη στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες. Γιατὶ κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ ὁ μοναχὸς αὐτὸς κυλάει σὰν τροχὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, πλησιάζοντας μόνο λίγο τὴ γῆ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἔξαιτίας τῆς ἀνάγκης τῆς φύσης του, καὶ κινούμενος ὅλος κυκλικὰ πρὸς τὸν νοσητὸ ἀέρα, φέρει μέσα του τὴν ἀρχὴ νὰ ἀνακυκλώνεται πρὸς τὸ τέλος καὶ τὰ εἶδη τῶν χαρισμάτων χαραγμένα στὸ στεφάνι τῆς ταπείνωσης, στὸν ὁποῖο τράπεζα πλούσια εἶναι ἡ θεωρία τῶν ὄντων, ποτὸ ὁ κρατήρας τῆς σοφίας, καὶ ἀνάπαυση ὁ Θεός.

81 Ὅποιος παραδόθηκε μὲ τὴ θέλησή του στοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν

97. Φιλιπ. 4, 7.

δρόμον θερμότερον ἔξανύων, μεγάλων ἀξιούται ἀπὸ Θεοῦ δωρεῶν ἔνθεν τοι καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτων, εἰς θείας ἀποκαλύψεις καὶ ὀπτασίας ἔρχεται καὶ τοσοῦτον ὄλος φωτοειδῆς καὶ σοφὸς γίνεται, ὅσῳ καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῷ ὁ κάματος ἐπιτείνεται. Ὅσον δὲ πρὸς ὕψος ἀνέρχεται θεωρίας, τοσοῦτον καὶ τὸν φθόνον πολὺν τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐγείρει κατ' αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ φέρουσι ὄραν ἄνθρωπον εἰς ἀγγέλου φύσιν μεταβαλλόμενον, οὐ χάριν καὶ λεληθότως τὸ ὄξυ τῆς οἰήσεως θέλος θήγουσι κατ' αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν τὸν δόλον συνεῖς τῷ ὀχυρώματι προσφύγη τῆς ταπεινώσεως καταγνοῦς ἑαυτοῦ, ἐκφεύγει τὸν τῆς ὑπερηφανίας ὀλεθρον καὶ εἰς λυμένας εἰσάγεται σωτηρίας· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐγκαταλειφθεὶς ἄνωθεν, πνεύμασιν ἔξαιτοῦσιν ἐκδίδοται εἰς ἀκούσιον παιδευσιν, ἐπεὶ μὴ τῇ ἐκουσίῳ ἑαυτὸν ἐδοκίμασε. Τὰ δὲ εἰσι φιλήδονα καὶ φιλόσαρκα, πονηρὰ καὶ θυμώδη, ἃ καὶ ταπεινοῦσιν αὐτὸν ταῖς ἐπιφοραῖς δριμέως, ἕως οὐ ἐπιγνῶ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν καὶ θρηνήσας ἀποθήσῃ τὴν θάσανον καὶ εἴπη μετὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ αὐτός «ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπεινώσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιοματά σου».

82 Ὁ Θεὸς οὐ βούλεται ἡμᾶς εἶναι τοῖς πάθεσιν αἰεὶ ταπεινοῦς καὶ ὑπ' αὐτῶν διωκομένους ὡς λαγῶνους γενέσθαι καὶ τιθέναι πέτραν καταφυγὴν μόνον αὐτόν, ἐπεὶ οὐκ ἂν εἶπεν, «ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἔστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες», ἀλλὰ καὶ ὡς ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ἀνατρέχειν καὶ διψητικωτάτους γίνεσθαι τῶν ζωοποιῶν ναμάτων τοῦ Πνεύματος, ἵνα, καθάπερ ἐκεῖνοι, φύσει τοὺς ὄφεις ἐσθίουσι, τῇ ἐκ τοῦ πολλοῦ δρόμου θερμότητι τὴν ἰσοδόλον φύσιν τῶν ὄφεων εἰς μόσχον παραδόξως, ὡς φασι, μεταποιοῦσι, μηδὲν ἐκεῖθεν βλαπτόμενοι. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, πάντα λογισμὸν ἐμπαθείας ἐν γαστρὶ διανοίας δεχόμενοι, τῷ ἐμπύρῳ δρόμῳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος μεταποιοῦμεν δι' αἰχμαλωσίας εἰς εὐώδη καὶ σωτηριώδη πράξιν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἂν πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζειν φαινόμεθα διὰ πράξεως εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ ἄνω κόσμος οὐ διὰ χοϊκῶν καὶ ἀτελῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν καὶ τελείων καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναδεδραμηκότων τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ πληρωθῆναι δεῖται.

καὶ βαδίζει μὲ περισσότερο ζῆλο τὸ δρόμο τῆς ἄσκησης ἀξιῶνεται μεγάλες δωρεές ἀπὸ τὸν Θεό. Ἔτσι προχωρῶντας πρὸς τὸ μέσο, ἔρχεται σὲ θεῖες ἀποκαλύψεις καὶ ὄπτασιες καὶ γίνεται ὅλος τόσο φωτεινός καὶ σοφός, ὅσο περισσότερο αὐξάνεται καὶ ὁ κἄματος τῶν ἀγώνων του. Καὶ ὅσο ἀνεβαίνει σὲ ὕψος θεωρίας, τόσο προκαλεῖ ἐναντίον του πολὺ τὸ φθόνο τῶν ὀλέθριων δαιμόνων, γιατί δὲν ἀνέχονται νὰ βλέπουν ἕναν ἄνθρωπο νὰ μεταβάλλεται σὲ φύση ἀγγέλου καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀκονίζουν στὰ κρυφὰ ἐναντίον του τὸ ὄξυ βέλος τῆς ἀλαζονείας. Καὶ ἂν βέβαια ἀναγνωρίσει τὸ δόλο καὶ καταφύγει στὸ ὄχυρὸ τῆς ταπείνωσης, κατηγορῶντας τὸν ἑαυτὸ του, ἀποφεύγει τὸν ὄλεθρο τῆς ὑπερηφάνειας καὶ εἰσέρχεται σὲ λιμάνια σωτηρίας. Ἄν ὅμως ὄχι, ἀφοῦ ἐγκαταλειφθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, παραδίνεται σὲ πνεύματα ποὺ ζητοῦν νὰ ριφθεῖ σὲ ἀκούσια παιδεία, ἀφοῦ δὲν διάλεξε τὴν ἐκούσια. Τὰ πνεύματα αὐτὰ εἶναι φιλήδονα καὶ φιλόσαρκα, πονηρὰ καὶ γεμάτα θυμὸ, καὶ τὸν ταπεινῶνουν μὲ τὶς σφοδρὲς ἐπιθέσεις τους, μέχρι ν' ἀναγνωρίσει τὴν ἀδυναμία του καὶ ἀφοῦ θρηνήσει, ν' ἀπομακρύνει τὴ δοκιμασία καὶ νὰ πει καὶ ὁ ἴδιος μαζί μὲ τὸ Δαβὶδ· «εἶναι εὐεργετικὸ γιὰ μένα ποὺ μὲ ταπείνωσες, γιὰ νὰ γνωρίσω τὸ θέλημά σου»⁹⁸.

82 Ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ εἶμαστε πάντοτε δειλοὶ στὰ πάθη καὶ ὅταν διωκόμαστε ἀπ' αὐτὰ νὰ γινόμαστε σὰν τοὺς λαγούς, καὶ νὰ θεωροῦμε αὐτὸν μόνο «πέτρα καταφυγῆς»⁹⁹, γιατί δὲν θὰ ἔλεγε, «ἐγὼ σᾶς εἶπα ὅλοι εἶστε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»¹⁰⁰. Ἀντίθετα, θέλει σὰν τὰ ἐλάφια νὰ τρέχουμε στὰ ψηλὰ βουνὰ¹⁰¹ τῶν ἐντολῶν του καὶ νὰ διψοῦμε πάρα πολὺ τὰ ζωοποιὰ νάματα τοῦ Πνεύματος, ὥστε, ὅπως αὐτὰ τρώγοντας ἀπὸ τὴ φύση τους τὰ φίδια μεταβάλλουν παράδοξα, ὅπως λέγουν, μὲ τὴ θερμότητα ἀπὸ τὸ πολὺ τρέξιμο τὴ δηλητηριώδη φύση τῶν φιδιῶν μὲ μόσχο, χωρὶς νὰ βλάπτονται καθόλου ἀπ' αὐτό, ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ὅταν δεχόμαστε κάθε λογισμὸ ἐμπάθειας στὴν κοιλιά τῆς διάνοιας, μὲ τὸ ὀλόθερμὸ τρέξιμο στὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος νὰ τὸν μεταβάλλουμε μὲ αἰχμαλωσία σὲ εὐωδιαστὴ καὶ σωτήρια πράξη τῆς ἀρετῆς, γιὰ νὰ φαινόμεστε ὅτι αἰχμαλωτίζουμε μὲ τὴν πράξη κάθε σκέψη καὶ τὴν κάνουμε νὰ ὑπακούει στὸν Χριστό¹⁰². Γιατὶ ὁ οὐράνιος κόσμος πρέπει νὰ γεμίσει ὄχι μὲ χοϊκοὺς καὶ ἀτελεῖς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ πνευματικούς καὶ τέλειους, ποὺ ἔχουν φθάσει στὴν τελειότητα, τῆς ὁποίας μέτρο εἶναι ὁ Χριστός¹⁰³.

101. Ψαλμ. 103, 18.

102. Β' Κορ. 10, 5.

103. Ἐφ. 4, 13.

83 Ὁ αἰεὶ περὶ τὸ αὐτὸ στρεφόμενος καὶ μὴ πορρωτέρω κινηθῆναι βουλόμενος, ἡμιόνῳ τῷ περὶ τὴν μηχανὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κινουμένῳ ἔοικεν. Ὁ γὰρ αἰεὶ μαζόμενος τῇ σαρκὶ καὶ περὶ τὴν γυμνασίαν τοῦ σώματος ἐνασχολούμενος μόνην διὰ πάσης κακοπαθείας, ἔλαθεν ἑαυτὸν τὰ μέγιστα ζημιούμενος, ὡς μὴ καταλαβὼν τοῦ θείου βουλήματος τὸν σκοπὸν. «Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία», κατὰ τὸν Παῦλον, «πρὸς ὀλίγον ἔστιν ὠφέλιμος», ἕως οὗ τὸ χοϊκὸν φρόνημα καταποθῆ τῆς σαρκὸς τοῖς τῆς μετανοίας ρεύμασι καὶ ἡ ζωοποιὸς τοῦ Πνεύματος νέκρωσις τῷ σώματι ἐπιγένηται καὶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος βασιλεύσῃ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν, ἡ δὲ εὐσέβεια τῆς ψυχῆς, ἡ διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως καὶ τῶν ἀθανάτων φυτῶν, τῶν θείων ἐννοιῶν λέγω, θεωρουμένη ὡς ξύλον ζωῆς ἐν τῇ νοερᾷ τοῦ νοὸς ἐργασία, πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ὠφέλιμός ἐστιν, ὡς καθαρότητα καρδίας ἐργαζομένη, ὡς εἰρηνοποιοῦσα ἐν ταῖς δυνάμεσιν αὐτῆς, νοὸς φωτισμὸν, ἀγνεΐαν σώματος, σωφροσύνην, περιεκτικὴν ἐγκράτειαν, ταπεινοφροσύνην, κατάνυξιν, ἀγάπην, ἀγιασμόν, γνῶσιν οὐράνιον, σοφίαν λόγου καὶ θεωρίαν Θεοῦ Ὅς τοίνυν ἐκ πολλῆς γυμνασίας ἐνέδραμεν εἰς τὴν τοιαύτην τελειότητα τῆς εὐσεβείας, τὴν ἐρυθρὰν τῶν παθῶν διαπεράσας θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσῆλθε, ἐξ ἧς ῥεεὶ τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, ἡ ἀδαπάνητος τῶν ἀγίων τρυφή.

84 Ὁ μὲν μὴ προαιρούμενος ἀπὸ τῶν μερικῶν καὶ πρὸς ὀλίγον τὸ ὠφέλιμον ἐχόντων ἀναστῆναι καὶ ἐπὶ τὰ καθόλου ἐπ' ὠφελῆ ἀνελθεῖν, ἔτι τὸν πιτυρίαν ἄρτον ἐσθίει ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ· διό καὶ ἀνόρεκτον ἐπιφέρεται τὴν ψυχὴν τοῦ νοητοῦ μάννα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκρεύσαντος μέλιτος ἀπὸ τῆς ῥαγείσης πέτρας τῷ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ ἀκηκοῶς, «ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν», καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου φωνῆς ἐγερθεὶς τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας καὶ ἐσθίειν τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἀφείς, τὴν αἴσθησιν ἀπεσεΐσατο καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τοῦ κρατῆρος ἐγεύσατο, οὗτος ἔγνω, ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος, ὡς πεπληρωκὸς μὲν τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου, ἀνελθὼν δὲ εἰς τὸ ὑπερῶον καὶ τὴν ἐπιδημίαν περιμένων τοῦ Παρακλήτου.

85 Κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐμφιλοσόφου ζωῆς, δεῖ πάντως ἡμᾶς ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον σπουδαίως ἀνέρχεσθαι, ὡς ἀεικινήτους ὄντας περὶ Θεὸν καὶ στάσιν μὴ

104. Α' Τιμ. 4, 8.

105. Πρβλ. Β' Κορ. 4, 11.

106. Α' Τιμ. 4, 8.

107. Πρβλ. Ἐξ. 3, 8.

108. Γεν. 3, 19.

109. Δευτ. 32, 13. Ψαλμ. 80, 17.

83 “Οποιος γυρίζει πάντοτε γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο καὶ δὲν θέλει νὰ κινηθεῖ πιὸ μακριά, μοιάζει μὲ ἡμίονο πού κινεῖται στὸ ἴδιο σημεῖο γύρω ἀπὸ τὸ μαγγάνι. Γιατὶ ὅποιος μάχεται πάντοτε μὲ τὴ σὰρκα καὶ ἀσχολεῖται μόνο μὲ τὴν ἀσκησι τοῦ σώματος, μὲ κάθε ταλαιπωρία ζημειώνεται πάρα πολύ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, ἐπειδὴ δὲν ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ τοῦ θείου θελήματος. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, «ἡ σωματική ἀσκησι ὠφελεῖ λίγο»¹⁰⁴, μέχρι πού τὸ χοϊκὸ φρόνημα τῆς σάρκας νὰ καταποθεῖ ἀπὸ τὰ ρεύματα τῆς μετάνοιας, καὶ νὰ ἐμφανισθεῖ κατόπιν στὸ σῶμα ἡ ζωοποιὸς νέκρωσι τοῦ Πνεύματος καὶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος ἐπικρατήσῃ στὴ θνητὴ σὰρκα μας¹⁰⁵. Ἀντίθετα ἡ εὐσέβεια τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μέσω τῆς γνώσης τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀθάνατων φυτῶν, τῶν θείων δηλαδὴ ἐννοιῶν, θεωρούμενη σὰν τὸ δένδρο τῆς ζωῆς στὴ νοερὴ ἐργασία τοῦ νοῦ, εἶναι πάντοτε καὶ σὲ ὅλα ὠφέλιμη¹⁰⁶, ἐπειδὴ προκαλεῖ καθαρότητα καρδιᾶς, εἰρήνευσι τῶν δυνάμεών της, φωτισμὸ τοῦ νοῦ, ἀγνότητι σώματος, σωφροσύνη, ἀγιασμὸ, οὐράνια γνώσι, σοφία λόγου καὶ θεωρία Θεοῦ. “Οποιος λοιπὸν ἔφθασε ἀπὸ πολλὴ ἀσκησι σὲ τέτοια τελειότητα τῆς εὐσέβειας, ἀφοῦ πέρασε τὴν ἐρυθρὰ θάλασσα τῶν παθῶν, μπῆκε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ρέει τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι¹⁰⁷ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀνεξάντλητη ἀπόλαυσι τῶν ἀγίων.

84 “Οποιος δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὰ μερικὰ καὶ λίγο ὠφέλιμα καὶ νὰ ἀνεβεῖ στὰ καθολικὰ ὠφέλιμα, τρώγει ἀκόμη τὸν πιτυροῦχο ἄρτο καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου του¹⁰⁸, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ ἀπόφασι τοῦ Θεοῦ. Γι’ αὐτὸ καὶ ἔχει ψυχὴ χωρὶς ὄρεξι γιὰ τὸ νοητὸ μάννα καὶ τὸ μέλι πού ἔρρευσε ἀπὸ τὴν πέτρα πού σχίσθηκε γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες¹⁰⁹. “Οποιος ὁμως ἄκουσε τὴν ἐντολή, «σηκωθεῖτε, ὡς φύγουμε ἀπὸ ἐδῶ»¹¹⁰, καὶ ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ διδασκάλου σηκώθηκε ἀπὸ τὴν ἐπίπονη ἐργασία καὶ σταμάτησε νὰ τρώγει τὸν ἄρτο τῆς ὀδύνης, ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν αἴσθησι καὶ γεύθηκε ἀπὸ τὸν κρατήρα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς γνώρισε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι Χριστός¹¹¹, ἐπειδὴ ἔχει ἐκπληρώσει τὸ νόμο τῶν ἐντολῶν στὴ διακονία τοῦ λόγου, καὶ ἀφοῦ ἀνέβηκε στὸ ὑπερῶο, περιμένει τὴν ἔλευσι τοῦ Παρακλήτου¹¹².

85 Σύμφωνα μὲ τὶς τάξεις καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ βαδίζουμε πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ νὰ ἀνεβαίνουμε μὲ ζῆλο πρὸς τὸ ἀνώτερο, σὰν νὰ εἴμαστε ἀεικίνητοι γύρω ἀπὸ τὸν

110. Ἰω. 14, 31.

11. Ψαλμ. 33, 9.

112. Πράξ. 2, 1-13.

εἰδότες ποτέ τοῦ καλοῦ. Ἐνθεν τοι καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἐμπράκτου ἀσκήσεως ἐπὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως, ἀπὸ δὲ ταύτης ἐπὶ τὴν μυστικὴν τοῦ λόγου θεολογίαν ἀνέρχεσθαι χρὴ καὶ καταπαύειν ἐν αὐτῇ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τῆς σωματικῆς γυμνασίας, ὡς ὑπεράνω γεγονότας τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως τὴν γνῶσιν εἰληφότας τὴν εὐδιάκριτον. Εἰ δὲ οὕτω ταύτης τῆς διακρίσεως ἐλάβομεν τὴν γνῶσιν, οὐδὲ οὕτως ὀδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὸ τελειότερον οἶδαμεν ἐπιτείνεσθαι χεῖρους ἔτι τῶν κατὰ κόσμον ἔσμεν, οἳ ὄρον οὐκ οἶδασι προκοπῆς τῆς ἐχούσης ἀξίας, οὐδὲ στάσιν τῆς ἀναβάσεως, ἕως πρὸς τὸ ὑπερκείμενον τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν ἀνέλθωσι καὶ τὴν περὶ τούτου ἔφεσιν ἐν αὐτῷ καταπαύσωσιν.

86 Ἡ εὐτόνως ἐν θερμότητι καθαιρομένη ψυχὴ διὰ πόνων ἀσκήσεως, ἀνγάζεται ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς καὶ ὄρᾱν κατὰ μικρὸν ἄρχεται φυσικῶς τὸ δοθὲν αὐτῇ κάλλος ἀρχῆθεν ἀπὸ Θεοῦ καὶ πλατύνεσθαι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πεποιηκότος αὐτήν. Καθόσον δὲ τρανοῦνται αὐτῇ ἐκ καθάρσεως αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος ἀπογυμνοῦται αὐτῇ καὶ γνωρίζεται, κατὰ τοσοῦτον τοὺς πόνους τῆς γυμνασίας καὶ αὐτὴ πληθύνει εἰς πλείονα κάθαρσιν ἑαυτῆς, ἵνα καθαρῶς, ἥς ἠξιώθη δωρεᾶς, καταμάθῃ τὴν δόξαν καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀναλάβῃ καὶ τὴν εἰκόνα καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ τῆς ὕλης ἀνασώσῃ τῷ πλάσαντι, καὶ οὐδαμῶς τῆς προσθήκης τῶν πόνων ἐνδίδωσιν, ἕως οὗ ῥύπου παντὸς καὶ μολυσμοῦ ἑαυτὴν ἐκκαθάρῃ καὶ ἀξίαν εἰς θεωρίαν καὶ ὁμιλίαν Θεοῦ ἀπεργάσῃται.

87 «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου», ὁ ὑπὸ τῆς ἀχλύος ἔτι τοῦ γεώδους φρονήματος καλυπτόμενος βοᾷ πρὸς Θεόν. Ἡ γὰρ τοῦ χοϊκοῦ νοὸς ἀγνοία, ἀχλὺς οὐσα καὶ ζόφος βαθύς, τὰς ὁράσεις τῆς ψυχῆς ἐπικαλύπτουσα, σκοτεινὴν αὐτήν καὶ ζοφώδη περὶ τὸ νοεῖν τὰ θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα ἀπεργάζεται, μὴ δυναμένην πρὸς τὰς ἀνάγας τοῦ θείου φωτὸς ἀτενίξειν ἢ ἐν ἀπολαύσει γίνεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ταῦτα δὲ ἀποκαλυπτομένη διὰ μετανοίας τοὺς ὀφθαλμούς, ὄρᾱ κα-

Θεοῦ, καὶ νὰ μὴν γνωρίζουμε ποτὲ στάση τοῦ καλοῦ. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἀσκήση πρέπει νὰ βαδίζουμε στὴ φυσικὴ θεωρία τῆς κτίσης, καὶ ἀπ' αὐτὴ ν' ἀνεβαίνουμε στὴ μυστικὴ θεολογία τοῦ λόγου καὶ νὰ ξεκουραζόμαστε σ' αὐτὴ ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα τῆς σωματικῆς ἀσκήσης, ἐπειδὴ γίναμε ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ταπεινότητά τοῦ σώματος καὶ λάβαμε τὴν εὐδιάκριτη γνώση τῆς ἀληθινῆς διάκρισης. Ἄν ὅμως δὲν ἐλάβουμε ἀκόμη τὴν γνώση αὐτῆς τῆς διάκρισης καὶ δὲν ξέρουμε νὰ βαδίζουμε ἔτσι πρὸς τὰ ἔμπροσθ καὶ νὰ ὑψωνόμαστε πρὸς τὸ τελειότερο, εἴμαστε χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν ὄριο προκοπῆς πού ἀξίζει, οὔτε στάση τῆς ἀνάβασης, μέχρι πού ν' ἀνεβοῦν στὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀξιώματα καὶ νὰ σταματήσουν σ' αὐτὸ τὴν ἐπιθυμία τους γι' αὐτό.

86 Ἡ ψυχὴ πού καθαρίζεται βαθιὰ καὶ θερμὰ μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσης φωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς καὶ ἀρχίζει σιγά-σιγά νὰ βλέπει μὲ φυσικὸ τρόπο τὸ κάλλος πού τῆς ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Θεὸς καὶ νὰ πλατύνεται στὴν ἀγάπη τοῦ δημιουργοῦ της. Καὶ ὅσο πιὸ δυνατὰ λάμπουν σ' αὐτὴ ἀπὸ τὴν κάθαρσή της οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀποκαλύπτεται σ' αὐτὴ τὸ φυσικὸ της κάλλος καὶ τῆς γίνεται γνωστὸ, τόσο καὶ αὐτὴ αὐξάνει τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσης γιὰ περισσότερη κάθαρση τοῦ ἑαυτοῦ της, γιὰ νὰ μάθει καθαρὰ τὴ δόξα τῆς δωρεᾶς πού ἀξιώθηκε καὶ νὰ λάβει πάλι τὴν παλαιὰ εὐγένεια, κι ἔτσι νὰ ἐπαναφέρει τὴν εἰκόνα καθαρὴ καὶ χωρὶς μίξη τῆς ὕλης σ' ἐκεῖνον πού τὴν ἔπλασε. Καὶ δὲν ὑποχωρεῖ καθόλου στοὺς πρόσθετους κόπους, ὥσπου νὰ καθαρῖσει τὸν ἑαυτό της ἀπὸ κάθε ρύπο καὶ μολυσμὸ καὶ νὰ τὸν καταστήσει ἄξιο γιὰ τὴ θεωρία καὶ τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεό.

87 «Ἐσκέπασε τὰ μάτια μου, καὶ τότε θὰ κατανοήσω τὸ θαυμάσιο περιεχόμενον τοῦ νόμου σου»¹¹³, φωνάζει στὸν Θεὸ ὁποῖος ἀκόμη σκεπάζεται ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τοῦ γήινου φρονήματος. Γιατὶ ἡ ἄγνοια τοῦ χοϊκοῦ νοῦ, ὄντας ὁμίχλη καὶ βαθὺ σκοτάδι, σκεπάζει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ τὴν καθιστᾷ σκοτεινὴ καὶ ζοφώδη στὸ νὰ κατανοεῖ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀτενίζει πρὸς τὶς λάμπεις τοῦ θείου φωτός ἢ νὰ ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, «τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν τὰ σκέφθηκε»¹¹⁴. Αὐτὰ ὅμως, καθὼς ξεσκεπάζονται τὰ μάτια της μέσω τῆς μετάνοιας,

114. Α' Κορ. 2, 9.

θαρῶς, ἀκούει ἐν γνώσει καὶ νοεῖ συνετῶς, οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ἀναβάσεις περὶ τούτων διατίθεται νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ἐνθὲν τοι καὶ ἀπογευσαμένη τοῦ ἡδέος αὐτῶν τρανοῦται τὴν γνώσιν, καὶ διὰ λόγου σοφίας Θεοῦ διηγεῖται πᾶσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, καὶ πάντας εἰς τὴν μετουσίαν τῶν τοιούτων προτρέπεται διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ δακρῶν ἐλθεῖν.

88 Ἐπὶ τῶν χαρισμάτων ὄντων τοῦ Πνεύματος, ἄνωθεν ὁ λόγος ἀρχόμενος, ἀπὸ τῆς σοφίας ἀπαριθμεῖται αὐτά, καὶ καταβιδᾷ τὸ τέλος εἰς τὸν θεῖον φόβον τοῦ Πνεύματος, «πνεῦμα», λέγων, «σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα βουλής, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ». Ἡμᾶς δὲ δεῖ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ καθαιρόντος ἄρχεσθαι, ὅς ἐστι τῶν κολάσεων, ἵνα διὰ τούτου καλῶς πρότερον τὴν ἀποχὴν τοῦ κακοῦ ποιήσαντες καὶ διὰ μετανοίας προκαθαρθέντες τῶν σπύλων τῆς ἁμαρτίας, ἐπὶ τὸν φόβον τοῦ πνεύματος τὸν ἄγνον καταστήσωμεν τοῦτον, καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι πρὸς αὐτόν καὶ καταπαύοντες ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς.

89 Ὁ ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς κρίσεως ἐναρξάμενος καὶ εἰς καθαρότητα καρδίας διὰ δακρῶν προκόπτων τῆς μετανοίας, πληροῦται πρῶτον σοφίας, ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ ταύτης ὁ φόβος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐστὶν εἶτα συνέσεως καὶ μεθ' ἅμα βουλής, δι' ἧς ἐαυτῷ τὰ λυσιτελεῖ βουλευέσθαι κατασπάζεται. Εἰς τοῦτο δὲ προκόψας διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἰς γνώσιν τῶν ὄντων ἀνέρχεται καὶ λαμβάνει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀκριβεστάτην τὴν εἶδησιν. Ἐντεῦθεν δὲ ὅλος εὐσεβείας γενόμενος ἐνδιαίτημα, εἰς τὴν τῆς ἀγάπης ἀκρόπολιν ἀνεληθὴν τελειοῦται, καὶ εὐθύς ὁ ἄγνος τοῦ Πνεύματος φόβος λαμβάνει αὐτόν εἰς τὸ φυλάττειν τὸν ἐναποτιθέμενον θησαυρὸν ἐν αὐτῷ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οὗτος ὁ φόβος λίαν σωτήριος ὢν, τὸν εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἀγάπης ἀνυψωθέντα σύντρομον ποιεῖ καὶ ἐναγώνιον, φόβῳ τοῦ μὴ ἐκπεσεῖν τοῦ τοιούτου ὕψους τῆς ἀγάπης Θεοῦ καὶ πάλιν εἰς τὸν φόβον ἀπορριφῆναι τὸν φρικτὸν τῆς κολάσεως

90 Ἄλλως τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας βίον τῶν Γραφῶν ἢ ἀνάγνωσις γίνεται, καὶ ἄλλως τοῖς ἐπὶ τὸ μέσον προκόψασιν, καὶ ἑτέρως τοῖς ἐπὶ τὸ τέλειον ἀνατρέχουσι. Τοῖς μὲν γὰρ ἄρτος γίνεται τρα-

τὰ βλέπει καθαρά, τὰ ἀκούει μὲ γνώση καὶ τὰ κατανοεῖ μὲ σύνεση. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ προκαλεῖ στὴν καρδιά της ὑψηλὰ νοήματα γι' αὐτὰ¹¹⁵, καὶ ἔτσι, ἀφοῦ γεύθηκε τὴ γλυκύτητά τους, ἀποκτάει σαφὴ γνώση καὶ μὲ λόγο σοφίας Θεοῦ διηγεῖται σὲ ὅλους τὰ θαυμάσια ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν¹¹⁶, καὶ προτρέπει ὅλους νὰ συμμετάσχουν στὰ ἀγαθὰ αὐτὰ μὲ πολλοὺς ἀγῶνες καὶ δάκρυα.

88 Τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος εἶναι ἑπτὰ, καὶ ἀρχίζοντας ὁ λόγος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ ἀριθμεῖ ἀπὸ τὴ σοφία καὶ κατεβαίνει στὸ τέλος στὸ θεῖο φόβο τοῦ Πνεύματος λέγοντας· «πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα θελήσεως, πνεῦμα δυνάμεως, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσέβειας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ»¹¹⁷. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει νὰ ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ φόβο ποὺ καθαρίζει, ποὺ εἶναι ὁ φόβος τῶν κολάσεων, ὥστε, ἀφοῦ πρῶτα μ' αὐτὸν ἐπιτύχουμε σωστὰ τὴν ἀποχὴ τοῦ κακοῦ καὶ μὲ τὴ μετάνοια καθαρισθοῦμε ἀπὸ τὰ στίγματα τῆς ἁμαρτίας, νὰ καταλήξουμε σ' αὐτὸν τὸν ἀγνὸ¹¹⁸ φόβο τοῦ Πνεύματος, βαδίζοντας σταδιακὰ σ' αὐτὸν καὶ τελειώνοντας σ' αὐτὸν κάθε ἐργασία τῆς ἀρετῆς.

89 Ὅποιος ἔκανε ἀρχὴ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κρίσης καὶ προχωρεῖ στὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, γεμίζει πρῶτα ἀπὸ σοφία, ἀφοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, ἀρχὴ της εἶναι ὁ φόβος¹¹⁹. Στὴ συνέχεια γεμίζει ἀπὸ σύνεση καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ θέληση, μὲ τὴν ὁποία ἐπιδιώκει νὰ ἀποφασίζει τὰ ὠφέλιμα στὸν ἑαυτό του. Καὶ ἀφοῦ προχωρήσει σ' αὐτὸ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, ἀνεβαίνει στὴ γνώση τῶν ὄντων καὶ κατανοεῖ ἀκριβέστατα τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα πράγματα. Καὶ ἔτσι, ἀφοῦ γίνει ὀλόκληρος κατοικία τῆς εὐσέβειας, ἀνεβαίνει στὴν ἀκρόπολη τῆς ἀγάπης καὶ γίνεται τέλειος. Ἀμέσως τότε τὸν κυριεύει ὁ ἀγνὸς φόβος τοῦ Πνεύματος γιὰ νὰ φυλάγει τὸν θησαυρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ποὺ ἔχει ἀποτεθεῖ μέσα του. Αὐτὸς ὁ φόβος, ποὺ συντελεῖ πάρα πολὺ στὴ σωτηρία, γεμίζει τροῦμο καὶ ἀγωνία ἐκείνον ποὺ ἀνυψώθηκε στὸν περίοπο τόπο τῆς ἀγάπης ἀπὸ φόβο μήπως πέσει ἀπ' αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ ριφθεῖ πάλι στὸν φρικτὸ φόβο τῆς κόλασης.

90 Μὲ ἄλλον τρόπο γίνεται ἡ ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν ἀπὸ ὅσους ἀρχίζουν τὸ βίο τῆς εὐσέβειας, μὲ ἄλλον ἀπὸ ὅσους προχώρησαν στὸ μέσο, καὶ μὲ ἄλλον ἀπὸ ὅσους τρέχουν πρὸς τὴν τελειότητα. Στούς

118. Πρὸβλ. Ψαλμ. 18, 10.

119. Παροιμ. 1, 7.

πέξης Θεοῦ, στηρίζων τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ὃς καὶ δύναμιν ἰσχύος παρέχει αὐτοῖς εἰς τὴν συμπλοκὴν τῶν ἐνεργούντων τὰ πάθη πνευμάτων καὶ μαχητὰς ἀνδρείους κατὰ τῶν δαιμόνων τούτους ἀποτελεῖ, ὡς λέγειν αὐτοὺς «ἤτοιμάσας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με». Τοῖς δὲ οἶνος ποτηρίου θείου, εὐφραίνων τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ ἐξιστῶν αὐτοὺς τῇ δυνάμει τῶν ἐννοιῶν καὶ τὸν νοῦν ἐπαίρων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀποκτείνοντος γράμματος καὶ πρὸς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐρευνητικῶς ἐμβιδάζων καὶ ὄλον γεννητικόν τε καὶ ἐφευρετικὸν νοημάτων ἀπεργαζόμενος, ὡς καὶ αὐτοὺς οἰκείους λέγειν· «καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον». Τοῖς δὲ ἔλαιον θείου Πνεύματος, λιπαῖνον αὐτῶν τὴν ψυχὴν καὶ καταπραῦνον καὶ ταπεινοῦν αὐτὴν τῇ ὑπερβολῇ τῶν θείων ἐλάμψεων καὶ ὄλην ὑπεράνω ποιοῦν τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως, ὡς καὶ αὐτὴν καυχωμένην βοᾷν «ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου» καί, «τὸ ἔλεός σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου καταδιώξει με».

91 Ὡς ἂν ἐμπόνως διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου κατευθυνώμεθα πρὸς τὸν Θεόν, τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐκμειοῦντες, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τὸν ἀπὸ τῆς γεωργίας τῶν ἀρετῶν γεωργούμενον καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων στηρίζοντα, τρέφεται ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ τραπέζῃ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ. Ὅταν δὲ διὰ τῆς ἀπαθείας ἁγιασθῇ παρ' ἡμῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ αὐτὸς βασιλεύσῃ ἐν πάσαις ἡμῶν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, καθυποτάξας καὶ εἰρηνεύσας τὰ διεστῶτα, φημὶ δὴ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι λογισμῷ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ γένηται ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ ἡμῶν, τότε πόμα καινὸν ὑπὲρ λόγον τῆς σοφίας τοῦ λόγου, κιονώμενον ἐν κατανύξει καὶ γνώσει μυστηρίων μεγάλων, πίνει μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ τῇ εἰς ἡμᾶς γινομένη, ἐν μετουσίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος γινομένοις ἡμῖν τοῦ ἁγίου καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιούμενοις ἡμῖν ἀλλοιώσιν, ἐν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοῦς ἡμῶν, τότε Θεὸς ὢν θεοῖς συνέσεται ἡμῖν, ὡς ἀποθανατίζων τὸ πρόσλημμα.

92 Ὅταν τὸ ἄσχετον ὕδωρ τῶν ἐμπαθῶν τοῦ νοῦς λογισμῶν διὰ τῆς ἐπιδημίας κατασχεθῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἄλμυρὰ τῶν ἀπρε-

120. Ψαλμ. 103, 15.

123. Ψαλμ. 22, 5.

121. Ψαλμ. 22, 5.

124. Ψαλμ. 22, 5.

122. Β' Κορ. 3, 6.

125. Ψαλμ. 22, 6.

πρώτους δηλαδή γίνεται ἄρτος ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ Θεοῦ ποὺ στηρίζει τις καρδιές τους¹²⁰ στοὺς ἱεροὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς καὶ τοὺς παρέχει δύναμη πολλή στὴ σύγκρουση μὲ τὰ πνεύματα ποὺ ἐνεργοῦν τὰ πάθη καὶ τοὺς καθιστᾷ μαχητὲς ἀνδρείους ἐναντίον τῶν δαιμόνων, ὥστε νὰ λέγουν· «ἐτοιμάσες ἐνώπιόν μου τραπέζι ἀπέναντι σ' ἐκείνους ποὺ μὲ θλίβουν»¹²¹. Στούς δεύτερους γίνεται κρασί ἀπὸ θεῖο ποτήρι ποὺ εὐφραίνει τις καρδιές τους, τοὺς διεγείρει μὲ τὴ δύναμη τῶν ἐννοιῶν καὶ ἀνυψώνει τὸ νοῦ τους ἀπὸ τὸ γραπτὸ νόμο ποὺ καταδικάζει σὲ θάνατο¹²², καὶ τὸν φέρνει στὰ βᾶθη τοῦ Πνεύματος γιὰ ἔρευνα, κάνοντάς τον τελείως ἱκανὸ νὰ γεννάει καὶ νὰ ἐπινοεῖ νοήματα, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ λέγουν κατάλληλα· «καὶ τὸ ποτήρι σου μὲ μεθάει σὰν τὸ πιὸ δυνατὸ κρασί»¹²³. Στούς τελευταίους τέλος γίνεται λάδι θείου Πνεύματος ποὺ ἀλείφει τὴν ψυχὴ τους καὶ τὴν καταπραΰνει, τὴν ταπεινώνει μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῶν θείων ἐλλάμψεων καὶ τὴν κάνει ὅλη ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τοῦ σώματος, ὥστε καὶ αὐτὴ νὰ καυχιέται φωνάζοντας· «ἄλειψες μὲ λάδι τὸ κεφάλι μου»¹²⁴, καὶ «τὸ ἔλεός σου θὰ μὲ ἀκολουθεῖ ὅλες τις ἡμέρες τῆς ζωῆς μου»¹²⁵.

91 Ὅσο ἀκόμα μὲ τοὺς κόπους τῆς πρακτικῆς ἀσκήσης καὶ μὲ ἰδρώτα τοῦ προσώπου μας κατευθυνόμαστε πρὸς τὸν Θεό, συγκρατώντας τὰ πάθη τῆς σαρκας, ὁ Κύριος τρώγει μαζί μας στὸ τραπέζι τῶν χαρισμάτων του τὸν ἐπιούσιο ἄρτο¹²⁶ ποὺ παρασκευάζεται ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν καὶ στηρίζει τις καρδιές τῶν ἀνθρώπων¹²⁷. Ὅταν ὁμως μὲ τὴν ἀπάθεια ἀγιασθεῖ τὸ ὄνομά του ἀπὸ μᾶς¹²⁸ καὶ αὐτὸς γίνει ἔξουσιαστὴς ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς μας ὑποτάσσοντας καὶ εἰρηνεύοντας τὰ ἀντίθετα, ἐννοῶ τὸ κατώτερο στὸν ἀνώτερο λογισμό, καὶ γίνει τὸ θέλημά του καὶ ἀπὸ μᾶς ὅπως γίνεται στὸν οὐρανὸ¹²⁹, τότε πίνει μαζί μας στὴ βασιλεία του¹³⁰, ποὺ γίνεται σ' ἐμᾶς καινούργιο ποτὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ λόγο τῆς σοφίας τοῦ λόγου, ἀναμιγμένο μὲ κατάνυξη καὶ γνώση μεγάλων μυστηρίων. Καὶ ὅταν γίνουμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ πάθουμε τὴν καλὴ μεταβολὴ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ μας¹³¹, τότε, ὄντας Θεός, θὰ εἶναι μαζί μας σὰν νὰ εἴμαστε θεοὶ ἐπειδὴ κάνει ἀθάνατο τὸ σῶμα μας.

92 Ὅταν τὸ ἀσυγκράτητο νερὸ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τοῦ νοῦ συγκρατηθεῖ μὲ τὴν ἔλευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἀλμυρὴ ἄδυσ-

126. Ματθ. 6, 11.

129. Ματθ. 6, 10.

127. Ψαλμ. 103, 15.

130. Πρβλ. Μάρκ. 14, 25.

128. Πρβλ. Ματθ. 6, 9.

131. Ρωμ. 12, 2.

πῶν ἐννοιῶν τε καὶ ἐνθυμήσεων ἄβυσσος δι' ἐγκρατείας καὶ μελέτης θανάτου χαλινωθῆ, τότε φυσᾷ τὸ θεῖον Πνεῦμα τῆς μετανοίας καὶ κατέρχονται τὰ τῆς κατανύξεως ὕδατα, ἅτινα ὁ Θεὸς καὶ Δεσπότης ἐν τῷ τῆς μετανοίας θάλλων νιπτῆρι, τοὺς νοητοὺς ἡμῶν ἀποκαθαίρει πόδας καὶ πατεῖν ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ τὴν αὐλὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

93 Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος γεγονὼς σὰρξ καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσας καὶ ἄνθρωπος τέλειος χρηματίσας, χωρὶς ἁμαρτίας, ὡς Θεὸς τέλειος ταύτην ἀναπλάσας, ἐθέωσε. Λόγος δὲ ὢν τοῦ πρώτου Νοῦς καὶ Θεοῦ, τῷ ταύτης ἠνώθη λογιστικῶ, καὶ τοῦτο τὰ θεῖα φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι εἰς ὕψος ἐπτέρωσεν. Ἀλλὰ καὶ πῦρ ὑπάρχων, πυρὶ τῷ οὐσιώδει καὶ θείῳ, τὸ ταύτης θυμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν καὶ δαιμόνων ὀξέως ἐστόμωσεν. Ἐφεις δὲ ὢν πάσης λογικῆς φύσεως καὶ κατάπαυσις ἐπιθυμίας, τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς εἰς τὴν μετουσίαν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῆς αἰωνίου ζωῆς μετὰ ἐνδιαθέτου ἀγάπης ἐπλάτυνε, καὶ οὕτως ὅλον τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίσας νέον ἐκ παλαιοῦ ἀπειργάσατο, μηδένα κατηγορίας λόγον κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ Λόγου ἐν τῇ ἀναπλάσει ἐπιφερόμενον.

94 Ἰερουργήσας ὁ Λόγος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἡμετέραν ἀνάπλασιν, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου ἔθυσεν καὶ θύεσθαι αἰεὶ δίδωσι τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα, καὶ εἰς ψυχοτρόφον πανδαισίαν τίθησιν αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἡμῖν, ὡς ἄν, τοῦτο τρώγοντες καὶ πίνοντες αὐτοῦ τὸ τίμιον αἶμα, ἐν αἰσθήσει ψυχῆς γενώμεθα τῇ μεθέξει κρείττονες ἢ ὅπερ ἐσμέν, ἀνακιονώμενοι τούτοις καὶ μεταποιούμενοι ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἥττονος καὶ ἐνοποιούμενοι τῷ διττῷ λόγῳ διττῶς, σῶματι καὶ ψυχῇ λογικῇ, ὡς σεσωματωμένῳ Θεῷ καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν σάρκα ὁμοουσίῳ, ὥστε μὴ ἑαυτῶν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἐνοποιήσαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀθανάτου τραπέζης καὶ τοῦτο ποιήσαντος εἶναι θέσει, ὅπερ αὐτὸς κατὰ φύσιν ἐστίν.

95 Εἰ μὲν οὖν δεδοκιμασμένοι ἐν τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν καὶ προκεκαθαρμένοι τοῖς δάκρυσι, προσερχόμενοι τρώγομεν ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου καὶ ἐκ τούτου τοῦ ποτηρίου πίνομεν, ταῖς δυσὶ φυσικαῖς δυνάμεσιν ὁ διττὸς Λόγος ἐν προαότητι ἡμῶν ἀνακιονᾶται, ὅλος μεταποιῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἑαυτῷ, ὡς σεσαρκωμένος καὶ ἡμῖν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον

σος τῶν ἀπρεπῶν ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμήσεων χαλιναγωγηθεῖ μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴ μελέτη τοῦ θανάτου, τότε φυσάει τὸ θεῖο Πνεῦμα τῆς μετάνοιας καὶ κατεβαίνουν τὰ νερὰ τῆς κατάνυξης, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς καὶ Κύριος, ἀφοῦ τὰ βάλει στὸν νιπτήρα τῆς μετάνοιας, καθαρίζει τὰ νοητὰ πόδια μας καὶ τὰ κάνει ἄξια νὰ πατοῦν τὴν αὐλὴ τῆς βασιλείας του.

93 Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὅταν σαρκώθηκε¹³² καὶ ἔλαβε τὴ δική μας φύση καὶ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτία¹³³, ἀφοῦ ὡς τέλειος Θεὸς τὴν ξανάπλασε, τὴ θῆωσε. Καὶ ὄντας Λόγος τοῦ πρώτου Νοῦ καὶ Θεοῦ, ἐνώθηκε μὲ τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς καὶ τοῦ ἔδωσε φτερὰ νὰ φρονεῖ τὰ θεῖα καὶ νὰ σκέπτεται τὰ ὑψηλά. Ὄντας ὅμως καὶ πῦρ, κατέστησε μὲ τὸ οὐσιῶδες καὶ θεῖο πῦρ ὁξὺ τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν παθῶν καὶ δαιμόνων. Ὄντας ἐπίσης σφοδρὴ ἐπιθυμία καὶ κατάληξη ἐπιθυμίας κάθε λογικῆς φύσης, πλάτυνε τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς στὴ συμμετοχὴ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῆς αἰώνιας ζωῆς μὲ ἐνδιάθετη ἀγάπη, κι ἔτσι, ἀφοῦ ἀνακαίνισε στὸν ἑαυτό του ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἔκανε ἀπὸ παλαιὸ νέο, χωρὶς νὰ ἔχει κανένα λόγο ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ Λόγου στὴν ἀνάπλαση τοῦ ἀνθρώπου.

94 Ἀφοῦ ἱερούργησε ὁ Λόγος στὸν ἑαυτό του τὴ δική μας ἀνάπλαση, ὁ ἴδιος θυσίασε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας μὲ σταυρικὸ θάνατο καὶ δίνει πάντοτε τὸ ἄχραντο σῶμα του νὰ θυσιάζεται καὶ μᾶς τὸ προσφέρει κάθε ἡμέρα σὲ πανδαισία ποὺ τρέφει τὴν ψυχὴ ὥστε, τρώγοντας αὐτὸ καὶ πίνοντας τὸ τίμο αἷμα του, μὲ αἴσθησι ψυχῆς νὰ γίνουμε μὲ τὴ μέθεξι καλύτεροι ἀπ' ὅ,τι εἴμαστε, ἀναμιγνυόμενοι μ' αὐτὰ καὶ μεταβαλλόμενοι ἀπὸ τὸ χειρότερο στὸ καλύτερο καὶ συνενωμένοι διπλὰ μὲ τὸν διπλὸ λόγο, μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴ λογικὴ ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς σωματωμένος καὶ ὁμοούσιος μὲ μᾶς κατὰ τὴ σάρκα, ὥστε νὰ μὴν ἀνήκουμε στὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ μᾶς συνένωσε μὲ τὸν ἑαυτό του μέσω τῆς ἀθάνατης τράπεζας καὶ μᾶς ἔκανε νὰ εἴμαστε θέσει ἐκεῖνο ποὺ αὐτὸς εἶναι κατὰ φύση.

95 Ἄν λοιπὸν δοκιμασμένοι στοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν καὶ προκαθαρισμένοι μὲ τὰ δάκρυα προσερχόμαστε καὶ τρώμε ἀπὸ τὸν ἄρτο αὐτὸν καὶ πίνουμε ἀπ' αὐτὸ τὸ ποτήριο, μὲ τίς δύο φυσικὲς δυνάμεις ὁ διπλὸς Λόγος ἀναμιγνύεται μὲ πραότητα μαζί μας, μεταβάλλοντας ἐμᾶς σύμφωνα μὲ τὸν ἑαυτό του, ὡς σαρκωμένος καὶ ὁμοούσιος μὲ μᾶς

132. Ἰω. 1, 14.

133. Ἐβρ. 4, 15.

ὁμοούσιος, καὶ ὄλους θεοποιῶν τῷ λόγῳ τῆς γνώσεως καὶ ἑαυτῷ ἡμᾶς, οἷα δὴ συμμόρφους καὶ ἀδελφούς οἰκειούμενος ὡς Θεὸς καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος. Εἰ δὲ πεφυρμένοι τῇ ὕλῃ τῶν παθῶν καὶ ἐσπιλωμένοι τῷ ῥύπῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ φυσικῷ πυρὶ τῷ ἀναλωτικῷ τῆς κακίας προσπελάζων ἡμῖν, ἐμπιμπροῦ καὶ καταφλέγει ὄλους ἡμᾶς καὶ τὰ τῆς ζωῆς ὑποτέμνει ἡμῶν, οὐ θελήματι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἀλλὰ τῇ καταφρονήσει τῆς ἀναισθησίας ἡμῶν διαζόμενος

96 Πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν τὴν ὁδὸν ἀρξαμένοις ὁδεύειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Κύριος ἀοράτως ἐγγίζων ἀτελὲς ἔχουσιν ἔτι τὸ φρόνημα καὶ διατάζουσιν τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀρετῆς συμπορεύεται, ὧν ἄρα δικαίως καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς κρατοῦνται, τότε νῦν ἔχον, τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ἰδίαν προκοπὴν ἐν τῷ συμπορεύεσθαι αὐτοῖς τὸν Κύριον καὶ συνεργεῖν μὲν εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν παθῶν, ὁρέγειν δὲ χεῖρα βοηθείας εἰς κατόρθωσιν πάσης ἀρετῆς. Ποιουμένων δὲ προκοπὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας καὶ πρὸς τὴν ἀπάθειαν διὰ ταπεινώσεως ἐρχομένων αὐτῶν, οὐ βούλεται ὁ Λόγος μέχρι τούτου στήναι αὐτοὺς κεκμηκότας τοῖς πόνους τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ πορρωτέρω πορεύεσθαι καὶ πρὸς θεωρίαν ἀνάγεσθαι. Ὅθεν καὶ ψωμίσας αὐτοὺς ἐν μέτρῳ τὸν ἄρτον ἐφ' ἱκανὸν τῶν δακρύων, διὰ φωτὸς κατανύξεως ἐπευλογεῖ καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν διανοίγει εἰς τὸ συνιέναι τὸ βάθος τῶν θείων Γραφῶν, κάκειθεν τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους κατοπτεῦσαι τῶν ὄντων, καὶ συστέλλει εὐθύς ἀπ' αὐτῶν ἑαυτόν, εἰς τὸ διαναστῆναι αὐτοὺς καὶ σπουδαιότερον ζητῆσαι μαθεῖν, τίς ἢ τῶν ὄντων γνῶσις καὶ τίς ἢ ἐκ ταύτης ἀνύψωσις, οἱ καὶ σπουδαίως ζητήσαντες, ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνέρχονται τοῦ Λόγου διακονίαν καὶ κηρύσσουσι πᾶσι τὴν ἐκ πράξεως καὶ θεωρίας τοῦ Λόγου ἀνάστασιν.

97 Εἰκότως ὁ Λόγος τὴν βραδύτητα προσονειδίζει τοῖς ἐγχρονίζουσιν εἰς τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς γυμνασίας καὶ μὴ βουλομένοις μεταπεσεῖν ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἀνελθεῖν τῆς θεωρίας ἐπίδασιν, λέγων αὐτοῖς ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ τὸν δυνάμενον ἀποκαλύψαι λόγον τῆς φυσικῆς θεωρίας τοῖς

134. Λουκᾶ 24, 16.

135. Ψαλμ. 79, 6.

κατὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ θεοποιώντας ὁλόκληρους μὲ τὸ λόγο τῆς γνώσης καὶ κάνοντας ἐμᾶς, ἐπειδὴ εἴμαστε σύμμορφοι καὶ ἀδελφοί του, οἰκείους μὲ τὸν ἑαυτό του, ὡς Θεὸς καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Ἐάν ὅμως προσερχόμαστε μολυσμένοι ἀπὸ τὴν ὕλη τῶν παθῶν καὶ σπιλωμένοι ἀπὸ τὸ ρύπο τῆς ἁμαρτίας, πλησιάζοντας ἐμᾶς μὲ τὸ φυσικὸ πῦρ, ποὺ ἐξαφανίζει τὴν κακία, μᾶς πυρπολεῖ καὶ μᾶς κατακαίει ὁλόκληρους καὶ συντομεύει τὴ ζωὴ μας, ὄχι μὲ τὴ θέληση τῆς ἀγαθότητάς του, ἀλλὰ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὴν καταφρόνηση τῆς ἀναισθησίας μας.

96 Σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ στὴν πρακτικὴ ἄσκηση ἄρχισαν νὰ βαδίζουν τὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἔχουν ἀκόμη ἀτελὲς τὸ φρόνημα καὶ διστακτικὴ τὴν ψυχὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ, τοὺς πλησιάζει ἀόρατα ὁ Κύριος καὶ πορεύεται μαζί τους, καὶ σωστὰ ἐμποδίζονται τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους¹³⁴, προσωρινὰ βέβαια, γιὰ νὰ μὴ γνωρίσουν τὴν προκοπὴ τους καθὼς ὁ Κύριος συμπορεύεται μ' αὐτοὺς καὶ συνεργεῖ στὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τοὺς ἀπλώνει χέρι βοήθειας γιὰ τὴν ἐπίτευξη κάθε ἀρετῆς. Ὅταν ὅμως προχωρήσουν στοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας καὶ φθάσουν μὲ τὴν ταπείνωση στὴν ἀπάθεια, δὲν θέλει ὁ Λόγος νὰ σταματήσουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐπειδὴ ἔχουν κουρασθεῖ ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ νὰ προχωροῦν περισσότερο καὶ νὰ ὑψώνονται στὴ θεωρία. Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ τοὺς θρέψει γιὰ πολὺ διάστημα μὲ τὸν ἀρκετὸ ἄρτο τῶν δακρύων¹³⁵, τοὺς εὐλογεῖ μὲ τὸ φῶς τῆς κατάνυξης καὶ τοὺς ἀνοίγει τὸ νοῦ τους γιὰ νὰ κατανοοῦν τὸ βάθος τῶν θείων Γραφῶν¹³⁶, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ παρατηρήσουν τίς φύσεις καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ ἀμέσως κρύβει τὸν ἑαυτό του ἀπ' αὐτοὺς γιὰ νὰ τοὺς διεγείρει καὶ νὰ ζητήσουν μὲ περισσότεο ζῆλο νὰ μάθουν ποιά εἶναι ἡ γνώση τῶν ὄντων καὶ ποιά ἡ ἀνύψωση ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτή. Καὶ αὐτοί, ἀφοῦ τὴ ζητήσουν μὲ ζῆλο, ἀνεβαίνουν στὴν ὑψηλότερη διακονία τοῦ Λόγου καὶ κηρύττουν σὲ ὅλους τὴν ἀνάσταση τοῦ Λόγου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία.

97 Πολὺ σωστὰ ὁ Λόγος ἐπικρίνει τὴ βραδύτητα ἐκείνων ποὺ χρονοτριβοῦν στοὺς κόπους τῆς πρακτικῆς ἄσκησης καὶ δὲν θέλουν νὰ μετακινήθουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ ἀνεβοῦν στὸν ὑψηλότερο τόπο τῆς θεωρίας, λέγοντας σ' αὐτούς: «πόσο ἀνόητοι ἀλήθεια εἴστε σεῖς ποὺ ἡ καρδιά σας ἀργεῖ νὰ πιστεύει»¹³⁷ στὸ λόγο τῆς φυσικῆς θεωρίας, ποὺ

136. Λουκᾶ 24, 45.

137. Λουκᾶ 24, 25.

κατὰ πνεῦμα περιπατοῦσι τὰ βάθη τοῦ πνεύματος. Τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι ἀπὸ τῶν εἰσαγωγικωτέρων ἀγώνων ἐπὶ τοὺς τελειωτέρους μεταβαίνειν καὶ ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ σώματος τῆς θείας Γραφῆς ἐπὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ λόγου χωρεῖν, δεῖγμα ψυχῆς ῥαθύμου καὶ ἀγεύστου τῆς πνευματικῆς ὠφελείας καὶ φθονούσης δεινῶς τῇ ἑαυτῆς προκοπῇ ἣτινι οὐ μόνον ῥηθήσεται, ὡς ἐσβεσμένην τὴν ἰδίαν φερούση λαμπάδα, «ὑπαγε ἀγόρασον ἔλαιον ἀπὸ τῶν πωλούντων», ἀλλὰ πρὸς τὸ κλεισθῆναι αὐτῇ τὸν νυμφῶνα καὶ, «ὑπαγε, οὐκ οἶδά σε πόθεν εἶ».

98 Ὅταν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τῇ καταπεσοῦσῃ ψυχῇ, ὡς ἐν πόλει παραγένηται Βηθανία, τὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τεθνεῶτα νοῦν αὐτῆς καὶ τεθαμμένον ὑπὸ τὴν φθορὰν τῶν παθῶν ἐξαναστήσῃ, τότε ἡ φρόνησις καὶ ἡ δικαιοσύνη τῇ λύπῃ βεβαπτισμέναι τῆς νεκρώσεως τοῦ νοός, οἷα δὴ θρηνοῦσαι προσυπαντῶσιν αὐτῷ καὶ φασιν· «εἰ ἦς ὧδε παρ' ἡμῖν τηρούμενός τε καὶ φυλαττόμενος, οὐκ ἂν ὁ ἀδελφός ἡμῶν νοῦς ἐτεθνήκει ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας». Ἐνθεν τοι ἡ μὲν δικαιοσύνη θρέψαι τὸν λόγον διὰ πολλῆς μερίμνης καὶ ἐργασίας σπεύδει τῶν ἀρετῶν καὶ τράπεζαν αὐτῷ ποικίλην καὶ πολυειδῆ κακοπαθείας τιθέναι φιλοτιμεῖται, ἡ φρόνησις δέ, τῶν ἄλλων πασῶν ἀλογήσασα φροντίδων καὶ τῆς ἐπιπόνου κακοπαθείας, ἐπὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν καὶ τὰς νοερὰς κινήσεις τοῦ Λόγου καὶ τὴν τῶν νοημάτων τῆς αὐτοῦ θεωρίας ἀκρόασιν παρακαθέξασθαι κέκρικε. Διὸ καὶ τὴν μὲν ἀποδέχεται καλῶς ἀγωνιζομένην ὁ Λόγος, θρέψαι αὐτὸν τῇ τραπέζῃ φιλοτίμως τῆς πολυειδοῦς καὶ ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ἀλλὰ περὶ πολλὰ μεριμνῶσαν εἶδη κακοπαθείας καὶ πρὸς τὸ ἐν ὀλίγοις ὠφέλιμον ἀπασχολουμένην ἀεὶ ἐπιμέμφεται, ἐνὸς ὄντος τοῦ ζητουμένου εἰς χρείαν καὶ θεραπείαν τοῦ Λόγου, τοῦ τῷ κρείττονι λογισμῷ καθυποτάξαι τὸ χεῖρον καὶ τὸ χοικὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς μεταβαλεῖν εἰς πνευματικὸν τοῖς ἰδρωσὶ τῆς ἀρετῆς. Τὴν δὲ καὶ προσεπαινεῖ καὶ φυσικῶς οἰκειοῦται, ὡς ἐκλεξαμένην τὴν ἀγαθὴν μερίδα τῆς τοῦ Πνεύματος γνώσεως, δι' ἧς τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεριπταμένη πραγμάτων, ἐπὶ τὰ θεῖα βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν μαργαρίτην ἐκεῖθεν τοῦ Λόγου καλῶς ἐμπορεύεται, καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς κατοπτεῦει τοῦ Πνεύ-

μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος σ' ἐκείνους ποὺ βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Πνεύματος. Γιατί, τὸ νὰ μὴ θέλει κανεὶς νὰ μεταβαίνει ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀγῶνες πρὸς τοὺς τελειότερους καὶ νὰ προχωρεῖ ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς θείας Γραφῆς στὸ νοῦ καὶ τὴ διάνοια τοῦ λόγου, εἶναι δεῖγμα ψυχῆς ποὺ εἶναι ράθυμη καὶ δὲν δοκίμασε τὴν πνευματικὴ ὠφέλεια, φθονώντας φοβερὰ τὴ δική της προκοπή, στὴν ὁποία, ἐπειδὴ ἔχει σθησμένη τὴ λαμπάδα της, δὲν θὰ λεχθεῖ μόνο, «πήγαινε στοὺς πωλητὲς καὶ ἀγόρασε λάδι», ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸν ἀποκλεισμό της ἀπὸ τὸ νυμφῶνα θὰ λεχθεῖ καὶ τὸ «πήγαινε, δὲν σὲ ξέρω ἀπὸ ποῦ εἶσαι»¹³⁸.

98 Ὅταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔρθει στὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει πέσει, ὅπως στὴν πόλη Βηθανία¹³⁹, μὲ σκοπὸ νὰ ἀναστήσει τὸ νοῦ της τὸν πεθαμένο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ θαμμένο κάτω ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν παθῶν, τότε ἡ φρόνηση καὶ ἡ δικαιοσύνη, βυθισμένες στὴ λύπη τῆς νέκρωσης τοῦ νοῦ, τὸν προῦπαντοῦν σὰν νὰ θρηνοῦν καὶ τοῦ λέγουν· «ἂν ἦσουν ἐδῶ καὶ σὲ κρατούσαμε κοντὰ μας, δὲν θὰ εἶχε πεθάνει ὁ ἀδελφός μας»¹⁴⁰ νοῦς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Στὴ συνέχεια ἡ δικαιοσύνη σπεύδει νὰ θρέψει τὸ Λόγο μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ ἐργασία τῶν ἀρετῶν καὶ φιλοτιμεῖται νὰ τοῦ παραθέσει τραπέζι μὲ τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα εἶδη τῆς κακοπάθειας, ἐνῶ ἡ φρόνηση, ἀδιαφορώντας γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες φροντίδες καὶ γιὰ τὴν ἐπίπονη κακοπάθεια, προτιμᾷ νὰ παρακαθίσει στὴ νοερὴ ἐργασία καὶ στίς νοερὲς κινήσεις τοῦ Λόγου καὶ στὴν ἀκρόαση τῶν νοημάτων τῆς θεωρίας του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λόγος δέχεται τὴν πρώτη, ποὺ ἀγωνίζεται μὲ φιλοτιμία καλῶς νὰ τὸν θρέψει στὸ τραπέζι τῆς πολύμορφης πρακτικῆς ἄσκησης, ἀλλὰ τὴν ἐπικρίνει ποὺ φροντίζει γιὰ τὰ πολλὰ εἶδη τῆς κακοπάθειας καὶ ἀσχολεῖται πάντοτε μ' ἐκεῖνο ποὺ ὠφελεῖ λίγο¹⁴¹, γιὰτὶ ἓνα εἶναι τὸ ζητούμενο ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν περιποίηση τοῦ Λόγου, νὰ ὑποτάξει κανεὶς τὸ χειρότερο στὸν ἀνώτερο λογισμό καὶ νὰ μεταβάλλει τὸ χοϊκὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς σὲ πνευματικὸ μὲ τοὺς ἰδρωτὲς τῆς ἀρετῆς. Τὴ δεύτερη ὅμως καὶ τὴν ἐπαινεῖ καὶ τὴν κάμνει κατὰ φυσικὸ τρόπο οἰκεία του, ἐπειδὴ διάλεξε τὴν καλὴ μερίδα¹⁴² τῆς γνώσης τοῦ Πνεύματος, μὲ τὴν ὁποία πετάει ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ προχωρεῖ στὰ θεῖα βάθη τοῦ Θεοῦ, ἐμπορευόμενη καλὰ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ μαργαριτάρι τοῦ Λόγου¹⁴³ καὶ παρα-

140. Πρβλ. Ἰω. 11, 33.

142. Λουκᾶ 10, 42.

141. Πρβλ. Α' Τιμ. 4, 8.

143. Πρβλ. Ματθ. 13, 46.

ματος, καὶ ἡ ἄφραστος αὐτῇ χαρὰ ἐπιγίνεται, ἣτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

99 Ὁ νοῦς ὁ νεκρωθεὶς ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ τῇ ἐπιδημίᾳ ζωοποιηθεὶς τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τὸν τῆς πωρώσεως λίθον ἀποσεισάμενος, λύεται τῶν σειρῶν τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν φθοροποιῶν λογισμῶν παρὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Λόγου, τοῦ φόβου, φημί, τῆς κολάσεως, καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς, καὶ τοῦ φωτός τῆς μελλούσης ἀπολαύσας ζωῆς, ἀπολύεται εἰς ἀπάθειαν κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν θρόνον κεκαθηκώς τῶν αἰσθήσεων καὶ ἱερουργήσας καθαρῶς τὸ τῆς ἐποπτείας μυστήριον, συνδιαιτᾶται τῷ Λόγῳ καὶ συναπελθὼν αὐτῷ εἰς οὐρανοὺς ἀπὸ γῆς, συμβασιλεύει Χριστῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ βασιλείᾳ, καταπαύσας τὰς ἐφέσεις πάσας αὐτοῦ.

100 Ἡ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος ἐκεῖθεν ἀποκατάστασις, ἐκάστῳ τῶν σπουδαίων νομίμως ἀθλοῦντι καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτοντι καὶ τελειουμένῳ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, δῆλη καὶ φανερά γίνεται ἐκ πληροφορίας καὶ ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, ἡ δὲ χαρὰ αἰώνιός ἐστιν ἐν φωτὶ αἰδία, ἡ μακαριότης ἐκείνης τῆς λέξεως. Χαρὰ δὲ ἄληκτος περιλαμβάνει τὰς καρδίας τῶν ἀγωνιζομένων νομίμως ἐνταῦθα καὶ καταφιλεῖ αὐτοὺς ἡ εὐφροσύνη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣτις, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῶν. Ἄρα ὁ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου ἐντεῦθεν ἀξιωθεὶς καὶ τῶν καρπῶν κατατροφήσας αὐτοῦ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν καὶ καταπλοῦτήσας αὐτοῦ τὰ θεῖα χαρίσματα, χαρᾶς ἔμπλεως ὢν καὶ πάσης ἀγάπης, φόβου δηλονότι παντὸς δραπετεύσαντος, ἐν χαρᾷ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος λύεται καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπαίρει τῶν ὄρωμένων, ὢν καὶ περιῶν τῆς αἰσθήσεως προελύθη, καὶ εἰς χαρὰν ἀνεκκλάλητον καταπαύει φωτός, ἔνθα πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία, εἰ καὶ τὸ σῶμα πολλάκις ὠδῖνον ἐν τῇ λύσει καὶ τῇ τομῇ τῆς ἐνώσεως, ἐν τισὶ πάσχει, κατὰ τὰς δυστόκους τῶν γυναικῶν.

τηρώντας τούς κρυμμένους θησαυρούς τοῦ Πνεύματος¹⁴⁴, καὶ τῆν^v ὁποία ἀκολουθεῖ ἢ ἀνείπωτη χαρὰ πού δὲν θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπ' αὐτήν¹⁴⁵.

99 Ὁ νοῦς πού νεκρώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ζωοποιήθηκε μὲ τῆν^v ἔλευση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἀποτινάξει τὴν πέτρα τῆς πώρωσης, ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν φθοροποιῶν λογισμῶν ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Λόγου, δηλαδή ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κόλασης καὶ τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀφοῦ ἀπολαύσει τὸ φῶς τῆς μέλλουσας ζωῆς, ἀφήνεται ἐλεύθερος στὴν ἀπάθεια. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ καθίσει στὸ θρόνο τῶν αἰσθήσεων καὶ ἰεργουργήσει μὲ καθαρότητα τὸ μυστήριον τῆς ἐποπτείας, κατοικεῖ μαζὶ μὲ τὸν Λόγο. Καὶ ἀφοῦ ἀπέλθει μαζὶ του ἀπὸ τὴ γῆ στοὺς οὐρανοὺς, συμβασιλεύει μὲ τὸν Χριστὸ στὴ βασιλεία τοῦ Πατέρα καὶ Θεοῦ, ἱκανοποιώντας ὅλες τὶς ἐπιθυμίες του.

100 Ἡ ἀποκατάσταση πού ἀκολουθεῖ ἀπὸ ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ σῶμα γίνεται ἀπὸ ποληροφορία καὶ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος γνωστὴ καὶ φανερὴ σὲ κάθε ἀθλητῆ πού ἀγωνίζεται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες¹⁴⁶ καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ μέσο καὶ φθάνει στὴν τελειότητα, τῆς ὁποίας μέτρο εἶναι ὁ Χριστός¹⁴⁷, καὶ ἡ χαρὰ εἶναι αἰώνια, μέσα σὲ αἰώνιο φῶς, ἢ μακαριότητα ἐκείνης τῆς ζωῆς. Καὶ χαρὰ ἀτελείωτη κυριεύει τὶς καρδιές ἐκείνων πού ἀγωνίζονται ἐδῶ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες, καὶ τοὺς περιδέλλει ἢ εὐφροσύνη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὁποία, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, «δὲν θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπ' αὐτούς»¹⁴⁸. Ἐπομένως ὅποιος ἀξιώθηκε ἀπὸ ἐδῶ τὴν παρουσία τοῦ Παρακλήτου καὶ ἀπόλαυσε τοὺς καρπούς του μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν καὶ ἀπόκτησε ἄφθονα τὰ θεῖα χαρίσματά του, ὄντας γεμάτος ἀπὸ χαρὰ καὶ κάθε ἀγάπη, ἀφοῦ δηλαδή δραπετεύσει κάθε φόβος, ἐλευθερώνεται μὲ χαρὰ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος καὶ μὲ χαρὰ ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὰ ὄρατὰ, ἀπὸ τὴν αἴσθησι τῶν ὁποίων εἶχε ἐλευθερωθεῖ προηγουμένως ὅταν ζοῦσε, καὶ καταλήγει σὲ ἀνέκφραστη χαρὰ φωτός, ὅπου εἶναι ἡ κατοικία ὅλων ἐκείνων πού εὐφραίνονται¹⁴⁹, ἃν καὶ βέβαια τὸ σῶμα πολλὰς φορές πονάει καὶ ὑποφέρει κατὰ τὴν ἐλευθέρωση καὶ τὸν χωρισμὸ τῆς ἔνωσης, ὅπως οἱ γυναῖκες πού εἶναι δύσκολος ὁ τοκετός τους.

144. Πρὸβλ. Ματθ. 13, 44.

147. Ἐφ. 4, 13.

145. Λουκᾶ 10, 42.

148. Λουκᾶ 10, 42.

146. Πρὸβλ. Β' Τιμ. 2, 5.

149. Ψαλμ. 86, 7.

ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΤΡΙΤΗ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΒΙΟΥ

- 1 **Ν**οῦς ἀπαθής ἐστὶν ὁ Θεός, ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ πᾶσαν ἀπάθειαν. Φῶς καὶ πηγὴ φωτὸς ἀγαθοῦ, σοφία, λόγος καὶ γνώσις, καὶ σοφίας, λόγου καὶ γνώσεως χορηγός. Οἷς οὖν ἐδόθη ταῦτα ἐκ καθαρότητος καὶ ἐν οἷς ἐπιθεωρεῖται πλουσίως, τούτοις ἀνασωθὲν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα τετήρηται, ὡς εἶναι αὐτοὺς ἐντεῦθεν υἱοὺς Θεοῦ ἀγομένους, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· «ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσι Θεοῦ».
- 2 Ὅσοι πόνοις ἀσκήσεως καθαρὸς ἑαυτοὺς ἀπειργάσαντο ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, δοχεῖα τῆς ἀθανάτου γεγόνασι φύσεως διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος. Οἱ δέ γε πεφθακότες εἰς τοῦτο, φωτὸς εἰσὶν ἀγαθοῦ ἔμπλεοι, ἐξ οὗ γαλήνης ἐν εἰρήνῃ τὴν καρδίαν πληρούμενοι, ἐρεῦγονται λόγους ἀγαθοῦ καὶ ἡ σοφία Θεοῦ πηγάζει ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτῶν ἐν γνώσει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ἀθόλωτος, τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐξηγούμενος. «Κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος», ἅπαξ ἐνωθέντων τῷ Θεῷ καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιωθέντων ἀλλοίωσιν.
- 3 Ὁ τῇ ἐκθύμῳ σπουδῇ πρὸς τὸ Θεῖον ἀπευθυνόμενος ἐμπόνως, ἀπόμοργμα τῆς εἰκόνης ἐκείνου ταῖς ἀρεταῖς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γίνεται. Αὐτὸς μὲν ἐν τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεός ἐν αὐτῷ ἀναπανόμενος κατὰ ἀνάκρασιν, ὡς εἶναι καὶ φαίνεσθαι αὐτὸν μὲν ἐντεῦθεν εἰκόνα τῆς θείας μακαριότητος ἐν τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος καὶ θέσει θεόν, Θεὸν δὲ τελετάρχην τῆς αὐτοῦ τελειότητος.
- 4 Οὐκ ἐκ τῆς ὀργανικῆς τοῦ σώματος θέσεως, ἀγνοία φερόμενος

1. Ρωμ. 8, 14.

2. Β' Κορ. 7, 1.

3. Γαλ. 5, 23.

ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ

- 1 **Α** Θεός είναι νοῦς ἀπαθής, ἀνώτερος ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ ἀπὸ κάθε ἀπάθεια· εἶναι φῶς καὶ πηγὴ φωτὸς ἀγαθοῦ, σοφία λόγος καὶ γνώση, καὶ χορηγὸς σοφίας, λόγου καὶ γνώσης. Σ' ἐκείνους λοιπὸν ποὺ δόθηκαν αὐτὰ ἕξαιτίας τῆς καθαρότητάς τους καὶ στοὺς ὁποίους τὰ βλέπουμε μὲ ἀφθονία, σ' αὐτοὺς σώθηκε καὶ διατηρεῖται τὸ «κατ' εἰκόνα», ὥστε ἕξαιτίας αὐτοῦ νὰ εἶναι παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ποὺ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ· «ὅσοι καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι παιδιὰ τοῦ Θεοῦ».
- 2 Ὅσοι μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσης κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς τους καθαρὸς ἀπὸ κάθε μολυσμὸ τῆς σάρκα καὶ τοῦ πνεύματος², ἔγιναν δοχεῖα τῆς ἀθάνατης φύσης μὲ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔφθασαν σ' αὐτὸ, εἶναι γεμάτοι ἀπὸ φῶς ἀγαθό, καὶ ἔχοντας ἕξαιτίας αὐτοῦ στὴν κατάσταση αὐτῆ τῆς εἰρήνης τὴν καρδιά τους γεμάτη μὲ γαλήνη, λέγουν λόγια ἀγαθὰ καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ βγαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλη τους μὲ τὴ γνώση τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ὁ λόγος τους εἶναι καθαρὸς καὶ ἐξηγεῖ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος. «Ἐναντίον αὐτῶν δὲν ὑπάρχει νόμος»³, ἀφοῦ μιὰ γιὰ πάντα ἐνώθηκαν μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἔχουν ὑποστειῖ αὐτὴν τὴν καλὴ ἀλλοίωση.
- 3 Ὅποιος μὲ ὀλόψυχο ζῆλο ἀπευθύνεται ἐπίπονα πρὸς τὸ θεῖο, γίνεται ἐκμαγεῖο τῆς εἰκόνας του μὲ τις ἀρετὲς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ ἔτσι αὐτὸς ἀναπαύεται στὸν Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτὸν βάσει τῆς ἐνώσεώς τους, ὥστε αὐτὸς νὰ εἶναι καὶ νὰ φαίνεται ἀπὸ ἐδῶ εἰκόνα τῆς θείας μακαριότητος καὶ θέσει θεὸς μὲ τὸν πλοῦτο τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, καὶ ὁ Θεὸς μυσταγωγὸς τῆς τελειότητάς του.
- 4 Ὁ ἄνθρωπος, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ἀπὸ ἄγνοια, εἶναι κατ'

εἶποι τις, κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐκ τῆς νοερᾶς φύσεως τοῦ νοός, τῆς μὴ περιγραφομένης ὑπὸ τοῦ βρίθοντος κάτω σώματος. Ὡσπερ γὰρ ἡ θεία φύσις ἔξω πάσης κτίσεως καὶ παχύτητος οὕσα, οὐ περιγράφεται, ἀόριστος καὶ ἀσώματος οὕσα καὶ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ λόγον ἅπαντα, ἄπλοιος, ἀναφής, ἄποσος, ἀόρατος, ἀθάνατος, ἀκατάληπτος, μὴ καταλαμβανόμενος τὸ σύνολον παρ' ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡ δοθεῖσα παρ' αὐτοῦ ἡμῖν νοερά φύσις, ἀπερίγραπτος οὕσα καὶ ἐκτὸς τῆς τούτου παχύτητος, ἀσώματός ἐστιν, ἀόρατος, ἀναφής, ἀκατάληπτος καὶ εἰκὼν τῆς ἀθανάτου καὶ αἰδίου δόξης αὐτοῦ.

5 Νοῦς πρῶτος ὢν ὁ Θεός, ὡς βασιλεὺς τοῦ παντός, ὁμοούσιον ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Λόγον καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματος συναϊδίον, μῆτε τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος ἐκτὸς γινόμενος πώποτε διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀδιαίρετον, μῆτε συγγεόμενος τούτοις διὰ τὸ ἀσύγχυτον τῆς διαφορᾶς τῶν ἐν αὐτῷ ὑποστάσεων. Ἐνθεν τοι καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ Λόγον φυσικῶς γεννῶν, αὐτὸς αὐτοῦ οὐ χωρίζεται, ἄτμητος ὢν ἑαυτοῦ. Ἐχει δὲ τὸ συμφυὲς συνάναρχον αὐτοῦ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον προαιωνίως ὁ συναϊδῖος Λόγος καὶ τοῦ γεγεννηκότος οὐκ ἀποτέμνεται. Μία γὰρ τοῖς ἀμφοτέροις ἡ φύσις καὶ ἄτμητος, εἰ καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ὑποστάσεων διαιρεῖται εἰς πρόσωπα καὶ τριαδικῶς ἀνυμνεῖται Πατὴρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ οὐδέποτε ταῦτα, ὡς μία φύσις καὶ Θεὸς εἷς, τῆς συναϊδίου χωρίζονται οὐσίας καὶ φύσεως Ταύτης οὖν τῆς τρισυποστάτου καὶ ἐνιαίας φύσεως εἰκόνα μοι βλέπε, κατὰ τὸ νοούμενον, τὸν πλασθέντα ὑπ' αὐτῆς ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ ὁρώμενον, κατὰ τὸ ἀθάνατον καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ὄν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ θνητὸν καὶ λυόμενον.

6 Καθάπερ Νοῦς ὢν καὶ ὑπερεπέκεινα τῶν ἐν σοφίᾳ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων κτισμάτων ὁ Θεός, γεννῶν ἀρρεύστως τὸν Λόγον εἰς τὴν τούτων διαμοιρῆσιν καὶ εἰς δύναμιν αὐτῶν ἐκπέμπτων, ὡς γέγραπται, τὸ πανάγιον Πνεῦμα, ἐκτὸς ἐστι καὶ ἐντὸς τοῦ παντός, οὕτω καὶ ὁ τῆς αὐτοῦ θείας φύσεως μέτοχος ἄνθρωπος, εἰκὼν ὑπάρχων αὐτοῦ, κατὰ τὸ νοούμενον, τῆς νοερᾶς καὶ ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου ψυχῆς καὶ νοῦν ἔχων φυσικῶς τὸν λόγον γεννῶντα ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὑφ' ὧν πᾶσα ἡ δύναμις συντηρεῖται τοῦ σώματος, ἐκτὸς ἐστι καὶ ἐντὸς τῆς ὕλης καὶ τῶν ὁρωμένων αὐτῶν. Καὶ ὡσπερ ὁ πλάσας αὐτὸν ἀχώριστός

εικόνα Θεοῦ ὄχι ἀπὸ τὴν ὀργανικὴ κατασκευὴ τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ νοερὴ φύση τοῦ νοῦ, ἢ ὁποῖα δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα πού κλίνει πρὸς τὰ κάτω. Γιατί, ὅπως ἡ θεία φύση, ὄντας ἔξω ἀπὸ κάθε κτίση καὶ παχύτητα, δὲν περιορίζεται, ἐπειδὴ εἶναι ἀπεριόριστη καὶ ἀσώματη, πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ αἰτία, χωρὶς ἰδιότητες, ἀψηλάφητη, ἀψῶση, ἀόρατη, ἀθάνατη, ἀκατάληπτη, χωρὶς νὰ κατανοεῖται καθόλου ἀπὸ μᾶς, ἔτσι καὶ ἡ νοερὴ φύση πού μᾶς δόθηκε ἀπ' αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι ἀπεριόριστη καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν παχύτητα τοῦ σώματος, εἶναι ἀσώματη, ἀόρατη, ἀψηλάφητη, ἀκατάληπτη καὶ εικόνα τῆς ἀθάνατης καὶ αἰώνιας δόξας του.

5 Ὅντας πρῶτος Νοῦς ὁ Θεός, ὡς Βασιλιάς τοῦ παντός, ἔχει τὸν Λόγο ὁμοούσιο μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ συναιώνιο μὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ δὲν χωρίζεται ποτὲ ἀπὸ τὸν Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἡ φύση του εἶναι ἀδιαίρετη, οὔτε συγγέεται μ' αὐτούς, ἐπειδὴ οἱ διαφορετικὲς ὑποστάσεις ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀποτελεῖται εἶναι ἀσύγχυτες. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἂν καὶ γεννάει φυσικῶς τὸν Λόγο ἀπὸ τὴν οὐσία του, δὲν χωρίζεται αὐτὸς ἀπ' αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι ἀδιαίρετος ὁ ἑαυτός του. Καὶ ὁ συναιώνιος Λόγος ἔχει τὸ σύμφυτο καὶ συνάναρχο μ' αὐτόν Πνεῦμα, πού ἐκπορεύεται προαιώνια ἀπὸ τὸν Πατέρα⁴, καὶ δὲν ἀποχωρίζεται ἀπὸ ἐκείνον πού τὸν γέννησε. Γιατί ἡ φύση καὶ στοὺς δύο εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετη, ἂν καὶ μὲ τὴ διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων χωρίζεται σὲ πρόσωπα καὶ ἀνυμνοῦνται τριαδικᾶ ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ δὲν χωρίζονται ποτὲ ἀπὸ τὴ συναιώνια οὐσία καὶ φύση, ἐπειδὴ εἶναι μία φύση καὶ ἕνας Θεός. Αὐτῆς λοιπὸν τῆς τρισυπόστατης καὶ ἐνιαίας φύσης νὰ θεωρεῖς, σὲ παρακαλῶ, εικόνα τὸν ἄνθρωπο πού πλάσθηκε ἀπ' αὐτήν, κατὰ τὸ νοητὸ καὶ ὄχι κατὰ τὸ ὄρατό, κατὰ τὸ ἀθάνατο καὶ παντοτινὰ ἀφθαρτο, καὶ ὄχι κατὰ τὸ θνητὸ καὶ φθαρτό.

6 Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεός, πού εἶναι Νοῦς καὶ πολὺ πάνω ἀπὸ τὰ κτίσματα, πού μὲ σοφία δημιουργήθηκαν ἀπ' αὐτόν, γεννῶντας χωρὶς μεταβολὴ τὸν Λόγο γιὰ τὴ συντήρησή τους καὶ στέλλοντας γιὰ ἐνίσχυσή τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁵, τὸ πανάγιο Πνεῦμα, εἶναι ἔξω καὶ μέσα στὸ σύμπαν, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι μέτοχος τῆς θείας φύσης του καὶ εἶναι εικόνα του κατὰ τὸ νοητὸ τῆς νοερῆς καὶ ἀσώματης καὶ ἀθάνατης ψυχῆς καὶ ἔχει νοῦ πού γεννάει φυσικῶς τὸ λόγο ἀπὸ τὴν οὐσία του, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συντηρεῖται ὅλη ἡ δύναμη τοῦ σώματος, εἶναι ἔξω καὶ μέσα στὴν ὕλη καὶ στὰ ὄρατὰ πράγματα. Καὶ ὅπως ὁ δημι-

ἔστι τῶν αὐτοῦ ὑποστάσεων, Λόγου, λέγω, καὶ Πνεύματος, οὕτω καὶ αὐτὸς κατὰ γε τὴν ψυχὴν ἄτμητός ἐστι τοῦ νοῦς καὶ τοῦ λόγου, τῆς μιᾶς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς ἀπεριγράπτου τῷ σώματι

7 Τρισυπόστατον τὸ Θεῖον ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, τρισὶν ἐπιθεωρεῖται μερισμοῖς καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ πλασθεῖσα εἰκὼν, ὁ ἄνθρωπος, ψυχῇ, νοῖ καὶ λόγῳ προσκυνῶν αὐτόν, τὸν ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποιηκότα Θεόν. Ἄ οὖν Θεῷ κατὰ φύσιν συναῖδιά τε καὶ ὁμοούσια, ταῦτα καὶ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ συμφυῆ τε καὶ ὁμοούσια, ἐξ ὧν τὸ κατ' εἰκόνα ἐν ἡμῖν ὁράται καὶ δι' ὧν εἰκὼν εἰμι Θεοῦ, εἰ καὶ τῇ πηλῷ καὶ τῇ εἰκόνι συμφύρομαι.

8 Ἄλλο εἰκὼν Θεοῦ καὶ ἕτερον τὰ ἐπιθεωρούμενα τῇ εἰκόνι. Εἰκὼν γὰρ Θεοῦ, ψυχὴ νοερά, νοῦς καὶ λόγος, ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος φύσις. Τὰ ἐπιθεωρούμενα δὲ τῇ εἰκόνι τὸ ἀρχικόν ἐστι καὶ βασιλικόν καὶ αὐτεξούσιον. Οὕτω καὶ δόξα ἄλλο νοῦς, ἄλλο δὲ ἀξία, καὶ ἕτερον τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, καὶ ἄλλο τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Καὶ δόξαν μὲν νοῦς τὸ ἀνωφερές, τὸ ἀεικίνητον πρὸς τὰ ἔξω, τὸ ὀξύ, τὸ καθαρὸν, τὸ συνετόν, τὸ σοφόν, τὸ ἀθάνατον. Ἀξία δὲ τὸ λογικόν, τὸ βασιλικόν, τὸ ἀρχικόν τε καὶ αὐτεξούσιον. Τὸ δὲ κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸ περὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον, αὐθυπόστατόν τε καὶ ὁμοούσιον, ἀδιαίρετόν τε καὶ ἀχώριστον τῆς γὰρ ψυχῆς ἐστὶν ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου καὶ θείας καὶ νοεράς, ἅτινα καὶ ὁμοούσιά εἰσι καὶ συναῖδια, μὴ τεμνόμενά ποτε ἐαυτῶν ἢ χωρισθῆναι δυνάμενα. Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐστὶ τὸ δίκαιον, τὸ ἀληθές, τὸ εὐσπλαγχνον, τὸ συμπαθές καὶ φιλόανθρωπον. Ἐν οἷς οὖν ταῦτα ἐνεργεῖται καὶ φυλάττεται, ἐν ἐκείνοις ὁράται τρανώς καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν κατὰ φύσιν μὲν δηλαδὴ κινουμένοις, κατὰ δὲ ἀξίαν τῶν ἄλλων ὑπερκειμένοις.

9 Τῆς λογικῆς ψυχῆς εἰς τρία μεριζομένης καὶ εἰς δύο θεωρουμένης, τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς λογικόν ἐστὶ, τὸ δὲ παθητικόν. Καὶ τὸ μὲν λογικόν αὐτῆς, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτήν ὄν, ἄσχετόν ἐστι καὶ ἀόρατον καὶ ἀόριστον ταῖς αἰσθήσεσιν, ὡς ἐκτός καὶ ἐντός ὑπάρχον αὐτῶν· τούτῳ συγκοινωνοῦσα ταῖς νοεραῖς καὶ θείαις δυνάμεσι, κατὰ φύσιν

ουργός του είναι ἀχώριστος ἀπὸ τὶς ὑποστάσεις του, δηλαδή ἀπὸ τὸν Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι κατὰ τὴν ψυχὴ ἀχώριστος ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο, δηλαδή ἀπὸ τὴ μία φύση καὶ οὐσία, πού δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα.

7 Τὸ θεῖο εἶναι τρισυπόστατο, προσκυνούμενο ὡς Πατέρας καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἡ εἰκόνα πού πλάσθηκε ἀπ' αὐτό, ὁ ἄνθρωπος, διακρίνεται σὲ τρία μέρη, προσκυνώντας μὲ τὴν ψυχὴ, τὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο τὸν Θεό, πού δημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐκεῖνα λοιπὸν πού στὸν Θεό εἶναι κατὰ φύση συναιώνια καὶ ὁμοούσια, αὐτὰ εἶναι καὶ στὴν εἰκόνα του σύμφυτα καὶ ὁμοούσια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνονται σὲ μᾶς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ μὲ τὰ ὁποῖα εἶμαι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ εἶμαι πλασμένος μὲ τὸν πηλὸ καὶ μὲ τὴν εἰκόνα.

8 Ἄλλο πράγμα εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλο τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς εἰκόνας. Γιατὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ νοερὴ ψυχὴ, ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, ἡ μία καὶ ἀδιαίρετη φύση, ἐνῶ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς εἰκόνας εἶναι τὸ ἡγεμονικὸ, τὸ βασιλικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο. Ἐτσι ἄλλο εἶναι δόξα τοῦ νοῦ καὶ ἄλλο ἀξία, καὶ ἄλλο τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ ἄλλο τὸ «καθ' ὁμοίωσιν»⁶. Δόξα τοῦ νοῦ εἶναι τὸ ἡ φορὰ του πρὸς τὰ ἄνω, τὸ ἀεικίνητο πρὸς τὰ ἄνω, ἡ ταχύτητα, ἡ καθαρότητα, ἡ σύνεση, ἡ σοφία, ἡ ἀθανασία, ἐνῶ ἀξία του εἶναι τὸ λογικὸ, τὸ βασιλικὸ, τὸ ἡγεμονικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο. Τὸ «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ πάλι, πού ἀναφέρεται στὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο, εἶναι τὸ αὐθυπόστατο καὶ τὸ ὁμοούσιο, τὸ ἀδιαίρετο καὶ τὸ ἀχώριστο. Γιατὶ στὴν ψυχὴ, τὴν ἀσώματη καὶ ἀθάνατη καὶ θεία καὶ νοερὴ, ἀνήκουν ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, πού εἶναι καὶ ὁμοούσια καὶ συναιώνια, χωρὶς νὰ χωρίζονται ποτὲ μεταξύ τους ἢ νὰ μποροῦν νὰ χωρισθοῦν. Τέλος, τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ εὐσπλαχνία, ἡ συμπάθεια καὶ ἡ φιλανθρωπία. Σ' ἐκείνους λοιπὸν πού ἐνεργοῦνται καὶ διατηροῦνται αὐτὰ, σ' αὐτοὺς φαίνονται καθαρὰ καὶ τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν». Αὐτοὶ δηλαδή ἐνεργοῦν κατὰ φύση, εἶναι ὅμως ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ἀξία.

9 Ἡ λογικὴ ψυχὴ χωρίζεται σὲ τρία μέρη καὶ διακρίνεται σὲ δύο, στὸ λογικὸ καὶ τὸ παθητικὸ. Καὶ τὸ λογικὸ τῆς μέρος, πού εἶναι τὸ «κατ' εἰκόνα» τοῦ δημιουργοῦ τῆς, εἶναι ἀκατάσχετο καὶ ἀόρατο καὶ ἀπεριόριστο ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, γιατί ὑπάρχει ἔξω καὶ μέσα σ' αὐτές. Μ' αὐτὸ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὶς νοερὰς καὶ θεῖες δυνάμεις καὶ μέσω τῆς

εἰς Θεόν, ὡς εἰς πρωτότυπον, διὰ τῆς ἱερᾶς γνώσεως τῶν ὄντων ἀνατρέχει καὶ τῆς θείας αὐτοῦ ἐν ἀπολαύσει γίνεται φύσεως. Τὸ δὲ παθητικὸν αὐτῆς κατακερματίζεται ταῖς αἰσθήσεσι, πάθεσι καὶ ἀνέσεσιν ὑποκειμένον, τούτῳ τῇ αἰσθητικῇ, θρεπτικῇ τε καὶ αὐξητικῇ συγκοινωνουῖσα φύσει, ἀέρος ἀντιλαμβάνεται, ψυχρότητός τε καὶ θάλψεως καὶ τροφῶν εἰς διαμονήν, εἰς ζωὴν, αὐξησιν καὶ ὑγείαν διὸ καὶ τούτοις συναλλοιούμενον, ποτὲ μὲν ἐπιθυμεῖ ἀλόγους ἐπιθυμίας τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως παρακινήθην, ποτὲ δὲ παροξύνεται καὶ ἀλόγῳ θυμῷ φέρεται, πεινᾶν τε ποιεῖ καὶ διψᾶν, λυπεῖσθαι, πονεῖν καὶ πάλιν διαχέεσθαι, ὡς ταῖς ἀνέσεσι μὲν ἐνηδόμενον, ταῖς δὲ θλίψεσι συστελλόμενον, ὃ καὶ παθητικὸν μέρος αὐτῆς εἰκότως καλεῖται, ὡς ἐξεταζόμενον ἐν τοῖς πάθεσιν. Ὅταν οὖν τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῆ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ζωῆς, τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος, τότε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θνητῇ φανεροῦται σαρκὶ ἡμῶν, τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν ἐν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς ἀπαθείας καὶ τὴν ἀφθαρσίαν τῆς ἀθανασίας παρέχουσα, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ πνεύματος

10 Ὡσπερ ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντός καὶ προτοῦ τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ποιῆσαι, τὴν γνώσιν, τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους πάντων τῶν ὄντων εἶχεν, ὡς βασιλεὺς τῶν αἰώνων καὶ προγνωστῆς ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πλασθέντα εἰς βασιλέα τῆς κτίσεως ἄνθρωπον πάντων ἔχειν ἐποίησε τῶν ὄντων τοὺς λόγους, τὰς φύσεις καὶ τὴν γνώσιν ἐν ἑαυτῷ. Τοίνυν καὶ τὸ μὲν ξηρὸν καὶ ψυχρὸν τοῦ χυμοῦ ἐκ γῆς ἔχει κατὰ τὴν πλάσιν αὐτοῦ, τὸ δὲ θερμὸν τοῦ αἵματος καὶ ὑγρὸν ἐξ ἀέρος καὶ ἐκ πυρός, τὸ δὲ ὑγρὸν τοῦ φλέγματος καὶ ψυχρὸν ἐξ ὕδατος καὶ ἐκ μὲν τῶν φυτῶν τὸ αὐξητικόν, ἐκ δὲ τῶν ζωοφύτων τὸ θρεπτικόν, ἐκ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ παθητικόν, ἐκ τῶν ἀγγέλων τὸ νοερὸν τε καὶ λογικόν, παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν πνοὴν αὐτὴν τὴν αὔλον, τὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον ψυχὴν, τὴν ἐν νῷ καὶ λόγῳ θεωρουμένην καὶ ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν.

11 Καθ' ὁμοίωσιν ἔσμεν Θεοῦ τοῦ ἡμᾶς κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν πλαστοουργήσαντος ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ συνέσεως «ἐκάλυψε γὰρ οὐρανούς ἢ ἀρετὴ αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἢ γῆ» ἀρετὴ δὲ Θεοῦ ἢ δικαιοσύνη καὶ ὁσιότης καὶ ἢ ἀλήθεια, καθὰ φησιν ὁ

ίερῆς γνώσεως τῶν ὄντων ἀνατρέχει κατὰ φύση στὸν Θεὸ σὰν σὲ πρωτότυπο, καὶ ἀπολαμβάνει τὴ θεία φύση του. Τὸ παθητικὸ μέρος τῆς κατακερματίζεται στὶς αἰσθήσεις, καὶ ὑπόκειται στὰ πάθη καὶ στὶς ἀνέσεις. Μ' αὐτὸ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν αἰσθητικὴ, θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ φύση, καὶ αἰσθάνεται τὸν ἀέρα, τὸ κρῦο καὶ τὴ ζέστη καθὼς καὶ τὶς τροφές γιὰ συντήρηση, ζωὴ, αὐξηση καὶ ὑγεία. Γι' αὐτὸ καὶ μεταβάλλεται μαζί τους, καὶ ἄλλοτε ἐπιθυμεῖ παράλογες ἐπιθυμίες, ὅταν βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴ φυσικὴ του κίνηση, ἄλλοτε πάλι παροξύνεται καὶ φέρεται ἀπὸ ἄλογο θυμὸ, προξενώντας πείνα καὶ δίψα, λύπη, πόνο καθὼς καὶ διάχυση, ἐπειδὴ εὐχαριστεῖται μὲ τὶς ἀνέσεις καὶ συστέλλεται μὲ τὶς θλίψεις, τὸ ὁποῖο πολὺ σωστὰ ὀνομάζεται παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, γιατί δοκιμάζεται στὰ πάθη. "Ὅταν λοιπὸν αὐτὸ τὸ θνητὸ καταποθεῖ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ λόγου, ὅταν ἐπικρατήσῃ δηλαδὴ τὸ ἀνώτερο μέρος, τότε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερώνεται στὴ θνητὴ σὰρκα μας⁸, προκαλώντας μέσα μας τὴ ζωοποιὸ νέκρωση τῆς ἀπάθειας καὶ παρέχοντας τὴν ἀφθαρσία τῆς ἀθανασίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ πνεύματος.

10 "Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, καὶ πρὶν ἀκόμη δημιουργήσῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν, εἶχε μέσα του τὴ γνώση, τὶς φύσεις καὶ τοὺς λόγους ὅλων τῶν ὄντων ὡς βασιλιάς τῶν αἰώνων καὶ προγνώστης, ἔτσι ἔκαμε καὶ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ τὸ ἔπλασε «κατ' εἰκόνα» του γιὰ βασιλιά τῆς κτίσης, νὰ ἔχει μέσα του τοὺς λόγους, τὶς φύσεις καὶ τὴ γνώση ὅλων τῶν ὄντων. "Ἐτσι, τὴν ξηρότητα καὶ ψυχρότητα τοῦ χυμοῦ, τὰ ἔχει ἀπὸ τὸ χῶμα σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας του, τὴ θερμότητα καὶ ὑγρότητα τοῦ αἵματος ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὴ φωτιὰ, ἐνῶ τὴν ὑγρότητα καὶ ψυχρότητα τοῦ φλέγματος ἀπὸ τὸ νερό. Ἀπὸ τὰ φυτὰ ἔχει τὴν ἰκανότητα γιὰ αὐξηση, ἀπὸ τὰ ζωόφυτα τὴν ἰκανότητα γιὰ θρέψη, ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα τὸ παθητικὸ, ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τὸ νοερὸ καὶ λογικὸ, ἐνῶ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔχει αὐτὴν τὴν ἄυλη πνοή, τὴν ἀσώματη καὶ ἀθάνατη ψυχὴ, ποὺ διακρίνεται σὲ νοῦ καὶ λόγο καὶ δέχεται τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ ζεῖ.

11 Εἴμαστε «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς ἔπλασε σύμφωνα μὲ τὴ δική του εἰκόνα καὶ μὲ τὴ δυνατότητα νὰ ὁμοιάσουμε μ' αὐτὸν⁹ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ σύνεση. Γιατὶ λέγει, «ἡ ἀρετὴ του κάλυψε τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ τὴ σύνεσή του εἶναι γεμάτη ἡ γῆ»¹⁰. Καὶ ἀρετὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὁσιότητα καὶ ἡ ἀλήθεια, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ·

Δαυῖδ· «δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σου»· καὶ πάλιν «δίκαιος καὶ ὁσιος ὁ Κύριος»· ἀπὸ τῆς εὐθύτητος καὶ χρησιότητος «χρηστὸς γὰρ καὶ εὐθύς ὁ Κύριος»· ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς σοφίας καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῷ γὰρ εἰσι ταῦτα, καὶ σοφία καὶ Λόγος καλεῖται· ἀπὸ τῆς ἀγιοσύνης καὶ τελειότητος, ὡς αὐτὸς φησι· «γίνεσθε τέλειοι, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι»· «γίνεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ Ἅγιός εἰμι»· ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως καὶ πραότητος· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ», φησὶν, «ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν».

12 *Εἰκὼν Θεοῦ ὧν ὁ ἡμέτερος νοῦς, τὸ οἰκεῖον ἐν ἑαυτῷ ἔχει, ὅταν ἐν τοῖς ἰδίοις μένη καὶ μὴ πόρρω τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας κινῆται καὶ φύσεως Διὸ φιλεῖ πως ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ ἐμφιλοχωρεῖν καὶ αὐτῷ ἐνοῦσθαι ζητεῖ, ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε καὶ δι' οὗ κινεῖται καὶ πρὸς ὃν ἀνατρέχει ταῖς φυσικαῖς ιδιότησι, καὶ αὐτὸν μιμεῖσθαι ποθεῖ τῷ φιλανθρώπῳ καὶ τῇ ἀπλότῃ. Ἐνθε τοι καὶ αὐτὸς τὸν Λόγον γεννῶν, ὡς ἄλλους οὐρανούς τὰς ψυχὰς ἀναπλάττει τῶν ὁμοφύλων ἀνθρώπων καὶ στεροῦσ ἀυτὰς δι' ὑπομονῆς τῶν ἐμπράκτων ἀποτελεῖ ἀρετῶν καὶ ζωογονεῖ ταύτας τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, δύναμιν κατὰ τῶν ὀλεθρίων παθῶν ἐμπαρέχων αὐταῖς· καὶ οὕτως ὁράται δημιουργὸς καὶ αὐτὸς τῆς νοητῆς κτίσεως καὶ τοῦ μεγάλου κόσμου, τὸν αὐτοῦ μιμούμενος εἰκότως Θεόν, καὶ ἀκούει τρανῶς ἄνωθεν· «ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίον, ὡς στόμα μου ἔσται».*

13 *Ὁ ταῖς κατὰ φύσιν κινήσει τοῦ νοῦς καὶ τῇ ἀξία ἐπιμένων τοῦ λόγου, καθαρὸς ἀπὸ τῆς ὕλης διατηρεῖται καὶ κατακοσμεῖται πραότητι, ταπεινοφροσύνη, ἀγάπη καὶ συμπαθεία, καὶ ὑπὸ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ ἁγίου καταφαιδρύνεται Πνεύματος. Ταῖς ὑψηλαῖς δὲ θεωρίαις ἐνατενίζων, ἐν γνώσει γίνεται τῶν κεκρυμμένων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων καὶ διὰ λόγου σοφίας τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ταῦτα φιλαγάθως διακονεῖ, οὐχ ἑαυτῷ μόνον πολυπλασιάζων τὸ τάλαντον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλησίον τῆς τούτου μεταδιδούς ἀπολαύσεως.*

11. Ψαλμ. 88, 9.

14. Ματθ. 5, 48.

12. Ψαλμ. 144, 17.

15. Λευϊτ. 20, 26.

13. Ψαλμ. 24, 8.

16. Ματθ. 11, 29.

«δίκαιος εἶσαι, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθεια σὲ περιβάλλει ἀπὸ παντοῦ»¹¹, καὶ πάλι, «ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ὁσιος»¹². Ἐπίσης εἴμαστε «καθ' ὁμοίωσιν» του ἀπὸ τὴν εὐθύτητα καὶ τὴ χρησιμότητα, γιατί λέγει, «ὁ Κύριος εἶναι χρηστός καὶ εὐθύς»¹³. Ἀπὸ τὸ λόγο τῆς σοφίας καὶ τὸ λόγο τῆς γνώσης, γιατί αὐτὰ ὑπάρχουν μέσα του καὶ ὀνομάζεται Σοφία καὶ Λόγος. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀγιωσύνη καὶ τὴν τελειότητα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος· «νὰ γίνεστε τέλειοι, γιατί ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος εἶναι τέλειος»¹⁴, καί, «νὰ γίνεστε ἅγιοι, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἅγιος»¹⁵. Καὶ τέλος ἀπὸ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν πραότητα· γιατί λέγει· «μάθετε ἀπὸ μένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας»¹⁶.

12 Ὁ νοῦς μας, ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, κρατάει μέσα του τὸ οἰκεῖο του στοιχεῖο ὅταν παραμένει στὰ δικά του καὶ δὲν κινεῖται μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀξία καὶ τὴ φύση του. Γι' αὐτὸ ἀγαπάει νὰ εἰσχωρεῖ, κατὰ κάποιον τρόπο, στὰ σχετικά μὲ τὸν Θεό, καὶ ζητάει νὰ ἔνωθεῖ μ' αὐτόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔλαβε τὴν ἀρχὴ καὶ μέσω τοῦ ὁποῖου κινεῖται καὶ πρὸς τὸν ὁποῖο ἀνατρέχει μὲ τὶς φυσικὲς του ιδιότητες, καὶ ποθεῖ νὰ τὸν μιμεῖται μὲ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν ἀπλότητα. Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς καὶ ὁ νοῦς, γεννώντας τὸ λόγο, ξαναδημιουργεῖ, σὰν ἄλλους οὐρανούς, τὶς ψυχές τῶν ὁμοφύλων του ἀνθρώπων καὶ τὶς καθιστᾷ σταθερές μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν ἐμπράκτων ἀρετῶν, καὶ τὶς ζωογονεῖ μὲ τὴν πνοή τοῦ στόματός του¹⁷, παρέχοντας σ' αὐτὲς δύναμη ἐναντίον τῶν ὀλέθριων παθῶν. Καὶ ἔτσι παρουσιάζεται καὶ αὐτὸς δημιουργὸς τῆς νοητῆς κτίσης καὶ τοῦ μεγάλου κόσμου, μιμουμένος εὐλόγα τὸν Θεό του, καὶ ἀκούει καθαρὰ ἀπὸ τὸν οὐρανό· «ὅποιος ξεχωρίζει τὸν ἄξιο ἀπὸ τὸν ἀνάξιο λόγο, θὰ εἶναι σὰν τὸ δικό μου στόμα»¹⁸.

13 Ὅποιος ἐπιμένει στὶς φυσικὲς κινήσεις τοῦ νοῦ καὶ στὴν ἀξία τοῦ λόγου, διατηρεῖται καθαρὸς ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ στολίζεται μὲ πραότητα, ταπεινοφροσύνη, ἀγάπη καὶ συμπάθεια, καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο σταθερὰ στὶς ὑψηλές θεωρίες, γίνεται γνώστης τῶν κρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ ἀγαθότητα ὑπηρετεῖ μὲ λόγο σοφίας ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ τὰ ἀκοῦν αὐτά, πολλαπλασιάζοντας τὸ τάλαντο ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ μεταδίδοντας τὴ δική του ἀπόλαυσή του καὶ στοὺς συνανθρώπους του.

17. Πρὸβλ. Ψαλμ. 32, 6.

18. Ἱερ. 15, 19.

- 14 Ὁ τὸ ἐν τῆς δυνάδος ὑπερκουφίσας καὶ ταύτης ἐλευθέραν ἐργασάμενος τὴν τούτου εὐγένειαν, ἄνυλον εὗρεν ἐν ἀύλοις πνεύμασι τὸ πολίτευμα, πνεῦμα καὶ αὐτὸς νοερὸν γεγονώς, εἰ καὶ μέσον ὄραται τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀναστρεφόμενος σώματι.
- 15 Ὁ τῆ τοῦ ἐνὸς ἀξία καὶ φύσει τὴν τῆς δυνάδος καθυποτάξας δουλείαν, τὴν ἅπασαν κτίσιν τῷ Θεῷ καθυπέταξεν, εἰς ἐν τὰ διεστῶτα συνάψας καὶ εἰρηνοποιήσας τὰ σύμπαντα.
- 16 Μέχρις ἂν πρὸς ἑαυτὴν ἢ φύσις τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων ἀτάκτως ἔξη καὶ εἰς πολλὰς ἑτερότητας διασκίδνεται, ἀμέθεκτοί ἐσμεν καὶ τῶν ὑπερφυῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Τούτων δὲ ὄντες ἀμέθεκτοι, πόρρω που καὶ τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τοῦ ἐπουρανίου θυσιαστηρίου τῆς κατὰ τὴν νοερὰν τελουμένης τοῦ νοὸς ἐργασίαν ἰστάμεθα. Ἐπὰν δὲ διὰ πολλῆς σπουδῆς τῶν ἱερῶν ἀγώνων τῆς προσύλου κακίας ἐκκαθαρθῶμεν καὶ εἰς ἐν τὰς ἑτερότητας ἡμῶν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δυνάμεως ἐπισυνάξωμεν, τηνικαῦτα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ ἐν μεθέξει γινόμεθα καὶ τὰ θεῖα μυστήρια τῆς μυστικῆς τοῦ νοὸς ἱερουργίας εἰς τὸ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν τοῦ Θεοῦ θυσιαστήριον ἀξίως τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ ἀναφέρομεν, ὡς ἐπόπται καὶ ἱερεῖς τῶν ἀθανάτων μυστηρίων αὐτοῦ.
- 17 Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, καὶ μάχη τίς ἐστὶν ἐν ἀμφοτέροις ἀκήρυκτος, ὅπως θάτερον κατὰ τοῦ θατέρου τὰ νικητήρια ἔξη καὶ ὑφ' ἑαυτὸ τὸ κράτος ἀγάγηται. Αὕτη ἑτερότης ἐν ἡμῖν λέγεται καὶ στάσις καὶ ῥοπή καὶ ζυγὸς καὶ ἀμφιγενῆς πάλη, δι' ἧς ἡ ψυχὴ μερίζεται ἔνθα ἂν τὴν ῥοπήν ὁ νοῦς δῶ, εἰς πρᾶγμα τι κατὰ πάθος ἀνθρώπινον.
- 18 Ἔως τοῖς ἀστάτοις τῶν λογισμῶν μερίζόμεθα καὶ ὁ νόμος τῆς σαρκός ἐν ἡμῖν κρατεῖται καὶ τηρεῖται, εἰς πολλὰ τε μέρη διασκεδαννόμεθα καὶ τῆς θείας ἐνάδος ἀποδιοπομπούμεθα, ὡς μὴ πεπλουτηκότες τὴν ταύτης ἐνότητα. Ἐπὰν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῆ ὑπὸ τῆς ἐνοποιοῦ δυνάμεως καὶ ὑπερφυοῦς ἀμερμινίας καὶ ὁ νοῦς ἑαυτοῦ γένηται, ὑπὸ τῶν σοφοποιῶν ἐλλάμψεων καὶ νοημάτων καταυγασθεῖς, συμποσομένη εἰς ἐνάδα θεοειδῶς ἢ ψυχῆ, ἐν ἀντὶ πολλῶν ἑτεροτήτων γίνεται, καὶ τῆ θεία ἐπισυναχθεῖσα μονάδι, ἐν ἀπλότητι θεομιμή-

19. Δηλαδή πνεῦμα-σάρκα.

21. Πρβλ. Κολ. 1, 20.

20. Δηλ. τοῦ πνεύματος.

22. Γαλ. 5, 7.

- 14 "Οποιος κατέστησε ἑλαφρὸ τὸ πρῶτο τῆς δυάδας¹⁹ καὶ ἔλευθέρωσε τὴν εὐγένειά του ἀπ' αὐτή, αὐτὸς βρῆκε ἄυλο πολίτευμα ἀνάμεσα στὰ ἄυλα πνεύματα, ἀφοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸς πνεῦμα νοερό, ἂν καὶ φαίνεται νὰ συναναστρέφεται μὲ τὸ σῶμα του ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.
- 15 "Οποιος ὑπέταξε τὴ δουλεία τῆς δυάδας στὴν ἀξία καὶ στὴ φύση τοῦ πρῶτου μέρους τῆς²⁰, αὐτὸς ὑπέταξε ὅλη τὴν κτίση στὸν Θεὸ, καθόσον συνένωσε σὲ ἓνα τὰ χωρισμένα καὶ εἰρήνευσε τὰ πάντα²¹.
- 16 "Ὅσο ἀκόμη ἡ φύση τῶν ἑσωτερικῶν μας δυνάμεων βρίσκεται σὲ ἀταξία μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ διασκορπίζεται σὲ πολλές ἑτερότητες, εἴμαστε ἀμέτοχοι καὶ τῶν ὑπερφυσικῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄντας ἀμέτοχοι τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, βρισκόμαστε μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴ μυστικὴ ἱερουργία τοῦ ἐπουράνιου θυσιαστηρίου, ἡ ὁποία τελεῖται κατὰ τὴ νοερὴ ἐργασία τοῦ νοῦ. "Ὅταν ὅμως μὲ τὴν πολλὴ φροντίδα τῶν ἱερῶν ἀγώνων καθαρισθοῦμε ἀπὸ τὴν προσηλωμένη στὴν ὕλη κακία καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος συγκεντρώσουμε σὲ ἓνα τὶς ἑτερότητές μας, τότε μετέχουμε καὶ στὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρουμε ἄξια στὸν Λόγο καὶ Θεὸ τὰ θεῖα μυστήρια τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τοῦ νοῦ στὸ ὑπερουράνιο καὶ νοερὸ θυσιαστήριο τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐπόπτες καὶ ἱερεῖς τῶν ἀθανάτων μυστηρίων του.
- 17 Ἡ σάρκα ἔχει ἀντίθετες ἐπιθυμίες πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πνεῦμα ἀντίθετες πρὸς τὴ σάρκα²², καὶ κάποιος ἀκήρυκτος πόλεμος ὑπάρχει ἀνάμεσά τους, πῶς τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο θὰ νικήσει τὸ ἄλλο καὶ θὰ πάρει αὐτὸ τὴν κυριαρχία. Αὐτὴ ἡ κατάσταση λέγεται ἑσωτερικὴ ἑτερότητα καὶ στάση καὶ ροπή καὶ ζυγαριὰ καὶ ἀμφίρροπη πάλη, μὲ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ μερίζεται καὶ πηγαίνει πρὸς τὸ μέρος ποῦ θὰ δώσει τὴ ροπή ὁ νοῦς, σὲ κάποιον πράγμα δηλαδὴ σύμφωνα μὲ πάθος ἀνθρώπινο.
- 18 "Ὅσο ἀκόμη μεριζόμαστε μὲ τοὺς ἄστατους λογισμοὺς καὶ ὁ νόμος τῆς σάρκας ὑπερισχύει καὶ διατηρεῖται μέσα μας, διασκορπιζόμαστε σὲ πολλὰ μέρη καὶ ἐκδιωκόμαστε ἀπὸ τὴ θεῖα μονάδα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουμε τὴ δική της ἐνότητα. "Ὅταν ὅμως αὐτὸ τὸ θνητὸ καταποθεῖ ἀπὸ τὴν ἐνοποιὸ δύναμη καὶ ὑπερφυσικὴ ἀμεριμνησία καὶ ὁ νοῦς γίνε-^{παρὰ κίτρινο} νει κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, φωτιζόμενος ἀπὸ τίς σοφοποιῆς ἐλλάμψεις καὶ τὰ νοήματα, τότε ἡ ψυχὴ, συμπτυσσόμενη θεοειδῶς σὲ μονάδα, γίνεται ἓνα ἀντὶ πολλὰς ἑτερότητες, καὶ ἀφοῦ συναχθεῖ στὴ θεῖα μονάδα, ἐνώνεται μὲ ἀπλότητα μαζί της κατὰ μίμηση τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ

τως ἐνοῦται. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ψυχῆς ἀποκατάστασις καὶ ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ἡμῶν ἀνακαίνισις.

- 19 Δεινὸν ἢ ἄγνοια καὶ πέρα δεινῶν, αὐτόχρημα σκότος οὔσα ψηλαφητόν, καὶ τὰς ψυχάς, ἐν αἷς ἂν ἐγγένηται, ζοφεράς ἀποτελοῦσα, εἰς πολλά τε τὸ λογιζόμενον διαιροῦσα καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως τὴν ψυχὴν ἀποτέμνουσα. Ταύτης τὸ συναγόμενον ἅπαν, ἀλογία ἐστίν. Ἄλογον γὰρ καὶ ἀναίσθητον τὸ ὅλον ἀπεργάζεται τὸν ἄνθρωπον. Ὁν δὲ τρόπον ἢ ἄγνοια, εἰς πάχος ἐπιχυθεῖσα, πολὺς θυθὸς ἄδου γίνεται τῇ ὑπὸ ταύτης καμπτομένη ψυχῇ, ἐν ᾗ πᾶσα τιμωρία καὶ ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς ὑπάρχει, οὕτω καὶ ἢ θεία γνῶσις φαιδρὰ πως καὶ ἄπειρος εἰς φωτοχυσίαν ὑπάρχουσα, φωτοειδεῖς τὰς ψυχάς, ἐν αἷς ἂν διὰ καθαρότητος γένηται, θεοπρεπῶς ἀπεργάζεται, καὶ πληροῖ ταύτας εἰρήνης, γαλήνης, χαρᾶς, σοφίας ἀρρήτου καὶ τελείας ἀγάπης.
- 20 Ἡ τοῦ θεοῦ φωτὸς παρουσία, ἀπλή καὶ ἐνιαία οὔσα, πρὸς ἑαυτὴν συνάγει τὰς μετόχους αὐτῆς ψυχάς καὶ ἐφ' ἑαυτὴν ἐπιστρέφει, ἐνοῖ τε αὐτὰς τῇ ἑαυτῆς ἐνότητι καὶ τελειοῖ τῇ ἑαυτῆς τελειότητι καὶ πρὸς βάθην Θεοῦ ἀνάγει τὸ τῆς διανοίας αὐτῶν ὀπτικὸν καὶ μυστηρίων μεγάλων θεωροῦς καὶ μύστιδας καὶ μυσταγωγούς αὐτὰς ἀπεργάζεται. Καθαρθῆναι οὖν βουλήθητι διὰ πόνων εἰς ἄκρον, καὶ ὄψει τῶν λεγομένων ἐν σοὶ ἐναργῶς τὴν Θεῷ φίλην ἐνέργειαν.
- 21 Αἱ γινόμεναι διὰ γνώσεως πρὸς τὰς κεκαθαρμένας ψυχάς ἐλλάμψεις τοῦ πρώτου φωτός, οὐ μόνον αὐτὰς ἀγαθύνουσι καὶ φωτοειδεῖς ἀπεργάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀνάγουσι διὰ φυσικῆς θεωρίας εἰς νοητοὺς οὐρανοὺς καὶ οὐδὲ οὕτω ταύταις τὰς τῆς θείας ἴστανται ἐνεργείας, ἀλλ' ἕως ἐκεῖ τελευτᾷ, μέχρις ἂν τῷ ἐνὶ διὰ σοφίας ἐνωθῶσι καὶ γνώσεως τῶν ἀρρήτων, καὶ ἐν ἀντὶ πολλῶν ἐν αὐτῷ γένωνται.
- 22 Πρῶτα μὲν ἀμιγεῖς καὶ ἀθολώτους ἡμᾶς χρὴ γενέσθαι διὰ καθαρτικῆς τάξεως ἀπὸ τῆς προσύλου κακίας τῶν νοητῶν, εἶτα πεφωτισμένους καὶ ἀειλαμπεῖς, δι' ἑτέρας τάξεως τῆς φωτιστικῆς, τοὺς νοερούς ὀφθαλμούς, ἧτις διὰ τῆς μυστικῆς τελεῖται καὶ ἐν Θεῷ κεκρυμμένης σοφίας καὶ οὕτως ἀναδραμεῖν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γνώσεων ἐπιστήμην, τὴν τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ διὰ τοῦ λόγου τοῖς ἔχουσιν ὅσα διακονοῦσαν, καὶ μεταδοτικούς γενέσθαι τῶν κεκρυμμένων αὐτῆς μυστικῶν νοημάτων, εἰς ἀβεδήλους αὐτὰ δηλονότι μετοχετεύοντας ἀκοῆς καὶ

τὸ πράγμα εἶναι ἢ ἀποκατάσταση τῆς ψυχῆς στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασης καὶ ἢ ἀνακαίνισή μας πρὸς τὸ καλύτερο.

19 Εἶναι φοβερὸν πράγμα ἢ ἄγνοια, καὶ περισσότερο ἀπὸ φοβερό, ὄντας πραγματικὰ πυκνὸ σκοτάδι²³, καὶ τίς ψυχὲς στίς ὁποῖες θὰ βρεθεῖ τίς κάνει σκοτεινές, διαιρεῖ σὲ πολλὰ τὸ λογιστικὸ καὶ ἀποκόπτει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἔνωση μὲ τὸν Θεό. Ἐκεῖνο γενικὰ ποῦ συνάγεται ἀπ' αὐτὴν εἶναι ἢ ἀλογία. Γιατὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο ὀλοκληρωτικὰ ἄλογο καὶ ἀναίσθητο. Καὶ ὅπως ἢ ἄγνοια, ὅταν ἀπλωθεῖ σὲ πάχος, γίνεται μεγάλος βυθὸς τοῦ ἄδη γιὰ τὴν ψυχὴ ποῦ λυγίζει ἀπ' αὐτὴν, στὸν ὁποῖο ὑπάρχει κάθε τιμωρία, ὀδύνη, λυπη καὶ στεναγμός, ἔτσι καὶ ἢ θεία γνώση, ὄντας λαμπρὴ καὶ ἄπειρη σὲ φωτοχυσία, κάνει κατὰ τρόπο θεοπρεπὴ φωτοειδεῖς τίς ψυχὲς στίς ὁποῖες θὰ βρεθεῖ μέσω τῆς καθαρότητος, καὶ τίς γεμίζει εἰρήνη, γαλήνη, χαρὰ, ἀνείπωτη σοφία καὶ τέλεια ἀγάπη.

20 Ἡ παρουσία τοῦ θείου φωτός, ὄντας ἀπλή καὶ ἐνιαία, συνάγει πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τίς ψυχὲς ποῦ μετέχουν αὐτῆς καὶ ἐπιστρέφοντας αὐτὲς πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς, τίς ἐνώνει μὲ τὴ δικὴ τῆς ἐνότητα καὶ τίς καθιστᾷ τέλειες μὲ τὴ δικὴ τῆς τελειότητα, καὶ ἀνεβάζοντας τὴν ὄραση τῆς διάνοιάς τους πρὸς τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, τίς κάνει θεωροὺς καὶ μυστιδες καὶ μυσταγωγούς μεγάλων μυστηρίων. Θέλησε λοιπὸν νὰ καθαρθεῖς τελείως μὲ τοὺς κόπους, καὶ θὰ δεῖς καθαρὰ μέσα σου τὴν ἀγαπητὴν στὸν Θεὸ ἐνέργεια τῶν λεγομένων.

21 Οἱ ἐλλάμψεις τοῦ πρώτου φωτός ποῦ γίνονται μέσω τῆς γνώσης πρὸς τίς καθαρμένες ψυχὲς, ὄχι μόνο τίς εὐεργετοῦν καὶ τίς καθιστοῦν φωτοειδεῖς, ἀλλὰ καὶ τίς ἀνεβάζουν μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία σὲ νοητοὺς οὐρανοὺς. Καὶ οὔτε ἔτσι σταματᾷ σ' αὐτὲς ἢ θεία ἐνέργεια, ἀλλὰ τελειώνει ἐκεῖ ποῦ μὲ τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση τῶν ἀπορρήτων θὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸν ἕνα καὶ θὰ γίνουν ἕνα ἀντὶ πολλὰ μέσα σ' αὐτόν.

22 Πρῶτα πρέπει νὰ γίνουμε καθαροὶ καὶ ἀθόλωτοι ἀπὸ τὴν προσηλωμένη στὴν ὕλη κακία τῶν νοητῶν μὲ τὴν καθαρτικὴν τάξη, ἔπειτα τὰ νοερὰ μάτια μας νὰ γίνουν φωτισμένα καὶ διαρκῶς λαμπερὰ μὲ ἄλλη τάξη, τὴ φωτιστικὴ, ποῦ τελεῖται μὲ τὴ μυστικὴ καὶ τὴν κρυμμένη στὸν Θεὸ σοφία, καὶ τότε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἐπιστήμη τῶν ἱερῶν γνώσεων, ποῦ διακονεῖ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ μὲ τὸ λόγο σ' ἐκείνους ποῦ ἀκοῦνε καὶ προσέχουν, καὶ νὰ μεταδώσουμε τὰ κρυμμένα τῆς μυστικῆς νοήματα, διοχετεύοντας αὐτὰ δηλαδὴ σὲ ἀδέβηλες ἀκοὲς καὶ περιορίζοντάς

ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων διαστέλλοντας, ἵνα μὴ τὰ ἅγια δίδωται τοῖς κυσί, μηδὲ ὁ μαργαρίτης τοῦ Λόγου βάλληται εἰς χοιρώδεις ψυχάς, τὰς ἀχρειούσας αὐτόν.

23 Ὅταν τις τὸ διάπτυρον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς περὶ τὴν ἐνδιάθετον πίστιν ὁρᾷ πλατυνόμενον καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, τότε Χριστὸν ἐπιφέρεισθαι γινωσκέτω ἐν ἑαυτῷ, τὴν ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ὀρωμένων ἐνεργοῦντα ἀνύψωσιν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ εἰς οὐρανούς τὴν αὐτῆς ἐτοιμάζοντα κατοικίαν. Ὅταν δὲ χαρᾶς πληροῦσθαι τὴν αὐτοῦ καρδίαν κατανοῇ καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ γίνεσθαι τῶν ἀπορρήτων ἐν κατανύξει τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, τότε εἰδὼς ἔστω ὑπὸ θείου ἐνεργούμενον ἑαυτὸν Πνεύματος. Ὅταν δὲ φωτὸς ἀρρήτου πληρούμενον αἰσθηται τὸν ἑαυτοῦ νοῦν καὶ νοημάτων σοφίας τῆς κρείττονος, τότε ἰδέτω τὴν ἐπιδημίαν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῦ Παρακλήτου ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, εἰς φανέρωσιν τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῷ θησαυρῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὡς παλάτιον Θεοῦ καὶ κατοικητήριον Πνεύματος ἀκριβῶς ἑαυτὸν φυλαττέτω.

24 Ἡ φυλακὴ τῶν ἀποκρύφων τοῦ Πνεύματος θησαυρῶν, ἡ σχολὴ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστίν, ἣν κυρίως καὶ ἡσυχίαν ὁ λόγος καλεῖ. Αὕτη δὲ τὸν ἔρωτα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης ἐκ καθαρότητος καρδίας καὶ ἡδονῆς κατανύξεως σφοδρότερον ἐπανάπτουσα, λύει τὴν ψυχὴν τῶν δεσμῶν τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν ἐλευθερίαν πείθει τῶν τρόπων ἀσπάξεσθαι. Τὰς δὲ δυνάμεις αὐτῆς μεταστρέψασα, πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐταῖς ἀποκατάστασιν δίδωσιν εἰς τὸ μὴ κακίας εἶναί τι κατήγορον τῷ Δημιουργῷ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον τῆς εἰκόνης παρατροπῆς καὶ κινήσεως.

25 Εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην καὶ θεῖαν τελείωσιν ἡ εὐλογος ἀνάγει καὶ ἐπιστήμων φαιδρῶς ἡσυχία, ἐξασκουμένη δηλαδὴ καὶ μετερχομένη νομίμως. Εἰ δ' οὐκ εἰς τοσοῦτον τὴν ἀνύψωσιν ἔσχε καὶ τὴν τελείωσιν ὁ δοκῶν ἡσυχάζειν, ἄρα τὴν νοητὴν οὐκ ἔτι καὶ τελείαν ἡσύχασεν ἡσυχίαν, ἀλλ' οὐδὲ ἡσυχάσει ἀπὸ τῆς ἔνδον ζάλης τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, ἕως ἂν εἰς τοῦτο ἀναδράμη τὸ ὕψος Μόνον δὲ τὸ σῶμα τοίχοις περιορισμένον ἢ ὀπαῖς καὶ σπηλαιαίους ἔξει, ὑπὸ νοῦ ἀτάκτῳ καὶ πλατυνόμενῳ κατατριβόμενον.

26 Ψυχαὶ αἱ εἰς ἄκρον ἐλάσασαι καθαρότητος καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμοῦσαι μέγα σοφίας καὶ γνώσεως, τοῖς Χερουβεὶμ εἰκόσιν ἀμέσως

τα ἀπὸ τοὺς ἀτελέστερους γιὰ νὰ μὴ δίνονται τὰ ἅγια στοὺς σκύλους, οὔτε νὰ ριχθεῖ τὸ μαργαριτάρι τοῦ λόγου σὲ ψυχὲς χοίρων²⁴, οἱ ὁποῖες θὰ τὸ ἀχρηστέψουν.

23 “Ὅταν κανεὶς βλέπει τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς νὰ πλατύνεται γύρω ἀπὸ τὴν ἐνδιάθετη πίστη καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τότε ἄς γνωρίζει ὅτι φέρει μέσα του τὸν Χριστό, πὺν ἐνεργεῖ τὴν ἀνύψωση τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὰ ὄρατὰ καὶ ἐτοιμάζει τὴν κατοικία της στοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ὅταν καταλαβαίνει πὺς ἡ καρδιὰ του γεμίζει ἀπὸ χαρὰ καὶ ἐπιθυμεῖ μὲ κατάνυξη τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, τότε ἄς γνωρίζει ὅτι ὀδηγεῖται ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα. “Ὅταν πάλι αἰσθανθεῖ πὺς ὁ νοῦς του γεμίζει ἀπὸ ἀνέκφραστο φῶς καὶ νοήματα τῆς ἀνώτερης σοφίας, τότε ἄς γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει καὶ γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ του ἡ παρουσία τοῦ Παρακλήτου, γιὰ νὰ φανερώσει τοὺς κρυμμένους μέσα του θησαυροὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἄς φυλάγει προσεκτικὰ τὸν ἑαυτό του σὰν παλάτι τοῦ Θεοῦ καὶ κατοικητήριο τοῦ Πνεύματος.

24 Ἡ φύλαξη τῶν ἀπόκρυφων θησαυρῶν τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ ἀπραξία τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, ἡ ὁποία κυρίως ὀνομάζεται καὶ ἡσυχία. Αὐτὴ ἀνάβοντας δυνατώτερα τὸν ἔρωτα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς καὶ τὴν ἡδονὴ τῆς κατάνυξης, ἐλευθερώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν πείθει νὰ δέχεται τὴν ἐλευθερία τῶν τρόπων τῆς ζωῆς. Καὶ ἀφοῦ μεταστρέψει τίς δυνάμεις της, τίς φέρνει πάλι σὲ κατὰ φύση καὶ δίνει σ’ αὐτὲς τὴν ἀρχικὴ τους κατάσταση γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει καμμιά κατηγορία γιὰ κακία ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ τῶν καλῶν ἀπὸ τὴ μεταβολὴ καὶ τὴν κίνηση τῆς εἰκόνας του πρὸς τὸ χειρότερο.

25 Σ’ αὐτὴ τὴν ἱερὴ καὶ θεῖα τελείωση ἀνεβάζει μὲ λαμπρότητα ἡ λογικὴ καὶ συστηματικὴ ἡσυχία, ὅταν δηλαδὴ ἀσκεῖται καὶ γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες. “Ἄν ὅμως ἐκεῖνος πὺν νομίζει ὅτι ἡσυχάζει δὲν ἀπέκτησε σὲ τόσο μεγάλο βαθμὸ τὴν ἀνύψωση καὶ τὴν τελείωση, αὐτὸς λοιπὸν δὲν ἡσύχασε ἀκόμη τὴ νοητὴ καὶ τέλεια ἡσυχία, ἀλλ’ οὔτε θὰ ἡσυχάσει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ζάλη τῶν ἀσυγκράτητων παθῶν, μέχρι πὺν ν’ ἀνεβεῖ σ’ αὐτὸ τὸ ὕψος. Θὰ ἔχει μόνο τὸ σῶμα του περιορισμένο σὲ τοίχους ἢ ὀπὲς καὶ σπήλαια, καταπονούμενο ἀπὸ νοῦ ἄτακτο καὶ πλανώμενο ἐδῶ κι ἐκεῖ.

26 Οἱ ψυχὲς πὺν ἔφθασαν σὲ πλήρη καθαρότητα καὶ ἀνέβηκαν σὲ μεγάλο ὕψος σοφίας καὶ γνώσης, ὁμοιάζουν κατὰ τρόπο ἄμεσο μὲ τὰ

πως, διὰ τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης τῇ πηγῇ πλησιάζουσαι τῶν καλῶν, καὶ κείθεν τὴν τῆς εὐθείας ἐποπτείας ἐκφαντορίαν καθαρῶς εἰσδεχόμεναι, ἧς καὶ μόναι τῶν Χερουβείμ αἱ δυνάμεις ἀμέσως πρὸς τῆς θεαρχίας αὐτῆς καταλάμπονται τὰ πολλά, ὡς ἔφη τις, τῶν θείων θεωριῶν, καθ' ὑπερτάτην ἀνάτασιν.

27 Καθάπερ αἱ πρῶται τῶν ἄνω δυνάμεις, αἱ μὲν αὐτῶν θερμώταταί εἰσι καὶ ὀξύταται περὶ τὰ θεῖα καὶ ἀκατάληκτον περὶ ταῦτα τὸ ἀεικίνητον ἔχουσιν, αἱ δὲ θεοπτικώτατοι, γνωστικαὶ καὶ σοφώταται, καὶ τοῦτο ἢ θεία ἔξις, τὸ αὐτὰς περὶ ταῦτα κινεῖσθαι ἀεὶ οὔτω καὶ αἱ τοιαῦται ψυχαὶ θερμώταταί εἰσι περὶ τὰ θεῖα καὶ λίαν ὀξύτατοι, σοφαί τε καὶ γνωστικαὶ καὶ ταῖς μυστικαῖς θεωρίαις ἀνατατικώταται, αἷς ἴδιον κατὰ δύνάμιν καὶ θεῖαν ἔξιν ἢ περὶ τὸ θεῖον ἀεικινήσια καὶ ἀκλινῆς ἰδρῦσις καὶ μονή, καὶ πρὸς τούτοις ἢ δεκτικὴ τῶν ἐλλάμψεων ἔξις, μεθ' ἧς τοῦ ὄντος μετέχουσι καὶ μεταπέμπουσιν εἰς ἑτέρους ἀφθόνως διὰ τοῦ λόγου τὰς τούτου φωτοχυσίας καὶ χάριτας

28 Νοῦς ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ αἰτία τῆς τοῦ παντός ἀεικινήσιας, καὶ πάντες οἱ νόες ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ νοῖ τὴν τε στάσιν ἔχουσι μόνιμον καὶ τὴν κίνησιν ἀκατάληκτον. Τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὅσοι οὐ πρόσυλόν τινα τὴν κίνησιν καὶ ἐπιμιγῆ, ἀλλὰ ἀμιγῆ καὶ ἀθόλωτον δι' ἱερῶν ἐσχήκασιν ἰδρώτων· πάσχουσι δὲ τοῦτο, κατ' ἔρωτα θεῖον κοινωνοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἑαυτοῖς, τὰς ἐκ τῆς θεαρχίας ἐκπεμπομένας ἀγαθοδότης ἐλλάμψεις καὶ τὴν ἐν τούτοις κεκρυμμένην σοφίαν τῶν μυστηρίων Θεοῦ καὶ ἑτέροις φιλογάθως μεταδιδόντες εἰς ὕμνον ἀκατάπαυστον τῆς ἀγάπης Θεοῦ.

29 Ἴστανται καὶ κινουῦνται κύκλω περὶ Θεὸν αἱ ψυχαί, ὅσαι τὸ λογιζόμενον κοῦφον τῆς ὕλης εἰργάσαντο καὶ τὴν μαχομένην πρὸς ἑαυτὴν κατὰ πάντα δυάδα ἄρμα τοῦτο εὐήνιον τρέχον εἰς οὐρανοὺς συνηρόσαντο. Καὶ κύκλω μὲν ἀλήκτως κινουῦνται περὶ Θεόν, ὡς πρὸς κέντρον καὶ τῆς τοῦ κύκλου κινήσεως αἴτιον, ἴστανται δὲ μονίμως καὶ ἀρρεπῶς ὡς πρὸς κύκλον, μὴ διασκεδασθῆναι δυνάμεναι ἐκ τῆς ἰδίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοχῆς πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κάτω πλάνην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ τετελεσμένον τέλος τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο ἄγον τοὺς ἀληθῶς ἡσυχάζοντας, ὥστε κινουμένους ἴστα-

Χερουδίμ, ἀφοῦ πλησιάζουν μὲ τὴν ἐπιστήμη τους τὴν πηγὴ τῶν καλῶν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ δέχονται καθαρὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἄμεσης ἐποπτείας, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως εἶπε κάποιος, μόνο οἱ δυνάμεις τῶν Χερουδίμ καταφωτίζονται στὶς θεῖες θεωρίες ἄμεσα καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὴν ὑψιστὴ θεότητα, κατὰ ὑπέρτατη ἀνάταση.

27 Ὅπως οἱ πρῶτες οὐράνιες δυνάμεις, ἄλλες ἀπ' αὐτὲς εἶναι θερμότερες καὶ ταχύτερες γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ ἔχουν ἀδιάκοπη τὴν ἀεικινησία γύρω ἀπ' αὐτὰ, καὶ ἄλλες εἶναι θεοπτικότερες, γνωστικὲς καὶ σοφώτατες, καὶ ἡ θεῖα τους ἔξῃ εἶναι νὰ κινουῦνται πάντοτε γύρω ἀπ' αὐτὰ, ἔτσι καὶ οἱ ψυχῆς αὐτὲς εἶναι θερμότερες γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ πολὺ ταχύτερες, σοφῆς καὶ γνωστικὲς καὶ ἰκανότερες γιὰ ἀνάταση μὲ τὶς μυστικὲς θεωρίες, στὶς ὁποῖες ἰδιαίτερο γνῶρισμα σύμφωνα μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ θεῖα ἔξῃ τους εἶναι ἡ ἀεικινησία καὶ ἡ σταθερὴ ἐγκατάσταση καὶ παραμονὴ γύρω ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ, ἡ δεκτικὴ ἔξῃ τῶν ἐλλάμψεων, μὲ τὴν ὁποία γίνονται μέτοχοι τοῦ Θεοῦ καὶ μεταδίδουν σὲ ἄλλους ἀφθονα μὲ τὸ λόγο τὶς φωτοχυσίες καὶ χάρες του.

28 Ὁ Θεὸς εἶναι Νοῦς καὶ αἰτία τῆς ἀεικινησίας τοῦ παντός, καὶ ὅλοι οἱ νόες σ' αὐτὸν τὸν πρῶτο νοῦ ἔχουν μόνιμη τὴ στάση καὶ ἀδιάκοπη τὴν κίνηση. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὅσους δὲν ἔχουν κάποια κίνηση προσηλωμένη στὴν ὕλη καὶ ἀκάθαρτη, ἀλλ' ἔχουν ἀποκτήσει μὲ ἱερούς ἰδρώτες κίνηση καθαρὴ καὶ ἀθόλωτη. Καὶ τὸ παθαίνουν αὐτὸ κατὰ θεῖο ἔρωτα, παρέχοντας ὁ ἓνας στὸν ἄλλον καὶ στὸν ἑαυτὸ τους τὶς ἐλλάμψεις ποὺ εὐεργετικὰ ἐκπέμπονται ἀπὸ τὴ θεότητα, καὶ μεταδίδοντας μὲ ἀγαθότητα καὶ σὲ ἄλλους τὴν κρυμμένη μέσα τους σοφία τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἀκατάπαυστο ὕμνο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

29 Στέκονται καὶ κινουῦνται γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅσες ψυχῆς ἀπάλλαξαν τὸ νοῦ τους ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ ἔκαναν ἄρμα πειθήνιο, ποὺ τρέχει στοὺς οὐρανοὺς, τὴ δυνάδα ποὺ μάχεται σὲ ὅλα ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της. Κινουῦνται λοιπὸν ἀκατάπαυστα γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν νὰ εἶναι τὸ κέντρο καὶ ἡ αἰτία τῆς κίνησης τοῦ κύκλου, καὶ στέκονται μόνιμα καὶ σταθερὰ, σὰν σὲ κύκλο, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ διασκορπισθοῦν ἀπὸ τὴ δική τους συνοχὴ στὸ ἴδιο μέρος πρὸς τὴν αἴσθησι καὶ τὴν κάτω πλάνη τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ ὀλοκληρωμένο τέλος τῆς ἡσυχίας, ποὺ ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐκείνους ποὺ ἀληθινὰ ἡσυχάζουν, ὥστε ὅταν κινουῦνται νὰ στέκονται καὶ ὅταν στέ-

σθαι, καὶ μονίμως ἰσταμένους κινεῖσθαι περὶ τὰ θεῖα. Ἔως δ' ἂν μὴ τοῦτο γένηται, τῷ δοκεῖν ἡμῖν ἡσυχάζουσιν, ἀμῆχανον τῆς ὕλης ἐκτός καὶ τῆς ἄλλης γενέσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν.

30 Ὅσπρινάκα πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος τοῦ λόγου διὰ πάσης ἐπιμελείας τε καὶ σπουδῆς γενώμεθα καὶ τῆς ἄνωθεν διδομένης ἡμῖν σοφίας καὶ γνώσεως διὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Πνεύματος εὐμοιρῆσωμεν, τῆνικαῦτα ἢ πρώτη πηγὴ καὶ αἰτία τῆς πάντων παραγωγῆς, σοφὴ καὶ καλὴ πρὸς ἡμῶν τῶν ὄρᾶν φυσικῶς δυναμένων γνωρίζεται, μηδὲν κατήγορον ἑαυτῆς ἐν ἡμῖν φέρουσα ἐκ τῆς ἐπιτριβείσης κακίας τῷ πλάσματι ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω παρατροπῆς, ἡνίκα τὸ μὲν ἀποσπασθὲν ὑπερρῆ καὶ τοῦ ἀρχαίου κάλλους ἐκρεῦσαν ἐξέπεσε τῆς θεώσεως, ἢ δὲ τούτῳ ἐπεισπηδήσασα, τὴν ἄλογον αὐτῆς μορφήν ἐνεποίησε.

31 Μία καὶ πρώτη θάσις τῶν ἐπεκτεινομένων εἰς προκοπὰς ἢ γνῶσις τῶν ὄντων ἐκ τῆς ἐμπράκτου ἐπιγινομένη φιλοσοφίας αὐτοῖς. Δευτέρα, ἢ τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσις ἀπὸ τῆς φυσικῆς θεωρίας μυσταγωγουμένη αὐτοῖς. Καὶ τρίτη, ἢ μετὰ τοῦ πρώτου φωτὸς συνάφεια καὶ ἀνάκρασις, ἐν ἧ ἢ πάσης προκοπῆς ἐμφιλοσόφου καὶ θεωρίας ἀνάπανσις.

32 Πάντες οἱ νόες αὐτοί τε καθ' ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸ ὄντως ὄν διὰ τῶν τριῶν ἐνοειδῶς φερόμενοι συνελίσσονται, καὶ τοὺς πλησίον φωτίζοντες, μυσταγωγούσι τὰ θεῖα καὶ τελειοῦσιν ὡς καθαιρόμενα πνεύματα διὰ τῆς οὐρανίου σοφίας, αὐτοὺς ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἐνάδι ἐνοποιοῦντες.

33 Θεώσις ἐστὶν ἐν τῷ βίῳ ἢ νοερά καὶ θεῖα τῷ ὄντι ἱερουργία, καθ' ἣν ἱερουργεῖται ὁ Λόγος τῆς ἀπορρήτου σοφίας καὶ τοῖς ἐτοιμάσασιν ἑαυτοὺς, ὡς ἐνόν, μεταδίδοται. Ταύτην ἀγαθοπρεπῶς ὁ Θεὸς τῇ λογικῇ φύσει ἄνωθεν ἐδωρήσατο εἰς ἐνότητα πίστεως, ἵνα οἱ μὲν, ὅσοι ἐκ καθαρότητος τῆς ἀξίας αὐτῆς διὰ γνώσεως τῶν θεῶν ἐν μεθέξει γεγόνασιν, ἀφομοιοῦνται Θεῷ, σύμμορφοι τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ γινόμενοι ταῖς ὑψηλαῖς καὶ νοεραῖς αὐτῶν περὶ τὰ θεῖα κινήσει, καὶ οὕτως θέσει θεοὶ ἔσονται τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐπὶ τῆς γῆς οἱ δὲ τῇ καθάρσει διὰ τοῦ θείου αὐτῶν λόγου καὶ τῆς ἱερᾶς συνουσίας τελει-

κονται μόνιμα νὰ κινουῦνται γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα. Ὅσο ἀκόμη αὐτὸ δὲν γίνεται, ἂν καὶ νομίζουμε ὅτι ἡσυχάζουμε, εἶναι ἀδύνατο ὁ νοῦς μας νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὴν πλάνη.

30 Ὅταν μὲ κάθε ἐπιμέλεια καὶ σπουδὴ φθάσουμε στὸ ἀρχικὸ κάλλος τοῦ λόγου καὶ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Πνεύματος λάβουμε ἄφθονη τὴ σοφία καὶ γνώση ποὺ μᾶς δίνονται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, τότε ἡ πρώτη πηγὴ καὶ αἰτία τῆς δημιουργίας τῶν πάντων ἀναγνωρίζεται σοφὴ καὶ καλὴ γιὰ μᾶς ποὺ μπορούμε νὰ βλέπουμε μὲ φυσικὸ τρόπο, χωρὶς νὰ φέρει μέσα μας καμμιά κατηγορία ἐναντίον τῆς ἀπὸ τὴν κακία ποὺ προστέθηκε στὸ πλάσμα τῆς ἕξ αἰτίας τῆς παρεκτροπῆς του πρὸς τὸ χειρότερο, ὅταν αὐτὸ ἀποσπάσθηκε καὶ σιγᾶ-σιγᾶ ἔπεσε καί, ἀφοῦ ἔχασε τὸ ἀρχικὸ κάλλος, ξέπεσε ἀπὸ τὴ θέωση, ἐνῶ ἡ κακία, ἀφοῦ πῆδησε μέσα του, σχημάτισε τὴν ἄλογη μορφή της.

31 Μία καὶ πρώτη βάση ἐκείνων ποὺ προχωροῦν σὲ προκοπὴ εἶναι ἡ γνώση τῶν ὄντων, ἡ ὁποία ἔρχεται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἔμπρακτη φιλοσοφία. Δεύτερη εἶναι ἡ ἐπίγνωση τῶν κρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μυσταγωγεῖται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία. Καὶ τρίτη, ἡ ἔνωση καὶ ἀνάμιξη μὲ τὸ πρῶτο φῶς, στὴν ὁποία ὑπάρχει ἀνάπαυση κάθε πρακτικῆς προκοπῆς καὶ θεωρίας.

32 Ὅλοι οἱ νόες, αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, περιστρέφονται φερόμενοι μὲ τὶς τρεῖς βάσεις κατὰ τρόπο ἑνιαῖο καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους καὶ πρὸς τὸ ὄντως Ὄν, καὶ φωτίζοντας τοὺς πλησίον, τοὺς μυσταγωγοῦν τὰ θεῖα καὶ τοὺς τελειοποιοῦν ὡς πνεύματα ποὺ καθαρίζονται μὲ τὴν οὐράνια σοφία, ἐνοποιῶντας αὐτοὺς μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ μὲ τὴ Μονάδα.

33 Θέωση στὴ ζωὴ εἶναι ἡ νοερὴ καὶ θεῖα πράγματι ἱερουργία, κατὰ τὴν ὁποία ἱερουργεῖται ὁ Λόγος τῆς ἀπόρρητης σοφίας καὶ μεταδίδεται, κατὰ τὸ δυνατό, σ' ἐκείνους ποὺ ἐτοίμασαν τὸν ἑαυτὸ τους. Αὐτὴν ὁ Θεὸς τὴ χάρισε μὲ ἀγαθότητα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴ λογικὴ φύση γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, ὥστε, ὅσοι λόγῳ τῆς καθαρότητάς τους ἔφθασαν στὴ μέθεξι αὐτῆς τῆς ἀξίας μέσω τῆς γνώσης τῶν θείων πραγμάτων, νὰ γίνονται ὅμοιοι μὲ τὸν Θεό, ἀφοῦ ἀποκτήσουν ἴδια μορφή μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του²⁵ μὲ τὶς ὑψηλὲς καὶ νοερὲς κινήσεις τους γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα, καὶ ἔτσι νὰ γίνουν θέσει θεοὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐπάνω στὴ γῆ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ τελειοποιοῦνται στὴν ἀρετὴ μὲ τὴν κάθαρση μέσω τοῦ θείου λόγου ἐκείνου καὶ τῆς ἱερῆς συναναστροφῆς

οὔνται πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀναλόγως τῆς ἰδίας προκοπῆς καὶ καθάρσεως ἐν μεθέξει τῆς τούτων θεώσεως γίνονται καὶ κοινωνοῦσιν αὐτοῖς ἐν Θεῷ τῆς ἐνώσεως, ὡς ἂν οἱ πάντες, εἰς ἐν ἐνούμενοί τε καὶ συμπτυσσόμενοι τῇ ἐνότητι τῆς ἀγάπης, τῷ ἐνὶ Θεῷ ἐνωθῶσιν ἀπαύστως, καὶ ἔσται Θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν, ἀγαθῶν ἔργων αἴτιος, ὁ φύσει τῶν θέσει, μηδὲν κατήγορον ἑαυτοῦ φέρων ἀπὸ τῆς κτίσεως

34 Τῆς πρὸς Θεὸν ἀφομοιώσεως, ὡς ἡμῖν ἐφικτόν, ἀμήχανον τεύξασθαι τὸν σπουδαῖον, εἰ μὴ πρότερον τῆς ἐπιπροσθούσης τῶν κακῶν ἰλύος διὰ δακρῶν θερμῶν τὴν ἀμορφίαν ἀποσκευάσεται καὶ τῆς ἱερουργίας ἄψεται τῶν ἱερῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν· ἄλλως γὰρ ἐν μετουσίᾳ τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν γενέσθαι τοῦτον ἀδύνατον. Ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν γεύσασθαι τῆς θείας νοερῶς τῶν νοερῶν γλυκύτητός τε καὶ ἡδονῆς, πάσης ἀπόδημει τῆς τοῦ κόσμου καθόλου αἰσθήσεως καὶ τῇ ἐφέσει τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀγίοις ἀγαθῶν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀδολεσχοῦσαν ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχὴν.

35 Τὸ τὴν θεοειδῆ ἀφομοίωσιν ἀναλλοίωτον ἑαυτοῖς διατηρῆσαι, τὴν ἐξ ἀκροτάτης ἐπιγινομένης καθάρσεως καὶ ἀγάπης πολλῆς τοῦ Θεοῦ, μόνης ἐστὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν διηνεκοῦς ἀνανεύσεως καὶ τῆς τοῦ θεωρητικωτάτου νοὸς ἀνατάσεως, ἣτις ἐπιγίνεσθαι πέφυκε τῇ ψυχῇ ἀπὸ τῆς ἐπιμόνου τῶν ἀρετῶν ἡσυχίας, ἀπὸ τῆς αὐλου καὶ ἀρεμβάστου καὶ διηνεκοῦς προσευχῆς, ἀπὸ τῆς καθόλου ἐγκρατείας καὶ τῆς συντόνου τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως.

36 Οὐ τὸ εἰς εἰρήνην μόνον ἔλθειν τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων σπεύδειν χρή, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς πόθον φθάσαι τῆς νοερᾶς ἀναπαύσεως, ἣτις πᾶσαν οἶδεν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔφεσιν διὰ γαλήνης ἐπαναπαύειν τῶν λογισμῶν καὶ διὰ τῆς οὐρανόθεν κατερχομένης θείας δρόσου τὴν τετρωμένην ἰᾶσθαι καὶ ἀναψύχειν καρδίαν, ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἄνωθεν βαλλομένου καὶ ἀναπτομένου ὑπὸ τοῦ Πνεύματος.

37 Οὐ δύναται εἰς βάθος τρωθεῖσα ψυχὴ τῷ ἔρωτι τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν γεῦσιν τῶν νοητῶν τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὅλως ἐφ' ἑαυτὴν ἴστασθαι ἢ μένειν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ μὴ πρὸς τὰ πρόσω τῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεων ἀνατείνεσθαι. Ὅσω γὰρ τὰς ἑαυτῆς ἀναβάσεις ἀμεί-

καί, ανάλογα με τή δική τους προκοπή και κάθαρση, να φθάσουν στη μέθεξη τῆς θέωσης ἐκείνων και να μετέχουν μαζί τους στην ἔνωση με τόν Θεό, ὥστε, ἀφοῦ ὅλοι ἔνωθοῦν και συμπτυχθοῦν σέ ἕνα με τήν ἐνότητα τῆς ἀγάπης, να ἔνωθοῦν αἰώνια με τόν ἕνα Θεό. Καί θά εἶναι ὁ Θεός ἀνάμεσα σέ θεούς^{25α}, ὁ φύσει Θεός στούς θέσει θεούς, ὁ αἷτιος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, χωρίς να ἔχει ἀπό τήν κτίση καμμιά κατηγορία ἐναντίον του.

34 Τήν ὁμοίωση με τόν Θεό, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό, εἶναι ἀδύνατο να τήν ἐπιτύχει ὅποιος ἀγωνίζεται, ἄν προηγουμένως δέν ἀφαιρέσει με θερμά δάκρυα τήν ἀσχήμια τοῦ βούρκου τῶν κακῶν πού τόν ἐμποδίζει και δέν ἀσχοληθεῖ με τήν ἱερουργία τῶν ἱερῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· γιατί διαφορετικά εἶναι ἀδύνατο να γίνει μέτοχος τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ. Ὅποιος δηλαδή ἐπιθυμεῖ να γευθεῖ νοερά τή θεία γλυκύτητα και ἡδονή τῶν νοερῶν, ἀπομακρύνεται ἀπό ὅλη τήν αἴσθηση τοῦ κόσμου και, ποθώντας τὰ ἀγαθὰ πού εἶναι φυλαγμένα για τούς ἀγίους, στρέφει τήν ψυχή του στην ἐπίμονη ἀπασχόληση με τή θεωρία τῶν ὄντων.

35 Τὸ να διατηρήσουμε στον ἑαυτό μας ἀναλλοίωτη τήν ὁμοίωση με τόν Θεό, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπό τήν ἀκρότατη κάθαρση και τήν πολλή ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, πετυχαίνεται μόνο ἀπό τή συνεχή ἄνοδο πρὸς τόν Θεό και τήν ἀνάταση τοῦ θεωρητικώτατου νοῦ, πού συνήθως ἔρχεται στην ψυχή ἀπό τήν ἐπίμονη ἡσυχία τῶν ἀρετῶν, ἀπό τήν ἄυλη και ἀπερίσπαστη και ἀδιάκοπη προσευχή, ἀπό τή γενική ἐγκράτεια και τή συνεχή ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν.

36 Δέν πρέπει να ἐπιδιώκουμε να ἐπιτύχουμε μόνο τήν εἰρήνη τῶν δυνάμεων πού ὑπάρχουν μέσα μας, ἀλλά και να φθάσουμε στον πόθο τῆς νοερῆς ἀνάπαυσης, ἡ ὁποία γνωρίζει ν' ἀναπαύει κάθε ἐπιθυμία για τὰ ἀγαθὰ με τή γαλήνη τῶν λογισμῶν, και με τή θεία δροσιά, πού κατεβαίνει ἀπό τόν οὐρανό, να θεραπεύει τήν πληγωμένη καρδιά και να τήν ἀνακουφίζει ἀπό τή φωτιά πού ρίχνεται ἀπό ψηλά και ἀνάβεται ἀπό τὸ Πνεῦμα.

37 Δέν μπορεῖ μία ψυχή, πού πληγώθηκε βαθιά ἀπό τόν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ ὕστερα ἀπό τή γεύση τῆς γλυκύτητας τῶν νοητῶν δωρεῶν του, να στέκεται ἐντελῶς στον ἑαυτό της ἢ να παραμένει στην ἴδια κατάσταση και να μὴν ἐκτείνεται ὅλο και περισσότερο στίς ἀναβάσεις πρὸς τούς οὐρανούς. Γιατί, ὅσο προχωρεῖ με τή χάρη τοῦ Πνεύματος στίς

βει διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ ἐπὶ τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτω πυρπολεῖται τῷ πυρὶ τῆς ἐφέσεως καὶ τῶν ἔτι βαθυτέρων αὐτοῦ μυστηρίων τὸ μέγεθος ἐρευνᾷ καὶ πλησιάζει τῷ μακαρίῳ φωτὶ κατεπείγεται, ἔνθα πᾶσα νοὸς ἔκτασις ἴσταται, ἵνα τὴν τῶν ἰδίων δρόμων καταπαύσιν ἐν εὐφροσύνῃ καταπαύσῃ καρδίας

38 Ὅσπηνίκα γένηται τις ἐν μετουσίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τούτου διὰ τινος ἄρρητου ἐν αὐτῷ γνῶ ἐνεργείας καὶ εὐωδίας ὡς διατρέχειν τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν, τῆνικαῦτα μένειν ὁ τοιοῦτος ἐν ὄροις φύσεως τοῦ λοιποῦ οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου ἀλλοιωθεῖς, ἐπιλανθάνεται τροφῆς, ὕπνου, κατευμεγεθεῖ σωματικῶν, σωματικῆς ἀλογεῖ ἀναπαύσεως καί, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν κόποις ὦν καὶ ἰδρῶσιν ἀσκητικοῖς, κόπου τινὸς ἢ φυσικῆς ἀνάγκης οὐκ ἐπαισθάνεται, πείνης ἢ δίψης, ὕπνου καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν. Ἐκκέχυται γὰρ ἀοράτως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μετὰ χαρᾶς ἄρρητου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρὸς διακαρτερῶν, τὴν νοερὰν ἐν σωματικῇ γυμνασίᾳ ἐργασίαν ἐργάζεται καὶ τῆς ἀθανάτου κατατροφᾷ πανδαισίας, τῶν ἀθανάτων τοῦ νοητοῦ Παραδείσου φυτῶν, εἰς ὃν καὶ Παῦλος ἀρθείς, ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι, τῇ αἰσθήσει τῶν ὀρωμένων προσπιάσχοντι.

39 Ἐπαξ τὸ σῶμα πυρωθὲν τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῷ ὕδατι βαφὲν τῶν δακρύων, οὐκ ἔτι τοῖς πόνοις ἀμβλύτερον γίνεται, τῶν πολλῶν καταπαῦσαν ἰδρώτων, ὡς ὑπὲρ τὴν ἔμπρακτον γενόμενον δηλονότι σπουδὴν, ἀλλά, γαλήνην καὶ σιωπὴν εἰρήνης δεξάμενον ἔνδοθεν, πλήρες μᾶλλον ἄλλης δυνάμεως γίνεται, ἄλλης εὐτονίας, ἄλλης ἰσχύος τοῦ Πνεύματος. Τοιοῦτον δὲ τὸ συνεργοῦν ἡ ψυχὴ καταπλουτήσασα σῶμα καὶ ὑπὲρ τὴν σωματικὴν γυμνασίαν εὐραμένη τὴν τούτου κατάστασιν, εἰς νοητοὺς ἀγῶνας τὰς φυσικὰς μεταλλάττει κινήσεις καὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν ὀξέως ἐργαζομένη, φυλάσσει τῶν ἀθανάτων φυτῶν ἑαυτῇ τοὺς καρπούς ἐν τῷ νοητῷ Παραδείσῳ, ὅθεν ἡ πηγὴ τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων κατὰ ποταμοὺς ἀναβλύζει καὶ ἐν ᾧ τὸ φυτὸν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἴσταται, φέρον σοφίας καρπούς, χαρᾶς, εἰρήνης, χρηστότητος, ἀγαθωσύνης, μακροθυμίας καὶ ἀγάπης ἄρρητου. Οὕτω

26. Ψαλμ. 76, 11.

27. Ρωμ. 5, 5.

28. Β' Κορ. 12, 4.

29. Γαλ. 5, 22.

ἀναβάσεις της καὶ εἰσχωρεῖ στὰ δάθη τοῦ Θεοῦ, τόσο πυρπολεῖται μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἐρευνᾷ τὸ μέγεθος τῶν ἀκόμη βαθύτερων μυστηρίων του καὶ διᾶζεται νὰ πλησιάσει τὸ μακάριο φῶς, ὅπου σταματᾷ κάθε ἐπέκταση τοῦ νοῦ, γιὰ νὰ τερματίσει τὴν πορεία της μὲ εὐφροσύνη καρδιᾶς.

38 Ὅταν κανεὶς γίνει μέτοχος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ γνωρίσει τὴν ἐπιφοίτησή του μὲ κάποια ἀνέκφραστη μέσα του ἐνέργεια καὶ εὐωδία, ὥστε ἡ εὐωδία του ν' ἀπλώνεται καὶ στὴν ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, τότε δὲν ἀνέχεται αὐτὸς νὰ παραμένει στὸ ἐξῆς μέσα στὰ ὅρια τῆς φύσης, ἀλλ' ἔχοντας ὑποστρεῖ τὴν καλὴ μεταβολὴ ποὺ τοῦ προξένησε ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου²⁶, ξεχνᾷ τὴν τροφὴ καὶ τὸν ὕπνο, νικᾷ τὰ σωματικά, ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ σωματικὴ ἀνάπαυση, καὶ μολονότι ὅλη τὴν ἡμέρα βρίσκεται σὲ κόπους καὶ ἀσκητικούς ἰδρωῶτες, δὲν αἰσθάνεται κανένα κόπο ἢ φυσικὴ ἀνάγκη, πείνα ἢ δίψα, ὕπνο καὶ τίς ἄλλες ἀνάγκες τῆς φύσης. Γιατὶ ἔχει χυθεῖ ἀόρατα ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μὲ ἀνέκφραστη χαρὰ στὴν καρδιά του²⁷, καὶ ὅλη τὴ νύχτα, ἐπιμένοντας καρτερικᾶ στὸν πύρινο φωτισμό, ἐργάζεται τὴ νοερὴ ἐργασία μὲ σωματικὴ ἀσκηση καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ἀθάνατη πανδαισία τῶν ἀθάνατων φυτῶν τοῦ νοητοῦ Παραδείσου, στὸν ὁποῖο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ὑψώθηκε, ἀκουσε ἀνέκφραστα λόγια²⁸, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσει ἄνθρωπος ποὺ εἶναι προσκολλημένος στὴν αἴσθησι τῶν ὁρατῶν.

39 Ὅταν τὸ σῶμα πυρωθεῖ μιᾶ φορὰ μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἀσκησης καὶ βαφεῖ μὲ τὸ νερὸ τῶν δακρῶν, δὲν γίνεται πιά ἀσθενέστερο μὲ τοὺς κόπους, ἔχοντας καταπαύσει τοὺς πολλοὺς ἰδρωῶτες, ἐπειδὴ ἔγινε φανερὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἀσκηση, ἀλλά, ἀφοῦ δεχθεῖ μέσα του γαλήνη καὶ σιωπὴ εἰρήνης, γεμίζει μᾶλλον ἀπὸ ἄλλη δύναμη, ἄλλη εὐτονία, ἄλλη ἰσχὺ τοῦ Πνεύματος. Ἀποκτώντας ἡ ψυχὴ τέτοιο σῶμα συνεργὸ καὶ βρίσκοντας τὴν κατάστασή του ἀνώτερη ἀπὸ τὴν σωματικὴ ἀσκηση, ἀλλάζει τίς φυσικὲς κινήσεις σὲ νοητοὺς ἀγῶνες καί, ἐργαζόμενη μὲ ταχύτητα τὴ νοερὴ ἐργασία, φυλάγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τοὺς καρποὺς τῶν ἀθάνατων φυτῶν στὸ νοητὸ Παράδεισο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο σὰν ποταμοὶ ἀναβλύζει ἡ πηγὴ τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων καὶ μέσα του βρίσκεται τὸ δένδρο τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, ποὺ φέρει καρποὺς σοφίας, χαρᾶς, εἰρήνης, χρησιμότητας, ἀγαθωσύνης, μακροθυμίας καὶ ἀνέκφραστης ἀγάπης²⁹. Ἐργαζόμενη λοιπὸν ἔτσι μὲ ἐπιμέ-

δὲ σπουδαίως ἐργαζομένη καὶ οὕτω φυλάττουσα, ἐκδημεῖ τοῦ σώματος καὶ εἰς γνόφον εἰσδύει θεολογίας, ἐξίσταται τοῦ παντός, ὡς ὑπ' οὐδενὸς κρατουμένη τῶν ὀρωμένων, καί, Θεῷ συναφθεῖσα, τῶν ιδρώτων παύεται καὶ τοῦ πόθου.

40 Τί τῶν ἐν ἡμῖν ὑψηλότερον, ὁ λόγος φησὶν ἡμῖν τοῖς σπουδαίοις, τὸ ὀρώμενον ἢ τὸ νοούμενον; Εἰ οὖν τὸ ὀρώμενον, οὐδὲν ἄρα τῶν φθειρομένων ἔσται ἡμῖν ἢ προτιμητέον καὶ στεργόμενον, οὐδὲ κρείττων τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ. Εἰ δὲ τὸ νοούμενον, πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, καὶ οὕτω περιττὸν ἢ σωματικὴ γυμνασία, ὅπότεν ἔρρωται ἢ νοερὰ τῆς ψυχῆς ἐργασία, τὸ βρύθον κάτω κουφίζουσα καὶ τὸ ὄλον αὐτοῦ ἐργαζομένη πνευματικόν, ἐν ἐνώσει τοῦ κρείττονος.

41 Τρεῖς εἰσι τάξεις ἐν τοῖς ποιουμένοις τὰς προκοπὰς τῶν τελειοποιῶν ἀναβάσεων, καθαρτικὴ, φωτιστικὴ, μυστικὴ, ἣ ἔστι καὶ τελειοποιός· καὶ ἡ μὲν ἔστι τῶν εἰσαγωγικῶν, ἡ δὲ τῶν μέσων, ἡ δὲ τῶν τελείων. Διὰ γὰρ τῶν τριῶν τούτων κατὰ τάξιν ἀνερχόμενος ὁ σπουδαῖος, αὐξάνεται τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν καὶ γίνεται εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.

42 Ἡ καθαρτικὴ τῶν ἤδη πρὸς ἀγῶνας ἱερούς εἰσαγομένων ἔστί. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς ἡ ἀπόθεσις τῆς μορφῆς τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπολύτρωσις πάσης προσύλου κακίας καὶ ἡ ἀμφίεσις τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ Πνεύματος ἀνακαινιζομένου ἀγίου, ἔργον δὲ τὸ μῖσος τῆς ὕλης, ἡ τῆξις τῆς σαρκός, ἡ φυγὴ πάσης αἰτίας ἐρεθιζούσης πρὸς πάθος τὸ λογιζόμενον, ἢ ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μεταμέλεια· πρὸς δὲ, τὸ τοῖς δάκρυσιν ἀποκλύσασθαι τὴν ἄλμην τῆς ἁμαρτίας, τὸ τὰ ἥθη τῆ χρηστότητι ῥυθμίσαι τοῦ Πνεύματος καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἡγουν τὸν νοῦν, διὰ κατανύξεως ἐκκαθάραι παντὸς μολυσμοῦ σαρκός τε καὶ πνεύματος, καὶ οὕτω τὸν οἶνον τοῦ λόγου βαλεῖν ἐν αὐτῷ, τοῦ εὐφραίνοντος καρδίαν ἀνθρώπου καθαιρομένου, καὶ προσαγαγεῖν τῷ βασιλεῖ τῶν πνευμάτων εἰς γεῦσιν· τέλος δὲ τὸ πυρωθῆναι ἐμπρόκτως τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ τοῖς πόνοις τῶν ἀγῶνων, πάντα ἰὸν ἀποσεῖσασθαι ἁμαρτίας, στομωθῆναι τε καλῶς καὶ βαφῆναι τῷ τῆς κατανύ-

30. Ἰω. 4, 24.

31. Πρβλ. Α' Τιμ. 4, 8.

32. Ἐφ. 4, 13.

33. Κολ. 3, 10.

34. Ματθ. 23, 26.

35. Β' Κορ. 7, 1.

36. Ψαλμ. 103, 15.

λεια καὶ φυλάγοντάς την μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ εἰσδύει στὸ γνόφο θεολογίας· ἐγκαταλείπει τὰ πάντα, ἐπειδὴ δὲν τὴ συγκρατεῖ κανένα ὄρατὸ πρᾶγμα, καί, ἀφοῦ ἔνωθεῖ μὲ τὸν Θεό, σταματᾷ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὸν πόθο της.

40 Ποιὸ ἀπὸ αὐτὰ πού ἀποτελοῦμαστε εἶναι ἀνώτερο -ἐρωτώμαστε ἐμεῖς πού ἀγωνιζόμαστε-, τὸ ὄρατὸ ἢ τὸ νοητό; Ἄν λοιπὸν εἶναι τὸ ὄρατὸ, ἄρα δὲν θὰ πρέπει νὰ προτιμᾶμε καὶ νὰ δεχόμαστε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τὰ φθαρτὰ, οὔτε καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἐνῶ ἂν εἶναι τὸ νοητό, ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ ὅσοι τὸν λατρεύουν πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν πνευματικᾶ καὶ ἀληθινά³⁰, καὶ ἔτσι εἶναι περιττὴ ἡ σωματικὴ ἀσκησις³¹, ὅταν δυναμώνει ἡ νοερὴ ἐργασία τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐλαφρύνει τὸ σῶμα πού κλίνει πρὸς τὰ κάτω καὶ τὸ καθιστᾷ ὀλόκληρο πνευματικὸ μὲ τὴν ἔνωση τοῦ ἀνωτέρου.

41 Τρεῖς εἶναι οἱ τάξεις σ' ἐκείνους πού προκόβουν σὲς ἀναβάσεις τελειοποίησης, ἡ καθαρτικὴ, ἡ φωτιστικὴ καὶ ἡ μυστικὴ, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ τελειοποιητικὴ. Ἡ πρώτη εἶναι τῶν ἀρχαρίων, ἡ δευτέρη τῶν μέσων, καὶ ἡ τρίτη τῶν τελείων. Γιατί, ἀνεβαίνοντας ὁ ἀγωνιζόμενος μὲ τὴ σειρά τις τρεῖς αὐτὲς τάξεις, προχωρεῖ στὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικία καὶ γίνεται ἄνδρας τέλειος, φθάνοντας στὴν τελειότητα πού μέτρο της εἶναι ὁ Χριστός³².

42 Ἡ καθαρτικὴ εἶναι γιὰ ἐκείνους πού εἰσάγονται ἤδη σὲ ἀγῶνες ἱερούς, τῆς ὁποίας γνώρισμα εἶναι ἡ ἀπόρριψη τῆς μορφῆς τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπολύτρωση ἀπὸ κάθε κακία πού εἶναι προσηλωμένη στὴν ὕλη, καὶ ἡ ἔνδυση τοῦ νέου ἀνθρώπου, πού ἀνανεώνεται μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος³, ἐνῶ ἔργο της εἶναι τὸ μίσος τῆς ὕλης, τὸ λειώσιμο τῆς σάρκας, ἡ ἀποφυγὴ κάθε αἰτίας πού ἐξωθεῖ τὸ λογιστικὸ σὲ πάθος, ἡ μετάνοια γιὰ τις πράξεις πού ἔγιναν, καὶ ἀκόμη τὸ πλύσιμο μὲ τὰ δάκρυα τῆς ἀλμύρας τῆς ἁμαρτίας, ἡ ρύθμιση τῆς συμπεριφορᾶς μὲ τὴ χρησιμότητα τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ καθάρισμα μὲ τὴν κατάνυξη τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ποτηριοῦ³⁴, δηλαδή τὸ νοῦ, ἀπὸ κάθε μολυσμὸ τῆς σάρκας καὶ τοῦ πνεύματος³⁵, καὶ ἔτσι νὰ βάλει μέσα σ' αὐτὸ τὸ κρασί τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖο εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου³⁶ πού καθαρίζεται, καὶ νὰ τὸ προσφέρει στὸ βασιλῆα τῶν πνευμάτων νὰ τὸ γευθεῖ. Ἐνῶ σκοπὸς τῆς τήξης εἶναι τὸ νὰ πυρακτωθεῖ στὴν πράξη ὁ ἀγωνιστὴς μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ μὲ τοὺς κόπους τῶν ἀγῶνων ν' ἀποβάλει κάθε σκουριὰ τῆς ἁμαρτίας, νὰ χαλυβδωθεῖ καλὰ

ξεως ὕδατι καὶ ξίφος ἀποτελεσθῆναι τομὸν κατὰ παθῶν καὶ δαμόνων εἰς δύναμιν. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ πολλῶν ἀγῶνων ἀσκήσεως, ἔσβεσε δύναμιν ἐμφύτου πυρός, ἔφραξε στόματα λεόντων ἀγρίων παθῶν, ἐνεδυναμώθη τῷ πνεύματι ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγένετο ἰσχυρός, καὶ ὡς ἄλλος τις αὐσίτης τρόπαιον ὑπομονῆς ἔστησε νικήσας τὸν πειράζοντα.

43 Ἡ φωτιστικὴ τῶν ἐξ ἱερῶν ἀγῶνων προκοψάντων ἐστὶν εἰς πρῶτην ἀπάθειαν. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς ἢ γνώσις τῶν ὄντων, ἢ θεωρία τῶν λόγων τῆς πίσεως καὶ ἢ μετουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔργον δὲ ἢ κάθαρσις τοῦ νοός, ἢ διὰ τοῦ πυρός γινομένη τοῦ θείου, ἢ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας νοερὰ ἀποκάλυψις καὶ ἢ τοῦ λόγου γέννησις μετ' ὑψηλῶν τῶν νοημάτων τῆς γνώσεως· τέλος δὲ ὁ διατρανῶν λόγος τῆς σοφίας τὰς φύσεις τῶν ὄντων, ἢ ἐπίγνωσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἢ ἀποκάλυψις τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ νοερᾶς τοῦ νοός ἐργασίας, ἄρμα πυρός ἐποχεῖται τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὡς εἴ τις ἄλλος θεοδίτης, καὶ ἔτι ζῶν εἰς ἀέρα τὸν νοητὸν αἴρεται καὶ περιπολεῖ τὰ οὐράνια, ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος γεγονῶς ταπεινώσεως

44 Ἡ μυστικὴ καὶ τελειοποιὸς τάξις τῶν ἤδη πάντα διαδραμόντων ἐστὶ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθόντων τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἴδιον μὲν αὐτοῖς τὸ διατεμεῖν τὸν ἀέρα καὶ τοῦ παντός ὑπερκύψαι, τὸ περὶ τὰς ἄνω τάξεις γενέσθαι τῶν οὐρανῶν καὶ τῷ πρώτῳ φωτὶ πλησιάσαι καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνῆσαι διὰ Πνεύματος· ἔργον δὲ τὸ πληρῶσαι τὸν θεατὴν τῶν τοιούτων νοῦν τῶν περὶ προνοίας λόγων, τῶν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, τῶν περὶ λύσεως αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν καὶ σκοτεινῶν λόγων τῆς θείας Γραφῆς· τέλος δὲ τὸ μυσταγωγῆσαι τὸν οὕτω τετελεσμένον τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, τὸ σοφίας ἑαυτὸν ἀρρήτου πληρῶσαι διὰ συνουσίας τοῦ Πνεύματος καὶ σοφὸν θεολόγον μέσον Ἐκκλησίας μεγάλης ἀποδειῖξαι Θεοῦ, τῷ λόγῳ τῆς θεολογίας τοὺς ἀνθρώπους φωτίζοντα. Ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, εἰς τρίτον οὐρανὸν ἤρθη θεολογίας, ὡς εἴ τις ἕτερος Παῦλος, καὶ ῥήματα ἤκουσεν ἄρρητα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ, ὑπὸ τὴν αἴσθησιν ὄντι, ἀκοῦσαι, καὶ τῶν ἀπορρη-

37. Ἐβρ. 11, 33-34.

38. Ἰωβ 1, 1.

39. Λουκᾶ 8, 10.

40. Δ' Βασ. 2, 11.

41. Ἐφ. 4, 13.

42. Παροιμ. 1, 6.

43. Β' Κορ. 12, 4.

καὶ νὰ βουτηχθεῖ στὸ νερὸ τῆς κατάνυξης, καὶ νὰ γίνεῖ ξίφος κοφτερὸ καὶ δυνατὸ ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων. "Ὁποῖος ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μὲ πολλοὺς ἀγῶνες ἀσκήσεως, ἔσθησε τὴ δύναμη τῆς ἔμφυτης φωτιᾶς, ἔφραξε τὰ στόματα τῶν λιονταριῶν, τῶν ἀγριῶν παθῶν, δυνάμωσε τὸ ἀδύνατο πνεῦμα του, ἔγινε ἰσχυρὸς³⁷, καὶ σὰν ἄλλος Ἰώβ³⁸ ἔστησε τρόπαιο ὑπομονῆς, ἀφοῦ νίκησε ἐκεῖνον ποὺ τὸν πείραζε.

43 Ἡ φωτιστικὴ τάξη ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνες προχώρησαν στὴν πρώτη ἀπάθεια. Γνώρισμα αὐτῆς εἶναι ἡ γνώση τῶν ὄντων, ἡ θεωρία τῶν λόγων τῆς κτίσεως καὶ ἡ μέθεξις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔργο τῆς εἶναι ἡ κάθαρσις τοῦ νοῦ, ποὺ γίνεται μὲ τὸ θεῖο πῦρ, ἡ νοερὴ ἀποκάλυψις τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδιᾶς, καὶ ἡ γέννησις τοῦ λόγου μαζὶ μὲ τὰ ὑψηλὰ νοήματα τῆς γνώσεως. Ἐνῶ σκοπὸς τῆς εἶναι ὁ λόγος τῆς σοφίας ποὺ διασαφηνίζει τὶς φύσεις τῶν ὄντων, ἡ ἐπίγνωσις τῶν θείων καὶ ἀνθρώπινων πραγμάτων, καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν³⁹. "Ὁποῖος ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μὲ τὴ νοερὴ ἐργασία τοῦ νοῦ, φέρεται σὲ πύρινο ἄρμα μὲ τὶς τέσσερις ἀρετές, σὰν κάποιος ἄλλος Θεσβίτης⁴⁰, καί, ἐνῶ ἀκόμη ζεῖ, ἀνυψώνεται στὸν νοητὸ ἀέρα καὶ περιφέρεται στὰ οὐράνια, ἐπειδὴ ἔγινε ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τοῦ σώματος.

44 Ἡ μυστικὴ καὶ τελειοποιητικὴ τάξη ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ διέτρεξαν τὰ πάντα καὶ ἔφθασαν στὴ βαθμίδα ἐκείνη τῆς τελειότητος, ποὺ μέτρο τῆς εἶναι ὁ Χριστός⁴¹. Γνώρισμα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν εἶναι τὸ νὰ διασχίσουν τὸν ἀέρα καὶ νὰ βρεθοῦν πάνω ἀπ' ὅλα, τὸ νὰ φθάσουν γύρω ἀπὸ τὶς ἀνω τάξεις τῶν οὐρανῶν καί, ἀφοῦ πλησιάσουν τὸ πρῶτο φῶς, νὰ ἐρευνήσουν μὲ τὸ πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Ἔργο τῆς τάξεως αὐτῆς εἶναι νὰ γεμίσει τὸν θεατὴ νοῦ αὐτῶν τῶν πραγμάτων μὲ τοὺς λόγους γιὰ τὴν πρόνοια, γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ μὲ τοὺς λόγους γιὰ τὴ λύσις τῶν αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν καὶ σκοτεινῶν λόγων⁴² τῆς θείας Γραφῆς. Ἐνῶ σκοπὸς τῆς εἶναι τὸ νὰ μυσταγωγῆσει αὐτὸν ποὺ ἔγινε ἔτσι τελείως τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, νὰ τὸν γεμίσει ἀπὸ ἀνέκφραστη σοφία μὲ τὴν ἔνωση τοῦ Πνεύματος, καὶ νὰ τὸν ἀναδείξει σοφὸ θεολόγο μέσα στὴ μεγάλη Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ποὺ νὰ φωτίζει μὲ τὸ λόγο τῆς θεολογίας τοὺς ἀνθρώπους. "Ὁποῖος ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μὲ βαθύτατη ταπεινοφροσύνη καὶ κατάνυξις, ὑψώθηκε στὸν τρίτο οὐρανὸ τῆς θεολογίας σὰν κάποιος ἄλλος Παῦλος, καὶ ἄκουσε λόγια ἀνέκφραστα⁴³, τὰ ὅποια

των ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, ἀπεγεύσατο. καὶ διάκονος γέγονε τῶν μυστηρίων Θεοῦ, στόμα γεγονώς αὐτοῦ, διακονῶν ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ λόγου καὶ καταπαύων τὴν μακαρίαν ἐν τούτῳ κατάπαυσιν, τέλειος ἐν τελείῳ Θεῷ, συναφθεῖς μετὰ τῶν θεολόγων ταῖς ὑπερτάταις δυνάμεσι τῶν Χερουδεὶμ τε καὶ Σεραφεὶμ, ὧν καὶ ὁ λόγος τῆς σοφίας ὁμοῦ καὶ τῆς γνώσεως

45 Εἰς δύο διαιρούμενος τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, εἰς τρεῖς τάξεις ἔχει τὰ τέλη συναγόμενα τούτου καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ κοινωνικόν ἐστι καὶ ἐγκόσμιον, τὸ δὲ ἀκοινωνήτον καὶ ὑπερκόσμιον. Καὶ τὸ μὲν κοινωνικὸν εἰς σωφροσύνην διαιρεῖται καὶ ἀπληστίαν, τὸ δὲ ἀκοινωνήτον εἰς φιλοσοφίαν, εἰς φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς ὑπὲρ φύσιν ἐνέργειαν. Τούτων τὸ μὲν ἢ τῷ δικαίῳ συνάπτεται κατὰ φύσιν ἐρχόμενον, ἢ τῇ ἀδικίᾳ καὶ εἰς ἀδικίαν χωρεῖ, ἀποπλανηθὲν τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως· τὸ δὲ, εἰ μὲν κατὰ σκοπὸν διώξῃ τῷ κανόνι ἀπευθυνόμενον, εἰς ἀπειρον τελευτᾷ φύσιν, ὑπὲρ τὴν φύσιν τελειωθὲν· εἰ δὲ κατὰ φιλοτιμίαν ἐγγυμναζόμενον τοῦ σκοποῦ ψεύσῃται, εἰς ἀδόκιμον τελευτᾷ νοῦν καὶ ὡς ἀτελὲς εἰκότως ἀποδοκιμάζεται τοῦ τελείου.

46 Φῶς καὶ ζωὴ καὶ εἰρήνη τὸ Πνεῦμα. Ὁ οὖν ὑπὸ τοῦ θείου φωτιζόμενος Πνεύματος, γαληναίαν εἰρηνεύων διανύει ζωὴν. Ἐντεῦθεν δὲ ἢ γνώσεις αὐτῷ τῶν ὄντων καὶ ἢ σοφία τοῦ Λόγου πηγάζει καὶ ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ ἐπιγίνεται. Οὗτος οἶδε τὰ τῆς βασιλείας μυστήρια, εἰς τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρα ἐρεῦνεται λόγους ζωῆς, ἐξ ἀκνυμάντου καὶ πεφωτισμένης καρδίας, ἀγαθοὺς τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ ἀγαθὸς ἐστι, τὸν ἀγαθὸν ἔχων λαλοῦντα ἐν ἑαυτῷ καινά τε καὶ παλαιά.

47 Σοφία ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ περιπατοῦντας, τῇ γνώσει τῶν ὄντων θεοποιῶν, ἐνοῖ διὰ φωτὸς αὐτοὺς ἑαυτῷ καὶ θέσει θεοὺς ἀπεργάζεται. Ὡσπερ δὲ αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος σοφία τὰ πάντα κατασκευάσας, διὰ σοφίας τὰ ἐγκόσμια διεξάγει καὶ διοικεῖ καὶ τὴν σωτηρίαν πάντων τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ δι' ἐπιστροφῆς ὡσαύτως ἀεὶ ἐν σοφίᾳ ἐργάζεται, οὕτω καὶ ὁ ἀξιωθεὶς τῆς ἀνωτάτω γενέσθαι σοφίας ἐκ καθαρότητος μέτοχος, ἀεὶ ὡς εἰκῶν Θεοῦ καὶ αὐτὸς ἐν σοφίᾳ ποιεῖ

44. Α' Κορ. 2, 9.

48. Λουκᾶ 8, 10.

45. Α' Κορ. 4, 2.

49. Ψαλμ. 18, 3.

46. Φιλ. 3, 14.

47. Ρωμ. 1, 28.

50. Πρβλ. Ματθ. 13, 52.

δὲν μπορεῖ ν' ἀκούσει ἄνθρωπος ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν αἴσθη-
ση, καὶ γεύθηκε τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ
δὲν ἄκουσε⁴⁴, καὶ ἔγινε διάκονος τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔγινε
στόμα του μεταδίδοντας αὐτὰ στοὺς ἄνθρώπους μὲ τὸ λόγο καὶ ὀλο-
κληρώνοντας σ' αὐτὸν τὴ μακάρια ἀνάπαυση, τέλειος μέσα στὸν τέ-
λειο Θεό, ἔνωμένος μαζί μὲ τοὺς θεολόγους μὲ τὶς ὑπέρτατες δυνάμεις
τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν Σεραφίμ, γνώρισμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ σοφία
μαζί καὶ ἡ γνώση.

45 Ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων διαιρεῖται σὲ δύο μέρη καὶ οἱ σκοποὶ του
εἶναι συγκεντρωμένοι σὲ τρεῖς τάξεις. Τὸ ἓνα μέρος εἶναι κοινωνικὸ
καὶ ἐγκόσμιο, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀκοινωνήτο καὶ ὑπερκόσμιο. Τὸ κοινωνικὸ
διαιρεῖται σὲ σωφροσύνη καὶ ἀπληστία, ἐνῶ τὸ ἀκοινωνήτο σὲ φιλο-
σοφία, σὲ φυσικὴ ἐπιστήμη καὶ σὲ ὑπερφυσικὴ ἐνέργεια. Ἀπ' αὐτὰ τὸ
πρῶτο ἢ συνδέεται μὲ τὸ δίκαιο καὶ ἔρχεται στὴ φυσικὴ κατάσταση ἢ
μὲ τὴν ἀδικία καὶ προχωρεῖ στὴν ἀδικία, ἐπειδὴ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ
τὴν κατὰ φύση κίνηση. Τὸ ἄλλο, τρέχοντας πρὸς τὸ τέρμα⁴⁶ καὶ ὀδη-
γούμενο ἀπὸ τὸν κανόνα, καταλήγει στὴν ἄπειρη φύση, ἐπειδὴ γίνε-
ται πιὸ τέλειο ἀπὸ τὴ φύση· ἂν ὅμως ἀποτύχει στὸ σκοπὸ του, ἐπειδὴ
ἀσκειῖται ἀπὸ φιλοδοξία, καταλήγει σὲ ἀδόκιμο νοῦ⁴⁷ καὶ ὡς ἀτελὲς
εὐλόγα ἀποβάλλεται ἀπὸ τὸ τέλειο.

46 Τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι φῶς καὶ ζωὴ καὶ εἰρήνη. Ὅποιος λοιπὸν
φωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα διανύει τὴ ζωὴ του μὲ γαλήνη καὶ εἰ-
ρήνη. Ἀπ' αὐτὸ πηγάζει γι' αὐτὸν ἡ γνώση τῶν ὄντων καὶ ἡ σοφία
τοῦ Λόγου καὶ ἔρχεται ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς γνωρίζει τὰ μυστή-
ρια τῆς βασιλείας⁴⁸, εἰσχωρεῖ στὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμέρα μὲ τὴν
ἡμέρα λέγει στοὺς ἄνθρώπους ἀγαθοὺς λόγους⁴⁹ ζωῆς, ἀπὸ ἀκύμαντη
καὶ φωτισμένη καρδιά, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἔχει μέσα του τὸν
ἀγαθὸ νὰ λαλεῖ καινούρια καὶ παλαιὰ πράγματα⁵⁰.

47 Ὁ Θεὸς εἶναι σοφία καὶ ἐκείνους ποὺ περπατοῦν μὲ λόγο καὶ σο-
φία τοὺς θεοποιεῖ μὲ τὴ γνώση τῶν ὄντων, τοὺς ἐνώνει μὲ τὸν ἑαυτό
του μὲ φῶς καὶ τοὺς κάνει θέσει θεοὺς. Καὶ ὅπως αὐτὸς μὲ σοφία
κατασκεύασε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν, μὲ σοφία κατευθύνει καὶ κυβερ-
νάει τὰ ἐγκόσμια, καὶ μὲ σοφία ἐπίσης ἐργάζεται πάντοτε τὴ σωτηρία
ὄλων ἐκείνων ποὺ τὸν πλησιάζουν μέσω τῆς μετάνοιας, ἔτσι καὶ
ὅποιος ἀξιώθηκε νὰ γίνει μέτοχος τῆς ἀνώτατης σοφίας ἀπὸ καθαρό-
τητα, πάντοτε καὶ αὐτός, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, μὲ σοφία ἐνεργεῖ καὶ ἐρ-

καὶ ἐργάζεται τὰ τοῦ θεοῦ θελήματος, συνάγων μὲν ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριζομένων εἰς πολλὰ ἑαυτὸν, ἀνάγων δὲ ὁσημέραι καὶ ἀνατείνων τὸ λογιζόμενον αὐτοῦ διὰ γνώσεως τῶν ἀπορρήτων πρὸς ἀγγελικὰς τῶ ὄντι ζωάς, καὶ ἐνοειδῆ, κατὰ τὸ ἐφικτόν, τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἐργαζόμενος, ἐνοῖ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἑαυτὸν, ταῖς ἐνιαίως περὶ Θεὸν κινουμέναις, καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, ὡς δι' ἀγαθῶν ἡγεμόνων, ἀνάγεται.

48 Ὁ διὰ σοφίας τῆς κρείττονος ἑαυτὸν ἐνώσας ταῖς ἄνω δυνάμεσιν καὶ διὰ τοῦτο Θεῷ ἐνωθεὶς, ὡς καθ' ὁμοίωσιν ὢν τοῦ Θεοῦ, πᾶσι διὰ λόγου καὶ συνουσίας ἐμφιλοσόφως συγγινόμενος, ἀποτέμνει τῶν βουλομένων θεία δυνάμει τὰς ἔξεις ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριστῶν, καὶ πρὸς ἐνοειδῆ ζωὴν, ὡςπερ ἑαυτὸν, οἷα δὴ Θεοῦ μιμητῆς καὶ αὐτοῦς συνελίσσων ἐν πνεύματι, ἀνάγει διὰ σοφίας καὶ γνώσεως καὶ τῆς τῶν ἀποκρύφων ἐλλάμπσεως πρὸς θεωρίαν τῆς δόξης τοῦ ἐνὸς καὶ πρώτου φωτός. Καὶ ἐνώσας αὐτοῦς ταῖς περὶ Θεὸν οὐσίαις καὶ τάξεσιν, εἰς τὴν ἐνότητα ἄγει Θεοῦ, ὀλολαμπεῖς γεγονότας ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπιλάμπσεως.

49 Τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν ὀγδοάς συνομαρτεῖ φυσικῶν τε καὶ γενικῶν ἀρετῶν, μιᾶ τούτων ἐκάστη ἐξ ἑκατέρου μέρους δύο ἐπανατελλουσῶν, ὡς καὶ αὐτὴν ἐκάστη γίνεσθαι εἰς τριάδα. Τῇ οὖν φρονήσει γνῶσις ἐπανατέλλει καὶ σοφὴ θεωρία, τῇ δικαιοσύνη διάκρισις καὶ εὐσυμπάθητος γνώμη, τῇ ἀνδρεία ὑπομονὴ καὶ ἐνστασις σταθηρὰ, τῇ σωφροσύνη ἀγνεία καὶ παρθενία. Ταύτης τῆς τριαδικῆς δωδεκάδος ὡςπερ τις κτίστης καὶ μυσταγωγὸς ὁ Θεὸς ἐν σοφίᾳ ὑπερκαθέζεται ἐν τῷ τοῦ νοὸς θρόνῳ, τὸν Λόγον ἐξαποστελλὼν εἰς δημιουργίαν τῶν ἀρετῶν, ὃς καὶ λαμβάνων ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀρχῶν τὴν ἐξ ἑκατέρας ὑλὴν τῶν εἰρημένων, τὸν νοητὸν τῆς εὐσεβείας κόσμον δημιουργεῖ τῇ ψυχῇ. Καὶ ὡς μὲν οὐρανὸν ἐκτείνει αὐτῇ τὴν φρόνησιν, ὅλην κατάστειρον εἰς ὀλολαμπῆ ζωὴν, ἐν ἧ ὡς δύο μεγάλους φωστῆρας τὴν θείαν γνῶσιν καὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν λάμπειν καὶ καταφωτίζειν ταύτην ποιεῖ, ὡς δὲ γῆν θεμελιοῖ τὴν δικαιοσύνην αὐτῇ εἰς πανδαισίαν ἀδάπανον. Ὡς δὲ ἀέρα ἐφαπλοῖ τὴν σωφροσύνην εἰς ἀνάψυξιν καὶ δρόσον ἀκραιφνεστάτης ζωῆς, ὡς δὲ θάλασσαν τὴν ἀνδρείαν ὀρίζει ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως εἰς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων καὶ ὑψωμάτων τοῦ

γάζεται τὸ θεῖο θέλημα, συνάζοντας τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὰ ἔξωτερικὰ καὶ χωρισμένα σὲ πολλὰ μέρη πράγματα, καὶ ὑψώνοντας ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ ἐκτείνοντας τὸ λογιστικὸ του, μὲ τὴ γνώση τῶν ἀπορρητῶν, πρὸς ἀγγελικοὺς πράγματι τρόπους ζωῆς. Καὶ κάνοντας, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐνιαία τὴ ζωὴ του, ἐνώνεται μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις ποὺ κινοῦνται ἐνιαῖα γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ μέσω αὐτῶν, σὰν μὲ καλοὺς ὁδηγούς, ὑψώνεται πρὸς τὴν πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία.

48 Ὅποιος μέσω τῆς ἀνώτερης σοφίας ἔνωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις καὶ γι' αὐτὸ ἐνώθηκε μὲ τὸν Θεό, ἐπειδὴ εἶναι «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ, πλησιάζοντας ὅλους μὲ λόγο καὶ συναναστροφὴ μὲ φιλοσοφικὸ τρόπο, ἀποκόπτει μὲ θεία δύναμη τὶς συνήθειες ἐκείνων ποὺ θέλουν ἀπὸ τὰ ἔξωτερικὰ καὶ χωρισμένα σὲ πολλὰ μέρη πράγματα, καὶ συνάγοντας αὐτοὺς πνευματικὰ πρὸς τὴν ἐνιαία ζωὴ, ὅπως τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ εἶναι μιμητὴς τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀνυψώνει μὲ τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση καὶ τὴν ἔλλαμψη τῶν ἀποκρύφων πρὸς τὴ θεωρία τῆς δόξας τοῦ ἐνὸς καὶ πρώτου φωτὸς. Καί, ἀφοῦ τοὺς ἐνώσει μὲ τὶς γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸ οὐσίαι καὶ τάξεις, τοὺς ὁδηγεῖ στὴν ἐνότητα μὲ τὸν Θεό, ἀφοῦ στὸ μεταξὺ ἔγιναν ὁλόλαμπροὶ ἀπὸ τὴ λάμψη τοῦ Πνεύματος.

49 Τὴν τετράδα τῶν ἀρετῶν συνοδεύει ὀκτάδα φυσικῶν καὶ γενικῶν ἀρετῶν, ἀκολουθώντας δύο ἀπὸ κάθε μέρος τὴν κάθε μία τετράδα, ὥστε ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς νὰ γίνεται τριάδα. Τὴ φρόνηση λοιπὸν ἀκολουθεῖ ἡ γνώση καὶ ἡ σοφὴ θεωρία· τὴ δικαιοσύνη ἡ διάκριση καὶ ἡ σπλαχνικὴ διάθεση· τὴν ἀνδρεία ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ σταθερὴ ἀντίσταση· τὴ σωφροσύνη ἡ ἀγνεία καὶ ἡ παρθενία. Ὡς κτίστης καὶ μυσταγωγὸς αὐτῆς τῆς τριαδικῆς δωδεκάδας ὁ Θεὸς κάθεται μὲ σοφία στὸ θρόνο τοῦ νοῦ, ἔξαπλοστέλλοντας τὸν Λόγο γιὰ τὴ δημιουργία τῶν ἀρετῶν. Αὐτός, παίρνοντας τὸ ὑλικὸ ἀπὸ κάθε μία ἀπὸ τὶς παραπάνω βασικὲς ἀρετές, δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ τὸ νοητὸ κόσμον τῆς εὐσέβειας. Καὶ σὰν οὐρανὸ ἀπλώνει σ' αὐτὴν τὴ φρόνηση, στολισμένη ὁλόκληρη μὲ ἀστέρια γιὰ κατὰφωτη ζωὴ, στὴν ὁποία σὰν δύο μεγάλους φωστῆρες κάνει τὴ θεία γνώση καὶ τὴ φυσικὴ θεωρία νὰ λάμπουν καὶ νὰ τὴν καταφωτίζουν. Σὰν γῆ θεμελιώνει τὴ δικαιοσύνη σ' αὐτὴν, γιὰ πανδαισία ἀδάπανη. Σὰν ἀέρα ἀπλώνει τὴ σωφροσύνη γιὰ ἀνακούφιση καὶ δροσιὰ καθαρότατης ζωῆς. Σὰν θάλασσα ὀρίζει στὴν ἀσθένεια τῆς φύσης τὴν ἀνδρεία, γιὰ νὰ γκρεμίζει τὰ ὀχυρώματα καὶ τὰ ὑψώ-

ἐναντίου. Τοῦτον οὖν οὕτω τὸν κόσμον ὁ Λόγος οἰκοδομῶν, δύναμιν ἐντίθησιν αὐτῇ τὸ πνεῦμα εἰς κίνησιν μὲν νοητὴν καὶ ἀεικίνητον, εἰς συνοχὴν δὲ ἀδιασκέδαστόν τε καὶ διαρκῆ, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Δαβὶδ· «τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

50 Ταῖς πνευματικαῖς μεθηλικιώσεσι τῶν σπουδαίων συναυξάνεσθαι πέφυκε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ὅτε μὲν νήπιοί εἰσι δεόμενοι γάλακτος, θηλάζειν λέγεται τὸ γάλα τῶν εἰσαγωγικῶν ἀρετῶν τῆς γυμνασίας τοῦ σώματος, οὗ τὸ ὠφέλιμον πρὸς ὀλίγον ἐστὶ τοῖς αὐξάνουσι κατ' ἀρετὴν καὶ κατὰ μικρὸν ἀποβαλλομένοις τὴν νηπιότητα· ὅτε δὲ πρὸς νεανίσκους ἀνέλθωσι καὶ τὴν στερεὰν τροφὴν τρέφονται τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ὡς γεγυμνασμένοι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, προκόπτειν λέγεται ἡλικία καὶ χάριτι καὶ μέσον πρεσβυτέρων καθέξεσθαι καὶ ἀνακαλύπτειν αὐτοῖς τὰ βαθέα ἐκ σκοτούς. Ὅτε δὲ πρὸς ἄνδρα τέλειον, πρὸς μέτρον ἡλικίας τελειωθῶσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κηρῦσσειν λέγεται τὸν λόγον πᾶσι τῆς μετανοίας καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ πρὸς τὸ παθεῖν κατεπειγέσθαι. Τοῦτο γάρ ἐστὶ τὸ τέλος παντὸς τοῦ τελειωθέντος ἐν ἀρεταῖς, ἵνα, μετὰ τὸ πάσας διελθεῖν τὰς ἡλικίας Χριστοῦ, εἰς τὸ πάθος καταντήσῃ τῶν πειρασμῶν, κατὰ τὸν ἐκείνου σταυρόν.

51 Ὅπως ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς γυμνασίας ἐσμέν, παρατηρούμενοι ἄπτεσθαι βρωμάτων, ἢ θίγειν ἀφῆς, ἢ ἐνατενίζειν ὠραιότησιν, ἢ μελῶν ἀκροᾶσθαι, ἢ μύρων ὀσφραίνεσθαι, ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐσμέν καὶ οἰκονόμους, ὡς ἔτι νήπιοι, εἰ καὶ κληρονόμοι τυγχάνομεν καὶ κύριοι πάντων τῶν τοῦ Πατρὸς. Ὅτε δὲ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ἀπαθείας πληρωθῇ, τότε γεννᾶται ὁ Λόγος ἐν ἡμῖν ἐκ καθαρᾶς διανοίας καὶ γίνεται ὑπὸ τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἡμᾶς τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ὄντας ἐξαγοράσῃ καὶ τὴν υἰοθεσίαν ἡμῖν ἀποδώῃ. Τοῦτου δὲ γεγονότος, τότε κράζει τὸ Πνεῦμα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, «Ἀββᾶ ὁ πατήρ», δεικνῦσον καὶ γνωρίζον ἡμῖν τὴν υἰότητα καὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν παρρησίαν, καὶ ὡς υἱοῦς

51. Β' Κορ. 10, 4.

54. Α' Τιμ. 4, 8.

57. Λουκᾶ 2, 46.

52. Ψ αλμ. 32, 6.

55. Ἐβρ. 5, 14.

58. Ἰωβ 12, 22.

53. Ἐβρ. 5, 12.

56. Λουκᾶ 2, 52.

59. Ἐφ. 4, 13.

ματα⁵¹ τοῦ διαβόλου. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν κόσμον οἰκοδομῶντας ἔτσι ὁ Λόγος, τοποθετεῖ δύναμη μέσα της τὸ πνεῦμα γιὰ κίνηση νοητὴ καὶ ἀεικίνητη καὶ γιὰ συνοχὴ ἀδιάσπαστη καὶ διαρκή, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Δαβίδ· «μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοὶ καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ στόματός του ὅλη ἡ δύναμη αὐτῶν»⁵².

50 Μέ τις μεταβάσεις τῶν ἀξίων ἀγωνιστῶν ἀπὸ μία πνευματικὴ ἡλικία σὲ ἄλλη αὐξάνεται μαζὶ καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ὅταν εἶναι νήπιοι καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ γάλα⁵³, λέγεται ὅτι θηλάζει τὸ γάλα τῶν εἰσαγωγικῶν ἀρετῶν τῆς ἀσκήσης τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖο λίγο ὠφελεῖ⁵⁴ ἐκείνους πὺ αὐξάνουν στὴν ἀρετὴ καὶ σιγὰ-σιγὰ ἀποβάλλουν τὴ νηπιότητα. Ὅταν γίνονται νέοι καὶ τρέφονται μὲ τὴ στερεὴ τροφή τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ἐπειδὴ ἔχουν γυμνασμένα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα τῆς ψυχῆς⁵⁵, λέγεται ὅτι προοδεύει στὴν ἡλικία καὶ στὴ χάρη⁵⁶ καὶ κάθετα ἀνάμεσα στοὺς πρεσβυτέρους⁵⁷ καὶ τοὺς φανερῶνει τὰ κρυμμένα βαθιὰ στὸ σκοτάδι⁵⁸. Καὶ ὅταν τέλος γίνονται ὄριμοι ἄνδρες καὶ φθάσουν στὴν τελειότητα πὺ μέτρο της εἶναι ὁ Χριστός⁵⁹, λέγεται ὅτι κηρῦσσει τὸ λόγο τῆς μετάνοιας σὲ ὅλους καὶ διδάσκει τοὺς λαοὺς τὰ σχετικά μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁶⁰ καὶ ὅτι σπεύδει γιὰ τὸ πάθος⁶¹. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος κάθε ἀνθρώπου πὺ ἔγινε τέλειος στὶς ἀρετές, ὥστε, ἀφοῦ περάσει ὅλες τις ἡμέρες τοῦ Χριστοῦ, νὰ καταλήξει στὸ πάθος τῶν πειρασμῶν, ὅπως ἐκεῖνος στὸ σταυρό.

51 Ὅσο ἀκόμη εἴμαστε κάτω ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς σωματικῆς ἀσκήσης, ἀποφεύγοντας νὰ τρώμε κάποια φαγητὰ ἢ νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴν ἀφή ἢ νὰ βλέπουμε ὁμορφιές ἢ ν' ἀκοῦμε μελωδίες ἢ νὰ μυρίζουμε ἀρώματα, εἴμαστε, σὰν νήπιοι ἀκόμη, κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἐπιτρόπων καὶ διαχειριστῶν⁶², ἂν καὶ εἴμαστε κληρονόμοι καὶ κύριοι ὄλων ἐκείνων πὺ ἔχει ὁ Πατέρας. Ὅταν ὅμως συμπληρωθεῖ ὁ χρόνος τῆς σωματικῆς ἀσκήσης καὶ μὲ τὴν ἀπάθεια ὁλοκληρωθεῖ αὐτή, τότε γεννιέται μέσα μας ὁ Λόγος ἀπὸ καθαρὴ διάνοια καὶ ὑποτάσσεται στὸ νόμο τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ ἐξαγοράσει ἐμᾶς πὺ εἴμαστε ὑπόδουλοι στὸ νόμο τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος καὶ νὰ μᾶς ἀποδώσει τὴν υἱοθεσία. Κι ὅταν γίνει αὐτό, τότε τὸ Πνεῦμα φωνάζει μέσα στὶς καρδιές μας, «Ἀββᾶ, Πατέρα»⁶³, δείχνοντας καὶ γνωρίζοντας σὲ μᾶς τὴν υἱότητα καὶ τὴν παρησία πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεό, καὶ ὄντας υἱοὶ καὶ

60. Πρβλ. Ματθ. 4, 17.

62. Γαλ. 4, 2.

61. Πρβλ. Λουκᾶ 12, 50.

63. Γαλ. 4, 6.

καὶ κληρονόμοις Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἡμῖν συμπαραμένει καὶ διαλέγεται, μὴ τῇ δουλείᾳ τῶν αἰσθήσεων κρατούμενοις.

52 Τοῖς κατὰ Πέτρον εἰς πίστιν προκόψασι καὶ κατὰ Ἰάκωβον εἰς τὴν ἐλπίδα ἐπανελθοῦσι καὶ κατὰ Ἰωάννην εἰς ἀγάπην τελειωθεῖσι, μεταμορφοῦται εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἀνελθὼν θεολογίας ὁ Κύριος. Καὶ λάμπει μὲν αὐτοῖς τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ καθαρῶν λόγου ὡς ὁ ἥλιος, τοῖς δὲ νοήμασι τῆς ἀπορρήτου σοφίας γίνεται λαμπρὸς ὡς τὸ φῶς, καὶ ὁράται ὁ Λόγος ἐν τούτοις μέσον ἐστῶς νόμου καὶ προφητείας, τὰ μὲν νομοθετῶν καὶ διάσκων, τὰ δὲ καὶ ἀνακαλύπτων ἐκ θαθέων καὶ κεκρυμμένων θησαυρῶν τῆς σοφίας, ἔσθ' ὅτε καὶ προορῶν καὶ προλέγων, οὓς καὶ ὡς νεφέλη φωτεινὴ ἐπισκιάζει τὸ Πνεῦμα καὶ φωνὴ μυστικῆς θεολογίας ἐκεῖθεν πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται, μυοῦσα τὸ μυστήριον αὐτοὺς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, καὶ οὕτω λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ ἀγαπητός μου ὄρος τοῦ λόγου τῆς τελειώσεως, ἐν ᾧ εὐδόκησα, γίνεσθαί μοι τελείους υἱοὺς ἐν τελείῳ Πνεύματι.

53 Ψυχὴ τῶν χαμαιζήλων πάντων καταφρονήσασα καὶ ὀλικῶς τῷ ἔρωτι τρωθεῖσα Θεοῦ, ἔκστασιν τινα ξένην καὶ θεῖαν ὑφίσταται. Μετὰ γὰρ ὁ κατιδεῖν τρανῶς τὰς φύσεις τῶν ὄντων καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων καταλαβέσθαι πραγμάτων, ἐντὸς οὐκ ἀνέχεται τοῦ παντός ἔκτοτε εἶναι καὶ τῷ περιέχοντι περιγράφεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἑαυτῆς ὄρων ἐκστᾶσα καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσασα τῆς αἰσθήσεως, τὰς φύσεις πάντων περάσασα, εἰς γνόφον θεολογίας ἐν ἀρρήτῳ σιγῇ εἰσέρχεται καὶ τὸ κάλλος κατανοεῖ τοῦ ὄντος, ἐν φωτὶ νοημάτων ἀφράστου σοφίας, ὅσον ἂν αὐτῇ κατὰ χάριν ἐκεῖθεν δοθῇ. Θεοπρεπῶς δὲ τοῖς νοήμασιν εἰς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐμβαθύνουσα, ἐντροφᾷ τῶν ἀθανάτων φυτῶν τοῖς καρποῖς, ἀγάπης φόβῳ, τῶν θεῶν ἐννοιῶν λέγω τοῖς νοήμασιν, ὧν οὐδέποτε συστελλομένη πρὸς ἑαυτὴν δύναται τελείως ἐκφράσαι τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἔνδοξον, ἀλλ' οἷον ἐνεργουμένη ξένως ὑπὸ τοῦ πνεύματος, τὸ μὲν ἐπαινετὸν πάθος ἐν ἀρρήτῳ οἶδε χαρᾷ καὶ σιγῇ, τὸ δὲ πῶς ἐνεργεῖται ἢ τί ἐστὶ τὸ κινοῦν καὶ ὁρώμενον καὶ λέγον αὐτῇ μυστικῶς τὰ ἀπόρρητα ἀμηχανεῖ ἐξηγήσασθαι.

64. Ματθ. 17, 1.

65. Ματθ. 17, 5.

κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Χριστοῦ, παραμένει καί συνομιλεῖ μαζί μας, ἀφοῦ δὲν κρατοῦμαστε ἀπὸ τῆ δουλεία τῶν αἰσθήσεων.

52 Σ' ἐκείνους πού σὰν τὸν Πέτρο προόδευσαν στὴν πίστη καί σὰν τὸν Ἰάκωβο ἐπανῆλθαν στὴν ἐλπίδα καί σὰν τὸν Ἰωάννη ἔγιναν τέλει-οι στὴν ἀγάπη, μεταμορφώνεται ὁ Κύριος⁶⁴, ἀνεβαίνοντας σὲ ὑψηλὸ ὄρος θεολογίας, καί λάμπει σ' αὐτούς μὲ τὴ φανέρωση καί τὸ χαρακτή-ρα τοῦ καθαροῦ λόγου, ὅπως ὁ ἥλιος, καί μὲ τὰ νοήματα τῆς ἀπόρρη-της σοφίας γίνεται λαμπρὸς ὅπως τὸ φῶς. Καί φαίνεται σ' αὐτούς ὁ Λόγος νὰ στέκεται ἀνάμεσα στοῦ νόμο καί στὴν προφητεία, πότε νομο-θετώντας καί διδάσκοντας, καί πότε φανερώνοντας ἀπὸ τοὺς βαθεῖς καί κρυμμένους θησαυροὺς τῆς σοφίας, καί πολλές φορές προβλέπο-ντας καί προλέγοντας. Αὐτούς τοὺς ἐπισκιάζει σὰν φωτεινὸ σύννεφο τὸ Πνεῦμα καί ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται πρὸς αὐτούς φωνὴ μυστικῆς θεολο-γίας, πού τοὺς μυεῖ τὸ μυστήριον τῆς τρισυπόστατης θεότητος, λέγο-ντας αὐτά: Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπητὸς μου ὄρος τοῦ λόγου τῆς τελείω-σης, ὁ ὁποῖος εἶναι εὐάρεστος σὲ μένα⁶⁵, νὰ γίνεστε τέλειοι υἱοὶ μου μὲ τὸ τέλειο Πνεῦμα.

53 Ψυχὴ πού περιφρόνησε ὅλα τὰ εὐτελῆ καί πληγώθηκε ἐξολοκλή-ρου ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ, παθαίνει κάποια παράξενη καί θεϊκὴ ἔκσταση. Ἀφοῦ δηλαδὴ δεῖ καθαρά τις φύσεις καί τοὺς λόγους τῶν ὄντων καί καταλάβει τὰ τέλη τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, δὲν ἀνέχε-ται πιά νὰ εἶναι μέσα στοῦ σύμπαν καί νὰ περιορίζεται ἀπ' αὐτὸ πού τὴν περιέχει, ἀλλὰ, ἀφοῦ βγεῖ ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς καί γίνει ἐξουσιαστῆς τῶν δεσμῶν τῆς αἰσθησης, καί ἀφοῦ διαπεράσει τις φύσεις ὄλων τῶν ὄντων, εἰσέρχεται μὲ ἀνείπωτη σιγὴ στοῦ γνόφο τῆς θεολογίας καί κα-τανοεῖ τὸ κάλλος τοῦ ὄντος μὲ τὸ φῶς τῶν νοημάτων τῆς ἀνέκφραστης σοφίας, ὅσο συμβεῖ νὰ τῆς δοθεῖ ἀπὸ ἐκεῖ κατὰ χάρη. Ἐμβαθύνοντας τότε μὲ τρόπο θεοπρεπὴ μὲ τὰ νοήματα στὴ θεωρία του, ἐντρυφᾷ μὲ τὸ φόβο τῆς ἀγάπης στοὺς καρποὺς τῶν ἀθάνατων φυτῶν, δηλαδὴ στὰ νοήματα τῶν θείων ἐννοιῶν, τῶν ὁποίων τὴν μεγαλοπρέπεια καί τὴ δό-ξα δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἐκφράσει πλήρως, ὅταν περιορίζεται στοῦν ἑαυ-τό της, ἀλλὰ δεχόμενη κατὰ τρόπο παράδοξο τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύ-ματος, γνωρίζει τὸ ἐπαινετὸ πάθος μὲ ἀνέκφραστη χαρὰ καί σιγὴ, ἀλλὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσει πῶς δέχεται τὴν ἐνέργεια αὐτῆ, ἢ τί εἶναι ἐκεῖνο πού τὴν κινεῖ καί φαίνεται καί λέγει σ' αὐτὴν μὲ μυστικὸ τρόπο τὰ ἀπόρρητα.

54 Ὁ σπείρων ἐαυτῷ εἰς δικαιοσύνην δάκρυα κατανύξεως, τρυγᾷ εἰς καρπὸν ζωῆς χαρὰν ἀνεκλάλητον, ὁ δὲ ἐκζητῶν καὶ ὑπομένων τὸν Κύριον ἕως τοῦ ἔλθειν τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, οὗτος θερίσει πολὺχρον τὸν στάχυν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ φῶς ἐαυτὸν φωτίσει σοφίας καὶ λυχνία φωτὸς αἰδίου γενήσεται εἰς τὸ φωτίζειν πάντας ἀνθρώπους. Καὶ οὐ φθονήσει ἐαυτῷ καὶ τοῖς πλησίον ὑπὸ τὸ μῶδιον τοῦ φθόνου καλύπτων τὸ δοθὲν αὐτῷ φῶς τῆς σοφίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν ἐρεῦξεται λόγους ἀγαθοὺς εἰς ὠφέλειαν πολλῶν καὶ φθέγγεται προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς, ὅσα τε ἤκουσεν ἄνωθεν, θείῳ ὑπηχούμενος Πνεύματι, καὶ ὅσα ἔγνω τῆ θεωρία τῶν ὄντων σχολάζων καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ διηγῆσαντο αὐτῷ.

55 Ἔσται παντὶ σπουδαίῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατ' ἀρετὴν τελειώσεως, καὶ ἀποσταλάξει αὐτῷ τὰ ὄρη τῆς ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν γλυκασμὸν εὐφροσύνης, βασιλεύοντι ἐν Σιών τῇ καθαρᾷ διανοίᾳ, καὶ οἱ θοννοί, οἱ λόγοι τῶν ἀρετῶν, ῥηήσονται γάλα, τὴν τροφήν αὐτῷ, ἀναπαινομένῳ ἐπὶ κλίνης ἀπαθείας, προσφέροντες καὶ πᾶσαι αἱ ἀφέσεις Ἰούδα, τῆς αὐτοῦ φημι πίστεώς τε καὶ γνώσεως, ῥηήσονται ὕδατα, δόγματα δηλαδή καὶ παραβολὰς καὶ αἰνίγματα θείων πραγμάτων, καὶ πηγὴ σοφίας ἀπορρήτου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὡς ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων, αὐτοὺς δηλονότι τοὺς τῷ αὐχμῷ καὶ τῷ καύσωνι τῶν παθῶν ἀποξηρανθέντας ἀνθρώπους, καὶ τότε γνώσεται τὴν ἀληθινὴν ἔκδασιν ἐν ἐαυτῷ τῶν λόγων Κυρίου. Φησὶ γάρ· «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος».

56 «Ἀνατελεῖ ἐν τοῖς φοβουμένοις με», φησὶν ὁ Θεός, «ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν, καὶ ἐκ φυλακῆς παθῶν ἐξελεύσονται καὶ σκιρτήσουσιν ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἁμαρτίας ἀνειμένα, καὶ καταπατήσουσιν ἀνόμους ἄνδρας καὶ δαίμονας ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν αὐτῶν ὡς σποδὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ἧ ἔγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ»· ἡνίκα διὰ πασῶν ἀνυψωθῶσι τῶν ἀρετῶν δηλονότι καὶ τελειωθῶσι διὰ σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ Πνεύματος.

66. Ματθ. 5, 15.

69. Ἰωήλ 4, 18.

67. Ψαλμ. 77, 2.

70. Ἰω. 7, 38.

68. Ψαλμ. 77, 3.

71. Πρβλ. Μαλ. 4, 2-3.

54. "Οποιος σπέρνει στον έαυτό του δάκρυα κατανύξεως για απόκτηση άρετης, τρυγᾶ ὡς καρπὸ ζωῆς χαρὰ ἀνέκφραστη, ἐνῶ ὁποιος ζητᾶει καὶ περιμένει τὸν Κύριο ὥσπου νὰ ἔρθουν τὰ γεννήματα τῆς ἀρετῆς του, αὐτὸς θὰ θερίσει πλούσια τὰ στάχυα τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ φωτίσει τὸν ἑαυτό του μὲ φῶς σοφίας καὶ θὰ γίνῃ λυχνάρι αἰῶνιου φωτὸς γιὰ νὰ φωτίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ δὲν θὰ φθονήσει τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς πλησίον κρύβοντας κάτω ἀπὸ τὸ μῦθος τοῦ φθόνου τὸ φῶς⁶⁶ τῆς σοφίας ποὺ τοῦ δόθηκε, ἀλλὰ μέσα στὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν θὰ πεί λόγους ἀγαθοὺς γιὰ ὠφέλεια πολλῶν καὶ θὰ διηγηθεῖ ἀρχαῖα γεγονότα μὲ βαθύτατα νοήματα⁶⁷, καὶ ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ ὑπαγόρευση τοῦ θείου Πνεύματος καὶ ὅσα ἔμαθε ὄντας ἀφοσιωμένος στὴ θεωρία τῶν ὄντων καὶ τοῦ διηγήθηκαν οἱ πατέρες του⁶⁸.

55 Σὲ κάθε ἀγωνιζόμενο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς τελείωσής του στὴν ἀρετὴ θὰ τοῦ σταλάζουν τὰ ὄρη τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ γλυκύτητα εὐφροσύνης, καθὼς θὰ βασιλεύει στὴ Σιών, στὴν καθαρὴ διάνοια, καὶ τὰ βουνά, οἱ λόγοι τῶν ἀρετῶν, θὰ τρέχουν γάλα, προσφέροντας σ' αὐτὸν τὴν τροφή, καθὼς θ' ἀναπαύεται πάνω στὸ κρεβάτι τῆς ἀπάθειας, καὶ ὅλες οἱ πηγές τοῦ Ἰούδα, δηλαδὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς γνώσης του, θ' ἀναβλύζουν νερὰ, δόγματα δηλαδὴ καὶ παραβολές καὶ αἰνίγματα θείων πραγμάτων, καὶ πηγὴ ἀνέκφραστη σοφίας θ' ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν καρδιὰ του, σὰν ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ ποτίζει τὸν χείμαρρο τῶν σχοίνων⁶⁹, τοὺς ἀνθρώπους δηλαδὴ ποὺ ξηράθηκαν τελείως ἀπὸ τὴν ξηρασία καὶ τὸν καύσωνα τῶν παθῶν. Καὶ τότε θὰ γνωρίσει τὴν πραγματοποίησιν στὸν ἑαυτό του τῶν λόγων τοῦ Κυρίου. Γιατὶ λέγει: «μέσα ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ πιστεύει σ' ἐμένα θὰ τρέξουν ποτάμια νεροῦ ζωντανοῦ»⁷⁰.

56 «Σ' ἐκείνους ποὺ μὲ φοβοῦνται», λέγει ὁ Θεός, «θὰ ἀνατείλει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ θεραπείας θ' ἀκολουθήσει τίς πράξεις τους: θὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ φυλακὴ τῶν παθῶν καὶ θὰ σκιρτήσουν σὰν μοσχάρια ποὺ ἀφέθηκαν ἐλεύθερα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ σὰν στάχτη θὰ καταπατήσουν τοὺς ἀνόμους καὶ τοὺς δαίμονες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀποκατάστασής τους, κατὰ τὴν ὁποία ἐγὼ θὰ πραγματοποιήσω αὐτὰ, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτορας»⁷¹. ὅταν δηλαδὴ ἀνυψωθοῦν μὲ ὅλες τίς ἀρετὲς τους καὶ τελειοποιηθοῦν μὲσω τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης μὲ τὴ μέθεξιν τοῦ Πνεύματος.

57 Ἐὰν ἐπ' ὄρους πεδινοῦ τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ γνώσεως καινῆς ἄνωθεν ἄρης σημεῖον καὶ ὑψώσης τὴν φωνὴν ἑαυτῶ, κατὰ τὸν εἰρηκότα, τῆς δοθείσης σοι σοφίας ἀπὸ Θεοῦ, παρακαλῶν τῷ λόγῳ καὶ διδάσκων τοὺς σοὺς ἀδελφούς, διανοίγων τὸν νοῦν αὐτοῖς τῆς θείας Γραφῆς εἰς κατανόησιν τῶν θαυμασιῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ προδιβάζων αὐτούς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, μὴ φοβηθῆς ἀπὸ τῶν φθονούντων τῇ δυνάμει τῶν λόγων σου καὶ διαστρεβλούντων πᾶσαν θείαν Γραφήν, κενῶν ὄντων καὶ σεσαρωμένων καὶ ἐτοιμῶν εἰς κατοικίαν τῷ διαβόλῳ. Συντάσσει γὰρ τὰ τῶν χειλέων σου ὁ Θεὸς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ζώντων καὶ οὐκ ἔσται σοι βλάβη ἐκ τῶν τοιούτων, ὡς οὐδὲ Πέτρῳ ἐκ Σίμωνος Ἐρεῖς δὲ μᾶλλον καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Προφήτου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ κατασκευάζοντος ὄρας κατὰ σοῦ τοὺς τοιούτους σκάνδαλα τρίβου, «ἰδοὺ ὁ Θεὸς μου σωτήρ μου Κύριος, καὶ πεποισθῶς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ καὶ σωθήσομαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· διότι ἡ δόξα μου καὶ ἡ αἴνεσίς μου Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι σωτήρ· καὶ οὐ παύσομαι ἀναγγέλλειν τὰ ἔνδοξα αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ γῆ».

58 Εἰ ἔγνωσ, ὅτι ἡ φορὰ τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας ἐστὶν ἐν σοὶ ἄπρακτος καὶ ἡ κατάνυξις ἐκ ταπεινοφροσύνης πηγάζει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, γινῶθι ὅτι ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ καὶ ἐγκύμων ἐγένου τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰ δὲ καὶ ἐνεργοῦν, κινούμενόν τε καὶ λαλοῦν τὸ Πνεῦμα νοεῖς ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου καὶ διεγείρον σε τοῦ λέγειν ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη τὸ σωτήριον καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ κωλύσης τὰ χεῖλη σου διὰ τὸν φθόνον καὶ ἰουδαιοφρόνων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καθίσας γράψον ἐπὶ πυξίου, καθὼς φησιν Ἡσαΐας, ᾧ τὸ Πνεῦμά σοι λέγει· ὅτι ἔσται εἰς ἡμέρας καιρῶν ταῦτα, καὶ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν οὕτω εἰπόντα· οἱ γὰρ τὸν φθόνον ὠδίνοντες, λαὸς ἀπειθῆς εἰσιν, υἱοὶ ψευδεῖς, οἷς οὐκ ἔστι πίστις, οἱ οὐ θούλονται ἀκούειν, ὅτι ἔτι τὸ Εὐαγγέλιον ἐνεργεῖ καὶ φίλους Θεοῦ καὶ προφήτας κατασκευάζει, ἀλλὰ λέγουσι τοῖς προφήταις καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀναγγέλλετε ἡμῖν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, τοῖς τὰ ὄραματα τῆς φυσικῆς θεωρίας ὁρῶσι, μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, ἀλλὰ λαλεῖτε καὶ

72. Ἦσ. 13, 2.

75. Ἀποκ. 3, 5.

73. Λουκᾶ 24, 32.

76. Πράξ. 8, 9-24.

74. Ματθ. 12, 44.

77. Ἦσ. 12, 2. 4.

57 "Αν ἐπάνω στο ὄροπέδιο αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ σηκώσεις ψηλὰ τὸ λάβαρο τῆς καινούργιας γνώσης καὶ ὑψώσεις, ὅπως εἶπε ὁ προφήτης⁷², τῆ φωνῆ τῆς σοφίας πού σου ἔδωσε ὁ Θεός, παρηγορώντας μέ τὸ λόγο καὶ διδάσκοντας τοὺς ἀδελφούς σου καὶ ἐξηγώντας σ' αὐτοὺς τὸ νόημα τῆς θείας Γραφῆς⁷³, ὥστε νὰ κατανοοῦν τὶς θαυμαστὲς δωρεές τοῦ Θεοῦ, καὶ ὀδηγώντας αὐτοὺς στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν του, νὰ μὴ φοβηθεῖς ἀπὸ ἐκείνους πού φθονοῦν τὴ δύναμη τῶν λόγων σου καὶ διαστρεβλώνουν κάθε θεία Γραφή, γιατί εἶναι ἄδαιοι καὶ σαρωμένοι καὶ ἔτοιμοι γιὰ κατοικία τοῦ διαβόλου⁷⁴. Γιατί ὁ Θεός γράφει τὰ λόγια σου στο βιβλίο τῶν ζώντων⁷⁵ καὶ δὲν θὰ ὑποστεῖς βλάβη ἀπ' αὐτούς, ὅπως δὲν ἔπαθε ὁ Πέτρος ἀπὸ τὸν Σίμωνα τὸν μάγο⁷⁶. Θὰ πεῖς μᾶλλον καὶ ἐσὺ μαζὶ μέ τὸν προφήτη τὴν ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία θὰ τοὺς βλέπεις νὰ στήνουν ἐναντίον σου ἐμπόδια στο δρόμο σου· «νά, ὁ Θεός καὶ ὁ Κύριος εἶναι σωτήρας μου, σ' αὐτὸν θὰ στηρίζω τὴν πεποίθησή μου, καὶ αὐτὸς θὰ μὲ σώσει καὶ δὲν θὰ φοβηθῶ πιά, γιατί ἡ δόξα μου καὶ ἡ δοξολογία μου εἶναι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἔγινε σωτήρας μου, καὶ δὲν θὰ σταματήσω νὰ κηρύττω τὰ ἐνδοξα ἔργα του σὲ ὅλη τὴ γῆ»⁷⁷.

58 "Αν ἔμαθες ὅτι ἡ ὁρμὴ τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν εἶναι μέσα σου ἄπρακτη καὶ ὅτι ἡ προερχόμενη ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη κατάνυξη πηγάζει ἀπὸ τὰ μάτια σου, τότε νὰ γνωρίζεις ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦλθε σὲ σένα καὶ ὅτι φέρεις μέσα σου τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Κι ἂν νοιώθεις ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐνεργεῖ καὶ κινεῖται καὶ λαλεῖ στὰ ἔγκατά σου καὶ σὲ παρακινεῖ νὰ κηρύττετε σὲ μεγάλη συγκέντρωση λαοῦ τὴ σωτηρία καὶ τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴν κλείσεις τὰ χεῖλη σου⁷⁸ ἕξ αἰτίας τοῦ φθόνου τῶν Ἰουδαιοφρόνων, ἀλλὰ νὰ καθίσεις καὶ νὰ γράψεις σὲ ξύλινη πινακίδα, ὅπως λέγει ὁ Ἡσαΐας⁷⁹, ἐκεῖνα πού σου λέγει τὸ Πνεῦμα. Γιατί αὐτὰ θὰ πραγματοποιηθοῦν στὸν ὀρισμένο καιρὸ καὶ θὰ παραμείνουν αἰώνια, σύμφωνα μέ τὸν προφήτη. Γιατί, ὅσοι ἐγκυμονοῦν τὸ φθόνον εἶναι λαὸς ἀπειθῆς, παιδιὰ νόθα, πού δὲν ἔχουν πίστη. Αὐτοὶ δὲν θέλουν ν' ἀκοῦν ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο ἐνεργεῖ ἀκόμη καὶ δημιουργεῖ φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ προφῆτες, ἀλλὰ λέγουν στοὺς προφῆτες καὶ στοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας· «μὴν ἀναγγέλλετε σ' ἐμᾶς τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ» καὶ σ' ἐκείνους πού βλέπουν τὰ ὄραματα τῆς φυσικῆς θεωρίας λέγουν· «μὴ λαλεῖτε σ' ἐμᾶς τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ νὰ λαλεῖτε καὶ

78. Ψαλμ. 39, 10.

79. Ἡσ. 30, 8-11.

ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν, ἣν ὁ κόσμος φιλεῖ, καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ Ἰσραὴλ. Μὴ δὴ προσέξῃς τῇ βασκανίᾳ καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν· ἀκούσονται γὰρ τὰ ὑπηχούμενά σοι πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν ἄνωθεν, κωφοὶ ἔσχατον, καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει τοῦ θίου, καὶ οἱ ἐν τῇ ὁμίχλῃ τῆς ἁμαρτίας ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ὄψονται σου τῶν λόγων τὸ φῶς, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐν αὐτοῖς οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης, καὶ γνώσονται οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι σύνεσιν ἐν τοῖς λόγοις σου, οἱ δὲ γογγύζοντες κατὰ σοῦ μαθήσονται ὑπακούειν τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος, καὶ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι λαλεῖν εἰρήνην μαθήσονται.

59 Μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιών, τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, σπέρμα διδασκαλίας τῶν λόγων αὐτοῦ, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ υἱοὺς οἰκείους ἑαυτῷ καὶ τῷ πνεύματι, ἐν τῇ ἄνω τῶν πρωτοτόκων Ἱερουσαλήμ. Ἔσται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος κρύπτων εἰς καιρὸν, φησὶ, τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ κρυβήσεται ὡς ἀφ' ὕδατος φερομένου, καὶ ἔσχατον φανήσεται ἐν Σιών τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ ὡς ποταμὸς φερόμενος ἐνδοξος, γῆ διψώση τοῖς ρείθροις τῆς σοφίας αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται οἱ ὑπὸ τῶν φθονούντων ἀνατρεπόμενοι πεποιοῦντες ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τὰ ὄρα αὐτῶν δώσουσιν ἀκούειν τῶν λόγων τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου, καὶ ἡ καρδιά τῶν κατὰ ψυχὴν ἀσθενούντων προσέξει τοῦ ἀκούειν καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ εἴπωσιν οἱ ὑπηρέται τοῦ φθόνου σίγα, ἐπειδὴ εὐσεβῆς ἂν συνετὰ ἐβουλεύσατο καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ μωροὶ τοῦ κόσμου σοφοὶ μωρὰ ἐλάλησεν, οὐδὲ ἡ καρδιά αὐτοῦ νενόηκε μάταια τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν ὡς ἂν διασπείρη ψυχὰς πεινώσας καὶ ψυχὰς τὰς διψώσας κενὰς ποιήσῃ· διὰ τοῦτο οἱ λόγοι αὐτοῦ μένουσιν εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς βασκαίνουσι.

60 Τῷ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς οἰκοῦντι, ἄρτος εἰς κόρον δοθήσεται γνώσεως καὶ ὁ κρατῆρ τῆς σοφίας εἰς μέθην, καὶ οὕτως ἔσται πιστὸν τὸ ὕδωρ αὐτοῦ· βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεται καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ γῆν πόρρωθεν ὄψονται· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μελετήσῃ σο-

80. Ἦσ. 29, 18.

83. Ἦσ. 29, 24.

81. Πρβλ. Ματθ. 5, 3.

84. Ἦσ. 31, 9.

82. Ἦσ. 29, 19.

85. Ἦσ. 32, 2-6. 8.

νά ἀναγγέλλετε σ' ἐμᾶς ἄλλη πλάνη, πού ἀγαπάει ὁ κόσμος, καὶ ἀπομακρύνετε ἀπὸ μᾶς τὸ λόγο τοῦ Ἰσραήλ». Νὰ μὴν προσέξεις λοιπὸν τὸ φθόνο καὶ τὰ λόγια τους. Γιατὶ ἐκεῖνα πού σου ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ ὠφέλεια πολλῶν θὰ τὰ ἀκούσουν στὸ τέλος οἱ κωφοί, καὶ τὰ μάτια τῶν τυφλῶν πού βρίσκονται στὸ σκοτάδι τῆς ζωῆς καὶ στὴν ὀμίχλη τῆς ἁμαρτίας θὰ δοῦν τὸ φῶς τῶν λόγων σου⁸⁰, καὶ θὰ ἀγαλλιᾶσούν γι' αὐτούς οἱ φτωχοὶ στὸ πνεῦμα⁸¹. οἱ ἀπελπισμένοι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους θὰ πλημμυρίσουν ἀπὸ εὐφροσύνη⁸², ἐνῶ ὅσοι πλανῶνται κατὰ τὸ πνεῦμα θὰ γνωρίσουν τὴ σύνεση τῶν λόγων σου· ὅσοι πάλι γογγύζουν ἐναντίον σου, θὰ μάθουν νὰ ὑπακοῦν στὰ λόγια τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ οἱ γλῶσσες πού ψελλίζουν θὰ μάθουν νὰ μιλοῦν γιὰ εἰρήνη⁸³.

59 Εἶναι μακάριος, λέγει ὁ Ἡσαΐας⁸⁴, ὁποῖος ἔχει στὴ Σιών, στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἀπογόνους τῆς διδασκαλίας τῶν λόγων του καὶ συγγενεῖς πνευματικούς στὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ τῶν πρωτοτόκων. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, λέγει, θὰ κρύβει τὰ λόγια του γιὰ τὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ θὰ κρυφθεῖ σὰν νὰ προστατεύεται ἀπὸ νερὰ πού θὰ φέρονται ἐναντίον του, καὶ στὸ τέλος θὰ φανεῖ στὴ Σιών, στὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, σὰν ποταμὸς περιλαμπρὸς πού τρέχει σὲ διψασμένη γῆ μὲ τὰ νερὰ τῆς σοφίας του. Καὶ αὐτοὶ πού παρασύρονται ἀπὸ ἐκείνους πού φθονοῦν δὲν θὰ ἔχουν πιά τὴν πεποίθησή τους σ' αὐτούς, ἀλλὰ θὰ ἀνοίξουν τὰ αὐτιά τους ν' ἀκούσουν τὰ λόγια τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καὶ ἡ καρδιὰ ἐκείνων πού εἶναι ἀσθενεῖς στὴν ψυχὴ θὰ προσέξει ν' ἀκούσει αὐτόν, καὶ δὲν θὰ τοῦ ποῦν πιά οἱ ὑπηρέτες τοῦ φθόνου, Πάψε, γιατί, ὄντας εὐσεβῆς, σκέφθηκε συνετὰ καὶ δὲν μίλησε ἀνόητα ὅπως οἱ ἀνόητοι σοφοὶ τοῦ κόσμου, οὔτε ἡ καρδιά του σκέφθηκε μάταια γιὰ νὰ πράττει ἄνομα καὶ νὰ λέγει πλανεμένες διδασκαλίες γιὰ τὸν Θεό, γιὰ νὰ διασκορπίσει ψυχὲς πεινασμένες καὶ νὰ μὴ χορτάσει ψυχὲς διψασμένες⁸⁵. Γι' αὐτὸ τὰ λόγια του θὰ μείνουν γιὰ ὠφέλεια πολλῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀρέσουν σ' ἐκείνους πού φθονοῦν.

60 Σ' ἐκεῖνον πού κατοικεῖ σὲ ψηλὸ σπήλαιο πού βρίσκεται πάνω σὲ σκληρὸ βράχο, θὰ δοθεῖ μέχρι κορεσμοῦ ὁ ἄρτος τῆς γνώσης καὶ ὁ κρατήρας τῆς σοφίας μέχρι νὰ μεθύσει, κι ἔτσι θὰ εἶναι βέβαιο τὸ νερὸ πού θὰ πίνει. Θὰ δεῖ τὸ βασιλιὰ μὲ τὴ δόξα του καὶ τὰ μάτια του θὰ δοῦν ἀπὸ μακριὰ τὴ γῆ⁸⁶. Ἡ ψυχὴ του θὰ μελετήσῃ σοφία καὶ θὰ

86. Πρὸβλ. Δευτ. 34, 4.

φίαν καὶ ἀναγγελεῖ πᾶσι τὸν τόπον τὸν αἰώνιον, οὐ τῶν ὄρων ἐκτὸς οὐδέν.

61 Εἰ οὖν ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει τὰ ὦτα παντός τοῦ φοβουμένου αὐτὸν καὶ προστίθῃσιν ὡτίον αὐτῷ τοῦ ἀκούειν καὶ γλῶσσαν δίδωσι παιδείας τοῦ γνῶναι ἠνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον, τίς ἕτερος ὁ ἀποστρέφων φρονίμους καὶ σοφούς τοῦ κόσμου εἰς τὰ ὀπίσω καὶ τὴν σοφίαν μωραίνων αὐτῶν, μόνον δὲ ἰστών τὰ ρήματα τῶν δούλων αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ αὐτός ὁ ποιῶν καινὰ καὶ παράδοξα εἰς δόξαν αὐτοῦ, ὁ ποιῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ξηρᾷ καρδιά ὁδὸν ταπεινώσεως καὶ πραότητος, ἐν δὲ τῇ ἀνίκμῳ καὶ ἀνύδρῳ διανοίᾳ ποταμούς σοφίας ἀρρήτου, εἰς τὸ ποτίσαι τὸ γένος αὐτοῦ τὸ ἐκλεκτόν, λαὸν ὃν περιεποιήσατο, τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ διηγεῖσθαι; Ἐμπροσθεν γὰρ τῶν ἀγαπώντων καὶ φοβουμένων αὐτῶν πορεύεται καὶ ὄρη παθῶν ὁμαλίζει καὶ θύρας χαλκᾶς ἀγνωσίας συντριβίει καὶ ἀνοίγει τῆς αὐτοῦ γνώσεως τὰς θύρας καὶ ἀνακαλύπτει αὐτοῖς θησαυρούς αὐτῆς σκοτεινούς, ἀποκρύφους τε καὶ ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριος ὁ Θεός, ὁ καλῶν τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἰσραήλ.

62 Τίς ὁ ταράσσει τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν καὶ ἰστών τὰ κύματα αὐτῆς, ὁ ῥυόμενος τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν τοῦ κινδύνου τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν εἰς γαλήνην ποιῶν Κύριος Σαβαώθ, ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ τιθεὶς εἰς τὸ στόμα αὐτῶν καὶ σκέπων αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐν ἧ ἔστησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν; Αὐτός τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν δίδωσι γλῶσσαν παιδείας καὶ οὖς συνέσεως εἰς τὸ ἀκούειν ἄνωθεν τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἀπαγγέλλειν εἰς τὸν οἶκον Ἰακώβ, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, τὰ προστάγματα αὐτοῦ· οἷς δὲ μὴ ὑπάρχει ὀφθαλμὸς εἰς τὸ ὄραν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ οὖς εἰς τὸ ἀκούειν τὰ ἔνδοξα τοῦ Θεοῦ, σκότος ἐστὶν ἢ ἀποκλήρωσις τῆς ἀγνωσίας καὶ ἡ ἐλπίς μετὰ τῶν λόγων ματαία. Τούτων οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδέ ἐστι κρίσις ἐν αὐτοῖς ἀληθείας. Πεποιθήσασιν γὰρ ἐπὶ ματαίοις καὶ λαλοῦσι κενὰ· κύουσι φθόνον καὶ τίκτουσι βασκανίαν, ὅτι ἀπερίτμητά εἰσι τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγενήθη αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος εἰς ὄνειδισμόν καὶ οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι.

63 Σοφία τίς ἐστὶν ἐν τοῖς τὸν φθόνον ὠδίνουσι κατὰ τοῦ πλησίον;

87. Ἦσ. 50, 4-5.

88. Ἦσ. 44, 25-26.

89. Α'. Πέτρο. 2, 9.

90. Ἦσ. 45, 1-3.

91. Ἰερ. 1, 9. Ἦσ. 51, 15-16.

92. Ἦσ. 50, 4.

93. Ἦσ. 59, 4.

ἀναγγεῖλει σὲ ὅλους τὸν αἰῶνιο τόπο, ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει τίποτε.

61 Ἄν λοιπὸν ἡ παιδεία τοῦ Κυρίου ἀνοίγει τὰ αὐτὰ κάθε ἀνθρώπου πού τὸν φοβᾶται καὶ τοῦ προσθέτει αὐτὶ γιὰ νὰ ἀκούει καὶ τοῦ δίνει γλώσσα παιδείας γιὰ νὰ γνωρίζει πότε πρέπει νὰ μιλήσει⁸⁷, ποιὸς ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού γυρίζει πίσω τοὺς συνετοὺς καὶ σοφοὺς τοῦ κόσμου, ἀποδεικνύει ἀνόητη τὴ σοφία τους⁸⁸, καὶ βεβαιώνει μόνο τὰ λόγια τῶν δούλων του⁸⁸, παρὰ αὐτὸς πού κάνει καινούργια καὶ παράδοξα πράγματα γιὰ τὴ δόξα του, πού κάνει στὴν ἔρημο καὶ ξερὴ καρδιά δρόμο ταπεινώσεως καὶ πραότητος, καὶ στὴν ξερὴ καὶ ἄνυδρη διάνοια ποταμοὺς σοφίας ἀνέκφραστης, γιὰ νὰ ποτίσει τὸ ἐκλεκτὸ γένος του, τὸ λαὸ πού διάλεξε γιὰ νὰ διηγεῖται τὶς ἀρετὲς του⁸⁹; Γιατὶ αὐτὸς βαδίζει μπροστὰ ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν καὶ τὸν φοβοῦνται, πού ἐξομαλύνει τὰ ὄρη τῶν παθῶν καὶ συντριβεῖ τὶς χάλκινες θύρες τῆς ἄγνοιας, πού ἀνοίγει τὶς θύρες τῆς γνώσεως του καὶ ἀποκαλύπτει σ' αὐτοὺς τοὺς σκοτεινοὺς θησαυροὺς τῆς, ἀπόκρυφους καὶ ἀόρατους, γιὰ νὰ γνωρίσουν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεός, πού τοὺς ἔδωσε τὸ ὄνομα Ἰσραήλ⁹⁰.

62 Ποιὸς ταράζει τὴ θάλασσα τῶν παθῶν καὶ σταματᾶ τὰ κύματά της; Ὁ Κύριος Σαβαώθ πού σώζει ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς ἁμαρτίας καὶ γαληνεύει τὴ ζάλη τῶν λογισμῶν, πού θέτει στὸ στόμα τους τὰ λόγια του καὶ τοὺς σκεπάζει κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τῶν χειρῶν του, μὲ τὰ ὅποια ἔστησε τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελίωσε τὴ γῆ⁹¹. Αὐτὸς δίνει σ' ἐκείνους πού τὸν φοβοῦνται γλώσσα παιδείας⁹² καὶ αὐτὶ συνέσεως γιὰ νὰ ἀκοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴ φωνὴ του καὶ νὰ ἀναγγέλουν στὸν οἶκο Ἰακώβ, τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, τὰ προστάγματά του, ἐνῶ σ' ἐκείνους πού δὲν ἔχουν μάτια γιὰ νὰ βλέπουν τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ αὐτιά γιὰ νὰ ἀκοῦν τὰ ἔνδοξα τοῦ Θεοῦ, τὸ σκοτάδι εἶναι ὁ κληρὸς τῆς ἄγνοιας τους, καὶ ἡ ἐλπίδα τους μάταια μαζὶ μὲ τὰ λόγια τους. Κανένας ἀπ' αὐτοὺς δὲν μιλάει δίκαια πράγματα, οὔτε ὑπάρχει σ' αὐτοὺς ὀρθὴ κρίση, ἐπειδὴ ἔχουν στηρίξει τὴν πεποίθησή τους στὰ μάταια καὶ μλοῦν κενά, κυφοροῦν τὸ φθόνον, καὶ γεννοῦν τὴν κακολογία⁹³. Γιατὶ τὰ αὐτὰ τους εἶναι ἀπερίτμητα καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀκοῦν, καὶ γι' αὐτὸ ὁ λόγος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ κακολογεῖται ἀπ' αὐτοὺς καὶ δὲν θὰ θελήσουν νὰ τὸν ἀκούσουν.

63 Ὑπάρχει καμμιὰ σοφία σ' ἐκείνους πού γεννοῦν τὸ φθόνον ἐνα-

πῶς γὰρ ἐροῦσιν οἱ δάσκανοι, φησὶν Ἰερεμίας, ὅτι σοφοὶ ἔσμεν ἡμεῖς, καὶ νόμος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστίν, ὅταν ἐκτῆκωνται τῷ ζήλω κατὰ τῶν λαβόντων τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος διὰ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ; Ἄλλ' εἰς μάτην ἐγενήθη γνώσις ψευδῆς γραμματεῦσι καὶ σοφοῖς τοῦ κόσμου, τῆς ἀληθινῆς ἐξαμαρτήσασι γνώσεως. Διὰ τοῦτο ἠσχύνθησαν σοφοί, ἐκπεπτωκότες τῆς τοῦ Παρακλήτου σοφίας, ταύτην ἐν υἱοῖς ἀλιέων πληθυνομένην ὁρῶντες, καὶ ἐπτοήθησαν τὴν δύναμιν τῶν λόγων αὐτῶν, καὶ ἐάλωσαν ἐν τοῖς δικτύοις τῶν νοημάτων αὐτῶν, ἐπειδὴ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ γνώσιν Κυρίου ἀπεδοκίμασαν.

64 Τί τῷ ζήλω ἐκτετήκασιν δάσκανοι, κατὰ τῶν πεπλουτηκότων τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, κατὰ τῶν λαβόντων γλῶσσαν πυρὸς ὡσεὶ κάλαμον γραμματέως ὀξύγράφου, τὴν πηγὴν ἐγκαταλιπόντες τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας; Εἰ γὰρ τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθησαν, κατώκησαν ἂν ἐν εἰρήνῃ ἀπαθείας εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ἔμαθον ποῦ ἐστὶ φρόνησις, ποῦ ἐστὶν ἰσχὺς, ποῦ ἐστὶ συνέσις καὶ γνώσις τῶν ὄντων, ποῦ ἐστὶ μακροβίωσις καὶ ζωὴ, ποῦ ἐστὶ φῶς ὀφθαλμῶν καὶ σοφία μετὰ εἰρήνης· ἔμαθον τίς εὐρίσκει τὸν τόπον αὐτῆς καὶ τίς εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς εἰσέρχεται, καὶ ὅπως ἐντέλλεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου τοῖς τοῦ λόγου μύσταις, λέγων· «ὁ προφήτης, ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιον ἐστὶ τῆς ἀποκαλύψεως, διηγησάσθω τὸ ἐνύπνιον τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος μου πρὸς αὐτόν, διηγησάσθω τὸν λόγον μου ἐπ' ἀληθείας»· καὶ αὐθις· «γράψον σεαυτῷ πάντα τοὺς λόγους οὓς ἐχρημάτισα πρὸς σὲ ἐπὶ βιβλίου»· καὶ οὐδέποτε ἂν τῷ φθόνῳ κατὰ τῶν τοιούτων ἐτήκοντο.

65 Εἰ ἀλλάξεται αἰθίοψ τὸ δέσμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ οἱ δάσκανοι δυνήσονται εὖ εἰπεῖν καὶ βουλευσασθαι, μεμελητοκότες κακά· πτέρη γὰρ πτερνιοῦσι τοὺς πλησίον αὐτῶν, ἐπειδὴ δολίως πορεύονται καὶ καταπαίξουσι τοὺς φίλους αὐτῶν· ἀλήθειαν μὴ λαλοῦντες, διότι μεμάθηκεν ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν μάταια καὶ ψευδῆ. Σύνες οὖν, ὁ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνώσιν καὶ τὸν λόγον ὑπ' αὐτῶν φθονούμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος, καὶ ἐκτενῶς δεήθητι, κατὰ τὸν Ἰερεμίαν, καὶ εἰπέ· «Κύριε, μνήσθητί μου καὶ ἐπίσκεψαί με καὶ ἀθώωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με βασκάνων ἀνδρῶν· μὴ εἰς μακροθυμίαν σου θάλῃς με, δοκιμάσαι με θέλων ἐπὶ πολὺ· γνώθι ὡς ἔλαβον

94. Ἰερ. 8, 8-9.

97. Ἰερ. 23, 28.

95. Ψαλμ. 44, 2.

98. Ἰερ. 37, 2.

99. Ἰερ. 13, 23.

96. Βαρούχ 3, 14.

1. Ἰερ. 9, 4. 5.

ντίον τοῦ πλησίον; Πῶς λοιπὸν θὰ ποῦν οἱ φθονεροί, λέγει ὁ Ἱερεμίας⁹⁴, ὅτι «εἶμαστε σοφοὶ καὶ ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι μαζί μας», ὅταν λειώνουν ἀπὸ ζήλεια ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔλαβαν τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος μέσω τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ; Ἄλλ' ἀποδείχθηκε μάταιη ἢ ψεύτικη γνώση στοὺς γραμματεῖς καὶ σοφοὺς τοῦ κόσμου, ἀφοῦ ἔσφαλαν στὴν ἀληθινὴ γνώση. Γι' αὐτὸ καταντροπιάσθηκαν οἱ σοφοί, ἐπειδὴ ἔχασαν τὴ σοφία τοῦ Παρακλητοῦ, καὶ βλέποντας νὰ πληθύνεται αὐτὴ σὲ ψαρᾶδες, φοβήθηκαν τὴ δύναμη τῶν λόγων τους, καὶ συνελήφθηκαν στὰ δύχτυα τῶν νοημάτων τους, ἐπειδὴ ἀποδοκίμασαν τὴν ἀληθινὴ σοφία καὶ τὴ γνώση τοῦ Κυρίου.

64 Γιατί οἱ φθονεροὶ λειώνουν ἀπὸ ζήλεια ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν λάβει πλούσια τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος καὶ ἔλαβαν πύρινη γλῶσσα σὰν πέννα ταχυγράφου γραμματέα⁹⁵, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ; Ἄν πορεύονταν στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ, θὰ κατοικοῦσαν στὴν εἰρήνη τῆς ἀπάθειας αἰώνια, θὰ μάθαιναν ποῦ ὑπάρχει φρόνηση, ποῦ βρίσκεται ἡ δύναμη, ποῦ ὑπάρχει σύνεση καὶ γνώση τῶν ὄντων, ποῦ εἶναι ἡ μακροβιότητα καὶ ἡ ζωὴ, ποῦ βρίσκεται τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ σοφία μὲ τὴν εἰρήνη⁹⁶. θὰ μάθαιναν ἀκόμη ποιὸς βρίσκει τὸν τόπο της καὶ ποιὸς εἰσέρχεται στοὺς θησαυροὺς της, καὶ τέλος θὰ μάθαιναν πῶς ὁ Θεὸς προστάζει στοὺς μύστες τοῦ λόγου μέσω τοῦ προφήτη, λέγοντας· «ὁ προφήτης ποὺ εἶδε τὸ ὄνειρο τῆς ἀποκάλυψης, ἃς διηγηθεῖ τὸ ὄνειρο τῆς ὀπτασίας του, καὶ αὐτὸς στὸν ὁποῖο ὑπάρχει ὁ λόγος μου ἃς διηγηθεῖ μὲ ἀλήθεια τὸ λόγο μου»⁹⁷. καὶ πάλι· «γράψε σὲ βιβλίο ὅλους τοὺς λόγους ποὺ φανέρωσα σ' ἐσένα»⁹⁸. Καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἔλειωναν ἀπὸ φθόνου ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.

65 Ἄν μπορέσει ν' ἀλλάξει ὁ αἰθίοπας τὸ μαῦρο δέρμα του καὶ ἡ λεοπάρδαλη τὰ ποικίλματά της⁹⁹, τότε θὰ μπορέσουν καὶ οἱ φθονεροὶ νὰ ποῦν κάτι καλὸ καὶ νὰ σκεφθοῦν, ἐπειδὴ ἔχουν μάθει τὸ κακό. Γιατί προσπαθοῦν νὰ ὑποσκελίσουν τοὺς πλησίον τους, ἐπειδὴ φέρονται μὲ δολιότητα καὶ περιπαίζουσιν τοὺς φίλους τους· δὲν λέγουν τὴν ἀλήθεια, γιατί ἡ γλῶσσα τους ἔχει μάθει νὰ λέγει μάταια καὶ ψεύτικα λόγια¹. Κατάλαβέ το λοιπὸν αὐτὸ ἐσύ, ποὺ γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ λόγο φθονεῖσαι καὶ ἐμπαίζεσαι ἀπ' αὐτούς, καὶ προσευχήσου ἐπίμονα, ὅπως ὁ Ἱερεμίας, καὶ πές· «Κύριε, θυμήσου με καὶ ἔλα νὰ μὲ ἐπισκεφθεῖς καὶ ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τοὺς φθονεροὺς ἀνθρώπους ποὺ μὲ καταδιώκουν. Μὴ δείχνεσαι μακρόθυμος σ' ἐμένα, θέλοντας νὰ μὲ δοκιμά-

ἐμπαιγμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τὴν γνῶσίν σου· συντέλεσον αὐτοὺς ἐν τῷ ζήλω αὐτῶν, καὶ ἔσται ὁ λόγος ἐμοὶ τῆς γνώσεώς σου εἰς εὐφροσύνην καὶ εἰς χαρὰν καρδίας μου· οὐδὲ γὰρ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ μετὰ τῶν παιζόντων τὴν γνῶσίν σου, ἀλλ' εὐλαβούμενη ἀπὸ προσώπου χειρὸς σου, καὶ ἐκαθήμην κατὰ μόνας, ὅτι πικρίας ἀπὸ τοῦ φθόνου αὐτῶν ἐνεπλήσθην». Καὶ ἀκούσεις «εὖ οἶδα· ἐὰν ἐπιστρέψῃς πεπλανημένον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, ἀποκαταστήσω σε ἐν τοῖς φίλοις μου· πρὸ προσώπου μου στήσῃ· καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ· λυτρώσομαί σε ἐκ χειρὸς βασκάνων λοιμῶν, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ».

66 Τέλος λόγου τὸ πᾶν, οἱ θάσκανοι σοφοὶ ἀκουέτωσαν· ἐκαθαριεύθησαν Ναζιραῖοι Θεοῦ τοῖς πόνοις ὑπὲρ χιόνα· ἔλαμψαν τῷ βίῳ ὑπὲρ γάλα· ὑπὲρ λίθον σάπφειρον τὸ εἶδος τῆς σοφίας αὐτῶν καὶ ὑπὲρ μάργαρον καθαρὸν ὁ χαρακτήρ τῶν λόγων αὐτῶν· οἱ δὲ γε ἐσθίοντες τρυφᾶς τῆς κοσμικῆς γνώσεως ἠφανίσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις τοῦ πνεύματος· οἱ τιθηνούμενοι ἐπὶ κοκκίνῳ σοφίας Ἑλλήνων κοπρίαν ἀγνωσίας περιεβάλλοντο καὶ ἐδόθησαν ἐπ' αὐτοῖς δεσμοὶ καὶ ἐδέθησαν ἐν αὐτοῖς. Συνεδέθη γὰρ ἡ γλῶσσα αὐτῶν πρὸς τὸν λάρυγγα αὐτῶν καὶ ἀπεκωφώθησαν, ἐπεὶ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ γνῶσιν τοῦ θείου ἀπεδοκίμασαν Πνεύματος, μὴ διὰ πόνων ταύτην λαβεῖν ἐθέλησαντες.

67 Ὁ Θεὸς ὁ ταπεινῶν ξύλον ὑψηλὸν καὶ ὑψῶν ξύλον ταπεινόν, ὁ ξηραίνων ξύλον χλωρὸν καὶ ἀναθάλλων ξύλον ξηρόν, αὐτὸς ἐστὶν ὁ διδοὺς στόμα ἀνεωγμένον, ἐν μέσῳ συναγωγῆς πολλῆς τοῖς δούλοις αὐτοῦ, καὶ ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· ὅτι ἡ σοφία καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ αὐτὸς ἄλλοιοῖ ὥσπερ καιροὺς καὶ χρόνους, οὕτω καὶ ψυχὰς ζητούσας καὶ ποθούσας αὐτὸν καθιστᾶ κατὰ παθῶν βασιλεῖς καὶ μεθιστᾶ ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν, διδοὺς σοφίαν τοῖς σοφοῖς τῷ πνεύματι καὶ φρόνησιν τοῖς εἰδόσι σύνεσιν· αὐτὸς ἀποκαλύπτει θαθεὰ καὶ ἀπόκρυφα τοῖς ἐρευνῶσι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ γινώσκειν δίδωσιν αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σκότει τῶν αἰνιγμάτων,

1α. Ἱερ. 15, 15-17.

3. Ἐκκλ. 12, 13.

5. Θρ. Ἱερ. 4, 5.

2. Ἱερ. 15, 19, 21.

4. Θρ. Ἱερ. 4, 7.

6. Ἱεζ. 17, 24.

σεις για πολύ. Μάθε ὅτι καταχλευάσθηκα ἀπὸ ἐκείνους πού ἀθετοῦν τὴ γνώση σου. Θέσε τέρμα μὰ για πάντα στὴ ζήλεια τους, καὶ τότε τὰ λόγια σου θὰ εἶναι σ' ἐμένα εὐφροσύνη καὶ χαρὰ τῆς καρδιάς μου. Γιατὶ δὲν κάθισα ποτὲ σὲ συνέδριο μαζί μ' ἐκείνους πού περιπαίζουν τὴ γνώση σου, ἀλλὰ σεβόμουν τὴ δύναμὴ σου καὶ καθόμουν μόνος, γιατί γέμισε ἡ ψυχὴ μου πίκρα ἀπὸ τὸ φθόνο τους»^{1α}. Καὶ τότε θ' ἀκούσεις· «Τὰ ξέρω καλά. Ἄν ὅμως ἐπιστρέψεις κάποιον πλανεμένο ἀπὸ τὸ δρόμο του, θὰ σὲ ἀποκαταστήσω στὴν προηγούμενη σου θέση ἀνάμεσα στοὺς φίλους μου καὶ θὰ σταθεῖς ἐνώπιόν μου. Καὶ ἂν ξεχωρίσεις τὸν τίμο λόγο ἀπὸ τὸν ἀνάξιο, θὰ εἶσαι σὰν δικό μου αἷμα. Θὰ σὲ γλυτώσω ἀπὸ διεφθαρμένους καὶ φθονερούς ἀνθρώπους, λέγει ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ»².

66 Τελειώνοντας τὸ λόγο, ἄς τὰ ἀκούσουν ὅλα αὐτὰ οἱ φθονεροὶ σοφοί³· οἱ Ναζιραῖοι τοῦ Θεοῦ ἔγιναν μὲ τοὺς κόπους τους πιὸ λευκοὶ ἀπὸ τὸ χιόνι· ἔλαμψαν μὲ τὴ ζωὴ τους περισσότερο ἀπὸ τὸ γάλα· ἡ ὁμορφιά τῆς σοφίας τους ἦταν λαμπρότερη ἀπὸ τὸ ζαφείρι, καὶ ὁ χαρὰ κτήρας τῶν λόγων τους ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸ καθαρὸ μαργαριτάρι. Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔτρωγαν στὰ πλούσια τραπέζια τῆς κοσμικῆς γνώσης ἐξαφανίσθηκαν στοὺς δρόμους τοῦ Πνεύματος καὶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν ἀνατραφεῖ πάνω στὴν πορφύρα τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων, περιβλήθηκαν τὴν κοπριά τῆς ἄγνοιας⁴, καὶ ἔβαλαν ἐπάνω τους δεσμὰ καὶ τοὺς ἔδεσαν. Γιατὶ ἡ γλώσσα τους δέθηκε μὲ τὸ λάρυγγά τους καὶ ἔγιναν τελείως κωφοί, ἐπειδὴ ἀπέρριψαν τὴν ἀληθινὴ σοφία καὶ γνώση τοῦ θείου Πνεύματος καὶ δὲν θέλησαν νὰ τὴν ἀποκτήσουν μὲ κόπους.

67 Ὁ Θεὸς πού ταπεινώνει τὸ ψηλὸ δένδρο καὶ ἀνυψώνει τὸ ταπεινό, πού ξηραίνει τὸ χλωρὸ δένδρο καὶ κάνει νὰ βλαστάνει τὸ ξηρό⁶, αὐτὸς εἶναι πού δίνει στοὺς δούλους του στόμα ἀνοικτὸ⁷ μέσα σὲ μεγάλη σύναξη, καὶ λόγο σ' ἐκείνους πού εὐαγγελίζονται τὴν ἀλήθειά του μὲ δυνατὴ φωνή⁸. Γιατὶ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ δύναμη, καὶ αὐτός, ὅπως ἀλλάζει ἐποχὲς καὶ χρόνους, ἔτσι καὶ τὶς ψυχὲς πού τὸν ζητοῦν καὶ τὸν ποθοῦν τὶς καθιστᾶ βασιλεῖς ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τὶς μεταθέτει ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ, δίνοντας σοφία στοὺς σοφοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ φρόνηση στοὺς συνετούς. Αὐτὸς ἀποκαλύπτει τὰ βαθιὰ καὶ τὰ ἀπόκρυφα σ' ἐκείνους πού ἐρευνοῦν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς δίνει τὴ γνώση τῶν σκοτεινῶν αἰνιγμάτων, γιατί μαζί μ'

7. Ἰεζ. 29, 21.

8. Ψαλμ. 67, 12.

ὅτι τὸ φῶς τῆς σοφίας καὶ γνώσεως μετ' αὐτοῦ ἐστι, καὶ ᾧ θούλεται δίδωσιν αὐτό.

68 Παντὶ τῷ καθ' ὑπομονὴν ἐργαζομένῳ τὰς ἐντολὰς κατὰ τὸν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἄνθρωπον καὶ πρὸς μόνην ἀφορῶντι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τιμὴ δίδοται γνώσεως οὐρανίου, εἰρήνη ψυχῆς καὶ ἀφθαρσία, ὡς οὐκ ἀκροατῆ, ἀλλὰ ποιητῆ τοῦ νόμου τῆς χάριτος, οὗ καὶ τὴν γνῶσιν ἐμμάρτυρον οὖσαν ἐξ ἔργων, οὐκ ἀτιμάζει Θεός, ἀλλὰ συνδοξάζει τοῖς λόγοις τῆς γνώσεως τῶν διὰ σοφίας αὐτοῦ λαμπάντων ἐν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ. Τῷ δὲ ἐξ ἐριθείας ἀγωνιζομένῳ καὶ ἀπειθοῦντι μὲν τοῖς λόγοις τῶν ἀγομένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, πειθομένῳ δὲ τῇ ἑαυτοῦ συνέσει καὶ τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις τῶν τὴν μὀρφωσιν περικειμένων μόνην τῆς εὐσεβείας καὶ ἀγομένων ὑπὸ φιλοδόξου καὶ φιλοδόνου πνεύματος, θλίψις καὶ στενοχωρία δίδοται· φθόνος καὶ θυμὸς καὶ ὀργή, νῦν μὲν εἰς ἀντιμισθίαν τῆς πλάνης αὐτοῦ, ἔσχατον δὲ εἰς κατηγορίαν τῶν μεταξὺ ἀλλήλων κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων αὐτοῦ λογισμῶν, ἐν ἡμέρᾳ, ἣ κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτά τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

69 Ὡσπερ οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος ὁ ἐν τῷ φανερῷ, κατὰ τὸν εἰπόντα, οὐδὲ ἢ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖος καὶ περιτομή καρδίας ἐν πνεύματι, οὐκ ἐν γράμματι, οὕτως οὐδὲ τέλειος ἀνὴρ ἐν γνώσει καὶ σοφίᾳ ὁ ἐν τῷ φανερῷ μόνῳ καὶ κατεγλωτισμένῳ λόγῳ πολὺς· οὐδὲ σπουδαῖος ἄκρως ἐν τῇ σωματικῇ καὶ φανερᾷ γυμνασίᾳ τῶν πόνων, ἀλλ' ὁ ἐν τῇ κρυπτῇ καὶ νοερᾷ ἐργασίᾳ σπουδαῖος· καὶ ὁ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀγαθῆς καρδίας διὰ Πνεύματος Θεοῦ λέγων καὶ οὐ διὰ γραμμάτων σοφὸς ἐν γνώσει καὶ τέλειος οὗ καὶ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀγνοουμένου μὲν ἢ φθονουμένου τοῖς ἀνθρώποις, μόνῳ δὲ Θεῷ καὶ τοῖς τῷ αὐτῷ πνεύματι κινουμένοις φιλουμένου τε καὶ γινωσκομένου.

70 Εἰ ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα, τίς ἐξ ἀγώνων καὶ πόνων ἀσκήσεως μόνων τελειωθήσεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; Διὰ γὰρ πράξεως εἰς ἕξιν ἀρετῆς

9. Πρὸβλ. Δαν. 2, 20-22.

12. Πρὸβλ. Ρωμ. 8, 14.

15. Ρωμ. 2, 28-29.

10. Πρὸβλ. Ἰακ. 1, 25.

13. Πρὸβλ. Β' Τιμ. 3, 5.

16. Ρωμ. 2, 29.

11. Ρωμ. 2, 11.

14. Ρωμ. 2, 6.

19. Γαλ. 2, 16.

αὐτὸν ὑπάρχει τὸ φῶς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης⁹, καὶ τὸ δίνει σὲ ὅποιον θέλει.

68 Στὸν καθένα πού μὲ ὑπομονὴ ἐργάζεται τις ἐντολὲς ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ καὶ προσβλέπει μόνο στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, δίνεται τιμὴ οὐράνιας γνώσης, εἰρήνη ψυχῆς καὶ ἀφθαρσία, ὄχι ὡς ἀκροατὴ, ἀλλὰ ὡς ἐκτελεστὴ τοῦ νόμου τῆς χάριτος¹⁰. Τὴ γνώση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἣ ὁποία ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἔργα, δὲν τὴν περιφρονεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ τὴ δοξάζει μαζὶ μὲ τοὺς λόγους τῆς γνώσης ἐκείνων πού ἔλαμψαν μὲ τὴ σοφία του στὴν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, γιατί ὁ Θεός δὲν μεροληπτεῖ¹¹. Σ' ἐκεῖνον ὅμως πού ἀγωνίζεται ἀπὸ ἐγωισμό καὶ ἀπειθεῖ στὰ λόγια ἐκείνων πού ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα¹², ἀλλὰ πείθεται στὴ δική του σύνεση καὶ στὰ ἀπατηλὰ λόγια ἐκείνων πού ἔχουν τὴν ἐξωτερικὴ μόνο μορφή τῆς εὐσέβειας¹³ καὶ ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ φιλόδοξο καὶ φιλήδονο πνεῦμα, δίνεται θλίψη καὶ στενοχώρια. Φθόνος καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ τώρα γιὰ ἀμοιβὴ τῆς πλάνης του, καὶ τελευταῖα γιὰ κατηγορία τῶν λογισμῶν του πού θὰ κατηγοροῦνται μεταξύ τους ἢ θ' ἀπολογοῦνται τὴν ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Θεός θὰ κρίνει τὰ κρυφὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ ἀποδώσει στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του»¹⁴.

69 "Ὅπως δὲν εἶναι Ἰουδαῖος, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο, ἐκεῖνος πού εἶναι στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση Ἰουδαῖος, οὔτε εἶναι περιτομὴ ἐκείνη πού γίνεται ἐξωτερικὰ στὴ σὰρκα, ἀλλὰ πραγματικὸς Ἰουδαῖος εἶναι ἐκεῖνος πού εἶναι ἐσωτερικὰ τέλειος, καὶ πραγματικὴ περιτομὴ εἶναι ἡ περιτομὴ τῆς καρδιᾶς, ἡ πνευματικὴ καὶ ὄχι ἡ σύμφωνη μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου¹⁵, ἔτσι τέλειος στὴ γνώση καὶ σοφία δὲν εἶναι αὐτὸς πού εἶναι σπουδαῖος στὸ φανερό μόνο καὶ ἐξεζητημένο λόγο, οὔτε εἶναι ἀγωνιστὴς τέλειος αὐτὸς πού καταγίνεται στὴ σωματικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀσκησι τῶν κόπων, ἀλλὰ ἀγωνιστὴς τέλειος εἶναι ἐκεῖνος πού ἐπιδίδεται στὴν κρυφὴ καὶ νοερὴ ἐργασία, καὶ σοφὸς στὴ γνώση καὶ τέλειος εἶναι ἐκεῖνος πού μιλάει ἀπὸ καθαρὴ καὶ ἀγαθὴ καρδιά μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι μὲ τὰ γράμματα, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος προέρχεται ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό¹⁶, ἐπειδὴ ἀγνοεῖται καὶ φθονεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μόνο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού κινοῦνται ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα ἀγαπιέται καὶ γνωρίζεται.

70 "Ἄν, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο, κανένας ἀνθρώπος δὲν θὰ δικαιωθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου¹⁷, ποιὸς θὰ τελιωθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μόνο ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τοὺς κόπους τῆς ἀσκη-

στοιχειούμεθα καὶ ἰστώμεν τὴν ἐνέργειαν τῶν παθῶν, οὐ μέντοι δὲ τελειούμεθα διὰ μόνης αὐτῆς ἐν τῷ πληρώματι τοῦ Χριστοῦ. Τί οὖν ἔστι τὸ ἀνάγον ἡμᾶς εἰς τελειότητα; Ἡ ἐνδιάθετος εἰς τὸν Θεὸν πίστις, ἣτις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις, δι' ἧς Ἄβελ πλείονα θυσίαν παρὰ Κάιν προσήνεγκε τῷ Θεῷ καὶ ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος· καὶ Ἀβραάμ καλούμενος, ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν καὶ παροικῆσαι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Αὕτη ἀνάγει τοὺς ἐν ἀληθείᾳ σπουδάζοντας εἰς ἐλπίδας μεγάλας τῶν ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, κάκειθεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς θησαυροὺς ἀκενώτους ἐν καρδίᾳ τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ἐκβάλλειν ἐκεῖθεν καινὰ καὶ παλαιὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ διδόναι τοῖς χρήζουσιν. Ὁ οὖν ταύτης εὐμοιρήσας, ἀνῆλθε καὶ ἐτελειώθη δι' ἀγάπης εἰς γνῶσιν Θεοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καταπαύσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

71 Εἰ τοὺς ἀπειθήσαντας ὤμοσεν ὁ Θεὸς πάλαι μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ· ὅθεν οὐδὲ ἠδυνήθησαν δι' ἀπιστίαν εἰσελθεῖν. Πῶς ἂν τινες διὰ μόνης γυμνασίας σωματικῆς, ἄνευ πίστεως, δυνηθῶσιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν καὶ τὴν γῆς γνώσεως τελειότητα, ὅποτε πολλοὺς ὁρῶμεν μὴ δυνηθέντας οὕτως εἰσελθεῖν καὶ ἐγκαταπαῦσαι ἀπὸ πάντων τῶν πόνων αὐτῶν; Σκοπεῖν οὖν ἕκαστον χρή, μήποτε ἐστὶν ἐν αὐτῷ καρδία πονηρὰ ἀπιστίας καὶ διὰ τοῦτο ὑστερεῖται, ἐν πόνοις πολλοῖς ὢν, τῆς καταπαύσεως καὶ τελειώσεως αὐτοῦ, οὗ εἶνεκεν καὶ αἰεὶ τοῖς ἔργοις διαπονεῖται τῆς πρακτικῆς καὶ τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἐσθίει. Καὶ εἰ ἀπολείπεται σαββατισμὸς αὐτῷ, σπουδάσαι εἰσελθεῖν διὰ πίστεως εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν καὶ εἰς τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα, ἵνα μὴ ἐν τῷ παλαιῷ ὑποδείγματι πέση τῆς ἀπειθείας καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς πάλαι ἀπειθήσασιν πείσεται.

72 Αἰσθητοὶ ὄντες, λογικοὶ τε καὶ νοητοί, δεκάτην τινὰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἑαυτῶν ὀφείλομεν προσφέρειν Θεῷ. Καὶ ὡς μὲν αἰσθητοὶ καλῶς αἰσθάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ διὰ τῆς καλλονῆς τῶν τοιούτων ἀνατρέχειν καὶ ἀνάγειν τούτων τὴν ἄπταιστον γνῶσιν πρὸς τὸν

18. Ἐβρ. 11, 1.

19. Ἐβρ. 11, 4.

20. Ἐβρ. 4, 10.

21. Ματθ. 13, 52.

22. Ἐβρ. 4, 3.

23. Ἐβρ. 3, 18-19.

24. Ἐβρ. 3, 12.

25. Πρβλ. Ψαλμ. 126, 2.

26. Ἐβρ. 4, 9.

27. Πρβλ. Ἐβρ. 4, 11.

σης; Γιατί με την πράξη καταρτιζόμαστε στοιχειωδώς στην ἔξη τῆς ἀρετῆς καὶ σταματᾶμε τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν, ἀλλὰ δὲν γινόμαστε μόνο μ' αὐτὴ τέλειοι σύμφωνα με τὸ μέτρο τῆς τελειότητος τοῦ Χριστοῦ. Ποιὸ λοιπὸν πράγμα μᾶς ἀνεβάξει στὴν τελειότητα; Ἡ συνειδητὴ πίστη στὸν Θεό, ἡ ὁποία κάνει πραγματικὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζουμε¹⁸. Μὲ τὴν πίστη ὁ Ἄβελ πρόσφερε στὸν Θεό μεγαλύτερης ἀξίας θυσία ἀπὸ τὸν Κάιν καὶ ἔλαβε τὴ μαρτυρία ὅτι εἶναι δίκαιος¹⁹, καὶ ὁ Ἄβραὰμ ὑπάκουσε στὴν κλήση νὰ φύγει ἀπὸ τὸν τόπο του καὶ νὰ κατοικήσει στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας²⁰. Αὐτὸς ἀνεβάξει ὅσους ἀγωνίζονται ἀληθινὰ σὲ μεγάλες ἐλπίδες τῶν ὑψηλῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ γνώση τῶν ὄντων, καὶ δίνει στὴν καρδιὰ τους ἀνεξάντλητους πνευματικὸς θησαυροὺς, γιὰ νὰ βγάζουν ἀπὸ ἐκεῖ τὰ καινούργια καὶ τὰ παλαιὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὰ δίνουν σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη. "Οποῖος λοιπὸν εὐτύχησε νὰ ἔχει αὐτὴν τὴν πίστη, ἀνέβηκε καὶ ἔγινε τέλειος μετὰ τὴν ἀγάπη στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ εἰσῆλθε στὴν ἀνάπαυσή του²², ἀφοῦ ἀναπαύθη καὶ αὐτὸς ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά του.

71 "Ἄν ὁ Θεὸς ὀρκίσθηκε τὴν παλαιὰ ἐποχὴ, ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθουν στὴν ἀνάπαυσή του ἐκεῖνοι ποὺ φάνηκαν ἀπειθεῖς, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ εἰσέλθουν ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας τους²³, πῶς μερικοὶ μόνο μετὰ τὴ σωματικὴ ἄσκηση, χωρὶς πίστη, θὰ μπορέσουν νὰ εἰσέλθουν στὴν ἀνάπαυση τῆς ἀπάθειας καὶ στὴν τελειότητα τῆς γνώσης, ὅταν βλέπουμε πολλοὺς ποὺ δὲν μπόρεσαν ἔτσι νὰ εἰσέλθουν καὶ νὰ ἀναπαυθοῦν ἀπ' ὅλους τοὺς κόπους τους; Πρέπει λοιπὸν ὁ καθένας νὰ ἐξετάζει μήπως ἔχει κακὴ καὶ ἄπιστη καρδιὰ²⁴ καὶ γι' αὐτὸ δὲν κατορθώνει, ἂν καὶ κοπιᾶζει πολὺ, νὰ ἐπιτύχει τὴν ἀνάπαυση καὶ τελείωσή του, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριδῶς καταπονεῖται πάντοτε σὰ ἔργα τῆς πρακτικῆς ἄσκησης καὶ τρώει τὸν ἄρτο τῆς ὀδύνης²⁵. Ἐφόσον λοιπὸν τοῦ ἀπομένει κάποια ἀνάπαυση²⁶, ἂς προσπαθήσει νὰ εἰσέλθει μετὰ τὴν πίστη στὴν ἀνάπαυση τῆς ἀπάθειας καὶ στὴν τελειότητα τῆς γνώσης, γιὰ νὰ μὴν πέσει στὸ παλαιὸ παράδειγμα τῆς ἀπειθείας²⁷ καὶ πάθει τὰ ἴδια μ' ἐκείνους ποὺ φάνηκαν τότε ἀπειθεῖς.

72 "Ὄντας αἰσθητοί, λογικοὶ καὶ νοητοί, πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ προσφέρουμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας κάποια δεκάτη στὸν Θεό. Καὶ ὡς αἰσθητοί, πρέπει νὰ αἰσθανόμαστε καλῶς τὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ μέσω τῆς ὁμορφιάς τους νὰ κατευθύνουμε καὶ νὰ ὀδηγοῦμε πρὸς τὸν Δημιουργ-

Δημιουργόν ὡς δὲ λογικοὶ τὸ εὖ λέγειν περὶ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὡς δὲ νοητοὶ τὸ ἀπταιστώσως νοεῖν περὶ Θεοῦ, περὶ ζωῆς αἰωνίου, περὶ οὐρανῶν βασιλείας, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Πνεύματος, ἵνα καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ νοεῖν ὑγιῶς καὶ ἀνυπαίτιως κατὰ Θεὸν ἐξετάζηται, ὅπερ ἐστὶν ἀληθινὸν τῷ ὄντι καὶ θεῖον μέτρον καὶ ἱερὰ τῷ Θεῷ προσφορά.

73 Δεκάτη κυρίως ἐστὶ πρὸς Θεὸν τὸ ψυχικὸν πάσχα, ἥγουν ἡ διάβασις πάσης ἐμπαθοῦς ἕξεως καὶ πάσης ἀλόγου αἰσθήσεως, ἐν ᾧ θύεται μὲν ὁ Λόγος τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων, τρώγεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἄρτῳ τῆς γνώσεως, καὶ πίνεται τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐν τῷ κρατῆρι τῆς ἀπορρήτου σοφίας. Τοῦτο γοῦν ὁ φαγὼν καὶ πασχάσας τὸ πάσχα, ἔθυσεν ἐαυτῷ τὸν ἀμνὸν τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

74 Ὁ ἐκ νεκρῶν ἔργων ἐγερθεὶς, Χριστῷ συνανέστη· εἰ δὲ Χριστῷ συνανέστη διὰ τῆς γνώσεως, Χριστὸς δὲ οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, οὐδὲ αὐτοῦ θάνατος ἀγνωσίας κυριεύσει· ὁ γὰρ ἀπέθανε πάλαι τῇ ἁμαρτίᾳ, παρακινηθεὶς τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ νῦν ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων τῆς ἁμαρτίας. Ὡστε οὐκ ἔτι ζῆ αὐτὸς τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, νεκρωθεὶς τοῖς μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῖς πράγμασι τοῦ βίου, ἀλλὰ ζῆ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός, ὡς ὑπὸ χάριν γεγονότι Πνεύματος ἁγίου καὶ οὐκ ὄντι ὑπὸ νόμον σαρκός, ὅπλα δικαιοσύνης τὰ μέλη αὐτοῦ δηλονότι προσαγαγόντι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

75 Ὁ τῆς δουλείας τῶν παθῶν ἐλευθερώσας τὰ μέλη αὐτοῦ καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης παραστήσας αὐτά, εἰς ἁγιασμὸν Πνεύματος ἁγίου προσήγγισεν, ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς σαρκὸς γεγονώς, καὶ οὐκ ἔτι ἁμαρτία κυριεύσει αὐτοῦ, τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ νόμῳ σχολάζοντος τοῦ πνεύματος. Οὐ γὰρ ὡσπερ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῶν παθῶν, οὕτω καὶ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῆς δικαιοσύνης. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἰς νοητὸν ὄλεθρον πέφυκε λήγειν ψυχῆς, ταῦτα δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον τελευτᾷ, τὴν κεκρυμμένην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

28. Ἰω. 1, 29.

29. Ἰω. 6, 58.

30. Ρωμ. 6, 10-11.

31. Γαλ. 2, 20.

32. Ρωμ. 6, 13.

33. Ρωμ. 6, 19.

34. Κολ. 3, 3.

γὸ τὴν ὀρθὴ γνῶσι γι' αὐτὰ τὰ πράγματα· ὡς λογικοί, νὰ μιλοῦμε σωστά γιὰ τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα πράγματα· καὶ ὡς νοητοί, νὰ νοοῦμε χωρὶς σφάλμα γιὰ τὸν Θεό, γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ, γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ γιὰ τὰ κρυμμένα σ' αὐτὴ μυστήρια τοῦ Πνεύματος, ὥστε νὰ παρουσιάζεται μὲ τρόπο ὑγιῆ καὶ ἄμεμπτο κατὰ Θεὸ καὶ ἡ αἴσθησι καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ νόησι, πράγμα πού εἶναι πράγματι ἀληθινὸ καὶ θεῖο μέτρο καὶ ἱερὴ προσφορὰ στὸν Θεό.

73 Δεκάτη πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι κυρίως τὸ ψυχικὸ πάσχα, δηλαδή ἡ διάβασι κάθε ἐμπαθοῦς ἔξησι καὶ κάθε ἄλογησι αἴσθησι, κατὰ τὸ ὁποῖο πάσχα ὁ Λόγος θυσιάζεται μὲ τὴ θεωρία τῶν ὄντων, τρώγεται μὲ τὸν ἄρτο τῆσι γνῶσι, καὶ πίνεται τὸ τίμιο αἷμα του μὲ τὸν κρατήρα τῆσι ἀπόρρητησι σοφίαι. "Ὅποιος λοιπὸν ἔφαγε καὶ γιόρτασε αὐτὸ τὸ πάσχα, θυσίασε στὸν ἑαυτὸ του τὸν ἄμνὸ πού σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου²⁸, καὶ δὲν θὰ πεθάνει πιά, ἀλλά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, θὰ ζήσει αἰώνια²⁹.

74 "Ὅποιος ἀναστήθηκε ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα, ἀναστήθηκε μαζί μὲ τὸν Χριστό. Ἀφοῦ ὅμως ἀναστήθηκε μαζί μὲ τὸν Χριστό μέσω τῆσι γνῶσι, καὶ ὁ Χριστὸς δὲν πεθαίνει πιά, οὔτε αὐτὸν θὰ τὸν κυριεύσει ὁ θάνατος τῆσι ἄγνοιασι. Γιατὶ τὸ θάνατο πού ὑπέστη τότε ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, μετακινούμενος ἀπὸ τὴ φυσική του κίνησι, τὸν ὑπέστη μιὰ γιὰ πάντα, ἐνῶ τὴ ζωὴ πού τώρα ζεῖ, τὴ ζεῖ γιὰ τὸν Θεό³⁰ μέσω τῆσι ἐλευθερίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού τὸν ἀνάστησε ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα τῆσι ἁμαρτίας. "Ὡστε δὲ ζεῖ πιά αὐτὸς γιὰ τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμο, ἀφοῦ νεκρώθηκε γιὰ τὰ μέλη τοῦ σώματός του καὶ τὰ πράγματα τῆσι ζωῆσι, ἀλλά ζεῖ μέσα του ὁ Χριστός³¹, ἐπειδὴ βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δὲν εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ νόμο τῆσι σάρκασι, ἀφοῦ πρόσφερε στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὰ μέλη του σὰν ὄπλα ἀρετῆσι³².

75 "Ὅποιος ἐλευθέρωσε τὰ μέλη του ἀπὸ τὰ πάθη τῆσι δουλείαισι καὶ τὰ παρέδωσε στὴ δουλεία τῆσι δικαιοσύνησι³³, πλησίασε τὸν ἁγιασμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ ἔγινε ἀνώτερος ἀπὸ τὸ νόμο τῆσι σάρκασι, καὶ δὲν θὰ τὸν κυριεύσει πιά ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ ὅλος ὁ πόθος του εἶναι προσηλωμένος στὴν ἐλευθερία καὶ τὸ νόμο τοῦ πνεύματος. Καθόσον τὰ ἀποτελέσματα τῆσι δουλείαισι τῶν παθῶν δὲν εἶναι ὅπως τὰ ἀποτελέσματα τῆσι δουλείαισι τῆσι δικαιοσύνησι. Γιατὶ ἐκεῖνα συνήθως καταλήγουν σὲ νοητὸ ὄλεθρο τῆσι ψυχῆσι, ἐνῶ αὐτὰ καταλήγουν σὲ αἰώνια ζωὴ, πού εἶναι κρυμμένη μέσα στὸν Ἰησοῦ Χριστό³⁴, τὸν Κύριό μας.

- 76 Ὁ νόμος τῆς σαρκός, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἄνθρωπος σαρκικῶς, κυριεύει αὐτοῦ, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ καὶ νεκρωθῆ τῷ κόσμῳ, καταργεῖται ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς. Ἄλλως δὲ νεκρωθῆναι τῷ κόσμῳ οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ τοῖς μέλεσι νεκρωθῶμεν τοῦ σώματος. Νεκρούμεθα δὲ τούτοις, ὅταν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος χρηματίσωμεν. Πνεύματος δὲ ἁγίου τότε εἶναι γνωριζόμεθα μέτοχοι, ὅταν καρπούς ἀξίους τοῦ Πνεύματος προσφέρωμεν τῷ Θεῷ, ἀγάπην εἰς Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ εἰς τὸν πλησίον ἐκ διαθέσεως, χαρὰν καρδίας ἐκ καθαρᾶς συνειδήσεως, εἰρήνην ψυχᾶς ἐξ ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως, ἀγαθωσύνην τῶν τοῦ νοῦς λογισμῶν, μακροθυμίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς πειρασμοῖς, χρησιότητα ἐν τῇ καταστολῇ τῶν ἡθῶν, πίστιν ἐνδιάθετον εἰς Θεὸν καὶ μὴ διστάζουσαν ἐν τινι, προῖότητα ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως καὶ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν τῶν αἰσθήσεων. Ὄταν οὕτω καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ, ἔξω νόμου τελούμεν σαρκός, καὶ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν νόμος κολάζων ἡμᾶς διὰ τοὺς καρπούς, οὓς ἔτι ζῶντες τῇ σαρκὶ ἐκαρποφορήσαμεν τῷ θανάτῳ. Κατηργήθημεν γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς ὡς ἐκ νεκρῶν ἔργων συναναστάντες Χριστῷ διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Πνεύματος.
- 77 Οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ λουτροῦ ἐσχηκότες καὶ τετηρηκότες αὐτὴν ἄσβεστον, αὐτοὶ τῷ βάρει τῆς σαρκός πιεζόμενοι, ἐν ἑαυτοῖς στεναάζουσι, τὴν υἰοθεσίαν διὰ τῆς πληρώσεως τοῦ Παρακλήτου ἀπεκδεχόμενοι, ἵνα τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἴδωσι. Συναντιλαμβάνεται γὰρ ταῖς φυσικαῖς αὐτῶν ἀσθενείας τὸ Πνεῦμα καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ αὐτῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, ὅτι κατὰ Θεὸν ἔστι τὸ φρόνημα αὐτῶν, καὶ ἡ τούτων ἐλπίς τὴν ἀποκάλυψιν ἐκδέχεται ἰδεῖν ἐν τῇ θνητῇ ἑαυτῶν σαρκὶ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ἧτις ἔστιν ἡ ζωοποιὸς τοῦ Ἰησοῦ νέκρωσις, ἵνα υἱοὶ Θεοῦ, ὡς ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ἀγόμενοι, χρηματίσωσι καὶ αὐτοί, καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς σαρκός καὶ καταντήσωσιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, οἷς, ὡς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν.
- 78 Πνευματικῶς συγκρινομένης τῆς θείας Γραφῆς καὶ πνευματικοῖς ἀνακαλυπτομένων τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐ δύναται ψυχικὸς ἄνθρωπος τὴν τούτων ἀνακάλυψιν δέξα-

35. Ρωμ. 7, 1. 2.

36. Ρωμ. 7, 4-6.

37. Τίτ. 3, 5.

38. Πρβλ. Ρωμ. 8, 23. 26.

39. Πρβλ. Β' Κορ. 4, 10.

40. Πρβλ. Ρωμ. 8, 21.

76 Ὁ νόμος τῆς σάρκας κυριεύει τὸν ἄνθρωπο ὅσο χρόνο ζεῖ αὐτὸς σαρκικᾶ, ἂν ὅμως πεθάνει καὶ νεκρωθεῖ γιὰ τὸν κόσμον, ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὸ νόμο τῆς³⁵. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ ἄλλιῶς νὰ νεκρωθοῦμε γιὰ τὸν κόσμον, παρά μόνο ἂν νεκρώσουμε τὰ μέλη τοῦ σώματος. Καὶ τὰ νεκρώνουμε αὐτά, ὅταν γίνουμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ τότε ἀναγνωρίζομαστε ὅτι εἴμαστε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν προσφέρουμε στὸν Θεὸ καρποὺς ἐπάξιους τοῦ Πνεύματος· ἀγάπη δηλαδή στὸν Θεὸ καὶ στὸν πλησίον μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ τὴ διάθεσή μας, χαρὰ τῆς καρδιάς ἀπὸ καθαρὴ συνείδηση, εἰρήνη τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἀπάθεια καὶ ταπείνωση, ἀγαθωσύνη τῶν λογισμῶν τοῦ νοῦ, μακροθυμία στὶς θλίψεις καὶ τοὺς πειρασμούς, χρηστότητα στὴν καταστολὴ τῶν ἡθῶν, πίστη στὸν Θεὸ συνειδητὴ καὶ χωρὶς νὰ διστάζει σὲ τίποτε, πραᾶτητα ἀπὸ ταπεινοφροσύνη καὶ κατάνυξη, καὶ τέλος γενικὴ ἐγκράτεια τῶν αἰσθήσεων. Ὅταν φέρουμε τέτοιους καρποὺς γιὰ τὸν Θεὸ, βρισκόμαστε ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς σάρκας, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐναντίον μας νόμος νὰ μᾶς τιμωρεῖ γιὰ τοὺς καρποὺς ποὺ φέραμε γιὰ τὸ θάνατο, ὅταν ἀκόμη ζούσαμε μὲ τὴ σάρκα. Γιατὶ ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς³⁶, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐλευθερία τοῦ Πνεύματος ἀναστηθήκαμε ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα μαζί μὲ τὸν Χριστὸ.

77 Ὅσοι ἔχουν τὴν ἀπαρχὴ τοῦ Πνεύματος μὲ τὸ λουτρὸ τῆς ἀναγεννήσεως³⁷ καὶ τὴν τηροῦν ἄσβεστη, αὐτοί, πιεζόμενοι ἀπὸ τὸ βάρος τῆς σάρκας, στενάζουν μέσα τους, περιμένοντας τὴν υἰοθεσία μὲ τὴν πλήρωση τοῦ Παρακλήτου³⁸, γιὰ νὰ δοῦν τὴν ἀπολύτρωση τοῦ σώματός τους ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς φθορᾶς. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα βοηθάει τίς φυσικὲς ἀδυναμίες τους καὶ μεσιτεύει γι' αὐτοὺς μὲ στεναγμοὺς ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐκφραστοῦν μὲ λόγια³⁸, ἐπειδὴ τὸ φρόνημά τους εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ καὶ ἐλπίζουν νὰ δοῦν στὸ θνητὸ τους σῶμα τὴν ἀποκάλυψη τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ, ἣ ὁποία εἶναι ὁ ζωοποιὸς θάνατος τοῦ Ἰησοῦ³⁹, γιὰ νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς σάρκας καὶ νὰ φθάσουν στὴν ἐλευθερία τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ⁴⁰, στοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ ἀγαποῦν τὸν Θεὸ, ὅλα συνεργοῦν στὸ καλὸ⁴¹.

78 Ἐπειδὴ ἡ θεία Γραφὴ ἐξηγεῖται πνευματικὰ καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς φανερόντων ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σὲ πνευματικούς ἀνθρώπους, ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὴ φανέρωσή τους⁴², ἐπειδὴ,

41. Ρωμ. 8, 28.

42. Α' Κορ. 2, 14.

σθαι, πλέον τῆς ἀκολουθίας τῶν αὐτοῦ λογισμῶν μὴ καταδεχόμενος ἕτερόν τι νοῆσαι ἢ ἀκοῦσαι παρ' ἑτέρου λεγόμενον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, τὸ ἐρευνοῦν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ γινῶσκον τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τὸ ὑλικόν, τὸ ζήλου καὶ φθόνου μεστόν, ἔριδός τε καὶ διχοστασίας ἀνάπλεων, οὗ χάριν καὶ μωρία αὐτῷ ἐστὶ τὸ τὴν διάνοιαν ἐρευνᾶν καὶ τὸν νοῦν ἀνιχνεύειν τοῦ γράμματος. Γινῶναι γὰρ μὴ δυνάμενος ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται πάντα τὰ τῆς θείας Γραφῆς, κατὰ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καταμωκᾶται τῶν συγκρινόντων ταῦτα πνευματικῶς. Καὶ οὐ πνευματικούς, οὐδὲ ὑπὸ θείου Πνεύματος ἀγομένους, ἀλλ' ἀναγωγικούς τοὺς τοιούτους καλῶν, ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν διαστρέφει καὶ ἀνατρέπει, ὡς ὁ Δημᾶς ἐκεῖνος, τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὰ θεῖα νοήματα. Οὐχ οὕτως δὲ ὁ πνευματικός, ἀλλὰ ἀνακρίνει μὲν πάντα, θεῖω ἐνεργούμενος πνεύματι, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακριθῆναι δύναται, ἐπειδὴ νοῦς ἐστὶν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐδεὶς συμβιδάσαι ἰσχύσει.

79 Ἐν πυρὶ ἀποκαλυπτομένης τῆς ἐσχάτης ἡμέρας καὶ ὑπὸ πυρὸς τηνικαῦτα δοκιμαζομένης ἐκάστου τῆς πράξεως, φησὶ Παῦλος δηλονότι, εἴ τις τὸ ἔργον τῆς ἀφθάρτου οὐσίας ἐστίν, ὃ ἑαυτῷ εἰς οἰκοδομὴν ἐναπέθετο, μενεῖ μέσον τοῦ πυρὸς ἄφθαρτον καὶ οὐ μόνον οὐ κατακαήσεται, ἀλλὰ καὶ λαμπρυνθήσεται, τῆς μικρᾶς ἴσως καθαιρόμενον εἰς τὸ παντελὲς ἰλύος· εἴ τις δὲ τὸ ἔργον τῆς φθειρομένης ὕλης ἐστί, ὃ ἑαυτῷ εἰς φόρτον ἐδέσμευσεν, ἐμπρησθὲν κατακαήσεται καὶ κενὸν αὐτὸν μέσον τοῦ πυρὸς καταλείψει. Ἔργον δὲ ἄφθαρτον καὶ διαμμένον ἐστί, δάκρυα μετανοίας, ἐλεημοσύνη, συμπάθεια, προσευχή, ταπείνωσις, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν σκοπῷ εὐσεβείας πράττεται, ἃ καὶ ζῶντι τῷ ἀνθρώπῳ συνοικοδομεῖται εἰς ναὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκλείποντι συναπέρχεται καὶ συμμένει ἄφθαρτα εἰς αἰῶνας. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐκείνου φθειρόμενον ἔργον, δῆλον τοῖς πᾶσιν ἐστὶ, φιληδονία, φιλοδοξία, φιλαργυρία, μῖσος, φθόνος, κλοπή, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις καὶ εἴτι φαῦλον διὰ σώματος κατὰ ἐπιθυμίαν ἢ θυμὸν ἐνεργεῖται. Ταῦτα καὶ περιόντι τῷ ἀνθρώπῳ συμφθείρεται, ἐκκαιομένῳ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἀπορρηγνυμένῳ τοῦ σώματος, συναπέρχεται, οὐ συμμένει δέ, ἀλλὰ καταφθαρέντα, τὸν

43. Πρβλ. Α' Κορ. 2, 10-12.

44. Πρβλ. Ρωμ. 1, 29.

45. Β' Τιμ. 4, 10.

46. Α' Κορ. 2, 15.

47. Α' Κορ. 2, 16.

48. Πρβλ. Α' Κορ. 3, 13.

ἐκτός ἀπὸ τῆ σειρᾶ τῶν δικῶν του λογισμῶν, τίποτε ἄλλο δὲν δέχεται νὰ νοήσει ἢ ν' ἀκούσει νὰ λέγεται ἀπὸ ἄλλον. Γιατὶ μέσα του δὲν ἔχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ γνωρίζει τὰ μυστικά τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου⁴³ τὸ ὑλικό, τὸ ὁποῖο εἶναι γεμάτο ζηλοτυπία καὶ φθόνο, φιλονεικία καὶ διαφωνία⁴⁴, καὶ ἔξ αἰτίας τοῦ ὁποίου θεωρεῖ μαρρία νὰ ἔξετάζει τὴν ἔννοια καὶ νὰ ἀνιχνεύει τὸ νόημα τῶν γραφομένων. Ἐφοῦ λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ μάθει ὅτι ἔξετάζονται πνευματικὰ ὅλα τὰ τῆς Γραφῆς, καταχλευάζει ἐκείνους πού τὰ ἐξηγοῦν πνευματικὰ. Καὶ δὲν τοὺς ὀνομάζει αὐτοὺς πνευματικούς οὔτε καθοδηγοῦμενους ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἀλλὰ ἀλληγορικούς, καὶ ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτὸν διαστρέφει καὶ ἀνατρέπει, ὅπως ὁ Δημᾶς ἐκεῖνος⁴⁵, τοὺς λόγους τους καὶ τὰ θεῖα νοήματα. Ὁ πνευματικός ὁμως ἄνθρωπος δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι, ἀλλ' ἔξετάζει ὅλα τὰ πράγματα, ἐπειδὴ κινεῖται ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ὃ ἴδιος ὁμως δὲν μπορεῖ νὰ κριθεῖ ἀπὸ κανέναν⁴⁶, γιατί ἔχει τὴ σκέψη τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο κανεὶς δὲν θὰ μπορέσει νὰ συμβουλέψει⁴⁷.

79 Ἡ ἡμέρα τῆς κρίσης, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, θὰ ἀποκαλυφθεῖ μὲ φωτιὰ καὶ μὲ φωτιὰ θὰ δοκιμασθεῖ τότε τὸ ἔργο τοῦ καθενός⁴⁸. Ἐν τὸ ἔργο κάποιου, πού οἰκοδόμησε στὸν ἑαυτό του, εἶναι ἀπὸ ἀφθαρτη οὐσία, θὰ μείνει ἀφθαρτο μέσα στὴ φωτιὰ, καὶ ὄχι μόνο δὲν θὰ κατακαεῖ, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνεи πιὸ λαμπρό, καθὼς θὰ καθαρισθεῖ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴ μικρὴ ἴσως ἀκαθαρσία. Ἐν ὁμως τὸ ἔργο κάποιου, πού τὸ φόρτωσε στὸν ἑαυτό του, εἶναι ἀπὸ φθαρτὴ ὕλη, θὰ κατακαεῖ μέσα στὴ φωτιὰ⁴⁹, καὶ θὰ τὸν ἐγκαταλείψει κενὸ μέσα στὴ φωτιὰ. Ἐργο ἀφθαρτο πού παραμένει εἶναι τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ συμπάθεια, ἡ προσευχή, ἡ ταπείνωση, ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη καὶ ὅ,τι ἄλλο πράττεται μὲ σκοπὸ τὴν εὐσέβεια, τὰ ὁποῖα καὶ ὅταν ζεῖ ὁ ἄνθρωπος συνοικοδομοῦνται, ὥστε νὰ γίνεи ναὸς ἅγιος τοῦ Θεοῦ⁵⁰, καὶ ὅταν πεθαίνει πηγαίνουν μαζί του καὶ μένουν μαζί του ἀφθαρτα στοὺς αἰῶνες. Τὸ ἔργο πού καταστρέφεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ ἐκείνη εἶναι γνωστὸ σὲ ὄλους, φιληδονία, φιλοδοξία, φιλαργυρία, μίσος, φθόνος, κλοπή, μέθη, λοιδορία, κατὰκριση καὶ ὅ,τι ἄλλο φαῦλο ἐνεργεῖται μὲ τὸ σῶμα ἀπὸ ἐπιθυμία ἢ θυμό. Αὐτὰ καὶ ὅταν ζεῖ ὁ ἄνθρωπος φθείρονται μαζί του, καθὼς καίγεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα πηγαίνουν μαζί του, ὁμως δὲν παραμένουν

49. Πρβλ. Α' Κορ. 3, 15.

50. Πρβλ. Ἐφ. 2, 21-22.

ἐργάτην αὐτῶν μέσον τοῦ πυρός ἐπαφήσιν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀθάνατα κολαζόμενον.

80 Ἡ γνῶσις ἢ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐγνῶσθαι ὑπὸ Θεοῦ σημαίνει τὸν εἰς ταύτην διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ προσευχῆς οἰκοδομηθέντα καὶ τὸ γνῶσιν ἀψευδῆ πλουτήσαι παρὰ Θεοῦ τῶν ὑπερφυῶν αὐτοῦ μυστηρίων. Εἰ δὲ φυσίωσις ὁράται περὶ αὐτόν, οὐκ ὠκοδομήθη διὰ τούτων ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ὑλικοῦ ἄγεται· διὰ τοῦτο καὶ εἰδέναι τι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος, μηδὲν ἐγνωκῶς τῶν θείων πραγμάτων καθὼς γνῶναι δεῖ. Ὁ δέ γε τὸν Θεὸν ἀγαπῶν καὶ μηδὲν ἠγούμενος προτιμότερον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ καὶ τοῦ πλησίον, ἐκεῖνος ἔγνω καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μυστήρια τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καθὼς χρὴ γνῶναι τὸν ὑπὸ θείου κινούμενον Πνεύματος, καὶ ἔγνωσται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐργάτης ἀληθῆς τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ὃς ἐργάσεται δι' ἀγάπης τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἐπιστρέφον δηλονότι ψυχὰς καὶ ἀξίους ἐξάγων ἐξ ἀναξίων, τῷ λόγῳ τῷ δοθέντι αὐτῷ διὰ Πνεύματος ἁγίου, καὶ φυλάσσει τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως ἄσυλον.

81 Πάντες εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν ἐν ὕδατι καὶ Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πάντες τῷ αὐτῷ βρώμα πνευματικὸν τρώγομεν καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν πίνομεν, ταῦτα δὲ εἰσιν ὁ Χριστός, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν ἡμῶν εὐδοκεῖ ὁ Θεός. Πολλοὶ γὰρ τῶν πιστῶν καὶ σπουδαίων ἐν πολλοῖς πόνοις ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας σωματικῆς τὰ ἑαυτῶν ὑπωπίασαν καὶ κατίσχνωσαν σώματα, διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς κατὰ νυξιν ἐκ συντετριμμένης καὶ φιλαγάθου γνώμης καὶ συμπάθειαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς πλησίον καὶ ἑαυτούς, κενοὶ τοῦ πληρώματος τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατελείφθησαν καὶ μακρὰν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο γνώσεως, μήτραν διανοίας ἄκαρπον ἐσχηκότες καὶ λόγον ἄναλον καὶ ἀφώτιστον.

82 Οὐ τὸ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σιναίῳ ἐστὶ, διὰ πράξεως, ὄρει τὸ ζητούμενον τοῖς Ναζιραίοις παρὰ τοῦ λόγου, οὐδὲ τὸ καθαρισθῆναι πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν καὶ τὰ ἱμάτια πλῦναι καὶ μὴ συνελθεῖν γυναικί, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδεῖν, οὐ τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτόν τὸν Θεὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,

51. Α' Κορ. 8, 2.

52. Γαλ. 5, 18.

53. Α' Κορ. 8, 6.

54. Ἰερ. 15, 19.

55. Α' Κορ. 10, 4-5.

56. Ἐβ. 19, 15.

57. Πρβλ. Ἐβ. 33, 23.

μαζί του, αλλά, αφού καταστραφούν, αφήνουν εκείνον που τα έκανε να τιμωρείται αιώνια μέσα στη φωτιά στους αιώνες των αιώνων.

80 Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ σημαίνει ὅτι, ὅποιος οἰκοδομήθηκε σ' αὐτὴ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν προσευχή, ἔχει γνωρισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὅτι ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν πλοῦσια τὴν ἀληθινὴ γνώση τῶν ὑπερφυσικῶν τοῦ μυστηρίων. Ἄν ὅμως παρατηρεῖται γύρω του ἔπαρση, δὲν οἰκοδομήθηκε σ' αὐτὴ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν προσευχή, ἀλλὰ ὀδηγεῖται ἀπὸ τὸ ὑλικὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, γι' αὐτὸ καὶ νομίζει ὅτι γνωρίζει κάτι, ἂν καὶ δὲν ἔχει γνωρίσει τίποτε ἀπὸ τὰ θεῖα πράγματα, ἔτσι ὅπως πρέπει νὰ τὸ γνωρίσει⁵¹. Ὁποῖος ὅμως ἀγαπάει τὸν Θεὸ καὶ δὲν θεωρεῖ τίποτε ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον, αὐτὸς γνώρισε καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας του, ἔτσι ὅπως πρέπει νὰ τὰ γνωρίσει ἐκεῖνος ποὺ ὀδηγεῖται ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα⁵², καὶ ἔχει γνωρισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ⁵³ ὡς ἀληθινὸς ἐργάτης τοῦ παραδείσου τῆς Ἐκκλησίας του, ὁ ὁποῖος θὰ ἐργασθεῖ μὲ ἀγάπη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐπιστρέφοντας δηλαδὴ ψυχὲς καὶ ξεχωρίζοντας τοὺς ἄξιους ἀπὸ τοὺς ἀνάξιους⁵⁴ μὲ τὸ λόγο ποὺ τοῦ δόθηκε μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ διαφυλλάσσοντας τὸ ἔργο του ἀσύληπτο μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη καὶ τὴν κατάνυξη.

81 Ὅλοι βαπτισθήκαμε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὅλοι τρώμε τὴν ἴδια πνευματικὴ τροφή καὶ πίνουμε ὅλοι τὸ ἴδιο πνευματικὸ ποτό, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅμως μὲ τοὺς περισσότερους ἀπὸ μᾶς δὲν εὐαρεστεῖται ὁ Θεός⁵⁵. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀγωνιστὲς ταλαιπώρησαν καὶ ἐξασθένησαν τὰ σώματά τους μὲ τοὺς πολλοὺς κόπους τῆς σωματικῆς ἀσκήσης καὶ γύμνασης, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχαν κατάνυξη ἀπὸ ταπεινὴ καὶ φιλάγαθη διάθεση καὶ συμπάθεια ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τοὺς πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸ τους, ἐγκαταλείφθηκαν ἄδαιοι ἀπὸ τὴν πληρότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ βρέθηκαν μακριὰ ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶχαν ἄκαρπη τὴ μήτρα τῆς διάνοιάς τους καὶ τὸ λόγο τους ἀνάλατο καὶ ἀφώτιστο.

82 Τὸ ζητούμενο ἀπὸ τὸ λόγο δὲν εἶναι ν' ἀνεβοῦν οἱ Ναζιραῖοι μὲ τὴν πράξη στὸ ὄρος Σινᾶ, οὔτε νὰ καθαρισθοῦν πρὶν ν' ἀνεβοῦν καὶ νὰ πλύνουν τὰ ἐνδύματά τους καὶ νὰ μὴ βρεθοῦν σὲ συνουσία μὲ γυναῖκα⁵⁶, ἀλλὰ καὶ νὰ δοῦν, ὄχι τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ⁵⁷, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ μέσα στὴ δόξα του, νὰ δείχνει τὴν εὐαρέσκειά του σ' αὐτοὺς καὶ

εὐδοκοῦντα ἐν αὐτοῖς καὶ τὰς πλάκας τούτοις διδόντα τῆς γνώσεως καὶ ἀποστέλλοντα αὐτούς εἰς οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

83 Οὐ πάντας τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ὁ Λόγος εἰς τὴν τῶν κεκρυμμένων καὶ μειζόνων μυστηρίων αὐτοῦ ἀνακάλυψιν, μεθ' ἑαυτοῦ ἐπιφέρεται, ἀλλὰ τινὰς, ὅσοις προσετέθη οὐς καὶ ἀνεώχθη ὀφθαλμὸς ὄπτασίας καὶ γλῶσσα καινὴ ἐτρανώθη, τούτους ἔτι παραλαμβάνων καὶ ἀποχωρίζων ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ αὐτῶν ὡσαύτως μαθητῶν ὄντων, ἐπὶ τὸ Θαβώριον τῆς θεωρίας ἀνέρχεται ὄρος, καὶ μεταμορφοῦται ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἔτι μυσταγωγῶν αὐτούς τὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ δεικνύων αὐτοῖς τὴν τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα· καὶ τὸν μὲν χαρακτῆρα τοῦ βίου καὶ λόγου αὐτῶν λάμπειν ἐξ αὐτοῦ δίδωσιν, ὡς τὸν ἥλιον, μέσον τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, τὰ δὲ νοήματα αὐτῶν μεταποιεῖ εἰς λευκότητα καὶ καθαρότητα φωτὸς ὑπερλάμπρου, καὶ τὸν νοῦν ἑαυτοῦ αὐτοῖς ἐντίθησιν καὶ ἐκφέρειν ἀπολύει διὰ στόματος καινὰ τε καὶ παλαιά, εἰς οἰκοδομὴν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

84 Πολλοὶ τὰς ἑαυτῶν χώρας ἐν ἐπιμελείᾳ πολλῇ ἐγεώργησαν καὶ σπέρμα καθαρὸν ἐν αὐταῖς κατεβάλλοντο, τὰς ἀκάνθας προαποτεμόντες καὶ τὰς τριδόλους τῷ πυρὶ τῆς μετανοίας ἐμπρήσαντες, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ θρέξαι ἐν αὐταῖς τὸν Θεὸν ὑετὸν Πνεύματος ἁγίου ἐκ κατανύξεως, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἠμήσαντο. Τῷ αὐχμῷ γὰρ ἐξηράνθησαν καὶ τὸν στάχυν τὸ πολύχουν οὐκ ἐκαρποφόρησαν ἑαυτοῖς τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως. Διό, εἰ καὶ μὴ λιμῷ λόγου Θεοῦ, ἀλλὰ πένητες γνώσεως Θεοῦ καὶ κενοὶ ταῖς χερσὶν ἐναπέψυξαν, ὀλίγοις τισὶν εἰς διατροφήν ἐξ ἐράνου ἐφοδιάσαντες ἑαυτούς.

85 Πᾶς ὁ ἐκφέρων λόγους ὠφελείας ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς οἰκοδομὴν τοῦ πλησίον, ἐκ θησαυρῶν καρδίας ἀγαθῶν ἐκφέρει αὐτούς, ἀγαθὸς ὢν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Οὐδεὶς δὲ δύναται εἰς θεολογίαν κινηθῆναι καὶ εἰπεῖν τὰ περὶ Θεοῦ, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· καὶ οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει τὰ ἐναντία τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀλλ' ὅσα οἰκοδομεῖ, ὅσα πρὸς Θεὸν ἀνάγει καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀποκαθιστᾷ καὶ συνάπτει Θεῷ τῶν σφριζομένων τινάς. Εἰ δὲ καὶ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος ἐκάστῳ δίδο-

58. Ἐξ. 31, 18.

61. Ματθ. 13, 52.

59. Ἦσ. 35, 6.

62. Λουκᾶ 6, 45.

60. Ματθ. 17, 2.

63. Α' Κορ. 12, 3.

νά τούς δίνει τις πλάκες τῆς γνώσης⁵⁸ καί νά τούς ἀποστέλλει γιά τήν οἰκοδομή τοῦ λαοῦ του.

83 Ὁ Λόγος δέν παίρνει μαζί του ὅλους τούς ὑπηρέτες καί μαθητές του στήν ἀποκάλυψη τῶν κρυμμένων καί ἀνωτέρων μυστηρίων του, ἀλλά μερικούς, στοὺς ὁποίους προστέθηκε ἀκοή καί ἀνοίχθηκαν ὀφθαλμοὶ ὀπτασίας καί δόθηκε μεγαλόφωνη καινούργια γλώσσα⁵⁹. Παίρνοντας λοιπὸν καί ξεχωρίζοντας αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποὺ εἶναι ἐπίσης καί αὐτοὶ μαθητές του, ἀνεβαίνει στὸ Θαβώριο ὄρος τῆς θεωρίας καί μεταμορφώνεται ἐνώπιόν τους⁶⁰, καί δέν τούς μυσταγωγεῖ πιά τὰ σχετικὰ μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ τούς δείχνει τὴ δόξα καί τὴ λαμπρότητα τῆς θεότητας. Καί τὸν χαρακτήρα βέβαια τοῦ βίου καί τοῦ λόγου τους δίνει τὴ δυνατότητα νά λάμπει σάν τὸν ἥλιο μέσα στήν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ἐνῶ τὰ νοήματά τους τὰ μεταβάλλει σὲ λευκότητα καί καθαρότητα ὑπέρλαμπρου φωτός, καί τοποθετώντας μέσα τους τὸν δικό του νοῦ, τούς ἀποστέλλει νά κηρύττουν καινούργια καί παλαιά⁶¹ πρὸς οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας του.

84 Πολλοὶ καλλιέργησαν μὲ μεγάλη φροντίδα τὰ χωράφια τους καί ἔσπειραν καθαρὸ σπόρο σ' αὐτὰ, ἀφοῦ πρῶτα ἔκοψαν τὰ ἀγκάθια καί ἔκαψαν τὰ τριβόλια μὲ τὴ φωτιά τῆς μετάνοιας, ἀλλ' ἐπειδὴ δέν ἔβρεξε σ' αὐτὰ ὁ Θεὸς τὴ βροχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν κατάνυξη, δέν θέρισαν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖ. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ξηρασία ξηράθηκαν, καί δέν καρποφόρησαν μέσα τους τὸ γόνιμο στάχυ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καί ξεψύχησαν, ἂν καί ὄχι ἀπὸ πείνα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ φτωχοὶ ὡς πρὸς τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καί μὲ ἄδεια χέρια, ἐφοδιάζοντας τὸν ἑαυτό τους μὲ λίγα μόνο ἐφόδια γιά διατροφή τους ἀπὸ εἰσφορὰ ἄλλων.

85 Ὅποιος βγάζει ἀπὸ τὸ στόμα του λόγια ὠφέλιμα γιά οἰκοδομὴ τοῦ πλησίον, τὰ βγάζει ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς θησαυροὺς τῆς καρδιάς του, ὄντας ἀγαθός, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου⁶². Κανεὶς δέν μπορεῖ νά κινηθεῖ σὲ θεολογία καί νά μιλήσει γιά τὸν Θεό, παρὰ μόνον ἂν κινηθεῖ ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα⁶³. Καί κανεὶς ποὺ μιλάει κινούμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δέν λέγει ὅσα εἶναι ἀντίθετα τῆς πίστεως στὸ Χριστό, ἀλλ' ὅσα οἰκοδομοῦν, ὅσα ἀνεβάζουν πρὸς τὸν Θεὸ καί τὴ βασιλεία του, καί ἀποκαθιστοῦν τὴν παλαιὰ εὐγενικὴ καταγωγὴ καί ἐνώνουν μὲ τὸν Θεὸ ὀρισμένους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σώζονται. Καί ἂν ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος δίνεται στὸν καθένα γιά τὸ συμφέρον αὐτοῦ

ται πρὸς τὸ συμφέρον, ἄρα ὁ τὸν λόγον πεπλουτηκῶς τῆς σοφίας Θεοῦ καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως εὐμοιρῆσας, ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνεργεῖται καὶ οἶκος ἐστὶ τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ.

86 Ἄμοιρος οὐ καταλιμπάνεται τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος πᾶς ὁ εἰς Χριστὸν βαπτισθεὶς καὶ πιστεύσας, εἰ μήπου ἔκδοτον ἑαυτὸν εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ ἐναντίου δέδωκε πνεύματος καὶ τὴν πίστιν τοῖς ἔργοις ἐμόλυνεν, ἢ ῥαθυμία καὶ ἀμελεία συζῆ· ἐπεὶ τὸν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τετηρηκότα ἄσβεστον, ἦν ἐκ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἔλαβεν, ἢ σβεσθεῖσαν ἀνάπαντα ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, οὐκ ἔστι μὴ οὐχὶ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς τοῦτον ἄνωθεν δέξασθαι. Ἡ γὰρ καλῶς ἀγωνισάμενος τοῦ λόγου τῆς σοφίας Θεοῦ διὰ τοῦ πληρώματος ἀξιούται τοῦ πνεύματος εἰς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰς τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἢ τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι εἰς τὸ πιστεύειν τὰς ἐπαγγελίας Θεοῦ κατὰ τὸν Ἀβραάμ· ἢ τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, εἰς τὸ ἰᾶσθαι τὰς νόσους ἢ τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, εἰς τὸ δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ σημεῖα ποιεῖν ἢ τῆς προφητείας, εἰς τὸ προορᾶν καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα· ἢ τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, εἰς τὸ διακρίνειν τίς ἐν πνεύματι Θεοῦ λέγει καὶ τίς οὐ· ἢ τῆς ἐρμηνείας διαφόρων γλωσσῶν ἢ τῆς ἀντιλήψεως τῶν καταπονουμένων· ἢ τῆς κυβερνήσεως ποιμνίων Θεοῦ καὶ λαοῦ· ἢ τῆς πρὸς πάντας ἀγάπης καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτῆς, τῆς μακροθυμίας, τῆς χρηστότητος, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοῦ. Εἰ δὲ ἐκ πάντων τούτων ἄμοιρος εὐρεθῆ τις, οὐκ ἔχω πῶς εἶπω τὸν τοιοῦτον πιστόν, ἢ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνδεδυμένων Χριστὸν ἀπὸ τοῦ θείου Βαπτίσματος

87 Ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων, οὐκ οἶδε διὰ ζῆλον φθονεῖν· οὐ περπερεύεται ὡς ἐπηρμένος καὶ προπέτης· οὐ φυσιοῦται κατὰ τινος· οὐκ ἀσχημονεῖ τὰ ἀπρεπῆ πρὸς τὸν πλησίον ποιῶν· οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτοῦ συμφέροντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον· οὐ παροξύνεται κατὰ τῶν λυπούντων ταχέως· οὐ λογιζεται εἰ πάθῃ ποτέ τι κακόν· οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ τῶν φίλων, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν· πάντα στέγει τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ λυπηρά· πάντα ἐξ ἀπλότητος καὶ

64. Α' Κορ. 12, 7.

67. Α' Κορ. 12, 10.

70. Α' Κορ. 12, 28-29.

65. Α' Κορ. 12, 9.

68. Α' Κορ. 12, 10.

71. Α' Κορ. 13, 4.

66. Α' Κορ. 12, 10.

69. Α' Κορ. 12, 11.

72. Γαλ. 3, 27.

καὶ ὄλων⁶⁴, ἄρα αὐτὸς ποὺ ἀπέκτησε πλούσια τὸ λόγο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀξιώθηκε τὸ λόγο τῆς γνώσης, κινεῖται ἀπὸ τὸ θεῖο Πνεῦμα καὶ εἶναι οἶκος τῶν ἀνεξάντλητων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ.

86 “Ὁποῖος βαπτίσθηκε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ πίστεψε σ’ αὐτόν, δὲν ἐγκαταλείπεται χωρὶς τῆ χάρη τοῦ Πνεύματος, παρὰ μόνο ἂν παρέδωσε τὸν ἑαυτό του ἐκδοτο σὲ κάθε ἐνέργεια τοῦ κακοῦ πνεύματος καὶ μόλυνε τὴν πίστη μὲ τὰ ἔργα του ἢ ζεῖ μὲ ραθυμία καὶ ἀμέλεια. Γιατί, αὐτὸς ποὺ τήρησε ἄσβεστη τὴν ἀπαρχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποία ἔλαβε ἀπὸ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ἢ ὅταν ἔσθῃσε τὴν ἀναψε ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ δεχθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀφθονη καὶ τῆ χάρη τοῦ Πνεύματος. Ἐφοῦ λοιπὸν αὐτὸς ἀγωνίσθηκε καλῶς ἀξιῶνεται, ἢ τὸ λόγο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τὸ λόγο τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ γνωρίζει τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἢ τῆ συνειδητῆ πίστη, ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ πιστεύει τις ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ ὅπως ὁ Ἄβραάμ· ἢ τὸ χάρισμα τῶν ἰαμάτων, ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα⁶⁵, γιὰ νὰ θεραπεύει τις ἀσθένειες· ἢ τις θαυματουργικὲς δυνάμεις⁶⁶ γιὰ νὰ διώχνει δαιμόνια καὶ νὰ κάνει θαύματα· ἢ τὴν προφητεία⁶⁷, γιὰ νὰ προβλέπει καὶ νὰ προλέγει τὰ μελλοντικά· ἢ τὸ χάρισμα τῆς διάκρισης τῶν πνευμάτων⁶⁸, γιὰ νὰ διακρίνει ποιὸς μιλᾷ μὲ Πνεῦμα Θεοῦ καὶ ποιὸς ὄχι· ἢ τὸ χάρισμα τῆς ἐρμηνείας διάφορων γλωσσῶν⁶⁹· ἢ τὸ χάρισμα τῆς βοήθειας σ’ ἐκείνους ποὺ καταπονοῦνται· ἢ τὸ χάρισμα τῆς διοίκησης τῶν ποιμνίων τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ⁷⁰· ἢ τὴν ἀγάπη πρὸς ὅλους καὶ τὰ χαρίσματα αὐτῆς, τῆς μακροθυμίας, τῆς χρηστότητας καὶ ὄλων τῶν ἄλλων⁷¹. Ἄν ὅμως κάποιος συμβεῖ νὰ εἶναι γυμνὸς ἀπ’ ὅλα αὐτά, δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸν πῶ αὐτόν, πιστὸ ἢ ὅτι ἀνήκει στὸν κατάλογο ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἐνδυθεῖ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὸ θεῖο βάπτισμα⁷².

87 “Ὁποῖος ἔχει τὴν ἀγάπη, δὲν συνηθίζει νὰ φθονεῖ ἀπὸ ζηλοτυπία, δὲν καυχίεται ὡς φαντασμένος καὶ αὐθάδης, δὲν ὑπερηφανεύεται ἐναντίον κανενός, δὲν ἀσχημονεῖ κάνοντας ἀπρέπειες στὸν πλησίον του· δὲν ζητεῖ μόνο τὰ συμφέροντά του, ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ πλησίον· δὲν ἐρεθίζεται γρήγορα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὸν λυποῦν· δὲν σκέπτεται ἂν πάθει ποτὲ κάτι κακό· δὲν χαίρεται γιὰ τὴν ἀδικία ποὺ γίνεται στοὺς φίλους του, ἀλλὰ μετέχει στὴ χαρὰ τους γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς δικαιοσύνης τους· ἀνέχεται ὅλα τὰ λυπηρὰ ποὺ ἔρχονται σ’ αὐτόν·

ἀκακίας πιστεύει· πάντα τὰ ἐπηγγελμένα ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ἐλπίζει ἀπολαβεῖν· πάντα ὑπομένει τὰ τῶν πειρασμῶν, μὴ ἀποδιδούς κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ οὐδέποτε τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐκπίπτει ὁ τῆς ἀγάπης ἐργάτης

88 Τῶν ἡξιωμένων τῆς ἄνωθεν χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν διαφοροῖς χαρίσμασιν, οἱ μὲν εἰσιν ἔτι νήπιοι καὶ ἀτελεῖς εἰς τὰ θεῖα χαρίσματα, οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τέλειοι ἐν τῷ τούτων πληρώματι. Καὶ οἱ μὲν, πρὸς ἐργασίαν τῶν θείων ἐπεκτεινόμενοι ἐντολῶν, αὐξάνουσί τε ἐν τούτοις καί, πληρούμενοι τῶν μειζόνων τοῦ πνεύματος δωρεῶν, καταργοῦσι τὰ ὄπισθεν τῆς νηπιότητος χαρίσματα. Οἱ δέ, εἰς τὸ ἄκρον ἐλάσαντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ γνώσεως, παύονται λοιπὸν τῶν ἐκ μέρους χαρισμάτων, εἴτε προφητεῖαί εἰσιν, ὡς τὸ λόγιον, εἴτε διακρίσεις πνευμάτων, εἴτε ἀντιλήψεις, εἴτε κυβερνήσεις καὶ τὰ ἐξῆς Ὅ γὰρ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς ἀγάπης εἰσελθὼν, οὐκ ἔτι ἐκ μέρους γινώσκει Θεὸν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁμιλῶν αὐτῷ, ἐπιγινώσκει αὐτόν, καθὼς καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτοῦ ἐπεγνώσθη.

89 Ὅ ἐκ ζήλου τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν ἀγάπην διώξας καὶ καταλαβὼν, οὐκ ἀνέχεται μόνῳ ἑαυτῷ λαλεῖν διὰ προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως εἰς οἰκοδομὴν. Ὅ γὰρ λαλῶν γλώσση μόνῃ Θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμωδίας, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὡς φησι Παῦλος, ἀλλὰ καὶ προφητεύειν, κατ' αὐτόν, ἐπείγεται, εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἥγουν διδάσκειν τοὺς πλησίον τὴν ἐργασίαν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ ὅπως χρῆ σπεύδειν εἰς τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ. Τί γὰρ καὶ ὠφελῆσαί τινας δυνηθεῖν ἄν, ὁ ἑαυτῷ καὶ Θεῷ μόνῳ λαλῶν προεστώς, διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμωδίας αἰεὶ, ἐὰν μὴ λαλήσῃ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτόν, ἢ ἐν ἀποκαλύψει Πνεύματος ἁγίου, ἢ ἐν γνώσει τῶν μυστηρίων Θεοῦ, ἢ ἐν προορατικῷ χαρίσματι προφητείας, ἢ ἐν διδαχῇ λόγου σοφίας Θεοῦ; Τίς γὰρ τῶν ὑπηκόων παρασκευάζεται εἰς πόλεμον παθῶν καὶ δαυμόνων, ἐὰν μὴ εὖσημον διδασκαλίας λόγον δῶ ἔγγράφως, ἢ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς; Ὅντως, ἐὰν μὴ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ζητῇ ὁ ποιμὴν, ἵνα περισσεύῃ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας καὶ τῇ γνώσει τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἔστι ζηλωτῆς τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων.

73. Α' Κορ. 13, 4-8.

74. Α' Κορ. 12, 28-29.

75. Α' Κορ. 13, 9.

76. Α' Κορ. 13, 12.

77. Α' Κορ. 14, 4.

78. Α' Κορ. 14, 2-3.

ὅλα τὰ πιστεύει ἀπὸ ἀπλότητα καὶ ἀθωότητα· ἐλπίζει ν' ἀπολαύσει ὅλες τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ σ' ἐμᾶς· ὑπομένει ὅλους τοὺς πειρασμούς, χωρὶς ν' ἀνταποδίδει κακὸ γιὰ κακὸ, καὶ ποτέ ὁ ἐργάτης τῆς ἀγάπης⁷³ δὲν χάνει τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον.

88 Ἐκείνους ποὺ ἀξιώθηκαν τὴν οὐράνια χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος μὲ διάφορα χαρίσματα, ἄλλοι εἶναι ἀκόμη νήπιοι καὶ ἀτελεῖς στὰ θεῖα χαρίσματα, ἐνῶ ἄλλοι ἄνδρες καὶ τέλειοι ὡς πρὸς τὴν πληρότητα τῶν χαρισμάτων. Καὶ οἱ πρῶτοι, ἐπεκτεινόμενοι στὴν ἐργασία τῶν θείων ἐντολῶν, αὐξάνονται σ' αὐτὰ καί, πληρούμενοι ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες δωρεές τοῦ Πνεύματος, καταργοῦν τὰ χαρίσματα ποὺ ἀκολουθοῦν τῇ νηπιότητι. Οἱ ἄλλοι, ἐπειδὴ ἔφθασαν στὸ ἄκρο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡσυχάζουν πιά ἀπὸ τὰ μερικὰ χαρίσματα, εἴτε προφητεῖες εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς, εἴτε διακρίσεις πνευμάτων, εἴτε παροχές βοήθειας, εἴτε διοικητικὲς ἱκανότητες καὶ τὰ ὑπόλοιπα⁷⁴. Γιατί, ὅποιος εἰσῆλθε στὰ ἀνάκτορα τῆς ἀγάπης, δὲν γνωρίζει πιά ἐν μέρει τὸν Θεό⁷⁵, δηλαδή τὴν ἀγάπη, ἀλλὰ μιλώντας μ' αὐτὸν πρόσωπο μὲ πρόσωπο, τὸν γνωρίζει πολὺ καλά, ἔτσι ὅπως καὶ ὁ Θεὸς ἔχει γνωρίσει αὐτόν⁷⁶.

89 Ὅποιος ἀπὸ ζῆλο τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ἐπιδίωξε καὶ ἔφθασε στὴν ἀγάπη, δὲν ἀνέχεται νὰ μιλάει μόνο στὸν ἑαυτό του μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἀνάγνωση γιὰ δική του οἰκοδομὴ –γιατὶ αὐτὸς ποὺ μιλάει μόνο μὲ τὴ γλώσσα στὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ψαλμωδία, οἰκοδομεῖ τὸν ἑαυτό του, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος⁷⁷–, ἀλλὰ καὶ σπεύδει νὰ προφητεύει, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, πρὸς οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ⁷⁸. δηλαδή νὰ διδάσκει τοὺς πλησίον τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ πῶς πρέπει νὰ σπεύδουν γιὰ νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεό. Γιατί, σὲ τί θὰ μπορέσει νὰ ὠφελήσει μερικοὺς ὁ προϊστάμενος ποὺ μιλάει πάντοτε μόνο στὸν ἑαυτό του καὶ στὸν Θεὸ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ψαλμωδία, ἂν δὲ μιλήσει καὶ στοὺς ὑποτακτικούς του, ἢ μὲ ἀποκάλυψη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ μὲ γνώση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἢ μὲ προορατικὸ χάρισμα προφητείας ἢ μὲ διδασχὴ⁷⁹ τοῦ λόγου τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ; Ποιὸς δηλαδή ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς θὰ ἐτοιμασθεῖ γιὰ πόλεμο⁸⁰ ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων, ἂν δὲν δώσει σαφὴ λόγο διδασκαλίας γραπτὰ ἢ προφορικά; Πράγματι, ἂν ὁ ποιμένας δὲν ἐπιδιώκει νὰ ὑπερέχει στὸ λόγο τῆς

79. Α' Κορ. 14, 6.

80. Α' Κορ. 14, 8.

Ἐκ γὰρ τοῦ μόνου προσεύχεσθαι καὶ ψάλλειν τῇ γλώσση πολλὰ τῷ πνεύματι, ἤγουν τῇ ψυχῇ προσευχόμενος, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ νοῦς αὐτοῦ ἄκαρπός ἐστι, μὴ προφητεύων τῆς διδασκαλίας τῷ λόγῳ καὶ οἰκοδομῶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ Παῦλος, ὁ πάντων ἀνθρώπων μᾶλλον διὰ προσευχῆς συναπτόμενος τῷ Θεῷ, πέντε λόγους διὰ τοῦ ἐγκάρπου νοῦς αὐτοῦ μᾶλλον ἠθέλησεν εἰπεῖν ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσῃ, ἢ μυρίους λόγους ψαλμωδίας ἐν γλώσση, ἄρα τῆς ἀγάπης ἀπεπλανήθησαν οἱ ἄλλων ἐξάρχοντες καὶ τῇ ψαλμωδίᾳ μόνῃ μετὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐκδεδωκότες τὸ τοῦ ποιμένος ἀξίωμα.

90 Ὅ τὸ εἶναι δοῦς ἡμῖν ἐξ ὑποκειμένης ὕλης καὶ νοερᾶς οὐσίας καὶ εἰς ἐν τὰ ἐναντία τῆς φύσεως καθ' ἑαυτὰ παραδόξως συνουσιώσας καὶ ὑποστήσας, καὶ τὸ εὖ εἶναι δέδωκε διὰ τοῦ λόγου τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, ὡς ἂν τοῦτο μὲν ἴδωμεν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος γνώσεως, τοὺς κεχαρισμένους ἡμῖν ἀποκρύφους παρ' αὐτοῦ θησαυροὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοῦτο δὲ καὶ γνωρίσωμεν τοῖς πλησίον διὰ τῆς τοῦ λόγου σοφίας τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἃ ἠτοίμασεν εἰς τρυφήν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

91 Ὅ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῶν τριῶν γενόμενος νόμων, εἰς τὴν μὴ ὑποκειμένην νόμῳ ζωὴν εἰσῆλθεν, νόμος γεγωνῶς Ἐκκλησίας καὶ μὴ ἀρχόμενος ὑπὸ νόμους, ἢ δὲ ἐλευθέρῃ ἐστὶν ἢ μὴ ὑποκειμένη νόμῳ ζωῇ, ἄρα πάσης φυσικῆς ἀνάγκης καὶ παρατροπῆς ὑπεράνω ἐστὶ, καὶ ὁ εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν ἐλευθερωθεὶς ὡς ἔξω σαρκὸς καὶ πῦρ χρηματίσας ἐν μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος, ὅλως καὶ αὐτὸς τῷ ὑπεράνω πάσης φύσεως ἠνώθη Χριστῷ, καταργηθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ ἐκ μέρους

92 Ὅ τοῦ πρώτου νοῦς τὴν γνῶσιν χωρήσας, ὅς ἐστι τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ ἀόριστος καθ' ἑαυτὸν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὑπάρχει ἐντὸς καὶ ἐκτός, οἶδε καὶ μόνος μονάζειν καὶ μέσον μόνων μονάζειν, ὡς μήτε τῷ μόνον εἶναι τοῦ τελείου ζημίαν ὑφίστασθαι, μήτε τῷ μετὰ πολλῶν τῆς μονώσεως, ἀλλ' εἶναι τὸν αὐτὸν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι

81. Α' Κορ. 14, 14.

84. Α' Κορ. 2, 9.

82. Α' Κορ. 14, 19.

85. Α' Κορ. 13, 9-10.

83. Ρωμ. 2, 4.

διδασκαλίας και στη γνώση του Πνεύματος για την οίκοδομή του ποιμνίου του, δεν είναι ζηλωτής των χαρισμάτων του Θεού. Γιατί από το να προσεύχεται μόνο και να ψάλλει πολλά με τη γλώσσα, όταν προσεύχεται με το πνεύμα, δηλαδή με την ψυχή, οίκοδομεί τον έαυτό του, αλλά ο νοῦς του είναι άκαρπος⁸¹, επειδή δεν προφητεύει με το λόγο της διδασκαλίας και δεν οίκοδομεί την Ἐκκλησία του Θεού. Κι αν ο Παῦλος, που περισσότερο απ' όλους τους ανθρώπους ἦταν ένωμένος με τον Θεό μέσω της προσευχῆς, προτίμησε να πει στην Ἐκκλησία πέντε λόγια με τον καρποφόρο νοῦ του για να διδάξει και άλλους, παρά μῦρια λόγια ψαλμωδίας με τη γλώσσα⁸², ἄρα απομακρύνθηκαν από το δρόμο της αγάπης εκείνοι που είναι προϊστάμενοι άλλων και περιόρισαν τὸ ἀξίωμα τοῦ ποιμένα μόνο στην ψαλμωδία και στην ανάγνωση.

90 Αὐτός που μᾶς ἔδωσε τὴν ὑπαρξη ἀπὸ αἰσθητὴ ὕλη και νοερὴ οὐσία και ἔνωσε σὲ ἓνα με παράδοξο τρόπο αὐτὰ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὴ φύση τους και τὰ ὀδήγησε σὲ πραγματικὴ ὑπόσταση, αὐτὸς μᾶς ἔδωσε και τὴν εὐτυχία με τὸ λόγο τῆς σοφίας του και τὸ λόγο τῆς γνώσης, ὥστε ἀπὸ τὴ μιὰ με τὴ γνώση τοῦ πνεύματος να δοῦμε τοὺς ἀπόκρυφους θησαυροὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν που μᾶς χάρισε, και ἀπὸ τὴν ἄλλη να γνωρίσουμε στοὺς πλησίον με τὸ λόγο τῆς σοφίας τὸν πλοῦτο τῆς χρησιότητάς του⁸³ και τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰώνιας ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἔτοιμασε ν' ἀπολαῦσουν ὅσοι τὸν ἀγαποῦν⁸⁴.

91 Ὅποιος ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς και τὶς ὑποσχῆσεις τῶν τριῶν νόμων, εἰσῆλθε στὴ ζωὴ που δὲν ὑπόκειται σὲ νόμο, ἀφοῦ ἔγινε ὁ ἴδιος νόμος τῆς Ἐκκλησίας και δὲν ἐξουσιάζεται ἀπὸ νόμο. Ἡ ἐλεύθερη ὁμως ζωὴ εἶναι ἐκείνη που δὲν ὑπόκειται σὲ νόμο, ἄρα εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε φυσικὴ ἀνάγκη και παρεκτροπή. Και ὅποιος εἰσῆλθε σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ και ἔλευθερώθηκε, επειδὴ ἔγινε ἀνώτερος ἀπὸ τὴ σάρκα και πῦρ με τὴ μέθεξη τοῦ Πνεύματος, ἐνώθηκε και αὐτὸς ὁλόκληρος με τὸν πάνω ἀπὸ κάθε φύση Χριστό, ἀφοῦ καταργήθηκε σ' αὐτὸν τὸ μερικὸ⁸⁵.

92 Ὅποιος ἔφθασε στὴ γνώση τοῦ πρώτου νοῦ, που εἶναι ἡ ἀρχὴ και τὸ τέλος ὅλων, ἀόριστος καθ' ἑαυτὸν και βρίσκεται μέσα και ἔξω ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα, αὐτὸς γνωρίζει και μόνος να μονάζει και ἀνάμεσα σὲ μόνους να μονάζει. Ἔτσι, οὔτε ὅταν μένει μόνος ζημιώνεται στὴν τελειότητα, οὔτε ὅταν εἶναι μαζί με πολλοὺς ὑφίσταται ζημία τῆς μόνωσης, ἀλλ' εἶναι παντοῦ ὁ ἴδιος και σὲ ὅλα μόνος, επειδὴ εἶναι για

μόνον, ὡς ἀρχὴν μὲν πρὸς τὸ μονάζειν τοῖς ἄλλοις ὄντα κινήσεως, τέλος δὲ προκειμένον τῆς ἀρετῆς τελειότατον.

- 93 Ἡ ἀσύγχυτος ἔνωσις καὶ συνάφεια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, συμφωνοῦσα καθ' ἑαυτήν, ἐν ἔργον ἀποτελεῖ, εἴτε τῆς ὕλης εἴτε τῆς φύσεως, μὴ συμφωνοῦσα δέ, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς νίκης ἐγείρει ἐμφύλιον, ἀλλ' ὁ λόγος ἐλθὼν καὶ τὸ κῦρος λαβὼν, λύει μὲν αὐτίκα τὸν ζῆλον, πρεσβεύσας δὲ τὴν ὁμόνοιαν, τὸ πᾶν τῶν ἔργων τῇ φύσει καὶ τῷ πνεύματι δίδωσιν.
- 94 Τῶν ἐν ἡμῖν τριῶν ὄντων κυριωτάτων, τὸ μὲν αὐτῶν ἄρχει, οὐκ ἄρχεται δέ, τὸ δὲ καὶ ἄρχει καὶ ἄρχεται, τὸ δὲ οὐκ ἄρχει, ἄρχεται δέ. Ὅταν οὖν τὸ ἄρχον ὑπὸ ἑτέραν γένηται τῶν ἀρχομένων ἀρχήν, δοῦλον τὸ φύσει ἐλεύθερον τοῖς φύσει δούλοις ὁρᾶται καὶ τῆς ἰδίας ἐξίσταται ἀρχῆς τε καὶ φύσεως καὶ στάσις ἐν τούτοις μεγάλη ἐστί. Στάσεως δὲ τοιαύτης ἐν τούτοις οὔσης, οὕτω τὰ πάντα ὑποτεταγμένα ὁρῶμεν τῷ Λόγῳ, ὅπηνίκα δὲ τὸ ἄρχον τῶν ἄλλων κρατήσῃ καὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν ἄξει αὐτά, τῆνικαῦτα εἰς ἓν συνδραμόντα τὰ διεστῶτα καὶ ὁμοφωνήσαντα, εἰρήνην ἄγει τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πάντων ὑποταγέντων τῷ Λόγῳ, παραδίδοται ἡ βασιλεία παρ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.
- 95 Ταῖς τέσσαρσιν ἀρχαῖς τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ἡ πεντὰς τῶν αἰσθήσεων καθυποταγεῖσα καὶ αὐτὴ φυλάξασα τὴν εὐπείθειαν, τὴν ἐκ τεσσάρων στοιχείων πλασθεῖσαν φύσιν τοῦ σώματος ἀταράχως κινεῖσθαι περὶ τὸν τροχὸν τοῦ βίου παρασκευάζει. Οὕτω δὲ κινουμένης αὐτῆς, αἱ δυνάμεις πρὸς ἑαυτὰς οὐ στασιάζουσιν, ἀλλὰ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, τῷ λογιστικῷ συναφθέντος, ἀναλαβὼν τὸ φυσικὸν κράτος ὁ νοῦς, ἄρμα μὲν ἑαυτοῦ τὰς τέσσαρας ποιεῖται ἀρχάς, θρόνον δὲ τὴν δούλην πεντάδα καί, τῆς τυραννοῦσης καταστρατεύσας σαρκός, τέθριππος εἰς οὐρανούς ἀρπαζόμενος αἴρεται καί, τῷ Βασιλεῖ παραστάς τῶν αἰώνων, στέφεται τῆς νίκης τὸ στέφος καὶ ἐν αὐτῷ καταπαύει πάντα τὸν δρόμον αὐτοῦ.
- 96 Τοῖς ἐν τῷ χρόνῳ τελειουμένοις τῆς θεωρίας καὶ εἰς τοὺς στύλους ἐπερειδομένοις τοῦ Πνεύματος, κρατῆρ κινῶνται καὶ ἄρτος ἐκ βασιλικῆς προτίθεται πανδαισίας, θρόνος εἰς ἀνάπαυσιν καὶ εἰς πλοῦτον

τούς άλλους ἢ ἀρχὴ τῆς κίνησης γιὰ νὰ μονάσουν, καὶ τὸ τέλος τὸ τελειότατο τῆς ἀρετῆς ποὺ βρῖσκεται μπροστὰ τους.

93 Ἡ ἀσύγχυτη ἔνωση καὶ στενὴ σχέση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὅταν συμφωνεῖ μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς, πραγματοποιεῖ ἓνα ἔργο, εἴτε τῆς ὕλης εἴτε τῆς φύσης, ἐνῶ ὅταν δὲν συμφωνεῖ, προκαλεῖ τὴν ἐμφύλια ἐπιθυμία τῆς νίκης· τότε ὅμως ἔρχεται ὁ λόγος καὶ παίρνοντας τὴν ἐξουσία λύνει ἀμέσως τὴ φιλονεικία, τοποθετώντας στὴν πρώτη θέση τὴν ὁμόνοια, καὶ παραδίδει ὅλα τὰ ἔργα στὴ φύση καὶ στὸ πνεῦμα.

94 Ἀπὸ τὰ τρία σπουδαιότερα πράγματα ποὺ ὑπάρχουν μέσα μας, τὸ ἓνα ἀρχει ἀλλὰ δὲν ἄρχεται, τὸ ἄλλο καὶ ἄρχεται καὶ ἄρχεται, καὶ τὸ τρίτο δὲν ἄρχεται ἀλλὰ ἄρχεται. Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ ἀρχει βρεθεῖ κάτω ἀπὸ ἄλλη ἐξουσία αὐτῶν ποὺ ἄρχονται, τὸ φύσει ἐλεύθερο παρουσιάζεται δοῦλο στὰ φύσει δοῦλα καὶ ἐγκαταλείπει τὴ δική του ἐξουσία καὶ φύση, καὶ γίνεται μεγάλη στάση σ' αὐτά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχει τέτοια στάση σ' αὐτά, δὲν βλέπουμε ἀκόμη νὰ ἔχουν ὅλα ὑποταχθεῖ στὸ Λόγο⁸⁶. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνο ποὺ ἀρχει ἐπικρατήσῃ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ὀδηγήσῃ κάτω ἀπὸ τὴ δική του ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, τότε, ἀφοῦ τὰ χωρισμένα ἐνωθοῦν σὲ ἓνα καὶ συμφωνήσουν, εἰρηνεύουν μὲ τὸν Θεό, καὶ ἀφοῦ ὅλα ὑποταχθοῦν στὸν Λόγο, παραδίδεται ἡ βασιλεία ἀπ' αὐτὸν στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα⁸⁷.

95 Ὅταν ἡ πεντάδα τῶν αἰσθήσεων ὑποταχθεῖ στις τέσσερις ἀρχές τῶν γενικῶν ἀρετῶν καὶ φυλάξῃ αὐτὴ τὴν ὑπακοή, κάνει τὴ φύση τοῦ σώματος, ποὺ πλάσθηκε ἀπὸ τὰ τέσσερα στοιχεῖα, νὰ κινεῖται ἀτάραχα γύρω ἀπὸ τὸν τροχὸ τῆς ζωῆς. Καὶ ὅταν αὐτὴ κινεῖται ἔτσι, οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς δὲν στασιάζουν μεταξύ τους, ἀλλ' ὅταν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ ἐνωθεῖ μὲ τὸ λογιστικὸ, ὁ νοῦς ἀναλαμβάνει τὴ φυσικὴ του ἐξουσία καὶ κάνει ἄρμα του τὶς τέσσερις ἀρχές καὶ θρόνο του τὴ δούλη πεντάδα, καὶ, ἀφοῦ κατανικήσῃ τὴν τυραννικὴ σάρκα, ὑψώνεται στοὺς οὐρανοὺς ἀρπαζόμενος μὲ τὸ τέθριππο ἄρμα, καὶ ἀφοῦ παρασταθεῖ στὸ βασιλεῖα τῶν αἰώνων, στεφανώνεται μὲ τὸ στεφάνι τῆς νίκης καὶ σ' αὐτὸν τελειώνει ὅλο τὸ δρόμο του.

96 Σ' ἐκείνους ποὺ τελειοποιοῦνται στὴν ἀρετὴ κατὰ τὸ χρόνο τῆς θεωρίας καὶ στηρίζονται στοὺς στύλους τοῦ Πνεύματος, ἐτοιμάζεται ποτήρι μὲ κρασί καὶ προσφέρεται ἄρτος ἀπὸ βασιλικὴ πανδαισία, τοὺς δίνεται θρόνος γιὰ ἀνάπαυση καὶ χρήματα γιὰ νὰ πλουτίσουν, καὶ ἀκόμα θησαυρὸς ἀπὸ μαργαριτάρια καὶ πολύτιμους λίθους βρῖ-

ἀργύριον καὶ θησαυρὸς μαργάρων καὶ λίθων τιμίων ἐπὶ θύραις εὐρίσκειται καὶ πλοῦτος αὐτοῖς ἀναρίθμητος ἐν χερσὶ δίδοται. Τούτους διορατικούς ἀνδρας ἢ προᾶξις ἀποτελέσασα, ἐκ ταχυτάτων εἰς ἔργα, βασιλεῖ καὶ οὐκ ἀνδράσι νωθροῖς παρεστάναι παρασκευάζει.

97 Πότερον, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντεῦθεν ἤδη πᾶσι δίδοται τοῖς σπουδαίοις, ἢ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος; Εἰ μὲν οὖν ἐντεῦθεν, τὸ νῆκος ἀκαταμάχητον, ἢ χαρὰ ἀνεκκλάητος καὶ ἢ πρὸς τὸν Παράδεισον ἡμῶν ἀνοδος ἐλευθέρα· ἴσταται γὰρ οὗτος κατὰ θείας ἀμέσως ἀνατολάς. Εἰ δὲ μετὰ πότμον καὶ λύσιν, ζητητέον, εἰ φόβου χωρὶς ἢ ἔξοδος γίνεται καὶ τί ποτέ ἐστι βασιλεία οὐρανῶν καὶ βασιλεία Θεοῦ καὶ παράδεισος μάθωμεν, καὶ τί τοῦ ἑτέρου διαφέρει τὸ ἕτερον καὶ τίς ὁ χρόνος τούτων ἐκάστου, καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀμφοτέροις γινόμεθα καὶ πῶς καὶ πότε καὶ μετὰ πόσον χρόνον. Ὁ γὰρ εἶσω τῆς πρώτης γεγονώς, ἔτι περιῶν καὶ τὴν σάρκα φορῶν τῶν ἑτέρων οὐ διήμαρτεν.

98 Ὁ ἄνω κόσμος ἀτελής ἔτι ὢν, μένει τὴν πλήρωσιν, εἰς τὸ λαβεῖν τὴν ἰδίαν ἀποκατάστασιν ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ὁρώντων Θεόν. Ἀπὸ γὰρ τῶν εἰς γνῶσιν ἀνατρεχόντων Θεοῦ ἀναπληρούμενος τελειοῦται, καὶ τελειωθείς τὸν κάτω κόσμον τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων ὀρίζων τὰ τέλη, μίαν ἑαυτῷ ποιεῖται τὴν σύνοδον, ἀπονέμων τὸν ἴδιον ἐκάστῳ βαθμόν, καὶ διαιρῶν ἀπ' ἀλλήλων τὰ μὴ καθ' ἑαυτὰ συναγόμενα. Καὶ τὰς μὲν παρ' αὐτοῦ τῶν ἄλλων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἄγει πρὸς ἑαυτὸν καὶ ὡς ὄρος ὀρίζει ταύτας ἀόριστος. Αὐτὸς δὲ ὑπ' ἄλλης ἀρχῆς οὔτε ἄγεται, οὔτε μὴν ὀρίζεται ὡς φερόμενος. Ἴδιον γὰρ τὸ ἀεικίνητον ἔχει, ὡς μήτε συστέλλεσθαι τοῦτον καθ' ἑαυτόν, μήτε τῶν οἰκείων ὄρων ὑπερεκτείνεσθαι, ἀλλ' εἶναι τῶν ἄλλων σαββατισμὸν καὶ κατάπαυσιν πάσης ἀρχῆς καὶ κινήσεως.

99 Ἡ ἐνάς τῶν ἄνω δυνάμεων, ὡς ὑμνωδὸς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσα, τριαδικὴν ποιεῖται χοροστατοῦσα τὴν σύνταξιν καὶ τριαδικῶς τῇ Τριάδι παρισταμένη, ἐν φόβῳ λειτουργοῦσα προσαναφέρει τὸν ὕμνον τούτων· αἱ μὲν τῇ ἀρχῇ καὶ πάντων αἰτία καθυφαπλοῦνται, ἀφ' ἧς ἄρχονται, ὅσαι προσεχεῖς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσαι, Θρόνοι, Χερουβείμ, Σεραφεῖμ αὐταὶ ὄνομα, αἷς ἴδιον ἢ ἐμπύριος σοφία καὶ ἡ γνῶσις

σκεται στή διάθεσή τους, και πλούτος ἀμέτρητος δίνεται στα χέρια τους. Αὐτούς, κάνοντάς τους ἢ πράξη διορατικούς ἄνδρες, ἐξαιτίας τῆς ταχύτητάς τους στα ἔργα, τούς προετοιμάζει νὰ παρασταθοῦν σέ βασιλιά και ὄχι σέ νωθροὺς ἀνθρώπους.

97 Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δίνεται ἤδη ἀπὸ ἐδῶ στους ἀγωνιστές, ἢ μετὰ τὴ διάλυση τοῦ σώματος; Ἐν λοιπὸν δίνεται ἀπὸ ἐδῶ, ἢ νίκη εἶναι ἀκαταμάχητη, ἢ χαρὰ ἀνέκφραστη, και ἢ ἄνοδος μας στὸν Παράδεισο ἐλεύθερη· γιατί αὐτὸς βρίσκεται ἀκριδῶς στή θεία ἀνατολή⁸⁸. Ἐν ὅμως δίνεται μετὰ τὸ θάνατο και τὴ διάλυση τοῦ σώματος, πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ ἂν ἢ ἔξοδος γίνεται χωρὶς φόβο, και νὰ μάθουμε τί τέλος πάντων εἶναι ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν και ἢ βασιλεία τοῦ Θεοῦ και ὁ παράδεισος, σέ τί διαφέρει τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ποιὸς ὁ χρόνος τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτὰ, και ἂν μπορούμε νὰ βρεθοῦμε και στα δύο και πῶς και πότε και ὕστερα ἀπὸ πόσο χρόνο. Γιατί, ὁποῖος βρέθηκε μέσα στήν πρώτη, ἐνῶ ἀκόμη ζεῖ και φορεῖ τὴ σάρκα, αὐτὸς δὲν ἔχασε και τὰ ἄλλα.

98 Ὁ ἄνω κόσμος, ὄντας ἀκόμη ἀτελής, περιμένει τὴν ὀλοκλήρωσή του, για νὰ λάβει τὴν ἀποκατάστασή του ἀπὸ τοὺς πρωτότοκους τοῦ Ἰσραὴλ πὸν βλέπουν τὸν Θεό. Γιατί ὀλοκληρώνεται και τελειοποιεῖται ἀπὸ ἐκείνους πὸν ἀνατρέχουν στή γνώση τοῦ Θεοῦ. Και ὅταν τελειοποιηθεῖ, ὀρίζοντας τὰ τέλη τοῦ κάτω κόσμου τῶν πιστῶν και ἀπίστων, κάνει μία συγκέντρωση, ἀπονέμοντας στὸν καθένα τὸν δικό του βαθμὸ και χωρίζοντας μεταξύ τους αὐτὰ πὸν ἀπὸ μόνα τους δὲν ἐνώνονται. Και τότε ὀδηγεῖ κοντὰ του τις ἀρχές και τὰ τέλη τῶν ἄλλων και, σὰν ὀριο ἀπεριόριστο, περιορίζει αὐτὰ, αὐτὸς ὅμως ἀπὸ ἄλλη ἀρχή οὔτε ὀδηγεῖται οὔτε περιορίζεται, ἐπειδὴ κινεῖται. Γιατί ἔχει ὡς ἰδιαιτέρο γνώρισμα τὴν ἀεικινησία, ὡστε οὔτε νὰ μαζεῦεται στὸν ἑαυτό του, οὔτε νὰ ἀπλώνεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὀριά του, ἀλλὰ νὰ εἶναι για τοὺς ἄλλους ἀνάπαυση και τέλος κάθε ἀρχῆς και κίνησης.

99 Οἱ ἐνωμένες σέ μία οὐράνιες δυνάμεις, σὰν ὕμνωδοὶ και ἐξάρχοντες τῶν ὕμνων, κατατάσσονται σέ τρεῖς χοροὺς και παρίστανται τριαδικὰ στήν ἁγία Τριάδα, και, λειτουργώντας με φόβο, προσφέρουν τὸν ὕμνο. Ἀπ' αὐτές, ἄλλες ἀπλώνονται κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχή και αἰτία τῶν πάντων, ἀπὸ τὴν ὀποία ἀρχίζουν, ὄσες βρίσκονται πλησίον και εἶναι οἱ κορυφαῖοι τῶν ὕμνων, ὀνομαζόμενες Θρόνοι, Χερουβίμ, Σεραφίμ, στίς ὀποῖες ἰδιαιτέρο γνώρισμα εἶναι ἢ πύρινη σοφία και ἢ γνώση τῶν

τῶν οὐρανίων καὶ τέλος ὁ θεοπρεπής ὕμνος τοῦ Γέλ κατὰ τὴν ἐβραϊδα φωνήν. Αἱ δὲ μέσον τούτων καὶ τῶν ἐφεπομένων τῆς τάξεως περι Θεὸν ἴστανται, Ἐξουσίαι, Κυριότητες καὶ Δυνάμεις, αἷς ἴδιον τῶν μεγάλων πραγμάτων αἱ διευθετήσεις, αἱ τῶν θαυμάτων ἐνέργειαι καὶ τῶν σημείων αἱ τερατουργίαι, καὶ τέλος ὁ τρισάγιος ὕμνος, τό, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος. Αἱ δὲ πρὸς ἡμᾶς τελευτῶσαι, ὑπεράνω μὲν ἡμῶν, ὑποβεβηκυῖαι δὲ τῶν ἄνω περι Θεὸν ἴστανται, Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι, αἷς ἴδιον τὸ λειτουργικὸν ἐν διακονίαις, καὶ τέλος ὁ ἱερὸς ὕμνος τοῦ Ἀλληλούϊα. Ταύταις ἡ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων φύσις διὰ πάσης ἀρετῆς τελειομένη καὶ διὰ πάσης γνώσεως καὶ σοφίας ἀννυσομένη τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ θείου πυρός, οἰκειοῦται τοῖς θείοις χαρίσμασιν, ὡς τὸ ἴδιον διὰ καθαρότητος ἐπισπωμένη πασῶν. Ταῖς μὲν γὰρ τῇ διακονίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ταῖς δὲ τῇ συμπαθείᾳ καὶ τῇ προστασίᾳ τῶν ὁμοφύλων, ἔτι δὲ τῇ τῶν μεγάλων καὶ θείων πραγμάτων οἰκονομίᾳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος, ταῖς δὲ τῇ ἐμπύρῳ σοφίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῇ γνώσει τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων συγκοινωνεῖ. Οὕτω τελειομένη καὶ τὰς δωρεὰς ἀμείβουσα τὰς τῆς φύσεως, τῇ δεκάδι Θεῶ διὰ τούτων συνάπτεται, ὡς ἀπαρχὴν δεκάτης αὐτῇ προσενεγκοῦσα ἐξ ἑαυτῆς.

100 Θεὸς ἡ Μονὰς καὶ Τριάς, ἀπὸ μονάδος ἀρχόμενος, εἰς ἑαυτὸν οἶα δὴ δεκάς, κυκλικῶς τελειοῦται. Οὗτος τὰς πάντων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἐντὸς ἔχει. Ἔστι δὲ πάντων ἐκτός, ὡς ὑπερκείμενος τῶν ὄλων. Τούτου ὁ ἐντὸς γεγωνῶς, ἐντὸς τοὺς λόγους καὶ τὴν γνώσιν τῶν ὄντων ἐχώρησεν. Ἐξω δὲ πάντων ἐστῶς, ἐντὸς πάντων ἀυλίζεται, τὰς ἀρχὰς εἰδῶς καὶ τὰ τέλη τούτων, ὡς μετὰ Πατρὸς διὰ τοῦ Λόγου συνάφειαν νοερὰν ἐσχηκῶς καὶ τελειωθεὶς ἐν τῷ Πνεύματι.

Αὐτῇ τῇ παντελείῳ καὶ ἀδαιρέτῳ Τριάδι καὶ ὁμοουσίῳ, τῇ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι προσκνυμένη καὶ ἐν μιᾷ δοξαζομένη φύσει καὶ βασιλείᾳ καὶ δυνάμει θεότητος, ἧ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας.

89. Ἦσ. 6, 3.

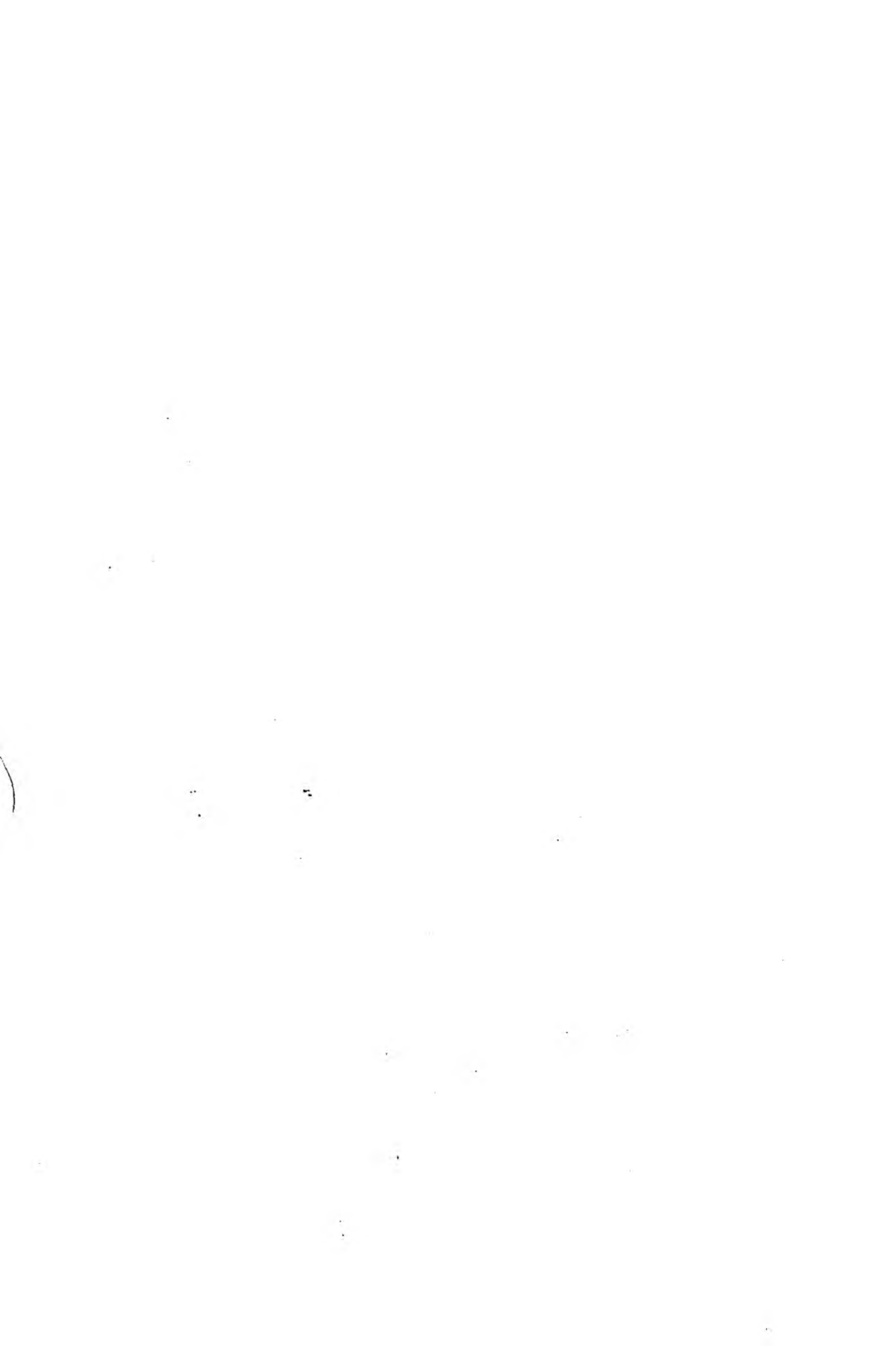
90. Ἀποκ. 19, 1.

91. Δεκάδα: Σύμβολο τοῦ Θεοῦ, ὀνομαζόμενο ἀπὸ τοὺς Πυθαγόρειους τετρακτύς, ὡς σημαίνουσα τὸ ἄθροισμα τῶν τεσσάρων πρώτων ἀριθμῶν $1+2+3+4=10$, καὶ θεωρούμενη ρίζα ἡ πηγὴ κάθε δημιουργίας.

οὐράνιων πραγμάτων καὶ σκοπὸς ὁ θεοπρεπῆς ὕμνος τοῦ Γέλ κατὰ τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἄλλες βρίσκονται ἀνάμεσα σ' αὐτὲς καὶ στὶς ἐπόμενες, καὶ στέκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, οἱ Ἐξουσίες, οἱ Κυριότητες καὶ οἱ Δυνάμεις, στὶς ὁποῖες γνῶρισμα εἶναι ἡ διευθέτηση τῶν μεγάλων πραγμάτων, ἡ διενέργεια τῶν θαυμάτων καὶ ἡ ἐπιτέλεση ὅλων τῶν θαυματουργικῶν πράξεων, καὶ σκοπὸς ὁ τρισάγιος ὕμνος, τὸ «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος»⁸⁹. Οἱ ἄλλες, καταλήγοντας σὲ μᾶς, βρίσκονται πάνω ἀπὸ μᾶς καὶ κάτω ἀπὸ τὶς ἀνώτερες, καὶ στέκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεό, ὀνομαζόμενες Ἀρχές, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι, στὶς ὁποῖες ἰδιαίτερο γνῶρισμα εἶναι νὰ διακονοῦν καὶ νὰ ὑπηρετοῦν, καὶ σκοπὸς ὁ ἱερός ὕμνος τοῦ «Ἀλληλουία»⁹⁰. Μὲ τὶς δυνάμεις αὐτὲς ἡ λογικὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, καθὼς τελειοποιεῖται μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ ἀννυψώνεται μὲ κάθε γνώση καὶ σοφία τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ θείου πυρός, γίνεται οἰκεία μέσω τῶν θείων χαρισμάτων, ἐπειδὴ προσελκύει μὲ τὴν καθαρότητά της τὸ ἰδιαίτερο γνῶρισμα ὅλων τῶν δυνάμεων. Γιατὶ μὲ τὶς τελευταῖες γίνεται οἰκεία μὲ τὴ διακονία καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· μὲ τὶς ἄλλες γίνεται μὲ τὴ συμπάθεια καὶ τὴν προστασία τῶν συνανθρώπων, καὶ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν οἰκονομία τῶν μεγάλων καὶ θείων πραγμάτων καὶ μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος· καὶ μὲ τὶς πρῶτες ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν πύρινη σοφία τοῦ λόγου καὶ τὴ γνώση τῶν θείων καὶ ἀνθρώπινων πραγμάτων. Τελειοποιούμενη λοιπὸν ἔτσι καὶ δεχόμενη τὶς δωρεές τῆς φύσης, ἐνώνεται μέσω αὐτῶν μὲ τὴ δεκάδα⁹¹, τὸν Θεό, ἐπειδὴ προσφερε σ' αὐτὸν ἀπαρχὴ δεκάτης ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της.

100 Ὁ Θεὸς εἶναι Μονάδα καὶ Τριάδα· ἀρχίζει ἀπὸ μονάδα καὶ τελειοποιεῖται κυκλικὰ στὸν ἑαυτὸ του, ἐπειδὴ εἶναι δεκάδα. Αὐτὸς ἔχει μέσα του τὶς ἀρχές καὶ τὰ τέλη τῶν πάντων. Καὶ εἶναι ἔξω ἀπ' ὅλα, γιατί εἶναι πάνω ἀπ' αὐτά. Ἐκεῖνος ποὺ βρέθηκε μέσα σ' αὐτὸν χώρεσε μέσα του τοὺς λόγους καὶ τὴ γνώση τῶν ὄντων, καί, ἐνῶ στέκεται ἔξω ἀπ' ὅλα, βρίσκεται μέσα σὲ ὅλα, ἀφοῦ γνωρίζει τὶς ἀρχές καὶ τὰ τέλη τους, ἐπειδὴ ἔχει νοερὴ συνάφεια μὲ τὸν Πατέρα μέσω τοῦ Λόγου καὶ τελειοποιήθηκε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος.

Σ' αὐτὴ τὴν παντέλεια καὶ ἀδιαίρετη καὶ ὁμοούσια Τριάδα, ποὺ προσκυνεῖται στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δοξάζεται σὲ μιὰ φύση καὶ βασιλεία καὶ δύναμη θεότητος ἀνήκει ἡ ἐξουσία στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Η Λ Ι Α Σ
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΟΣ

ΓΝΩΜΙΚΟΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ
ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ
ΓΝΩΣΤΙΚΑ - ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὴ σύντομη Βιογραφία ποῦ προτάσσεται τῶν ἔργων τοῦ νηπτικοῦ αὐτοῦ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας, δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ποιὸν ἀνήκουν τὸ ἐπιγραφόμενο Ἀνθολόγιον Γνωμικὸν Φιλοσόφων Σπουδαίων, ἀπαρτιζόμενο ἀπὸ 109 κεφάλαια, καθῶς καὶ τὰ 139 Γνωστικά, Πρακτικά καὶ Θεωρητικά Κεφάλαια. Μέχρι τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα ὑπῆρχε σύγχυση γιὰ τὸ ἂν αὐτὰ ἀνήκουν στὸν Ἡλία τὸν Ἔκδικο, ποῦ ἄκμασε κατὰ τὸν 8ο αἰῶνα καὶ κατ' ἄλλους τὸν 12ο, διετέλεσε ἐπίσκοπος Κρήτης καὶ διέπρεψε ὡς θεολόγος καὶ ὑμνογράφος, ὀνομασθεὶς μάλιστα καὶ Θεοτοκοκαριογράφος, ἐπειδὴ ἔγραψε κανόνες στὴ Θεοτόκο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἕνας σῶζεται στὸ Θεοτοκάριο τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, ἢ στὸν Ἡλία τὸν Πρεσβύτερο, ἐπίσης Ὑμνογράφο, ποῦ ἔζησε κατὰ τὸν 11ο αἰῶνα. Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς ταῦτιζαν αὐτοὺς τοὺς δύο σὲ ἕναν Ἡλία Ἐκδικο. Οἱ νεώτερες ἐρευνες καταλήγουν, μετὰ ἀπὸ μελέτη ὅλων τῶν σχετικῶν στοιχείων, ὅτι συγγραφεὶς αὐτῶν εἶναι ὁ Ἡλίας ὁ Πρεσβύτερος καὶ Ὑμνογράφος. Προσεκτικὴ μελέτη αὐτῶν πείθει ὅτι πρόκειται γιὰ ἄνδρα γνώστη βαθὺ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ὀρθόδοξης νηπτικῆς πατερικῆς σκέψεως.

Τὰ θέματά του ποικίλα, περιστροφόμενα γύρω ἀπὸ τὰ τρία βασικά ἐπίπεδα τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως καὶ μάλιστα τῆς μοναχικῆς, τὴν πρακτικὴν, τὴ φυσικὴν ἢ γνωστικὴν καὶ τὴ θεολογικὴν ἢ θεωρητικὴν. Ἡ πάλη τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν μοναχῶν, εἶναι πρὸς τοὺς δαίμονες, τοὺς αἰώνιους αὐτοὺς ἀντιπάλους τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ στόχος του, ἡ ἐνίσχυση τῶν μοναχῶν στὸν δύσκολο αὐτὸ καὶ ἀνισοἀγῶνα τους πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ πνεύματα τοῦ σκοτίου, καὶ ἐπειδὴ ἕνα ἀπὸ τὰ βασικά ὄπλα μὲ τὰ ὁποῖα πολεμοῦν αὐτοὺς εἶναι οἱ λογισμοί, γι' αὐτοὺς προσπαθεῖ βάσει τῆς προσωπικῆς πείρας του καὶ τῆς ὅλης πατερικῆς σοφίας νὰ δώσει τὸ κατάλληλο φάρμακο. Γιατί, πολεμώντας τὰ πάθη αὐτά, πετυχαίνει ὁ ἀγωνιστῆς τὴν ἀπάθεια, ποῦ

εἶναι εἰκόνα τοῦ παραδείσου πού πρόκειται νά ὑποδεχθεῖ τοὺς δίκαιους, καὶ ἔτσι ἀνοίγει ὁ δρόμος πρὸς τὴ γνώση τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ποιητῆ τοῦ κόσμου, γιατί οἱ πνευματικὲς θεωρίες ξεχύνονται μέσα στοῦ νοῦ σὰν ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, καὶ περιλαμβόμενος ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ θείου φωτὸς μπορεῖ, ὅταν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, νά κραυγάζει καὶ νά λέει· Τί εἶναι πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὸ θεῖο κάλλος; Ἡ θεωρία ὅμως τοῦ θείου αὐτοῦ κάλλους, κατορθώνεται μὲ τὴν καθαρὴ προσευχή, τὸ μοναδικὸ αὐτὸ κλειδί τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὴ θεία νεφέλη πού ἐπισκιάζει τὸν ἀληθινὰ προσευχόμενο καί, προστατεύοντάς τον ἀπὸ τοὺς καυσιτικούς λογισμοὺς, τὸν περιρραντίζει μὲ τὶς σταγόνες τῶν δακρῶν, τὸ μοναδικὸ αὐτὸ μέσο πού ὁδηγεῖ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς στὶς πνευματικὲς θεωρίες. Μιὰ τέτοια ὅμως προσευχή εἶναι γνώρισμα μόνο τῶν τέλειων, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀπαρνηθεῖ κάθε σχέση μὲ τὰ ὑλικά. Γιατὶ μόνο στὴν τέλεια προσευχή οἱ λογισμοὶ πού ἔρχονται στοῦ νοῦ εἶναι ἀγγελικοί· στὴ μέση εἶναι πνευματικοί, ἐνῶ στὴν εἰσαγωγικὴ τῶν ἀρχαρίων εἶναι φυσιολογική. Χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴ δύναμη τῆς προσευχῆς λέγει· Ἄν κανεὶς ἀσχολούμενος μὲ τοὺς λογισμοὺς ἀποκτᾷ τόση φιλία μὲ αὐτούς, πόση οἰκειότητα δὲν θὰ ἀποκτήσει μὲ τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἀδιάλειπτη προσευχή; Ὅλα τὰ ἀγαθὰ πηγάζουν ἀπὸ αὐτὴν, πού εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς περιεκτικὲς ἀρετὲς καὶ ἡ σπουδαιότερη μαζί μὲ τὴ νηστεία καὶ τὴ σιωπή. Ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ ὄπλο τοῦ κάθε πιστοῦ, καὶ εἰδικότερα τοῦ μοναχοῦ, γύρω ἀπὸ αὐτὴν συγκεντρώνει τὰ λεγόμενά του. Γι' αὐτὸ θὰ πρέπει, ἐκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ νά γνωρίσει τὴν πραγματικὴ δύναμη τῆς προσευχῆς καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ πού πηγάζουν ἀπὸ αὐτὴν, νά θελήσει μὲ πολλὴ προσοχὴ νά μελετήσῃ ὅλα τὰ κεφάλαια, ἰδίως ὅμως αὐτὰ πού ἀναφέρονται σ' αὐτὴν. Ἡ ὠφέλεια θὰ εἶναι ἀνυπολόγιστη.

Παράλληλα μὲ τὰ θέματα αὐτὰ θίγεται καὶ ὅλο τὸ φάσμα τῆς τέλει-
ας κατὰ Χριστὸν ζωῆς, μέσα ἀπὸ τὰ ὅποια φαίνεται πόσο γνώστης ἦταν ὁ ἅγιος αὐτὸς πατέρας τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ μεγαλείου του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυναμιῶν του, τῶν ἀρετῶν του, ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν του, καὶ αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ πάθη προσπαθεῖ νά ἐξαλείψῃ ὁ ἄριστος αὐτὸς διδάσκαλος τῆς νήψεως καὶ τῆς προσευχῆς, γιὰ νά τῆς δώσει τὸ ἀληθινὸ μεγαλεῖο της.

Η Λ Ι Α
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΟΥ

Ηλίας ὁ θεῖος οὗτος πατήρ, ὁ καὶ Ἐκδικὸς ἐπονομαζόμενος, πότερον Ἡλίας ὁ Κρήτης, ὁ καὶ τῶν τοῦ Γρηγορίου θεολογικῶν λόγων σχολιαστής, οὗτός ἐστιν ἢ ἕτερός τις, ἡμῖν ἄδηλον. Ὅσον γε μὴν ἐκ τῶν παρόντων αὐτοῦ κεφαλαίων, ὡς ἐκ τινῶν ἀποτελεσμάτων τὸν ποιητὴν ἐπιγινῶναι, ἀνὴρ ἦν, εἴ τις καὶ ἄλλος σοφίας εἰς ἄκρον ἐληλακῶς, τῆς τε θύραθεν καὶ πολλῶ μᾶλλον τῆς καθ' ἡμᾶς τε καὶ κρείττονος· τὴν τε γὰρ ἐν λόγοις δύναιμι καὶ τὸ περιὸν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς κλέος ραδίως ἂν ἐν τούτοις κριτικὸς ἀνὴρ καταμάθοι, ἃ δὴ καὶ ἡμεῖς κατιδόντες καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς πολύχουν καρπὸν τῆς ἠθικῆς καὶ γνωστικῆς διδασκαλίας θαυμάσαντες, ναὶ μὴν, καὶ ἡσθέντες οἷόν τισι φύλλοις σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν παρεχομένοις οὐκ ἄωτον, ταῖς τῶν μεταφορῶν, φημί, καὶ λέξεων χάρισιν, αἷς εἰς τὸ ἄριστον ὁ Πατήρ αὐτῶν ἐχαρίτωσε, τούτοις τοὺς φιλαναγνώστας φιλοφρονούμεθα καὶ εἰσελθεῖν αὐτοὺς παρακαλοῦμεν ἐν ἀγάπῃ, τὸν εὐανθῆ τουτονὶ καὶ εὐώδη λειμῶνα, ὡς οὕτως ἐπιγράφεται, πολλαῖς μὲν καὶ ὑψηλαῖς ἀναδενδράσι τῶν πνευματικῶν λογίων πεφυκασμένον, ρεῖθροις δὲ θείας σοφίας ποτιμωτάτοις κατάρρυντον, καὶ τῇ σκιᾷ τούτου ὑποκαθίσαι, ὡς ἂν καὶ αὐτοί, οὐ μόνον τῶν τῆς πρακτικῆς ῥοῶν ἀπολαύσωσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκροδρῶν τῆς θεωρίας, ἀσματικῶς εἰπεῖν, ζακόρως κατατρυφήσωσιν.

Η Λ Ι Α Σ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΟΣ

Ο Ἡλίας, ὁ θεῖος αὐτὸς πατέρας, ποὺ ἐπονομαζόταν καὶ Ἐκδικος, δὲν γνωρίζομε ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ Ἡλίας ὁ Κρήτης, ὁ σχολιαστὴς τῶν θεολογικῶν λόγων τοῦ Γρηγορίου, ἢ κάποιος ἄλλος. Ὅσο μποροῦμε ὁμῶς νὰ συμπεράνομε ἀπὸ τὰ παρόντα Κεφάλαια αὐτοῦ, καθόσον ἀπὸ τὰ ἔργα γνωρίζομε τὸν ποιητὴ, ἦταν ἄνθρωπος ποὺ ἔφθασε, ὅσο λίγοι ἄλλοι, στὸ ἔπακρο τῆς σοφίας, καὶ τῆς κοσμικῆς καὶ πολὺ περισσότερο τῆς δικῆς μας, ποὺ εἶναι καὶ ἀνώτερη· καὶ μπορεῖ βέβαια εὐκόλα ἓνας κριτικὸς νὰ διαπιστώσει ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴ δύναμη τῶν λόγων του καὶ τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς ποὺ ἀπέκτησε. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ Κεφάλαια καὶ ἡμεῖς ἀφοῦ τὰ ἐξετάσαμε καὶ θαυμάσαμε τὸν πλούσιο καρπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ γνωστικῆς διδασκαλίας ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτὰ, καὶ ἀπολαύσαμε, σὰν ἀπὸ κάποια φύλλα ποὺ σκεπάζουν τὸν καρπὸ καὶ παρέχουν θέαμα ἄκρως ὑπέροχο, τὴ χάρη τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν λέξεων μὲ τίς ὁποῖες κατὰ τρόπο ἄριστον ἐκόσμησε ὁ πατέρας αὐτὰ, αὐτὰ τὰ προσφέρομε μὲ φιλοφροσύνη στοὺς φιλιαναγνώστες καὶ τοὺς παρακαλοῦμε νὰ εἰσέλθουν μὲ ἀγάπη στὸ γεμάτο ἀπὸ ἄνθη καὶ εὐωδία αὐτὸ λιβάδι, ποὺ ἔτσι ἐπιγράφεται, καὶ ποὺ εἶναι σκεπασμένο ἀπὸ πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ἀναδενδράδες τῶν πνευματικῶν λογίων καὶ διαρρέεται ἀπὸ τὰ καθαρότατα ρεῖθρα τῆς θείας σοφίας, καὶ νὰ καθίσουν κάτω ἀπὸ τὴ σκιά του, ὥστε νὰ μπορέσουν καὶ αὐτοί, ὄχι μόνο ν' ἀπολαύσουν τὰ ρόδια τῆς πρακτικῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐφρανθοῦν πλουσιοπάροχα μὲ τὰ ἀκρόδρα τῆς θεωρίας, γιὰ νὰ μιλήσω σύμφωνα μὲ τὸ Ἔασμα¹.

1. Ἔασμα Ἔασμ. 4, 13.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ ΓΝΩΜΙΚΟΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ

Πηγὴν νάουσαν ἠθικῶν δρόσων λόγον
ἐνταῦθ' ἐφεύροις εἰ μετέλθης γνωσίως.

- 1 **Ε**ξεστι παντὶ Χριστιανῷ τῷ ὀρθῶς πιστεύοντι εἰς τὸν Θεόν, μὴ ἀμεριμνεῖν, ἀλλὰ πάντοτε προσδοκᾶν καὶ ἐκδέχεται πειρασμόν, ἵν', ὅταν ἔλθῃ, μὴ ξενίζηται μηδὲ ταράσσηται, ἀλλ' εὐχαρίστως ὑπομένῃ τὸν κόπον τῆς θλίψεως καὶ ἐννοῇ τί, ψάλλων σὺν τῷ Προφήτῃ, λέγει «δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με»· καὶ οὐκ εἶρηκεν, ὅτι ἡ παιδεία σου κατέστρεψεν, ἀλλ' «ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος».
- 2 Ἀρχὴ μὲν τῶν καλῶν, φόβος Θεοῦ, τέλος δὲ ὁ πόθος αὐτοῦ.
- 3 Ἀρχὴ παντὸς ἀγαθοῦ, λόγος ἔμπρακτος καὶ προᾶξις ἐλλόγιμος. Διὸ οὔτε προᾶξις, λόγου χωρὶς, ἀγαθή, οὔτε λόγος, πράξεως ἄνευ, ὁ προερχόμενος.
- 4 Προᾶξις ἐστὶ σώματος μὲν νηστεία καὶ ἀγρυπνία, στόματος δὲ ψαλμωδία καὶ προσευχὴ καὶ σιωπὴ λόγου τιμιωτέρα· καὶ χειρῶν προᾶξις τὸ ὑπ' ἐκείνων ἀγογγύστως γινόμενον, ποδῶν δὲ τὸ δι' αὐτῶν ἐκ πρώτης προτροπῆς ἀνυόμενον.
- 5 Προηγεῖται πασῶν τούτων ἔλεος καὶ ἀλήθεια, ὧν κύημα ἢ ταπεινώσεις καὶ ἢ ἐκ ταύτης κατὰ τοὺς πατέρας προσγινομένη διάκρισις, ἧς ἄνευ, οὐδ' ἑτέρα τὸ ἑαυτῆς ἰδεῖν πέρας δυνήσεται. Ἡ μὲν γὰρ προᾶξις, τὸν τοῦ λόγου ζυγὸν ἀτιμᾶζουσα, ὧδε κάκεισε περὶ τὰ ἀνωφελῆ οἷα τις δάμαλις περιπλανωμένη εὐρίσκεται, ὁ δὲ λόγος τῆς πρακτικῆς, τοὺς ἐντίμους χιτῶνας ἀποποιοῦμενος, οὐκ εὐσχήμων κἂν τοιοῦτος εἶναί πως τὸ δοκεῖν σχηματίζεται.

1. Ψαλμ. 25, 2.

2. Ψαλμ. 17, 36.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΓΝΩΜΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ

Πηγή που αναβλύζει λόγο ήθικης δροσιάς
μπορείς να βρεις εδώ αν αναζητήσεις αληθινά

1

Κάθε Χριστιανός που πιστεύει στον Θεό πρέπει να μην είναι άμεριμνος, αλλά να προσδοκᾷ και να περιμένει πάντοτε πειρασμό, ὥστε, όταν ἔρθει, να μὴ παραξενεύεται οὔτε να ταράσσεται, ἀλλὰ να ὑπομένει με εὐχαρίστηση τὸν κόπο τῆς θλίψεως και ψάλλοντας μαζί με τὸν Προφήτη να ἐννοεῖ τί δηλώνει ὁ λόγος, «ὑπόβαλέ με, Κύριε, σὲ δοκιμασίες και πειρασμούς»¹. δὲν εἶπε, ὅτι “ἡ παιδαγωγία σου με κατέστρεψε”, ἀλλὰ «με σήκωσε και με διόρθωσε τελείως»².

2 Ἀρχὴ τῶν καλῶν εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τέλος ὁ πόθος αὐτοῦ.

3 Ἀρχὴ κάθε ἀγαθοῦ εἶναι ὁ ἔμπρακτος λόγος και ἡ συνετὴ πράξη. Γι' αὐτὸ οὔτε πράξη χωρὶς λόγο συνετὸ εἶναι καλὴ, οὔτε λόγος χωρὶς πράξη.

4 Πράξη τοῦ σώματος εἶναι ἡ νηστεία και ἡ ἀγρυπνία, τοῦ στόματος ἡ ψαλμωδία, ἡ προσευχὴ και ἡ σιωπὴ, ποὺ εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ τὸ λόγο, τῶν χειρῶν πράξη εἶναι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται ἀπὸ αὐτὰ ἀγόγγυστα, και τῶν ποδῶν ἐκεῖνο ποὺ διανύεται ἀπὸ αὐτὰ μετὰ ἀπὸ κάποια προτροπή.

5 Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προηγεῖται ἡ εὐσπλαχνία και ἡ ἀλήθεια, γέννημα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ταπείνωση και ἡ διάκριση ποῦ, σύμφωνα με τοὺς πατέρες, προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, χωρὶς τὴν ὁποία οὔτε καμμιὰ ἄλλη πράξη μπορεῖ να ἔχει αἴσιο τέλος. Γιατὶ ἡ πράξη ποὺ περιφρονεῖ τὸν ζυγὸ τοῦ λόγου, περιπλανιέται ἐδῶ και ἐκεῖ σὰν δαμάλι γύρω ἀπὸ τὰ ἀνώφελα πράγματα, ἐνῶ ὁ λόγος τῆς πρακτικῆς, ἀπορρίπτοντας τοὺς ἐντιμους χιτῶνες, δὲν εἶναι εὐπρεπής, ἔστω κι ἂν φαίνεται να παίρνει αὐτὴ τὴ μορφή.

- 6 Ἡ ἀνδρεία ψυχῆ, ὡς γυνή παρ' ὄλον αὐτῆς τὸν βίον ὡς δύο λύχνους, τὸ πρακτικόν τε καὶ θεωρητικόν, καιομένη κατέχουσα, πράττει τὰ ὀφειλόμενα, τὰ ἐναντία δὲ πάλιν ἢ παρειμένη ταῖς ἡδοναῖς.
- 7 Οὐκ ἀρκεῖ τῇ ψυχῇ πρὸς τελείαν κακίας ἀπαλλαγὴν ἢ ἐκούσιος κακοπάθεια, εἰ μὴ καὶ διὰ τῆς ἀκουσίου ἐκπυρρουμενὴ μὴ διαλύηται· οἶα γάρ τις μάχαιρα ἢ ψυχῆ, εἰ μὴ διὰ πυρὸς διέλθη καὶ ὕδατος, τουτέστιν ἐκουσίων πόνων καὶ ἀκουσίων, ἄθραυστος ταῖς ἀντιτυπίαῖς τῶν ἐπισυμβαινόντων οὐ συντηρεῖται.
- 8 Ὡσπερ τῶν ἐκουσίων πειρασμῶν τρία εἰσὶ τὰ καθολικώτερα αἴτια, ὑγεία, πλοῦτος καὶ εὐκλεία, οὕτω καὶ τῶν ἀκουσίων τρία εἰσὶ, ζημίαι, λοιδορία, ἀσθένεια. Γίνονται δὲ ταῦτα τισὶ μὲν εἰς οἰκοδομήν, τισὶ δὲ εἰς καθαίρεσιν.
- 9 Παρυσφύστηκε ψυχῇ μὲν ἐπιθυμία καὶ λύπη, σώματι δὲ ἡδονὴ καὶ ὀδύνη· αἴτιον δὲ τῆς μὲν ὀδύνης ἢ ἡδονῆ (θέλοντες γὰρ ἐκφυγεῖν τὴν κατὰ τὴν ὀδύνην ἐπίπονον αἴσθησιν, πρὸς τὴν ἡδονὴν καταφεύγομεν), τῆς δὲ λύπης ἐπιθυμία.
- 10 Ἐνδιάθετον μὲν ὁ ἐνάρετος κέκτηται τὸ καλόν, περινενοημένον δὲ ὁ κενόδοξος· τὸ δὲ κακὸν ὁ μὲν σπουδαῖος ἐξ ἐπιπολῆς ἔχει, κατὰ βάθος δὲ φιλήδονος.
- 11 Πρᾶξις ψυχῆς ἐστὶν ἐγκράτεια τῇ ἀπλότῃ καὶ ἀπλότῃ τῇ ἐγκρατεῖα ἐνεργομένη.
- 12 Νοῦ πρᾶξις ἐστὶν ἢ ἐν θεωρίᾳ εὐχή καὶ ἢ ἐν εὐχῇ θεωρία.
- 13 Ὀλιγάκις μὲν καὶ οὐκ ἐπιμελῶς πρὸς τὸ κακὸν εὐρίσκεται ὁ τοῦτο μισῶν, πλεονάκις δὲ καὶ προσεκτικώτερον ὁ ἐπὶ ταῖς αἰτίαῖς ἐκείνου προσκειμένος.
- 14 Οἷς μὴ κατὰ πρόθεσιν τὸ μετανοεῖν, τούτοις συνεχῶς καὶ τὸ πλημμελεῖν· οἷς δὲ παρὰ πρόθεσιν τὸ ἁμαρτάνειν, ἐμπληροφόρητος ἢ μετάνοια καὶ τὸ αἴτιον ταύτης οὐχὶ συχνόν.
- 15 Αἰσθησις καὶ συνείδησις λόγῳ τῶν κατὰ προφορὰν συνερχέσθωσαν, ὅπως ὁ εἰρηνικὸς καὶ θεῖος λόγος ἐν μέσῳ τούτων εὐρίσκεσθαι μὴ καταισχύνηται διὰ τῆς προπετείας ἢ τῆς ἀμετρίας τῶν λεγομένων.
- 16 Οὐχ ὁ τοῖς ἔργοις μὴ ἀδικῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὗτος καὶ τοῖς

- 6 Ἡ ἀνδρεία ψυχὴ, κρατώντας σάν γυναίκα δύο ἀναμμένα λυχνά-
ρια, τὸ πρακτικὸ καὶ τὸ θεωρητικὸ, κάμνει ἐκεῖνα ποὺ πρέπει, ἐνῶ ἡ
παραδομένη στίς ἡδονὲς κάμνει τὰ ἀντίθετα.
- 7 Δὲν ἀρκεῖ στήν ψυχὴ ἡ ἐκούσια κακοπάθεια γιὰ τὴν τέλεια ἀπαλ-
λαγὴ τῆς ἀπὸ τὴν κακία, ἂν δὲν παρουσιάζει ἀντοχὴ καὶ κατὰ τὸ
πύρωμά τῆς ἀπὸ τὰ ἀκούσια κακοπαθήματα· γιατί, ἂν ἡ ψυχὴ δὲν
περάσει σάν μάχαιρα μέσα ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ νερό³, δηλαδή ἀπὸ
τοὺς ἐκούσιους καὶ ἀκούσιους πόνους, δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ
ἄθραυστη ἀπὸ τὰ χτυπήματα ποὺ δέχεται ἀπὸ τὰ ὅσα τῆς συμβαίνουν.
- 8 Ὅπως ἀκριβῶς τρία εἶναι τὰ γενικώτατα αἷτια τῶν ἐκούσιων πει-
ρασμῶν, ἡ ὑγεία, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα, ἔτσι τρία εἶναι καὶ τῶν ἀκού-
σιων, οἱ ζημίαι, οἱ κακολογίες, καὶ οἱ ἀσθένειαι, τὰ ὅποια συντελοῦν
σὲ ἄλλους πρὸς οἰκοδομὴ τους, καὶ σὲ ἄλλους πρὸς καταστροφὴ τους
- 9 Μὲ τὴν ψυχὴ συνάπτονται στενὰ οἱ ἐπιθυμίες καὶ ἡ λύπη, ἐνῶ μὲ
τὸ σῶμα ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος· καὶ αἷτια τοῦ πόνου εἶναι ἡ ἡδονὴ (για-
τί, θέλοντες ν' ἀποφύγομε τὴν αἴσθησι τῆς ἐπίπονης ὀδύνης, κατα-
φεύγομε στήν ἡδονή), ἐνῶ τῆς λύπης ἡ ἐπιθυμία.
- 10 Ὁ ἐνάρετος ἔχει τὸ καλὸ ἐνδιάθετο, ἐνῶ ὁ κενόδοξος φαινομε-
νικὸ· ἀντίθετα τὸ κακὸ ὁ ἀγωνιστὴς τὸ ἔχει ἐπιφανειακά, ἐνῶ ὁ φιλή-
δονος βαθιὰ μέσα στήν ψυχὴ του.
- 11 Πράξι τῆς ψυχῆς εἶναι ἐγκράτεια ποὺ ἐνεργεῖται μὲ ἀπλότητα,
καὶ ἀπλότητα ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ ἐγκράτεια.
- 12 Πράξι τοῦ νοῦ εἶναι ἡ μὲ θεωρία προσευχὴ καὶ ἡ μὲ προσευχὴ
θεωρία.
- 13 Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὸ κακὸ διαπράττει αὐτὸ σπάνια καὶ χωρὶς νὰ
τὸ θέλει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι προσκολλημένος στίς αἷτιαι ποὺ τὸ
προξενοῦν τὸ διαπράττει πολλές φορές καὶ μελετημένα.
- 14 Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μετανοοῦν μὲ δική τους ἀπόφασι, αὐτοὶ ἁμαρ-
τάνουν συνέχεια, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἁμαρτάνουν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἡ
μετάνοιά τους γίνεται μὲ συναίσθησι καὶ ἡ αἷτια τῆς ἁμαρτίας τους
δὲν εἶναι συχνή.
- 15 Ἡ αἴσθησι καὶ ἡ συνείδησι ἄς ἀκολουθοῦν τὸν προφορικὸ λόγο,
ὥστε ὁ εἰρηνικὸς καὶ θεῖος λόγος νὰ μὴ ντρέπεται νὰ βρισκεται ἀνάμε-
σά τους ἐξαιτίας τῆς ἀπερισκεψίας ἢ τῆς ὑπερβολῆς τῶν λεγομένων.
- 16 Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ζημιώνει τὴν ψυχὴ του μὲ τὰ ἔργα, δὲν σημαίνει
ὅτι αὐτὸς διατήρησε αὐτὴν ἀμόλυντη μὲ τὰ λόγια· οὔτε ἐκεῖνος ποὺ τὴ

- λόγοις ἀμίαντον αὐτὴν συνετήρησεν· οὐδὲ ὁ τούτοις φυλάττων ἤδη καὶ μολυσμοῖς οὐκ ἐμόλυνε· τριττὸν γὰρ τὸ ἁμαρτάνειν καθέστηκεν.
- 17 Οὐ δυνήσῃ τὸ πρόσωπον τῆς ἀρετῆς κατιδεῖν, ἠδέως ἔτι τὸ τῆς κακίας κανανοῶν· μισητὸν δέ σοι τότε φανεῖται τὸ δεύτερον, ὅτε τρυφῆς ἐπιθυμητῆς τὴν γεῦσιν καὶ τοιαύτης τὴν ὄψιν ἀποξενώσης μορφῆς.
- 18 Διὰ τῶν λογισμῶν, οὐ διὰ τῶν πραγμάτων, προηγουμένως πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες τὴν ψυχὴν· αὐτὰ γὰρ καθ' ἑαυτὰ πολεμοῦσι τὰ πράγματα. Καὶ τῶν μὲν πραγμάτων ἡ ἀκοὴ αἴτιος καὶ ἡ ὄρασις, τῶν δὲ λογισμῶν ἡ συνήθεια καὶ οἱ δαίμονες.
- 19 Τριττὸν μὲν τὸ ἁμαρτητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς εὐρίσκομεν· ἐν ἔργοις, ἐν λόγοις καὶ ἐννοίαις· ἑξαδικὸν δὲ τὸ τῆς ἀναμαρτησίας καλὸν· ἀπταιστούς γὰρ τὰς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸν προφορικὸν δεῖ συντηρεῖν λόγον, ἐν οἷς ὁ μὴ πταίων, ἀνὴρ τέλειος, δυνατὸς χαλιναγωγῆσαι καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ψυχῆς.
- 20 Ἐξαρχῶς τὸ ἄλογον μέρος διαιρεῖται τῆς ψυχῆς, εἷς τε τὰς πέντε αἰσθήσεις καὶ εἷς τὸν κατὰ προφορὰν λόγον, ὃς συνδιατηρεῖται μὲν ἀδιαιρέτως τῷ πάσχοντι, ἀπαθὴς ὢν, ἀναμάττεται δὲ τὴν αὐτοῦ κακίαν, παθητικὸς εὐρισκόμενος.
- 21 Οὔτε σῶμα δύναται νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καθαρισθῆναι χωρὶς, οὔτε ἐλέους καὶ ἀληθείας ψυχῆ. ἀλλ' οὔτε νοῦς ἄνευ ὁμιλίας καὶ θεωρίας Θεοῦ. Αὗται γὰρ αἱ συζυγίαι ἐν τούτοις ἐπισημόταται.
- 22 Κυκλοφορουμένη ταῖς εἰρημέναις ἀρεταῖς ἡ ψυχὴ, ἀπερικτύπητον τὸ ταύτης ἐκ πειρασμῶν καθίστησι φρούριον, ὃ ἐστὶν ἡ ὑπομονή. «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν γὰρ κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν», ὁ λόγος φησὶν· εἰ δὲ ἐτέρως ἐχόμενα εἶη, οἷα τις πόλις ἀτείχιστος καὶ ὑπὸ τῶν πόρρωθεν ψόφων δειλίας μοχλοῖς κατασεῖσθαι εἴωθεν.
- 23 Οὐχ ὅσοι εἰς τὰ κατὰ λόγον εἰσὶ φρόνιμοι, οὔτοι καὶ εἰς τὰ κατ' ἐννοίαν, οὐδὲ ὅσοι εἰς τὰ κατ' ἐννοίαν, οὔτοι καὶ εἰς τὰ κατ' αἴσθησιν τὴν ἔξωθεν εὐρεθήσονται. Εἰ γὰρ καὶ πάντα ὑποφόρους ἔχει ἡ αἴσθησις, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως αὐτῇ τοὺς φόρους ἀποδιδόασι. Ἐξ ἀφελότητος γὰρ οἱ πλείους εἰς τὰ κατ' αὐτὴν τμηᾶν αὐτήν, ὡς αὐτὴ ἀπαιτεῖ, οὐκ ἐπίστανται.

φυλάττει ἀμόλυνη ἀπὸ τὰ λόγια σημαίνει ὅτι δὲν τὴ μόλυψε μὲ μολυσμούς· γιατί ἡ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας γίνεται μὲ τρεῖς τρόπους.

- 17 Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ δεῖς τὸ πρόσωπο τῆς ἀρετῆς, ἐὰν συνεχίζεις νὰ φαντάζεσαι ἀκόμα τὸ πρόσωπο τῆς κακίας· τότε θὰ σοῦ φανεῖ μισητὸ τὸ δεύτερο, ὅταν ἀπομακρύνεις τὴ γεύση σου ἀπὸ τίς ἐπιθυμητὲς ἀπολαύσεις καὶ τὸ βλέμμα σου ἀπὸ μορφές τέτοιου εἴδους.
- 18 Οἱ δαίμονες πολεμοῦν στήν ἀρχὴ τὴν ψυχὴ μὲ τοὺς λογισμούς καὶ ὄχι μὲ τὰ πράγματα· γιατί τὰ ἴδια τὰ πράγματα πολεμοῦν αὐτήν. Καὶ αἰτία τοῦ πολέμου μὲ τὰ πράγματα εἶναι ἡ ἀκοή καὶ ἡ ὄραση, ἐνῶ μὲ τοὺς λογισμούς ἡ συνήθεια καὶ οἱ δαίμονες.
- 19 Ἡ ψυχὴ βρῖσκομε νὰ ἁμαρτάνει μὲ τρεῖς τρόπους· μὲ ἔργα, μὲ λόγια καὶ σκέψεις· ἐνῶ τὸ καλὸ τῆς ἀναμαρτησίας εἶναι ἕξαπλό. Πρέπει λοιπὸν νὰ διατηροῦμε ἀναμάρτητες τίς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸν προφορικὸ λόγο, καὶ ἐκεῖνος πὺ δὲν ἁμαρτάνει μὲ αὐτὰ, αὐτὸς εἶναι τέλειος ἄνθρωπος, δυνατὸς νὰ χαλιναγωγῆσει⁴ καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς ψυχῆς.
- 20 Τὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς διαιρεῖται σὲ τρία μέρη· στίς πέντε αἰσθήσεις καὶ στὸν προφορικὸ λόγο, ὁ ὁποῖος, ὅταν εἶναι ἀπαθής, παραμένει τέτοιος στὸν ἄνθρωπο πὺ ὑπόκειται σὲ πάθη, ἐνῶ καθιστᾶ φανερὴ τὴν κακία του ὅταν εἶναι ἐμπαθής .
- 21 Οὔτε τὸ σῶμα μπορεῖ νὰ καθαρισθεῖ χωρὶς νηστεία καὶ ἀγρυπνία, οὔτε ἡ ψυχὴ χωρὶς εὐσπλαχνία καὶ ἀλήθεια, ἀλλ' οὔτε ὁ νοῦς χωρὶς ὁμιλία καὶ θεωρία τοῦ Θεοῦ. Γιατί αὐτὲς οἱ συζυγίες εἶναι πάρα πολὺ σημαντικὲς γι' αὐτὰ.
- 22 Περιφρορούμενη ἡ ψυχὴ μὲ τίς ἀρετὲς πὺ ἀναφέρθηκαν, καθιστᾶ ἀπρόσβλητο ἀπὸ τοὺς πειρασμούς τὸ φροῦριό της, δηλαδή τὴν ὑπομονή. Γιατί λέγει, «μὲ τὴν ὑπομονή σας θὰ κερδίσετε τίς ψυχές σας»⁵· ἂν ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, μοιάζει μὲ πόλη ἀτείχιστη πὺ συνήθως σείεται καὶ ἀπὸ τοὺς μακρυνοὺς κρότους μὲ τοὺς μοχλοὺς τῆς δειλίας.
- 23 Δὲν εἶναι φρόνιμοι καὶ στὴ σκέψη ὅσοι εἶναι φρόνιμοι στὰ λόγια, οὔτε καὶ ὅσοι εἶναι φρόνιμοι στὴ σκέψη, εἶναι φρόνιμοι αὐτοὶ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ αἴσθηση. Γιατί, ἂν καὶ ἡ αἴσθηση ἔχει ὅλους φόρου ὑποτελεῖς, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀποδίδουν σ' αὐτὴν ὅλοι ὅμοια τοὺς φόρους. Πράγματι ἀπὸ ἀφέλεια οἱ περισσότεροι δὲν γνωρίζουν νὰ τὴν τιμοῦν ὅπως αὐτὴ ἀπαιτεῖ.

- 24 Τῇ φύσει ἄτμητος οὕσα ἢ φρόνησις, τέμνεται εἰς διαφόρους τομάς, ᾧ μὲν γὰρ δίδοται πλεόν, ᾧ δὲ ἔλαττον αὐτῆς, ἕως, αὐξηθεῖσα ἢ πρακτικὴ ἀρετὴ, συνδρομούς τε αὐτῇ τὰς γενικὰς ἔχουσα ἀρετάς, τὸ ἐνδεχόμενον ἐκάστη ἀποπληρώση καλόν. Οἱ πλείους γὰρ κατὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐμπροάκτου ζωῆς καὶ τὸ φρονεῖν ἐκληρώσαντο.
- 25 Εἰς μὲν τὰ κατὰ φύσιν ὀλίγοι φρόνιμοι εὐρεθήσονται, εἰς δὲ τὰ παρὰ τὴν φύσιν πολλοί. Δέει γὰρ τῷ περὶ αὐτά, ὅλην αὐτῶν τὴν φυσικὴν φρόνησιν ἐκκενώσαντες, ἔχουσιν ἐκεῖ μὲν τὸ φρονεῖν ὀλίγον, τὸ πλεῖστον δὲ ἐν τοῖς περιττοῖς καὶ οὐ τῇ φύσει ἐπαινετοῖς.
- 26 Τῆς εὐλόγου σιωπῆς ὁ καιρὸς καὶ τὸ μέτρον συνεσιάτορες, πανδαισία δὲ τούτου γίνεται ἢ ἀλήθεια, καθ' ἣν ὁ τοῦ ψεύδους πατήρ ἐπὶ ψυχὴν ἀποδημοῦσαν ἐρχόμενος, εὐρίσκει τῶν ἐπιζητουμένων οὐδέν.
- 27 Ἐλεήμων ἀληθῆς οὐχ ὁ παρέχων ἐκουσίως τὰ περιττά, ἀλλ' ὁ συγχωρῶν τὰ ἀναγκαῖα τοῖς ἀρπάζουσι.
- 28 Οἱ μὲν τῷ ἐνύλῳ πλούτῳ κτῶνται τὸν ἄνυλον ἐλεημοσύνης θεσμοῖς, οἱ δὲ τῷ ἀύλῳ ἀποκτῶνται τὸν ἔνυλον ἐν αἰσθήσει τοῦ ἀνεκλείπτου γινόμενοι.
- 29 Φίλον μὲν παντὶ τὸ πλουτεῖν ἐν καλοῖς· λυπηρὸν μὲν τῷ θείως πλουτίσαντι μὲν, μὴ ἐπιπλεῖστον συγχωρηθῆναι δὲ ἐνευφρανθῆναι αὐτῷ.
- 30 Ἐξωθεν μὲν ἡ ὑγεία δοκεῖ τῇ ψυχῇ, ἐνδοθεν δὲ ἐν τῷ τῆς αἰσθήσεως πυθμένι πέφυκε κρύπτεσθαι ἡ ἀρρωστία αὐτῆς. Εἰ δὲ δεῖ πάντως ἔξωθεν μὲν τὴν ἀρρωστίαν ἐκείνην τῷ ἀναθερισμῷ τῶν ἐλέγχων γενέσθαι, ἐνδοθεν δὲ τὴν ὑγείαν δηλονότι ταύτην τῷ ἀναικαινισμῷ τοῦ νοός, ἄφρων ὁ τοὺς ἐλέγχους ἀποσειόμενος καὶ ἐν τῷ τῆς ἀναληθισίας πάντοτε ἀνακειῖσθαι νοσοκομείῳ μὴ αἰσχυρόμενος.
- 31 Μὴ τραχυνθῆς κατὰ τοῦ ἀκουσίως σε χειρουργήσαντος, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἀηδίαν ἀποβλεψάμενος, ταλάνισον μὲν σεαυτόν, μακάρισον δὲ τὸν αἰτιόν σοι ταύτης γεγόμενον τῆς ὠφελείας, οἰκονομῖα Θεοῦ.
- 32 Μὴ πρὸς τι δεινὸν ἀπευδοκῆσης τῆς ἀρρωστίας σου, ἀλλὰ διὰ τῶν

- 24 Ἐχοντας ἢ φρόνηση ἀτμητη τῆ φύση της, τέμνεται σὲ διάφορα μέρη, γιὰτὶ στὸν ἕνα δίνεται περισσότερο μέρος καὶ στὸν ἄλλο μικρότερο, μέχρι πού, ἀφοῦ αὐξηθεῖ ἢ πρακτικὴ ἀρετὴ, ἔχοντας συνοδοιπόρους της τὶς γενικὲς ἀρετές, νὰ ὀλοκληρώσει τὸ καλὸ πού ἀναλογεῖ στήν κάθε μιὰ. Γιατὶ οἱ περισσότεροι ἔχουν τὴ φρόνηση ἀνάλογα μὲ τὴν ἔλλειψη τῆς ἔμπρακτης ζωῆς τους.
- 25 Ὡς πρὸς τὰ κατὰ φύση λίγοι θὰ βρεθοῦν φρόνιμοι, ἐνῶ ὡς πρὸς τὰ παρὰ φύση πολλοί. Ἐχοντας δηλαδὴ κενώσει ἀπὸ φόβο πρὸς τὰ παρὰ φύση ὅλη τὴ φυσικὴ φρόνησή τους, ἔχουν λίγη φρόνηση γιὰ τὰ κατὰ φύση, διαθέτοντας τὴν περισσότερη γιὰ τὰ περιττὰ καὶ ὄχι γιὰ τὰ ἀπὸ τὴ φύση τους ἐπαινετὰ.
- 26 Συνδαιτυμόνες τῆς εὐλογῆς σιωπῆς εἶναι ὁ καιρὸς καὶ τὸ μέτρο, ἐνῶ πανδαισία αὐτοῦ γίνεται ἢ ἀλήθεια, κατὰ τὴν ὁποία, ἐρχόμενος ὁ πατέρας τοῦ ψεύδους στήν ψυχὴ πού ἀποδήμησε ἀπὸ τὰ ὑλικά, δὲν βρίσκει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπιζητεῖ.
- 27 Πραγματικὸς ἐλεῆμων δὲν εἶναι ἐκεῖνος πού δίνει μὲ τὴ θέλησή του τὰ περιττὰ, ἀλλ' ἐκεῖνος πού ἀφήνει τὰ ἀναγκαῖα σ' ἐκείνους πού τοῦ τὰ ἀρπάζουν.
- 28 Ἄλλοι μὲ τὸν ὑλικὸ πλοῦτο ἀποκτοῦν τὸν ἄυλο ἐκτελώντας τοὺς νόμους τῆς ἐλεημοσύνης, ἐνῶ ἄλλοι ἀποκτοῦν τὸν ὑλικὸ ἀποβλέποντας στὸν ἄυλο, ἔχοντας συνειδητοποιήσει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἄφθαρτος.
- 29 Ὁ καθένας ἀγαπᾷ νὰ πλουτεῖ στὰ καλά, εἶναι ὅμως λυπηρό, ἐνῶ ἀπέκτησε θεῖο πλοῦτο, νὰ μὴ τοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ εὐφρανθεῖ αὐτὸν τὸν πλοῦτο.
- 30 Ἐξωτερικὰ βέβαια φαίνεται ἢ ψυχὴ νὰ εἶναι ὑγιής, ἢ ἀρρώστια της ὅμως συνήθως κρύβεται στὸ βάθος τῆς αἰσθήσεως. Ἄν χρειασθεῖ νὰ βγεῖ ἔξω ἢ ἀρρώστια ἐκείνη μὲ τοὺς συνεχεῖς ἐλέγχους, καὶ νὰ μπεῖ μέσα της ἢ ὑγεία μὲ τὸν ἀναικαινισμό τοῦ νοῦ, εἶναι ἀνόητος ἐκεῖνος πού ἀπορρίπτει τοὺς ἐλέγχους καὶ δὲν ντρέπεται νὰ παραμένει κατὰκοίτος πάντοτε στὸ νοσοκομεῖο τῆς ἀναλγησίας.
- 31 Μὴ φερθεῖς σκληρὰ πρὸ ἐκείνον πού σὲ χειροῦργησε χωρὶς νὰ τὸ θέλεις ἐλέγχοντάς σε, ἀλλ' ἀποβλέποντας πρὸς τὴν ἀηδία πού ἀφαίρεσε ἀπὸ μέσα σου, ταλάνισε τὸν ἑαυτό σου, καὶ μακάρισε ἐκείνον πού μὲ τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ἔγινε αἰτία γιὰ σένα αὐτῆς τῆς ὠφελείας.
- 32 Μὴ ἀπογοητευθεῖς γιὰ τὴν ἀρρώστια σου ἐξαιτίας κάποιου κακοῦ, ἀλλ' ἀπομακρύνσου ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὰ δραστικώτερα φάρμακα

- τῆς φιλοπονίας δραστικωτέρων φαρμάκων πόρρω γενοῦ ταύτης, ὁ τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας ἐπιμελούμενος.
- 33 Μὴ συσταλῆς ἀπὸ τοῦ καιριῶς σε πλήττοντος, πρόσιθι δὲ τούτῳ καὶ ὑποδείξει σοι, ὅσον τὸ ὑποσμῆχον τὴν αἴσθησίν σου καλόν, καὶ φάγη ὄψον ἠδὺ τὸ ἐκ τῆς ὑγείας μετὰ τὸ ἀναλωθῆναι τὸ ἐκ τῆς πικρίας ἀπόβλητον.
- 34 Ὅσον αἰσθάνῃ τῶν πόνων, τοσοῦτον ἀποδέχου τὸν τούτους διὰ τῶν ἐλέγχων ὑποδεικνύοντά σοι. Καθάρσεως γὰρ τελείας αἰτιός σοι καθίσταται, ἥς ἄνευ ἐν καθαρῷ χωρίῳ τῷ τῆς εὐχῆς οὐ δύναται γενέσθαι ὁ νοῦς.
- 35 Ἐν τῷ ἐλέγχεσθαι, ἢ σιωπᾶν δεῖ ἢ ἠπίως ἀπολογεῖσθαι τῷ καταλέγοντι· οὐ διὰ τὸ συστήσαι τὰ οἰκεία τὸν ἐλεγχόμενον, διὰ δὲ τὸ ἀναστήσαι ἴσως προσκόψαντα τὸν ἐν ἀγνοίᾳ ἐλέγχοντα.
- 36 Τῷ λυπήσαντι δικαίως, ὁ πρὸ τοῦ προσκληθῆναι ὑπ' αὐτοῦ μετανοῶν, ἐξημίωται τῶν ἀνηκόντων οὐδέν, ὁ δὲ μετὰ τὴν πρόσκλησιν, τῆς εὐφορίας τὸ ἡμισυ κερδαίνει μέντοι ὅλον τὸ προκαταβληθὲν ὁ μηδέποτε διὰ λύπην ἀποσυνάγωγος εὐρισκόμενος, προστίθησι δὲ καὶ μισθὸν ἑαυτῷ ὁ τῷ σφάλμα θάλλων ἐπάνω αὐτοῦ ἐν παντί.
- 37 Οὔτε ὁ ὑψηλόφρων ἐπιγινώσκει οἷα τὰ ἑαυτοῦ ἐλαττώματα, οὔτε τὰ οἰκεία ὁ ταπεινόφρων καλά. Καλύπτει γὰρ τὸν μὲν ἄνοια φαύλη, τὸν δὲ ἢ θεάρεστος.
- 38 Τοῖς ἰσοτίμοις ὁ ὑπερήφανος ἐν καλοῖς παραμετρεῖσθαι οὐ βούλεται, ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις, πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας, φορητὸν τὸ ἑαυτοῦ παραβαλλόμενος ἠγεῖται ἐλάττωμα.
- 39 Ὁ μὲν ψόγος στερρᾶν, ἐκλυτον δὲ ὁ ἔπαινος τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται καὶ νωθροτέραν πρὸς τὰ καλά.
- 40 Ὑπόστασις μὲν πλούτου χρυσός, ἀρετῆς δὲ ἢ ταπεινώσις. Ὡς οὖν ὁ χρυσοῦ ἀπορῶν πένης ἐστὶ καὶ μὴ τοῖς ἔξωθεν φαίνεται, οὕτω ταπεινώσεως ἄνευ ἐνάρετος οὐκ ἔσται ὁ ἀγωνιζόμενος.
- 41 Χρυσοῦ δίχα ὥσπερ ὁ ἔμπορος οὐ πέφυκεν ἔμπορος, κἂν λίαν πρὸς ἐμπορίαν ἐστὶν ἐπιτήδειος, οὕτως οὐδὲ ταπεινοφροσύνης χωρὶς

- τῆς φιλοπονίας, σὺ πού ἀληθινὰ φροντίζεις γιὰ τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς σου.
- 33 Μὴ ντραπεῖς καὶ φύγεις ἀπὸ ἐκεῖνον πού σοῦ δίνει φοβερό πλῆγμα μὲ τοὺς ἐλέγχους του, ἀλλὰ πλησίασέ τον, καὶ θὰ σοῦ δείξει πόσο καλὸ εἶναι ἐκεῖνο πού καθαρίζει τὴν αἴσθησή σου, καὶ θὰ φᾶς τὸ προσφάγι τῆς ὑγείας ἀφοῦ πρῶτα ὑποστεῖς τὴν πικρία πού ἀπέρριπτες.
- 34 Ὅσο αἰσθάνεσαι τοὺς πόνους, τόσο περισσότερο νὰ δέχεσαι ἐκεῖνον πού σοῦ τοὺς ὑποδεικνύει μὲ τοὺς ἐλέγχους του. Γιατί σοῦ γίνεται αἴτιος τέλειας καθάρσεως, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ εἰσέλθει στὸν καθαρὸ χῶρο τῆς προσευχῆς.
- 35 Ὅταν ἐλέγχεται κάποιος, ἢ πρέπει νὰ σιωπᾷ, ἢ νὰ ἀπολογεῖται ἥπια σ' ἐκεῖνον πού τὸν ἐλέγχει· ὄχι γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὰ δικά του ἐκείνος πού ἐλέγχεται, ἀλλὰ γιὰ νὰ διορθώσει ἐκεῖνον πού ἀπὸ ἀγνοια ἐνδεχομένως τὸν ἐλέγχει ἐσφαλμένα.
- 36 Ἐκεῖνος πού ἐλεγχόμενος λυπήθηκε δίκαια καὶ μετανόησε προτοῦ προσκληθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸν ἔλεγξε, δὲν ζημιώθηκε καθόλου ἀπὸ ἐκεῖνα πού τοῦ ἀνήκουν, ἐνῶ ἐκεῖνος πού μετανόησε μετὰ τὴν προδοκλήση, ἔχασε τὸ μισὸ ἀπὸ τὴν καρποφορία· ἀντίθετα κερδίζει ὅλο ἐκεῖνο πού προκατέβαλε ἐκεῖνος πού ποτὲ ἀπὸ λύπη δὲν ἀποχωρίζεται τοὺς ἄλλους, ἐνῶ προσθέτει καὶ μισθὸ στὸν ἑαυτὸ του ἐκείνος πού σὲ κάθε περίπτωση ρίχνει ἐπάνω του τὸ σφάλμα.
- 37 Οὔτε ὁ ὑπερήφανος γνωρίζει ποιά εἶναι τὰ ἐλαττώματά του, οὔτε ὁ ταπεινόφρων τὰ δικά του καλά. Γιατί καλύπτει τὸν πρῶτο ἀνοησία φαύλη, ἐνῶ τὸν ἄλλο ἢ θεάρεστη μωρία (ἀγνοια).
- 38 Ὁ ὑπερήφανος δὲν θέλει νὰ ἀναμετρεῖται στὰ καλά μὲ τοὺς ἰσότημούς του, ἐνῶ συγκρίνοντας τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς ἄλλους πού τὸν ξεπερνοῦν ὡς πρὸς τὰ ἐλαττώματα, θεωρεῖ ὑποφερτὸ τὸ δικό του.
- 39 Ὁ ἔλεγχος κάμνει στερεὴ τὴν ψυχὴ, ἐνῶ ὁ ἔπαινος τὴν παραλύει καὶ τὴν κάνει νωθρὴ πρὸς τὰ καλά.
- 40 Βάση τοῦ πλοῦτου εἶναι ὁ χρυσός, ἐνῶ τῆς ἀρετῆς ἡ ταπείνωση. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει χρυσὸ εἶναι φτωχός, ἔστω κι ἂν δὲν φαίνεται ἐξωτερικᾶ, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἐνάρετος ὁ ἀγωνιζόμενος χωρὶς ταπείνωση.
- 41 Ὅπως ἀκριδῶς ὁ ἔμπορος δὲν εἶναι συνήθως ἔμπορος χωρὶς χρυσάφι, ἔστω κι ἂν εἶναι πολὺ κατάλληλος γιὰ ἐμπόριο, ἔτσι οὔτε χωρὶς

ἐν κατασχέσει τῶν τῆς ἀρετῆς ἡδέων εὐρεθήσεται ὁ ἀσκούμενος, κἂν πᾶν τῇ ἑαυτοῦ νουνεχεία θαρρῇ.

- 42 Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ὁ ἀνιών, κατώτερος τοῦ ἑαυτοῦ φρονήματος γίνηται, ἀνώτερος δὲ ὁ ἐκείνης χωρίς, ὅς οὐδὲ παραμετρεῖσθαι τοῖς ἐλαχίστοις ἐκουσίως ἀνέχεται καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς πρωτοκλισίαις τὸ λυπηρὸν ἐπιδείκνυται.
- 43 Καλὸν τῷ ἀγωνιστῇ φρονεῖν μὲν ἥττονα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, πράττειν δὲ κρείττονα τῆς δειλίας αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἀνθρώποις αἰδέσιμος καὶ Θεῷ ἐργάτης εὐρίσκεται ἀνεπαίσχυντος.
- 44 Ἡ κατορθοῦσθαι δεῖ πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἢ μιᾶς ἀντιποιεῖσθαι, τῆς ταπεινοφροσύνης, τὸν δεδιότα μὴ ξένον τῶν ἐν τῷ νυμφῶνι ἀντικεμένων ὀφθήσεσθαι.
- 45 Μείζον τῇ ἀπλότητι τὴν ἐγκράτειαν καὶ σύζευξον τῇ ταπεινοφροσύνη τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὀφθήσῃ δικαιοσύνης συνέστιος, ἧς ἐπὶ τραπέζης ἄλλη πᾶσα φιλεῖ συνάγεσθαι ἀρετή.
- 46 Τυφλὴ τῆς ταπεινοφροσύνης χωρίς ἡ ἀλήθεια. Διὰ τοῦτο καὶ τῇ ἀντιλογία χρῆται χειραγωγῶ· ἐρεῖσαι μὲν αὐτῇ ἐπὶ τι μοχθούση, μὴ εὐρισκούση δέ, εἰ μὴ τὸ τῆς μνησικακίας ὀχύρωμα.
- 47 Ἡθὸς χρηστὸν ὠραιότητα μαρτυρεῖ ἀρετῆς, μελῶν δὲ εὐστάθεια εἰρηναίαν ψυχὴν.
- 48 Πρῶτον μὲν καλὸν τὸ ἐν μηδενὶ μέρει προσπταίειν, δεῦτερον δὲ τὸ μὴ αἰδοῖ κατακρύπτειν τὸ σφάλμα αὐτοῦ, μήτε μὴν ἀναδύεσθαι ἐν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ ταπεινοῦσθαι καὶ κατηγορουμένου ἑαυτοῦ συγκατηγορεῖν καὶ δέχεσθαι ἀσμένως τὸ ἐπιτίμιον· τούτου δὲ μὴ γινομένου, ἀνίσχυρον ἅπαν τὸ τῷ Θεῷ προσφερόμενον.
- 49 Πρὸς τῇ ἐκουσίᾳ κακοπαθείᾳ, χρῆ καὶ τὴν ἀκούσιον καταδέχεσθαι, τὴν ἐκ διαδόλων, λέγω, ζημιῶν τε καὶ ἀσθενειῶν. Ταῦτα γὰρ ὁ μὴ καταδεχόμενος, ἀλλὰ ἀποδυσπετῶν, ὁμοίός ἐστι τῷ μὴ μετὰ ἄλός, μετὰ δὲ μέλιτος μόνου βουλομένου ἐσθίειν τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ὅς οὐ

- ταπεινοφροσύνη μπορεί ν' αποκτήσει ὁ ἀσκητῆς τὰ εὐχάριστα τῆς ἀρετῆς, ἔστω κι ἂν ἔχει μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὴ δική του φρόνηση.
- 42 Ἐκεῖνος πού κατορθώνει τὴν ταπεινοφροσύνη, ἔχει ταπεινὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει ταπεινοφροσύνη, ἔχει μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό, καὶ δὲν δέχεται μὲ τὴ θέλησή του νὰ παραβάλλεται μὲ τοὺς ἀσήμαντους, καὶ γι' αὐτὸ λυπᾶται ὅταν δὲν τοῦ δίνεται ἡ πρώτη θέση.
- 43 Εἶναι καλὸ ὁ ἀγωνιστῆς νὰ ἔχει κατώτερη γνώμη γιὰ τὸν ἑαυτό ὡς πρὸς ἐκεῖνα πού κάμνει, νὰ κάμνει ὅμως ἀνώτερα ἀπὸ τὴ δειλία του. Γιατὶ ἔτσι καὶ στοὺς ἀνθρώπους εἶναι σεβαστός, καὶ ἐργάτης τοῦ Θεοῦ γίνεται πού δὲν ντρέπεται γιὰ ὅσα κάμνει.
- 44 Ἡ πρέπει νὰ ἐκτελεῖ ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος πού φοβᾶται νὰ μὴ βρεθεῖ ξένος ἀπὸ ἐκείνους πού παραβρίσκονται στὸ δωμάτιο τοῦ νυμφίου⁶, ἢ νὰ φροντίζει γιὰ μὰ ἀπὸ αὐτές, τὴν ταπεινοφροσύνη.
- 45 Ἀνάμειξε τὴν ἐγκράτεια μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ ζέψε μαζὶ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τὴν ἀλήθεια, καὶ θὰ βρεθεῖς νὰ εἶσαι ὁμοτράπεζος μὲ τὴ δικαιοσύνη, στὸ τραπέζι τῆς ὁποίας ἐπιθυμεῖ νὰ παρακάθεται ὁποιαδήποτε ἄλλη ἀρετή.
- 46 Χωρὶς τὴν ταπεινοφροσύνη ἡ ἀλήθεια εἶναι τυφλή. Γι' αὐτὸ καὶ χρησιμοποιοῖ ὡς χειραγωγὸ τὴν ἀντιλογία, θέλοντας ἀγωνιζόμενη νὰ στηριχθεῖ σὲ κάτι τι, ἀλλὰ δὲν βρίσκει κανένα ἄλλο στήριγμα, παρὰ μόνο τὸ ὄχύρωμα τῆς μνησικακίας.
- 47 Τὸ καλὸ ἦθος μαρτυρεῖ ὠραιότητα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἡ σταθερότητα τῶν μελῶν εἰρηνικὴ ψυχὴ.
- 48 Πρῶτο καλὸ βέβαια εἶναι τὸ νὰ μὴ πέφτει κανεὶς σὲ κανένα σφάλμα, ἐνῶ δεύτερο τὸ νὰ μὴ ντρέπεται νὰ κρύβει τὸ σφάλμα του, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύεται γι' αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ταπεινώνεται καὶ κατηγορούμενος νὰ κατηγορεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ δέχεται μὲ εὐχαρίστηση τὸ ἐπιτίμιο· ὅταν δὲν γίνεται αὐτό, εἶναι ἀνίσχυρη ὁποιαδήποτε προσφορὰ του πρὸς τὸν Θεό.
- 49 Μαζὶ μὲ τὴν ἐκουσία κακοπάθεια πρέπει νὰ δέχεται κανεὶς καὶ τὴν ἀκούσια, δηλαδή τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὸν διάβολο, τὶς ζημίες καὶ τὶς ἀσθένειες. Γιατὶ ἐκεῖνος πού δὲν τὰ δέχεται αὐτὰ, ἀλλὰ δυσανασχετεῖ, εἶναι ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον πού δὲν θέλει νὰ τρώγει τὸ ψωμί

6. Ματθ. 22, 10.

πάντοτε μὲν τὴν ἡδονὴν ἔχει σύντροφον, τὸν δὲ κόρον αἰεὶ γείτονα κέκτηται.

- 50 Δεσπότης ὢν, δούλου σχῆμα περιβαλλόμενος φαίνεται, ὃ τὸ διερωγὸς πλύνων τοῦ πλησίον λόγοις ἐνθέοις ἱμάτιον, ἢ καταρράπτων ταῖς μεταδόσεσι. Σκοπεῖτω δὲ ὃ τοῦτο ποιῶν μήποτε, διὰ τὸ μὴ ὡς δούλος τοῦτο τελεῖν, συναπολέσῃ καὶ τὸν μισθὸν καὶ τὸ προσὸν αὐτῷ τῆς ἐξουσίας διὰ κενοδοξίαν ἀξίωμα.
- 51 Ὡσπερ «ἡ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις» πέφυκεν, οὕτω ψυχῆς μὲν ἡ φρόνησις, ἀρετῆς δὲ ἡ ταπεινώσις· καὶ θαῦμα πῶς τὰ αὐτοτελεῖ, τῶν συμβεβηκότων δίχα, ἀτελεῖ καθεστήκασιν.
- 52 «Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου», φησί, «καὶ τὴν ἔξοδόν σου», τῶν βρωμάτων δηλονότι καὶ τῶν ῥημάτων τῇ ἐγκρατεία· ἐγκρατῶς γὰρ ὃ ἔχων περὶ τὴν τῶν βρωμάτων καὶ ῥημάτων εἴσοδόν τε καὶ ἔξοδον, ἐπιθυμίαν μὲν τὴν ἐξ ὀφθαλμῶν ἀποδιδράσκει, θυμὸν δὲ τὸν ἐξ ἀπονοίας καταπραῦνει, ὢν καὶ δεῖ πρὸ πάντων ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν τὸν ἀγωνιζόμενον καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδαστέον. Ἐν τούτοις γὰρ τὸ μὲν πρακτικὸν ἔρρωται, τὸ δὲ θεωρητικὸν ἐστερέωται.
- 53 Τινὲς μὲν περὶ τὴν εἴσοδον τῶν βρωμάτων πολλὴν ποιοῦνται τὴν ἐπιμέλειαν, περὶ δὲ τὴν ἔξοδον τῶν ῥημάτων ἀμελῶς διατίθενται. Οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἐπίστανται παράγειν θυμὸν ἀπὸ καρδίας, ἐπιθυμίαν δὲ ἀπὸ σαρκός, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν, δι' ὧν ἡ καθαρὰ καρδία κτίζεσθαι εἴωθε παρὰ τοῦ καινουργοῦ Πνεύματος.
- 54 Τὸ μὲν τῶν βρωμάτων ἀπέριττον περὶ τὴν ἥττω τροφῆς ποιότητα, τὸ δὲ τῶν ῥημάτων ἀνέγκλητον περὶ τὴν κρείττω σιωπῆς ποιότητα εὐρεθήσεται.
- 55 Πύρωσον τοὺς νεφρούς σου ἀσιτία βρωμάτων καὶ ἔτασον τὴν καρδίαν σου ἐγκρατεία ῥημάτων, καὶ ἔξεις ἐπὶ ὑπηρεσίαν καλῶν τὸ ἐπιθυμητικὸν τε καὶ θυμικόν.
- 56 Ἡ μὲν τῶν ὑπογαστρῶν ἡδονὴ καταπίπτει ἐν ἀσκουμένοις τοῦ σώματος παρακμάσαντος, ἔτι δὲ παραμένει ἡ τοῦ φάρυγγος τῷ μὴ φθάσαντι ταύτην ἐνδίκως κολάσαι. Σπουδάσαι οὖν χρὴ διὰ τοῦ αἰτίου

του μὲ ἀλάτι, ἀλλὰ μόνο μὲ μέλι. Αὐτὸς δὲν ἔχει πάντοτε τὴν ἡδονὴν σύντροφο, ἀλλ' ἔχει πάντοτε γείτονα τὸν κορεσμό.

50 Ἐνῶ εἶναι κύριος, φαίνεται νὰ φορᾷ ἐνδύμα δούλου ἐκεῖνος ποὺ πλύνει τὸ σχισμένο ἐνδύμα τοῦ πλησίον του, ἢ νὰ τὸ ράβει δίνοντάς του ἀπὸ τὰ δικά του. Νὰ προσέχει ὁμως ἐκεῖνος ποὺ τὸ κάμνει αὐτό, μήπως, μὴ κἀνοντάς το αὐτὸ ὡς δοῦλος, χάσει ἀπὸ κενοδοξία καὶ τὸν μισθὸ καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐξουσίας ποὺ ἔχει.

51 Ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τῆ φύση τῆς «ἢ πίστη κάνει πραγματικότητα τὰ ἐλπιζόμενα», ἔτσι καὶ ἡ φρόνηση δίνει ὑπόσταση στὴν ψυχὴ, καὶ ἡ ταπείνωση στὴν ἀρετὴ, καὶ εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ πῶς ἐκεῖνα ποὺ εἶναι αὐτοτελή, καθίστανται ἀτελὴ χωρὶς τὰ φυσικὰ γνωρίσματά τους.

52 «Ὁ Κύριος θὰ φυλάξει», λέγει, «τὴν εἴσοδό σου καὶ τὴν ἔξοδό σου»⁸, δηλαδὴ τὴν εἴσοδο τῶν φαγητῶν καὶ τὴν ἔξοδο τῶν λόγων σου μὲ τὴν ἐγκράτεια· γιατί ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ μὲ ἐγκράτεια ὡς πρὸς τὴν εἴσοδο καὶ τὴν ἔξοδο τῶν φαγητῶν καὶ τῶν λόγων, ἀποφεύγει τὴν ἐπιθυμία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ μάτια, καὶ καταπραῖνει τὸν παράφρονα θυμὸ, γιὰ τὰ ὁποῖα κατεξοχὴν πρέπει νὰ φροντίζει ὁ ἀγωνιζόμενος καὶ νὰ τὰ ἐπιδιώκει μὲ κάθε τρόπο. Γιατὶ μὲ αὐτὰ ἀποκτᾷ δύναμη ἢ πρακτικὴ ἄσκηση, καὶ σταθεροποιεῖται ἢ προκοπὴ τοῦ θεωρητικοῦ.

53 Ὁρισμένοι φροντίζουν πολὺ γιὰ τὰ φαγητὰ ποὺ πρέπει νὰ τρώγονται, δὲν φροντίζουν ὁμως γιὰ τὰ λόγια ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα. Αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν ν' ἀπομακρύνουν τὸ θυμὸ ἀπὸ τὴν καρδιά τους, καθὼς καὶ τὴν ἐπιθυμία ἀπὸ τὴ σάρκα τους, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐκκλησιαστή⁹, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ καθαρὴ καρδιά κτίζεται συνήθως ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποὺ καθιστᾷ καινούργια ὅλα.

54 Ἡ ἀπλότητα τῶν φαγητῶν βρῖσκεται στὴν κατώτερη ποιότητα τῆς τροφῆς, ἐνῶ τὸ ἄμεμπτο τῶν λόγων στὴν ἀνώτερη ποιότητα τῆς σιωπῆς.

55 Καθάρισε τοὺς νεφροὺς σου πυρώνοντάς τους μὲ τὴν αἰτία τῶν φαγητῶν καὶ δοκίμασε τὴν καρδιά σου μὲ ἐγκράτεια λόγων, καὶ θὰ ἔχεις στὴν ὑπηρεσία καλῶν τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τὸ θυμικὸ.

56 Ἡ σαρκικὴ ἡδονὴ μειώνεται στοὺς ἀσκούμενους ὅταν παρακμάσει τὸ σῶμα, ἀλλὰ παραμένει ἀκόμη ἡ ἡδονὴ τοῦ φάρυγγα σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ τὴν τιμωρήσει δίκαια. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίσεις νὰ διώξεις τὴ ντροπὴ ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ (τὸ αἰτια-

8. Ψαλμ. 120, 8.

9. Ἐκκλ. 11, 10.

τοῦ αἰτιατοῦ τὸν ὄνειδισμόν ἀποτρίψασθαι, ὡς ἂν μή, ξένος ἐκεῖσε τῆς κατὰ τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εὐρεθεῖς, αἰσχύνῃ περιβληθῆς

57 Ἄναγκαῖον εἰδέναι τὸν ἀσκητὴν, πότε καὶ τίσι βρώμασι δεῖ τὸ σῶμα ὡς ἐχθρὸν τρέφειν, πότε δὲ ὡς φίλον παρακαλεῖν, καὶ πότε παραμυθεῖσθαι ὡς ἀσθενῆ, ἵνα μὴ λάθῃ τὰ μὲν τοῦ ἐχθροῦ τῷ φίλῳ, τὰ δὲ τοῦ φίλου τῷ ἐχθρῷ, καὶ τὰ τούτου πάλιν τῷ ἀσθενεῖ παρατιθείς, καὶ ἑκατέρους ὡς σκανδαλίσας, καιρῷ πειρασμοῦ εὐρήσει πολεμοῦντας αὐτόν.

58 Ὄταν τῆς τρυφῆς τὴν τροφήν ὁ τρεφόμενος προτιμότεραν ποιήσῃται, τότε ἢ τῶν δακρύων ἐπιδημήσασα χάρις αὐτῷ παρακαλεῖν ἄρχεται, καὶ ἄλλης πάσης ἡδύτητος ἐπιλανθάνεσθαι, ὡς ἤδη τῆ τούτων καταποθείσης ἀσυγκρίτως ἡδύτητι.

59 Τῷ μὲν πλατυνομένῳ συνεστάλη τὰ δάκρυα, ἐξεβλήθη δὲ ταῦτα τῷ τὴν στενὴν ὁδὸν ἀγαπήσαντι.

60 Οὐκ ἔστι λύπης ἐκτός, οὔτε ἁμαρτωλὸς οὔτε δίκαιος· ἀλλ' ὁ μὲν, ὅτι μὴ πάντῃ ἀπέλιπε τὸ κακόν, ὁ δὲ, ὅτι οὐπω τῆς τελειότητος ἤψατο.

61 Τῶν ἐφ' ἡμῖν αἱ κατὰ δύνάμιν ἀρεταί, εὐχή τε καὶ σιωπή· τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν δέ, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς, νηστεία καὶ ἀγρυπνία εἰσὶ· ὅπερ οὖν τῷ ἀγωνιστῇ εὐληπτότερον, τοῦτο μετέρχεσθαι χρή.

62 Οἶκος μὲν ψυχῆς ἢ ὑπομονῆ· περικρατεῖται γὰρ ἐν αὐτῇ· χρῆμα δὲ ἢ ταπείνωσις τρέφεται γὰρ δι' αὐτῆς.

63 Πόνοις μὴ καρτερῶν, ἐπαίνοις οὐ τιμηθήσῃ· πρὸ δὲ τῆς ἡδονῆς τὴν ὀδύνην ἀποσκοπῶν, ἐκφεύξῃ ταύτης τὸ λυπηρόν.

64 Μὴ δεσμευθῆς τῷ μικρῷ, καὶ οὐ δουλεύσεις τῷ μείζονι. Οὐ γὰρ πέφυκε τὸ μείζον κακόν, πρὸ τοῦ μικροῦ διαπλάττεσθαι.

65 Ἀφορῶν πρὸς τὰ μείζονα, φοβερός ἔση τοῖς ἥττοσιν, εὐκαταφρόνητος δὲ τούτοις ὀφθήσῃ πρὸς ἐκεῖνα ἀπειρηκώς.

66 Οὐ δυνήσῃ ἐπὶ τὰς μείζους φθάσαι τῶν ἀρετῶν, μὴ τῶν κατὰ δύνάμιν καταλαβῶν τὴν ἀκρότητα.

- τὸ) μὲ τὴν ἀποφυγὴ τῶν φαγητῶν(τοῦ αἰτίου), γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖς ἐκεῖ ξένος ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ἐγκράτειας καὶ περιβληθεῖς ἀπὸ ντροπὴ.
- 57 Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζεις ὁ ἀσκητὴς πότε καὶ μὲ ποιά φαγητὰ πρέπει νὰ τρέφει τὸ σῶμα, πότε νὰ τὸ ἐνισχύει σὰν φίλο, καὶ πότε νὰ τὸ παρηγορεῖ σὰν ἀσθενή, γιὰ μὴ τοῦ διαφύγει καὶ προσφέρει στὸν φίλο ἐκεῖνα ποὺ πρέπει στὸν ἐχθρό, καὶ ἐκεῖνα ποὺ πρέπει στὸν φίλο τὰ δώσει στὸν ἐχθρό, καὶ ἐκεῖνα πάλι ποὺ πρέπει στὸν ἐχθρό τὰ δώσει στὸν ἀσθενή, καὶ ἔτσι, σκανδαλίζοντας καὶ τοὺς δύο, στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ βρεῖ νὰ τὸν πολεμοῦν καὶ οἱ δύο.
- 58 Ὅταν κάποιος κατὰ τὴ χρῆση τῆς τροφῆς θεωρήσει προτιμότερη τὴν τροφή ἀπὸ τὴν τρυφή, τότε ἐρχόμενη σ' αὐτὸν ἡ χάρις τῶν δακρύων, ἀρχίζει νὰ τὸν παρηγορεῖ καὶ νὰ ξεχνᾷ κάθε ἄλλη γλυκύτητα, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει καταποθεῖ πᾶ ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτα μεγαλύτερη γλυκύτητα τῶν δακρύων.
- 59 Σ' ἐκεῖνον ποὺ προτιμᾷ τὴν ἄνεση στέρησαν τὰ δάκρυα, ἀντίθετα τρέχουν αὐτὰ ἄφθονα σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀγάπησε τὴ στενὴ ὁδὸ¹⁰.
- 60 Δὲν εἶναι χωρὶς λύπη οὔτε ὁ ἁμαρτωλὸς οὔτε ὁ δίκαιος· ὁ ἁμαρτωλὸς ἐπειδὴ δὲν ἐγκατέλειψε τελείως τὸ κακὸ, ἐνῶ ὁ δίκαιος ἐπειδὴ δὲν ἄγγιξε ἀκόμα τὴν τελειότητα.
- 61 Ἀπὸ τίς ἀρετὲς ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς καὶ γίνονται σύμφωνα μὲ τὴ δύναμή μας εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ σιωπὴ, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σώματος, εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία· ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ εἶναι εὐκολώτερο στὸν ἀγωνιστὴ, αὐτὸ πρέπει νὰ κάμνει.
- 62 Οἶκος τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ὑπομονή, γιὰτὶ περικρατεῖται μέσα σ' αὐτὴν, ἐνῶ πλοῦτος τῆς ἡ ταπεινώση, ἀφοῦ τρέφεται ἀπὸ αὐτὴν.
- 63 Ἄν δὲν δείχνεις ὑπομονὴ στοὺς κόπους, δὲν θὰ τιμηθεῖς μὲ ἐπαίλους, ἐνῶ ἂν πρὶν ἀπὸ τὴν ἡδονὴ προβλέπεις τὸν πόνο, θ' ἀποφύγεις τὴ λύπη ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν.
- 64 Μὴ δεσμευθεῖς στὸ μικρὸ κακὸ, καὶ δὲν θὰ γίνεις δοῦλος στὸ μεγαλύτερο. Γιὰτὶ συνήθως τὸ μεγαλύτερο κακὸ δὲν συμβαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ μικρὸ.
- 65 Ἀποβλέποντας στὰ μεγαλύτερα, θὰ γίνεις φοβερὸς στὰ μικρότερα· ἂν ὅμως ἀποφύγεις τὰ μεγαλύτερα, θὰ γίνεις ἀξιοκαταφρόνητος γιὰ τὰ μικρότερα.
- 66 Δὲν θὰ μπορέσεις νὰ φθάσεις στὶς μεγαλύτερες ἀρετὲς, ἂν δὲν κατορθώσεις στὸ ἔπακρο ἐκεῖνες ποὺ μπορεῖς νὰ κάνεις.

- 67 Ἐν οἷς κρατεῖ ἔλεος καὶ ἀλήθεια, ἐν ἐκείνοις καὶ πᾶν εἶ τι θεάρεστον ἢ μὲν γὰρ οὐδένα κρίνει ἐλέους χωρὶς, ὁ δὲ φιλανθρωπεύεται ἐν οὐδενὶ ἀληθείας ἐκτός.
- 68 Τῇ ἀπλότῃ κεραισάμενος τὴν ἐγκράτειαν, ἐν περιλήψει γενήσῃ τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος.
- 69 Οὐκ ὄψει πάντως τὰ πολεμοῦντά σε πάθη, εἰ μὴ πρότερον τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐτρέφοντο, ἐάσης ἀνήρωτον.
- 70 Οἱ μὲν τὴν τοῦ σώματος ὕλην μόνον ἐκαθαῖραι σπεύδουσιν, οἱ δὲ καὶ τῆς ψυχῆς. Οἱ μὲν γὰρ πρὸς μόνην τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν ἰσχὺν ἔλαβον, οἱ δὲ πρὸς τὸ πάθος, πρὸς δὲ τὴν κατ' ἐπιθυμίαν πάνυ ἐλάχιστοι.
- 71 Ὑψηλὴ πονηρὰ σώματος ἐμπάθεια, ψυχῆς δὲ ἡδυπάθεια, προσπάθεια δὲ τοῦ νοός κατηγορεῖται δὲ τῆς μὲν ἀφῆ, τῆς δὲ αἰλοῦται αἰσθήσεις, τῆς δὲ τελευταίας ἐναντία διάθεσις.
- 72 Ὁ μὲν ἡδυπαθῆς πλησίον ἐστὶ τοῦ ἐμπαθοῦς, ὁ δὲ προσπαθῆς τοῦ ἡδυπαθοῦς, μακρὰν δὲ ἀμφοτέρων ὁ ἀπαθῆς.
- 73 Ἐμπαθῆς ἐστὶν ὁ τὸ ἁμαρτητικὸν τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον ἔχων, κἂν τέως μὴ ἁμαρτάνῃ ἐκτός. Ἠδυπαθῆς δὲ ὁ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἁμαρτίας ἔχων τοῦ λογισμοῦ, κἂν πάσχῃ ἐντός. Προσπαθῆς δὲ ὁ τῇ ἐλευθερίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ δουλείᾳ τῶν μέσων προσκείμενος· ἀπαθῆς δ' ἂν εἴη, ὁ τούτων πάντων τὴν διαφορὰν ἀγνοῶν.
- 74 Ἀπόλλυται ἐκ ψυχῆς ἐμπάθεια μὲν διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς, ἡδυπάθεια δὲ δι' ἀγρυπνίας καὶ σιωπῆς, ἢ δὲ προσπάθεια διὰ ἡσυχίας καὶ προσοχῆς· ἀπάθεια δὲ συνίσταται ἐκ μνήμης Θεοῦ.
- 75 Τῆς ἀπαθείας ἀπὸ χειλέων, κηρία μέλιτος οἷα, λόγοι τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀποστάξουσιν. Τίς οὖν ἀξιωθείη τοῖς χεῖλεσιν ἐκείνης προσάψαι τὰ ἴδια, καὶ μασθοὺς ἀναμέσον αὐτῆς αὐλισθῆναι, καὶ ὄσμῃς ἡδείας μεταλαβεῖν ἱματίων ἐκείνης, τουτέστι νόμοις ἐνηδυνθῆναι τῶν ἀρετῶν, τῶν ὑπὲρ πάντα, φησί, τὰ ἀρώματα ὄντων τῆς αἰσθητικῆς διαγνώσεως.

11. Ὑψίμα 4, 11.

12. Ὑψίμα 4; 13.

13. Ὑψίμα 4, 10. 11.

- 67 Σ' εκείνους πού επικρατεῖ εὐσπλαχνία καὶ ἀλήθεια, σ' αὐτοὺς ὑπάρχει καὶ κάθετι θεάρεστο· γιατί ἡ ἀλήθεια κανένα δὲν κρίνει χωρὶς εὐσπλαχνία, ἐνῶ ἡ εὐσπλαχνία σὲ κανένα δὲν δείχνει φιλανθρωπία χωρὶς ἀλήθεια.
- 68 Ἄν μὲ τὴν ἀπλότητα ἀναμείξεις τὴν ἐγκράτεια, θὰ μπορέσεις νὰ ἐννοήσεις τὴν ἐκεῖ μακαριότητα.
- 69 Δὲν θὰ δεῖς τὰ πάθη πού σὲ πολεμοῦν, ἂν δὲν ἀφήσεις προηγουμένως ἀκαλλιέργητη τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία τρέφονταν.
- 70 Ἄλλοι φροντίζουν νὰ καθαρίζουν μόνο τὴν ὕλη τοῦ σώματος, ἐνῶ ἄλλοι καὶ τῆς ψυχῆς. Γιατί ἄλλοι ἔλαβαν δύναμη μόνον ἐναντίον τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας, καὶ ἄλλοι ἐναντίον τοῦ πάθους, ἐνῶ ἐναντίον τῆς ἁμαρτωλῆς ἐπιθυμίας πάρα πολὺ λίγοι.
- 71 Ὑψηλὴ πονηρὴ τοῦ σώματος εἶναι ἡ ἐμπάθεια, τῆς ψυχῆς ἡ ἠδυπάθεια, ἐνῶ τοῦ νοῦ ἡ προσήλωση σὲ κάτι μὲ ἐμπάθεια· αἰτία τῆς πρώτης εἶναι ἡ ἀφή, τῆς ἄλλης οἱ ὑπόλοιπες αἰσθήσεις, καὶ τῆς τελευταίας ἡ ἀντίθετη διάθεση.
- 72 Ὁ ἠδυπαθὴς βρίσκεται κοντὰ στὸν ἐμπαθή, ὁ προσηλωμένος σὲ κάτι μὲ πάθος κοντὰ στὸν ἠδυπαθή, ἐνῶ ὁ ἀπαθὴς μακριὰ κι ἀπ' τοὺς δύο.
- 73 Ἐμπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος πού ἔχει ἐντονώτερη τὴν κλίση τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὴν ἁμαρτία, ἔστω κι ἂν προηγουμένως δὲν ἁμαρτάνει ἐξωτερικά. ἠδυπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος πού κάνει πράξη τὴν ἁμαρτία τοῦ λογισμοῦ, ἔστω κι ἂν πάσχει ἐσωτερικά. Προσπαθὴς εἶναι ἐκεῖνος πού βρίσκεται κοντὰ στὴν ἐλευθερία μᾶλλον παρὰ στὴ δουλεία τῶν μέσων· ἐνῶ ἀπαθὴς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἐκεῖνος πού ἀγνοεῖ τὴ διαφορὰ ὄλων αὐτῶν.
- 74 Ἡ ἐμπάθεια ξεερριζώνεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ μὲ τὴ νηστεία καὶ τὴν προσευχή, ἡ ἠδυπάθεια μὲ τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴ σιωπή, ἡ προσπάθεια μὲ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν προσοχή, ἐνῶ ἡ ἀπάθεια κατορθώνεται μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.
- 75 Ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς ἀπάθειας στάζουν, σάν μέλι ἀπὸ κηρήθρα, λόγοι τῆς αἰώνιας ζωῆς¹¹. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ἄξιος ν' ἀγγίξει τὰ χεῖλη του στὰ χεῖλη ἐκείνης, ν' ἀναπαυθεῖ ἀνάμεσα στοὺς μαστοὺς της¹², καὶ νὰ αἰσθανθεῖ τὴν εὐχάριστη εὐωδιά τῶν ἐνδυμάτων της¹³, δηλαδή νὰ εὐφρανθεῖ μὲ τοὺς νόμους τῶν ἀρετῶν, πού ἡ εὐφροσύνη τους ξεπερνᾶ, λέγει, τὴν εὐωδία τῶν ἀρωμάτων;

- 76 Γυμνοὶ τοῦ μὲν τῆς φιλαυτίας χιτῶνος ἴσως πολλοί, ὀλίγοι δὲ τοῦ τῆς φιλοκοσμίας εἰσὶ τοῦ δὲ κενοδοξίας, ὃς καὶ ἔσχατος λέγεται, γυμνοὺς εὐρήσεις τοὺς ἀπαθεῖς
- 77 Τοῦ μὲν ὄρωμένου σώματος πᾶσα ψυχὴ γυμνωθήσεται, τοῦ δὲ τῆς ἁμαρτίας ἢ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὀλίγον τῶν ἠδέων προσαπολαύσασα.
- 78 Νεκροὶ μὲν ἐκ ζώντων πάντες ὀφθήσονται, νεκρωθήσονται δὲ τῆς ἁμαρτίας μόνοι οἱ ἐκ διαθέσεως ταύτην μισήσαντες.
- 79 Τίς ἑαυτὸν πρὸ τοῦ κοινοῦ θανάτου τοῦ σώματος ἴδη τῆς ἁμαρτίας γυμνόν; καὶ τίς ὁ γνοὺς ἑαυτὸν τε καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν, ὁποῖα ἐστὶ, πρὸ τῆς μελλούσης γυμνώσεως;
 Ψυχὴν ἔρωτι νυμφικῶ τετρωμένην,
 Εὐχὴ συνάπτειν οἶδεν ὧδε νυμφίῳ.
- 80 Τοῦ αἰσθητοῦ τε καὶ νοεροῦ φωτὸς ἢ λογικὴ ἐν μεθορίᾳ κειμένη ψυχὴ, διὰ μὲν τούτου καὶ πράττειν τὰ τοῦ σώματος ἐπιτρέπῃ, δι' ἐκείνου δὲ τὰ τοῦ Πνεύματος ἄλλ' ἐπειδὴ ἠμαυρώθη μὲν αὐτῇ ἐκεῖνο, ἐτρανώθη δὲ τοῦτο, διὰ τὴν ἀρχῆθεν συνήθειαν, εἰ μὴ ὅλως μετὰ τοῦ νοεροῦ ἐν τῇ εὐχῇ γένηται, ὀλικῶς τοῖς θείοις ἐνατενίζειν οὐ δύναται. Ἀνάγκη δὲ εἶναι αὐτὴν ἐν μεταιχμῷ σκότους καὶ φωτός, κατὰ σχέσιν μὲν τούτου, κατὰ δὲ φαντασίαν ἐκείνου ἀναστρεφομένην.
- 81 Ἐνδον τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν στενῆς πύλης νοῦς παθητικὸς οὐ δύναται εἰσελθεῖν πρὸ τοῦ τὴν κατὰ σχέσιν ἀπολιπεῖν μέριμναν. Περὶ δὲ τὰ περισκῆνια ἐκείνης ὀδυνηθήσεται διαπαντὸς ἀσχολούμενος.
- 82 Συμπαραμενέτω τῷ νῷ ἢ εὐχῇ, ὡς ἐν ἡλίῳ ἀκτὶς, ἧς ἄνευ αἱ κατ' αἰσθησιν μέριμναι, οἷά τινες ἄνυδροι νεφέλαι περιπετώμεναι, τὸν νοῦν εἴργουσι τῆς οἰκειᾶς λαμπρότητος.
- 83 Δύναμις μὲν εὐχῆς πείνα βρωμάτων ἐκούσιος, πείνης δὲ τὸ μήτε ἀκούειν μήτε ὄρᾶν, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη τῶν ἐγκοσμίων μηδέν. Τούτων ὁ μὴ ποιούμενος πρόνοϊαν, τὸ μὲν τῆς νηστείας οὐκ ἔστερέωσεν οἰκοδόμημα, τὸ δὲ τῆς εὐχῆς ἐν αὐτῇ περιοραγῆναι ἐποίησεν.
- 84 Ἀπέριττος εἰ μὴ ἐκ πάντων ὁ νοῦς τῶν κατ' αἰσθησιν γένηται, ἀνωφερῆς γενέσθαι οὐ δύναται καὶ τὸ οἰκεῖον γνωρίσαι ἀξίωμα.

- 76 Πολλοὶ εἶναι ἴσως γυμνοὶ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς φιλαυτίας, λίγοι ὁμῶς ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς φιλοκοσμίας· ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς κενοδοξίας, πού λέγεται καὶ ἔσχατο, γυμνοὺς θὰ βρεῖς τοὺς ἀπαθεῖς.
- 77 Κάθε ψυχὴ θ' ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὸ ὄρατὸ σῶμα, ἐνῶ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας θὰ γυμνωθεῖ ἢ ψυχὴ ἐκείνη πού ἀπόλαυσε λίγο τὰ εὐχάριστα τῆς ἐδῶ ζωῆς.
- 78 "Ολοὶ ὅσοι ζοῦν θὰ γίνουν νεκροί, θὰ νεκρωθοῦν ὁμῶς ὡς πρὸς τὴν ἀμαρτία¹⁴ μόνο ἐκεῖνοι πού τὴ μίσησαν μὲ ὅλη τὴ διάθεσή τους.
- 79 Ποιὸς θὰ δεῖ τὸν ἑαυτό του πρὶν ἀπὸ τὸν κοινὸ θάνατο τοῦ σώματος γυμνὸ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία; καὶ ποιὸς γνώρισε τὸν ἑαυτό του καθὼς καὶ ποιὰ εἶναι ἡ φύση του πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα γύμνωση;
Ψυχὴ πληγωμένη ἀπὸ ἔρωτα γιὰ τὸν νυμφίον¹⁵,
προσευχὴ γνωρίζει νὰ τὴν ἐνώνει μὲ τὸν νυμφίον.
- 80 Βρισκόμενη ἢ λογικὴ ψυχὴ στὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ νοεροῦ φωτός, μὲ τὸ πρῶτο τῆς παραχωρήθηκε νὰ πράττει τὰ σωματικά, ἐνῶ μὲ τὸ δεύτερο τὰ πνευματικά· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀμαυρώθηκε σ' αὐτὴ τὸ νοερὸ φῶς, ὑπερίσχυσε τὸ αἰσθητὸ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ συνήθεια, καὶ ἂν δὲν ἐνωθεῖ τελείως κατὰ τὴν προσευχὴ μὲ τὸ νοερὸ, δὲν μπορεῖ ν' ἀτενίζει τελείως πρὸς τὰ θεῖα. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ βρισκεται αὐτὴ στὸ μεταίχιμο τοῦ σκότους καὶ τοῦ φωτός, ἔχοντας σχέση μὲ τὸ σκότος, καὶ φέροντας στὴ φαντασίᾳ της τὸ φῶς.
- 81 Νοῦς γεμάτος ἀπὸ πάθη δὲν μπορεῖ νὰ εἰσέλθει ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη τῆς προσευχῆς προτοῦ ἐγκαταλείψει τὴ σχετικὴ μὲ τὰ ὑλικά μέρη, ἀλλὰ θὰ ὑποφέρει πάντοτε περιφερόμενος στὰ περισκήνιά της.
- 82 "Ας παραμένει ἢ προσευχὴ ἐνωμένη μὲ τὸ νοῦ, ὅπως ἢ ἀκτίνα μὲ τὸν ἥλιο, χωρὶς τὴν ὁποία οἱ μέρημενες γιὰ τὰ αἰσθητὰ, πετώντας σὰ κάποια ἄνυδρα σύννεφα, ἐμποδίζουν τὸ νοῦ νὰ προβάλει τὴ λαμπρότητά του.
- 83 Δύναμη τῆς προσευχῆς εἶναι ἢ ἐκούσια ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητά, ἐνῶ τῆς πείνας τὸ οὔτε ν' ἀκούει κανεὶς οὔτε νὰ βλέπει κάτι ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶναι πάρα πολὺ ἀναγκαῖα. Ἐκεῖνος πού δὲν φροντίζει γι' αὐτὰ, αὐτὸς δὲν στερέωσε τὸ οἰκοδόμημα τῆς νηστείας, καὶ χωρὶς αὐτὴν κατέστησε ραγισμένο ὀλόγυρα τὸ οἰκοδόμημα τῆς προσευχῆς.
- 84 "Αν ὁ νοῦς δὲν ἀποβάλλει ὅλα τὰ περιττὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν αἴσθησι, δὲν μπορεῖ ν' ἀνεβῆ πρὸς τὰ πάνω καὶ νὰ γνωρίσει τὴν τιμὴν του.

- 85 Ἡμέρας μὲν σύμβολον ἡ νηστεία διὰ τὸ ἔκδηλον, νυκτὸς δὲ διὰ τὸ ἄδηλον ἡ εὐχή· ἑκατέρων οὖν τούτων ἐν ἑκατέρᾳ, ἐνδίκως ὁ μετερχόμενος, πρὸς τὴν κατὰ σκοπὸν ἀπαντήσεται πόλιν, ἐν ἣ ἁπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός.
- 86 Ἡ πνευματικὴ ἐργασία καὶ σωματικῆς ἐπιπόνου ἐκτὸς συνίστασθαι πέφυκε. Μακάριος οὖν ὁ κρείττονα τοῦ ἐνύλου ἔργου τὴν ἄυλον ἠγησάμενος ἐργασίαν. Δι' αὐτῆς γὰρ τὴν τοῦ ἔργου ἀνεπλήρωσεν ἔλλειψιν, ζήσας τὴν κεκρυμμένην ζωὴν τῆς εὐχῆς καὶ φανεράν τῷ Θεῷ.
- 87 Ὑπομένειν μὲν ἡμᾶς τῇ πίστει παρακαλεῖ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, χαίρειν δὲ τῇ ἐλπίδι, τῇ εὐχῇ δὲ προσκαρτερεῖν, ἵνα τὸ τῆς χαρᾶς ἡμῖν παραμείνη καλόν. Εἰ δὲ τοῦτο, ἄρα ὁ μὴ ὑπομένων, οὐ πιστός, ὁ δὲ μὴ χαίρων, οὐκ εὐέλπις. Ἀπεβάλλετο γὰρ τὴν αἰτίαν τῆς χαρᾶς τὴν προσευχὴν, ἐν τῷ μὴ προσκαρτερεῖν ἐν αὐτῇ.
- 88 Εἰ ἐν τοῖς ἐγκοσμίοις λογισμοῖς ὁ νοῦς ἐξ ἀρχῆς συναναστραφεῖς, τοσαύτην ἐν αὐτοῖς τὴν φιλίαν ἐκθήσατο, πόσην οὐκ ἂν οἰκειότητα σχῆ ἐν εὐχῇ συνεχεῖ· καὶ γὰρ ἐν οἷς, φησί, χρονίζει, ἐν αὐτοῖς καὶ πλατύνεσθαι εἴωθεν.
- 89 Ὡσπερ τοῦ ἰδίου οἰκητηρίου πάλαι διαιρεθεῖς ὁ νοῦς, τῆς ἐκεῖθεν λαμπρότητος ἐπελάθετο, οὕτω δεῖ τοῦτο αὐθις ἐν λήθῃ τῶν ᾧδε γενομένων, πρὸς ἐκεῖνο ἀναδραμεῖν δι' εὐχῆς.
- 90 Καθάπερ τι νήπιον πρὸς μασθοὺς ἐναποψυγένας μητρος, εὐρεθήσεται νοῦς πρὸς προσευχὴν, μὴ δυναμένην παρακαλέσαι αὐτόν, πρὸς δὲ τὴν ἄλλως ἔχουσαν, ὡς παιδίον τὸ ὑφ' ἡδονῆς ἐναφυπνοῦν ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς.
- 91 Ἐκεῖ, φησὶν, ἐν τῇ πενθίμῳ δηλονότι εὐνῇ τῆς ἐναρέτου ζωῆς, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἄσματι, φήσειε καὶ ἡ νύμφη εὐχὴ πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἐραστὴν «δώσω τοὺς μασθοὺς μου σοί», εἰ ὀλικῶς μοι ἀνατεθῆς.
- 92 Φιλίαν πρὸς τὴν εὐχὴν ἔχειν οὐ δύναται, ὁ μὴ πᾶσαν ἀπαρησάμενος ὕλην.

- 85 Ἡ νηστεία εἶναι σύμβολο τῆς ἡμέρας, γιὰ τὸ λόγο ὅτι εἶναι φανερό, ἐνῶ ἡ προσευχή τῆς νύχτας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φανερή· ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀσκεῖ σωστά τὴν κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ γιὰ τὴν κάθε μία, θὰ φθάσει στὴν πόλη ποὺ ἔχει ὡς σκοπὸ του, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει φύγει κάθε πόνος, λύπη καὶ στεναγμός¹⁶.
- 86 Ἡ πνευματικὴ ἐργασία μπορεῖ ὡς ἀπὸ τὴ φύση της νὰ ἐκτελεῖται καὶ χωρὶς ἐπίπονη σωματικὴ ἐργασία. Εἶναι μακάριος λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ ἀνώτερη τὴν αὐτὴν ἐργασία ἀπὸ τὸ ὑλικὸ ἔργο. Γιατὶ μ' αὐτὴν συμπλήρωσε τὴν ἔλλειψη τοῦ ὑλικοῦ ἔργου, ζώντας τὴν κρυφὴ ζωὴ τῆς προσευχῆς, φανερὴ ὅμως στὸν Θεό.
- 87 Ὁ θεῖος Ἀπόστολος μᾶς προτρέπει νὰ ἐπιμένουμε στὴν πίστη, νὰ χαιρόμαστε ἐλπίζοντας στὰ μελλοντικά, καὶ νὰ δείχνουμε ὑπομονὴ κατὰ τὴν προσευχή¹⁷, γιὰ νὰ παραμένει σὲ μᾶς τὸ καλὸ τῆς χαρᾶς. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, ἄρα ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑπομένει δὲν εἶναι πιστός, καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν χαιρεται δὲν ἔχει καλὲς ἐλπίδες. Γιατὶ ἔχασε τὴν αἰτία τῆς χαρᾶς, τὴν προσευχή, ἐπειδὴ δὲν ἔδειξε ὑπομονὴ σ' αὐτήν.
- 88 Ἄν ὁ νοῦς ἀσχολούμενος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ ἐγκόσμους λογισμοὺς ἀπέκτησε τόση μεγάλη φιλία μ' αὐτοῦς, πόση οἰκειότητα δὲν θ' ἀποκτήσει μὲ τὴ συνεχὴ προσευχή; γιατί λέγει, σὲ ὅποια βρίσκεται τὸν περισσότερο καιρὸ ὁ νοῦς, σ' αὐτὰ καὶ ἀπλώνεται συνήθως.
- 89 Ὅπως ἀκριβῶς, ἀφοῦ ἀποχωρίσθηκε ὁ νοῦς τὴν παλαιὰ ἐποχὴ ἀπὸ τὴν κατοικία του, ξέχασε τὴ λαμπρότητα ποὺ λάμβανε ἀπὸ ἐκείνη, ἔτσι πρέπει τώρα νὰ λησμονήσει τὰ ἐδῶ, καὶ νὰ τρέξει πρὸ ἐκείνη τὴν κατοικία μὲ τὴν προσευχή.
- 90 Σὰν κάποιος νήπιος, ὡς πρὸς τοὺς μαστοὺς τῆς μητέρας του ποὺ στέρεψαν, θὰ βρεθεῖ ὁ νοῦς κατὰ τὴν προσευχή, μὴ ἔχοντας αὐτὴ τὴ δύναμη νὰ τὸν παρηγορήσει, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν ἄλλη, ποὺ παρέχει παρηγοριά, θὰ θρεθεῖ σὰν παιδί ποὺ ἀπὸ τὴν ἡδονὴ κοιμᾶται μέσα στὴν ἀγκαλιά της.
- 91 Ἐκεῖ, λέγει, δηλαδὴ στὸ πένθιμο κρεβάτι τῆς ἐνάρετης ζωῆς, σύμφωνα μὲ τὴ νύφη τοῦ Ἄσματος, θὰ πεῖ καὶ ἡ νύφη προσευχὴ πρὸς τὸν ἔραστή της· «θὰ σοῦ προσφέρω τοὺς μαστοὺς μου»¹⁸, ἂν μοῦ δώσεις ὀλοκληρωτικὰ τὸν ἑαυτό σου.
- 92 Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει φιλία πρὸς τὴν προσευχὴ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀπαρνήθηκε ὄλα τὰ ὑλικά.

18. Ἄσμα Ἄσμάτων 7, 13.

- 93 *Πλὴν ζωῆς καὶ πνοῆς, ἔξω τῶν ἄλλων γενοῦ ἐν εὐχῇ, εἰ θέλεις μετὰ μόνου γενέσθαι τοῦ νοῦ.*
- 94 *Νοῦ θεοφιλοῦς μαρτύριον εὐχῇ μονολόγιστος, καὶ λόγος καίριος ἔμφρονος λογισμοῦ, μονοειδῆς δὲ γεῦσις τῆς ἐλευθέρας εἴη αἰσθήσεως Ἐν τούτοις οὖν τοῖς τρισὶν ἐρρωῶσθαι τὰ τῆς ψυχῆς λέγεται.*
- 95 *Λεανθῆναι καλῶς δεῖ καὶ ἀπαλυθῆναι, ὥσπερ τῶν παιδίων, τὴν φύσιν τοῦ εὐχομένου, ὡς ἂν κατὰ τὴν ἐκείνων, καὶ ἡ τούτου εὐείκτως δέξηται τὴν ἐκ τῆς εὐχῆς ἐνταπτομένην ἀνάπτυξιν. Διὸ μὴ ἀμελεῖ, ὁ συναφθῆναι ταύτῃ φιλῶν.*
- 96 *Οὐ πάντες τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐν εὐχῇ κέκτηνται· ὁ μὲν τοῦτον, ὁ δὲ ἄλλον· ὁ μὲν εὐχεται, εἰ οἶόν τε, μετὰ τῆς εὐχῆς εἶναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ πάντοτε, ὁ δὲ καὶ πρὸς τὸ ὑπερβῆναι αὐτήν, ὁ δὲ ἵνα μὴ λογισμοῖς ἐν εὐχῇ περικόπτηται. Πάντες δὲ εὐχονται ἢ συντηρηθῆναι ἐν ἀγαθοῖς, ἢ μὴ συναπαχθῆναι κακοῖς.*
- 97 *Εἰ ἐξ εὐχῆς οὐδεὶς ἀταπεινώτος (συντριβεται ἐν ταπεινώσει καὶ γὰρ ὁ εὐχόμενος), οὐκ ἄρα ταπεινώσει προσεύχεται ὁ ἔξωθεν θρασυνόμενος.*
- 98 *Πρὸς τὴν χήραν τὴν πρὸς τὸν ὤμὸν τὴν δίκην κινουσαν κριτὴν ἀφορῶν ὁ εὐχόμενος, οὐκ ἐκκαθήσει ποτὲ διὰ τὴν βραδύτητα τῶν ἀγαθῶν ὑποσχέσεων.*
- 99 *Οὐ παραμείνει σοι εὐχῇ, τῷ πρὸς τὰ συλλογιζόμενα ἔσωθεν καὶ ὀμιλούμενα ἔξωθεν ἐμβραδύνοντι. Ἡ αὐτὴ δὲ ὀφθήσεται ὑποστρέφουσα, τῷ δι' αὐτὴν ὑποτεμνομένῳ τὰ πλείονα.*
- 100 *Εἰ μὴ εἰς λαγόνας ψυχῆς εἰσδύνουσι τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς, οὐκ ἂν εἰς τὰς τοῦ προσώπου σιαγόνας τὰ δάκρυα περικλυσθῆναι συγχωρηθήσονται.*
- 101 *Ἀνατελοῦσι γεωργῶ μὲν τὰ δράγματα, μὴ κατ' ὄψιν τῶν σπερμάτων ῥιφέντων τῆς γῆς, μοναχῶ δὲ τὰ δάκρυα ἀναδλύσουσιν, οὐκ ἀπονητὶ τῷ μετεροχομένῳ τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς.*
- 102 *Κλείς οὐρανῶν βασιλείας εὐχῆ· ταύτην ὁ κατέχων ὡς δεῖ, ὁρᾷ τὰ*

- 93 Ἐκτὸς ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὴν πνοή, ἀπομακρύνσου ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ τὴν προσευχή, ἃν θέλεις νὰ μείνεις μόνο μὲ τὸ νοῦ.
- 94 Ἀπόδειξη τοῦ θεοφιλοῦς εἶναι ἡ μονολόγιστη προσευχή, τοῦ φρόνιμου λογισμοῦ ὁ κατάλληλος στήν ὥρα λόγος, καὶ τῆς ἐλεύθερης αἰσθήσεως ἡ μοναδική γεύση. Μὲ αὐτὰ τὰ τρία λέγεται ὅτι εἶναι καλὴ ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς.
- 95 Πρέπει νὰ γίνεῖ πολὺ γαλήνια καὶ ἀπαλή, ὅπως ἀκριδῶς τῶν παιδίων, ἡ φύση ἐκείνου ποὺ προσεύχεται, ὥστε νὰ δεχθεῖ, κατὰ τὸν τρόπο ποὺ συμβαίνει στὰ παιδιά, εὐκόλα τὴν πνευματικὴ κατάσταση ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν προσευχή. Γι' αὐτὸ νὰ μὴ ἀμελεῖς, σὺ ποὺ ἀγαπᾷς νὰ ἔνωθεῖς μέσω αὐτῆς μὲ τὸν Θεό.
- 96 Δὲν ἔχουν ὅλοι τὸν ἴδιο σκοπὸ κατὰ τὴν προσευχή· ὁ ἓνας ἔχει αὐτόν, καὶ ὁ ἄλλος ἄλλον· ὁ ἓνας προσεύχεται νὰ εἶναι, ὅσο εἶναι δυνατό, ἡ καρδιὰ του πάντοτε ἔνωμένη μὲ τὴν προσευχή, ὁ ἄλλος τὸ ν' ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὁ ἄλλος γιὰ νὰ μὴ διακόπτεται κατὰ τὴν προσευχή ἀπὸ λογισμούς. Ὅλοι ὅμως ζητοῦν κατὰ τὴν προσευχή τους ἢ νὰ παραμείνουν στὰ καλά, ἢ νὰ μὴ ἀρπαχθοῦν ἀπὸ κακά.
- 97 Ἄν κανεῖς δὲν βγαίνει ἀπὸ τὴν προσευχή ἀταπείνωτος (γιατὶ πραγματικὰ συντριβεται μὲ ταπείνωση ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται), ἄρα δὲν προσεύχεται μὲ ταπείνωση ὅποιος φέρεται μὲ θρασύτητα ἔξω.
- 98 Ἐχοντας ὁ προσευχόμενος τὴ σκέψη του στὴ χήρα ἐκείνη ποὺ ζητοῦσε τὸ δίκιο τῆς ἀπὸ τὸν σκληρὸ δικαστή¹⁹, δὲν θὰ λιποψυχήσει ποτέ ποὺ ἀργοῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ ἀγαθὲς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ.
- 99 Δὲν θὰ παραμείνει σὲ σένα ἡ προσευχή, ποὺ δαπανᾷς τὸν καιρό σου ἀνώφελα στοὺς ἐσωτερικοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὶς ἐξωτερικὲς συνομιλίαι. Ἡ ἴδια θὰ φανεῖ νὰ ἐπιστρέφει σ' ἐκεῖνον ποὺ ἕξαιτίας τῆς περικόπτει τὰ περισσότερα.
- 100 Ἄν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς δὲν εἰσχωροῦν μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, δὲν θ' ἀφεθοῦν τὰ δάκρυα νὰ κατακλύσουν τὰ μάγουλα τοῦ προσώπου
- 101 Θὰ βλαστήσουν τὰ στάχυα τοῦ γεωργοῦ ἐκείνου ποὺ δὲν ἔρριξε τὸ σπόρο ἀπλῶς ἐπάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καὶ θ' ἀναβλύσουν τὰ δάκρυα στὸν μοναχὸ ἐκεῖνο ποὺ δὲν προσφεύγει χωρὶς κόπο στὰ λόγια τῆς προσευχῆς.
- 102 Κλειδὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ προσευχή· ἐκεῖνος ποὺ χρησιμοποιεῖ αὐτὴν ὅπως πρέπει, βλέπει τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπάρχουν σ'

ἐν αὐτῇ ἀποκείμενα ἀγαθὰ τοῖς φίλοις αὐτῆς· μόνα δὲ τὰ παρόντα περισκοπεῖ ὁ παρρησίαν ἐν ἐκείνῃ μὴ ἐσχηκώς.

103 Οὐ δύναται ὁ νοῦς ἐν καιρῷ τῆς εὐχῆς μετὰ παρρησίας λέγειν πρὸς τὸν Θεόν· «διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου· σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως», εἰ μὴ δειλίας καὶ ῥαθυμίας, πολυπυπνίας καὶ ἡδυφαγίας, ἐξ ὧν τὸ πταίειν, ἐπιθυμία τῶν κρειττόνων, ἀπορραγῆ.

104 Ἐξω τοῦ πρώτου καταπετάσματος ἴσταται ἐν εὐχῇ ὁ ῥεμβόμενος, ἔνδοθεν δὲ γίνεται ὁ μονολόγιστον ἐξανύων αὐτήν· μόνος δὲ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων παρέκνυψεν, ὁ μετὰ τῆς εἰρήνης τῶν φυσικῶν λογισμῶν καὶ τὰ περὶ τῆς πάντα νοῦν ὑπερεχούσης διασκεπτόμενος καὶ τινος ἐκεῖθεν θεοφανείας καταξιούμενος.

105 Ὅποταν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν σχολάσασα ἡ ψυχὴ συναφθῆ τῇ εὐχῇ, τότε οἰά τις φλόξ περικυκλώσασα ταύτην ἐκείνη, σίδηρον καθάπερ τὸ πῦρ, πεπυρακτωμένην ὅλην καθίστησιν. Καὶ ἔστι ψυχὴ μὲν ἡ αὐτή, οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἄπτῃ· οὐδὲ γὰρ ὁ πυρακτωθεὶς σίδηρος ταῖς ἔξωθεν ἐπαφαῖς.

106 Μακάριος ὁ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ οὕτωςι θεωρηθῆναι καταξιωθεὶς, καὶ τὸν αὐτοῦ φύσει πῆλινον ἀνδριάντα χάριτι πύρινον κατιδῶν.

Τοῖς μὲν εἰσαγομένοις βαρῦς, οἰά τις δεσπότης, ὁ νόμος ἐπίκειται τῆς εὐχῆς, τοῖς προκόψαι δὲ ὡς ἔρωσ, ὁ συνελαύνων πεινῶντα καθάπερ πολυτελεῆ πρὸς ἐστίασιν.

107 Τοῖς καλῶς μετερχομένοις τὴν πρακτικὴν, ποτὲ μὲν ἡ εὐχή, νεφέλη καθάπερ ἐπισκιάζουσα, τοὺς καυστικούς ἀπείργει ἐξ αὐτῶν λογισμούς· ποτὲ δὲ σταγόνας, οἷα δακρύων, τούτους ἐπιψεκάζουσα, δείκνυσι τὰ πνευματικὰ θεωρήματα.

108 Ἦδὺ μὲν ἡδυσμα κιθάρας τῆς κρονομένης ὑπὸ τινος ἔξωθεν εὐρεθήσεται, ψυχὴ δὲ, μὴ συνηχούσης αὐτῇ ἐν εὐχῇ τῆς ἐν πνεύματι μυστικῆς προσφωνήσεως, εὐκατάνηκτος οὐ πέφυκε γίνεσθαι. «Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἶδαμεν» καὶ τὰ ἐξῆς, εἰς τοῦτο ἐνάγει τὸν προσευχόμενον.

αὐτὴ γιὰ τοὺς φίλους τῆς· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει παρρησία κατὰ τὴν προσευχή, αὐτὸς προσέχει μόνο τὰ παρόντα.

103 Δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς νὰ λέγει μὲ παρρησία στὸν Θεό, «ἔσπασες τὰ δεσμά μου· σέ σένα θὰ προσφέρω θυσία δοξολογίας»²⁰, ἄν, ἀπὸ ἐπιθυμία γιὰ τὰ ἀνώτερα, δὲν ἐγκαταλείψει τὴ δειλία καὶ τὴ ραθυμία, τὴν πολυπνία καὶ τὰ εὐχάριστα φαγητά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται οἱ ἁμαρτίες.

104 Ἐξω ἀπὸ τὸ πρῶτο καταπετάσμα²¹ στέκεται ἐκεῖνος ποὺ κατὰ τὴν προσευχὴ ἀεροβατεῖ, περνᾷ μέσα ἀπὸ αὐτὸ ὅποιος τὴν κάνει μονολόγια, ἐνῶ μπαίνει στὰ ἅγια τῶν ἁγίων μόνο ὅποιος, μαζὶ μὲ τὴν εἰρήνη τῶν φυσικῶν λογισμῶν, φέρει στὴ σκέψη του καὶ ἐκεῖνα ποὺ ξεπερνοῦν κάθε νοῦ²², καὶ ἀξιῶνεται ἕξαιτίας αὐτοῦ κάποια θεοφάνεια.

105 Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἐνωθεῖ μὲ τὴν προσευχή, τότε περικυκλώνοντάς τὴν ἡ προσευχὴ σὰν φλόγα, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φωτιὰ τὸ σίδηρο, τὴν καθιστᾷ ὀλόκληρη πυρακτωμένη. Καὶ ἡ ψυχὴ τότε εἶναι ἡ ἴδια, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ τὴν ἀγγίξει πιά κανεὶς· γιὰτὶ οὔτε τὸ πυρακτωμένο σίδηρο δέχεται ἐξωτερικὸ ἄγγιγμα.

106 Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀξιῶθηκε στὴ ζωὴ αὐτὴ νὰ φθάσει σὲ τέτοια κατάσταση, καὶ νὰ δεῖ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ πύρινο τὸ ἀπὸ τὴ φύση του χωματένιο σῶμα του.

107 Στους ἀρχάριους ὁ νόμος τῆς προσευχῆς εἶναι, σὰν κάποιος δεσπότης, βαρὺς, ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν προκόψει εἶναι σὰν ἔρωτας, ποὺ τὸν ὀδηγεῖ σὰν πεινασμένο σὲ πλουσιοπάροχο συμπόσιο. Σὲ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν πρακτικὴ ἄσκηση-σωστά, ἡ προσευχὴ, σὰν σύννεφο ποὺ τοὺς ἐπισκιάζει, ἄλλοτε ἐμποδίζει ἀπ' αὐτοὺς τοὺς καυστικούς λογισμούς, καὶ ἄλλοτε, ψεκάζοντάς τους μὲ σταγόνες²³, σὰν μὲ δάκρυα, τοὺς δείχνει τὰ πνευματικὰ θεωρήματα.

109 Εἶναι γλυκεῖα βέβαια ἐξωτερικὰ ἢ μελωδία τῆς κιθάρας ποὺ κρούονται οἱ χορδές τῆς ἀπὸ κάποιον, ἐνῶ ψυχὴ, ποὺ δὲν ἠχεῖ κατὰ τὴν προσευχὴ μαζὶ μ' αὐτὴ καὶ ἡ μυστικὴ προσφώνηση τοῦ Πνεύματος, δὲν μπορεῖ νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ γλυκεῖα κατάνυξη. Γιὰτὶ τό, «δὲν γνωρίζομε πῶς πρέπει νὰ προσευχῶμαστε»²⁴ καὶ τὰ ἐξῆς, σ' αὐτὸ ὀδηγεῖ τὸν προσευχόμενο.

23. Πρβλ. Ἐξ. 13, 21.

24. Ρωμ. 8, 26.

ΓΝΩΣΤΙΚΑ

*Φωτίζεται νοῦς γνωστικῆς θεωρίας, πρὸς ὕψος ἀρθείς,
τοῖς δ' ἐπεντυχῶν λόγοις, σκοτίζεται δ' αὖ, ἐγκυλισθεὶς εἰς πάθος*

- 1 **Α**ναγκαῖον εἰδέναι τὸν γνωστικόν, πότε μὲν ὁ νοῦς αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν νοημάτων ἐστί, πότε δὲ εἰς τὴν τῶν λογισμῶν, καὶ πότε εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν. Καὶ ἐν ταύτῃ πάλιν, εἰ ἐν τοῖς κατὰ καιρὸν ἢ ἐν τοῖς παρὰ καιρὸν μᾶλλον εὐρίσκεται.
- 2 Ἐν νοήμασιν οὐκ ὦν ὁ νοῦς, ἐν λογισμοῖς πάντως ἐστίν. Ἐν λογισμοῖς δὲ ὦν, ἐν νοήμασιν οὐκ ἔστιν. Ἐν δὲ τῇ αἰσθήσει γινόμενος, μετὰ πάντων ἐστίν.
- 3 Διὰ τοῦ νοήματος μὲν ὁ νοῦς διέρχεται πρὸς τὰ νοητά, διὰ δὲ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὰ λογικά ὁ λόγος, πρὸς δὲ τὰ πρακτικά διὰ τῆς φαντασίας ἢ αἰσθησις.
- 4 Εἰς ἑαυτὸν ὁ νοῦς συναγόμενος, οὐδὲν οὔτε τῶν κατ' αἴσθησιν οὔτε τῶν κατὰ λογισμὸν θεωρεῖ. Γυμνοὺς δὲ νόας καὶ θείας ἀνγὰς βλυζούσας εἰρήνην τε καὶ χαρὰν.
- 5 Ἄλλο ὁ νοῦς τοῦ πράγματος, καὶ ἄλλο ὁ νοῦς αὐτοῦ, καὶ ἕτερον τὸ ὑπὸ τὴν αἴσθησιν ἀναγόμενον. Καὶ τὸ μὲν ἐστὶ οὐσία, τὸ δὲ συμβεβηκός, τὸ δὲ ἢ τοῦ ὑποκειμένου διαφορά.
- 6 Πολλὰς ὁδοὺς ἀνατέμνων ὁ νοῦς, ἀκόρεστος δείκνυται. Πρὸς μίαν δὲ συναγόμενος, τῆς εὐχῆς, πρὸ τῆς ἐντελείας στενοχωρούμενος φαίνεται, λιπαρῶν τὸν μέτοχον ἀπολυθῆναι πρὸς τὰ ἀφ' ὧν ἐξελέγηθεν.
- 7 Ἄνωθεν ἠγμένος ὁ νοῦς, οὐκ ἀναδραμεῖται αὐθις ἐκεῖσε, εἰ μὴ τελείαν τὴν κάτω ποιήσῃται καταφρόνησιν διὰ τῆς περὶ τὰ θεῖα σχολῆς.
- 8 Εἰ μὴ τὴν ψυχὴν σου δύνῃ μετὰ μόνων ποιῆσαι τῶν περὶ αὐτὴν λογισμῶν, κἂν τὸ σῶμά σου μονάζειν ἀνάγκασον τὴν περὶ αὐτὸ ἀθλιό-

ΓΝΩΣΤΙΚΑ

Φωτίζεται ὁ νοῦς πού ἀνέβηκε στοῦ ὕψους τῆς γνωστικῆς θεωρίας, μελετώντας τοὺς λόγους αὐτοῦς, καὶ σκοτίζεται πάλι ἂν κυλισθεῖ σὲ πάθος

- 1 **Π**ρέπει ὁ γνωστικὸς νὰ γνωρίζει, πότε ὁ νοῦς του βρίσκεται στοῦ χῶρου τῶν νοημάτων, πότε στοῦ χῶρου τῶν λογισμῶν, καὶ πότε στοῦ χῶρου τῆς αἴσθησεως, καὶ ἐπίσης βρισκόμενος στοῦ χῶρου τῆς αἰσθήσεως, νὰ γνωρίζει ἂν βρίσκεται σὲ πράγματα τοῦ καιροῦ αὐτῆς, ἢ μᾶλλον σὲ παράκαιρα.
- 2 Ἐὰν ὁ νοῦς δὲν ἀσχολεῖται μὲ νοήματα, ἀσχολεῖται ὅπωςδήποτε μὲ λογισμούς. Ἀσχολούμενος μὲ λογισμούς, δὲν ἀσχολεῖται μὲ νοήματα. Ἐνῶ ἀσχολούμενος μὲ τὴν αἴσθησι, ἀσχολεῖται μὲ ὅλα.
- 3 Μὲ τὸ νόημα ὁ νοῦς μεταβαίνει πρὸς τὰ νοητὰ, μὲ τὸ λογισμὸ μεταβαίνει τὸ λογικὸ στὰ λογικὰ, καὶ μὲ τὴ φαντασία ἢ αἴσθησι μεταβαίνει στὰ πρακτικὰ.
- 4 Ὅταν ὁ νοῦς συγκεντρώνεται στὸν ἑαυτὸ του, δὲν θεωρεῖ τίποτε οὔτε ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ, οὔτε ἀπὸ τὰ λογικὰ, ἀλλὰ γυμνὰ νοερὰ πνεύματα καὶ θεῖες λάμπεις, πού ἀναβλύζουν εἰρήνη καὶ χαρὰ.
- 5 Ἄλλο εἶναι αὐτὸ πού εἶναι τὸ πρῶτο, ἄλλο ἢ σημασία του, καὶ ἄλλο αὐτὸ πού ἀντιλαμβάνεται ἢ αἴσθησι. Τὸ πρῶτο εἶναι οὐσία, τὸ δεύτερο συμβεβηκὸς, καὶ τὸ τελευταῖο ἢ διαφορὰ τοῦ ὑποκειμένου.
- 6 Διασκορπιζόμενος ὁ νοῦς σὲ πολλοὺς δρόμους, γίνεται ἀχόρταγος, ἐνῶ ὅταν συγκεντρώνεται σὲ ἕναν, τῆς προσευχῆς, προτοῦ φθάσει στὴν τελειότητα φαίνεται νὰ στενοχωρεῖται, ἐκλιπαρώντας ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο ἀνήκει ν' ἀφεθεῖ ἐλεύθερος καὶ νὰ μεταβεῖ σ' ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχει ἔρθει.
- 7 Ἐχοντας ὁ νοῦς τὴν ἀρχὴ του ψηλά, δὲν θὰ ἐπιστρέψει πάλι ἐκεῖ, ἂν δὲν περιφρονήσει τελείως τὰ κάτω μὲ τὴν ἀσχολία του μὲ τὰ θεῖα.
- 8 Ἄν δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις τὴν ψυχὴ σου ν' ἀσχολεῖται μόνο μὲ τοὺς λογισμοὺς τοὺς σχετικοὺς μ' αὐτὴν, ἀνάγκασε τουλάχιστο τὸ

τητα διὰ παντός ἐννοούμενος. Οὕτω γὰρ τῷ χρόνῳ, ἐλέει Θεοῦ, καὶ πρὸς τὸ πρῶτον ἀναδραμεῖν δυνήσῃ τῆς εὐγενείας ἀξίωμα.

- 9 Ὁ μὲν πρακτικὸς ὑποτάσσειν τὸ νοῦν εὐκόλως δύναται τῇ εὐχῇ, ὁ δὲ θεωρητικὸς τὴν εὐχὴν τῷ νοῖ. Ὁ μὲν ἀπὸ τῶν φαινομένων συστέλλων σχημάτων τὴν αἴσθησιν, ὁ δὲ τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς ἐγκεκρυμμένους τοῖς σχήμασι λόγους μεταδιβάζων. Καὶ ὁ μὲν σωμάτων πείθει λόγους τὸν νοῦν ἀγνοεῖν, ὁ δὲ ἀσωμάτων κατανοεῖν. Ἀσώματα δὲ εἰσι λόγοι σωμάτων, ιδιότητές τε καὶ οὐσίαι αὐτῶν.
- 10 Ὅταν τὸν νοῦν σου τῆς τῶν σωμάτων καὶ χρημάτων καὶ βρωμάτων ἠδυπαθείας ἐλευθερώσῃς, τότε καὶ ὅπερ ἂν ποιῆς, δῶρον καθαρὸν τῷ Θεῷ λογισθήσεται. Ἀντιδοθήσεται δέ σοι, τὸ διανοιγῆναι τοὺς τῆς καρδίας σου ὀφθαλμοὺς καὶ τρανῶς ἐμμελετᾶν τοὺς ἐγγεγραμμένους ἐν αὐτῷ λόγους Θεοῦ, οἵτινες ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ νοητῷ σου λογισθήσονται λάρυγγι τῇ ἀπ' αὐτῶν ἐκδιδομένη ἠδύτητι.
- 11 Οὐ δυνήσῃ σωμάτων καὶ χρημάτων καὶ τῆς τῶν οὐκ ἀναγκαίων βρωμάτων ἐπιθυμίας ὑπέρτερον ποιῆσαι τὸν νοῦν, εἰ μὴ ἐν τῇ καθαρᾷ τῶν δικαίων χώρᾳ εἰσάξῃς αὐτόν, καθ' ἣν, ἣ τε τοῦ θανάτου καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη ἐπαναβλήσασα, ἀπὸ γηίνης καρδίας ἀπαλείψει πᾶν ἐπιθυμίας ἀνάστημα.
- 12 Οὐδὲν οὔτε ἐννοίας θανάτου φοβερώτερον, οὔτε Θεοῦ μνήμης θαυμασιώτερον. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ λύπης σωτηριώδους παρεκτική, ἡ δὲ εὐφροσύνης χαριστική. «Ἐμνήσθην» γὰρ, φησὶν ὁ Προφήτης, «τοῦ Θεοῦ καὶ ἠὺφράνθην». Καὶ ὁ σοφός «μυμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ οὐχ ἁμαρτήσης». Ἀδύνατον δὲ τοῦ δευτέρου τινὰ ἐν κατασχέσει γενέσθαι, μὴ πείραν τῆς τοῦ προτέρου λαβόντα στρυφνότητος.
- 13 Ἔως ἂν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ ἴδῃ ὁ νοῦς, οὐ δύναται ἡ ψυχὴ λέγειν ἐν αἰσθήσει αὐτῆς «ἐγὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, τερφθήσομαι ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ». Κάλυμμα γὰρ κεῖται τὸ τῆς φιλαυτίας ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῆς, πρὸς τὸ μὴ ἀνακαλυφθῆναι αὐτῇ τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, ἅτινά εἰσιν οἱ λόγοι τῶν

1. Ψαλμ. 118, 103.

4. Β' Κορ. 3, 18.

2. Ψαλμ. 76, 4.

5. Ψαλμ. 34, 9.

3. Σοφ. Σειρ. 7, 36.

σῶμά σου νὰ μονάζει, σκεπτόμενος γιὰ πάντα τὴν ἀθλιότητά του. Γιατὶ ἔτσι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιστρέψεις καὶ πρὸς τὸ ἀρχικὸ ἀξίωμα τῆς εὐγένειάς σου.

9 Ὁ πρακτικὸς μπορεῖ νὰ ὑποτάσσει τὸ νοῦ του εὐκόλα στὴν προσευχή, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς τὴν προσευχὴ στὸ νοῦ. Ὁ πρῶτος περιορίζοντας τὴν αἴσθησι ἀπὸ τὰ φαινόμενα σχήματα, ἐνῶ ὁ δεύτερος μεταφέροντας τὴν ψυχὴ πρὸς τοὺς λόγους ποὺ εἶναι κρυμμένοι μέσα στὰ σχήματα. Καὶ ὁ πρακτικὸς πείθει τὸ νοῦν ν' ἀγνοεῖ τοὺς λόγους τῶν σωμάτων, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς νὰ κατανοεῖ τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων. Ἀσώματα εἶναι οἱ λόγοι τῶν σωμάτων, οἱ ἰδιότητες καὶ οὐσίες αὐτῶν.

10 Ὅταν ἔλευθερώσεις τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴν ἡδυπάθεια τῶν σωμάτων, τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαγητῶν, τότε καὶ ὅ,τιδήποτε κάνεις, θὰ θεωρηθεῖ δῶρο καθαρὸ στὸν Θεό, καὶ θὰ σοῦ δοθεῖ σὰν ἀντίδωρο τὸ νὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια τῆς καρδιάς σου καὶ νὰ μελετᾷς ὀλοκάθαρα τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι γραμμένοι σ' αὐτόν, οἱ ὁποῖοι θὰ σοῦ φανοῦν στὸν νοητὸ λάρυγγά σου πιὸ γλυκεῖς ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθρα¹, ἀπὸ τὴ γλυκύτητα ποὺ βγαίνει ἀπ' αὐτοὺς.

11 Δὲν θὰ μπορέσεις ν' ἀνεβάσεις τὸ νοῦ σου πάνω ἀπὸ τὰ σώματα, τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἐπιθυμία τῶν μὴ ἀναγκαίων φαγητῶν, ἂν δὲν τὸν εἰσαγάγεις στὴν καθαρὴ χώρα τῶν δικαίων, ὅπου, ἀφοῦ ἀναβλαστήσει καὶ πάλι καὶ ἡ μνήμη τοῦ θανάτου καὶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐξαλείψει ἀπὸ τὴ γήινη καρδιὰ κάθε βλάστημα ὑλικῆς ἐπιθυμίας.

12 Δὲν ὑπάρχει τίποτε οὔτε πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ θανάτου, οὔτε πιὸ ἀξιοθαύμαστο ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἡ μνήμη τοῦ θανάτου γίνεται πρόξενη σωτήριας λύπης, ἐνῶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ χαρίζει εὐφροσύνη. Γιατὶ λέγει ὁ προφήτης· «ἔφερα στὴ μνήμη μου τὸν Θεὸ καὶ εὐφράνθηκα»². Καὶ ὁ σοφὸς λέγει· «νὰ θυμᾶσαι τὰ τελευταῖα σου, καὶ δὲν θὰ ἁμαρτήσεις»³. Εἶναι ἀδύνατο κάποιος νὰ ἐπιτύχει τὸ δεύτερο, ἂν δὲν γνωρίσει προηγουμένως τὴν πικρὴ γεύση τοῦ πρώτου.

13 Μέχρι ποῦ νὰ μπορέσει ὁ νοῦς νὰ δεῖ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο⁴, δὲν μπορεῖ ἡ ψυχὴ νὰ λέγει μὲ συναίσθησή της· «ἐγὼ θὰ νιώσω ἀγαλλίασι ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ γεμίσω ἀπὸ εὐφροσύνη γιὰ τὴ σωτηρία μου ἐξαιτίας του»⁵. Γιατὶ τὸ κάλυμμα τῆς φιλαυτίας καλύπτει τὴν καρδιά της, γιὰ νὰ μὴ τῆς γίνουν φανερὰ τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ λόγοι τῶν δημιουργημάτων, τὸ

γεγονότων, ὅπερ ἐξ αὐτῆς οὐ περιαιρεῖται, ἐκουσίων πόνων καὶ ἀκουσίων χωρίς.

14 Οὐ μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου φυγὴν, ἣτις ἐστὶν ἢ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία, οὐδὲ μετὰ τὴν τῆς θαλάσσης διάβασιν, τῆς κατὰ σχέσιν λέγω δουλείας, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβήν, μεταξὺ κειμένην ἐνεργημάτων καὶ κινήσεων κακίας, τοῦ Ἰσραὴλ ὁ δημαγωγὸς κατασκοπεῖν δύναται τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀπάθεια, τὴν ὀπτικήν ἀποστέλλον καὶ ἐποπτικήν αὐτοῦ δύναμιν.

15 Οἱ μὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ καθήμενοι, τουτέστιν ἐν τῇ τῶν παθῶν ἀνενεργησία, ἀκοῇ μόνῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἔχουσι τὰ ἀγαθὰ γῆς· οἱ δὲ τὰ ἐν ἐκείνῃ σκοπήσαντες, ἐν περινοίᾳ δηλονότι ψιλῆ, τῆς τῶν ὄρωμένων θεωρίας γεγόνασιν· οἱ δὲ καταξιωθέντες ἐν αὐτῇ εἰσελθεῖν, ὅλη αἰσθήσει τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρεόντων, ὡς γάλα καὶ μέλι, τῆς πρώτης, φημί, καὶ δευτέρας θεωρίας λόγων, ἐνεφορήθησαν.

16 Οὕτω συνεσταυρώθη Χριστῷ, ὁ ἔτι φυσικὰς κινήσεις ἔχων σαρκός, οὐδὲ συνετάφη, ὁ ψυχικὰς ἐνθυμήσεις ἐπισυρόμενος. Πῶς οὖν συναναστῆ αὐτῷ ὁ τοιοῦτος ἐν καινότητι ζωῆς πολιτεύεσθαι;

17 Τριῶν οὐσῶν τῇ ψυχῇ περιεκτικωτέρων ἀρετῶν, νηστείας, εὐχῆς τε καὶ σιωπῆς, ἀναγκαῖον τὸν μὲν ἐξ εὐχῆς λύεσθαι μέλλοντα εἰς τινα φυσικὴν θεωρίαν ἐπαναπαύεσθαι, τὸν δὲ ἐκ σιωπῆς εἰς ἠθικὴν ὁμιλίαν, εἰς δευτέραν δὲ κεχαρισμένην τροφήν τὸν νηστεύοντα.

18 Ἐν τοῖς θείοις ἕως ὑπάρχει ὁ νοῦς, σώζει τὸ καθ' ὁμοίωσιν, ἀγαθός τε καὶ συμπαθὴς εὐρισκόμενος Ἐν δὲ τοῖς κατ' αἰσθησιν γεγονώς, εἰ μὲν εὐκαιρῶς καὶ προσηκόντως κατέρχεται, πείραν διδούς καὶ λαμβάνων, εὐρωστῶν αὐθις πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέρχεται. Παρὰ δὲ τὸν καιρὸν καὶ τὴν χρεῖαν, ὅστις στρατηγὸς ἀπερίσκεπτος εὐρεθήσεται, τὸ πολὺ αὐτοῦ ὑποτεμνόμενος τῆς δυνάμεως ἐν τῷ μάχεσθαι.

19 Ὁ ἐν ἡμῖν ἐγκεκρυμμένος τῆς ἀπαθείας παράδεισος εἰκὼν ἐστὶ τοῦ μέλλοντος τοὺς δικαίους ὑποδέχεσθαι. Πλὴν οὐ πάντες ἐκείνου

6. Ἰησ. Ναυῆ 2, 1-3.

7. Ἐξ. 3, 8.

8. Πρβλ. Γαλ. 2, 20.

ὁποῖο δὲν θ' ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτὴν χωρὶς ἐκούσιους καὶ ἀκούσιους κόπους.

- 14 Δὲν μπορεῖ ὁ ἡγέτης τοῦ Ἰσραὴλ νὰ κατασκοπεύσει τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας⁶, πὺ εἶναι ἡ ἀπάθεια, στέλλοντας σὰν κατασκόπους τὴν ὀπτική καὶ ἐποπτική του δύναμη, μετὰ τὴ φυγὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, δηλαδή τὴν ἔμπρακτη ἁμαρτία, οὔτε μετὰ τὴ διάβαση τῆς θάλασσης, δηλαδή τὴ δουλεία στὰ ὑλικά, ἀλλὰ μετὰ τὴ διαμονὴ του στὴν ἔρημο, πὺ βρίσκειται ἀνάμεσα στὰ ἐνεργήματα καὶ τὰ κινήματα τῆς κακίας.
- 15 Ἐκεῖνοι πὺ κάθονται στὴν ἔρημο, δηλαδή στὴν ἀπραξία τῶν παθῶν, μὲ τὴν ἀκοὴ μόνο γνωρίζουν τὰ ἀγαθὰ τῆς μακάριος ἐκείνης γῆς, ἐνῶ ἐκεῖνοι πὺ κατασκόπευσαν τὰ ἀγαθὰ πὺ ὑπάρχουν σ' ἐκείνη, εἶναι φανερό ὅτι ἔλαβαν μιὰ ἀπλή γνώση μὲ τὴ θεωρία τῶν ὄσων εἶδαν· ἐκεῖνοι ὅμως πὺ καταξιώθηκαν νὰ εἰσέλθουν σ' αὐτὴ, γέμισαν μὲ ὅλη τὴν αἴσθησή τους ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ πὺ τρέχουν, σὰν γάλα καὶ μέλι⁷, ἀπὸ αὐτὴν, ἐννοῶ ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς πρώτης καὶ δεύτερης θεωρίας.
- 16 Δὲν σταυρώθηκε ἀκόμα μὲ τὸν Χριστὸ⁸ ἐκεῖνος πὺ ἔχει ἀκόμα τὶς φυσικὲς κινήσεις τῆς σάρκας, οὔτε ἔχει ταφεῖ μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ ὁποῖος σύρει ἀπὸ πίσω του ψυχικὲς ἐνθυμήσεις. Πῶς λοιπὸν θ' ἀναστηθεῖ ἓνας τέτοιος μαζὶ μ' Αὐτὸν γιὰ νὰ ζεῖ στὴν καινούργια ζωὴ⁹;
- 17 ὄντας τρεῖς οἱ περιεκτικώτερες ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, ἡ νηστεία, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ σιωπὴ, εἶναι ἀνάγκη ἐκεῖνος πὺ πρόκειται νὰ διακόψει τὴν προσευχὴ του, νὰ ἐπαναπαύεται σὲ κάποια φυσικὴ θεωρία, ἐκεῖνος πὺ πρόκειται νὰ διακόψει τὴ σιωπὴ του ν' ἀσχολεῖται μὲ ἡθικὴ ὁμιλία, καὶ ἐκεῖνος πὺ πρόκειται νὰ διακόψει τὴ νηστεία του νὰ καταφεύγει σὲ τροφὴ πὺ δὲν εἶναι καὶ τόσο πολὺ ἐπιθυμητή.
- 18 Ὅσο ὁ νοῦς εἶναι προσηλωμένος στὰ θεῖα, διατηρεῖ τὴν ὁμοίωσή του μὲ τὸν Θεὸ, ὄντας ἀγαθὸς καὶ συμπαθής. Ὅταν ὅμως μεταφερθεῖ στὰ αἰσθητά, ἂν προσφεύγει σ' αὐτὰ στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ ὅπως πρέπει, δίνοντας καὶ ἀποκτώντας ἐμπειρία, ἐπιστρέφει πάλι στὸν ἑαυτὸ του μὲ εὐρωστία. Προσφεύγοντας ὅμως σ' αὐτὰ παρὰκαιρὰ καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη, θὰ βρεθεῖ σὰν στρατηγὸς ἀπερίσκεπτος, χάνοντας τὴ μεγάλη δυνάμη του στὴ μάχη.
- 19 Ὁ παράδεισος τῆς ἀπάθειας πὺ εἶναι μέσα μας κρυμμένος εἶναι εἰκόνα ἐκείνου πὺ πρόκειται νὰ ὑποδεχθεῖ τοὺς δίκαιους. Ἄλλ' ὅμως

9. Πρὸβλ. Ρωμ. 6, 4.

ἐκτὸς εὐρεθήσονται, ὅσοι ἐντὸς τοῦ ἐμπεριεχομένου γενέσθαι οὐκ ἴσχυσαν.

- 20 Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ξένας τὰς ἑαυτοῦ ἀκτῖνας ἐξ οἰκίας κεκλεισμένης καθίστησι. Οὐκ ἂν δὲ τὰς γλυκείας ὁ νοητὸς ἐπαφήσῃ τῇ προσδεχομένη μὲν, μὴ κεκλεισμένας δὲ ἐχούσῃ τὰς αἰσθήσεις ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ψυχῇ.
- 21 Γνωστικός ἐστὶν ὁ τὰς μὲν καταβάσεις αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς, ταπεινοπρεπῶς δὲ τῆς ψυχῆς τὰς ἀναβάσεις διατιθέμενος.
- 22 Μέλιττα μὲν λειμῶνας περινοστοῦσα, ἐκεῖθεν τῷ μέλιτι τὰς ἀφορμὰς προσπορίζειται, ψυχὴ δὲ αἰῶνας περινοστοῦσα ποικίλους, αὐτόθεν τὸν γλυκασμὸν τῇ διανοίᾳ ἐνίησιν.
- 23 Ἡ ἐμφαγοῦσα μὲν ἔλαφος ὄφεις, ἰὼν τοῦ σβέσαι πρὸς ὑδάτων τρέχει πηγὰς· ψυχὴ δὲ ἡ θέλεσι θείοις τρωθεῖσα, ἄπανστον ἔλκει τὸν πρὸς τὸν τρώσαντα ἔρωτα.
- 24 Ψιλοὶ μὲν λογισμοὶ τῇ μοναδικῇ ζωῇ ἐπιφύονται, ἐπιλογισμοὶ δὲ τῇ δυαδικῇ, τῇ δὲ πολυσχιδεῖ ψυχῇ λογισμοὶ μὲν ἀπελήλανται, νόες δὲ μόνον γυμνοὶ σωμάτων αὐτῇ προσπελάζοντες τοὺς περὶ προνοίας καὶ κρίσεως λόγους, ὡς τινα θεμέλια γῆς ἀνακαλύπτοντες αὐτῇ ἐμφανίζουσιν.
- 25 Ἐν τῇ δυαδικῇ ζωῇ τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ἀπλῶς ὄρασθαι οὐ πέφυκε· τοῦτο γὰρ ἐν τῇ μοναδικῇ εὐρεθήσεται, καθ' ἣν ἄρρενος καὶ θηλείας διαφορά, διὰ τὸ καθ' ὁμοίωσιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐ γνωσθήσεται.
- 26 Οἱ λογισμοὶ οὔτε τοῦ ἀλόγου μέρους εἰσὶ τῆς ψυχῆς (οὐ γὰρ ἐστὶ λογισμὸς ἐν ἀλόγοις), οὔτε τοῦ νοεροῦ (ἐπεὶ μηδὲ ἐν ἀγγέλοις)· αὐτῆς δὲ τῆς λογικῆς ὄντες γεννήματα, ὡς κλίμακι τῇ φαντασίᾳ χρώμενοι, ἀναβαίνουσι μὲν πρὸς τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως, τὰ ἐκείνης αὐτῷ ἀπαγγέλλοντες, καταβαίνουσι δὲ πρὸς αὐτὴν ἐξ αὐτοῦ, τὰ ἐκείνου ὑποτιθέμενοι.
- 27 Ὡς τινες ἐκ θυθοῦ ἀναφερόμενοι καὶ τινος εἰς βοήθειαν ἐπιλαβέσθαι πειρώμενοι, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ εὐρεθήσονται, ὀλκάδος καθάπερ κινδυνευούσης τῆς κακίας δακρῶν κατακλυσμῷ.

δέν θά βρεθοῦν ὅλοι ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅσοι δέν μπόρεσαν νὰ εἰσέλθουν σ' αὐτὸν ποὺ ὑπάρχει μέσα μας.

- 20 Ὁ αἰσθητὸς ἥλιος κρατᾷ τις ἀκτίνες τοῦ ἔξω ἀπὸ τὴν κλειστὴ οἰκία. Καὶ ὁ νοητὸς δέν θ' ἀφήσει τις γλυκειῆς ἀκτίνες τοῦ νὰ μποῦν στὴν ψυχὴ ποὺ τὸν περιμένει βέβαια, ἀλλὰ δέν ἔχει κλειστὲς τις αἰσθήσεις γιὰ τὰ ὄρατὰ πράγματα.
- 21 Γνωστικὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάνει τις καταβάσεις τοῦ στὰ ὑλικά μὲ μεγαλοπρέπεια, καὶ μὲ ταπείνωση τις ἀναβάσεις τῆς ψυχῆς τοῦ στὰ πνευματικά.
- 22 Ἡ μέλισσα περιερχόμενη τὰ λιβάδια, βρίσκει σ' αὐτὰ τις πηγές ἀπ' ὅπου μαζεύει τὸ μέλι· ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, περιτρέχοντας τοὺς διάφορους αἰῶνες, μεταφέρει καὶ εἰσάγει στὴ διάνοια τὴ γλυκύτητα ἀπὸ αὐτούς.
- 23 Τὸ ἐλάφι ποὺ ἔφαγε φίδια, τρέχει στὶς πηγές τῶν ὑδάτων γιὰ νὰ σθήσει τὴν πίκρα τοῦ ἀπὸ τὸ δηλητήριο· καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ λαβώθηκε ἀπὸ τὰ θεῖα βέλη, φέρει ἀκατάπαυστο τὸν ἔρωτὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὴν πλήγωσε.
- 24 Στὴ μοναχικὴ ζωὴ γεννιοῦνται ἀπλοὶ λογισμοί, στὴ συζυγικὴ ζωὴ καὶ ἄλλοι ἐπιπλέον λογισμοί, ἐνῶ στὴν πολυμερῆ ψυχὴ οἱ λογισμοὶ ἔχουν διωχθεῖ, καὶ μόνο ἀσώματοι νόες τὴν πλησιάζουν ἀποκαλύπτοντάς τῆς, σὰν κάποια θεμέλια τῆς γῆς, τοὺς λόγους τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσεως.
- 25 Στὴ συζυγικὴ ζωὴ τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ δέν μποροῦν νὰ βλέπονται χωρὶς ἐμπάθεια· γιὰ αὐτὸ συναντᾶται μόνο στὴ μοναχικὴ ζωὴ, στὴν ὁποία, λόγῳ τῆς ὁμοίωσης μὲ τὸν Θεὸ καὶ χάρις στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ, δέν ὑπάρχει διαφορὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ¹⁰.
- 26 Οἱ λογισμοὶ οὔτε στὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς ἀνήκουν (γιατὶ δέν ὑπάρχει λογισμὸς στὰ ἄλογα), οὔτε στὸ νοερὸ (ἀφοῦ οὔτε στοὺς ἀγγέλους ὑπάρχουν), ἀλλ', ὄντας γεννήματα τῆς λογικῆς τῆς καὶ χρησιμοποιώντας ὡς κλίμακα τὴ φαντασία, ἀνεβαίνουν στὸ νοῦ ἀπὸ τὴν αἴσθησι, γνωστοποιώντας σ' αὐτὸν ὅσα ἔχουν σχέσι μ' αὐτήν, καὶ κατεβαίνουν σ' αὐτὴ ἀπὸ τὸ νοῦ, ὑποβάλλοντας σ' αὐτὴ ὅσα ἔχουν σχέση μ' αὐτόν.
- 27 Οἱ πονηροὶ λογισμοὶ θά μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν σὰν κάποιους ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ βυθὸ καὶ προσπαθοῦν νὰ βροῦν ἀπὸ κάπου βοήθεια γιὰ νὰ σωθοῦν, ὅταν ἡ κακία σὰν πλοῖο κινδυνεύει νὰ καταποντισθεῖ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τῶν δακρύων.

- 28 Κατὰ τὴν ὑποκειμένην ποιότητα τῆς ψυχῆς, ἢ ὡς πειραταὶ καταποντίζουσιν, ἢ ὡς ἐρέται συμβοηθεῖν κινδυνευοῦσι οἱ περὶ αὐτὴν συνάγονται λογισμοί· οἱ μὲν πρὸς πέλαγος ἔλκοντες τῶν ἀπρεπῶν λογισμῶν, οἱ δὲ τὴν ἄσσον παρεκλεγόμενοι, πρὸς γαληνίους ἀκτὰς τὴν ναῦν ἀποκείλουσιν.
- 29 Ἐβδομον τὸν τῆς κενοδοξίας λογισμὸν ὄντα, ἢ ἐφιεμένη ὡς ἔσχατον ἀποβαλέσθαι ψυχὴ, εἰ μὴ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἀπεκδύσεται, οὐ δύνησεται τὸν μετ' αὐτοὺς ὄγδοον ἐπενδύσασθαι, ὃν καὶ οἰκητήριον οὐράνιον καλεῖν οἶδεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ διὰ στεναγμῶν ἐπενδύεσθαι δύνασθαι τοῖς δι' αὐτὸ τῶν ὑλικῶν γυμνητεύουσιν.
- 30 Τῇ μὲν τελείᾳ εὐχῇ ἀγγελικοὶ παραβάλλειν πεφύκασιν λογισμοί, τῇ δὲ μέσῃ πνευματικοί, τῇ εἰσαγωγικῇ δὲ οἱ φυσιολογικοί.
- 31 Ὡσπερ τὸ εὐγενές τοῦ κόκκου διὰ τοῦ στάχους, οὕτω καὶ τὸ εἰλικρινές τῆς θεωρίας διὰ προσευχῆς ἐμφανίζεσθαι εἴωθε. Κέκτηται δὲ ὁ μὲν εἰς ἀποτροπὴν ὀρνέων τῶν σπερμολόγων, οἷά τινα δόρατα, τοὺς περιστοιχοῦντας ἀνθήρικας, ὁ δὲ τοὺς φιλοσοφοῦντας ἐν πειρασμοῖς λογισμοὺς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀναίρεσιν.
- 32 Τὰ μὲν ὁρώμενα τῆς ψυχῆς διὰ τὴν πρᾶξιν περιηρογυρωμένα πτέρυγες περιστερεῶς καθάπερ εἰσὶ, τὰ δὲ νοούμενα, φημί δὲ τὰ μετάφρενα διὰ τὴν θεωρίαν, ὡς ἐν χλωρότητι χρυσοῦ καθίστανται. Ἡ γὰρ μὴ ὠραιωθεῖσα ψυχὴ πετασθῆναι καὶ καταπαῦσαι οὐ δύναται, ἔνθα πάντων τῶν εὐφραينوμένων ἡ κατοικία ἐστίν.

- 28 Ἐνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῆς ψυχῆς, οἱ λογισμοὶ συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ αὐτὴν ἢ ὡς πειρατές νὰ τὴν καταποντίσουν, ἢ ὡς κωπηλάτες νὰ τὴ βοηθήσουν ὅταν κινδυνεύει, οἱ πρῶτοι σύροντάς τιν πρὸς τὸ πέλαγος τῶν ἀπρεπῶν λογισμῶν, ἐνῶ οἱ δεύτεροι, ἐκλέγοντας τὴν πλησιέστερη ἀκτὴ, ἀράζουν τὸ πλοῖο σὲ γαλήνιες ἀκτές.
- 29 Ὅντας ἡ κενοδοξία ὁ ἕβδομος λογισμὸς, ἡ ψυχὴ ποὺ ἐπιθυμεῖ ν' ἀποβάλλει αὐτὸν ὡς τὸν τελευταῖο, ἂν δὲν ἀποτινᾷξει ἀπὸ πάνω τῆς τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν λογισμοὺς, δὲν θὰ μπορέσει νὰ φορῆσει τὸν μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ὄγδοο λογισμὸ, τὸν ὁποῖο ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὀνομάζει «οὐράνιο κατοικητήριον»¹¹, καὶ τὸν ὁποῖο μὲ τοὺς στεναγμοὺς του μποροῦν νὰ τὸν φοροῦν ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ χάρη του ἀπογυμνώνονται ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα.
- 30 Στὴν τέλεια προσευχὴ ἔρχονται συνήθως ἀγγελικοὶ λογισμοί, στὴ μεσαία οἱ πνευματικοί, καὶ στὴν εἰσαγωγικὴ οἱ φυσιολογικοί.
- 31 Ὅπως ἀκριβῶς ἡ εὐγένεια τοῦ σπόρου γίνεται φανερὴ μὲ τὸ στάχυ, ἔτσι καὶ τὸ γνήσιο τῆς θεωρίας φανερόνεται συνήθως μὲ τὴν προσευχὴ. Τὸ στάχυ γιὰ νὰ ἀποτρέπει τὰ πουλιὰ ποὺ τρῶνε σπόρους, ἔχει, σὰν κάποια δόρατα, τὰ ἄγανα ποὺ τὸ περιστοιχίζουν, ἐνῶ ὁ προσευχόμενος ἔχει τοὺς λογισμοὺς ποὺ φιλοσοφοῦν κατὰ τὴν ὥρα τῶν πειρασμῶν γιὰ νὰ τοὺς ἀναιρέσουν.
- 32 Τὰ ὄρατὰ τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἔχουν σχέση μὲ τὴν πράξη, εἶναι περιαργυρωμένα καὶ σὰν φτερὰ περιστεριοῦ, ἐνῶ τὰ νοούμενα, δηλαδή τὰ πίσω ποὺ δὲν φαίνονται, ἐπειδὴ ἔχουν σχέση μὲ τὴν θεωρία, μοιᾶζουν μὲ χρυσὸ ποὺ ἀκτινοβολεῖ. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἀπέκτησε αὐτὴν τὴν ὠραιότητα, δὲν μπορεῖ νὰ πετάξει καὶ ν' ἀναπαυθεῖ¹², ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἡ κατοικία ὅλων ἐκείνων ποὺ εὐφραίνονται¹³.

1. Πρὸβλ. Β' Κορ. 5, 2-4.

3. Πρὸβλ. Ψαλμ. 54, 7.

3. Ψαλμ. 86, 7.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

*Λειμών ἐνθάδε, καρπῶν πεπληρωμένος
πνευματικῆς πράξεως καὶ θεωρίας*

- 33 Ἀπαρχὰς ἄλωνος καὶ ληνοῦ, πάλαι μὲν τοῖς παλαιοῖς προσφέρειν ἐν τῷ ναῷ προσετέτακτο, νυνὶ δὲ ἡμεῖς πρακτικῆς μὲν ἀπαρχὰς ἐγκράτειαν χρῆ Θεῷ προσφέρειν καὶ τὴν ἀλήθειαν, θεωρητικῆς δὲ ἀρετῆς ἀγάπην καὶ προσευχὴν. Δι' ἐκείνων μὲν ἐπιθυμίας ἀλόγου καὶ τοῦ θυμοῦ τὰς ὁρμὰς ἀνακάπτοντα, διὰ τούτων δὲ ἐννοίας κενὰς καὶ τὰς ἐκ τοῦ πλησίον ἐπιβουλάς
- 34 Πρακτικῆς μὲν ἀρχὴ ἐγκράτεια καὶ ἀλήθεια, μεσότης δὲ σωφροσύνη καὶ ταπεινοφροσύνη, τέλος δὲ αὐτῆς λογισμῶν εἰρήνη καὶ ἁγιασμὸς σώματος
- 35 Πραξις ἐστὶν οὐ τὸ πράττειν ἀπλῶς δύνασθαι τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὡς δεῖ πράττειν αὐτά, τὸν καιρὸν καὶ τὸ μέτρον πρὸς τὰ πρακτὰ συνεπιφερομένου τοῦ πράττοντος.
- 36 Θεωρία ἐστὶν οὐ τὸ θεωρεῖν μόνον ὡς ἔχουσι τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς λόγους αὐτῶν, πρὸς τί βλέπουσιν.
- 37 Οὐκ ἐστὶν οὔτε πραξις ἀσφαλῆς, θεωρίας ἐκτός, οὔτε θεωρία ἀληθῆς, ἄνευ πράξεως. Χρῆ γὰρ καὶ πραξίν ἐλλόγιμον εἶναι, καὶ θεωρίαν ἔμπρακτον, ἵνα τῇ μὲν ἀνίσχυρος εὐρίσκηται ἢ κακία, τῇ δὲ δυνατὴ ἢ ἀρετὴ ἐν εὐδοκίαις χρηστότητος.
- 38 Πέρασ μὲν πρακτικῶν ἢ νέκρωσις τῶν παθῶν, τέλος δὲ γνωστικῶν ἢ θεωρία τῶν ἀρετῶν.
- 39 Ὡς ὕλη τῷ εἶδει, οὕτω πραξις τῇ θεωρίᾳ· καὶ ὡς ὀφθαλμὸς προσώπῳ, οὕτω θεωρία τῇ πράξει ὀφθήσεται.
- 40 Ἐν τῷ τῆς κατὰ τὴν πρακτικὴν ἀρετῆς σταδίου, πολλοὶ μὲν τρέχου-

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Λιβάδι ὑπάρχει ἐδῶ γεμάτο ἀπὸ καρπούς πνευματικῆς πράξεως καὶ θεωρίας

- 33 **Σ** τὸς παλαιοὺς εἶχε δοθεῖ ἐντολὴ νὰ προσφέρουν στὸ ναὸ τοὺς πρώτους καρπούς ἀπὸ τὸ ἄλώνι καὶ τὸ πατητήρι¹⁴, ἐνῶ ἐμεῖς τώρα πρέπει ὡς πρώτους καρπούς τῆς πρακτικῆς νὰ προσφέρουμε στὸν Θεὸ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ τῆς θεωρητικῆς ἀρετῆς τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσευχὴ. Μὲ τὰ πρῶτα σταματᾶμε τὶς ὀρμές τῆς ἄλογης ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, ἐνῶ μὲ τὰ δεύτερα ἐμποδίζουμε τὶς μωρὲς σκέψεις καὶ τὶς ἐπιβουλὲς ἀπὸ τοὺς συναθρώπους μας.
- 34 Τῆς πρακτικῆς ἀρχὴ εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλήθεια, μεσότητα ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ τέλος αὐτῆς ἡ εἰρήνη τῶν λογισμῶν καὶ ὁ ἀγιασμὸς τοῦ σώματος.
- 35 Πράξη εἶναι ὄχι τὸ νὰ μπορεῖ ἀπλῶς νὰ πράττει κανεὶς τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πράττει αὐτὰ ὅπως πρέπει, δηλαδὴ νὰ λαμβάνει ὑπόψη τοῦ γι' αὐτὰ ποὺ κάμνει τὸν καιρὸ καὶ τὸ μέτρο αὐτῶν.
- 36 Θεωρία εἶναι ὄχι μόνο τὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὰ δημιουργήματα ἔτσι ὅπως εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν σὲ τί ἀποβλέπουν.
- 37 Δὲν ὑπάρχει οὔτε πράξη ἀσφαλῆς χωρὶς θεωρία, οὔτε θεωρία ἀληθινὴ χωρὶς πράξη. Γιατὶ πρέπει καὶ ἡ πράξη νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα λογικῆς, καὶ ἡ θεωρία ἔμπρακτη, ὥστε στὴν πρώτη νὰ εἶναι ἀνίσχυρη ἢ κακία, ἐνῶ στὴ δεύτερη νὰ εἶναι δυνατὴ ἢ ἀρετὴ καὶ νὰ γίνεται μὲ διάθεση ἀγαθῆ.
- 38 Τέλος τῶν πρακτικῶν εἶναι ἡ νέκρωση τῶν παθῶν, ἐνῶ τῶν γνωστικῶν ἡ θεωρία τῶν ἀρετῶν.
- 39 Ὅ,τι εἶναι ἡ ὕλη γιὰ τὴ μορφὴ, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ πράξη γιὰ τὴ θεωρία· καὶ ὅ,τι εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς γιὰ τὸ πρόσωπο, αὐτὸ βρίσκεται νὰ εἶναι καὶ ἡ θεωρία γιὰ τὴν πράξη.
- 40 Πολλοὶ βέβαια τρέχουν στὸ στάδιο τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἕνας

σιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον ὁ πρὸς τὸ πέρασ αὐτῆς ἐλθεῖν τῆ θεωρία ἐπιθυμῶν.

- 41 Κατανύξεως μὲν πόμα πίνει ὁ πρακτικὸς ἐν εὐχῇ, ποτηρίῳ δὲ κρατίστῳ μεθύσκειται ὁ θεωρητικὸς. Ὁ μὲν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν φιλοσοφῶν, ὁ δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀγνοῶν ἐν τῷ εὐχεσθαι.
- 42 Οὐ συγχωρεῖται ὁ πρακτικὸς εἰς πνευματικὴν θεωρίαν ἐπὶ πολὺ ἐγκαρτερεῖν· εὐρίσκεται γὰρ ὡς ἐπιξενωθείς τινι καὶ ἐκ τῆς ἐκείνου οἰκίας ταχέως ὑπεξερχόμενος.
- 43 Ὡς ἐν πύλαις μὲν εἰσέρχονται οἱ πρακτικοὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ εὐχεσθαι, ὡς ἐν αὐλαῖς δὲ ἀρετῶν ἐν ὕμνοις οἱ θεωρητικοὶ εὐχαριστοῦντες οἱ μὲν ὅτι ἐλύθησαν τῶν δεσμῶν, οἱ δὲ ὅτι καὶ αἰχμαλώτους εἰλήφασιν τοὺς πολεμοῦντας αὐτούς.
- 44 Χρὴ κατὰ τὸ τῆς πρακτικῆς κράτος, καὶ τὸ τῆς θεωρίας εὐρίσκεισθαι, ἵνα μὴ καθ' ὁμοιότητα πλοίου τοῦ μὴ κατάλληλα τὰ ἰστία περιφερομένου, ἢ κίνδυνον ὑπομείνη ἀνέμων σφοδρότητι διὰ τὴν ἀμετρίαν αὐτῶν, ἢ ζημίαν πνευμάτων διὰ τὴν πρὸς τὸ σκάφος σμικρότητα.
- 45 Ἐρέτας μὲν τοῦ νοητοῦ πλοίου νόει τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς, κώπας δὲ τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, βούλησιν καὶ προαίρεσιν. Τούτων ὁ μὲν πρακτικὸς ἐν χρεῖα ἐστὶ πάντοτε, οὐ πάντοτε δὲ καὶ ὁ θεωρητικὸς. Ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τῆς εὐχῆς χαίρειν οὗτος πᾶσιν εἰπὼν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπὶ τῶν τῆς διαγνώσεως οἰάκων καθίζων, διὰ πάσης ἐγρήγορε τῆς κατὰ θεωρίαν νυκτός, αἰνέσεις προσάγων τῷ συνοχεῖ τοῦ παντός. Καὶ που τι καὶ μέλος ἐρωτικὸν ἀναλαβόμενος, τῇ ἑαυτοῦ προσεπάδει ψυχῇ, τοὺς τῆς ἄλλης θαλάσσης ἀποσκοπῶν μετεωρισμοὺς καὶ ῥοθεοὺς κινήσεις, τὰ θεῖα καταπληττόμενος κρίματά τε καὶ δικαιώματα.
- 46 Ὁ μέσως ἔχων περὶ πράξιν καὶ θεωρίαν, οὔτε πάντη ταῖς κώπαις κατὰ τοὺς ναυτικούς ποιεῖται τὸν πλοῦν, οὔθ' ὅλως τοῖς νοητοῖς ἰστίοις, ἀλλὰ δι' ἀμφοτέρων τὴν χρεῖαν τῆς εὐπλοΐας ἐργάζεται, ἠδέως φέρων καὶ τοὺς πόνους τῆς πράξεως, διὰ τὸ μέτρον τῆς θεωρίας, καὶ τοὺς λόγους τῆς ἀτελοῦς θεωρίας, διὰ τὸ βοηθεῖσθαι ὑπὸ τῆς πράξεως

ὅμως παίρνει τὸ βραβεῖο¹⁶, ἐκεῖνος δηλαδή ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσει στὸ τέλος αὐτῆς μὲ τὴ θεωρία.

- 41 Ὁ πρακτικὸς πίνει ποτὸ κατανύξεως κατὰ τὴν προσευχή, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς μεθάει μὲ ποτήρι ἐκλεκτοῦ κρασιοῦ¹⁷. Ὁ πρῶτος φιλοσοφώντας τὰ φυσικά, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀγνοώντας κατὰ τὴν προσευχή καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.
- 42 Ὁ πρακτικὸς δὲν ἔχει ὑπομονὴ νὰ παραμείνει γιὰ πολὺ σὲ πνευματικὴ θεωρία· εἶναι σὰ νὰ φιλοξενεῖται ἀπὸ κάποιον καὶ βγαίνει γρήγορα ἀπὸ τὴν οἰκία ἐκείνου.
- 43 Οἱ πρακτικοὶ κατὰ τὴν προσευχὴ εἶναι σὰ νὰ εἰσέρχονται στὶς πύλες τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ οἱ θεωρητικοὶ ὑμνώντας τὸν Θεὸ εἶναι σὰ νὰ εἰσέρχονται στὶς αὐλὲς τῶν ἀρετῶν. Οἱ πρῶτοι εὐχαριστῶντας τὸν Θεὸ ἐπειδὴ λύθηκαν ἀπὸ τὰ δεσμά, ἐνῶ οἱ δεύτεροι ἐπειδὴ συνέλαβαν αἰχμαλώτους ἐκείνους ποῦ τοὺς πολεμοῦσαν.
- 44 Πρέπει ἢ δύναμη τῆς θεωρίας νὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴ δύναμη τῆς πρακτικῆς, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, ὅμοια μὲ πλοῖο ποῦ δὲν ἔχει κατάλληλα τὰ πανιά, ἢ νὰ κινδυνέψει ἀπὸ τὴ σφοδρότητα τῶν ἀνέμων ἕξαιτίας τοῦ μεγάλου μεγέθους αὐτῶν, ἢ νὰ ὑποστῆ ζημιὰ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους ἕξαιτίας τοῦ μικροῦ μεγέθους τους σὲ σύγκριση μὲ τὸ σκάφος.
- 45 Ὡς κωπηλάτες τοῦ νοητοῦ πλοίου νὰ θεωρεῖς τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς, κουπιὰ τὶς ζωτικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, δηλαδή τὸν θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, τὴ βούλησι καὶ τὴν προαίρεση. Αὐτὲς ὁ πρακτικὸς τὶς χρειάζεται πάντοτε, ὁ θεωρητικὸς ὅμως ὄχι πάντοτε. Γιατὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, ἀφοῦ ὁ θεωρητικὸς τὰ ἐγκαταλείψει ὅλα, κάθεται ὁ ἴδιος στὸ τιμόνι τῆς διακρίσεως, ἐπαγρυπνεῖ ὅλη τὴ νύχτα τῆς θεωρίας, προσφέροντας ὕμνους δοξολογίας σ' ἐκεῖνον ποῦ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Κατὰ διαστήματα φέροντας στὸ νοῦ του κάποιον ἐρωτικὸ μέλος, τὸ ψάλλει μέσα στὴν ψυχὴ του, ἔξετάζοντας μὲ προσοχὴ τὰ ψηλὰ κύματα τῆς φουρτουνιασμένης θαλάσσης καὶ τὶς θορυβώδεις κινήσεις τῆς, νιώθοντας κατάπληξη γιὰ τὶς κρίσεις καὶ τὰ θεῖα προστάγματα.
- 46 Ἐκεῖνος ποῦ βρίσκειτὴ ἀνάμεσα στὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, αὐτὸς πλέει οὔτε μόνο μὲ τὰ κουπιὰ, οὔτε μόνο μὲ τὰ νοητὰ πανιά, ἀλλ', ἐφαρμόζοντας τοὺς ναυτικὸς κανόνες, χρησιμοποιεῖ καὶ τὰ δύο, κάνοντας ἔτσι σωστὰ τὸ ταξίδι, καὶ ὑποφέρει μὲ εὐχαρίστηση καὶ τοὺς κόπους τῆς πράξεως, ἕξαιτίας τοῦ μέτρου τῆς θεωρίας, καὶ τοὺς λόγους τῆς ἀτελοῦς θεωρίας, ἐπειδὴ βοηθεῖται ἀπὸ τὴν πράξη.

- 47 Ὁ μὲν θεωρητικός, τῇ γνώμῃ τὴν φύσιν ἔχων συντρέχουσαν, ὡς οἷόν τι ῥεῦμα ἀπόνως ποιεῖται τὸ πλόϊμον, ὁ δὲ πρακτικὸς ἐναντιουμένην εὐρίσκων τῇ προαιρέσει τὴν σχέσιν, πολὺν λογισμῶν ὑφίσταται κλύδωνα, καὶ εἰς ἀπευδοκίαν, μικροῦ δεῖν, κινδυνεύει διὰ τὸ βάρος ἐλθεῖν.
- 48 Οὔτε χώρα, μὴ καλῶς κατεργασθεῖσα, πολύχουν καὶ καθαρὸν ἀντιπαρέχειν τὸ σπέρμα τῷ σπείροντι εἴωθεν, οὔτε ὁ τὴν πρακτικὴν μετερχόμενος, εἰ μὴ ἐπιμελῶς ταύτην καὶ φανητίας ἄνευ μετέρχεται, τὸν ἐξ εὐχῆς ὄψεται καρπὸν πολὺν τε καὶ καθαρὸν.
- 49 Τῇ πατουμένη συχνῶς ἔοικε γῆ διάνοια ἢ ἀδιαλείπτους εὐχῆς ἔχουσα τριβομένη· ἐκείνη τε γὰρ λεία ἔσται, καὶ αὕτη εὐθεῖα πρὸς ὑποδοχήν, ἐκείνη μὲν ποδῶν τρυφερῶν, καὶ αὕτη εὐχῶν καθαρῶν.
- 50 Ἐπὶ μὲν τῶν ἐνύλων ὁ νοῦς συνεργὸν ἔχει τὸν λογισμὸν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀύλων, εἰ μὴ αὐτὸν παραιτήσεται, ὡς σκόλοπα ἔξει τὸν κολαφίζοντα.
- 51 Κάλυμμα μὲν ἔχει ὁ πρακτικὸς ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐν εὐχῇ τὴν γνώσιν τῶν αἰσθητῶν, ἀνακαλυφθῆναι διὰ τὴν σχέσιν μὴ δυνάμενον· μόνος δὲ ὁ θεωρητικὸς διὰ τὸ ἄσχετον ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ ὁρᾶν ἀπὸ μέρους δύναται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.
- 52 Ἡ μετὰ πνευματικῆς θεωρίας εὐχή ἢ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἐστὶ, καθ' ἣν ῥέει ὡς γάλα καὶ μέλι, ἢ γνώσεις τῶν περὶ προνοίας καὶ κρίσεως λόγων Θεοῦ· ἢ δὲ μετὰ τινος φυσικῆς, ἢ Αἴγυπτος, ἐν ἧ τῶν παχυτέρων ἐπιθυμιῶν μνήμη τοῖς εὐχομένοις ἐγγίνεται· ἢ δὲ γε ἀπλή, τὸ μάμμα ἐστὶ τὸ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὸ διὰ τὸ μονοειδὲς τοῖς μὲν ἀκαρτερήτοις ἐναποκλείειν τὰ δι' ἐπιθυμίας τῶν ἐπηγγελμένων καλά, τοῖς δὲ ἐγκαρτεροῦσι τῇ τοιαύτῃ ἀπεστενωμένῃ τροφῇ, προξενοῦν τὴν κρείττω γεῦσιν καὶ μένουσαν.
- 53 Πράξις σὺν θεωρίᾳ μὲν ὡς σῶμα μετὰ πνεύματος ἡγεμονικοῦ, ἄνευ δὲ θεωρίας ὡς σὰρξ μετὰ πνεύματος προαιρετικοῦ λογισθήσεται.
- 54 Τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐλή μὲν ἢ αἰσθησις, ναὸς δὲ ἢ διάνοια, ἀρχιερεὺς δὲ ὁ νοῦς ἐν τῇ αὐλῇ μὲν ἴσταται ὁ ὑπ' ἀκαίρων νοῦς περικοπτό-

- 47 Ὁ θεωρητικός, ἔχοντας τὴ φύση νὰ συμπορεύεται μὲ τὴ θέλησή του, κάνει τὸ πλεύσιμό του χωρὶς κόπο, σὰ νὰ βοηθεῖται ἀπὸ κάποιο ρεῦμα, ἐνῶ ὁ πρακτικός, ἔχοντας τὴ φύση ἐναντιούμενη στὴν προαίρεσή του, ὑφίσταται μεγάλο κλυδωνισμό τῶν λογισμῶν, καὶ κινδυνεύει ἀπὸ τὸ βάρος αὐτῶν νὰ φθάσει σὲ ἀτελεισία.
- 48 Οὔτε χωράφι, ποὺ δὲν καλλιεργήθηκε σωστά, ἀνταποδίδει συνήθως ἄφθονο καὶ καθαρὸ τὸ σπόρο σ' ἐκείνον ποὺ τὸ ἔσπειρε, οὔτε ἐκείνος ποὺ ἀσκεῖ τὴν πρακτικὴν, ἂν δὲν τὴν ἀσκεῖ μὲ ἐπιμέλεια καὶ χωρὶς ἐπίδειξη, θὰ δεῖ τὸν καρπὸ ἀπὸ τὴν προσευχὴ πολὺν καὶ καθαρὸν.
- 49 Ἡ διάνοια ποὺ τρίβεται ἀπὸ τὰ ἀκατάπαντα καταπιέσματα τῶν θημάτων τῆς προσευχῆς μοιάζει μὲ γῆ ποὺ πατιέται συχνά· γιὰ τὴν γῆ θὰ γίνῃ λεία, καὶ αὕτῃ εὐθεία γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν, ἐκείνη βέβαια πόδια τρυφερά, ἐνῶ αὕτῃ προσευχὴς καθαρὴς.
- 50 Στὰ ὑλικά ὁ νοῦς ἔχει συνεργὸ τὸν λογισμό, ἐνῶ στὰ ἄυλα, ἂν δὲν ἐγκαταλείψει αὐτόν, θὰ τὸν ἔχει νὰ τὸν πληγώνει σὰν ἀγκάθι¹⁸.
- 51 Ὁ πρακτικός κατὰ τὴν προσευχὴν ἔχει σὰν κάλυμμα πάνω στὴν καρδίαν του τὴ γνώση τῶν αἰσθητῶν, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἀφαιρέσει ἕξαιτίας τῆς σχέσεώς του μ' αὐτό· μόνο ὁ θεωρητικός, ἐπειδὴ δὲν ἔχει σχέση μ' αὐτό, μπορεῖ μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο¹⁹ νὰ βλέπει ἐν μέρει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.
- 52 Ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ πνευματικὴ θεωρία εἶναι ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἀπὸ τὴν ὁποία τρέχει, σὰν γάλα καὶ μέλι²⁰, ἡ γνώση τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν πρόνοια καὶ τὴν κρίση· ἐκείνη ποὺ γίνεται μὲ κάποια φυσικὴ θεωρία, εἶναι ἡ Αἴγυπτος, κατὰ τὴν ὁποία ἔρχεται στοὺς προσευχόμενους ἡ μνήμη τῶν παχύτερων ἐπιθυμιῶν· ἐνῶ ἡ ἀπλή προσευχὴ εἶναι τὸ μάννα²¹ τῆς ἐρήμου, τὸ ὁποῖο, ἐπειδὴ εἶναι ἐνός μόνο εἶδους, ἀποκλείει τὰ ὑποσχεμένα καλὰ σὲ ἐκείνους ποὺ τὰ ἐπιθυμοῦν καὶ δὲν δείχνουν καρτερία, ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ δείχνουν καρτερία σ' αὕτῃ τὴν τροφὴν ποὺ τοὺς προξενεῖ στενοχώρια, προξενεῖ τὴν ἀνώτερη γέυση ποὺ παραμένει γιὰ πάντα.
- 53 Πράξη μαζὶ μὲ θεωρία εἶναι σὰν σῶμα μὲ πνεῦμα ἡγεμονικό²², ἐνῶ χωρὶς θεωρία θὰ θεωρηθεῖ σὰν σὰρκα μὲ πνεῦμα προαιρετικό.
- 54 Τῆς λογικῆς ψυχῆς αὐλὴ εἶναι ἡ αἴσθησις, ναὸς ἡ διάνοια, καὶ ἀρχιερέας ὁ νοῦς. Στὴν αὐλὴ στέκεται ὁ νοῦς ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ παρὰκαιρούς λογισμούς, στὸ ναὸ ὁ νοῦς ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ δικαιο-

21. Ἄριθμ. 11, 7.

22. Ψαλμ. 50, 14.

μενος λογισμῶν, ἐν τῷ ναῷ δὲ ὁ ὑπ' εὐκαίρων, ὑπ' οὐδενὸς δὲ τούτων ὁ εἰς τὸ θεῖον ἱερατεῖον ἀξιωθεὶς εἰσελθεῖν.

55 Θρηῖνος μὲν καὶ μέλος καὶ οὐαὶ ἐν οἴκῳ τῆς πρακτικῆς ψυχῆς διὰ τὸν κόπον εὐρίσκεται, φωνὴ δὲ ἀγαλλιᾶσεως καὶ ἐξομολογήσεως διὰ τὴν γνῶσιν ἐν τῷ τῆς θεωρητικῆς ἐξακούεται.

56 Ὁ πρακτικὸς μὲν ἐπιθυμεῖ ἀναλῦσαι διὰ τοὺς πόνους καὶ συγγενέσθαι Χριστῷ, ὁ δὲ θεωρητικὸς εὐδοκεῖ μᾶλλον σαρκὶ παραμένειν, καὶ διὰ τὴν χαρὰν ἣν δέχεται ἐξ εὐχῆς, καὶ διὰ τὴν τοῦ πλησίον προσγυνομένην ὠφέλειαν.

57 Ἐπὶ μὲν τῶν λογικωτέρων ἡ θεωρία προηγεῖται τῆς πράξεως, ἐπὶ δὲ τῶν ἀγροικωτέρων τῆς θεωρίας ἡ πράξις, εἰς ἐν δὲ τέλος χρηστὸν ἀμφοτέραι καταλήγουσαι· συντομώτερον δὲ τοῦτο ὀφθήσεται, οἷς ἡ θεωρία προηγεῖται τῆς πράξεως.

58 Παράδεισός ἐστιν ἡ θεωρία τῶν νοητῶν· ἐν τούτῳ ὁ μὲν γνωστικὸς ὡς ἐν οἰκείῳ οἴκῳ ἔνδοθεν εἰσέρχεται ἐν εὐχῇ, ὁ δὲ πρακτικὸς ὡς παροδίτης ὀφθήσεται, ἐπιθυμῶν μὲν ἔνδοθεν παρακύπτειν, μὴ συγχωρούμενος δὲ διὰ τὸ ὑπερανεστηκέναι τὸν φραγμὸν τῆς πνευματικῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

59 Τὰ μὲν σωματικὰ πάθη θηρίοις εἰοίκασι, πτηνοῖς δὲ τὰ ψυχικὰ· ἀλλὰ τὰ μὲν ἀποτεριχίζει ἀπὸ τοῦ λογικοῦ ἀμπελῶνος ὁ πρακτικὸς, οὐκ ἔτι δὲ καὶ τὰ πετεινά, εἰ μὴ ἐν θεωρίᾳ πνευματικῇ γένηται, κἂν ὅτι μάλιστα πολλὴν ποιεῖται σπουδὴν πρὸς τὴν τῶν ἔνδον φυλακὴν.

60 Ἠθικῆς εὐπρεπείας κρείττων πρακτικὸς γενέσθαι οὐ δύναται, εἰ μὴ καὶ αὐτός, κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, ἔξω γένηται, ὡς μὲν γῆς οἰκειᾶς τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὡς δὲ συγγενείας τῆς ἡλικίας αὐτῷ κατὰ σχέσιν ζωῆς. Οὕτω γὰρ καὶ οὗτος ὡς σφραγιδα λήψεται τῆς γενικῆς ἡδονῆς τὴν ἀφαίρεσιν, καθ' ἣν τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα περικειμένον, τὴν παντελῆ ἐλευθερίαν οὐ συγχωρεῖ παρασχεθῆναι ἡμῖν.

61 Οὔτε πῶλος ἐν ἔαρι ἔνδον φάτνης μένειν καὶ τὰ ἐκείνης ἐσθίειν ἀνέχεται, οὔτε νεοτελής νοῦς τὸ ἀπεστενωμένον ἐπὶ πολὺ καρτερεῖν τῆς εὐχῆς οὐ δύναται· ἡδέως μᾶλλον κατ' ἐκείνον ἔχων, ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐξέρχεσθαι τῆς κατὰ τὴν ψαλμωδίαν εὐρισκομένης καὶ τὴν ἀνάγνωσιν.

λογημένους λογισμούς, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀξιώθηκε νά μπεῖ μέσα στοῦ θεοῦ ἱερατεῖο, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμούς.

55 Στὸν οἶκο τῆς πρακτικῆς ψυχῆς ὑπάρχει θρηῆνος καὶ κλάματα καὶ ἀλλοίμονο²³ ἕξαιτίας τοῦ κόπου, ἐνῶ στὸν οἶκο τῆς θεωρητικῆς ἀκούεται φωνὴ ἀγαλλιᾶσεως καὶ ἕξομολογήσεως²⁴ ἕξαιτίας τῆς γνώσεως.

56 Ὁ πρακτικὸς ἐπιθυμεῖ νά πεθάνει ἕξαιτίας τῶν κόπων καὶ νά βρεθεῖ μαζί μὲ τὸν Χριστό²⁵, ἐνῶ ὁ θεωρητικὸς θέλει μᾶλλον νά παραμένει στὸ σῶμα, καὶ γιὰ τὴ χαρὰ πού δέχεται ἀπὸ τὴν προσευχή, καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια πού προκύπτει στοὺς συναθρώπους του.

57 Στοὺς περισσότερο λογικοὺς ἢ θεωρία προηγεῖται τῆς πράξεως, ἐνῶ στοὺς λιγότερο λογικοὺς προηγεῖται ἡ πράξη τῆς θεωρίας, καὶ οἱ δύο ὅμως καταλήγουν στὸ ἴδιο καλὸ τέλος· ἀλλὰ συντομώτερο αὐτὸ θὰ φανεῖ σ' ἐκείνους πού ἡ θεωρία προηγεῖται τῆς πράξεως.

58 Ἡ θεωρία τῶν νοητῶν εἶναι παράδεισος· σ' αὐτὸν ὁ γνωστικὸς εἰσέρχεται, σὰν σὲ δική του οἰκία, μὲ τὴν προσευχή, ἐνῶ ὁ πρακτικὸς θὰ φανεῖ σὰν περαστικὸς ὁδοιπόρος, πού ἐπιθυμεῖ βέβαια νά σκύψει καὶ νά δεῖ μέσα, μὴ βρίσκοντας ὅμως τὴ δυνατότητα, ἐπειδὴ ὁ φράχτης εἶναι ψηλότερος τοῦ πνευματικοῦ ἀναστήματός του.

59 Τὰ σωματικὰ πάθη μοιάζουν μὲ θηρία, ἐνῶ τὰ ψυχικὰ μὲ πτηνά· τὰ θηρία τὰ ἀποκλείει ὁ πρακτικὸς ἀπὸ τὸν λογικὸ ἀμπελώνα, ὅχι ὅμως ἀκόμα καὶ τὰ πτηνά, ἂν δὲν φθάσει σὲ θεωρία πνευματικὴ, κι ἂν ἀκόμα δείχνει μεγάλη φροντίδα γιὰ τὴ φρούρηση τοῦ ἔσωτερικοῦ του.

60 Ὁ πρακτικὸς δὲν μπορεῖ νά γίνεῖ ἀνώτερος τῆς ἠθικῆς εὐπρέπειας, ἂν δὲν ἐξέλθει καὶ αὐτός, σύμφωνα μὲ τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ²⁶, σὰν ἀπὸ τὴ γῆ του, ἀπὸ τὸν φυσικὸ νόμο, καὶ σὰν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ἀπὸ τὴν μέχρι τότε ζωὴ του τὴ σχετιζόμενη μὲ τὰ αἰσθητά. Γιατὶ ἔτσι καὶ αὐτὸ θὰ λάβει σὰν σφραγίδα τὴν ἀφαίρεση τῆς γενικῆς ἡδονῆς, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας φέρομε ἀπὸ τὴ γέννησή μας τὸ κάλυμμα ἐκεῖνο, πού δὲν ἀφήνει νά μᾶς δοθεῖ ἡ πλήρης ἐλευθερία μας

61 Οὔτε τὸ πουλάρι ἀνέχεται νά μένει τὴν ἀνοιξη μέσα στὴ φάτνη καὶ νά τρώγει τὴν τροφὴ πού ὑπάρχει σ' αὐτήν, οὔτε ὁ νεοδίδακτος νοῦς μπορεῖ νά ὑπομένει γιὰ πολὺ τὰ στενὰ περιθώρια τῆς προσευχῆς, ἀλλ' εὐχαριστεῖται περισσότερο νά βγαίνει στὸ διάπλατο μέρος τῆς φυσικῆς θεωρίας πού βρίσκειται στὴν ψαλμωδία καὶ τὴν ἀνάγνωση.

26. Γεν. 12, 1.

- 62 Ὡς μὲν ὀσφύας ἔχει περιεξωσμένας νηστεία καὶ ἀγρυπνία ἢ πρακτικὴ τὰς ζωτικὰς δυνάμεις αὐτῆς ὡς λύχνους δὲ καιομένους σιωπῇ τε καὶ προσευχῇ τὰς γνωστικὰς ἢ θεωρητικὴ ἀρετὴ ἐφιστῶσα· ἢ μὲν ἐκείναις τὸν λογισμὸν ὡς παιδαγωγόν, ἢ δὲ ταύταις ὡς νυμφοστόλον λόγον τὸν ἐνδιάθετον.
- 63 Νοῦς ἀτελής εἰς τὸν κατάκαρπον ἀμπελῶνα τὸν τῆς εὐχῆς οὐ συγχωρεῖται εἰσέρχεσθαι, εἰς μόνα δὲ καὶ μόλις, ὡς πρὸς ἐπιφυλλίδας πτωχός, τὰ ψιλὰ τῶν ψαλμῶν ἀπηχήματα.
- 64 Ὡσπερ οὐ πάντες οἱ εἰς βασιλέως ὀμιλίαν ἐρχόμενοι συναριστᾶν αὐτῷ δύνανται, οὕτως οὐδὲ οἱ εἰς εὐτυχίαν εὐχῆς ἤκοντες ἐν θεωρίᾳ τῇ κατ' ἐκείνην ὀφθήσονται.
- 65 Θυμοῦ μὲν χαλινός ἢ εὐκαιρος γίνεται σιωπῇ, ἐπιθυμίας δὲ ἀλόγου ἢ σύμμετρος ἐδωδή, δυσκαθέκτου δὲ λογισμοῦ ἢ μονολόγιστος προσευχή.
- 66 Καὶ ὁ εἰς τὸν κάτω θυθὸν εἰσδύων διὰ τὸν αἰσθητόν, καὶ ὁ εἰς τὸν γνωστικὸν διὰ τὸν νοητὸν μαργαρίτην, ἵνα αὐτὸν ἀνμῆσηται, εἰ μὴ γυμνωθῇ ἐκεῖνος μὲν τῆς ἐσθῆτος, οὗτος δὲ τῆς αἰσθήσεως, ἀμφοτέρω τοῦ ἐπιζητουμένου διαμαρτήσονται.
- 67 Ὁ μὲν ἐνδοθεν τῆς διανοίας αὐτοῦ γινόμενος νοῦς ἐν τῷ εὐχεσθαι, ὡς μετὰ νύμφης νυμφίος ἐν τῷ νυμφῶνι διαλεγόμενος εὐρεθήσεται· ὁ δὲ μὴ συγχωρούμενος εἰσελθεῖν, ἔξωθεν ἰστάμενος στενάζων βοᾷ· Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς; ἢ τίς ὀδηγήσει με ἕως τοῦ μὴ βλέπειν εἰς ματαιότητος καὶ μανίας ψευδεῖς ἐν τῷ εὐχεσθαι;
- 68 Ὅποια ἢ χωρὶς ἄλλος τῷ λάρυγγι λογιζομένη τροφή, τοιαύτη καὶ ἢ ἐκτὸς κατανύξεως λογισθήσεται τῷ κῶ μετεροχομένη εὐχή.
- 69 Ἡ μὲν ἔτι καταδιώκουσα ψυχὴ τὴν εὐχήν, τῇ ὠδινούσῃ ὑπάρχει παρεμφερής, ἢ δὲ καταλαβοῦσα, τῇ κνησάσῃ καὶ πλήρει γενομένη διὰ τὸν τόκον χαρᾶς.
- 70 Πάλαι μὲν ὁ Ἀμορραῖος ἐν τῷ ὄρει οἰκῶν, ἐτίτρωσκεν ἐπερχόμενος τοὺς παραβιαζομένους διέρχεσθαι· νυνὶ δὲ ἢ πονηρὰ λήθη διώκει

27. Λουκᾶ 12, 35. Ἐφ. 6, 14.

29. Ψαλμ. 59, 11.

28. Ματθ. 13, 46.

30. Πρβλ. Ψαλμ. 39. 5. 7.

- 62 Ἡ πρακτικὴ ἔχει ζωσμένες²⁷ τὶς ζωτικὲς δυνάμεις τῆς, σὰν νὰ εἶναι μέση τῆς, μὲ νηστεία καὶ ἀγρυπνία, ἐνῶ ἡ θεωρητικὴ ἀρετὴ ὑψώνει τὶς γνωστικὲς δυνάμεις τῆς σὰν λυχνάρια ποὺ καίνε μὲ τὴ σιωπὴ καὶ τὴν προσευχὴ· ἡ πρώτη ἔχει ὡς παιδαγωγὸ γιὰ τὶς δυνάμεις τῆς τὸ λογισμό, ἐνῶ ἡ δευτέρη ἔχει γιὰ τὶς δικές τῆς ὡς νυμφοστόλο λόγο τὸν ἐνδιάθετο λόγο.
- 63 Ὁ ἀτελής νοῦς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέρχεται στὸν κατὰκαρπο ἀμπελῶνα τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας ἐπιτρέπεται νὰ δέχεται μόνο τὰ ἀπλὰ ἀπηχήματα τῶν ψαλμῶν, ἔτσι ὅπως ὁ φτωχὸς παίρνει τὰ ἀποτροῦγια.
- 64 Ὅπως δὲν μποροῦν νὰ συντρῶγουν μὲ τὸν βασιλιὰ ὅλοι ὅσοι ἔρχονται σὲ ἐπικοινωνία μαζί του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ φθάνουν στὴν εὐτυχία τῆς προσευχῆς, δὲν θὰ βρεθοῦν ὅλοι καὶ στὴ θεωρία ποὺ παρέχεται ἀπὸ αὐτήν.
- 65 Χαλινάρι τοῦ θυμοῦ εἶναι ἡ σιωπὴ στὴν ὥρα ποὺ πρέπει, τῆς παράλογης ἐπιθυμίας τὸ μετρημένο φαγητό, ἐνῶ τοῦ δυσκολοσυγκράτητου λογισμοῦ ἡ μονολόγιστη προσευχὴ.
- 66 Καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἰσδύει στὸν θαλάσσιο βυθὸ γιὰ νὰ βγάλει ἐπάνω τὸ αἰσθητὸ μαργαριτάρι, καὶ αὐτὸς ποὺ εἰσδύει στὸν γνωστικὸ βυθὸ γιὰ νὰ βρεῖ τὸ νοητὸ μαργαριτάρι²⁸, ἂν δὲν βγάλουν ἀπὸ πάνω τους ὁ πρῶτος τὰ ροῦχα του καὶ ὁ δευτέρος τὴν αἴσθησι, καὶ οἱ δύο θὰ ἀποτύχουν σ' αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκουν.
- 67 Ὁ νοῦς ποὺ βρίσκεται κατὰ τὴν προσευχὴ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς διανοιάς του, μάζει μὲ τὸ νυμφίο ποὺ συνομιλεῖ μέσα στὸ νυφικὸ δωμάτιο μὲ τὴ νύφη· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀφήνεται νὰ εἰσέλθει, στέκεται ἔξω καὶ φωνάζει· «ποιὸς θὰ μὲ ὀδηγήσει μέσα σὲ πόλη περικτειχισμένη; ἢ ποιὸς θὰ μὲ ὀδηγήσει»²⁹ ὥστε νὰ μὴ ἀποβλέπω σὲ ματαιότητες καὶ ἐκστάσεις ψευδεῖς³⁰ κατὰ τὴν προσευχὴ μου;
- 68 Ὅπως φένεται στὸ λάρυγγα ἢ χωρὶς ἄλατι τροφή, τέτοια θὰ φανεῖ στὸ νοῦ καὶ ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται χωρὶς κατάνυξι.
- 69 Ἡ ψυχὴ ποὺ ἀγωνίζεται ἀκόμα νὰ φθάσει στὴν ἀληθινὴ προσευχὴ, μοιάζει μὲ γυναῖκα ποὺ κοιλοπονᾷ, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ ἔφθασε σ' αὐτήν, μοιάζει μὲ ἐκείνη ποὺ γέννησε καὶ εἶναι γεμάτη χαρὰ γιὰ τὸ παιδί ποὺ ἔκανε.
- 70 Τὴν παλαιὰ ἐποχὴ οἱ Ἀμορραῖοι, ποὺ κατοικοῦσαν στὸ βουνό, κατέβαιναν καὶ φόνευαν ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ περάσουν

τούς πρὸ τῆς ἀγνεΐας ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἐπιχειροῦντας ἀναβαίνειν εὐχὴν τῆς ἀπλότητος

71 Τῆς καθαρᾶς εὐχῆς ἐν ἔχθρᾳ πολλῇ πεφύκασιν εἶναι οἱ δαίμονες· καταπλήττει δὲ τούτους, οὐχ ἢ πληθὺς τῶν ψαλμῶν ὡς τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τὸ στράτευμα, ἀλλ' ἢ τριῶν συμφωνία, νοῦ πρὸς λόγον, καὶ λόγου πρὸς αἴσθησιν.

72 Ἡ μὲν ψιλή εὐχή ὡς ἄρτος ὀφθήσεται τοῖς εὐχομένοις στηρίζουσα, ἢ δὲ μετὰ τινος θεωρίας ὡς ἔλαιον παιίνουσα, ἢ δὲ ἀνείδεος ὡς οἶνος εὐώδης, οὗ οἱ ἐμφορούμενοι ἀπλήστως ἐξίστανται.

73 Ἄγριος μὲν ὄνος πόλεως λέγεται πολυοχλίας καταγελαῖν, καὶ μονόκερως δὲ ὑπ' οὐδενὸς δεσμεῖσθαι δυνάμενος· νοῦς δέ, φύσεως καὶ τῶν παρὰ φύσιν βασιλεύσας λογισμῶν, ματαιότητος μὲν καταγελαῖ λογισμῶν προσευχόμενος, παρ' οὐδενὸς δὲ δύναται τῶν ὑπὸ αἴσθησιν κατεξουσιάζεσθαι.

74 Ῥάβδον μὲν ὁ κυσὶν ἐπισείων, ἠγρίωσε καθ' ἑαυτοῦ, δαίμονας δὲ ὁ καθαρῶς ἐκδιαζόμενος εὐχεσθαι.

75 Χρὴ τὸν ἀγωνιζόμενον τὴν μὲν αἴσθησιν αὐτοῦ εἰς τὴν μονοειδῆ συστέλλειν τροφήν, τὸν δὲν νοῦν εἰς τὴν μονολόγιστον προσευχήν. Οὕτω γάρ, ἄσχετος γεγονῶς ἐκ παθῶν, καὶ ἐπὶ τὸ ἀρπάξεσθαι πρὸς Κύριον ἤξει ἐν τῷ προσεύχεσθαι.

76 Οἱ μὲν ἠδυπαθεῖς προσευχόμενοι, ἅτε ὑλώδεις ὄντες, ὡς βατράχους ἔχουσι τοὺς λογισμοὺς περισπῶντας αὐτούς· οἱ δὲ μετριοπαθεῖς τὰς θεωρίας ὡς ἀηδόνας κατατερπούσας αὐτούς, τῇ ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀκρέμονας, τουτέστι, ποικίλας θεωρίας μεταβάσει· σιγὴ δὲ πρόσ-εστι τοῖς ἀπαθέσι καὶ ἡρεμία πολλὴ ἐκ λογισμῶν καὶ νοημάτων ἐν τῷ προσεύχεσθαι.

77 Πάλαι μὲν ἢ τοῦ Μωϋσέως Μαρία τῶν πολεμίων τὴν πῶσιν θεασαμένη, τὸ τύμπανον ἀραμένη, ἐξῆρχε ταῖς ἀδούσαις τὰ ἐπινίκια· νυνὶ δὲ εἰς εὐφημίαν τῆς νικησάσης τὰ πάθη ψυχῆς ἢ κρείττων ἐν ἀρεταῖς ἀγάπη διεγερθεῖσα, τὴν μετ' ὠδῆς κιθάραν ὡς τινα θεωρίαν μεταχειρι-

31. Δευτ. 1, 44.

32. Ἰωβ 39, 7. 10.

33. Ἐξ. 15, 20-21.

ἀπὸ ἐκεῖ³¹. Καί σήμερα ἡ πονηρὴ ληΐμοσύνη διώχνει ἐκείνους πού, προτοῦ ἀκόμα ἀποκτήσουν τὴν ἀγνεία, ἐπιχειροῦν ν' ἀνεβοῦν στὴν ψηλότερη προσευχὴ τῆς ἀπλότητος.

71 Οἱ δαίμονες ὡς ἀπὸ τῆ φύση τους τρέφουν μεγάλη ἔχθρα γιὰ τὴν καθαρὴ προσευχὴ, καὶ τοὺς τρομάζει ὄχι τὸ πλῆθος τῶν ψαλμωδιῶν, ὅπως τοὺς πολεμιστὲς τὸ πολὺ στράτευμα, ἀλλ' ἡ συμφωνία τῶν τριῶν αὐτῶν, τοῦ νοῦ μὲ τὸ λογικὸ, καὶ τοῦ λογικοῦ μὲ τὴν αἴσθησι.

72 Ἡ ἀπλὴ προσευχὴ εἶναι σὰν ἄρτος πού στηρίζει τοὺς προσευχόμενους, ἐκείνη πού γίνεται μὲ κάποια θεωρία εἶναι σὰν λάδι πού δυναμώνει, ἐνῶ ἐκείνη πού γίνεται χωρὶς κάποιο σχῆμα εἶναι σὰν κρασί εὐωδιαστό, πού ὅποιοι τὸ πίνουν ἀχόρταγα κυριεύονται ἀπὸ ἔκστασι.

73 Ὁ ἄγριος ὄνος λέγεται ὅτι περιγεῖται τὴν πόλη μὲ τοὺς πολλοὺς θορύβους, καὶ ὁ μονόκερως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δεθεῖ ἀπὸ κανένα³²· καὶ νοῦς πού ἐξουσίασε τὴ φύση καὶ τοὺς παρὰ φύση λογισμοὺς, προσευχόμενος περιγεῖται τὴ ματαιότητα τῶν λογισμῶν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ κανένα αἰσθητό.

74 Ἀπειλώντας κανεῖς τοὺς σκύλους μὲ τὸ ραβδί του, τοὺς ἐξαγριώνει ἐναντίον του, ἐνῶ τοὺς δαίμονες τοὺς ἐξαγριώνει ἐκεῖνος πού πιέζει τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ εἶναι καθαρὴ ἡ προσευχὴ του.

75 Ὁ ἀγωνιζόμενος πρέπει νὰ περιορίζει τὴν αἴσθησή του στὴν τροφή ἐνὸς εἶδους, ἐνῶ τὸ νοῦ του στὴ μονολόγιστη προσευχὴ. Γιατί ἔτσι, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ τὰ πάθη, θὰ φθάσει καὶ στὸ νὰ ἀρπάζεται πρὸς τὸν Κύριο κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς του.

76 Οἱ ἡδυπαθεῖς, ἐπειδὴ εἶναι προσκολλημένοι στὰ ὕλικά, ὅταν προσεύχονται ἔχουν τοὺς λογισμοὺς νὰ τοὺς ἀποσποῦν σὰν βατράχια, ἐνῶ οἱ μετριοπαθεῖς ἔχουν τὶς θεωρίες νὰ τοὺς προκαλοῦν εὐχαρίστησι σὰν τὰ ἀηδόνια, μὲ τὸ πέταγμά τους ἀπὸ τὸ ἓνα κλαδί στὸ ἄλλο, δηλαδή μὲ τὴ μετάβασή τους ἀπὸ θεωρία σὲ θεωρία· ἐνῶ στοὺς ἀπαθεῖς ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν προσευχὴ σιγὴ καὶ μεγάλη ἡρεμία ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ νοήματα.

77 Παλαιὰ ἡ Μαρία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσῆ, ὅταν εἶδε τὴν ἧττα τῶν ἐχθρῶν, ἀφοῦ πῆρε τὸ τύμπανο, μπῆκε ἐπικεφαλῆς ἐκείνων πού ἐψάλλαν τὰ ἐπινίκια³³, ἐνῶ τώρα ἡ ἀγάπη, ἡ ἀνώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς, θέλοντας νὰ ἐπευφημήσει τὴν ψυχὴ πού νίκησε τὰ πάθη, ἀφοῦ σηκώθηκε, χρησιμοποιοῦντας τὴν κιθάρα, σὰν κάποια θεωρία, καὶ συνοδεύοντάς την μὲ ᾠδὲς καὶ τραγούδια, ἐπευφημεῖ αὐτὴν πού ἀγωνί-

ζομένη ταύτη, πάλαι τὴν πονηθεῖσαν εἰς κάλλους περιουσίαν οὐ παύεται σὺν ταῖς περὶ αὐτὴν ἀγαλλιωμένη αἰνεῖν τὸν Θεόν.

- 78 Ὅποταν συνεχείας τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν καταχθῆ τὰ λόγια τῶν ψαλμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐχομένου, τότε καὶ αὐτὴ ἢ γῆ, καθάπερ ἀγαθὴ, ἄρχεται αὐτομάτῃ ἀναφέρειν, ὡς μὲν ῥόδα τὴν θεωρίαν τῶν ἀσωμάτων, ὡς δὲ κρίνα τὰ τηλανυγῆ τῶν σωμάτων, ὡς δὲ ἴα τὸ ποικίλον τῶν θείων κρυσμάτων καὶ δυσθεώρητον.
- 79 Ἐν ὕλῃ μὲν δεσμευθεῖσα φλόξ, φωτοφόρος καθίσταται, ἐξ ὕλης δὲ λυθεῖσα ψυχὴ, θεοφόρος εὐρίσκεται. Κἀκείνη αἴρεσθαι πέφυκεν, ἄχρι τοῦ ὑπεκκαύματος, αὕτη δὲ μέχρι τοῦ κατὰ τὸν θεῖον ἔρωτα συμπεράσματος.
- 80 Ἡ τελείως ἐαυτὴν ἀρηνησαμένη ψυχὴ καὶ ὀλικῶς ἀναταθεῖσα πρὸς προσευχὴν, αὕτη οὐχ ὅτε βούλεται κάτω γίνεται, ἄνωθεν εὐρισκομένη τῆς κτίσεως, ἀλλ' ὅτε δίκαιον εἶναι δόξει τῷ πάντα σταθμῷ καὶ μέτρῳ διεξάγοντι τὰ ἡμέτερα.
- 81 Ὅταν ἐκ ψυχῆς μὲν ἀκηδία ἀπελαθῆ, ἐκ διανοίας δὲ ἢ πονηρία ἐκτιναχθῆ, τότε ὁ νοῦς, γυμνὸς γενόμενος τῇ ἀπλότητι, ζωῆ τε τῇ ἀτέχνῳ καὶ δίχα παντὸς τοῦ κατὰ τὴν αἰσχύνην ἐπικαλύμματος, ἄσμα μὲν ἄδει καὶ οὕτω καινὸν τῷ Θεῷ, εὐχαριστεῖ δὲ μέλος ἀνακρουόμενος ἐν εὐφροσύνῃ τῷ τῆς μελλούσης τὰ ἐγκαίνια ἐορτάζειν βιώσεως.
- 82 Ὅταν εἰς θειοτέρας ἐνεργεῖσθαι ἄρξηται ἢ εὐχομένη ψυχὴ, τότε καὶ αὕτη, κατὰ τὴν ἐν ἄσματι νύμφην, πρὸς τὰς ὁμοιοτρόπους τοιαῦτα ὑποφωνεῖ, «ἀδελφιδός μου ἀπέστειλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀπῆς, καὶ ἡ κοιλία μου ἐθροσθή ἐπ' αὐτόν».
- 83 Καὶ στρατιώτης ἐκ τοῦ πολέμου ἐπαναλύσας, τὸ θάρος τῶν ὄπλων ἀποσκευάζεται καὶ πρακτικῶς τοὺς λογισμοὺς εἰς θεωρίαν ἐρχόμενος. Οὔτε γὰρ ἐκεῖνος εἰ μὴ ἐν πολέμῳ, χρεῖαν ἔχει τῶν ὄπλων, οὔτε οὗτος τῶν λογισμῶν, εἰ μὴ ὑποχωριάζει τοῖς ὑπὸ αἴσθησιν.
- 84 Οἱ μὲν πρακτικοὶ ὡς ἔχουσι θέσεως θεωροῦσι τὰ σώματα, οἱ δὲ θεωρητικοὶ ὡς ἔχουσι φύσεως μόνοι δὲ τοὺς λόγους ἀμφοτέρων ὁρῶσιν οἱ γνωστικοί.
- 85 Ἐν μὲν τοῖς λόγοις τῶν σωμάτων γινώσκονται τὰ ἀσώματα, ἐν ἀσωμάτοις δὲ ὁ λόγος ὁ ὑπερούσιος, πρὸς ὃν ἐπέιγεται πᾶσα σπουδαία ἀναλύσαι ψυχὴ.

- σθηκε παλαιά ν' αποκτήσει κάλλος και γεμάτη χαρά δέν παύει μαζί με τις άλλες ἀρετές νά δοξολογεῖ τὸν Θεό.
- 78 Ὅταν μὲ τὴ συνεχῆ προσευχὴ κατεβοῦν τὰ λόγια τῶν ψαλμωδιῶν στὴν καρδιά τοῦ προσευχομένου, τότε καὶ αὐτὴ ἡ γῆ, σὰν γόνιμη ποὺ εἶναι, ἀρχίζει αὐτόματα νά παράγει ἀνθη, σὰν τριαντάφυλλα τῆ θεωρίας τῶν ἀσωμάτων, σὰν κρίνα τῆ λαμπρότητα τῶν σωμάτων, καὶ σὰν μενεξέδες τὸ ποικίλο καὶ δυσερμήνευτο τῶν θείων κρίσεων.
- 79 Ἡ φλόγα ποὺ δεσμεύθηκε σὲ ξύλα γίνεται πολὺ φωτεινὴ, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ ὑλικά, γίνεται θεοφόρα. Καὶ ἡ φλόγα βέβαια ὡς ἀπὸ τῆ φύση της ὑψώνεται ὅσο ὑπάρχει ἡ καύσιμη ὕλη, ἐνῶ ἡ ψυχὴ μέχρι νά φθάσει στὸ τέρμα τοῦ θείου ἔρωτα.
- 80 Ἡ ψυχὴ ποὺ ἀρνήθηκε τελείως τὸν ἑαυτό της καὶ ὑψώθηκε ἐξολοκλήρου στὴν προσευχὴ, αὐτὴ δὲν κατεβαίνει κάτω ὅταν θέλει, ἀφοῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ κτίση, ἀλλ' ὅταν κριθεῖ ὅτι εἶναι ὀρθὸ ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ ρυθμίζει ὅλα τὰ δικά μας μὲ ζύγι καὶ μέτρο.
- 81 Ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἡ ἀκηδία ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ πεταχθεῖ ἔξω ἀπὸ τὴ διάνοιας ἡ πονηρία, τότε ὁ νοῦς, μένοντας γυμνὸς μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εἰλικρινὴ ζωὴ του καὶ χωρὶς νά καλύπτεται ἀπὸ ὅποια-δήποτε πράξη ντροπῆς, ψάλλει τότε καινούργιο ὕμνο στὸν Θεό, καὶ τὸν εὐχαριστεῖ παίζοντας ὠδὲς εὐφροσύνης καὶ ἐορτάζοντας τὰ ἐγκαίνια τῆς μελλοντικῆς ζωῆς.
- 82 Ὅταν ἡ προσευχόμενη ψυχὴ ἀρχίσει νά προχωρεῖ σὲ θειότερες ἐνέργειες, τότε καὶ αὐτὴ, σύμφωνα μὲ τὴ νύφη τοῦ Ἄσματος, αὐτὰ τὰ λόγια λέγει στὶς ὅμοιες μ' αὐτὴν ψυχές· «ὁ ἀγαπημένος μου ἀπλώσε τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν ὀπὴ, καὶ ἡ καρδιά μου ἐνίωσε ταραχὴ γι' αὐτόν»³⁴.
- 83 Καὶ ὁ στρατιώτης ὅταν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸν πόλεμο ἀφαιρεῖ ἀπὸ πάνω του τὸ βάρος τῶν ὄπλων, καὶ ὁ πρακτικὸς τοὺς λογισμοὺς ὅταν φθάσει σὲ θεωρία. Γιατὶ οὔτε ὁ στρατιώτης χρειάζεται τὰ ὄπλα, παρὰ μόνο στὸν πόλεμο, οὔτε ὁ πρακτικὸς τοὺς λογισμοὺς, ἂν δὲν διατηρεῖ σχέση μὲ τὰ αἰσθητά.
- 84 Οἱ πρακτικοὶ θεωροῦν τὰ δημιουργήματα ὡς πρὸς τὴ θέση ποὺ ἔχουν στὸν κόσμο, οἱ θεωρητικοὶ ὡς πρὸς τὴ φύση τους, καὶ μόνο οἱ γνωστικοὶ θεωροῦν τοὺς λόγους καὶ τῶν δύο.
- 85 Ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ὄντων μὲ σῶμα λαμβάνομε γνώση γιὰ τὰ ἀσώματα, ἐνῶ στὰ ἀσώματα θεωρεῖται ὁ λόγος ὁ ὑπερούσιος, πρὸς τὸν ὁποῖο βιάζεται νά φθάσει κάθε ἀγωνιζόμενη ψυχὴ.

- 86 Οί λόγοι τῶν ἄσωμάτων ὡς ὅσα εἰσι τοῖς αἰσθητοῖς ἐπικαλυπτόμενοι, οὓς ἴδη οὐδεὶς τῶν ἔξω μὴ γενομένων τῆς προσπαθείας τῶν αἰσθητῶν.
- 87 Ἀποτίθεται καὶ στρατιώτης τὰ ὄπλα, καταλείψας τὸν πόλεμον, καὶ θεωρητικὸς τοὺς λογισμοὺς, ἀναλύων πρὸς Κύριον.
- 88 Καὶ στρατηγὸς ἐν πολέμῳ σκύλων διαμαρτάνων, ἐν ἀθυμίᾳ καθίσταται, καὶ πρακτικὸς ἐν εὐχῇ θεωρίας πνευματικῆς.
- 89 Ἐλαφος μὲν ἐπὶ σωματικὰς ὑδάτων τρέχει πηγὰς ὑπὸ θηρίου δηχθεῖσα, ψυχὴ δέ, ἣ τῷ γλυκυτάτῳ βέλει τρωθεῖσα τῆς εὐχῆς, ἐπὶ ἄσωμάτων αὐγὰς.
- 90 Οὔτε σωματικὸς ὀφθαλμὸς τὸν κόκκον τοῦ σίτου ἰδεῖν δύναται, οὔτε νοῦς πρακτικὸς τὴν φύσιν τὴν ἑαυτοῦ, εἰ μὴ γυμνωθῇ ἐκεῖνος μὲν ἐλύτρου, οὔτος δὲ σχέσεως τῆς περικαλυπτούσης αὐτόν.
- 91 Κρύπτονται ἀστέρες μὲν ἡλίου ἀνατολῇ, λογισμοὶ δὲ ἐκλιμπάνουσι τοῦ νοῦ πρὸς τὴν οἰκειάν βασιλείαν ἐπαναστρέφοντος.
- 92 Μετὰ τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς, αἱ πνευματικαὶ θεωρίαι περιχυθεῖσαι τῷ κῶ, οἷά τινες ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἐκ τοῦ ὀρίζοντος ὑπερκύψασαι, δοκοῦσιν ἔξωθεν αὐτοῦ προσβάλλειν οἰκειᾶ οὔσαι καὶ διὰ καθαρότητα ἐκεῖνον περιπτυσσόμεναι.
- 93 Τοιαῦτα καὶ νοῦς θεωρητικὸς ἐκλαλεῖν δύναται, ὅταν ἄνωθεν ἀπὸ οὐρανοῦ καταβῇ φύσεως ἀνάγκαις ἐπικλιθεῖς, οἷα καὶ ὁ φθεγξάμενος, θεοῦ κάλλους τί ὑπάρχει θαυμασιώτερον; καὶ τίς ἔννοια τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας χαριεστέρα; ποῖος δὲ οὕτω πόθος δρμῖνς καὶ ἀφόρητος, ὡς ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἐγγινόμενος τῇ ἀπὸ πάσης κακίας κεκαθαρμένη ψυχῇ, καὶ ἀπὸ διαθέσεως λεγούση, ὅτι «τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ»;
- 94 Ἐκεῖνου ἐστὶ τὸ λέγειν, «ἐθερμάνθη ἡ καρδιά μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ», τοῦ μὴ κοπιῶντος ὀπίσω τοῦ Θεοῦ κατακολουθεῖν δι' εὐχῆς, μηδὲ ἡμέραν ἀνθρώπου ἐπιθυμοῦντος θεάσασθαι.
- 95 Λεγέτω καὶ ψυχὴ πρακτικὴ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν κακῶν, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἄσματι, ἐπὶ τῶν ἐκδραζομένων αὐθις αὐτὴν πονηρῶν δαιμόνων καὶ λογισμῶν, ἐπιβλέπειν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς

34α. Δηλαδή ὁ Μ. Βασίλειος.

35. Ἰ Άσμα 2, 5.

36. Ψαλμ. 38, 4.

- 86 Οί λόγοι τῶν ἄσωμάτων εἶναι, σάν ὄστᾶ, καλυμμένοι μὲ τὰ αἰσθητά, τοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ κανένας ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν προσκόλλησή τους μὲ πάθος στὰ αἰσθητά.
- 87 Καὶ ὁ στρατιώτης ἀποθέτει τὰ ὄπλα ὅταν ἐγκαταλείψει τὸν πόλεμο, καὶ ὁ θεωρητικὸς τοὺς λογισμοὺς φθάνοντας στὸν Κύριο.
- 88 Καὶ ὁ στρατηγὸς στεναχωριέται ὅταν ἀποτύχει στὸν πολέμο νὰ κυριεύσει λάφυρα, καὶ ὁ πρακτικὸς ὅταν κατὰ τὴν προσευχὴ δὲν πετύχει πνευματικὴ θεωρία.
- 89 Τὸ ἐλάφι ὅταν δαγκωθεῖ ἀπὸ φίδι τρέχει στὶς σωματικὲς πηγὲς τῶν ὑδάτων, καὶ ψυχὴ, πού λαβώθηκε ἀπὸ τὸ γλυκύτερο βέλος τῆς προσευχῆς, τρέχει πρὸς τὶς λαμπρότητες τῶν ἄσωμάτων.
- 90 Οὔτε ὁ σωματικὸς ὀφθαλμὸς μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν κόκκο τοῦ σίτου, οὔτε ὁ πρακτικὸς νοῦς τὴ φύση τῆ δικῆ του, ἂν δὲν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ τὸν κόκκο τὸ περικάλυμμά του, καὶ ἀπὸ τὸν νοῦ ἢ σχέση του μὲ τὰ αἰσθητά πού τὸν περικαλύπτει.
- 91 Τὰ ἀστέρια κρῦβονται μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ἐνῶ οἱ λογισμοὶ ἐγκαταλείπουν τὸ νοῦ ὅταν ἐπιστρέφει στὴ βασιλεία του
- 92 Μετὰ τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς οἱ πνευματικὲς θεωρίες, ἀφοῦ περιχυθοῦν πάνω στὸ νοῦ σάν κάποιες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου πού ξεπρόβαλαν ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα, φαίνονται ὅτι πέφτουν ἐπάνω του ἀπ' ἔξω, ἀλλ' εἶναι δικές του καὶ τὸν ἀγκαλιάζουν ἐξαιτίας τῆς καθαρότητάς του.
- 93 Ὁ θεωρητικὸς νοῦς, ὅταν κατεβεῖ ἀπὸ ἐκεῖ ψηλὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὑποχωρώντας στὶς φυσικὲς ἀνάγκες, μπορεῖ νὰ λέγει ἐκεῖνα πού εἶπε καὶ ἐκεῖνος^{34α}. «τί ὑπάρχει πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὸ θεῖο κάλλος; καὶ ποιὰ ἔννοια πιὸ χαριτωμένη ἀπὸ τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ Θεοῦ; ποιὸς ἐπίσης πόθος εἶναι τόσο σφοδρὸς καὶ ἀφόρητος, ὅσο ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ πού γεννιέται στὴν ψυχὴ πού ἔχει καθαρθεῖ ἀπὸ κάθε κακία καὶ μὲ ὅλη τὴ διάθεσή της λέγει, «εἶμαι πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη του»³⁵;
- 94 Ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ λέγει, «θερμάνθηκε ἡ καρδιά μου μέσα μου, καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη μου ἀναψε φωτιὰ μέσα μου»³⁶, ἐκεῖνος πού «δὲν ἀποκάμνει νὰ τρέχει πίσω ἀπὸ τὸν Θεὸ» μὲ τὴν προσευχὴ, «οὔτε ἐπιθυμεῖ νὰ δεῖ μέρα ἀνθρώπου»³⁷.
- 95 Ἄς λέγει, σύμφωνα μὲ τὴ νύφη τοῦ Ἄσματος, καὶ ἡ πρακτικὴ ψυχὴ μετὰ τὴν ἀπόρριψη τῶν κακῶν, πρὸς τοὺς πονηροὺς δαίμονες καὶ τοὺς λογισμοὺς, πού τὴν καταπιέζουν νὰ γυρίσει πάλι πίσω στὶς μα-

37. Ἱερ. 17, 16. 4.

«ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου· πῶς ἐνδύσωμαι αὐτόν; Ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου· πῶς μολυνῶ αὐτούς;».

96 Ψυχῆς θεοφιλοῦς τῆς λέγειν τολμώσης πρὸς τὸν Θεόν, «ἀπάγγελ-
λόν μοι, ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ποῦ ποιμαίνεις τὰ πρόβατά σου, καὶ ποῦ
κοιτάξεις ἐν μεσημβρία τοὺς ἄρνας σου, ἵνα, τούτοις ἀκολουθοῦσα, μὴ
γένωμαι ὡς περιβαλλομένη ἐν ἀγέλαις ἐταίρων σου».

97 Ζητοῦσα τὸν τῆς εὐχῆς ἢ πρακτικῆ κρατῆσαι λόγον ψυχῆ, καὶ μὴ
δυναμένη, τοιαῦτα κατὰ τὴν ἐν ἄσμασι καὶ αὐτῇ βοᾷ· «ἐπὶ κοιίτην μου
ἐν νυξὶν ἐζήτησα, ὃν ἠγάπησα· ἐζήτησα, καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν· ἐκάλε-
σα αὐτόν καὶ οὐκ ὑπήκουσέ μου· ἀναστήσομαι δὴ δι' εὐχῆς ἐπιπονωτέ-
ρας καὶ κνκλώσασα ἐν τῇ πόλει ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς,
ζητήσω ὃν ἠγάπησα»· «ἴσως εὗρεθήσεταιί μοι ὁ ἐν τῷ παντὶ τῷδε ὢν,
καὶ τοῦ παντὸς ἔξω χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν αὐ-
τοῦ».

98 Ὅταν ὅλη δακρύων ἐκ τῆς περὶ τὴν εὐχὴν χαρᾶς ἄρξηται γίνε-
σθαι ἢ ψυχῆ, τότε καὶ αὐτῆ παρρησιαζομένη, ὡς πρὸς τὸν ἑαυτῆς νυμ-
φίον νύμφη, βοᾷ· «καταβήτω ὁ ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ
φαγέτω τῶν ἐμῶν δακρύων, ὡς ἀκροδρύων», τὴν πονηθεῖσαν παρὰ-
κλήσιν.

99 Ὅταν ἢ πρακτικῆ ψυχῆ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων
θαυμάζειν ἄρξηται τὸν Δημιουργὸν καὶ τῆς ἐκ τούτων κατατροφᾶν
ἡδονῆς, ταῦτα καὶ αὐτῆ ἐκπληττομένη βοᾷ· «τί ὠραιώθης, νυμφίε,
παράδεισε πατρός σου! Ἄνθος τοῦ πεδίου καὶ κέδρος αὐτοῦ ὡς κέ-
δροι τοῦ Λιβάνου, ὑπὸ τὴν σκιᾶν αὐτοῦ ἐπεθύμησα καὶ ἐκάθισα, καὶ ὁ
καρπὸς ὤφθη γλυκὺς ἐν τῷ λάρυγγί μου».

100 Εἰ ὁ βασιλεῖς ὑποδεχόμενος εἰς τὸ δωμάτιον ἑαυτοῦ, οὕτω περι-
φανῆς εὐρίσκειται καὶ περίδλεπτος καὶ πάσης χαρᾶς ἔμπλεως, πόσω
μᾶλλον ψυχῆ ἢ τὸν Βασιλέα τῶν βασιλέων ἐν τῷ καθαρῆναι ὑποδε-
ξαμένη, κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐκείνου ὑπόσχεσιν. Πλὴν εὐλαβῶς ἄγαν ἢ
τοιαύτη ἑαυτὴν ἀσφαλίζεσθαι ὀφείλει, ἔξω μὲν βάλλουσα πᾶν τὸ μὴ
εἰς ἀνάπανσιν ἐκείνου δοκοῦν, ἐνδοθεν δὲ εἰσάγουσα πᾶν τὸ εἰς ἐκεί-
νου ἀρέσκειαν.

38. Ψαλμ. 39, 5.

42. Ψαλμ. 16, 15.

39. ᾠσμα 5, 3.

43. ᾠσμα 4, 16.

40. ᾠσμα 1, 7.

41. ᾠσμα 3, 1-2.

44. Σοφ. Σολ. 13, 5.

- ταιότητες και τις ψεύτικες ένθουσιώσεις³⁸. «ἔβγαλα τὸ φόρεμά μου πῶς νὰ τὸ ξαναφορέσω; Ἔπλυνα τὰ πόδια μου· πῶς νὰ τὰ λερῶσω;»³⁹.
- 96 Εἶναι γνώρισμα ψυχῆς θεοφιλοῦς τὸ νὰ τολμᾷ νὰ λέγει πρὸς τὸν Θεό· «πές μου, καλέ μου ποιμένα, ποῦ βόσκεις τὰ πρόβατά σου, καὶ ποῦ πλαγιάζεις καὶ ἀναπαύεις τὸ μεσημέρι τὰ ἄρνια σου, γιὰ νὰ τὰ ἀκολουθήσω, ὥστε νὰ μὴ περιπλανηθῶ ψάχνοντας νὰ σέ βρῶ ἀνάμεσα στὰ κοπάδια τῶν συντρόφων σου;»⁴⁰.
- 97 Ἡ πρακτικὴ ψυχὴ ποὺ θέλει νὰ κρατήσῃ τὸ λόγο τῆς προσευχῆς καὶ δὲν μπορεῖ, αὐτὰ φωνάζει καὶ λέγει καὶ αὐτὴ ὁμοία μὲ τὴ νύφη τοῦ Ἑσματος· «ἔψαξα νὰ βρῶ τις νύχτες στὸ κρεβάτι μου ἐκεῖνον ποὺ ἀγάπησα· τὸν ἀναζήτησα, καὶ δὲν τὸν βρῆκα· τὸν κάλεσα καὶ δὲν μὲ ἄκουσε. Θὰ σηκωθῶ λοιπὸν» μὲ προσευχὴ πιὸ ἔντονη καὶ ἐπίμονη «καὶ θὰ ψάξω γύρω ἀπὸ τὴν πόλη, τις πλατεῖες καὶ μέσα στὶς ἀγορές, γιὰ νὰ βρῶ ἐκεῖνον ποὺ ἀγάπησα»⁴¹. «ἴσως καὶ βρῶ ἐκεῖνον ποὺ βρίσκεται πάντοτε ἐδῶ καὶ ἔξω ἀπὸ κάθετι, καὶ χορτάσω βλέποντας τὴ δόξα του»⁴².
- 98 Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς προσευχῆς ἀρχίσει νὰ περιβρέχεται ὀλόκληρη ἀπὸ τὰ δάκρυα, τότε καὶ αὐτὴ παίρνοντας θάρρος φωνάζει καὶ λέγει σὰν τὴ νύφη πρὸς τὸν νυμφίο της· «ἄς κατεβεῖ ὁ ἀγαπημένος μου στὸν κῆπο του, καὶ ἄς φάγει σὰν ὄριμους καρπούς»⁴³ τὴν παρηγοριὰ ποὺ προξένησαν τὰ δάκρυά μου.
- 99 Ὅταν ἡ πρακτικὴ ψυχὴ, παρατηρώντας τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῶν δημιουργημάτων, ἀρχίσει νὰ θαυμάζει τὸν Δημιουργόν⁴⁴ καὶ ν' ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτά, αὐτὰ λέγει καὶ αὐτὴ δυνατὰ καὶ μὲ ἔκπληξη· «τί ὠραῖος ποὺ εἶσαι, νυμφιε, σὺ ὁ κῆπος τοῦ πατέρα σου! Εἶσα ἄνθος τῆς πεδιάδας καὶ κέδρος αὐτῆς σὰν τοὺς κέδρους τοῦ Λιβάνου· ἐπιθύμησα τὴν σκιὰ του καὶ κάθισα κάτω ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὁ καρπὸς του ἦταν γλυκὸς στὸ λάρυγγά μου»⁴⁵.
- 100 Ἄν ἐκεῖνος ποὺ ὑποδέχεται βασιλεῖς στὸ σπίτι του, θεωρεῖται τόσο περὶφημος καὶ περίλαμπρος καὶ εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἀπειρη χαρὰ, πόσο περισσότερο εἶναι ἡ ψυχὴ πού, ἀφοῦ καθαρίσθηκε, ὑποδέχθηκε τὸν Βασιλέα τῶν βασιλέων⁴⁶, σύμφωνα μὲ τὴν ἀδιάψευστη ὑπόσχεση ἐκείνου⁴⁷; Ἄλλ' ὅμως πρέπει αὐτὴ ν' ἀσφαλίζεται μὲ πολὺ μεγάλη εὐλάβεια, βγάζοντας ἀπὸ μέσα της ἔξω κάθετι ποὺ φαίνεται νὰ μὴ ἀναπαύει ἐκεῖνον, καὶ βάζοντας μέσα της κάθετι ποὺ ἀρέσει σ' ἐκεῖνον.

45. Ἑσμα 2, 1-3.

46. Ἀποκ. 19, 16.

47. Ἰω. 14, 23.

- 101 Ὁ κληθῆναι προσδοκῶν παρὰ βασιλέως τῆ αὔριον, τίνος ἐν φροντίδι ἄλλου ὀφθήσεται, ἢ λόγων μελέτης τῶν εἰς ἐκείνου τυγχανόντων ἀρέσκειαν; Τοῦτο τηροῦσα ψυχὴ, οὐκ ὀφθήσεται ἀπαρασκευάστος πρὸς τὸ ἐκεῖθεν κριτήριον.
- 102 Μακαρία ψυχὴ ἢ διὰ τὸ σήμερον ἤξειν προσδοκᾶν τὸν Κύριον ἑαυτῆς, μηδὲν ἠγουμένη ὄλον τὸν κόπον τῆς ἡμέρας, μηδὲ τὸν τῆς νυκτός, διὰ τὸ εὐθύς ἐπὶ τῷ πρωί τοῦτον μέλλειν ἐμφανίζεσθαι.
- 103 Πάντας μὲν ὁρᾷ ὁ Θεός, ὁρῶσι δὲ τὸν Θεὸν οἱ θεωροῦντες μηδὲν ἐν τῷ εὐχεσθαι καὶ ὅσοι μὲν ὁρῶσι τὸν Θεόν, καὶ εἰσακούονται παρ' αὐτοῦ· οὐδὲ ὅσοι δὲ οὐκ εἰσακούονται, ὁρῶσιν αὐτόν. Μακάριος δὲ ὁ πιστεύων, ὅτι βλέπεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· οὐ σαλευθήσεται γὰρ ὁ ποῦς αὐτοῦ τῆς ἀρεσκείας ἐκείνου χωρὶς.
- 104 Τῆς ἐντὸς ἡμῶν οὔσης βασιλείας τὰ ἀγαθὰ, ἃ φιλόκαλος ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ ἀκοή φιλότιμος οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν Πνεύματος ἁγίου κενὴν οὐκ ἀνέβη, ἀρραδῶνές εἰσι τῶν μελλόντων δίδοσθαι τοῖς δικαίοις ἀγαθῶν, ἐν τῇ μελλούσῃ βασιλείᾳ παρὰ Θεοῦ. Καὶ ὁ μὴ ἐν τούτοις τρυφῶν, οἵτινές εἰσιν οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, ἐν ἀπολαύσει ἐκείνων γενέσθαι οὐ δύναται.
- 105 Οἱ τῶν πρακτικῶν λογισμοὶ ἐλάφοις εἰκόασιν. Ὡς γὰρ ἐκεῖναι ποτὲ μὲν ἄνω εἰσὶν ἐν τοῖς ὄρεσι διὰ τὸν φόβον τῶν θηρατῶν, ποτὲ δὲ κάτω ἐν ταῖς κοιλάσι διὰ τὸν πόθον τῶν ἐν αὐταῖς, οὕτω καὶ οὗτοι οὔτε πάντοτε ἐν θεωρίᾳ πνευματικῇ δύνανται εἶναι διὰ τὸ αὐτῶν εὐτελές, οὔτε αἰεὶ ἐν τῇ φυσικῇ, διὰ τὸ μὴ τὴν ἀνάπαυσιν διώκειν αἰεὶ τῶν μέντοι θεωρητικῶν περιπεξίων ὑπερόπται θεωρημάτων καθίστανται.
- 106 Βόλοι μὲν δρόσου γῆς μεθύσκουσιν αὔλακας, διαθέσεις δὲ ψυχῆς ἐν εὐχῇ ἔμβροχοι στεναγμοὶ ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενοι.
- 107 Τῆς ἐν Τριάδι νοουμένης Θεότητος, οὐδεὶς ἐν θεωρίᾳ ὀφθήσεται, ὑλικῆς δυάδος, καὶ τῆς γείτονος μονάδος ἄνωθεν μὴ ὀφθείς, οὐδὲ ταύτης γενήσεται ὑψηλότερος, μὴ μοναδικὸν τὸν ἑαυτοῦ ἐν νοουμένοις ἐργασάμενος νοῦν.

48. Πρβλ. Ψαλμ. 72,2.

50. Πρβλ. Α' Κορ. 2,9.

49. Λουκᾶ 17,21.

51. Γαλ. 3,22.

- 101 Ἐκεῖνος ποῦ περιμένει νὰ προσκληθεῖ τὴν ἐπόμενη μέρα ἀπὸ τὸν βασιλέα, ποῖα ἄλλη φροντίδα θὰ φανεῖ νὰ ἔχει, παρὰ νὰ μελετᾷ λόγους ποῦ θὰ ἀρέσουν σὲ ἐκεῖνον; Αὐτὸ τηρώντας ἡ ψυχὴ, δὲν θὰ βρεθεῖ ἀπροετοίμαστη στὸ ἐκεῖ δικαστήριον.
- 102 Εἶναι μακάρια ἡ ψυχὴ ποῦ, περιμένοντας τὸν Κύριό της νὰ ἔρθει σήμερα, δὲν σκέπτεται καθόλου ὄλο τὸν κόπο τῆς ἡμέρας, οὔτε καὶ τῆς νύχτας, ἐπειδὴ αὐτὸς πρόκειται νὰ ἐμφανισθεῖ πρωὶ - πρωί.
- 103 Ὁ Θεὸς βεβαία τοὺς βλέπει ὅλους, ἐνῶ τὸν Θεὸ τὸν βλέπουν ἐκεῖνοι ποῦ δὲν βλέπουν τίποτε ὅταν προσεύχονται. Καὶ ὅσοι βλέπουν τὸν Θεό, καὶ εἰσακούονται ἀπ' αὐτόν· ὅσοι ὅμως δὲν εἰσακούονται, δὲν τὸν βλέπουν. Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει, ὅτι βλέπεται ἀπὸ τὸν Θεό· γιατί δὲν θὰ μετακινηθεῖ τὸ πόδι του ἀπὸ τὴ θέση του⁴⁸ χωρὶς τὴ θέληση Ἐκείνου.
- 104 Τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας ποῦ ὑπάρχει μέσα μας⁴⁹, τὰ ὅποια μάτι ποῦ ἀγαπᾷ τὰ ὠραῖα δὲν εἶδε, καὶ αὐτὶ ποῦ ἀγαπᾷ τὶς τιμὲς δὲν ἄκουσε, καὶ σὲ καρδία ἀδεια ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο δὲν ἀνέβηκε⁵⁰, εἶναι προκαταβολὲς γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποῦ πρόκειται νὰ δοθοῦν στοὺς δίκαιους ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴ μέλλουσα βασιλεία. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐντροφᾷ σ' αὐτὰ, ποῦ εἶναι οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος⁵¹, δὲν μπορεῖ ν' ἀπολαύσει ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ
- 105 Οἱ λογισμοὶ τῶν πρακτικῶν μοιάζουν μὲ ἐλάφια. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνα ἄλλοτε βρίσκονται στὰ βουνὰ ἐπειδὴ φοβοῦνται τοὺς κυνηγούς, καὶ ἄλλοτε στὶς κοιλάδες ἐπειδὴ ποθοῦν τὰ ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτές, ἔτσι κι αὐτοί· οὔτε πάντοτε μποροῦν νὰ βρίσκονται σὲ θεωρία πνευματικὴ ἐξαιτίας τῆς εὐτέλειάς τους, οὔτε πάντοτε στὴ φυσικὴ, ἐπειδὴ δὲν ἐπιδιώκουν πάντοτε τὴν ἀνάπαυση· οἱ λογισμοὶ ἀντίθετα τῶν θεωρητικῶν περιφρονοῦν τὰ μηδαμινὰ θεωρήματα.
- 106 Οἱ σταγόνες τῆς δροσιᾶς ποτίζουν τὰ διψασμένα αὐλάκια τῆς γῆς, ἐνῶ τὶς διαθέσεις τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν προσευχὴ τὴν ποτίζουν οἱ στεναγμοὶ μὲ δάκρυα σὰν βροχὴ ποῦ βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιά.
- 107 Κανεῖς δὲν θὰ μπορέσει νὰ φθάσει στὴ θεωρία τῆς νοούμενης ὡς Τριάδα θεότητος, ἂν δὲν ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ τὴν ὑλικὴν δυάδα⁵³ καὶ τὴ γειτονικὴ μ' αὐτὴν μονάδα⁵⁴, οὔτε καὶ θ' ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ αὐτὴν, ἂν δὲν καταστήσει μοναδικὸ τὸν νοῦ του μέσα στὰ νοούμενα.

53. Δηλαδὴ τὴν ὕλη καὶ τὴ μορφὴ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου.

54. Δηλαδὴ τὸν νοῦ, ὅπως γίνεται ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα λόγια.

- 108 Οὐ τοσοῦτον δυσχερές εὐρεθήσεται τοῦ ποταμοῦ ἀνακόψαι ὁδὸν ἐπὶ τὰ κάτω μὴ φέρεσθαι, ὅσον νοῦ ῥύμην ἀναχαιτίσαι, μὴ ἐν τοῖς ὀρωμένοις σκεδάννυσθαι, πρὸς δὲ τὰ ἄνω καὶ συγγενῇ, ὅτε βούλεται, τῷ εὐχομένῳ συνάγεσθαι, κἄν τοῦτο μὲν κατὰ φύσιν, ἐκεῖνο δὲ παρὰ φύσιν καθέστηκεν.
- 109 Τὸν νοῦν οἱ καθαιρόμενοι εἴσω τῶν ὀρωμένων παραπέμποντες, τοσοῦτον πύμπλανται θάμβους καὶ τοσαύτης πληροῦνται χαρᾶς, ὡς μηδὲν ἕτερον χωρῆσαι τῶν ἐπιγείων δύνασθαι, μηδ' ἂν εἰ πάντα πρὸς αὐτοὺς συρρεύσειε τὰ περιμάχητα.
- 110 Ἐξαρκουσι καὶ μόνον οἱ νόμοι ῥηθέντες τῆς φύσεως πρὸς τὸ λίαν θαυμάζεσθαι, κατανοούμενοι δὲ λειμῶνες εὐρίσκονται εὐανθεῖς, ὡς ἐξ οὐρανόθεν νέκταρος, ἀκράτοις βρύνοντες ἄνθεσι τῆς πνευματικῆς πανδαισίας τὸν γλυκασμόν.
- 111 Ἐν ὄροσεροῖς μὲν ἄνθεσι λειμῶνων τὴν βασιλίδα τοῦ σμήνου περιζάνουσι μέλιτται, ἐν κατανύξει δὲ τῇ γενομένη ἀδιαλείπτως ψυχῇ, ὡς οἰκεῖαι αἱ νοεραὶ δυνάμεις περικυκλοῦσαι, συνεκπονοῦσι τὰ καταθύμια.
- 112 Ἐν μὲν τῷ ὀρωμένῳ κόσμῳ ὡς ἄλλος τις ὄραται κόσμος ὁ ἄνθρωπος, ἐν δὲ τῷ νοουμένῳ ὁ λογισμὸς, οὐρανοῦ μὲν γὰρ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ οὗτος ἐκείνων καταγγελεύς, νοῦ δὲ καὶ αἰσθήσεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ὑποφήτης ὑπάρχει ὁ λογισμὸς, ὧν ἄνευ ἀμφοτέρω κόσμοι ἐκκεκώφωντο ἄν.
- 113 Οὐχ οὕτω μετὰ χαρᾶς ἀπολυθεὶς αἰγλμάλωτος διὰ χρόνου πορεύεται, ὡς νοῦς, σχέσεως ἐλευθερωθεὶς, πρὸς τὰ οὐράνια ὡς πρὸς οἰκεῖα πορεύεται ἀγαλλομένῳ ποδί.
- 114 Τῷ μὴ μετὰ προσοχῆς εὐχομένῳ ἀλλὰ διαχεομένῳ, βάρβαρος μὲν ὁ ψαλμὸς λογισθήσεται, αὐτὸς δὲ τῷ ψαλμῷ ὡς βάρβαρος, καὶ ὡς μαινόμενοι ἀμφοτέρω δαίμοσιν.
- 115 Οὐ ταῦτόν ἐστιν οἷς ἐσταυρώθη ὁ κόσμος, καὶ οἷτινες τῷ κόσμῳ ἐσταύρωνται· τοῖς γὰρ ἥλοι, νηστεία καὶ ἀγρυπνία, τοῖς δὲ ἀκτημοσύνη καὶ ἐξουθένωσις τῶν δὲ δευτέρων χωρὶς, οἱ πόνοι τῶν προτέρων ἀνωφελεῖς

- 108 Δέν θὰ βρεθεῖ νὰ εἶναι τόσο δύσκολο ν' ἀνακόψει κανεὶς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ νὰ μὴ κυλάει πρὸς τὰ κάτω, ὅσον τὸ νὰ ἀναχαιτίσει τὴν ὀρμὴ τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ μὴ διασπᾶται στὰ ὄρατὰ, ἀλλὰ νὰ συγκεντρῶνεται, ὅταν θέλει νὰ προσευχηθεῖ, στὰ οὐράνια καὶ συγγενή, ἔστω κι ἂν αὐτὸ γίνεται κατὰ φύση, ἐνῶ ἐκεῖνο παρὰ φύση.
- 109 Εἰσχωρώντας μὲ τὸ νοῦ τους ἐκεῖνοι ποὺ καθαιρίζονται στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ὄρατῶν δημιουργημάτων, γεμίζουν ἀπὸ τόση ἐκπληξη καὶ τόση χαρὰ, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τοὺς χωρήσει κανένα ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, οὔτε κι ἂν ἀκόμα προστρέξουν πρὸς αὐτοὺς ὅλα τὰ περιζήτητα.
- 110 Ἐπαρκεῖ καὶ μόνο ἡ ἀναφορὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως γιὰ νὰ προκαλέσει μεγάλο θαυμασμό, ὅταν ὅμως καὶ κατανοοῦνται αὐτοί, βρίσκονται νὰ εἶναι λιβάδια γεμάτα ἀπὸ ἄνθη, ἀναβλύζοντας ἀπὸ ἀγνά λουλούδια, σὰν οὐράνιο νέκταρ, τὴ γλυκύτητα τῆς πνευματικῆς πανδαισίας.
- 111 Στὰ δροσερὰ ἄνθη τῶν λιβαδιῶν οἱ μέλισσες πετοῦν γύρω ἀπὸ τὴ βασίλισσα τοῦ σμήνους τους, καὶ τὴν ψυχὴ, ποὺ ἔφθασε σὲ ἀδιάκοπη κατάνυξη, οἱ νοερὲς δυνάμεις τὴν περικυκλώνουν σὰν νὰ εἶναι δικές της καὶ τὴ βοηθοῦν νὰ πραγματοποιήσει τοὺς πόθους της.
- 112 Μέσα στὸν ὄρατὸ κόσμο ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται σὰν κάποιος ἄλλος κόσμος, ἐνῶ μέσα στὸν νοητὸ κόσμο ὁ λογισμὸς· γιὰ τὸ ἄνθρωπος εἶναι κήρυκας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ὅλων ἐκείνων ποὺ ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτά, ἐνῶ ὁ λογισμὸς εἶναι ἐρμηνευτὴς τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν σχετικῶν μ' αὐτά, χωρὶς τὰ ὁποῖα καὶ οἱ δύο κόσμοι θὰ ἦταν δίχως λαλιὰ.
- 113 Δέν βαδίζει φεύγοντας μὲ τόση χαρὰ ὁ αἰχμάλωτος ποὺ ἐλευθερώθηκε μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνο, μὲ ὅση ἀγαλλίαση προχωρεῖ ὁ νοῦς, ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ τὰ αἰσθητὰ, πρὸς τὰ οὐράνια, σὰν αὐτὰ νὰ εἶναι δικά του.
- 114 Σὲ ἐκεῖνον ποὺ δέν προσεύχεται μὲ προσοχή, ἀλλὰ μὲ διασκορπισμένο νοῦ, ἡ ψαλμωδία θὰ θεωρηθεῖ βαρβαρική, αὐτὸς βάρβαρος γιὰ τὴν ψαλμωδία, καὶ οἱ δύο μανιακοὶ γιὰ τοὺς δαίμονες.
- 115 Δέν εἶναι τὸ ἴδιο, «ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους σταυρώθηκε ὁ κόσμος», καὶ «ἐκεῖνοι ποὺ σταυρώθηκαν γιὰ τὸν κόσμο»⁵⁵. γιὰ τὸν γιὰ τοὺς πρώτους καρφιά εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ ἐξουδένωση· χωρὶς τὰ δεύτερα εἶναι ἀνώφελοι οἱ κόποι τῶν πρώτων.

- 116 Οὐδείς καθαρῶς εὐξασθαι δύναται, φιλοκάλῳ πάθει καὶ φιλοτίμῳ κρατούμενος. Περί ταῦτα γὰρ αἱ σχέσεις καὶ οἱ τῆς ματαιότητος λογισμοὶ τὴν οἰκειότητα ἔχοντες, σχοινία καθάπερ ἐκείνῳ περιπλεκόμενα γίνονται, κατασπῶντες ὡς, οἷα στρουθίῳ δεδεμένῳ, ἀναπτῆναι πειρωμένῳ τῷ νῷ ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐχῆς.
- 117 Ἄδύνατον ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐχῆς εἰρηνικὸν γενέσθαι τὸν νοῦν, τὸν μὴ τὴν φίλην κτησάμενον ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην. Ἡ μὲν γὰρ τὴν κατὰ τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος ἔχθραν καταλύειν ἐπαγωνίζεται, ἡ δὲ τὴν πρὸς τὸν πλησίον διὰ τὸν Θεόν. Κάντεῦθεν ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη ἐπιδημοῦσα, μονὴν ποιεῖσθαι πρὸς τὸν οὕτως κατειρηνεύσαντα ἐπαγγέλλεται.
- 118 Ἀνάγκη, τὸν εἰς βασιλείαν Θεοῦ ἀγωνιζόμενον εἰσελθεῖν, περισσεύειν ἐν ἀγαθοῖς τὸ ἔργον αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης ἐν ἐλεημοσύναις μὲν διὰ τῆς ἐκ τοῦ ὑστερήματος παροχῆς, ἐν πόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ εἰρήνης διὰ τοῦ ἀποκρίματος τῆς ἐν Κυρίῳ ὑπομονῆς.
- 119 Οὔτε ὁ ἐνδεῶς πρὸς ἀρετὴν ἔχων δι' ἀμέλειαν, οὔτε ὁ περιττῶς διὰ τὴν οἴησιν εἶσω λιμένος τοῦ κατὰ τὴν ἀπάθειαν εὐρεθήσονται, οὐδ' ἕτερος γὰρ τῶν ἐκ δικαιοσύνης ἐν ἀπολαύσει γέγονεν ἀγαθῶν, μεσίτιδος εὐρισκομένης αὐτοῖς ἐλλείψεως καὶ ὑπερβολῆς.
- 120 Οὔτε ἡ γῆ, εἰ μὴ πολυπλασίονα τῷ γεωργῷ τὸν σπόρον χαρίζεται, πλούσιον δύναται ἀπεργάσασθαι αὐτόν, μόνον τὸν σπόρον παρεχομένη ἢ καὶ μικρά τινα προσθήκην, οὔτε τῷ πρακτικῷ τὸ ἀννόμενον, εἰ μὴ κρείττων τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ ἢ σπουδῆ πρὸς τὸν Θεὸν εὐρεθῆ, δίκαιον ἀπεργάσασθαι δύναται.
- 121 Οὔτε πάντες οἱ μὴ ἀγαπῶντες τὸν πλησίον μισεῖν δύνανται, οὔτε οἱ μὴ μισοῦντες αὐτὸν ἀγαπᾶν. Καὶ ἄλλο μὲν ἐστὶ τὸ βασκαίνειν ἐκείνου τὴν προκοπὴν, ἕτερον δὲ τὸ μὴ ἐμποδᾶν αὐτῷ γίνεσθαι πρὸς τὴν προκοπὴν. Ἐσχάτης δὲ κακίας βαθμὸς εὐρεθήσεται, τὸ μὴ μόνον δάκνεσθαι ἐν τοῖς ἐκείνου προτερήμασι, ἀλλὰ καὶ διαβάλλειν τὰ ἐκείνου καλά, ὡς μὴ τοιαῦτα τυγχάνοντα.
- 122 Ἄλλα τὰ σωματικὰ πάθη, καὶ ἄλλα τὰ ψυχικά. Ἄλλα τὰ κατὰ φύσιν, καὶ ἄλλα τὰ παρὰ φύσιν. Ὁ τὰ μὲν ἀπωθούμενος, τῶν δὲ πρό-

- 116 Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ καθαρά, ἐφόσον κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ τὶς τιμές. Γιατὶ ἔχοντας οἰκειότητα πρὸς αὐτὰ οἱ σχέσεις πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς ματαιότητος, γίνονται σὰν σχοινιὰ πλεγμένα γύρω του, ἐμποδίζοντας, σὰν δεμένο σπουργίτι, τὸν νοῦ πὺν προσπαθεῖ νὰ πετάξει πρὸς τὰ πάνω κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς.
- 117 Εἶναι ἀδύνατο νὰ βρεῖ εἰρήνη κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ὁ νοῦς ἐκεῖνος πὺν δὲν ἀπέκτησε τὴν φιλὴ ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη. Γιατὶ ἡ ἐγκράτεια ἀγωνίζεται γιὰ τὴν κατάλυση τῆς ἐχθρας τοῦ σώματος ἐναντίον τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ἀγάπη τῆς ἐχθρας πρὸς τὸν πλησίον γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε ἔρχεται ἡ εἰρήνη πὺν ξεπερνᾷ κάθε νοῦ, καὶ ὑπόσχεται νὰ κατοικήσει⁵⁶ μὲ ἐκεῖνον πὺν πέτυχε αὐτὴν τὴν εἰρήνη.
- 118 Εἶναι ἀνάγκη, ἐκεῖνος πὺν ἀγωνίζεται νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ⁵⁷, νὰ ἔχει πλούσιο σὲ ἀγαθὰ τὸ ἔργο τῆς ἐνάρετης ζωῆς του, πλαισιούμενο ἀπὸ ἐλεημοσύνες προερχόμενες ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του, καὶ ἀπὸ κόπους γιὰ τὴν εἰρήνη σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου γιὰ ὑπομονή.
- 119 Οὔτε ἐκεῖνος πὺν ὑστερεῖ σὲ ἀρετὴ ἀπὸ ἀμέλεια, οὔτε ἐκεῖνος πὺν ἔχει περίσσεια ἀρετῆ, ἀλλὰ διακατέχεται ἀπὸ ἔπαρση, θὰ βρεθοῦν στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας· οὔτε βέβαια καὶ ἄλλος κανεὶς ἀπόλαυσε τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐνάρετης ἐργασίας του, ἔχοντας ἐνδιάμεσά τους τὴν ἔλλειψη ἢ τὴν ὑπερβολή.
- 120 Οὔτε ἡ γῆ μπορεῖ νὰ κάνει πλούσιο τὸν γεωρὸ, ἂν δὲν τοῦ χαρίσει πολλαπλάσιο τὸν σπόρο, ἀλλὰ τοῦ παράσχει μόνον τὸν σπόρο ἢ καὶ κάτι παραπάνω, οὔτε τὸν πρακτικὸ μπορεῖ νὰ τὸν κάνει δίκαιο τὸ πνευματικὸ ἔργο του, ἂν ὁ πόθος τοῦ γιὰ τὸν Θεὸ δὲν βρεθεῖ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν προαίρεσή του.
- 121 Οὔτε ὅλοι ἐκεῖνοι, πὺν δὲν ἀγαποῦν τὸν πλησίον τους, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν μισοῦν, οὔτε ἐκεῖνοι πὺν δὲν τὸν μισοῦν, νὰ τὸν ἀγαποῦν. Καὶ ἄλλο βέβαια εἶναι τὸ νὰ φθονεῖ κανεὶς τὴν προκοπὴ τοῦ πλησίον του, ἄλλο ἐπίσης τὸ νὰ μὴ γίνεται ἐμπόδιο σ' αὐτὸν γιὰ τὴν προκοπὴ του. Ἡ χειρότερη μορφή κακίας εἶναι, τὸ νὰ μὴ ὑποφέρει μόνον ἀπὸ τὰ προτερήματα τοῦ πλησίον του, ἀλλὰ καὶ νὰ κατηγορεῖ τὰ καλὰ ἐκεῖνου, ὅτι τὰχα δὲν εἶναι τέτοια.
- 122 Ἄλλα εἶναι τὰ σωματικὰ πάθη, καὶ ἄλλα τὰ ψυχικά. Ἄλλα ἐπίσης τὰ φυσικά, καὶ ἄλλα τὰ παρὰ φύσιν. Ἐκεῖνος πὺν ἀπομακρύνει τὰ

νοϊαν μὴ ποιούμενος, ὁμοίως ἐστὶν ἀνθρώπῳ, φραγμὸν μὲν ὑψηλὸν καὶ συνηρεφῆ κατὰ τῶν θηρίων ἰστῶντι, συνηδομένῳ δὲ τοῖς πτηνοῖς ἐσθίουσι τὰς τοῦ λογικοῦ ἀμπελῶνος σταφυλάς, τὰς ὄντως περιφανεῖς.

123 Ἐν πρώτοις ἡ ψυχὴ ἐν φαντασίᾳ γίνεται τοῦ κακοῦ, εἴτα ἐν ἐπιθυμίᾳ, ἔπειτα ἐν ἡδονῇ ἢ λύπῃ, εἴθ' οὕτως ἐν αἰσθήσει, καὶ μετ' αὐτὴν ἐν ἀφῆ τῇ φαινομένη καὶ ἀφανεῖ. Ἐν πᾶσι συνεπομένων τῶν λογισμῶν, πλὴν τῆς προτέρας κινήσεως, ἧς μὴ παραδεχθείσης, πᾶν τὸ μετ' αὐτὴν κακὸν ἀνενέργητον εὐρεθήσεται.

124 Οἱ μὲν τῇ ἀπαθείᾳ ἐγγίζοντες, φαντασίαις μόναις σαλεύονται, ἐπιθυμίαις δὲ οἱ μετριοπαθεῖς ἐν αἰσθήσει δὲ γίνονται τοῦ κακοῦ οἱ παραχρῶμενοι μὲν τὰ τῆς χρείας, λυπούμενοι δέ· ἐν δὲ ἀφῆ οἱ ἀλύπως αὐτῇ συγγινόμενοι.

125 Ἡ ἡδονὴ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς τοῦ σώματος ἐγκαθίδρυνται μελεσιν, οὐ πᾶσι δὲ ὡσαύτως παρενοχλοῦσα φαίνεται. Ἀλλὰ τοῖς μὲν μᾶλλον εἰς τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς μέρος, τοῖς δὲ εἰς τὸ θυμικόν, ἑτέροις δὲ εἰς τὸ ταύτης λογιστικόν, διὰ γαστρομαργίας, ὄξυχολίας καὶ πονηρίας, τῆς πάντων αἰτίας τῶν ἀνοσιῶν παθῶν.

126 Ἀνάγκη μὲν τὰ αἰσθητήρια ὡς πύλας ἀνοίγειν πόλεως ἀνάγκη δὲ μὴ συγχωρεῖν ἐν τῇ ἀνοίξει τῶν ἀναγκαίων, συνεισέρχεσθαι «ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα» καὶ μάχης αἴτια καθιστάμενα.

127 Ἡδονὴ μὲν μήτηρ ἐπιθυμίας, θυμοῦ δὲ ὄξυχολία, βασκανίας δὲ πονηρία καθίσταται. Οὐκ εἰρηνεύει δὲ μετὰ τῶν ἐσχάτων ὁ μὴ κατὰ τῶν ἀρχόντων ἀγωνιζόμενος, οὐδὲ εἰς τὸν τῆς μετριοπαθείας δύναται λιμένα εἰσέρχεσθαι ὁ δὲ διὰ τὰς ἐντολάς μετερχόμενος.

128 Τὰς προσβολὰς οἱ ἀποκρουόμενοι, οὐ συγχωροῦσιν ἔνδοθεν τοῦ λογικοῦ ἀμπελῶνος ὡς θηρία τοὺς λογισμοὺς εἰσέρχεσθαι καὶ τῶν ἐκείνου ἐν λύμῃ καθίστασθαι. Οἱ δὲ συνδυάζοντες μὲν, μὴ συνηδόμενοι δέ, ἀπλῶς εἰσέρχεσθαι αὐτοὺς συγχωροῦσι, μὴ ἄπτεσθαι δὲ μηδενῶς τῶν αὐτοῦ· οἱ δὲ ἡδέως μὲν συνομιλοῦντες τοῖς πάθεσι διὰ τῶν λογισμῶν, εἰς συγκατάθεσιν δὲ μὴ ἐρχόμενοι, ὁμοιώθησαν τοῖς ἐάσαι

σωματικά καὶ δὲν φροντίζει γιὰ τὰ ψυχικά, εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο, ποὺ στήνει φράχτη ψηλὸ καὶ πυκνὸ ἐναντίον τῶν θηρίων, ἀλλ' εὐχαριστεῖται μὲ τὰ πουλιὰ ποὺ τρῶνε τὰ σταφύλια τοῦ λογικοῦ ἀμπελώνα, τὰ πραγματικὰ περίοπτα.

123 Πρῶτα ἡ ψυχὴ φαντάζεται τὸ κακὸ, ἔπειτα τὸ ἐπιθυμεῖ, μετὰ εὐχαριστεῖται ἢ λυπᾶται γι' αὐτό, καὶ ἔτσι ἔπειτα φθάνει αὐτὸ στὴν αἴσθηση, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν στὴν ἀφή (πραγματοποίηση) τῆ φαινερῆ καὶ ἀφανῆ. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς κινήσεις ἀκολουθοῦν οἱ λογισμοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη κίνηση, ἡ ὁποία ἂν δὲν γίνεῖ ἀποδεκτὴ, ὅλο τὸ στὴ συνέχεια κακὸ παραμένει ἀπραγματοποίητο.

124 Ἐκεῖνοι ποὺ φθάνουν στὴν ἀπάθεια σαλεύονται μόνο μὲ φαντασίες, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ περιόρισαν τὰ πάθη τους σαλεύονται ἀπὸ ἐπιθυμίες· στὴν αἴσθηση πάλι τοῦ κακοῦ φθάνουν ἐκεῖνοι ποὺ χρησιμοποιοῦν κακῶς τὰ ἀναγκαῖα πράγματα, ἀλλὰ λυποῦνται γι' αὐτό, ἐνῶ στὴν ἀφή (πραγματοποίηση) αὐτοῦ ἐκεῖνοι ποὺ τὸ κάνουν χωρὶς νὰ λυποῦνται.

125 Ἡ ἡδονὴ βέβαια ἔχει ἐγκατασταθεῖ σὲ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλὰ δὲν τὰ παρενοχλεῖ ὅλα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἄλλα τὰ ἐνοχλεῖ σὲ σχέση μὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἄλλα σὲ σχέση μὲ τὸ θυμικό, καὶ ἄλλα σὲ σχέση μὲ τὸ λογιστικό, μέσω τῆς γαστριμαργίας, τῆς ὀξυθυμίας καὶ τῆς πονηρίας, τῆς αἰτίας ὅλων τῶν ἀνόσιων παθῶν.

126 Πρέπει τὰ αἰσθητήρια ν' ἀνοίγουν σὰν πύλες τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνοίγοντας γιὰ τὴν εἴσοδο τῶν ἀναγκαίων, πρέπει νὰ μὴ ἐπιτρέπουν νὰ εἰσέρχονται μαζὶ μ' αὐτὰ «τὰ ἔθνη ποὺ ἐπιθυμοῦν τοὺς πολέμους»⁵⁸ καὶ γίνονται αἰτία μάχης.

127 Ἡ ἡδονὴ εἶναι μητέρα τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὀξυθυμία τοῦ θυμοῦ, καὶ ἡ πονηρία τοῦ φθόνου. Δὲν εἰρηνεύει μὲ τὰ τελευταῖα ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν πρώτων, οὔτε μπορεῖ νὰ εἰσέλθει στὸ λιμάνι τῆς μετριοπάθειας, ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ τὶς ἐντολὲς ἀναγκαστικά.

128 Ἐκεῖνοι ποὺ ἀποκρούουν τὶς προσβολὲς τῶν λογισμῶν δὲν τοὺς ἀφήνουν σὰν θηρία νὰ μπαίνουν μέσα στὸν λογικὸ ἀμπελώνα καὶ νὰ καταστρέφουν τὰ ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖνοι ποὺ συγκατατίθενται βέβαια μὲ τοὺς λογισμούς, ἀλλὰ δὲν νιώθουν εὐχαρίστηση γι' αὐτό, τοὺς ἀφήνουν ἀπλῶς νὰ μποῦν, χωρὶς ὅμως ν' ἀγγίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ· ἐκεῖνοι τέλος ποὺ συνομιλοῦν μὲ τὰ πάθη μέσω τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ δὲν συγκατατίθενται σ' αὐτὰ, εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους ποὺ ἀφη-

τὸν μονιὸν ἔνδοθεν τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ φραγμοῦ εἰσελθεῖν, ἐν κόρῳ δὲ αὐτὸν τῶν τοῦ ἀμπελῶνος γενέσθαι βοτρυῶν μὴ συγχωρήσασιν, εἴτα εὖρον αὐτὸν τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως ἰσχυρότερον, ἐν συγκαταθέσει πολ-
λάκις παθῶν εὐρισκόμενοι.

129 Οὕτω ἔφθασεν εἰς ἀπλότητα ὁ ἔτι δεόμενος ἐπιμελείας φραγμοῦ τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειαν. Ὁ τέλειος γάρ, φησὶν, οὐκ ἐγκρατεύεται, ἀλλ' ὁ ἔτι ἀγωνιζόμενος. Ἔοικε δὲ τῷ ἔχοντι ἄμπελον ἢ ἄρουραν οὐ μέσον πολλῶν ἄλλων ἀμπελώνων ἢ χώρων, ἀλλ' ἐν γωνία που, καὶ διὰ τοῦτο δεόμενον πολλῆς τῆς φυλακῆς καὶ τῆς νήψεως. Τοῦ γὰρ εἰς ἀπλότητα φθάσαντος, ἐκ παντὸς ἡ ἄμπελος ἀνέπαφος γίνεται, καθάπερ βασιλέως ἢ τινος ἄλλου παραδυναστεύοντος φοβεροῦ καὶ μόνης ἐξ ἀκοῆς τοὺς τε κλέπτας καὶ παροδίτας φροῖττειν ποιούντος τὴν ἐπιχείρησιν.

130 Πολλοὶ μὲν εἰς τὸν τῆς κακοπαθείας σταυρὸν ἀνέρχονται, ὀλίγοι δὲ καὶ τοὺς ἥλους αὐτοῦ καταδέχονται. Τῶν μὲν γὰρ κατὰ προαίρεσιν πόνων καὶ θλίψεων ὑπήκοοι πολλοί, τῶν ἀπροαιρέτως δὲ ἐρχομένων μόνοι οἱ τῷ κόσμῳ τούτῳ τελείως ἀποθανόντες καὶ τῇ ἀναπαύσει αὐτοῦ

131 Πάντας μὲν τοὺς δερματίνους χιτῶνας πολλοὶ ἐξεδύσαντο, τὸν ἔσχατον δὲ, τὸν τῆς κενοδοξίας, μόνοι οἱ τὴν αὐτῆς μητέρα τὴν αὐταρέσκειαν βδελυξάμενοι.

132 Ἐπαινον ἀνθρώπων καὶ ἄνεσιν σώματος ὁ ἀποδεχόμενος μὲν, μὴ καταδεχόμενος δὲ, οὗτος, τοῦ ἐσχάτου τῆς κενοδοξίας χιτῶνος γυμνὸς γεγρονώς, τοῦ ἐν πολλοῖς στεναγμοῖς ἐπιζητουμένου οἰκητηρίου τοῦ ἐξ οὐρανοῦ τὴν λαμπρότητα, ἐπ' ἐντεῦθεν ἠξιώθη ἐνδύσασθαι.

133 Ἄλλο ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνέργημα· καὶ τὸ μὲν ἀμαρτίας ἀπηρτισμένης ἐστὶ δεικτικόν, ἡ δὲ ἠδυπαθείας μόνης τῆς ἔνδοθεν ἐνεργουμένης, ἀλλ' οὐκ ἐκτός ὡς οἱ τῆς ἰδίας μὲν μὴ μετακινούμενοι γῆς, δασμοφοροῦντες δὲ ὁμῶς τοῖς καταδυναστεύουσι τὰ αὐτοῖς καταθύμια.

134 Τῆς γεύσεως κρατούσης ἐν ἠδοναῖς, ἀδύνατον μὴ καὶ πάσας τὰς

59. Πρβλ. Ψαλμ. 79, 14.

60. Γεν. 3, 21.

61. Β' Κορ. 5, 2.

62. Μάρκ. 6, 34.

σαν τὸν ἀγριόχοιρο νὰ περᾶσει τὸν φράχτη καὶ νὰ μπεῖ μέσα στὸν ἀγρό⁵⁹, ὅμως δὲν τὸν ἀφησαν νὰ χορτάσει ἀπὸ τὰ σταφύλια τοῦ ἀμπελώνα, ἀλλὰ στὴ συνέχεια βρῆκαν αὐτὸν ἰσχυρότερο ἀπὸ τὴ δύναμή τους, δείχνοντας πολλές φορές συγκατάθεση στὰ πάθη.

129 Δὲν ἔφθασε ἀκόμα σὲ ἀπλότητα ἐκεῖνος ποὺ χρειάζεται ἀκόμα νὰ φροντίζει γιὰ τὸν φράχτη τῆς ἐγκράτειας. Γιατὶ λέγει, ὁ τέλειος δὲν ἐγκρατεύεται, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται ἀκόμα⁶⁰. Μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀμπέλι ἢ χωράφι ὃχι ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα ἀμπέλια ἢ χωράφια, ἀλλὰ κάπου παραπέρα, καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται μεγάλη φρούρηση καὶ ἐπαγρύπνηση. Γιατὶ τὸ ἀμπέλι ἐκείνου ποὺ ἔφθασε σὲ ἀπλότητα παραμένει ἀπὸ παντοῦ ἀνέπαφο, σὰ νὰ εἶναι τοῦ βασιλιᾶ ἢ κάποιου ἄλλου φοβεροῦ ἄρχοντα, ποὺ τὸ ἄκουσμα καὶ μόνο τοῦ ὄνοματός του κἄνει τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς περαστικούς νὰ τρέμουν σκεπτόμενοι νὰ τὸ κἄνουν αὐτό.

130 Πολλοὶ ἀνεβαίνουν στὸν σταυρὸ τῆς κακοπάθειας, λίγοι ὅμως δέχονται νὰ ὑπομείνουν καὶ τὰ καρφιά αὐτοῦ. Γιατὶ πολλοὶ δείχνουν ὑπακοή στοὺς θεληματικούς κόπους καὶ τὶς θλίψεις, ἀλλὰ τὶς θλίψεις ἐκεῖνες ποὺ ἔρχονται χωρὶς τὴ θέλησή μας, τὶς δέχονται μὲ ὑπακοή μόνο ἐκεῖνοι ποὺ πέθαναν τελείως γιὰ τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ τὴν ἀνάπαυσή του.

131 Πολλοὶ βέβαια ξεντύθηκαν τοὺς δερμάτινους χιτῶνες⁶¹, τὸν τελευταῖο ὅμως, τὸν τῆς κενοδοξίας, μόνο ἐκεῖνοι ποὺ σιχάθηκαν τὴ μητέρα αὐτῆς, τὴν αὐταρέσκεια.

132 Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ παρέχονται βέβαια ἔπαινοι ἀνθρώπων καὶ ἄνεση σωματικῆ, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀποδέχεται, αὐτὸς, ἀφοῦ ξεντύθηκε τὸν τελευταῖο χιτῶνα τῆς κενοδοξίας, ἀξιώθηκε ἀπὸ ἐδῶ νὰ φορέσει τὴ λαμπρότητα τῆς οὐράνιας κατοικίας, τὴν ὁποία μὲ πολλοὺς στεναγμοὺς ἐπιδιώκει ν' ἀποκτήσει⁶².

133 Ἄλλο εἶναι ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνέργημα· τὸ ἐνέργημα δείχνει τὴν ὀλοκληρωμένη ἀμαρτία, ἐνῶ ἡ ἐνέργεια τὴν ἠδυπάθεια μόνο ποὺ ἐνεργεῖται ἐσωτερικά, ἀλλ' ὃχι καὶ ἐξωτερικά, κατ' ἀναλογία μὲ ἐκεῖνους ποὺ δὲν μετακινουῦνται βέβαια ἀπὸ τὴ γῆ τους, ἀλλ' ὅμως πληρῶνουν ὡς φόρους στοὺς ἔξουσιαστές τους ὅσα αὐτοὶ ἐπιθυμοῦν.

134 Ὅταν ἡ γεύση συνεχίζει νὰ κρατεῖται ἀπὸ τὶς ἡδονές, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ἀκολουθοῦν καὶ ὅλες οἱ ἄλλες αἰσθήσεις, ἔστω κι ἂν φαίνονται νὰ εἰρηνεύουν στοὺς ψυχρότερους τὰ ὑπογάστρια, ὅπως ἐκεί-

αίσθήσεις συνέπεσθαι, κὰν τῶν ψυχροτέρων εἰρηνεύειν δοκῶσι τὰ ὑπογάστρια, ὡς τὰ τῶν γεγηρακότων, πύρωσιν μὴ ὑπομενόντων ἐκ μαρασμοῦ· ἀλλ' οὐ παρὰ τὸ μὴ γενναῖν, σῶφρων ἢ στεῖρα μοιχευομένη κριθήσεται. Σωφρωνεῖν δὲ πάντα τὸν μὴ παθαινόμενον ἔνδοθεν εἵποιμεν ἄν, μηδὲ ὀράσει κατακυλούμενον.

135 Ἐν τροφαῖς καὶ μορφαῖς καὶ φωναῖς τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐλέγχεται οἷόν ἐστι, ταῖς θελκτικαῖς τε καὶ ταῖς ἄλλως ἐχούσαις, ἐν γεύσει καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ, εἴτε ὡς χρώμενον αὐταῖς, εἴτε ὡς παραχρώμενον, εἴτε μέσως πρὸς τὰ ἀμφοτέρωθεν εὐρισκόμενον.

136 Ἐν οἷς ὁ φόβος οὐ προηγείται, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, ἐν συγχύσει οἱ λογισμοὶ εὐρεθήσονται. Ἐν εὐταξίᾳ δὲ καὶ μάνδρας εἴσω τῆς κατὰ εὐνομίαν, ἐφεπομένου ἢ προηγουμένου αὐτοῦ.

137 Τῆς πίστεως ὁ φόβος υἱός, τῶν ἐντολῶν δὲ οὗτος νομεύς, καὶ ὁ μὴ τὴν μητέρα τούτου κτησάμενος, πρόβατον ὀφθῆναι τῆς κατὰ Κύριον νομῆς οὐκ ἀξιωθήσεται.

138 Οἱ μὲν τὰς ἀρχὰς μόνας ἔχουσι τῶν καλῶν, οἱ δὲ καὶ τὰς τούτων μεσότηας, οἱ δὲ καὶ τὰ τέλη αὐτῶν, ὧν ἄνευ, ὡς στρατιώτης ψιλὸς ἔκαστος εὐρεθήσεται ἢ ἀξιωματικὸς τῶν σιτηρεσιῶν ἐκτός· καὶ διὰ τοῦτο, ὁ μὲν τὴν ἑαυτοῦ μόνον οἰκίαν ἀπὸ τῶν ἐπιχειρούντων αὐτὴν ἐπηρεάζειν συντηρῶν, ὁ δὲ οὐκ ἐν τιμῇ τῇ προσηκούσῃ εὐρισκόμενος ἐν οἷς ἂν συνέρχηται.

139 Οἱ ταῖς ἡδοναῖς ἡμᾶς συνέρχεσθαι παρακαλοῦντες τοῦ φάρυγγος, ἀτελεῖς ὄντας, ὁμοίον τι ποιούσι τοῖς ἀναθερίζειν παρακελευομένοις τὰς εἰς ὑγείαν πληγὰς ἤδη ἐλθούσας, ἢ τὰς ψώρας διὰ τὴν ἡδύτητα κνίθειν, ἢ τὰ τὸν πυρετὸν ἐσθίειν ἀνάπτοντα, ἢ ἀποφράττειν τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, καὶ συγχωρεῖν εἰσέρχεσθαι, ὡς μονιὸν ἄγριον, τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, καὶ τὰς ἐννοίας τὰς ἀγαθὰς ὡς σταφυλὰς διαδόσκεισθαι, οἷς οὐ πείθεσθαι χρή, οὐδὲ ταῖς ἀκαίροις κάμπτεσθαι κολακείαις ἀνθρώπων τε καὶ παθῶν. Κατοχυροῦν δὲ μᾶλλον τὸν φραγμὸν δι' ἐγκρατείας ἕως παύσωνται οἷ τε θῆρες, τὰ σαρκικὰ πάθη, ὠρεύεσθαι, καὶ ὡς πετεινὰ οἱ μάταιοι λογισμοὶ μὴ καταβαίνειν λυμαίνεσθαι τὴν ἀμπελον εὐθηνουμένην ψυχὴν θεωρίας ταῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

νων πού ἔχουν γεράσει καὶ δὲν διεγείρονται ἐξαιτίας τοῦ μαρασμοῦ· ἀλλὰ δὲν θὰ θεωρηθεῖ φρόνιμη ἢ στείρα πού διαπράττει μοιχεία ἐπειδὴ δὲν γεννᾷ. Φρόνιμο θὰ ποῦμε τὸν καθένα πού δὲν κυριαρχεῖται ἐσωτερικᾶ ἀπὸ τὰ πάθη, οὔτε καταγοητεύεται ἀπὸ τὴν ὄραση.

135 Τὸ τί λογιῆς εἶναι τὸ ἐπιθυμητικὸ τῆς ψυχῆς ἐλέγχεται στὶς τροφές, τὶς μορφές, καὶ τὶς φωνές, τὶς θελκτικὲς καὶ τὶς ὄχι τέτοιες, εἴτε χρησιμοποιώντας αὐτὲς ἀπλῶς μὲ τὴ γεύση, τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοή, εἴτε κἀνοντας κακὴ χρήση αὐτῶν, εἴτε ἐνδιάμεση μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο.

136 Ἐκεῖνοι, στοὺς ὁποίους δὲν προηγεῖται ὁ φόβος, θὰ βρεθοῦν οἱ λογισμοὶ σὲ σύγχυση, σὰν πρόβατα πού δὲν ἔχουν ποιμένα⁶³, ἐνῶ ὅταν ἀκολουθεῖ ἢ προηγεῖται ὁ φόβος θὰ βρεθοῦν σὲ εὐταξία καὶ ἐντὸς τῆς εὐνομης μάνδρας.

137 Ὁ φόβος εἶναι υἱὸς τῆς πίστεως καὶ ὁ ἴδιος καὶ ποιμένας τῶν ἐντολῶν, καὶ ἐκεῖνος πού δὲν ἀπέκτησε τὴ μητέρα του, δὲν θὰ ἀξιωθεῖ νὰ γίνεῖ πρόβατο τοῦ ποιμνίου τοῦ Κυρίου.

138 Ἄλλοι ἔχουν τὶς ἀρχές μόνο τῶν καλῶν, ἄλλοι καὶ τὶς μεσότητες αὐτῶν, καὶ ἄλλοι καὶ τὰ τέλη αὐτῶν, χωρὶς τὰ ὁποῖα ὁ καθένας θὰ βρεθεῖ σὰν ἀπλὸς στρατιώτης ἢ ἀξιωματικὸς χωρὶς τὸν μισθὸ του· καὶ γι' αὐτὸ ὁ πρῶτος φυλάγει τὴν οἰκία του μόνο ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπιχειροῦν νὰ τὴν βλάψουν, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν ἀπολαμβάνει τὴν πρέπουσα τιμὴ ἀπὸ ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους συναντιέται.

139 Ἐκεῖνοι πού μᾶς προτρέπουν ν' ἀκολουθοῦμε τὶς ἡδονές τοῦ λάρυγγα, ἐνῶ εἴμαστε ἀτελεῖς, κἀμνουν κάτι παρόμοιο μὲ ἐκείνους πού μᾶς προτρέπουν νὰ ξύνομε τὶς πληγές πού ἤδη θεραπεύθηκαν, ἢ νὰ ξύνομε τὴν ψώρα λόγῳ τῆς εὐχαρίστησης, ἢ νὰ τρώμε ἐκεῖνα πού φουντώνουν τὸν πυρετό, ἢ νὰ φράζομε τὸ ἀμπέλι τους καὶ ν' ἀφήνομε νὰ μπαίνουν μέσα, σὰν ἀγριόχοιρο⁶⁴, τὸ φρόνημα τῆς σάρκας, καὶ νὰ βόσκει σὰν σταφύλια τὶς ἐννοιες τὶς ἀγαθές, στοὺς ὁποίους δὲν πρέπει νὰ ὑπακοῦμε, οὔτε νὰ λυγίζομε ἀπὸ τὶς ἐνοχλητικὲς κολακεῖες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν παθῶν. Ἄλλὰ μᾶλλον νὰ ὀχυρώνομε τὸν φράχτη περισσότερο μὲ τὴν ἐγκράτεια, μέχρι νὰ σταματήσουν καὶ τὰ θηρία, τὰ σαρκικὰ δηλαδὴ πάθη, νὰ οὐρλιάζουν, καὶ οἱ μάταιοι λογισμοὶ νὰ μὴ κατεβαίνουν σὰν πουλιὰ καὶ νὰ καταστρέφουν τὸ ἀμπέλι, δηλαδὴ τὴν γεμάτη ἀπὸ θεωρίες ψυχὴ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Θ Ε Ο Λ Η Π Τ Ο Υ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

Λ Ο Γ Ο Σ

ΤΗΝ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΚΡΥΠΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΔΙΑΣΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΔΕΙΚΝΥΩΝ ΕΝ ΒΡΑΧΕΙ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΔΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΟΝ ΚΟΠΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ Θεόληπτος γεννήθηκε στὴ Νίκαι τῆς Βιθυνίας περὶ τὸ 1250 καὶ πέθανε στὴ Φιλαδέλφεια τὸ 1324-1326. Ἀπὸ μικρὸ οἱ γονεῖς του τὸν πρόριζαν γιὰ τὸ κληρικὸ στάδιο. Ἀφοῦ χειροτονήθηκε διάκονος καὶ ἔζησε στὴν ἀρχὴ ἔγγαμο βίο, θέλοντας νὰ εἶναι περισσότερο ἐλεύθερος στὸν ἀγώνα κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, πού εἶχε ἀποφασισθεῖ στὴ σύνοδο τῆς Λυῶν (1274), ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὴ νεαρὴ σύζυγὸ του καὶ ἀποσύρθηκε σὲ μοναστικὸ κέντρο, τὸ ὁποῖο φαίνεται ἦταν ὁ Ἅθως. Ἐκεῖ δέχθηκε μεγάλη ἐπίδραση ὡς πρὸς τὴ νήψη καὶ τὴν προσευχὴ ἀπὸ κάποιον μυστικὸ μὲ τὸ ὄνομα Νικηφόρος, πού ἀνῆκε στοὺς ὑπέρμαχους τοῦ ἡσυχασμοῦ καὶ ἐργάσθηκε πάρα πολὺ γιὰ τὴ διάδοσή του. Λίγο ἀργότερα μετέβη στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου καὶ ἤλεγξε δριμύτατα τὸν αὐτοκράτορα Μηχαὴλ Η΄ Παλαιολόγο γιὰ τὴ θρησκευτικὴ πολιτικὴ του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ριχθεῖ κατ' ἐντολὴ του στὴ φυλακὴ. Ἀφοῦ ἀποφυλακίσθηκε μετέβηκε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὰ περίχωρα τῆς γενέτειράς του Νίκαιας. Ὁ ἀσκητικὸς βίος του δημιούργησε πολὺ γρήγορα γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του τόση μεγάλη φήμη, ὥστε ἔγινε, ἂν καὶ δὲν ἦταν πρεσβύτερος, πνευματικὸς καθοδηγητὴς τῆς πόλεως καὶ ἀποτέλεσε πόλο ἔλξεως πολλῶν πάσης ἡλικίας πού ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀκούσουν τὴ διδασκαλίαν του καὶ νὰ γίνουν συναγωνιστές του στὸ στάδιο τῶν ἀρετῶν.

Ἐνῶ βρισκόταν ἐκεῖ ἡ πατριαρχικὴ σύνοδος τὸν ἐξέλεξε περὶ τὸ 1284, μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, γιὰ τὴν ἔδραν τῆς Φιλαδελφείας, τὸ ποιμνιο τῆς ὁποίας ἐποίμανε γιὰ σαράντα ὀλόκληρα χρόνια, συμβάλλοντάς πάρα πολὺ στὴ νικηφόρο ὑπεράσπισή του ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἐναντίον του ἐφόδους.

Ἄνδρας ἐκκλησιαστικὸς ὁ Θεόληπτος διεδραμάτισε καὶ ἀξιόλογο πολιτικὸ ρόλο. Συμβούλευε μὲ πολὺ κύρος τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο Β (1282-1328), καὶ ὑπῆρξε ὁ πραγματικὸς κύριος τῆς πολιτικῆς καταστάσεως μέχρι τὴν ἡμέραν πού ἦρθε σὲ ρήξιν μὲ τὴ στρατιωτικὴ ἐξουσία μετὰ τὸν συμβιβασμὸ πού ἔγινε πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ἀρσενιανοῦ σχήματος,

συμβιβασμό πού πολέμησε με ὅλες τις δυνάμεις του τότε ὁ Θεόληπτος, καὶ γι' αὐτὸ διέκοψε καὶ τὴν κοινωνία του με τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἔζησε ἔκτοτε στὴ Μητρόπολή του σὲ μιὰ μικρὴ ἐκκλησία ἐπὶ δέκα ἔτη (1310-1320). Ἐν καὶ ἀποκλεισμένος ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ καθηρημένος, εἶχε στὴν αὐτὴ ἰσχυρότατες σχέσεις, καὶ ἔτσι κατόρθωσε νὰ ἐπανέλθει στὸ προσκήνιο, ἀφοῦ ἐκλέχθηκε νὰ μεσολαβήσει στὴ λεπτὴ ρήξη μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ ἐγγονοῦ του, τοῦ μέλλοντα Ἀνδρονίκου Γ'.

Μεγάλῃ θρησκευτικῇ φυσιογνωμία, ἐπηρέασε με τὴν ὅλη διδασκαλία καὶ συγγραφή του τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ καιροῦ του. Ὑπῆρξε ὁ πνευματικὸς διδάσκαλος τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ ἀποφάσισε γιὰ τὴν κλήση του. Ἦταν ἐπίσης πνευματικὸς καθοδηγητὴς γιὰ μιὰ εἰκοσαετία καὶ μιᾶς ἀπὸ τις σπουδαιότερες μονάστριες τοῦ αἵωνα του, τῆς Εἰρήνης Εὐλογίας Χουμναίνης Παλαιολογίνας, τῆς συζύγου τοῦ Ἰωάννη Παλαιολόγου († 1307), υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', ἡ ὁποία, κατὰ τρόπο περίεργο, ἔχοντας διδάσκαλο τὸν ἴδιο με τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ, ἐπρόκειτο νὰ ἀποβεῖ λυσιώδης ἀντίπαλος τοῦ Παλαμισμού.

Ὦντας ποιμένας καὶ καθοδηγητὴς ψυχῶν, ὁ Θεόληπτος συνέθεσε πνευματικὲς πραγματεῖες, ἀπήγγειλε λόγους, καὶ ἔγραψε ἐπιστολές, ἀπὸ τις ὁποῖες λίγες διασώθηκαν. Τὸ ἔργο του κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος του εἶναι ἀνέκδοτο, ἀποτελεῖ προοίμιο τῆς θεολογικῆς καὶ λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐσφράγιζε στὸ Βυζάντιο με τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ καὶ τὸν Νικόλαο Καβάσιλα, τὰ μέσα τοῦ ἰδ' αἵωνα. Ἀξίζει πρᾶγματι κάποιος ν' ἀσχοληθεῖ, ὥστε νὰ ἐκδοθεῖ τὸ τόσο θαυμάσιο αὐτὸ ἔργο.

Ἐδῶ δημοσιεύονται τὰ δύο μικρὰ ἔργα του *Λόγος τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον*, καὶ *Κεφάλαια ἑννέα τὸν ἀριθμόν*, στὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν ὀρθόδοξη πατερικὴ νηπτικὴ διδασκαλία γιὰ τὴ νοερὴ προσευχὴ καὶ τὴ νήψη, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλη γενικὰ τὴν ἡσυχαστικὴ ζωὴ. Σύντομα βέβαια τὰ πνευματικὰ αὐτὰ πονήματά του, πλούσια ὅμως σὲ ψήγματα πνευματικοῦ θησαυροῦ, καὶ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ αὐτόν, στὴ διάθεσή του βρῖσκεται τὸ μετάλλευμα πού κρύβει μέσα του αὐτόν.

Τὰ σχόλια αὐτὰ λαμβάνονται ἀπὸ τὴν Ἠθικὴ καὶ Θρησκευτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, ἐνῶ τὸ κείμενο, ὡς καὶ ὅλα τὰ κείμενα πού δημοσιεύονται στὸν τόμο αὐτό, ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ MIGNE, στὰ ὁποῖα ἔγινε μιὰ σύντομη ἀντιπαραβολὴ με τὰ κείμενα τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ Ἀστέρος, καὶ διόρθωση κάποιων σημείων στίξεως.

ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ
ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Θεόληπτος ὁ μέγας ὄντως τῆς Φιλαδελφείας φωστήρ, ἤκμασε
μὲν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, περί-
που τὸ χιλιοστὸν τριακοσιοστὸν εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος Ἐν
δὲ τῷ τῆς Ἀγιότητος Ὁρει τὸν ἀναχωρητικὸν πρῶτον ἀσκήσας δίον,
5 κακεῖθεν ἔπειτα τὴν τῆς Φιλαδελφείας προεδρίαν ἀναδεξάμενος,
καθηγεμὼν καὶ μυσταγωγὸς τῶν καλλίστων μαθημάτων τοῦ Ἁγίου
Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης καθίσταται· τὴν τε γὰρ ἱερὰν νῆψιν καὶ
τὴν νοερὰν ἐκεῖνον ἐμυσταγωγῆσε προσευχὴν, ἔτι ἐν τοῖς κοσμικοῖς
τεταγμένον, ὡς ἐν τῷ βίῳ τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου τῷ ὑπὸ Φιλοθέου Πα-
10 τριάρχου συγγραφέντι ἐμφέρεται.

Ὁ δὲ παρὼν φιλοπονηθεὶς αὐτῷ λόγος, ὑποτύπωσις ὦν ἀρίστη
καὶ κανὼν ἀκριβοῦς τῆς ἐν Χριστῷ κεκρυμμένης μελέτης, μετὰ τῶν
συνεπομένων αὐτῷ κεφαλαίων, νοήμασι θείοις καὶ καθαρότητι φρά-
σεως εἰς τὸ ἄριστον συντεθειμένων, ὧδε μετὰ τῶν λοιπῶν συνηρομό-
15 σθησαν· χρήσιμα γὰρ εἶπέρ τι ἄλλο καὶ ἀξιόλογα τοῖς ἐν βραχεῖ συλλέ-
ξαι ἐσπουδακόσι τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας τὸ θεόσοφον μάθημα.

Θ Ε Ο Λ Η Π Τ Ο Υ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ
ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Θεόληπτος, ὁ μέγας πραγματικὰ φωστήρας τῆς Φιλαδελφείας, γεννήθηκε στὰ χρόνια τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, τὸ ἔτος χίλια τριακόσια εἴκοσι πέντε. Ἀφοῦ πρῶτα ἀσκήσε τὸν ἀναχωρητικὸ βίον στὸ Ὄρος τῆς Ἀγιότητος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔπειτα ἀνέλαβε τὴν προεδρία τῆς Μητροπόλεως Φιλαδελφείας, ἔγινε πνευματικὸς ὁδηγὸς καὶ μυσταγωγὸς στὰ ἄριστα μαθήματα τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης, τὸν ὁποῖο μυσταγώγησε καὶ στὴν ἱερὴν νήψη καὶ στὴ νοερὴ προσευχή, ἐνῶ ἀκόμη ἦταν κοσμικὸς, ὅπως ἀναφέρεται στὸν Βίον τοῦ ἰδίου τοῦ Γρηγορίου πὺ συνέγραψε ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος.

Ἐὸ λόγος αὐτὸς, πὺ φιλοπονήθηκε ἀπὸ αὐτὸν καὶ πὺ εἶναι ἄριστο ὑπόδειγμα καὶ ἀκριβῆς κανόνας τῆς μυστικῆς σὺ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μελέτης, μαζί μὲ τὰ στὴ συνέχεια κεφάλαια τοῦ ἰδίου, ἔχοντας γραφεῖ ἄριστα μὲ θεῖα νοήματα καὶ καθαρότητα ἐκφράσεως αὐτῶν, συμπεριλήφθηκαν ἐδῶ μαζί μὲ τὰ ὑπόλοιπα, γιατί εἶναι χρήσιμα περισσότερο ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο καὶ ἀξιόλογα γιὰ ἐκείνους πὺ ἐπιθυμοῦν μὲ ζῆλο νὰ κάνουν κτῆμα τους τὸ θεόσοφο μάθημα τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας.

ΛΟΓΟΣ
ΤΗΝ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΚΡΥΠΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΔΙΑΣΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΔΕΙΚΝΥΩΝ ΕΝ ΒΡΑΧΕΙ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΔΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΟΝ ΚΟΠΟΝ

Τὸ μοναδικὸν ἐπάγγελμα δένδρον ἐστὶν ὑψικομόν τε καὶ γονιμώτατον, οὗ ῥίζα μὲν ἡ τῶν σωματικῶν πάντων ἀλλοτριώσεις, κλάδοι δὲ ἡ ἀπροσπάθεια τῆς ψυχῆς καὶ τὸ μηδεμίαν σχέσιν πρὸς τὰ πράγματα, ὧν τὴν φυγὴν ἐποιήσατο, ἔχειν, καρπὸς δὲ τῶν 5 ἀρετῶν ἢ κτησίς καὶ ἡ θεοποιὸς ἀγάπη καὶ ἡ ἐκ τούτων μὴ διακοπτόμενη εὐφροσύνη· «ὁ καρπὸς» γάρ, φησί, «τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη», καὶ τὰ ἕξῃς. Ἡ τοῦ κόσμου φυγὴ τὴν πρὸς Χριστὸν καταφυγὴν χαρίζεται. Κόσμον δὲ λέγω τὴν φιλίαν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ τῆς σαρκός. Ὁ ἐκ τούτων ἀλλοτριούμενος ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας, οἰκείουται τῷ Χριστῷ, κτώμενος τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, 10 δι' ἣν, ἅπαντα τὰ τοῦ κόσμου ἀποποιησάμενος, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, Χριστόν, ἐξωνήσατο. Χριστὸν ἐνδέδυσαι διὰ τοῦ σωτηρίου Βαπτίσματος, ἀπεβάλου τὸν ῥύπον διὰ τοῦ θείου λουτροῦ, τῆς πνευματικῆς χάριτος τὴν λαμπρότητα ἐκομίσω καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς πλά- 15 σεως.

Ἄλλὰ τί γέγονε; μᾶλλον δὲ τί πέπονθεν ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀδουλίας; Διὰ τῆς πρὸς τὸν κόσμον φιλίας ἠλλοίωσε τοὺς θείους χαρακτήρας· διὰ τῆς πρὸς τὴν σάρκα συμπαθείας ἠχρείωσε τὴν εἰκόνα· ἡ ἀγλὺς τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ἠμαύρωσε τὸ τῆς ψυχῆς ἔσοπτρον, δι' οὗ Χριστός, 20 ὁ νοητὸς ἥλιος, ἐμφανίζεται. Σὺ τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ τὴν ψυχὴν καθήλωσας ἐπέγνωσ τὸν σκοτασμὸν τῆς κοσμικῆς ἀνωμαλίας, συνῆκας τὸν ἐκ τῶν θορύβων συναγόμενον τῇ διανοίᾳ σκορπισμὸν, ἐώρακας τὸν ἐκ τοῦ πολυταράχου βίου συναντῶντα τοῖς ἀνθρώποις μάταιον περισπασμὸν, ἐτρώθης τῷ βέλει τοῦ κατὰ τὴν ἡσυχίαν ἔρωτος, καὶ ἐξή- 25 τησας τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν· ἔμαθες γάρ, «ζήτησον εἰρήνην καὶ

1. Γαλ. 5, 22.

2. Ματθ. 13, 46.

3. Γαλ. 3, 27.

ΛΟΓΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΠΟΥ ΔΙΑΣΑΦΕΙ ΚΑΙ ΔΕΙΧΝΕΙ ΜΕ ΣΥΝΤΟΜΙΑ
ΤΟΝ ΚΟΠΟ ΤΗΣ ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Η μοναχική ζωή είναι δένδρο ψηλό και γονιμώτατο, τοῦ ὁποῖου ρίζα εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ ὅλα τὰ σωματικά, κλαδιὰ ἡ ἀποφυγή τῆς ψυχῆς τῶν ἐμπαθῶν κλίσεων καὶ τὸ νὰ μὴ ἔχει καμμιά σχέση πρὸς τὰ πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔφυγε, καὶ καρπὸς ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν καὶ ἡ θεοποιὸς ἀγάπη, καὶ ἡ ἀπὸ αὐτὰ ἀπορρέουσα ἀκατάπαυστη εὐφροσύνη· γιατί λέγει· «ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»¹, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἡ φυγή ἀπὸ τὸν κόσμον χαρίζει τὴν καταφυγὴν στὸν Χριστό. Κόσμος λέγω τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ τὴ σάρκα. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποξενώνεται ἀπὸ αὐτὰ μὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, κάνει δικό του τὸν Χριστὸ καὶ ἀποκτᾶ τὴν ἀγάπη του, γιὰ τὴν ὁποία, ἀφοῦ ἀπαρνήθηκε ὅλα τὰ τοῦ κόσμου, ἀγόρασε τὸ πολῦτιμο μαργαριτάρι², τὸν Χριστό. Τὸν Χριστὸ ντύθηκες μὲ τὸ σωτήριο Βάπτισμα³, καθάρισες ἀπὸ πάνω σου τὴ βρωμιά μὲ τὸ θεῖο λουτρό, καὶ ἔλαβες τὴ λαμπρότητα τῆς πνευματικῆς χάριτος καὶ τὴν εὐγένεια ποὺ εἶχες ὅταν πλάσθηκες.

Ἄλλὰ τί ἔγινε; ἢ καλύτερα τί ἔπαθε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀπερισκεψία του; Μὲ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν κόσμον ἀλλοίωσε τὰ θεῖα γνωρίσματά του· μὲ τὴν προσκόλλησή του μὲ πάθος στὴ σάρκα ἔξαχρείωσε τὴν εἰκόνα· τὸ σκοτάδι τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ἀμαύρωσε τὸν καθρέφτη τῆς ψυχῆς, μέσω τοῦ ὁποῖου ἐμφανίζεται ὁ Χριστός, ὁ νοητὸς ἥλιος. Σὺ ὅμως καθήλωσες τὴν ψυχὴ σου στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ· ἀντιλήφθηκες τὸν σκοτασμὸ τῆς κοσμικῆς ἀνωμαλίας, συνειδητοποίησες τὸν διασκορπισμὸ τοῦ νοῦ ποὺ προξενεῖται ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου, εἶδες τὸν μάταιο περισπασμὸ ποὺ προξενεῖται στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν πολυτάραχη ζωὴ, πληγώθηκες ἀπὸ τὸ βέλος τοῦ ἔρωτα γιὰ τὴν ἡσυχία, καὶ ζήτησες τὴν εἰρήνη τῶν λογισμῶν. Γιατὶ ἔμαθες «ζή-

δίωξον αὐτήν»· ἐπόθησας τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν, ἐπειδὴ ἤκουσας· «ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Διὰ γοῦν ταῦτα καὶ διενοήσω τὴν εὐγένειαν, ἣν ἀπέλαβες ἐν τῷ Βαπτίσματι κατὰ χάριν, ἀπεβάλου δὲ κατὰ γνώμην διὰ τῶν παθῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀνακαλέ-
5 σασθαι· ἀμέλει διὰ τὴν ἀγαθὴν γνώμην, εἰς ἔργον ἐξέβαλες τῷ ἱερῷ φροντιστηρίῳ παραβαλὼν καὶ τὰ τίμια τῆς μετανοίας ἄμφια περιβαλλόμενος καὶ τὴν μέχρι θανάτου καταμονὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐμψύχως ἐπαγγειλάμενος

Δευτέραν ἤδη συνθήκην πρὸς Θεὸν ἐποίησω· τὴν πρώτην εἰς τὸν
10 παρόντα βίον εἰσερχόμενος, τὴν δευτέραν πρὸς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βίου ἐπειγόμενος. Τότε διὰ τῆς εὐσεβείας τῷ Χριστῷ προσελήφθης, νῦν διὰ τῆς μετανοίας τῷ Χριστῷ προσηρμόσθης· ἐκεῖ χάριν εὗρες, ὧδε χρέος συνέθου· τότε νηπιάζων τοῦ δοθέντος σοι ἀξιώματος οὐκ ἠσθάνθης, εἰ καὶ ὕστερον αὐξηθεὶς τὸ μέγεθος ἔγνωσ τῆς δωρεᾶς καὶ
15 χαλινὸν ἐπὶ στόματος φέρεις νῦν, ἐν τελείῳ φρονήματι διατελῶν, τὴν δύναμιν τῆς συνταγῆς ἐπιγινώσκεις. Ὅρα μὴ, καὶ ταύτην ἀθετήσας τὴν ὑπόσχεσιν, καθάπερ τι σκεῦος συντριβὲν ὀλοκλήρως, ἀπορριφῆς «εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ θρυγμὸς τῶν ὀδόντων». Δίχα γὰρ τῆς κατὰ τὴν μετάνοιαν ὁδοῦ ἄλλη τρίδος ἐπανάγου-
20 σα πρὸς σωτηρίαν οὐ πέφυκεν.

Ἄκουσον τί σοι Δαβὶδ ἐπαγγέλλεται· «τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου»· καὶ εἰ τὴν κατὰ Χριστὸν προείλου τεθλιμμένην ζωὴν, οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά, τὰ ἐκ τῆς κοσμικῆς ἀναστροφῆς προσδοθέντα σοι· οὐχ ἔψεται σοι, μετανοεῖν αἰρουμένῳ, ἔρως χρημάτων,
25 τρυφή, τιμὴ, καλλωπισμὸς, ἀκρασία αἰσθήσεων, οὐ διαμενουσι παράνομοι κατέναντί σου, μετεωρισμοὶ διανοίας, αἰχμαλωσία νοός, χάνωσις ἀλλεπαλλήλων λογισμῶν καὶ ἄλλη πᾶσα ἐκούσιος παρατροπὴ καὶ σύγχυσις, οὐδὲ φιλία γεννητόρων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, φίλων καὶ συνήθων συναντήσῃ σοι· οὐδὲ ἢ πρὸς τούτους ἄκαιρος καὶ ἀσυντελής
30 συντυχία καὶ ὁμιλία παροικήσῃ ἐν σοί· εἰ τούτῳ τὴν ἀποταγὴν ἀγαπήσεις σώματι καὶ ψυχῇ, μάστιξ ὀδύνης οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῇ ψυχῇ σου καὶ

4. Ψαλμ. 33, 15.

7. Ψαλμ. 90, 9.

10. Ψαλμ. 5, 6.

5. Ψαλμ. 114, 7.

8. Ματθ. 7, 14.

11. Ψαλμ. 90, 10.

6. Ματθ. 8, 12.

9. Ψαλμ. 90, 10.

τησε εἰρήνη καὶ ἐπιδίωξε νὰ τὴν ἔχεις»⁴. Πόθησες τὴν ἀνάπαυση πού πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν, ἐπειδὴ ἄκουσες: «ἐπίστρεψε, ψυχὴ μου, στὴν ἀνάπαυσή σου»⁵. Γιά ὅλα αὐτὰ λοιπὸν σκέφθηκες τὴν εὐγένεια πού εἶχες, καὶ τὴν ὁποία ἔλαβες ξανὰ κατὰ χάρη μὲ τὸ Βαπτίσμα, ἀλλὰ τὴν ξαναέχασες μὲ τὴ θέλησή σου ἕξαιτίας τῶν παθῶν μέσα στὸν κόσμο. Καὶ βέβαια τώρα ἕξαιτίας τῆς ἀγαθῆς γνώμης σου, ἔκανες πράξη αὐτὴν μὲ τὸ νὰ ἔρθεις στὸ ἱερὸ φροντιστήριό καὶ νὰ φορέσεις τὰ τίμια ἄμφια τῆς μετάνοιας, δίνοντας ὑπόσχεση ὀλοψυχή νὰ παραμείνεις στὸ μοναστήρι μέχρι τὸ θάνατό σου.

Ἔκανες δεύτερη τώρα συμφωνία μὲ τὸν Θεό· τὴν πρώτη ὅταν εἰσῆλθες μὲ τὸ βάπτισμα σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, ἐνῶ τὴ δεύτερη τώρα πού ἐπείγεσαι πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτῆς. Τότε σὲ προσέλαβε ὁ Χριστὸς ἕξαιτίας τῆς εὐσέβειάς σου, ἐνῶ τώρα προσκολλήθηκες στὸν Χριστὸ μὲ τὴ μετάνοια· ἐκεῖ βρῆκες χάρη, ἐδῶ ἀνέλαβες χρέος· τότε ἐπειδὴ ἦσουν νήπιο δὲν αἰσθάνθηκες τὸ ἀξίωμα πού σοῦ δόθηκε, ἂν καὶ ἀργότερα ὅταν μεγάλωσες ἀντιλήφθηκες τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς καὶ ἔχει χαλινάρι στὸ στόμα σου· τώρα πού ἀπέκτησες τέλειο φρόνημα, γνωρίζεις πολὺ καλὰ τὴ σημασία τῆς ἔνταξής σου στὸν Χριστό. Πρόσεχε μήπως, παραβαίνοντας καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόσχεση, σὰν κάποιος σκεῦος πού συντρίφθηκε τελείως, ριχθεῖς «στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, ὅπου ὑπάρχει τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶ»⁶. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὁδὸ τῆς μετάνοιας δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὁδὸς πού ἐπαναφέρει στὴ σωτηρία.

Ἄκουσε τί σοῦ ὑπόσχεται ὁ Δαβίδ· «τὸν Ὑψιστον ἔκανες καταφύγιό σου»⁷· καὶ ἔφόσον προτίμησες τὴν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ γεμάτη θλίψεις ζωὴ⁸, δὲν θὰ σὲ πλησιάσουν τὰ κακὰ⁹ πού ἀπέκτησες ἕξαιτίας τῆς συναναστροφῆς σου μὲ τὸν κόσμο· ἀφοῦ ἀποφάσιςες νὰ μετανοήσεις δὲν θὰ σὲ πλησιάσουν ὁ ἔρωτας τῶν χρημάτων, ἡ τρυφή, ἡ τιμὴ, ὁ καλλωπισμός, ἡ ἀκράτεια τῶν αἰσθήσεων, δὲν θὰ σταθοῦν ἀπέναντί σου παρὰνομοί¹⁰, δηλαδὴ ταλαντεύματα τῆς διάνοιάς σου, αἰχμαλωσία τοῦ νοῦ σου, χαύνωση ἕξαιτίας τῶν ἀλλεπάλληλων λογισμῶν, καὶ κάθε ἄλλη θεληματικὴ παρεκτροπὴ καὶ σύγχυση, οὔτε ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφούς, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστούς θὰ σὲ συναντήσῃ, οὐδὲ θὰ κατοικήσῃ μέσα σου ἡ ἀκαιρὴ καὶ ἀνώφελη συνάντηση καὶ συναναστροφή μὲ αὐτούς. Ἄν ἀγαπήσεις τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, δὲν θὰ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴ σου τὸ μαστίγιό τοῦ πόνου¹¹ καὶ τὸ βέλος

λύπης βέλος οὐ τρώσει τὴν σὴν καρδίαν, οὐδὲ τὸ σὸν σκυθρωπάσει πρόσωπον. Οἱ γὰρ ἐνηδόνου συνηθείας ἀποδυστάμενοι καὶ τὴν πρὸς τὰ εἰρημένα πάντα προσπάθειαν ἀπώσάμενοι, τὰς ἀκίδας τῆς λύπης ἀμβλύνουσι. Ὁ Χριστὸς γὰρ τῇ ἀγωνιζομένῃ ψυχῇ ἐμφανίζεται καὶ
 5 χαρὰν ἀνεκκλάλητον παρέχει τῇ καρδίᾳ, καὶ τὴν πνευματικὴν χαρὰν οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τερπνῶν ἢ δεινῶν αἴρειν ποτὲ δύναται. Μελέται γὰρ ἀγαθαὶ καὶ σωτηριώδεις μνηῖμαι καὶ θεῖα διανοήματα καὶ λόγοι σοφίας διακονοῦντες τῷ ἀγωνιστῇ, διαφυλάττουσιν αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς τῶν κατὰ Θεὸν ἔργων αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ ἐπιβαίνει
 10 ἐπὶ πᾶσαν ἄλογον ἐπιθυμίαν καὶ θυμὸν προπετηῆ, καθάπερ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον, καὶ καταπατεῖ ὡς λέοντα τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἡδονὴν ὡς δράκοντα· ἡ δὲ αἰτία, ὅτι πᾶσαν τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν εἰρημένων πραγμάτων ἀποστήσας, τῷ Θεῷ προσέδησε καὶ γνῶσιν Θεοῦ πλουτεῖ καὶ Θεὸν αἰεὶ νοεῶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ βοή-
 15 θειαν ἐκκαλεῖται· ὅτι «ἐπ' ἐμέ», φησὶν, «ἤλπισεν, καὶ ῥύσομαι αὐτὸν σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου· κεκράξεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι, καὶ οὐ μόνον τῶν θλιδόντων ἀπαλλάξω, ἀλλὰ καὶ δοξάσω αὐτόν». Ὁρᾷς τῶν κατὰ Θεὸν ἀσκουμένων τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἐντεῦθεν βραβεῖα;

20 Σπούδασον λοιπὸν τὴν κλησὶν προᾶξιν ποιήσασθαι, καὶ ὡς ἐμονώθης τῷ σώματι, ἀποβαλλόμενος καὶ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, μετημφιάσω τὸ σχῆμα, ποιήσον καὶ ξένον, ἀπόθου καὶ τοὺς λόγους καὶ τοὺς προσήκοντας κατὰ γένος. Εἰ μὴ γὰρ καταπαύσης ἀπὸ τῆς τῶν ἔξω περιπλανήσεως, οὐ διαναστήσῃ πρὸς τοὺς ἔσωθεν ἐνεδρεύοντας
 25 εἰ μὴ νικήσης τοὺς διὰ τῶν φανερῶν πολεμοῦντας, οὐ τροποῦσαι τοὺς ἀφανεῖς ἐπιβούλους. Ὅταν δὲ τοὺς ἔξω περισπασμοὺς καταργήσης καὶ τοὺς ἔσω λογισμοὺς καταλείψῃς, ἐγείρεται τότε ὁ νοῦς ἐν τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀντὶ τῆς συνηθείας τῶν συγγενῶν καὶ συνήθων, τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν ἐκτελεῖς, καὶ ἀντὶ τῶν
 30 ματαίων λόγων τῶν ἐκ τῆς κοσμικῆς ὁμιλίας τικτομένων, ἡ μελέτη καὶ ἡ δῆλωσις τῶν θείων λόγων τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν κινουμένων φωτί-

12. Ψαλμ. 90, 13.

13. Ψαλμ. 90, 14-15.

τῆς λύπης δὲν θὰ πληγώσει τὴν καρδιά σου, οὔτε θὰ σκυθρωπάσει τὸ πρόσωπό σου. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ φιλήδονη συ-νήθεια καὶ ἀπέρριψαν τὴν μὲ πάθος προσήλωση σὲ ὅλα αὐτὰ ποὺ προαναφέρθηκαν, μειώνουν τὰ σουβλιὰ τῆς λύπης. Καθόσον ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται στὴν ἀγωνιζόμενη ψυχὴ καὶ γεμίζει μὲ ἀπερίγραπτη χαρὰ τὴν καρδιά, καὶ κανένα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ἢ τὰ λυπηρὰ τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀφαιρέσει τὴν πνευματικὴ χαρὰ. Γιατὶ μελέτες ἀγαθῆς καὶ μνήμες σωτηριώδεις, καθὼς καὶ θεῖα διανοήματα καὶ λόγοι σοφίας ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν ἀγωνιστὴ, διαφυλάττουν αὐτὸν σὲ ὅλους τοὺς δρόμους τῶν ἀρεστῶν στὸν Θεὸ ἔργων του. Γι' αὐτὸ καὶ πατάει πάνω σὲ κάθε ἄλογη ἐπιθυμία καὶ θυμὸ ἀπερίσκεπτο, σὰν ἀκριβῶς πάνω στὰ φίδια ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο, καὶ καταπατεῖ σὰν λιοντάρια τὴν ὀργὴ καὶ τὴν ἡδονὴ σὰν δράκοντα¹²· καὶ ἡ αἰτία εἶναι τὸ ὅτι, ἀφοῦ ἀπομάκρυνε ὅλη τὴν ἐλπίδα του ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα ποὺ ἀναφέρθηκαν, τὴν ἔδεσε στὸν Θεὸ καὶ εἶναι πλούσιος σὲ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπικαλεῖται νοερὰ πάντοτε τὸν Θεὸ πρὸς βοήθεια του· γιατί λέγει «στήριξε σὲ μένα τὴν ἐλπίδα του, καὶ θὰ τὸν σώσω· θὰ τὸν προστατεύσω, γιατί γνώρισε τὸ ὄνομά μου. Θὰ φωνάξει πρὸς ἐμένα, καὶ καὶ θὰ τὸν ἀκούσω, καὶ δὲν θὰ τὸν ἀπαλλάξω μόνο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοῦ προξενοῦν θλίψεις, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν δοξάσω»¹³. Βλέπεις τοὺς ἀγῶνες ἐκείνων ποὺ ἀσκοῦνται στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τους αὐτὸν βραβεῖα;

Ἄγωνίσου λοιπὸν νὰ κάνεις πράξη τὴν κλήση, καὶ ὅπως ἔμεινες μόνος σωματικά, ἀπορρίπτοντας ἀπὸ πάνω σου καὶ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων καὶ φορώντας ἄλλη ἀμφίεση, γίνε καὶ ξένος καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τοὺς λόγους καὶ τοὺς φυσικοὺς συγγενεῖς. Γιατί, ἂν δὲν ἀναπαύσεις τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ τὴν περιπλάνηση στὰ ἔξω, δὲν θὰ μπορέσεις νὰ σηκωθείς καὶ ν' ἀντισταθεῖς σ' ἐκείνους ποὺ στήνουν ἐνέδρες μέσα σου· ἂν δὲν νικήσεις ἐκείνους ποὺ σὲ πολεμοῦν φανερὰ, δὲν θὰ μπορέσεις νὰ κατατροπώσεις τοὺς ἀόρατους ἐχθρούς. Ὅταν καταργήσεις τοὺς ἐξωτερικοὺς περισπασμοὺς καὶ ἐγκαταλείψεις τοὺς ἐσωτερικοὺς λογισμοὺς, τότε σηκώνεται ὁ νοῦς καὶ ἐπιδίδεται στὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀντὶ τῆς συναναστροφῆς σου μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γνωστοὺς, ἐκτελεῖς τίς διάφορες ἀρετέξ· καὶ ἀντὶ γιὰ τοὺς μάταιους λόγους ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴ συναναστροφή μέσα στὸν κόσμος, φωτίζει καὶ συνετίζει τὴν

ζει καὶ συνετίζει τὴν ψυχὴν ἢ λύσις τῶν αἰσθήσεων δεσμός γίνεται
 τῆς ψυχῆς, καὶ ὁ δεσμός τῶν αἰσθήσεων ἐλευθερίαν βραβεύει τῇ ψυχῇ.
 Ἡλίου δύσις νύκτα ποιεῖ, καὶ ὁ Χριστὸς ὑποχωρεῖ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ
 τῶν παθῶν ὁ σκοτασμός αὐτὴν καταλαμβάνει καὶ οἱ νοητοὶ θῆρες αὐ-
 5 τὴν διασπαράττουσι· ἀνέτειλεν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος καὶ θῆρες μὲν συνά-
 γονται εἰς τὰς καταδύσεις αὐτῶν· ἀνατέλλει καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ στε-
 ρεώματι τῆς εὐχομένης διανοίας καὶ πᾶσα ἡ τοῦ κόσμου συνήθεια
 οἴχεται καὶ ἡ φιλία τῆς σαρκὸς παρέρχεται καὶ ὁ νοῦς διαπορεύεται
 ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἥτοι τῶν θείων τὴν μελέτην, ἕως ἑσπέρας, οὐ και-
 10 ρικῶ διαστήματι περιορίζων τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὴν ἐργασίαν
 καὶ ἐν μέτρῳ ταύτην ποιούμενος, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἂν τὸ πέρας τὴν
 παροῦσαν ζωὴν καταλαβὼν τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς
 ἀπεργάσεται, ὃ δὴ καὶ δηλῶν ὁ προφήτης λέγει, «ὡς ἠγάπησα τὸν
 νόμον σου Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἔστιν», ἡμέραν καλῶν
 15 ὅλον τὸν διάυλον τῆς παρουσίας ζωῆς ἐκάστου.

Στῆσον τοιγαροῦν τὰς ὀμιλίας τῶν ἔξω καὶ πύκτευσον πρὸς τοὺς
 ἔσω λογισμούς, μέχρις ἂν εὖρησ τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς προσευχῆς
 καὶ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ Χριστὸς κατοικεῖ, φωτίζων καὶ γλυκαίνων σε τῇ
 ἐπιγνώσει καὶ τῇ ἐπισκέψει αὐτοῦ καὶ παρασκευάζων τὰς μὲν ὑπὲρ
 20 αὐτοῦ θλίψεις ἠγεῖσθαι χαρὰν, τὰς δὲ κοσμικὰς ἡδονὰς, καθάπερ τι
 ἀψίνθιον, μὴ προσίεσθαι. Τὰ πνεύματα τῆς θαλάσσης ἐγείρει τὰ κύμα-
 τα καί, εἰ μὴ παύσονται οἱ ἄνεμοι, οὐ κοπάζει τὰ κύματα καὶ οὐχ
 ἡμεροῦται ἡ θάλασσα· καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἀνακινουοῦσιν ἐν
 τῇ ψυχῇ τοῦ ἀμελοῦς μνήμην γονέων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, συνήθων,
 25 συμποσίων, πανηγύρεων, θεάτρων καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῆς ἡδονῆς
 φαντασμάτων, καὶ ὑπαγορεύουσιν ὄψει καὶ γλώττῃ καὶ σώματι τὴν
 εὐτυχίαν ποιῆσθαι, ἵνα καὶ ἡ ἐνεστῶσα ὥρα ἀναλίσκῃται ματαιῶς καὶ
 ἡ ἐπιούσα, ἠνίκα μόνος μένης ἔνδον τοῦ κελλίου, δαπανᾷται ἐν ταῖς
 μνήμαις τῶν θεαθέντων καὶ λαληθέντων. Καὶ οὕτω ἀσυντελής ἡ ζωὴ
 30 τοῦ μοναχοῦ διανύεται, εἰς κοσμικὰς ἐργασίας τὰς ἑαυτῶν μνήμας
 γλύφουσιν ἐν τῇ διανοίᾳ, καθάπερ πόδες ἀνθρώπου τὰ ἴδια ἴχνη ἐν
 χιόνι βαδίζοντες· Εἰ βρῶμα τοῖς θηρίοις παρέχομεν, πότε θανατώσο-
 μεν αὐτά; Καὶ εἰ ἐν ἔργοις καὶ λογισμοῖς τῆς ἀλόγου φιλίας καὶ συνη-

ψυχὴ ἢ μελέτη καὶ ἡ φανέρωση τῶν θείων λόγων ποῦ κινοῦνται μέσα στὴ διάνοια· ἡ ἀποδέσμευση τῶν αἰσθήσεων γίνεται δέσμευση τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ δέσμευση τῶν αἰσθήσεων παρέχει ἐλευθερία στὴν ψυχὴ. Ἡ δύση τοῦ ἡλίου φέρνει τὴ νύχτα, καὶ ὁ Χριστὸς φεύγει ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τότε τὴν κυριεῦει τὸ σκοτάδι τῶν παθῶν καὶ τὴν κατασπαράζουν τὰ νοητὰ θηρία. Ἀνατέλλει ὁ αἰσθητὸς ἥλιος καὶ τὰ θηρία συγκεντρώνονται στὰ καταφύγια τους· ἀνατέλλει καὶ ὁ Χριστὸς στὸ στερέωμα τῆς προσευχόμενης διάνοιας καὶ τότε φεύγει ὅλη ἡ συνήθεια τοῦ κόσμου, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ σάρκα παρνάει καὶ ὁ νοῦς προχωρεῖ στὸ ἔργο του, δηλαδὴ τὴ μελέτη τῶν θείων, μέχρι τὴν ἑσπέρα¹⁴, χωρὶς νὰ σημαίνει αὐτὸ ὅτι περιορίζει τὴν ἐργασία τοῦ πνευματικοῦ νόμου σὲ χρονικὸ διάστημα καὶ ὅτι τὴν τοποθετεῖ μέσα σὲ κάποιο μέτρο, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ διαρκεῖ καὶ μέχρι τὸ τέλος τῆς παρούσας ζωῆς ποῦ ἀπεργάζεται τὴν ἔξοδο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο θέλοντας νὰ δηλώσει ὁ προφήτης λέγει, «πόσο ἀγάπησα τὸν νόμο σου Κύριε, ὅλη τὴν ἡμέρα αὐτὸς εἶναι ἡ μελέτη μου»¹⁵, ἡμέρα ὀνομάζοντας ὅλο τὸ διάστημα τῆς παρούσας ζωῆς τοῦ καθενός.

Σταμάτησε λοιπὸν τὶς συναναστροφές μὲ τοὺς ἔξω καὶ πυγμαχίσει μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς λογισμοὺς, μέχρι ποῦ νὰ βρεῖς τὸν τόπο τῆς καθαρῆς προσευχῆς καὶ τὸν οἶκο, μέσα στὸν ὁποῖο κατοικεῖ ὁ Χριστὸς, φωτίζοντας καὶ γλυκαίνοντάς σε μὲ τὴν ἐπίγνωση καὶ τὴν ἐπίσκεψή του, καὶ ἀσκώντας σε νὰ θεωρεῖς χαρὰ τὶς γὰρ χαρὴ του θλίψεις, ἐνῶ τὶς κοσμικὲς ἡδονές, σὰν κάποιο πικρόχορτο, νὰ μὴ τὶς πλησιάζεις. Οἱ ἄνεμοι σηκώνουν τὰ κύματα τῆς θάλασσας καί, ἂν δὲν σταματήσουν οἱ ἄνεμοι, δὲν κοπάζουν τὰ κύματα καὶ δὲν γαληνεύει ἡ θάλασσα· καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἀνακινοῦν μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀδιάφορου τῆ μνήμη γονέων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, γνωστῶν, συμποσίων, πανηγύρεων, θεάτρων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων φανατασιῶν τῆς ἡδονῆς, καὶ τὸν παροτρύνουν ν' ἀναζητεῖ τὴν εὐτυχία στὰ μάτια, τὴ γλώσσα καὶ στὸ σῶμα, ὥστε καὶ ἡ ὥρα ἐκείνη νὰ ξοδεύεται ἀσκοπα, καὶ ἡ στὴ συνέχεια ὅταν μένει μόνος μέσα στὸ κελλί σου νὰ δαπανᾶται στὶς ἀναμνήσεις τῶν ὄσων εἶδε καὶ συζήτησε. Καὶ ἔτσι ἡ ζωὴ τοῦ μοναχοῦ περνάει ἀνώφελη, ἀποτυπώνοντας οἱ κοσμικὲς ἐνασχολήσεις τὴ μνήμη τους στὴ διάνοιά του, ὅπως ἀκριβῶς τὰ πόδια τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἴχνη τους βαδίζοντας ἐπάνω σὲ χιόνι. Ἄν δίνομε τροφή στὰ θηρία, πότε θὰ τὰ θανατώσομε; Καὶ ἂν ἀσχολούμαστε συνέχεια μὲ

θείας ἀδολεσχοῦμεν, πότε τῆς σαρκὸς νεκρώσωμεν τὸ φρόνημα; Πότε, ἦν ἐπηγγειλάμεθα κατὰ Χριστὸν ζωὴν ζήσωμεν; Ὁ ἐν χιόνι τύπος τῶν ποδῶν ἢ λάμπαντος ἡλίου λύεται ἢ καταρραγέντος ὕδατος οἴχεται καὶ αἱ κοιλανθεῖσαι μνήμαι ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκ φιληδόνου διαθέσεως καὶ
 5 τῶν πράξεων ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ ἀνατέλλοντος ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ προσευχῆς καὶ τῆς εὐκατανύκτου βροχῆς τῶν δακρῶν ἐξαφανίζονται. Ὁ γοῦν μὴ κατὰ λόγον πράττων μοναχός, πότε τὰς ἐν τῇ διανοίᾳ προλήψεις ἀπαλείψει; Τελεῖται προᾶξις ἀρετῶν ἐν τῷ σώματι, εἴαν καταλείψῃς τὴν τοῦ κόσμου συνήθειαν· τυποῦνται μνήμαι ἀγαθαὶ καὶ θεῖοι λόγοι
 10 φιλοχωροῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, εἴαν συνεχέσιν εὐχαῖς μετὰ θερμῆς κατανύξεως ἀννομέναις ἐν τῇ διανοίᾳ, τὰς μνήμας τῶν προτέρων πράξεων ἐξαλείψῃς ὁ φωτισμὸς γὰρ τῆς τῆς πίστεως τοῦ Θεοῦ μνήμης καὶ ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας δίκην ξυρίου τὰς πονηρὰς ἀποξέουσι μνήμας. Μιμήθητι τῶν μελισσῶν τὴν σοφίαν· ἐκεῖναι γὰρ εἰδοῦσαι τὸ σμήνος
 15 τῶν σφηκῶν περὶ αὐτὰς τὴν πτῆσιν ποιουμένων, ἔνδον τοῦ σίμβλου παραμένουσι καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπιβούλων βλάβην διαδιδράσκουσι. Σφηκίας νόει τὰς κοσμικὰς συντυχίας· ταύτας σπουδῇ πολλῇ φεύγων, παράμενε ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ σεμνείου, κἀντεῦθεν πειρῶ πάλιν εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τῆς ψυχῆς φρουρίῳ, ὅπερ οἶκος Χριστοῦ ἐστίν, ἐν
 20 ᾧ εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ γαλήνη βεβαίως ὁράται τοῦ νοητοῦ ἡλίου Χριστοῦ τὰ δῶρα ταῦτα, καθάπερ τινὰς ἀκτίνας παρ' ἑαυτοῦ ἐκπέμποντος καὶ ὥσπερ τινὰ μισθὸν παρεχομένου τῇ ὑποδεχομένῃ αὐτὸν ψυχῇ μετὰ πίστεως καὶ φιλοκαλίας.

Καθήμενος γοῦν ἐν τῷ οἴκῳ μνημόνευε Θεοῦ, ἐπαίρων τὸν νοῦν
 25 ἀπὸ πάντων καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀφθόγγως ἐπιρρίπτων καὶ πᾶσαν τῆς καρδίας διάθεσιν ἐκχέων ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης αὐτῷ προσκολλώμενος. Μνήμη γὰρ Θεοῦ, θεωρία Θεοῦ ἐστίν, ἔλκοντος τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἔφεσιν τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῷ παρ' ἑαυτῷ φωτὶ περιανγάζοντος αὐτόν. Ἐπιστρέφων γὰρ ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεόν, ἐν τῷ
 30 καταπαύειν πάσας τὰς εἰδοποιούσας τῶν ὄντων ἐννοίας, ἀνειδεῶς ὁρᾷ

τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς παράλογης φιλίας καὶ συνήθειας, πότε θά νεκρώσομε τὸ φρόνημα τῆς σάρκας; Πότε θά ζήσομε τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν ποὺ ὑποσχεθήκαμε; Τὸ ἀποτύπωμα τῶν ποδῶν ἐπάνω στὸ χιόνι ἢ διαλύονται ὅταν λάμψει ὁ ἥλιος, ἢ ἔξαφανίζεται πέφτοντας ἐπάνω του τὸ νερὸ τῆς βροχῆς· καὶ οἱ μνήμες ποὺ χαράχθηκαν βαθιά πάνω στὴ διάνοια ἀπὸ τὴν φιλήδονη διάθεση καὶ τὶς πράξεις, ἔξαφανίζονται ὅταν ἀνατείλει ὁ Χριστὸς μέσα στὴν καρδιὰ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν γεμάτη κατάνυξη βροχὴ τῶν δακρῶν. Ὁ μοναχὸς λοιπὸν ποὺ δὲν ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, πότε θά ἔξαφανίσει ἀπὸ τὴν διάνοιά του τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς; Πράξις ἀρετῶν τελεῖται μὲ τὸ σῶμα, ἂν ἐγκαταλείψεις τὴν συνήθεια τοῦ κόσμου· ἐντυπώνονται μνήμες ἀγαθὲς καὶ θεῖοι λόγοι ἀγαποῦν τὴν διαμονὴν τους στὴν ψυχὴ, ἂν ἔξαφανίσεις τὶς μνήμες τῶν προηγουμένων πράξεων μὲ τὶς συνεχεῖς προσευχὰς ποὺ γίνονται μὲ θερμὴ κατάνυξη μέσα στὴ διάνοια· γιατί ὁ φωτισμὸς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν μνήμη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πίστη σ' αὐτόν καὶ ἡ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς καθαρίζουν ξύνοντας σὰν ξυράφι τὶς πονηρὰς μνήμες. Μιμήσου τὴν σοφίαν τῶν μελισσῶν· γιατί ἐκεῖνες, ὅταν ἀντιληφθοῦν τὸ σμῆνος τῶν σφηκῶν νὰ πετάει τριγύρω τους, παραμένουν μέσα στὴν κυψέλη καὶ ἀποφεύγουν ἔτσι τὴν βλάβην ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους. Σφῆκες νὰ θεωρεῖς τὶς κοσμικὰς συναναστροφὰς· ἀποφεύγοντας αὐτὰς μὲ κάθε προσπάθεια, παράμενε μέσα στὸ κελλὶ τῆς μονῆς, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ προσπαθεῖς πάλι νὰ μπεῖς μέσα στὸ ἔσωτερικότερο φρούριο τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο εἶναι οἶκος τοῦ Χριστοῦ, μέσα στὸν ὁποῖο βλέπει κανεὶς ἀληθινὴ εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ γαλήνη, τὰ δῶρα αὐτά, τὰ ὁποῖα ὁ νοητὸς ἥλιος Χριστὸς ἐκπέμπει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του σὰν κάποιες ἀκτίνες, καὶ τὰ προσφέρει σὰν κάποιο μισθὸ στὴν ψυχὴ ποὺ τὸν ὑποδέχεται μὲ πίστη καὶ καλὴ προετοιμασία.

Μένοντας λοιπὸν μέσα στὸ κελλὶ σου, φέρνε στὴ μνήμη σου τὸν Θεὸ, ἀποσπώντας τὸν νοῦ ἀπὸ ὅλα καὶ μεταφέροντάς τον ἄφωνο πρὸς τὸν Θεὸ καί, ἀπλώνοντας ὅλη τὴν διάθεσιν τῆς καρδιᾶς σου ἐνώπιόν του, μένε προσκολλημένος σ' αὐτόν μὲ τὴν ἀγάπην. Γιατὶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, εἶναι θεωρία τοῦ Θεοῦ, ποὺ προσελκύει τὴν ὄραση καὶ τὸν πῶθο τοῦ νοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του καὶ καταφωτίζοντας αὐτόν μὲ τὸ φῶς του. Γιατὶ, ἐπιστρέφοντας ὁ νοῦς στὸν Θεὸ, μὲ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ ὅλες τὶς χαρακτηριστικὰς ἐννοίας τῶν ὄντων, βλέπει χωρὶς μορφὰς καὶ λαμπρύνει τὴν ὄρασή του μὲ τὴν ἀγνωσίαν ποὺ ὑπερβαίνει

καὶ τῇ καθ' ὑπεροχὴν ἀγνωσία διὰ τὸ τῆς δόξης ἀπρόσιτον τὴν ἑαυ-
 τοῦ βλάβην λαμπρύνει, καὶ μὴ γινώσκων διὰ τὴν ἀκαταληψίαν τοῦ
 ὄρωμένου, γινώσκει διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίως ὄντος καὶ μόνου τὸ
 ὑπερεῖναι ἔχοντος, καὶ διὰ τὸ πλούσιον τῆς ἐκεῖθεν ἐκβλυζούσης ἀγα-
 5 θότητος τρέφων τὸν ἑαυτοῦ ἔρωτα καὶ τὴν ἰδίαν ἐντρέχειαν πληρο-
 φορῶν, ἀναπαύσεως ἀλήκτου καὶ μακαρίας καταξιούται. Ταῦτα μὲν
 τὰ τῆς ἀκριβοῦς μνήμης γνωρίσματα.

Προσευχὴ δὲ ἐστὶ διαλογὴ διανοίας πρὸς Κύριον, ῥήματα δεήσε-
 ως διανύουσα μετὰ τῆς τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν ὀλικῆς ἀτενίσεως τῆς δια-
 10 νοίας γὰρ συνεχῶς ὑπαγορευούσης τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα καὶ τοῦ νοῦ
 ἐναργῶς τῇ ἐπικλήσει τοῦ θείου ὀνόματος προσέχοντος, τῆς τοῦ Θεοῦ
 γνώσεως τὸ φῶς καθάπερ φωτεινὴν νεφέλην πᾶσαν ἐπισκιάζει τὴν
 ψυχὴν. Ἐπειτα δὲ τῇ μὲν ἀκριβεῖ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη καὶ χαρὰ·
 «ἐμνήσθην» γάρ, φησί, «τοῦ Θεοῦ καὶ ηὐφράνθην»· τῇ δὲ καθαρᾷ
 15 προσευχῇ γνώσις καὶ κατάνυξις· «ἐν ἧ ἂν ἡμέρᾳ» γάρ, φησὶν, «ἐπικα-
 λέσομαί σε, ἰδοὺ ἔγνω, ὅτι Θεός μου εἶ σύ»· καὶ πάλιν «θυσιά τῷ Θεῷ,
 πνεῦμα συντετριμμένον». Νοὸς γὰρ καὶ διανοίας παρισταμένων τῷ
 Θεῷ δι' ἐνεργοῦς ἀτενίσεως καὶ θερμῆς δεήσεως καὶ τῆς ψυχῆς ἢ
 κατάνυξις ἀκολουθεῖ· νοῦ δὲ καὶ λόγου καὶ πνεύματος προσπιπτόν-
 20 των τῷ Θεῷ, τοῦ μὲν διὰ προσοχῆς, τοῦ δὲ δι' ἐπικλήσεως, τοῦ δὲ διὰ
 κατανύξεως καὶ ἀγάπης, ὅλος ὁ ἔνδον ἄνθρωπος λειτουργεῖ τῷ Κυ-
 ρίῳ· «ἀγαπήσεις» γάρ, φησί, «Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρ-
 δίας σου». Πλὴν εἰδέναί σε καὶ τοῦτο βούλομαι· μήπως προσεύχεσθαι
 λογιζόμενος, μακρὰν τῆς προσευχῆς βαδίξῃς καὶ ἀκερδῶς κάμνης καὶ
 25 διακενῆς τρέχῃς, ὅπερ ἐν τῇ τοῦ στόματος ψαλμωδία τελεῖται, ὃ δὲ
 νοῦς ἀλλαχοῦ φέρεται, εἰς πάθη καὶ πράγματα μεριζόμενος, ὡς ἐν-
 τεῦθεν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς ψαλμωδίας λυμαίνεσθαι. Τοῦτο γίνεται καὶ
 ἐν τῇ διανοίᾳ· πολλάκις γὰρ αὐτῆς διερχομένης τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς,
 ὃ νοῦς οὐ συνοδεύει, οὐκ ἐνατενίζει τῷ Θεῷ, πρὸς ὃν καὶ ἡ κατὰ τὴν
 30 προσευχὴν διαλογὴ γίνεται, ἐκτρέπεται δὲ ὑπὸ τινων ἐννοιῶν λεληθό-
 τως· Καὶ ἡ μὲν διάνοια λέγει συνήθως τὰ ῥήματα, ὃ δὲ νοῦς τῆς τοῦ
 Θεοῦ γνώσεως διολισθαίνει. Ὅθεν καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἀκατανόητος καὶ

16. Ψαλμ. 76, 4.

18. Ψαλμ. 50, 19.

17. Ψαλμ. 55, 10.

19. Δευτ. 6, 5.

κάθε γνώση ἕξαιτίας τοῦ ἀπρόσιτου τῆς δόξας, καὶ μὴ μπορώντας νὰ φθάσει στὴ γνώση του, ἐπειδὴ αὐτὸ ποῦ βλέπει εἶναι ἀκατάληπτο, γνωρίζει ὅμως, καθόσον βλέπει τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίως ὄντος καὶ τοῦ μόνου ποῦ ἔχει τὸ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, καὶ τρέφοντας τὸν ἔρωτά του μὲ τὴν πλούσια ἀγαθότητα ποῦ πηγάζει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἱκανοποιώντας ἔτσι τὴν ὅλη προσπάθειά του, καταξιώνεται τὴν χωρὶς τέλος μακάρια ἀνάπαυση. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς ἀκριβοῦς μνήμης τοῦ Θεοῦ.

Προσευχὴ εἶναι συνομιλία τῆς διάνοιας μὲ τὸν Κύριο, κατὰ τὴν ὁποία μεταφέρονται στὸν Θεὸ λόγια δεήσεως μὲ τὴν πλήρη προσήλωσιν τοῦ νοῦ σ' αὐτόν· γιατί, ὅταν ἡ διάνοια ἐπικαλεῖται συνέχεια τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ὁ νοῦς προσέχει μὲ πολλὴ ζωηρότητα στὴν ἐπίκληση τοῦ θείου ὀνόματος, τότε τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ σὰν φωτεινὴ νεφέλη ἐπισκιάζει ὅλη τὴν ψυχὴ. Τὴν ὀρθὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χαρὰ, γιατί λέγει, «θυμῆθηκα τὸν Θεό, καὶ γέμισα ἀπὸ εὐφροσύνη»¹⁶, ἐνῶ τὴν καθαρὴν προσευχὴν ἡ γνώση καὶ ἡ κατάνυξις· γιατί λέγει πάλι· «ὅποιαδήποτε ἡμέρα σὲ ἐπικαλεσθῶ, γνωρίζω ὅτι θὰ μὲ ἀκούσεις, γιατί σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς μου»¹⁷· καὶ πάλι· «θυσιὰ ἀρεστὴ στὸν Θεό, εἶναι τὸ συντριμμένο πνεῦμα»¹⁸. Καὶ πράγματι, ὅταν ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια στέκονται μπροστὰ στὸν Θεὸ μὲ ζωηρὴν προσήλωσιν καὶ θερμὴν δέησιν, ἀκολουθεῖ καὶ ἡ κατάνυξις τῆς ψυχῆς· καὶ ὅταν ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα πέφτουν μπροστὰ στὸν Θεό, ὁ νοῦς μὲ τὴν προσοχὴν, ὁ λόγος μὲ τὴν ἐπίκλησιν, καὶ τὸ πνεῦμα μὲ τὴν κατάνυξιν καὶ τὴν ἀγάπην, ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος γίνεται λειτουργὸς τοῦ Κυρίου· γιατί λέγει, «θὰ ἀγαπήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεό σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου»¹⁹. Ἀλλὰ θέλω νὰ γνωρίζεις κι αὐτό· μήπως, νομίζοντας ὅτι προσεύχεσαι, βαδίζεις μακριὰ ἀπὸ τὴν προσευχὴν, κοπιάζεις χωρὶς κέρδος, καὶ τρέχεις ἄσκοπα, πράγμα ποῦ συμβαίνει κατὰ τὴν ψαλμωδίαν, ὅταν ὁ νοῦς τρέχει ἀλλοῦ, διασπώμενος σὲ πάθη καὶ πράγματα, ὥστε ἕξαιτίας αὐτοῦ νὰ καταστρέφεται τὸ νόημα τῆς ψαλμωδίας. Αὐτὸ γίνεται καὶ στὴ διάνοια· γιατί πολλές φορές, ἐνῶ αὐτὴ λέγει τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, ὁ νοῦς δὲν τὴ συνοδεύει, δὲν προσηλώνεται στὸν Θεό, πρὸς τὸν ὁποῖο γίνεται καὶ ἡ συνομιλία κατὰ τὴν προσευχὴν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται ἐκτρέπεται ἀπὸ κάποιες ἄλλες σκέψεις. Καὶ ἡ διάνοια βέβαια λέγει συνήθως τὰ λόγια, ὁ νοῦς ὅμως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ψυχὴ

ἀδιάθετος φαίνεται, ὡς τοῦ νοῦ σκορπιζομένου εἰς τινὰς φαντασίας καὶ μετεωριζομένου, ἢ πρὸς ἃ κλέπτεται ἢ βούλεται. Εὐκτικῆς γὰρ γνώσεως μὴ παρούσης μηδὲ τοῦ δεομένου παρισταμένου τῷ δεομένῳ παρακαλεῖν, πῶς γλυκανθήσεται ἡ ψυχὴ; πῶς εὐφρανθήσεται καρ-
 5 δία προσποιουμένη εὐχέσθαι, ἀλλ' οὐκ ἀληθινὴν προσευχὴν περι-
 ποιουμένη; «Εὐφρανθήσται καρδία ζητούντων τὸν Κύριον». ζητεῖ δὲ
 τὸν Κύριον ὁ διανοία ὄλη καὶ διαθέσει θερμῇ προσπίπτων τῷ Θεῷ
 καὶ πᾶν νόημα τοῦ κόσμου διακρουόμενος διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνώσιν
 καὶ ἀγάπην, τὰς ἀναδιδομένας ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ καθαρᾶς προσ-
 10 ευχῆς.

Ἐγὼ δὲ σαφηνείας ἔνεκα τοῦ κατὰ τὴν θεϊαν μνήμην ἐν τῷ νῷ
 θεωρήματος καὶ τοῦ κατὰ τὴν καθαρὰν προσευχὴν ἀξιώματος ἐν τῇ
 διανοίᾳ, τὸν σωματικὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς εἰκόνας προτί-
 15 θημι. Ὁ γὰρ ἐστὶ κόρη τῷ ὀφθαλμῷ καὶ παραφορὰ λόγου γλώσση,
 τοῦτο μνήμη τῷ νῷ καὶ προσευχῇ τῇ διανοίᾳ. Ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τῇ
 βλεπτικῇ αἰσθήσει τοῦ προκειμένου ὄρατοῦ ἀπολαδῶν, οὐδεμίαν
 φωνὴν ποιεῖται, τῇ πείρᾳ δὲ τῆς ὄρασεως τὴν γνώσιν τοῦ ὄρωμένου
 δέχεται, οὕτω καὶ ὁ νοῦς διὰ τῆς μνήμης ἐρωτικῶς τῷ Θεῷ προσ-
 20 χωρῶν τῇ προσκολλήσει τῆς διαπείρου διαθέσεως καὶ τῇ σιγῇ τῆς
 ἀπλουστάτης νοήσεως, ὑπὸ τῆς θείας ἐλλάμπσεως καταυγάζεται, ἀρ-
 ραδῶνα τῆς μελλούσης λαμπρότητος κομιζόμενος. Καὶ ὥσπερ πάλιν ἡ
 γλῶσσα ῥήματα λόγου προφέρουσα, τὴν ἄδηλον θέλησιν τοῦ νοῦ
 ἐμφανίζει τῷ ἀκούοντι, οὕτω καὶ διάνοια τὰ βραχυσύλλαβα ῥήματα
 25 τῆς προσευχῆς πυκνῶς καὶ θερμῶς ἀναγγέλλουσα, τὴν τῆς ψυχῆς
 αἴτησιν ἀνακαλύπτει τῷ πάντα εἰδότι Θεῷ, καὶ τῇ εὐκτικῇ προσεδρία
 καὶ ἐπιμόνῳ συντριβῇ καρδίας, καὶ ἡ συντριβὴ ἀνοίγει τὰ φιλόθρω-
 πα σπλάγχνα τοῦ συμπαθοῦς καὶ πλουσίαν τὴν σωτηρίαν εἰσδέχεται.
 «καρδίαν» γὰρ, φησί, «συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην, ὁ Θεὸς
 οὐκ ἐξουθενώσει».

30 Χειραγωγῆσει σε εἰς καθαρὰν προσευχὴν καὶ τὸ τελούμενον εἰς
 τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλέα· ὅταν γὰρ προσέλθῃς βασιλεῖ, καὶ σώματι πα-
 ρίστασαι καὶ γλώσση καθικευτεύεις καὶ ὀφθαλμῷ πρὸς αὐτὸν ἐνατενί-
 ζεις καὶ οὕτω τὴν βασιλικὴν εὐμένειαν πρὸς ἑαυτὸν ἔλκεις τοῦτο καὶ

φαίνεται τότε χωρίς να μπορεί να νοεῖ και να ἔχει διάθεση, ἐπειδὴ ὁ νοῦς διασκορπίζεται σὲ κάποιες φαντασίες και ἀεροδατεῖ, ἢ πρὸς ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρπάζεται ἢ σ' ἐκεῖνα ποῦ θέλει. Γιατί, ὅταν δὲν ὑπάρχει γνώση προσευχῆς, οὔτε ὁ προσευχόμενος στέκεται μπροστὰ σ' ἐκεῖνον ποῦ παρέχει παρηγοριὰ στὸν προσευχόμενο, πῶς θὰ νιώσει γλύκα ἢ ψυχὴ; Πῶς θὰ εὐφρανθεῖ ἡ καρδιά ποῦ προσποιεῖται ὅτι προσεύχεται, ἀλλὰ δὲν βροντίζει γιὰ ἀληθινὴ προσευχή; «Θὰ νιώσει εὐφροσύνη ἢ καρδιά ἐκείνων ποῦ ζητοῦν τὸν Κύριο»²⁰. και τὸν ζητεῖ τὸν Κύριο ἐκεῖνος ποῦ πέφτει μπροστὰ στὸν Θεὸ με ὅλη τὴ διάνοιά του και με θερμὴ διάθεση και ἀπομακρύνει κάθε νόημα τοῦ κόσμου λόγω τῆς γνώσεως και τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ποῦ πηγάζουν ἀπὸ τὴ συνεχὴ και καθαρὴ προσευχή.

Ἐγὼ ὅμως γιὰ νὰ παρουσιάσω με σαφήνεια τὴ θεωρία ποῦ συμβαίνει στὸ νοῦ κατὰ τὴ θεία μνήμη και τὴν ἀξία τῆς διάνοιας κατὰ τὴ καθαρὴ προσευχή, θὰ χρησιμοποιοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ σωματικοῦ ὀφθαλμοῦ και τῆς γλώσσας. Ὅ,τι δηλαδὴ εἶναι ἡ κόρη γιὰ τὸν ὀφθαλμὸ και ἡ προφορὰ τοῦ λόγου γιὰ τὴ γλώσσα, αὐτὸ εἶναι ἡ μνήμη γιὰ τὸ νοῦ και ἡ προσευχή γιὰ τὴ διάνοια. Γιατί, ὅπως ὁ ὀφθαλμὸς βλέποντας κάποιο ὄρατὸ ποῦ βρίσκεται μπροστὰ του, δὲν λέγει τίποτε, ἀλλὰ δέχεται τὴ γνώση αὐτοῦ ποῦ βλέπει με τὴν πείρα τῆς ὁράσεως, ἔτσι και ὁ νοῦς, προσεγγίζοντας με τὴ μνήμη ἐρωτικὰ τὸν Θεὸ με τὴν προσκόλληση τῆς ὀλόθερμης διαθέσεως και τὴ σιγὴ τῆς τελείως ἀπλῆς νοήσεως, καταφωτίζεται ἀπὸ τὴ θεία ἔλλαμψη, λαμβάνοντας μέρος τῆς μέλλουσας λαμπρότητας. Και ὅπως ἀκριβῶς πάλι ἡ γλώσσα προφέροντας λέξεις λόγου, παρουσιάζει σ' ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἀκούει τὴν μὴ φανερὴ θέληση τοῦ νοῦ, ἔτσι και ἡ διάνοια, λέγοντας τὰ σύντομα λόγια τῆς προσευχῆς συνέχεια και με θερμὴ, φανερώνει τὴν αἴτηση τῆς ψυχῆς στὸν παντογνώστη Θεό, και με τὴν ὑπομονὴ στὴν προσευχή και τὴ διαρκὴ συντριβὴ τῆς καρδιᾶς, ἢ συντριβὴ αὐτὴ ἀνοίγει τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα τοῦ γεμάτου συμπάθεια Θεοῦ, και δέχεται πλούσια τὴ σωτηρία· γιὰτί λέγει, «καρδιά συντριμμένη και ταπεινωμένη ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὴν περιφρονήσει»²¹.

Θὰ σὲ ὀδηγήσει σὲ καθαρὴ προσευχή και αὐτὸ ποῦ γίνεται στὸν ἐπίγειο βασιλιά· ὅταν δηλαδὴ προσέλθεις στὸ βασιλιά, και τὸ σῶμα σου βρίσκεται μπροστὰ του και ἡ γλώσσα σου τὸν καθικευτεῦει και οἱ ὀφθαλμοί σου εἶναι καρφωμένοι ἐπάνω σ' αὐτόν, και ἔτσι ἀποσπᾶς τὴ

σὺ ἐκτέλει, κὰν τῇ συνάξει τῆς Ἐκκλησίας, κὰν τῇ μονώσει τῆς οἰκίας. Συναγόμενος γὰρ ἐν Κυρίῳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ὥσπερ τὴν διὰ σώματος παράστασιν ποιεῖς καὶ τὴν διὰ γλώττης ψαλμωδίαν προσφέρεις αὐτῷ, οὕτως ἔχε καὶ τὸν νοῦν προσέχοντα τοῖς λόγοις καὶ τῷ Θεῷ καὶ
 5 εἰδότα τίτι διαλέγεται καὶ ἐντυγχάνει· εὐτόνως γὰρ καὶ καθαρῶς τῆς διανοίας τῇ προσευχῇ σχολαζούσης, χαρᾶς ἀναφαιρέτου καὶ εἰρήνης ἀνεκλαλήτου καταξιούται ἡ καρδιά. Κατὰ μόνας δὲ αὐθις ἐν τῷ οἴκῳ προσεδρεύων, τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς ἐξέχου, νήφοντι τῷ νῷ καὶ συντετριμμένῳ πνεύματι, καὶ θεωρία ἐπισκιάσει σοὶ διὰ τῆς νήψε-
 10 ως καὶ γνῶσις κατασκηνώσει ἐν σοὶ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ σοφία ἀνακλιθήσεται ἐν σοὶ διὰ τῆς κατανύξεως, τὴν ἄλογον ἡδονὴν ἐξορίζουσα καὶ τὴν θείαν ἀγάπην εἰσοικίζουσα. Πίστευσόν μοι, τὴν ἀλήθειαν λέγοντι, εἰ ἐν πάσῃ σου τῇ ἐργασίᾳ ἀχώριστον ἔξεις τὴν μητέρα τῶν καλῶν, τὴν προσευχήν, οὐ νυστάξει, ἕως ὑποδείξῃ σοὶ τὸν νυμ-
 15 φῶνα, καὶ ἔνδον ἀγάγῃ σε καὶ δόξης ἀρρήτου καὶ εὐφροσύνης πληρώσῃ σε· ἐπειδὴ πάντα τὰ κωλύματα περιαίρουσα, τὴν τρίβον τῆς ἀρετῆς ὁμαλίζει καὶ εὐχερῇ τῷ ζητοῦντι καθίστησι.

Καὶ ὄρα τὸν τρόπον τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς· ἡ διαλογὴ ἀναιρεῖ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· ἡ τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἀποσκοπὴ
 20 φυγαδεύει τὰς ἐννοίας τοῦ κόσμου· ἡ κατάνυξις τῆς ψυχῆς τὴν φιλίαν τῆς σαρκὸς ἀποσοβεῖ· καὶ ὁράται ἡ προσευχὴ ἐκ τοῦ ὑπαγορεύειν ἀσιγήτως τὸ θεῖον ὄνομα, συμφωνία καὶ ἔνωσις νοῦ καὶ λόγου καὶ ψυχῆς «ὄπου» γὰρ, φησὶν, «εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Οὕτως οὖν ἡ προσευχὴ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀπὸ τοῦ
 25 διαμερισμοῦ τῶν παθῶν ἀνακαλουμένη καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς αὐτὴν συνδέουσα τὴν τριμερῆ ψυχὴν, τῷ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἐνὶ Θεῷ οἰκειοῖ· πρῶτον γὰρ διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς τρόπων τὸ τῆς ἁμαρτίας αἴσχος ἐκ τῆς ψυχῆς ἀποξέσασα· εἶτα τὸ κάλλος τῶν θείων χαρακτήρων διὰ τῆς καθ' ἑαυτὴν ἀγίας γνώσεως ἀναξωγραφήσασα, παρίστη-
 30 σι τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ. Ἡ δὲ αὐτίκα γινώσκει τὸν ἑαυτῆς ποιητὴν «ἐν ᾧ» γὰρ, φησὶν, «ἡμέρα ἐπικαλέσομαί σε, ἰδοὺ ἔγνω ὅτι Θεός μου εἶ

βασίλική εὐμένεια γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Αὐτὸ νὰ κάνεις καὶ σύ, καὶ κατὰ τὴ σύναξη τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅταν εἶσαι μόνος στὸ κελλί σου. Ὅταν δηλαδὴ προσέρχεσε στὸν Κύριο μαζί μὲ τοὺς ἀδελφοὺς, ὅπως ἀκριβῶς βρῖσκεσαι ἐκεῖ μὲ τὸ σῶμα καὶ προσφέρεις σ' αὐτὸν μὲ τὴ γλώσσα τὴν ψαλμωδία, ἔτσι νὰ ἔχεις καὶ τὸν νοῦ προσηλωμένο στὰ λόγια καὶ στὸν Θεὸ καὶ νὰ γνωρίζει μὲ ποιὸν συνομιλεῖ καὶ παρακαλεῖ. Γιατί, ὅταν ἡ διάνοια προσηλώνεται μὲ θέρμη καὶ καθαρότητα στὴν προσευχή, ἀξιῶνεται ἡ καρδιὰ χαρὰ ἀναφαιρέτη καὶ εἰρήνη ἀπερίγραπτη. Ἐπίσης, μένοντας μόνος στὸ κελλί σου, νὰ καταφεύγεις στὴν προσευχή μὲ τὴ διάνοιά σου, ἔχοντας νηφάλιο τὸν νοῦ σου καὶ συντριμμένο τὸ πνεῦμα σου, καὶ θὰ σὲ ἐπισκιάσει θεωρία μὲ τὴ νήψη σου αὐτὴ καὶ γνώση θὰ κατασκηνώσει μέσα σου μὲ τὴν προσευχή καὶ μὲ τὴν κατάνυξη αὐτὴ θ' ἀναπαυθεῖ μέσα σου ἡ σοφία, ἀπομακρύνοντας τὴν ἄλογη ἡδονὴ καὶ ἐγκαθιστώντας μέσα σου τὴν θεία ἀγάπη. Πίστετεψε σὲ μένα πού σοῦ λέγω τὴν ἀλήθεια· ἂν σὲ ὅλη τὴν ἐργασία σου ἔχεις ἀχώριστη τὴ μητέρα τῶν καλῶν, τὴν προσευχή, αὐτὴ δὲν θὰ νυστάξει, μέχρι νὰ σοῦ δείξει τὸν θεῖο νυμφώνα, νὰ σὲ ὀδηγήσει μέσα καὶ νὰ σὲ γεμίσει μὲ δόξα ἀνέκφραστη καὶ εὐφροσύνη· γιατί, ἀφαιρώντας ὅλα τὰ ἐμπόδια, κάμνει ὁμαλὸ τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν κάνει εὐλόλο σὲ ἐκεῖνον πού τὸν ζητάει.

Καὶ πρόσεχε τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς μὲ τὴ διάνοια· ἡ συνομιλία μὲ τὸν Θεὸ ἀπομακρύνει τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς· ἡ ἀνύψωση τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸ φυγαδεύει τὶς ἔννοιες τοῦ κόσμου· ἡ κατάνυξη τῆς ψυχῆς ἀπομακρύνει τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ σάρκα, καὶ ἔτσι παρουσιάζεται ἡ προσευχή μὲ τὴν ἀσταμάτητη ἀπαγγελία τοῦ θείου ὀνόματος, συμφωνία καὶ ἔνωση τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς ψυχῆς· γιατί λέγει· «ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ ἀνάμεσά τους βρῖσκομαι καὶ ἐγώ»²². Ἔτσι λοιπὸν ἡ προσευχή, ἀνακαλώντας τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν διασκορπισμὸ τους ἐξαιτίας τῶν παθῶν καὶ συνδέοντας αὐτὲς μεταξύ τους καὶ τὴν τριμερῆ ψυχὴ πρὸς τὸν ἑαυτό της, τὴ συμφιλιώνει μὲ τὸν ἕνα σὲ τρεῖς ὑποστάσεις Θεοῦ. Πρῶτα δηλαδὴ μὲ τὶς διάφορες ἀρετὲς καθαρίζει ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὸ αἷσχος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀφοῦ στὴ συνέχεια ζωγραφίσει καὶ πάλι πάνω σ' αὐτὴν τὸ κάλλος τῶν θείων χαρακτήρων μὲ τὴν ἁγία γνώση πού πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν, παρουσιάζει τὴν ψυχὴ στὸν Θεό. Καὶ αὐτὴ ἀμέσως γνωρίζει τὸν δημιουργό της, γιατί λέγει, «τὴν ἡμέρα πού θὰ

σύ»· καὶ γινώσκειται ὑπ' αὐτοῦ· «ἔγνω» γάρ, φησὶν, «ὁ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ». Γινώσκει διὰ τὸ καθαρὸν τῆς εἰκόνης· πᾶσα γὰρ εἰκὼν, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἔχει τὴν ἀναφορὰν. Γινώσκειται, διὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρετὰς ὁμοίωσιν, δι' ὧν καὶ γνῶσιν ἔχει Θεοῦ καὶ ὑπὸ Θεοῦ γινώσκει-
 5 ται. Ὁ δεόμενος τυχεῖν βασιλικῆς εὐμενείας, τριπλοῦν μεταχειρίζεται τρόπον, ἢ φωναῖς ἱκετεῦων, ἢ σιγῶν παρίσταται, ἢ πρὸ ποδῶν τοῦ δυναμένου βοηθεῖν ἑαυτὸν ἐπιρρίπτει. Καὶ ἡ καθαρὰ προσευχή, νοῦν καὶ λόγον καὶ πνεῦμα πρὸς ἑαυτὴν συνάπτουσα, διὰ μὲν τοῦ λόγου τὸ ὄνομα, διὰ δὲ τοῦ νοῦ τῷ παρακαλουμένῳ Θεῷ ἀτενίζει ἀρεμβάστως,
 10 διὰ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν κατάνυξιν, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἀγάπην ἐμφανίζει, καὶ οὕτω δυσωπεῖ τὴν ἄναρχον Τριάδα, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἕνα Θεόν.

Ὡσπερ ἡ ποικιλία τῶν ἐδεσμάτων διεγείρει τὴν ὄρεξιν εἰς μετάληψιν αὐτῶν, οὕτως αἱ διάφοροι τῶν ἀρετῶν ἰδέαι τὴν ἐντρέχειαν τοῦ
 15 νοῦ ἐξυπνίζουσι. Διὰ τοῦτο τὴν ὁδὸν τῆς διανοίας ὁδεύων, τὰ ρήματα τῆς εὐχῆς ἀναλέγου, καὶ διαλέγου τῷ Κυρίῳ αἰεὶ βοῶν καὶ μὴ ἐκκακῶν, πυκνὰ δεόμενος καὶ τὴν ἀναίδειαν μιμούμενος τῆς τὸν ἀμείλικτον κριτὴν δυσωπησάσης χήρας. Τότε πνεύματι περιπατεῖς καὶ σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις οὐ προσέχεις καὶ λογισμοῖς κοσμικοῖς οὐ διατέμνεις
 20 τῆς εὐχῆς τὴν συνέχειαν· ναὸς δὲ Θεοῦ χρηματίζεις, ἀπερισπάστως τὸν Θεὸν ἐξυμνῶν. Οὕτω κατὰ διάνοιαν εὐχόμενος, ἀξιοῦσαι καὶ εἰς μνήμην Θεοῦ διαβαίνειν καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ νοῦ εἰσιέναι καὶ μυστικαῖς θεωρίαις τὸν ἀόρατον κατοπτεύειν καὶ γνωστικαῖς ἐνιαίως καὶ ἀγαπητικαῖς ἐκχύσεισι μόνος τῷ Θεῷ μόνῳ καταμόνας λειτουρ-
 25 γῶν.

Ὅταν οὖν ἴδῃς σεαυτὸν χαννούμενον ἐν τῇ εὐχῇ, βιβλίον μεταχειρίζου, καὶ τῇ ἀναγνώσει προσέχων, τὴν γνῶσιν εἰσδέχου· μὴ παροδευτικῶς τοὺς λόγους διερχόμενος, διανοητικῶς δὲ τούτους διασκοπούμενος καὶ τὸν νοῦ θησαυρίζων· εἶτα μελέτην ποιῶ τῶν ἀναγνωσθέν-
 30 των, ἵνα γλυκαίνηται σου ἡ διάνοια ἐκ τῆς κατανοήσεως καὶ ἀνεπίλη-

23. Ψαλμ. 55, 10.

26. Λουκᾶ 18, 2-5.

24. Β' Τιμ. 2, 19.

27. Γαλ. 5, 16.

25. Λουκᾶ 18, 1.

σέ ἐπικαλεσθῶ, θὰ μὲ ἀκούσεις, καὶ γνωρίζω ἀμέσως ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου»²³, καὶ γνωρίζεται ἀπὸ αὐτόν· γιατί λέγει «ὁ Κύριος γνωρίζει τοὺς δικούς του»²⁴. Τὸν γνωρίζει ἐξαιτίας τῆς καθαρότητος τῆς εἰκόνας τῆς· γιατί κάθε εἰκόνα, ἀναφέρεται στὸ πρωτότυπο. Καὶ γνωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἐξαιτίας τῆς ὁμοίωσής τῆς μὲ αὐτόν ὡς πρὸς τὶς ἀρετές, μέσω τῶν ὁποίων καὶ γνώση ἔχει τοῦ Θεοῦ καὶ γνωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει ν' ἀποσπᾶσει τὴ βασιλικὴ εὐνοια, μεταχειρίζεται τρεῖς τρόπους· ἢ τὸν ἱκετεύει μὲ λόγια, ἢ στέκεται μπροστά του σιωπηλός, ἢ πέφτει μπροστὰ στὰ πόδια ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει. Καὶ ἡ καθαρὴ προσευχὴ, συνενώνοντας μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς τὸν νοῦ καὶ τὸν λόγο καὶ τὸ πνεῦμα, μὲ τὸ λόγο ἐπικαλεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν νοῦ ἀτενίζει ἀδιάσπαστη τὸν παρακαλούμενο Θεό, καὶ μὲ τὸ πνεῦμα δείχνει τὴν κατάνυξη, τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη, καὶ ἔτσι ἱκετεύει τὴν ἀναρχὴ Τριάδα, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸν ἕνα Θεό.

“Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ποικιλία τῶν φαγητῶν διεγείρει τὴν ὄρεξη γιὰ νὰ φάγει κανεὶς ἀπὸ ὅλα, ἔτσι καὶ οἱ διάφορες ἔννοιες τῶν ἀρετῶν διεγείρουν τὴν κινητοποίηση τοῦ νοῦ. Γι' αὐτό, βαδίζοντας τὴν ὁδὸ τῆς διάνοιας, νὰ διαλέγεις μὲ προσοχὴ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, καὶ νὰ συνομιλεῖς μὲ τὸν Κύριο μὲ ἀκατάπαυστες φωνές καὶ χωρὶς ν' ἀποκάμνεις²⁵, παρακαλώντας συνέχεια καὶ μιμούμενος τὴν ἀναίδεια τῆς χήρας ἐκείνης ποὺ ἱκέτευε τὸν σκληρὸ δικαστή²⁶. Τότε περπατᾶς σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα²⁷, δὲν προσέχεις τὶς σαρκικὲς ἐπιθυμίες, καὶ δὲν διακόπτεις τὴ συνέχεια τῆς προσευχῆς μὲ κοσμικοὺς λογισμοὺς, καὶ ἔτσι γίνεσαι ναὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξυμνώντας ἀπερίσπαστα τὸν Θεό. Προσευχόμενος ἔτσι μὲ τὴ διάνοιά σου, ἀξιώνεισαι καὶ στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ νὰ φθάσεις, καὶ νὰ μπεῖς στὰ ἄδυτα τοῦ νοῦ, καὶ νὰ βλέπεις μὲ μυστικὲς θεωρίες τὸν ἀόρατο, καὶ νὰ προσφῆρεις μόνος στὸν μόνο Θεὸ τῆ λατρεία σου γεμάτος συγχρόνως ἀπὸ γνώση καὶ ἀγάπη.

“Ὅταν λοιπὸν δεῖς τὸν ἑαυτὸ σου γεμάτο μὲ χαύνωση κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, χρησιμοποίησε βιβλίον καὶ, ἔχοντας συγκεντρωμένη τὴν προσοχὴ σου σ' αὐτὰ ποὺ διαβάζεις, νὰ δέχεσαι ἔτσι τὴ γνώση· νὰ μὴ περνᾶς τὰ λόγια βιαστικά, ἀλλ' ἐμβαθύνοντας μὲ τὴ σκέψη σου σ' αὐτὰ καὶ συγκεντρώνοντας σὰν θησαυρὸ τὸ νόημά τους. Στὴ συνέχεια, μελετώντας ἐκεῖνα ποὺ διάβασες, γιὰ νὰ γλυκαίνεται ἡ διάνοιά σου ἀπὸ τὴν κατανόηση αὐτῶν καὶ νὰ σοῦ μένουν ἀξέχαστα τὰ ἀνα-

στα διαμένη τὰ ἀναγνώσματα, κἀντεῦθεν προσανάπτηται σου ἡ θερμη ἐν τοῖς θείοις διανοήμασι· «ἐν τῇ μελέτῃ μου» γάρ, φησὶν «ἐκκαυθήσεται πῦρ». Ὡς γάρ τὸ βρωμα ἠδύνει τὴν γεῦσιν ὑπὸ τῶν ὀδόντων λεπυνόμενον, οὕτω τὰ θεῖα λόγια στρεφόμενα ἐν τῇ ψυχῇ παιίνει τὴν 5 διάνοιαν καὶ κατευφραίνει· «ὡς γλυκέα» γάρ, φησί, «τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου». Ἀποστήθιζε καὶ λόγους εὐαγγελικοὺς καὶ τῶν μακαρίων Πατέρων ἀποφθέγματα, καὶ τοὺς βίους αὐτῶν ἀνίχνευε, ἵνα ἔχῃς ταῦτα μελέτημα ἐν ταῖς νυξίν, ὅπως τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς εὐχῆς ἀκηδιάσασαν, τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων λόγων ἀνακαινίξῃς καὶ 10 ἐντρεχεστέραν παρασκευάζῃς εἰς προσευχήν. Τὴν διὰ στόματος ψαλμωδίαν ἐκτέλει, πλὴν ἡσύχῃ πάνυ φωνῇ καὶ μετὰ ἐπιστασίας τοῦ νοῦ, μὴ ἀνεχόμενος ἀδιανόητόν τι τῶν λεγομένων καταλιπεῖν, ἀλλ' εἴ ποτέ τι διαδράσει τὸν νοῦν, ἐπανάλαβε τὸν στίχον, ὅσάκις καὶ γίνεται, μέχρις ἂν τὸν νοῦν ἐπακολουθοῦντα ἔξῃς τοῖς λεγομένοις. Ἰσχύει γάρ ὁ 15 νοῦς καὶ ψάλλειν τῷ στόματι καὶ Θεοῦ μνημονεύειν, καὶ τοῦτο καταμάνθανε ἐκ τῆς φυσικῆς πείρας. Ὡς γάρ ὁ συντηγχάνων τινὶ καὶ διαλεγόμενος, τούτῳ καὶ προσέχει τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὕτω καὶ ὁ ψάλλων χεῖλεσι, καὶ Θεῷ ἐνατενίζειν διὰ τῆς μνήμης δύναται. Κλίσεις γονάτων μὴ παραιτοῦ· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ γόνου κλίνειν ἢ πτώσις τῆς ἁμαρτίας εἰκο 20 νίζεται, ἔμφασιν ἐξαγορεύσεως παρεχομένη, ἐκ δὲ τοῦ ἀνίστασθαι ἢ μετάνοια ὑποσημαίνεται, ἐπαγγελίαν βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν αἰνιτωμένη· ἐκάστη δὲ γονυκλισία τελείσθω μετὰ τῆς νοερᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσεως, ἵνα, ψυχῇ καὶ σώματι προσπίπτων τῷ Κυρίῳ, τὸν τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων Θεὸν εὐδιάλλακτον ἀπεργάσῃ. Εἰ δὲ καὶ ἔργον 25 ἀθόρυδον ταῖς χερσὶ παρέξεις μετὰ τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς εἰς τὸ ἀποκρούεσθαι ὕπνον καὶ ῥαθυμίαν, καὶ τοῦτο τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα συγκροτεῖ. Πᾶσαι γὰρ αἱ δηλωθεῖσαι ἐργασίαι μετ' εὐχῆς ἀνυόμεναι, ἀκονοῦσι τὸν νοῦν, ἀκηδίαν ἐξορίζουσιν, νεαρωτέραν τὴν ψυχὴν παρασκευάζουσι καὶ ὀξύτερον καὶ θερμότερον τὸν νοῦν εἰς τὴν κατὰ 30 διάνοιαν ἐργασίαν ἀπασχολεῖσθαι ποιοῦσι.

Κρούσαντος τοῦ ξύλου, προέρχου τῆς κέλλης, τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος τῇ γῆ προσέχων, τὴν δὲ διάνοιαν τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ

γνώσματα, καὶ ἔτσι νὰ φουντώνει ἡ θερμὴ τῆς καρδιᾶς σου γιὰ τὰ θεῖα διανοήματα· γιατί λέγει· «κατὰ τὴν ὥρα τῆς μελέτης μου θ' ἀνάψει μέσα μου φωτιὰ»²⁸. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἡ τροφή γλυκαίνει τὴ γεύση ἀναμασώμενη μὲ τὰ δόντια, ἔτσι καὶ τὰ θεῖα λόγια, ἀναστρεφόμενα μέσα στὴν ψυχὴ, γίνονται τροφή τῆς διάνοιας καὶ τὴν κατευφραίνουν· γιατί λέγει· «πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸν λάρυγγά μου»²⁹. Ἀποστήθιζε καὶ λόγια τῶν Εὐαγγελίων καὶ τὰ ἀποφθέγματα τῶν μακάρων Πατέρων, καὶ μελέτα καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, γιὰ νὰ τὰ ἔχεις μελέτημά σου κατὰ τὶς νύχτες, ὥστε, ἂν ἀτονίσει ἡ διάνοιά σου ἀπὸ τὴν προσευχὴ, νὰ τὴν ἀνακαινίζεις μὲ τὴν ἀνάγνωσι καὶ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων καὶ νὰ τὴν κάνεις πιὸ δραστήρια γιὰ τὴν προσευχή. Νὰ καταφεύγεις σὲ ψαλμωδίες μὲ τὸ στόμα, ἀλλ' ὅμως μὲ πολὺ χαμηλὴ φωνὴ καὶ μὲ ἐπιστασία τοῦ νοῦ, χωρὶς νὰ δέχεσαι ν' ἀφήσεις ἀκατανόητο κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἂν κάποτε ξεφύγει κάτι ἀπὸ τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ σου, ἐπανάλαβε τὸν στίχο, ὅσες φορὲς χρειασθεῖ, μέχρι πὺ νὰ κάνεις τὸν νοῦ ν' ἀκολουθεῖ τὰ λεγόμενα. Γιατί μπορεῖ ὁ νοῦς καὶ νὰ ψάλλει μὲ τὸ στόμα καὶ τὸν Θεὸ νὰ ἔχει στὴ μνήμη του, καὶ αὐτὸ μάθαινε το ἀπὸ τὴ φυσικὴ πείρα. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος πὺ συναντᾷ κάποιον καὶ συνομιλεῖ μαζί του, προσέχει συγχρόνως καὶ στὰ μάτια του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πὺ ψάλλει μὲ τὰ χεῖλη, καὶ μπορεῖ μὲ τὴ μνήμη του νὰ ἀτενίζει πρὸς τὸν Θεὸ. Ἐπίσης τὶς γονυκλισίες νὰ μὴ τῆς ἀποφεύγεις· γιατί μὲ τὸ λύγισμα τῶν γονάτων εἰκονίζεται ἡ πτώσι τῆς ἁμαρτίας, ἐκφράζοντας ἕνα εἶδος ζωηρῆς ἐξομολόγησις, ἐνῶ μὲ τὴν ἀνόρθωσι ὑποδηλώνεται ἡ μετάνοια, ὑπαινισσόμενη ὑπόσχεσι γιὰ ἐνάρετη ζωὴ. Κάθε γονυκλισία νὰ γίνεται μὲ τὴ νοερὴ ἐπίκλησι τοῦ Χριστοῦ, ὥστε, γονατίζοντα μπροστὰ στὸν Κύριο μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, νὰ κάνεις εὐδιάλλακτο τὸν Θεὸ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων. Ἄν πάλι μαζί μὲ τὴν κατὰ διάνοια προσευχὴ σου προσφέρεις καὶ στὰ χέρια κάποιον ἔργο ἀθόρυβο γιὰ νὰ ἀποκρούεις τὸν ὕπνο καὶ τὴ ραθυμία, καὶ αὐτὸ βοηθᾷ στὸν ἀσκητικὸ ἀγῶνα. Γιατί ὅλες αὐτὲς οἱ ἐργασίες πὺ ἀναφέρθηκαν ὅταν γίνονται μὲ τὴν προσευχὴ, ἀκονίζουν τὸν νοῦ, ἀπομακρύνουν τὴν ἀκηδία, κάνουν πιὸ δυνατὴ τὴν ψυχὴ, καὶ τὸν νοῦ ὀξύτερο καὶ θερμότερο γιὰ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ νοερὴ ἐργασία.

Ἢταν χτυπήσει τὸ ξύλινο σήμαντρο, βγῆς ἀπὸ τὸ κελλί σου, μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος κοιτάζοντας τὴ γῆ, ἐνῶ μὲ τὴ διάνοια νὰ εἶσαι

προσερείδων· εἰσελθὼν ἐν τῷ ναῷ καὶ τὸν χορὸν συμπληρῶν, μήτε τῇ
 γλώσση ἀργολόγει μετὰ τοῦ πλησιάζοντος μοναχοῦ, μήτε τῷ νῷ μετε-
 ωρίζου εἰς ματαιότητας, ἀλλὰ τῇ μὲν γλώσση τῇ ψαλμωδία μόνῃ, τὴν
 δὲ διάνοιαν ἀσπφαίζου τῇ προσευχῇ. Ἀπολύσεως γεγεννημένης, ἀπέρ-
 5 χου πρὸς τὸν σὸν οἶκον καὶ τοῦ τυπωθέντος σοι κανόνας ἑξάρχου· Εἰς
 τὴν τράπεζαν ἀπιῶν, μὴ περισκόπει τὰς μερίδας τῶν ἀδελφῶν, μηδὲ
 μέριξε τὴν ψυχὴν σου ὑπονοίαις οὐ καλαῖς τὰ παρακείμενα δὲ ἐνώ-
 πιόν σου βλέπων καὶ ἀπτόμενος, τῷ μὲν στόματι τὴν τροφήν, τῇ ἀκοῇ
 δὲ τὴν ἀκρόασιν τῶν ἀναγινωσκομένων, τῇ δὲ ψυχῇ τὴν προσευχὴν
 10 δίδου, ἵνα, σῶματι καὶ πνεύματι τρεφόμενος, ὀλοκλήρως ἐξυμνῆς τὸν
 ἐμπιμπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου. Ἐκεῖθεν ἀναστάς, μετὰ
 σεμνότητος καὶ σιγῆς εἰσέρχου εἰς τὸ κελλίον σου καὶ ὡς φιλεργὸς
 μέλισσα φιλοπόνει τὰς ἀρετάς. Ὅταν ἀνύης διακονίαν μετὰ τῶν ἀδελ-
 φῶν, αἱ χεῖρες ἐργαζέσθωσαν, σιωπάτω τὰ χεῖλη καὶ ὁ νοῦς μνημονευ-
 15 ἔτω Θεοῦ, καὶ εἴ ποτέ τις κινηθεῖη ἀργολογεῖν, εἰς διακοπὴν τῆς ἀτα-
 ξίας ἐγειρόμενος ποίει μετάνοιαν.

Λογισμοὺς ἀποτρέπου καὶ μὴ παραχώρει τούτους διατρέχειν τὴν
 καρδίαν καὶ ἐγχνονίζειν· ὁ χρονομὸς γὰρ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, τὰ
 μὲν πάθη ζωογονεῖ, τὸν δὲ νοῦν θανατοῖ· ἀλλὰ προσβάλλοντας αὐτοὺς
 20 αὐτίκα ἐκ πρωτονοίας, ἐπείγου τῷ θέλει τῆς προσευχῆς ἀναιρεῖν· εἰ δὲ
 ἐπιμένειεν κρούοντες καὶ συγχέοντες τὴν διάνοιαν καὶ ποτὲ μὲν ὑπο-
 χωροῦντες, ποτὲ δὲ ἐπερχόμενοι, ἴσθι ὅτι ἐκ προλαβόντος θελήματός
 εἰσιν ὠχρωμένοι. Διὰ τοῦτο δίκαια ἔχοντες εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τὴν
 ἥτταν τῆς προαιρέσεως, ταράττουσι καὶ ἐνοχλοῦσι. Δεῖ οὖν αὐτοὺς
 25 στηλιτεύειν διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως· θριαμβευόμενοι γὰρ οἱ πονηροὶ
 λογισμοί, φυγαδεύονται· Ὡς γὰρ φωτὸς φαίνοντος τὸ σκότος ὑπο-
 χωρεῖ, οὕτω καὶ τὸ φῶς τῆς ἐξαγορίας ἀφανίζει τοὺς λογισμοὺς τῶν
 παθῶν, σκότος καὶ αὐτοὺς χρηματίζοντας· ἐπειδὴ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ
 ἄνεσις, αἷς εἶχον τόπον οἱ λογισμοί, κατεστράφησαν διὰ τῆς κατὰ τὴν
 30 ἐξαγόρευσιν αἰσχύνῃς καὶ τῆς κατὰ τὸν κανόνα κακοπαθείας ὅθεν
 καὶ τὴν διάνοιαν εὐρίσκοντες ἐλευθέραν ἤδη τῶν παθῶν γεγεννημένην
 τῇ συνεχεῖ καὶ εὐκατανύκτω προσευχῇ, μετ' αἰσχύνῃς δραπετεύουσιν.

προσκολλημένος στή μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἄφοῦ μπεῖς μέσα στοῦ ναοῦ καί συμπηρώσεις τὸν χορὸν, οὔτε μὲ τὴ γλώσσα ν' ἀργολογεῖς μὲ τὸν διπλανό σου μοναχό, οὔτε μὲ τὸ νοῦ σου νὰ ἀεροβατεῖς σὲ ματαιότητες, ἀλλὰ μὲ τὴ γλώσσα νὰ ἀσφαλίζεις μόνο τὴν ψαλμωδία, ἐνῶ μὲ τὴ διάνοια τὴν προσευχή. Ἄφοῦ γίνεῖ ἡ ἀπόλυση πηγαινὲς στοῦ κελλί σου καί ἀρχίσει ξανά τὸν κανόνα ποῦ σοῦ ἔχει δοθεῖ. Μεταβαίνοντας στὴν τράπεζα νὰ μὴ προσέχεις τίς μερίδες τῶν ἀδελφῶν, οὔτε νὰ διασπᾶς τὴν ψυχὴ σου σὲ ὑποψίες ὄχι καλῆς βλέποντας καί τρώγοντας ἐκεῖνα ποῦ εἶναι τοποθετημένα μπροστά του, στοῦ στόμα νὰ δίνεις τὴν τροφή, στ' αὐτιά τὴν ἀκρόαση τῶν ἀναγνωσμάτων, καί στὴν ψυχὴ τὴν προσευχή, ὥστε, τρεφόμενος σωματικὰ καί πνευματικὰ, νὰ ἐξυμνεῖς ὀλόκληρος Ἐκεῖνον ποῦ γεμίζει τὴν ἐπιθυμία σου μὰ ἀγαθὰ³⁰. Ἄφοῦ σηκωθεῖς ἀπὸ ἐκεῖ, πηγαινὲς στοῦ κελλί σου μὲ σεμνότητα καί σιωπή, καί σὰν φίλεργη μέλισσα νὰ καταγίνεσαι μὲ τίς ἀρετές. Ὄταν κάμνεις κάποια διακονία μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς, τὰ χέρια νὰ ἐργάζονται, τὰ χεῖλη νὰ σιωποῦν, καί ὁ νοῦς νὰ μνημονεύει τὸν Θεό, καί ἂν κάποτε ἀρχίσει νὰ ἀργολογεῖ, γιὰ νὰ διακόψεις τὴν ἀταξία σήκω καί βάλε μετάνοια.

Τοὺς λογισμοὺς νὰ τοὺς διώχνεις καί νὰ μὴ τοὺς ἀφήνεις νὰ διατρέχουν τὴν καρδιά σου καί νὰ μένουν πολὺ χρόνο μέσα της· γιὰ τὴ παραμονὴ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν μέσα στὴν καρδιά γιὰ πολὺ χρόνο, ζωογονεῖ τὰ πάθη καί θανατώνει τὸν νοῦ· ἀλλὰ μόλις αὐτοὶ σὲ προσβάλλουν, ἀμέσως μὲ τὴν ἐμφάνισή τους στοῦ νοῦ, σπεῦσε ἀμέσως νὰ τοὺς θανατώσεις μὲ τὸ βέλος τῆς προσευχῆς· ἂν ὅμως ἐπιμένουν νὰ σὲ ἐνοχλοῦν μὲ τὰ χτυπήματά τους καί νὰ συγγέουν τὴ διάνοιά σου καί ἄλλοτε ὑποχωροῦν, ἄλλοτε πάλι ξαναεπιστρέφουν, γνώριζε ὅτι ἀπὸ προηγούμενο θέλημά σου εἶναι ὠχυρωμένοι. Γι' αὐτό, ἔχοντας δικαιώματα στὴν ψυχὴ σου ἐξαιτίας τῆς ἡττας τῆς προαιρέσεώς σου, σὲ ταράζουν καί σὲ ἐνοχλοῦν. Πρέπει λοιπὸν νὰ τοὺς στηλιτεύεις μὲ τὴν ἐξομολόγηση· γιὰ τὴν διαπομπευόμενοι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ, τρέπονται σὲ φυγή. Ὅπως δηλαδὴ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ φωτὸς ὑποχωρεῖ τὸ σκοτάδι, ἔστι καί τὸ φῶς τῆς ἐξομολογήσεως ἐξαφανίζει τοὺς λογισμοὺς τῶν παθῶν, ἀφοῦ καί αὐτοὶ εἶναι σκοτάδι, ἐπειδὴ ἡ κενοδοξία καί ἡ ἄνεση, τίς ὁποῖες εἶχαν ὡς τόπο οἱ λογισμοὶ, καταστράφηκαν μὲ τὴν ντροπὴ κατὰ τὴν ἐξομολόγηση καί τὴν σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα κακοπάθεια, γι' αὐτό, βρίσκοντας καί τὴ διάνοια νὰ ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἤδη ἀπὸ τὰ πάθη μὲ τὴ συνεχὴ καί γεμάτη κατάνυξη προσευχή, δραπετεύ-

Ὅτε γὰρ πειρᾶται ὁ ἀγωνιστῆς τέμνειν τῇ προσευχῇ τοὺς ταράττον-
 τας αὐτὸν λογισμούς, τέμνει μὲν πρὸς βραχὺ καὶ εἶργει τὴν πολύνοιαν
 αὐτῶν, ὡς παλαίων καὶ ἀμιλλώμενος, οὐ λυτροῦται δὲ ἅπαν, ἐπειδὴ
 τὰς αἰτίας τῶν ἐνοχλούντων λογισμῶν στέργει, τὴν ἀνάπαυσιν τῆς
 5 σαρκὸς καὶ τὴν κοσμικὴν φιλοτιμίαν, δι' ἧς καὶ πρὸς ἐξαγόρευσιν
 ὁρμὴν οὐ ποιεῖται. Ὅθεν καὶ εἰρήνην οὐκ ἄγει, διότι τὰ τῶν πολεμίων
 κατέχει δίκαια· τίς δὲ κατέχων ἀλλότρια σκεύη, οὐκ ἀπαιτεῖται ταῦτα
 παρὰ τῶν ἐχόντων; Τίς δὲ ἀπαιτούμενος, καὶ μὴ ἀπολύων ἃ κατέχει
 κακῶς, λυτροῦται ἀπὸ τῶν ἀντιδίκων αὐτοῦ; Ὅτε δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος
 10 τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ δυνηθεὶς τὴν ἐξουδένωσιν ἀγαπήσει καὶ τὴν
 κάκωσιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν λογισμῶν ἀνεπαισχύν-
 τως ποιήσει, αὐτίκα οἱ μὲν πολέμιοι ἀναχωροῦσιν, ἡ δὲ διάνοια ἐλευ-
 θέρα τυγχάνουσα, τὴν συνέχειαν τῆς προσευχῆς καὶ τὴν τῶν θείων
 μελέτην ἀδιάκοπον ἔχει.

15 Πᾶσαν ὑπόνοιαν κινουμένην ἐν τῇ καρδίᾳ κατὰ τινος παραιτοῦ
 παντελῶς, ὡς καταλύουσιν ἀγάπην καὶ εἰρήνην. Πᾶσαν δὲ συμφορὰν
 ἔξωθεν ἐπερχομένην γενναίως καταδέχου, ὡς τὴν σωτήριον ὑπομονὴν
 προξενουῦσαν, ὑπομονὴν τὴν μονὴν καὶ ἀνάπαυσιν χαριζομένην ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς. Ὅτῳ τὰς ἡμέρας ἀνύων, ἐν μὲν τῇ παρουσίᾳ ζωῆς μετ'
 20 εὐθυμίας διώσεις, ταῖς μακαρίαις ἐλπίσιν εὐφραινόμενος, ἐν δὲ τῇ
 ἐξόδῳ μετὰ παρησίας μεταστήσῃ τῶν ὧδε, καὶ εἰς τοὺς τόπους τῆς
 ἀναπαύσεως, οὓς ἠτοιμάσατό σοι Κύριος ἀπελεύση, μισθοὺς τῶν
 ἐνταῦθα πόνων ἀντιδιδούς σοι, συμβασιλεύειν αὐτῷ, ὃ πρέπει πᾶσα
 δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ
 25 παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ουν ντροπιασμένοι. "Όταν δηλαδή προσπαθεί ὁ ἀγωνιστής νὰ ἐμποδίσει μὲ τὴν προσευχὴ τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὸν ταράζουν, ἀνακόπτει δέβαια γιὰ λίγο αὐτοὺς καὶ ἐμποδίζει τὴν πολυμορφία τῶν νοσημάτων τους, παλεύοντας καὶ ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τους, δὲν ἀπαλλάσσεται ὅμως τελείως ἀπὸ αὐτοὺς, ἐπειδὴ ἀνέχεται τὶς αἰτίες τῶν λογισμῶν ποὺ τὸν ἐνοχλοῦν, τὴν ἀνάπαυση δηλαδή τῆς σάρκας καὶ τὴν ἀγάπη τῶν κοσμικῶν τιμῶν, ἕξαιτίας τῶν ὁποίων καὶ δὲν καταφεύγει σὲ ἔξομολόγησή τους. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔχει εἰρήνη, ἐπειδὴ κρατᾷ μέσα τὰ δικαιώματα τῶν ἐχθρῶν του· καὶ ποιὸς κατέχοντας ξένα σκεύη, δὲν τοῦ τὰ ζητοῦν ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἀνήκουν; Ποιὸς ποῦ τοῦ τὰ ζητοῦν καὶ δὲν δίνει ἐκεῖνα ποὺ κατέχει κακῶς, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ διεκδικοῦν; "Όταν ὅμως ὁ ἀγωνιζόμενος μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ μπορέσει νὰ ἀγαπήσει τὴν ταπείνωση καὶ τὴν κάκωση τῆς σάρκας καὶ νὰ ἔξομολογηθεῖ χωρὶς ντροπὴ τοὺς λογισμοὺς του, ἀμέσως οἱ ἐχθροὶ ἀναχωροῦν, καὶ ἡ διάνοια ἀποκτώντας τὴν ἐλευθερίαν της, συνεχίζει τὴν ἀδιάκοπη προσευχὴ καὶ τὴ μελέτη τῶν θείων.

Κάθε ὑποψία ποὺ κινεῖται μέσα στὴν καρδιά σου ἐναντίον κάποιου νὰ τὴν διώχνεις τελείως, ἐπειδὴ καταλύει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εἰρήνη, ἐνῶ κάθε συμφορὰ ποὺ σοῦ συμβαίνει ἀπὸ ἔξω νὰ τὴ δέχεσαι μὲ γενναιότητα, γιὰτὶ προξενεῖ τὴ σωτήρια ὑπομονή, τὴν ὑπομονὴ ποὺ χαρίζει διαμονὴ καὶ ἀνάπαυση στοὺς οὐρανοὺς. Διανύοντας ἔτσι τὶς ἡμέρες σου, στὴν ἐδῶ ζωὴ θὰ ζῆσεις μὲ χαρὰ, ἀποκομίζοντας εὐφροσύνη ἀπὸ τὶς μακάριες ἐλπίδες, ἐνῶ κατὰ τὴν ἔξοδό σου ἀπὸ αὐτὴν μὲ παρηγορία θὰ φύγεις ἀπὸ τὰ ἐδῶ καὶ θὰ μεταβεῖς στοὺς τόπους τῆς ἀναπαύσεως, ποὺ σοῦ ἐτοίμασε ὁ Κύριος, ἀντιχαρίζοντάς σου μισθοὺς γιὰ τοὺς ἐδῶ κόπους σου, ὥστε νὰ βασιλεύει μαζί μ' αὐτόν³¹, στὸν ὁποῖο πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, συγχρόνως καὶ στὸν ἀνάρχο Πατέρα του καὶ τὸ πανάγιο καὶ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα του, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

31. Πρὸβλ. Β' Τιμ. 2, 12.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1 **Ο**νοῦς φεύγων τὰ ἔξω καὶ συναγόμενος ἐπὶ τὰ ἔνδον, πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγεται· εἶτουν τῷ φυσικῶς κατὰ διάνοιαν ἑαυτοῦ λόγῳ συγγίνεται καὶ διὰ τοῦ συνόντος αὐτῷ οὐσιωδῶς λόγου συνάπτεται τῇ εὐχῇ, καὶ διὰ τῆς εὐχῆς εἰς γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνει μεθ' ὅλης τῆς ἀγαπητικῆς δυνάμεώς τε καὶ διαθέσεως. Τότε σαρκὸς μὲν ἐπιθυμία οἴχεται, πᾶσα δὲ ἡ καθήδονος ἀργεὶ αἰσθησις, καὶ τὰ ὠραῖα τῆς γῆς ἀηδῆ καταφαίνεται. Ὅπισω γὰρ ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ πάντα τὰ τοῦ σώματος καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα θεμένη, ὀπίσω τῆς ὠραιότητος τοῦ Χριστοῦ γίνεται, αὐτῷ κατακολουθοῦσα μετὰ τῶν ἔργων τῆς σεμνότητος καὶ τῆς κατὰ διάνοιαν ἀγνεΐας καὶ ψάλλουσα· «ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτοῦ». Χριστὸν φανταζομένη καὶ προορῶσα καὶ λέγουσα· «προωρόμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν». Χριστῷ προσκολλημένη διὰ τῆς ἀγάπης καὶ κράζουσα· «Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου». Χριστῷ διὰ παντός ἐνατενίζουσα καὶ βοῶσα· «οἱ ὀφθαλμοί μου διὰ παντός πρὸς τὸν Κύριον». Χριστῷ διαλεγόμενη διὰ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς καὶ ἠδύνουσα εὐφραινομένη· «ἠδυνθεῖν αὐτῷ ἡ διαλογὴ μου, ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ». Ἀποδεχόμενος γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἐκ τῆς εὐχῆς διαλογὴν, καὶ ὡς ἀγαπώμενος καὶ ὡς ὀνομαζόμενος καὶ ὡς ἐπιζητούμενος εἰς βοήθειαν, τὴν ἄρρητον τῇ δεομένῃ ψυχῇ χαρὰν χαρίζειται. Μνημονεύουσα γὰρ Θεοῦ διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν διαλογῆς, κατευφραίνεται ὑπὸ Κυρίου· «ἐμνήσθην» γὰρ, φησί, «τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην».

2 Φεῦγε τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἤργησας τὴν τῶν αἰσθητῶν ἡδονὴν· φεῦγε καὶ τὰς κατὰ διάνοιαν φαντασίας τῶν ἡδέων, καὶ ἤργησας τὴν

1. Ψαλμ. 73, 17.

2. Ψαλμ. 44, 15.

3. Ψαλμ. 15, 8.

4. Ψαλμ. 37, 10.

5. Ψαλμ. 24, 15.

6. Ψαλμ. 103, 34.

7. Ψαλμ. 76, 4.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1 **Ο** νοῦς φεύγοντας ἀπὸ τὰ ἔξω καὶ συναγόμενος στὰ ἐσωτερικά, ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτό του, δηλαδή ἐνώνεται κατὰ τρόπο φυσικὸ μὲ τὸν κατὰ διάνοια λόγο καὶ μὲ τὸν λόγο ποὺ ὑπάρχει οὐσιωδῶς μέσα του ἐνώνεται μὲ τὴν προσευχή, καὶ μὲ τὴν προσευχὴ ἀνεβαίνει στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλη τὴν ἀγαπητικὴ δύναμή του καὶ διάθεση. Τότε φεύγει ἡ ἐπιθυμία τῆς σάρκας, κάθε φιλήδονη αἴσθησις ἀργεῖ, καὶ τὰ ὠραῖα τῆς γῆς¹ φαίνονται γεμάτα ἀηδία. Γιατί, τοποθετώντας ἡ ψυχὴ ὅλα τὰ τοῦ σώματος καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα πίσω της, τοποθετεῖται πίσω ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ Χριστοῦ, ἀκολουθώντας αὐτὸν μὲ τὰ ἔργα τοῦ σεμνοῦ τρόπου ζωῆς καὶ τὴν καθαρότητα τῆς διάνοια καὶ ψάλλοντας, «θ' ἀκολουθήσουν πίσω ἀπὸ τὸν βασιλιὰ παρθένες»². Φαντάζεται τὸν Χριστὸ καὶ τὸν βλέπει ἀπὸ πρὶν καὶ λέγει· «ἔβλεπα συνέχεια τὸν Κύριο μπροστὰ μου, γιατί στέκεται στὰ δεξιὰ μου»³. Εἶναι προσκολλημένη στὸν Χριστὸ μὲ τὴν ἀγάπη καὶ κράζει· «Κύριε, πρὸς ἐσένα εἶναι στραμμένη κάθε ἐπιθυμία μου»⁴. Ἔχει τὸ βλέμμα της προσηλωμένο συνέχεια στὸν Χριστὸ καὶ φωνάζει· «τὰ μάτια μου εἶναι συνέχεια στραμμένα πρὸς τὸν Κύριο»⁵. Συνομιλεῖ μὲ τὸν Χριστὸ μέσω τῆς καθαρῆς προσευχῆς καὶ προξενώντας εὐχαρίστησις σ' αὐτὸν καὶ νιώθοντας εὐφροσύνη ἢ ἴδια· γιατί λέγει· «εἴθε ἡ συνομιλία μου νὰ φανεῖ εὐχάριστη σ' αὐτὸν καὶ ἐγὼ νὰ νιώσω εὐφροσύνη ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου»⁶. Ἐπειδὴ, κάνοντας δεκτὴ ὁ Θεὸς τὴ συνομιλία μέσω τῆς προσευχῆς, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἡ ψυχὴ καὶ ἀγαπᾷ καὶ ὀνομάζει καὶ ἐπιζητεῖ τὴ βοήθειά του, χαρίζει στὴ δεόμενη ψυχὴ ἀπερίγραπτη χαρὰ. Γιατί, μνημονεύοντας τὸν Θεὸ μὲ τὴ συνομιλία της κατὰ τὴν προσευχὴ, γεμίζει ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου ἀπὸ εὐφροσύνη· γιατί λέγει· «θυμήθηκα τὸν Θεοῦ, καὶ εὐφράνθηκα»⁷.

2 **Ν**ὰ ἀποφεύγεις τίς αἰσθήσεις, καὶ κατέστησες ἀργὴ τὴν ἡδονὴ τῶν αἰσθητῶν. Νὰ ἀποφεύγεις τίς κατὰ διάνοια φαντασίαις τῶν εὐχά-

ἡδυπάθειαν τῶν λογισμῶν· ἀφάνταστος δὲ μένων ὁ νοῦς, ὡς μὴ καταδεχόμενος μήτε ὑπὸ τῶν καθ' ἡδονὴν τρόπων, μήτε ὑπὸ τῶν κατ' ἐπιθυμίαν λογισμῶν τυποῦσθαι τε καὶ σφραγίζεσθαι, ἐν ἀπλότητι εὐρίσκεται, καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νητῶν γενόμενος, εἰς Θεὸς τὴν ἔννοιαν ἀναβιδάζει, μηδὲν ἕτερον, ὅτι μὴ τὸ ὄνομα Κυρίου διὰ τῆς συνεχοῦς μνήμης θαθέως ὑποφωνῶν, ὡς βρέφος τὸν πατέρα αὐτοῦ· «καλέσω» γάρ, φησί, «τῷ ὀνόματί μου, Κύριον ἐναντίον σου». Καὶ ὡσπερ ὁ Ἀδὰμ χειρὶ Θεοῦ πλασθεὶς ἀπὸ χοῦς γέγονεν εἰς ψυχὴν ζῶσαν ἐν φύσῃματι θείῳ, οὕτω καὶ ὁ νοῦς, ταῖς ἀρεταῖς διαπλασθεὶς πυκνῇ ἐπικλήσει Κύριον ἐκ καθαρᾶς διανοίας καὶ θερμῆς διαθέσεως ὑπαδομένη, τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιοῦται, ζωογονούμενος καὶ θεοποιούμενος ἐκ τοῦ γινώσκειν καὶ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν.

3 Ἐὰν ἐκοτῆς τῆς τῶν γηίνων ἐπιθυμίας τῇ συνεχεῖ καὶ εἰλικρινεῖ προσευχῇ, καὶ ἀντὶ ὕπνου καταπαύσης ἀπὸ πάσης ἐννοίας τῆς μετὰ Θεὸν καὶ στηριχθῆς ὀλικῶς εἰς μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, ἀνοικοδομηθήσεται ἐν σοί, καθάπερ ἄλλη βοηθός, ἢ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη. Ἡ γὰρ ἐκ προσευχῆς κατὰ διάθεσιν βοῆ τὴν θείαν ἀγάπην ἀναδίδωσι, καὶ ἡ θεία ἀγάπη διυπνίζει τὸν νοῦν πρὸς φανέρωσιν τῶν ἀποκρύφων· τότε ὁ νοῦς, τῇ ἀγάπῃ συναρμοσθεὶς, τὴν σοφίαν καρποῦται, καὶ διὰ τῆς σοφίας τὰ ἀπόρρητα καταγγέλλει. Ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν βοῆς κατὰ διάθεσιν ὀνομαζόμενος, λαμβάνει τὴν τοῦ νοῦ νόησιν, καθάπερ πλευρὰν τὴν γνῶσιν χαρίζεται, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀναπληρῶν τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν, δωρεῖται τὴν ἀρετὴν, οἰκοδομεῖ τὴν φωτοποιὸν ἀγάπην καὶ ἄγει παρὰ τὸν ἐξεστηκότα νοῦν καὶ ὑπνοῦντα καὶ ἀναπαυόμενον ἀπὸ πάσης γηίνης ἐπιθυμίας· Ἡ δὲ ἀγάπη, ἄλλη βοηθός εὐρίσκεται τοῦ καταπαύσαντος νοῦ ἀπὸ τῆς ἀλόγου τῶν αἰσθητῶν προσπαθείας, ὅθεν καὶ διυπνίζει τὸν νοῦν ὡς καθαρὸν εἰς τὰ τῆς σοφίας ῥήματα. Τότε πρὸς αὐτὴν ὄρων ὁ νοῦς καὶ καθηδυνόμενος, τὰς κρυπτὰς τῶν ἀρετῶν διαθέσεις καὶ τὰς ἀθεάτους ἐνεργείας τῆς γνώσεως τοῖς ἄλλοις δημοσιεύει διὰ τῆς τῶν λόγων ἐκτάσεως

8. Ἐξ. 33, 19.

9. Γεν. 2, 7.

ριστων τῆς ζωῆς, καὶ κατέστησε ἀδρανὴ τὴν ἡδυπάθεια τῶν λογισμῶν· μένοντας ὁ νοῦς χωρὶς φαντασίες, ἐπειδὴ δὲν δέχεται ἀποτυπώματα καὶ σφραγίσματα οὔτε ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς ἡδονῆς, οὔτε ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἐπιθυμίας, βρίσκεται σὲ κατάσταση ἀπλότητος, καὶ ἀφοῦ ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νητὰ, ἀνεβάζει τὴ σκέψη του στὸν Θεό, φωνάζοντας χαμηλόφωνα μὲ τὴ συνεχὴ μνήμη μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ὄνομα Κυρίου ὅπως τὸ βρέφος τὸν πατέρα του· γιατί λέγει· «θὰ καλέσω μὲ τὸ ὄνομά μου τὸν Κύριο ἐνώπιόν σου»⁸. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἄδὰμ, ἀφοῦ πλάσθηκε πρῶτα ἀπὸ χῶμα μὲ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ἔλαβε στὴ συνέχεια ψυχὴ ζωντανὴ ἀπὸ θεῖο ἐμφύσημα⁹, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ἀφοῦ διαπλασθεῖ μὲ τὶς ἀρετές, φωνάζοντας καὶ ἐπικαλούμενος ἀκατάπαυστα τὸ Κύριο μὲ καθαρὴ διάνοια καὶ θερμὴ διάθεση, δέχεται τὴ θεία ἀλλοίωση, ζωογονούμενος καὶ θεοποιούμενος ἀπὸ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεό.

- 3 Ἄν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὰ γήινα μὲ τὴ συνεχὴ καὶ εἰλικρινὴ προσευχή, καὶ βρεῖς ἀνάπαυση ἀντὶ μὲ ὕπνο, ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη κάθε ἔννοιας σχετικῆς μὲ τὰ αἰσθητὰ, καὶ στηριχθεῖς ἐξολοκλήρου μόνο στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀνοικοδομηθεῖ μέσα σου, σὰν κάποια ἄλλη βοηθός, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἢ μὲ ὅλη τὴ διάθεση ἐπίκληση τοῦ ὀνόματός του κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ἀναβλύζει τὴ θεία ἀγάπη, καὶ ἡ θεία ἀγάπη ἀφυπνίζει τὸν νοῦ πρὸς φανέρωση τῶν ἀποκρυφῶν. Τότε ὁ νοῦς, ἀφοῦ ἔνωθεῖ μὲ τὴν ἀγάπη, καρπώνεται τὴν σοφία, καὶ μὲ τὴ σοφία διακηρύττει τὰ ἀπόρρητα. Γιατὶ ὁ Θεὸς Λόγος, κατὰ τὴν ἐπίκλησή του κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς μὲ ὅλη τὴ διάθεση, λαμβάνει τὴ νόηση τοῦ νοῦ σὰν τὴν πλευρὰ τοῦ Ἄδὰμ, καὶ χαρίζει γνώση, καὶ ἀντὶ αὐτῆς, ἀναπληρώνοντας τὴν ἀγαθὴ διάθεση, δωρίζει τὴν ἀρετὴ, οἰκοδομεῖ τὴν φωτοποιῶ ἀγάπη καὶ τὴν ὁδηγεῖ στὸν νοῦ πού βρίσκεται σὲ ἔκσταση καὶ ὕπνο καὶ ἀνάπαυση ἀπὸ κάθε γήινη ἐπιθυμία. Ἡ ἀγάπη τότε γίνεται ἄλλη βοηθός τοῦ νοῦ πού διέκοψε τὴν ἀλογη προσήλωσή του στὰ αἰσθητὰ, γι' αὐτὸ καὶ ἀφυπνίζει τὸν νοῦ, ἐπειδὴ εἶναι καθαρός, γιὰ νὰ ἀκούσει τοὺς λόγους τῆς σοφίας. Τότε βλέποντας πρὸς αὐτὴν ὁ νοῦς καὶ νιώθοντας εὐχαρίστηση, φανερώνει στοὺς ἄλλους τὶς κρυφές διαθέσεις τῶν ἀρετῶν καὶ τὶς ἀθέατες ἐνέργειες τῆς γνώσεως, παρουσιάζοντας αὐτὲς μὲ τὰ λόγια.

- 4 Ἐκοτηθι πάντων τῶν κατ' αἴσθησιν καὶ κατάλιπε τὸν τῆς σαρκὸς νόμον, καὶ ὁ πνευματικὸς νόμος γραφήσεται τῇ σῆ διανοίᾳ. Ὡς γὰρ ὁ Πνεύματι περιπατῶν, ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ τελεῖ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὕτω καὶ ὁ ἐξιστάμενος αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν, σαρκὸς δηλαδὴ καὶ κόσμου, εἰς τὸ Πνεῦμα περιπατεῖν καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος φρονεῖν ἔρχεται· καὶ τοῦτο διδάχθητι ἐξ ὧν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ πρὸ τῆς παρακοῆς κατειργάσατο.
- 5 Τὸν περὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἐντολῶν διαγωνιζόμενον καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς προσευχῆς διακαρτεροῦντα καὶ τῷ Θεῷ προσεδρεύοντα διὰ τῆς συνεχοῦς μνήμης, ὁ Θεὸς ἐξιστᾷ ἀπὸ τῶν τῆς σαρκὸς φιληδόνων ἐνεργημάτων καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κατ' αἴσθησιν κινήματων καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κατὰ διάνοιαν σχημάτων, καί, νεκρὸν τοῖς πάθεσι καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ παρασκευάζων, τῆς θείας ζωῆς μέτοχον καθίστησιν. Ὡς γὰρ ὁ ὑπνώτων, καὶ νεκρὸς παρεικάζεται καὶ ζῶν ὑπάρχει, τὸ μὲν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ σώματος, τὸ δὲ τῇ συνεργείᾳ τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ ὁ Πνεύματι παραμένων, σαρκὶ μὲν καὶ κόσμῳ νεκροῦται, ζῆ δὲ τῷ τοῦ Πνεύματος φρονήματι.
- 6 Εἰ γινώσκεις ἃ ψάλλεις, λαμβάνεις ἐπίγνωσιν· ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως κτᾶσαι σύνεσιν· ἐκ τῆς συνέσεως ἢ πράξις τῶν ἐγνωσμένων βλαστάνει· ἐκ τῆς πράξεως τὴν καθ' ἑξὶν γνῶσιν καρποῦσαι· ἢ δὲ ἐν πείρᾳ γνῶσις τὴν ἀληθῆ θεωρίαν ἀναδίδωσιν· ἐκ ταύτης ἢ σοφία ἀνατέλλει, διὰ τῶν φωτοβόλων λόγων τῆς χάριτος τὸν ἀέρα τῆς διανοίας πληροῦσα καὶ τοῖς ἔξω διασαφοῦσα τὰ κεκρυμμένα.
- 7 Πρῶτον ὁ νοῦς ζητεῖ καὶ εὐρίσκει· εἶτα ἐνοῦται τῷ εὐρεθέντι, καὶ τὴν μὲν ζήτησιν ποιεῖται διὰ τοῦ λόγου, τὴν δὲ ἔνωσιν διὰ τῆς ἀγάπης. Καὶ ἢ μὲν διὰ τοῦ λόγου ζήτησις γίνεται διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢ δὲ τῆς ἀγάπης ἔνωσις διὰ τὸ ἀγαθόν.
- 8 Ὁ τὴν ῥοῶδη τῶν παρόντων φύσιν ὑπερβαίνων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν παρερχομένων παρατρέχων, οὐ βλέπει ἐπὶ τὰ κάτω, οὐκ ἐπιποθεῖ τὰ ὠραῖα τῆς γῆς, ἀλλὰ τὰς ἄνω ὁράσεις ἀνοιγομένας ἔχει καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς κατοπτεῦει κάλλη καὶ τὴν τῶν ἀκηράτων κατασκοπεύει μακαριότητα. Ὡς γὰρ τῷ ἐπιχάσκοντι ταῖς ὕλαις τῆς γῆς καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς ἐγκύπτοντι, κεκλεισμένοι εἰσὶν οἱ οὐρανοί, ὡς τοὺς

10. Γαλ. 5, 16.

11. Πρβλ. Ματθ. 7, 8.

12. Ψαλμ. 73, 17.

- 4 Ἐπομακρύνσου ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ ἐγκατάλειψε τὸ νόμο τῆς σάρκα, καὶ ὁ πνευματικὸς νόμος θὰ γραφεῖ στὴ διάνοιά σου. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ περπατᾷ ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, δὲν ἐκτελεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, ἐπιθυμία τῆς σάρκα¹⁰, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ τὰ αἰσθητὰ, τὴ σάρκα—δηλαδή καὶ τὸν κόσμο, βαδίζει πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ φρονεῖ τὰ τοῦ Πνεύματος· καὶ μπορεῖς νὰ τὸ διδαχθεῖς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔκανε ὁ Θεὸς στὸν Ἀδὰμ πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοή.
- 5 Ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν καὶ παραμένει μὲ καρτερία μέσα στὸν Παράδεισο τῆς προσευχῆς καὶ εἶναι προσηλωμένος στὸν Θεὸ μὲ τὴ συνεχὴ μνήμη, ὁ Θεὸς τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ φιλήδονα ἐνεργήματα τῆς σάρκα, ἀπὸ ὅλα τὰ κινήματα τῆς αἰσθήσεως, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ σχημάτα τῆς διάνοιας, καί, ἀσκώντας τον νὰ παραμένει ὡς νεκρὸς ἀπέναντι στὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία, τὸν καθιστᾷ μέτοχο τῆς θείας ζωῆς. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ κοιμᾶται, καὶ νεκρὸς θεωρεῖται καὶ ζωντανὸς εἶναι, τὸ ἓνα ὡς πρὸς τὴν ἐνέργεια τοῦ σώματος, καὶ τὸ ἄλλο ἕξαιτίας τῆς συνέργειας τῆς ψυχῆς, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ παραμένει κοντὰ στὸ Πνεῦμα, ὡς πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμο εἶναι νεκρὸς, ζεῖ ὅμως ὡς πρὸς τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος
- 6 Ἄν καταλαβαίνεις ἐκεῖνα ποὺ ψάλλεις, ἀποκτᾷς ἐπίγνωση· ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση ἀποκτᾷς σύνεση· ἀπὸ τὴ σύνεση βλαστᾷ ἡ πράξις ἐκείνων ποὺ ἔχεις γνωρίσει· ἀπὸ τὴν πράξις καρπώνεσαι τὴ γνώση μὲ πείρα· ἡ γνώση μὲ πείρα ἀναβλύζει τὴν ἀληθινὴ θεωρία· ἀπὸ αὐτὴν ἀνατέλλει ἡ σοφία, ἡ ὁποία μὲ τοὺς φωτοβόλους λόγους τῆς χάριτος γεμίζει τὸν ἀέρα τῆς διάνοιας καὶ φανερώνει μὲ σαφήνεια τὰ κρυμμένα στοὺς ἄλλους.
- 7 Πρῶτα ὁ νοῦς ζητεῖ καὶ βρίσκει¹¹. ἔπειτα ἐνώνεται μὲ ἐκεῖνο ποὺ βρῆκε, κατορθώνοντας τὴν ἀναζήτηση μὲ τὸ λόγο, ἐνῶ τὴν ἔνωση μὲ τὴν ἀγάπη. Καὶ ἡ ἀναζήτηση βέβαια μὲ τὸν λόγο γίνεται γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ ἡ ἔνωση τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ ἀγαθό.
- 8 Ἐκεῖνος ποὺ ὑπερβαίνει τὴ ρευστὴ φύση τῶν παρόντων καὶ προσπερνᾷ ἀδιάφορα τὴν ἐπιθυμία τῶν ἐφήμερων, δὲν βλέπει στὰ κάτω πράγματα, δὲν ποθεῖ τὰ ὠραῖα τῆς γῆς¹², ἀλλ' ἔχει μπροστὰ του ἀνοιχτὲς τισοὺράνιες ὁράσεις, παρατηρεῖ μὲ προσοχὴ τὰ οὐράνια κάλλη, καὶ κατασκοπεύει τὴ μακαριότητα τῶν ἀφθαρτων. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ χάσκει μπροστὰ στὰ ὑλικά πράγματα καὶ πέφτε μὲ πάθος

νοερούς ὀφθαλμούς ἐσκοτισμένους ἔχοντι, οὕτως ὁ περιφρονῶν τὰ κάτω καὶ ἀποστρεφόμενος, μετάρσιον ἔχει τὸν νοῦν καὶ τὴν τῶν αἰδίων ὄρα δόξαν καὶ τὴν ἀποκεκλιμένην τοῖς ἁγίοις κατανοεῖ λαμπρότητα. Οὕτως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, ἄνωθεν κατιοῦσαν, ἐπ' αὐτὸν δέχεται, καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος γίνεται, καὶ τὰ θεῖα θελήματα ἐπιποθεῖ, καὶ Πνεύματι Θεοῦ ἄγεται, καὶ νίθεσίας καταξιούται, καὶ τὸν Θεὸν ἔχει εὐδοκοῦντα καὶ ἀρεσκόμενον αὐτῷ. «Ὅσοι γὰρ Θεοῦ Πνεύματι ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ».

- 9 Χάριν ἀσθενείας μὴ ἐάσης τὴν εὐχὴν μίαν καὶ μόνην ἡμέραν ἕως ἐμπνέης, ἀκούων τοῦ λέγοντος· «ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι». Τοῦτο γὰρ ποιῶν, μειζόνως ὠφελήθησιν, καὶ αὕτη ἐν συντόμῳ σε ἀναστήσει, συνεργούσης τῆς χάριτος. Ὅπου γὰρ παράκλησις Πνεύματος, ἀσθένεια ἢ ἀκηδία οὐκ ἐπιμένει.

ἐπάνω στίς ἡδονές τῆς σάρκας, εἶναι κλειστοὶ οἱ οὐρανοί, ἐπειδὴ ἔχει σκοτισμένα τὰ νοερὰ μάτια του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πὺν περιφρονεῖ καὶ ἀποστρέφεται τὰ ἐπίγεια, ἔχει τὸν νοῦ του ὑψωμένο πάνω ἀπὸ αὐτὰ, βλέπει τὴ δόξα τῶν αἰώνιων, καὶ κατανοεῖ τὴ λαμπρότητα πὺν ἐπιφυλάσσεται γιὰ τοὺς ἁγίους. Αὐτὸς καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πὺν κατεβαίνει σ' αὐτὸν ἀπὸ πάνω δέχεται, καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος γίνεται, καὶ τὰ θεῖα θελήματα ποθεῖ ὑπερβολικά, καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν υἰοθεσία καταξιῶται, καὶ τὸν Θεὸν ἔχει εὐαρεστούμενο καὶ ἀρεσκόμενο μὲ αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «ὄσοι ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»¹³.

- 9 Ὅσο ἀναπνέεις μὴ ἀφήσεις τὴν προσευχὴ ἕξαιτίας ἀσθενείας σου οὔτε καὶ μιὰ μόνο ἡμέρα, ἀκούοντας ἐκεῖνον πὺν λέγει· «ὄταν ἀσθενῶ, τότε εἶμαι δυνατός»¹⁴. Γιατὶ, κάνοντας αὐτό, θὰ ὠφεληθεῖς πάρα πολὺ, καὶ αὐτὴ πολὺ γρήγορα θὰ ἀνορθώσει, μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάριτος. Γιατὶ, ὅπου ὑπάρχει παρηγοριὰ Πνεύματος, ἀσθένεια ἢ ἀκηδία δὲν παραμένει.

13. Ρωμ. 8, 14.

14. Β' Κορ. 12, 10.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ
ΠΕΡΙ ΝΗΨΕΩΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ
ΜΕΣΤΟΣ ΟΥ ΤΗΣ ΤΥΧΟΥΣΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ ὄσιος Νικηφόρος ὁ ἡσυχαστὴς ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ πέθανε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰγ' αἰώνα, ἴσως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1295-1300. Συνεπῶς θὰ πρέπει νὰ γεννήθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ ἰδίου αἰώνα. Γιὰ τὸν βίο του πληροφορίες ἔχομε ἀπὸ χωρίο ἐνὸς ἔργου τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ἵπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχασζόντων*, 2, 2, 2.

Καταγόμενος ἀπὸ τὴ Νότια Ἱταλία, ἐγκατέλειψε τὴ χώρα του, ἀσπάσθηκε τὴν Ὁρθοδοξία, καὶ στὴ συνέχεια μετέβηκε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ ἀγιώνυμο Ὅρος τοῦ Ἁθω, τὸ μεθόριο αὐτὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἐκεῖ διετέλεσε μαθητὴς κύκλου ἀνώτερης πνευματικῆς χορείας, ἀπὸ ὅπου γνώρισε εἰς βάθος τὸν ἡσυχαστικὸ βίο, καὶ ἔγινε διδάσκαλος τῆς νοερῆς προσευχῆς καὶ τῆς νήψεως, ἀφοῦ τὴ διδάχθηκε μέσα στὸν καθ' ἑαυτὸ χωρὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπου καὶ ἴδρυσε ἀργότερα τὸ καλούμενο “Φροντιστήριό” του, στὸ ὁποῖο δίδασκε τὰ ὑψηλὰ αὐτὰ μαθήματα τῆς ἀσκητικῆς φιλοσοφίας, καὶ διετέλεσε πιθανότατα διδάσκαλος τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὅπως δὴποτε ὁμως τοῦ Θεολήπτου Φιλαδελφείας. Στὸν κύκλο συνολικῶς τῶν ἀφωσιωμένων μαθητῶν του ἀπηύθυνε καὶ τὴ θεολογικὴ διαθήκη του.

Μετὰ τὴ σύνοδο τῆς Λυῶνος (1274), κατὰ τὴν ὁποία διακηρύχθηκε ἡ ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐντάχθηκε στὴ μερίδα τῶν ἀνθενωτικῶν, καὶ πολέμησε μὲ πείσμα μεγάλο τοὺς ἐνωτικούς, γι' αὐτὸ καὶ ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγο (1261-1282), καὶ ἴσως κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ νὰ διετέλεσε διδάσκαλος τοῦ Θεολήπτου Φιλαδελφείας.

Μετὰ τὴ λήξη τῆς ἐξορίας του ἐπέστρεψε στὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀναμφίβολα ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου (1282-1328), καὶ τότε ἀκριδῶς συνέταξε, χωρὶς καμμιά ἰδιαίτερη ἔρευνα, τὴν πραγματεία του *Περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας*, στὴν ὁποία ἐκτίθεται ἡ ψυχοσωματικὴ μέθοδος τῆς προσευχῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἔργο αὐτό, ὄντας μᾶλλον πρακτικὴ συνταγὴ, παρὰ δογματικὴ ἔκθεση, προκάλεσε τὴν ἐπίθεση τοῦ Βαριλάμ κατὰ τῶν ἡσυχαστῶν, ἀλλὰ πολεμήθηκε καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Βυζαντινοὺς, μέχρι πού τελικὰ ἐπικράτησε στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Φαίνεται εἰσηγητὴς τῆς μεθόδου αὐτῆς νὰ εἶναι ὁ Νικηφόρος, παρὰ τὸ γε-

γονός ότι τὴν ἴδια μέθοδο δίδασκε καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, ὁ ὁποῖος σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι στιγμῆς στοιχεῖα δὲν πρέπει νὰ γνώρισε τὸν Νικηφόρο.

Σύμφωνα δηλαδή μὲ τὴ μέθοδο αὐτῆ, πού δίδασκαν οἱ δύο αὐτοὶ μεγάλοι ἡσυχαστὲς διδάσκαλοι, οἱ ἡσυχαστὲς κατέβαλαν μία πολὺ ἔντονη προσπάθεια πρὸς αὐτοσυγκέντρωση, ἀκολουθώντας ὠρισμένη στάση κατὰ τὴν προσευχὴ καὶ ρυθμίζοντας καὶ τὴν ἀναπνοή τους, πράγμα πού ὁ Βαβλαᾶμ θεώρησε ὡς τεχνικὸ μέσο ἐκδίασμοῦ τῆς χάριτος, γι' αὐτὸ καὶ ἐπιτέθηκε μὲ σφοδρότητα ἐναντίον τῆς μεθόδου αὐτῆς, καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ ἐναντίον τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος εἴτε διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Νικηφόρου εἴτε ὄχι ἀποδεχόταν τὴ μέθοδο αὐτῆ, ἢ ὁποῖα μέθοδος, ἐφαρμοζόμενη κυρίως ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἡσυχαστὲς, ἀπέβλεπε στὴ θέα τοῦ θείου φωτός, τὸ ὁποῖο, ὅπως κηρύχθηκε μὲ ὅλη τὴ διδασκαλία τοῦ Παλαμᾶ, δὲν εἶναι στοιχεῖο τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐσιώδης ἐνέργεια αὐτοῦ, πού ἔκτοτε ἀποτελεῖ κύριο στοιχεῖο τῆς πνευματικῆς τελειότητος.

Διδάσκαλοι αὐτῆς τῆς μεθόδου, ἐκτὸς τῶν Νικηφόρου καὶ Γρηγορίου Σιναΐτου, ὑπῆρξαν καὶ ὁ Θεόληπτος Φιλαδελφείας, ὁ Ἀθανάσιος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Νεῖλος ὁ Ἰταλός, ὁ Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος καὶ ἄλλοι, τοὺς ὁποῖους ἀναφέρει ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς στὸ ἔργο του *Ἐπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων* 1, 2, 12. καὶ 2, 2, 2 ἔξ.

Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου συνδέθηκε καὶ ἓνα ἔργο μὲ τὸν τίτλο Μέθοδος τῆς ἱερᾶς προσευχῆς καὶ προσοχῆς, σὲ σχέση μὲ τὸ ὁποῖο μνημονεύει αὐτὸν ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν εἶναι ἔργο αὐτοῦ, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν 19 αἰῶνα, ἴσως τοῦ Νικηφόρου, καὶ μᾶλλον λίγο ἀρχαιότερο αὐτοῦ, ὅποτε μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς μεταστροφῆς καὶ εἰσόδου τοῦ Νικηφόρου στὸν ἡσυχασμό.

Πάντως ὁ Νικηφόρος κατέχει κεντρικὴ θέση στὴν ἐξέλιξη τῶν ἡσυχαστικῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὸν 19 αἰῶνα καὶ ἔξῃς, γιὰ τὸν ὁποῖο πληροφορίες λαμβάνομε συχνὰ ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ στὸ παραπάνω μνημονευόμενο ἔργο του. Τὴ διδασκαλία του αὐτῆ ἐκθέτει στὸ σπουδαιότατο ἔργο του *Περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας*, στὸ ὁποῖο ὑποδεικνύει μέσα πρὸς ἀσκηση τῆς προσευχῆς, κατοχυρούμενα μὲ ρήσεις πατερικῆς.

Τὰ παραπάνω σχόλια στηρίζονται στὴν εἰσαγωγή τοῦ Π. Χρήστου στὸ *Ἐπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων* ἔργου τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, τόμος 2ος τῶν *Ἀπάντων* αὐτοῦ τῆς σειρᾶς αὐτῆς τῶν Πατέρων, καὶ στὰ λιγοστὰ στοιχεῖα τὰ ἀναγραφόμενα περὶ αὐτοῦ στὴν Ἡθικὴ Θρησκευτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ MIGNE, μὲ κάποια διόρθωση μόνο στὴ στίξη.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΤΟΥ ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νικηφόρος ὁ ὀσιώτατος πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐν μὲν τῷ ἀγιωνίμῳ ὄρει τοῦ Ἁθῶ τὸν τῶν ἀσκητικῶν ἀγῶνων ἀνύσας διάυλον, μικρῶ δὲ πρὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τριακοστοῦ καὶ χιλιοστοῦ ἔτους ἀκμάσας, καθηγητῆς καὶ μυσταγωγὸς τῶν ὑψηλῶν τῆς ἀσκητικῆς φιλοσοφίας μαθημάτων ἐγένετο Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης, καθάπερ αὐτὸς πού περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖ, διὰ τῆς ἀπεριμερίμνου δὲ ἡσυχίας ἐαυτῷ μόνῳ σχολάζων, καὶ δι' ἐαυτοῦ ἤδη ἠνωμένου, τῷ ὑπερκοσμίῳ καὶ ἀκροτάτῳ τῶν ἐφετῶν ἐνωθεὶς ἀπορροήτως, μακαρίως ἐντεῦθεν τὸν ἐνυπόστατον ἐν καρδίᾳ τῆς χάριτος ἔπαθε φωτισμόν. Τοῦ τοίνυν τῆς θεώσεως ἀμμήτου μιμήματος καὶ θεοποιοῦ δώρου αὐτὸς τε πρῶτον ἐκείθεν πλουσίως ἀναπλησθεὶς, τούτου καὶ ἡμῖν ὁ μακάριος διὰ τοῦ παρόντος αὐτοῦ πονηματίου, εἴ γε βουλοίμεθα τῶν ἴσων ἐκείνῳ ἀξιωθῆναι γερῶν, πατρικῶς καὶ ἀφθόνως μετέδωκεν, ἐν ᾧ τὰς ἐν ταῖς τῶν ἁγίων Πατέρων διογραφίαις περὶ νήψεως, προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς, ὅπῃ δῆποτε, διαγορευούσας χρήσεις συνερανισάμενος, προσθεὶς δ' οἴκοθεν καὶ τὴν ὡς οὐκ ἄν τις ψήθη καλλίῳ, φυσικῆν καὶ ἐπιστημονικῆν ἀληθῶς μέθοδον τῆς δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς ἔνδον καρδίας ἐπισυναγωγῆς τοῦ νοός, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπικλήσεως, στάθμην οἷον ἀκριβεστάτην ἱεραῆς νήψεως καὶ κλίμακα καθαρᾶς καὶ ἀρεμβάστου προσευχῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς πηγαζομένων ἀγαθῶν, τοῖς σωθῆναι ἐθέλουσιν ὑπεστήριξε, πρῶτος αὐτός, οἷά τις νέος Βεσελεήλ, κατασκευάσας τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος.

Ἀναβαίνετε λοιπόν, ἀναβαίνετε, ὅσοι ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν δι' ἐφέσεως ἔχετε καὶ εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰκόνα μεταμορφωθῆναι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν ἐθέλετε καὶ ἐπομένως θεουργηθῆναι καὶ τῆς σφζομένων φαιειῆς κληρουχίας ἀξιωθῆναι.

1. Ἐξ. 36,1.

2. Β' Κορ. 3,18.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οδοσιώτατος πατέρας μας Νικηφόρος, πού άρχισε και περάτωσε την περίοδο των άσκητικων αγώνων του στο άγιώνυμο Όρος του Άθω, ήκμασε λίγο πριν από το 1340, και έγινε πνευματικός οδηγός και μυσταγωγός των ύψηλων μαθημάτων της άσκητικης φιλοσοφίας του Γρηγορίου Θεσσαλονίκης, όπως αυτός μαρτυρεί κάπου γι' αυτόν. Άσχολούμενος μόνος με την τελείως άμέριμνη ήσυχία και ένωμένος ήδη με τον έαυτό του, άφοϋ ένώθηκε κατά τρόπο μυστικό με το ύπερκόσμο και άκρότατο από όλα τα ποθητά, έλαβε έτσι στην καρδιά του με τρόπο μακάριο τον ένυπόστατο φωτισμό της χάριτος. Άφοϋ λοιπόν γέμισε πλούσια από εκεί πρώτα ό ίδιος από την άμίμητη μίμηση και τη θεοποιό δωρεά, αυτό το μετέδωσε και σε μās ό μακάριος πατρικά και με άφθονία με αυτό το μικρό πόνημά του, εάν βέβαια θα θέλαμε ν' άξιωθοϋμε ίσα βραβεΐα με εκείνον. Σ' αυτό, άφοϋ συγκέτρωσε από τις Βιογραφίες των άγιων Πατέρων τα χωρία εκείνα που αναφέρονται στη νήψη, την προσοχή και την προσευχή, και πρόσθεσε και ό ίδιος, με τρόπο που δεν θα μπορούσε να φαντασθεί κανείς καλύτερο, και τη φυσική και έπιστημονική πραγματικά μέθοδο της συγκεντρώσεως του νοϋ μέσα στην καρδιά μέσω της είσπνοης και της προς το σκοπό αυτό επικλήσεως του Κυρίου Ίησοϋ, την έκανε σαν ένα ακριδέστατο κανόνα της ήερης νήψεως και την έστησε ως κλίμακα της καθαρής και άπερίσπαστης προσευχής και των αγαθών που πηγάζουν από αυτήν για όλους εκείνους που θέλουν να σωθοϋν, κατασκευάζοντάς την πρώτος αυτός, σαν κάποιος νέος Βεσελεήλ, με την άρχιτεκτονία του Πνεύματος.

Άνεβαίνετε λοιπόν, ανεβαίνετε, όσοι ποθειτε να κατοικήσει μέσα σας ό Χριστός και θέλετε να μεταμορφωθείτε στην εικόνα του άγιου Πνεύματος ανεβαίνοντας από δόξα σε δόξα και με τη σειρά να θεωθείτε και ν' άξιωθείτε την όλοφώτεινη κληρουχία των σωζομένων.

ΛΟΓΟΣ
ΠΕΡΙ ΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ
ΜΕΣΤΟΣ ΟΥ ΤΗΣ ΤΥΧΟΥΣΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ

Οσοι τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
θεικῆς φωτοφανείας τυχεῖν ἐρωτικῶς ἔχετε, ὅσοι τὸ ὑπε-
ρουράνιον πῦρ καρδιακῶς ἐν αἰσθήσει ὑποδέξασθαι βού-
λεσθε, ὅσοι τῆς πρὸς Θεὸν καταλλαγῆς πείρα καὶ αἰσθήσει τυχεῖν
5 σπεύδετε, ὅσοι τὸν θησαυρὸν τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ τῶν καρδιῶν ὑμῶν κε-
κρυμμένον πρὸς τὸ εὐρεῖν καὶ κτήσασθαι τὰ τοῦ κόσμου ἅπαντα ἀπε-
κτήσασθε, ὅσοι ταῖς λαμπάσι ταῖς ψυχικαῖς φαιδρῶς ἀναφθῆναι ἀπὸ
τοῦ παρόντος βούλεσθε καὶ τὰ παρόντα ἅπαντα ἀπετάξασθε, ὅσοι ἐν
γνώσει καὶ πείρα τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἔνδοθεν ὑμῶν οὔσαν,
10 γνῶναι καὶ λαβεῖν θέλετε, δεῦτε καὶ διηγῆσομαι ὑμῖν αἰωνίου, μᾶλλον
δὲ οὐρανίου θιοτῆς ἐπιστήμην, ἢ μᾶλλον μέθοδον, ἀκόπως εἰς τὸν τῆς
ἀπαθείας λιμένα καὶ ἀνιδρωτὶ τὸν ταύτης ἐργάτην εἰσάγουσαν, μηδε-
μίαν πλάνην ἢ πτόησιν ἐκ δαιμόνων δειματουμένην, μόνον δὲ τότε
πτοουμένην, ὅτε ἔξωθεν τῆς ζωῆς, ἣν ὑμῖν ὑφηγοῦμαι, πόρρω που ἐκ
15 παρακοῆς διατρίβομεν, καθάπερ πάλαι καὶ ὁ Ἀδὰμ τῆς ἐντολῆς τοῦ
Θεοῦ κατολιγορήσας, τῷ ὄφει δὲ φιλιάσας καὶ πιστὸν ἠγησάμενος
καὶ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπάτης ὑπ' αὐτοῦ κατακόρως πλησθεῖς, εἰς πνυ-
θμένα θανάτου, σκότους τε ἅμα καὶ διαφθορᾶς, ἐλεεινῶς ἑαυτὸν καὶ
τοὺς μετ' αὐτὸν πάντας κατέβαλεν.

20 Οὐκοῦν ἐπανάγεσθε, μᾶλλον δέ, τάληθέστερον εἰπεῖν, ἐπανέλθω-
μεν πρὸς ἑαυτούς, ἀδελφοί, τὴν τοῦ ὄφεως συμβουλὴν καὶ τὴν πρὸς τὰ
χαμαὶ συρόμενα περιφορὰν εἰσάπαν ἀποστιγνύμενοι. Οὐ γάρ ἐστι
τὴν πρὸς Θεὸν καταλλαγὴν καὶ οἰκειώσιν ἄλλως ἡμᾶς ἐντυχεῖν, εἰ μὴ
πρότερον πρὸς ἑαυτούς, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἐπανέλθωμεν, ἢ μᾶλλον εἰς-

3. Ματθ. 13, 44.

4. Λουκᾶ 17, 21.

5. Γεν. 3, 1-6.

ΛΟΓΟΣ
ΠΕΡΙ ΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ
ΜΕΣΤΟΣ ΟΥ ΤΗΣ ΤΥΧΟΥΣΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ

Οσοι ἐπιθυμεῖτε μὲ τρόπο ἐρωτικὸ νὰ ἐπιτύχετε τὴ μεγαλοπρεπὴ θεϊκὴ φωτοφάνεια τοῦ Σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσοι θέλετε νὰ δεχθεῖτε στὴν καρδιά σας συνειδητὰ τὸ ὑπερουράνιο πῦρ, ὅσοι διάζεσθε νὰ ἐπιτύχετε τὴ συμφιλίωσή σας μὲ τὸν Θεὸ ζώντας καὶ αἰσθανόμενοι αὐτήν, ὅσοι πετᾶξατε ἀπὸ πάνω σας ὅλα τὰ τοῦ κόσμου μὲ σκοπὸ νὰ βρεῖτε καὶ ν' ἀποκτήσετε τὸν θησαυρὸ πού εἶναι κρυμμένος μέσα στὸν ἀγρὸ τῶν καρδιῶν σας³, ὅσοι θέλετε νὰ ἀνάψετε καὶ νὰ γίνετε ὀλόλαμπροι μὲ τὶς ψυχικὲς λαμπάδες ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ ἀπαρνηθήκατε ὅλα τὰ παρόντα, ὅσοι θέλετε νὰ γνωρίσετε καὶ νὰ λάβετε συνειδητὰ καὶ ἔμπρακτα τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν πού βρίσκεται μέσα σας⁴, ἔλατε καὶ θὰ σᾶς διηγηθῶ αἰώνια, ἢ καλύτερα οὐράνιας ζωῆς ἐπιστήμη, ἢ μᾶλλον μέθοδο, πού εἰσάγει τὸν ἐργάτη αὐτῆς χωρὶς κόπο καὶ ἰδρώτα στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας, χωρὶς νὰ διακινδυνεύει ἀπὸ καμμιά πλάνη ἢ ψυχικὴ διαταραχὴ ἐκ μέρους τῶν δαιμόνων, πού μόνον τότε ὑπάρχει κίνδυνος τέτοιας διαταραχῆς, ὅταν ζοῦμε ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς μακριὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ πού σᾶς περιγράφω, ὅπως παλαιὰ καὶ ὁ Ἄδὰμ, ἀφοῦ ἔδειξε ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγινε φίλος μὲ τὸ φίδι, τὸ θεώρησε ἀξιόπιστο καὶ ἔφαγε καὶ χόρτασε κατὰ κόρο ἀπὸ τὸν καρπὸ τῆς ἀπάτης του⁵, ἔρριξε μὲ τρόπο ἔλεινὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἀπογόνους του στὸν πυθμένα τοῦ θανάτου, τοῦ σκότους καὶ τῆς διαφθορᾶς.

Ἐπιστρέψατε λοιπόν, ἢ καλύτερα γιὰ νὰ ποῦμε τὸ πιὸ ἀληθινὸ, ἃς ἐπανέλθομε στὸν ἑαυτό μας, ἀδελφοί, μισώντας καὶ ἀποστρεφόμενοι μᾶ γιὰ πάντα τὴ συμβουλὴ τοῦ φιδιοῦ καὶ τὴν περιφορὰ μας στὰ γεμάτα ἀπὸ εὐτέλεια πράγματα τῆς γῆς. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ἀλλιῶς νὰ ἐπιτύχομε τὴ συμφιλίωση καὶ τὴν οἰκείωσή μας μὲ τὸν Θεό, ἂν δὲν ἐπιστρέψομε προηγουμένως, ἢ καλύτερα δὲν εἰσέλθομε στὸν ἑαυτό

έλθωμεν. Τὸ γὰρ παράδοξον, ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς καὶ τῆς
 ματαίας μερίμνης ἑαυτοὺς ἀποσχίζοντες, πρὸς δὲ τὴν ἐντὸς ἡμῶν
 οὕσαν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀσυγχωρήτως κατέχοντες. Διὰ τοῦτο
 γὰρ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν ἢ μοναδικὴ πολιτεία ὠνό-
 5 μασται, ἐπειδὴ οὐχ ὁμοίως τῶν φθειρομένων τουτωνὶ πραγμάτων
 ἐστὶν ἡμῖν πρόξενος ἢ ὁσία αὕτη, ἵνα, καὶ πρὸς αὐτὰ τὸν νοῦν ἡμῶν
 ἀπὸ τῶν κρειπτόνων μετοχετεύσαντες, καταχωννύωμεν, ἀλλὰ ξένα
 τινὰ καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ ἡμῖν ἐπαγγέλλεται, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε
 καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Κάν-
 10 τεῦθεν «οὐδὲ ἡ πάλῃ ἡμῖν ἐστὶ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς
 ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ
 αἰῶνος τούτου».

Εἰ οὖν σκότος ὁ παρὼν αἰὼν, φευξώμεθα ἀπ' αὐτοῦ, φευξώμεθα
 δὲ τῷ νοήματι, μηδὲν κοινὸν ἡμῖν καὶ τῷ ἐχθρῷ τοῦ Θεοῦ Ὁ γὰρ βου-
 15 ληθεὶς φιλιάσαι αὐτῷ, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται, τῷ δὲ ἐχθρῷ γε-
 γονότι Θεοῦ, τίς βοηθῆσαι δύναται; Διὰ τοῦτο μιμησώμεθα τοὺς πα-
 τέρας ἡμῶν, καὶ τὸν ἐντὸς τῶν καρδιῶν ἡμῶν θησαυρὸν ὡς κἀκεῖνοι
 ζητήσωμεν, καὶ τοῦτον εὐρόντες, κρατῶμεν κραταιῶς ἄγαν, ἐργαζόμε-
 νοι ὁμοῦ καὶ φυλάσσοντες· εἰς τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθημεν. Εἰ δὲ τις
 20 Νικόδημος ἄλλος ὀφθειή φιλονεικῶν ἐν τούτοις καὶ λέγων· Πῶς δύνα-
 ταί τις, ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσελευσόμενος, ἐκεῖ ἐργάζεσθαι ἢ διατρίβειν;
 ὡσπερ ἐκεῖνος τῷ Σωτῆρι ἀντέφησε, «πῶς δύναταί τις εἰς τὴν κοιλίαν
 τῆς μητρὸς αὐτοῦ δευτέρου εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι, γέροντων ὄν;», ἀ-
 κούσεται καὶ αὐτός· ὅτι «τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει πνεῖ». Καὶ εἰ εἰς τὰ τῆς
 25 πρακτικῆς ἔργα οὕτως ἀμφιβάλλομεν ἀπιστοῦντες, πῶς τὰ τῆς θεω-
 ρίας ἡμῖν ἐπελεύσεται; θεωρίας γὰρ ἐπίβασις πρακτικῆ. Ἐπεὶ δὲ γρα-
 φικῶν ἀποδείξεων ἄνευ πληροφορηθῆναι τῷ οὕτως διαπιστοῦντι
 ἀδύνατον, φέρε τοὺς τῶν Ἁγίων βίους καὶ τὰ ἐγγράφως ὑπ' αὐτῶν ἐκ-
 τεθέντα, εἰς πολλῶν ὠφέλειαν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἐντάξωμεν, ἵνα, ἐκ
 30 τούτου πληροφορούμενος, πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀπώσῃται. Ἐνωθεν δὲ

6. Λουκᾶ 17, 21.

7. Α' Κορ. 2, 9.

8. Ἐφ. 6, 12.

9. Ἰακ. 4, 4.

10. Πρβλ. Γεν. 2, 15.

11. Ἰω. 3, 4.

12. Ἰω. 3, 8.

μας, ὅσο αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ τὸ παράδοξο εἶναι, ἐνῶ ἀποχωρίζομε τὸ ἑαυτὸ μας ἀπὸ τὴν περιφορὰ τοῦ κόσμου καὶ τὶς μά-ταιες μέριμνες, τὸν ἐμποδίζομε ἀσυγχώρητα νὰ μπεῖ μέσα στὴ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ποὺ βρίσκεται μέσα μας⁶. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἔχει ὀνομασθεῖ ὁ μοναχικὸς τρόπος ζωῆς “τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν”, ἐπειδὴ ἡ ἁγία αὐτὴ ζωὴ δὲν μᾶς προξενεῖ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς προξενοῦν τὰ φθειρόμενα αὐτὰ πράγματα, ὥστε, μεταφέροντας καὶ πρὸς αὐτὰ τὸν νοῦ μας ἀπὸ τὰ ἀνώτερα, νὰ τὸν καταπαραχώνομε, ἀλλὰ μᾶς ὑπόσχεται κάποια καινούργια καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, «τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ σὲ καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν»⁷. Καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ «οὔτε ἡ πάλη μας γίνεται πρὸς ὄντα μὲ αἷμα καὶ σὰρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχῆς, πρὸς τίς ἐξουσίες, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ»⁸.

Ἄν λοιπὸν εἶναι σκότος ὁ παρῶν αἰῶνας, ὃς φύγομε ἀπ' αὐτόν, ὃς φύγομε μακριὰ τοῦ μὲ τὰ νοήματᾶ μας, ἀφοῦ τίποτε τὸ κοινὸ δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ τὸν ἐχθρὸ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ θέλησε νὰ γίνῃ φίλος μ' αὐτόν, γίνεται ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ⁹, καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει γίνῃ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ποῖος μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει; Γι' αὐτὸ ὃς μιμηθοῦμε τοὺς πατέρες μας, καὶ ὃς ψάξομε νὰ βροῦμε τὸν θησαυρὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα στὶς καρδιῆς μας ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἔκαναν, καὶ ὅταν τὸν βροῦμε αὐτόν, ὃς τὸν κρατήσομε πολὺ δυνατὰ, αὐξάνοντάς τον συγχρόνως μὲ τὴν ἐργασία μας καὶ φυλάγοντάς τον¹⁰. γιατί σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ταχθήκαμε. Καὶ ἂν παρουσιασθεῖ κάποιος ἄλλος Νικόδημος προβάλλοντάς ἀντιρρήσεις γι' αὐτὸ καὶ λέγοντάς: Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ μπεῖ μέσα στὴν καρδιά του καὶ νὰ ἐργάζεται ἐκεῖ ἢ νὰ διαμένει, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ἀπάντησε καὶ εἶπε στὸν Σωτήρα, «πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ μπεῖ στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του γιὰ δευτέρη φορὰ καὶ νὰ γεννηθεῖ, ὄντας γέρος;»¹¹, θ' ἀκούσει κι αὐτός, ὅτι «τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνέει»¹². Καὶ ἂν στὰ ἔργα τῆς πρακτικῆς ἀμφιδάλλομε ἔτσι δυσπιστώντας, πῶς θὰ ἔρθουν σὲ μᾶς τὰ ἔργα τῆς θεωρίας; γιατί ἡ πρακτικὴ ἀνεβάζει στὴ θεωρία. Ἐπειδὴ λοιπὸν χωρὶς γραφικὲς ἀποδείξεις εἶναι ἀδύνατο νὰ πληροφορηθεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἀμφιδάλλει ἔτσι, ἐμπρὸς ὃς ἐντάξομε στὸ λόγο αὐτὸ τοὺς βίους τῶν Ἁγίων καὶ τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτῶν, πρὸς ὠφέλεια πολλῶν, ὥστε, παίρνοντάς διαβεβαιώσεις ἀπὸ αὐτόν, ν' ἀπομακρύνει κάθε ἀμφιβολία. Ἀρχίζοντας τὸν λόγο μας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὸν

ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ μεγάλου τὸν λόγον ἀρξάμενοι, ἐπὶ τοὺς καθεξῆς, ὅσον ἐστὶν ἐμοὶ δυνατόν, τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τούτων μερικῶς συλλέξαντες, πρὸς πίστωσιν παραθώμεθα.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου

5 Εἰσήρχοντό ποτε πρὸς τὸν Ἀββᾶν Ἀντώνιον δύο ἀδελφοί, καὶ λείψαντος αὐτοῖς ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ὕδατος, ὁ μὲν εἰς ἀπέθανε, ὁ δὲ ἕτερος ἔμελλε· μηκέτι γοῦν ἰσχύων ὀδεύειν, ἔκειτο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεθνήξασθαι προσδοκῶν. Ὁ δὲ Ἀντώνιος, καθήμενος ἐν τῷ ὄρει, φωνήσας δύο μοναχοὺς, συνέβη γὰρ ἐκεῖ τούτους εἶναι, ἤπειγε λέγων· Λά-
10 βετε κεράμιον ὕδατος καὶ δράμετε τὴν ἐπ' Αἴγυπτον ὁδόν· δύο γὰρ ἐρχομένων, ὁ μὲν εἰς ἄρτι τετελεύτηκεν, ὁ δὲ ἕτερος μέλλει, ἐὰν μὴ σπεύσητε· τοῦτο γὰρ εὐχομένῳ μοι πεφανέρωται. Ἐλθόντες τοίνυν οἱ μοναχοί, εὗρον τὸν μὲν κείμενον νεκρὸν καὶ ἔθαψαν, τὸν δὲ ἕτερον ἀνεκτήσαντο τῷ ὕδατι καὶ ἀπήγαγον πρὸς τὸν Γέροντα· ἦν γὰρ τὸ
15 διάστημα ἡμέρας ὁδός.

Ἐὰν δὲ ζητήσῃ τις, Διατί μὴ πρὸ τοῦ τελευτῆσαι τὸν ἄλλον οὐκ εἴρηκεν; οὐκ ὀρθῶς τοῦτο ζητεῖ λέγων. Οὐ γὰρ ἦν Ἀντωνίου τὸ τοῦ θανάτου κριμα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καὶ περὶ ἐκείνου κρίναντος καὶ περὶ τούτου ἀποκαλύψαντος μόνου δὲ Ἀντωνίου τοῦτο θαῦμα ἦν, ὅτι, ἐν
20 τῷ ὄρει καθήμενος, εἶχε τὴν καρδίαν νήφουσαν, τὸν δὲ Κύριον δεικνύοντα αὐτὸν τὰ μακρὰν. Ὁρᾷς ὅτι, διὰ τὸ νήφειν τῇ καρδίᾳ, ὁ Ἀντώνιος θεόπτης καὶ προβλέπων ἐγένετο; Καὶ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς τῷ νοῖ κατ' ἀρχὰς μὲν, ὡς φησιν Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος, ὡς πῦρ καθαίρων τὸν ἐραστήν, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς φῶς λαμπρῶν
25 νων τὸν νοῦν καὶ θεοειδῆ ἐργαζόμενος. Ἐπὶ δὲ τοὺς καθεξῆς ὁ λόγος χωρεῖτω.

Ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου.

Οὕτω γὰρ ὁ θεῖος Θεοδόσιος, τῷ γλυκεῖ τῆς ἀγάπης βέλει ἐδέβλητο καὶ οὕτως αὐτοῖς τοῖς δεσμοῖς συνείχετο, ὥστε τὸ ὑψηλὸν τοῦτο καὶ
30 θεῖον παράγγελμα, τὸ «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς

μεγάλο πατέρα μας Ἀντώνιο καὶ προχωρώντας στοὺς ἐπόμενους, θὰ παραθέσομε πρὸς διαβεβαίωση αὐτῶν ποὺ εἶπαμε, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατὸ, τὰ ὅσα συλλέξαμε ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις αὐτῶν.

Ἀπὸ τὸν Βίον τοῦ ὁσίου πατέρα μας Ἀντωνίου

Μετέβηναν κάποτε πρὸς τὸν Ἀββᾶ Ἀντώνιο δύο ἀδελφοί, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ἔλειψε τὸ νερὸ καθοδόν, ὁ ἓνας πέθανε, καὶ ὁ ἄλλος ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει· μὴ ἔχοντας δηλαδὴ δύναμη νὰ βαδίσει, βρισκόταν κι αὐτὸς ξαπλωμένος πάνω στὴ γῆ περιμένοντας νὰ πεθάνει. Ὁ Ἀντώνιος τότε, ποὺ καθόταν ἐπάνω στὸ ὄρος, φώναξε διαστικὰ δύο μοναχοὺς, ποὺ συνέβη νὰ βρίσκονται ἐκεῖ, καὶ τοὺς εἶπε· Πάρτε σταμνὶ μὲ νερὸ καὶ τρέξτε στὸ δρόμο πρὸς τὴν Αἴγυπτο, γιατί δύο ποὺ ἔρχονταν ἐδῶ, ὁ ἓνας ἤδη πέθανε, καὶ ὁ ἄλλος κινδυνεύει νὰ πεθάνει, ἐὰν δὲν πᾶτε γρήγορα· αὐτὸ μοῦ φανερώθηκε ἐνῶ προσευχόμουν. Πῆγαν λοιπὸν οἱ μοναχοὶ καὶ βρῆκαν τὸν ἓνα νεκρὸ καὶ τὸν ἔθαψαν, ἐνῶ τὸν ἄλλο τὸν συνέφεραν μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸν ὁδήγησαν στὸν Γέροντα· ἡ ἀπόστασις ἦταν μᾶς ἡμέρας δρόμος.

Ἐάν τώρα ρωτήσῃ κάποιος, Γιατί δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ προτοῦ νὰ πεθάνει ὁ ἄλλος; τὸ ἐρώτημά του αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ. Γιατί ἡ ἀπόφασις γιὰ τὸ θάνατό του δὲν ἦταν τοῦ Ἀντωνίου, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ποὺ καὶ ἀποφάσισε γιὰ ἐκεῖνον νὰ πεθάνει, καὶ ἀποκάλυψε γι' αὐτὸν ὅτι κινδυνεύει· τοῦ Ἀντωνίου αὐτὸ μόνο ἦταν τὸ ἀξιοθαύμαστο, ὅτι, ἐνῶ καθόταν στὸ ὄρος, εἶχε τὴν καρδιά του ἐπάγρυπνη, καὶ τὸν Κύριο νὰ τοῦ φανερώνει ἐκεῖνα ποὺ συνέβηναν μακριά. Βλέπεις ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἀντώνιος κρατοῦσε ἐπάγρυπνη τὴν καρδιά του, ἔγινε θεόπτης καὶ μποροῦσε νὰ προβλέπει; Γιατί ὁ Θεὸς στὴν ἀρχὴ ἐμφανίζεται στὴν καρδιά μέσω τοῦ νοῦ, ὅπως λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, σὰν φωτιᾶ ποὺ καθαρίζει τὸν ἔραστή του, καὶ ἔπειτα σὰν φῶς ποὺ κάμνει λαμπρὸ τὸν νοῦ καὶ θεόμορφο. Ἄς προχωρήσῃ ὁμῶς ὁ λόγος στοὺς ἐπόμενους.

Ἀπὸ τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου

Τόσο πολὺ ὁ θεῖος Θεοδόσιος εἶχε πληγωθεῖ ἀπὸ τὸ γλυκὸ βέλος τῆς ἀγάπης καὶ ἦταν τόσο δυνατὰ δεμένος μὲ τὰ δεσμά της, ὥστε τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ καὶ θεῖο παράγγελμα, «ν' ἀγαπήσῃς τὸν Κύριο τὸν Θεό

καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου»,
 ἔργοις ὑπ' αὐτοῦ πληροῦσθαι, ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, ἢ τῶν
 φυσικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, πρὸς οὐδὲν ἄλλο τῶν παρόντων, ὅτι μὴ
 πρὸς μόνον τὸν Δημιουργοῦ πόθον συντεινομένων. Ταύτας οὖν τὰς
 5 νοεράς, φημί, τῆς ψυχῆς ἐνεργείας, ταύτη τοι καὶ παρακαλῶν πολλοῖς
 φοβερός ἦν, καὶ ἐπιτιμῶν ποθεινός καὶ ἡδὺς ἐν ἅπασιν. Τίς οὕτω καὶ
 τοῖς πολλοῖς ὁμιλῶν ὠφελιμώτατος, καὶ τὰς αἰσθήσεις συνάγειν καὶ
 εἴσω παρασκευάζειν νεύειν ἰκανώτατος, ὡς ἐν πλείονι γαλήνῃ τοὺς
 τῶν ἐν μέσῳ θορύβων ἢ τοὺς ἐν ἐρήμῳ διατελεῖν καὶ ἅμα τὸν αὐτὸν
 10 μετὰ πλήθους τε εἶναι καὶ ἰδιάζειν;

Ἴδου καὶ ὁ Μέγας οὗτος Θεοδόσιος διὰ τὸ τὰς αἰσθήσεις συνά-
 γειν καὶ εἴσω εἰσάγειν, γέγονε τῆς τοῦ Κτίστου τετραμένος ἀγάπης

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου

Καὶ τοῦτο δέ, τῷ θαυμασιῷ πεφύλακτο Ἀρσενίῳ, τὸ μῆτε ζητήμα-
 15 τα γραφικὰ προτείνειν, μῆτε μὴν ἐπιστέλλειν· οὐχ ὡς ἀδυνάτως ἔχοντι
 (πῶς γάρ, ᾧ τινι τὸ εὖ λέγειν οὕτω ῥάδιον, ὡς τὸ ἀπλῶς λέγειν ἐτέ-
 ροις;), ἀλλ' ὁ πρὸς τὸ σιωπᾶν ἐθισμός καὶ τὸ πρὸς ἐπίδειξιν ἐπαχθές,
 ταῦτα τῶν εἰρημένων αἷτια. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ
 ταῖς συνάξεσι, λίαν ἐσπουδασμένον ἦν αὐτῷ, τὸ μῆτε τινὰς ὄραῖν, μὴθ'
 20 ὑφ' ἐτέρων αὐτὸν βλέπεσθαι, ἀλλ' ὀπίσω κίονος ἢ ἐτέρου προβλήμα-
 τος ἴστασθαι καὶ περικρύβειν ἑαυτόν, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἐπιμιξίας
 κρύβειν ἀθέατον· ἅτε δὴ προσέχειν ἑαυτῷ βουλόμενον καὶ εἴσω τὸν
 νοῦν ἀθροίζειν καὶ οὕτω ῥαδίως πρὸς Θεὸν αἵρεσθαι.

Πάλιν καὶ ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος, εἴσω ἀθροίζει
 25 τὸν νοῦν, ἵνα ἐντεῦθεν εὐκόλως πρὸς Θεὸν αἵρεται.

13. Δευτ. 6, 5. Ματθ. 22, 37.

14. Πρὸς Ἄσμα Ἄσμ. 2, 5.

σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ σου καὶ μὲ ὅλη τὴ διάνοιά σου»¹³, νὰ γίνεται πράξι ἀπὸ αὐτόν, πράγμα πὺ δὲν θὰ μποροῦσε ἀλλιῶς νὰ γίνει, ἂν δὲν εἶναι συγκεντρωμένες καὶ προσηλωμένες οἱ φυσικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, σὲ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόντα, παρὰ μόνο στὸν πόθο πρὸς τὸν Δημιουργό. Ἐχοντας λοιπὸν καὶ ἀσκώντας ἔτσι τὶς νοερὲς αὐτὲς δυνάμεις, ἐννοῶ τὶς ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, καὶ νοουθετώντας ἦταν φοβερός στοὺς πολλούς, καὶ ἐπιτιμώνας ἦταν ποθητὸς καὶ εὐχάριστος σὲ ὅλους. Ποιὸς ἦταν καὶ τόσο πολὺ ὠφέλιμος στοὺς πολλούς ἀπὸ ἀκείνους πὺ συναναστρεφόταν, καὶ ἰκανώτατος νὰ τοὺς ἀσκεῖ νὰ συγκεντρώνουν τὶς αἰσθήσεις τους καὶ νὰ τὶς συνηθίζουν νὰ κοιτᾶζουν μόνο στὸ ἐσωτερικὸ τους, ὥστε νὰ ἔχουν περισσότερη γαλήνη αὐτοὶ πὺ ζοῦν μέσα στοὺς θορούβους, παρὰ ἐκεῖνοι πὺ ζοῦν στὴν ἔρημο, καὶ νὰ ζεῖ ὁ ἴδιος συχρόνως καὶ μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος, καὶ ὡς μοναχός;

Νὰ λοιπὸν καὶ ὁ Μέγας αὐτὸς Θεοδόσιος, μὲ τὸ νὰ συγκεντρώνει τὶς αἰσθήσεις του καὶ νὰ τὶς ὀδηγεῖ πρὸς τὸν μέσα του ἑαυτό, πληγώθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Κτίστη του¹⁴.

Ἀπὸ τὸν Βίο τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου.

Καὶ αὐτὴ τὴ συνήθεια φύλαγε ὁ θαυμαστός Ἀρσένιος, τὸ νὰ μὴ προβάλλει θέματα τῆς Γραφῆς οὔτε πρὸς συζήτηση, οὔτε νὰ γράφει γιὰ αὐτὰ μέσω ἐπιστολῶν· ὄχι γιὰτὶ ἀδυνατοῦσε νὰ τὸ κάνει αὐτὸ (πῶς θὰ μποροῦσε νὰ συμβαίνει αὐτὸ σ' αὐτόν πὺ ὁ ὠραῖος καὶ ὠφέλιμος λόγος ἦταν τόσο εὐκόλος, ὅσο ὁ ἀπλὸς λόγος στοὺς ἄλλους;), ἀλλ' αἷτια αὐτῶν πὺ λέχθηκαν ἦταν ἡ συνήθεια νὰ σιωπᾶ καὶ τὸ μῖσος τοῦ πρὸς τὴν ἐπίδειξη. Γι' αὐτὸ λοιπὸν εἶτε σὶς ἐκκλησίες, εἶτε σὶς συνάξεις, φροντίδα μεγάλη εἶχε, οὔτε ἄλλους νὰ βλέπει, οὔτε αὐτόν νὰ τὸν βλέπουν ἄλλοι, ἀλλὰ νὰ στέκεται πίσω ἀπὸ κάποια κολώνα ἢ ἄλλο προστατευτικὸ καὶ νὰ κρύβει τὸν ἑαυτό του, καὶ μένοντας ἔτσι ἀθέατος, ν' ἀποφεύγει τὴν ἀνάμιξή του μὲ τοὺς ἄλλους· αὐτὸ βέβαια, γιὰτὶ ἠθέλε νὰ προσέχει τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ συγκεντρώνει τὸν νοῦ του μέσα του, καὶ ἔτσι εὐκόλα νὰ ἀνηψώνεται πρὸς τὸν Θεό.

Πάλι λοιπὸν καὶ ὁ θεῖος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ἐπίγειος ἄγγελος, συγκεντρώνει τὸν νοῦ του μέσα του, γιὰ νὰ μπορεῖ ἔτσι εὐκόλα νὰ ἀνηψώνεται πρὸς τὸν Θεό.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἐν τῷ Λάτρῳ

Ὁ μέντοι θεῖος Παῦλος ὄρεσι καὶ ἐρημίαις διαπαντός διητᾶτο, θηρσί δὲ ἀγρίοις, οἷα γείτοσι καὶ ὁμοσίτοις χρώμενος, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τὴν Λαύραν κατιών, ἐπισκοπεῖν ἠξίου τοὺς ἀδελφούς. Παρήνει
 5 τε καὶ ἐδίδασκε μὴ μικροψυχεῖν, μηδὲ τῶν ἐπιπόνων τῆς ἀρετῆς καταραθυμεῖν ἔργων, ἀλλ' ἐν προσεχίᾳ πάσῃ καὶ διακρίσει τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἔχεσθαι πολιτείας καὶ πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας εὐψύχως ἀνταγωνίζεσθαι. Πρὸς δέ, καὶ μέθοδον αὐτοῖς εἰσηγήσατο, δι' ἧς δυνατοὶ ἔσονται τὰς τε προλήψεις ἀπομανθάνειν τὰς ἐμπαθεῖς
 10 καὶ τὰς ἐπισποράς τῶν παθῶν ἀποτρέπεσθαι.

Βαβαί, πῶς ὁ θεῖος οὗτος Πατήρ μέθοδον τοῖς φοιτηταῖς, ἀγνοοῦσι, διδάσκει, ἵνα διὰ ταύτης ἀποτρέπειν δύνανται τὰς προσβολὰς τῶν παθῶν. Οὐκ ἄλλη δὲ ἦν αὕτη, ἢ ἡ τοῦ νοὸς τήρησις· ταύτης γάρ ἐστι τουτὶ τὸ κατόρθωμα καὶ οὐκ ἄλλης. Περαιτέρω δὲ ὁ λόγος χωρεῖτω.

15

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Σάββα

Ἦνίκα μέντοι τὸν ἀποταξάμενον ὁ θεῖος Σάββας, τὸν τε κανόνα ἴδοι τῆς κατὰ Μοναχούς ἀγωγῆς ἀκριβῶς ἐκμαθόντα καὶ νοῦν ἤδη τὸν ἑαυτοῦ τηρεῖν δυνάμενον καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους τῶν λογισμῶν ἀπομάχεσθαι, πρὸς δέ, καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ὄλως μνήμην τῆς διανοίας
 20 ἀσθενῆσάντων, τότε δὴ καὶ τῇ Λαύρᾳ παρεῖχε κελλίον, εἰ ἀσθενὲς ἔχοι τὸ σῶμα καὶ ἄρρωστον· εἰ μέντοι τῶν ἐρρωμένων εἶη καὶ εὐσθεῶν, καὶ κελλίου οἰκοδομὴν ἐπέτρεπεν.

Ὅρας πῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Σάββας τὴν τοῦ νοὸς φυλακὴν ἀπῆτει τοῖς μαθηταῖς, καὶ οὕτως αὐτοῖς παρέχων κελλίους συνεχώρει καθίσαι;
 25 Τί πράξομεν ἡμεῖς οἱ ἀργῶς ἐν κελλίοις καθήμενοι καὶ οὐδὲ εἰ ἔστι νοὸς τήρησις ἐπιστάμενοι;

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀδῶν Ἀγάθωνος

Ἀδελφὸς ἠρώτησε τὸν ἀδῶν Ἀγάθωνα, λέγων·

Ἐκ τῶν βίῳ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Λατρινοῦ

Ὁ θεῖος Παῦλος ζοῦσε πάντοτε στὰ ὄρη καὶ τὶς ἐρημίαις, ἔχοντας τὰ ἄγρια θηρία σὰν γείτονες καὶ ὁμοτραπέζους του, κάπου κάπου ὁμως κατέβαινε καὶ στὴν Λαύρα, θέλοντας νὰ ἐπιβλέπει τοὺς ἀδελφοὺς. Τοὺς νουθετοῦσε καὶ τοὺς δίδασκε νὰ μὴ δείχνουν μικροψυχία, οὔτε ν' ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ ἐπίπονα ἔργα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν προσοχὴ τους καὶ μὲ διάκριση ν' ἀκολουθοῦν τὸν σύμφωνο μὲ τὸ Εὐαγγέλιο τρόπο ζωῆς, καὶ νὰ ἀγωνίζονται μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τους ἐναντίον τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἐπιπλέον τοὺς δίδαξε καὶ μέθοδο, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσαν καὶ τὶς ἔμπαθεις προλήψεις ν' ἀποφεύγουν, καὶ τὶς καινούργιες σπορῆς τῶν παθῶν ν' ἀποτρέπουν.

Πῶ, πῶ! πῶς ὁ θεῖος αὐτὸς πατέρας διδάσκει μέθοδο στοὺς μαθητὲς του, ποὺ ἔχουν ἄγνοια αὐτῆς, ὥστε μὲ αὐτὴ νὰ μπορούν ν' ἀποτρέπουν τὶς προσβολὲς τῶν παθῶν. Καὶ αὐτὴ δὲν ἦταν ἄλλη, παρὰ ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ τους· γιὰ αὐτῆς εἶναι αὐτὸ τὸ κατόρθωμα καὶ ὄχι ἄλλης. Ἄς προχωρήσει παραπέρα ὁ λόγος.

Ἐκ τῶν βίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα

Ὅταν λοιπὸν ὁ θεῖος Σάββας ἔβλεπε ἐκεῖνον ποὺ ἀπαρνήθηκε τὰ τοῦ κόσμου, ὅτι ἔμαθε μὲ ἀκρίβεια καὶ τὸν κανόνα τῆς Μοναχικῆς ζωῆς, καὶ μπορεῖ πιά νὰ φυλάγει τὸν νοῦ καὶ νὰ μάχεται ἐναντίον τῶν πονηρῶν λογισμῶν, ἐπιπλέον καὶ νὰ ἔχει διώξει ἀπὸ μέσα του τελείως ὅλη τὴ μνήμη τῆς διάνοιᾶς του γιὰ τὰ κοσμικὰ, τότε τοῦ ἔδινε κελλὶ στὴ Λαύρα, ἂν βέβαια εἶχε ἀσθενικὸ σῶμα καὶ ἄρρωστο· ἂν ὁμως συνέβαινε νὰ ἦταν ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς καὶ δυνατοὺς, τοῦ ἐπέτρεπε νὰ κατασκευάσει ὁ ἴδιος καὶ κελλί.

Βλέπεις πῶς καὶ ὁ θεοσπῆσιος Σάββας ἀπαιτοῦσε τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, καὶ τότε τοὺς ἐπέτρεπε νὰ καθίσουν στὸ κελλί ποὺ τοὺς ἔδινε; Τί θὰ κάνομε ἐμεῖς ποὺ καθόμαστε ἀργοὶ στὰ κελλιά μας καὶ δὲν γνωρίζομε οὔτε ἂν ὑπάρχει φύλαξη τοῦ νοῦ;

Ἐκ τῶν βίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα Ἀγάθωνα.

Κάποιος ἀδελφὸς ἐρώτησε τὸν ἁγίου Σάββα Ἀγάθωνα, λέγοντας·

Εἰπέ μοι, ἀββᾶ, τί μεῖζον, ὁ σωματικὸς κόπος, ἢ ἡ ἔνδον φυλακή;
Καὶ εἶπεν·

Ἔοικεν ὁ ἄνθρωπος δένδρῳ· ὁ τοίνυν σωματικὸς κόπος φύλλα
ἐστί, ἢ δὲ τῶν ἔνδον φυλακῆ ὁ καρπὸς ἐστίν. Ἐπεὶ οὖν κατὰ τὸ γε-
5 γραμμένον, «πᾶν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται καὶ
εἰς τὸ πῦρ βάλλεται», φανερόν ὅτι διὰ τοὺς καρποὺς πᾶσα ἡμῶν ἐστίν
ἡ σπουδή, τοὔτέστιν ἡ τοῦ νοὸς φυλακῆ· χρεία δὲ ἐστὶ καὶ τῆς τῶν
φύλλων σκέπης καὶ εὐκοσμίας, ἅτινά ἐστίν ὁ σωματικὸς κόπος

Θαῦμα, πῶς ὁ ἅγιος οὗτος κατὰ πάντων τῶν μὴ ἔχόντων νοὸς
10 τήρησιν ἀπεφήνατο, εἰς μόνην δὲ αὐχοῦντας τὴν πρακτικὴν εἰπών,
«πᾶν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν», νοὸς τήρησιν δηλαδή, φύλλα δὲ
μόνον ἔχοντα, ἤγουν τὴν προᾶξιν, «ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται».
Φρικτὴ σου, πάτερ, ἡ ἀπόφασις!

Τοῦ ἀββᾶ Μάρκου, πρὸς Νικόλαον.

15 Εἰ οὖν βούλει, τέκνον, οἰκεῖον λύχνον φωτὸς νοητοῦ γνώσεως
πνευματικῆς ἔνδοθεν κτήσασθαι, ἵνα ἀπροσκόπως σὺν τῇ βαθυτάτῃ
νυκτὶ τοῦ αἰῶνος τούτου περιπατεῖν δυνήσῃ καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὰ
διαβήματά σου κατευθυνθῇ, ὅπως τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου θελήσῃς
σφόδρα, κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον, τοὔτέστι πίστει διαπύρω τῶν
20 τελείων εὐαγγελικῶν προσταγμάτων τοῦ Κυρίου δι' ἐπιθυμίας καὶ
εὐχῆς κοινωνοὺς γενέσθαι, ὑποδείκνυμί σοι μέθοδον θαυμαστὴν καὶ
ἐπίνοιαν τρόπου πνευματικοῦ, οὐ σωματικοῦ κόπου ἢ ἀγῶνος δεομέ-
νην, ἀλλὰ πνευματικοῦ πόνου καὶ νοὸς καὶ προσεχοῦς διανοίας χρή-
ζουσας καὶ φόβῳ καὶ ἀγάπῃ Θεοῦ συνεργουμένην, δι' ἧς ἐπινοίας τὴν
25 φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν εὐχερῶς τροπώσασθαι δυνήσῃ. Εἰ οὖν βούλει
κατὰ τῶν παθῶν τὸ νίκος ἄρασθαι, δι' εὐχῆς καὶ συνεργείας Θεοῦ ἐν
ἑαυτῷ γενόμενος καὶ εἰς τὰ τῆς καρδίας βάθη δύνων, ἀνίχνευσον τοὺς
δυνατοὺς τούτους τρεῖς γίγαντας, λήθην, λέγω, καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἄ-
γνοιαν, τὸ ὑποστήριγμα τῶν νοητῶν ἄλλοφύλων, δι' ὧν τὰ λοιπὰ τῆς

Πές μου, ἀβδᾶ, ποιὸ εἶναι μεγαλύτερο, ὁ σωματικὸς κόπος, ἢ ἡ ἔσωτερικὴ φύλαξη;

Καὶ εἶπε·

Ἐάνθρωπος μοιάζει μὲ δένδρο· ὁ σωματικὸς λοιπὸν κόπος εἶναι τὰ φύλλα, ἐνῶ ἡ φύλαξη τοῦ ἔσωτερικοῦ μας εἶναι ὁ καρπός. Ἐπειδὴ λοιπὸν σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «κάθε δένδρο πού δὲν κάμνει καρπὸ καλὸ, κόβεται καὶ ρίχνεται στὴ φωτιά»¹⁵, εἶναι φανερὸ ὅτι ὅλη ἡ φροντίδα μας γίνεται γιὰ τοὺς καρπούς, δηλαδή ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ· χρειάζεται βέβαια καὶ ἡ σκέπη καὶ ἡ εὐκοσμία τῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ σωματικὸς κόπος.

Εἶναι ἀξιοθαύμαστο, πῶς ὁ ἅγιος αὐτὸς ἀποφάνθηκε γιὰ ὅλους ἐκείνους πού δὲν φροντίζουν γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ τους, καὶ καυχιέ- νται μόνο γιὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ τους, λέγοντας, «κάθε δένδρο πού δὲν κάμνει καρπὸ», δηλαδή πού δὲν ἔχει φύλαξη τοῦ νοῦ, καὶ ἔχει μόνο φύλλα, δηλαδή τὴν πράξη, «κόβεται καὶ ρίχνεται στὴ φωτιά». Εἶναι φρικτὴ, πάτερ, ἡ ἀπόφασή σου!

Τοῦ ἀβδᾶ Μάρκου, πρὸς τὸν Νικόλαο

Ἄν λοιπὸν θέλεις, παιδί μου, ν' ἀποκτήσεις μέσα σου δικό σου λυχνάρι φωτὸς νοητοῦ καὶ γνώσεως πνευματικῆς, γιὰ νὰ μπορεῖς νὰ περπατᾷς χωρὶς προσκόμματα μέσα στὴ βαθύτατη νύχτα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ καὶ τὰ δῆματά σου νὰ κατευθύνονται ἀπὸ τὸν Κύριο, ὥστε νὰ θελήσεις ὑπερβολικὰ τὴν ὁδὸ τοῦ Εὐαγγελίου, σύμφωνα μὲ τὸ προφη- τικὸ λόγιον¹⁶, δηλαδή νὰ θελήσεις μὲ πίστη φλογερὴ καὶ πόθο καὶ προ- σευχὴ νὰ γίνεις κοινωνὸς τῶν τέλειων εὐαγγελικῶν προσταγμάτων τοῦ Κυρίου, σοῦ δείχνω μέθοδο θαυμαστὴ καὶ ἐπινόηση τρόπου πνευματικοῦ, πού δὲν χρειάζεται σωματικὸ κόπο ἢ ἀγώνα, ἀλλὰ χρει- ἀζεται πνευματικὸ κόπο καὶ προσεκτικὸ νοῦ καὶ διάνοια, βοηθούμενη ἀπὸ φόβο καὶ ἀγάπη Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἐπινόηση θὰ μπορέσεις νὰ κατατροπώσεις μὲ εὐκολία τὴν φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν. Ἄν λοιπὸν θέλεις νὰ ἐπιτύχεις τὴ νίκη ἐναντίον τῶν παθῶν, ἀφοῦ μὲ προσευχὴ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ συγκεντρωθεῖς στὸν ἑαυτὸ σου καὶ διεισδύ- σεις στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σου, ἀναζήτησε νὰ βρεῖς τοὺς δυνατοὺς αὐτοὺς τρεῖς γίγαντες, ἐννοῶ τὴ λησμοσύνη, τὴ ραθυμία καὶ τὴν ἄ- γνοια, τὸ ὑποστήριγμα τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφουν

κακίας πάθη ὑπονοστούμενα, ἐνεργεῖ καὶ ζῆ καὶ ἰσχύει ἐν ταῖς τῶν
 φιληδόνων ψυχαῖς. Καὶ διὰ πολλῆς προσεχίας καὶ νοὸς ἐπιστασίας,
 μετὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, εὐρῶν τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα, οὕτω
 δυνήση ἐν πολλῇ προσεχία καὶ εὐχῇ ῥυσθῆναι τῶν πονηρῶν γιγάν-
 5 των. Γνώσεως γὰρ ἀληθοῦς καὶ μνήμης λόγου Θεοῦ καὶ ἀγαθῆς συμ-
 φωνίας προθυμία, διὰ χάριτος ἐνεργοῦς ἐν καρδίᾳ στήναι σπου-
 दाζομένη καὶ ἐπιμελῶς φυλασσομένη, λήθης καὶ ἀγνοίας καὶ ῥαθυ-
 μίας ἵχνος ἐν αὐτῇ ἀφανίζεται.

Ἐορᾶς συμφωνίαν τῶν πνευματικῶν ῥημάτων; Ἐορᾶς πῶς σαφῆ
 10 ἐκφαίνουσι τὴν τῆς προσευχῆς εἶδησιν; Ἐορᾶ λοιπὸν καὶ τοὺς ἔμπρο-
 σθεν, οἷα πάλιν ἡμῖν διαλέγονται.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος

Ἡσυχαστῆς ἐστὶν ὁ τὸ ἀσώματον ἐν σωματικῷ οἴκῳ περιορίζειν
 φιλονεικῶν, τὸ παράδοξον ἡσυχαστῆς ἐστὶν ἐκεῖνος ὁ εἰπὼν «ἐγὼ
 15 καθεύδα, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ». Κλεῖτε μὲν θύραν κέλλης σώ-
 ματι, καὶ θύραν γλώττης φθέγματι, καὶ ἔνδον πύλην πνεύματι. Καθε-
 ζόμενος ἐφ' ὑψους τήρει, εἰ ἄρα καὶ ἐπίστασαι, καὶ τότε ὅρα πῶς καὶ
 πότε καὶ πόθεν καὶ πόσοι καὶ ποῖοι κλέπται εἰσελθεῖν καὶ κλέψαι τοὺς
 βότρυας ἔρχονται. Ἀποκαμῶν ὁ σκοπός, ἀναστάς, προσεύξεται, καὶ
 20 πάλιν καθεσθεῖς, τῆς αὐτῆς ἐργασίας ἀνδρικῶς ἔχεται. Ἄλλο φυλακὴ
 λογισμῶν, καὶ ἕτερον νοὸς τήρησις καὶ «καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατο-
 λαι ἀπὸ δυσμῶν», κατὰ τοσοῦτον ἡ δευτέρα τῆς πρώτης ἐστὶ καὶ μο-
 χθηροτέρα κατέστηκεν. Ὡσπερ ὄπλα βασιλικὰ ἐν τόπῳ τινὶ κείμενα
 ὄρῶντες κλέπται οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐπιβαίνουσιν, οὕτω καὶ ὁ τῆ καρδία
 25 προσευχὴν συνάψας, οὐχ ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τῶν νοερῶν ληστῶν κλέπτεται.

Οἶδας φανεροποιὰ τῆς θαυμαστῆς ἐργασίας τοῦ μεγάλου τούτου
 πατρός; Ἄλλ' ἡμεῖς γε ὡς ἐν σκότει διαπορευόμενοι καὶ ἐπάνω τῶν
 ψυχοφελῶν τοῦ Πνεύματος λογίων ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ περιπατοῦντες,
 καὶ ἐθελοκωφοῦντες, ταῦτα παρερχόμεθα. Ἄλλ' ὅρα λοιπὸν καὶ τοῖς
 30 ἔμπροσθεν ὅσα τὰ πρὸς τὴν νῆψιν ὀδηγοῦντα οἱ Πατέρες ἡμῖν ὑπο-
 γράφουσιν.

17. Ἔσσημα Ἔσσημ. 5, 2.

18. Ψαλμ. 102, 12.

καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη τῆς κακίας, καὶ ἔτσι ἐνεργοῦν καὶ ζοῦν καὶ ἀποκοτοῦν δύναμη μέσα στίς ψυχές τῶν φιλήδονων. Κι ἀφοῦ μὲ πολλή προσοχή καὶ ἐπιμέλεια τοῦ νοῦ, μαζὶ καὶ μὲ τὴν οὐράνια βοήθεια, βρεῖς ἐκεῖνα πού οἱ πολλοὶ ἀγνοοῦν, θὰ μπορέσεις ἔτσι μὲ πολλή προσοχή καὶ προσευχή νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τοὺς πονηροὺς γίγαντες. Γιατί, ἐπιδιώκοντας κανεὶς μὲ τὴν ἐνεργὸ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ἐγκαταστήσει καὶ νὰ διαφυλάξει ἀρμονικὰ μέσα στὴν καρδιά του τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ τὴ μνήμη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴ προθυμία, ἐξαφανίζεται καθε ἴχνος τῆς λημοσύνης, τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς ραθυμίας.

Βλέπεις συμφωνία τῶν πνευματικῶν λόγων; Βλέπεις πῶς παρουσιάζουν μὲ σαφήνεια τὴ βεβαιότητα τῆς προσευχῆς; Πρόσεχε λοιπὸν καὶ τοὺς ἄλλους τί μᾶς λένε πάλι.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος

Ἦσυχαστὴς εἶναι ἐκεῖνος πού ἀγωνίζεται νὰ περιορίσει τὸ ἀσώματο μέσα στὸν σωματικὸ οἶκο, πράγμα παράδοξο· ἡσυχαστὴς εἶναι ἐκεῖνος πού εἶπε· «ἐγὼ κοιμᾶμαι, καὶ ἡ καρδιά μου ἀγρυπνεῖ»¹⁷. Κλείνε τὴ θύρα τοῦ κελλιοῦ σου γιὰ τὸ σῶμα, καὶ τὴ θύρα τῆς γλώσσας γιὰ τὸ λόγο, καὶ τὴν ἐσωτερικὴ σου πύλη γιὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα. Κάθισε σὲ ψηλὸ μέρος γιὰ νὰ παρατηρεῖς, ἂν φυσικὰ γνωρίζεις νὰ τὸ κάνεις αὐτό, καὶ τότε πρόσεχε πῶς καὶ πότε καὶ ἀπὸ ποῦ καὶ πόσοι καὶ ποῖοι κλέφτες ἔρχονται νὰ μποῦν καὶ νὰ κλέψουν τὰ σταφύλια. Ἄν κουραστεῖ ὁ σκοπός, ἀφοῦ σηκωθεί, προσεύχεται, καὶ πάλι ἀφοῦ καθίσει, συνεχίζει μὲ ἀνδρεία τὴν ἴδια ἐργασία. Ἄλλο εἶναι ἡ φύλαξη τῶν λογισμῶν, καὶ ἄλλο ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ, καὶ «ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση»¹⁸, τόσο πολὺ ἀπέχει ἡ δεύτερη ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ τόσο καὶ πιὸ κοπιαστικὴ εἶναι. Ὅπως ἀκριβῶς βλέποντας οἱ κλέφτες σὲ κάποιον μέρος ὅπλα βασιλικά δὲν πλησιάζουν εὐκόλα σ' αὐτά, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού ἔνωσε τὴν καρδιά του μὲ τὴν προσευχή, δὲν μποροῦν εὐκόλα νὰ τὸν κλέβουν οἱ νοεροὶ ληστές.

Εἶδες λόγια πού φανερώνουν τὴ θαυμαστὴ ἐργασία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατέρα; Ἄλλ' ἐμεῖς βαδίζοντας σὰν μέσα σὲ σκοτάδι καὶ περπατώντας πάνω ἀπὸ τὰ ψυχοφελὴ λόγια τοῦ Πνεύματος σὰν σὲ νυκτομαχία, καὶ κλείνοντας τ' αὐτιά μας μὲ τὴ θέλησή μας, τὰ παρατρέχομε αὐτά. Ἄλλὰ πρόσεχε καὶ τὰ ἐπόμενα, πόσα μᾶς ὑποδεικνύουν οἱ Πατέρες πού μᾶς ὁδηγοῦν στὴ νήψη.

Τοῦ ἀδδᾶ Ἡσαΐα

“Όταν τις χωρίσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ, καὶ γινῶ ἀκριβῶς πάντα τὰ ἁμαρτήματα ἃ ἐποίησεν εἰς Θεὸν (ἐπειδὴ οὐ βλέπει τὰς ἁμαρτίας, ἐὰν μὴ χωρισθῇ ἀπ’ αὐτῶν χωρισμῶ πικρίας), οἱ φθάσαντες 5 τοῦτο τὸ μέτρον, αὐτοὶ εὗρον τὸν κλαυθμὸν καὶ τὴν δέησιν καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μνημονεύοντες τῆς πονηρῆς φιλίας τῶν παθῶν. Ἀγωνισώμεθα οὖν, ἀδελφοί, κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν, καὶ συνεργεῖ ὁ Θεὸς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ. Καὶ εἰ οὐκ ἐφυλάξαμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν, ὡς οἱ Πατέρες ἡμῶν, κἂν σπουδάσωμεν ποιῆ- 10 σια τὴν δύναμιν ἡμῶν, φυλάξαι τὰ σώματα ἡμῶν, ὡς ζητεῖ ὁ Θεός, ἀναμάρτητα, καὶ πιστεύομεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ λυμοῦ τὸν καταλαβόντα ἡμᾶς, ποιεῖ μεθ’ ἡμῶν ἔλεος, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

Παραμυθεῖται ἐνταῦθα ὁ μέγας οὗτος τοῖς λίαν ἀσθενεστέροις, λέγων· καὶ εἰ οὐκ ἐφυλάξαμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν ὡς οἱ Πατέρες ἡμῶν, 15 κἂν τὰ σώματα ἡμῶν τηρήσωμεν ἀναμάρτητα, ὡς ζητεῖ ὁ Θεὸς καὶ ποιεῖ καὶ μεθ’ ἡμῶν ἔλεος. Πολλὴ ἢ εὐσπλαχνία τοῦ τοιούτου πατρὸς καὶ συγκατάθεσις.

Μακαρίου τοῦ Μεγάλου.

Τὸ κυριώτατον τοῦ ἀθλητοῦ τοῦτό ἐστιν, ἵνα, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἑαυ- 20 τοῦ καρδίαν, ποιήσῃ πόλεμον πρὸς τὸν σατανᾶν καὶ μισήσῃ αὐτόν· καὶ ἀντιπαλαίσας τοῖς διαλογισμοῖς αὐτοῦ, μαχεσθῇ αὐτῷ. Εἰ δὲ εἰς τὸ φαινόμενον φυλάσσει τις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ φθορᾶς καὶ πορνείας, ἔσωθεν δὲ μοιχεύει παρὰ τῷ Θεῷ καὶ πορνεύει τοῖς διαλογισμοῖς, οὐδὲν ὠφελήθη ἔχων τὸ σῶμα παρθένον. Γέγραπται γάρ· «πᾶς ὁ βλέ- 25 πων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ». Ἔστι γὰρ πορνεία διὰ σώματος ἐπιτελουμένη, καὶ ἔστι πορνεία ψυχῆς κοινωνούσης τῷ σατανᾶ.

Δοκεῖ μὲν ὁ μέγας οὗτος πατὴρ ἀντιφέρεσθαι τοῖς λόγοις τοῦ προλεχθέντος πατρὸς ἀδδᾶ Ἡσαΐου, οὐκ ἔστι δέ. Κάκεινος γὰρ ὡς ζητεῖ ὁ

Τοῦ ἀβδᾶ Ἡσαΐα

“Όταν κάποιος χωρίσει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ ἀριστερό μέρος στοῦ ὁποῖο βρίσκονται οἱ ἁμαρτωλοί, καὶ γνωρίσει μὲ ἀκρίβεια ὅλα τὰ ἁμαρτήματα πού ἔκανε στὸν Θεὸ (ἐπειδὴ δὲν βλέπει τίς ἁμαρτίες του, ἐὰν δὲν χωρισθεῖ ἀπὸ αὐτὲς μὲ χωρισμὸ πικρὸ), ἐκεῖνοι πού ἔφθασαν σ’ αὐτὸ τὸ μέτρο, αὐτοὶ βρῆκαν τὸ κλάμα καὶ τὴ δέηση καὶ τὴ ντροπὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, φέροντας στὴ μνήμη τους τὴν πονηρὴ φιλία τῶν παθῶν. Ἄς ἀγωνιστοῦμε λοιπόν, ἀδελφοί, ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμή μας, καὶ θὰ μᾶς ἔρθει ἡ βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεὸ σύμφωνα μὲ τὸ πλῆθος τῆς εὐσπλαχνίας του. Κι ἂν δὲν φυλάξαμε τὴν καρδιά μας, ὅπως οἱ πατέρες μας, τουλάχιστο ἄς φροντίσουμε μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας νὰ φυλάξομε τὰ σώματά μας ἀναμάρτητα, ὅπως ζητεῖ ὁ Θεός, καὶ πιστεύομε, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸ τῆς πείνας πού θὰ μᾶς βρεῖ, θὰ δώσει καὶ σὲ μᾶς τὸ ἔλεός του¹⁹, ὅπως ἔκανε καὶ μὲ τοὺς ἁγίους του.

Παρηγορεῖ ἐδῶ ὁ μέγας αὐτὸς τοὺς πάρα πολὺ ἀσθενεῖς, λέγοντας· καὶ ἂν ἀκόμα δὲν φυλάξαμε τὴν καρδιά μας ὅπως οἱ πατέρες μας, τουλάχιστο ἄς φυλάξομε ἀναμάρτητα τὰ σώματά μας, ὅπως ζητεῖ ὁ Θεός, καὶ θὰ δώσει καὶ σὲ μᾶς τὸ ἔλεός του. Πολλὴ ἡ εὐσπλαχνία τοῦ πατέρα αὐτοῦ καὶ ἡ συγκατάβαση.

Μακαρίου τοῦ Μεγάλου

Τὸ κυριώτατο ἔργο τοῦ ἀθλητῆ αὐτὸ εἶναι, ἀφοῦ μπεῖ στὴν καρδιά του, νὰ κάνει πόλεμο πρὸς τὸν σατανᾶ καὶ νὰ τὸν μισήσει, κι ἀφοῦ παλέψει μὲ τοὺς διαλογισμούς του, νὰ πολεμήσει ἐναντίον του. Ἄν κανεὶς ἐξωτερικᾶ φυλάγει τὸ σῶμα του ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴν πορνεία, καὶ ἐσωτερικᾶ μοιχεύει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πορνεύει μὲ τοὺς λογισμούς του, αὐτὸς δὲν ὠφελήθηκε καθόλου τηρώντας τὸ σῶμα του παρθένο. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «ὁ καθένας πού βλέπει γυναῖκα καὶ τὴν ἐπιθυμεῖ, ἤδη διέπραξε μοιχεία μέσα στὴν καρδιά του»²⁰. Γιατὶ ὑπάρχει πορνεία πού διαπράττεται μὲ τὸ σῶμα, καὶ ὑπάρχει πορνεία τῆς ψυχῆς, ὅταν αὐτὴ ἔρχεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν σατανᾶ.

Φαίνεται βέβαια ὁ μέγας αὐτὸς πατέρας ὅτι ἀντιτίθεται στὰ λόγια τοῦ ἀβδᾶ Ἡσαΐα πού προαναφέραμε, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτὸ. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος, ὅπως ζητεῖ ὁ Θεός, μᾶς προτρέπει νὰ φυλάξομε τὰ σώμα-

Θεὸς παρεγγυᾶται ἡμῖν φυλάξαι τὰ σώματα ἡμῶν· ζητεῖ δὲ οὐ τῶν σωμάτων μόνον τὴν καθαρότητα, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευμάτων καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων τὰ αὐτὰ ἡμῖν ὑποτίθεται.

Διαδόχου Φωτικῆς

5 Ὁ ἐνδομῶν αἰεὶ τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, ἐκδημεῖ πάντως τῶν ὠραίων τοῦ θίου. Πνεύματι γὰρ περιπατῶν, τὰς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας εἰδέναι οὐ δύναται. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν ἀρετῶν τοὺς περιπάτους ὁ τοιοῦτος ποιεῖται, αὐτὰς ὥσπερ τὰς ἀρετὰς πυλωροὺς ἔχων, διὸ δὴ καὶ ἄπρακτοι λοιπὸν αἱ τῶν δαυμόνων τότε ἐπ' αὐτῷ γίνονται μη-
10 χαναί.

Καλῶς εἶπεν ὁ ἅγιος ὅτι ἄπρακτοι μένουσιν αἱ τῶν ἐχθρῶν μηχαναί· ὅτε δηλονότι ἐν τῷ θάθει που τῆς καρδίας ἡμῶν διατρίβομεν καὶ τοσοῦτον πλεόν, ὅσον ἐκεῖ ἐγχρονίζομεν. Ἄλλ' οἶδα ὅτι ἐπιλείψει με ὁ χρόνος, βουλόμενον τῷ παρόντι διηγήματι τῶν Πατέρων πάντων
15 κατατάττειν τοὺς λόγους. Διὸ ἐνὸς ἧ καὶ δύο μνησθεῖς, πρὸς τὸ τέλος τὸν λόγον τρέψομαι.

Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου

Σπούδασον εἰσελθεῖν εἰς τὸ ταμιεῖον τὸ ἐνδοθέν σου, καὶ ὄψει τὸ ταμιεῖον τὸ οὐράνιον. Ἐν γὰρ ἐστὶ τοῦτο κάκεινο καὶ ἐν μιᾷ εἰσόδῳ
20 θεωρεῖς ἀμφοτέρω. Ἡ κλίμαξ τῆς βασιλείας ἐκείνης ἐνδοθέν σου ἐστὶ κεκρυμμένη, ἥγουν ἐν τῇ ψυχῇ σου. Βάπτισον οὖν σεαυτὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, καὶ εὐρίσκεις ἐκεῖ ἀναβάσεις ἐν αἷς ἀναβαίνειν δυνήση.

Ἰωάννου Καρπαθίου

Πολλοῦ ἀγῶνος καὶ κόπου χρεῖα ἐν ταῖς προσευχαῖς, ὅπως εὐρω-
25 μεν τὴν ἀπαρενόχλητον τῆς διανοίας κατάστασιν, ἕτερόν τινα ἐγκάρδιον οὐρανόν, ἔνθα οἰκεῖ ὁ Χριστός, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «εἰ οὐκ ἐπιγινώσκετε, ὅτι Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ἡμῖν; Εἰ μήτι ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε».

21. Πρβλ. Γαλ. 5, 16.

22. Ματθ. 6, 6.

23. Β' Κορ. 13, 5.

τά μας· και ζητεῖ ὄχι μόνο τὴν καθαρότητα τῶν σωμάτων, ἀλλὰ και τῶν πνευμάτων, και ἐπομένως μᾶς συμβουλεύει τὰ ἴδια ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ προστάγματα.

Διαδόχου Φωτικῆς

Ἐκεῖνος ποῦ μένει πάντοτε μέσα στὴν καρδιά του, ἀπομακρύνεται ὅπως ἄποτε ἀπὸ τὰ ὠραῖα τοῦ βίου. Γιατί, περπατώντας μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γνωρίσει τίς ἐπιθυμίες τῆς σάρκα²¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς κάνει τοὺς περιπάτους του μέσα στὸ φρούριο τῶν ἀρετῶν, ἔχοντας τίς ἴδιες τίς ἀρετὲς ὡς φύλακες τῶν πυλῶν, γι' αὐτὸ καθίστανται ἄπρακτες πλέον οἱ πολιορκητικὲς μηχανὲς τῶν δαιμόνων ἐναντίον αὐτοῦ.

Σωστὰ εἶπε ὁ ἅγιος, ὅτι μένουν ἄπρακτες οἱ πολιορκητικὲς μηχανὲς τῶν ἐχθρῶν· ὅταν δηλαδὴ παραμένομε κάπου στὸ βάθος τῆς καρδιάς μας, και τόσο περισσότερο, ὅσο περισσότερο χρόνο μένομε ἐκεῖ. Ἀλλὰ γνωρίζω, ὅτι δὲν θὰ μοῦ φθάσει ὁ χρόνος, ἂν θελήσω νὰ παραθέσω στὸ διήγημα αὐτὸ τοὺς λόγους ὅλων τῶν Πατέρων. Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἀναφέρω ἓναν ἢ δύο ἀκόμα, θὰ τελειώσω τὸν λόγο μου.

Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου

Προσπάθησε νὰ εἰσέλθεις στὸ ταμεῖο²² ποῦ βρίσκεται μέσα σου, και θὰ δεῖς τὸ οὐράνιο ταμεῖο. Γιατί ἓνα εἶναι αὐτὸ και ἐκεῖνο και ἀπὸ μᾶ εἴσοδο βλέπεις και τὰ δύο. Ἡ σκάλα τῆς βασιλείας ἐκείνης εἶναι κρυμμένη μέσα σου, δηλαδὴ μέσα στὴν ψυχὴ σου. Πλύνε και καθάρισε τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, και θὰ βρεῖς ἐκεῖ σκαλοπάτια, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορέσεις ν' ἀναβαίνεις.

Ἰωάννου Καρπαθίου

Χρειάζεται πολὺς ἀγῶνας και κόπος κατὰ τίς προσευχὲς, γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὴν χωρὶς καμμιά ἐνόχληση κατάσταση τῆς διάνοιάς μας, κάποιον ἄλλο οὐρανὸ μέσα στὴν καρδιά μας, στὸν ὁποῖο κατοικεῖ ὁ Χριστός, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· «εἰ δὲν γνωρίζετε, ὅτι Χριστὸς κατοικεῖ μέσα μας; Ἐκτὸς βέβαια ἐὰν ἔχετε ἀποτύχει τελείως»²³.

Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου

Ἄδειαν εὗρεν ὁ διάβολος μετὰ τῶν δαιμόνων, ἀφ' οὗ τοῦ Παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ ἐξόριστον διὰ τῆς παρακοῆς εἰργάσατο τὸν ἄνθρωπον, τὸ λογιστικὸν παντὸς ἀνθρώπου σαλεύειν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, νοητῶς τοῦ μὲν ἐπὶ πολὺ, τοῦ δὲ ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἄλλου ἐπὶ πλεόν καὶ οὐκ ἄλλως δυνατὸν ὀχυρωθῆναι τοῦτο, ἢ μνήμη Θεοῦ διηνεκεῖ, ᾧ, εἰάν τῇ δυνάμει τοῦ σταυροῦ τυπωθεῖσα τῇ καρδίᾳ ἡ θεία μνήμη, πρὸς τὸ ἄσειστον στερεώσῃ τοῦτο· εἰς τοῦτο γὰρ φέρει τὰ τοῦ νοητοῦ ἀγῶνος, ὃν ἕκαστος Χριστιανῶν ἀγωνίσασθαι πρὸς τὸ στάδιον τῆς Χριστοῦ πίστεως ἀπεδύσατο· εἰ δὲ μή, μάτην ἀγωνιεῖται, τοῦ τοιούτου ἀγῶνος ἔνεκεν, ἢ πᾶσα καὶ ποικίλη παντὸς κακοπαθοῦντος διὰ τὸν Θεὸν ἄσκησις, ἵνα τις κάμψῃ τὰ σπλάγχνα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δώσῃ πάλιν τὸ πρῶτον ἀξίωμα τοῦτο καὶ σφραγισθῇ τῷ λογιστικῷ Χριστός, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν ὑμῖν».

Κατεμάθετε, ἀδελφοί, ὡς ἔστι τέχνη πνευματικὴ, ἥγουν μέθοδος, ταχέως τὸν ταύτης ἐργάτην εἰς ἀπάθειαν καὶ θεοπτίαν ἀνάγουσα; Πεπληροφόρησθε, πῶς πᾶσα πρακτικὴ, ὡς φύλλα ἐν δένδρῳ, χωρὶς καρποῦ λελόγισται τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι πᾶσα ψυχὴ μὴ ἔχουσα νοῦ τήρησιν, εἰς κενὸν ταῦτα αὐτῇ ἀποθήσεται; Οὐκοῦν σπεύσωμεν ἵνα μὴ, ἄκαρποι τελευτήσαντες, μεταμεληθῶμεν ἀνόνητα.

Ἐρώτησις: Ὅτι μὲν ἀπὸ τοῦ νῦν συγγράμματος γινώσκομεν, τίς τε ἦν ἡ προᾶξις τῶν εὐαρεστησάντων τῷ Κυρίῳ καὶ ὅτι ἔστι τις ἐργασία ἡ τῶν παθῶν τὴν ψυχὴν ταχέως ἐλευθεροῦσα καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ συνδέουσα, ἣν χρεὼν παντὶ τῷ Χριστῷ στρατευθέντι, οὐδ' ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ λίαν πεπεύσμεθα· τί δὲ ἔστι προσοχὴ καὶ πῶς ἀξιούται τις ταύτην εὐρεῖν, δυσωποῦμεν μαθεῖν· εἰσάπαν γὰρ τοῦ τοιούτου πράγματος ἔσμεν ἀμήνητοι.

Ἀπόκρισις: Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ εἰπόντος, «χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν», τοῦτον βοηθὸν καὶ

Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου

Ὁ διάβολος ἔλαβε ἄδεια μαζί μὲ τοὺς δαίμονες, ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ ἔξοριστεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν παρακοή του ἀπὸ τὸν Παράδεισο καὶ τὸν Θεό, νὰ σαλεύει νοητὰ τὸ λογικὸ κάθε ἀνθρώπου καὶ νύχτα καὶ μέρα· ἄλλου τὸ σαλεύει πολὺ, ἄλλου λίγο, καὶ ἄλλου περισσότερο, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλιῶς νὰ ὀχυρωθεῖ αὐτό, παρὰ μὲ τὴ διαρκὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ποὺ, ἂν μὲ τὴ δύναμη τοῦ σταυροῦ ἐντυπωθεῖ μέσα στὴν καρδιά ἢ θεία μνήμη, θὰ τὸ στερεώσει καὶ θὰ τὸ κάνει ἀσάλευτο· γιατί σ' αὐτὸ ἀποσκοπεῖ ὁ νοητὸς ἀγώνας, τὸν ὁποῖο ὁ κάθε Χριστιανὸς ἀνέλαβε ν' ἀγωνισθεῖ μέσα στὸ στάδιο τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ· ἂν δὲν ἐπιτύχει αὐτό, μάταια θ' ἀγωνισθεῖ· γι' αὐτὸν τὸν ἀγώνα γίνεται ὅλη ἡ ποικιλόμορφη ἀσκήση τοῦ κάθε ἀνθρώπου ποὺ κακοπαθεῖ γιὰ τὸν Θεό, γιὰ νὰ κάμψει τὰ σπλάχνα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τοῦ δώσει πάλι τὸ πρῶτο ἀξίωμά του καὶ νὰ σφραγισθεῖ μέσα στὸ λογικὸ του ὁ Χριστός, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος· «παιδιᾶ μου, σεῖς γιὰ τὰ ὁποῖα πάλι νιώθω τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, μέχρι ποὺ νὰ λάβει μορφή μέσα σας ὁ Χριστός»²⁴.

Βλέπετε, ἀδελφοί, ὅτι ὑπάρχει τέχνη πνευματικὴ, δηλαδή μέθοδος, ποὺ ἀνεβάζει γρήγορα τὸν ἐργάτη τῆς στῆν ἀπάθεια καὶ τὴ θεοπτία· Βεβαιωθήκατε, πῶς κάθε πρακτικὴ ἐργασία θεωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ χωρὶς καρπὸ, ὅπως τὰ φύλλα στὸ δένδρο, καὶ ὅτι γιὰ κάθε ψυχὴ, ποὺ δὲν ἔχει φύλαξη τοῦ νοῦ, ὅλα αὐτὰ θὰ ἀποδοῦν γι' αὐτὴν ἀνώφελα; Ἄς σπεύσομε λοιπὸν ν' ἀποκτήσομε καρπούς, γιὰ νὰ μὴ μετανοήσομε ἀνώφελα πεθαίνοντας ἀκαρποί.

Ἐρώτηση: Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σύγγραμμα διδασκόμαστε, ποιά ἦταν ἡ πράξη ἐκείνων ποὺ εὐαρέστησαν τὸν Κύριο, καὶ ὅτι ὑπάρχει κάποια ἐργασία ποὺ ἐλευθερώνει πολὺ γρήγορα τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴν ἐνώνει μέσω τῆς ἀγάπης μὲ τὸν Θεό, τὴν ὁποία ἔχει χρέος νὰ ἀσκει ὁ καθένας ποὺ ἔγινε στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἐμεῖς ἀμφιβάλλομε, ἀλλὰ καὶ ἔχομε πισθεῖ πάρα πολὺ. Σὲ παρακαλοῦμε ὅμως νὰ μάθομε τί σημαίνει προσοχή καὶ πῶς ἀξιώνεται κανεὶς νὰ τὴν ἐπιτύχει· γιατί εἴμαστε τελείως ἀμήνητοι σ' αὐτὸ τὸ πράγμα.

Ἀπόκριση: Στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ εἶπε, «χωρὶς ἔμένα δὲν μπορείτε νὰ κάνετε τίποτε»²⁵, ἀφοῦ ἐπικαλεσθῶ αὐτὸν ὡς βοηθὸ καὶ συνεργό, θὰ προσπαθήσω μὲ ὅλη τὴ δύναμή μου

συνέριθον ἐπικαλεσάμενοι, τὸ κατὰ δύναμιν ὑποδεῖξαι πειράσομαι, τί ἐστὶ προσοχή καὶ πῶς αὐτή, Θεοῦ θέλοντος, κατορθωθείη.

Τοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου

Τὴν μὲν προσοχὴν τινὲς τῶν ἁγίων νοὸς τήρησιν ἔφησαν, ἄλλοι δὲ
 5 καρδιακὴν φυλακὴν, ἕτεροι δὲ νῆψιν, καὶ ἄλλοι νοερὰν ἡσυχίαν, καὶ
 ἄλλοι ἄλλως. Τὰ δὲ πάντα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῦσιν, ὡς ἂν τις εἴποι
 ἄρτον καὶ εἴποι καὶ τεμάχιον καὶ εἴποι καὶ βουκίον, οὕτω καὶ περὶ τού-
 των νόει. Τί δὲ ἐστὶ προσοχή καὶ τί τὰ ταύτης ἰδιώματα, ἀκριβῶς μάν-
 θανε. Προσοχή ἐστὶ μετανοίας ἀκραιφνοῦς γνώρισμα· προσοχή ἐστὶ
 10 ψυχῆς ἀνάκλησις, κόσμου μῖσος καὶ πρὸς Θεὸν ἐπάνοδος· προσοχή
 ἐστὶν ἀθέτησις ἁμαρτίας καὶ ἀρετῆς ἐπανάληψις· προσοχή ἐστὶ συγ-
 χωρήσεως ἁμαρτιῶν ἀνευδοίαστος πληροφορία· προσοχή ἐστὶν ἀρχὴ
 θεωρίας, μᾶλλον δὲ ὑπόθεσις θεωρίας· διὰ ταύτης γὰρ ὁ Θεός, παρα-
 κύψας, ἐμφανίζεται τῷ νοῖ· προσοχή ἐστὶν ἀταραξία νοός, ἢ μᾶλλον
 15 στάσις αὐτῆς, δι' ἐλέους Θεοῦ τῇ ψυχῇ βραβευθεῖσα· προσοχή ἐστὶ
 καθαίρεσις μὲν λογισμῶν, Θεοῦ δὲ μνήμης ἀνάκτορον καὶ τῆς τῶν
 ἐπερχομένων ὑπομονῆς ταμειοῦχος· προσοχή ἐστὶ πίστεως, ἐλπίδος
 καὶ ἀγάπης παραίτιος· εἰ μὴ γὰρ τις πιστεύσειεν, οὐκ ἂν τὰ ἔξωθεν
 ἐπερχόμενα λυπηρὰ ὑποδέξηται· καὶ εἰ μὴ ἀσπασίως τὰ λυπηρὰ ὑπο-
 20 δέξηται, οὐκ ἂν ἐρῇ τῷ Κυρίῳ· «ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγὴ
 μου»· καὶ εἰ μὴ τὸν ὕψιστον θήσει καταφυγὴν, οὐκ ἂν τῆς ἀγάπης
 αὐτοῦ ἔνστερονος γένηται.

Τούτου τοίνυν τοῦ μεγίστου τῶν μεγίστων κατορθώματος ἐκ δι-
 δαχῆς μάλιστα τοῖς πολλοῖς, ἢ τοῖς πᾶσι, προσγίνεται. Σπάνιοι γὰρ οἱ
 25 ταύτην ἀδιδάκτως τῇ θία τῆς ἐργασίας καὶ τῇ θέρμῃ τῆς πίστεως ἐκ
 Θεοῦ κομισάμενοι, καὶ οὐ νόμος τὸ σπάνιον. Διὰ τοι τοῦτο χρὴ ζητεῖν
 ὁδηγὸν ἀπλανῆ, ἵνα διὰ τῆς ἐκείνου διατυπώσεως, τὰς ἐκ τῆς προσο-
 χῆς προσπιπτούσας ἡμῖν δεξιὰς καὶ ἀριστεράς, ἐλλείψεις, λέγω δὴ, καὶ
 ὑπερβολάς, τὰς ἐκ τοῦ πονηροῦ εἰσαγομένας, ὑπ' αὐτοῦ διδασκώμεθα
 30 καὶ τυπούμεθα, ἐξ ὧν ἔπαθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δῆλα ἡμῖν ποιῶν, καὶ
 ἐκτὸς ἀμφιβολίας τὴν νοητὴν ταύτην ὁδὸν ὑποδεικνύει, καὶ οὕτως εὐ-

26. Ψαλμ. 90, 2.

27. Ψαλμ. 90, 9.

28. Ἐβρ. 2, 18.

δείξω τί σημαίνει προσοχή και πώς αυτή, με τη θέληση του Θεού, μπορεί να κατορθωθεί.

Του αυτού Νικηφόρου

Τη προσοχή μερικοί από τους αγίους την ονόμασαν φύλαξη του νοῦ, ἄλλοι καρδιακή φυλακή, ἄλλοι νήψη, και ἄλλοι νοερή ἡσυχία, και ἄλλοι ἀλλιώς. "Ολα αὐτὰ δηλώνουν ἓνα και τὸ αὐτό, ὅπως ἂν κάποιος πεῖ ἄρτο, μετὰ τὸν πεῖ τεμάχιο, και ἔπειτα βουκιᾶ, ἔτσι νὰ σκέπτεσαι και γι' αὐτά. Μάθε ὅμως τώρα με ἀκρίβεια, τί σημαίνει προσοχή και ποιὰ εἶναι τὰ ιδιώματά της. Ἡ προσοχή εἶναι γνώρισμα εἰλικρινοῦς μετάνοιας· προσοχή εἶναι ἀνάκληση τῆς ψυχῆς, μίσος τοῦ κόσμου και ἐπιστροφή πρὸς τὸν Θεό· προσοχή εἶναι ἀπόρριψη τῆς ἁμαρτίας και ἐπάνοδος τῆς ἀρετῆς· προσοχή εἶναι ἢ χωρὶς ἀμφιβολία βεβαιότητα γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν· προσοχή εἶναι ἀρχὴ θεωρίας, ἢ καλύτερα αἰτία τῆς θεωρίας· γιατί μ' αὐτὴν ὁ Θεὸς συγκαταβαίνει ὁ Θεὸς και ἐμφανίζεται στὸ νοῦ· προσοχή εἶναι ἀταραξία τοῦ νοῦ, ἢ καλύτερα σταθεροποίηση αὐτῆς, πού ἀπὸ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ δόθηκε ὡς βραβεῖο στὴν ψυχὴ· προσοχή εἶναι καθάρωση τῶν λογισμῶν, ἀνάκτορο τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ και φυλακτήριο τῆς ὑπομονῆς γιὰ τὰ ἐπερχόμενα δεινά· ἢ προσοχή εἶναι αἰτία τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδας και τῆς ἀγάπης· γιατί, ἂν κάποιος δὲν πιστέψει, δὲν θὰ μπορέσει νὰ δεχθεῖ τὰ ἐπερχόμενα λυπηρὰ· και ἂν δὲν δεχθεῖ με χαρὰ τὰ λυπηρὰ, δὲν θὰ μπορέσει νὰ πεῖ στὸν Κύριο· «εἶσαι βοηθός μου και καταφύγιό μου»²⁶· και ἂν δὲν κάνει τὸν "Υψιστο καταφύγιό του"²⁷, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἐνστερνισθεῖ τὴν ἀγάπη του.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ μέγιστο ἀπὸ τὰ μέγιστα κατορθώματα τὸ πετυχαίνουν οἱ περισσότεροι, ἢ ὅλοι, με τὴ διδασκαλία. Γιατὶ εἶναι σπάνιοι ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀδίδακτοι με τὴν ἐντατικὴ ἐργασία τους και τὴ θερμὴ τῆς πίστεώς τους, και τὸ σπάνιο δὲν εἶναι νόμος. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ ζητοῦμε ὁδηγὸ ἀπλόανευτο, ὥστε με τὴν καθοδήγηση ἐκείνου νὰ διδασκόμαστε και νὰ συγκρατιέμαστε ἀπὸ τὶς δεξιὲς και ἀριστερὲς μεταπτώσεις τῆς προσοχῆς, ἐννοῶ τὶς ἐλλείψεις και τὶς ὑπερβολὲς πού δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν πονηρό, κἀνοντὰς μας φανερὰ αὐτὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔπαθε ὁ ἴδιος ὁ καθοδηγητῆς ἀπὸ τὶς δοκιμασίαις σὶς ὁποῖαις ὑποβλήθηκε²⁸, και νὰ μᾶς δείχνει χωρὶς

κόλως ἡμεῖς διανύομεν. Εἰ δὲ ὁδηγὸς οὐκ ἔστι, χρὴ ζητεῖν ἐμπόνως· εἰ δ' οὐχ εὐρίσκεται, τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενος ἐν συντριβῇ πνεύματος καὶ δάκρυσι καὶ σὺν ἀκτησίᾳ, τοῦτον καθικετεύσας, ποιήσον ὃ λέγω σοι· οἶδας ὅτι ἡ πνοὴ ἦν ἀναπνέομεν, ὃ ἀῆρ οὗτός ἐστιν, ἐκπνέομεν δὲ 5 αὐτόν, οὐ δι' ἕτερόν τι, ἀλλ' ἡ διὰ τὴν καρδίαν· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ τῆς ζωῆς παραίτιος καὶ τῆς θερμῆς τῷ σώματι. Ἐπισπᾶται τοίνυν ἡ καρδία τὸ πνεῦμα, ἵνα τὸ μὲν ἑαυτῆς θερμὸν ἔξωθεν διὰ τῆς ἐκπνοῆς διωθήσῃ, ἑαυτῇ δὲ εὐκρασίαν παρέξῃ· παραίτιος δὲ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας, ἢ μᾶλλον ὑπουργός, ὃ πνεύμων ἐστίν, ὃς ἀραιὸς ὑπὸ τοῦ 10 δημιουργοῦ κτισθεὶς, οἷά τις φυσητῆρ, ἀλύπως εἰσάγει καὶ ἐξάγει τὸ περιέχον. Οὕτως ἡ καρδία, τὸ μὲν ψυχρὸν ἔλκουσα διὰ τοῦ πνεύματος, τὸ θερμὸν δὲ διωθοῦσα, τὴν τάξιν δηλονότι δι' ἣν ὠκονομήθη πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστασιν, ἀπαραβάτως διατηρεῖ.

Σὺ οὖν, καθίσας καὶ συναγωγῶν σου τὸν νοῦν, εἰσάγαγε αὐτόν, 15 τὸν νοῦν δηλαδή, εἰς τῆς ῥινὸς τὴν ὁδὸν ἔνθα τὸ πνεῦμα εἰς τὴν καρδίαν εἰσέρχεται, καὶ ὤθισαι αὐτόν καὶ παραδίᾳσαι συγκατελθεῖν μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου πνεύματος εἰς τὴν καρδίαν· εἰσελθόντος δὲ ἐκεῖσε οὐκέτι ἀνεύφραντα, οὐδὲ ἄχαρι γενήσεται τὰ μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ὥσπερ ἀνὴρ τις τοῦ ἑαυτοῦ οἴκου ἀπόδημος, ἐπὶ ἐπιστρέψῃ οὐκ ἔχει ὅ,τι 20 καὶ γένηται ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ὅτι κατηξιώθη τοῖς τέκνοις καὶ τῇ γυναικὶ ἐντυχεῖν, οὕτω καὶ ὁ νοῦς, ἐπὶ μετὰ τῆς ψυχῆς ἐνωθῆ, ἄροητον ἠδονὴν καὶ εὐφροσύνην ἐμπίπλεται.

Τοίνυν, ἀδελφέ, συνέθισον τὸν νοῦν τοῦ μὴ ταχέως ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθαι· πάνυ γὰρ ἐν ταῖς ἀρχαῖς καταρραθυμεῖ ἐκ τῆς τῶν ἔνδον 25 συγκλείσεως καὶ στενώσεως ἐπὶ δὲ συνήθης γένηται, οὐκέτι στέργει ταῖς ἔξω περιφοραῖς· «ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν», ἣν ἐκεῖσε περισκοπῶν καὶ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς ταύτην ἐπιζητῶν, τὰ ἔξω πάντα στυγητὰ ἠγεῖται καὶ μισητά. Εἰ μὲν οὖν ἐκ πρώτης, ὡς εἴρηται, διὰ νοῦς εἰσέλθῃς εἰς τὸν καρδιακὸν τόπον, ὃν σοι 30 ὑπέδειξα, χάρις τῷ Θεῷ· καὶ δόξασον καὶ σκίρτησον, καὶ ἔχου ταύτης τῆς ἐργασίας διαπαντός, καὶ αὕτη μέλλει διδάξαι σε, ἃ οὐκ ἐπίστασαι.

νά μᾶς μένουν ἀμφιβολίες τῆ νοητῆ αὐτῆ ὁδό, καί ἔτσι νά τῆ βαδίζομε ἔμεϊ μὲ εὐκολία. Ἐάν δὲν ὑπάρχει ὁδηγός, πρέπει νά ψάχνεις νά τὸν βρεῖς μὲ πολλή ὑπομονή· καί ἂν δὲν βρισκεται, ἀφοῦ ἐπικαλεσθεῖς τὸν Θεὸ μὲ συντριβὴ πνεύματος καὶ δάκρυα καὶ μὲ ἀκτησμοσύνη, καὶ τὸν παρακαλέσεις μὲ θέρη, κάνε αὐτό πού σοῦ λέγω. Γνωρίζεις, ὅτι αὐτό πού ἀναπνέομε, εἶναι αὐτὸς ὁ ἀέρας, καὶ τὸν ἐκπνέομε ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴν καρδιά· γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ζωῆς καὶ τῆς θερμότητος τοῦ σώματος. Τραβάει δηλαδὴ ἡ καρδιά τὸν ἀέρα μέσα της, γιὰ νά ὠθήσει πρὸς τὰ ἔξω μὲ τὴν ἐκπνοὴ τὸν θερμὸ ἀέρα πού ὑπάρχει μέσα της καὶ νά παρᾶσχει στὸν ἑαυτὸ της εὐκρασία. Καὶ αἰτία αὐτῆς τῆς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο λειτουργίας, ἢ καλύτερα βοηθός, εἶναι ὁ πνεύμονας, ὁ ὁποῖος κατασκευάσθηκε ἀπὸ τὸν δημιουργὸ ἀραιός, σὰν κάποιο φυσερό, γιὰ νά εἰσάγει καὶ ἐξάγει τὸν ἀέρα χωρὶς καμμιά ἐνόχληση. Ἐτσι ἡ καρδιά ἔλκει πρὸς τὰ μέσα της τὸν ψυχρὸ ἀέρα, καὶ ὠθεῖ πρὸς τὰ ἔξω τὸν θερμὸ, διατηρώντας ἀπαράβατη τὴ λειτουργία αὐτῆ πού ἔχει ὀρισθεῖ γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ζωῆς.

Σὺ λοιπόν, ἀφοῦ καθίσεις καὶ συγκεντρώσεις τὸν νοῦ σου, εἰσάγαγέ τον, τὸν νοῦ δηλαδὴ, στὴν ἀναπνευστικὴ ὁδὸ ἀπὸ τὴν ὁποία εἰσέρχεται ὁ ἀέρας στὴν καρδιά, καὶ ὠθισέ τον καὶ ἐξανάγκασέ τον νά κατεβεῖ μαζί μὲ τὸν εἰσπνεόμενον ἀέρα στὴν καρδιά. Ἀφοῦ εἰσέλθει ἐκεῖ δὲν θὰ εἶναι πλέον τὰ στή συνέχεια χωρὶς εὐφροσύνη καὶ χαρὰ, ἀλλ', ὅπως κάποιος ἄνδρας πού ἔχει ἀπουσιάσει ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὅταν ἐπιστρέψει δὲν ξέρει τί νά κάνει ἀπὸ τὴν χαρὰ του, γιατί καταξιώθηκε νά συναντήσῃ τὰ παιδιά του καὶ τὴ γυναῖκα του, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ὅταν ἔνωθεῖ μὲ τὴν ψυχὴ, γεμίζει ἀπὸ ἀπερίγραπτη ἡδονὴ καὶ εὐφροσύνη.

Συνήθισε λοιπόν, ἀδελφέ, τὸν νοῦ σου νά μὴ θγαίνει ἀπὸ ἐκεῖ γρήγορα· γιατί στὴν ἀρχὴ δυσανασχετεῖ πάρα πολὺ ἀπὸ τὸ κλείσιμό του ἐκεῖ μέσα καὶ τὴ στενότητα τοῦ χώρου· ὅταν ὁμως συνηθίσει, δὲν ἀνέχεται πλέον νά περιφέρεται ἔξω· «γιατί ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρισκεται μέσα μας»²⁹, τὴν ὁποία παρατηρώντας ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπιζητώντας τὴν μὲ τὴν καθαρὴ προσευχὴ, θεωρεῖ ὅλα τὰ ἔξω σιχαμερὰ καὶ μισητὰ. Ἐάν λοιπόν μὲ τὴν πρώτη προσπάθεια, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, εἰσέλθεις μέσω τοῦ νοῦ στὸν καρδιακὸ τόπο πού σοῦ ὑπέδειξα, εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ καὶ δόξασέ τον καὶ σκίρτησε ἀπὸ χαρὰ, καὶ συνέχισε νά κάνεις αὐτὴ τὴν ἐργασία γιὰ πάντα, καὶ αὐτὴ πρόκειται νά σὲ διδάξει

Χρὴ δέ σε καὶ τοῦτο μαθεῖν, ὡς ἐκεῖσε τοῦ νοός σου τυγχάνοντος, οὐ
 σιωπᾶν καὶ ἀργὸς ἔκτοτε ἴστασθαι, ἀλλὰ τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ
 τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με», ἔχειν ἔργον καὶ μελέτην ἄπαυστον καὶ οὐδέπο-
 τε ἐκ τούτου ποτὲ παύσεται. Τοῦτο γὰρ ἀμετεώριστον συνέχον τὸν
 5 νοῦν, ἀχείρωτον δεικνύει αὐτὸν καὶ ἄπαυστον ταῖς προσβολαῖς τοῦ
 ἐχθροῦ καὶ εἰς ἀγάπην καὶ πόθον θεῖον τὸ καθ' ἡμέραν ἀνάγει.

Εἰ δὲ πολλὰ καμῶν, ὦ ἀδελφέ, οὐ δύνασαι εἰσελθεῖν εἰς τὰ μέρη
 τῆς καρδίας, καθὼς σοι διαταξάμεθα, ποιήσον ὃ λέγω σοι καὶ μέλλεις,
 Θεοῦ συνεργοῦντός σοι, εὐρεῖν τὸ ζητούμενον οἶδας, ὅτι τὸ λογιστι-
 10 κὸν παντὸς ἀνθρώπου ἐν τῷ στήθει ἐστίν· ἐντὸς γὰρ τοῦ στήθους, σιω-
 πῶντων ἡμῶν τῶν χειλέων, ἐκεῖσε λαλοῦμεν καὶ βουλευόμεθα καὶ
 εὐχὰς κατατάττομεν καὶ ψαλμοὺς καὶ ἄλλα τινά. Τοῦτω οὖν τῷ λογι-
 στικῷ, πάντα λογισμὸν ἐξ αὐτοῦ περιάρας, δύνασαι γὰρ εἰάν θέλης,
 δὸς αὐτῷ τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με», καὶ θία-
 15 σαι τοῦτο ἀντ' ἄλλης ἐννοίας πάντοτε ἔνδον βοᾶν. Τοῦτο δὲ ἐπὶ καιρὸν
 κρατήσας, ἀνοιχθήσεται σοι διὰ τούτου καὶ ἡ καρδιακὴ εἴσοδος, κα-
 θὼς σοι γεγράφαμεν, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, καθὼς καὶ ἡμεῖς πείρα
 ἐγνώκαμεν. Ἐλεύσεται δέ σοι, σὺν τῇ πολυποθήτῳ καὶ τερπνῇ προ-
 σοχῇ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀρετῶν χορὸς, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, καὶ τὰ ἐξῆς,
 20 δι' ὧν πάντα σου τὰ αἰτήματα κομιεῖ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
 ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος τιμὴ καὶ
 προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐκεῖνα ποῦ δὲν γνωρίζεις. Πρέπει ὅμως νὰ μάθεις καὶ αὐτό, ὅτι βρισκόμενος ἐκεῖ ὁ νοῦς, δὲν πρέπει νὰ στέκεται στὴ συνέχεια σιωπηλὸς καὶ ἀργός, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἔργο του καὶ μελέτη του ἀκατάπαυστη τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», καὶ νὰ μὴ τὸ σταματᾷ αὐτὸ ποτέ. Γιατὶ κρατώντας αὐτὸ τὸν νοῦ ἀταλάντευτο, τὸν ἀναδεικνύει ἀνίκητο καὶ ἀνέγγιχτο στὶς προσβολές τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὸν ὀδηγεῖ καθημερινὰ στὴν συνεχή αὔξηση τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόθου του γιὰ τὸν Θεὸ.

Ἄν ὅμως ἀποκάμεις, ἀδελφέ, καὶ δὲν μπορεῖς νὰ εἰσεέλθεις στὰ μέρη τῆς καρδιᾶς ὅπως σοῦ περιέγραψα, κάνε αὐτὸ ποῦ σοῦ λέγω, καὶ πρόκειται μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ βρεῖς ἐκεῖνο ποῦ ζητᾷς. Γνωρίζεις, ὅτι τὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς κάθε ἀνθρώπου βρίσκεται στὸ στήθος· γιατί μέσα στὸ στήθος, ὅταν σιωποῦν τὰ χεῖλη μας, ἐκεῖ μέσα μιλάμε καὶ σκεπτόμαστε καὶ συνθέτομε προσευχές καὶ ψαλμωδίες καὶ ἄλλα πολλά. Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ αὐτὸ τὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς κάθε λογισμό, γιατί μπορεῖ ἂν θέλεις, δῶσε σ' αὐτὸ τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλήσόν με», καὶ ἐξανάγκασέ το ἀντὶ ὅποιασδήποτε ἄλλης ἔννοιας αὐτὸ πάντοτε νὰ φωνάζει ἐσωτερικά. Κρατώντας το αὐτὸ γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ, θὰ σοῦ ἀνοιχθεῖ ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ ἡ καρδιακὴ εἴσοδος, ὅπως σοῦ ἔχομε γράψει, χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία, ὅπως καὶ ἐμεῖς τὸ γνωρίσαμε ἀπὸ πείρα. Καὶ θὰ ἔρθει σὲ σένα, μαζί μὲ τὴν πολυπόθητη καὶ τερπνὴ προσοχή, καὶ ὅλη ἡ χορεία τῶν ἀρετῶν, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη³⁰, καὶ τὰ ἕξῃς, μὲ τὰ ὅποια θὰ σοῦ ἱκανοποιήσῃ ὅλα τὰ αἰτήματά σου στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, μαζί μὲ τὸν ὅποιο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

30. Γαλ. 5, 22.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΕ ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΑ
ΠΑΛΥ ΩΦΕΛΙΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ ὄσιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Ἡσυχασμοῦ στὸν Ἁθω. Γεννήθηκε τὸ 1255 στὸ χωριὸ Κούκουλο τῶν Κλαζομενῶν. Μετὰ ἀπὸ πολλὲς περιπέτειες (αἰχμαλωσία ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς, ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Λαοδικείας, μετάβασή του στὴν Κύπρο), ἔφθασε στὸ ὄρος τοῦ Σινᾶ προκειμένου νὰ γνωρίσει τὴ σιναΐτικὴ παράδοση, καὶ ἐκεῖ ἀσπάσθηκε τὸν μοναχικὸ βίον στὴ ἁγία Μονὴ τοῦ Σινᾶ καὶ γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε Σιναΐτης. Ἐξαιτίας φθόνου ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ μοναχοὺς μετέβη στὴν Κρήτη, ὅπου γνώρισε ἀπὸ τὸν ἀναχωρητὴ Ἀρσένιο τὴν ψυχοσωματικὴ μέθοδο τῆς καρδιακῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία τόσο πολὺ ἐπηρέασε καὶ συνήρπασε αὐτόν, ὥστε ἔγινε ὑπέρμαχος καὶ κήρυκας αὐτῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀνεχώρησε γιὰ τὸ ἁγιώνυμο ὄρος τοῦ Ἁθω, τὸ μεγάλο αὐτὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου, ὅπου ὁμως δοκίμασε ἀπογοήτευση, γιατί ναι μὲν βρῆκε πολλοὺς μοναχοὺς νὰ κοσμοῦνται ἀπὸ σύνεση καὶ σεμνότητα ἡθους καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, ἦταν ὁμως τελείως ἀμύητοι στὴ φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἡσυχίας καὶ τῆ θεωρία, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ἐχοντας ἐγκατασταθεῖ στὴ σκῆπη τοῦ Μαγουλά, ἄρχισε τὸ ἔργο τῆς μυστικῆς τῶν μοναχῶν στὴ φύλαξη τοῦ νοῦ, τὴ νήψη καὶ τὸν θεωρητικὸ βίον, ἐπισκεπτόμενος ἀκούραστα τὰ διάφορα ἡσυχαστήρια καὶ προσελκύοντας τοὺς ἐκεῖ ἡσυχαστὲς στὴ νέα αὐτὴ μέθοδο τῆς νήψεως καὶ τῆς προσευχῆς. Καὶ πάλι φθόνος τῶν ἐκεῖ μοναχῶν τὸν ἀναγκάζει νὰ μεταβεῖ στὰ Παρόρια τῆς Μακεδονίας, ὅπου κτίζει μονὲς καὶ συνεχίζει τὸ ἔργο τῆς διδασκαλίας του. Δίκαια λοιπὸν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς ἀναμορφωτὲς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κέντρου τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ, τῆς ἀληθινῆς ἐστίας τῆς ἀρετῆς, γιατί πραγματικὰ ὄχι μόνον στήριξε, ἀλλὰ καὶ ἐδραίωσε τὴν τέχνη αὐτῆ τῶν τεχνῶν, δηλαδὴ τὴν τέχνη τῆς ἡσυχίας. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα τὸ πιθανώτερο εἶναι νὰ μὴ γνώρισε τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ, γιατί, ἂν συνέβαινε κάτι τέτοιο, θὰ τὸν μνημόνευε ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, πράγμα ποὺ κάνει γιὰ πολλοὺς διδασκάλους ἡσυχαστὲς τῆς περιόδου αὐτῆς.

Μαθητὴς αὐτοῦ ὑπῆρξε ὁ Κάλλιστος, ὁ μετέπειτα Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1350-54, καὶ 1355-63), ὁ ὁποῖος συνέγραψε Βιογραφία αὐτοῦ,

σπουδαιότατη τόσο για τὸν πολυπάγκαλο βίο τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀσκητικῆς ἡσυχαστικῆς πατερικῆς φυσιογνωμίας, ὅσο καὶ για τὸν καθόλου θρησκευτικὸ βίο τῆς Ἀνατολῆς.

Γιὰ περισσότερα περὶ τῆς ψυχασωματικῆς αὐτῆς μεθόδου τῆς νοερῆς προσευχῆς βλέπε καὶ στὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα ποὺ προτίθεται τοῦ ἔργου τοῦ Νικηφόρου μοναχοῦ *Περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας*, ποὺ δημοσιεύεται στὸν παρόντα τόμο. Βασικά τόσο ὁ ὅσιος Νικηφόρος, ὅσο καὶ ὁ Γρηγόριος διδάσκουν τὰ ἴδια για τὴ μέθοδο τῆς νοερῆς αὐτῆς προσευχῆς. Καὶ οἱ δύο διδάσκουν ὅτι ὁ προσευχόμενος πρέπει νὰ συγκεντρώνει τὸ νοῦ του καὶ νὰ τὸν εἰσαγάγει μέσα στὴν καρδιά, καὶ κλείνοντάς τον ἐκεῖ, νὰ μαστίζει τοὺς λογισμοὺς μετὰ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ μοναδικὸ ὄπλο ἐναντίον κάθε ἀόρατου ἐχθροῦ. Ὁ Γρηγόριος προσθέτει ὅτι πρέπει νὰ κρατεῖται, κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ ἡ ἐκπνοή, προβάλλοντας καὶ μαρτυρίες ἀπὸ τὴ Γραφή καὶ τοὺς θεοφόρους Πατέρες. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ, αὐτὸς ἐλάχιστα ἐνδιαφέρεται για τὴν μέθοδο αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ· τὸν ἐνδιαφέρον του ἐπεκτείνεται ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ αὐτὴν· καλύπτει ὅλη τὴν πνευματικὴ ἐμπειρία τοῦ μοναχοῦ, ἀλλὰ καὶ κάθε γενικὰ Χριστιανοῦ.

Γενικὰ ἡ μέθοδος ποὺ ἐφάρμοζαν οἱ ἄνδρες αὐτοί, ἄλλοι αὐστηρότερα καὶ ἄλλοι μετριοπαθέστερα, εἶναι αὐτὴ ποὺ περιγράφεται στὰ ἔργα τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Νικηφόρου. Βέβαια καταβάλλεται προσπάθεια ἀναζητήσεως σ' αὐτὴν στοιχείων τῆς ἀνατολικῆς ἀσκητικῆς, ἡ ὁποία δὲν θὰ πρέπει γενικὰ νὰ παραβλέψει τὸ γεγονὸς ὅτι σπέρματα τῆς μεθόδου αὐτῆς ὑπάρχουν σὲ προγενέστερες φάσεις τῆς χριστιανικῆς μυστικῆς. Ὁ Παλαμᾶς παραπέμπει στὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος (Κλίμαξ 27, PG 88, 112C). Ὁ ἴδιος βέβαια προσπαθεῖ ν' ἀποδείξει, ὅτι ἡ πράξη ἀποτελεῖ ἀρχαία παράδοση, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἀπολύτως βέβαιος γι' αὐτὸ, γι' αὐτὸ καὶ ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τῶν παραπάνω μόνο μεταγενέστερων ἀνδρῶν. Δὲν παραλείπει ὅμως νὰ καταφύγει καὶ στὰ ἀρχαιότερα ὀνόματα μυστικῶν, ὅπως τὸν Διονύσιο, ἀλλὰ, ἐνῶ στὸν Διονύσιο ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ ἔχει συμβολικὴ μόνο ἔννοια, ὁ Παλαμᾶς θεωρεῖ ὅτι αὐτὴ ἔχει οὐσιώδη ἔννοια. Καὶ ἐνῶ χρησιμοποιεῖ τόσο πολὺ τὸν Διονύσιο, ὅμως δὲν κατευθύνεται ἀπὸ αὐτὸν ἢ σκέψη του, ἀλλὰ μᾶλλον ἐρμηνεύεται ὁ Διονύσιος κατὰ τὴ σκέψη τοῦ Παλαμᾶ.

Τὰ δημοσιευόμενα ἔργα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτη ἐδῶ μετὰ τὴ σειρά εἶναι τὰ 137 *Κεφάλαια*, Ἔτερα κεφάλαια 7, καὶ οἱ πραγματεῖες *Περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς*, *Περὶ ἡσυχίας καὶ περὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς*, σὲ 15 κεφάλαια, καὶ *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέζεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχήν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι*, ἔχοντα ὅλα ἐμφανῆ τὴν ὀρθόδοξη πατερικὴ παράδοση.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΙΝΑΪΤΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γρηγόριος ὁ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν ὁ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος
μοναχὸς ἀποκαρεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἐπικληθεὶς Σιναΐτης, ἤκ-
μασε μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου,
περίπου τὸ χιλιοστὸν τριακοσιοστὸν τριακοστὸν ἔτος, εἰς δὲ τὸ τοῦ
5 Ἄθω ὄρος ἐλθὼν καὶ τὰ ἐκεῖσε περινοστήσας μοναστήρια καὶ ἡσυχασ-
τήρια, πολλοὺς μὲν εὗρε συνέσει καὶ τῇ κατὰ τὸ ἦθος σεμνότητι κεκο-
σμημένους καὶ περὶ τὸ πρακτικὸν μόνον ἐσπουδακότας, περὶ δὲ τήρη-
σιν νοῶς καὶ ἡσυχίας ἀκριβείαν καὶ θεωρίαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀμνήτους,
ὥστε οὐδὲ ἐξ ὀνόματος τὰ τοιαῦτα οἷους ὄντας διαγινώσκειν, μόνους
10 δὲ τρισὶν ἐντυγχάνει κατὰ τὴν ἀντικρὺ Φιλοθέου κειμένην τοῦ Μα-
γουλᾶ σκήτην (Ἡσαΐας, Κορνήλιος καὶ Μακάριος αὐτοῖς τὰ ὀνόματα)
μικρὸν καὶ περὶ τὸ θεωρητικὸν ἐνασχολουμένοις Ζήλῳ θεῖῳ τοίνυν
πυρούμενος, οὐ μόνον τοὺς κατ' ἰδίαν ἡσυχάζοντας, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς
ἐν Κοινοβίοις ἅπαντας, περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς νοῶς καὶ νοεραῶς
15 προσευχῆς ἐδίδασκεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ Παρόρια τῆς Μακε-
δονίας τρεῖς Λαύρας μεγίστας οἰκοδομήσας καὶ τόπους παμπόλλους
καὶ ἐπαρχίας περιελθὼν, ἅπαντας κοινῶς ἐπὶ τὴν τῆς νοεραῶς καὶ ἀδια-
λείπτου προσευχῆς ἐργασίαν ταῖς θεαῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις προὔτρε-
πετο, καὶ πολλοὺς δι' αὐτῆς ἁμαρτωλοὺς ἐπιστρέψας καὶ ἀξίους ἐξ
20 ἀναξίων ἀποδείξας, τῆς σωζομένων μερίδος ἀξιωθῆναι παραίτιος γέ-
γονεν, οὐ καὶ τὸν βίον Κάλλιστος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης, ὁ καὶ μα-
θητῆς αὐτοῦ χρηματίσας, κατὰ πλάτος συνέγραψεν.

Ἄλλὰ γάρ, ὥσπερ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ὁ αἰοίδιμος κοινὸς διδάσκαλος
τῆς ἱεραῶς νήψεως ἐγνωρίζετο, οὕτως αὐτὸς μετὰ θάνατον ἐπ' αὐτὴν ταύ-
25 την διὰ τῶν παρόντων αὐτοῦ συγγραμμάτων χειραγωγεῖ τὸν τε γὰρ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΙΝΑΪΤΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο ἅγιος πατέρας μας Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴ μοναχικὴ κουρὰ στὸ Ὅρος τοῦ Σινᾶ καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε Σιναΐτης, γεννήθηκε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, τὸ 1330, καὶ ἀφοῦ πῆγε στὸ Ὅρος τοῦ Ἁθω καὶ ἐπισκέφθηκε τὰ ἐκεῖ μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια, βρῆκε βέβαια πολλοὺς κοσμημένους μὲ σύνεση καὶ σεμνότητα ἦθους καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴ πρακτικὴ μόνον ἀσκησιμὴ, σχετικὰ ὅμως μὲ τὴ τήρησιμὴ τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἀκριβεία τῆς ἡσυχίας καὶ τὴ θεωρία νὰ εἶναι τόσο ἀμύητοι, ὥστε οὔτε κατ' ὄνομα νὰ γνωρίζουν τί πράγματα εἶναι αὐτά, καὶ μόνον τρεῖς συνάντησε στὴ σκῆπη τοῦ Μαγουλά, πού βρισκόταν ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Μονὴ Φιλοθέου (τὸν Ἡσαΐα, τὸν Κορνήλιο καὶ τὸν Μακάριο), πού ἀσχολοῦνταν κάπως καὶ μὲ τὸ θεωρητικὸ μέρος. Καταφλεγόμενος λοιπὸν ἀπὸ θεῖο ζῆλο, δίδασκε περὶ νήψεως καὶ φύλαξης τοῦ νοῦ καὶ νοερῆς προσευχῆς ὄχι μόνον ἐκείνους πού ἡσύχαζαν μόνονι τους, ἀλλὰ καὶ ὅλους ἐκείνους πού διέμεναν στὰ Κοινόδια. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἀφοῦ οἰκοδόμησε τρεῖς μέγιστες Λαῦρες στὰ Παρόρια τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπεισκέφθηκε πάρα πολλοὺς τόπους καὶ ἐπαρχίες, τοὺς προέτρεπε ὅλους γενικὰ μὲ τις θεῖες διδασκαλίες του πρὸς τὴν ἐργασία τῆς νοερῆς καὶ ἀδιάλειπτης προσευχῆς, καὶ ἀφοῦ μὲ αὐτὴν πολλοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐπέστρεψε καὶ τοὺς ἀνέδειξε ἀπὸ ἀνάξιους σὲ ἀξιους, ἔγινε αἰτία νὰ ἀξιωθοῦν νὰ συμπεριληφθοῦν στὴ μερίδα τῆς σωζομένων. Ἐκτενὴ Βίο του ἔγραψε ὁ Κάλλιστος, ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς του.

Ἄλλ' ὅπως ὁ ἀείμνηστος αὐτὸς πατέρας ὅσο ζοῦσε ἦταν διδάσκαλος τῆς ἱερῆς νήψεως γιὰ ὅλους, ἔτσι ἐπίσης καὶ μετὰ τὸ θάνατό του χειραγωγεῖ πρὸν αὐτὴν τὴν ἴδια μὲ τὰ συγγράμματά του αὐτά. Γιατὶ

1. Πρὸβλ. Ἱερ. 15, 19.

τῆς νοεραῖς καὶ καρδιακῆς προσευχῆς πρακτικὸν τρόπον κάλλιστα καὶ τελεώτατα μυσταγωγεῖ, καὶ περὶ ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν ἐκδιδάσκει, καὶ τίνα μὲν τὰ σημεῖα τῆς πλάνης, τίνα δὲ τῆς χάριτος ἐν τούτοις διασαφεῖ· καὶ ὅλως χρησιμώτατόν ἐστιν, εἴπερ τι ἄλλο, τουτί τὸ πόνημα, ἐπίσης ἀρχαρίοις, μέσοις τε καὶ τελείοις. Τὸν δὲ ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένον πνευματικὸν πλοῦτον, ἡλίκος καὶ ὅσος τίς ἐστιν, ὁ μὴ παρέργως ἀναγνοὺς εὐρήσει, καὶ χαρᾶ ὄντως ἀνεκλαλήτῳ χαρήσεται ἐπὶ τῇ εὐρέσει αὐτοῦ.

σ' αὐτὰ καὶ τὸν πρακτικὸν τρόπον τῆς νοερῆς καὶ καρδιακῆς προσευχῆς ἄριστα καὶ τελειότατα μυσταγωγεῖ, καὶ γιὰ τὶς ἠθικὰς ἀρετὰς καὶ τὰ πάθη διδάσκει, καὶ διασαφηνίζει ποῖα εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς πλάνης, καὶ ποῖα τῆς χάριτος. Καὶ γενικὰ τὸ πόνημα αὐτό, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, εἶναι χρησιμώτατο ἐξίσου γιὰ τοὺς ἀρχάριους, τοὺς ἐνδιάμεσους καὶ τοὺς τέλειους. Τὸν κρυμμένον ὅμως πνευματικὸν πλοῦτον, πόσος εἶναι αὐτὸς καὶ πόσο μέγας, θὰ τὸν βρεῖ ἐκεῖνος ποὺ δὲν θὰ τὸ διαβάσει σὰν πάρεργον, καὶ θὰ νιώσει πραγματικὰ χαρὰ ἀπερίγραπτη βρίσκοντάς τον.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΡ' ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΟΣ ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΙΜΑ

ΩΝ Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ ΗΔΕ·

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙ ΕΝΤΟΛΩΝ, ΔΟΓΜΑΤΩΝ, ΑΠΕΙΛΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΙΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΘΩΝ
ΚΑΙ ΑΡΕΤΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

- 1 **Λ**ογικὸν μὲν εἶναί τινα ἢ γενέσθαι κατὰ φύσιν ὡς ἦν, πρὸ καθαρότητος καὶ ἀφθαρσίας, ἀδύνατον· τὴν μὲν γὰρ αἰσθητικὴ ἀλογίας ἕξις, τὴν δὲ φθορᾶς σαρκὸς κατάστασις ἐκυρίευσεν.
- 2 Οἱ κατὰ φύσιν λογικοὶ μόνοι οἱ διὰ καθαρότητος ὠφθησαν ἅγιοι· λόγον γὰρ καθαρὸν οὐδεὶς τῶν ἐν λόγῳ σοφῶν ἔσχηκε, τὸ λογικὸν ἄνωθεν διὰ τῶν λογισμῶν διαφθειράντων. Τὸ γὰρ ὑλικὸν καὶ πολύρρημον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου τούτου πνεῦμα, τοὺς λόγους μὲν ἐπὶ τῶν γνωστικωτέρων, τοὺς λογισμοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπάγον, ποιεῖ τὴν συνοίκησιν, τῆς ἐνυποστάτου σοφίας καὶ θεωρίας καὶ ἀμερίστου καὶ ἐνιαίας γνώσεως ὑστερεῖσαν.
- 3 Γινῶσιν ἀληθείας τὴν τῆς χάριτος αἰσθησὶν εἶναι κυρίως νόμισον, τὰς δὲ λοιπὰς νοήσεων ἐμφάσεις καὶ πραγμάτων ἀποδείξεις ἀποκαλεῖν δεῖ.
- 4 Ὅσοι τῆς χάριτος ἀποτυγχάνουσι, δι' ἀπιστίαν καὶ ἀμέλειαν τοῦτο πάσχουσι, καὶ ὅσοι πάλιν εὐρίσκουσι, διὰ πίστεως καὶ σπουδῆς· αἰεὶ γὰρ διὰ ταῦτα μὲν εἰς τὰ ἔμπροσθεν προΐασι, διὰ τὰ ἐναντία δὲ εἰς τοῦπίσω τελείως στρέφονται.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΕ ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΑ ΠΑΛΥ ΩΦΕΛΙΜΑ

ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΞΗΣ:

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙ ΕΝΤΟΛΩΝ, ΔΟΓΜΑΤΩΝ, ΑΠΕΙΛΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΙΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΘΩΝ
ΚΑΙ ΑΡΕΤΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

- Τ**ὸ νὰ εἶναι κανεὶς λογικὸς ἢ γίνεῖ κατὰ φύσιν ὅπως ἦταν, εἶναι ἀδύνατο αὐτὸ προτοῦ φθάσει σὲ καθαρότητα καὶ ἀφθαρσία· γιατί τὴν πρώτη τὴν κυρίευσε ἡ ἄλογη ἔξη τῶν αἰσθήσεων, ἐνῶ τὴ δεύτερη ἡ κατάσταση τῆς φθορᾶς τῆς σάρκας.
- Κατὰ φύσιν λογικοὶ ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι μόνο ποὺ ἔγιναν ἅγιοι μὲ τὴν καθαρότητα· γιατί κανένας ἀπὸ τοὺς σοφοὺς στὰ λόγια δὲν εἶχε λογικὸ καθαρὸ, ἐπειδὴ τὸ λογικὸ τὸ διέφθειραν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τοὺς λογισμοὺς. Γιατὶ τὸ ὑλικὸ καὶ φλύαρο πνεῦμα τῆς σοφίας τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ποὺ ὑστέρησε ὡς πρὸς τὴν ἐνυπόστατη σοφία καὶ θεωρία καὶ ἀμέριστη καὶ ἐνιαία γνώση, εἰσάγοντας τοὺς λόγους σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν περισσότερη γνώση, καὶ τοὺς λογισμοὺς στοὺς πιὸ ἀμόρφωτους, γίνεται συγκάτοικος μὲ αὐτούς.
- Γνώση ἀλήθειας νὰ θεωρεῖς ὅτι εἶναι κυρίως ἡ αἴσθησις τῆς χάριτος, ἐνῶ τὶς ὑπόλοιπες γνώσεις πρέπει νὰ τὶς ἀποκαλεῖς ἀνταντακλάσεις νοήσεων καὶ ἀποδείξεις πραγμάτων.
- Ὅσοι ἀποτυγχάνουν νὰ λάβουν τὴ χάριν, τὸ παθαίνουν αὐτὸ ἀπὸ ἀπιστία καὶ ἀμέλεια, καὶ ὅσοι πάλι τὴ λαμβάνουν, τὸ πετυχαίνουν μὲ τὴν πίστη καὶ τὴ φροντίδα τους· γιατί μ' αὐτὲς πάντοτε προχωροῦν μπροστά, ἐνῶ μὲ τὶς ἀντίθετές τους στρέφονται τελείως πίσω.

- 5 Ἴσον ἐστὶ καὶ νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον εἶναι καὶ τυφλὸν τῷ νοῦ καὶ σωματικῶς μὴ ὄραν. Ὁ μὲν γὰρ ἐστερήθη τῆς ζώσης καὶ ἐνεργούσης δυνάμεως, ὁ δὲ μὴ βλέπων, τοῦ ποιούντος ὄραν καὶ ὁραῖσθαι θείου φωτός.
- 6 Δύναμιν καὶ σοφίαν ὀλίγοι ἀμφότερα ἐκ Θεοῦ λαμβάνουσιν. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ τῶν θείων μεθεκτικῆ ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἐκφαντικῆ μεταλαμβάνειν δὲ καὶ μεταδιδόναι θεῖον ὡς ἀληθῶς χρῆμα καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων.
- 7 Ἱερατεῖον ἀληθινὸν καὶ πρὸ τῆς μελλούσης βιώσεως ἢ χωρὶς λογισμῶν καρδία ἐνεργουμένη τῷ Πνεύματι· πάντα γὰρ ἐκεῖ τελεῖται καὶ λέγεται πνευματικῶς. Καὶ ὁ μὴ κτησάμενος τοῦτο ἀπ' ἐντεῦθεν, λίθος ἐστὶ διὰ ἄλλας ἀρετάς, εἰς οἰκοδομὴν ἐπιτήδειος τοῦ θείου ναοῦ καὶ οὐ ναὸς καὶ ἱεροουργὸς τοῦ Πνεύματος.
- 8 Ἄφθαρτος ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη χωρὶς χυμοῦ, οἶος καὶ ἀναστήσεται· οὐκ ἀτρεπτός δέ, οὐδὲ πάλιν τρεπτός· δύναμιν ἔχων θελητικῆς ἔξεως τραπήναι ἢ οὐ· ἀτρεψίαν γὰρ παντελῆ οὐ ποιεῖ πρὸς τὴν φύσιν ἢ θέλησιν· αὕτη γὰρ βραβεῖόν ἐστὶ τῆς μελλούσης ἀτρεπτοῦ θεώσεως.
- 9 Φθορὰ γὰρ σαρκὸς γένεσις, ἐσθίειν δὲ καὶ περιπτωματεῖν καὶ γαυριᾶν καὶ κοιμᾶσθαι θηρίων καὶ κτηνῶν φυσικαὶ ιδιότητες, ἀνθ' ὧν διὰ τὴν παρακοὴν τοῖς κτήνεσιν ὁμοιωθέντες, τῶν οἰκείων καὶ θεοσδότων ἀγαθῶν ἐκπεπτώκαμεν, κτηνώδεις ἐκ λογικῶν καὶ θηριώδεις γεγονότες ἐκ θείων.
- 10 Ὁ παράδεισος διπλὸς ἐστίν, αἰσθητὸς καὶ νοητὸς ἤγουν ὁ ἐν Ἐδέμ καὶ ὁ τῆς χάριτος· ἐστὶν οὖν ὁ τῆς Ἐδέμ τόπος ὑψηλὸς λίαν, ὡς εἶναι τρίτον ἔως οὐρανοῦ, καθὼς οἱ ἱστορήσαντες φάσκουσι, παντίοις φυτοῖς εὐωδιστατοῖς πεφυτευμένος ὑπὸ Θεοῦ· οὔτε οὖν τελείως ἐστὶν ἄφθαρτος, οὔτε πάντη φθαρτὸς μέσον φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας πεποιημένος, ὡς εἶναι ἀεὶ καὶ κατάκωμος τοῖς καρποῖς καὶ ἀνθοῦντα ἄνθη καὶ ὄμφακα καὶ ὄρμα ἔχων διηνεκῶς σηπόμενα γὰρ τὰ δένδρα καὶ οἱ τέλειοι καρποὶ καὶ εἰς γῆν ῥιπτόμενοι, χουῖς εὐώδης γίνονται καὶ οὐ φθορὰν ὄζουσιν ὡς τὰ τοῦ κόσμου φυτὰ· τοῦτο δὲ γίνεται ἐκ πολλῆς

1. Ψαλμ. 48, 21.

2. Γεν. 2, 8 ἔ.

- 5 Εἶναι τὸ ἴδιο νὰ εἶναι κανεῖς νεκρὸς καὶ ἀναίσθητος, καὶ τυφλὸς ὡς πρὸς τὸ νοῦ καὶ τυφλὸς σωματικά. Γιατὶ ὁ ἕνας στερήθηκε τὴ δύναμη τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐνέργειας, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν βλέπει, στερήθηκε τὸ θεῖο φῶς ποὺ κάνει τὸν νοῦ νὰ βλέπει καὶ νὰ βλέπεται ἀπὸ τὸν Θεό.
- 6 Δύναμη καὶ σοφία λίγοι τὰ λαμβάνουν καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ἡ πρώτη καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο μέτοχο τῶν θείων ἀγαθῶν, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀποκαλύπτει αὐτὰ. Τὸ νὰ τὰ λαμβάνει ὅμως κανεῖς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ μεταδίδει καὶ σὲ ἄλλους, αὐτὸ εἶναι θεῖο πραγματικὰ πράγμα καὶ πάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.
- 7 Εἶναι ἀληθινὸς ἱερὸς χῶρος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα ζωὴ ἡ καρδιὰ ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς καὶ ἐνεργεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα· γιατί ὅλα σ' αὐτὴν τελοῦται καὶ λέγονται πνευματικά. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀπέκτησε αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ, εἶναι λίθος γιὰ τίς ἄλλες ἀρετές, κατάλληλος γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τοῦ θείου ναοῦ, ὄχι ὅμως ναὸς καὶ ἱερουργὸς τοῦ Πνεύματος.
- 8 Ὁ ἄνθρωπος πλάσθηκε ἀφθαρτος χωρὶς φυσικοὺς χυμούς, καὶ τέτοιος ἐπίσης θ' ἀναστηθεῖ· δὲν πλάσθηκε ἀτρεπτος, οὔτε ἐπίσης τρεπτός· ἔχει τὴ δύναμη τῆς θελητικῆς ἕξεως νὰ τραπεῖ ἢ ὄχι· ἡ θέληση βέβαια δὲν παρέχει στὴ φύση ἀτρεψία ὀλοκληρωτικῆ· γιατί αὐτὴ εἶναι βραβεῖο τῆς μελλοντικῆς ἀτρεπτης θεώσεως.
- 9 Ἡ γένεση σχετίζεται μὲ τὴ φθορὰ τῆς σάρκας· τὸ νὰ τρώγει τὸ ζῶο, νὰ ἀποβάλλει περιττώματα, νὰ ἔχει ὁρμὲς γιὰ συνουσία καὶ νὰ κοιμᾶται εἶναι φυσικὲς ιδιότητες τῶν θηρίων καὶ τῶν κτηνῶν, μὲ τίς ὁποῖες, ἀφοῦ ἔξαιτίας τῆς παρακοῆς γίναμε ὅμοιοι μὲ τὰ κτήνη¹, ξεπέσαμε ἀπὸ τὰ δικά μας ἀγαθὰ ποὺ μᾶς δόθηκα ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ γίναμε ἔτσι ἀπὸ λογικοί, κτηνώδεις, καὶ ἀπὸ θεῖοι, θηριώδεις.
- 10 Ὁ παράδεισος εἶναι διπλός· αἰσθητὸς καὶ νοητός· δηλαδή ὁ τῆς Ἑδέμ, καὶ ὁ τῆς χάριτος. Ὁ παράδεισος τῆς Ἑδέμ εἶναι τόπος πολὺ ψηλός, μέχρι τὸν τρίτο οὐρανό, ὅπως λένε ὅσοι μᾶς τὰ διηγῆθηκαν αὐτὰ, φυτευμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ κάθε εἶδους φυτὰ εὐωδέστατα². Οὔτε λοιπὸν τελείως ἀφθαρτος εἶναι, οὔτε τελείως φθαρτός, ἀλλ εἶναι σὲ μιὰ κατάσταση ἀνάμεσα στὴ φθορὰ καὶ τὴν ἀφθαρσία, ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε καὶ γεμάτος ἀπὸ καρπούς, καὶ νὰ ἔχει διαρκῶς ἄνθη καὶ ἄγουρους καὶ ὠριμους καρπούς. Γιατί, ὅταν σαπίζουν τὰ δένδρα καὶ οἱ τέλειοι καρποὶ καὶ πέφτουν στὴ γῆ, γίνονται χῶμα εὐωδιαστό, καὶ δὲν μυρίζουν φθορὰ, ὅπως τὰ φυτὰ τοῦ κόσμου· καὶ αὐτὸ γίνεται ἀπὸ

περιουσίας και ἁγιασμοῦ τῆς αἰὲ περιπολαζούσης ἐκεῖσε χάριτος· ὁθεν διερχόμενος μέσον ὁ τοῦτον προσταχθεὶς ἀρδεύειν διηνεκῶς ὠκεανὸς ποταμὸς, ὁ ἐκπορευόμενος ἐξ αὐτοῦ και εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μεριζόμενος, τὸν χοῦν τε και τὰ φύλλα τὰ πεπτωκότα τοῖς Ἰνδικοῖς και Αἰθίοψιν καταρρέων, ἐπιφέρει και δίδωσι, και δεδεμένος ὢν, αἰὲ περὶ τὰς ἀρούρας αὐτῶν πλημμερεῖ ὁ Φυσὼν ὁμοῦ και ὁ Γεών, ἕως ἂν πάλιν ἐπιμερισθῶσιν, ὁ μὲν τὴν Λυδικήν, ὁ δὲ τὴν Αἰγυπτιακὴν χώραν ἐπάρδοντες.

11 Ῥευστή, εἴτ' οὖν φθαρτὴ ἢ κτίσις, φασίν, οὐ κατεσκευάσθη πρότερον, ὕστερον δὲ διαφθαρεῖσα και ὑποταγεῖσα τῇ ματαιότητι, κατὰ τὴν Γραφήν, ἤγουν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐχ ἐκοῦσα δέ, ἀλλὰ μὴ βουλομένη, διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ φθαρέντος Ἀδάμ. Ἀνακαινίσας δὲ τοῦτον και ἁγιάσας, κἂν φθαρτὸν φέρῃ σῶμα διὰ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν, και αὐτὴν ἀνεκαίνισε, μήπω φθορᾶς ἀπαλλάξας· φθορᾶς δὲ ἀπαλλαγὴν τῆς κτίσεως οἱ μὲν τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, οἱ δὲ τὴν παντελεῖ μετὰθεσιν τῶν αἰσθητῶν λέγουσιν εἶναι. Ἔθος γὰρ τῇ Γραφῇ ἀπλῶς περὶ τῶν τέως ἀπόρων ποιεῖν τὴν κατάφασιν και ἀπεριέργως.

12 Οἱ τὴν χάριν δεχόμενοι ὡς οἱ περὶ τὴν σύλληψιν και ἐγκυμονοῦντες τῷ πνεύματι, ἢ διὰ πτωμάτων τὸ θεῖον ἀποβάλλουσι σπέρμα, ἢ κηρεύοντες ἐκ Θεοῦ τῇ τοῦ ἐχθροῦ κοινωνία, ἐνδομυχοῦντος αὐτοῖς· και ἢ μὲν ἀποβολὴ τῆς χάριτος δι' ἐνεργείας παθῶν, ἢ δὲ παντελῆς στέρησις διὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων γίνεται προᾶξιν· ψυχὴ γὰρ φιλοπαθῆς και φιλάμαρτος, ὕστερημένη και ἀποβαλλομένη τὴν χάριν και κηρεύουσα, παθῶν, ἵνα μὴ εἴπω δαιμόνων, κατοικητήριον ἔσται νῦν και ἐν τῷ μέλλοντι.

13 Ἰλαρόν και ἡμερον οὐ ποιεῖ τὸν θυμόν, ὡς ἡ ἀνδρεία και τὸ ἔλεος· ἢ μὲν τοὺς ἔξω, ἢ δὲ τοὺς ἔσω καθάπερ ἐλεπόλεις συντριβουσα.

14 Πολλοὶ τὰς ἐντολὰς ἐργαζόμενοι δοκοῦσιν ὀδεύειν, οἱ και μήπως τὴν πόλιν φθάσαντες ἔξωθεν μένουσι. Τὰς γὰρ διεξόδους τῶν βασιλικῶν εὐθειῶν, τοῦτέστι τὰς ἀγχιθύρους τῶν ἀρετῶν κακίας, λεληθό-

τὴν ὑπεραφθονία καὶ τὸν ἀγιασμὸ τῆς χάριτος ποὺ εἶναι πάντοτε ἐκεῖ διασκορπισμένη· γι' αὐτὸ ὁ ὠκεανὸς ποταμὸς ποὺ διέρχεται ἀπὸ τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ διατάχθηκε νὰ τὸν ποτίζει διαρκῶς, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ διαμοιράζεται σὲ τέσσερις ἀρχές, παρασύροντας τὸ χῶμα καὶ τὰ φύλλα ποὺ πέφτουν, τὰ μεταφέρει καὶ τὰ ἐναποθέτει στὴν περιοχὴ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Αἰθιοπῶν, καὶ ἐνούμενοι ἐκεῖ οἱ δύο ἀπὸ αὐτούς, ὁ Φυσῶν καὶ ὁ Γεῶν³, πλημμυρίζουν συχνὰ τὴν περιοχὴ, μέχρι πού, ἀφοῦ χωρισθοῦν καὶ πάλι, ποτίζουν ὁ ἓνας τὴ Λυβικὴ, καὶ ὁ ἄλλος τὴν Αἰγυπτιακὴ χώρα.

- 11 Λένε, ὅτι ἡ κτίση δὲν κατασκευάσθηκε στὴν ἀρχὴ ρευστῆ, δηλαδὴ φθαρτῆ, ἀλλ' ὕστερα ἔγινε τέτοια, ὅταν διαφθάρθηκε καὶ ὑποτάχθηκε, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, στὴ ματαιότητά⁴, δηλαδὴ στὸν ἄνθρωπο, ὄχι μὲ τὴ θέλησή της, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἐξαιτίας ἐκείνου ποὺ τὴν ὑπέταξε, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅμως τῆς ἀνακαίνισης τοῦ Ἀδάμ ποὺ εἶχε φθαρεῖ. Τὸν ἀνακαίνισε λοιπὸν καὶ τὸν ἀγίασε, ἂν βέβαια φέρει φθαρτὸ σῶμα ἐξαιτίας τῆς πρόσκαιρης ζωῆς, ποὺ καὶ αὐτὴν τὴν ἀνακαίνισε, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ φθορά· ἀπαλλαγὴ τῆς κτίσεως ἀπὸ τὴ φθορὰ ἄλλοι λένε ὅτι εἶναι ἡ μεταβολὴ αὐτῆς πρὸς τὸ καλύτερο, καὶ ἄλλοι ἡ πλήρης ἀλλαγὴ τῶν αἰσθητῶν. Γιατί συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ βεβαιώνει τὰ δύσκολα θέματα μὲ τρόπο ἀπλὸ καὶ λιτό.
- 12 Ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται τὴ χάρη, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ συλλαμβάνουν καὶ διατρέχουν κινδύνους κατὰ τὸ πνεῦμα, ἢ μὲ πτώσεις ἀποβάλλουν τὸ θεῖο σπέρμα, ἢ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῆς ἐπικοινωνίας τους μὲ τὸν ἐχθρό, ποὺ εἶναι κρυμμένος μέσα τους. Ἡ ἀποβολὴ λοιπὸν τῆς χάριτος γίνεται ἐξαιτίας τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν, ἐνῶ ἡ πλήρης στέρηση αὐτῆς γίνεται ἐξαιτίας τῆς διάπραξης τῶν ἁμαρτημάτων· γιατί ψυχῇ ποὺ ἀγαπᾷ τὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία, ἔχοντας στερηθεῖ καὶ ἀποβάλλει τὴ χάρη καὶ ὄντας μόνη καὶ ἀπογυμνωμένη ἀπὸ αὐτὴν, θὰ γίνεи παθῶν, γιὰ νὰ μὴ πῶ δαιμόνων, κατοικητήριον καὶ τώρα καὶ στὸ μέλλον.
- 13 Τίποτε ἄλλο δὲν μεταβάλλει τὸν θυμὸ σὲ ἰλαρότητα καὶ ἡμερότητα, ὅσο ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ εὐσπλαχνία· ἡ πρώτη συντρίβει σὰν πολιορκητικὴ μηχανὴ τοὺς ἔξω ἐχθρούς, ἐνῶ ἡ ἄλλη τοὺς ἐσωτερικούς.
- 14 Πολλοὶ ἐκτελώνοντας τὶς ἐντολές νομίζουν ὅτι βαδίζουν πρὸς τὴν πόλη, μὴ φθάνοντας ὅμως σ' αὐτήν, μένουν ἔξω. Γιατί, ἀκολουθώντας χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν τὰ δρομάκια ποὺ ὀδηγοῦν ἔψω ἀπὸ τοὺς

τως ἄραντες, ἀνοήτως πορεύονται. Οὔτε γὰρ ἔλλειψιν, οὔτε ὑπερβολήν, ἀλλὰ καὶ σκοπὸν θεάρεστον καὶ τὸ θεῖον μόνον ζητοῦσαι αἱ ἐντολαὶ δέονται θέλημα. Εἰ δὲ μὴ, μάτην ὁ σκοπὸς, εὐθείας κατὰ τὴν Γραφήν μὴ ποιεῖν τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ· παντὶ γὰρ ἔργῳ ὁ σκοπὸς ζητεῖται τοῦ πράγματος.

15 Ἐν ὁδῷ, τοῦτέστι δι' ἐντολῶν ἐν καρδίᾳ ζῆτει τὸν Κύριον. Ὅταν γὰρ ἀκούσης τὸν Ἰωάννην βοῶντα καὶ προστάσσοντα πᾶσι τὰς ὁδοὺς ἐτοιμάσαι καὶ τὰς τρίβους εὐθείας ποιεῖν κελεύοντα, τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς καρδίας καὶ τὰς πράξεις εἶναι νόμισον. Ἀδύνατον γὰρ ὁδὸν εὐθεϊαν τῶν ἐντολῶν ποιῆσαι καὶ πράξιν ἀνεύθυνον, εἰ μὴ καρδιακῆ εὐθύτητι.

16 Ῥάβδον καὶ βακτηρίαν ὅταν ἀκούσης τῆς Γραφῆς λεγούσης, κατὰ μὲν τὸν προφητικὸν λόγον τὴν κρίσιν καὶ τὴν πρόνοιαν εἶναι νόμισον, κατὰ δὲ τὸν ἠθικὸν λόγον τὴν ψαλμωδίαν καὶ προσευχήν. Κρινόμενοι γὰρ ὑπὸ Κυρίου τῆ ῥάβδῳ τῆς παιδείας πρὸς ἐπιστροφὴν παιδευόμεθα, παιδεύοντες δὲ τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν τῆ ῥάβδῳ τῆς ἀνδρικής ψαλμωδίας, τῆ προσευχῆ στηριζόμεθα. Ἐχοντες οὖν τὴν ῥάβδον καὶ τὴν βακτηρίαν ἐν χειρὶ πράξεως νοός, μὴ παυσώμεθα παιδεύοντες καὶ παιδεύεσθαι, ἄχρις ἂν ὑπὸ τὴν πρόνοιαν ὀλικῶς γενώμεθα, τὴν κρίσιν ἐκφυγόντες τὴν νῦν καὶ τὴν μέλλουσαν.

17 Ἴδιον τῶν ἐντολῶν τὸ προτιμᾶν αἰεὶ τὴν περιεκτικὴν ἐντολήν, τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην τὴν λέγουσαν· «μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου διαπαντός»· δι' ἧς γὰρ ἀπώλοντο διὰ ταύτης καὶ φυλαχθῆναι δύνανται· λήθη γὰρ τὴν θεῖαν ἐξ ἀρχῆς μνήμην ἀπώλεσε, τὰς ἐντολὰς ἀμαυρώσασα, καὶ οὕτω γυμνὸν ἐκ παντός ἀγαθοῦ τὸν ἄνθρωπον ἔδειξεν.

18 Ἐν δυσὶν ἐντολαῖς οἱ ἀγωνισταὶ πάλιν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα ἔρχονται, δι' ὑπακοῆς καὶ νηστείας. Ἐκ γὰρ τῶν ἐναντίων τούτων ἡ κακία πᾶσα τῷ γένει τῶν βροτῶν ἐπεισηλθε· καὶ οἱ μὲν δι' ὑπακοῆς τὰς ἐντολὰς φυλάττοντες πρὸς τὸν Θεὸν ἐπανέρχονται συντομώτερον, οἱ δὲ διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς βραδύτερον· Καὶ ἡ μὲν ὑπακοὴ τοῖς

5. Ἦσ. 40, 3. καὶ Μάρκ. 1, 3.

8. Α' Κορ. 11, 32.

6. Ματθ. 3, 3.

9. Τωβίτ 4, 5.

7. Ψαλμ. 22, 4.

εὐθεῖς βασιλικούς δρόμους, δηλαδή τις κακίες πού στέκονται δίπλα στίς ἀρετές, βαδίζουν ἀνόητα. Γιατί οἱ ἐντολές δέν θέλουν οὔτε ἔλλειψη, οὔτε ὑπερβολή, ἀλλά θέλουν σκοπὸ θεάρεστο καὶ ζητοῦν μόνο τὸ θεῖο θέλημα. Ἀλλιῶς ὁ σκοπὸς εἶναι ἀνώφελος, ὅταν δέν κάνει, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, εὐθεῖς τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ· γιατί σέ κάθε ἔργο ἐπιζητεῖται ὁ σκοπὸς τοῦ πράγματος.

15 Στὴν ὁδὸ, δηλαδή μέσα στὴν καρδιά νὰ ζητᾶς τὸν Κύριο μὲ τις ἐντολές. Γιατί, ὅταν ἀκούσεις τὸν Ἰωάννη νὰ φωνάζει καὶ νὰ προστάζει ὅλους νὰ ἐτοιμάσουν τις ὁδοὺς καὶ νὰ δίνει ἐντολὴ νὰ κάνουν εὐθεῖς τοὺς δρόμους⁶, θεώρισε ὅτι ἐννοεῖ τις ἐντολές, τις καρδιές καὶ τις πράξεις. Γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ κάνει κανεὶς τὴν ὁδὸ τῶν ἐντολῶν εὐθεία καὶ τὴν πράξη ἀπαλαγμένη ἀπὸ κατηγορία, ἂν δέν ἔχει εὐθύτητα καρδιάς.

16 Ὅταν ἀκούσεις τὴ Γραφή νὰ λέγει, «ράβδο καὶ βακτηρία»⁷, σύμφωνα μὲ τὸν προφητικὸ λόγο νὰ θεωρήσεις ὅτι ἐννοεῖ τὴν κρίση καὶ τὴν πρόνοια, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν ἠθικὸ λόγο τὴν ψαλμωδία καὶ τὴν προσευχή. Γιατί λέγει, «ὅταν κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, παιδεύομαστε»⁸ μὲ τὴ ράβδο τῆς παιδείας νὰ ἐπιστρέψουμε κοντά του, ἐνῶ ὅταν ἔμεῖς παιδεύουμε ἐκείνους πού ἐπιπαραστατοῦν ἐναντίον μας μὲ τὴ ράβδο τῆς ἀνδρείας ψαλμωδίας, στηριζόμαστε μὲ τὴν προσευχή. Ἐχοντας λοιπὸν τὴ ράβδο καὶ τὴ βακτηρία στὰ χέρια τῆς πράξεως τοῦ νοῦ, ἅς μὴ σταματήσουμε νὰ παιδεύουμε καὶ νὰ παιδεύομαστε, μέχρι πού νὰ βρεθοῦμε τελείως κάτω ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ξεφύγομε τὴν κρίση τῆ σημερινῆ καὶ τῆ μέλλουσα.

17 Γνώρισμα τῶν ἐντολῶν εἶναι τὸ προτιμᾶ κανεὶς τὴν περιεκτικὴ ἐντολή, τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, πού λέγει· «νὰ θυμᾶσαι πάντοτε τὸν Κύριο τὸν Θεό σου»⁹· γιατί μὲ ἐκείνη πού ὀδηγήθηκαν στὴν ἀπώλεια, μὲ αὐτὴ μποροῦν καὶ νὰ φυλαχθοῦν ἢ λησμοσύνη δηλαδή ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αἰτία τῆς ἀπώλειας τῆς θείας μνήμης, ἀφοῦ ἀμαύρωσε τις ἐντολές, καὶ ἔτσι παρουσίασε τὸν ἄνθρωπο γυμνὸ ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ.

18 Μὲ δύο ἐντολές οἱ ἀγωνιστὲς ἐπιστρέφουν πάλι στὸ ἀρχικὸ ἀξίωμα, μὲ τὴν ὑπακοή καὶ τὴ νηστεία. Γιατί μὲ τὰ ἀντίθετα αὐτῶν ὅλη ἡ κακία εἰσῆλθε στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἐκεῖνοι βέβαια πού φυλάγουν τις ἐντολές μὲ ὑπακοή, ἐπιστρέφουν στὸν Θεὸ συντομώτερα, ἐνῶ ὅσοι τις φυλάγουν μὲ νηστεία καὶ προσευχή, ἀργότερα. Καὶ ἡ ὑπακοή βέβαια εἶναι κατάλληλη γιὰ τοὺς ἀρχάριους, ἐνῶ ἡ νηστεία

ἀρχομένοις ἀρμόδιος, ἢ δὲ νηστεία τοῖς μέσοις καὶ γνωστικοῖς καὶ ἀνδρείοις. Τὸ γὰρ τηρῆσαι τὴν διὰ τῶν ἐντολῶν ὑπακοὴν τῷ Θεῷ ἀνόθευτον, λίαν ἐστὶν ὀλίγοις καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνδρείοις ἐπίμοχθον.

19 Νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐστίν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὁ ἐν καρδία ἐνεργῶν καὶ λαλῶν, ὥσπερ καὶ τοῦ γράμματος, ὁ ἐν σαρκὶ ἐνεργούμενος. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐλευθεροῖ τὸν νοῦν ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, οὗτος δὲ λεληθότως φαρισαῖον ἐργάζεται, σωματικῶς τὸν νόμον ποιῶν καὶ νοῶν καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι τὰς ἐντολάς ἐργαζόμενος.

20 Τὴν πασῶν τῶν ἐντολῶν σύνθεσιν, συναρμολογουμένην καὶ συμβιβαζομένην ἐν πνεύματι, ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι τέλειον ἢ ἀτελεῆ κατὰ τὴν προκοπὴν γινόμενον· καὶ τὰς ἐντολάς ὡς σῶμα, τὰς δ' ἀρετάς, ὡς ποιότητων ἕξεις, ὅστ' αὖ, τὴν δὲ χάριν, ὡς ψυχὴν ζῶσαν καὶ κινουμένην καὶ ἐνεργοῦσαν, ὡς σῶμα, τὰς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείας. Ἀμέλεια γὰρ καὶ σπουδὴ πρὸς τὰς μεθελικιώσεις Χριστοῦ, νήπιον ἢ τέλειον δείκνυσι, νῦν τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

21 Ὁ τὸ σῶμα τῶν ἐντολῶν αὐξάναι θέλων, τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα τῆς μητρικῆς χάριτος ἐπιποθεῖν σπουδαζέτω· ἐκεῖθεν γὰρ γαλουχοτροφεῖται πᾶς ὁ τὴν ἐν Χριστῷ ζητῶν καὶ θέλων αὐξήσειν αὐξηθῆναι. Γάλα μὲν πρὸς αὐξήσειν ἢ σοφία ἐκ τῶν αὐτῆς μαστῶν τὴν θέρμην δίδωσι· μέλι δὲ τροφῆς τοῖς τελείοις τὴν ἑαυτῆς εὐφροσύνην πρὸς κάθαρσιν· «μέλι», φησί, «καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου»· γάλα μὲν τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν, μέλι δὲ τὴν καθαρτικὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν ὁ Σολομὼν ἔφησεν. Ὁ δὲ μέγας Ἀπόστολος, τὴν διαφορὰν τῶν ἐνεργειῶν αἰνιττόμενος, ἔλεγεν· «ὡς νηπίους γάλα ὑμᾶς ἐπότισα καὶ οὐ βρωμα».

22 Λόγους ἐντολῶν, ὁ χωρὶς ἐντολῶν ἐπιζητῶν, καὶ διὰ μαθήσεως ἢ ἀναγνώσεως ἐπιποθῶν εὐρεῖν, ὁμοίος ἐστὶ τῷ σκιᾶν ἀντὶ ἀληθείας φανταζομένῳ. Οἱ λόγοι γὰρ τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς τῆς ἀληθείας μετόχοις μετέχονται, οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἀμέτοχοι καὶ ἀμύητοι λόγους ἐπιζητοῦντες, τοὺς ἐκ τῆς μωρανθείσης σοφίας εὐρίσκουσι, οὓς καὶ ψυχι-

10. Ρωμ. 8, 2.

11. Μαθθ. 23, 5.

12. Πρβλ. Ἐφ. 4, 16.

13. Α' Πέτρο. 2, 2.

14. Ἔσμη Ἄσμη 4, 11.

15. Α' Κορ. 3, 2.

για τούς ἐνδιάμεσους καὶ τούς γνωστικούς καὶ ἀνδρείους. Γιατὶ τὸ νὰ τηρήσει κανεὶς τὴν ὑπακοή στὸν Θεὸ ἀνόθευτη μέσω τῶν ἐντολῶν, εἶναι κατόρθωμα γιὰ πολὺ λίγους καὶ πολὺ κοπιαστικὸ καὶ γι' αὐτοὺς ἄκόμα τούς ἀνδρείους.

19 Νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖ καὶ ὁμιλεῖ μέσα στὴν καρδιά, ὅπως καὶ τοῦ γραμμα-
τος, ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ στὴ σάρκα. Γιατὶ ἐκεῖνος ἐλευθερώνει τὸν νοῦ ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου¹⁰, ἐνῶ αὐτὸς ἀνεπαίσθητα τὸν κάνει φαρισαῖο, συνηθίζοντάς τον νὰ ἐκτελεῖ καὶ νὰ νοεῖ τὸν νόμο σωματικῶς καὶ νὰ ἐργάζεται τις ἐντολές πρὸς τὸ θεαθῆναι¹¹.

20 Τῇ σύνθεσῃ ὅλων τῶν ἐντολῶν, συναρμολογημένη καὶ συνδεδεμέ-
νη διὰ τοῦ Πνεύματος¹², τὴν παρομοιάζουν μὲ ἄνθρωπο, ποὺ ἔγινε, σύμφωνα μὲ τὴν προκοπή του, τέλειος ἢ ἀτελής· ἐπίσης τις ἐντολές τις παρομοιάζουν μὲ σῶμα, τις ἀρετές, σὰν ἰδιότητες ποιότητων, μὲ ὅσα, ἐνῶ τὴ χάρη, σὰν ψυχὴ ζωντανή, ποὺ κινεῖται καὶ ἐνεργεῖ τις ἐκτελέ-
σεις τῶν ἐντολῶν, τὴν παρομοιάζουν μὲ σῶμα. Γιατὶ ἡ ἀμέλεια ἢ ἡ φροντίδα πρὸς κατόρθωση τῶν διαφόρων κατὰ Χριστὸν σταδίων τῆς ἀρετῆς, ἀναδεικνύει τὸν ἄνθρωπο νήπιο ἢ τέλειο, καὶ στὴ ζωὴ αὐτῆ, καὶ στὴ μελλοντική.

21 Ἐκεῖνος ποὺ θέλει ν' αὐξάνει τὸ σῶμα τῶν ἐντολῶν, ἄς φροντίζει νὰ ἔχει ὡς πόθο του τὸ λογικὸ καὶ ἄδολο γάλα¹³ τῆς ὡς μητέρας χάρι-
τος· γιατί ἀπὸ ἐκεῖ τρέφεται σὰν μὲ γάλα ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ καὶ θέλει νὰ ἐπιτύχει τὴν σὺν ὄνομα τοῦ Χριστοῦ αὐξηση. Ὡς γάλα πρὸς αὐξηση ἢ θεία σοφία δίνει τὴ θερμὴ τῶν μαστῶν της· ὡς μέλι γιὰ τροφή τῶν τε-
λείων καὶ καθαρῶς τους δίνει τὴν εὐφροσύνη της· γιατί λέγει «μέλι καὶ γάλα ὑπάρχει στὴ γλῶσσα σου»¹⁴. γάλα ὀνόμασε ὁ Σολομών τὴ
θεραπευτικὴ καὶ αὐξητικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ μέλι τὴν καθα-
ρικὴ δύναμή του. Ὁ μέγας πάλι Ἀπόστολος, ὑπονοώντας τὴ διαφορὰ
τῶν ἐνεργειῶν, ἔλεγε· «σὰν νήπια ὡς πρὸς τὴν πίστη σὰς πότισα γάλα
καὶ ὄχι τροφή στερεή»¹⁵.

22 Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ νὰ γνωρίσει τούς λόγους τῶν ἐντολῶν, χωρὶς
τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ πετύχει αὐτὸ μὲ τὴ
μάθηση καὶ τὴν ἀνάγνωση, μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ φαντάζεται τὴ
σκιά ὡς ἀλήθεια. Γιατὶ οἱ λόγοι τῆς ἀλήθειας μετέχονται ἀπὸ ἐκείνους
ποὺ εἶναι μέτοχοι τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀμέτοχοι τῆς
ἀλήθειας καὶ ἀμήττοι καὶ ζητοῦν νὰ βροῦν τούς λόγους τῶν ἐντολῶν,

κούς ἐκάλεσεν ὁ Ἀπόστολος, Πνεῦμα μὴ ἔχοντας, κὰν τῇ ἀληθείᾳ σεμνύνωνται.

- 23 Ὡσπερ ὁ αἰσθητὸς ὀφθαλμὸς εἰς τὸ γράμμα ἀφορᾷ καὶ ἐκ τοῦ γράμματος λαμβάνει τὰ αἰσθητὰ νοήματα, οὕτως ὁ νοῦς, ὅταν καθαρῇ καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέλθῃ ἀξίωμα, εἰς Θεὸν ὁρᾷ καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει τὰ θεῖα νοήματα. Καὶ ἀντὶ μὲν δίβλου ἔχει τὸ Πνεῦμα, ἀντὶ δὲ καλάμου τὴν διάνοιαν καὶ τὴν γλῶσσαν· «ἡ γλῶσσά μου», φησί, «κάλαμος». τὸ φῶς δὲ ἀντὶ μέλανος Ἐμβάπτων οὖν τὴν διάνοιαν ἐν τῷ φωτὶ καὶ φῶς ἀποτελῶν, διαγράφει τοὺς λόγους ἐν Πνεύματι ἐν ταῖς τῶν ἀκουόντων καθαραῖς καρδίαις· τότε γινώσκει τὸ εἰρημένον, πῶς ἔσονται οἱ πιστοὶ διδακτοὶ Θεῶ, καὶ πῶς διδάσκει Θεὸς ἄνθρωπον γνῶσιν, κατὰ τὴν προφητείαν, ἐν πνεύματι.
- 24 Νόμον ἐντολῶν τὴν καρδιακῶς ἐνεργουμένην πίστιν ἄμεσον εἶναι νόμισον· δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα ἐντολὴ πηγάζει καὶ ἐνεργεῖ τὸν τῶν ψυχῶν φωτισμόν, ὧν οἱ καρποὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ ἐνεργουμένης πίστεως εἰσιν ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ τέλος ἡ θεοδώρητος ταπείνωσις, ἡ τῆς ἀγάπης ἀρχὴ καὶ κραταίωμα.
- 25 Δόξα τῶν ὄντων ἀψευδῆς ἡ ὄρατῶν καὶ ἀοράτων ἐστὶ γνῶσις ἀληθῆς· ὄρατῶν μὲν τῶν αἰσθητῶν, ἀοράτων δὲ τῶν νοητῶν καὶ λογικῶν καὶ νοερῶν καὶ θείων.
- 26 Ὅρος ὀρθοδοξίας ἐστὶ τὰ δύο τῆς πίστεως δόγματα ἐκ καθαρότητος ἰδεῖν καὶ γνῶναι ἐξ αὐτοῦ, τὴν τριάδα, λέγω, καὶ δυάδα. Τὴν μὲν τριάδα ἐν μονάδι ἀσυγχύτως καὶ ἀτμήτως θεωρεῖν καὶ γινώσκειν, τὴν δὲ δυάδα τῶν Χριστοῦ φύσεων ἐν μιᾷ ὑποστάσει· τοῦτέστιν ἓνα Υἱὸν καὶ πρὸ σαρκώσεως καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν ἐν δύο φύσεσιν ὁμολογεῖν καὶ εἰδέναι, ἐν δύο θελήσεσι θεϊκῆς τε καὶ ἀνθρωπίνης ἀσυγχύτως δοξαζόμενον.
- 27 Γέννησιν καὶ ἀγεννησίαν καὶ ἐκπόρευσιν τὰς τρεῖς ἀκινήτους καὶ ἀμεταβλήτους ιδιότητας τῆς παναγίας Τριάδος δέον ὁμολογεῖν εὐσεβῶς. Πατὴρ μὲν ἀγεννήτου καὶ ἀνάρχου· Υἱοῦ δὲ γεννητοῦ καὶ συνανάρχου· Πνεύματος δὲ ἀγίου ἐκπορευτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Υἱοῦ (καθὼς φησιν ὁ Δαμασκηνός) καὶ συναιδίου διδόμενον.
- 28 Μόνῃ ἢ ἐν χάριτι πίστις ἤρκει πρὸς σωτηρίαν, διὰ τῶν ἐντολῶν

16. Α' Κορ. 1, 20.

19. Ἦσ. 44, 13. Ἰω. 6, 45.

17. Ἰούδα 19.

20. Ψαλμ. 93, 10.

18. Ψαλμ. 44, 2.

βρίσκουν τούς λόγους τῆς μωρῆς σοφίας τοῦ κόσμου¹⁶, τούς ὁποίους ὁ Ἄποστολος ὀνόμασε ψυχικούς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος¹⁷, ἔστω κι ἂν καυχῶνται ὅτι κατέχουν τὴν ἀλήθεια.

- 23 Ὅπως ἀκριβῶς ὁ αἰσθητὸς ὀφθαλμὸς βλέπει τὰ γράμματα καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα λαμβάνει τὰ αἰσθητὰ νοήματα, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ὅταν καθαρισθεῖ καὶ ἐπιστρέψει στὸ ἀρχικὸ ἀξίωμα του, βλέπει στὸν Θεὸ καὶ ἀπὸ αὐτὸν λαμβάνει τὰ θεῖα νοήματα. Καὶ ἀντὶ γιὰ βιβλίο ἔχει τὸ Πνεῦμα, ἀντὶ γιὰ γραφίδα τὴ διάνοια καὶ τὴ γλῶσσα, γιὰτι λέγει, «ἡ γλῶσσα μου εἶναι γραφίδα»¹⁸, καὶ τὸ φῶς ἀντὶ γιὰ μελάνι. Βυθίζοντας λοιπὸν τὴ διάνοια μέσα στὸ φῶς καὶ γινόμενος κι αὐτὸς φῶς, γράφει τούς λόγους τοῦ Πνεύματος στὶς καθαρὲς καρδιὲς τῶν ἀκροατῶν· τότε γνωρίζει ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθεῖ, πῶς δηλαδὴ οἱ πιστοὶ θὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ¹⁹, καὶ πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν προφητεία, ὁ Θεὸς διδάσκει στὸν ἄνθρωπο τὴ γνώση μέσω τοῦ Πνεύματος²⁰.
- 24 Νόμο τῶν ἐντολῶν θεώρησε τὴν ἄμεση πίστη ποῦ ἐνεργεῖται μέσα στὴν καρδιά· γιὰτι ἀπὸ αὐτὴν πηγάζει κάθε ἐντολὴ καὶ ἐνεργεῖ τὸν φωτισμὸ τῶν ψυχῶν, τῶν ὁποίων οἱ καρποὶ τῆς ἀληθινῆς καὶ ἔμπρακτης πίστεως εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ τέλος ἡ θεοδώρητη ταπεινώση, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀγάπης καὶ ἡ δύναμη.
- 25 Ἄλάνθαστη ἀντίληψη γιὰ τὰ ὄντα εἶναι ἡ ἀληθινὴ γνώση τῶν ὄρατῶν καὶ ἀοράτων· ὄρατῶν βέβαια τῶν αἰσθητῶν, ἐνῶ ἀοράτων τῶν νοητῶν καὶ λογικῶν καὶ νοερῶν καὶ θείων.
- 26 Βάση τῆς ὀρθοδοξίας εἶναι νὰ δεῖ καὶ νὰ γνωρίσει κανεὶς μὲ καθαρότητα τὰ δύο δόγματα τῆς πίστεως, ἐννοῶ τὴν τριάδα καὶ τὴ δυάδα. Τὴν Τριάδα νὰ τὴν θεωρεῖ καὶ νὰ τὴ γνωρίζει ὡς Μονάδα κατὰ τρόπο ἀσύγχυτο καὶ ἀδιαίρετο, ἐνῶ τὴ δυάδα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ σὲ μία ὑπόσταση· δηλαδὴ νὰ ὁμολογεῖ καὶ νὰ γνωρίζει ἓνα Υἱὸ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ σάρκωση καὶ μετὰ τὴ σάρκωση, σὲ δύο φύσεις, δοξαζόμενος μὲ δύο θελήσεις ἀσύγχυτες, τὴ θεϊκὴ καὶ τὴν ἀνθρώπινη.
- 27 Πρέπει νὰ ὁμολογοῦμε μὲ εὐσέβεια τὴ γέννηση, τὴν ἀγεννησία καὶ τὴν ἐκπόρευση, τὶς τρεῖς ἀκίνητες καὶ ἀμετάβλητες ιδιότητες τῆς παναγίας Τριάδος. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος καὶ ἀναρχος· ὁ Υἱὸς γεννητὸς καὶ συνἀναρχος· καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ δίδεται στὸν κόσμον μέσω τοῦ συναϊδίου Υἱοῦ (ὅπως λέγει ὁ Δαμασκηνός).
- 28 Θὰ ἐπαρκοῦσε γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ μόνο ἢ μέσω τῆς χάριτος

ἐνεργουμένη τῷ πνεύματι, εἰ ἐφυλάξαμεν καὶ μὴ τὴν νεκρὰν καὶ ἀνανέργητον τῆς ζωῆς καὶ ἐνεργουμένης ἐν Χριστῷ προτιμήσαντες. Ἀρκεῖ γὰρ τῷ πιστῷ ἡ μόρφωσις καὶ ζωὴ τῆς ἐν Χριστῷ ἐνεργουμένης πίστεως· πίστιν γὰρ ἐν λόγῳ τὴν νεκρὰν καὶ ἀναίσθητον ἢ ἄγνοια, καὶ οὐ τὴν ἐν χάριτι πίστιν, τοῖς εὐσεβέσι νῦν ἐδίδαξεν.

29 Ἀπλῆ μονὰς ἡ Τριάς, ἐπειδὴ ἄποιος καὶ ἀσύνθετος· Τριάς ἐν μονάδι· τρισυπόστατος γὰρ ὁ Θεός, ἀσύγχυτον ἔχων τὴν εἰς ἄλληλα περιχώρησιν ὀλικῶς.

30 Τριαδικῶς ἐν παντὶ ὁ Θεὸς γινώσκεται τε καὶ λέγεται· ἀπερίγραπτος γὰρ πάντων γὰρ ἐστὶ συνοχεὺς καὶ προνοητής, διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι. Καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἐκτὸς ἢ χωρὶς τῶν ἄλλων, λεγόμενος καὶ νοούμενος, ὅπου δ' ἂν ὀνομάζηται.

31 Ὡσπερ ἐν ἀνθρώπῳ νοῦς καὶ λόγος καὶ πνεῦμα, καὶ οὔτε νοῦς χωρὶς λόγου, οὔτε λόγος ἄνευ πνεύματος, καὶ ἐν ἀλλήλοις ὄντα καὶ καθ' ἑαυτά, νοῦς γὰρ διὰ τοῦ λόγου λαλεῖ καὶ λόγος διὰ τοῦ πνεύματος φανεροῦται, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο ἀμυδρὰν εἰκόνα φέρει τῆς ἀνωλύμου καὶ ἀρχετύπου Τριάδος ὁ ἄνθρωπος, τὸ κατ' εἰκόνα τέως καὶ περὶ τούτου δηλῶν.

32 Νοῦς μὲν γὰρ ὁ Πατήρ, Λόγος δὲ ὁ Υἱός, Πνεῦμα δὲ ἅγιον ἀληθῶς τὸ πνεῦμα οἱ θεοφόροι Πατέρες παραδειγματικῶς διδάσκουσι, τὴν ὑπερούσιον ἀγίαν καὶ ὑπερφυῆ δογματίζοντες Τριάδα, τὸν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἡμῖν πίστιν ἀληθινὴν καὶ ἄγκυραν ἐλπίδος καταλιπόντες· Τὸ γὰρ γινώσκειν ἕνα Θεόν, κατὰ τὴν Γραφήν, ρίζα ἀθανασίας, καὶ εἰδέναι τὸ κράτος τῆς τρισυποστάτου μονάδος ὀλόκληρος δικαιοσύνη· ἢ πάλιν, δέον τὸ εὐαγγελικῶς εἰρημένον οὔτω νοεῖν· αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν δυοῖ φύσεσιν καὶ θελήσεσιν.

33 Αἱ κολάσεις διάφοροί εἰσιν, ὥσπερ καὶ αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀμοιβαί· ὑπὸ τὸν ἄδην δὲ εἰσὶν, κατὰ τὴν Γραφήν τὴν φάσκουσαν· «εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ ζοφεράν, εἰς γῆν σκότους αἰωνίου», ἔνθα ἁμαρτωλοὶ

πίστη, πού ενεργείται με τις ἐντολές με τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος, ἂν τις εἶχαμε φυλάξει καὶ δὲν προτιμούσαμε τὴ νεκρὴ καὶ ἀνανέργητη πίστη, ἀντὶ τῆς ζωντανῆς καὶ ἔμπρακτης στοῦ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πίστεως. Γιατὶ ἀρκεῖ στὸν πιστὸ ἡ μορφοποίηση καὶ ζωὴ τῆς στοῦ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἔμπρακτης πίστεως· γιατί ἡ ἀγνοία δίδαξε τώρα στοὺς εὐσεβεῖς τὴν πίστη στοὺς λόγους, πού εἶναι νεκρὴ καὶ ἀναίσθητη, καὶ ὄχι τὴν πίστη πού πηγάζει ἀπὸ τὴ χάρη.

29 Ἡ Τριάδα εἶναι ἀπλή μονάδα, ἐπειδὴ εἶναι ἄποιος καὶ ἀσύνθετη· εἶναι Τριάδα σὲ μονάδα· γιατί ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος, ἔχοντας ἀσύγχυτη τὴν πλήρη περιχώρηση τῆς μιᾶς ὑποστάσεως στὴν ἄλλη.

30 Ὁ Θεὸς ὡς πρὸς ὅλα γνωρίζεται καὶ λέγεται με τριαδικὸ τρόπο· γιατί εἶναι ἀπεριόριστος· συγκρατεῖ καὶ προνοεῖ γιὰ ὅλα διὰ τοῦ Υἱοῦ με τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ κανένα ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς Τριάδος δὲν λέγεται καὶ δὲν νοεῖται ἔξω ἀπὸ τὰ ἄλλα ἢ χωρὶς τὰ ἄλλα, ὅπου κι ἂν ἀναφέρεται.

31 Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὸν ἄνθρωπο, στὸν ὁποῖο ὑπάρχει νοῦς καὶ λόγος καὶ πνεῦμα, καὶ δὲν νοεῖται οὔτε νοῦς χωρὶς λόγο, οὔτε λόγος χωρὶς πνεῦμα, καὶ ὑπάρχουν τὸ ἓνα μέσα στὰ ἄλλα καὶ τὸ καθένα ξεχωριστά, ἀφοῦ ὁ νοῦς ὁμιλεῖ μέσω τοῦ λόγου καὶ ὁ λόγος φανερώνεται διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ σύμφωνα με τὸ παράδειγμα αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος φέρει ἀμυδρὴ εἰκόνα τῆς ἀνώνυμης καὶ ἀρχέτυπης Τριάδος, φανερώνοντας ἔτσι καὶ μ' αὐτὸ τὸ «κατ' εἰκόνα» με τὸν Θεό.

32 Σύμφωνα με τὸ παράδειγμα αὐτὸ οἱ Πατέρες διδάσκουν ἀληθινὰ ὅτι νοῦς εἶναι ὁ Πατέρας, Λόγος ὁ Υἱός, καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιο Πνεῦμα, διατυπώνοντας ἔτσι τὸ δόγμα τῆς ὑπερούσιας ἁγίας καὶ πάνω ἀπὸ κάθε φύση Τριάδος, τὸν ἓνα Θεὸ σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ παραδίδοντας αὐτὸ σὲ μᾶς ὡς πίστη ἀληθινὴ καὶ ἄγκυρα ἐλπίδας. Γιατί, τὸ νὰ γνωρίζει κανεὶς ἓνα Θεὸ, αὐτὸ εἶναι, σύμφωνα με τὴν Γραφή, ρίζα ἀθανασίας²¹, καὶ τὸ νὰ γνωρίζει τὴ δύναμη τῆς τρισυπόστατης μονάδας αὐτὸ εἶναι ὀλοκληρὴ δικαιοσύνη· ἐπίσης, αὐτὸ πού λέγεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο πρέπει νὰ τὸ νοοῦμε ὡς ἐξῆς· «αὐτὴ εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίζουν ἓνα τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεὸ» με τρεῖς ὑποστάσεις, «καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν ὁποῖο ἔστειλες»²² με δύο φύσεις καὶ θελήσεις.

33 Οἱ κολάσεις εἶναι διάφορες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀμοιβές τῶν ἀγαθῶν· καὶ εἶναι κάτω στὸν ἅδη, σύμφωνα με τὴ Γραφή πού λέγει· «σὲ τόπο σκοτεινὸ καὶ ζοφερό, σὲ χῶρο με αἰώνιο σκοτάδι»²³, ὅπου οἱ

καὶ κατοικοῦσι πρὸ τῆς κρίσεως καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεως εἰς αὐτὴν ἀποστρέφονται. Τὸ γὰρ «ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ἄδην», καὶ «θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς», τί ἄλλο ἐστίν, εἰ μὴ ἡ τελευταία ἀπόφασις καὶ καταδίκη αἰώνιος;

- 34 Πῦρ καὶ σκότος καὶ σκώληξ καὶ τάρταρός ἐστὶν ἡ γενικὴ ἡδυπάθεια καὶ ἡ καθολικὴ τοῦ σκότους ἄγνοια καὶ ὁ ἐν πᾶσι γαργαλισμὸς τοῦ στρήνου καὶ ὁ τρόμος, καὶ ὁ βρῶμος ὁ δυσώδης τῆς ἁμαρτίας, οἷτινες ὡς ἀρραβῶνες καὶ ἀπαρχαὶ τῶν κολάσεων, ἤδη ἀπ' ἐντεῦθεν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν ἐνεργοῦμεναι, διὰ τῆς ἕξεως φαίνονται.
- 35 Ἐξεῖς αἱ τῶν παθῶν ἀρραβῶνές εἰσι τῶν κολάσεων, ὥσπερ καὶ τῆς βασιλείας, τῶν ἀρετῶν αἱ ἐνέργειαι. Δεῖ δὲ νοεῖν καὶ ἀποκαλεῖν τὰς μὲν ἐντολὰς ἐνεργείας, τὰς δὲ ἀρετὰς ἕξεις ὥσπερ καὶ τὰς κακίας κατὰ συνέχειαν ἕξεις λέγουσιν.
- 36 Ἴσαι τῶν ἀμοιβῶν αἱ ἀντιδόσεις, κἂν παρὰ πολλοῖς ἄνισοι φαίνονται· τοῖς μὲν γὰρ τὴν αἰώνιον ζωὴν, τοῖς δὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν ἡ θεία δικαιοσύνη χαρίζεται. Ἀμφότεροι δὲ τὸν νῦν αἰῶνα καλῶς ἢ κακῶς διαπεράσαντες, κατὰ τὰ ἔργα τὰς ἀμοιβὰς ἔξουσιν, τὸ δὲ ποσὸν ἢ ποιὸν τῆς μετοχῆς κατὰ τὴν τῶν παθῶν ἢ ἀρετῶν ἕξιν καὶ ἐνέργειαν ἀπολαύουσι.
- 37 «Λίμναι πυρὸς» εἰσὶν αἱ ἡδυπαθοῦσαι ψυχαί, ἐν αἷς, καθάπερ βόρβορος ὄζων ἢ ὄσμη τῶν παθῶν, σκώληκα τρέφει ἀκολασίας ἀκοίμητον, τὴν ὀρεκτικὴν τῆς σαρκὸς ἀκρασίαν· καὶ ὄφεις καὶ βατράχους καὶ θδέλλας ἐπιθυμιῶν πονηρῶν τοὺς ἐναγεῖς καὶ ἰοβόλους λογισμοὺς τε καὶ δαίμονας ἢ τοιαύτη κατάστασις ἀπ' ἐντεῦθεν εἴληφε τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἐκεῖσε κολάσεως.
- 38 Ὡσπερ τῶν κολάσεων αἱ ἀπαρχαὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν ἐγκεκρυμμένα εἰσὶν, οὕτω καὶ τῶν ἀγαθῶν οἱ ἀρραβῶνες εἰς τὰς καρδίας τῶν δικαίων καὶ ἐνεργοῦσι διὰ τοῦ Πνεύματος καὶ μετέχονται. Βασιλεία γὰρ οὐρανῶν ἐστὶν ἡ ἐνάρετος ἀναστροφή, ὥσπερ ἡ κόλασις ἢ τῶν παθῶν ἕξις.
- 39 Νῦξ ἐρχομένη ἐστὶ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ἡ παντελὴς ἀνεργησία τοῦ μέλλοντος σκότους, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, ὁ ἀντίχριστος, νῦξ καὶ σκότος καὶ ὢν καὶ καλούμενος ἢ πάλιν κατὰ τὸν ἠθικὸν λό-

ἄμαρτωλοὶ κατοικοῦν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κρίση, καὶ θὰ ἐπιστρέψουν σ' αὐτὴ μετὰ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφαση τοῦ Κριτῆ. Γιατὶ τὸ «ἄς ἐπιστρέψουν οἱ ἄμαρτωλοὶ στὸν ἄδη»²⁴, καὶ, «ὁ θάνατος θὰ ποιμάνει αὐτούς»²⁵, τί ἄλλο σημαίνουν, παρὰ τὴν τελευταία ἀπόφαση καὶ αἰώνια καταδίκη;

34 Πῦρ καὶ σκότος καὶ σκώληκας καὶ τάρταρος εἶναι ἡ γενικὴ ἡδυπάθεια καὶ ἡ καθολικὴ σκοτεινὴ ἄγνοια, καὶ ὁ γαργαλισμὸς τῶν διαφόρων ἐπιθυμιῶν τοῦ κόσμου καὶ ἡ ταραχὴ ἕξαιτίας αὐτῶν, καὶ ἡ βρωμερὴ δυσωδεῖα τῆς ἁμαρτίας, τὰ ὁποῖα, σὰν προκαταβολές καὶ ἀπαρχές τῶν κολάσεων, ἐνεργοῦνται ἤδη ἀπὸ ἐδῶ στὶς ψυχές τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ γίνονται φανερὰ ἀπὸ τὴν ἀνάλογη ἔξη.

35 Οἱ ἔξεις τῶν παθῶν εἶναι προκαταβολές τῶν κολάσεων, ὅπως καὶ προκαταβολές τῆς βασιλείας εἶναι οἱ ἐνέργειες τῶν ἀρετῶν. Πρέπει λοιπὸν νὰ νοοῦμε καὶ νὰ ὀνομάζομε τὶς ἐντολές ἐνέργειες, ἐνῶ τὶς ἀρετές ἔξεις, ὅπως κατὰ σειρά καὶ τὶς κακίες τὶς ὀνομάζουν ἔξεις.

36 Οἱ ἀνταποδόσεις τῶν ἀμοιβῶν εἶναι ἴσες, ἔστω κι ἂν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς φαίνοντα ἀνισες· γιατί σὲ ἄλλους ἡ θεία δικαιοσύνη χαρίζει τὴν αἰώνια ζωὴ, καὶ σὲ ἄλλους τὴν αἰώνια κόλαση. Καὶ οἱ δύο, ἀφοῦ περάσουν τὴ ζωὴ αὐτὴ καλῶς ἢ κακῶς, ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα θὰ λάβουν καὶ τὶς ἀμοιβές, ἐνῶ τὸ ποσὸ ἢ τὸ εἶδος τῆς μετοχῆς θὰ τὸ ἀπολαύσουν ἀνάλογα μὲ τὴν ἔξη καὶ ἐνέργεια τῶν παθῶν ἢ τῶν ἀρετῶν.

37 Λίμνες πυρὸς²⁶ εἶναι οἱ γεμάτες ἡδυπάθεια ψυχές, μέσα στὶς ὁποῖες ἡ ὁσμὴ τῶν παθῶν, σὰν βρωμερὸς βοῦρκος, τρέφει τὸ ἀκοίμητο σκουλήκι τῆς ἀκολασίας, τὴν ἀχόρταγη ὄρεξη τῆς σάρκας, καὶ τὰ φίδια καὶ τοὺς βατράχους καὶ τὶς βδέλλες τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν, τοὺς βδελυροὺς καὶ φαρμακεροὺς λογισμοὺς καὶ δαίμονες. Μιὰ τέτοια κατάσταση ἀπὸ ἐδῶ ἤδη ἔλαβε τὴν προκαταβολὴ τῆς πληρωμῆς τῆς ἐκεῖ κολάσεως.

38 Ὅπως ἀκριβῶς οἱ προγεύσεις τῶν κολάσεων εἶναι κρυμμένες μέσα στὶς ψυχές τῶν ἁμαρτωλῶν, ἔτσι καὶ οἱ προκαταβολές τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐνεργοῦν μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέσα στὶς καρδιές τῶν δικαίων, καὶ μετέχονται. Γιατὶ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ ἐνάρετη συναναστροφή, ὅπως καὶ κόλαση εἶναι ἡ ἔξη τῶν παθῶν.

39 «Νύχτα πὺρ ἔρχεται»²⁷, εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, ἡ πλήρης ἀνενεργησία τοῦ μελλοντικοῦ σκότους, ἢ κατ' ἄλλο τρόπο, ὁ ἀντίχριστος, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὀνομάζεται νύχτα καὶ σκότος· ἢ πάλι

γον, ἢ καθ' ἐκάστην ἀμέλεια, ἢ καθάπερ σκοτομήνη τὴν ψυχὴν ἀπονεκροῖ ἐν τῷ τῆς ἀναισθησίας ὕπνῳ. Ὡσπερ γὰρ ἡ νύξ ὑπνώσκει πάντας ποιεῖ καὶ εἰκὼν ἐστὶ θανάτου κατὰ τὴν νέκρωσιν, οὕτως ἡ νύξ τοῦ μέλλοντος σκοτούς νεκρούς καὶ ἀναισθήτους τῇ μέθῃ τῶν πόνων τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπεργάζεται.

- 40 Κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, ἡ ἀπιστία τῶν ἀσεβῶν, κατὰ τό, «ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται», καὶ αἱ κριτικαὶ τῆς προνοίας πρὸς συστολὴν ἢ ἐπιστροφὴν ἐπιφοραὶ καὶ αἱ τῶν προθέσεων ἐν ἀγαθοῖς ἢ κακοῖς ῥοπαί, κατὰ τὴν ἐνέργειαν, κατὰ τὸ «ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας». Πρὸς γὰρ ἀπιστίαν καὶ παιδείαν καὶ πρᾶξιν ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ τότε κρίσις ἐμφαίνεται, τοὺς μὲν τιμωροῦσα, τοὺς δὲ ἐλεοῦσα, τοῖς δὲ στεφάνους ἢ κόλασιν διδοῦσα. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοί εἰσιν ἀσεβεῖς διόλου, οἱ δὲ δευτέροι πιστοὶ μὲν, ἀμελεῖς δέ, διὰ τοῦτο καὶ φιλανθρώπως παιδεύονται· οἱ δὲ τέλειοι, ἢ ἐν ἀρεταῖς ἢ ἐν κακίαις πτωμάτων γενόμενοι, τὰς ἀμοιβὰς ἔξουσιν.
- 41 Ἄχραντος εἰ μὴ φυλαχθῆ ἢ καθαρθῆ, ὡς πέφυκεν, ἡ φύσις διὰ τοῦ Πνεύματος, εἰς ἐν σῶμα καὶ Πνεῦμα ἐν Χριστῷ νῦν τε καὶ εἰς τὴν ἀρμονίαν τὴν μέλλουσαν ἀδύνατον γενέσθαι. Ῥάκος γὰρ παλαιότητος παθῶν εἰς καινὸν χιτῶνα τῆς χάριτος πρὸς συμπλήρωσιν ἢ περιεκτικὴ καὶ ἐνωτικὴ τοῦ Πνεύματος δύναμις συρράπτειν οὐ πέφυκεν.
- 42 Ἴσοτιμίαν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ μόρφωσιν ἔξει, ὁ τὴν καινότητα τοῦ Πνεύματος λαβὼν δωρεὰν καὶ φυλάξας, τὴν ὑπερφυῆ θέωσιν τότε πάσχων ἀρρήτως. Εἰς γὰρ ἐν Χριστῷ ἢ Χριστοῦ μέλος οὐκ ἔσται, μὴ τῆς χάριτος μέτοχος ἀπ' ἐντεῦθεν γενόμενος, τὴν μόρφωσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἔχων ἐν ἑαυτῷ.
- 43 Ἐοικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σκηνηῖ θεοτεύκτῳ, κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν, ἐν δυσὶ καταπετάσμασι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἔχουσα· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνην πάντες, ὅσοι ἱερεῖς χάριτος, εἰσελεύσονται, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ὡς νοσητήν, μόνοι ὅσοι ἀπ' ἐντεῦθεν ἐν τῷ

28. Ἰω. 3, 19.

31. Ρωμ. 2, 20.

29. Ἰω. 3, 18.

32. Ἐξ. 25, 8 ἔ. 26, 1 ἔ.

30. Ψαλμ. 57, 4.

σύμφωνα με τὸν ἠθικὸ λόγον, ἡ καθημερινὴ ἀμέλεια, ἡ ὁποία σὰν σκοτεινὴ νύχτα νεκρώνει τὴν ψυχὴ μετὸν ὕπνον τῆς ἀναισθησίας. Ὅπως δηλαδὴ ἡ νύχτα κάνει ὅλους νὰ κοιμηθοῦν καὶ εἶναι εἰκόνα τοῦ θανάτου κατ' ἀναλογία μετὴ τὴ νέκρωση, ἔτσι ἡ νύχτα τοῦ μελλοντικοῦ σκότους κάμνει νεκροὺς καὶ ἀναισθητοὺς τοὺς ἁμαρτωλοὺς μετὴ τὴ μέθη τῶν πόνων.

40 «Κρίση τοῦ κόσμου αὐτοῦ»²⁸, σύμφωνα με τὸν εὐαγγελικὸ λόγον, εἶναι ἡ ἀπιστία τῶν ἀσεβῶν, κατὰ τό, «ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει, ἤδη ἔχει κριθεῖ»²⁹, καὶ οἱ γεμάτες θλίψη δοκιμασίαι ποὺ στέλλονται ἀπὸ τὴν Πρόνοια πρὸς μείωση τοῦ κακοῦ ἢ ἐπιστροφή στὸν Θεὸ καὶ οἱ ροπές τῶν προθέσεων πρὸς διάπραξη τῶν καλῶν ἢ τῶν κακῶν, σύμφωνα με τὸ «ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὴ γέννησή τους»³⁰. Ἀνάλογα δηλαδὴ μετὴν ἀπιστία καὶ τὴν πράξη τοῦ καθενὸς καὶ τὴν παιδεία ποὺ χρειάζεται φανερώνεται τότε ἡ δίκαια κρίση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἄλλους τιμωρεῖ, ἄλλους τοὺς ἐλεεῖ, καὶ ἄλλους τοὺς δίνει στεφάνια ἢ τιμωρία. Οἱ πρῶτοι εἶναι τελείως ἀσεβεῖς, οἱ δεύτεροι πιστοὶ βέβαια, ἀλλὰ ἀμελεῖς, γι' αὐτὸ καὶ παιδεύονται μετὰ φιλανθρωπία· καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἔγιναν τέλειοι, ἢ ὡς πρὸς τὶς ἀρετὲς ἢ ὡς πρὸς τὶς κακίαι, θὰ λάβουν τὶς ἀνάλογες ἀμοιβές.

41 Ἄν δὲν φυλαχθεῖ ἡ φύση ἀμόλυντη ἢ ἂν δὲν καθαρθεῖ διὰ τοῦ Πνεύματος, εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνῃ ἓνα σῶμα καὶ Πνεῦμα μετὸν Χριστὸ καὶ τώρα καὶ κατὰ τὴ μελλοντικὴ συνένωση μ' αὐτὸν. Γιατὶ ἡ περιεκτικὴ καὶ ἐνωτικὴ δύναμις τοῦ Πνεύματος δὲν συνηθίζει νὰ ράβει πρὸς συμπλήρωση στὸν καινούργιο χιτῶνα τῆς χάριτος ἓνα ράκος ποὺ πάλιωσε μέσα στὰ πάθη.

42 Ἰσότιμα θὰ λάβει μέρος στὴ διαμόρφωση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε δωρεὰν τὴν ἀναγέννηση τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν φύλαξε, ἀπολαμβάνοντας τότε τὴν ὑπερφυσικὴ θέωση μετὰ τρόπο ἀνέκφραστο. Γιατὶ δὲν θὰ γίνῃ ἓνας μετὸν Χριστὸ ἢ μέλος τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔγινε ἀπὸ ἐδῶ μέτοχος τῆς χάριτος, ἔχοντας, σύμφωνα με τὸν Ἀπόστολο, μέσα του τὴν μορφοποίησι τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως³¹.

43 Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μετὰ σκηνὴ κατασκευασμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ, σύμφωνα μετὰ τὴ Μωσαϊκὴ³², ποὺ θὰ ἔχει δύο χωρίσματα κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Στὴν πρώτη σκηνὴ θὰ εἰσέλθουν ὅλοι, ὅσοι ὑπῆρξαν ἱερεῖς τῆς χάριτος, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ, σὰν νοητὴ ποὺ εἶναι,

τῆς θεολογίας γνώφω ἱεραρχικῶς ἐν τελειότητι τριαδικῶς λειτουργήσαντες, τὸν Ἰησοῦν τελετάρχην καὶ ἱεράρχην πρῶτον πρὸς τὴν Τριάδα ἔχοντες, ἐν τῇ σκηνῇ, ἣ ἐπήξατο, εἰσερχόμενοι καὶ ἐμφανέστερον τὰς αὐτοῦ μαρμαρυγὰς ἐλλαμπόμενοι.

44 Πολλὰς μονὰς ὁ Σωτὴρ ἔφησε τὰς διαφόρους ἀναβάσεις καὶ προκοπὰς τῆς ἐκεῖσε καταστάσεως· μιᾶς μὲν οὐσης τῆς βασιλείας, πολλὰς δὲ ἔνδον διαφορὰς ἐχούσης, ὡς εἶναι οὐρανίους τε καὶ γηίνους, κατὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν, κατὰ τε τὸ ποσὸν τῆς θεώσεως ἔχοντας· «ἄλλη γὰρ δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη σελήνης καὶ ἄλλη ἀστέρων καὶ ἀστὴρ ἀστέρων διαφέρει ἐν δόξῃ», καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, εἰ καὶ πάντες ἐν ἐνὶ θεῷ στερεώματι λάμπουσιν.

45 Ἀγγέλοις ὁμοδίαιτος γίνεται βραχύ τι καὶ ἀσώματος ὡς ἀφθαρτος ὁ τὸν μὲν νοῦν διὰ δακρῶν καθάρας, τὴν δὲ ψυχὴν ἀναστήσας ἐντεῦθεν τῷ Πνεύματι· τὴν δὲ σάρκα τῷ λόγῳ φωτοειδὲς τε καὶ πύρινον ἄγαλμα θείας ὠραιότητος ποιησάμενος, τὸν φύσει πῆλινον ἀνδριάντα ἑαυτοῦ, εἵπερ ἀφθαρσία ἐστὶ σωμάτων, χυμῶν ἐκλειψις καὶ παχυτήτων.

46 Γήϊνον ἔσται τὸ σῶμα τῆς ἀφθαρσίας χωρὶς χυμῶν καὶ παχύτητος, μεταποιούμενον ἀρρήτως ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ εἰς σῶμα πνευματικόν, ὡς εἶναι καὶ χοϊκὸν καὶ οὐράνιον τῇ τῆς θεοειδίας λεπτότητι· οἷον γὰρ ἐπλάσθη ἐξ ἀρχῆς, τοιοῦτον καὶ ἀναστήσεται, ἵνα ἦ σύμμορφον τῆς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ὁλόκληρον τῆς θεώσεως μέθεξιν.

47 «Γῆ προάων» ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ ἡ θεανδρική τοῦ Υἱοῦ ἕξις, εἰς ἣν βεβήκαμεν ἢ ἐπιβαίνομεν, τὴν ἐν χάριτι γέννησιν τῆς υἰοθεσίας καὶ τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως καινότητα εἰληφότες· ἢ πάλιν, «γῆ ἁγία» ἐστὶν ἡ θεωθεῖσα φύσις, ἢ τυχὸν καὶ καθαρθεῖσα γῆ αὕτη, πρὸς γηρούς κατ' ἀξίαν τοιούτους· ἢ κατ' ἄλλην ἐπίνοιαν, «γῆ κατακληρονομουμένη» ἐστὶ τοῖς ὄντως ἁγίοις ἢ ἀκύματος τῆς ὑπὲρ νοῦν εἰρήνης θεία γαλήνη, εἰς ἣν ἡ γενεὰ τῶν εὐθέων κατωκισθήσεται, μηδενὸς τῶν ἐν τοῖς οὐσι περιδομδούντος ἢ σαίνοντος αὐτούς.

33. Ἰω. 14, 2.

34. Α' Κορ. 15, 41.

35. Ρωμ. 8, 29.

36. Ματθ. 5, 5.

37. Ἐξ. 3, 5.

38. Ἀριθμ. 34, 13.

39. Ψαλμ. 11, 2.

μόνο όσοι εισηγήθηκαν ἀπὸ ἐδῶ ὡς τέλειοι ἱεράρχες μέσα στὸν γνόφο τῆς θεολογίας καὶ λειτούργησαν τριαδικά, ἔχοντας τὸν Ἰησοῦ τελετάρχη καὶ πρῶτο ἱεράρχη, μπροστὰ στὴν Τριάδα καὶ μέσα στὴ σκηνὴ πού ἔστησε ὁ ἴδιος, εἰσερχόμενοι μέσα σ' αὐτὴν καὶ δεχόμενοι πλουσιότερα τὶς ἐλλάμψεις ἀπὸ τὴ λαμπρότητα αὐτοῦ.

44 «Πολλὲς μονές»³³ ὁ Σωτήρας ὀνόμασε τὶς διάφορες ἀναβάσεις καὶ προκοπὲς τῆς ἐκεῖ καταστάσεως· μία βέβαια εἶναι ἡ βασιλεία, ἀλλ' ἔχει μέσα πολλὲς διαφορὲς, ὥστε νὰ ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴν οὐράνιοι καὶ γηῖνοι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ποσὸ τῆς θεώσεως πού ἔχουν λάβει· γιατί, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «ἄλλη ἢ λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, ἄλλη τῆς σελήνης, καὶ ἄλλη τῶν ἀστεριῶν, καὶ ἀστὲρι ἀπὸ ἀστὲρι διαφέρει ὡς πρὸς τὴ λαμπρότητα»³⁴, ἂν καὶ ὅλα λάμπουν μέσα στὸ ἓνα θεῖο στερέωμα.

45 Ὁμοτρεπίτετος μὲ τοὺς ἀγγέλους γίνεται καὶ σχεδὸν ἀσώματος, ὡς ἀφθαρτος, ἐκεῖνος πού καθάρισε τὸν νοῦ του μὲ δάκρυα καὶ ἀνέστησε τὴν ψυχὴ του μὲ τὸ Πνεῦμα, ἐνῶ μὲ τὸ λόγο κατέστησε τὴν σάρκα του, τὸν ἀπὸ τὴ φύση αὐτὸν πῆλινο ἀνδριάντα του, φωτόμορφο καὶ πύρινο ἄγαλμα θείας ὠραιότητος, ἐφόσον ἀφθαρσία σωμάτων εἶναι, ἢ ἔξαφάνιση τῶν ζωικῶν χυμῶν καὶ τῆς παχείας καταστάσεως αὐτῶν.

46 Τὸ σῶμα τῆς ἀφθαρσίας θὰ εἶναι γήινο, χωρὶς ζωικούς χυμούς καὶ παχύτητες, τὸ ὁποῖο θὰ μεταμορφωθεῖ μὲ τρόπο ἀνέκφραστο ἀπὸ ψυχικὸ σὲ σῶμα πνευματικὸ, ὥστε νὰ εἶναι καὶ χωματένιο καὶ οὐράνιο, ἔξαιτίας τῆς λεπτῆς θεόμορφης συστάσεώς του· γιατί τέτοιο πού πλάσθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχή, τέτοιο καὶ θὰ ἀναστηθεῖ, γιὰ νὰ εἶναι τῆς ἴδιας μορφῆς μὲ τὴν εἰκόνα³⁵ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν πλήρη μέθεξη τῆς θεώσεως.

47 «Γῆ πραέων»³⁶ εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ ἡ θεανδρική κατάσταση τοῦ Υἱοῦ, στὴν ὁποία ἔχομε φθάσει ἢ θὰ φθάσομε, ἔχοντας λάβει τὴν μέσω τῆς χάριτος γέννηση τῆς υἱοθεσίας καὶ τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀνακαίνιση· ἢ πάλι, «γῆ ἁγία»³⁷ εἶναι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου πού θεώθηκε, ἢ πού καθαρίσθηκε αὐτὴ ὡς γῆ, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τοῦ κάθε ἀνθρώπου· ἢ κατ' ἄλλη ἔννοια, «γῆ πού κληρονομεῖται»³⁸ εἶναι γιὰ τοὺς πραγματικὰ ἁγίους ἢ ἀκύματα θεία γαλήνη τῆς πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ εἰρήνης, στὴν ὁποία θὰ κατοικήσουν οἱ ἐνάρετοι³⁹, χωρὶς κανένα ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου νὰ τοὺς ἐνοχλεῖ ἢ νὰ τοὺς ταράζει μὲ τοὺς θορύβους του.

- 48 Ἐπαγγελίας γῆ ἐστὶν ἡ ἀπάθεια, καθ' ἣν ἀναβλύζει μέλι καὶ γάλα, ἡ εὐφροσύνη τοῦ Πνεύματος.
- 49 Λόγον οἱ ἅγιοι ἐν ἀλλήλοις ἐν τῷ μέλλοντι φθέγγονται μυστικῶς τὸν ἐνδιάθετον, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἐκφωνούμενον.
- 50 Ἐὰν μὴ γνῶμεν οἶους ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεός, οὐκ ἐπιγνωσόμεθα οἶους ἐποίησεν ἡ ἁμαρτία.
- 51 Ἴσοι κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰσὶν ἐν πνεύματι, ὅσοι τὸ πλήρωμα τῆς τοῦ Χριστοῦ τελειότητος ἀπ' ἐντεῦθεν εἰλήφασιν.
- 52 Ὡν οἱ πόνοι, τούτων αἱ ἀμοιβαί, τὸ ποσὸν δὲ ἢ τὸ ποιόν, τοῦτέστι τὸ μέτρον ὁποῖόν ἐστιν, ἡ τάξις καὶ ἡ κατάστασις ἐκεῖσε διὰ τῆς μετοχῆς δείκνυσι.
- 53 Νόες, τοῦτέστιν ἰσάγγελοι, φησὶν, ἔσονται οἱ υἱοὶ τοῖς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ θεώσει οἱ ἅγιοι.
- 54 Ἐν τῷ μέλλοντι οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι, φασί, προκόπτοντες ἐν τῇ τῶν χαρισμάτων προσθήκῃ, οὐδέποτε λήξουσιν ἢ ἐνδώσουσι τῶν ἀγαθῶν ἐφετῶς ἔχοντες· ὑφεσιν γὰρ ἢ μείωσιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ κακίαν ἐκεῖνος οὐκ ἔχει ὁ αἰὼν.
- 55 Τέλειον ἄνδρα νόμισσον εἶναι νῦν τὸν τὴν ὁμοίωσιν τῶν τοῦ Χριστοῦ μεθελικιώσεων εἰληφότα ὡς ἐν ἀρραβῶνι, τὸν δὲ ἐν τῷ μέλλοντι τέλειον δείκνυσιν ἡ τῆς θεώσεως δύναμις.
- 56 Ἴσην ἔχει πρὸς τοὺς ὁμοειδεῖς καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν θέωσιν ἐν τῷ μέλλοντι ὁ τὴν ἀρετὴν ἐντεῦθεν πρὸς τὰς μεθελικιώσεις τοῦ Πνεύματος τέλειος.
- 57 Δόξαν ἀληθῆ τὴν γνῶσιν ἢ τὴν θεωρίαν τοῦ Πνεύματος λέγουσιν εἶναι, ἢ καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκριβῆ διάγνωσιν, πίστεως ἀληθινῆς ἐπίγνωσιν.
- 58 Ἐκπληξίς ἐστὶν πρὸς τὰ ἐπεγνωσμένα τε καὶ ἠνωμένα τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ὀλικὴ ἔπαρσις ἢ πάλιν, ἔκπληξίς ἐστὶν ἡ καθαρὰ καὶ ὀλόκληρος πρὸς τὴν ἐν φωτὶ ἄπειρον δύναμιν ἀνάτασις. Ἐκστασις δὲ οὐ μόνον τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων πρὸς οὐρανὸν ἀρπαγὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως ὀλικῶς ἐκστασις. Ἐρως δὲ ὁ διττός, ἢ τῆς ἐφέσεως κινητικὴ μέθη τοῦ πνεύματος.
- 59 Κυρίως δύο εἰσὶν ἐν πνεύματι ἐκστατικοὶ ἔρωτες· ὁ ἐγκάρδιος καὶ ὁ ἐκστατικός. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ἔτι φωτιζομένων ἐστίν, ὁ δὲ τῶν ἐν τῇ

- 48 Γῆ τῆς ἐπαγγελίας εἶναι ἡ ἀπάθεια, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναβλύζει μέλι καὶ γάλα⁴⁰, ἡ εὐφροσύνη τοῦ Πνεύματος.
- 49 Οἱ ἅγιοι στὴ μέλλουσα ζωὴ θὰ συνομιλοῦν μεταξὺ του μυστικὰ μὲ τὸν ἐνδιάθετο λόγο, ἐκφωνούμενο μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
- 50 Ἐὰν δὲν γνωρίσουμε ποιούς μᾶς ἔπλασε ὁ Θεός, δὲν θ' ἀντιληφθοῦμε ποιούς μᾶς ἔκανε ἡ ἁμαρτία.
- 51 Ἴσοι ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ ἡλικία εἶναι, ὅσοι ἔχουν λάβει ἀπὸ ἐδῶ τὸ πλήρωμα τῆς τελειότητος τοῦ Χριστοῦ.
- 52 Σ' ἐκείνους πού ἀνήκουν οἱ κόποι, σ' αὐτοὺς ἀνήκουν καὶ οἱ ἀμοιβές, τὸ ποσὸν ὅμως ἢ τὸ ποιό, δηλαδή ποιὸ θὰ εἶναι τὸ μέτρο, θὰ τὸ δείξει ἐκεῖ ἡ τάξη καὶ ἡ κατάσταση τοῦ καθενὸς ἀνάλογα μὲ τὴ μετοχὴ σ' αὐτές.
- 53 Νόες, δηλαδή ἰσαγγελοι, λέγει ὅτι θὰ γίνουν οἱ υἱοὶ τοῖς ἀναστάσεως⁴¹ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή οἱ ἅγιοι, μὲ τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴ θέωση.
- 54 Στὴ μέλλουσα ζωὴ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι, λέγει, δὲν θὰ σταματήσουν ποτὲ νὰ προοδεύουν καὶ ν' αὐξάνουν τὰ χαρίσματά τους, οὔτε θὰ κουρασθοῦν νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ ἀγαθὰ· γιατί σ' ἐκείνη τὴ ζωὴ δὲν ὑπάρχει χαλάρωση ἢ μείωση τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν κακία.
- 55 Τέλειο ἄνδρα νὰ θεωρεῖς στὴ ζωὴ αὐτὴ ἐκείνον πού ἔχει λάβει σὰν ἀρραβώνα τὸ νὰ βαδίσει κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ τὰ διάφορα πνευματικὰ στάδια, τὸν τέλειο ὅμως στὴ μέλλουσα ζωὴ τὸν δείχνει ἡ δύναμη τῆς θεώσεως.
- 56 Στὴ μέλλουσα ζωὴ θὰ ἔχει ἴση καὶ τὴν ἀξία καὶ τὴ θέωση πρὸς τοὺς ὁμοειδεῖς του ἐκεῖνος πού ἔγινε ἀπὸ ἐδῶ τέλειος στὴν ἀρετὴ, σύμφωνα μὲ τὰ διάφορα στάδια τελειώσεως τοῦ Πνεύματος.
- 57 Δόξα ἀληθινὴ λένε ὅτι εἶναι ἡ γνώση ἢ ἡ θεωρία τοῦ Πνεύματος, ἢ καὶ ἡ ὀρθὴ γνώση τῶν δογμάτων, ἢ ἐπίγνωση τῆς ἀληθινῆς πίστεως.
- 58 Ἐκπληξὴ εἶναι ἡ ὀλικὴ ἀνύψωση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς μετὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς γνώσεως, πρὸς τὰ ἐνωμένα πρόσωπα τῆς θεότητος μέσα στὴ μεγαλοπρεπὴ δόξα· ἢ πάλι, ἐκπληξὴ εἶναι ἡ καθαρὴ καὶ ὀλόκληρη ἀνάταση πρὸς τὴν ἄπειρη μέσα στὸ φῶς δύναμη. Ἐκσταση εἶναι ὄχι μόνο ἡ ἀρπαγὴ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν οὐρανό, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀλικὴ ἀρπαγὴ καὶ αὐτῆς ἀκόμα τῆς αἰσθήσεως. Ὁ διπλὸς ἔρωτας, εἶναι ἡ μέθη τοῦ πνεύματος πού κινεῖ τὴν ἐπιθυμία.
- 59 Κυρίως δύο εἶναι οἱ πνευματικοὶ ἐκστατικοὶ ἔρωτες· ὁ ἐγκάρδιος καὶ ὁ ἐκστατικὸς. Ὁ πρῶτος συμβαίνει σὲ ἐκείνους πού βρίσκονται

ἀγάπη τελειωθέντων. Ἀμφότεροι δὲ τὸν ἐνεργούμενον νοῦν τῆς αἰσθήσεως ἐκβάλλουσι, εἴπερ ἔρωσ θεϊός ἐστι μέθη πρὸς τὸ κρεῖττον τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν τοῦ πνεύματος, δι' ἧς καὶ ἡ αἴσθησις ἀφαιρεῖται τῶν σχέσεων.

60 Ἄρχῃ τῶν λογισμῶν καὶ αἰτία ἡ διαιρεθεῖσα ἐνοειδῆς διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπλῆ μνήμη, δι' ἧς καὶ τὴν θεϊαν ἀπώλεσε, σύνθετος ἐξ ἀπλοῦ καὶ ποικίλη ἐκ μονοειδοῦς, ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι γεγονυῖα ὄλετο.

61 Ἰασίς ἐστι τῆς ἀρχηγόνου μνήμης, ἀπὸ τῆς πονηρᾶς τῶν λογισμῶν ὀλεθροτόκου μνήμης, ἡ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀπλοῦν αὐτῆς ἐπάνοδος ὄργανον γὰρ κακίας ἢ παρακοῆς, οὐ μόνον τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀπλῆν μνήμην ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς ἐαυτῆς δυνάμεις διέφθειρε, τὰς κατὰ φύσιν ὀρέξεις πρὸς ἀρετὴν ἀμανρώσας. Ἰάται δὲ τὴν μνήμην κυρίως ἡ θεία παγιωθεῖσα ἔμμονος διὰ προσευχῆς μνήμη, ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀνακραθεῖσα τῷ Πνεύματι.

62 Παθῶν μὲν αἰτίαι αἱ καθ' ἁμαρτίαν πράξεις, λογισμῶν δὲ τὰ πάθη, φαντασιῶν δὲ λογισμοί, ἐννοιῶν δὲ μνήμη, μνήμης δὲ λήθη, λήθης δὲ ἄγνοια γεννήτρια, ἀγνοίας δὲ ῥαθυμία, ῥαθυμίαν δὲ τίκτει ἐπιθυμίας ὀρέξεις, ὀρέξεων δὲ μῆτηρ τροπῆς κινήσις, κινήσεως δὲ ἐνέργεια πράξεως, πράξις δὲ ἐστὶ κακοῦ ἀλόγιστος ἔφσεις καὶ διάθεσις αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεων.

63 Ἐν μὲν τῷ λογικῷ οἱ λογισμοί, ἐν δὲ τῷ θυμικῷ τὰ θηριώδη πάθη, ἐν δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ ἡ μνήμη τῆς κτηνώδους ὀρέξεως, ἐν δὲ τῷ νοερῷ αἱ φανταστικαὶ μορφώσεις, ἐν δὲ τῷ διανοητικῷ αἱ ἐννοιαὶ ἐνεργοῦσι καὶ ἀνατέλλουσι.

64 Ῥεῦμα ποτάμιόν ἐστὶν ἡ ἔφοδος τῶν πονηρῶν λογισμῶν, ἐν οἷς ἡ προσβολὴ καὶ μεθ' ἧς ἡ συγκατάθεσις τῆς ἁμαρτίας ὡς πλημμύρα κυματομένη γίνεται, τὴν καρδίαν καλύπτουσα.

65 «Ἴλὺν θυθοῦ» νόοι τὴν κάθυγρον ἡδονὴν ἢ τῆς πορνείας τὸν βόρβορον ἢ καὶ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων τὴν ἀχθηδόνα, ἐξ ὧν βαρούμενος

ἀκόμα στο στάδιο τῶν φωτιζομένων, ἐνῶ ὁ δεύτερος σ' ἐκείνους πού ἔφθασαν στήν ὀλοκλήρωση τῆς ἀγάπης. Καί οἱ δύο ἀπομακρύνουν τόν νοῦ, στόν ὁποῖο ἐνεργοῦν, ἀπό τήν αἴσθηση, ἀφοῦ ἔρωτας θεῖος εἶναι μέθη καί μεταφορᾶ πρὸς τὸ ἀνώτερο τοῦ ἀπὸ τῆ φύση του φερομένου πρὸς αὐτὸ νοῦ τοῦ πνεύματος, μέ τήν ὁποία καί ἡ αἴσθηση ἀπομακρύνεται ἀπὸ τίς σχέσεις μέ τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

60 Ἀρχὴ τῶν λογισμῶν καί αἰτία εἶναι ἡ διάσπαση τῆς ἐνιαίας ἀπλῆς μνήμης, πού συνέβηκε μέ τήν παράβαση τοῦ ἀνθρώπου, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας ἔχασε καί τῆ θεία μνήμη, καί ὀδηγήθηκε στήν ἀπώλεια ἀπὸ τίς ἴδιες τίς δυνάμεις της, ἀφοῦ ἔγινε ἀπὸ ἀπλή σύνθετη, καί ἀπὸ ἐνιαία ποικίλη.

61 Θεραπεία τῆς μνήμης καί ἐπαναφορᾶ της στήν πρωταρχική κατάστασή της εἶναι ἡ ἐπιστροφή αὐτῆς ἀπὸ τήν πονηρὴ μνήμη τῶν λογισμῶν, πού γεννᾶ τήν καταστροφή, στήν ἀρχική ἀπλότητά της· γιατί ἡ παρακοή δὲν ἔκανε ὄργανο τῆς κακίας μόνο τήν ἀπλή μνήμη τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθό, ἀλλὰ διέφθειρε καί ὅλες τίς δυνάμεις της, ἀφοῦ ἀμαύρωσε τίς κατὰ φύση ὀρέξεις της πρὸς τήν ἀρετή. Θεραπεύει λοιπὸν τῆ μνήμη κυρίως ἡ θεία μνήμη πού παγιώνεται μέ τήν προσευχή, ἀποχωριζόμενη ἀπὸ τῆ φυσική της κατάσταση, καί ἐνούμενη μέ τῆ χάρη τοῦ Πνεύματος μέ τήν ὑπὲρ φύση.

62 Αἰτία τῶν παθῶν εἶναι οἱ ἀμαρτωλὲς πράξεις, τῶν λογισμῶν τὰ πάθη, τῶν φαντασιῶν οἱ λογισμοί, τῶν ἐννοιῶν ἡ μνήμη, τῆς μνήμης ἡ λησμοσύνη, τῆς λησμοσύνης μητέρα εἶναι ἡ ἀγνοία, τῆς ἀγνοίας ἡ ραθυμία. Τῆ ραθυμία πάλι τήν γεννᾶ ἡ ὄρεξη γιὰ τίς ἐπιθυμίες, τῶν ὀρέξεων μητέρα εἶναι ἡ κίνηση πρὸς ἐκτροπή, αἰτία τῆς κινήσεως εἶναι ἡ ἐνέργεια πράξεως, ἐνῶ πράξη εἶναι παράλογος πόθος γιὰ τὸ κακὸ καί διάθεση πρὸς τὰ αἰσθητὰ καί τίς αἰσθήσεις.

63 Στὸ λογικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἐμφανίζονται καί ἐνεργοῦν οἱ λογισμοί, στὸ θυμικὸ τὰ θηριώδη πάθη, στὸ ἐπιθυμητικὸ ἡ μνήμη τῆς κτηνώδους ὀρέξεως, στὸ νοερὸ αἱ φανταστικὲς μορφές, καί στὸ διανοητικὸ οἱ ἐννοίες.

64 Ἡ ἔφοδος τῶν πονηρῶν λογισμῶν εἶναι σάν ρεῦμα ποταμοῦ, ἡ προσβολὴ τῶν ὁποίων καί μαζί μ' αὐτὴν καί ἡ συγκατάθεση στήν ἀμαρτία γίνονται πλημμύρα κυματώδης, πού καλύπτει τήν καρδιά.

65 Σάν «λάσπη τοῦ βυθοῦ»⁴² νὰ ἐννοεῖς τήν ἡδονὴ ὅλων τῶν μορφῶν ἢ τὸν βουρκο τῆς πορνείας ἢ καί τίς ἀβάσχητες ἐνοχλήσεις τῶν ὑλικῶν

- ὁ ἔμπαθῆς νοῦς, εἰς θυθὸν ἀπογνώσεως ἑαυτὸν καταβαπτίζει τοῖς λογισμοῖς.
- 66 Λογισμοὺς πολλάκις καὶ τοὺς λόγους τῶν πραγμάτων ἡ Γραφή εἴρηκεν, ὥσπερ καὶ νοήματα τοὺς λόγους καὶ τοὺς λόγους ἀντιστρόφως νοήματα. Τοῦτο δὲ γίνεται ἐπειδὴ ἡ κίνησις τῶν τοιούτων καθ' ἑαυτὴν μὲν ἄυλός ἐστι, μορφοῦται δὲ διὰ τῶν πραγμάτων εἰς εἶδος καὶ μεταπλάττεται, καὶ οὕτω τὸ προσβαλὸν διὰ τῆς ἐπιφανείας γνωρίζεται τε καὶ λέγεται.
- 67 Οἱ λογισμοὶ λόγοι τῶν δαιμόνων εἰσὶ καὶ τῶν παθῶν πρόδρομοι, ὥσπερ καὶ τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι καὶ τὰ νοήματα. Ἀδύνατον γὰρ ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἐνεργῆσαι, μὴ προσβαλὸν πρότερον τὸν ἑαυτοῦ λογισμόν, εἴπερ λογισμὸς ἐστὶ προσβολῆς ἀνείδεος κίνησις πραγμάτων ὀποιοῦν.
- 68 Γεννᾶ ἡ μὲν ὕλη τῶν πραγμάτων ψιλὸς λογισμὸς, ἡ δὲ προσβολὴ ἡ δαιμονιώδης τοὺς πονηροὺς τεκταίνει· διαφορὰν οὖν ἔχουσιν οἱ φυσικοὶ ἐκ τῶν παρὰ φύσιν καὶ ὑπὲρ φύσιν λόγων καὶ λογισμῶν κατὰ σύγκρισιν.
- 69 Ἴσουροῦσι πρὸς τὴν ἐν ἀτόμῳ ἀλλοίωσιν, οἱ μὲν φυσικοὶ πρὸς τοὺς παρὰ φύσιν, οἱ δὲ κατὰ φύσιν πρὸς τοὺς ὑπὲρ φύσιν εὐθύς τροπόμενοι. Αἴτιοι δὲ εἰσὶ πρὸς τὴν ἐν ἀλλήλοις τροπὴν καὶ γέννησιν, τῶν μὲν δαιμονικῶν οἱ ἐκ τῆς ὕλης, τῶν δὲ ὑλικῶν ἐκ τῆς προσβολῆς· ὁμοίως καὶ τῶν θείων οἱ φυσικοί, καὶ οἱ φυσικοὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν γεννήτορες. Ἐκαστον γὰρ πρὸς τὸ συγγενὲς τὴν ἑαυτοῦ ἀλλοίωσιν ἔχει κινητικὴν, τετραχῶς διηρημένην, αἰτίαν καὶ γέννησιν.
- 70 Σημείωσαι, ὅτι προβέβληνται τῶν μὲν λογισμῶν αἱ αἰτίαι, τῶν δὲ φαντασιῶν οἱ λογισμοί, τῶν δὲ παθῶν αἱ φαντασίαι, τῶν δὲ δαιμόνων τὰ πάθη, ὡς σειρὰ τις καὶ τάξις ἐν ἀτάκτοις πνεύμασι δολίως ἐν τοῦ ἐνὸς ἐχόμενον ἤρτηνται, πλὴν οὐδὲν ἐνεργεῖ καθ' αὐτό, ἀλλ' ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργεῖται· οὔτε φαντασία εἰδωλοποιεῖται, οὔτε πάθος ἐνεργεῖ χωρὶς τῆς λεληθότως κρυφίας δαιμονικῆς δυνάμεως. Εἰ γὰρ καὶ πέπτωκεν ὁ σατὰν συντριθεῖς, ἀλλὰ πλέον ἰσχύει τῇ καθ' ἡμῶν ῥαθυμία γανυριούμενος ὑπὲρ ἡμῶν.
- 71 Μορφοῦσι τὸν νοῦν ἡμῶν, μᾶλλον δὲ μορφοῦνται καθ' αὐτοὺς

πραγμάτων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες βαραίνει ὁ ἐμπαθῆς νοῦς, καὶ καταβυθίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς λογισμοὺς στὸ βυθὸ τῆς ἀπογνώσεως.

66 Λογισμοὺς πολλὰς φορὰς ἡ Γραφή ὀνομάζει καὶ τοὺς λόγους τῶν πραγμάτων, ὅπως καὶ τοὺς λόγους τοὺς λέγει νοήματα καὶ ἀντίστροφα τὰ νοήματα λόγους. Αὐτὸ γίνεται ἐπειδὴ ἡ κίνηση ὅλων αὐτῶν εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἄυλη, παίρνει ὅμως μορφή καὶ μεταποιεῖται μὲ τὰ πράγματα, καὶ ἔτσι τὸ κινούμενο γνωρίζεται καὶ λέγεται ἀπὸ τὴν παρουσία του.

67 Οἱ λογισμοὶ εἶναι λόγοι τῶν δαιμόνων καὶ πρόδρομοι τῶν παθῶν, ὅπως βέβαια καὶ τῶν πραγμάτων πρόδρομοι εἶναι οἱ λόγοι καὶ τὰ νοήματα. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνῃ κάποιο ἄγαθὸ ἢ κακὸ, ἂν δὲν προσβληθεῖ προηγουμένως ὁ λογισμὸς του, ἀφοῦ λογισμὸς εἶναι ἄμορφη κίνηση προσβολῆς ὁποῖωνδήποτε πραγμάτων.

68 Ἡ ὕλη τῶν πραγμάτων γεννᾷ ἀπλοὺς λογισμοὺς, ἐνῶ ἡ δαιμονικὴ προσβολὴ γεννᾷ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς. Συγκρινόμενοι λοιπὸν οἱ λόγοι καὶ λογισμοί, διαφέρουν οἱ φυσικοὶ ἀπὸ τοὺς παρὰ φύση καὶ τοὺς ὑπὲρ φύση.

69 Εἶναι ἰσοδύναμοι ὡς πρὸς τὴν ἀλλοίωση ἑνὸς ἀτόμου οἱ λόγοι καὶ οἱ λογισμοί, ὅταν αὐτόματα μετατρέπονται οἱ φυσικοὶ στοὺς παρὰ φύση, καὶ ἐπίσης οἱ κατὰ φύση στοὺς ὑπὲρ φύση. Καὶ αἴτιοι γιὰ τὴν μεταξὺ τους τροπὴ καὶ γέννηση εἶναι, τῶν δαιμονικῶν οἱ λογισμοὶ ποὺ προέχονται ἀπὸ τὴν ὕλη, ἐνῶ τῶν ὑλικῶν ἐκεῖνοι ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν προσβολή· ὅμοια καὶ τῶν θείων λογισμῶν αἴτιοι εἶναι οἱ φυσικοί, καὶ ἐπίσης οἱ φυσικοὶ λογισμοὶ γεννοῦν τοὺς ὑπὲρ φύση. Γιατὶ τὸ καθένα ἔχει πρὸς τὸ συγγενές του τὴν ἀλλοίωσή του ὡς κινητικὴ αἰτία καὶ γέννηση, ποὺ διαιρεῖται κατὰ τέσσερις τρόπους

70 Σημείωσε, ὅτι οἱ αἰτίες προηγοῦνται τῶν λογισμῶν, οἱ λογισμοὶ τῶν φαντασιῶν, οἱ φαντασίαι τῶν παθῶν, τὰ πάθη τῶν δαιμόνων, σὰν κάποια μὲ δόλιο σκοπὸ σειρᾶ καὶ τάξη σὲ ἄτακτα πνεύματα, ὅπου τὸ ἓνα ἀκολουθεῖ τὸ ἄλλο καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτό, ἀλλ' ὅμως κανένα δὲν ἐνεργεῖ ἀπὸ μόνου του, ἀλλ' ἐνεργεῖ κινούμενο ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Οὔτε ἡ φαντασία σχηματίζεται σὲ εἰκόνα, οὔτε τὸ πάθος ἐνεργεῖ χωρὶς τῆ ἀθέατη κρυφὴ δαιμονικὴ δύναμη. Γιατὶ, ἂν καὶ ἔπεσε ὁ σατανᾶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ συντρήφθηκε, ἀλλ' ἔχει μεγαλύτερη δύναμη, συμπεριφερόμενος μὲ θράσος ἀπέναντί μας ἐξαιτίας τῆς ραθυμίας μας.

71 Οἱ δαίμονες δίνουν μορφή στὸν νοῦ μας, ἢ καλύτερα παίρνουν

ἡμᾶς καὶ προσβάλλουσι κατὰ τὴν ἕξιν τοῦ ἐπικρατοῦντος καὶ ἐνεργοῦντος πάθους ἐν τῇ ψυχῇ. Αἰτίαν γὰρ πρὸς εἰδωλοποίησιν τὴν ἕξιν τοῦ πάθους οἱ δαίμονες κέκτηνται. Ποικίλην οὖν καὶ πολύμορφον τὴν φαντασίαν ἐρηγορότως καὶ καθ' ὑπνους ὑμῖν δεικνύουσι. Μεταμορφοῦνται γάρ, οἱ μὲν τῆς ἐπιθυμίας δαίμονες ποτὲ μὲν εἰς χοίρους, ποτὲ δὲ εἰς ὄνους, ποτὲ δὲ εἰς ἵππους θηλυμανεῖς καὶ πυροειδεῖς, ποτὲ δὲ εἰς Ἑβραίους, τῆς ἀκολασίας μάλιστα· τῆς δὲ ὀργῆς ποτὲ μὲν εἰς ἐθνικούς, ποτὲ δὲ εἰς λέοντας καὶ τῆς μὲν δειλίας εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, τῆς δὲ ἀκολασίας εἰς τοὺς Ἰδουμαίους, τῆς δὲ πολυποσίας καὶ ἀκρασίας εἰς τοὺς Ἀγαρηνοὺς· τῆς δὲ πλεονεξίας ποτὲ μὲν εἰς τοὺς λύκους, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς παρδάλεις· τῆς δὲ πονηρίας ποτὲ μὲν εἰς τοὺς ὄφεις, ποτὲ δὲ εἰς ἔχεις μεταμορφοῦνται, ποτὲ δὲ καὶ εἰς ἀλώπεκας· τῆς δὲ ἀναιδείας εἰς τοὺς κύνας, τῆς δὲ ἀκηδίας εἰς τοὺς κάττους· ἔστι δ' ὅτε καὶ τῆς πορνείας ποτὲ μὲν εἰς ὄφεις, ποτὲ δὲ καὶ εἰς κοράκους καὶ κολιοῦς, εἰς πετεινὰ δὲ οἱ ψυχικοί, μάλιστα δὲ ἐναέριοι δαίμονες μεταβάλλονται. Ἔχει δὲ τὴν αἰτίαν ἡ φαντασία τριχῶς ἀλλοιοῦσαν τὰς μορφὰς τῶν πνευμάτων, κατὰ τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς, ὥστε καὶ τὴν φαντασίαν τριπλῆν εἶναι ἐν πετεινοῖς, ἐν θηρίοις, ἐν κτήνεσι, πρὸς τὸ ἐπιθυμητικόν, θυμικὸν καὶ λογιστικόν, τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Οἱ τρεῖς γὰρ ἄρχοντες τῶν παθῶν κατὰ τῶν τριῶν ἀεὶ ὀπλίζονται, καὶ πρὸς ὃ πεποιῶται ἡ ψυχὴ πάθος, πρὸς αὐτὸ κατὰ τὸ συγγενὲς μορφάζονται ἡμῖν καὶ προσέρχονται.

72 Ὡς πῦρ μὲν πολλάκις καὶ ὡς ἄνθρακες οἱ τῆς ἡδονῆς προσέρχονται δαίμονες. Τὰ φιλήδονα γὰρ πνεύματα, τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν ἐκκαίουσιν, τὸ δὲ διανοητικὸν συγχέοντες, σκοτίζουσι τῆς ψυχῆς. Καύσεως γάρ, ταραχῆς καὶ σκότους αἰτία, ἡ κυρίως τῶν παθῶν ἡδονή.

73 Νύξ τῶν παθῶν τῆς ἀγνοίας τὸ σκότος ἐστίν· ἡ πάλιν νύξ ἐστὶν ἡ γεννητικὴ τῶν παθῶν ἐπικράτεια, ἐν ἣ βασιλεύει ὁ τοῦ σκότους ἕξαρχος καὶ ἐν ᾧ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς τροπικῶς λεγόμενα πνεύματα ὠρνούμενα ζητοῦντα ἀρπάσαι ἡμᾶς εἰς θρῶσιν αὐτῶν.

74 Κατὰ καιρὸν τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας οἱ λογισμοί, οἱ μὲν προη-

ἀνάλογη μὲ μᾶς μορφή καὶ μᾶς προσβάλλουν σύμφωνα μὲ τὴν ἔξῃ τοῦ πάθους πού εἶναι ἐπικρατέστερο καὶ ἐνεργεῖ μέσα στὴν ψυχὴ μας. Γιατὶ οἱ δαίμονες αἰτία νὰ σχηματίζουν εἶδωλα στὴ φαντασία ἔχουν τὴν ἔξῃ τοῦ πάθους. Ἔτσι μᾶς δείχνουν ποικίλες καὶ πολὺμορφες φαντασίες καὶ ὅταν εἴμαστε ξύπνιοι καὶ στὸν ὕπνο μας. Γιατὶ μεταμορφώνονται οἱ δαίμονες τῆς ἐπιθυμίας ἄλλοτε σὲ χοίρους, ἄλλοτε σὲ ὄνους, ἄλλοτε σὲ ἵππους ὁμοίους μὲ φλόγα καὶ μανιασμένους γιὰ τὰ θηλυκά, καὶ ἄλλοτε σὲ Ἑβραίους, καὶ μάλιστα οἱ δαίμονες τῆς ἀκολασίας. Οἱ δαίμονες τῆς ὀργῆς μεταμορφώνονται ἄλλοτε σὲ ἐθνικοὺς, καὶ ἄλλοτε σὲ λιοντάρια. Οἱ δαίμονες τῆς δειλίας μεταμορφώνονται σὲ Ἰσραηλίτες, τῆς ἀκολασίας σὲ Ἰδουμαίους, τῆς πολυποσίας καὶ ἀκρασίας σὲ Ἀγαρηνοὺς, καὶ τῆς πλεονεξίας ἄλλοτε σὲ λύκους καὶ ἄλλοτε σὲ λεοπαρδάλεις. Οἱ δαίμονες τῆς πονηρίας μεταμορφώνονται ἄλλοτε σὲ φίδια, ἄλλοτε σὲ ὄχιές, καὶ ἄλλοτε σὲ ἀλεπουῦδες, τῆς ἀναίδειας σὲ σκύλους, τῆς ἀκηδίας σὲ γάτες. Πολλέςφορές καὶ οἱ δαίμονες τῆς πορνείας μεταμορφώνονται ἄλλοτε σὲ φίδια καὶ ἄλλοτε σὲ κοράκια ἢ καρακάξες, ἐνῶ οἱ ψυχικοὶ σὲ πουλιά καὶ μάλιστα οἱ ἐναέριοι δαίμονες. Ἡ αἰτία πού ἡ φαντασία μεταβάλλει τὶς μορφές τῶν πνευμάτων εἶναι τριπλή, κατ' ἀναλογία μὲ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ ἔτσι οἱ φαντασίες παρουσιάζονται μὲ τρία εἶδη, ὡς πουλιὰ, ὡς θηρία, καὶ ὡς κτήνη, πού ἀναλογοῦν στὶς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ ἐπιθυμητικό, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ λογιστικό. Γιατὶ οἱ τρεῖς ἄρχοντες τῶν παθῶν ὀπλίζονται πάντοτε ἐναντίον τῶν τριῶν αὐτῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ πάθος πού κυριεύει τὴν ψυχὴ, τὴ μορφή αὐτοῦ τὴ συγγενικὴ μὲ μᾶς παίρνουν καὶ μᾶς πλησιάζουν.

72 Πολλές φορές οἱ δαίμονες τῆς ἡδονῆς μᾶς πλησιάζουν σὰν φωτιὰ καὶ σὰν κάρβουνα πυρακτωμένα. Γιατὶ τὰ φιλήδονα πνεύματα, ἀνάβοντας σὰν φωτιὰ τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ προκαλώντας σύγχυση στὴ διάνοια, σκοτίζουν τὴν ψυχὴ. Γιατὶ αἰτία τῆς πύρωσης αὐτῆς, τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ σκότους, εἶναι κυρίως ἡ ἡδονὴ τῶν παθῶν.

73 Τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας εἶναι νύχτα τῶν παθῶν. Ἡ πάλι νύχτα εἶναι ἡ κατάσταση ἐκείνη πού γεννᾷ τὰ πάθη, στὴν ὁποία βασιλεύει ὁ ἄρχοντας τοῦ σκότους, μέσα στὸ ὁποῖο τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς, πού μεταφορικὰ λέγονται πνεύματα, οὐρλιάζουν, ζητώντας νὰ μᾶς ἀρπάξουν καὶ νὰ μᾶς φᾶνε.

74 Κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν ἄλλοι ἀπὸ τοὺς λογι-

γούνται, οί δὲ ἔπονται· καὶ προηγοῦνται μὲν οἱ λογισμοὶ τῶν φαντασιῶν, ἔπονται δὲ τῶν φαντασιῶν τὰ πάθη· καὶ τῶν μὲν δαιμόνων προηγοῦνται τὰ πάθη, ἔπονται δὲ τοῖς πάθεσιν οἱ δαίμονες.

- 75 Ἄρχὴ τῶν παθῶν καὶ αἰτία ἐστὶν ἡ παράχρησις, παραχρήσεως δὲ ἡ τροπή, τροπῆς δὲ ἡ ῥοπή τῆς θελητικῆς ἕξεως, θελήσεως δὲ δοκίμιον ἢ προσβολή, προσβολῆς δὲ οἱ δαίμονες, διὰ τῆς προνοίας παραχωρούμενοι δεικνύειν τὸ ἡμῶν αὐτεξούσιον ὁποῖόν ἐστιν.
- 76 Ἴος τοῦ κέντρου τῆς ἁμαρτίας πρὸς θάνατον ἢ ἐμπαθῆς ἕξις τῆς ψυχῆς ἀκίνητον γὰρ ἔχει καὶ ἀμετάβλητον τὸν τρόπον ὃ τοῖς πάθεσι ποιωθεῖς ἐκουσίως.
- 77 Πάθη λέγονται πολυτρόπως, διαιροῦνται δὲ εἰς σωματικὰ καὶ ψυχικά. Τὰ σωματικὰ ὑποδιαίρουνται εἰς ἀλγεινὰ καὶ ἁμαρτητικά· τὰ ἀλγεινὰ ὑποδιαίρουνται εἰς νοσερὰ καὶ παιδευτικά. Τὰ ψυχικά πάλιν διαιροῦνται εἰς θυμικά, ἐπιθυμητικά καὶ λογιστικά· τὰ λογιστικά ὑποδιαίρουνται εἰς φανταστικά καὶ διανοητικά· τούτων τὰ μὲν εἰσι κατὰ παράχρησιν θελητικά, τὰ δὲ κατὰ ἀνάγκην ἀκούσια, ὡς ἀδιάβλητα πάθη λεγόμενα, ἃ καὶ παρακολουθήματα καὶ φυσικὰ ἰδιώματα οἱ Πατέρες ἐκάλεσαν.
- 78 Ἄλλα τὰ σωματικὰ πάθη καὶ ἄλλα τὰ ψυχικά· τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἕτερα καὶ ἄλλα τοῦ θυμοῦ· ἕτερα τὰ τοῦ λογιστικοῦ καὶ ἄλλα τὰ τοῦ νοῦς καὶ τῆς διανοίας. Κοινωνοῦσι δὲ ἀλλήλοις καὶ συνεργοῦσι θάτερα τοῖς ἑτέροις· τὰ μὲν σωματικὰ πρὸς τὰ τῆς ἐπιθυμίας, τὰ δὲ ψυχικά πρὸς τὰ τοῦ θυμικοῦ· καὶ πάλιν τὰ λογιστικά πρὸς τὰ νοερά, καὶ τὰ νοερά πρὸς τὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς μνήμης παθήματα.
- 79 Θυμοῦ μὲν εἰσι πάθη, ὀργή, πικρία, κραυγή, ὀξύχολία, θράσος, τύφος, ἀλαξονία, καὶ εἴ τι ἕτερον· ἐπιθυμίας δὲ πλεονεξία, ἀκολασία, ἀκρασία, ἀπληστία, φιληδονία, φιλαργυρία, φιλαυτία ἢ πάντων χαλεπωτέρα· τὰ δὲ τῆς σαρκός, πορνεία, μοιχεία, ἀκαθαρσία, ἀσωτία, ἀδικία, γαστριμαργία, ἀκηδία, περπερότης, φιλοκοσμία, φιλοζωΐα, καὶ εἴ τι ἕτερον. Τὰ δὲ τοῦ λογιστικοῦ μέρους εἰσὶν ἀπιστία, βλασφημία, πο-

σμούς προηγούνται, και ἄλλοι ἀκολουθοῦ. Οἱ λογισμοὶ προηγούνται τῶν φαντασιῶν, τὰ πάθη ἀκολουθοῦν τὶς φαντασίες, τὰ πάθη προηγούνται τῶν δαιμόνων, καὶ οἱ δαίμονες ἀκολουθοῦν τὰ πάθη.

- 75 Ἀρχὴ τῶν παθῶν καὶ αἰτία εἶναι ἡ κακὴ χρῆση τῶν πραγμάτων, τῆς παραχρήσεως εἶναι ἡ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὸ ὀρθό, τῆς ἐκτροπῆς εἶναι ἡ ἀπόκλιση τῆς θελητικῆς ἕξεως, τῆς θελήσεως δοκιμασία εἶναι ἡ προσβολή, τῆς προσβολῆς εἶναι οἱ δαίμονες, στοὺς ὁποίους παραχωρεῖται ἀπὸ τὴν πρόνοια νὰ μᾶς προσβάλλουν γιὰ νὰ φανεῖ τί λογῆς εἶναι τὸ αὐτεξούσιό μας
- 76 Τὸ δηλητήριο τοῦ κεντριοῦ τῆς ἁμαρτίας ποὺ προξενεῖ τὸν θάνατο εἶναι ἡ ἐμπαθὴς ἕξις τῆς ψυχῆς· γιὰτὶ ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴ θέλησή του ἔκανε ποιόν του τὰ πάθη, ἔχει ἀμετακίνητο καὶ ἀμετάβλητο τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ζωῆς του.
- 77 Τὰ πάθη ἔχουν πολλὰ ὀνομασίες καὶ διαιροῦνται σὲ σωματικὰ καὶ σὲ ψυχικὰ. Τὰ σωματικὰ ὑποδιαιροῦνται σὲ ὀδυνηρὰ καὶ ἁμαρτηρικὰ, καὶ τὰ ὀδυνηρὰ ὑποδιαιροῦνται σὲ νοσερὰ καὶ παιδευτικὰ. Τὰ ψυχικὰ πάλι διαιροῦνται σὲ θυμικὰ, ἐπιθυμητικὰ καὶ λογιστικὰ· τὰ λογιστικὰ ὑποδιαιροῦνται σὲ φανταστικὰ καὶ διανοητικὰ· ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα εἶναι, λόγῳ κακῆς χρήσεως τῶν πραγμάτων, θεληματικὰ, καὶ ἄλλα γίνονται ἀναγκαστικὰ καὶ εἶναι ἀκούσια, ὀνομαζόμενα ὡς τέτοια ἀδιάβλητα πάθη, τὰ ὁποῖα οἱ Πατέρες ὀνόμασαν καὶ παρακολούθημα καὶ φυσικὰ ἰδιώματα.
- 78 Ἄλλα εἶναι τὰ σωματικὰ πάθη καὶ ἄλλα τὰ ψυχικὰ· ἐπίσης ἄλλα τὰ πάθη τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἄλλα τοῦ θυμοῦ· ἄλλα τοῦ λογιστικοῦ καὶ ἄλλα τοῦ νοῦς καὶ τῆς διάνοιας. Ὅμως ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους καὶ ἀλληλοδοθοῦνται· τὰ σωματικὰ μὲ τὰ πάθη τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὰ ψυχικὰ μὲ τὰ πάθη τοῦ θυμικοῦ· ἐπίσης τὰ λογιστικὰ μὲ τὰ νοερὰ πάθη, καὶ τὰ νοερὰ μὲ τὰ πάθη τῆς διάνοιας καὶ τῆς μνήμης.
- 79 Πάθη τοῦ θυμοῦ εἶναι ἡ ὀργή, ἡ πικρία, ἡ κραυγή, ἡ ὀξύθυμία, τὸ θράσος, ἡ ἔπαρση, ἡ ἀλαζονεία, καὶ ἄλλα παρόμοια. Τῆς ἐπιθυμίας πάθη εἶναι ἡ πλεονεξία, ἡ ἀκολασία, ἡ ἀκράτεια, ἡ ἀπληστία, ἡ φιληδονία, ἡ φιλαργυρία, ἡ φιλαυτία ἢ πρὸ φοβερῆ ἀπὸ ὅλα. Τὰ πάθη τῆς σάρκας εἶναι ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἄσωπια, ἡ ἀδικία, ἡ γαστρομαργία, ἡ ἀκηδία, ὁ κομπασμός, ἡ φιλοκοσμία, ἡ φιλοζωΐα, καὶ ἄλλα σχετικὰ. Τὰ πάθη τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ

νηρία, πανουργία, περιέργεια, διψυχία, λοιδορία, καταλαλιά, κατάκρισις, ἐξουδένωσις, εὐτραπελία, ὑπόκρισις, ψεῦδος, αἰσχρολογία, μωρολογία, ὑπουλότης, εἰρωνεία, φανητία, ἀνθρωπαρέσκεια, μετεωρισμός, ἐπιπορκίαι, ἀργολογίαι, καὶ τὰ λοιπὰ. Τὰ δὲ τοῦ νοός, οἷησις, ἔπαρσις, μεγαλαυχία, ἔρις, ζῆλος, αὐταρέσκεια, ἀντιλογία, ἀνηκοῖα, φαντασία, ἀναπλασμοί, φιλενδειξία, φιλοδοξία, ὑπερηφανία τὸ πρῶτον καὶ ἔσχατον πάντων τῶν κακῶν. Τὰ δὲ τῆς διανοίας εἰσὶ ταῦτα· ῥεμβασμοί, μετεωρισμοί, αἰχμαλωσίαι, σκότῳσις, τύφλωσις, ἀπαγαγαί, προσβολαί, συγκαταθέσεις, ῥοπαί, τροπαί, παραριπισμοί, καὶ τὰ ὅμοια τούτων. Ὡς ἐν ὄρω δὲ φάναι, πάντα τὰ παρὰ φύσιν κακὰ ταῖς τρισὶ δυνάμεσι τῆς ψυχῆς συνεμίγησαν, ὥσπερ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐν αὐταῖς πάντα συνυπάρχουσι κατὰ φύσιν.

80 Ὡς τῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεὸν μετ' ἐκπλήξεως μεγαληγορίας, «ἐθαυμαστώθη», λέγοντος, «ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, οὐ γὰρ δύναμαι πρὸς αὐτήν» ἰσχυροτέραν οὕσαν καὶ ἀνέφικτον ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀσθενῆ γνῶσιν καὶ δύναμιν τὴν ἐπ' ἐμοί· πῶς καὶ ἡ σὰρξ ἀκατάληπτος αὕτη κατὰ τὴν σύνθεσιν τῆς διαπλάσεως οὕσα, τριαδικὴν ἐν ἐκάστῳ εἶδει καὶ μίαν ἔχουσα τὴν ἁρμονίαν τῶν ἰδίων μελῶν καὶ μερῶν, καὶ ἀριθμῶ ἑβδοματικῶ δευτέρῳ τιμωμένην, ὅπερ χρόνον καὶ φύσιν κατὰ τοὺς ἀριθμητικὸς ἐμφαίνει, ὡς εἶναι καὶ αὐτὸ εἰς δόξαν Θεοῦ ὄργανον ἐκφαντορικὸν τριαδικῆς μεγαλοπρεπείας φυσιολογούμενον, κατὰ τοὺς ἐνεργεῖς νόμους τῆς φύσεως.

81 Νόμοι φύσεώς εἰσιν αἱ ποιαὶ τῶν ἐνεργουμένων μελῶν συνθέσεις, αἷς καὶ ἑτερότητας ὁ λόγος ἐκάλεσεν, ὡς πολυμερείας τῶν ἰδίων ιδιοτήτων· ἢ πάλιν, νόμος φυσικὸς ἐστὶν ἡ ἐκάστου εἴδους καὶ μέλους ἐνέργεια ἐν δυνάμει. Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἅπασαν κτίσιν, οὕτως ἡ ψυχὴ τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ ἐνεργεῖ καὶ κινεῖ ἕκαστον πρὸς τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν. Ζητητέον δὲ τίνι λόγῳ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ποτὲ μὲν οἱ θεοφόροι ἄνδρες τῆς σαρκὸς εἶναι φάσκουσι, ποτὲ δέ, ὅτι τῆς ψυχῆς εἰσὶ δυνάμεις. Καὶ φαμέν, ὅτι οὐδεμίαν ἀσυμφωνίαν ἔχουσιν οἱ λόγοι τῶν ἁγίων παρὰ τοῖς ἀκριδῶς εἰδόσιν αὐτούς, ἀλλ' ἀμφό-

ἀπιστία, ἢ βλασφημία, ἢ πονηρία, ἢ πανουργία, ἢ περιέργεια, ἢ διψυχία, ἢ λοιδορία, ἢ καταλαλιά, ἢ κατάκριση, ἢ περιφρόνηση, ἢ εὐτραπέλια, ἢ ὑποκρισία, τὸ ψεῦδος, ἢ αἰσχρολογία, ἢ μωρολογία, ἢ ὑπουλόγητα, ἢ εἰρωνεία, ἢ ἐπίδειξη, ἢ ἀνθρωπαρέσκεια, ὁ μετεωρισμός, οἱ ἐπιπορκίες, οἱ ἀργολογίες, καὶ τὰ λοιπά. Τὰ πάθη τοῦ νοῦ εἶναι ἡ οἴηση, ἢ ἔπαρση, οἱ καυχησιολογίες, ἢ ἔριδα, ὁ φθόνος, ἢ αὐταρέσκεια, ἢ ἀντιλογία, ἢ ἀνυπακοή, ἢ φαντασία, οἱ φαντασιοπληξίες, ἢ ἀγάπη γιὰ ἐπίδειξη, ἢ φιλοδοξία, ἢ ὑπερηφάνεια, πού εἶναι τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. Τὰ πάθη τῆς διάνοιας εἶναι αὐτά· οἱ ὄνειροπολήσεις, οἱ μετεωρισμοί, οἱ αἰχμαλωσίες, ἢ σκότωση, ἢ τύφλωση, ἢ ἀρπαγή τοῦ νοῦ ἀπὸ σκέψεις κακές, οἱ προσβολές τῶν λογισμῶν, οἱ συγκαταθέσεις, οἱ κλίσεις στὸ κακὸ, οἱ μεταβολές, οἱ παραφορές, καὶ τὰ ὅμοια μ' αὐτά. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, ὅλα τὰ παρὰ φύση κακὰ εἶναι ἀναμειγμένα μὲ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὅπως καὶ τὰ ὅλα τὰ καλὰ συνυπάρχουν κατὰ φύση σ' αὐτές.

80 Πῶ, πῶ! τί μεγάλα λόγια ἀπευθύνει μὲ ἐκπληξη ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεὸ λέγοντας, «ξεπερνᾷ κάθε θαυμασμό μου ἢ γνώση σου, γιὰτὶ δὲν μπορῶ νὰ τὴν κατανοήσω»⁴³, γιὰτὶ εἶναι ἰσχυρότερη καὶ ἀκατόρθωτη πρὸς σύλληψη ἀπὸ τὴ δική μου ἀσθενὴ γνώση καὶ δύναμη· πῶς δηλαδὴ καὶ ἡ ἴδια ἢ σάρκα, πού εἶναι ἀκατάληπτη ἢ σύνθεση τῆς διαπλάσεώς της, εἶναι τριαδικὴ σὲ κάθε εἶδος, ἀλλὰ παρουσιάζουν μιὰ ἐνιαία ἀρμονία τὰ μέλη καὶ τὰ μέρη της, καὶ ἔχει τιμηθεῖ μὲ ἑβδοματικὸ δεύτερο ἀριθμὸ, πρᾶγμα πού σημαίνει, σύμφωνα μὲ τοὺς μαθηματικούς, τὸ χρόνο καὶ τὴ φύση, ὥστε νὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ὄργανο πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ πού δείχνει τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς τριαδικῆς θεότητος, ἀναλυόμενη σύμφωνα μὲ τοὺς ὀλοφάνερους νόμους τῆς φύσεως.

81 Νόμοι τῆς φύσεως εἶναι οἱ χαρακτηριστικὲς βάσει τοῦ ποιοῦ των συνθέσεις τῶν μελῶν πού βρίσκονται σὲ ἐνέργεια, τὶς ὁποῖες ὁ λόγος ὀνόμασε καὶ ἑτερότητες, ὡς ὑποδιαιρέσεις τῶν ἰδιοτήτων τους· ἢ ἄλλιῶς, νόμος φυσικὸς εἶναι ἡ δυνατότητα κάθε εἶδους καὶ μέλους νὰ ἐνεργεῖ. Γιατί, ὅπως ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ καὶ κινεῖ ὅλη τὴν κτίση, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἐνεργεῖ καὶ κινεῖ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σώματος σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ἐνέργειά του. Πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσουμε γιὰ ποιὸ λόγο οἱ θεοφόροι ἄνδρες λένε ἄλλοτε ὅτι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι δυνάμεις τῆς σάρκας, καὶ ἄλλοτε τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀπαντοῦμε, ὅτι καμμιὰ ἀσυμφωνία δὲν παρουσιάζουν οἱ λόγοι τῶν ἀγίων γιὰ ἐκείνους

τεροι ἀληθεύουσι καὶ κατὰ τὸ προσῆκον τὰς προσηγορίας ἐναλλάσσουνσι πάνυ σοφῶς, διὰ τὴν ἀρρήτως ἄμφω γένεσιν εἰς τὸ εἶναι κατὰ τὸν τῆς συννυπάρξεως τρόπον, ὡς εἶναι μὲν τελεία ἡ ψυχὴ ἀπ' ἐντεῦθεν, ἀτελὲς δὲ τὸ σῶμα, διὰ τὴν θρεπτικὴν αὐξησιν. Ἡ ψυχὴ γὰρ καθ' αὐτὴν ἔχει καὶ δύνάμιν ὀρεκτικῆς ἐπιθυμίας καὶ θυμικὴν πρὸς ἀνδρείαν ἔρωτος κινητικὴν, ἀπὸ τῆς διαπλάσεως αὐτῆς, λογικῆς κτισθείσης καὶ νοερᾶς. Οὐ γὰρ συνεκτίσθη αὐτῇ θυμὸς ἄλογος καὶ ἄνους ἐπιθυμία, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τῇ σαρκὶ πρότερον· ἀλλὰ πλασθέν, ἄφθαρτον ἦν χωρὶς χυμῶν, ἐξ ὧν ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς ὁ θηριώδης ἐπηκολούθησε. Μετὰ γὰρ τὴν παρακοὴν ὑποπεσόντι τῇ φθορᾷ καὶ τῇ παχύτητι τῶν ἀλόγων, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐν αὐτῷ ἐνέκνυψε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐναντιοῦται τῷ βουλήματι τῆς ψυχῆς κατὰ τε τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅτε κυριεύει· ἐπὶ δὲ ὑποταγῇ τὸ θνητὸν τῷ λογικῷ, ἔπεται πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐνέργειαν τῇ ψυχῇ· ὅτε γὰρ συνεφύρησαν καὶ ἀναμιξ ἐγένοντο τὰ τῆς σαρκὸς ἐπείσακτα μετὰ τῆς ψυχῆς ιδιώματα, τότε «ὡμοιώθη τοῖς κτήνεσιν», ὑποκίψας τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, κτήνος ἐκ λογικοῦ καὶ θηρίον ἐξ ἀνθρώπου γενόμενος.

82 Καθάπερ τῇ ψυχῇ διὰ τοῦ ἐμφυσημάτος δημιουργηθείση λογικῇ καὶ νοερᾷ διὰ τῆς ζωτικῆς ἐμπνεύσεως, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν κτηνώδη οὐ συνέκτισεν αὐτῇ ὁ Θεός, ἀλλ' ἐφέσεως δύνάμιν ὀρεκτικὴν καὶ πρὸς αὐτῇ θέλξεως ἀνδρείαν ἐρωτικὴν, οὕτως οὐδὲ τῷ σώματι, πλαστοουργήσας, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν ἄλογον παρὰ τὰς ἀρχὰς ἐνέθηκεν. Ὑστερον γὰρ ταῦτα διὰ τῆς παρακοῆς προσέλαβε τὸ θνητὸν καὶ φθαρτὸν καὶ κτηνώδες, ἐν οἷς καὶ ὡμοιώθη γενόμενον. Τὸ γὰρ σῶμα, φασὶν οἱ θεολόγοι, ἄφθαρτον ἐκτίσθη, οἷον καὶ ἀναστήσεται, κὰν δεκτικὸν φθορᾶς, ὥσπερ καὶ ἡ ψυχὴ ἀπαθής. Ἐφθάρησαν δ' ἀμφότερα καὶ συνεκράθησαν διὰ τὸν φυσικώτατον θεσμόν τῆς εἰς ἄλληλα περιχωρήσεώς τε καὶ μεταδόσεως, ἥ τε ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα· ἡ μὲν τοῖς πάθεσι, μᾶλλον δὲ δαίμοσι, ποιωθεῖσα, τὸ δὲ τοῖς ἀλόγοις κτήνεσιν ἐξομοιούμενον, τῇ τῆς καταστάσεως ἐνεργείᾳ καὶ τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς φθορᾶς,

πού τους γνωρίζουν με ακρίβεια, αλλά και οι δύο λένε την αλήθεια και με πολλή σοφία και έτσι όπως πρέπει εναλλάσσουν τις ονομασίες, γιατί και τα δύο (σάρκα και ψυχή) δημιουργήθηκαν με τρόπο ανέκφραστο για να συνυπάρχουν, και η ψυχή βέβαια είναι τέλεια από την αρχή, ενώ το σώμα ατελές, επειδή αυξάνεται τρεφόμενο. Γιατί η ψυχή καθ' εαυτήν έχει από τότε που πλάσθηκε και δύναμη ορεκτικής επιθυμίας και δύναμη θυμική που την κινεί σε δυνατό έρωτα, και κτίσθηκε λογική και νοερή. Δεν της δόθηκαν από τη στιγμή που πλάσθηκε ο άλογος θυμός και η ανόητη επιθυμία, όπως ούτε και στο σώμα δόθηκαν αυτά από την αρχή· αλλά αφού πλάσθηκε, ήταν άφθαρτο χωρίς ζωικούς χυμούς, από τους οποίους προήλθαν η επιθυμία και ο θηριώδης θυμός. Γιατί μετά την παρακοή, αφού ξέπεσε στη φθορά και την παχύτητα των αλόγων, αναγκαστικά εμφανίσθηκαν σ' αυτό και ο θυμός και η επιθυμία. Γι' αυτό βέβαια και εναντιώνεται στο θέλημα της ψυχής με τον θυμό και τη επιθυμία, όταν αυτό είναι κυρίαρχο· όταν όμως υποταγεί το θνητό στο λογικό, ακολουθεί την ψυχή στην εκτέλεση των αγαθών. Γιατί, όταν αναμίχθηκαν και έγιναν ένα φύραμα τα επίκτητα ιδιώματα της σάρκας με τα ιδιώματα της ψυχής, τότε ο άνθρωπος «έγινε όμοιος με τα κτήνη»⁴⁴, και αφού υπέκυψε στο νόμο της αμαρτίας λόγω της ανάγκης της φύσεως, έγινε κτήνος από λογικός, και θηρίο από άνθρωπος που ήταν.

82 “Όπως ακριβώς στην ψυχή, που με το εμφύσημα του Θεού δημιουργήθηκε λογική και νοερή με τη ζωτική έμπνοή του, δεν της έβαλε ο Θεός μέσα της θυμό και επιθυμία κτηνώδη, αλλά ορεκτική δύναμη επιθυμίας και μαζί μ' αυτήν δύναμη δυνατή έρωτικής θέλξεως, έτσι ούτε στο σώμα πλάθοντάς το έβαλε από την αρχή μέσα σ' αυτό θυμό και επιθυμία άλογη. Γιατί αργότερα προσέλαβε εξαιτίας της παρακοής το θνητό και φθαρτό και κτηνώδες, με τα όποια και έγινε όμοιος με τα κτήνη. Γιατί το σώμα, λένε οι θεολόγοι, κτίσθηκε άφθαρτο, τέτοιο που και θα αναστηθεί, έστω και αν είναι επιδεκτικό φθοράς, όπως βέβαια και η ψυχή άπαθής. Φθάρθηκαν όμως και τα δύο και αναμίχθηκαν μαζί εξαιτίας του φυσικώτατου νόμου της μεταξύ τους περιχωρήσεως και μεταδόσεως, και η ψυχή και το σώμα· η ψυχή απέκτησε την ποιότητα των παθών, η καλύτερα των δαιμόνων, και το σώμα εξομοιώθηκε με τα άλογα κτήνη με την ενέργεια της καταστάσεως που επικρατεί στα άλογα και την κυριαρχία της φθοράς, και

καὶ εἰς ἓν τῶν ἀμφοτέρων αἱ δυνάμεις γενόμεναι, ἐν κτήνος ἄλογον καὶ ἄνουν, τῷ θυμῷ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ γενόμενον, ἀπετέλεσαν. Καὶ οὕτω «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι», κατὰ τὴν Γραφήν, «καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς» κατὰ πάντα τρόπον.

83 Ἀρχὴ τῶν ἀρετῶν καὶ γέनेσις ἢ ἀγαθὴ πρόθεσις, εἴτ' οὖν ἢ ἔφεσις τοῦ καλοῦ· ὥσπερ ὁ Θεὸς αἰτία καὶ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ, καλοῦ δὲ ἀρχὴ ἢ πίστις, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστός, ἢ πέτρα τῆς πίστεως, ὃν ὡς ἀρχὴν καὶ θεμέλιον ἔχομεν πάντων τῶν ἀρετῶν, ἐν ᾗ θεδήκαμεν καὶ ἐν ᾧ οἰκοδομοῦμεν πᾶν ἀγαθόν· οὗτος ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος, ὁ συνδέων ἡμᾶς ἑαυτῷ, καὶ ὁ πολύτιμος μαργαρίτης, ὃν ζητῶν ὁ εἰς τὸν θυθὸν τῆς ἡσυχίας εἰσδύων μοναχός, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ θελήματα πιπράσκει διὰ τῆς ὑπακοῆς τῶν ἐντολῶν, ἵνα ἀπ' ἐντεῦθεν αὐτὸν κτήσεται.

84 Ἰσότητα πρὸς ἀλλήλας αἱ ἀρεταὶ κέκτηνται καὶ πᾶσαι εἰς ἓν συνάγονται καὶ ἓνα ὄρον καὶ εἶδος ἀρετῆς συμπληροῦσιν· εἰσὶ γὰρ ἀρεταί, καὶ εἰσὶν ἀρετῶν ἀρεταὶ μείζους, ὡς περιεκτικαὶ καὶ συνεκτικαὶ τῶν πλειόνων, ἢ καὶ πάντων, ὡς ἡ θεία ἀγάπη καὶ ἡ ταπεινώσις καὶ ἡ θεία ὑπομονή. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος περὶ αὐτῆς «ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν»· καὶ οὐκ εἶπεν ἐν τῇ νηστείᾳ ὑμῶν ἢ τῇ ἀγρυπνίᾳ ὑμῶν ὑπομονῆς δὲ λέγω, τῆς κατὰ Θεὸν γινομένης, τῆς βασιλίδος τῶν ἀρετῶν, τοῦ θεμελίου τῶν ἀνδραγαθημάτων. Αὕτη γὰρ ἐστὶν αὕτη, ἢ ἐν πολέμοις εἰρήνη, ἢ ἐν ζάλῃ γαλήνη, ἢ ἐν τοῖς κατορθωκόσιν αὐτὴν ἀπερίτρεπτος ἴδρυσις, ἢν οὐχ ὄπλα καὶ δόρατα, οὐ στρατόπεδα ἀφιέμενα, οὐχ αὕτη ἢ τῶν δαιμόνων παράταξις, οὐχ ἢ ζοφερὰ τῶν ἐναντίων φάλαγξ βλάβαι δυνήσονται τὸν ταύτην κτησάμενον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

85 Αἱ ἀρεταί, κἂν ἀλλήλων εἰσὶ γεννητικαί, ἀλλ' ἐκ τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τὴν γέनेσιν ἔχουσιν, ἄνευ τῶν θείων αἰτία γὰρ καὶ ἀρχὴ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ θείων ἀρετῶν, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς αἱ λοιπαὶ συνίστανται, τῆς τε φρονήσεως καὶ ἀνδρείας, σωφροσύνης τε καὶ δικαιοσύνης, ἐστὶν ἡ θεία τῶν θεολόγων πνευματοκίνητος σοφία, κατὰ νοῦν τετραχῶς κινουμένη. Οὐχ ἅμα δὲ πάσας ἐνεργεῖ, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐκάστην ἐν καιρῷ αὐτῆς καθὼς βούλεται· καὶ τὴν μὲν ὡς

ἄφοῦ ἔγιναν ἓνα οἱ δυνάμεις καὶ τῶν δύο, ἀποτέλεσαν ἓνα κτήνος ἄλογο καὶ ἀνόητο, ποῦ ἔγινε τέτοιο ἐξαιτίας τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἔτσι «ἐξισώθηκε μὲ τὰ κτήνη», σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «καὶ ἔγινε ὁμοιος μ' αὐτὰ»⁴⁵ μὲ κάθε τρόπο.

83 Ἄρχὴ τῶν ἀρετῶν καὶ ἐκτέλεση εἶναι ἡ ἀγαθὴ πρόθεση, δηλαδή ἡ ἐπιθυμία τοῦ καλοῦ, ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι αἰτία καὶ πηγὴ κάθε ἀγαθοῦ. Ἄρχὴ πάλι τοῦ καλοῦ εἶναι ἡ πίστη, ἡ καλύτερα ὁ Χριστός, ἡ πέτρα τῆς πίστεως, τὸν ὁποῖο ἔχομε ὡς ἀρχὴ καὶ θεμέλιο ὄλων τῶν ἀρετῶν, ἐπάνω στὸν ὁποῖα ἔχομε ἀνεβεῖ καὶ στηριζόμαστε καὶ οἰκοδομοῦμε κάθε ἀγαθό. Αὐτός εἶναι ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος⁴⁶, ποῦ μᾶς συνδέει μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸ πολῦτιμο μαργαριτάρι⁴⁷, τὸ ὁποῖο ἀναζητεῖ νὰ βρεῖ ὁ μοναχός ποῦ εἰσδύει στὸν βυθὸ τῆς ἡσυχίας, πουλάει ὅλα τὰ θελήματα ποῦ ἔχει μὲ τὴν ὑπακοή στὶς ἐντολές⁴⁸ γιὰ νὰ τὸν ἀποκτήσει ἀπὸ ἐδῶ.

84 Οἱ ἀρετές εἶναι ἰσοδύναμες ἀναμεταξύ τους καὶ ὅλες συγκεντρώνονται σὲ ἓνα καὶ ἓνα κανόνα καὶ εἶδος ἀρετῆς ἀποτελοῦν· γιὰ τὴν ὑπάρχου ἀρετές, καὶ ὑπάρχου ἀρετές μεγαλύτερες ἀπὸ ἄλλες ἀρετές, οἱ ὁποῖες περιέχουν καὶ σ' ἔχουν τις περισσότερες, ἢ καὶ ὅλες, ὅπως ἡ θεία ἀγάπη καὶ ἡ ταπείνωση καὶ ἡ θεία ὑπομονή. Γιὰ τὴν λέγει ὁ Κύριος γι' αὐτήν· «μὲ τὴν ὑπομονή σας θὰ κερδίσετε τις ψυχές σας»⁴⁸. καὶ δὲν εἶπε μὲ τὴ νηστεία σας ἢ τὴν ἀγρυπνία σας· ὑπομονὴ βέβαια ἐννοῶ ἐκείνη ποῦ γίνεται ὅπως ἀρέσει στὸν Θεό, τὴ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, τὸ θεμέλιο τῶν ἀνδραγαθημάτων. Γιὰ τὴν αὐτὴ εἶναι, ναι αὐτὴ εἶναι ἡ εἰρήνη στοὺς πολέμους, ἡ γαλήνη στὴν τρικυμία, ἡ ἀκλόνητη βάση ἐκείνων ποῦ τὴν ἔχουν κατορθώσει, τὴν ὁποῖα οὔτε ὄπλα καὶ δόρατα, οὔτε στρατοὶ ποῦ ὀρμοῦν ἐναντίον της, οὔτε ἡ ἴδια ἢ παρὰταξὴ τῶν δαιμόνων, οὔτε ἡ σκοτεινὴ φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν θὰ μπορέσουν νὰ βλάψουν ἐκεῖνον ποῦ μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπέκτησε αὐτήν.

85 Οἱ ἀρετές, ἂν καὶ γεννοῦν ἢ μία τὴν ἄλλη, ἀλλ' ὅμως γεννιοῦνται ἀπὸ τις τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τις θεῖες· γιὰ τὴν αἰτία καὶ ἀρχὴ τῶν τεσσάρων γενικῶν καὶ θείων ἀρετῶν γιὰ ἐκείνους ποῦ ἐξετάζουν αὐτά, ἀπὸ τις ὁποῖες καὶ μὲ τις ὁποῖες ἀπαρτίζονται καὶ οἱ ὑπόλοιπες, δηλαδή τῆς φρονήσεως, τῆς ἀνδρείας, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, εἶναι ἡ θεία πνευματοκίνητη σοφία τῶν θεολόγων, ποῦ κινεῖται μέσα στὸ νοῦ κατὰ τέσσερις τρόπους. Δὲν τις ἐνεργεῖ ὅλες συγχρόνως, ἀλλὰ ξεχωριστὰ τὴν κάθε μία καὶ στὸν καιρὸ

ἀγιαστικὴν δύναμιν καὶ καθαρτικὴν, τὴν δὲ ὡς δρόσον ἀγνεΐας εὐφραντικὴν καὶ τοῦ καύσωνος τῶν παθῶν ἀναψυχαγωγικὴν ἐκάστην ἐκάστῳ, ὡς προεῖρηται, τελείῳ τελείαν καὶ τὴν ἐνέργειαν κατὰ τὴν τροπικὴν δίδωσι.

86 Ῥῶσιν τελείαν ψυχῆς οὐ χαρίζεται τῶν ἀρετῶν ἐξ ἰδίας σπουδῆς τὰ ἐπιτηδεύματα, εἰ μὴ αὐταὶ οὐσιωδῶς ἐν τῇ ἔξει διὰ τῆς χάριτος παραγένωνται· ἐκάστη γὰρ ἔχει χάρισμα ἴδιον, ἐνέργειαν καθ' αὐτήν, ὥστε δύνασθαι καὶ μὴ βουλομένους ἔλκειν τοὺς μετόχους αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν τῇ ἔξει καὶ φύσει τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὅτε ἡμῖν δοθῇ, ἀναλλοίωτον καὶ ἄτρεπτον ἔκτοτε συντηρεῖται. Ζῶσαν γὰρ ὥσπερ ψυχὴν, ἐν ἰδίῳι μέλεσιν ἔχουσι τοῦ ἐνεργεῖν αὐτάς, τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος Διὸ καὶ νεκρὸς ἅπας ὁ τῶν ἀρετῶν ὄμιλος χωρὶς αὐτῆς πέφυκε· καὶ τοῖς δοκοῦσι τελείως ἔχειν ἢ κατορθοῦσιν αὐτάς, καὶ αὐταὶ ἑαυτῶ μόναι, σκιαὶ καὶ τύποι τοῦ καλοῦ καὶ οὐκ ἀληθείας ἰνδάλματα.

87 Εἰσὶν οὖν τέσσαρες μὲν αἱ καθολικαὶ ἀρεταί, ἀνδρεία, φρόνησις, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη, ὅκτῳ δὲ αἱ καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἔλλειψιν αὐτῶν ἐγγύς παρεπόμεναι, κακίαι μὲν παρ' ἡμῖν, ἀρεταὶ δὲ παρὰ τοῖς ἐν κόσμῳ καὶ λεγόμεναι καὶ νοούμεναι· καὶ τῆς μὲν ἀνδρείας θρασύτης καὶ δειλία, τῆς φρονήσεως δὲ πονηρία καὶ ἄγνοια, τῆς σωφροσύνης δὲ ἀκολασία καὶ ἠλιθιότης, τῆς δὲ δικαιοσύνης πλεονεξία καὶ ἀδικία, εἴτ' οὖν μειονεξία. Μέσαι γὰρ εἰσὶν ἀρεταὶ οὐ μόνον αἱ καθολικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ πάσης ἐλλείψεως καὶ ὑπερβολῆς ἀνώτεροι, ἀλλὰ καὶ αἱ πρακτικαί· καὶ αἱ μὲν τὴν προαίρεσιν τῇ τῆς γνώμης εὐθύτητι, αἱ δὲ τὴν τροπὴν καὶ τὴν οἴησιν συνεργὸν κέκτηνται· περὶ γὰρ αὐτῶν ὅτι μέσαι εἰσὶν ἀρεταὶ τῆς εὐθύτητος, μάρτυς ἡ παροιμία οὕτωςι φάσκουσα· «καὶ κατορθώσεις πάντας ἄξονας ἀγαθούς». Πᾶσαι οὖν ἐν ταῖς τρισὶ δυνάμεσι τῆς ψυχῆς συνιστάμεναι, ἐν αἷς τίκτονται καὶ οἰκοδομοῦνται, ὡς θεμέλιον τὰς τέσσαρας γενικᾶς ἔχουσι, μᾶλλον δὲ Χριστόν, τῆς ἑαυτῶν οἰκοδομῆς, ἵνα αἱ μὲν φυσικαὶ διὰ τῶν πρακτικῶν καθαίρωνται, αἱ δὲ θεῖαι καὶ ὑπὲρ φύσιν δίδωνται ἐν τῇ χρησιμότητι τοῦ Πνεύματος

της, ἔτσι ὅπως θέλει. Τὴν πρώτη σὰν φῶς, τὴ δεύτερη σὰν δύναμη ὀρμητικὴ καὶ πνοὴ συνεχῶς κινουμένη, τὴν τρίτη σὰν δύναμη ἀγιαστικὴ καὶ καθαρτικὴ, καὶ τὴν τέταρτη σὰν δροσιὰ ἀγνεΐας ποῦ εὐφραίνει καὶ ἀνακουφίζει ἀπὸ τὸν καῦσωνα τῶν παθῶν. Στὸν κάθε τέλειο, ὅπως προαναφέρθηκε, δίνει τέλεια καὶ τὴν ἐνέργεια ἔτσι ὅπως πρέπει.

86 Τὰ ἔργα τῶν ἀρετῶν ποῦ γίνονται ἀπὸ δική μας προσθάθεια δὲν χαρίζουν δύναμη τέλεια στὴν ψυχὴ, ἂν αὐτὲς μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάριτος δὲν γίνουν πραγματικὰ ἔξη τῆς ψυχῆς· γιατί ἡ καθεμιὰ ἔχει τὸ δικὸ της χάρισμα, ἐνέργεια δική της, ὥστε νὰ μπορεῖ καὶ χωρὶς νὰ τὸ τὸ θέλουν νὰ προσεκλῦει πρὸς τὸ μέρος της ἐκείνους ποῦ τὴν ἔχουν μὲ τὴν ἔξη καὶ τὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὅταν αὐτὸ μᾶς δοθεῖ, στὴ συνέχεια διατηρεῖται ἀμετάβλητο καὶ ἀμετάτρεπτο. Γιατὶ ἔχουν ζωντανή, σὰν ψυχὴ, μέσα στὰ μέλη τους νὰ ἐνεργεῖ αὐτὲς, τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι νεκρὸ τὸ σύνολο ὅλων τῶν ἀρετῶν χωρὶς τὴ χάρη· καὶ ἐκεῖνοι ποῦ νομίζουν ὅτι τὶς ἔχουν σὲ τέλειο βαθμὸ ἢ τὶς ἔχουν κατορθῶσει, καὶ λείπει ἀπὸ αὐτὲς καὶ ἡ χάρη, εἶναι αὐτὲς σκιᾶς καὶ τύποι τοῦ καλοῦ, καὶ ὄχι τὰ πραγματικὰ πρότυπα τῆς ἀλήθειας.

87 Οἱ γενικὲς ἀρετὲς λοιπὸν εἶναι τέσσερις, ἡ ἀνδρεία, ἡ φρόνηση, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὀκτῶ οἱ ἄλλες ποῦ συνοδεύουν αὐτὲς καὶ βρίσκονται κοντὰ τους ὡς ὑπερβολὲς ἢ ἔλλειψεις αὐτῶν, τὶς ὁποῖες ἐμεῖς τὶς ὀνομάζουμε καὶ τὶς θεωροῦμε κακίες, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τὶς ὀνομάζουν ἀρετὲς. Τῆς ἀνδρείας εἶναι ἡ θρασύτητα καὶ ἡ δειλία· τῆς φρονήσεως εἶναι ἡ πονηρία καὶ ἡ ἀγνοια· τῆς σωφροσύνης εἶναι ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἠλιθιότητα· τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἀδικία, δηλαδή ἡ μειονεξία. Γιατὶ οἱ ἀρετὲς εἶναι ἐνδιάμεσες ὄχι μόνον οἱ γενικὲς καὶ φυσικὲς καὶ ἀνώτερες ἀπὸ κάθε ἔλλειψη καὶ ὑπερβολή, ἀλλὰ καὶ οἱ πρακτικὲς· καὶ οἱ ἀρετὲς ἔχουν συνεργὸ τὴν προαίρεση μὲ τὴν εὐθύτητα τῆς γνώμης, ἐνῶ οἱ ἄλλες τὴ μεταβολὴ καὶ τὴν οἴηση. Γιὰ τὸ ὅτι οἱ ἀρετὲς εἶναι ἐνδιάμεσες τῆς εὐθύτητας, μάρτυρας εἶναι ἡ παροιμία ποῦ λέγει· «καὶ θὰ κατορθώσεις ὅλους τοὺς ἀγαθοὺς ἄξονες (κέντρα)»⁴⁹. Ὅλες λοιπὸν οἱ ἀρετὲς λάμβάνουν τὴ σύστασή τους μέσα στὶς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, μέσα στὶς ὁποῖες γεννιοῦνται καὶ οἰκοδομοῦνται, ἔχοντας ὡς θεμέλιο τῆς οἰκοδομῆς τους τὶς τέσσερις γενικὲς, ἢ καλύτερα τὸν Χριστό, ὥστε οἱ φυσικὲς νὰ καθαρίζονται μὲ τὶς πρακτικὲς, ἐνῶ οἱ θεῖες καὶ ὑπερφυσικὲς νὰ εἶναι δῶρο τῆς ἀγαθότητος τοῦ Πνεύματος.

- 88 *Τῶν ἀρετῶν αἱ μὲν εἰσι πρακτικαί, αἱ δὲ φυσικαί, αἱ δὲ θεῖαι καὶ τοῦ Πνεύματος καὶ αἱ μὲν πρακτικαὶ τῆς προαιρέσεως, αἱ δὲ φυσικαὶ τῆς διαπλάσεως, αἱ δὲ θεῖαι τῆς χάριτος.*
- 89 *Ὡσπερ τὴν τῶν ἀρετῶν γένεσιν ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἔχει, οὕτω καὶ τὴν τῶν παθῶν, ἀλλὰ τὰς μὲν κατὰ φύσιν, τὰ δὲ παρὰ φύσιν τίττειν εἴωθεν. Αἰτίαν γὰρ πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἢ κακοῦ γένεσιν ἡ ψυχὴ τὴν ῥοπὴν τῆς θελήσεως κέκτηται, ὥσπερ τι κέντρον πρὸς γραμμᾶς, ἢ ζυγοῦ τὸ ἀνθέμιον· ὅποιδ' ἂν τρέψη, τοῦτο συνεργὸν λαμβάνει καὶ ἐνεργεῖ ὑποκείμενον γὰρ ἐστὶν ἀμφοῖν πρὸς ταῖς δυσὶν ἐνεργείαις ἢ πρόθεσις· ἐπειδὴ καὶ ταύτας κάκεινας ἐν ἑαυτῷ περιφέρει· τὴν μὲν τῇ γενέσει, τὴν δὲ τῇ αὐθαιρέτῳ ῥοπῇ τοῦ θελήματος.*
- 90 *Νεάνιδας ἡ Γραφὴ καλεῖ τὰς ἀρετάς, διὰ τὴν συγκροτικὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ψυχὴν συνάφειαν γινομένην, καὶ εἰς ἓν πνεῦμα καὶ σῶμα μετ' αὐτῆς θεωρουμένων. Ἀγάπης γὰρ σύμβολον τὸ τῆς νεάνιδος εἶδος, καὶ ἀγνείας καὶ ἀγνισμοῦ τεκμήριον τὸ σχῆμα τῶν ἱερῶν τούτων παρθένων· ἔθος γὰρ τὰ θεῖα μετασχηματίζειν ἢ χάρις πρὸς ὃ πεποίονται καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀπλανῶς ἐν τοῖς δυναμένοις εἰδοποιεῖν πέφυκεν.*
- 91 *Εἰσὶν οὖν ὥσπερ ὀκτὼ οἱ προστάται τῶν παθῶν, τρεῖς μὲν οἱ μεγάλοι, ὁ τῆς γαστρομαργίας, ὁ τῆς φιλαργυρίας καὶ κενοδοξίας, πέντε δὲ οἱ τούτοις ἀκόλουθοι, ὁ τῆς πορνείας καὶ ὀργῆς καὶ λύπης καὶ ἀκηδίας καὶ ὑπερηφανίας, οὕτως εἰσὶ καὶ αἱ ἀντικείμεναι τούτων περιεκτικαὶ τρεῖς ἀρεταί, ἀκτημοσύνη, ἐγκράτεια καὶ ταπεινώσις, μεθ' ὧν καὶ αἱ τούτοις ἐπόμεναι, ἀγνεία καὶ πραότης, χαρὰ καὶ ἀνδρεία καὶ ἐξουδένωσις, καὶ ἅπας ὁ τῶν ἀρετῶν ὄρμαθός· δυνάμεως δὲ καὶ ἐνεργείας καὶ ὁσμῆς ἰδίας ἐκάστης ἀρετῆς ἢ κακίας μαθεῖν καὶ γνῶναι, οὐ τοῦ βουλομένου παντός ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ ποιούντος καὶ πάσχοντος ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος τὰ χαρίσματα τῆς ἐπιστήμης λαβόντος καὶ τῆς διακρίσεως.*
- 92 *Τῶν ἀρετῶν αἱ μὲν ἐνεργοῦσιν, αἱ δὲ ἐνεργοῦνται· καὶ ἐνεργοῦσι μὲν αὐταὶ ἐν ἡμῖν ἐπιδημοῦσαι ὅτε δεῖ καὶ ἡνίκα καὶ ὅσον βούλονται καὶ καθῶς, ἐνεργοῦμεν δὲ ταύτας ἡμεῖς κατὰ τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἕξιν τῆς ἡμῶν ἐπιτηδειότητος· ἀλλ' ἐκεῖναι μὲν οὐσιωδῶς,*

- 88 Ἐκ τῶν ἀρετῶν ἄλλες εἶναι πρακτικῆς, ἄλλες φυσικῆς, καὶ ἄλλες θεϊκῆς καὶ δῶρα τοῦ Πνεύματος. Οἱ πρακτικῆς εἶναι τῆς προαιρέσεως, οἱ φυσικῆς τῆς διαπλάσεως, καὶ οἱ θεϊκῆς εἶναι δῶρα τῆς χάριτος.
- 89 Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ψυχὴ μας γεννᾷ τὴν ἀρετὴν, ἔτσι γεννᾷ καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν κατὰ φύσιν, ἐνῶ τὰ πάθη συνήθως παρὰ φύσιν. Γιατὶ ἡ ψυχὴ αἰτία γιὰ τὴν γέννησιν τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ ἔχει τὴν ῥοπὴν τῆς θελήσεως, σὰν κάποιον κέντρο πρὸς ἀκτίνες, ἢ τὴν βελόνα τοῦ ζυγοῦ πρὸς ὅποια πλευρὰ γείρει, αὐτὸ παίρνει συνεργὸν καὶ ἐνεργεῖ· γιατί ἡ πρόθεσις βρίσκεται ἀνάμεσα στὴς δύο ἐνέργειες, ἐπειδὴ αὐτὸς φέρει μέσα του καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν κακίαν· τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἐνῶ τὴν κακίαν μὲ τὴν ἀναίμακτον ῥοπὴν τοῦ θελήματός του.
- 90 Νεάνιδες ἡ Γραφὴ ὀνομάζει τὴν ἀρετὴν, ἐξαιτίας τῆς πολὺ στενῆς συνάφειας αὐτῶν πρὸς τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ θεωροῦνται μὲ αὐτὴν ἓνα πνεῦμα καὶ σῶμα. Γιατὶ τὸ σύμβολον τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ μορφή τῆς νεάνιδας, καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν τῶν ἱερῶν παρθένων εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀγνείας καὶ τῆς καθαρότητος· γιατί συνηθίζει ἡ θεία χάρις νὰ μετασηματίζει τὰ θεῖα ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα ἐκείνου στὸ ὅποιο δίνονται αὐτὰ, καὶ νὰ τὰ δίνει μορφή χωρὶς πλάνη ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνον ποὺ συγγενεύουν, σὲ ἐκεῖνον βέβαια ποὺ μποροῦν νὰ τὰ δεχθοῦν.
- 91 Ὅπως ἀκριβῶς ὁκτὼ εἶναι οἱ πρωτοστάτες τῶν παθῶν, τρεῖς οἱ μεγάλοι, τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς κενοδοξίας, καὶ πέντε οἱ ἀκόλουθοι αὐτῶν, τῆς πορνείας, τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς ἀκηδίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας, ἔτσι εἶναι τρεῖς καὶ οἱ περιεκτικῆς ἀρετῆς ποὺ ἀντιτίθενται σ' αὐτὰ, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ταπεινότης, μαζί μὲ τὴν ὁποῖαν καὶ ἐκεῖνες ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν, ἡ ἀγνεία, ἡ πραότης, ἡ χαρὰ, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐξουδένωσις, καὶ ὅλη ἡ δέσμη τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Τὸ νὰ μάθει ὅμως καὶ νὰ γνωρίσει κανεὶς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνεργείαν καὶ τὴν ἰδιαίτην ὁσμὴν τῆς καθῆκα μᾶς ἀρετῆς ἢ κακίας, δὲν ἀνήκει στὸν καθένα ποὺ θέλει, ἀλλὰ μόνον σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἐνεργεῖ καὶ πάσχει αὐτὸς μὲ ἔργον καὶ λόγον καὶ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὰ χαρίσματα τῆς γνώσεως καὶ τῆς διακρίσεως.
- 92 Ἐκ τῶν ἀρετῶν ἄλλες ἐνεργοῦν σὲ μᾶς, καὶ ἄλλες ἐνεργοῦνται ἀπὸ ἐμᾶς. Ἐνεργοῦν αὐτὲς σὲ μᾶς ἐρχόμενες ὅταν πρέπει καὶ ὅταν καὶ ὅσο καὶ ὅπως θέλουν, ἐνῶ ἐνεργοῦμε ἐμεῖς αὐτὲς ἀνάλογα μὲ τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἔξιν τῆς ἰκανότητάς μας· ἀλλ' ἐκεῖνες ἐνεργοῦν σὲ μᾶς οὐσιαστικῶς, ἐνῶ ἐμεῖς τὴν ἐνεργοῦμε τυπικῶς πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ

ἡμεῖς δὲ τυπικῶς πρὸς ἦθος τυπούμενοι, εἴπερ τύπος ἐστὶν ὁ πασῶν τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν τρόπος πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ἀρχέτυπα, ἐπειδὴ ὀλίγοις λίαν οὐσιωδῶς τὰ νοητὰ μετέχονται πρὸ τῆς μελλούσης ἀφθάρτου ἀπολαύσεως. Τοὺς κόπους γὰρ ἐντεῦθεν καὶ τοὺς τύπους οὐ τὰς ἀρετὰς κυρίως ἐνεργοῦμεν καὶ ἀπολαμβάνομεν.

93 Ἰερουργεῖ τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ Παῦλον, ὁ μεταλαμβάνων καὶ μεταδιδόναι δυνάμενος ἐνεργεία καὶ ἑτέροις τὸν φωτισμὸν τοῦ Χριστοῦ, ὡσπερ τινὰ σπόρον θεῖον τὸν λόγον ἐν ταῖς ψυχικαῖς τῶν ἀκονόντων ἀρούραις αὐτὸν ἐνήσιν· «ὁ λόγος ὑμῶν», φησί, «ἔστω ἐν χάριτι ἠρτυμένος θείας χρηστότητος», «ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἐν πίστει ἀκούουσι». Γεωργοὺς δὲ πάλιν καὶ γεώργιον τοὺς διδασκάλους καὶ διδασκομένους εἰπὼν, ἐμφαίνει μάλα σοφῶς τοὺς μὲν ὡς ἀροτῆρας καὶ σπορεῖς τοῦ θείου λόγου, τοὺς δὲ ὡς τῶν ἀρετῶν γῆν πῖαν, καρποφόρον καὶ εὐσταχυν. Ἰερουργία γὰρ κυρίως ἀληθινὴ οὐ μόνον ἢ τῶν θείων ἐνεργεια, ἀλλὰ καὶ ἡ μετουσία τῶν ἀγαθῶν καὶ μετάδοσις.

94 Διάφορός ἐστιν ὁ διὰ προφορᾶς πρὸς διδαχὴν προερχόμενος λόγος καὶ διαφόρως ἐκ πολλῶν τρόπων συνάγεται ἐκ τεσσάρων εἰδῶν· ὁ μὲν ἐκ μαθήσεως, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, ἄλλος ἐκ πράξεως καὶ ἕτερος ἐκ τῆς χάριτος Ὡσπερ δὲ τὸ ὕδωρ ἐν ἐστὶ τῇ φύσει, μεταποιεῖται δὲ καὶ μεταβάλλεται κατὰ τὴν ὑποκειμένην διάφορον τοῦ χοῦς ὕλην, εἰς οἰκείαν ποιότητα, ὡς τῇ γεύσει νοούμενον εἶναι, τὸ μὲν πικρὸν, τὸ δὲ γλυκὺ, καὶ ἄλλο ἀλμυρὸν καὶ ὀξῶδες· οὕτω κατὰ τὴν ἠθικὴν ἕξιν ἐκάστου προερχόμενος ὁ λόγος καὶ ἀλλοιούμενος, ἐνεργεία γινώσκεται καὶ τὴν ὠφέλειαν δίδωσιν.

95 Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος εἰς ἀπόλαυσιν δέδοται πάσης λογικῆς φύσεως, ὡσπερ ἐδέσματα τινὰ πολλὰ διάφορα τὴν ἡδονὴν αὐτῶν διαφόρως ἢ ψυχὴ ἀπολαμβάνουσα αἰσθάνεται. Ἔχει γὰρ τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον ὡς παιδαγωγὸν πρὸς ἦθος τυπούντα αὐτήν, τὸν δὲ τῆς ἀναγνώσεως ὡς ὕδωρ ἀναπαύσεως ἐκτρέφοντα, τὸν δὲ τῆς πράξεως ὡς τόπον χλόης παιδύοντα, τὸν δὲ τῆς χάριτος ὡς ποτήριον μεθύσκοντα αὐτήν καὶ εὐφραίνοντα, τὴν δὲ ἄρρητον αὐτῆς ἀγαλλίασιν ὡς ἔλαιον, πρόσωπον ἰλαρύνουσαν καὶ παιδρὰν ἐργαζομένην.

50. Ρωμ. 15, 16.

53. Α' Κορ. 3, 9.

51. Κολ. 4, 6.

54. Ψαλμ. 22, 2. 5.

52. Ἐφ. 4, 29.

55. Ψαλμ. 103, 15.

ἦθους μας, ἀφοῦ τύπος εἶναι ὁ τρόπος ὄλων τῶν ἐργασιῶν μας σέ σύγκριση μὲ τὰ ἀπὸ ἐκεῖ ἀρχέτυπα, ἐπειδὴ τὰ νοητὰ μετέχονται οὐσιαστικᾶ ἀπὸ πολὺ λίγους πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα ἀφθαρτὴ ἀπόλαυση. Γιατὶ ἐδῶ ἐνεργοῦμε καὶ ἀπολαμβάνομε τοὺς κόπους καὶ τοὺς τύπους τῶν ἀρετῶν, ὄχι τὶς ἀρετὲς στὴν κυριολεξία.

93 Ἰερουργεῖ τὸ Εὐαγγέλιο⁵⁰, σύμφωνα μὲ τὸν Παῦλο, ἐκεῖνος ποὺ λαμβάνει τὸν φωτισμὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ μπορεῖ στὴν πράξη νὰ τὸν μεταδίδει καὶ σὲ ἄλλους, ρίχνοντας τὸν λόγο, σὰν κάποιο θεῖο σπόρο, στὰ ψυχικὰ χωράφια τῶν ἀκροατῶν · γιατί λέγει, «ὁ λόγος σας νὰ εἶναι ἀρτυμένος μὲ χάρη θείας ἀγαθότητος»⁵⁰, «γιά νὰ μεταδίδει χάρη σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκοῦν μὲ πίστη»⁵¹. Καὶ πάλι ὀνομάζοντας γεωργοὺς τοὺς διδασκάλους καὶ γεώργιο τοὺς διδασκόμενους⁵², παρουσιάζει πολὺ σοφᾶ τοὺς πρώτους νὰ ὀργώνουν καὶ νὰ σπεύρουν τὸν θεῖο λόγο, ἐνῶ τοὺς δευτέρους σὰν τὴ γόνιμη γῆ τῶν ἀρετῶν, καρποφόρα καὶ πολὺκαρπη. Γιατὶ ἱερουργία στὴν κυριολεξία ἀληθινὴ εἶναι ὄχι μόνο ἡ ἐνέργεια τῶν θείων, ἀλλὰ καὶ ἡ μέθεξι τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ μετάδοσή τους.

94 Εἶναι ποικίλος ὁ προφορικὸς λόγος ποὺ γίνεται πρὸς διδασκαλία, καὶ ἀποκτᾶται μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους ἀπὸ τέσσερες πηγές· ἀπὸ τὴ μάθηση, τὴν ἀνάγνωση, τὴν πράξη καὶ ἀπὸ τὴ χάρη. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ νερὸ ἓνα εἶναι κατὰ τὴ φύση, μεταποιεῖται ὅμως καὶ μεταβάλλεται ἡ ποιότητά του ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῆς γῆς μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία περνάει, ὥστε ἡ γεύση του νὰ εἶναι ἄλλοτε πικρὴ, ἄλλοτε γλυκειά, καὶ ἄλλοτε ἀλμυρὴ καὶ ξυνή, ἔτσι καὶ ὁ λόγος περνώντας ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ἔξι τοῦ καθενὸς καὶ μεταβαλλόμενος ἀνάλογα μὲ αὐτήν, χαρακτηρίζεται ἡ ποιότητά του ἀπὸ τὴν ἐνέργεια καὶ παρέχει τὴν ἀνάλογη ὠφέλεια.

95 Ἐπειδὴ ὁ λόγος δόθηκε πρὸς ἀπόλαυση κάθε λογικῆς φύσεως, σὰν κάποια ἐδέσματα πολλὰ καὶ διάφορα, ἡ ψυχὴ ἀπολαμβάνοντάς τον αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴ αὐτῶν κατὰ διαφορετικὸ τρόπο. Ἔτσι ἔχει τὸν ἐπιστημονικὸ λόγο σὰν παιδαγωγὸ πρὸς διαμόρφωση τοῦ ἦθους τῆς, τὸν λόγο τῆς ἀναγνώσεως σὰν νερὸ γιά νὰ τὴν ἀναπαύει⁵³ καὶ νὰ τὴν τρέφει, τὸν λόγο τῆς πράξεως σὰν τόπο μὲ χλόη πρὸς αὔξηση καὶ ἐνδυνάμωσή τῆς⁵³, τὸν λόγο τῆς χάριτος σὰν ποτήρι μὲ κρασί γιά νὰ τὴ μεθάει⁵⁴ καὶ νὰ τὴν εὐφραίνει, καὶ τὴν ἀνέκφραστη ἀγαλλίασή τῆς σὰν λάδι ποὺ δίνει ἰλαρότητα στὸ πρόσωπο⁵⁵ καὶ τὴν κάνει λαμπερή.

96 Κυρίως οὐ μόνον ἐν αὐτῇ ὡς ζωὴν ἢ ψυχὴ ταῦτα κέκτηται, ἀλλ' ὅτε καὶ παρ' ἄλλοις ἀκούει ταῦτα πρὸς διδαχὴν αἰσθάνεται, ὁπηνίκα προηγήται ἀμφοτέρων ἀγάπη καὶ πίστις καὶ ὁ μὲν πίστει ἀκούων, ὁ δὲ ἀγάπῃ παιδεύων, ἄνευ τύφου καὶ δόξης τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν ποιούμενος, τὸν μὲν γὰρ ἐκ μαθήσεως λόγον ὡς παιδαγωγὸν δέχεται, τὸν δὲ τῆς ἀναγνώσεως ὡς τροφόν, τὸν δὲ τῆς πράξεως ὡς ἐνδιάθετον, ὡς νυμφοστόλον ἡδύτατον, τὸν δὲ τοῦ Πνεύματος φωτιστικὸν ὡς νυμφίον λόγον ἐνωτικὸν αὐτῆς, τὸν εὐφραίνοντα. Πᾶν γὰρ ῥῆμα ἐκπορευόμενον διὰ στόματος Θεοῦ ἐστίν, οἱ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκ στόματος τῶν ἁγίων προελθόντες λόγοι, ἢ δι' ἐνέργειαν γλυκυτάτη τοῦ Πνεύματος ἐπίπνοια, ἣν τρυφῶσιν οὐ πάντες, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἄξιοι ἐπειδὴ δὲ καὶ τρυφήν ἔχουσι τὸν λόγον οἱ λογικοί· ἐνταῦθα μὲν οἱ τῶν τοῦ Πνεύματος ἐναργῶς εὐφραίνόμενοι, ὀλίγοι λίαν εἰσίν, τοὺς τύπους δὲ μόνον οἱ πολλοὶ τῶν πνευματικῶν λόγων διὰ τῆς μνήμης καὶ γινώσκουσι καὶ μετέχουσι, τὸν ἄρτον οὕτω τὸν ἀληθινὸν τοῦ μέλλοντος ἐν αἰσθήσει Θεοῦ λόγον μετασχόντες· μόνος γὰρ αὐτὸς ἐκεῖσε πρόκειται εἰς πᾶσαν τοῖς ἀξίοις ἰκανῶς ἡδονὴν, μήτε ἐσθιόμενος, μήτε δαπανώμενος ἢ θυόμενος πώποτε.

97 Ἐνευ αἰσθήσεως νοεραῶς τῶν θείων ἐν αἰσθήσει τὴν ἡδονὴν ἀδύνατον γεύσασθαι. Ὡσπερ γὰρ ὁ τὰς αἰσθήσεις ἀμβλύνας ἀνενεργήτους αὐτὰς ἐποίησε πρὸς τὰ αἰσθητά, καὶ οὔτε ὄρα, οὔτε ἀκούει, οὔτε ὀσφραίνεται, πάρετος ὢν, μᾶλλον δὲ ἡμιθανής, οὕτω καὶ ὁ τὰς ψυχικὰς κατὰ φύσιν δυνάμεις νεκρώσας διὰ τῶν παθῶν, ἀναισθήτους πρὸς ἐνέργειαν καὶ μετοχὴν τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος ἐποίησεν. Ὁ γὰρ μὴ ὄρων καὶ ἀκούων καὶ αἰσθανόμενος πνευματικῶς, νεκρὸς ἐστὶ· μὴ ζῶν γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός, μήτε αὐτὸς ἐν αὐτῷ κινούμενός τε καὶ ἐνεργούμενος.

98 Ἴσῃν καὶ τὴν αὐτὴν, ἵνα μὴ λέγω καὶ μίαν, ἔχουσι τὴν ἐνέργειαν αἱ αἰσθήσεις πρὸς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, καὶ μάλιστα ὅτε ὑγειῶς ἔχουσι. Δι' ἐκείνων γὰρ αὐταὶ καὶ ζῶσι καὶ ἐνεργοῦσι, καὶ ἀμφοτέροις τὸ ζωτικὸν συγκέκρται πνεῦμα. Ἀρρωστεῖ γὰρ κυρίως ὁ ἄνθρωπος, ὅτε τὴν γενικὴν τῶν παθῶν ἀσθένειαν ἐπιφέρει, ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς ῥαθυμίας αἰεὶ κατακειμένος. Αἱ μὲν γὰρ αἰσθήσεις τὰ αἰσθητά, αἱ δὲ τὰ νοητὰ τραναῶς ἐποπτεύουσιν, ὅτε μάλιστα οὐκ ἔστι μάχη τις σατα-

96 Ἡ ψυχὴ δὲν τὰ ἔχει αὐτὰ μέσα τῆς μόνο σάν ζωῆ, ἀλλ' ὅταν τὰ ἀκούει αὐτὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους πρὸς διδασκαλία, ὡς ζωὴ τὰ αἰσθάνεται, ὅταν προηγεῖται καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἢ ἀγάπη καὶ ἡ πίστη. Καὶ ὅταν ὁ ἕνας τὰ ἀκούει μὲ πίστη, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὰ διδάσκει μὲ ἀγάπη, προσφέροντας τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν χωρὶς κομπασμὸ καὶ ματαιοδοξία, τότε τὸν λόγο τῆς μαθήσεως τὸν δέχεται σάν παιδαγωγό, τὸν λόγο τῆς ἀναγνώσεως σάν τροφό, τὸν λόγο τῆς πράξεως σάν νὰ βγαίνει ἀπὸ μέσα του, σάν νυμφοστόλο γλυκύτατο, τὸν λόγο τοῦ Πνεύματος σάν φωτιστικὸ, σάν λόγο νυμφίο πού ἐνώνει καὶ εὐφραίνει τὴν ψυχὴ. Γιατὶ κάθε λόγος πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ⁵⁶ σημαίνει τοὺς λόγους πού βγήκαν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἁγίων διὰ τοῦ Πνεύματος, ἢ πρὸς ἐνέργεια γλυκυτάτη πνοῆ τοῦ Πνεύματος, τὴν ὁποία δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλοι, ἀλλὰ μόνο οἱ ἄξιοι, ἐπειδὴ οἱ λογικοὶ ἔχουν τὸν λόγο καὶ ὡς ἀπόλαυση. Καὶ ἐδῶ βέβαια εἶναι πολὺ λίγοι ἐκεῖνοι πού εὐφραίνονται πλήρως τοὺς λόγους τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ οἱ πολλοὶ γνωρίζουν καὶ μετέχουν τοὺς τύπους μόνο τῶν πνευματικῶν λόγων μὲ τὴ μνήμη, χωρὶς ἀκόμα ν' ἀπολαμβάνουν τὸν ἄρτο τὸν ἀληθινὸ τῆς μέλλουσας ζωῆς, δηλαδὴ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ· γιατί αὐτὸς φυλάσσεται ἐκεῖ μόνο γιὰ τοὺς ἄξιους γιὰ νὰ τοὺς γεμίσει μὲ κάθε ἡδονή, χωρὶς νὰ τρώγεται ποτέ τελείως, οὔτε καὶ νὰ τελειώνει ἢ νὰ θυσιάζεται.

97 Χωρὶς νοερὴ αἴσθηση τῶν θείων εἶναι ἀδύνατο νὰ γευθεῖ κανεὶς μὲ αἴσθηση τὴν ἡδονή. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος πού μείωσε τὶς αἰσθήσεις τὶς ἔκανε ἀνενέργητες πρὸς τὰ αἰσθητά, καὶ οὔτε βλέπει, οὔτε ἀκούει, οὔτε ὀσφραίνεται, ὄντας παράλυτος, ἢ καλύτερα μισοπεθαμένος, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού νέκρωσε τὶς ψυχικὲς φυσικὲς δυνάμεις του μὲ τὰ πάθη, τὶς ἔκανε ἀναίσθητες πρὸς ἐνέργεια καὶ μετοχὴ τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος. Γιατί, ἐκεῖνος πού δὲν βλέπει καὶ δὲν ἀκούει καὶ δὲν αἰσθάνεται πνευματικά, εἶναι νεκρός· καθόσον δὲν ζεῖ σ' αὐτὸν ὁ Χριστός, οὔτε αὐτὸς κινεῖται καὶ ἐνεργεῖται ἀπὸ αὐτόν.

98 Ἴση καὶ ἴδια, γιὰ νὰ μὴ πῶ καὶ μία, ἔχουν τὴν ἐνέργεια οἱ αἰσθήσεις πρὸς τὶς ψυχικὲς δυνάμεις, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι ὑγιεῖς. Γιατὶ μὲ ἐκεῖνες αὐτὲς καὶ ζοῦν καὶ ἐνεργοῦν, καὶ εἶναι ἐνωμένο καὶ μὲ τὶς δύο τὸ ζωτικὸ πνεῦμα. Καθόσον ἀρρωσταίνει πραγματικῶς ὁ ἄνθρωπος, ὅταν φέρει τὴ γενικὴ ἀσθένεια τῶν παθῶν καὶ βρίσκεται διαρκῶς κατὰκοιτος στὸ νοσοκομεῖο τῆς ραθυμίας. Γιατὶ οἱ αἰσθήσεις ἐποπτεύουν μὲ καθαρότητα τὰ αἰσθητά, ἐνῶ οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τὰ νοητά,

νική ἐν αὐταῖς, τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς καὶ τοῦ πνεύματος ἀντιτασσομένη· ἡνίκα δὲ εἰς ἐν συναφθῶσι διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνοειδεῖς γενόμεναι, τηνικαῦτα τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀμέσως καὶ οὐσιωδῶς, ὡς ἔχουσι φύσεως γινώσκουσι καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν τρανῶς θεωροῦσι καὶ τὴν μίαν αἰτίαν τῶν ὄλων Τριάδα, ὡς δυνατόν, καθαρῶς ἐποπτεύουσι.

99 Πρῶτον μὲν ὀφείλει ὁ ἡσυχάζων ὡς θεμέλιον ἔχειν τὰς πέντε ἀρετὰς ταύτας, ἐν ᾧ καὶ ἐργασίας οἰκοδομήν, ἡγουν, σιωπὴν, ἐγκράτειαν, ἀγρυπνίαν, ταπείνωσιν καὶ ὑπομονήν· ἐργασίας δὲ θεαρέστους τρεῖς· ψαλμωδίαν, προσευχὴν καὶ ἀνάγνωσιν, καὶ ἐργόχειρον, ἐὰν ἐστὶν ἀσθενής· αἱ γὰρ προειρημέται ἀρεταὶ οὐ μόνον εἰσὶ πασῶν περιεκτικαί, ἀλλὰ καὶ συστατικαὶ ἀλλήλων· καὶ ἀπὸ πρωΐας σχολάζειν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ διὰ προσευχῆς καὶ καρδιακῆς ἡσυχίας, ἐπιμόνωσ εὐχεσθαι, ὥραν πρώτην· εἶτα δευτέραν ἀναγινώσκειν· τρίτην ψάλλειν· τετάρτην εὐχεσθαι· πέμπτην ἀναγινώσκειν· ἕκτην ψάλλειν· ἑβδόμην εὐχεσθαι· ὄγδόην ἀναγινώσκειν· ἑννάτην ψάλλειν· δεκάτην ἐσθίειν· ἑνδεκάτην κοιμᾶσθαι, εἰ χρεῖαν ἔχει· δωδεκάτην ψάλλειν τὰ ἑσπερινά, καὶ οὕτω, καλῶς τὸ στάδιον τῆς ἡμέρας διερχόμενος, ἀρέσκει Θεῷ.

100 Ἐκ πάντων χρῆ ὡς μέλισσαν τῶν ἀρετῶν συλλέγειν τὰ χρησιμώτατα, καὶ οὕτω, μεταλαμβάνοντα ἐκ πάντων μικρόν, ποιεῖν μεγάλην τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν σύνθεσιν, ἐξ ὧν τὸ μέλι τῆς σοφίας πορίζεται πρὸς εὐφροσύνην ψυχῶν.

101 Ῥᾶον δέ, εἰ βούλει, καὶ τὸ τῆς νυκτὸς διάστημα διελθεῖν, ἄκουσον. Τρεῖς πολιτείας ἔχει ἡ ἀγρυπνία τῆς νυκτὸς ἀρχαρίων, μέσων καὶ τελείων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη πολιτεία ἐστὶν αὕτη· τὸ ἡμισυ τῆς νυκτὸς κοιμᾶσθαι καὶ τὸ ἡμισυ ἀγρυπνεῖν, καὶ ἡ ἀφ' ἑσπέρας ἕως μέσης νυκτὸς, ἡ ἀπὸ μέσης νυκτὸς ἕως πρωΐ· Ἡ δὲ δευτέρα πολιτεία ἐστὶν αὕτη· ἀγρυπνεῖν ἀφ' ἑσπέρας ὥραν μίαν ἢ δύο· εἶτα κοιμᾶσθαι ὥρας τέσσαρας ἐγείρεσθαι δὲ εἰς τὸν ὄρθρον, ψάλλοντα καὶ προσευχόμενον ὥρας ἕξ ἕως πρωΐ· εἶτα ψάλλειν τὴν πρώτην ὥραν καὶ καθέζεσθαι

ὅταν μάλιστα δὲν ὑπάρχει κάποια μάχη σατανική ἀνάμεσα σ' αὐτές, πού νά ἀντιτίθεται στοῦ νόμο τοῦ νοῦ καὶ τοῦ πνεύματος⁵⁷. ὅταν ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος ἐνωθοῦν σὲ ἓνα καὶ γίνουν ἐνιαῖες, τότε γνωρίζουν ἄμεσα καὶ οὐσιαστικᾶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, ποιά δηλαδή εἶναι ἡ φύση τους, καὶ θεωροῦν μὲ σαφήνεια τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ ἐποπτεύουν ὀλοκάθαρα, ὅσο εἶναι δυνατὸ, τὴ μία αἰτία τῶν ὅλων, τὴν Τριάδα

99 Πρῶτα βέβαια ὀφείλει ὁ ἡσυχαστὴς νά ἔχει σάν θεμέλιο τὶς πέντε αὐτὲς ἀρετὲς, πάνω στοῦ ὁποῖο καὶ θὰ οἰκοδομεῖ τὸ ἔργο του, δηλαδή τὴ σιωπὴ, τὴν ἐγκράτεια, τὴν ἀγρυπία, τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ὑπομονή, καὶ νά ἐκτελεῖ τὶς τρεῖς θεάρεστες ἐργασίες: τὴν ψαλμωδία, τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἀνάγνωση, καθὼς καὶ τὸ ἐργὸχειρο, ἂν ὑστερεῖ ἀκόμα πνευματικᾶ· γιατί οἱ ἀρετὲς πού προαναφέρθηκαν δὲν περιέχουν μόνο ὅλες, ἀλλὰ καὶ γεννοῦν ἡ μία τὴν ἄλλη. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ πρωὶ νά ἀσχολεῖται μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἡσυχία τῆς καρδιάς του. Τὴν πρώτη ὥρα νά προσεύχεται ἐπίμονα· στὴ συνέχεια τὴ δεύτερη ὥρα νά διαβάζει· τὴν τρίτη νά ψάλλει· τὴν τέταρτη νά προσεύχεται· τὴν πέμπτη νά διαβάζει· τὴν ἕκτη νά ψάλλει· τὴν ἕβδομη νά προσεύχεται· τὴν ὄγδοη νά διαβάζει· τὴν ἕνατη νά ψάλλει· τὴ δέκατη νά τρώγει· τὴν ἐνδέκατη νά κοιμᾶται, ἂν ἔχει ἀνάγκη· τὴ δωδέκατη νά ψάλλει τὰ ἔσπερινα. Καὶ ἔτσι, περνώντας καλὰ τὸ στάδιο τῆς ἡμέρας, ἀρέσει στὸν Θεό.

100 Ἀπὸ ὅλα πρέπει σάν μέλισσα νά συλλέγει ὁ μοναχὸς τὰ πιὸ χρησιμότερα γιὰ τὶς ἀρετὲς, καὶ ἔτσι, παίρνοντας ἀπὸ ὅλα κάτι τὸ μικρὸ, νά κάμνει μεγάλη σύνθεση τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πορίζεται τὸ μέλι τῆς σοφίας πρὸς εὐφροσύνη τῶν ψυχῶν.

101 Ἄν θέλεις νά περᾶσεις εὐκόλα καὶ τὸ διάστημα τῆς νύχτας, ἀκουσε· Τρεῖς τρόπους ἐργασίας ἔχει ἡ ἀγρυπνία τῆς νύχτας τῶν ἀρχαρίων, τῶν μέσων καὶ τῶν τελείων. Ὁ πρῶτος τρόπος ἐργασίας εἶναι ὁ ἕξῃς· Τὸ μισὸ τῆς νύχτας νά κοιμᾶται ὁ μοναχὸς, καὶ τὸ ἄλλο μισὸ νά ἀγρυπνεῖ, κἀνοντάς το αὐτὸ ἢ ἀπὸ τὴν ἑσπέρα μέχρι τὰ μεσάνυχτα, ἢ ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα μέχρι τὸ πρωί. Ὁ δεύτερος τρόπος ἐργασίας εἶναι αὐτός· Νά ἀγρυπνεῖ ἀπὸ τὴν ἑσπέρα μία ὥρα ἢ δύο· ἔπειτα νά κοιμᾶται τέσσερις ὥρες, καὶ νά σηκώνεται στὸν ὄρθρο, ψάλλοντας καὶ προσευχόμενος ἕξι ὥρες μέχρι τὸ πρωί. Ἐπειτα νά ψάλλει τὴν πρώτη ὥρα καὶ νά κάθεται καὶ νά ἡσυχάζει, ὅπως λέχθηκε προηγουμένως.

ἡσυχάζοντα, ὡς προεῖρηται· καὶ ἡ τοὺς ὄρους τῶν ἐργασιῶν φυλάττειν διὰ τῶν ὠρῶν, ἡ τὴν συνέχειαν δηλαδὴ τῆς προσευχῆς ἀδιάστατον τηρεῖν, δι' ἧς ἡ ἕξις τὸν πολιτευόμενον. Ἡ δὲ τρίτη πολιτεία παννύχιον ἔχει τὴν στάσιν καὶ τὴν ἐγρήγορσιν.

102 Ἴδου γὰρ καὶ περὶ βρώσεώς φαμεν, ὅτι λίτρα ἄρτου ἀρκεῖ παντὶ τῷ ἀγωνιζομένῳ πρὸς ἡσυχίαν· καὶ οἴνου μὲν δύο βανκάλια ἀκράτου πίνειν, ὕδατος δὲ τρία· καὶ ἀπὸ τῶν εὕρισκομένων σιτίων τρέφεσθαι, οὐχ ὅσα ζητεῖ ἡ φύσις ἐπιθυμητικῶς, ἀλλ' ὅσα ἡ πρόνοια οἰκονομεῖ χρᾶσθαι ἐγκρατῶς. Ἀρίστη οὖν καὶ σύντομος εἶδησις περὶ τῶν ἀκριβῶς πολιτεύεσθαι βουλομένων, τὰς τρεῖς τῶν ἀρετῶν περιεκτικὰς ἐργασίας τηρεῖν, νηστείαν, φημί, ἀγρυπνίαν καὶ προσευχήν, τὸ ἔρεισμα πάντων θεβαιούσας κραταιότατα.

103 Ἡ ἡσυχία πρὸ πάντων πίστεως δεῖται καὶ ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἰσχύος καὶ δυνάμεως ἀγάπης καὶ ἐλπίδος· ὁ μὲν γὰρ πιστεύων, κἂν ἐντεῦθα τοῦ ζητουμένου ἀποτύχη δι' ἀμέλειαν τυχόν ἢ ἄλλην αἰτίαν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξόδῳ πάντως ἀδύνατον μὴ πληροφορηθῆναι τὸν καρπὸν τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ ἰδεῖν τὴν ἐλευθερίαν, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἡ τῶν ψυχῶν ἀπολύτρωσις καὶ σωτηρία, ὁ θεάνθρωπος Λόγος· ὁ δὲ ἀπιστῶν κατακριθῆσεται πάντως ἐν ἐξόδῳ, ἀλλὰ καὶ ἤδη κέκριται φησὶν ὁ Κύριος. Ὁ γὰρ ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων καὶ δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων ζητῶν καὶ οὐ τὴν ἐκ Θεοῦ, ἀπιστός ἐστι, φησί, κἂν ἐν λόγῳ πιστός εἶναι δοκῇ· ὁ τοιοῦτος ἠπάτησεν ἑαυτὸν λεληθότως· ἀκούσεται γάρ, ὅτι «ἀνθ' ὧν οὐκ ἔλαβές με ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλ' ἀπέρριψάς με ὀπίσω τοῦ νότου σου, καὶ γὰρ ἀπώσωμαί σε». Δεῖ γὰρ τὸν πιστὸν εὐελπιν εἶναι καὶ πιστεύειν μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, μαρτυρουμένην ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς, ὁμολογεῖν δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, ἵνα μὴ διπλοῦν ἔξη τὸ κρίμα καὶ ἀπαραίτητον.

104 Συντετριμμένην καρδίαν καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην οὐδὲν οὕτως ἐμποιεῖ, ὡς τὸ ἰδιάζειν ἐν γνώσει καὶ ἡ ἐκ πάντων σιωπῆ· κυρίως οὐκ ἄλλο τί ἐστι τὸ λυμαῖνον τὴν κατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ τὴν θεῖαν ἐξ

58. Δευτ. 6, 5.

59. Ἰω. 3, 18.

60. Ἰω. 5, 44.

61. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 21, 15. Ἰεζ. 5, 11.

Καὶ ἢ νὰ φυλάγει τὸν κανόνα ποῦ ἔχει τῶν πνευματικῶν ἐργασιῶν γιὰ τὶς ὥρες, ἢ νὰ τηρεῖ ἀδιάκοπη τὴ συνέχεια τῆς προσευχῆς, μὲ τὴν ὁποία ἀποκτᾶ τὴν ἔξῃ ὁ ἀσχοῦμενος. Ὁ τρίτος τρόπος ἐργασίας ἔχει ὀλονύκτια τὴ στάση καὶ τὴν ἐγρήγορηση.

102 “Ὅσο γιὰ τὸ φαγητό, ἢ γνώμη μου εἶναι, ὅτι ἀρκεῖ μία λίτρα ψωμοῦ γιὰ τὸν κάθε ἀγωνιζόμενο στὴν ἡσυχία. Κρασιὶ νὰ πίνει δύο ποτήρια ἀνόθευτο, ἐνῶ νερὸ τρία. Ἡ τροφή νὰ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ὑπάρχουν, ὄχι ὅσα ἐπιθυμεῖ ἢ φύση, ἀλλ’ ὅσα οἰκονομεῖ ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὰ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ μὲ ἐγκράτεια.” Ἀριστη λοιπὸν καὶ σύντομη συμβουλή γιὰ ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ ἐφαρμόζουν μὲ ἀκρίβει τὸν μοναχικὸ κανόνα, νὰ τηρεῖ κανεὶς τὶς τρεῖς περιεκτικὲς ἐργασίες τῶν ἀρετῶν, ἐννοῶ τὴ νηστεία, τὴν ἀγρυπνία, καὶ τὴν προσευχή, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ ἰσχυρότατο στήριγμα γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες.

103 Ἡ ἡσυχία χρειάζεται προπαντὸς πίστη καὶ ὑπομονή καὶ τὴν μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ ἰσχύ καὶ δύναμη ἀγάπη⁵⁸ καὶ ἐλπίδα. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει, κι ἂν ἀκόμα δὲν μπορέσει ἐδῶ νὰ ἐπιτύχει τὸ ζητούμενο ἀπὸ ἀμέλεια τυχόν ἢ ἄλλη αἰτία, ἀλλ’ ὅμως ὅπωςδήποτε εἶναι ἀδύνατο κατὰ τὴν ἐξοδὸ του ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ νὰ μὴ λάβει τὴ διαβεβαίωση γιὰ τὸν καρπὸ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀγῶνα του καὶ νὰ δεῖ τὴν ἐλευθερία, ποῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἢ ἀπολύτρωση καὶ σωτηρία τῶν χυμῶν, ὁ θεὰνθρωπος Λόγος. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεύει θὰ κατακριθεῖ ὅπωςδήποτε κατὰ τὴν ἐξοδὸ του ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἤδη ἔχει καταδικασθεῖ⁵⁹, λέγει ὁ Κύριος. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ δουλεύει σὲς ἡδονὲς καὶ ἐπιδιώκει τὴ δόξα ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι τὴ δόξα ἀπὸ τὸν Θεό⁶⁰, εἶναι ἄπιστος, λέγει, ἔστω κι ἂν μὲ τὸ λόγο του φαίνεται ὅτι εἶναι πιστός· αὐτὸς ἐξαπάτησε τὸν ἑαυτό του χωρὶς νὰ τὸ ἔχει καταλάβει, καὶ θὰ ἀκούσει· «ἐπειδὴ δὲν μὲ δέχθηκες μέσα στὴν καρδιά σου, ἀλλὰ μοῦ ἔστρεψες τὴν πλάτη σου, καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἀπομακρύνω ἀπὸ κοντὰ μου»⁶¹. Πρέπει λοιπὸν ὁ πιστὸς νὰ ἔχει καλὲς ἐλπίδες καὶ νὰ πιστεύει τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, ποῦ μαρτυρεῖται σὲ ὅλες τὶς Γραφῆς, καὶ νὰ ὁμολογεῖ τὴ δική του ἀδυναμία, γιὰ νὰ μὴ ἔχει διπλὴ τὴ καταδίκη καὶ ἀναπόφευκτη.

104 Τίποτε ἄλλο δὲν κάνει τὴν καρδιά συντριμμένη καὶ τὴν ψυχὴ ταπεινωμένη, ὅσο τὸ νὰ μένει κανεὶς ἀπομονωμένος συνειδητὰ καὶ τὸ νὰ σιωπᾷ γιὰ ὅλα. Γενικὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ποῦ νὰ ζημιώνει τόσο τὴν κατάσταση τῆς ἡσυχίας καὶ νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτὴν τὴ θεία

αὐτῆς περιαιροῦν δύναμιν, ὡς τὰ περιεκτικὰ ἐξ πάθη ταῦτα· παρη-
σία, γαστρομαργία, πολυλογία τε καὶ περισπασμός, φυσίωσις, καὶ ἡ
κυρία τῶν παθῶν οἴησις, εἰς ἅπερ ὁ μετὰ προθυμίας ἐθίσας, τελείως,
καὶ μετὰ τὴν προκοπὴν ἐπὶ πλεῖον σκοτιζόμενος, ἀναίσθητος γίνεται
καὶ εἰ μὲν ἀνανεύσει πάλιν μετὰ πίστεως καὶ προθυμίας ἀρχὴν, τοῦ
ζητουμένου τεύξεται πάλιν, καὶ μάλιστα ταπεινούμενος καὶ ζητῶν· εἰ
δὲ ἐν τῶν προειρημένων διὰ τῆς ἀμελείας βασιλεύει ἐν αὐτῷ, τότε
ἅπας ὁ τῶν κακῶν κατάλογος σὺν τῇ ὀλέθρῳ ἀπιστία ἐκστρατεύσας,
ἔρημον τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται, οἷον τινὰ βαβυλωνίαν πόλιν ἄλλην,
ταῖς τῶν δαιμόνων γινομένην ταραχαῖς καὶ θορύβοις, ὡς εἶναι τὰ
ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων· καὶ ἐχθρὸν θυμοειδῆ καὶ κατήγορον
κατὰ τῶν ἡσυχάζόντων γινόμενον, καὶ τὴν γλῶσσαν ὡς ὀξεῖαν καὶ ὡς
δίστομον ἀεὶ κατ' αὐτῶν μάχαιραν θήγοντα.

105 Ὑδατα παθῶν, ἐξ ὧν ἡ θολερὰ καὶ σύμμικτος τῆς ἡσυχίας πλημ-
μυρεῖ τὴν ψυχὴν θάλασσα, οὐκ ἔστιν ἄλλως περάσαι, εἰ μὴ ἐν τῷ
πλοίῳ τῷ κούφῳ καὶ ἐλαφρῷ τῆς περιεκτικῆς ἀκτησίας καὶ ἐγκρατεΐ-
ας· Ἐκ γὰρ τῆς ἀκρασίας καὶ φιλοῦλίας οἱ τῶν παθῶν χεῖμαρροι τὴν
γῆν τῆς καρδίας περικλύσαντες, καὶ πᾶσαν σαπρίαν καὶ ὕλην λογι-
σμῶν ἐν αὐτῇ καταγαγόντες, τότε σύγχυσιν μὲν τῷ νοῒ, θόλωσιν δὲ τῇ
διανοίᾳ, βάρος δὲ τῷ σώματι ἐμποιοῦσι, καὶ ὀλίγωνρον καὶ σκοτεινὴν
καὶ ναρκῶσαν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπεργάζονται καὶ τῆς
οἰκειίας κατὰ φύσιν ἔξεως καὶ αἰσθήσεως ἐκβάλλουσιν.

106 Χαύνην καὶ ὀλίγωνρον καὶ ἄνον οὐχ οὕτως, ὡς ἡ φιλαυτία κυρί-
ως, ἡ τῶν παθῶν τροφός, τὴν ψυχὴν τῶν σπουδαίων ἐμποιεῖ· Ἦνίκα
γὰρ τὰς τοῦ σώματος ἀναπαύσεις τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων προτιμᾷ
καὶ περιποιητικὴν ἡγεῖται γνῶσιν, τὸ μὴ πονεῖν ἐν τοῖς ἔργοις ἐκου-
σίως, μάλιστα ἐν εὐχερέσει τῶν ἐντολῶν μικροῖς ἰδρωσιν, τότε ἀτονίαν
τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ τῆς ἡσυχίας στάδιον ποιεῖν πέφυκε καὶ τὴν ἐκλυσιν
ἐν τοῖς ἔργοις κραταιὰν καὶ ἀκαταμάχητον ἀπεργάζεται.

107 Ἴατρὸς ἄριστος καὶ πρῶτος τοῖς πρὸς τὰς ἐντολὰς ἀσθενοῦσι καὶ
τὴν θολώδη σκότωσιν ἐλομένοις ἐμεῖν, εὐχερῶς οὐκ ἔστιν, ὡς ἡ ἀδιά-
κριτος καὶ μετὰ πίστεως ἐν πᾶσιν ὑπακοή· Φάρμακον γὰρ ἔστι ζωτι-

δύναμη, ὅσο αὐτὰ τὰ ἔξι περιεκτικὰ πάθη· ἡ παρρησία, ἡ γαστριμαρ-
γία, ἡ πολυλογία, ὁ περισπασμός, ἡ ἔπαρση, καὶ τὸ κυριότερο ἀπὸ τὰ
πάθη, ἡ οἴηση, στὰ ὁποῖα ἐκεῖνος πού συνήθισε μὲ προθυμία τελείως,
καὶ μετὰ τὴν προκοπή του σ' αὐτὰ σκοτίζεται περισσότερο, γίνεται
ἀναίσθητος. Καὶ ἂν βέβαια συνέλθει καὶ ἀρχίσει πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν
μὲ πίστη καὶ προθυμία, θὰ ἐπιτύχει πάλι τὸ ζητούμενο, καὶ μάλιστα
δείχνοντας ταπείνωση καὶ ζητώντας τὸ ἐπίμονα· ἂν ὅμως ἓνα ἀπὸ τὰ
110 προαναφερθέντα ἀπὸ ἀμέλειά του βασιλέψει μέσα του, τότε, ἀφοῦ ἐκ-
στρατεύσει ἐναντίον του ὄλο τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μαζί με τὴν ὀλέ-
θρια ἀπιστία, κάμνει ἔρημη τὴν ψυχὴ του, σὰν κάποια ἄλλη βαθυλώ-
νια πόλη, μὲ τὶς ταραχὲς καὶ τοὺς θορύβους πού προξενοῦν οἱ δαίμο-
νες, ὥστε νὰ εἶναι τὰ τελευταῖα χειρότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα⁶², μὲ ἀποτέλε-
σμα νὰ γίνῃ ἐχθρὸς γεμάτος ἀπὸ ὀργὴ καὶ κατήγορος τῶν ἡσυχασ-
τῶν, ἀκονίζοντας πάντοτε τὴ γλῶσσα του ἐναντίον τους σὰν κοφτερὸ
καὶ δίκικοπο μαχαίρι.

105 Τὰ ὕδατα τῶν παθῶν, μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται θολερὴ καὶ ἀνακατώνε-
ται ἡ θάλασσα τῆς ἡσυχίας καὶ πλημμυρίζει τὴν ψυχὴν, δὲν μπορεῖ νὰ
τὴν περάσει κανεὶς ἀλλιῶς, παρὰ μόνο μὲ τὸ εὐκίνητο καὶ ἀνάλαφρο
πλοῖο τῆς περιεκτικῆς ἀκτημοσύνης καὶ ἐγκράτειας. Γιατί, ἀφοῦ ἔξαι-
τίας τῆς ἀκράτειας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ ὑλικά οἱ χείμαρροι τῶν
παθῶν κατακλύσουν τὴν γῆ τῆς καρδιᾶς καὶ κατεβάσουν μέσα της
βρωμιὰ καὶ βουρκο λογισμῶν, τότε δημιουργοῦν σύγχυση στὸ νοῦ,
θόλωση στὴ διάνοια, καὶ βάρος στὸ σῶμα, καὶ κάνουν ἀδιάφορη καὶ
σκοτεινὴ καὶ ναρκωμένη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά καὶ τὴν ἀπομακρύν-
ουν ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἔξη καὶ αἴσθησή της.

106 Τίποτε ἄλλο δὲν κάνει τὴν ψυχὴ τῶν ἀγωνιστῶν τόσο ἀποχαυνω-
μένη καὶ ἀδιάφορη καὶ ἀνόητη, ὅσο ἡ φιλαυτία κυρίως, ἡ τροφὸς τῶν
παθῶν. Γιατί, ὅταν προτιμᾷ τὶς ἀναπαύσεις τοῦ σώματος ἀντὶ τῶν κό-
πων ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, καὶ θεωρεῖ ὅτι ἀποτελεῖ φροντίδα γιὰ τὴν ψυχὴ
τὸ νὰ μὴ κοπιᾶζει μὲ τὴ θέλησή του στὰ ἔργα, καὶ μάλιστα στοὺς εὐκο-
λους καὶ μικροὺς ἰδρωῶτες τῶν ἐντολῶν, τότε συνήθως προξενεῖ ἀτονία
στὴν ψυχὴ γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἡσυχίας, καὶ κάνει ἰσχυρὴ καὶ ἀκατα-
μάχητη τὴν παράλυση τοῦ σώματος γιὰ τὰ ἔργα.

107 Ἄριστος γιατρὸς καὶ πρῶτος γιὰ ἐκείνους πού εἶναι ἀσθενεῖς ὡς
πρὸς τὶς ἐντολὰς καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποβάλουν τὸν θολερὸ σκοτισμὸ μὲ
εὐκολία, δὲν ὑπάρχει ἄλλος τέτοιος, ὅσο ἡ ἀδιάκριτη καὶ μὲ πίστη

κὸν πολυσύνθετον ἀρετῶν τοῖς πίνουσι καὶ μάχαιρα τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀφ' ἐνὸς ἐκκαθαίρουσα, ἣν ὁ ἐν πίστει καὶ ἀπλότητι προκρίνας πασῶν ἐνεργεῖν, πάντα τὰ πάθη ὑφ' ἐν περιέκοψε, καὶ ἡσυχίαν οὐ φθάσας μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς κατώρθωσεν αὐτήν, Χριστὸν εὐρὼν καὶ μιμητῆς αὐτοῦ καὶ δοῦλος καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος

108 Ἐνευ πενθικῆς ἐργασίας καὶ πολιτείας ἀδύνατον τὸν τῆς ἡσυχίας καύσωνα ὑπομεῖναι. Ὁ μὲν γὰρ πενθῶν καὶ τὰ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δεινὰ μελετῶν, πρὶν ἢ ἀφ' ἐαυτῶν ἤξουσι, καὶ ὑπομονὴν ἔξει καὶ ταπεινώσιν, τὰ δύο τῆς ἡσυχίας θεμέλια. Ὁ δὲ χωρὶς τῶν προειρημένων ἡσυχίαν ἄγων, σύντροφον ἔχει ἀεὶ τῆς ὀλιγωρίας τὴν οἴησιν, ἐξ ὧν αἰχμαλωσίαι καὶ ῥεμβασμοὶ πληθύνονται καὶ πρὸς τὴν χαίνωσιν συνωθοῦσιν ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἢ τῆς ῥαθυμίας θυγάτηρ ἀκρασία χαῦνον μὲν καὶ ἄτονον τὸ σῶμα ἐμποιεῖ, τὸν νοῦν δὲ ἐσκοτισμένον καὶ πεπωρωμένον ἐργάζεται· τότε δὲ καὶ Ἰησοῦς ἐκρύβη, ὄχλου ὄντος νοημάτων καὶ λογισμῶν ἐν τῷ κατὰ διάνοιαν τόπῳ.

109 Συνειδήσεως θάσανον τῆς νῦν ἢ τῆς μελλούσης ἐν αἰσθήσει γεύσασθαι, τοῖς πᾶσιν ἀδύνατον. Μόνοις γὰρ ἐκείνοις ἰδικῶς προσγίνεται, οἷς ἢ δόξα καὶ ἢ ἀγάπη ἀπ' ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν ὑστερεῖται· ὡς γὰρ δήμιός τις ἐστὶ φοβερός τοὺς ὑπευθύνους πολυτρόπως κολάζων, καὶ τὸν ζῆλον ἢ ἔλεγχον ὡς ῥομφαίαν ἄτομον τυραννικῶς ἀπογυμνῶν ἀεὶ φαίνεται τριχῶς οὖν κινεῖσθαι πρὸς τε τοὺς ἐναντίους καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν ψυχὴν, δοθείσης τῆς συνειδήσεως, ὁ καλούμενος ζῆλος καὶ παρ' ἑτέροις φυσικὸς θυμὸς, ὃν ὡς ῥομφαίαν ἀπότομον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὀξύνειν ἡμᾶς προστάσσουσι. Καὶ εἰ μὲν νικῆσας, ὑποτάξοι τὰ δύο τῷ ἐνί, ὄρος ἀνδρείας τότε μεταποιούμενος, πρὸς Θεὸν γίνεται. Εἰ δὲ ὑποταγῇ τοῖς δυσὶν ἢ ψυχῇ, ἁμαρτία, φημί, καὶ σαρκί, τέλος ἐκεῖθεν θάσανος αὐτῇ ἀνηλεῆς καθίσταται, ὡς δουλωθείση ἀνθαιρέτῳ γνώμῃ τοῖς ἐναντίοις. Ἐντεῦθεν πράττουσα τὰ αἰσχίστα καὶ ὡς τὴν ἐξ ἀρετῶν κατάστασιν ἀπολέσασα, ἐκπέπτωκε, τοῦ Θεοῦ χωρισθεῖσα.

ὑπακοή σέ ὅλα. Γιατί αὐτή εἶναι φάρμακο σύνθετο ἀπό πολλές ἀρετές πού χαρίζει ζωή σ' ἐκείνους πού τὸ πίνουν, καὶ μάχαιρα πού καθαρίζει τις οὐλές τῶν τραυμάτων, τὴν ὁποία ὁποῖος τὴν προτίμησε νά τὴν χρησιμοποιεῖ πρὶν ἀπὸ ὅλες τις ἀρετές μὲ πίστη καὶ ἀπλότητα, περιέκοψε μὲ μιά τὰ πάθη, καὶ ὄχι μόνο ἔφθασε στὴν ἡσυχία, ἀλλ' ἤδη καὶ τὴν κατόρθωσε μὲ τὴν ὑπακοή, ἔχοντας βρεῖ τὸν Χριστό, τοῦ ὁποίου ἔγινε καὶ λέγεται μιμητὴς καὶ δοῦλος.

108 Χωρὶς ἐργασία πένθους καὶ ζωὴ πνευματικὴ εἶναι ἀδύνατο ὁ ἀγωνιστὴς νά ὑπομείνει τὸν κάυσωνα τῆς ἡσυχίας. Γιατί ἐκεῖνος πού πενθεῖ καὶ μελετᾷ τὰ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὰ μετὰ τὸν θάνατο δεινά, πρὶν ἔρθουν αὐτά, καὶ ὑπομονὴ θὰ ἔχει καὶ ταπείνωση, τὰ δύο θεμέλια τῆς ἡσυχίας. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀσκεῖ τὴν ἡσυχία χωρὶς τὰ προαναφερθέντα, σύντροφο ἔχει πάντοτε τῆς ἀδιαφορίας τὴν οἴηση, ἀπὸ τις ὁποῖες αὐξάνονται οἱ αἰχμαλωσίες ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς καὶ οἱ ρεμβασμοὶ καὶ μᾶς ὠθοῦν πρὸς τὴ χάυνωση. Ἐξαιτίας αὐτοῦ ἡ θυγατέρα τῆς ραθυμίας ἀκράτεια κάμνει χαῦνο καὶ ἄτονο τὸ σῶμα, καὶ ὀδηγεῖ τὸν νοῦ στὸν σκοτισμὸ καὶ τὴν ἀναισθησία, καὶ τότε κρῦβεται καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἐπειδὴ ὑπάρχει πλῆθος νοημάτων καὶ λογισμῶν στὸν χῶρο τῆς διάνοιας⁶³.

109 Τὸ νά δοκιμάσουν μὲ αἴσθησι τὸν βασανισμὸ τῆς συνειδήσεως τῆς τωρινῆς ἢ τῆς μέλλουσας ζωῆς, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νά συμβεῖ σέ ὅλους. Γιατί αὐτὸ συμβαίνει εἰδικὰ σ' ἐκείνους μόνο, πού στεροῦνται τὴ δόξα καὶ τὴν ἀγάπη στὴν ἐδῶ ζωὴ ἢ τὴν ἐκεῖ· γιατί αὐτὸς εἶναι σὰν κάποιος δήμιος φοβερός πού τιμωρεῖ μὲ πολλοὺς τρόπους τοὺς ὑπεύθυνους, καὶ φαίνεται νά χρησιμοποιεῖ διαρκῶς τὸν ζῆλο ἢ τὸν ἔλεγχο τυραννικὰ σὰν νά σύρει μάχαιρα κοφτερή. Ἐχοντας λοιπὸν μέσα μας τὴ συνείδηση, ὁ καλούμενος ζῆλος, καὶ ἀπὸ ἄλλους φυσικὸς θυμὸς, κινεῖται μὲ τρεῖς τρόπους πρὸς τοὺς δαίμονες, τὴ φύση καὶ τὴν ψυχὴ, τὸν ὁποῖο μᾶς προστάζουν νά τὸν ἀκονίζομε σὰν ρομφαία κοφτερὴ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἂν αὐτὸς ὁ ζῆλος νικήσει καὶ ὑποτάξει τὰ δύο στὸ ἓνα, μεταβάλλεται τότε σὲ ὄρος ἀνδρείας καὶ φθάνει στὸν Θεό. Ἄν ὅμως ὑποταχθεῖ στὰ δύο ἢ ψυχὴ, ἐννοῶ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴ σάρκα, γίνεται τότε γι' αὐτὴν βασανισμὸς ἀνηλέητος, ἐπειδὴ ὑποδουλώθηκε μὲ τὴ θέλησή της στοὺς ἐχθρούς της. Στὴ συνέχεια πράττει τὰ πλέον χειρότερα, καὶ ἐπειδὴ ἔχασε τὴν ἐνάρετη κατάστασή της, ἔπεσε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ χωρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό.

- 110 Κυρίως πάντων τῶν παθῶν δύο εἰσὶ σκληρὰ καὶ βαρύτατα πάθη, πορνεία καὶ ἀκηδία, τὰ συνέχοντα καὶ ἐκλύοντα τὴν ταλαίπωρον ψυχὴν, κοινήν ἀλληλουχίαν ἔχοντα καὶ συζυγίαν ἀλλήλοις, δυσκαταμάχρητα ὄντα καὶ ἀήττητα καὶ τελείως ὑφ' ἡμῶν ἀνίκητα· καὶ τὸ μὲν πλεονάζει ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ, περιέχει δὲ τὴν ὕλην φύσει ἀδιορίστως ἀμφοτέρων, λέγω, ψυχῆς καὶ σώματος, συγκεκριμένην ἔχον ὅλην ἐν ὅλοις μέλεσει τὴν ἡδονὴν αὐτῆς· ἡ δὲ ἄνωθεν τὸ ἡγεμονικὸν κρατοῦσα, ὅλην ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα καθάπερ σμίλαξ ὅλη περιλαμβάνουσα, νωθρὰν καὶ ἐκλελυμένην καὶ πάρετον τὴν φύσιν ποιεῖ. Ἐκβέβληνται δὲ καὶ οὐ τελείως ἠττῶνται πρὸ τῆς μακαρίας ἀπαθείας, ὅποταν ἡ ψυχὴ Πνεύματος ἁγίου εἴληφῃ δύναμιν ἐν προσευχῇ, τὴν ποιούσαν ἄνεσιν αὐτῇ καὶ ἰσχὺν καὶ θαθεῖαν εἰρήνην ἐν καρδίᾳ διὰ τῆς ἡσυχίας εὐφραίνεται. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ καὶ βασιλὶς καὶ κυρία καὶ ἡ περιεκτικὴ τῶν ἡδονῶν ἡδονή, καὶ ἡ σύντροφος αὐτῆς ῥαθυμία ἡ τοὺς τριστάτας τοῦ Φαραῶ ἐπιφέρονσα τὸ ἀκαταμάχρητον ἄρμα, δι' ὧν αἱ ἀφορμαὶ τῶν παθῶν τῷ βίῳ τοῖς ἀθλίοις ἡμῖν ἐπεισῆλθον.
- 111 Ἀρχὴ τῆς νοεραῆς προσευχῆς ἡ ἐνέργεια, εἴτ' οὖν ἡ καθαρτικὴ τοῦ πνεύματος δύναμις καὶ ἡ μυστικὴ τοῦ νοῦς ἱερουργία· ὡπερ ἀρχὴ τῆς ἡσυχίας ἡ σχολή, μεσότης δὲ ἡ φωτιστικὴ δύναμις καὶ θεωρία, καὶ τέλος ἡ ἔκστασις καὶ ἡ ἀρπαγὴ τοῦ νοῦς πρὸς Θεόν.
- 112 Ἱερατεῖον πνευματικόν ἐστι πρὸ τῆς μελλούσης ὑπὲρ νοῦν ἀπολαύσεως ἡ νοερὰ τοῦ νοῦς ἐνέργεια, τὸν ἄμινόν μυστικῶς ἐν ἀρραβῶνι τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ τῆς ψυχῆς θυσιαστηρίῳ καὶ ἱερουργοῦντος καὶ μετέχοντος ἐσθίειν δὲ ἐστὶ τὸν ἄμινόν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ νοερῷ θυσιαστηρίῳ τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ νοῆσαι ἢ μετασχεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γενέσθαι ὡς τὸν ἄμινόν κατὰ τὴν μόρφωσιν ἐν τῷ μέλλοντι· τοὺς μὲν γὰρ λόγους ἐνταῦθα, τὰ δὲ πράγματα τῶν μυστηρίων ἐκεῖσε ἀπολαβεῖν ἐλπίζομεν.
- 113 Προσευχὴ ἐστὶ, παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαρίοις ὡς πῦρ εὐφροσύνης ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενον, παρὰ δὲ τοῖς τελείοις ὡς φῶς εὐωδιάζον ἐνεργούμενον· ἡ πάλιν, προσευχὴ ἐστὶν Ἀποστόλων κήρυγμα, πίστεως ἐνέργεια, μᾶλλον δὲ πίστις ἄμεσος, ἐλπίζομένων ὑπόστασις, ἐνεργου-

110 Δύο κυρίως ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη εἶναι τὰ σκληρὰ καὶ βαρύτατα πάθη, ἡ πορνεία καὶ ἡ ἀκηδία, τὰ ὅποια κρατοῦν σκληρὰ καὶ παραλύουν τὴν ταλαίπωρη ψυχὴ, τὰ ὅποια ἔχουν κοινὴ ἀλληλουχία καὶ σύζευξη μεταξύ τους, καὶ εἶναι δυσκολομάχητα καὶ ἀκατάβλητα καὶ τελείως ἀνίκητα ἀπὸ μᾶς. Τὸ πρῶτο πλεονάζει στὸ ἐπιθυμητικό, καὶ περικλείει ὡς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀκαθόριστα τὴν ὕλη καὶ τῶν δύο, ἐννοῶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἔχοντας ἀναμιγμένη ὅλη τὴν ἡδονὴ τῆς σὲ ὅλα τὰ μέλη. Ἡ ἄλλη κυριαρχώντας πάνω στὸ ἡγεμονικό, περικυκλώνει σὰν κισσὸς ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ ὅλη τὴ σὰρκα, κάνοντας τὴ φύση νωθρὴ, ἄτονη καὶ παράλυτη. Ἀπομακρύνονται, χωρὶς ὅμως νὰ νικιένται τελείως, ἀπὸ τὴ μακάρια ἀπάθεια, ὅταν ἡ ψυχὴ νιώθει εὐφροσύνη ἔχοντας λάβει μὲ τὴν προσευχὴ δύναμη ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ τῆς παρέχει ἀνεση καὶ ἰσχύ καὶ βαθειὰ εἰρήνη στὴ καρδιὰ μὲ τὴν ἡσυχία. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ βασίλισσα καὶ κυρίαρχος καὶ ἡ ἡδονὴ ποὺ περιέχει ὅλες τὶς ἡδονές, καὶ ἡ σύντροφός τῆς ραθυμία, ἡ ὅποια μεταφέρει τοὺς πιὸ ἔμπειρους πολεμιστὲς τοῦ Φαραώ⁶⁴, τὸ ἀκαταμάχητο αὐτὸ ἄρμα, μὲ τὶς ὅποῖες εἰσηλθαν στὴ ζωὴ γιὰ μᾶς τοὺς ἄθλιους οἱ ἀφορμὲς τῶν παθῶν.

111 Ἀρχὴ τῆς νοερῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἐνέργεια, δηλαδὴ ἡ καθαρτικὴ δύναμη τοῦ πνεύματος καὶ ἡ μυστικὴ ἱερουργία τοῦ νοῦ, ὅπως ἐπίσης ἀρχὴ τῆς ἡσυχίας εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ τοῦ κόσμου, μεσότηα ἢ φωτιστικὴ δύναμη καὶ θεωρία, καὶ τέλος ἡ ἔκσταση καὶ ἡ ἄρπαγὴ τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεό.

112 Ἡ νοερὴ ἐνέργεια τοῦ νοῦ εἶναι πνευματικὴ ἱερουργία σὰν προκαταβολὴ τῆς πρὶν ἀπὸ τὴ μέλλουσα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ ἀπολαύσεως, κατὰ τὴν ὅποια ὁ νοῦς θυσιάζει μυστικὰ τὸν ἄμνὸ τοῦ Θεοῦ στὸ θυσιαστήριον τῆς ψυχῆς καὶ μετέχει αὐτόν. Τὸ νὰ τρώγει ὅμως κανεὶς τὸν ἄμνὸ τοῦ Θεοῦ στὸ νοερὸ θυσιαστήριον τῆς ψυχῆς, δὲν σημαίνει τὸ νὰ νοεῖ ἢ μετέχει αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ γίνεῖ ὅμοιος μὲ τὸν ἄμνὸ στὴ μέλλουσα ζωὴ· γιὰ τὸν λόγο τοῦ ἀπολαμβάνομε ἐδῶ, ἐνῶ τὰ πράγματα τῶν μυστηρίων ἐλπίζομε νὰ τὰ ἀπολαύσομε ἐκεῖ.

113 Ἡ προσευχὴ γιὰ τοὺς ἀρχάριους εἶναι σὰν φωτιὰ εὐφροσύνης ποὺ ἀναδίδεται ἀπὸ τὴν καρδιὰ, γιὰ τοὺς τέλειους σὰν φῶς ποὺ σκορπίζει εὐωδία. Ἡ ἄλλιως, προσευχὴ εἶναι κήρυγμα Ἀποστόλων, ἐνέργεια πίστεως, ἢ καλύτερα ἄμεση πίστη, μέσο ποὺ κάνει πραγματικότητα τὰ ἐλπιζόμενα⁶⁵, ἀγάπη ἔμπρακτη, κίνηση ἀγγελικὴ, δύναμη

μένη ἀγάπη, ἀγγελικὴ κίνησις, δύνάμις ἀσωμάτων, ἔργον καὶ εὐφροσύνη αὐτῶν, Εὐαγγέλιον Θεοῦ, πληροφορία καρδίας, σωτηρίας ἐλπίς, ἀγνισμοῦ σημεῖον, ἀγιότητος σύμβολον, Θεοῦ ἐπίγνωσις, βαπτίσματος φανέρωσις, λουτροῦ κάθαρσις, Πνεύματος ἁγίου ἀρραθῶν, τὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀγαλλίαμα, εὐφροσύνη ψυχῆς, ἔλεος Θεοῦ, καταλλαγῆς σημεῖον, Χριστοῦ σφραγίς, ἀκτὶς νοητοῦ ἡλίου, ἑωσφόρος καρδιῶν, Χριστιανισμοῦ βεβαίωσις, καταλλαγῆς Θεοῦ δήλωσις, χάρις Θεοῦ, σοφία Θεοῦ, μᾶλλον δὲ αὐτοσοφίας ἀρχή, Θεοῦ φανέρωσις, μοναστῶν ἔργον, ἡσυχασόντων πολίτευμα, ἡσυχίας ἀφορμή, ἀγγελικῆς πολιτείας τεκμήριον. Καὶ τί δεῖ πλεῖστα λέγειν; προσευχή ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι, διὰ τὸ μίαν εἶναι Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, τοῦ ἐνεργοῦντος τὰ πάντα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ

114 Ῥάβδον δυνάμεως εἰ μὴ Μωϋσῆς παρὰ Θεοῦ εἰλήφει, οὐκ ἂν θεὸς Φαραὼ γενόμενος, αὐτόν τε μαστίξῃ καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ νοῦς, εἰ μὴ δύνάμιν προσευχῆς ἐν χειρὶ μετάσχοι, τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις συντριῖναι ἀδύνατον.

115 Οἱ λέγοντες ἢ πράττοντες τι χωρὶς ταπεινώσεως, εἰκόασιν ἐν χειμῶνι ἢ ἄνευ πηλοῦ οἰκοδομεῖν. Πείρα δὲ καὶ γνώσει ταύτην εὐρεῖν καὶ γινῶναι ὀλίγων λίαν ἐστίν. Οἱ γὰρ ἐν λόγῳ περὶ ταύτης διεξιόντες, ὁμοιοὶ εἰσὶν οἱ μετροῦντες τὴν ἄβυσσον. Ἡμεῖς δὲ οἱ τυφλοὶ νεανικῶς περὶ τοῦ μεγάλου φωτὸς τούτου μικρὸν φανταζόμενοι, λέγομεν ἢ ταπεινώσεις κυρίως οὔτε ταπεινολογίαν ἔχει, οὔτε ταπεινοσχημοῖ, οὐδὲ φρονεῖν ταπεινὰ διάζεται, οὐδὲ ἑαυτὸν μέμφεται ταπεινούμενος· καὶ ταῦτα ἀφορμαὶ καὶ σχήματα ταπεινώσεώς εἰσιν, ὡς τρόποι διάφοροι, ἀλλὰ χάρις ἐστὶν αὕτη καὶ δωρεὰ ἄνωθεν. Δύο δὲ εἰσὶν, ὡς φασιν οἱ Πατέρες, ταπεινώσεις· τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ὑποκάτω πάντων, καὶ τὸ ἐπιγράφειν Θεῷ τὰ κατορθώματα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀρχή, τὸ δὲ δεύτερον τέλος. Ἐπιγίνεται δὲ τοῖς ζητοῦσιν αὐτήν, τὸ μετὰ γνώσεως ἔχειν καὶ λογίζεσθαι τὰ τρία ταῦτα ἐν ἑαυτῷ· τὸ ὑπὲρ πάντας ἁμαρτωλοὺς εἶναι καὶ τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ κτίσματα αἰσχροῦς, ὡς εἰς τὸ παρὰ φύσιν

ἀσωμάτων, ἔργο καὶ εὐφροσύνη αὐτῶν, Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ, βεβαίωση τῆς καρδιάς, ἐλπίδα σωτηρίας, ἀπόδειξη ἀγνισμοῦ, σύμβολο ἀγιότητας, ἐπίγνωσ⁷ Θεοῦ, φανέρωση τοῦ βαπτίσματος, κάθαρση μέσω τοῦ λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος, ἄρραβώνας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ἀγαλλίαμα τοῦ Ἰησοῦ, εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς, ἔλεος τοῦ Θεοῦ, σημάδι συμφιλώσεως, σφραγίδα τοῦ Χριστοῦ, ἀκτίνα τοῦ νοητοῦ ἡλίου, ἀστὲρ πού φωτίζει τὶς καρδιές, ἀσφάλεια τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπόδειξη συμφιλώσεως μὲ τὸν Θεό, χάρη Θεοῦ, σοφία Θεοῦ, ἢ καλύτερα ἀρχὴ τῆς αὐτοσοφίας, φανέρωση τοῦ Θεοῦ, ἔργο τῶν μοναχῶν, τρόπος ζωῆς τῶν ἡσυχαστῶν, ἀφορμὴ ἡσυχίας, ἀπόδειξη ἀγγελικοῦ τρόπου ζωῆς. Καὶ γιατί πρέπει νὰ λέγω περισσότερο; Προσευχὴ εἶναι ὁ Θεός, πού ἐνεργεῖ τὰ πάντα σὲ ὅλους⁶⁶, ἐπειδὴ εἶναι μία ἢ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού ἐνεργεῖ τὰ πάντα μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

114 Ἄν ὁ Μωϋσῆς δὲν εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Θεό ράβδο δυνάμεως, δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεи θεός γιὰ τὸν Φαραῶ⁶⁷, ὥστε νὰ τιμωρεῖ αὐτὸν καὶ τὴν Αἴγυπτο. Καὶ ὁ νοῦς, ἂν δὲν λάβει στὰ χέρια του τὴ δύναμη τῆς προσευχῆς, εἶναι ἀδύνατο νὰ συντρίψει τὴν ἁμαρτία καὶ τὶς δαιμονικὲς δυνάμεις.

115 Ἐκεῖνοι πού λένε ἢ κάμνουν κάτι χωρὶς ταπείνωση, μοιάζουν νὰ οἰκοδομοῦν μέσα στὸν χειμῶνα ἢ χωρὶς πηλό. Τὸ νὰ τὴ βροῦν αὐτὴ καὶ νὰ τὴ γνωρίσουν μὲ πείρα καὶ γνώση εἶναι κατορθῶμα πολὺ λίγων. Γιατὶ ἐκεῖνοι πού προσπαθοῦν νὰ τὴν περιγράψουν μὲ λόγια, μοιάζουν μὲ ἐκείνους πού προσπαθοῦν νὰ μετρήσουν τὴν ἄβυσσο. Ἐγὼ ὅμως ὁ τυφλός, πού ἔχει φθάσει στὴ φαντασία μου μὴ ἀμυδρὴ ἀχτίδα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φωτός, σᾶς λέγω· Ἡ ἀληθινὴ ταπείνωση οὔτε ταπεινολογία ἔχει, οὔτε ταπεινοσχήματα, οὔτε ἐξαναγκάζει ἐκείνον πού τὴν ἔχει νὰ φρονεῖ ταπεινά, οὔτε μέμφεται τὸν ἑαυτό του μὲ σκο-πὸ νὰ φανεῖ ταπεινός. Ἄν καὶ αὐτὰ εἶναι ἀφορμὲς καὶ μορφὲς ταπεινώσεως, σὰν τρόποι διάφοροι, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι χάρη καὶ δωρεὰ οὐράνια. Δύο ταπεινώσεις ὑπάρχουν, ὅπως λένε οἱ Πατέρες· τὸ νὰ θεωρεῖ κανεῖς τὸν ἑαυτό του κατώτερο ἀπὸ ὅλους, καὶ τὸ νὰ ἀποδίδει τὰ κατορθώματά του στὸν Θεό. Καὶ τὸ πρῶτο βέβαια εἶναι ἡ ἀρχή, ἐνῶ τὸ δεῦτερο τὸ τέλος. Γίνεται κτῆμα ἐκείνων πού τὴν ἐπιζητοῦν, ἐὰν ἔχουν μέσα τους συνειδητὰ καὶ σκέπτονται τὰ τρία αὐτὰ· ὅτι εἶναι ἁμαρτωλοὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους, ὅτι εἶναι πιὸ αἰχροὶ ἀπὸ ὅλα τὰ

ὄντας, καὶ τὸ ὑπὲρ τοὺς δαίμονας ἔλλεινοτέρους, ὡς τὸ εἶναι δούλους τοῖς δαίμοσιν. Λέγειν δὲ οὕτως ὀφείλει· Ποῦ γὰρ οἶδα ἐγὼ ἀκριβῶς τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀμαρτίας ὅποια ἢ ὅσαι εἰσίν, ὅτι ὑπερβαίνουν ἢ ἐξισοῦνται ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις; καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν, ᾧ ψυχῇ, ὑποκάτω πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν, ὡς γῆ καὶ σποδός, καὶ ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν αὐτῶν. Πῶς δὲ καὶ μὴ ἔχη ἑαυτὸν αἰσχροτέρον, πάντων τῶν κτισμάτων εἰς τὸ κατὰ φύσιν ὄντων, ὥσπερ γεγόνασιν, ἐμοῦ δὲ διὰ τὰς ἀμετρήτους ἀνομίας εἰς τὸ παρὰ φύσιν; Ἀληθῶς γὰρ καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κτήνη καθαρότερα ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ τυγχάνουσι, καὶ διὰ τοῦτο εἶμι ὑποκάτω πάντων, ὡς εἰς τὸν ἄδην καὶ πρὸ θανάτου κατενεχθεῖς, καὶ κατάκειμαι. Τίς δὲ οὐκ οἶδεν ἐν αἰσθήσει, ὅτι καὶ τῶν δαιμόνων ἐστὶ χείρων ὁ ἀμαρτωλός, ὡς δούλος αὐτῶν καὶ ὑπήκοος καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν σὺν αὐτοῖς τῷ σκότει συγκαθειργμένος; Ὅντως καὶ χείρων τῶν δαιμόνων ὁ ὑπ' αὐτῶν κυριευόμενος, καὶ διὰ τοῦτο σὺν αὐτοῖς τὴν ἄβυσσον ἐκκληρῶσω ταλαίπωρε· γῆν δὲ καὶ ἄδην καὶ ἄβυσσον ὁ καὶ πρὸ θανάτου κατοικῶν, πῶς ἑαυτὸν δίκαιον ὀνομάζων φρεναπατᾶς, ἀμαρτωλὸν καὶ βέβηλον καὶ δαίμονα τοῖς κακοῖς ἔργοις ποιήσας; Φεῦ τῆς σῆς ἀπάτης καὶ πλάνης δεισιδαίμων, κύων ἀκάθαρτε, τῷ πυρὶ καὶ τῷ σκότει διὰ ταῦτα παραπεμπόμενος.

116 Σοφία πνευματοκίνητός ἐστι, κατὰ τοὺς θεολόγους, ἡ δύναμις τῆς νοερᾶς καὶ καθαρᾶς καὶ ἀγγελικῆς προσευχῆς, ἧς τὸ σημεῖον ἐν τῷ εὐχεσθαι ὁ νοῦς ἀνείδεως πάντη ὀραῖσθαι, καὶ μήτε ἑαυτόν, μήτε τι ἄλλο ἐν παχύτητι βλέπων, ἀλλὰ καὶ τῶν αἰσθήσεων πολλάκις ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἐκείνου συστελλομένων. Ὁ γὰρ νοῦς ἄυλος καὶ φωτοειδῆς τότε γίνεται, Θεῷ ἀρρήτως εἰς ἐν Πνεῦμα κολλώμενος.

117 Εἰσὶν οὖν οἱ ἐνάγοντες καὶ ὀδηγοῦντες εἰς αὐτὴν τὴν θεόσδοτον ταπεινῶσιν τρόποι διάφοροι ἑπτὰ, συστατικοὶ ἀλλήλων καὶ γεννητικοί· σιωπή, ταπεινοφροσύνη, ταπεινολογία, ταπεινοφορία, αὐτομεμψία, συντριβή, ἐσχατιά. Καὶ ἡ μὲν σιωπὴ ἐν γνώσει τίκει τὴν ταπεινο-

68. Γεν. 18, 27.

69. Α' Κορ. 6, 17.

70. Δηλαδή τὸ νὰ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ ὅλα καὶ τελευταῖο ἀπὸ ὅλους.

κτίσματα, ἐπειδὴ ζοῦν παρὰ φύση, καὶ ὅτι εἶναι ἐλεεινότεροι ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἐπειδὴ εἶναι δούλοι τῶν δαιμόνων. Καὶ πρέπει νὰ λέγει τὰ ἕξῃς· Ποῦ δηλαδὴ ξέρω ἐγὼ ἀκριβῶς τίς ἀμαρτίες τῶν ἀνθρώπων ποιῆς ἢ πόσες εἶναι, ὅτι ξεπερνοῦν ἢ εἶναι ἴσες μὲ τίς δικές μου ἀμαρτίες; Καὶ γι' αὐτό, ψυχὴ μου, ἐπειδὴ δὲν τὸ ξέρω, εἶμαι κάτω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, σὰν χῶμα καὶ στάχτη⁶⁸, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους. Καὶ πῶς νὰ μὴ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του αἰσχροτέρο, ἀφοῦ ὅλα τὰ κτίσματα παραμένουν στὴ φυσικὴ τους κατάσταση, ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν γίνει, ἐνῶ ἐγὼ ἕξαιτίας τῶν ἀμέτρητων ἀνομιῶν μου κατάντησα στὸ παρὰ φύση; Γιατὶ πραγματικὰ καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κτήνη εἶναι καθαρότερα ἀπὸ ἐμένα τὸν ἀμαρτωλό, καὶ γι' αὐτὸ ἐγὼ εἶμαι κάτω ἀπὸ ὅλα, ὥστε ἔχω ριχθεῖ στὸν ἅδη καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό μου, καὶ βρισκομαι ἐκεῖ πεσμένος. Καὶ ποιὸς δὲν γνωρίζει συνειδητὰ, ὅτι ὁ ἀμαρτωλὸς εἶναι χειρότερος καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, σὰν δοῦλος αὐτῶν καὶ ὑπήκοος καὶ φυλακισμένος ἀπὸ δῶ ἀκόμη μαζί τους στὸ σκοτάδι; Πραγματικὰ εἶναι καὶ χειρότερος ἀπὸ τοὺς δαίμονες ἐκεῖνος ποῦ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ γι' αὐτὸ μαζί μ' αὐτοῦς, ταλαίπωρε, κληρονόμησες τὴν ἄβυσσο. Καὶ σὺ ποῦ κατοικεῖς στὴ γῆ καὶ στὸν ἅδη καὶ στὴν ἄβυσσο καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο, πῶς ἔξαπατᾶς τὸν ἑαυτό σου ὀνομάζοντάς τον δίκαιο, ἐνῶ τὸν ἔκανες ἀμαρτωλό καὶ βέβηλο καὶ δαίμονα μὲ τὰ κακὰ ἔργα σου; Ἀλλοίμονο γιὰ τὴν ἀπάτη καὶ τὴν πλάνη σου, δεισιδαίμονα, σκύλε ἀκάθαρτε, ἕξαιτίας τῶν ὁποίων ὀδηγεῖσαι νὰ ριχθεῖς στὴ φωτιὰ καὶ τὸ σκοτάδι.

116 Σοφία πνευματοκίνητος εἶναι, σύμφωνα μὲ τοὺς θεολόγους, ἡ δύναμη τῆς νοερῆς καὶ καθαρῆς καὶ ἀγγελικῆς προσευχῆς, τῆς ὁποίας ἀπόδειξη ὅτι εἶναι τέτοια εἶναι ὅταν προσεύχεται κανεὶς ὁ νοῦς του νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι τελείως ἄμορφος, καὶ οὔτε τὸν ἑαυτό του, οὔτε κάτι ἄλλο νὰ βλέπει μὲ ὑλικὴ διάθεση, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰσθήσεις του πολλὰς φορὲς ἕξαιτίας τοῦ φωτός ἐκείνου νὰ συστέλλονται. Γιατὶ ὁ νοῦς τότε γίνεται ἄυλος καὶ φωτόμορφος, ὅταν ἐνώνεται μὲ τὸν Θεὸ κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο σὲ ἓνα Πνεῦμα⁶⁹.

117 Ὑπάρχουν λοιπὸν ἑπτὰ διαφορετικοὶ τρόποι, οἱ ὁποῖοι ὠθοῦν καὶ ὀδηγοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἀπὸ τὸν Θεὸ δοσμένη ταπείνωση, ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι αἰτία τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ ἄλλου· ἡ σιωπὴ, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ταπεινολογία, ἡ ταπεινὴ ἐνδυμασία, ἡ αὐτομεμψία, ἡ συντριβὴ, καὶ ἡ ἐσχατιά⁷⁰. Ἡ συνειδητὴ σιωπὴ γεννᾷ

φροσύνην, ἐκ δὲ τῆς ταπεινοφροσύνης τίκονται οἱ τρεῖς τρόποι τῆς ταπεινώσεως· τὸ ταπεινὰ φθέγγεσθαι, τὸ ταπεινὰ καὶ εὐτελεῖ φορεῖν, καὶ τὸ ἑαυτὸν διὰ παντὸς μέμφεσθαι. Οἱ τρεῖς δὲ τρόποι οὗτοι τίκονται τὴν συντριβὴν τὴν ἐκ τῆς παραχωρήσεως τῶν πειρασμῶν γινομένην, ἣν καὶ οἰκονομικὴν παιδεύειν φάσκουσι καὶ ἐκ δαιμόνων ταπεινῶσιν. Ἡ δὲ συντριβὴ εὐχερῶς ἔργῳ ποιεῖ τὴν ψυχὴν ὑποκάτω πάντων εἶναι καὶ ἔσχατον πάντων ὡς ὑπὸ πάντων κυριευομένην. Οἱ δύο δὲ οὗτοι τρόποι τὴν τελείαν καὶ θεοδώρητον φέρουσι ταπεινῶσιν, ἣτινα δύνανται τελειότητα πασῶν τῶν ἀρετῶν καλοῦσι, καὶ αὕτη ἐπιγράφει Θεῶ τὰ κατορθώματα. Πρώτη οὖν πάντων ἐστὶν ἡ σιωπή, ἐξ ἧς τίκεται ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὕτη δὲ τίκει τοὺς τρεῖς τρόπους τῆς ταπεινώσεως. Οἱ τρεῖς δὲ τίκονται τὸν ἕνα τῆς συντριβῆς. Ὁ δὲ τῆς συντριβῆς τίκει τὸν ἑβδομον, τὸν ὑποκάτω πάντων τῆς πρώτης ταπεινώσεως τρόπον, ὅντινα καὶ οἰκονομικὴν ταπεινῶσιν λέγουσιν. Ἡ δὲ οἰκονομικὴ φέρει τὴν θεοδώρητον καὶ τελείαν καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀληθινὴν ταπεινῶσιν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐπιγίνεται οὕτως· ἐὰν μὴ ἐγκαταλειφθῆ ὁ ἄνθρωπος καὶ νικηθῆ καταδουλωθεὶς καὶ κυριευθῆ παντὶ πάθει καὶ λογισμῶ καὶ πνεύματι νικώμενος, καὶ μήτε βοήθειαν εὐρίσκων ἐξ ἔργων ἢ ἐκ Θεοῦ ἢ ἐκ τινος τὸ σύνολον, ὥστε μικροῦ δεῖν καὶ εἰς ἀπελπισμὸν ἔλθῃ καὶ ταπεινούμενος εἰς πάντα, οὐ δύναται συντριβῆναι καὶ ἔχειν ἑαυτὸν ὑποκάτω πάντων καὶ ἔσχατον καὶ δούλον πάντων καὶ αὐτῶν δὴ χεῖρονα τῶν δαιμόνων, ὡς ὑπ' αὐτῶν τυραννόμενον καὶ νικώμενον. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ οἰκονομικὴ τῆς προνοίας ταπεινώσις, δι' ἧς ἡ δευτέρα καὶ ὑψηλὴ θεόθεν δίδεται, ἣτις ἐστὶ θεία δύναμις, ἡ ἐνεργοῦσα καὶ ποιοῦσα τὰ πάντα· δι' αὐτῆς ὄργανον αὐτὸν ἑαυτῇ βλέπων διὰ παντὸς καὶ δι' αὐτῆς τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμενον.

118 Ὑποστατικὴν τοῦ φωτὸς θεωρίαν πνευματικὴν, νοῦν ἀφάνταστον καὶ ἀμετεώριστον, ἐνέργειαν προσευχῆς ἀληθινὴν καὶ ἐκ μέσης καρδίας αἰείρουτον, ψυχῆς ἀνάστασιν καὶ ἀνάτασιν, ἐκπληξιν θεϊαν καὶ μετεωροπορίαν τοῦδε τοῦ παντός, ἔκστασιν διανοίας ἐν πνεύματι ὀλικὴν τῶν αἰσθήσεων, ἀρπαγὴν νοῦς τῶν οἰκείων δυνάμεων, ψυχῆς

τὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη γεννιοῦνται οἱ τρεῖς τρόποι τῆς ταπεινώσεως· τὸ νὰ ὀμλεῖ κανεὶς ταπεινά, τὸ νὰ φοράει ταπεινά καὶ εὐτελεῖ ἐνδύματα, καὶ τὸ νὰ μέμφεται πάντοτε τὸν ἑαυτό του. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ τρόποι γεννοῦν τὴ συντριβή, πού πηγάζει ἀπὸ τοὺς κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ πειρασμούς, τὴν ὁποία ὀνομάζουν καὶ οἰκονομικὴ παιδείωση καὶ ταπείνωσις προέρχομενη ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἡ συντριβὴ κάνει εὐκόλο τὸ ἔργο τῆς ψυχῆς τὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι κάτω ἀπὸ ὅλους καὶ τελευταῖο ἀπὸ ὅλους ὡς κυριαρχούμενος ἀπὸ ὅλους. Οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι φέρουν τὴν τέλεια καὶ θεοδώρητη ταπείνωσις· αὕτῃ τῇ δύναμει τὴν ὀνομάζουν τελειότητα ὅλων τῶν ἀρετῶν, καὶ αὕτῃ ἀποδίδει στὸν Θεὸ τὰ κατορθώματα. Πρῶτη λοιπὸν ἀπὸ ὅλες εἶναι ἡ σιωπὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὕτῃ γεννᾷ τοὺς τρεῖς τρόπους τῆς ταπεινώσεως. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς γεννοῦν τὸν ἕνα, τῆς συντριβῆς, καὶ ὁ τῆς συντριβῆς γεννᾷ τὸν ἕβδομο τρόπο τῆς πρώτης ταπεινώσεως, τὸν κάτω ἀπὸ ὅλους, τὸν ὁποῖο ὀνομάζουν καὶ “οἰκονομικὴ ταπείνωσις”. Ἡ οἰκονομικὴ ταπείνωσις φέρνει τὴ θεοδώρητη καὶ τέλεια καὶ εἰλικρινὴ καὶ ἀληθινὴ ταπείνωσις. Ἡ πρώτη ταπείνωσις ἀποκτᾶται ὡς ἑξῆς. “Ἄν δὲν ἐγκαταλειφθεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ δὲν νικηθεῖ καὶ ὑποδουλωθεῖ, καὶ ἂν δὲν κυριευθεῖ νικημένος ἀπὸ καθεὶ πάθος καὶ λογισμὸ καὶ πνεῦμα δαιμονικό, καὶ οὔτε βοήθεια νὰ βρῖσκει ἀπὸ ἔργα ἢ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλο γενικά, ὥστε νὰ κοντέψει νὰ φθάσει στὴν ἀπελπισία καὶ νὰ ταπεινωθεῖ σὲ ὅλα, δὲν μπορεῖ νὰ φθάσει στὴ συντριβὴ καὶ νὰ ἔχει τὸν ἑαυτό του κάτω ἀπὸ ὅλους καὶ τελευταῖο καὶ δοῦλο ὅλων, καὶ χειρότερο καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς δαίμονες, ἀφοῦ τυραννιέται καὶ νικιέται ἀπ’ αὐτούς. Αὕτῃ εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ταπείνωσις τῆς πρόνοι-
ας, μέσω τῆς ὁποίας δίνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ δεύτερη καὶ ὑψηλὴ, ἡ ὁποία εἶναι θεία δύναμις, πού ἐνεργεῖ καὶ κάνει τὰ πάντα. Αὕτῃ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ βλέπει πάντοτε τὸν ἑαυτό του ὄργανό της καὶ νὰ ἐργάζεται μὲ αὕτῃ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ.

118 Ἐπειδὴ τῶρα βασιλεύει σὲ μᾶς ἕξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν πειρασμῶν ἢ τυραννικὴ ἕξουσία τῶν παθῶν, εἶναι ἀδύνατο νὰ βρεῖ κανεὶς στὴ δική μας γενεὰ ὑποστατικὴ πνευματικὴ θεωρία τοῦ φωτός, νοῦ χωρὶς φαντασίες καὶ ἀμετεώριστο, ἀληθινὴ ἐνέργεια προσευχῆς πού νὰ ἀναβλύζει διαρκῶς μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά, ἀνάστασις καὶ ἀνάτασις τῆς ψυχῆς, ἔκπληξις θεία καὶ ἀρπαγὴ καὶ ἀνύψωσις τοῦ νοῦ πάνω ἀπὸ

κίνησιν ἀγγελικὴν θεοκίνητον πρὸς τε τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἄναντες κινουμένην, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ εὐρεῖν ἀμήχανον, τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος ἐν ἡμῖν βασιλευούσης νῦν διὰ τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν. Πέφυκε γὰρ ὁ νοῦς ἐν τοῖς κουφοτέροις μάλιστα ταῦτα καὶ πρὸ καιροῦ φαντάζεσθαι, ἵνα, καὶ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ θεόθεν μικρὰν κατάστασιν ἀπολέσας, νεκρὸς ἐκ πάντων γένηται. Διὸ χρὴ μετὰ πολλῆς διακρίσεως μῆτε τὰ τοῦ καιροῦ ζητεῖν πρὸ καιροῦ, μῆτε τὰ ἐν χερσὶν ἀποβάλλειν καὶ ἄλλα φαντάζεσθαι. Φύσει γὰρ ὁ νοῦς πρὸς τὰ προειρημένα εὐχερῶς ἔχει τὸ φαντασιοποιεῖν καὶ ἀναπλάττειν καὶ εἰς ἃ οὐκ ἔφθασε. Διὰ τοῦτο φόβος οὐ μικρός, ἵνα μὴ καὶ τῶν δοθέντων ὁ τοιοῦτος ὑστερηθῇ καὶ τὴν φρένα πολλάκις ἀπολέσῃ ἀπατηθεὶς, φανταστής καὶ οὐχ ἡσυχαστῆς γενόμενος.

119 Χάρις οὐ μόνον ἡ πίστις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνεργοῦμένη προσευχή. Πίστιν γὰρ ἀληθινὴν τὴν ἔχουσαν τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ φανεροῦμένην δείκνυσιν, ἡ δὲ ἀγάπης ἐνεργοῦμένη τῷ Πνεύματι. Οὐκοῦν τὴν ἐναντίαν καὶ νεκρὰν καὶ ἄζωον κέκτηται πίστιν, ὃ μὴ ἐνεργοῦμένην εἰδὼς αὐτὴν ἑαυτῷ. Ἄλλ' οὐδὲ πιστὸς λέγοιτ' ἂν κυρίως εἶναι ὃ λόγῳ μόνῳ ψιλῷ πιστεύων καὶ μὴ ἐνεργοῦμένην αὐτὴν ταῖς ἐντολαῖς ἢ τῷ Πνεύματι. Χρὴ τοιγαροῦν φανεροῦμένην αὐτὴν δεικνύειν ταῖς προκοπαῖς διὰ τῶν ἔργων, ἢ τοῖς ἔργοις ἐνεργοῦμένην ἐν φωτὶ καὶ λάμπουσαν ἔχειν· καθὼς φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «δειξόν μοι σὺ τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου, καὶ γὰρ σοὶ δεῖξω τὰ ἔργα μου ἐκ τῆς πίστεώς μου»· δεικνύων ἐντεῦθεν ὅτι ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἐντολῶν φανεροῦται ἢ τῆς χάριτος πίστις, καθὼς ἐνεργοῦνται αἱ ἐντολαὶ διὰ τῆς ἐν χάριτι πίστεως καὶ λάμπουσι. Ῥίζα γὰρ τῶν ἐντολῶν ἐστὶν ἡ πίστις, μᾶλλον δὲ πηγὴ πρὸς αὐξήσιν ταύτας ἀρδεύουσα, εἰς δύο διαιρουμένη, ὁμολογίαν καὶ χάριν, καὶ ἀδιαίρετος φύσει πέφυκεν.

120 Ἡ μικρὰ καὶ μεγάλη καὶ σύντομος τῶν ὑποτασσομένων κλιμαξ πέντε βαθμίδας τὰς πρὸς τελειότητα φερούσας κέκτηται· πρώτη ἡ ἀποταγή, δευτέρα ἡ ὑποταγή, τρίτη ἡ ὑπακοή, τετάρτη ἡ ταπείνωσις, πέμπτη ἡ ἀγάπη, ἢ ἐστὶν ὁ Θεός. Καὶ ἡ μὲν ἀποταγή ἐκ τοῦ ἄδου ἀνά-

71. Ἰακ. 2, 18.

72. Ἰω. 12, 26.

ὅλα αὐτά, ὀλική πνευματικὴ ἀπομάκρυνση τῆς διάνοιας ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, ἄρπαγὴ τοῦ νοῦ ἀπὸ τὶς δυνάμεις του, καὶ ἀγγελικὴ θεοκίνητη κίνηση τῆς ψυχῆς πού νὰ τὴ μεταφέρει πρὸς τὸ ἄπειρο καὶ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ. Γιατὶ συνήθως ὁ νοῦς, καὶ μάλιστα τῶν ἐλαφροῦντων, τὰ φαντάζεται αὐτὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τους, ὥστε, ἀφοῦ χάσει τὴν μικρὴ αὐτὴ καλὴ κατάσταση πού τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ γίνεῖ νεκρὸς καὶ νὰ τὰ χάσει ὅλα. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ πολλὴ διάκριση οὔτε τὰ πράγματα τοῦ καιροῦ νὰ ζητεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τους, οὔτε νὰ ρίχνει ἐκεῖνα πού ἔχει στὰ χέρια του καὶ νὰ φαντάζεται ἄλλα. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύση του ὁ νοῦς εὐκόλα ὀδηγεῖται σὲ φαντασιοποιήσεις σχετικὲς μὲ τὰ προαναφερθέντα καὶ ἀναπλάθει καὶ ἐκεῖνα στὰ ὅποια δὲν ἔφθασε ἀκόμα. Γι' αὐτὸ ὑπάρχει φόβος ὄχι μικρὸς, ἕνας τέτοιος καὶ νὰ στερηθεῖ ἐκεῖνα πού τοῦ δόθηκαν, καὶ νὰ χάσει πολλὰς φορές, ἀπατηθεῖς, καὶ τὰ μυαλά του, μὲ τὸ νὰ γίνεῖ φανταστής καὶ ὄχι ἡσυχαστής.

119 Χάρη δὲν εἶναι μόνον ἡ πίστη, ἀλλὰ καὶ προσευχὴ πού ἐνεργεῖται μὲ τὴ θεία χάρη. Γιατὶ ἀληθινὴ πίστη, πού φέρει φανερὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι ἐκεῖνη πού ἐνεργεῖται μὲ ἀγάπη μέσω τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. Ἄρα ἔχει τὴν ἀντίθετη καὶ νεκρὴ καὶ ἄζωη πίστη ἐκεῖνος πού δὲν βλέπει νὰ ἐνεργεῖται αὐτὴ ἔτσι στὸν ἑαυτὸ του. Ἄλλ' οὔτε πιστὸς πραγματικὸς θὰ μπορούσε νὰ λέγεται ἐκεῖνος πού πιστεύει μόνον μὲ ἀπλὸ λόγο καὶ δὲν ἔχει αὐτὴν ἐνεργοῦμενη μὲ τὶς ἐντολὰς ἢ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὴν κάμνει φανερὴ μὲ τὴν προκοπὴ του σὲ ἔργα καλὰ, ἢ νὰ ἐνεργεῖται μὲ ἔργα μέσα στὸ φῶς τῆς χάριτος καὶ νὰ λάμπει, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «δείξε μοι σὺ τὴν πίστη σου ἀπὸ τὰ ἔργα σου, καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τὰ ἔργα μου ἀπὸ τὴν πίστη μου»⁷¹, δείχνοντας μ' αὐτὸ ὅτι ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν φανερῶνεται ἡ πίστη τῆς χάριτος, ὅπως καὶ οἱ ἐντολὰς ἐνεργοῦνται μὲ τὴν πίστη τῆς χάριτος καὶ λάμπουν. Γιατὶ ρίζα τῶν ἐντολῶν εἶναι ἡ πίστη, ἡ καλύτερα πηγὴ πού ποτίζει αὐτὲς καὶ τὶς αὐξάνει, διαιρούμενη σὲ δύο μέρη, σὲ ὁμολογία καὶ χάρη, ἔστω καὶ ἂν ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι ἀδιαίρετη.

120 Ἡ μικρὴ καὶ μεγάλη καὶ σύντομη κλίμακα τῶν ὑποτακτικῶν ἔχει πέντε σκαλοπάτια πού ὀδηγοῦν στὴν τελειότητα. Πρῶτο εἶναι ἡ ἀποταγή, δεύτερο ἡ ὑποταγή, τρίτο ἡ ὑπακοή, τέταρτο ἡ ταπείνωση, πέμπτο ἡ ἀγάπη, ἡ ὅποια εἶναι ὁ Θεός. Ἡ ἀποταγή ἀνεβάζει ἀπὸ τὸν

γει τὸν κείμενον καὶ τὸν δεδουλωμένον τῆς ὑλῆς ἐκνευροῖ. Ἡ δὲ ὑποταγὴ Χριστὸν εὗρε καὶ τούτῳ διακονεῖ, ὡς αὐτός φησιν· «ὁ ἐμοὶ διακονῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖ· καὶ ὅπου εἰμί ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται». Ποῦ δὲ ἔστιν ὁ Χριστός; «ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐφεξόμενος». Οὐκοῦν ἐκεῖ δεῖ εἶναι καὶ τὸν διάκονον, ὅπου καὶ ὁ διακονούμενος, ἐπιβιδάζων τὸν πόδα πρὸς τὴν ἀνάβασιν· ἢ πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν τοῖς τρόποις Χριστῶ συναναβὰς καὶ συνανερχόμενος. Ἡ δὲ ὑπακοὴ ἐνεργουμένη ταῖς ἐντολαῖς διόλου τεκταίνει τὴν κλίμακα ἐκ διαφόρων ἀρετῶν καὶ ταύτας ὡς ἀναβάσεις ἐν τῇ ψυχῇ διατίθεται, ἐξ ἧς ἡ ὑποποιὸς ταπεινώσις τοῦτον ἀναλαβοῦσα καὶ ἄνωθεν φέρουσα πρὸς οὐρανόν, τῇ βασιλίδι τῶν ἀρετῶν ἀγάπη δίδωσι, καὶ Χριστῶ προσαγαγοῦσα παρίστησι. Καὶ οὕτω διὰ τῆς συντόμου κλίμακος εὐκόλως πρὸς οὐρανὸν ἀνέρχεται ὁ ἐν ἀληθείᾳ ὑποτασσόμενος.

121 Συντομωτέρα ὁδὸς πρὸς τὰ ἄνω βασιλεία διὰ τῆς μικρᾶς κλίμακος τῶν ἀρετῶν οὐκ ἔστιν ἄλλη, ὡς ἡ τῶν πέντε τῆς ὑπακοῆς ἀντικειμένων παθῶν ἀναίρεσις· παρακοῆς, φημί, καὶ ἀντιλογίας, αὐταρεσκείας τε καὶ δικαιώματος καὶ τῆς ὀλεθρίου οἰήσεως. Αὗται γάρ εἰσι μέλη καὶ μέρη τοῦ ἀφηνιαστοῦ δαίμονος, τοῦ καταπίνοντος τοὺς νόθους τῶν ὑπηκόων καὶ παραπέμποντος τῇ ἀδύσσω τῷ δράκοντι. Καὶ ἡ μὲν παρακοὴ ἔστι τὸ τοῦ ἄδου στόμα, ἡ δὲ ἀντιλογία ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ὡς ὀξεῖα μάχαιρα, ἡ δὲ αὐταρέσκεια ὀδόντες αὐτοῦ ἠκονημένοι, τὸ δὲ δικαίωμα ὁ θώραξ αὐτοῦ, ἡ δὲ διάπνευσις τῆς παμφάγου γαστρὸς αὐτοῦ ἡ πρὸς τὸν ἄδην προπέμπουσα οἴησις. Ὅστις δὲ τὸ πρῶτον διὰ τῆς ὑπακοῆς νικᾷ, τὰ λοιπὰ ὑφ' ἐν περιέκοψε καὶ εἰς οὐρανοὺς διὰ τῆς μιᾶς θαυμίδος ὀξέως ἀνέρχεται. Θαῦμα δὲ ὄντως καὶ τῶν ἀρρήτων ὄν καὶ ἀνέφικτον, καὶ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν πεποίηκε Κύριος, διὰ μιᾶς ἀρετῆς, ἢ μᾶλλον ἐπιταγῆς, ἀχρόνως εἰς οὐρανοὺς ἀνέρχεσθαι, ὡσπερ καὶ διὰ μιᾶς παρακοῆς εἰς τὸν ἄδην κατήλθομεν καὶ κατερχόμεθα.

122 Ὅσπερ ἄλλος κόσμος διττός ὁ ἄνθρωπος καὶ καινὸς ὀνομάζεται κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον τὸν εἰπόντα, «εἴ τις ἐν Χριστῶ, καινὴ κτίσις». Καὶ γὰρ καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ πάντα ὅσα ὁ κόσμος, ὁ ἄνθρω-

ἄδη τὸν πεσμένο ἐκεῖ καὶ κόβει τὰ δεσμὰ τοῦ ὑποδουλωμένου στὴν ὕλη. Ἡ ὑποταγὴ βρῆκε τὸν Χριστὸ καὶ τὸν διακονεῖ, ὅπως αὐτὸς λέγει· «ἐκεῖνος ποῦ διακονεῖ ἐμένα, ἀκολουθεῖ ἐμένα· καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ὁ διάκονός μου»⁷². Καὶ ποῦ εἶναι ὁ Χριστός; «καθισμένος στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα του»⁷³. Ἐκεῖ λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ διάκονος, ὅπου βρίσκεται καὶ ἐκεῖνος ποῦ διακονεῖται, βάζοντας τὸ πόδι του στὸ σκαλοπάτι αὐτὸ ποῦ τὸν ἀνεβάζει ἐκεῖ· ἢ προτοῦ ἀνεβεῖ ἐκεῖ μὲ τοὺς τρόπους αὐτοὺς ἔχει ἀνεβεῖ καὶ ἀνεβαίνει μὲ τὸν Χριστό. Ἡ ὑπακοὴ ποῦ ἐνεργεῖται μὲ τὶς ἐντολὲς κατασκευάζει ἐξολοκλήρου τὴν κλίμακα μὲ τὶς διάφορες ἀρετὲς, καὶ προσφέρει αὐτὲς στὴν ψυχὴ σὰν σκαλοπάτια γιὰ τὴν ἀνάβασή της, ἀπὸ τὴν ὁποία, ἀφοῦ τὸν παραλάβει ἡ ὑποποιὸς ταπείνωση καὶ τὸν φέρει ψηλὰ στὸν οὐρανό, τὸν παραδίδει στὴν ἀγάπη, τῇ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἢ ὁποία τὸν ὀδηγεῖ καὶ τὸν παρουσιάζει στὸν Χριστό. Καὶ ἔτσι μὲ τὴ σύντομη κλίμακα ἀνεβαίνει εὐκόλα στὸν οὐρανὸ ἐκεῖνος ποῦ ὑποτάσσεται ἀληθινά.

Συντομώτερη ὁδὸς πρὸς τὰ ἄνω βασίλεια μὲ τὴ μικρὴ κλίμακα τῶν ἀρετῶν δὲν ὑπάρχει ἄλλη, ὅσο ἡ ἐξάλειψη τῶν πέντε ἀντίθετων στὴν ὑπακοὴ παθῶν· ἐννοῶ τῆς παρακοῆς, τῆς ἀντιλογίας, τῆς αὐταρέσκειας, τῆς δικαιολογίας, καὶ τῆς ὀλέθριας οἰήσεως. Γιατὶ αὐτὲς εἶναι μέλη καὶ μέρη τοῦ μανιασμένου δαίμονα, ποῦ καταπίνει τοὺς νόθους τῶν ὑποτακτικῶν καὶ τοὺς στέλνει στὸν δρόκοντα τῆς ἀβύσσου. Ἡ παρακοὴ εἶναι τὸ στόμα τοῦ ἄδη, ἡ ἀντιλογία ἡ γλῶσσα του σὰν κοφτερὸ μαχαίρι, ἡ αὐταρέσκεια τὰ ἀκονισμένα δόντια του, ἡ δικαιολογία ὁ θώρακός του, καὶ ἡ εἴσοδος τῆς παμφάγου γαστέρας του ποῦ προπέμπει στὸν ἄδη εἶναι ἡ οἴηση. Ὅποιος νικᾷ τὸ πρῶτο μὲ τὴν ὑπακοή, τὰ ὑπόλοιπα τὰ ἔκοψε μὲ τὴ μιὰ καὶ ἀνεβαίνει ἔτσι γρηγορὰ στοὺς οὐρανούς μὲ τὸ ἓνα αὐτὸ σκαλοπάτι. Εἶναι θαῦμα πραγματικὰ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὰ ἀνέκφραστα καὶ ἀκατόρθωτα, καὶ ὁμῶς καὶ αὐτὸ ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας μᾶς τὸ ἔκανε, μὲ μιὰ ἀρετὴ, ἢ καλύτερα ἐντολή, νὰ ἀνεβαίνει κανεὶς σὲ μιὰ στιγμή στοὺς οὐρανούς, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ τὴν παρακοὴ κατεβήκαμε καὶ κατεβαίνομε στὸν ἄδη.

122 Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σὰν ἓνας ἄλλος κόσμος διπλὸς καὶ ὀνομάζεται καινούργιος σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο ποῦ εἶπε· «ἂν κάποιος ἀνήκει στὸν Χριστό, εἶναι καινούργια κτίση»⁷⁴. Καὶ πράγματι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀρετὴ γίνεται καὶ ὀνομάζεται καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ

πος γίνεται τε κατὰ ἀρετὴν καὶ ὀνομάζεται, ὑπὲρ οὗ ἅπας λόγος καὶ ἅπαν μυστήριον, ὡς φησιν ὁ θεολόγος. Ἐπειδὴ γὰρ «τὴν πάλιν ἡμῶν εἶναι οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ σκοτούς τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀέρος», τοῦ Ἀποστόλου φήσαντος, ἀρμόδιον εἶναι ὡς εἰς κόσμον ἄλλον μέγαν τῆς φύσεως τῶν ψυχικῶν ἡμῶν δυνάμεων εἶναι τοὺς ἀντιπαλαίοντας ἡμῖν κρυπτῶς κατὰ τῶν τριῶν γὰρ οἱ τρεῖς ἄρχοντες τοῖς ἀγωνισταῖς ἀντικαθιστάμενοι ἐκστρατεύουσι, καὶ καθ' ὃν προέκοπέ τις καὶ εἰς ὅπερ ἐργάζεται, ὑπ' αὐτῶν πολεμεῖται. Καὶ ὁ μὲν δράκων, ὁ ἄρχων τῆς ἀθύσσου, πρὸς τοὺς καρδιακῶς προσέχοντας ἐκστρατεύων ἐνίσταται, ὡς πρὸς τὴν ὀσφὴν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ τὴν ἰσχὺν ἔχων, καὶ διὰ τοῦ τῆς λήθης ἐνηδότου γίγαντος τὰς καυστικὰς τῶν πεπυρωμένων βελῶν δυνάμεις ἀκοντίζων αὐτοῖς, ὡς περ θάλασσαν ἄλλην καὶ ἄδυσσον τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων, δύνων καὶ ἔρπων καὶ ἐκταράττων αὐτὴν καὶ ἀφρίζων ἀναξέει αὐτήν, καὶ πρὸς συνουσιασμοὺς ἐκκαίει καὶ τοῖς τῶν ἡδονῶν χειμάρροις ἐπικλύζει αὐτήν καὶ ὡς ἅπληστον οὐκ ἐμπιπλά. Ὁ δὲ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τοὺς τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν μετερχομένους ἀνθίσταται, ὡς πρὸς τὸ θυμικὸν τὴν πάλιν ἔχων, καὶ διὰ τοῦ τῆς ῥαθυμίας γίγαντος τὰς παντοδαπὰς τῶν παθῶν μαγγανίας ὡς εἰς κόσμον ἄλλον ἢ θέατρον τε καὶ στάδιον τὴν πάλιν νοερῶς ποιῶν, νικῶν ἢ ἠττώμενος τοὺς αἰεὶ αὐτῷ ἀνδρικῶς προσπαλαίοντας, καὶ στεφάνους ἢ αἰσχύνην ἐνώπιον ἀγγέλων αὐτοῖς προσενῶν, τὰς παρατάξεις αὐτοῦ καθ' ἡμῶν διηνεκῶς καθοπλίζει, ἡμῖν μαχόμενος Ὁ δὲ ἄρχων τοῦ ἀέρος, τοὺς τῆ διανοίᾳ πρὸς θεωρίαν σχολάζοντας ἐπέρχεται, φαντασιοσκοπῶν, ὡς πρὸς τὸ λογικόν τε καὶ νοερὸν ἐγγίζων, μετὰ τῶν τῆς πονηρίας τοῦ ἀέρος πνευμάτων, καὶ διὰ τοῦ τῆς ἀγνοίας γίγαντος τὴν ἀνατακτικὴν διάνοιαν καθάπερ ἄλλον λογικὸν οὐρανὸν ἐκταράττων θολοῖ, τὰς φανταστικὰς καὶ ὀμιχλώδεις τῶν πνευμάτων μορφώσεις καὶ τοὺς μετασηματισμοὺς ἀπατηλῶς καθάπερ ἀστραπὰς καὶ βροντάς, καταιγίδας τε καὶ ψόφους φέρων, δειλίαν ἐπάγει. Ἐκα-

75. Ἐφ. 6, 12.

78. Ἰω. 12, 31.

76. Ἐφ. 6, 16.

79. Ἐφ. 2, 2.

77. Ἰωβ 41, 23.

ὅλα ὅσα εἶναι ὁ κόσμος, γιὰ τὸν ὁποῖο εἶναι ὅλος ὁ λόγος καὶ ὅλο τὸ μυστήριον, ὅπως λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ἐπειδὴ, ὅπως εἶπε ὁ Ἀπόστολος, «ἡ πάλη μας εἶναι ὄχι πρὸς ὄντα μὲ αἷμα καὶ σὰρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας τὰ ἐπουράνια τοῦ ἄρχοντα τοῦ ἀέρα»⁷⁵, εὐλογο εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς πολεμοῦν κρυφὰ νὰ κινοῦνται, σὰν σὲ ἓναν ἄλλο κόσμο μεγάλο τῆς φύσεως, στὸν κόσμο τῶν ψυχικῶν δυνάμεων μας. Γιατὶ οἱ τρεῖς ἄρχοντες τοῦ σκότους παρατάσσονται καὶ ἐκστρατεύουν ἐναντίον τῶν τριῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῶν ἀγωνιστῶν, καὶ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο πέτυχε κανεὶς προκοπὴ καὶ ἐργάζεται, σ' αὐτὸ καὶ πολεμεῖται ἀπὸ αὐτούς. Ὁ δράκοντας, ὁ ἄρχοντας τῆς ἀδύσσου, ἐκστρατεύει καὶ ἐπιτίθεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν συγκεντρωμένη τὴν προσοχὴ τους στὴν καρδιά, γιατί ἡ ἰσχὺς του στηρίζεται στὴν ὀσφὺ καὶ τὸν ὀμφαλό, τὸ κέντρο τῆς ἐπιθυμίας, καὶ μέσω τοῦ φιλήδονου γίγαντα τῆς λησμοσύνης ἐξακοντίζει ἐναντίον τους τὶς καυσιτικὲς δυνάμεις τῶν πυρωμένων βελῶν του⁷⁶, καὶ ἔχοντας τὴν ἐπιθυμία σὰν μιὰ ἄλλη θάλασσα καὶ ἄβυσσο, βουτάει μέσα σ' αὐτὴν καὶ ἔρπει καὶ τὴν ταράσσει, κάνοντας τὴν νὰ ἀναβράζει καὶ νὰ ἀφρίζει⁷⁷, καὶ ἀνάβει τὴν ἐπιθυμία γιὰ συνουσιασμοὺς καὶ κατακλύζει αὐτὴν μὲ τοὺς χειμάρρους τῶν ἡδονῶν καὶ σὰν ἀχόρταγη ποὺ εἶναι δὲν μπορεῖ νὰ τὴ χορτάσει. Ὁ ἄρχοντας πάλι τοῦ κόσμου αὐτοῦ⁷⁸, παρατάσσεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀσκοῦν τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, ἀφοῦ ἡ πάλη του ἔχει ὡς στόχο τὸ θυμικό, καὶ μὲ τὸν γίγαντα τῆς ραθυμίας, σὰν σὲ κόσμο ἄλλο ἢ θέατρο καὶ στάδιο, κάνοντας τὴν πάλη του νοερὰ, ρίχνει ἐναντίον του τὰ κάθε εἶδους σαγηνευτικὰ τεχνάσματα τῶν παθῶν, νικώντας ἔτσι ἢ νικώμενος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διαρκῶς παλεύουν ἐναντίον του μὲ ἀνδρεία, καὶ γίνεται γι' αὐτούς πρόξενος στεφάνων ἢ ντροπῆς ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων, χωρὶς νὰ σταματᾷ νὰ ἐξοπλίζει τὶς παρατάξεις του διαρκῶς ἐναντίον μας καὶ νὰ μᾶς μάχεται. Ὁ ἄρχοντας τέλος τοῦ ἀέρα⁷⁹ ἐπιτίθεται μὲ φαντασίες ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀδρανοποιοῦν τὴ διάνοιά τους κατὰ τὴ θεωρία, γιατί πλησιάζει τὸ λογικὸ καὶ τὸ νοερὸ μαζὶ μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα τοῦ ἀέρα, καὶ μέσω τοῦ γίγαντα τῆς ἀγνοίας ταράζει καὶ θολώνει τὴν ἀνατακτικὴ διάνοια σὰν ἓναν ἄλλο λογικὸ οὐρανὸ, προβάλλοντας μὲ τρόπο ἀπατηλὸ τὶς φανταστικὲς καὶ ὀμιχλώδεις μορφές τῶν πνευμάτων καὶ τοὺς μετασηματισμοὺς τους σὰν ἀστραπὲς καὶ βροντές, καὶ καταιγίδες καὶ κρότους, προξενώντας

στος ἐκάστω δηλονότι διὰ τῶν τριῶν πρὸς τὸ τριμερές τῆς ψυχῆς προσπαλαίων, ἀνθίσταται, καὶ πρὸς ὃ τὸν πόλεμον ἔχει, πρὸς αὐτὸ καὶ τὸν ἀγῶνα κέκτηται.

¹²³ Νόες γὰρ ὄντες ποτὲ καὶ αὐτοὶ καὶ τῆς ἀυλίας ἐκείνης καὶ λεπτότητος ἐκπεσόντες, ὑλικὴν τινα παχύτητα ἕκαστος κέκτηται, κατὰ τὴν τάξιν ἢ ἐνέργειαν σωματούμενος, οὗ ἐνεργῶν πεποίωται. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτοί, κατὰ ἄνθρωπον, τὴν ἀγγελικὴν ἡδονὴν ἀπολέσαντες, τρυφῆς θείας ὑστερηθέντες, χοῦν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς, καὶ αὐτοὶ τρυφᾶν πάσχουσι, ὑλώδεις πως καὶ αὐτοὶ γεγονότες ταῖς τῶν ὑλικῶν παθῶν ἔξεσι. Καὶ οὐ δεῖ θαυμάζειν, ὅπου γε καὶ ἡ κατ' εἰκόνα Θεοῦ λογικὴ καὶ νοερὰ κτισθεῖσα ψυχὴ ἡμῶν κτηνώδης καὶ ἀναισθητος καὶ σχεδὸν ἄνους ταῖς τῶν ὑλικῶν πραγμάτων ἀπολαύσει γέγονε, Θεὸν ἀγνοήσασα. Πέφυκε γὰρ ἡ ἕξις μεταποιεῖν τὴν φύσιν καὶ ἀλλοιοῦν τὴν ἐνέργειαν πρὸς τὴν προαίρεσιν. Καὶ τὰ μὲν εἰσιν ὑλώδη καὶ βαρέα τινὰ καὶ δυσκάρθεκτα, θυμοειδῆ καὶ ἀμυντικά, καὶ ὡς θηρία τινὰ σαρκοφάγα πρὸς τὴν ὑλικὴν ἡδονὴν καὶ τρυφὴν κεχηνότα, δίκην κυνῶν αἰμοδόρων, τὴν σαπρίαν μετὰ τῶν πνευματιῶντων ἐσθίοντα τὴν φύσιν αὐτῶν φαντάζουσι, τὰς παχείας καὶ ὑλώδεις σάρκας καὶ τρυφὴν καὶ οἰκίαν ἔχοντα. Τὰ δὲ ἀκόλαστά τινα καὶ ὑγρώδη, ὡς εἰς λίμνην βδέλλαι τινὲς τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ βάτραχοι καὶ ὄφεις, ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς ἰχθύας ἀλλοιούμενα, ἔρπονται τὴν ἀλμυρὰν τῆς ἀκολασίας ἡδονὴν, ὡς ἀπολαυσιν κεκτημένα, νηχόμενα τῷ πελάγει τῆς πολυποσίας, λεῖά τινα ὄντα καὶ ἀπαλά πως τὴν φύσιν, τῇ ὑγρότητι τῶν ἀλόγων ἡδονῶν χαίροντα, κύματα λογισμῶν καὶ μολυσμῶν καὶ τρικυμίας καὶ ζάλας αἰεὶ τῇ ψυχῇ διεγείρουσι. Τὰ δὲ κοῦφά τινα καὶ λεπτά, ὡς ἐναέρια πνεύματα ὄντα, τὸ θεωρητικὸν τῆς ψυχῆς ῥιπίζουσι, ἀνέμους τινὰς βιαίους καὶ φαντασίας προτείνοντα, εἰς πετεινὰ ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς ἀγγέλους μεταμορφούμενα τὴν ψυχὴν ἀπατῶσι, μνήμας εἰδοποιοῦντα γνωστῶν τινῶν, μετασηματίζοντά τε καὶ μετατρέποντα πᾶσαν θεωρίαν πνευματικὴν ἐν τοῖς ἔτι μάλιστα ἀγωνιζομένοις πρὸ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς πνευματικῆς διακρίσεως οὐδὲν γὰρ ἔστι πνευματικόν, ὧ μὴ ὡς

της ἔτσι δειλία. Ὁ καθέννας δηλαδή ἀπὸ τοὺς τρεῖς παλεύει καὶ ἀγωνίζεται ἐναντίον ἑνὸς ἀπὸ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὁποῖο κάνει τὸν πόλεμον, πρὸς αὐτὸ συγκεντρώνει καὶ τὸν ἀγῶνα του.

123 Καὶ οἱ δαίμονες κάποτε ἦταν καὶ αὐτοὶ νόες καὶ ξέπεσαν ἀπὸ ἐκείνη τὴν αὐλία καὶ τὴ λεπτότητα, καὶ ὁ καθέννας ἔκτοτε φέρει κάποια ὑλικὴ παχύτητα, καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν τάξη ἢ τὴν ἐνέργειά του, παίρνει καὶ ἀνάλογη πρὸς τὴν ἐνέργειά του αὐτὴ σωματικὴ μορφή. Ἐπειδὴ δηλαδή καὶ αὐτοί, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, ἔχασαν τὴν ἀγγελικὴ ἡδονή, ἀφοῦ στερήθηκαν τὴ θεία τρυφή, κατήντησαν νὰ ἔχουν ὡς ἀπόλαυσή τους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐμεῖς, τὸ χῶμα, ἀφοῦ ἔχουν γίνεи καὶ αὐτοὶ κατὰ κάποιο τρόπο ὑλώδεις μὲ τὶς ἕξεις τῶν ὑλικῶν παθῶν. Καὶ δὲν πρέπει νὰ θαυμάζομε γι' αὐτό, τὴ στιγμὴ πού καὶ ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ ψυχὴ μας, πού κτίσθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἔγινε κτηνώδης καὶ ἀναίσθητη καὶ σχεδὸν ἀνόητη, ἐπειδὴ ἀγνόησε τὸν Θεὸ ἕξαιτίας τῶν ἀπολαύσεων τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἡ ἕξι ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀλλοιώνει τὴ φύση καὶ νὰ μεταβάλλει τὴν ἐνέργεια ὡς πρὸς τὴν προαίρεση. Ἄλλα ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα εἶναι ὑλώδη καὶ κατὰ κάποιο τρόπο βαρῖα καὶ ἀσυγκράτητα, γεμάτα θυμὸ καὶ ἐκδίκηση, καὶ σὰν κάποια θηρία σαρκοφάγα πού ἀνοίγουν τὸ στόμα τους γιὰ τὴν ὑλικὴ ἡδονὴ καὶ ἀπόλαυση, σὰν σκυλιὰ αἰμοδόρα, πού φαίνονται νὰ τρώγουν, ὅπως οἱ δαιμονιζόμενοι, τὴν ἀγαπητὴ σ' αὐτὰ σαπίλα, ἔχοντας τὶς παχειῆς καὶ ὑλώδεις σὰρκες καὶ τρυφὴ καὶ κατοικία τους. Ἄλλα πάλι εἶναι κάποια ἀκόλαστα καὶ ὑγρώδη, σὰν βδέλλες καὶ βάρτραχοι καὶ φίδια μέσα στὶς σὰν λίμνη ἐπιθυμίες, πολλὲς φορὲς μεταβάλλονται καὶ σὲ ψάρια, καὶ ἔρπονται μέσα στὴν ἀλμυρὴ ἡδονὴ τῆς ἀκολασίας, ἔχοντας αὐτὴν ὡς ἀπόλαυσή τους· κολυμποῦν μέσα στὸ πέλαγος τῆς πολυποσίας, ὄντας γλιστερὰ καὶ ἀπαλά στὴν φύση, καὶ χαίρονται μὲ τὴν ὑγρότητα τῶν ἀλόγων ἡδονῶν, διεγείροντας πάντοτε μέσα στὴν ψυχὴ κύματα λογισμῶν καὶ μολυσμῶν καὶ τρικυμίες καὶ ζάλες. Ἄλλα εἶναι ἀνάλαφρα καὶ λεπτὰ, σὰν ἐναέρια πνεύματα, πού ἐξάπτουν τὸ θεωρητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, προξενώντας ἀνέμους βίαιους καὶ φαντασίες· πολλὲς φορὲς μεταμορφώνονται σὲ κάποια πουλιὰ καὶ σὲ ἀγγέλους καὶ ἐξαπατοῦν τὴν ψυχὴ, δημιουργοῦν στὴ μνήμη μορφὲς γνωστῶν προσώπων, καὶ μετασχηματίζουν καὶ μετατρέπουν κάθε πνευματικὴ θεωρία καὶ μάλιστα σὲ ὅσους ἀκόμα ἀγωνίζονται καὶ προτοῦ ἐπιτύχουν τὴν καθαρότητα καὶ τὴν πνευματικὴ διάκριση·

αὐτὸ κατὰ φαντασίαν λεληθότως μετασχηματίζονται· πρὸς γὰρ τὴν κατάστασιν καὶ τὸ μέτρον τῆς προκοπῆς καὶ αὐτοὶ καθοπλίζονται, πλάνην ἀντὶ ἀληθείας καὶ φαντασίαν ἀντὶ θεωρίας ἐπιφέροντες, εἰσοκίζονται. Περί γὰρ τούτων ἡ Γραφή μαρτυρεῖ λέγουσα, «τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἔρπετά τῆς γῆς», τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἐπισημάνασα ἐδήλωσεν.

124 Ἡ ἐπανάστασις τῶν παθῶν καὶ ὁ ἐπεγειρόμενος τῆς σαρκὸς πόλεμος κατὰ τῆς ψυχῆς, κατὰ πέντε τρόπους προσγίνεται ἐν ἡμῖν· ποτὲ μὲν ἡ σὰρξ παραχρωμένη τοῖς οὓσι· ποτὲ δὲ τὰ παρὰ φύσιν, ὡς κατὰ φύσιν ἐπιζητούσα ἐνεργεῖν· ποτὲ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν δαιμόνων ὀπλιζομένη κατὰ τῆς ψυχῆς, ὡς ἡδέως συμφιλιάζουσα τούτοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀτακτεῖ, ὡς πεποιομένη τοῖς πάθεσι. Γίνεται δὲ καὶ πόλεμος ἐπ' ἐσχάτων πάντων, ἐκ φθόνου δαιμόνων κατὰ παραχώρησιν ἀνθισταμένων ἡμῖν διὰ ταπείνωσιν, ὁπόταν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων ἀστοχήσωσιν.

125 Αἰτίαι δὲ κυρίως τοῦ πολέμου τρεῖς εἰσιν, ἐκ πάντων καὶ διὰ πάντων ἡμῖν προσγινόμεναι· ἡ ἕξις, ἡ παράχρησις τῶν ὄντων καὶ ὁ κατὰ παραχώρησιν τῶν δαιμόνων φθόνος καὶ πόλεμος· τὸ δὲ ἐπανίστασθαι ἢ ἐπιθυμεῖν τὴν σάρκα κατὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ψυχὴν κατὰ τῆς σαρκὸς, τὸν αὐτὸν τρόπον κατὰ τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχουσιν τὰ τῆς σαρκὸς κατὰ τῆς ψυχῆς πάθη καὶ τὰ τῆς ψυχῆς κατὰ τῆς σαρκὸς ἀριστεύματα· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πολέμιος ἔστι δ' ὅτε ἀπερισκέπτως καὶ ἀναιτίως, ὡς ἀναιδῆς, καθ' ἡμῶν θρασυνομένος μάχεται. Μὴ δὸς οὖν, ὧ φίλος, τῇ βδέλλῃ ὡς αἰμοχαρεῖ, ἀναμιάττειν τὰς ἀρτηρίας, καὶ οὐδ' ἐμεῖν αἷμα δυνηθεῖν ποτέ. Μήτε χοῦν εἰς κόρον τῷ ὄφει καὶ δράκοντι παραχώρει, καὶ καταπατήσεις εὐχερῶς λέοντος καὶ δράκοντος φρούαγμα. Στένάξον ἄχρις ἂν ἐκδυθεῖς ἐπενδύσῃ τὸ ἄνωθεν οἰκητήριον καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ κατ' εἰκόνα σε πλάσαντος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

126 Κυρίως οἱ αὐτόχρημα σάρκες ὄντες καὶ τὴν φιλαυτίαν ἀσπαζόμενοι, ἡδονῇ καὶ κενοδοξία ἀεὶ δουλεύουσιν, οἷς ὁ φθόνος ἐρρίζωται. Τῇ βασκανία γὰρ τηκόμενοι καὶ τὴν τοῦ πλησίον εὐπραγίαν πικρίαν ἡ-

80. Ὡσηέ 2, 14.

83. Β' Κορ. 5, 2.

81. Γαλ. 5, 17.

84. Κολ. 3, 10.

82. Ψαλμ. 90, 13.

δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ κανένα πνευματικό, πού νὰ μὴ μετασχηματίζονται σ' αὐτὸ κρυφά στὴ φαντασία τους· γιατί καὶ αὐτὰ τὰ πνεύματα ὀπλίζονται ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση καὶ τὸ μέτρο τῆς προκοπῆς τῶν ἀγωνιστῶν, καὶ εἰσχωροῦν μέσα τους προβάλλοντας πλάνη ἀντὶ τῆς ἀλήθειας καὶ φαντασία ἀντὶ τῆς θεωρίας. Γι' αὐτὰ βέβαια μᾶς δίνει μαρτυρία καὶ ἡ Γραφή λέγοντας, «τά θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἔρπετά τῆς γῆς»⁸⁰, ὑποδηλώνοντας τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας.

124 Ἡ ἐπανάσταση τῶν παθῶν καὶ ὁ πόλεμος τῆς σάρκας πού ἐγείρεται ἐναντίον τῆς ψυχῆς, γίνεται μέσα μας μὲ πέντε τρόπους· ἄλλοτε ἡ σάρκα κάνει κακὴ χρῆση τῶν πραγμάτων· ἄλλοτε ἐπιζητεῖ καὶ ἐνεργεῖ τὰ παρὰ φύση ὡς κατὰ φύση· ἄλλοτε ὀπλίζεται καὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες ἐναντίον τῆς ψυχῆς, γιατί τῆς εἶναι εὐχάριστη ἢ φιλία μὲ αὐτὰ, καὶ πολλές φορές καὶ ἡ ἴδια ἀτακτεῖ, ἐπειδὴ τὰ πάθη ἔγιναν ἢ ποιότητά της. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ὅταν ἀποτύχουν σὲ ὅλα τὰ προαναφερθέντα, γίνεται καὶ πόλεμος ἐναντίον μας, ἀπὸ φθόνο τῶν δαιμόνων καὶ κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μᾶς ταπεινώσουν

125 Τρεῖς εἶναι οἱ κύριες αἰτίες τοῦ πολέμου, προερχόμενες ἀπὸ ὅλα καὶ μέσω ὅλων· ἡ ἔξη, ἡ κακὴ χρῆση τῶν πραγμάτων, καὶ ὁ μὲ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ φθόνος καὶ πόλεμος τῶν δαιμόνων. Ὅπως δηλαδὴ ἡ σάρκα ἐξεγείρεται ἐναντίον τῆς ψυχῆς ἢ ἐπιθυμεῖ τὰ ἀντίθετα μ' αὐτὴν καὶ ἡ ψυχὴ ὅμοια ἐναντίον τῆς σάρκας⁸¹, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σύμφωνα μὲ τὴν ἔξη καὶ τὴν ἐνέργεια ἐξεγείρεται ὁ πόλεμος τῶν σαρκικῶν παθῶν ἐναντίον τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν κατορθωμάτων τῆς ψυχῆς ἐναντίον τῆς σάρκας· καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς πολλές φορές, σὰν ἀναιδὴς ποῦ εἶναι, γεμάτος θράσος μάχεται ἐναντίον μας ἀπερίσκεπτα καὶ χωρὶς αἰτία. Μὴ ἐπιτρέψεις λοιπόν, φίλε μου, στὴ βδέλλα τὴν αἰμοχαρὴ νὰ ρουφᾷ τὸ αἷμα ἀπὸ τὶς ἀρτηρίες σου, καὶ δὲν θὰ μπορέσει ποτέ νὰ ξεράσει αἷμα. Οὔτε νὰ δίνεις μέχρι χορτασμοῦ χῶμα στὸ φίδι καὶ στὸν δράκοντα, καὶ θὰ καταπατήσεις μὲ εὐκολία τὴν ἔπαρση τοῦ λιονταριοῦ καὶ τοῦ δράκοντα⁸². Στέναξε μέχρι πού νὰ ξεντυθεῖς τὰ πάθη καὶ νὰ φορέσεις τὴν οὐράνια κατοικία⁸³ καὶ τὴ μορφή ἐκείνου πού σὲ ἔπλασε κατ' εἰκόνα του⁸⁴, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

126 Ἐκεῖνοι πού εἶναι πραγματικὰ σάρκες καὶ ἀγαποῦν τὴ φιλαυτία, αὐτοὶ κυρίως εἶναι παντοτινά δούλοι τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς κενοδοξίας, καὶ ἔχουν μέσα τους ριζωμένο τὸ φθόνο. Γιατί, λειώνοντας ἀπὸ τὸ

γούμενοι, διαβάλλουσι τὰ καλὰ ὡς κακὰ καὶ τῆς πλάνης ὄντα γεννήματα, καὶ οὐδὲ τὰ τοῦ Πνεύματος δέχονται ἢ πιστεύουσι, μήτε Θεὸν ἰδεῖν ἢ ἐπιγνῶναι τῇ ὀλιγοπιστίᾳ δύνανται. Οἱ τοιοῦτοι κατὰ τὴν τύφλωσιν αὐτῶν καὶ ὀλιγοπιστίαν, εἰκότως ἐκεῖθεν ἀκούσουσι τό, «οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Χρὴ γὰρ τὸν ἐρωτῶντα πιστόν, ἢ πιστεύειν ἂ οὐκ οἶδεν ἀκούων, ἢ μανθάνειν ἂ πιστεύει, ἢ διδάσκειν ἄπερ ἔγνω καὶ πολυπλασιάζειν ἀφθόνως ἐν τοῖς δεχομένοις πιστῶς τὸ τάλαντον. Εἰ δ' ἀπιστεῖ ἂ οὐκ οἶδε καὶ ἐξουθενεῖ ἂ οὐκ ἔγνω καὶ διδάσκει ἂ οὐκ ἔμαθε, βασκαίνων τοῖς διδάσκουσι πρακτικῶς ταῦτα, ἔσται ἢ μερὶς αὐτοῦ πάντως, μετὰ τῶν ἐχόντων χολὴν πικρίας ἐπιτιμώμενος.

27 Ῥήτωρ ἐστὶ, κατὰ τοὺς ὄντας ἐν λόγῳ σοφούς, ὁ ἐν συντομίᾳ διὰ τῆς γενικῆς ἐπιστήμης τὰ ὄντα περιλαμβάνων, καὶ ὡς ἐν σῶμα καὶ διαιρῶν καὶ συνάπτων αὐτά, δεικνύων ταῦτα ὡς ὁμοδύναμα, κατὰ τὴν ἑτερότητα καὶ ταυτότητα, ἢ καὶ ὁ κατ' ἀλήθειαν ἀποδεικτικὸς λεγόμενος ἢ πάλιν, ῥήτωρ ἐστὶ κυρίως πνευματικὸς ὁ τὰς διηρημένας καθολικὰς τῶν ὄντων πέντε γενικὰς ιδιότητας, ἃς ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος συνῆψε, διαιρῶν καὶ συνάπτων περιληπτικῶ λόγῳ φωνῆς ποιᾶς, ὡς ῥήτωρ περιλαμβάνων τὸ πᾶν οὐ λόγῳ ψιλῶ μόνον ἀποδεικτικῶ κατὰ τοὺς ἔξω δεικνύων ἄλλοις αὐτά, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐμφαινομένων αὐτῶ ἐν Πνεύματι τοῖς οὔσι θεωρημάτων καὶ ἑτέροις φωτίζειν δυνάμενος. Φιλόσοφος δὲ ἐστὶν ἀληθινός, ὁ ἐκ τῶν ὄντων τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων εἰδὼς ἢ ἐκ τῆς αἰτίας τὰ ὄντα γινώσκων κατὰ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἔνωσιν καὶ τὴν ἄμεσον πίστιν γενόμενος, οὐ μόνον μαθῶν, ἀλλὰ καὶ παθῶν τὰ θεῖα. ἢ πάλιν, φιλόσοφός ἐστὶ κυρίως ὁ πρακτικὸς τε καὶ θεωρητικὸς γενόμενος καὶ πολιτευόμενος νοῦς. Τέλειος δὲ ἐστὶ νοῦς φιλόσοφος ὁ τὴν ἠθικὴν καὶ φυσικὴν καὶ θεολογικὴν κατορθώσας φιλοσοφίαν, μᾶλλον δὲ φιλοθεΐαν, καὶ τῆς μὲν ἠθικῆς τὰς πράξεις, τῆς δὲ φυσικῆς τοὺς λόγους, τῆς δὲ θεολογικῆς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν ἐκ Θεοῦ διδαχθεῖς. ἢ πάλιν, ῥήτωρ θεῖος ἐν θείοις ἐστὶν ὁ τὰ κυρίως ὄντα ἐκ τῶν ὄντων ἢ μὴ ὄντων διαιρῶν καὶ τοὺς μὲν λόγους ἐκεῖνων ἐκ τούτων δεικνύων, καὶ ἐκ τούτων ἐκεῖνων τοὺς

φθόνο και θεωρώντας τὴν εὐτυχία τοῦ πλησίον πικρία, διαβάλλουν τὰ καλὰ ὡς κακὰ και ὡς γεννήματα τῆς πλάνης, και οὔτε τὰ τοῦ Πνεύματος δέχονται ἢ πιστεύουν, οὔτε ἔξαιτίας τῆς ἀπιστίας τους μποροῦν νὰ δοῦν ἢ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό. Αὐτοὶ σύμφωνα μὲ τὴν τύφλωση και ὀλιγοπιστία τους, εὐλογα θὰ ἀκούσουν ἐκεῖ τό, «δὲν σᾶς γνωρίζω»⁸⁵. Γιατὶ πρέπει ὁ πιστὸς ποὺ ἐρωτᾷ, ἢ νὰ πιστεύει ἐκεῖνα ποὺ ἀκούει και δὲν τὰ γνωρίζει, ἢ νὰ μαθαίνει ἐκεῖνα ποὺ πιστεύει, ἢ νὰ διδάσκει ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθε και νὰ πολλαπλασιάζει χωρὶς φθόνο τὸ τάλαντο σὲ ἐκείνους ποὺ τό δέχονται μὲ πίστη. Ἄν ὅμως δείχνει ἀπιστία για ἐκεῖνα ποὺ δὲν γνώρισε και περιφρονεῖ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ξέρει και διδάσκει ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔμαθε, φθονώντας ἐκείνους ποὺ τὰ διδάσκουν αὐτὰ μὲ πρακτικὴ γνώση, θὰ ἐπιτιμηθεῖ και θὰ συμπεριληφθεῖ ὅπωςδὴποτε στὴ μερίδα ἐκείνων ποὺ ἔχουν μέσα τους χολὴ πικρίας⁸⁶.

127 Ρήτορας, σύμφωνα μὲ τοὺς πραγματικὰ σοφοὺς, εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περιλαμβάνει μὲ συντομία ὅλα τὰ ὄντα μὲ τὴ γενικὴ ἐπιστήμη, και διαιρεῖ και συνάπτει αὐτὰ σὰν ἓνα σῶμα, δείχνοντας αὐτὰ ὡς ὁμοδύναμα και ὡς πρὸς τὴν ἑτερότητα και ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα, ἢ και ἐκεῖνος ποὺ ἀληθινὰ ὀνομάζεται “ἀποδεικτικὸς”. Ἡ ἀλλιῶς, ρήτορας κυρίως εἶναι ὁ πνευματικὸς, ὁ ὁποῖος τις διηρημένες καθολικὲς πέντε γενικὲς ιδιότητες τῶν ὄντων, τις ὁποῖες συνήνωσε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, τις διαιρεῖ και τις συνάπτει, περιλαμβάνοντας σὰν ρήτορας σὲ ἓναν περιληπτικὸ λόγο τό σύνολο αὐτῶν. Και δὲν τὰ δείχνει αὐτὰ στοὺς ἄλλους μόνο μὲ τὸν ἀποδεικτικὸ λόγο, ὅπως οἱ οἱ μὴ Χριστιανοὶ ρήτορες, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ φωτίζει και ἄλλους μὲ τις θεωρίες ποὺ ἐμφανίζονται σ’ αὐτὸν μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος μέσα στὰ τὰ ὄντα. Φιλόσοφος ἀληθινὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀποκτᾷ γνώση για τὴν αἰτία τῶν ὄντων ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ὄντα, ἢ ἀπὸ τὴν αἰτία τους γνωρίζει τὰ ὄντα ἔχοντας ἐπιτύχει τὴν πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ και τὴν ἄμεση πίστη, ὄχι μόνο μαθαίνοντας, ἀλλὰ και παθαίνοντας τὰ θεῖα. Ἡ ἀλλιῶς, φιλόσοφος κυρίως εἶναι ὁ νοῦς ἐκεῖνος ποὺ και ἔγινε πρακτικὸς και θεωρητικὸς, και πολιτεύεται ὡς τέτοιος. Τέλειος φιλόσοφος νοῦς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε τὴν ἠθικὴ και φυσικὴ και θεολογικὴ φιλοσοφία, ἢ καλύτερα φιλοθεῖα, και διδάχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ τις πράξεις τῆς ἠθικῆς, τοὺς λόγους τῆς φυσικῆς, και τὴ θεωρία και τὴν ἀκρίβεια τῶν δογμάτων τῆς θεολογικῆς. Ἡ πάλι, ρήτορας θεῖος στὰ θεῖα εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διακρίνει τὰ κυρίως ὄντα

λόγους ὁρῶν ἐνθεαστικώτατα· καὶ τὸν μὲν νοητὸν καὶ ἀόρατον ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁρωμένου, τὸν δὲ αἰσθητὸν καὶ ὁρώμενον κόσμον ἐκ τοῦ ἀοράτου καὶ ἀναισθήτου συγκρίνων, ὡς τὸν μὲν ὁρατὸν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου, τὸν δὲ ἀόρατον τοῦ ὁρωμένου ἀρχέτυπον· προδέβληνται, φησί, τῶν ἀτυπώτων οἱ τύποι καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀσχηματίστων, ὡς δι' ἐκείνου τοῦτον, καὶ διὰ τούτου ἐκεῖνον ἐμφαίνεσθαι πνευματικῶς καὶ τρανῶς ἐν ἀλλήλοις θάτερον ἐν θατέρῳ ὁρᾶν καὶ ἐμφανῆ ποιεῖν τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ· οὐκ ἀναγωγικοῖς ἢ ἀλληγορικοῖς λόγοις πλάττειν τὴν δίκην ἡλίου τῆς ἀληθείας ἐλλάμπουσιν γνῶσιν, ἀλλ' ἐπιστήμη καὶ δυνάμει πνευματικῇ τοὺς τῆς ἀληθείας ἀμφοτέρων λόγους διατρανοῦντα καὶ ἀποδεικνύοντα τούτους ἐμφαντικώτατα, ὡς τὸν μὲν παιδαγωγὸν ἡμῶν εἶναι, τὸν δὲ οἶκον αἰώνιον θεῖον δι' ἡμᾶς γενόμενον ἀριδῆλως. Φιλόσοφος δέ ἐστι θεῖος ὁ διὰ πράξεως καὶ θεωρίας ἀμέσως ἐνωθεὶς τῷ Θεῷ καὶ φίλος αὐτῷ γενόμενος καὶ λεγόμενος, ὡς τὴν πρώτην καὶ ποιητικὴν καὶ ἀληθινὴν σοφίαν καὶ φιλήσας καὶ ἀγαπήσας ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην φιλίαν καὶ σοφίαν καὶ γνῶσιν. Φιλολόγος δέ ἐστι καὶ οὐ κυρίως φιλόσοφος (κἂν ἢ δόξα τὸ τῆς φιλοσοφίας ὄνομα σφετερισαμένη, ὡς φησιν ὁ μέγας Γρηγόριος, λέληθεν), ὁ τὴν σοφίαν τήνδε τῆς δημιουργίας φιλῶν καὶ ἐρευνῶν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ ἔσχατον ἀπήχημα, ἀλλὰ μὴ δι' ἔπαινον καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἀσκῶν ἐπιδεικτικῶς, ἵνα μὴ φιλόυλος εἴη καὶ οὐ φιλόσοφος τῆς φυσιολογικῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας. Γραμματεὺς δέ ἐστιν, ὁ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μαθητευθεὶς, πᾶς ὁ διὰ πράξεως εἰς τὴν περὶ Θεοῦ θεωρίαν σχολάζων καὶ τῇ ἡσυχίᾳ προσκαρτερῶν, ὃς ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ τῆς καρδίας, καινὰ καὶ παλαιά, τούτέστιν εὐαγγελικὰ καὶ προφητικά, ἢ ἐκ τῆς νέας καὶ παλαιᾶς διαθήκης, ἢ διδασκαλικὰ καὶ πρακτικά, ἢ νομικὰ καὶ ἀποστολικά. Ταῦτα γὰρ τὰ καινὰ καὶ παλαιὰ μυστήρια, ἅπερ ὁ πρακτικὸς γραμματεὺς ἐκβάλλει, μαθητευθεὶς εἰς τὴν θεάρεστον πολιτείαν. Γραμματεὺς δέ ἐστι πᾶς πρακτικὸς, ὁ σωματικῶς ἔτι πρὸς τὰς πράξεις ἐνασχολούμενος. Ῥήτωρ δὲ θεῖος, ὁ φυσικῶς, ὁ πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων

ἀπὸ τὰ ὄντα ἢ μὴ ὄντα, καὶ δείχνει τοὺς λόγους ἐκείνων ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἀπὸ αὐτὰ θεωρεῖ τοὺς λόγους ἐκείνων πλημμυρισμένος τελείως ἀπὸ τῆ χάρη τοῦ Πνεύματος. Ἐπίσης συγκρίνει τὸν νοητὸ καὶ ἀόρατο κόσμον ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ καὶ ὄρατό, καθὼς καὶ τὸν αἰσθητὸ καὶ ὄρατό ἀπὸ τὸν ἀόρατο καὶ πνευματικὸ, καὶ διαπιστώνει ὅτι ὁ ὄρατός εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀόρατου, καὶ ὁ ἀόρατος ἀρχέτυπο τοῦ ὄρατου. Γιατί, λέγει, οἱ τύποι προηγοῦνται τῶν ἀτυπώτων καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀσχημάτιστων, ὥστε μὲ ἐκεῖνον νὰ φανερώνεται πνευματικῶς αὐτὸς ὁ κόσμος, καὶ μὲ αὐτὸν ἐκεῖνος, καὶ ἔτσι βλέπει καθαρὰ μέσα ἀπὸ τὸν ἕνα τὸν ἄλλο καὶ τὸν φανερώνει μὲ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας. Καὶ δὲν πλάθει μὲ ἀναγωγικούς ἢ ἀλληγορικούς λόγους τὴν σάν τὸν ἥλιο λάμπουσα γνώση τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ μὲ γνώση καὶ δύναμη πνευματικῆ διακηρύττει τοὺς λόγους τῆς ἀλήθειας καὶ τῶν δύο καὶ ἀποδεικνύει αὐτοὺς μὲ μεγάλη σαφήνεια, ὅτι ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι παιδαγωγός μας, ἐνῶ ὁ ἄλλος αἰώνια θεία κατοικία πού ἔγινε ὀλοφάνερα γιὰ μᾶς. Φιλόσοφος θεῖος εἶναι ἐκεῖνος πού μὲ τὴν πράξη καὶ τῆ θεωρία ἐνώθηκε ἄμεσα μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἔγινε καὶ λέγεται φίλος του, ἐπειδὴ ἀγάπησε καὶ πόθησε τὴν πρώτη καὶ ποιητικὴ καὶ ἀληθινὴ σοφία περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φιλία καὶ σοφία καὶ γνώση. Φιλολόγος, ὄχι ἀκριβῶς φιλόσοφος (ἔστω κι ἂν ἡ δόξα κρυφὰ σφετερίσθηκε τὸ ὄνομα τῆς φιλοσοφίας, ὅπως λέγει ὁ μέγας Γρηγόριος), εἶναι ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ καὶ ἐρυνᾷ τὴ σοφία τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ μέχρι τὸ τελευταῖο ἀπήχημα, ἀλλὰ δὲν ἀσκεῖ αὐτὴ τὴ φιλοσοφία ἐπιδεικτικὰ γιὰ ἔπαινο καὶ δόξα ἀνθρώπινη, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ φιλόυλος καὶ ὄχι φιλόσοφος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τῆς σχετικῆς μὲ τὴ φύση. Γραμματέας πού μαθήτευσε στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ καθένας πού μὲ τὴν πράξη μένει ἀφοσιωμένος στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγωνίζεται μὲ ὑπομονὴ στὴν ἡσυχία, ὁ ὁποῖος βγάζει καὶ φανερώνει ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιο τῆς καρδιάς του καινούργια καὶ παλιά⁸⁷, δηλαδή εὐαγγελικὰ καὶ προφητικὰ, ἢ ἀπὸ τὴ Νέα καὶ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἢ διδασκαλικὰ καὶ πρακτικὰ, ἢ νομικὰ καὶ ἀποστολικὰ. Γιατί αὐτὰ εἶναι τὰ καινούργια καὶ παλιά μυστήρια, τὰ ὁποῖα ὁ πρακτικὸς γραμματέας φανερώνει, ὅταν μαθητεύσει στὴν θεάρεστη αὐτὴ ζωὴ. Γραμματέας εἶναι κέθε πρακτικὸς πού ἀσχολεῖται ἀκόμα σωματικὰ μὲ τὶς πράξεις. Ρήτορας θεῖος εἶναι ἐκεῖνος πού στέκεται μὲ τρόπο φυσικὸ ἀνάμεσα στὶς γνώσεις καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ ἀποδεικνύει ὅλα κάτω ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ

μέσος ἐστὼς καὶ ἀποδεικτικὸς τῶν ὅλων ἐν Πνεύματι τῇ διαιρετικῇ τοῦ λόγου δυνάμει, φιλόσοφος δὲ ἀληθῆς ὁ τὴν ὑπερφυᾶ τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν γνωστῶς καὶ ἀμέσως ἔχων ἐν ἑαυτῷ.

128 Οἱ χωρὶς Πνεύματος γράφοντες τε καὶ λέγοντες καὶ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν βουλόμενοι, «ψυχικοί εἰσιν», ὡς πού φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «Πνεῦμα μὴ ἔχοντες». Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ὑπόδικοί εἰσι τῇ ἀρᾷ τῇ λεγούσῃ· «οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες· ἀφ' ἑαυτῶν γὰρ λαλοῦσι καὶ οὐ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐστι τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς», κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον. Ἐκ γὰρ τῶν οἰκείων λογισμῶν πρὸ καθαρότητος οἱ λέγοντες, πνεύματι οἰήσεως ἐπλανήθησαν. Περὶ τούτου γὰρ φησιν ἡ παροιμία· «εἶδον ἄνδρα δόξαντα παρ' ἑαυτῷ σοφὸν εἶναι, ἐλπίδα μᾶλλον ἔχει ὁ ἄφρων αὐτοῦ», καὶ τό, «μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς», ἡ σοφία παραγγέλλει ἡμῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πλήρης Πνεύματος θεῖος Ἀπόστολος διομολογεῖ λέγων· «οὐ γὰρ ἱκανοὶ ἐσμεν παρ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἰκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ»· καὶ τό, «ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ κατ' ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λαλοῦμεν ἐν Χριστῷ». Τῶν γὰρ τοιούτων οἱ λόγοι ἀηδεῖς καὶ ἀφώτιστοι· οὐκ ἐκ τῆς ζώσης γὰρ πηγῆς τοῦ Πνεύματος μεταλαμβάνοντες λέγουσιν, ἀλλ' ἐκ λίμνης οἰᾶ τινος βορβορώδους καρδίας, βδέλλας καὶ ὄφεις καὶ βατράχους ἐπιθυμιῶν καὶ τύφου καὶ ἀκρασίας ἐχούσης τρέφονται, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς γνώσεως αὐτῶν ὄξον, θολερὸν τε καὶ χλιαρὸν, οὐ οἱ πίνοντες, εἰς καχεξίαν καὶ ἀηδίαν καὶ ἔμετον ἀλλοιούμενοι, μετατρέπονται.

129 «Σῶμα Χριστοῦ ἡμεῖς ἐσμεν», φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «καὶ μέλη ἐκ μέρους». Καὶ πάλιν· «ἐν σῶμα καὶ ἐν πνευμᾷ ἐστε, καθὼς καὶ ἐκλήθητε». Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον ἐστι χωρὶς πνεύματος, οὕτως ὁ νεκρωθεὶς τοῖς πάθεσι διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀμελείας μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀνενέργητος γίνεται καὶ ἀφώτιστος τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, ἔχων μὲν τὸ Πνεῦμα διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ἀνενέργητον δὲ καὶ ἀκίνητον διὰ τὴν ψυχικὴν νεκρότητα. Καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ μία μὲν οὐσα, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος πολλά, πάντα αὐτῇ κρατεῖ καὶ ζωοποιεῖ καὶ κινεῖ τὰ ζωῆς δεκτι-

88. Ἰούδα 19.

91. Παρμ. 26, 12.

94. Β' Κορ. 2, 17.

89. Ἦσ. 5, 21.

92. Παρμ. 3, 7.

95. Α' Κορ. 12, 27.

90. Ματθ. 10, 20.

93. Β' Κορ. 3, 5.

96. Ἐφ. 4, 4.

Πνεύματος με τὴν διαιρετικὴν δὴναμη τοῦ λόγου, ἐνῶ φιλόσοφος ἀληθινὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ αἰσθάνεται μέσα του μὲ τρόπο ἄμεσο καὶ συνειδητὰ τὴν ὑπερφυσικὴν ἔνωσὴν του μὲ τὸν Θεό.

128 Ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν καὶ ὁμιλοῦν καὶ θέλουν νὰ οἰκοδομοῦν τὴν Ἐκκλησίαν χωρὶς νὰ ἔχουν Πνεῦμα, εἶναι, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «ψυχικοὶ χωρὶς νὰ ἔχουν Πνεῦμα»⁸⁸. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι ὑπόδικοι στὴν κατάρα ποὺ λέγει· «ἀλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι συνετοὶ καὶ θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἐπιστήμονες»⁸⁹. «γιατὶ αὐτοὶ μιλοῦν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους καὶ δὲν ὁμιλεῖ μέσα τους τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»⁹⁰, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ μιλοῦν ἀπὸ τοὺς δικούς τους λογισμοὺς προτοῦ καθαρισθοῦν, πλανήθηκαν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς οἰήσεως. Γιατὶ λέγει γι' αὐτὸ ἡ παροιμία· «εἶδα ἄνδρα ποὺ νόμιζε ὅτι εἶναι σοφός, ἀλλὰ περισσότερη ἐλπίδα γιὰ σοφὸς ἔχει ὁ ἀνόητος»⁹¹. καὶ πάλι μᾶς παραγγέλλει ἡ σοφία· «μὴ θεωρεῖτε οἱ ἴδιοι φρόνιμο τὸν ἑαυτό σας»⁹². Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ γεμάτος ἀπὸ Πνεῦμα θεῖος Ἀπόστολος ὁμολογεῖ λέγοντας· «δὲν εἴμαστε ἱκανοὶ ἀπὸ μόνοι μας, ἀλλ' ἡ ἰκανότητά μας προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό»⁹³. καὶ τὸ· «ἀλλ' ὡς ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ μιλοῦμε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»⁹⁴. Γιατὶ οἱ λόγοι τῶν παρόμοιων εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἀηδία καὶ ἀφώτιστοι· καθόσον δὲν μιλοῦν λαμβάνοντας τὸν λόγο ἀπὸ τὴν ζωντανὴν πηγὴν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τρέφονται ἀπὸ τὴν καρδιὰ τους, σὰν ἀπὸ βουρκώδη λίμνη γεμάτη ἀπὸ βδέλλες καὶ φίδια καὶ βατράχια ἐπιθυμιῶν καὶ ἀλαζονεία καὶ ἀκράτεια, καὶ τὸ νερὸ τῆς γνώσεώς τους εἶναι δύσοσμο, θολερὸ καὶ χλιαρὸ, πού, ὅποιοι τὸ πίνουν, νιώθουν καχεξία καὶ ἀηδία καὶ κάνουν ἐμετούς.

129 «Εἴμαστε σῶμα Χριστοῦ ἐμεῖς», οἱ πιστοὶ, λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, «καὶ ἐπὶ μέρους μέλη»⁹⁵. Καὶ πάλι· «εἴσαστε ἓνα σῶμα καὶ ἓνα πνεῦμα, ὅπως καὶ ἡ κλήση σας»⁹⁶. Γιατὶ, ὅπως τὸ σῶμα εἶναι νεκρὸ καὶ ἀναίσθητο χωρὶς πνεῦμα⁹⁷, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ νεκρώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη ἕξαιτίας τῆς παραμελήσεως τῶν ἐντολῶν μετὰ τὸ βάπτισμα, γίνεται ἀνενέργητος καὶ ἀφώτιστος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὴν χάρις τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔχει βέβαια τὸ Πνεῦμα ἕξαιτίας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, παραμένει ὅμως ἀνενέργητο καὶ ἀκίνητο ἕξαιτίας τῆς νεκρότητας τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι βέβαια μία, ἐνῶ τὰ μέλη τοῦ σώματος πολλὰ, ὅμως αὐτὴ τὰ κρατεῖ ὅλα καὶ τὰ ζωοποιεῖ καὶ κινεῖ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι δεκτικὰ ζωῆς, ἐνῶ τὰ μέλη ἐκεῖνα ποὺ

κά, τὰ δὲ κατὰ τινὰ συμβατικὴν ἀσθένειαν καταψυγέντα μέλη, ὡς νεκρὰ καὶ ἀκίνητα, φέρει μὲν ἐν ἑαυτῇ, πλὴν ἄζωα καὶ ἀναίσθητα οὕτως ὅλον ἐν ὅλοις ἀμιγῶς τοῖς Χριστοῦ μέλεσιν ἔστι τὸ Χριστοῦ Πνεῦμα ἐνεργοῦν καὶ ζωοποιοῦν τὰ μετέχειν ζωῆς δυνάμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ μετέχειν ἀσθενῆ φιλανθρώπως ὡς οἰκεῖα περικρατεῖ. Διὸ καὶ πᾶς πιστὸς μετέχει μὲν διὰ τῆς πίστεως τῆς υἰοθεσίας τοῦ Πνεύματος, ἀνενέργητος δὲ γίνεται καὶ ἀφώτιστος διὰ τῆς ἀμελείας καὶ ἀπιστίας, τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ ὑστερούμενος ὡς ἔστι μὲν πιστὸς ἅπας, μέλος Χριστοῦ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ ἔχων, ἀνενέργητος δὲ καὶ ἀκίνητος καὶ πρὸς μετουσίαν τῆς χάριτος ἀνεπίδεκτος.

130 Τὰς ὀκτῶ γενικᾶς θεωρίας φαμέν εἶναι πρώτην, τὴν περὶ Θεοῦ τοῦ ἀνειδέου καὶ ἀνάρχου καὶ ἀκτίστου καὶ τῶν ὅλων αἰτίου, τῆς τριαδικῆς μιᾶς καὶ ὑπουργουσίου θεότητος. Δευτέραν, τῆς τῶν νοερῶν δυνάμεων τάξεώς τε καὶ στάσεως. Τρίτην, τῆς τῶν ὄντων συστάσεως. Τετάρτην, τῆς οἰκονομικῆς τοῦ Λόγου συγκαταβάσεως. Πέμπτην, τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως. Ἑκτην, τῆς φοβεραῖς καὶ δευτέρας τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως. Ἑβδόμην, τῆς αἰωνίου κολάσεως. Ὀγδόην, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Καὶ αἱ μὲν τέσσαρες τῶν παρωχηκότων καὶ γεγενημένων εἰσὶν, αἱ δὲ τέσσαρες τῶν μελλόντων καὶ οὐπω φανερούμενων. Θεωροῦνται αὐταὶ τηλαυγῶς καὶ εὐρίσκονται παρὰ τῶν κτησαμένων διὰ τῆς χάριτος πολλὴν νοὸς καθαρότητα. Ὁ δὲ χωρὶς φωτὸς προσβάλλων αὐταῖς, ἴστω φαντασίας ἀνατυπῶν καὶ οὐ θεωρίας, διὰ τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος φανταζόμενος καὶ φαντάζων.

131 Ἴδου καὶ περὶ πλάνης ἀναγκαῖον κατὰ δύναμιν εἰπεῖν, ὡς οὖσαν τοῖς πολλοῖς, κατὰ τὴν πολυμήχανον καὶ πολύτροπον αὐτῆς ἔνεδραν, δυσδιάγνωστον καὶ σχεδὸν ἀκατάληπτον. Ἡ πλάνη, φησὶν, ἐν δυοῖς τρόποις ἐμφαίνεται, ἢ μᾶλλον ἐπέρχεται καὶ προσγίνεται, κατὰ φαντασίαν καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἐκ μιᾶς, τῆς ὑπερηφανίας, τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ τὴν αἰτίαν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀρχὴ τῆς δευτέρας, ἡ δὲ δευτέρα ἀρχὴ τῆς κατ' ἕκστασιν τρίτης πέφυκεν. Ἀρχὴ γὰρ τῆς κατὰ φαντασίαν θεωρίας ἡ οἴησις, ἢ τὸ θεῖον ὡς σχῆμά τι ποιεῖ φαντάζεσθαι, ἐξ

νεκρώθηκαν ἕξαιτίας κάποιας ἀσθένειας πού τὰ συνέβη, ὡς νεκρά καί ἀκίνητα, τὰ φέρει βέβαια μαζί της, ἀλλ' ὅμως ἄζωα καί ἀναίσθητα. Ἔτσι ὅλο τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει σέ ὅλα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, πού ἐνεργεῖ καί ζωοποιεῖ ἐκεῖνα πού μποροῦν νὰ μετέχουν τῆ ζωῆ, ἀλλὰ καί τὰ ἀσθενῆ πού δέν μετέχουν τῆ ζωῆ, ἀπὸ φιλανθρωπία σὰν δικὰ του τὰ κρατᾷ στὸ σῶμα του. Γι' αὐτὸ καί κάθε πιστὸς μετέχει βέβαια μὲ τὴν πίστη του τὴν υἰοθεσία τοῦ Πνεύματος, γίνεται ὅμως ἀνενέργητος καί ἀφώτιστος ἕξαιτίας τῆς ἀμέλειας καί ἀπιστίας του, ἀφοῦ στερεῖται τὸ φῶς καί τῆ ζωῆ τοῦ Ἰησοῦ. Ὡστε εἶναι κάθε πιστὸς μέλος τοῦ Χριστοῦ καί ἔχει Πνεῦμα Χριστοῦ, ἀλλ' εἶναι ἀνενέργητος καί ἀκίνητος καί ἀνεπίδεκτος πρὸς μετουσία τῆς χάριτος.

130 Οἱ ὀκτὼ γενικὲς θεωρίες εἶναι: Πρώτη ἡ θεωρία περὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι χωρὶς μορφή, ἄναρχος, ἄκτιστος καί αἰτία τῶν ὅλων, ἡ μία τριαδικὴ καί ὑπουρούσια θεότητα. Δεύτερη, τῆς τάξεως καί τῆς στάσεως τῶν νοερῶν δυνάμεων. Τρίτη, τῆς συστάσεως τῶν ὄντων. Τέταρτη, τῆς κατ' οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ συγκαταβάσεως τοῦ Λόγου. Πέμπτη, τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως. Ἑκτη, τῆς φοβερῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἑβδομη, τῆς αἰώνιας κολάσεως. Ὀγδοη, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οἱ τέσσερις πρῶτες ἀναφέρονται σὲ παρελθόντα καί σὲ ὅσα ἔγιναν καί γίνονται, ἐνῶ οἱ ἄλλες τέσσαρες σὲ μελλοντικὰ καί πού δέν ἔγιναν ἀκόμη φανερά. Θεωροῦνται αὐτὲς ὀλοκάθαρα καί κατορθώνονται ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπέκτησαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μεγάλη καθαρότητα τοῦ νοῦ. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἐπιχειρεῖ νὰ τίς ἐπειτύχει χωρὶς τὸ φῶς τῆς χάριτος, ἄς γνωρίζει ὅτι ἐντυπώνει στὸ νοῦ του φαντασίες καί ὄχι θεωρίες, πλάθοντας καί φανερώνοντας αὐτὲς μὲ τὴ φαντασία του.

131 Ἄνάγκη νὰ μιλήσω τώρα κατὰ δύναμη καί γιὰ τὴν πλάνη, ἐπειδὴ αὐτὴ, ἕξαιτίας τῆς πολυμήχανης καί πολύτροπης ἔνεδρας πού στήνει, εἶναι δύσκολο στοὺς πολλοὺς νὰ τὴ διακρίνουν καί σχεδὸν ἀκατάληπτη. Ἡ πλάνη, λένε, ὅτι φανερώνεται μὲ δύο τρόπους, ἢ καλύτερα ἐρχεται καί μᾶς κυριεύει μὲ τὴ φαντασία καί μὲ τὴν ἐνέργεια, ἂν καί βέβαια ἀπὸ μιὰ ἔχει τὴν ἀρχὴ καί τὴν αἰτία, ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια. Καί ἡ πρώτη εἶναι ἀρχὴ τῆς δευτέρας, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἀρχὴ τῆς τρίτης καί δημιουργεῖται ἀπὸ ἕκσταση. Γιατὶ ἀρχὴ τῆς κατὰ φαντασίαν θεωρίας εἶναι ἡ οἴηση, ἡ ὁποία κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ φαντάζεται τὸ θεῖο σὰν κάποιο σχῆμα, καί αὐτὴν τὴν ἀκολουθεῖ ἡ πλάνη τῆς φαντασίας

ἥς ἔπεται ἡ κατὰ φαντασίαν πρὸς ἀπάτην πλάνη, δι' ἥς ἡ βλασφημία γεννᾶται, καὶ μεθ' ὧν ἡ κατὰ φαντασίαν πλάνη τίκει τὴν τῶν ἀλλοκότων φασμάτων δειλίαν, ἐγρηγορότως καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους, ὃν τινα τρόπον καὶ κλόνον ψυχῆς ὀνομαζόμενον φάσκουσι. Τῇ μὲν γὰρ ὑπερηφανία ἔπεται ἡ πλάνη, τῇ πλάνῃ ἡ βλασφημία, τῇ βλασφημίᾳ ἡ δειλία, τῇ δειλίᾳ ὁ τρόμος, τῷ δὲ τρόμῳ ἡ ἔκστασις τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν. Οὗτος ὁ τῆς κατὰ φαντασίαν πλάνης τρόπος πρῶτος. Ὁ δὲ κατ' ἐνέργειαν δεύτερος τρόπος ἐστὶν οὗτος· τὴν γὰρ ἀρχὴν διὰ τῆς ἡδυπαθείας τῆς ἀπὸ τῆς φυσικῆς δῆθεν ἐπιθυμίας τικτομένης ἔχει. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς ἡδονῆς τίκεται ἡ ἀκολασία τῶν ἀρρήτων ἀκαθαρσιῶν· διαθερμαίνουσα δὲ αὐτὴ τὴν ὅλην φύσιν καὶ τὸ ἡγεμονικὸν θολώσασα τῷ τῶν ἰνδαλμάτων συνουσιασμῷ, εἰς ἔκστασιν ἄγει τὸν νοῦν, τῇ μέθῃ τῆς καυστικῆς ἐνεργείας φρενήρη αὐτὸν ἀπεργαζομένη καὶ προλέγειν ποιεῖ ψευδοπροφητείας, μαντευόμενον ἁγίων τινῶν δῆθεν ὁράσεις καὶ λόγους ἐκείνων, ὡς δι' αὐτοῦ ἀποκαλυπτομένων μεμεθυμένων τῷ κάρῳ τοῦ πάθους καὶ τὸ ἦθος ἐνηλλαγμένον καὶ δαμονιῶδη. Τοὺς τοιούτους, οἱ κατὰ κόσμον τῇ ἀπάτῃ τῆς πλάνης ἀγόμενοι, ψυχάρια ὀνομάζουσι, παρακαθεζόμενα καὶ παραμένοντα τεμένεσιν ἁγίων τινῶν, καὶ ὡς δῆθεν πνευματιῶντας καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων δῆθεν ἐνεργουμένους καὶ βασανιζομένους καὶ τὰ δι' αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις ἀναγγέλλοντας, οὓς δαμονιζομένους κυρίως καὶ ἡπατημένους καὶ τῇ πλάνῃ δεδουλωμένους δέον ἀποκαλεῖν, καὶ οὐ προφήτας καὶ προλέγοντας τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα. Αὐτὸς γὰρ ὁ τῆς ἀκολασίας δαίμων, σκοτώσας διὰ τῆς ἐνηδόου πυρᾶς τὸν νοῦν αὐτῶν, εἰς ἔκστασιν ἄγει φρενῶν, φαντάζων ἁγίους τινὰς αὐτοῖς καὶ ὁμιλίας καὶ θέας δεικνύων, ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ δαίμονες παραφαίνονται πρὸς δειλίαν ταράξαι τούτους. Τῷ γὰρ ζυγῷ τοῦ Βελίαρ συνδήσας αὐτούς, πρὸς τὴν κατ' ἐνέργειαν κατεπεύγων αὐτούς ὡθεῖ, ἵνα ἐκδότους ἔχη καὶ δούλους μέχρι θανάτου, τῇ κολάσει παραπεμψόμενος.

132 Χρὴ εἰδέναί, ὅτι τρεῖς καθολικὰς ἡ πλάνη αἰτίας ἔχει, δι' ὧν ἐπέροχεται τοῖς ἀνθρώποις ἐξ ὑπερηφανίας, ἐκ φθόνου δαιμόνων, καὶ ἐκ παιδευτικῆς παραχωρήσεως. Αἰτία δὲ τούτων, τῆς μὲν ὑπερηφανίας ἡ κουφότης, τῆς δὲ προκοπῆς ὁ φθόνος, τῆς δὲ παιδευτικῆς παραχωρή-

πρὸς ἀπάτη, καὶ ἀπὸ αὐτὴν γεννιέται ἡ βλασφημία, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς ἡ κατὰ φαντασίαν πλάνη γεννάει τὴ δειλία ἐξαιτίας τῶν ἀλλόκοτων φαντασμάτων, καὶ ὅταν εἴμαστε ξυπνητοὶ καὶ στὸν ὕπνο μας, πράγμα ποῦ τὸ ὀνομάζουν τρόμο καὶ κλονισμό τῆς ψυχῆς. Γιατὶ τὴν ὑπερηφάνεια ἀκολουθεῖ ἡ πλάνη, τὴν πλάνη ἡ βλασφημία, τὴ βλασφημία ἡ δειλία, τὴ δειλία ὁ τρόμος, καὶ τὸν τρόμο ἡ ἔκσταση τῶν φυσικῶν φρενῶν. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς κατὰ φαντασίαν πλάνης εἶναι ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος τρόπος ὁ τῆς ἐνέργειας εἶναι ὁ ἑξῆς· τὴν ἀρχὴ αὐτὸς τὴν ἔχει στὴν ἠδυπάθεια ποῦ γεννιέται τάχα ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἐπιθυμία. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἠδονὴ γεννιέται ἡ ἀκολασία τῶν ἀνείπωτων ἀκαθαρσιῶν. Ἀφοῦ δηλαδὴ αὐτὴ διαθερμάνει ὅλη τὴ φύση καὶ θολώσει τὸ ἡγεμονικὸ μὲ τὸν συνουσιασμὸ μέσω τῶν φαντασιῶν, ὁδηγεῖ σὲ ἔκσταση τὸν νοῦ, κάμνοντάς τον μὲ τὴ μέθη τῆς καυστικῆς ἐνέργειας τρελλὸ καὶ νὰ προλέγει ψευδοπροφητεῖες, νὰ βλέπει δῆθεν ὀράσεις κάποιων ἁγίων καὶ νὰ ἀκοῦει λόγους αὐτῶν, τοὺς ὁποίους φανερώνει αὐτὸς μεθυσμένος ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ πάθους καὶ ἔχοντας τὴν ὅλη συμπεριφορὰ του ἑξαλλη καὶ δαιμονιώδη. Αὐτοὺς οἱ κοσμικοί, ἑξαπατημένοι ἀπὸ τὴν πλάνη, τοὺς ὀνομάζουν ψυχάρια, ποῦ κάθονται καὶ παραμένουν σὲ ναοὺς κάποιων ἁγίων, καὶ ὅτι δῆθεν ἐμφοροῦνται ἀπὸ τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐνεργοῦνται τάχα καὶ βασανίζονται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀναγγέλλουν στοὺς ἀνθρώπους τὰ ὅσα ἀκοῦνε ἀπὸ αὐτοὺς, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ὀνομάζουμε μᾶλλον δαιμονιζόμενους καὶ ἑξαπατημένους καὶ ὑποδουλωμένους στὴν ἀπάτη, καὶ ὄχι προφήτες ποῦ προλέγουν τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα. Γιατὶ ὁ δαίμονας αὐτὸς τῆς ἀκολασίας, ἀφοῦ σκοτίσει τὸ νοῦ αὐτῶν μὲ τὴ γεμάτη ἠδονὴ πύρωση, τοὺς ὁδηγεῖ σὲ ἔκσταση φρενῶν, παρουσιάζοντάς τους σὰν κάποιους ἁγίους, ποῦ τάχα βλέπουν ὀράσεις καὶ συνομιλοῦν, πολλὲς φορὲς καὶ οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι οἱ δαίμονες παρουσιάζονται σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσουν σὲ δειλία καὶ νὰ τοὺς προκαλέσουν ταραχὴ. Γιατὶ, ἀφοῦ τοὺς ἔδεσε στὸ ζυγὸ τοῦ Βελίαρ, τοὺς σπρώχνει ὅσο γρήγορα γίνεται στὴν κατ' ἐνέργεια αὐτὴ πλάνη, γιὰ νὰ τοὺς ἔχει ὑποχείριους καὶ δούλους μέχρι τὸ θάνατό τους, ποῦ θὰ τοὺς παραπέμψει στὴν κόλαση.

132 Πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἡ πλάνη ἔχει τρεῖς γενικὲς αἰτίες, μὲ τίς ὁποῖες εἰσχωρεῖ στοὺς ἀνθρώπους· τὴν ὑπερηφάνεια, τὸν φθόνον τῶν δαιμόνων, καὶ τὴν κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ παιδευτικὴ. Αἰτία πάλι αὐτῶν εἶναι· τῆς ὑπερηφάνειας ἡ ἐλαφρότητα τοῦ νοῦ, τοῦ φθό-

σεως ἢ ἐφάμαρτος βιωτή. Καὶ ἡ μὲν ἐκ φθόνου καὶ οὐήσεως μόνης ταχεῖαν ἔχει τὴν ἴασιν, ὅταν μάλιστα καὶ ταπεινωθῆ, ἡ δὲ ἐκ παιδείας δι' ἁμαρτίαν τῷ σατανᾶ ἔκδοσις πολλάκις μέχρι θανάτου πρὸς ἄφεσιν ὁ Θεὸς παραχωρεῖ ταύτην, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀνευθύνους κολάζεσθαι πρὸς σωτηρίαν ἐκδίδωσι. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τῆς οὐήσεως δαίμων προλέγει ἐν τοῖς μὴ ἀκριβῶς τῇ καρδίᾳ προσέχουσιν.

133 Ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς τῇ ἀληθείᾳ χρίονται ἐν τῇ ἀνακαινίσει πάντες οἱ εὐσεβεῖς, ὥσπερ κατὰ τὸν τύπον τότε καὶ οἱ παλαιοὶ. Τύποι γὰρ ἦσαν ἐκεῖνοι τῇ ἡμετέρᾳ ἀληθείᾳ, οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλ' ὅλοι ὅλους ἡμᾶς ἐτεκμαίροντο· οὔτε γὰρ κατ' ἐκείνους ὁμοιότροπος καὶ ὁμοειδῆς ἡ ἡμετέρα βασιλεία καὶ ἱερατεία, κἂν σύμβολα τὰ αὐτά, οὔτε καθ' ἡμᾶς διορισμὸν ἔχει ἡ φύσις ἢ ἡ χάρις καὶ ἡ κλησις πρὸς τὴν χρίσιν, τοῦ εἶναι τὰ χρισθέντα διάφορα, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλησιν καὶ πίστιν καὶ μόρφωσιν ἔχομεν. Δηλοῖ δὲ καὶ ἐμφαίνει, κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, τὸ καθαρὸν καὶ ἀπαθὲς καὶ ὅλον ἀφιερωμένον Θεῷ γενέσθαι νῦν τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

134 Σοφίαν τηνικαῦτα ἐκεῖνος τῷ στόματι λαλεῖ καὶ τῇ τῆς καρδίας μελέτῃ σύνεσιν ὁ Θεὸν Λόγον, τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐννυπόστατον Σοφίαν, τρανῶς ἐκ τῶν ὄντων ἐμφαίνων, ὡς τοὺς λόγους τῶν ἀρχετύπων ἐν τοῖς οὐσίῃς ἔχων χαρακτηρίζοντας, καὶ διὰ τοῦ κατ' ἐνέργειαν ζῶντος λόγου, τῷ στόματι λαλεῖ σοφίαν ἐκ σοφίας· τῇ δὲ καρδίᾳ ἐλλαμπόμενος τῇ δυνάμει τῆς μεταποιητικῆς συνέσεως μελετωμένης τῷ πνεύματι, ποιεῖν καὶ φωτίζειν δύναται διὰ τῆς συνέσεως τοὺς πιστῶς ἀκούοντας,

135 Ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος καὶ πρὸς ἀπώλειαν τοὺς ἀνθρώπους ἔλκουσα πλάνη σήμερον, δι' ἧς ἡ ἄγνοια τοῦ σκότους ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ῥαθύμων ἐβασίλευσεν, ἐκ Θεοῦ ἀλλοτριώσασα αὐτούς, οἱ καὶ ὡς μὴ εἶναι Θεὸν γινώσκοντες τὸν ἡμᾶς ἀναγεννήσαντα καὶ φωτίσαντα, ἢ λόγῳ μόνῳ ψιλῶ πιστευόμενον καὶ γινωσκόμενον καὶ οὐκ ἔργῳ, ἢ τοῖς ἀρχαίοις μόνοις ἐπιφαινόμενον καὶ οὐχὶ καὶ ἡμῖν, τὰς

νου τῶν δαιμόνων ἢ προκοπή, καὶ τῆς παιδευτικῆς παραχωρήσεως ἢ ἁμαρτωλῆ ζωῆ. Καὶ ἡ πλάνη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ φθόνο καὶ τὴν οἴηση μόνον, θεραπεύεται γρήγορα, ὅταν μάλιστα ἐκεδηλωθεῖ ταπείνωση, ἢ παράδοση ὅμως στὸν σατανᾶ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας γιὰ λόγους παιδείας, πολλές φορές παραχωρεῖ ὁ Θεὸς νὰ φθάσει αὐτὴ μέχρι τὸ θάνατο πρὸς συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους, καὶ μάλιστα πολλές φορές παραχωρεῖται ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τιμωροῦνται καὶ ἀνεύθυνοι πρὸς σωτηρία τους. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ δαίμονας τῆς οἰήσεως προλέγει τὰ μέλλοντα σ' ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν μὲ ἀκρίβεια τὴν καρδιά τους.

133 Ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς χρίονται κατὰ τὴν ἀναγέννησή τους μὲ τὸ βάπτισμα ἀληθινὰ ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς*, ὅπως βέβαια τυπικὰ τότε καὶ οἱ παλαιοί. Γιατὶ τύποι ἦταν ἐκεῖνοι τῆς δικῆς μας ἀλήθειας, ὄχι γιὰ ὀρισμένους μόνον, ἀλλ' ὅλοι ἀποτελοῦσαν προτύπωση γιὰ ὅλους ἐμᾶς· οὔτε βέβαια ἡ δική μας βασιλεία καὶ ἱερατεία εἶναι ὁμοιότροπη καὶ τῆς ἴδιας μορφῆς μὲ ἐκείνων, ἔστω κι ἂν τὰ σύμβολα εἶναι τὰ ἴδια, οὔτε σ' ἐμᾶς κάνει διάκριση ἢ χρίση ὡς πρὸς τὴ φύση ἢ τὴ χάρη ἢ τὴν κλήση, ὥστε νὰ εἶναι διαφορετικὰ αὐτὰ ποὺ χρίονται, ἀλλὰ μία καὶ τὴν ἴδια κλήση καὶ πίστη καὶ βάπτισμα ἔχομε, ποὺ δηλώνει καὶ φανερώνει, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας, τὸ ὅτι γίναμε καθαροὶ καὶ ἀπαθεῖς καὶ ἀφιερωμένοι ἐξολοκλήρου στὸν Θεὸ καὶ τώρα καὶ στὸ μέλλον.

134 Ἐκεῖνος ὁμιλεῖ τέτοια σοφία μὲ τὸ στόμα του καὶ σύνεση μὲ τὴ μελέτη τῆς καρδιάς του**, ἐκεῖνος ποὺ φανερώνει ὀλοκάθαρα ἀπὸ τὰ ὄντα τὸν Θεὸ Λόγο, τὴν ἐνυπόστατη Σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, γιατί βλέπει τοὺς λόγους τῶν ἀρχετύπων ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ ὄντα καὶ μὲ τὸν ἐνεργὸ ζωντανὸ λόγο λαλεῖ μὲ τὸ στόμα σοφία ἀπὸ τὴ σοφία, ἐνῶ μὲ τὴν καρδιά τὴν καταφωτιζόμενη ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς συνέσεως ποὺ μεταμορφώνει μελετώμενη μὲ τὸ πνεῦμα, μπορεῖ νὰ ἐνεργεῖ καὶ νὰ φωτίζει μὲ τὴ σύνεσή του ἐκείνους ποὺ ἀκοῦν μὲ πίστη.

135 Ἡ μεγάλη ἀντίπαλος τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία σήμερα σύρει στὴν ἀπώλεια τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἡ πλάνη, γιατί μ' αὐτὴν βασίλευσε στίς ψυχές τῶν ράθυμων ἢ ἄγνοια τοῦ σκότους καὶ τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν Θεὸ, καὶ ὡς τέτοιοι δὲν ἀναγνωρίζουν ἐκεῖνον ποὺ μᾶς ἀναγέννησε καὶ μᾶς φώτισε ὡς Θεό, ἀλλὰ τὸν πιστεύουν καὶ τὸν ἀναγνωρίζουν ἀπλῶς μὲ τὸ λόγο καὶ ὄχι στὴν πράξη, ἢ ὅτι φανερωνόταν στοὺς πα-

γραφικὰς περὶ Θεοῦ μαρτυρίας ἄλλοις ἢ καὶ τοῖς εἰρηκόσι προσάπτουσι, καὶ δόξαν, ὡς φησι, περὶ Θεοῦ βλασφημοῦσι, τὴν δι' ἐπιγνώσεως ὄντως εὐσέβειαν ἀπαρνούμενοι, καὶ σωματικῶς μόνον, ἵνα μὴ εἴπω ἰουδαϊκῶς, τὰς Γραφὰς ἀναγινώσκουσι, τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς ψυχῆς ἐντεῦθεν ἔγερσιν ἀπαρνούμενοι, καὶ κατοικεῖν ἐν τάφοις ἀγνώστως ἐπιποθοῦσι τὰ τρία ταῦτα πάθη ὑπάρχουσιν· ἀπιστία, πονηρία καὶ ῥαθυμία, ἀλλήλων δέ εἰσι γεννητικὰ καὶ συνεκτικά. Ἀπιστία γὰρ πονηρίας διδάσκαλος, πονηρία δὲ σύντροφος ῥαθυμίας, ἧς ἡ ὀκνηρία σύμβολον. Ἡ τὸ ἀνάπαλιν, ῥαθυμία πονηρίας γεννήτρια, ὡς ὁ Κύριος ἔφησεν, «πονηρὸ δουλε καὶ ὀκνηρὸ», πονηρία δὲ μήτηρ ἀπιστίας. Πᾶς γὰρ πονηρὸς ἀπιστος, ὁ δὲ μὴ πιστεύων, καὶ ἄφοβος Θεῶ, ἐξ ἧς ἡ ῥαθυμία γεννᾶται, ἡ μήτηρ τῆς καταφρονήσεως, δι' ἧς πᾶν ἀγαθὸν ἀμελεῖται καὶ πᾶν κακὸν διαπράττεται.

136 Δόξα περὶ Θεοῦ ἀληθῆς καὶ γινῶσις τῶν ὄντων ἀψευδῆς τὴν τελείαν τῶν δογμάτων ὀρθοδοξίαν συνίστησι. Διὸ καὶ δοξολογεῖν οὕτως ὁ τοιοῦτος ὀφείλει· Δόξα σοι Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι ὅτι δι' ἡμᾶς ἐνηνθρώπησας, ὁ Θεὸς Λόγος ὁ ὑπερούσιος διὰ τοῦτο μέγα τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας σου, Σωτὴρ ἡμῶν, δόξα σοι.

137 Εἰσὶν οὖν τῶν συγγραφομένων λόγων, κατὰ τὸν μέγαν Μάξιμον, τρεῖς διάφοροι τρεῖς, ἀκατάγνωστοί τε καὶ ἀκατάκριτοι. Πρῶτος, ὁ δι' ὑπόμνησιν ἑαυτοῦ· δεύτερος, ὁ πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων· τρίτος, ὁ δι' ὑπακοὴν συγγραφόμενος, ἐν ᾧ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γραφῶν συνετέθησαν τοῖς ταπεινῶς ἐκζητήσασιν τὸν λόγον. Ὁ δὲ πρὸς ἀρέσκειαν καὶ δόξαν καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι τὰς ἀρετὰς λογογραφῶν, ἀπέχει, φησί, τὸν μισθὸν αὐτοῦ, μηδεμίαν ὠφέλειαν ἔχων ἐνταῦθα ἢ μισθὸν ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπάρεσκος καὶ δόλιος, καπηλεύων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κατακριθήσεται.

λαιούς μόνο και όχι και σέ μᾶς. Καί λένε ὅτι οἱ μαρτυρίες τῆς Γραφῆς γιά τόν Θεό ἀναφέρονται σέ ἄλλους ἢ καί σ' ἐκείνους πού τις ἔγραψαν, καί, ὅπως λέγει, βλασφημοῦν τή δόξα τοῦ Θεοῦ¹⁰⁰, ἀπαρνούμενοι τήν πραγματική και μέ ἐπίγνωση εὐσέβεια· διαβάζουν τις Γραφές σωματικά μόνο, γιά νά μή πῶ Ἰουδαϊκά, και ἀπαρνοῦνται τήν μαζί μέ τήν ἀνάσταση τῆς ψυχῆς ἀνάσταση ἀπό ἐδῶ και τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, και ἐπιθυμοῦν νά κατοικοῦν μέ τήν ἄγνοιά τους μέσα στους τάφους. Αὐτά λοιπόν τά τρία πάθη ὑπάρχουν στήν πλάνη· ἡ ἀπιστία, ἡ πονηρία, και ἡ ραθυμία, τά ὁποῖα γεννοῦν και στηρίζουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Γιατί ἡ ἀπιστία εἶναι δάσκαλος τῆς πονηρίας, ἐνῶ ἡ πονηρία σύντροφος τῆς ραθυμίας, τῆς ὁποίας σύμβολο εἶναι ἡ ὀκνηρία. Ἡ τὸ ἀντίθετο· ἡ ραθυμία εἶναι γεννήτρια τῆς πονηρίας, ὅπως ὁ Κύριος εἶπε, «πονηρὲ δοῦλε και ὀκνηρὲ»¹⁰¹, και ἡ πονηρία μητέρα τῆς ἀπιστίας. Γιατί κέθε πονηρὸς εἶναι ἀπιστος, και ἐκεῖνος πού δέν πιστεύει, οὔτε και φόβο Θεοῦ ἔχει· ἀπό τήν ἀπιστία πάλι γεννιέται ἡ ραθυμία, ἡ μητέρα τῆς καταφρονήσεως, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας κάθε ἀγαθὸ ἀμελεῖται και κάθε κακὸ διαπραττεται.

136 Ἡ ἀληθινή πίστη γιά τόν Θεό και ἡ χωρὶς πλάνη γνώση τῶν ὄντων συνιστοῦν τήν τέλεια ὀρθοδοξία τῶν δογμάτων. Γι' αὐτὸ και ὀφείλει ἓνας τέτοιος πιστὸς νά δοξολογεῖ τόν Θεό ὡς ἐξῆς· Δόξα σέ σένα Χριστέ Θεέ μας, δόξα σέ σένα· γιατί γιά μᾶς ἔγινες ἄνθρωπος, σὺ ὁ Θεὸς Λόγος ὁ ὑπερούσιος· γι' αὐτὸ εἶναι μέγα τὸ μυστήρο τῆς οἰκονομίας σου, Σωτήρα μας· δόξα σέ σένα.

137 Τρεῖς εἶναι, σύμφωνα μέ τόν μέγα Μάξιμο, οἱ λόγοι, ἀνεπίληπτοι και ἀκατάκριτοι, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων συγρᾶφονται οἱ λόγοι. Ὁ πρῶτος, πρὸς ὑπενθύμιση τοῦ ἑαυτοῦ του· ὁ δεύτερος, πρὸς ὠφέλεια ἄλλων· και ὁ τρίτος, λόγω ὑπακοῆς, χάρη στον ὁποῖο ἔχουν γραφεῖ και τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅσα γράφτηκαν γιά ἐκείνους πού τους τὸ ζήτησαν μέ ταπείνωση. Ἐκεῖνος ὅμως πού γράφει τους λόγους γιά τις ἀρετές γιά νά ἀρέσει, γιά δόξα και πρὸς τὸ θεαθῆναι, αὐτός, λέγει, «ἔχει λάβει ἤδη τὸν μισθὸ του»¹⁰², και δέν ἔχει καμμιά ὠφέλεια στήν ἐδῶ ζωὴ ἢ μισθὸ στο μέλλον, ἀλλὰ και θά καταδικασθεῖ, σάν ἀνθρωπάρεσκος και δόλιος, καπηλεύοντας τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ¹⁰³.

100. Ἰούδα 9.

102. Ματθ. 6, 5. 16.

101. Ματθ. 25, 26.

103. Β' Κορ. 2, 17.

ΕΤΕΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1 **Τ**ὰς μεθελικιώσεις πάσας τὰς ἐν Χριστῷ φθάσαι πᾶς τις ὀφείλει ὁ βαπτισθεὶς ἐν Χριστῷ. Προεῖληφε γὰρ τὴν τούτων δύναμιν καὶ διὰ τῶν ἐντολῶν ταύτας εὐρεῖν καὶ μαθεῖν δύναται.

Καὶ ἡ μὲν σύλληψις ἐστὶν ὁ ἀρραβὼν τοῦ Πνεύματος, ἡ δὲ γέννησις ἡ ἐνέργεια τῆς ἀγαλλιᾶσεως, ἡ δὲ βάπτισις ἡ καθαρτικὴ τοῦ πυρὸς τοῦ Πνεύματος δύναμις, ἡ δὲ μεταμόρφωσις ἡ τοῦ θεοῦ φωτὸς θεωρία, ἡ δὲ σταύρωσις ἡ ἐκ πάντων νέκρωσις, ἡ δὲ ταφὴ ἡ τοῦ θεοῦ ἔρωτος ἐν καρδίᾳ κατοχὴ, ἡ δὲ ἀνάστασις ἡ τῆς ψυχῆς ζωοποιὸς ἔγερσις, ἡ δὲ ἀνάληψις ἡ πρὸς Θεὸν ἔκστασις καὶ ἡ ἀρπαγὴ τοῦ νοός. Ὁ δὲ ταύτας μὴ εὐρὼν μηδὲ αἰσθανόμενος, νήπιός ἐστιν ἔτι καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι, καὶ πολὺς καὶ πρακτικὸς, παρὰ πάντων λογίζεται.

2 Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ζωοποιὸν ἔχουσι νέκρωσιν, τοῖς διὰ πάντων πεπονθόσιν, εἶπερ «συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν». Τὰ δὲ πάθη τῶν ἡδονῶν νέκρωσιν θανατοποιὸν κέκτηνται τοῖς ἐνεργοῦσιν αὐτά· ἔστι γὰρ σταυρώσεως σταύρωσις καὶ νεκρώσεως νέκρωσις, ἡ τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ ἑκούσιος πάθησις.

3 Τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ ἐστὶ τὸ ὑπομένειν τὰ συμβησόμενα· φθόνος γὰρ τοῖς ἀνευθύνοις πρὸς ὄφελος, ἔλεγχος δὲ πρὸς ἐπιστροφὴν ἡ παιδεία Κυρίου ἡμῖν γίνεται, ἀνοίγουσα ἡμῖν τὰ ὄρα τοῖς ὑπευθύνοις. Διὸ καὶ στέφανον τοῖς ὑπομένουσιν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Δόξα σοι ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι, Τριάς ἅγια, ἕνεκα πάντων, δόξα σοι.

1. Ρωμ. 8, 17.

2. Ἦσ. 50, 5.

3. Ἰακ. 1, 12.

ΑΛΛΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

- 1 **Ο** καθένας πού βαπτίσθηκε στο όνομα του Χριστού, οφείλει να περάσει όλα τα στάδια της ζωής του Χριστού. Γιατί έλαβε από την αρχή τη δύναμη αυτών με το βάπτισμα, αλλά και μπορεί να βρει και να μάθει αυτά από τις έντολές. Ο άρραβώνας λοιπόν του Πνεύματος αντιστοιχεί στη σύλληψη του Χριστού, ή ενέργεια της αγγαλιάσεως στη γέννησή του, ή καθαρτική δύναμη του πυρός του Πνεύματος στη βάπτισή του, ή θεωρία του θείου φωτός στη μεταμόρφωσή του, ή νέκρωση ως προς όλα στη σταύρωσή του, ή κατοχή του θείου έρωτα μέσα στην καρδιά στην ταφή του, ή ζωοποιός έγερση της ψυχής στην ανάστασή του, και ή έκσταση και ή άρπαγή του νοῦ προς τόν Θεό στην ανάληψή του. Έκείνος πού δέν βρήκε ούτε αισθάνεται αυτά, είναι νήπιος ακόμα και ως προς το σώμα και ως προς το πνεῦμα, έστω κι αν θεωρείται από όλους γέροντας και πρακτικός.
- 2 Τα πάθη του Χριστού περιέχουν ζωοποιό νέκρωση σε εκείνους πού τα έχουν πάθει αυτά μιμούμενοι αυτόν, άφοῦ, όπως λέγει, «πάσχομε μαζί του, ώστε και να δοξασθούμε μαζί του»¹. Αντίθετα τα πάθη των ήδονών παρέχουν θανατοποιό νέκρωση για εκείνους πού παραδίδονται σ' αυτά· γιατί τὸ να πάσχει κανείς με τὴ θέλησή του τα παθήματα του Χριστού, αυτό είναι σταύρωση σταυρώσεως, και νέκρωση νεκρώσεως.
- 3 Τὸ να πάσχει κανείς για χάρη του Χριστού σημαίνει τὸ να ὑπομένει εκείνα πού του συμβαίνουν· γιατί ὁ φθόνος τῶν δαιμόνων, ως καταπραχώρηση του Θεοῦ δοκιμασία, αποβαίνει προς ὄφελος εκείνων πού είναι ανεύθυνοι, ενώ ή παιδαγώγηση του Κυρίου σε μᾶς, πού εἴμαστε ὑπευθύνου για τις ἁμαρτίες μας, ἀνοίγει τα αυτιά μας και γίνεται έλεγχος προς ἐπιστροφή μας². Γι' αυτό και ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος στεφάνι αἰώνιο σε εκείνους πού ὑπομένουν τις δοκιμασίες³. Δόξα σε σένα ὁ Θεέ μας, δόξα σε σένα, Τριάδα ἁγία, ἕξαιτίας ὄλων, δόξα σε σένα.

Περὶ τῆς ἐμπαθοῦς ἀλλοιώσεως

- 4 Ἡ ἀκηδία, δυσκαταγώνιστον οὖσα πάθος, χαννοῖ τὸ σῶμα, χαννομένου δὲ τοῦ σώματος, συγχαννοῦται καὶ ἡ ψυχὴ. Ἀμφοτέρων δὲ ἐκλυθέντων, ἀλλοιοῦσι τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος διὰ τῆς ἡδυπαθείας. Ἡ δὲ ἡδυπάθεια κινεῖ τὴν ὄρεξιν, ἡ ὄρεξις τὴν πύρωσιν, ἡ πύρωσις τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ἐπανάστασις κινεῖ τὴν μνήμην, ἡ μνήμη τὴν φαντασίαν, ἡ φαντασία τὴν προσβολήν, ἡ προσβολὴ τὸν συνδυασμόν, ὁ συνδυασμὸς τὴν συγκατάθεσιν, ἡ συγκατάθεσις ποιεῖ τὴν προᾶξιν, εἴτε τὴν διὰ σώματος, εἴτε τὴν διὰ πολυτρόπων παρατριβῶν, καὶ οὕτως ὁ ἄνθρωπος ἡττηθεὶς πτωματίζεται.

Περὶ τῆς ἀγαθῆς ἀλλοιώσεως

- 5 Ἡ ὑπομονὴ ἐν παντὶ ἔργῳ τίκει τὴν ἀνδρείαν, ἡ ἀνδρεία τὴν προθυμίαν, ἡ προθυμία τὴν καρτερίαν, ἡ καρτερία τὴν ἐπίτασιν, ἡ τοῦ ἔργου ἐπίτασις, ἡγουν προσθήκη, κατευνάζει τὴν ἀκρασίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἡδυπάθειαν ἡμεροῖ τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ἐπιθυμία δὲ κινεῖ τὸν πόθον, ὁ πόθος τὴν ἀγάπην, ἡ ἀγάπη τὸν ζῆλον, ὁ ζῆλος τὴν θέρμην, ἡ θέρμη τὴν διέγερσιν, ἡ διέγερσις τὴν σπουδῆν, ἡ σπουδὴ τὴν προσευχὴν, ἡ προσευχὴ τὴν ἡσυχίαν, ἡ ἡσυχία τίκει τὴν θεωρίαν, ἡ θεωρία τὴν γνῶσιν, ἡ γνῶσις τὴν τῶν μυστηρίων κατάληψιν· τέλος δὲ τῶν μυστηρίων ἡ θεολογία, καρπὸς δὲ τῆς θεολογίας ἡ τελεία ἀγάπη, τῆς ἀγάπης ἡ ταπεινώσις, τῆς ταπεινώσεως ἡ ἀπάθεια, τῆς ἀπαθείας ἡ προόρασις καὶ προφητεία καὶ πρόγνωσις. Οὐ γὰρ τελείας τις ἀπ' ἐντεῦθεν ἔχει τὰς ἀρετάς, οὐδὲ ἐκ μιᾶς ἀπομειοῖ τὰς κακίας, ἀλλὰ μικρὸν ἀύξανομένης τῆς ἀρετῆς, κατ' ὀλίγον ἡ κακία εἰς τὸ μὴ ὄν γίνεται.

Περὶ τῶν καθ' ὑπνοὺς πειρασμῶν

- 6 Ἐρώτησις: Ποσαχῶς ἡ ῥευστικὴ ἁμαρτία γίνεται, ἡ ἐφάμαρτος καὶ ἡ ἀναμάρτητος;

Ἀπόκρισις: Τριχῶς μὲν ἡ ἁμαρτητικὴ· ἐν πορνείᾳ καὶ μαλακίᾳ καὶ συγκαταθέσει λογισμῶν. Ἐπταχῶς δὲ ἡ ἀναμάρτητος· διὰ τῶν οὖρων, ἐν ὑλικοῖς βρώμασιν, ἐν κινητικοῖς, διὰ ψυχροποσίας, διὰ χαννότητος

Γιὰ τὴν ἔμπαθὴ ἀλλοίωση

- 4 Ἡ ἀκηδία, ὄντας δυσκολομάχητο πάθος, χαννώνει τὸ σῶμα, καὶ ἀφοῦ χαννωθεῖ τὸ σῶμα, χαννώνεται μαζί μ' αὐτὸ καὶ ἡ ψυχὴ. Ὅταν παραλύσουν καὶ τὰ δύο, ἀλλοιώνουν τὴν κράση τοῦ σώματος μὲ τὴν ἠδυπάθεια. Ἡ ἠδυπάθεια κινεῖ τὴν ὄρεξη, ἡ ὄρεξη τὴν πύρωση, ἡ πύρωση τὴ διέγερση, ἡ διέγερση κινεῖ τὴν μνήμη, ἡ μνήμη τὴ φαντασία, ἡ φαντασία τὴν προσβολὴ τοῦ νοῦ μὲ λογισμούς, ἡ προσβολὴ τὸν συνδυασμὸ, ὁ συνδυασμὸς τὴ συγκατάθεση στοὺς λογισμούς, ἡ συγκατάθεση ὀδηγεῖ στὴν πράξη ἢ τοῦ ἀνυπομονοῦ, ἢ τῶν κάθε εἶδους συνουσιασμῶν, καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ νικηθεῖ, πέφτει.

Γιὰ τὴν καλὴ ἀλλοίωση

- 5 Ἡ ὑπομονὴ σὲ κάθε ἔργο γεννᾷ τὴν ἀνδρεία, ἡ ἀνδρεία τὴν προθυμία, ἡ προθυμία τὴν καρτερία, ἡ καρτερία τὴν ἐπίταση, ἡ ἐπίταση τοῦ ἔργου, δηλαδὴ ἡ ἐπαύξηση αὐτοῦ, κατευνάζει τὴν ἀκράτεια τοῦ σώματος καὶ ἡμερεῦει τὴν ἠδυπάθεια τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ἐπιθυμία κινεῖ τὸν πόθο, ὁ πόθος τὴν ἀγάπη, ἡ ἀγάπη τὸν ζῆλο, ὁ ζῆλος τὴ θέρμη, ἡ θέρμη τὴ διέγερση, ἡ διέγερση τὴ σπουδὴ, ἡ σπουδὴ τὴν προσευχή, ἡ προσευχὴ τὴν ἡσυχία, ἡ ἡσυχία γεννᾷ τὴ θεωρία, ἡ θεωρία τὴ γνώση, ἡ γνώση τὴν κατανόηση τῶν μυστηρίων. Τέλος τῶν μυστηρίων εἶναι ἡ θεολογία, καρπὸς τῆς θεολογίας ἡ τέλεια ἀγάπη, τῆς ἀγάπης ἡ ταπεινώση, τῆς ταπεινώσεως ἡ ἀπάθεια, τῆς ἀπάθειας ἡ προόραση, ἡ προφητεία καὶ ἡ πρόγνωση. Γιατὶ δὲν ἔχει κανεὶς τέλειες τὶς ἀρετὲς ἀπὸ ἐδῶ, οὔτε μὲ τὴ μιᾶ ἀπομακρύνει τὶς κακίες, ἀλλ' αὐξανόμενης σταδιακὰ τῆς ἀρετῆς, σιγὰ σιγὰ ἐξαφανίζετα ἡ κακία.

Γιὰ τοὺς κατὰ τὸν ὕπνο πειρασμοὺς

- Ἐρώτηση: Κατὰ πόσους τρόπους ἡ ἀμαρτία τῆς ρεύσεως γίνεται, ἡ ἐφάμαρτη καὶ ἡ ἀναμάρτητη;
- 6 Ἀπόκριση: Ἡ ἐφάμαρτη γίνεται μὲ τρεῖς τρόπους· μὲ τὴν πορνεία, τὸν ἀνυπομονοῦ, καὶ τὴ συγκατάθεση στοὺς ἔμπαθεῖς λογισμούς. Ἡ ἀναμάρτητη πάλι μὲ ἑπτὰ· ἢ γίνεται μὲ τὰ οὖρα, ἢ μέσω ὑλικῶν τροφῶν, ἢ μέσω διαφόρων κινήσεων, ἢ μὲ τὴν ψυχροποσία, ἢ λόγῳ

σώματος, ἐκ κόπῳ ἀμέτρῳ καὶ διὰ δαιμονιώδους πολυτρόπως φαντασίας. Καὶ τῶν μὲν γεγηρακότων πρακτικῶν διὰ τῶν προειρημένων πέντε συμβαίνει πολλάκις τρόπων, τῶν δὲ ἀπαθῶν διὰ τῶν οὖρων καὶ μόνων προχωρεῖ ἀναμίξ ἢ τοῦ φλέγματος ὕλη, ὡς οἶα οἱ ἄδηλοι πόροι ἀραιοὶ γεγονότες, ἐκ πολλῶν πόνων καὶ θειοτέρας ἐνεργείας καθαρτικῆς τε καὶ ἀγιαστικῆς, τὸ τῆς σωφροσύνης προστεθὲν αὐτοῖς χάρισμα. Ὁ δὲ ἔσχατος τῆς φανταστικῆς ρεύσεως τρόπος ἐν ὕπνῳ, τῶν ἐμπαθῶν ἐστὶ καὶ τῶν ἀσθενῶν, ὅμως καὶ αὐτὸ ὡς ἀκούσιον, ἀναμάρτητον, ὡς φασιν οἱ Πατέρες.

Τοῦ μὲν ἀπαθοῦς ἴδιον ἢ ἐκ διαλειμμάτων κατὰ πρόνοιαν ἀναμάρτητος κίνησις, ὡς ἢ λοιπὴ ὕλη ἀναλίσκεται θείῳ πυρὶ, τοῦ δὲ πρακτικοῦ πολύτροπος ἀνάγκη καὶ ἄμεμπτος κένωσις. Τοῦ δὲ ἐμπαθοῦς ἢ διττὴ ἀπόρροιά τε καὶ δύσροια, ἢ καθ' ὕπνους φανταστικὴ καὶ ἐγρηγορότως συγκατάθεσις, ὧν ἢ μὲν μία ἄμεμπτος, ἢ δὲ ἄλλη ἐφάμαρτος καὶ ἐν ἐπιτιμίῳ ὁρίζεται.

Τῶν μὲν ἀπαθῶν μία ἐστὶν ἢ κίνησις τε καὶ κένωσις τοῦ σώματος, κατὰ πρόνοιαν διὰ τῶν οὖρων τὴν ὕλην, τὴν μὲν προχέεσθαι ὡς περιττωμα, τὴν δὲ ἀναλίσκεσθαι πυρὶ θείῳ δαπανωμένην, κατὰ τὸν φάσκοντα. Τῶν δὲ πρακτικῶν καὶ μέσων ἐξ εἶναί φασιν τοὺς καθολικοὺς τρόπους τῆς ρευστικῆς κινήσεως ἀνεγκλήτους, δι' ὧν τὸ σῶμα τῆς φθοροποιῦ ὕλης καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀναγκαίων καθαίρεται καὶ ἐλευθεροῦται, ἐν ὑλικοῖς βρώμασι καὶ κινητικοῖς, διὰ ψυχροποσίας καὶ χαννότητος φύσεως καὶ παρέσεως κόπων, καὶ τέλος ἐν φθόνῳ δαιμόνων ἢ φύσις πάσχει δι' ἑαυτῆς. Τῶν δὲ ἀσθενῶν καὶ εἰσαγωγικῶν ὁμοίως καὶ αὐτοὺς ἐξ εἶναι τοὺς ἐμπαθεῖς τρόπους διὰ γαστριμαργίας καὶ καταλαλιᾶς καὶ κατακρίσεως καὶ κενοδοξίας καὶ τῆς διπλῆς ἐν φαντασίᾳ συγκαταθέσεως καὶ τέλος ὁ κατ' ἐπίθεσιν τῶν δαιμόνων φθόνος ὅμως καὶ ταῦτα προνοίας ἐστὶ σκοπός, καθαρίζειν τὴν φύσιν ἐκ τῆς φθορᾶς

τῆς χαυνότητος τοῦ σώματος, λόγω τοῦ ὑπερβιλικοῦ κόπου, ἢ ἀπὸ δαιμονικῆ διαφόρων εἰδῶν φαντασία. Σὲ ἐκείνους πού ἔχουν γεράσει στήν πρακτικὴ γίνεται τις περισσότερε φορὲς μὲ τοὺς πέντε προαναφερθέντες τρόπους, ἐνῶ στοὺς ἀπαθείς μόνο μέσω τῶν οὖρων μὲ τὰ ὅποια θγαίνει ἢ ὑγρὴ ὕλη, ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ἀτόνησαν οἱ ἐσωτερικὲς δίοδοι τοῦ σώματός τους ἕξαιτίας τῶν πολλῶν κόπων καὶ τοῦ μέσω τῆς καθαρτικῆς καὶ ἀγιαστικῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ χαρίσματος τῆς σωφροσύνης πού προστέθηκε σ' αὐτοὺς. Ὁ τελευταῖος τρόπος ρεύσεως ἕξαιτίας φαντασίας κατὰ τὸν ὕπνο, συμβαίνει στοὺς ἐμπαθείς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, ὅμως καὶ αὐτὸ σὰν ἀκούσιο, εἶναι ἀναμάρτητο, ὅπως λένε οἱ Πατέρες.

Γνώρισμα τοῦ ἀπαθοῦς εἶναι ἢ κατὰ διαστήματα μὲ θεία πρόνοια ἀναμάρτητη ρεύση, γιατί τὸ ὑπόλοιπο ὑγρὸ δαπανᾶται ἀπὸ τὴ θεία φωτιά, τοῦ πρακτικοῦ ἢ πολλῶν εἰδῶν ἀνάγκη καὶ ἢ ἀμεμπτη ρεύση. Τοῦ ἐμπαθοῦς εἶναι ἢ διπλὴ· ἢ φυσικὴ ρεύση καὶ ἢ μετὰ ἀπὸ ἐμπαθὴ λογισμό, ἐκείνη πού γίνεται στὸν ὕπνο ἀπὸ φαντασία, καὶ ἢ σὲ ὥρα ἐγρηγόρσεως μετὰ ἀπὸ συγκατάθεση στοὺς αἰσχροὺς λογισμοὺς, ἀπὸ τις ὁποῖες ἢ πρώτη εἶναι ἀναμάρτητη, ἐνῶ ἢ ἄλλη ἐφάμαρτη καὶ ἐπιβάλλονται ἐπιτίμια γι' αὐτήν.

Στοὺς ἀπαθείς εἶναι μία ἢ κίνηση καὶ ρεύση αὐτὴ τοῦ σώματος, πού γίνεται ρεύση τοῦ ὑγροῦ μὲ θεία πρόνοια μέσω τῶν οὖρων, τῆς ὁποίας ἓνα μέρος ἀποβάλλεται ὡς περίττωμα, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο δαπανᾶται ἀπὸ τὴ θεία φωτιά, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο λόγο. Στούς πρακτικούς καὶ μέσους εἶναι ἕξι, λένε, οἱ γενικοὶ τρόποι τῆς ρευστικῆς αὐτῆς κινήσεως μὴ ἐπιδεχόμενοι κατηγορία, μὲ τοὺς ὁποίους τὸ σῶμα καθαρίζεται καὶ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ φθοροποιὸ ὑγρὸ καὶ τὰ φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐκκρίματα, πού εἶναι οἱ ἕξις· μὲ τις διαφορες ὑλικὲς τροφές, μὲ τις κινήσεις, μὲ τὴν ψυχροποσία, μὲ τὴν χαυνότητα τοῦ σώματος, μὲ τὴν παράλυση ἕξαιτίας τῶν κόπων, καὶ τέλος τὸ παθαίνει αὐτὸ ἢ ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ μόνη, ἕξαιτίας τοῦ φθόνου τῶν δαιμόνων. Στούς ἀσθενεῖς καὶ ἀρχάριους ὅμοια καὶ σ' αὐτοὺς εἶναι ἕξι οἱ ἐμπαθείς τρόποι· ἕξαιτίας τῆς γαστριμαργίας, τῆς καταλαλιᾶς, τῆς κατακρίσεως, τῆς κενοδοξίας, τῆς διπλῆς (στὸν ὕπνο καὶ σὲ ἐγρηγόρηση) συγκαταθέσεως στίς ἐμπαθείς φαντασίες, καὶ τέλος ἕξαιτίας τῆς ἀπὸ φθόνου ἐπιθέσεως τῶν δαιμόνων. Ὅμως καὶ αὐτὰ περιλαμβάνονται στὸν σκοπὸ τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ, νὰ καθαρίζει τὴ φύση ἀπὸ

καὶ τῶν παρεισάκτων εἰς αὐτὴν ξένων περιττωμάτων καὶ ἀλόγων ὀρέξεων, παιδεύειν δὲ τὸν ἀγωνιστὴν ταπεινοῦσθαι τῇ προσοχῇ καὶ πάντα ἐγκρατεύεσθαι καὶ ἐκ πάντων.

- 7 Ὁ κατὰ μόνας καθήμενος καὶ ἐσθίων ἀγάπην, ὀφείλει κατὰ τρόπους ἑπτὰ τὴν ἐλεημοσύνην δέχεσθαι· πρῶτον χρειωδῶς αἰτεῖν· δεύτερον χρειωδῶς λαμβάνειν· τρίτον τὸ ὡς ἐκ Θεοῦ τὰ ἐπερχόμενα δέχεσθαι· τέταρτον τὸ εἰς Θεὸν θαρρεῖν καὶ αὐτὸν εἶναι μισθαποδότην· πέμπτον τὸ ἐργάτων εἶναι τῶν ἐντολῶν· ἕκτον τὸ μὴ ποιεῖν ἐκ τούτων παράχρησιν· ἑβδομον τὸ μὴ εἶναι φειδωλόν, ἀλλὰ μεταδοτικὸν καὶ οἰκτίρμονα. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις τοιοῦτος, χαίρει ὡς παρὰ Θεοῦ καὶ μὴ παρὰ ἀνθρώπων οἰκονομούμενος.

τῆ φθορᾶ, τὰ παρείσακτα σ' αὐτὴν ξένα ἐκκρίματα, καὶ τὶς ἄλογες ὀρέξεις, καὶ νὰ παιδαγωγεῖ τὸν ἀγωνιστὴ νὰ ταπεινώνεται, ὥστε νὰ προσέχει καὶ νὰ ἀσκεῖ ἐγκράτεια σὲ ὅλα καὶ ἀπὸ ὅλα.

- 7 Ἐκεῖνος πὺν ζεῖ στὴ ἡσυχία καὶ ἡ τροφή του ἐξοικονομεῖται ἀπὸ τὰ δῶρα τῆς ἀγάπης, ὀφείλει κατὰ ἑπτὰ τρόπους νὰ δέχεται τὴν ἐλεημοσύνη· κατὰ πρῶτον, νὰ ζητεῖ τὰ ἀναγκαῖα· δεύτερον, νὰ παίρνει τὰ ἀναγκαῖα· τρίτον, νὰ δέχεται τὰ προσφερόμενα ὡς δῶρα τοῦ Θεοῦ· τέταρτον, νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν Θεὸ καὶ αὐτὸν νὰ θεωρεῖ μισθαποδότῃ του· πέμπτον, ὅτι εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τῶν ἐντολῶν· ἕκτον, νὰ μὴ κάνει κακὴ χρῆση ὅσων λαμβάνει· ἕβδομον, νὰ μὴ εἶναι τσιγγούνης, ἀλλὰ νὰ δίνει καὶ νὰ εἶναι σπλαχνικός. Γιατὶ ἐκεῖνος πὺν εἶναι τέτοιος ὡς πρὸς αὐτὰ, χαίρεται γιατί πιστεύει ὅτι τὰ ἀναγκαῖα τοῦ ἐξοικονομοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΕΚΑ

ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΑΝΗΣ.

ΚΑΙ ΤΙΣ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ,
ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΩΡΙΣ ΟΔΗΓΟΥ ΕΥΧΕΡΩΣ ΣΥΝΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ Η ΠΛΑΝΗ

1 **Ε**δει μὲν ἡμᾶς εἰπεῖν, κατὰ τὸν μέγαν διδάσκαλον, μηδὲ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν Γραφῶν βοηθείας, ἢ τῆς ὑφ' ἑτέρων Πατέρων, ὧ σημειοφόρε Λογγῖνε, ἀλλ' οὕτως εἶναι θεοδιδάκτους· «ἔσονται» γάρ, φησί, «πάντες διδακτοὶ Θεῶν», ὡς ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ γινώσκειν τε καὶ μαρθάνειν τὰ συμφέροντα· οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὸν τῶν πιστῶν ἕκαστον, ὡς τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν ἡμῶν φέρειν ἐγγεγραμμένον καὶ ἀμέσως καὶ χειρουργικῶς, τὸ ἐξαίσιον, τῷ Ἰησοῦ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς προσομιλεῖν ἠξιωμένους. Ἐπειδὴ δὲ νήπιοι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναπλάσεώς ἐσμεν, μήτε τὴν χάριν νοοῦντες, μήτε τὴν καινότητα συνορῶντες, ἀγνοοῦντες δὲ μᾶλλον τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς τιμῆς τε καὶ δόξης ἧς μετελάβομεν, καὶ ὅτι ὀφείλομεν διὰ τῶν ἐντολῶν ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς ἀυξηθῆναι καὶ ἰδεῖν νοερῶς, ὅπερ ἐλάβομεν, πίπτομεν διὰ τῆς ἀμελείας καὶ ἐμπαθεστάτης ἐξέως εἰς ἀναισθησίαν καὶ σκότωσιν οἱ πολλοί, καὶ οὐδὲ εἴ ἐστι Θεὸς γινώσκομεν, οὐδὲ τίνες ἐσμέν, ἢ ποῖοι γεγόναμεν, υἱοὶ Θεοῦ καὶ υἱοὶ φωτός καὶ τέκνα καὶ μέλη Χριστοῦ γεγονότες. Εἰ δὲ καὶ ἄνδρες βαπτιζόμεθα, πλὴν ἀλλ' ἐν ὕδατι μόνον καὶ οὐ Πνεύματι αἰσθανόμεθα. Εἰ δὲ καὶ ἐν Πνεύματι καινουρογούμεθα, πιστεύομεν διὰ ψιλῆς πίστεως τῆς νεκρᾶς καὶ οὐκ ἐνεργομένης καὶ

1. Ἦσ. 54, 13. Ἰω. 6, 45.

2. Πρβλ. Β' Κορ. 3, 3. Ἐβρ. 8, 10.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΕΚΑ

ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΑΚΟΜΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΑΝΗΣ

ΚΑΙ ΠΟΙΑ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ,
ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΩΡΙΣ ΟΔΗΓΟ ΕΥΚΟΛΑ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΣ Η ΠΛΑΝΗ

1 **Θ**α ἔπρεπε ἑμεῖς νὰ ποῦμε, σύμφωνα μὲ τὸν μέγα διδάσκαλο Χρυσόστομο, σημειοφόρε Λογγίνε, οὔτε κἂν νὰ χρειαζόμαστε τῆ βοήθεια τῶν Γραφῶν, ἢ τῶν ἄλλων Πατέρων, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ἀπλῶς θεοδίδακτοι, γιατί λέγει, «θὰ διδάσκονται ὅλοι ἀπὸ τὸν Θεό»¹, ὥστε ἀπὸ αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ νὰ γνωρίζομε καὶ νὰ μαθαίνομε αὐτὰ ποὺ μᾶς συμφέρουν· ὄχι μόνο ἑμεῖς, ἀλλὰ καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ὥστε νὰ φέρομε τὸν νόμο τοῦ Πνεύματος γραμμένο στὶς πλάκες τῶν καρδιῶν μας² καὶ ἔτσι νὰ ἀξιωνόμαστε κατὰ τρόπο ἄμεσο καὶ χειρουργικὸ, πράγμα ἑξαισίο, νὰ συνομιλοῦμε μὲ τὸν Ἰησοῦ μὲ καθαρὴ προσευχῇ. Ἐπειδὴ ὅμως εἴμαστε νήπιοι κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀναπλάσεώς μας, καὶ οὔτε τῆ χάρη ἐννοοῦμε, οὔτε ἀντιλαμβανόμαστε τὴν καινούργια αὐτὴ κατάστασή μας, ἀλλ' ἀγνοοῦμε μᾶλλον τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξας ποὺ ἀπολαύσαμε, καὶ ὅτι ὀφείλομε μέσω τῶν ἐντολῶν νὰ αὐξηθοῦμε ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ καὶ νὰ δοῦμε νοερὰ ἐκεῖνο ποὺ ἐλάβομε, πέφτομε οἱ περισσότεροι μὲ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴν ἐμπαθέστατη ἔξη μας σὲ ἀναισθησία καὶ σκοτισμό, καὶ δὲν γνωρίζομε οὔτε ἂν ὑπάρχει Θεός, οὔτε ποιοὶ εἴμαστε, ἢ ποιοὶ ἔχομε γίνε, ἔχοντας γίνε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ υἱοὶ τοῦ φωτὸς καὶ τέκνα καὶ μέλη τοῦ Χριστοῦ. Ἄν καὶ βαπτίζομαστε ἄνδρες, πλὴν ὅμως αἰσθανόμαστε ὅτι μπαίνομε μόνο στὸ νερό, καὶ ὄχι ὅτι εἰσέρχεται μέσα μας τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἂν καὶ ἀνακαινίζομαστε μὲ τῆ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὅμως πιστεύομε μὲ πίστη ἀπλή, τῆ νεκρῆ καὶ ὄχι ἐνεργό, καὶ λέμε ὅτι κατεχόμαστε ἀπὸ διψυχία. Καὶ ἔτσι, ὄντας πραγματικὰ

1. Ἦσ. 54, 13. Ἰω. 6, 45.

3 Ματθ 25 20

2. Πρβλ. Β' Κορ. 3, 3. Ἐβρ. 8, 10.

4 Ἰω. 2 6

ἐν διψυχία γίνεσθαι λέγομεν. Καὶ οὕτως αὐτόχρομα σάρκες ὄντες, σαρκικῶς ζῶμεν καὶ πορευόμεθα. Εἰ δὲ καὶ μετανοήσωμεν, σωματικῶς μόνον καὶ οὐ πνευματικῶς τὰς ἐντολὰς ποιοῦμεν καὶ γινώσκουμεν. Εἰ δὲ καὶ διὰ πολλῶν κόπων ἢ χάρις φιλανθρώπως ἐνίους ἐμφανείας ἀξιώσει, ὡς ἀπάτην αὐτὴν δεχόμεθα. Εἰ δὲ καὶ παρ' ἐτέρων ταύτην ἐνεργοῦσαν ἀκούσωμεν, ὡς πλάνην αὐτὴν διὰ φθόνον λογιζόμεθα. Καὶ οὕτω μένομεν νεκροὶ μέχρι θανάτου, μὴ ἐν Χριστῷ ζῶντες καὶ ἐνεργοῦμενοι, καὶ ὃ ἔχομεν, κατὰ τὴν Γραφήν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου ἢ κρίσεως δι' ἀπιστίας ἢ ἀπογνωσεως, ἀρθήσεται ἀφ' ἡμῶν, μὴ νοοῦντες ὅτι κατὰ τὸν πατέρα χρῆ εἶναι καὶ τὰ τέκνα· θεοῦ ἐκ Θεοῦ, καὶ πνευματικῶς ἐκ Πνεύματος. «Τὸ γεγεννημένον», φησί, «ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν». Ἡμεῖς δὲ σάρκες ἐσμέν, εἰ καὶ πιστοὶ καὶ ἐπουράνιοι γεγόναμεν, καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦτο τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐμμένει ἐν ἡμῖν· καὶ τούτου ἕνεκα παρέδωκε Κύριος τὰς ἐπαγωγὰς καὶ τὰς αἰχμαλωσίας καὶ σφαγὰς ἐπλήθυνεν, ἴσως διορθῶσαι ἢ ἐκκόψαι ἢ σῶσαι διὰ φαρμάκων ἰσχυροτέρων βουλόμενος τὴν κακίαν.

2 Καὶ πρῶτον μὲν εἰπεῖν, Θεοῦ διδόντος ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις ἀγαθὰ τοιαῦτα, πῶς εὖρη τις, μᾶλλον δὲ εὖρηται ὄνπερ ἔχει, ἢ εἴληφε, Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐν Πνεύματι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὅτι «οὐκ οἴδατε ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς οἰκεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν», φησὶν· ἔπειτα δέ, καὶ τὸ πῶς προκόψει, εἴθ' οὕτως καὶ πῶς φυλάξει τὸ εὐρεθὲν. Ἄριστος γὰρ καὶ σύντομος τρόπος, τὰ ἄκρα μετὰ τοῦ μέσου συντόμως εἰπεῖν, πολὺ ἔχοντα πλάτος. Διότι πολλοὶ μὲν τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ εὐρεῖν τὸ ζητούμενον ἠγωνίσαντο καὶ ἔστησαν τὴν ἔφεσιν ἕως τούτου, περαιτέρω δὲ οὐ προβαίνουσιν, οὐδὲ μέλει τούτοις, ἀρκοῦμενοι μόνον εἰς τὴν ἀρχήν, ἣν εὖρον. Ἐμποδισθέντες δὲ καὶ λεληθότως δίοδον ἄραντες, οἴονται καλῶς ὀδεύειν καὶ ἀκερδῶς φέρονται ἔξωθεν ταύτης. Ἄλλοι δὲ τὴν μεσότητα φθάσαντες τοῦ φωτισμοῦ, πρὸς τὸ τέλος ἄκλασαν, ῥαθυμήσαντες, ἢ εἰς τὰ ὀπίσω διὰ τῆς ἀδιαφόρου πολιτείας στραφέντες καὶ ἀρχαριοὶ γεγονότες. Οἱ δὲ πρὸς τὴν τελειότητα φθάσαντες, δι' ἀπροσεξίας πίπτουσιν ἐξ οἴησεως καὶ εἰς τὰ

3. Ματθ. 25, 29.

6. Ψαλμ. 67, 12.

4. Ἰω. 3, 6.

7. Β' Κορ. 13, 5.

5. Γεν. 6, 3.

σάρκες, ζοῦμε καὶ βαδίζομε σαρκικά. Καὶ ἂν μετανοήσομε, καὶ πάλι σωματικά μόνο καὶ ὄχι πνευματικά ἐκετελοῦμε τὶς ἐντολές καὶ τὶς καταννοοῦμε. Καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἢ χάρη ἀπὸ φιλανθρωπία μᾶς ἀξιώσει κάποιες ἐμφανίσεις τῆς, τὸ θεωροῦμε αὐτὸ ἀπάτη. Καὶ ἂν ἀκούσομε ὅτι ἢ θεία χάρις ἐνεργεῖ μέσω κάποιων ἄλλων, τὸ θεωροῦμε καὶ αὐτὸ πάλι ἀπὸ φθόνο πλάνη. Καὶ ἔτσι μένομε νεκροὶ μέχρι τὸ θάνατό μας, χωρὶς νὰ ζοῦμε κάτω ἀπὸ τὴν χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἐνεργοῦμαστε ἀπὸ αὐτήν, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν Γραφή, καὶ αὐτὸ ποῦ ἔχομε, θὰ μᾶς ἀφαιρεθεῖ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου μας ἀπὸ τὴν ζωὴν ἢ τῆς κρίσεως ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας ἢ τῆς ἀπογνώσεώς μας³, χωρὶς νὰ σκεπτόμαστε, ὅτι πρέπει τὰ παιδιά νὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὸν πατέρα, θεοὶ ὡς γεννηθέντες ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ πνευματικοὶ ὡς ἀναγεννηθέντες ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ λέγει· «ἐκεῖνο ποῦ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, εἶναι Πνεῦμα»⁴. Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε σάρκες, ἂν καὶ ἔχομε γίνει πιστοὶ καὶ ἐπουράνιοι, καὶ γι' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δὲν μένει σὲ μᾶς⁵· καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ Κύριος μᾶς παρέδωσε στίς συμφορές καὶ πλήθυνε τὶς αἰχμαλωσίες καὶ τὶς σφαγές, θέλοντας ἴσως νὰ διορθώσει ἢ νὰ περικόψει ἢ νὰ θεραπεύσει τὴν κακία μὲ φάρμακα ἰσχυρότερα.

- 2 Καὶ πρῶτα λοιπόν, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ ποῦ δίνει τὸ λόγο σὲ ἐκείνους ποῦ εὐαγγελίζονται⁶ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, θὰ ἐξετάσομε, πῶς θὰ βρεῖ κανεὶς, ἢ καλύτερα ἔχει βρεθεῖ ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖο ἔχει, ἢ ποῦ ἔχει λάβει διὰ τοῦ βαπτίσματος μὲ τὴν χάρη τοῦ Πνεύματος, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο ποῦ λέγει· «δὲν γνωρίζετε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός κατοικεῖ μέσα στίς καρδιές μας;»⁷. Ἐπειτα, καὶ τὸ πῶς θὰ προκόψει, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ καὶ πῶς θὰ φυλάξει ἐκεῖνο ποῦ βρῆκε. Γιατὶ ἄριστος καὶ σύντομος τρόπος εἶναι, νὰ ποῦμε σύντομα τὰ ἄκρα καὶ τὸ μέσο, γιατί ἔχουν πολὺ πλάτος. Διότι πολλοὶ ἀγωνίσθηκαν μέχρι νὰ βροῦν τὸ ζητούμενο καὶ σταμάτησαν τὴν ἐπιθυμία τους μέχρι σ' αὐτό, παραπέρα ὅμως δὲν προχωροῦν, οὔτε τοὺς ἐνδιαφέρει, καὶ ἀρκοῦνται μόνο στὴν ἀρχὴ ποῦ βρῆκαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐμποδίσθηκαν καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν βγῆκαν σὲ μονοπάτι, νομίζουν ὅτι βαδίζουν σωστά, ἀλλ' ὅμως πορεύονται ἀνώφελα ἔξω ἀπὸ αὐτήν. Ἄλλοι πάλι, ἀφοῦ ἔφθασαν στὸ μέσο τοῦ φωτισμοῦ, δὲν εἶχαν τὴν δύναμη νὰ
- 4 προχωρήσουν μέχρι τὸ τέλος ἐπειδὴ ἔδειξαν ραθυμία, καὶ γύρισαν πίσω ἐξαιτίας τοῦ ἀδιάφορου τρόπου τῆς ζωῆς τους καὶ ἔγιναν πάλι ἀρχάριοι. Τέλος ἄλλοι, ἐνῶ ἔφθασαν στὴν τελειότητα, πέφτουν ἀπὸ

ὀπίσω στρέφονται καὶ τῶν μέσων καὶ ἀρχαρίων ἴσοι πρὸς τὸ ἔργον καθίστανται. Ἀρχαρίων δὲ καὶ μέσων καὶ τελείων ἐστὶ, τῶν μὲν ἡ ἐνέργεια, τῶν δὲ ὁ φωτισμός, τῶν δὲ ἡ τῆς ψυχῆς κάθαρσις ἢ ἀνάστασις.

Περὶ τοῦ πῶς εὐρεῖν τὴν ἐνέργειαν

3 Κατὰ δύο τρόπους εὐρίσκεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ἣν ἐν τῷ Βαπτίσματι μυστικῶς προειλήφαμεν. Καὶ πρῶτον μὲν καθολικῶς εἰπεῖν διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας, διὰ πολλοῦ κόπου καὶ χρόνου ἡ δωρεὰ ἀποκαλύπτεται, καθά φησιν ὁ ἅγιος Μάρκος Καὶ καθόσον τὰς ἐντολάς ἐνεργοῦμεν, κατὰ τοσοῦτον ἐμφανεστερον ἐκλάμπει ἡμῖν τὰς οἰκείας μαρμαρυγὰς Δεύτερον δὲ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπικλήσεως συνεχοῦς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τοῦτέστι τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης, φανεροῦται ἐν ὑποταγῇ. Καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης πολιτείας βραδύτερον, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας συντομώτερον, ἐὰν καὶ μαθεῖν εὖρη ἐμπόνως καὶ καρτερικῶς ὀρύσσειν τὴν γῆν καὶ τὸν χρυσὸν ἐκζητεῖν. Εἰ οὖν βουλόμεθα ἀπλανῶς τὴν ἀλήθειαν εὐρεῖν καὶ γνῶναι, τὴν καρδιακὴν ζητήσομεν μόνον ἐνέργειαν ἔχειν, ἀνείδεον πᾶντι καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ μήτε μορφήν ἢ τύπον δῆθεν ἁγίων φανταστικῶς ἐνοπτρίζεσθαι, μήτε φῶτα θεωρεῖν (πέφυκε γὰρ ἡ πλάνη παρὰ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τοῖς τοιούτοις φαντάσμασι ψευδέσι τὸν νοῦν ἀπατᾶν τῶν ἀπειρῶν), ἀλλὰ μόνον τὴν ἐνέργειαν τῆς προσευχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνεργοῦσαν ἔχειν σπουδάσωμεν, θερμαίνουσαν τὸν νοῦν καὶ εὐφραίνουσαν καὶ πρὸς ἀγάπην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἄρρητον τὴν ψυχὴν ἐκκαίουσαν. Διὸ καὶ ταπεινῶσι καὶ συντριβὴν οὐκ ὀλίγην ἔστιν ἰδεῖν γινομένην ἀπὸ τῆς προσευχῆς, εἴπερ προσευχὴ ἐστὶ παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαρίοις ἀεικίνητος ἐνέργεια νοερὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ ὡς πῦρ εὐφροσύνης ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενον, ἐν δὲ τῷ τέλει ὡς φῶς εὐωδιάζον ἐνεργούμενον.

4 Εἰσὶ δὲ τεκμήρια τῆς ἀρχῆς τοιαῦτα τῶν ἐκζητούντων αὐτὴν ἀληθῶς καὶ οὐχ ὡς οἱ πειράζοντες ὄντων, κατὰ τὴν αὐτὴν σοφίαν τὴν λέγουσαν ὅτι «εὐρίσκεται τοῖς μὴ πειράζουσιν αὐτήν, ἐμφανίζεται δὲ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτήν». Ἐν τισι μὲν ὁράται ὡς φῶς ἀνατέλλον, ἐν

ἀπροσεξία καὶ οἴηση καὶ ἐπιστρέφουν πάλι πίσω, καὶ γίνονται ἔτσι ὡς πρὸ τὸ ἔργο ἴσοι μὲ τοὺς μέσους καὶ τοὺς ἀρχάριους. Τὸ ἔργο ὁμως τῶν ἀρχάριων εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, τῷ μέσων ὁ φωτισμός, καὶ τῶν τέλειων ἡ κάθαρση καὶ ἡ ἀνάστασις τῆς ψυχῆς.

Γιὰ τὸ πῶς μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς τὴν ἐνέργεια

3 Ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, τὴν ὁποία κατὰ τρόπο μυστικὸ ἔχομε λάβει μὲ τὸ Βάπτισμα, βρῖσκεται κατὰ δύο τρόπους. Καὶ πρῶτα, γιὰ νὰ μιλήσομε γενικὰ, ἡ δωρεὰ ἀποκαλύπτεται μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν καὶ μετὰ ἀπὸ πολὺ κόπο καὶ χρόνο, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μάρκος· Καὶ ὅσο περισσότερο ἐνεργοῦμε τὶς ἐντολές, τόσο φανερώτερα ἀφήνει νὰ λάμπουν ἐπάνω μας οἱ ἀκτινοβολίες τῆς. Δεύτερον, φανερώνεται μὲ τὴ ζωὴ τῆς ὑποταγῆς, μὲ ἀκριβῆ γνώση τῆς συνεχοῦς ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, δηλαδή μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Καὶ μὲ τὸν πρῶτο δέβια τρόπο τῆς ζωῆς βρῖσκεται ἀργότερα, ἐνῶ μὲ τὸν δεύτερο πιὸ σύντομα, ἂν μάθει κανεὶς μὲ κόπο καὶ καρτερία νὰ σκάβει τὴ γῆ καὶ νὰ ψάχνει νὰ βρεῖ τὸν χρυσό. Ἄν λοιπὸν θέλομε νὰ βροῦμε καὶ νὰ γνωρίσομε τὴν ἀλήθεια χωρὶς πλάνη, ἅς ζητήσομε νὰ ἔχομε μόνο τὴν καρδιακὴ ἐνέργεια, ἀπαλλαγμένη τελείως ἀπὸ τὶς μορφές καὶ τὰ σχήματα, καὶ οὔτε μορφή ἢ τύπο τάχα ἀγίων νὰ θέλομε νὰ βλέπομε μὲ τὴ φαντασία μας, οὔτε καὶ διάφορα φῶτα (γιατὶ συνήθως ἡ πλάνη, καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή, ἐξαπατᾷ τὸν νοῦ τῶν ἀρχάριων μὲ τέτοιες ψεύτικες φαντασίες), ἀλλὰ νὰ φροντίσομε νὰ ἔχομε μόνο τὴν ἐνέργεια τῆς προσευχῆς ἐνεργοῦσα μέσα στὴν καρδιά μας, πού νὰ θερμαίνει καὶ νὰ εὐφραίνει τὸν νοῦ καὶ νὰ ἀνάβει τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς πρὸς ἀνέκφραστη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ γεννιέται ἀπὸ τὴν προσευχὴ ὄχι λίγη ταπείνωσις καὶ συντριβή, ἀφοῦ προσευχὴ στοὺς ἀρχάριους εἶναι ἀεικίνητη ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέσα στὸ νοῦ, στὴν ἀρχὴ σὰν φλόγα εὐφροσύνης πού ἀναδίδεται ἀπὸ τὴν καρδιά, ἐνῶ στὸ τέλος σὰν φῶς γεμάτο ἀπὸ τὴν εὐωδία τῆς θείας ἐνεργείας.

4 Οἱ ἀποδείξεις στὴν ἀρχὴ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς τοῦ Πνεύματος σὲ ἐκείνους πού τὴν ἀναζητοῦν ἀληθινὰ καὶ ὄχι πού θέλουν νὰ δοκιμάσουν τὸν Θεό, εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια τὴ σοφία πού λέγει, «βρῖσκεται σ' ἐκείνους πού δὲν πειράζουν αὐτήν, καὶ φανερώνεται σ' ἐκεί-

ἄλλοις δὲ ἀγαλλίασις ἔντρομος Ἐν ἑτέροις δὲ χαρά, ἐν ἄλλοις δὲ σύμμικτος χαρὰ καὶ φόβος, ἐν τισι δὲ τρόμος καὶ χαρὰ Ἔστι δ' ὅτε καὶ εἷς τινὰς δάκρυα καὶ φόβος· χαίρει μὲν ἡ ψυχὴ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, φοβεῖται δὲ καὶ τρέμει τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὡς ὑπεύθυνος ἐν ἁμαρτίαις πολλαῖς. Ἐτέροις δὲ πάλιν γίνεται παρὰ τὰς ἀρχὰς ἄρρητος συντριβὴ καὶ πόνος ἄφατος ψυχῆς, ὀδυνωμένη καθάπερ ἡ τίκτουσα καὶ ὠδίνουσα κατὰ τὴν Γραφήν· διϊκνούμενος γὰρ «ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῆς λόγος», τοῦτέστιν ὁ Ἰησοῦς, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος, «μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν», ἵνα τὸ ἐμπαθὲς ἐξ ὅλων τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν καὶ τοῦ σώματος διαίως ἐκτῆξῃ. Ἐν ἄλλοις δὲ ἀγάπη καὶ εἰρήνη ἅμαχος πρὸς πάντα ὁρᾶται. Ἐν ἑτέροις δὲ ἀγαλλίαμα, ὅπερ σκίρτημα πολλαχῶς οἱ Πατέρες εἰρήκασι, Πνεύματος οὔσα δύναμις καὶ καρδίας ζώσης κίνημα· τοῦτο καὶ παλμὸς λέγεται καὶ στεναγμὸς, τοῦ Πνεύματος ἀλαλήτως ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐντυγχάνοντος Κύημα δὲ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης καὶ ὁ Ἡσαΐας ὠνόμασε, καὶ νυγμὸν ὁ μέγας Ἐφραΐμ, ὁ δὲ Κύριος, «πηγὴν ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (ὑδωρ δὲ τὸ Πνεῦμα ὠνόμασε), πηδῶντος ἐν καρδίᾳ καὶ ὑπερξέον τῷ σφοδρῷ τῆς δυνάμεως.

- 5 Δεῖ γινώσκειν, ὅτι δύο διαφορὰς ἔχει τὸ σκίρτημα, ἥτοι τὸ ἀγαλλίαμα· τὸ γαληνόμορφον (ὅπερ παλμὸς καὶ στεναγμὸς καὶ ἐντυχία τοῦ Πνεύματος λέγεται), καὶ τὸ μέγα τῆς καρδίας (ὅπερ καὶ σκίρτημα καὶ ἄλμα, ἥτοι πῆδημα λέγεται, καρδίας ζώσης πρὸς τὸν θεϊκὸν ἀέρα ἀνατατικῆ πτῆσις)· ὑπὸ γὰρ τοῦ θείου Πνεύματος ἀναπτερουμένη τῷ ἔρωτι καὶ τῶν δεσμῶν τῶν παθῶν ἡ ψυχὴ ἐλευθερουμένη, πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου ἀνίπτασθαι δοκιμάζει, ἐφιεμένη τὴν τοῦ βάρους διάξενξιν (τοῦτο καὶ ταραγμὸς τοῦ πνεύματος, εἴτ' οὖν ἐκθρασμὸς καὶ κίνησις λέγεται κατὰ τό, «ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐτάραξεν ἑαυτὸν τῷ πνεύματι, κινήθεις ἐν δυνάμει καὶ εἰπών, ποῦ τεθείκατε αὐτόν;»)⁸· δηλοῖ δὲ τὴν διαφορὰν τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ σκιρτήματος ὁ θεῖος Δαβὶδ,

8. Σοφ. Σολ. 1, 2.

9. Ἦσ. 26, 17.

10. Ἐβρ. 4, 12.

11. Ρωμ. 8, 26.

12. Ἦσ. 26, 18.

13. Ἰω. 4, 14.

14. Ἰω. 11, 34.

15. Ψαλμ. 113, 6.

νουν ἀπιστοῦν γι' αὐτήν»⁸, οἱ ἐξῆς. Σέ ὀρισμένους φαίνεται σάν φῶς πού ἀνατέλλει, ἐνῶ σέ ἄλλους εἶναι ἀγαλλίαση ἀνάμικτη μέ τρόμο. Σέ ἄλλους εἶναι χαρά, σέ ἄλλους χαρά ἀνάμικτη μέ φόβο, καί σέ ἄλλους τρόμος καί χαρά. Πολλές φορές σέ κάποιους εἶναι δάκρυα καί φόβος. Χαίρεται δηλαδή ἡ ψυχὴ γιά τήν ἐπίσκεψη καί τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ φοβᾶται καί τρέμει τήν παρουσία του, ἐπειδὴ εἶναι ὑπεύθυνος γιά πολλές ἁμαρτίες. Σέ ἄλλους πάλι στήν ἀρχὴ προξενεῖται ἀνέκφρατη συντριβὴ καί πόνος ἀπερίγραπτος τῆς ψυχῆς, πού πονάει ὅπως ἡ γυναίκα πού γεννάει καί κοιλοπονεῖ⁹ σύμφωνα μέ τὴ Γραφή. Εἰσχωρεῖ δηλαδή «ὁ ζωντανός καί δραστικός λόγος», δηλαδή ὁ Ἰησοῦς, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «μέχρι τὸ τελευταῖο μέρος τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος, τῶν ἀρθρώσεων καί τῶν μυελῶν»¹⁰, γιά νὰ λειώσει μέ τὴ βία τὴν ἐμπάθεια ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος. Σέ ἄλλους παρουσιάζεται ὡς ἀγάπη καί εἰρήνη ἀκαταμάχητη πρὸς ὅλους. Σέ ἄλλους ὡς ἀγαλλίαμα, τὸ ὁποῖο σέ πολλές περιπτώσεις οἱ Πατέρες τὸ ἔχουν ὀνομάσει σκίρτημα, ὄντας δύναμη Πνεύματος καί κίνημα καρδιάς ζωντανῆς· αὐτὸ λέγεται καί παλμός καί στεναγμός τοῦ Πνεύματος πού μεσιτεύει γιά μᾶς στὸν Θεὸ μέ στεναγμούς ἀνέκφρατους¹¹. Ὁ Ἡσαΐας τὸ ὀνόμασε γέννημα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ¹², ὁ μέγας Ἐφραὶμ κέντημα, ἐνῶ ὁ Κύριος, «πηγὴ νεροῦ πού ἀναβλύζει ζωὴ αἰώνια»¹³ (νερὸ ὀνόμασε τὸ Πνεῦμα), πού ἀναπηδᾷ μέσα στήν καρδιά καί ἀναβράζει ἀπὸ τὴ σφοδρότητα τῆς δυνάμεως.

- 5 Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι ὑπάρχουν δύο εἶδη σκιρτήματος, δηλαδή ἀγαλλιήματος· τὸ γαληνόμορφο (τὸ ὁποῖο ὀνομάζεται παλμός καί στεναγμός καί μεσιτεία τοῦ Πνεύματος), καί τὸ μεγάλο σκίρτημα τῆς καρδιάς (τὸ ὁποῖο λέγεται καί σκίρτημα καί ἄλμα, δηλαδή πῆδημα, ἀνυψωτικὴ πτήση τῆς ζωντανῆς καρδιάς πρὸς τὸν θεϊκὸ ἀέρα)· γιατί, ἀναπτερούμενη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ θείου Πνεύματος καί ἐλευθερούμενη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν παθῶν, δοκιμάζει καί πρὶν ἀπὸ τὴν ἔξοδό της ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ νὰ πετᾶξει πρὸς τὸν οὐρανὸ, ποθώντας τὸν χωρισμὸ της ἀπὸ τὸ βᾶρος τοῦ σώματος (αὐτὸ λέγεται καί ταραγμός τοῦ πνεύματος, δηλαδή ἐκβρασμός καί κίνηση, σύμφωνα μέ τὸ, «ὁ Ἰησοῦς ἐνίωσε ταραχὴ τοῦ πνεύματός του», καί κινήθεις μέ δύναμη, «εἶπε· ποῦ τὸν τοποθετήσατε;»¹⁴). Τῆ διαφορὰ τοῦ μεγάλου καί τοῦ μικροῦ σκιρτήματος τὴ δηλώνει ὁ θεῖος Δαβὶδ, λέγοντας· «τὰ ὄρη σκίρτησαν σάν κριοὶ καί τὰ βουνὰ σάν ἀρνιά»¹⁵, ἐννοώντας μ' αὐτὸ γιά

εἰρηκῶς «τὰ ὄρη ὡσεὶ κριοὶ καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία σκιρτῶντες», περὶ τελείων καὶ ἀρχαρίων εἰπὼν· περὶ γὰρ αἰσθητῶν ὀρέων καὶ βουνῶν ὅτι σκιρτῶσιν, ἄζωα ὄντα, ὧν ἐμνημόνευσε, περιττὸν ἦν αὐτῶ.

6 Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ θεῖος φόβος τρόμον οὐκ ἔχει (τρόμον δὲ λέγω, οὐ τὸν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῆς ὀργῆς, εἴτ' οὖν παιδείας καὶ ἐγκαταλείψεως), ἀλλ' ἀγαλλίασιν ἔντρομον τὴν ἀπὸ τῆς εὐχῆς ἐν τῷ πυρὶ τοῦ θείου φόβου προσγινομένην· φόβον δὲ οὐ τὸν ἔντρομον τὸν ἐκ τῆς ὀργῆς, εἴτ' οὖν κολάσεως, ἀλλὰ τὸν τῆς σοφίας, ὃς καὶ σοφίας ἀρχὴ λέγεται· διαιρεῖται δὲ ὁ φόβος εἰς τρία (καὶν εἰς δύο οἱ Πατέρες εἰρήκασιν)· τὸν εἰσαγωγικὸν καὶ τὸν τέλειον, εἴτα καὶ τὸν τῆς ὀργῆς φόβον, ὃν περὶ καὶ τρόμον δεῖ κυρίως καλεῖν, εἴτ' οὖν κλόνον καὶ σύντρομμα.

7 Ὁ δὲ τρόμος διαφορὰς ἔχει πολυτρόπους. Ἄλλος ὁ τῆς ὀργῆς καὶ ἄλλος ὁ τῆς χαρᾶς καὶ ἕτερος ὁ τοῦ θυμικοῦ (ὅταν καθ' ὑπερβολὴν γένηται ζέσις, ὡς φασιν, τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος)· καὶ ἄλλος ὁ ἐκ τοῦ γήρους καὶ ἕτερος ὁ τῆς ἁμαρτίας, εἴτ' οὖν πλάνης, καὶ ἄλλος ὁ τῆς κατάρας, διὰ τοῦ Κάιν δοθεὶς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. Πλὴν τῷ ἀγωνιστῇ παρὰ τὰς ἀρχὰς ὁ ἐκ τῆς χαρᾶς καὶ ὁ ἐκ τῆς ἁμαρτίας πολεμεῖ τρόμος, πᾶσι δὲ οὐχ οὕτω συμβαίνει. Σημεῖα δὲ ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν ἢ ἔντρομος ἀγαλλίασις ἐν εὐφροσύνῃ πολλῇ καὶ δάκρυσιν ἢ χάρις τὴν ψυχὴν παρακαλεῖ, τοῦ δὲ ἀνώμαλος θέρμη καὶ τύφος καὶ σκληροκαρδία τὴν ψυχὴν ἐκκαίουσα καὶ ἐκπτυροῦσα τὰ συνουσιαστικὰ μέλη καὶ πρὸς συμπλοκὴν σώματος καὶ ἔρωτα διὰ τῆς φαντασίας ἔνδον ἐν συγκатаθέσει τὴν αἰσχροουργίαν ποιοῦσα.

8 Διττὴν εἶναι τὴν ἐνέργειαν τῷ ἀρχαρίῳ παντὶ καὶ διττῶς ἐν καρδίᾳ ἐνεργομένην καὶ ἀμιγῶς τὴν μὲν ἐκ τῆς χάριτος, τὴν δὲ ἐκ τῆς πλάνης· μαρτυρεῖ ὁ Μέγας Μάρκος ὁ ἀσκητής, οὕτωςι φάσκων· Ἔστιν ἐνέργεια πνευματικὴ καὶ ἔστιν ἐνέργεια σατανικὴ, τῷ νηπίῳ ἀγνοουμένη. Καὶ πάλιν· τριττὴν εἶναι τὴν θέρμην τῆς ἐνεργείας ἐν ἀνθρώποις ἀναπτομένην· τὴν ἐκ τῆς χάριτος, τὴν ἐκ τῆς πλάνης, εἴτ' οὖν ἁμαρτίας, καὶ τὴν ἐκ τῆς πλησμονῆς αἵματος, ὅπερ καὶ κροᾶσιν ὁ

τούς τέλειους και τούς ἀρχάριους. Γιατί, ἂν μὲ αὐτὰ πού ἀνέφερε ἐννοοῦσε τὰ αἰσθητὰ ὄρη και βουνά, ἦταν περιττὸ νὰ πεῖ ὅτι σκιροῦν, ἀφοῦ αὐτὰ δὲν ἔχουν ζωή.

6 Πρέπει νὰ γνωρίζομε, ὅτι ὁ θεῖος φόβος δὲν ἔχει τρόπο (τρόμο ἐννοῶ ὄχι τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὴν χαρὰ, ἀλλὰ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὴν ὀργή, δηλαδή τὴν παιδαγωγία και τὴν ἐγκατάλειψη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ), ἀλλ' ἀγαλλίαση μαζί μὲ τρόπο, ἢ ὁποία γεννιέται ἀπὸ τὴν προσευχή μὲ τὴν φωτιὰ τοῦ θείου φόβου· ὄχι τὸν μὲ τρόπο φόβο πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ὀργή τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὴν τιμωρία, ἀλλὰ τὸν φόβο τῆς σοφίας, ὁ ὁποῖος λέγεται και «ἀρχὴ σοφίας»¹⁶. Ὁ φόβος διαιρεῖται σὲ τρία εἶδη (ἂν και οἱ Πατέρες ἔχουν πεῖ σὲ δύο)· τὸν εἰσαγωγικὸ και τὸν τέλειο, και ἐπίσης τὸν φόβο τῆς ὀργῆς, τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ὀνομάζομε κυρίως τρόπο, δηλαδή κλονισμό και συντριδὴ.

7 Ὁ τρόμος περιλαμβάνει πολλὰ εἶδη. Ἄλλος εἶναι ὁ τρόμος τῆς ὀργῆς, ἄλλος τῆς χαρᾶς, ἄλλος τοῦ θυμικοῦ (ὅταν δημιουργηθεῖ ὑπερβολικὸς ἀναβρασμός, ὅπως λένε, τοῦς αἵματος γύρω ἀπὸ τὴν καρδιά), ἄλλος ὁ προερχόμενος ἀπὸ γηρατειά, ἄλλος τῆς ἁμαρτίας, δηλαδή τῆς πλάνης, και ἄλλος τῆς κατάρσας, πού δόθηκε σὲ γένος τῶν ἀνθρώπων μέσω τοῦ Κάϊν¹⁷. Τὸν ἀγωνιστὴ ὅμως στὴν ἀρχὴ τὸν πολεμεῖ ὁ τρόμος πού προέχεται ἀπὸ τὴν χαρὰ και ὁ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει σὲ ὄλους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Σημάδια και τῶν δύο εἶναι· τοῦ πρώτου ἢ μὲ τρόπο μαζί ἀγαλλίαση, κατὰ τὴν ὁποία ἡ θεία χάρη παρηγορεῖ τὴν ψυχὴ μὲ πολλὴ εὐφροσύνη και δάκρυα, ἐνῶ τοῦ δευτέρου ἢ ἀνώμαλη θέρμη και ἔπαρση και σκληροκαρδιά, πού κατακαίουν τὴν ψυχὴ και καταφλογίζουν τὰ ὄργανα πρὸς συνουσία, ὠθώντας τα σὲ σωματικὴ ἔνωση και ἔρωτα και διαπράττοντας ἐσωτερικὰ τὴν αἰσχυρὴ πράξη μὲ τὴν φαντασία και μὲ συγκατάθεση στοὺς λογισμοὺς.

8 Ἡ ἐνέργεια στὸν κάθε ἀρχάριο διακρίνεται σὲ δύο εἶδη και ἐνεργεῖ μὲ δύο τρόπους στὴν καρδιά και χωριστὰ ὁ καθένας· ἢ μία προέχεται ἀπὸ τὴν χάρη, ἐνῶ ἢ ἄλλη ἀπὸ τὴν πλάνη· τὸ μαρτυρεῖ ὁ μέγας Μάρκος ὁ ἀσκητῆς, λέγοντας τὰ ἐξῆς· Ὑπάρχει ἐνέργεια πνευματικὴ και ὑπάρχει ἐνέργεια σατανικὴ, πού δὲν τὴν διακρίνει ὁ νήπιος. Και πάλι· Εἶναι τριπλὴ ἡ θέρμη τῆς ἐνέργειας πού ἀνάβει μέσα στοὺς ἀνθρώπους· ἢ μία προέχεται ἀπὸ τὴν χάρη, ἢ ἄλλη ἀπὸ τὴν πλάνη, δηλαδή τὴν ἁμαρτία, και ἢ ἄλλη ἀπὸ τὴν ὑπεραφθονία τοῦ αἵματος, πράγμα πού ὁ Θαλάσσιος ὁ Ἀφρικανὸς τὸ ὀνόμασε “κράση”, και

Ἄφρικανὸς ἔφησε Θαλάσσιος, καὶ δι' ἐγκρατείας ἐμμέτρου ὁμαλίζειν ταύτην καὶ εἰρηνεύειν.

9 Ἐνέργεια τῆς χάριτός ἐστι, δύναμις τοῦ πυρός τοῦ Πνεύματος ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνη καρδιακῶς κινουμένη, στηρίζουσα καὶ θερμαίνουσα τὴν ψυχὴν καὶ καθαίρουσα· καὶ τοὺς μὲν λογισμοὺς παύουσά τε ὡς πρὸς ὄραν, τὴν δὲ τοῦ σώματος κίνησιν νεκροῦσα πρὸς καιρόν. Καὶ ταῦτα τὰ σημεῖα αὐτῆς καὶ οἱ καρποὶ οἱ ἐμφαίνοντες τὴν ἀλήθειαν· τὰ δάκρυα, ὁ συντριμμὸς, ἡ ταπείνωσις, ἡ ἐγκράτεια, ἡ σιωπή, ἡ ὑπομονή, τὸ κρύπτεσθαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, δι' ὧν ἀδιστάκτως πληροφροοῦμεθα.

10 Ἐνέργεια πλάνης ἐστὶν ἡ τῆς ἀμαρτίας ἔκκαυσις, ἐν ἡδονῇ θερμαίνουσα τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς συνουσιασμόν ἐμμανῶς σωμάτων τὴν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ τοῦ σώματος κινήσει διεγείρουσα. Ἄπιοις δὲ ἐστὶν ὄλη καὶ ἀδιάθετος, κατὰ τὸν ἅγιον Διάδοχον· χαρὰν ἄλογον καὶ οἷησιν καὶ ταραχὴν καὶ εὐφροσύνην ἄπιοι, καὶ ὡς εἰκὸς εἰπεῖν, ἄτροφον ἔχουσα, ἐν ἡδονῇ χλιαρότητος πρὸς τὸ ἐπιθυμητικὸν μάλιστα ἐνεργοῦσα. Ποριζομένη ὕλην ἐκκαύσεως τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν ἀκόρεστον γαστέρα ἔχουσα συνεργόν. Ἐκεῖθεν γὰρ κοινωνεῖ καὶ ἀνάπτεται τὴν σύγκρασιν τῆς σαρκός, αἰτίαν λαμβάνουσα πρὸς τὸ ἐνεργεῖν καὶ καίειν τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἔλκει, ἵνα τῇ ἔξει ἡδυπαθῶν ὁ ἄνθρωπος τὴν χάριν κατὰ μικρὸν ἐκδιώξῃ ἐξ ἑαυτοῦ.

πρέπει νὰ τὴν φέρομε στὴν ὁμαλὴ κατάστασι καὶ νὰ τὴν εἰρηνεύομε μὲ τὴν μὲ μέτρο ἐγκράτεια.

9 Ἡ ἐνέργεια τῆς χάριτος εἶναι δύναμις τῆς φωτιᾶς τοῦ Πνεύματος ποὺ κινεῖται μέσα στὴν καρδιὰ μὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ποὺ στηρίζει καὶ θερμαίνει καὶ καθαρίζει τὴν ψυχὴν, σταματώντας τοὺς λογισμοὺς προσωρινὰ, καὶ νεκρώνοντας πρόσκαιρα τὴν κίνησι τοῦ σώματος. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ σημάδια αὐτῆς καὶ οἱ καρποὶ ποὺ φανερώνουν τὴν ἀλήθεια· τὰ δάκρυα, ἡ συντριβὴ, ἡ ταπείνωσις, ἡ ἐγκράτεια, ἡ σιωπὴ, ἡ ὑπομονή, τὸ νὰ κρύβεται κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅσα παρόμοια, μὲ τὰ ὁποῖα βεβαιωνόμαστε χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία.

10 Ἡ ἐνέργεια τῆς πλάνης εἶναι ἡ πύρωσις τῆς ἁμαρτίας, ποὺ καταθερμαίνει τὴν ψυχὴν μὲ τὴν ἡδονὴν καὶ διεγείρει μανιώδη ἐπιθυμία μέσα στὸ σῶμα πρὸς συνουσία μὲ ἄλλα σώματα. Εἶναι τελείως ἀκαθόριστη καὶ χωρὶς καμμιὰ τάξι, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιον Διάδοχον· Ἔχει χαρὰ ἄλογη καὶ οἷσις καὶ ταραχὴ καὶ εὐφροσύνη ἀκαθόριστη, καὶ, ὅπως εὐλόγη θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, ἀτροφικὴ, καὶ ἐνεργεῖ μὲ ἡδονὴν γλιαρῆ κυρίως στὸ ἐπιθυμητικόν. Λαμβάνει ὡς ὑλικὸ πυρώσεως τὶς ἡδονές, ἔχοντας συνεργόν τῆς τὴν ἀχόρταγη κοιλία. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν προμηθεύεται τὸ ὑλικὸ καὶ ἐξάπτει ὀλοκλήρη τὴν σάρκα, καὶ ἀπὸ αὐτὴν λαμβάνει τὴν αἰτία νὰ ἐνεργεῖ καὶ νὰ καίει τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν ἀποσπᾷ πρὸς τὸ μέρος τῆς, ὥστε μὲ τὴν συνήθειά του ὁ ἄνθρωπος στίς ἡδυπάθειες, νὰ διώξει σιγὰ σιγὰ τὴν χάρη ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΙΕ'

ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

1

ύο τρόποι εἰσὶν ἐνώσεως, μᾶλλον δὲ εἴσοδοι, ἐκατέρωθεν τῆς νοερᾶς προσευχῆς, τῆς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐν καρδίᾳ ἐνεργουμένης, δι' ᾧν ὁ νοῦς ἢ προλαμβάνει αὐτὴν ἐκεῖσε τῷ Κυρίῳ κολλώμενος κατὰ τὴν Γραφήν, ἢ κινουμένης τῆς ἐνεργείας κατὰ πρόοδον ἐν πυρὶ εὐφροσύνης ἔλκει τὸν νοῦν, ἢ δεσμεύει αὐτὸν πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπίκλησίν τε καὶ ἔνωσιν. Εἰ γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα ἰδίᾳ ἐκάστῳ ἐνεργεῖ ὡς θούλεται, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' ἔστιν ὅτε μία τῆς μιᾶς προηγεῖται ἐν τισιν, κατὰ τοὺς τρόπους οὗς προειρήκαμεν· καὶ ποτὲ μὲν ἢ ἐνέργεια γίνεται ἐν καρδίᾳ, τῶν παθῶν δηλονότι μειουμένων διὰ συνεχοῦς ἐπικλήσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας θέρημης ἀναφανείσης· ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον τὰ πάθη, φησὶν ἡ Γραφή· ποτὲ δὲ τὸ Πνεῦμα ἔλκει τὸν νοῦν πρὸς ἑαυτό, εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας ἄγχον αὐτὸν καὶ τῆς συνήθους περιφορᾶς ἀπειργον, καὶ τότε οὐκ ἔτι αἰχμάλωτος εἰς Ἀσσυρίους ἄγεται ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Σιών μετοικεσίαν ποιεῖται τὴν κρείττονα, ὥστε λέγειν καὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ Προφήτου· «σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ». Καὶ πάλιν· «ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών», καὶ τό, «ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραὴλ», ὁ πρακτικὸς καὶ θεωρητικὸς νοῦς δηλονότι, ὁ διὰ πρακτικῆς τὰ πάθη μετὰ Θεὸν νικῶν

1. Α' Κορ. 6, 17.

4. Ψαλμ. 64, 2.

2. Α' Κορ. 12, 11.

5. Ψαλμ. 125, 1.

3. Δευτ. 4, 24. Ἑβρ. 12, 29.

6. Ψαλμ. 52, 7.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΙΕ΄

ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

1

ύο τρόποι ενώσεως υπάρχουν, ἢ καλύτερα δύο εἴσοδοι, ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς νοερῆς προσευχῆς, πού ἐνεργεῖται μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος μέσα στὴν καρδιά, κατὰ τοὺς ὁποίους ἢ ὁ νοῦς, ὄντας προσκολλημένος στὸν Κύριον¹, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, προλαμβάνει αὐτὴν ἀπὸ τὴν καρδιά, ἢ κινούμενη ἢ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς προοδευτικὰ μέσα στὴ φωτιὰ τῆς εὐφροσύνης προσελκύει τὸν νοῦ καὶ τὸν δεσμεύει στὴν ἐπίκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ τὴν ἔνωση μαζί του. Γιατί, ἂν καὶ τὸ Πνεῦμα ἐνεργεῖ ξεχωριστὰ στὸν καθένα ὅπως αὐτὸ θέλει², ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ μερικὲς φορές ἢ μία ἐνέργεια προηγεῖται σὲ κάποιους ἀπὸ τὴν ἄλλη, σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους πού προαναφέραμε· καὶ ἄλλοτε ἢ ἐνέργεια ἐκδηλώνεται μέσα στὴν καρδιά, ὅταν δηλαδὴ μειώνονται τὰ πάθη μὲ τὴ συνεχὴ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ φανερὴ παρουσία τῆς θείας θέρμης· γιατί, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεός μας εἶναι φωτιὰ πού κατακαίει³ τὰ πάθη· ἄλλοτε πάλι τὸ Πνεῦμα προσελκύει τὸν νοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, καὶ τὸν περικλείει στὸ βάθος τῆς καρδιάς, ἐμποδίζοντάς τον ἀπὸ τὴ συνηθισμένη περιφορὰ του, καὶ τότε δὲν ὀδηγεῖται πλέον αἰχμάλωτος ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ στους Ἀσσυρίους, ἀλλὰ πραγματοποιεῖ τὴν ἐξοχώτερη ἐπιστροφή ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα στὴ Σιών, ὥστε νὰ λέγει καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τὸν προφήτη· «σοῦ πρέπει ὕμνος, Θεέ μου, στὴ Σιών, καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ θὰ σοῦ ἀποδοθεῖ ἡ εὐχὴ καὶ τὸ τᾶμα»⁴. Καὶ πάλι· «ὅταν ὁ Κύριος θὰ ἐπιστρέψει τοὺς αἰχμαλώτους στὴ Σιών»⁵, καὶ τότε, «θὰ νιώσει ἀγαλλίαση ὁ Ἰακώβ καὶ θὰ εὐφρανθεῖ ὁ Ἰσραήλ»⁶, ὁ πρακτικὸς δηλαδὴ καὶ θεωρητικὸς νοῦς, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση νικᾷ τὰ πάθη μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ θεωρία βλέπει αὐτόν, ὅσο δυνατὸ εἶναι σ' αὐτόν.

καὶ αὐτὸν διὰ θεωρίαν ὄρων, καθ' ὅσον αὐτῷ ἐφικτόν. Τότε γὰρ ὁ νοῦς ὡς εἰς τράπεζαν διαψιλεστάτην κληθείς, ἐν τρυφῇ θεία εὐφραϊνόμενος, ψάλλει· «ἤτοιμάσας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με» δαμώνων τε καὶ παθῶν.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἐνεργεῖν τὴν προσευχήν

2 Ἐν πρωΐα σπεῖρον, φησὶν ὁ Σολομών, τὸ σπέρμα σου, τὸ τῆς εὐχῆς δηλονότι, καὶ ἐν ἑσπέρα μὴ ἀφιέτω ἡ χεὶρ σου, ἵνα μὴ, διάστασιν καιροῦ τὸ τῆς εὐχῆς διηνεκῶς ἔχον, τὴν τῆς εἰσακουστῆς ὥραν λαχὸν ἀστοχήσῃ, ὅτι οὐ γινώσκεις, φησί, ποῖον στοιχήσει, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Καὶ ἀπὸ μὲν πρωΐας καθεζόμενος ἐν σπιθαμιαία καθέδρα, ἄγξον τὸν νοῦν ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐν καρδίᾳ καὶ κράτει αὐτὸν ἐν αὐτῇ· κύπτων δὲ ἐμπόνως, καὶ τὰ στέρνα, ὤμους τε καὶ τὸν τράχηλον σφοδρῶς περιαλγῶν, ἐπιμόνως κράζε νοερῶς ἢ ψυχικῶς τό, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με». Εἶτα, διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐπίπονον, ἴσως καὶ ἀηδῶς διὰ τὸ συνεχὲς ἔχων (ὅπερ οὐκ ἔστι διὰ τὸ ἐν βρῶμα τοῦ τριωνύμου συνεχῶς ἐσθιόμενον, «οἱ γὰρ ἐσθιόντές με», φησὶν, «ἔτι πεινάσουσι») μεταλλάττων τὸν νοῦν εἰς τὸ ἕτερον ἡμῖσι, λέγε· «Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με»· καὶ πολλαχῶς λέγων τὸ ἡμῖσι, συνεχῶς οὐκ ὀφείλεις ἐκ ῥαθυμίας μεταλλάττειν αὐτά, οὐ ῥιζοῦνται γὰρ τὰ φυτὰ συνεχῶς μεταφυτευόμενα. Κράτει δὲ καὶ τὸν ἀνασασμὸν τοῦ πνεύματος, ἵνα μὴ ἀδεῶς πνῆς ἢ γὰρ αὔρα τῶν πνευμάτων ἀπὸ καρδίας ἀναδιδομένη, σκοτίζει τὸν νοῦν καὶ ῥιπίζει τὴν διάνοιαν ἐκεῖθεν αὐτὸν ἀπείργων, καὶ ἢ αἰχμᾶλωτον τῇ λήθῃ παραδίδωσιν, ἢ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων μελετᾶν αὐτὸν παρασκευάζει, ἀναισθήτως εἰς ἃ μὴ δεῖ εὐρισκόμενον. Ἐὰν δὲ ἴδῃς τὰς ἀκαθαρσίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἢτοι λογισμῶν, ἀναδιδομένας ἢ μεταμορφουμένας ἐν τῷ νοῖ σου, μὴ θαμθηθῆς κἂν ἀγαθὰ νοήματα πραγμάτων ἀναφαίνωνταί σοι, μὴ προσχῆς αὐτοῖς, ἀλλὰ κρατῶν τὴν ἐκπνοήν, ὡς δυνατόν, καὶ τὸν νοῦν ἐν καρδίᾳ συγκλείων καὶ τὴν ἐπί-

7. Ψαλμ. 22, 5.

8. Ἐκκλ. 11, 6.

9. Σοφ. Σειρ. 24, 21.

Γιατί τότε ὁ νοῦς, σὰν νὰ ἔχει προσκληθεῖ σὲ τράπεζα πλουσιοπάροχη, εὐφραινόμενος ἀπὸ τὴ θεία ἀπόλαυση, ψάλλει· «ἔστρωσες μπροστά μου τραπέζι, ἀπέναντι σ' ἐκείνους πού μὲ θλίβουν»⁷, τοῦ δαίμονες δηλαδή καὶ τὰ πάθη.

Γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ἐνεργεῖται ἡ προσευχή

- 2 «Τὸ πρωὶ σπεῖρε», λέγει ὁ Σολομών, «τὸ σπέρμα σου», δηλαδή τὸ σπέρμα τῆς προσευχῆς, «καὶ τὴν ἑσπέρα νὰ μὴ σταματᾷ τὸ χέρι σου νὰ σπέρνει», γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, ἔχοντας διακοπὴ στὴ συνέχεια τοῦ καιροῦ τῆς προσευχῆς, νὰ ἀστοχήσεις νὰ ἐπιτύχεις τὴν ὥρα πού θὰ εἰσακουσθεῖς, «γιατὶ δὲν γνωρίζεις», λέγει, «ποιοῦ σπέρμα θὰ εὐδοκίμησει, αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο»⁸. Καὶ τὸ πρωὶ, ἀφοῦ καθίσεις σὲ σκαμνὶ μιᾶς πιθαμῆς, πάρε τὸν νοῦ ἀπὸ τὸ λογικὸ καὶ κλείσε τον μέσα στὴν καρδιά καὶ κράτα τὸν μέσα σ' αὐτή, καὶ σκύβοντας κοπιαστικὰ καὶ δημιουργώντας σφοδρὸ πόνου στὸ στῆθος, τοὺς ὤμους καὶ τὸν τράχηλό σου, κράζε ἐπίμονα νοερα ἢ ψυχικὰ τό, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με». Ἔπειτα, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι στενάχωρο καὶ ἐπίπονο, καὶ ἴσως καὶ ἐνοχλητικὸ ἐξαιτίας τῆς συνεχοῦς ἐπενάληψεως (πράγμα πού δὲν συμβαίνει ἐπειδὴ ἢ μία αὐτὴ τροφή τῶν τριῶν ὀνομάτων τρώγεται συνεχῶς, γιατί λέγει, «ἐκεῖνοι πού μὲ τρώγουν, θὰ πεινάσουν ἀκόμη περισσότερο»⁹), μεταφέροντας τὸν νοῦ στὸ ἄλλο μισό, λέγε· «Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με» καὶ λέγοντας πολλὰς φορὰς τὸ μισὸ αὐτό, δὲν πρέπει ἀπὸ ραθυμία νὰ ἀλλάζεις αὐτὰ συνέχεια· γιατί δὲν ριζώνουν τὰ φυτὰ μεταφυτευόμενα συνέχεια. Κράτα καὶ τὴν ἀνάσα τῆς ἀναπνοῆς σου, γιὰ νὰ μὴ ἀναπνέεις εὐκολα· γιατί ἢ αὐρα τῶν ἀναπνοῶν πού ἀναδίδεται ἀπὸ τὴν καρδιά σκοτίζει τὸν νοῦ καὶ ἀνεμίζει τὴ διάνοια ἀπομακρύνοντας αὐτὸν ἀπὸ τὴν καρδιά, καὶ ἢ τὸν παραδίδει αἰχμάλωτο στὴ λησμοσύνη, ἢ τὸν κάνει νὰ μελετᾷ ἄλλα ἀντὶ ἄλλων, βρισκόμενος ἀσυναίσθητα σὲ ἐκεῖνα πού δὲν πρέπει. Ἄν δεῖς τὶς ἀκαθαρσίες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, δηλαδή τῶν λογισμῶν, νὰ ἀναβλύζουν μέσα ἀπὸ τὸ νοῦ σου ἢ νὰ μεταμορφώνονται, νὰ μὴ ἐκπλαγεῖς· κι ἂν σοῦ παρουσιάζονται ἀγαθὰ νοήματα πραγμάτων, μὴ τὰ προσέξεις αὐτά, ἀλλὰ κρατώντας τὴν ἐκπνοή σου, ὅσο μπορεῖς, καὶ τὸν νοῦν κλείνοντας τον μέσα στὴν καρδιά καὶ ἐπικαλούμενος συνέχεια καὶ ἐπόπινα τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τὰ κατακαίεις γρήγορα αὐτὰ καὶ τὰ

κλησιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως ἐνεργῶν, ταχέως κατακαίεις καὶ συστέλλεις αὐτά, μαστίζων αὐτούς ἀοράτως διὰ τοῦ Θείου ὀνόματος. Φησὶ γὰρ ὁ τῆς Κλίμακος Ἰησοῦ ὀνόματι μάστιζε πολεμίους. Οὐδὲν γὰρ ἰσχυρότερον ὄπλον ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

Περὶ τῆς ἀναπνοῆς

3 Ὅτι δὲ ὀφείλεις κρατεῖν τὴν ἐκπνοήν, μάρτυς Ἡσαΐας ὁ ἀναχωρητής, περὶ τούτου λέγων, καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ μὲν, Κράτει νοῦν ἀκράτητον ὠθούμενον, δηλονότι, καὶ διασκεδαζόμενον ὑπὸ τῆς ἐναντίας δυνάμεως τῆς δι' ἀμέλειαν πάλιν μετὰ τὸ Βάπτισμα ἐπαναστραφείσης μετὰ καὶ ἄλλων πονηροτέρων πνευμάτων ἐν τῇ ῥαθύμῳ ψυχῇ, ὡς φησιν ὁ Κύριος, καὶ τὰ ἔσχατα ποιησάσης τῶν προτέρων χείρονα. Ὁ δέ, ὅτι ὀφείλει ὁ μοναχὸς ἔχειν τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην ἀντὶ ἀναπνοῆς. Ἄλλος δέ, τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην προλαμβάνουσαν αὐτοῦ τὴν ἐκπνοήν. Καὶ ὁ Νέος Θεολόγος Ἄγξον καὶ τὴν τῆς ῥινόσ ὀλκήν, ἵνα μὴ ἀδεῶς πνῆς. Καὶ ὁ τῆς Κλίμακος Ἰησοῦ μνήμη ἐνωθήτω τῇ πνοῇ σου, καὶ τότε γνώσῃ ἡσυχίας ὠφέλειαν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος οὐκ αὐτός, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ ἔζη, ἐνεργῶν καὶ τὴν θεϊαν ζωὴν ἐμπνεόμενος. Καὶ ὁ Κύριος «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ», φησὶ, τὸ παράδειγμα λαβὼν ἐκ τῆς πνεύσεως τοῦ αἰσθητοῦ ἀνέμου, ἐπειδὴ, καθαροὶ γεγονότες, τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν ἔμφυτον λόγον ὡς σπόρον, κατὰ τὸν Ἀδελφόθεον Ἰάκωβον, ἐδεξάμεθα, φυτευθέντα καὶ οἰοῦναι συμπαγέοντα ἐν μετοχῇ ἀμεθέκτῳ καὶ ἀμιγῶς θεουργοῦντα ἡμᾶς ἀμειώτως τὸν ὑπερπλήρη δι' ἀγαθότητα τῶν ἐντολῶν δέ, ὡς φυλακτικῶν τῆς χάριτος, ἀμελήσαντες, πεπτώκαμεν πάλιν εἰς τὰ πάθη δι' ἀμέλειαν. Καὶ ἀντὶ ἀναπνοῆς Πνεύματος ἁγίου, πνευμάτων πονηρῶν πνεύσεις ἐπληρώθημεν καὶ δῆλον ἡ χάσμη καὶ ὁ ταινομοὸς ἐκ τούτων γίνεται, ὡς λέγουσιν οἱ Πατέρες. Ὁ γὰρ κτησάμενος τὸ Πνεῦμα καὶ ὑπ' αὐτοῦ καθαρθεὶς, ἐξ αὐτοῦ θερμαίνεται καὶ ἐμπνέεται τὴν θεϊαν

10. Ματθ. 12, 45.

13. Β' Κορ. 1, 22.

11. Γαλ. 2, 20.

14. Ἰακ. 1, 21.

12. Ἰω. 3, 8.

περιορίζεις, μαστίζοντας τούς λογισμούς αὐτοὺς ἀόρατα μὲ τὸ θεῖο ὄνομα. Γιατὶ λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος· Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ μᾶστιζε τούς ἐχθρούς. Γιατὶ κανένα ὄπλο δὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερο στὸν οὐρανὸ καὶ στῆγῃ.

Περὶ τῆς ἀναπνοῆς

3 Τὸ ὅτι πρέπει νὰ κρατᾶς τὴν ἐκπνοή σου, μάρτυρας εἶναι ὁ Ἡσαΐας ὁ ἀναχωρητῆς, πού ὁμιλεῖ γι' αὐτό, καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ ἕνας λέγει, Κράτα τὸν νοῦ σου πού εἶναι ἀκράτητος· πού ὠθεῖται δηλαδή καὶ διασκορπίζεται ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου, ἢ ὁποῖα ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειάς μας ἐπέστρεψε πάλι μετὰ τὸ Βάπτισμα μαζί καὶ μὲ ἄλλα πονηρότερα πνεύματα μέσα στὴ ράθυμη ψυχῇ, ὅπως λέγει ὁ Κύριος, καὶ τὰ τελευταῖα αὐτὰ πού τῆς προξένησε εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα¹⁰. Ἄλλος λέγει, ὅτι Πρέπει ὁ μοναχὸς νὰ ἔχει τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἀντὶ ἀναπνοῆς. Ἄλλος πάλι λέγει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ προηγεῖται τῆς ἐκπνοῆς. Καὶ ὁ Νέος Θεολόγος· Περιορίσε τὴ διάμετρο τῆς ἀναπνευστικῆς ὁδοῦ σου, γιὰ νὰ μὴ ἀναπνέεις ἀνεμπόδιστα. Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος· Ἡ μνήμη τοῦ Ἰησοῦ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὴν ἀναπνοή σου, καὶ τότε θὰ γνωρίσεις τὴν ὠφέλεια τῆς ἡσυχίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι Δὲν ζοῦσε αὐτός, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ζοῦσε μέσα σ' αὐτόν¹¹, ἐνεργώντας καὶ ἐμπνεέοντάς του τὴ θεία ζωή. Καὶ ὁ Κύριος λέγει, «τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνέει»¹², λαμβάνοντας τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὴν πνοή τοῦ αἰσθητοῦ ἀνέμου. Γιατὶ, ἀφοῦ γίναμε καθαροὶ καὶ ἐλάβαμε τὸν ἄρραβῶνα τοῦ Πνεύματος μὲ τὸ Βάπτισμα¹³ καὶ «τὸν ἔμφυτο λόγο»¹⁴ σὰν σπόρο, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰάκωβο τὸν Ἀδελφόθεο, πού φυτεύθηκε μέσα μας καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐνώθηκε μαζί μας σὲ μιὰ μετοχή ἀμέθεκτη, καὶ μᾶς θεώνει ἀπὸ ἀγαθότητα, παραμένοντας ἀνόθευτος καὶ διατηρώντας ἀμείωτη τὴν ὑπερπλήρη θεότητά του, ἐπειδὴ ἀμελήσαμε τὶς ἐντολές, πού εἶναι σὰν φυλακτικὰ μέσα τῆς χάριτος, ἔχομε πέσει πάλι στὰ πάθη ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειάς μας. Καὶ ἀντὶ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γεμίσαμε ἀπὸ τὶς πνοὲς τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ χαμουρητὸ καὶ τὸ τάνυσμα γι' αὐτὸ τὸ λόγο γίνεται, ὅπως λένε οἱ Πατέρες. Γιατὶ, ἐκεῖνος πού ἀπέκτησε τὸ Πνεῦμα καὶ καθαρίσθηκε ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ αὐτὸ θερμαίνεται καὶ ἐμπνέεται τὴ θεία ζωή καὶ ὁμιλεῖ καὶ

ζωὴν καὶ λαλεῖ καὶ νοεῖ καὶ κινεῖται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ὅτι «οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς μου τὸ λαλοῦν», φησὶν, «ἐν ὑμῖν». Ὅμοίως πάλιν ὁ τὸ ἐναντίον ἔχων καὶ ὑπ' αὐτοῦ κυριευθεὶς, τάναντία πράττει καὶ λέγει.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν

- 4 Ἀποκαμών, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἀναστάς προσεύξεται καὶ πάλιν καθεσθείς, τῆς προτέρας ἐργασίας ἀνδρείως ἔξεται. Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ νοὸς εἴρηκεν, ὅτε φθάσει τὴν τῆς καρδίας τήρησιν, τάδε ὀφείλειν ποιεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀπεικὸς καὶ περὶ τῆς ψαλμωδίας εἰπεῖν αὐτό. Λέγεται γὰρ ὅτι ἠρωτήθη περὶ τῆς ψαλμωδίας ὁ Μέγας Βαρσανούφιος, τὸ πῶς δεῖ ψάλλειν, καὶ ἀπεκρίθη ὁ γέρον· Αἱ ὥραι καὶ αἱ ᾠδαὶ ἐκκλησιαστικαὶ εἰσι παραδόσεις καὶ καλῶς διὰ τὴν συμφωνίαν ἐδόθησαν· οἱ δὲ σκητιῶται οὔτε ὥρας ψάλλουσιν οὔτε ᾠδὰς ἔχουσιν· ἀλλ' ἐργόχειρον καὶ κατὰ μόνας μελέτην καὶ κατ' ὀλίγον εὐχήν. Στήκων δὲ εἰς εὐχήν, ὀφείλεις λέγειν τὸ Τρισάγιον καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν, παρακαλεῖν δὲ καὶ τὸν Θεόν, τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ῥυσθῆναι, καὶ μὴ βραδύνειν εἰς αὐτήν· ὅλην γὰρ τὴν ἡμέραν ὁ νοῦς σου εἰς τὴν εὐχήν ἐστίν. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ γέρον, ὅτι ἢ κατὰ μόνας μελέτη, αὕτη ἐστίν, ἢ καρδιακὴ εὐχή· ἢ δὲ κατ' ὀλίγον εὐχή, ἢ στάσις τῆς ψαλμωδίας. Λέγει δὲ σαφῶς καὶ ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος Ἔργον ἡσυχίας, ἀμερμινία ἐν πᾶσι προσευχῇ ἄοκνος (αὕτη ἐστίν ἢ στάσις), καὶ τρίτον ἐργασία καρδίας ἄσυλος. Αὕτη ἐστίν ἢ καθέδρα τῆς προσευχῆς, εἴτ' οὐκ ἡσυχίας.

Περὶ διαφορᾶς τῶν ψαλλόντων

- 5 Τίς ἢ διαφορά, ὅτι οἱ μὲν πολλὰ ψάλλειν διδάσκουσιν, οἱ δὲ ὀλίγον, ἕτεροι δὲ οὐδ' ὅλως, ἀλλὰ μόνην τὴν εὐχήν καὶ κόπον, ἐργόχειρον τυχόν ἢ μετανοίας ἢ ἄλλην τινὰ ἐργασίαν ἐπίπινον; Ἔστι δὲ ἢ λύσις τῶν τοιούτων αὕτη· Ὅσοι ἀπὸ πρακτικῆς διὰ πολλῶν κόπων καὶ χρό-

σκέπτεται καὶ κινεῖται, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου· «δὲν εἶστε ἐσεῖς ἐκεῖνοι ποὺ μιλάτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα μου, ποὺ μιλάει μέσα σας»¹⁵. Ὁμοια πάλι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ ἀντίθετο πνεῦμα καὶ κυριεύθηκε ἀπὸ αὐτό, πράττει καὶ λέγει τὰ ἀντίθετα.

Γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ψάλλομε

- 4 Ὄταν ἀποκάμεις, λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, σήκω καὶ προσευχήσου· καὶ πάλι ἀφοῦ καθίσεις συνέχισε μὲ ἀνδρεία τὴν προηγούμενη ἐργασία σου. Ἄν καὶ βέβαια αὐτὸ τὸ ἔχει πεῖ γιὰ τὸ νοῦ, ὅτι δηλαδή πρέπει νὰ τὰ κάνει αὐτὰ ὅταν φθάσει στὴ φύλαξη τῆς καρδιάς, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἀκατάλληλο νὰ τὸ ποῦμε αὐτὸ καὶ γιὰ τὴν ψαλμωδία. Λέγεται ὅτι ρωτήθηκε γιὰ τὴν ψαλμωδία ὁ μέγας Βαρσανοῦφιος, γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ψάλλομε, καὶ ἀπεκρίθηκε ὁ γέροντας· Οἱ ὦρες καὶ οἱ ὠδὲς εἶναι ἐκκλησιαστικὲς παραδόσεις καὶ σωστὰ ὀρίσθηκαν χάριν τῆς ὁμοιομορφίας· ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ διαμένουν στίς σκῆπτες οὔτε ὦρες ψάλλουν οὔτε ὠδὲς ἔχουν, ἀλλὰ μόνο ἐρχόχειρο, κατ' ἰδίαν μελέτη, καὶ λίγη προσευχή. Ὄταν σταθεῖς νὰ προσευχηθεῖς πρέπει νὰ λέγεις τὸ Τρισάγιο καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν, καὶ νὰ παρακαλεῖς τὸν Θεό, νὰ σὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, καὶ νὰ μὴ ἀργοπορεῖς σ' αὐτήν· γιατί ὅλη τὴν ἡμέρα ὁ νοῦς σου εἶναι στὴν προσευχή. Καὶ αὐτὸ τὸ δήλωσε ὁ γέροντας λέγοντας, ὅτι ἢ κατ' ἰδίαν μελέτη εἶναι αὕτη, ἢ καρδιακὴ προσευχή· ἐνῶ ἢ λίγη προσευχή, τὸ νὰ σηκωθεῖ γιὰ ψαλμωδία. Τὸ λέγει καθαρὰ καὶ ὁ μέγας Ἰωάννης τῆς Κλίμακος· Ἔργο τῆς ἡσυχίας εἶναι· ἀμεριμνία γιὰ ὅλα· προσευχὴ ἀκούραστη (αὕτη εἶναι ἢ στάση γιὰ ψαλμωδία), καὶ τρίτον, ἐργασία τῆς καρδιάς χωρὶς διακοπή. Αὕτη εἶναι ἢ καθέδρα τῆς προσευχῆς, δηλαδή τῆς ἡσυχίας.

Περὶ διαφορᾶς τῶν ψαλλόντων

- 5 Ποῦ ὀφείλεται ἡ διαφορὰ, ὅτι ἄλλοι διδάσκουν νὰ ψάλλει κανεὶς πολλὰ, ἄλλοι λίγα, καὶ ἄλλοι καθόλου, ἀλλὰ μόνο τὴν προσευχή, τὸν σωματικὸ κόπο, τὸ ἐργόχειρο ποὺ τυχὸν ἔχει ἀναλάβει ἢ τις μετάνοιες ἢ κάποια ἄλλη ἐπίπονη ἐργασία; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὰ εἶναι ἢ ἐξῆς· Ὅσοι βρῆκαν τὴ χάρη μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση μετὰ ἀπὸ πολλοὺς

νων εὖρον τὴν χάριν, τοῦτο ὡς μαθόντες, οὕτως ἑτέροις διδάσκουσιν. Ἄπειθοῦσι δὲ μὴ παραδεχόμενοι τοῖς ἐπιστημονικῶς, ἐλέει Θεοῦ, ἐν συντόμῳ διὰ θερμῆς πίστεως, ὡς φησιν ὁ ἅγιος Ἰσαὰκ εἰς αὐτὸ φθάσαι· διὸ καὶ μέμφονται τοὺς τοιούτους, ὑπὸ ἀγνωσίας καὶ οἰήσεως κλεπτόμενοι. Καὶ ἑτέροις διαβεβαιοῦνται, ὅτι, εἴ ἐστιν ἄλλως, πλάνη ἐστὶ καὶ οὐ χάριτος ἐνέργεια· καὶ οὐκ οἶδασιν, ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, κατὰ τὴν Γραφήν, ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα· καὶ τὸ «ἀρχὴ σοφίας, κτῆσαι σοφίαν», τὴν χάριν φησὶν ἢ παροιμία. Ἐπισκώπτει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος τοὺς τότε μαθητὰς ἀγνοοῦντας τὴν χάριν, λέγων· «οὐκ οἶδατε ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ἡμῖν; εἰ μήτι ἄρα ἀδοκμοὶ ἐστε»· τούτέστι διὰ τὴν ἀμέλειαν ὑμῶν ἀπρόκοποι. Ὅθεν καὶ τὰ ἐξαίσια ἐν τισὶ τῆς προσευχῆς ιδιώματα ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνεργούμενα ἰδιοτρόπως, ἐξ ἀπιστίας καὶ ὑψηλοφροσύνης οὐ παραδέχονται.

Ἀντίρρησις αὐτοῦ

6 Ἐρώτησις· Εἰπέ μοι, ὦ οὔτος, εἴαν νηστεύῃ τις, ἐγκρατεύηται, ἀγρουπνῆ, ἴσταται, μετανοίας ποιῆ, πενθῆ, ἀκτημονῆ, οὐκ ἔστι αὕτη προᾶξις; Πῶς οὖν λέγεις χωρὶς πρακτικῆς, τὴν ψαλμωδίαν προβαλλόμενος μόνον, προσευχὴν κρατῆσαι ἀδύνατον; οὐχὶ ταῦτα πράξεις εἰσίν;

Λύσις· Ἐάν τις τῷ στόματι προσεύχεται καὶ ὁ νοῦς ῥέμβεται, τί ὠφέλησεν; εἰς οἰκοδομῶν καὶ εἰς καταλύων, οὐδέν, ἀλλ' ἢ κόπους· ἀλλ' ὡσπερ τῷ σώματι ἐργάζεται, οὕτως ὀφείλει καὶ τῷ νοῖ, ἵνα μὴ εὐρεθῆ τῷ μὲν σώματι δίκαιος, τῇ δὲ καρδίᾳ πάσης ἀκηδίας καὶ ἀκαθαρσίας πεπληρωμένος. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος διαβεβαιοῖ, λέγων· «ἐὰν προσεύχωμαι γλώσση», τούτέστι στόματι, «τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται», ἤτοι ἡ φωνή μου· «ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι· προσεύχομαι τῷ στόματι, προσεύξομαι καὶ τῷ νοῖ»· καί, «θέλω εἰπεῖν πέντε λόγους», καὶ τὰ ἐξῆς. Μάρτυς δέ, ὅτι περὶ τούτου λέγει, ὁ τῆς Κλίμακος φησὶν ἐν τῷ περὶ προσευχῆς Λόγῳ· Ὁ μὲν μέγας τῆς μεγάλης καὶ τελείας

16. Σοφ. Σειρ. 11, 21.

19. Σοφ. Σειρ. 34, 23.

17. Παροιμ. 1, 7.

20. Α' Κορ. 14, 15.

18. Β' Κορ. 13, 5.

21. Α' Κορ. 14, 19.

κόπους και χρόνια, ἐπειδὴ ἔμαθαν αὐτό, αὐτὸ και διδάσκουν και σὲ ἄλλους. Ἔχουν ἀντίρρηση και δὲν παραδέχονται ἐκείνους πού, μετὰ ἀπὸ πολλὴ γνώση, μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, σὲ σύντομο διάστημα μὲ τὴ θερμὴ πίστη τους, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Ἰσαὰκ, ἔφθασαν σ' αὐτό· γι' αὐτὸ και μέμφονται ὅλους αὐτούς, παρασυρμένοι χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν ἀπὸ ἀγνοια και οἴηση. Και διαβεβαιώνουν και ἄλλους, ὅτι, ἂν αὐτὸ γίνεται ἀλλιῶς, αὐτὸ εἶναι πλάνη και ὄχι ἐνέργεια τῆς χάριτος· και δὲν γνωρίζουν, ὅτι εἶναι πολὺ εὐκόλο στὸν Κύριο, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, νὰ κάνει πλούσιο τὸν φτωχὸ μέσα σὲ μιὰ στιγμή¹⁶, και τὸ «ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι, τὸ ν' ἀποκτήσει κανεὶς σοφία»¹⁷, ἐννοώντας μ' αὐτὸ ἢ παροιμία τὴ χάρη. Μέμφεται και ὁ Ἀπόστολος τοὺς τότε μαθητὲς πού ἀγνοοῦσαν τὴ χάρη, λέγοντας· «δὲν γνωρίζετε, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς κατοικεῖ μέσα μας; Ἐκτὸς βέβαια ἂν εἴστε ἀδόκιμοι»¹⁸. δηλαδή χωρὶς πνευματικὴ προκοπὴ ἕξαιτίας τῆς ἀμέλειάς σας. Γι' αὐτὸ και δὲν παραδέχονται τὰ ἕξαισια γνωρίσματα τῆς προσευχῆς πού ἐνεργοῦνται σὲ κάποιους ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μὲ ξεχωριστὸ τρόπο, ἕξαιτίας τῆς ἀπιστίας και τῆς ὑψηλοφροσύνης τους.

Ἀντίρρηση γι' αὐτὸ

6 Ἐρώτηση: Πές μου, ἀνθρωπέ μου, ἂν νηστεύει κάποιος, ἐγκρατεύεται, ἀγρυπνεῖ, στέκεται ὄρθιος, κάνει μετάνοιες, πενθεῖ, ζεῖ χωρὶς περιουσία ὑλική, δὲν εἶναι ὅλα αὐτὰ πράξη; Πῶς λοιπὸν λέγεις, προβάλλοντας μόνο τὴν ψαλμωδία, ὅτι χωρὶς πρακτικὴ ἀσκηση εἶναι ἀδύνατο νὰ κρατήσῃ κανεὶς τὴν προσευχή; Δὲν εἶναι αὐτὰ πράξεις;

Λύση: Ἄν κάποιος προσεύχεται μὲ τὸ στόμα και ὁ νοῦς του ἀεροβατεῖ, ποιὰ ἢ ὠφέλειά του; Ὅταν ὁ ἕνας οἰκοδομεῖ και ὁ ἄλλος γκρεμίζει, κανένα ὄφελος, παρὰ μόνο κόποι¹⁹. ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐργάζεται μὲ τὸ σῶμα, ἔτσι πρέπει και μὲ τὸ νοῦ, ὥστε νὰ μὴ βρεθεῖ ὡς πρὸς τὸ σῶμα δίκαιος, ἐνῶ ἢ καρδιά του νὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀκηδία και ἀκαθαρσία. Αὐτὸ τὸ διαβεβαιώνει και ὁ Ἀπόστολος, λέγοντας· «ἐὰν προσεύχομαι μὲ τὴ γλῶσσα», δηλαδή μὲ τὸ στόμα, «προσεύχεται τὸ πνεῦμα μου», δηλαδή ἢ φωνή μου, «ἐνῶ ὁ νοῦς μου μένει ἀκαρπος· προσεύχομαι μὲ τὸ στόμα, θὰ προσευχηθῶ ὅμως και μὲ τὸ νοῦ»²⁰. και, «θέλω νὰ πῶ πέντε λόγια»²¹, και τὰ ἕξῃς. Και μάρτυρας, ὅτι γι' αὐτὸ τὸ λέγει, εἶναι ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ὁ ὁποῖος λέγει στὸ Λόγο του

προσευχῆς ἐργάτης τάδε φησί· «θέλω εἰπεῖν πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου», καὶ τὰ ἐξῆς· εἰσὶ δὲ ἐργασίαι πολλαί, ἀλλὰ μερικαὶ εἰσι· μεγάλη δὲ καὶ περιεκτικῆ, ὡς ἀρετῶν πηγὴ, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος, ἡ καρδιακὴ προσευχή ἐστι, δι' ἧς πᾶν ἀγαθὸν εὐρίσκεται. Οὐκ ἔστι, φησὶν ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἐννοίας θανάτου φοβερώτερον, οὐδὲ μνήμης Θεοῦ μεγαλοπρεπέστερον, τὸ ὑπερέχον τοῦ ἔργου παραδηλῶν· τινὲς δὲ οὐδὲ εἴ ἐστι χάρις ἐν τῷ νῦν καιρῷ θέλουσιν ἀκοῦσαι, ἐκ πολλῆς ἀναισθησίας καὶ ἀγνωσίας ἐσκοτισμένοι ὄντες καὶ ὀλιγόπιστοι.

7 Οἱ δὲ ὀλίγον ψάλλοντες, καλῶς οἶμαι ποιοῦσι· τὴν συμμετρίαν τετιμηκότες, «πᾶν γὰρ μέτρον ἄριστον», κατὰ τοὺς σοφοὺς, ἵνα μὴ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς ὅλην ἐν τῷ πρακτικῷ κενοῦντες, ὁ νοῦς ὀλίγωρος ἐν τῇ προσευχῇ εὐρισκόμενος, ἀτονῆ πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ μερικῶς ψάλλοντες, τὸ πλεῖστον ἐν τῇ προσευχῇ ἐκτείνονται· ἴσως δὲ ἔστιν ὅτε τῇ νοεραῖ καὶ συνεχεῖ βοῇ καὶ τῇ ἐμμόνῳ πῆξει ὁ νοῦς ἀθυμῶν, μικρᾶς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνει ἐν τῷ ἀπολύσαι αὐτὸν εἰς τὸ πλάτος τῆς ψαλμωδίας, ἀπὸ τοῦ ἀπεστενωμένου τῆς ἡσυχίας. Αὕτη ἡ τάξις ἀρίστη καὶ διδαχὴ σοφωτάτων ἀνδρῶν.

8 Οἱ δὲ μηδὲ ὀλίγως ψάλλοντες, καλῶς ποιοῦσιν, ἐὰν εἰσὶν ἐν προκοπῇ. Οὗτοι γὰρ οὐ χρήζουσι λέγειν ψαλμούς, ἀλλὰ σιωπὴν καὶ ἀδιάλειπτον προσευχὴν καὶ θεωρίαν, ἐὰν ἔφθασαν εἰς φωτισμόν. Μετὰ τοῦ Θεοῦ γὰρ ἠνωμένοι εἰσὶ καὶ οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀποσπάσαι τὸν νοῦν αὐτῶν ἀπ' αὐτοῦ καὶ βαλεῖν αὐτὸν εἰς σύγχυσιν· πτώμα μὲν, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ὑπηκόφ, τὸ οἰκεῖον θέλημα, ἡσυχίῳ δέ, προσευχῆς διάστασις. Μοιχεύει γὰρ τῶν τοιούτων ὁ νοῦς ὅταν ἀποστῆ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης, ὡς ἀπὸ νυμφίου, καὶ ἐν ἐλαχίστοις πράγμασιν ἐρωτικῶς ἔχεται. Τὸ διδάξαι δὲ καὶ ἑτέροις τὴν αὐτὴν τάξιν, οὐκ ἐν πᾶσιν ἐνδέχεται· τοῖς μὲν ἰδιώταις, ὑπηκόοις οὖσι καὶ ἀγραμμάτοις, ναί· διότι ἡ ὑπακοὴ ἐκ πάσης ἀρετῆς μετέχει διὰ τῆς ταπεινώσεως· ἀνυποτάκτοις δὲ οὐ δίδοται, ἵνα μὴ πλανηθῶσιν εὐχερῶς, κἂν ἰδιῶται, κἂν γνωσι-

Περὶ προσευχῆς· Ὁ μέγας ἐργάτης τῆς μεγάλης καὶ τέλειας προσευχῆς λέγει, «θέλω νὰ πῶ πέντε λόγια μὲ τὸ νοῦ μου», καὶ τὰ στή συνέχεια. Ὑπάρχουν πολλές ἐργασίες πνευματικές, ἀλλ' εἶναι ἐπὶ μέρους· μεγάλη καὶ περιεκτική, σὰν πηγὴ τῶν ἀρετῶν, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, εἶναι ἡ καρδιακὴ προσευχή, μὲ τὴν ὁποία βρῖσκεται κάθε ἀγαθό. Δὲν ὑπάρχει, λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος, φοβερώτερο ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ θανάτου, οὔτε μεγαλοπρεπέστερο ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ὑποδηλώνοντας μ' αὐτὸ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἔργου. Ὁρισμένοι ὅμως οὔτε ν' ἀκούσουν θέλουν ἂν ὑπάρχει χάρις στὸν σημερινὸ καιρὸ, ὄντας σκοτισμένοι ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀναισθησία καὶ ἄγνοια καὶ ὀλιγόπιστοι.

7 Ἐκεῖνοι ποὺ ψάλλουν λίγο, νομίζω ὅτι ἐνεργοῦν πολὺ σωστά, γιατί τηροῦν τὴ συμμετρία, σύμφωνα μὲ τοὺς σοφοὺς ποὺ λένε, “πᾶν μέτρον ἄριστον”, γιὰ νὰ δαπανοῦν ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς τους στὴν πρακτικὴ ἀσκήση, καὶ ἔτσι βρῖσκεται ὁ νοῦς τους ἀδιάφορος γιὰ τὴν προσευχὴ καὶ δείχνει ἀτονία πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ ψάλλουν λίγο, καὶ τὸ περισσότερο καταγίνονται μὲ τὴν προσευχὴ. Μερικὲς φορὲς ἴσως, ὅταν ὁ νοῦς κυριεύεται ἀπὸ ἀτονία ἐξαιτίας τῆς νοερῆς καὶ συνεχοῦς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐπίμονης συγκεντρώσεώς του σ' αὐτό, ἀπολαμβάνει μικρὴ ἀνάπαυση ἀφημένος ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν στενὸ χῶρο τῆς ἡσυχίας μέσα στὸ πλάτος τῆς ψαλμωδίας. Αὐτὴ ἡ τάξη εἶναι ἄριστη καὶ διδάσκεται ἀπὸ σοφώτατους ἄνδρες..

8 Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ δὲν ψάλλουν καθόλου, καλὰ κάνουν, ἂν ἔχουν προκοπή. Γιατί αὐτοὶ δὲν χρειάζεται νὰ λένε ψαλμούς, ἀλλὰ σιωπὴ καὶ ἀδιάλειπτη προσευχὴ καὶ θεωρία, ἂν ἔφθασαν σὲ φωτισμό. Καθόσον εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὸν Θεὸ καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἀποσπᾶσουν τὸν νοῦ τους ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ δημιουργήσουν σύγχυση. Πτώση τοῦ ὑποτακτικοῦ, λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, εἶναι τὸ θέλημά του, ἐνῶ τοῦ ἡσυχαστῆ ἡ διακοπὴ τῆς προσευχῆς. Γιατί μοιχεύει ὁ νοῦς αὐτῶν ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, σὰν ἀπὸ τὸν νυμφίον της, καὶ ἐρωτεύεται πράγματα τελείως ἀσήμαντα. Τὸ νὰ διδάξει ὅμως κανεὶς αὐτὴ τὴν τάξη καὶ σὲ ἄλλους, δὲν εἶναι κάτι ποὺ ταιριάζει σὲ ὅλους· στοὺς ἀπλοῖκούς ὅμως, ποὺ εἶναι ὑποτακτικοὶ καὶ ἀγράφματοι, ναί· γιατί ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ κάθε ἀρετὴ μετέχει ἐξαιτίας τῆς ταπεινώσεως, στοὺς ἀνυπότακτους ὅμως δὲν πρέπει νὰ δίνεται, γιὰ νὰ μὴ πλανηθοῦν εὐκόλα, εἴτε ἀπλοῖκοί εἶναι αὐτοί, εἴτε γνωσι-

κοὶ ὧσι, διότι ὁ αὐτόστοιχος οὐ δύναται ἐκφυγεῖν τὴν οἴησιν, δι' ἧς ἡ πλάνη ἐπακολουθεῖν πέφυκεν, ὡς φησιν ὁ ἅγιος Ἰσαάκ. Τινὲς δὲ μὴ ἐννοοῦντες τὴν μέλλουσαν βλάβην, πρὸς τὸ συνηθίσαι, φασὶ καὶ ἀγαπῆσαι τὸν νοῦν τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, τοῖς τυχοῦσι ταύτην μόνην ἐνεργεῖν διδάσκουσιν, ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται καὶ μάλιστα ἰδιορρυθμοῖς οὔσι. Ἔτι γὰρ τοῦ νοῦς αὐτῶν ἀκαθάρτου ὄντος δι' ἀμέλειαν καὶ ὑψηλοφροσύνην, διὰ δακρῦων μὴ προκαθαθέντος, εἰδωλα μᾶλλον αἰσχροῦ λογισμῶν καὶ οὐ προσευχὴν ἐνοπτρίζονται, τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ πνευμάτων ἀκαθάρτων ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ὀνόματος ταραχθέντων καὶ ἀνελεῖν βρυχόντων τὸν μαστίζοντα. Ἐὰν γὰρ ἀκούσῃ ἢ διδαχθῇ ὁ ἰδιόρρυθμος περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ βούλεται κρατῆσαι αὐτήν, ἐν ἑκ τῶν δύο μέλλει παθεῖν· εἰ μὲν διάζεται, πλανᾶται καὶ ἀνίατος μένει, εἰ δ' ἀμελεῖ, ἀπρόκοπος ἐν ὅλῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ καθίσταται.

- 9 Ἐρῶ δὲ καὶ γὰρ, ὡς ἀπὸ πείρας μικρὸν ἐγνωκῶς· ὅτε καθίσῃς ἐν ἡμέρᾳ ἢ ἐν νυκτὶ ἡσυχάζων, συχνῶς δεόμενος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς λογισμῶν ἐν ταπεινώσει, καὶ ἀτονήσει μὲν ὁ νοῦς κράζων, ἀλγήσει δὲ τὸ σῶμα καὶ ἡ καρδιά τῇ σφοδρᾷ πῆξει τῆς συχνῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἰησοῦ, μηκέτι θερμαινόμενος ἢ εὐφροαινόμενος, ἐξ ὧν ἡ προθυμία καὶ ἡ ὑπομονὴ τῷ ἀγωνιστῇ γεννᾶται, τότε ἐγερθεὶς στῆθι καὶ ψάλλε κατὰ μόνας, ἢ μετὰ τοῦ συνόντος σοι μαθητοῦ, ἢ μελέτη τινὸς ῥητοῦ ἢ μνήμῃ θανάτου ἢ ἐνεργείᾳ χειρῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀσχολούμενος ἢ τῇ ἀναγνώσει προσέχων, ἰστάμενος μᾶλλον, ἵνα κόπον ἐμποιῆς τῷ σώματι. Καὶ ὅταν μὲν ἴστασαι κατὰ μόνας ψάλλων, λέγε τὸ Τρισάγιον καὶ εἴθ' οὕτω τὴν προσευχὴν ψυχικῶς ἢ νοερῶς, προσέχοντος τοῦ νοῦ τῇ καρδίᾳ· ἐὰν δὲ ἐπίκειται ἀκηδία, λέγε καὶ ψαλμοὺς δύο ἢ τρεῖς καὶ τροπάρια δύο κατανυκτικὰ ἄνευ μέλους· ὅτι οὐ μελωδήσουσιν οἱ τοιοῦτοι, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς εἰς εὐφροσύνην, ὁ τῆς καρδίας πόνος ὑπὲρ εὐσεβείας γινόμενος, καθὼς φησιν ὁ ἅγιος Μάρκος, καὶ ἡ θέρη τοῦ Πνεύματος πρὸς χάριν καὶ ἀγαλλίασιν αὐτοῖς διδομένη· λέγε δὲ κατὰ ψαλμὸν καὶ τὴν προσευχὴν νοερῶς ἢ ψυχικῶς,

κοὶ εἶναι, γιατί ἐκεῖνος πού ἀκολουθεῖ δικό του κανόνα, δέν μπορεῖ ν' ἀποφύγει τήν οἴηση, τῆς ὁποίας φυσικό ἐπακόλουθο εἶναι ἡ πλάνη, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Ἰσαάκ. Μερικοὶ ὅμως, μὴ μπορώντας νὰ σκεφθοῦν τήν βλάβη πού μπορεῖ νὰ προκύψει ἀπὸ αὐτό, διδάσκουν στοὺς τυχόντες ν' ἀκολουθοῦν αὐτήν καὶ μόνο τὴν τάξη, γιὰ νὰ συνηθίσουν, λένε, καὶ ν' ἀγαπήσει ὁ νοῦς τους τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, πράγμα πού δέν ταιριάζει σι' αὐτούς, καὶ μάλιστα στοὺς ἰδιόρρυθμοις. Γιατί, ἐνῶ ὁ νοῦς τους εἶναι ἀκόμη ἀκάθαρτος ἕξαιτίας τῆς ἀμέλειας καὶ τῆς ὑψηλοφροσύνης τους, καὶ δέν ἔχει καθαρισθεῖ ἀπὸ πρὶν μὲ τὰ δάκρυα, βλέπουν νὰ σχηματίζονται μέσα τους μᾶλλον αἰσχροῦ εἰδωλα λογισμῶν καὶ ὄχι προσευχή, ἐπειδὴ ταράχθηκαν μέσα στὴν καρδιά τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀπὸ τὸ φοβερό ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ βρυχῶνται νὰ κατασπαράξουν ἐκεῖνον πού τὰ μαστίζει. Γιατί, ἂν ὁ ἰδιόρρυθμος ἀκούσει ἢ διδαχθεῖ τὴν ἐργασία αὐτὴ καὶ θελήσει νὰ τὴν κρατήσῃ, ἕνα ἀπὸ τὰ δύο πρόκειται νὰ πάθει· ἕαν πιέζει τὸν ἑαυτὸ του, πλανᾶται καὶ μένει ἀθεράπευτος, ἐνῶ ἂν ἀμελεῖ, μένει χωρὶς προκοπὴ σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του.

- 11 Ὅα πῶ καὶ ἐγὼ τὴ γνώμη μου ἀπὸ ὅσα ἀπὸ πείρα ἔχω μάθει. Ὅταν καθίσεις καὶ ἡσυχάζεις τὴν ἡμέρα ἢ τὴ νύχτα, παρακαλώντας συνέχεια τὸν Θεό, χωρὶς λογισμοὺς καὶ μὲ ταπείνωση, καὶ ἀποκάμει ὁ νοῦς σου νὰ φωνάζει καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ καρδιά σου πονέσουν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ προσήλωσή τους στὴν ἀδιάκοπη ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ, χωρὶς νὰ αἰσθάνεσαι πιά τὴ θερμὴ ἢ τὴν εὐφροσύνη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννιέται ἡ προθυμία καὶ ἡ ὑπομονὴ στὸν ἀγωνιστὴ, τότε, ἀφοῦ σηκωθείς, στάσου καὶ ψάλλε μόνος σου ἢ μὲ τὸν μαθητὴ πού ἡσυχάζει μαζί σου, ἢ ἀσχολήσου μὲ τὴ μελέτη κάποιου ρητοῦ ἢ μὲ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου ἢ μὲ ἐργόχειρο ἢ μὲ κάτι ἄλλο ἢ μὲ προσεκτικὴ ἀνάγνωση, στεκόμενος μᾶλλον ὄρθιος, γιὰ νὰ προξενεῖς κόπο στὸ σῶμα. Καὶ ὅταν στέκεσαι καὶ ψάλλεις μόνος σου, λέγε τὸ Τρισάγιο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὴν προσευχὴ ψυχικά ἢ νοερὰ, συγκεντρώνοντας τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ στὴν καρδιά· ἂν αἰσθάνεσαι νὰ ἔρχεται ἀκηδία, λέγε καὶ ψαλμοὺς δύο ἢ τρεῖς καὶ δύο τροπάρια κατανυκτικὰ χωρὶς μελωδία· γιατί δέν θὰ ψάλλουν αὐτοί, λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος· τοὺς ἀρκεῖ πρὸς εὐφροσύνη τους ὁ πόνος τῆς καρδιάς πού γεννιέται γιὰ τὴν εὐσέβεια, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μάρκος, καὶ ἡ θερμὴ τοῦ Πνεύματος πού τοὺς δίνεται πρὸς χάρη καὶ ἀγαλλίαση. Λέγε ἐπίσης μετὰ ἀπὸ κάθε ψαλμὸ καὶ τὴν προσευχὴ νοερὰ ἢ ψυχικά, χωρὶς νὰ περιπλανιέται ὁ νοῦς σου,

ἀρεμβάστως, καὶ τὸ Ἀλληλούϊα. Αὕτη γὰρ ἡ τάξις τῶν ἁγίων Πατέρων, Βαρσανουφίου καὶ Διαδόχου καὶ τῶν λοιπῶν· καὶ καθὼς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, δεῖ τοὺς ψαλμοὺς καθ' ἡμέραν ἐναλλάττειν, διὰ τὸ ἐρεθίζειν εἰς προθυμίαν, καὶ ἵνα μὴ, φησὶν, ἀηδῶς ὁ νοῦς ἔχη πάντοτε τὰ αὐτὰ ψάλλον, ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῷ χρηὶ παραχωρεῖν καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς προθυμίαν ἔρωται. Ἐὰν δὲ μετὰ μαθητοῦ πιστοῦ ἴστασαι ψάλλον, ἐκεῖνος μὲν τοὺς ψαλμοὺς λεγέτω, σὺ δὲ τῇ καρδίᾳ κρουπτῶς προσέχων καὶ προσευχόμενος, τήρει σαυτόν· πάντα δὲ τὰ νοήματα, εἴτε αἰσθητά, εἴτε νοητά, τὰ ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενα, καταφρόνει, τῆς προσευχῆς συνεργούσης. Ἡσυχία γὰρ ἐστὶν ἀπόθεσις νοημάτων τῶν οὐκ ἐκ τοῦ Πνεύματος θειοτέρων, ἕως καιροῦ, ἵνα μὴ, προσέχων τούτοις ὡς καλοῖς, τὸ μείζον ἀπολέσης.

Περὶ πλάνης

10 Πρόσεχε οὖν ἀκριβῶς, Θεοῦ ἐραστά, ἐν γνώσει ἐπὶ ἔργαζόμενος τὸ ἔργον, ἴδης φῶς ἢ πῦρ ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν, ἢ σχῆμα δῆθεν Χριστοῦ ἢ ἀγγέλου ἢ ἑτέρου τινός, μὴ παραδέξῃ αὐτό, ἵνα μὴ βλάβῃν ὑποστῆς· μηδὲ σὺ ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰκονικῶς προσέχων, ἐάσης τὸν νοῦν ἐκτυποῦν τοιαῦτα. Πάντα γὰρ ταῦτα ἔξωθεν ἀκαίρως μετασχηματιζόμενα, πρὸς τὸ πλανῆσαι τὴν ψυχὴν γίνονται. Ἡ γὰρ ἀρχὴ τῆς προσευχῆς ἡ ἀληθινή, ἡ καρδιακὴ θέρη ἐστίν, ἡ φλογίζουσα τὰ πάθη καὶ ἰλαρότητα ἢ χαρὰν τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦσα, ἀδιστακτῶ πόθῳ καὶ ἀνευδοιάστῳ πληροφορία τὴν καρδίαν δεβαιοῦσα. Πᾶν γὰρ τὸ ἐρχόμενον εἰς τὴν ψυχὴν, φασὶν οἱ Πατέρες, καὶ αἰσθητόν, καὶ νοερόν, καὶ διοτάζει ἐν τούτῳ ἡ καρδία, μὴ παραδεχομένη αὐτό, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπέμφθη· καὶ ἴδης τὸν νοῦν ἔξωθεν ἢ ἄνωθεν ἐλκόμενον ὑπὸ τινος ἀοράτου δυνάμεως, μὴ πιστεύσης αὐτῷ, μηδὲ ἀφῆς αὐτὸν ἔλκεσθαι, ἀλλ' ἄγξον εὐθύς αὐτὸν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τὰ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ ἅγιος Ἰσαάκ, ἀφ' ἑαυτῶν ἔρχονται, σοῦ τὸν καιρὸν μὴ εἰδότος. Εἰ γὰρ καὶ ὁ ἐχθρὸς ἔνδον ὁ φυσικὸς τῆς ὀσφύος μετασχηματίζει τὰ

καί τὸ Ἀλληλούϊα. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τάξι τῶν ἁγίων Πατέρων, τοῦ Βαρσανουφίου, τοῦ Διαδόχου καὶ τῶν ἄλλων· καὶ ὅπως λέγει ὁ θεῖος Βασίλειος, πρέπει κανεῖς τοὺς ψαλμοὺς νὰ τοὺς ἐναλλάσσει καθημερινὰ, ἐπειδὴ αὐτὸ ἐρεθίζει τὴν προθυμία, καὶ γιὰ νὰ μὴ βαριέται, λέγει, ὁ νοῦς ψάλλοντας πάντοτε τὰ ἴδια, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήνει νὰ ἔχει ἐλευθερία ὡς πρὸς αὐτά, πράγμα πὺ ἀυξάνει περισσότερο τὴν προθυμία. Ἐὰν πάλι στέκεσαι καὶ ψάλλεις μαζὶ μὲ πιστὸ μαθητὴ, ἐκεῖνος νὰ λέγει τοὺς ψαλμοὺς, καὶ ἐσὺ νὰ φυλάγεις τὸν ἑαυτὸ σου, ἔχοντας προσεκτικὴ τὴν καρδιά σου καὶ προσευχόμενος μυστικά, καὶ ὅλα τὰ νοήματα, εἴτε αἰσθητὰ, εἴτε νοητὰ, πὺ ξεπηδοῦν ἀπὸ τὴν καρδιά σου νὰ τὰ καταφρονεῖς μὲ τὴ βοήθεια τῆς προσευχῆς. Γιατὶ ἡσυχία εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ νοήματα ἐκεῖνα πὺ δὲν εἶναι θεϊκὰ καὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, μέχρι τὸν κατάλληλο καιρὸ, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, προσέχοντας αὐτὰ ὡς δῆθεν καλὰ, χάσεις τὸ μεγαλύτερο

Περὶ πλάνης

- 10 Πρόσεχε λοιπὸν μὲ ἀκριβεία, ἐραστὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ γνώση. Ὅταν, τὴν ὥρα πὺ ἐργάζεσαι τὸ ἔργο σου τὸ πνευματικὸ, δεῖς φῶς ἢ φωτιά ἐξωτερικά ἢ ἐσωτερικά, ἢ δῆθεν μορφὴ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἀγγέλου ἢ κάποιου ἄλλου, νὰ μὴ τὸ ἀποδεχθεῖς αὐτό, γιὰ νὰ μὴ πάθεις βλάβη, οὔτε σὺ ἀπὸ μόνος σου, προσέχοντας σ' αὐτὲς τὶς εἰκόνες, ἀφήσεις τὸν νοῦ σου νὰ ἀποτυπώνει αὐτὲς. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ πὺ μετασχηματίζονται ἐξωτερικά σὲ ὄχι κατάλληλο καιρὸ, γίνονται γιὰ νὰ παραπλανήσουν τὴν ψυχὴ. Καθόσον ἡ ἀληθινὴ ἀρχὴ τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ καρδιακὴ θέρη, ἡ ὁποία κατακαίει τὰ πάθη καὶ χαρίζει ἰλαρότητα καὶ χαρὰ στὴν ψυχὴ, στηρίζοντας τὴν καρδιά μὲ ἀδίστακτο πόθο καὶ ἀναμφίβολη βεβαιότητα. Γιατὶ οἱ Πατέρες λένε, κάθε τι πὺ ἔρχεται στὴν ψυχὴ, εἴτε αἰσθητό, εἴτε νοερό, καὶ διστάζει γι' αὐτὸ ἢ καρδιά καὶ δὲν τὸ παραδέχεται, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ στάλθηκε ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ διάβολο. Κι ἂν δεῖς τὸν νοῦ νὰ ἔλκεται ἀπὸ κάποια ἀόρατη δύναμη ἀπ' ἔξω ἢ ἀπὸ πάνω, μὴ πιστέψεις σ' αὐτό, οὔτε νὰ τὸν ἀφήσεις νὰ ἔλκεται ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ περιορίσέ τον ἀμέσως στὸ ἔργο του. Τὰ στελλόμενα ἀπὸ τὸν Θεό, λέγει ὁ ἅγιος Ἰσαάκ, ἔρχονται ἀπὸ μόνους, χωρὶς νὰ γνωρίζεις ἐσὺ τὸν καιρὸ. Ὁ φυσικὸς ὅμως ἐχθρὸς μας δαίμονας, πὺ ἐνεργεῖ ἐσωτερικά στὸ χῶρο τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, μετα-

πνευματικά, ὡς βούλεται, φανταστικῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων, καὶ ἀντὶ μὲν θέρμης, τὴν αὐτοῦ ἀνώμαλον καῦσιν ἐπάγων, ὡς βαρεῖσθαι τότε τὴν ψυχὴν ἐν τοιαύτῃ ἀπάτῃ, ἀντὶ δὲ εὐφροσύνης χαρὰν ἄλογον καὶ ἠδύτητα κάθυγρον προσάγων, οἷησιν ἐκ τούτων καὶ τυφον ὄρασθαι τικτόμενον, λανθάνειν ἑαυτὸν τοῖς ἀπειροῖς, καὶ ὡς χάριν ἐνεργοῦσαν τὴν αὐτοῦ πλάνην ἠγεῖσθαι διάζοιτο. Ἄλλ' οὖν ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα καὶ ἡ αἴσθησις φανερόν ποιεῖν αὐτὸν πέφυκε, τοῖς μὴ σφόδρα ἀγνοοῦσι τὴν αὐτοῦ πανουργίαν. «Φάρυγξ» γάρ, φησὶν ἡ Γραφή, «βρώματα διακρίνει»· τούτέστιν ἡ γεῦσις πνευματικῶς, δῆλα πάντα ὁποῖά εἰσι, δείκνυσιν ἀπλανῶς

Περὶ ἀναγνώσεως

11 Ἔστω σοι, ἐργάτῃ ὄντι, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, τὰ ἀναγινωσκόμενα πρακτικά· τούτων γὰρ ἡ ἐργασία περιττὴν ποιεῖται τὴν τῶν λοιπῶν ἀνάγνωσιν. Ἀνάγνωθι δὲ αἰεὶ τὰ περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς· οἷον εἰς τὴν Κλίμακα, εἰς τὸν ἅγιον Ἰσαάκ, τὰ τοῦ ἁγίου Μαξίμου, τὰ τοῦ Νέου Θεολόγου, τὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Στηθάτου, τὰ τοῦ Ἡουχίου, τὰ τοῦ Φιλοθέου τοῦ Σιναΐτου καὶ τῶν τοιούτων ὅσα τοιαῦτα. Τὰ δὲ λοιπὰ ἄφες ἕως καιροῦ, οὐχ ὡς ἀπόβλητα, ἀλλ' ὡς μὴ συμβάλλοντα τῷ σκοπῷ, τὸν νοῦν εἰς ἱστορίαν αὐτῶν μετακινουῦντα ἀπὸ τῆς προσευχῆς. Ἔστω σου δὲ ἡ ἀνάγνωσις κατὰ μόνας, μὴ ἐν φωνῇ κόμπου μεγαλαύχου, μὴ ἐν σπουδῇ εὐγλωττίας τορευτῶς ἢ καλλιπερία λόγου ἢ ἐμμελοῦς ἠδονῆς ἢ ἀπὸν ὡς παρὼν ἐμπαθῶς συλούμενος ἀναισθήτως πρὸς τινων ἀρέσκειαν, μηδὲ πάλιν ἀπλήστως, ὅτι «πᾶν μέτρον ἄριστον»· μηδὲ τραχέως, μηδὲ νωθρῶς καὶ ἡμελημένως, ἀλλὰ σεμνῶς, ἐπεικῶς, εὐσταθῶς, συνετῶς, εὐρύθμως, νοερῶς τε καὶ ψυχικῶς ἢ καὶ λογικῶς. Ἐν τούτοις γὰρ ἐνδυναμούμενος ὁ νοῦς, ἰσχὺν ἐν ἔξει λαμβάνει, εἰς τὸ προσεύχεσθαι κραταιῶς ἐν δὲ τοῖς προειρημένοις ἐναντίοις τούτων, σκότωσίν τε καὶ χάνωσιν καὶ ἔκστασιν κτᾶται, ὥστε ἀλγεῖν καὶ τὸ ἠγεμονικὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ εἰς τὴν προσευχὴν ἀτονεῖν.

σηματίζει τὰ πνευματικὰ μὲ τὴ φαντασία ἔτσι ὅπως θέλει, ἄλλα ἀντὶ ἄλλων, καὶ ἀντὶ θέρμης, δημιουργεῖ τὴ δική του ἀνώμαλη πύρωση, ὥστε νὰ καταβασανίζει ἔτσι τὴν ψυχὴ μὲ αὐτὴ τὴν ἀπάτη, περιέχοντάς της ἀντὶ τῆς εὐφροσύνης, χαρὰ ἄλογη καὶ ἓνα εἶδος κάθυγρης γλυκύτητας, ἀπὸ τὰ ὅποια γεννιέται οἷηση καὶ ἔπαρση, προσπαθώντας ὁμως νὰ κρύβει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς ἀπειρους, καὶ νὰ τοὺς κάνει νὰ νομίζουν ὡς ἐνέργεια τῆς χάριτος τὴ δική του πλάνη. Ἀλλὰ βέβαια ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα καὶ ἡ αἴσθησις τὸν κάνουν συνήθως φανερό σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν ὑπερβολικὴ ἄγνοια τῆς πανουργίας του. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή, «ὁ φάρυγγας διακρίνει τὰ φαγητά»²². δηλαδή ἡ πνευματικὴ γεύσις φανερώνει ἀπλάνευτα ὅλα, τί εἶδους εἶναι.

Περὶ ἀναγνώσεως

- 11 Σὰν ἐργάτης ποὺ εἶσαι, λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, τὰ ἀναγνώσματα σου νὰ εἶναι πρακτικά· γιατί ἡ ἐργασία τῶν πρακτικῶν κάνει περιττὴ τὴν ἀνάγνωσις τῶν ἄλλων ἀναγνωσμάτων. Διὰβαζε πάντοτε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἡσυχία καὶ τὴν προσευχὴ ἀναγνώσματα, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὰ περιλαμβανόμενα στὴν Κλίμακα, στὸν ἅγιον Ἰσαάκ, τὰ πονήματα τοῦ ἁγίου Μαξίμου, τοῦ Νέου Θεολόγου, τοῦ μαθητοῦ του Στηθάτου, τοῦ Ἡσυχίου, τοῦ Φιλοθέου τοῦ Σιναΐτη καὶ ὅσα ἄλλα σχετικὰ μ' αὐτὰ. Τὰ ἄλλα ἄφησέ τα μέχρι τὸν κατάλληλο καιρὸ, ὅχι ὡς ἀπόβλητα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν βοηθοῦν στὸ σκοπὸ, γιατί μετακινοῦν τὸν νοῦ ἀπὸ τὴν προσευχὴ στὶς διηγήσεις αὐτῶν. Τὴν ἀνάγνωσις νὰ τὴν κάνεις μόνος, ὅχι μὲ φωνὴ πρὸς ἐπίδειξη καὶ κομπασμό, οὔτε μὲ προσπάθεια γιὰ τορνευτὴ εὐγλωττία ἢ μὲ κομψότητα λόγου ἢ ἡδονὴ μελωδική, ἢ νὰ κλέβεις ἀσυναίσθητα ἀπὸ τὴν ἐμπάθεια καὶ νὰ κάνεις τὴν ἀνάγνωσις γιὰ νὰ ἀρέσεις σὲ κάποιους, ἐνῶ δὲν ὑπάρχουν παρόντες, οὔτε ἐπίσης μὲ ἀπληστία, γιατί «πᾶν μέτρον ἄριστον», οὔτε μὲ τραχύτητα, ἢ μὲ νωθρότητα καὶ ἀδιαφορία, ἀλλὰ μὲ σεμνότητα, μὲ τὸν πρέποντα τρόπο, μὲ σταθερότητα, μὲ σύνεσις, μὲ εὐρυθμία, μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ νοῦ, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ λογικοῦ. Γιατί, ἀποκτώντας δύναμη ὁ νοῦς μὲ ὅλα αὐτὰ, ἀποκτᾷ συνήθεια δυνατὴ νὰ προσεύχεται δυνατὰ· ἐνῶ ἂν κάνει τὴν ἀνάγνωσις μὲ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ὅσα προαναφέρθηκαν, ἀποκτᾷ σκοτισμὸ καὶ χάνωσις καὶ ἔκστασις, ὥστε νὰ ὑποφέρει ὁ νοῦς μέσα στὸν ἐγκέφαλο καὶ νὰ εἶναι ἄτονος στὴν προσευχή.

12 Πρόσεχε δὲ καὶ τῇ προθέσει καθ' ὥραν ἐν ἀκριθεῖ ἐρεύνῃ, ποῦ ῥέπει, εἰ κατὰ Θεὸν δι' αὐτὸ τὸ καλόν, ἔνεκα ψυχικῆς ὠφελείας κάθησαι ἡσυχάζων ἢ ψάλλων ἢ ἀναγινώσκων ἢ προσευχόμενος ἢ τὴν οἴανου ἄρετὴν ἐργαζόμενος, ἵνα μὴ συλαῖσαι ἀγνώστως, μήπως εὐρεθῆς τῷ μὲν σχήματι ἐργάτης, τῷ δὲ τρόπῳ καὶ τῇ διανοίᾳ ἀνθρώποις καὶ οὐ Θεῷ ἀρέσκειν βουλόμενος. Πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου καὶ σφόδρα κρυφίως βλέπει τὴν ῥοπὴν τῆς προθέσεως ὡς ἀγνοούμενος τοῖς πολλοῖς καὶ αἰεὶ βούλεται συλαῖν τὸ ἔργον ἀγνώστως, ἵνα μὴ κατὰ Θεὸν γένηται τὸ γινόμενον. Εἰ γὰρ καὶ ἀνευδότης πολεμεῖ καὶ ἀναιδῶς προσέρχεται, ἀλλὰ σὺ βεβαίαν τὴν πρόθεσιν εἰς Θεὸν ἔχων, οὐ συλαῖσαι συχνῶς, κἂν ἀκουσίως ῥέμβεσθαι ὑπ' ἐκείνου βιάζεται ἢ ῥοπὴ τοῦ θελήματος· καὶ ἴσως ἢ καὶ ἐξ ἀσθενείας ἠττᾶται τις ἀκουσίως, ἀλλ' ἐτοίμως συγχωρεῖται καὶ ἐπαινεῖται παρὰ τοῦ τὰς προθέσεις καὶ τὰς καρδίας γινώσκοντος. Τοῦτο τὸ πάθος, τὸ τῆς κενοδοξίας λέγω, οὐκ ἔᾶ τὸν μοναχὸν προκόψαι εἰς ἀρετὴν, ἀλλὰ τοὺς κόπους ὑπομένει καὶ ἐν γήρᾳ εὐρίσκεται ἄκαρπος. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς τρισὶν ἐπεμβαίνει αἰεὶ καὶ γυμνοῖ αὐτοὺς τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν· ἀρχαρίῳ, λέγω, καὶ μέσῳ καὶ τελείῳ.

13 Τοῦτο δὲ μαθὼν λέγω, ὅτι χωρὶς τῶν ἀρετῶν τούτων μοναχὸς οὐ προκόπτει ποτέ, νηστείας, ἐγκρατείας, ἀγρυπνίας, ὑπομονῆς, ἀνδρείας, ἡσυχίας, προσευχῆς, σιωπῆς, πένθους, ταπεινώσεως· εἰσὶ γὰρ γεννητικαὶ ἀλλήλων καὶ φυλακτικαί. Ἀπὸ γὰρ νηστείας συνεχοῦς μαραινομένη ἢ ἐπιθυμία, τίκτει τὴν ἐγκράτειαν· ἢ ἐγκράτεια τὴν ἀγρυπνίαν, ἢ ἀγρυπνία τὴν ὑπομονήν, ἢ ὑπομονὴ τὴν ἀνδρείαν, ἢ ἀνδρεία τὴν ἡσυχίαν, ἢ ἡσυχία τὴν προσευχήν, ἢ προσευχὴ τὴν σιωπὴν, ἢ σιωπὴ τὸ πένθος, τὸ πέθνος τὴν ταπείνωσιν, ἢ ταπείνωσις, ἀντιστρόφως, τὸ πένθος, καὶ καθεξῆς ἀνάπαλιν αἱ θυγατέρες τὰς μητέρας πως γεννῶσιν, ἀναλυτικῶς εὐρήσεις. Ταύτης οὖν τῆς ἀλληλογενεσιουργίας· μείζων ἐν ἀρεταῖς οὐκ ἔστι· τὰ γὰρ ἐναντία τούτων, πᾶσι πρόδηλα.

14 Δεῖ δὲ καὶ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους τῆς ἐργασίας ἐνταῦθα

- 12 Πρόσεχε κάθε στιγμή καὶ τὴν πρόθεσὴ σου, ἔξετάζοντας μὲ ἀκριβεία, πρὸς τὰ ποῦ κλίνει, ἂν δηλαδὴ κάθεσαι στὴν ἡσυχία ἢ ψάλλεις ἢ μελετᾷς ἢ προσεύχεσαι ἢ ἐργάζεσαι τὴν ὅποιαδήποτε ἀρετὴ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ καλὸ καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῆς ψυχῆς σου, γιὰ νὰ μὴ ξεφεύγεις ἀπὸ τὸ σκοπὸ σου χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνεις, μήπως βρεθεῖς ὡς πρὸς τὸ σχῆμα βέβαια ἐργάτης, ὡς πρὸς τὸν τρόπο ὅμως καὶ τὴ διάνοια νὰ θέλεις νὰ ἀρέσεις στοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι στὸν Θεό²³. Γιατὶ εἶναι πολλές οἱ ἐνέδρες τοῦ δόλιου ἐχθροῦ καὶ προσέχει μὲ πάρα πολὺ κρυφὸ τρόπο τὴν κλίση τῆς προθέσεως χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται οἱ πολλοί, καὶ θέλει πάντοτε νὰ λεηλατεῖ τὸ ἔργο χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτός, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ ὅπως ἀρέσει στὸν Θεό. Ἄν καὶ βέβαια ὁ πόλεμός του εἶναι ἀνυποχώρητος καὶ ἔρχεται ἐναντίον σου μὲ ἀδιαντροπιᾶ, ὅμως ἐσύ, ἔχοντας ἀκλόνητα προσηλωμένη τὴν πρόθεση στὸν Θεό, δὲν θὰ ἐξαπατηθεῖς εὐκόλα, ἔστω κι ἂν χωρὶς νὰ τὸ θέλεις ἀποσπᾶται ἢ κλίση τοῦ θελήματός σου καταπιεζόμενη ἀπὸ ἀκείνον, καὶ ἴσως καὶ νικιέται κανεὶς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ ἀπὸ ἀδυναμία, ἀλλ' ἀμέσως συγχωρεῖται καὶ ἐπαινεῖται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει τίς προθέσεις καὶ τίς καρδιές. Αὐτὸ τὸ πάθος, ἐννοῶ τῆς κενοδοξίας, δὲν ἀφήνει τὸν μοναχὸ νὰ προκόβῃ στὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ, ἐνῶ ὑπομένει τοὺς κόπους, βρίσκεται στὰ γηρατειᾶ ἄκαρπος. Γιατὶ ἐκδηλώνεται πάντοτε καὶ στοὺς τρεῖς, ἐννοῶ στὸν ἀρχάριο, τὸν μέσο καὶ τὸν τέλειο, καὶ τοὺς ἀπογυμνώνει ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν.
- 13 Θὰ πῶ αὐτὸ ποῦ τὸ ἔχω μάθει, ὅτι δηλαδὴ χωρὶς τίς ἀρετὲς αὐτές, τῆς νηστείας, τῆς ἐγκράτειας, τῆς ἀγρυπνίας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀνδρείας, τῆς ἡσυχίας, τῆς προσευχῆς, τῆς σιωπῆς, τοῦ πένθους, καὶ τῆς ταπεινώσεως ὁ μοναχὸς δὲν προκόβῃ ποτέ· γιατί αὐτές γεννιοῦνται καὶ φυλάγονται ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀπὸ τὴ συνεχὴ δηλαδὴ νηστεία μαραινόμενη ἢ ἐπιθυμία, γεννᾶ τὴν ἐγκράτεια· ἢ ἐγκράτεια γεννᾶ τὴν ἀγρυπνία, ἢ ἀγρυπνία τὴν ὑπομονή, ἢ ὑπομονὴ τὴν ἀνδρεία, ἢ ἀνδρεία τὴν ἡσυχία, ἢ ἡσυχία τὴν προσευχή, ἢ προσευχὴ τὴ σιωπὴ, ἢ σιωπὴ τὸ πένθος, τὸ πέθνος τὴν ταπείνωση, ἢ ταπείνωση, ἀντίστροφα, τὸ πένθος, καὶ στὴ συνέχεια μὲ ἀντίθετη πορεία θὰ βρεῖς οἱ θυγατέρες νὰ γεννοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τίς μητέρες ἢ μία τὴν ἄλλη. Μεγαλύτερη λοιπὸν ἀρετὴ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀλληλογέννηση δὲν ὑπάρχει· τὰ ἀντίθετα πάλι αὐτῶν εἶναι φανερὰ σὲ ὅλους.
- 14 Πρέπει ἐδῶ νὰ ἐξετάσομε καὶ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους τῆς

τάξει καὶ πῶς δεῖ μετελθεῖν ἐκάστην ἐργασίαν σαφῶς ἐκθέσθαι, ἵνα μὴ, ἀπόνως τις ἐξ ἀκοῆς ὀδεύων, τοῦ καρποῦ ἀποτυχῶν, ἡμᾶς ἢ τινὰς αἰτιάσῃται, ὡς οὐκ ἔστι καθὼς εἰρήκαμεν. Ὁ γὰρ πόνος τῆς καρδίας καὶ ὁ τοῦ σώματος κόπος, οἶδεν ἔργον ἀληθείας ποιεῖν, ἐξ ὧν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος φανεροῦται, ἢ διὰ τοῦ βαπτίσματος διδομένη σοι καὶ παντὶ πιστῶ· ἢ διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀμελείας τοῖς πάθεσι συγχωσθεῖσα καὶ τὴν μετάνοιαν ἡμῶν ἀναμένουσα δι' ἄφατον ἔλεος, ἵνα μὴ εἰς τέλος διὰ τὴν ἀκαρπίαν ἡμῶν ἀκούσωμεν· «ἄρατε τὸ τάλαντον ἀπ' αὐτοῦ»· καὶ τό, «ὁ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ»· καὶ εἰς κόλασιν ἀποπέμψῃ ἡμᾶς, αἰωνίως ἐν γεένῃ ὀδυνωμένους. Πᾶσα γὰρ ἐργασία σωματικὴ τε καὶ πνευματικὴ, μὴ ἔχουσα πόνον ἢ κόπον, οὐδέποτε καρποφορεῖ τῷ ταύτην μετερχομένῳ· «ὅτι διαστή ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», φησὶν ὁ Κύριος, «καὶ διαστὰι ἀρπάζουσιν αὐτήν»· βίαν εἰπῶν τὴν τοῦ σώματος ἐν πᾶσιν ἐπίπονον αἴσθησιν. Ἐπεὶ οἱ πολλοὶ μὲν ἴσως πολλοὺς ἐνιαυτούς ἀπόνως εἰργάσαντο ἢ ἐργάζονται καὶ διὰ τὸ μὴ ἐμπόνως ἐν ζεούσῃ προθυμίᾳ καρδίας τοὺς πόνους ποιεῖν, κενοὶ καθαρότητος καὶ ἀμέτοχοι Πνεύματος ἁγίου γεγόνασι, τὸ δριμὺ τῶν πόνων ἀπανηνάμενοι. Οἱ γὰρ ἐν ἀμελείᾳ καὶ χαννώσει ἐργαζόμενοι, κοπιῶσι μὲν ἴσως, ὡς δοκοῦσι, πολλά, οὐδέποτε δὲ καρπὸν τρυγῶσι διὰ τὸ ἄπονον, εἰς βάθος ἀνάγλητοι ὄντες. Καὶ μάρτυς ὁ λέγων· κἂν πάσας τὰς πολιτείας ἡμῶν μεγάλας ἔχωμεν, τὴν δὲ καρδίαν ἐνώδυνον οὐ κεκτήμεθα, νόθοι αὐταὶ καὶ ἔωλοι καθεστήκασιν· ἴσως δ' ὅτε καὶ ἀπόνως ὀδεύοντες, ὑπὸ ἀκηδίας εἰς περισπασμοὺς συνωθούμενοι τοὺς ἀνωφελεῖς, σκοτιζόμεθα δοκοῦντες ἐν τούτοις ἄνεσιν εὐρεῖν, ὅπερ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ χειρείαις ἀλύτοις ἀοράτως δεσμούμενοι, ἀκίνητοι καὶ ἀνενέργητοι ἐν παντὶ ἔργῳ γινόμεθα, τῆς χαννότητος ἐν ἡμῖν πληθυνθείσης, καὶ μάλιστα ἀρχαρίοις οὖσι· τοῖς γὰρ τελείοις, τὰ πάντα ἐν μέτρῳ ὠφέλιμα. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Μέγας Ἐφραίμ λέγων· Πόνον πόνει ἐμπόνως, ἵνα διαδράσῃς τῶν ματαίων πόνων τοὺς πόνους· ἐὰν μὴ, κατὰ τὸν Προφήτην, ἡ ὀσφὺς ἡμῶν ἐκλείπη ἀπὸ ἐκλύσεως τῷ τῆς νηστείας κόπῳ καὶ ὠδῖνας συλλη-

πνευματικῆς ἐργασίας καὶ νὰ ἐκθέσομε μὲ σαφήνεια πῶς πρέπει ἐκτελοῦμε τὴν κάθε ἐργασία, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, βαδίζοντας κανεὶς χωρὶς πόνο μὲ βία τὰ ὅσα ἄκουσε, ἀποτύχει νὰ βρεῖ τὸν καρπὸ, καὶ κατηγορήσει ἑμᾶς ἢ κάποιους ἄλλους, ὅτι δὲν εἶναι αὐτὰ ἔτσι ὅπως τὰ εἶπαμε. Γιατὶ ὁ πόνος τῆς καρδιᾶς καὶ ὁ κόπος τοῦ σώματος, κάνουν ὅπωςδήποτε ἔργο ἀληθινὸ, ἀπὸ τὰ ὅποια φανερῶνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία δίνεται μὲ τὸ βάπτισμα σὲ σένα καὶ σὲ κάθε πιστό, καὶ ἡ ὁποία ἐξαιτίας τῆς παραμελήσεως τῶν ἐντολῶν κατακλύσθηκε ἀπὸ τὰ πάθη καὶ περιμένει μὲ τὸ ἀπερίγραπτο ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὴν μετάνοιά μας, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσομε στὸ τέλος ἐξαιτίας τῆς ἀκαρπίας μας, «πάρτε ἀπὸ αὐτὸν τὸ τάλαντο», καὶ τὸ, «αὐτὸ ποῦ νομίζει ὅτι ἔχει, θὰ τοῦ ἀφαιρεθεῖ»²⁴, καὶ μᾶς παραπέμψει στὴν κόλαση γιὰ νὰ ὑποφέρομε αἰῶνια μέσα στὴ γέεννα. Γιατὶ κάθε ἐργασία σωματικῆ καὶ πνευματικῆ, ποῦ δὲν συνοδεύεται ἀπὸ πόνο ἢ κόπο, ποτὲ δὲν καρποφορεῖ σ' ἐκεῖνον ποῦ τὴν ἀσκεῖ· γιατί λέγει ὁ Κύριος· «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κερδίζεται μὲ τὴ βία, καὶ βιαστές ἀρπάζουσιν αὐτήν»²⁵, βία ὀνομάζοντας τὴν ἐπίπονη αἴσθησι τοῦ σώματος σὲ ὅλα. Γιατὶ οἱ πολλοὶ ἴσως πολλὰ χρόνια ἐργάσθηκαν ἢ ἐργάζονται χωρὶς κόπο, καὶ καὶ ἐπειδὴ δὲν συνοδεύθηκαν οἱ κόποι τους ἀπὸ πόνο καὶ ὀλόθερμη προθυμία τῆς καρδιᾶς, παρέμειναν γυμνοὶ ἀπὸ καθαρότητα καὶ ἀμέτοχοι Πνεύματος ἁγίου, ἔχοντας ἀποφύγει τὴ δριμύτητα τῶν πόνων. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐργάζονται μὲ ἀμέλεια καὶ χαύνωση, κοπιᾶζουν ἴσως πολὺ, ὅπως νομίζουν, δὲν τρυγοῦν ὅμως ποτὲ καρπὸ ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας τῶν κόπων, παραμένοντας ἔτσι κατὰ βάθος χωρὶς πόνο. Καὶ μάρτυρας ἐκεῖνος ποῦ λέγει· Κι ἂν ὅλοι οἱ τρόποι τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς μας εἶναι πολὺ σπουδαῖοι, ἀλλ' ἡ καρδιὰ μας δὲν εἶναι γεμάτη ἀπὸ πόνους, εἶναι νόθοι αὐτοὶ καὶ χωρὶς καμμιά ἀξία. Ἴσως καὶ ὅταν ζοῦμε χωρὶς πόνους, ὠθούμενοι ἀπὸ τὴν ἀκηδία σὲ ἀνωφελεῖς περισπασμοὺς, νὰ σκοτιζόμαστε, νομίζοντας ὅτι σ' αὐτοὺς θὰ βροῦμε ἄνεση, πράγμα ὅμως ποῦ δὲν συμβαίνει· γιατί δενόμαστε μὲ ἀόρατα ἄλυτα δεσμά, καὶ ἔτσι παραμένομε ἀκίνητοι καὶ ἀνενέργητοι γιὰ κάθε ἔργο, ἔχοντας αὐξηθεῖ μέσα μας ἡ χαυνότητα, καὶ μάλιστα ὅταν εἶμαστε ἀρχάριοι· γιατί στοὺς τέλειους ὅλα εἶναι ὠφέλιμα, καθόσον γίνονται μὲ μέτρο. Αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ μέγας Ἐφραίμ λέγοντας· Κόπιαζε μὲ πόνο τοὺς κόπους, γιὰ ν' ἀποφύγεις τῶν μάταιων κόπων τοὺς πόνους. Ἐάν, σύμφωνα μὲ τὸν Προφήτη, δὲν παραλύσει ἡ μέση μας²⁶

φθῶμεν ὡς τικτούσης ἔμβρυον τῇ ἀλγεινῇ τῆς καρδίας πῆξει, οὐ μὴ κνήσωμεν πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ γῆς τῆς καρδίας, ὥσπερ ἤκουσας· ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις μόνον καὶ τῇ ἀνονήτῳ ἐρήμῳ καὶ τῇ χαννώσει καὶ ἡσυχίᾳ οἰόμενοι εἶναι τινες, καυχώμεθα, ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου, ἀναμφιδόλως πάντα καρπὸν πάντες ἐπιγνωσόμεθα.

15 Οὐκ ἔστι δὲ δι' ἑαυτοῦ τις τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπιστήμην μαθεῖν, εἰ καὶ τινες ὡς διδασκάλῳ τῇ πείρᾳ ἐχρήσαντο. Τὸ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μὴ τῇ συμβουλῇ τῶν προωδευκότων ποιεῖν, οἷσιν ἔχει μᾶλλον δὲ τίκτειν πέφυκεν. Εἰ γὰρ «ὁ Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ Πατήρ, οὕτω ποιεῖ», καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, τίς ἐστὶν οὗτος ὁ εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ὕψος ἐληλακώς, ὡς μὴ δεόμενος ἐτέρου τινὸς τοῦ μυσταγωγούντος αὐτόν; ἀπόνοιαν μᾶλλον, ἢ ἀρετὴν δοκῶν ἔχειν ἠπάτηται. Διὸ πείθεσθαι δεῖ τοῖς εἰδόσι τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, καὶ οὕτω μετέρχεσθαι· ἤγουν νηστείαν ἔκπεινον, ἐγκράτειαν ἀνήδονον, ἀγρυπνίαν ἐπίμονον, γονυκλισίαν ἐπίμοχθον, στάσιν ἐπίπονον ἀκινήτως, προσευχὴν ἔμμονον, ταπείνωσιν ἀνόθευτον, συντριμμὸν καὶ στεναγμὸν ἄπαυστον, σιωπὴν εὐλογον καὶ ὡς ἐν ἄλατι ἠρτυμένην, καὶ ἐν πᾶσι ὑπομονήν. Οὐ γὰρ χρὴ πάντοτε ἐν ἀναπαύσει διάγειν, οὐδὲ ἐν μόνῳ τῷ καθίσματι πάντοτε πρὸς καιροῦ ἢ γήρους ἢ ἀσθενείας ἐγκαρτερεῖν· διότι «τοὺς πόνους», φησὶν ἡ Γραφή, «τῶν ἀρετῶν σου φάγεσαι»· καὶ «διαστῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Τὰς οὖν προειρημένας ἐργασίας ὁ καθ' ἡμέραν σπεύδων ἐμπόνως ἐπιτελεῖν καὶ τὸν καρπὸν, σὺν Θεῷ, ἐν καιρῷ τούτων δρέψεται.

27. Ἰω. 8, 28.

30. Ψαλμ. 127, 2.

28. Ἰω. 16, 13.

31. Ματθ. 11, 12.

29. Κολ. 4, 6.

ἀπὸ τὸν κόπο τῆς νηστείας καὶ δὲν κυριευθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀνυπόφορους πόνους, σὰν τὴ γυναῖκα ποῦ γεννάει, ἀπὸ τὴν ὀδυηρὴ συμπίεση τῆς καρδιάς, δὲν θὰ γεννήσουμε πνεῦμα σωτηρίας ἐπάνω στὴ γῆς τῆς καρδιάς, ὅπως ἄκουσες. Ἐμεῖς ὅμως νομίζομε ὅτι εἴμαστε κάποιοι ἐξαιτίας τῆς πολυχρόνης μόνο καὶ ἀνώφελης παραμονῆς μας στὴν ἔρημο καὶ τῆς χαυνώσεως καὶ ἡσυχίας μας σ' αὐτήν, καὶ γι' αὐτὸ καυχόμαστε, ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐξόδου μας ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ θὰ γνωρίσουμε ὅλοι χωρὶς ἀμφιβολία τὸ εἶδος τοῦ καρποῦ μας.

- 15 Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μάθει μόνος του τὴν ἐπιστήμη τῶν ἀρετῶν, ἂν καὶ ὀρισμένοι χρησιμοποίησαν τὴν πείρα σὰν δάσκαλο. Γιατί, τὸ νὰ τὸ κάνει κανεὶς αὐτὸ μόνος του καὶ χωρὶς τὴ συμβουλὴ ἐκείνων ποῦ ἔχουν προοδεύσει στὴν ἀρετὴ, δείχνει οἴηση, ἢ καλύτερα γεννᾶ συνήθως οἴηση. Γιατί, ἂν «ὁ Υἱὸς δὲν κάμνει τίποτε ἀπὸ μόνος του, ἀλλ' ὅπως δίδαξε αὐτὸν ὁ Πατέρας, ἔτσι ἐνεργεῖ»²⁷, καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν ὁμιλεῖ ἀπὸ μόνος του²⁸, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ ἔφθασε σὲ τόσο ὕψος ἀρετῆς, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται κάποιο ἄλλο νὰ τὸν μυσταγωγεῖ; Ἀλλ' ἀπατᾶται νομίζοντας ὅτι ἔχει ἀρετὴ, ἐνῶ ἔχει ἀλαζονεία. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ δείχνομε ὑπακοὴν σὲ ἐκείνους ποῦ γνωρίζουν τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, καὶ ἔτσι νὰ ἐπιδόμαστε σ' αὐτούς· δηλαδὴ σὲ νηστεία ἐξαντλητικὴ, ἐγκράτεια χωρὶς ἡδονή, ἀγρυπνία ἐπίμονη, γονυκλισία κοπιαστικὴ, ἀκίνητη ἐπίπονη ὀρθοστασία, προσευχὴ ἐπίμονη, ταπείνωση ἀνόθευτη, συντριβὴ καὶ στεναγμὸ ἀπαιστος, σιωπὴ εὐλογη καὶ σὰν μὲ ἀλάτι ἀρτυμένη²⁹, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα ὑπομονή. Γιατί δὲν πρέπει νὰ ζεῖ κανεὶς πάντοτε μὲ ἀνάπαυση, οὔτε νὰ ἐπιμένει διαρκῶς στὸ νὰ προσεύχεται καθιστὸς πρὶν ἀπὸ τὸν κατάλληλο καιρὸ ἢ τὰ γηρατειά ἢ χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀσθένεια· γιατί λέγει ἡ Γραφή, «θὰ τραφεῖς ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν σου»³⁰, καὶ «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει στοὺς βιαστές»³¹. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ σπεύδει νὰ ἐκετελεῖ καθημερινὰ μὲ φιλοπονία τίς ἐργασίες ποῦ προαναφέρθηκαν, αὐτὸς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπολαύσει καὶ τὸν καρπὸ αὐτῶν.

**ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΠΩΣ ΔΕΙ ΚΑΘΕΖΕΣΘΑΙ ΤΟΝ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΧΗΝ ΚΑΙ ΜΗ ΤΑΧΕΩΣ ΑΝΙΣΤΑΣΘΑΙ**

Ποτὲ μὲν ἐπὶ σκάμνου, τὸ πλεῖστον, διὰ τὸ ἐπίπονον, ποτὲ δὲ καὶ ἐπὶ στρωμνῆς ὀλιγάκις, ἕως καιροῦ, διὰ τὴν ἄνεσιν, ἐν ὑπομονῇ δὲ ὀφείλει εἶναι τὸ κάθισμά σου, διὰ τὸν εἰπόντα, «τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες», καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι ὀλι-
5 γωροῦντα διὰ τὸ ἐπίπονον ἄλγος καὶ τὴν τοῦ νοῦς νοερὰν βοήθην καὶ συνεχῆ πῆξιν, «ἰδοὺ γάρ», φησὶν ὁ Προφήτης, «ὠδῖνες συνέλαβόν με, ὡσπερ τίκτουσαν», ἀλλὰ κύπτων κάτωθεν καὶ τὸν νοῦν ἐν τῇ καρδίᾳ συνάγων, εἶπερ διήνοικται, ἐπικαλοῦ τὸν Κύριον Ἰησοῦν εἰς βοήθει-
αν. Πονῶν δὲ τοὺς ὤμους καὶ τὴν κεφαλὴν πολλάκις ἀλγῶν, καρτέρει
10 ἐπιπόνως καὶ ἐρωτικῶς ἐν αὐτοῖς, ζητῶν ἐν καρδίᾳ τὸν Κύριον. «Βια-
στῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ διαστὰι ἀρπάζουσιν αὐτήν», τὴν σπουδὴν ἐν τούτοις καὶ τῶν τοιούτων πόνων ὁ Κύριος ὑπέδειξεν ἀληθῶς Ὑπομονὴ γὰρ καὶ καρτερία ἐν πᾶσι, γεννήτρια πόνων καὶ σώματος καὶ ψυχῆς.

15

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ λέγειν τὴν εὐχὴν

Οὕτως εἶπον οἱ Πατέρες· ὁ μὲν, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», τὸ ὅλον, ὁ δὲ τὸ ἡμῖσι· «Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», ὅπερ εὐκολώτερόν ἐστι διὰ τὴν τοῦ νοῦ ἀδυναμίαν· οὐδὲ γὰρ δύ-
ναιται ἀφ' ἑαυτοῦ μυστικῶς χωρὶς Πνεύματος μόνος εἰπεῖν Κύριον
20 Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ καθαρῶς καὶ τελείως· ἀλλ' ὡς παι-

1. Κολ. 4, 2.
3. Ματθ. 11, 12.

2. Ἦσ. 21, 3.
4. Α' Κορ. 12, 3.

ΓΙΑ ΤΟ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΘΕΤΑΙ Ο ΗΣΥΧΑΣΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΑΙ ΝΑ ΜΗ ΣΗΚΩΝΕΤΑΙ ΓΡΗΓΟΡΑ

Τὸ κάθισμα σου κατὰ τὴν προσευχὴ πρέπει νὰ γίνεται ἄλλοτε σὲ σκαμνί, τὸ περισσότερο χρόνο, ἐπειδὴ εἶναι κοπιαστικό, καὶ ἄλλοτε σὲ στρωσίδι γιὰ λίγο, ὅσο χρειάζεται γιὰ κάποια ἄνεση, καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ ὑπομονή, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ λέγει, «νὰ ἐπιμένετε καρτερικὰ στὴν προσευχή»¹, καὶ νὰ μὴ κυριεύεσαι ἀπὸ στενοχώρια καὶ ἀδιαφορία καὶ σηκώνεσαι γρήγορα λόγῳ τοῦ ὀδυνηροῦ κόπου καὶ τῆς νοερῆς φωνῆς καὶ τῆς συνεχοῦς καταπιέσεως τοῦ νοῦ, γιατί λέγει ὁ προφήτης, «νὰ, μὲ ἔπιασαν φοβεροὶ πόνοι, ὅπως τὴ γυναῖκα ποῦ γεννάει»², ἀλλὰ σκύβοντας κάτω καὶ συγκεντρώνοντας τὸν νοῦ στὴν καρδιά, ἐφόσον αὐτὴ ἔχει ἀνοιχθεῖ, νὰ ἐπικαλεῖσαι τὸν Κύριο Ἰησοῦ σὲ βοήθεια. Ἄν πονοῦν οἱ ὠμοὶ σου καὶ νιώθεις πολλές φορές πόνο φοβερὸ καὶ στὸ κεφάλι σου, δεῖχνε καρτερία μὲ φιλοπονία καὶ ἔρωτα γι' αὐτούς, ζητώντας μέσα στὴν καρδιά σου τὸν Κύριο. Γιατὶ λέγει, «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀνήκει σὲ ἐκείνους ποὺ καταπιέζουν τὸν ἑαυτό τους καὶ τέτοιοι διαστὲς ἀρπάζουν αὐτήν»³, μὲ τὰ ὅποια ὁ Κύριος προέτρεψε ἀληθινὰ νὰ δείχνουμε προθυμία γι' αὐτούς καὶ τοὺς παρόμοιους πόνους. Γιατὶ ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ καρτερία σὲ ὅλα γεννοῦν τοὺς πόνους καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς.

Γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ λέμε τὴν προσευχὴ

Αὐτὲς εἶναι οἱ συμβουλὲς τῶν Πατέρων μας· Ὁ ἕνας συμβουλεύει νὰ λέμε τό, «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», ὀλόκληρο, ὁ ἄλλος τό μισό, «Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», πράγμα ποὺ εἶναι εὐκολώτερο ἐξαιτίας τῆς στενοχώριας τοῦ νοῦ· γιατί δὲν μπορεῖ κανεὶς μόνος του καὶ χωρὶς τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος⁴ νὰ ἐπικαλεσθεῖ μυστικὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, σὰν παιδὶ ποὺ ἀκόμα ψελλίζει,

δίων, ψελλίζον ἔτι, πληρῶσαι ταύτην μετὰ ἄρθρων μὴ δυνάμενος. Οὐκ ὀφείλει δὲ συχνῶς μεταλλάσσειν τὰς ἐπικλήσεις τῶν ὀνομάτων διὰ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ βραδέως διὰ τὴν συνέχειαν. Πάλιν· οἱ μὲν διὰ στόματος, οἱ δὲ διὰ νοῦ διδάσκουσι λέγειν αὐτήν· ἐγὼ δὲ ἀμφοτέρωθεν τίθημι.
 5 Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν ὁ νοῦς ἀδυνατεῖ λέγειν ἀκηδιῶν, ποτὲ δὲ τὸ στόμα. Διὰ τοῦτο ἐν ἀμφοτέροις δεῖ προσεύχεσθαι, καὶ στόματι καὶ νοῖ, πλὴν ἡσύχως καὶ ἀταράχως δεῖ κράζειν, ἵνα μὴ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ νοῦ ἢ φωνὴ συγχέουσα, ἐμποδίζοιτο· μέχρις ἂν ὁ νοῦς, ἐθίσσας ἐν τῷ ἔργῳ, προκόψοι καὶ δύναιμι λάβοι παρὰ τοῦ Πνεύματος, εἰς
 10 τὸ ὀλικῶς καὶ κραταιῶς εὐχεσθαι. Τότε γὰρ οὐ χρήζει λαλεῖν διὰ στόματος, οὐδὲ γὰρ δύναται, ἀρκούμενος μόνον τῷ νοῖ ὀλόκληρον ποιῆσθαι τὴν ἐργασίαν.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ κρατεῖν τὸν νοῦν

Σύνες, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ κρατῆσαι τὸν νοῦν, εἰ μὴ
 15 κρατηθῆ παρὰ τοῦ Πνεύματος. Ἀκράτητος γὰρ ἐστὶν οὐ κατὰ φύσιν ὡς ἀεικίνητος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀμελείας τὴν περιφορὰν οἰκειωσάμενος, ἀρχῆθεν εἰς τοῦτο ἐθίσσας. Διὰ γὰρ τῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ ἀναγεννήσαντος ἡμᾶς παραβάσεως, ἐκ Θεοῦ ἐχωρίσθημεν, τὴν ἐν αἰσθήσει νοερὰν αὐτοῦ αἴσθησιν τε καὶ ἔνωσιν ἀπολέσαντες. Ἐκεῖθεν γὰρ ἐξολισθήσας
 20 ὁ νοῦς καὶ τοῦ Θεοῦ χωρισθεὶς, πανταχοῦ ἄγεται ὡς αἰχμάλωτος, καὶ οὐ δυνατόν ἄλλως ἴστασθαι, εἰ μὴ Θεῷ ὑποταγῆ καὶ στή παρ' αὐτοῦ καὶ αὐτῷ ἐνωθῆ μετ' εὐφροσύνης καὶ δέηται αὐτοῦ συνεχῶς καὶ ἐπιμύονως καὶ τούτῳ ἐξομολογῆται καθ' ἑκάστην νοερῶς ὅσα πταίομεν, ὅς καὶ συγχωρεῖ πάντα εὐθέως, τοῖς ἐν ταπεινώσει καὶ ἐν συντριβῇ αἰ-
 25 τοῦσι καὶ αἰεὶ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ ἐπικαλουμένοις· «ἐξομολογεῖσθε» γὰρ, φησί, «τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ»· καὶ ἡ ἀναπνοὴ δὲ τοῦ ἀνασασμοῦ ἐν τῷ συσφίγγειν τὸ στόμα κρατεῖ τὸν νοῦν, ἀλλὰ μερικῶς, καὶ πάλιν διασκεδάζεται. Ὅτε οὖν ἔλθῃ ἡ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς, τότε κυρίως αὐτὴ κρατεῖ αὐτὸν παρ'

μὴ ἔχοντας τὴ δυνατότητα ν' ἀρθρώσει τὴν εὐχὴν τοῦ τέλεια, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθαρὰ καὶ τέλεια. Καὶ δὲν πρέπει ἀπὸ ραθυμία νὰ ἀλλάζει συχνὰ τὶς ἐπικλήσεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ κατὰ ἀραιὰ διαστήματα γιὰ νὰ ἔχει συνέχεια αὐτῆ. Ἐπίσης ἄλλοι διδάσκουν νὰ λέγεται ἡ προσευχὴ μὲ τὸ στόμα, καὶ ἄλλοι μὲ τὸ νοῦ· ἐγὼ προτείνω καὶ τὰ δύο. Γιατὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἀκηδία ἀδυνατεῖ νὰ τὴ λέγει ὁ νοῦς, καὶ ἄλλοτε τὸ στόμα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσεύχεται κανεὶς καὶ μὲ τὰ δύο, καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τὸ νοῦ, ἀλλ' ὅμως πρέπει ἡ ἐκφώνηση νὰ γίνεται ἤσυχα καὶ ἀτάραχα, γιὰ νὰ μὴ προκαλεῖ ἡ φωνὴ σύγχυση στὴν αἴσθησι καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ καὶ γίνεται ἔτσι ἐμπόδιο, μέχρι πού, ἀφοῦ συνηθίσει ὁ νοῦς στὸ ἔργο αὐτό, νὰ προκόψει καὶ νὰ λάβει δύναμη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὥστε ἡ προσευχὴ τοῦ νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένη καὶ δυνατὴ. Γιατὶ τότε δὲν χρειάζεται νὰ μιλάει μὲ τὸ στόμα, οὔτε βέβαια καὶ μπορεῖ, ἀλλὰ ἀρκεῖται μόνο στὸ νοῦ νὰ κάνει ὀλοκληρὴ τὴν ἐργασία.

Γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ κρατᾶμε τὸν νοῦ

Σκέψου, ὅτι κανένας δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸ νοῦ τοῦ, ἂν δὲν συγκρατηθεῖ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ εἶναι ἀσυγκράτητος, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ, ὡς ἀεικίνητος πού εἶναι, ἀλλ' ἐπειδὴ οἰκειοποιήθηκε ἕξαιτίας τῆς ἀμέλειᾶς μας τὴν περιπλάνησίν του αὐτῆ, ἔχοντας συνηθίσει σ' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ τὴν παράβασι δηλαδὴ τῶν ἐντολῶν ἐκείνου πού μᾶς ἀναγέννησε, χωρισθήκαμε ἀπὸ τὸν Θεό, χάνοντας τὴ νοερὴ αἴσθησι καὶ ἔνωσίν μας μαζί του. Γιατὶ, ἀφοῦ ξεγλίστησε ὁ νοῦς ἀπὸ ἐκεῖ καὶ χωρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, παντοῦ ὀδηγεῖται ὡς αἰχμάλωτος, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ ἀλλιῶς νὰ σταθεῖ, παρὰ μόνο ἂν ὑποταγεῖ στὸν Θεό καὶ σταματήσῃ αὐτὸς τὸ γλίστημά του αὐτό καὶ ἔνωθεῖ ἔτσι μαζί του μὲ εὐφροσύνη καὶ τὸν παρακαλεῖ συνέχεια καὶ μὲ ἐπιμονή καὶ ἕξομολογεῖται καθημερινὰ σ' αὐτὸν νοερὰ τὰ πταίσματά του, ὁ ὁποῖος τὰ συγχωρεῖ ὅλα ἀμέσως σὲ ἐκείνους πού τοῦ τὸ ζητοῦν μὲ ταπείνωσι καὶ συντριβή καὶ ἐπικαλοῦνται τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ· γιὰτὶ λέγει· «νὰ ἕξομολογεῖσθε στὸν Κύριο καὶ νὰ ἐπικαλεῖσθε τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ»⁵. Ἐπίσης καὶ τὸ συγκράτημα τῆς ἀναπνοῆς μὲ σφίξιμο τοῦ στόματος συγκρατεῖ τὸ νοῦ, ἀλλὰ γιὰ λίγο, καὶ πάλι διασκορπίζεται. Ὅταν λοιπὸν ἔρθῃ ἡ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς, τότε κυρίως αὐτῆ

ἑαυτῇ καὶ εὐφραίνει καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπείργει. Πλὴν ἔστιν ὅτε τοῦ νοῦς προσευχομένου καὶ ἐν καρδίᾳ ἰσταμένου, καὶ ἡ διάνοια ρέμβεται, ἄλλα μελετῶσα. Αὕτη δὲ οὐδενὶ ὑποτάσσεται, εἰ μὴ τοῖς τελείοις ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, τοῖς τὸ ἀρρέμβαστον φθάσασιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ

5

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ διώκειν τοὺς λογισμοὺς

Οὐ διώκει τίς ποτε ἀρχάριος λογισμόν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς διώξη αὐτόν· τῶν δυνατῶν γάρ ἐστι πολεμῆσαι καὶ διῶξαι αὐτούς· ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν διώκουσιν αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ Θεοῦ κινοῦνται εἰς πόλεμον πρὸς αὐτούς, ὡς ἐνδεδυμένοι τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ. Σὺ δέ, 10 ἐρχομένων τῶν λογισμῶν, ἐπικαλοῦ τὸν Κύριον Ἰησοῦν συχνῶς καὶ ἐπιμόνως, καὶ φεύξονται· μὴ φέροντες γὰρ τὴν ἐκ τῆς προσευχῆς ἀναδιδομένην καρδιακὴν θέρμην, ὡς ἀπὸ πυρὸς καιόμενοι φεύγουσιν. Ἰησοῦ, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ὀνόματι μάστιζε πολεμίους· διότι ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστὶ τὴν μοχθηρίαν. Ὁ ταχὺς εἰς βοή- 15 θειαν Κύριος, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν εὐθέως τῶν ὀλοψύχως βοώντων πρὸς αὐτόν ἡμέρας καὶ νυκτός· Ὁ δὲ μὴ ἔχων ἐνέργειαν προσευχῆς, ἀλλοτρόπως τροποῦται αὐτούς, τὸν Μωσέα μιμούμενος. Διεγερθέντος γὰρ καὶ εἰς οὐρανὸν ἐκτείναντος τὰς χεῖρας καὶ τὸ ὄμμα, φυγαδεύει αὐτούς ὁ Θεός· εἶτα πάλιν καθεσθείς, ἄρχεται τῆς προσευχῆς ἐπιμό- 20 νως. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ χρᾶται ὁ μήπω κεκτημένος δύναμιν προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων τὴν τῆς προσευχῆς ἐνέργειαν, ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν, ἀκηδίας, φημὶ, καὶ πορνείας, τῶν σκληρῶν καὶ βαρυντέρων παθῶν, πολλάκις ἐγειρόμενος, ἐκτείνει τὰς χεῖρας εἰς βοήθειαν κατ' αὐτῶν. Πλὴν ὀλιγάκις, διὰ τὴν πλάνην, τοῦτο ποιεῖ, καὶ πάλιν κα- 25 θέζεται, μήπως φαντάσῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς ἄνωθεν, μόρφωσιν ἀληθείας δῆθεν δεικνύς. Τὸ γὰρ ἔχειν τὸν νοῦν ἄνω καὶ κάτω καὶ ἐν καρδίᾳ καὶ πανταχοῦ ἄπταιστον, μόνων ἰδιόν ἐστι τῶν καθαρῶν καὶ τελείων, ἀβλαβῆ διατηρῆσαι.

6. Δευτ. 4, 24. Ἐβρ. 12, 29.

7. Λουκᾶ 18, 7.

8. Ἐξ. 17, 11 ἔ.

κρατεῖ αὐτὸν κοντὰ τῆς καὶ τὸν εὐφραίνει καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Πλὴν ὅμως μερικὲς φορές ὅταν ὁ νοῦς προσεύχεται καὶ βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιά, ἢ διάνοια περιπλανιέται μελετώντας ἄλλα. Αὐτὴ ὅμως δὲν ὑποτάσσεται σὲ κανένα, παρὰ μόνο στοὺς τέλειους μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού ἔχουν φθάσει μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὴν κατάσταση πού δὲν περιπλανιέται ὁ νοῦς.

Γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ διώχνομε τοὺς λογισμοὺς

Δὲν μπορεῖ ποτὲ ἓνας ἀρχάριος νὰ διώξει λογισμό, ἂν δὲν τὸν διώξει ὁ Θεός· γιατί μόνο οἱ δυνατοὶ μποροῦν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ διώξουν αὐτοὺς· ὅμως καὶ αὐτοὶ δὲν τοὺς διώχνουν ἀπὸ μόνοι τους, ἀλλὰ κινοῦνται στὸν πόλεμο πρὸς αὐτοὺς μαζὶ μὲ τὸν Θεό, ἀφοῦ φοροῦν τὴν πανοπλία αὐτοῦ. Σὺ ὅμως, ὅταν ἔρχονται οἱ λογισμοὶ νὰ ἐπικαλεῖσαι τὸν Κύριο Ἰησοῦ συχνὰ καὶ μὲ ἐπιμονή, καὶ θὰ φύγουν· γιατί, μὴ ὑποφέροντες τὴ θερμὴ τῆς καρδιάς πού ἀναδίδεται ἀπὸ τὴν προσευχή, φεύγουν, σὰν νὰ τοὺς καίει φωτιά. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, μᾶστιζε τοὺς ἐχθροὺς· διότι ὁ Θεός μας εἶναι φωτιά πού κατακαίει⁶ τὴ μοχθηρία. Ὁ Κύριος πού στέλνει γρήγορα τὴ βοήθειά του, θὰ προσφέρει ἀμέσως τὴν ἐκδίκηση σὲ ἐκείνους πού τὸν ἐπικαλοῦνται ὀλόψυχα μέρα καὶ νύχτα⁷. Ἐκεῖνος ὅμως πού δὲν ἔχει ἐνέργεια προσευχῆς, κατατροπώνει αὐτοὺς μὲ ἄλλους τρόπους, μιμούμενος τὸν Μωϋσῆ⁸. Ἀφοῦ σηκωθεῖ δηλαδή καὶ ὑψώσει στὸν οὐρανὸ τὰ χέρια καὶ τὰ μάτια του, τοὺς φυγαδεύει ὁ Θεός· καὶ μετὰ, ἀφοῦ καθίσει πάλι, ἀρχίζει τὴν προσευχή μὲ ἐπιμονή. Κι αὐτὸν τὸν τρόπο χρησιμοποιοεῖ γιὰ τὰ σωματικὰ πάθη ἐκεῖνος πού δὲν ἀπέκτησε ἀκόμη δύναμη προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πού ἔχει τὴν ἐνέργεια τῆς προσευχῆς, ἐννοῶ γιὰ τὰ πάθη τῆς ἀκηδίας καὶ τῆς πορνείας, τὰ σκληρὰ αὐτὰ καὶ βαρύτερα ἀπ' ὅλα τὰ πάθη, τὸ νὰ σηκώνεται δηλαδή πολλές φορές καὶ νὰ ἀπλώνει τὰ χέρια του πρὸς τὸν Θεὸ ζητώντας τὴ βοήθειά του ἐναντίον αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ κάνει λίγες φορές, φοβούμενος τὴν πλάνη, καὶ πάλι κάθεται, μὴ τυχὸν στείλει στὸν νοῦ του ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ πάνω κάποια φαντασία, δείχνοντάς του δῆθεν ὁμοίωμα ἀλήθειας. Γιατὶ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὸν νοῦ του πάνω καὶ κάτω καὶ στὴν καρδιά καὶ παντοῦ χωρὶς κανένα πταῖσμα, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα μόνο τῶν καθαρῶν καὶ τέλειων, πού μποροῦν νὰ τὸν διατηρήσουν ἀβλαβή.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν

Οἱ μὲν ὀλιγάκις λέγουσιν, οἱ δὲ πολλάκις, ἕτεροι δὲ οὐδ' ὅλως. Σὺ δὲ μήτε πολλάκις ψάλλε, σύγχυσις γάρ, μήτε οὐδ' ὅλως διὰ τὴν ἐπα-
 κολουθοῦσαν χαίνωσιν καὶ ἀμέλειαν, ἀλλὰ τοὺς ὀλιγάκις ψάλλοντας
 5 μίμησαι. Πᾶν γὰρ μέτρον ἄριστον, κατὰ τοὺς ἀσόφους σοφούς. Τὸ
 γὰρ πολλὰ ψάλλειν, τῶν πρακτικῶν ἐστὶ, διὰ τὴν ἀγνωσίαν καὶ τὸν
 κόπον· οὐ τῶν ἡσυχαστῶν, ἀρκουμένων ἐν Θεῷ μόνῳ προσεύχεσθαι ἐν
 καρδία καὶ ἀπέχεσθαι νοημάτων. Ἡσυχία γὰρ ἐστὶν ἀπόθεσις νοημά-
 των αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος. Τὴν γὰρ δύνα-
 10 μιν αὐτοῦ πᾶσαν κενώσαντος ἐν τῇ πολλῇ ψαλμωδία, ἀτονήσει ὁ νοῦς
 εἰς τὸ μὴ κραταιῶς καὶ ἐπιμόνως προσεύχεσθαι. Νύκτωρ μὲν, φησὶν ὁ
 τῆς Κλίμακος, τὰ πολλὰ τῇ προσευχῇ δίδου, τὰ δὲ βραχέα τῇ ψαλμω-
 δία. Οὕτω καὶ σὺ ὀφείλεις ποιεῖν. Ὅτε ἴδῃς ἐν τῷ καθίσματί σου ἐνε-
 ροῦσαν τὴν προσευχὴν καὶ μὴ πανομένην κινεῖσθαι ἐν τῇ καρδία, μὴ
 15 ποτε ἀφήσης αὐτὴν καὶ ἀνίστασθαι ψάλλειν ἕως καιροῦ, ἐὰν μὴ οἰκο-
 νομικῶς καταλείψῃ σε· τὸν γὰρ Θεὸν καταλιπὼν ἔσωθεν, ἔξωθεν ἴστα-
 σαι προσλαλῶν, ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰ χαμαιπετῆ παρεκκλίνων· ἀλλὰ
 καὶ σύγχυσις ποιεῖς καὶ τὸν νοῦν ἐκταράττεις ἀπὸ τῆς γαλήνης αὐτοῦ.
 Ἡσυχία γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς καὶ τὴν πρᾶξιν κέκμηται, διὰ τὸ ἐν
 20 εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ ἔχειν αὐτὴν· ὁ Θεὸς γὰρ εἰρήνη ἐστὶ, συγχύσεως
 καὶ κραυγῆς ἐπέκεινα.

Δεῖ γὰρ ἀγγελικὸν εἶναι καὶ τὸν ὕμνον ἡμῶν κατὰ τὸ πολίτευμα,
 καὶ οὐ σαρκικόν. Τὸ γὰρ μετὰ φωνῆς ἐν κραυγῇ ψάλλειν, συμβολικόν
 ἐστὶ νοερᾶς κραυγῆς, καὶ διὰ τὴν ῥαθυμίαν καὶ ἀγροικίαν ἡμῶν δίδο-
 25 ται, διὰ τὸ ἐπανάγεσθαι πρὸς τ' ἀληθῆ. Τοῖς γὰρ μὴ εἰδόσι προσευχὴν,
 ὅπερ ἐστὶν ἀρετῶν πηγὴ, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος Ἰωάννην, ἀρδεύου-
 σα φυτὰ, τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, πρέπει τὸ πολλὰ ψάλλειν καὶ ἀμέ-
 τρως καὶ ἀεὶ ἐν ποικιλίᾳ πολλῶν εἶναι καὶ μηδέποτε παύεσθαι, ἕως ἂν
 ἀπὸ πολλῆς ἐπιπόνου πράξεως εἰς θεωρίαν προκόψωσι, προσευχὴν
 30 νοερὰν εὐρηκότες, ἐνεργοῦσαν ἐντὸς αὐτῶν. Ἄλλη γὰρ ἐστὶ τῆς ἡσυ-

Γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ ψάλλομε

Ἄλλοι λένε νὰ ψάλλομε λίγο, ἄλλοι πολύ, καὶ ἄλλοι καθόλου. Σὺ ὅμως οὔτε πολὺ νὰ ψάλλεις, γιατί αὐτὸ δημιουργεῖ σύγχυση, οὔτε καθόλου ἕξαιτίας τῆς χαύνωσης καὶ τῆς ἀμέλειας ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ νὰ μιμηθεῖς ἐκείνους ποὺ ψάλλουν λίγο. Γιατί “Πᾶν μέτρον ἄριστον”, σύμφωνα μὲ τοὺς ἄσοφους σοφούς. Τὸ νὰ ψάλλει κανεὶς πολὺ, αὐτὸ ἀνήκει στοὺς πρακτικούς, ἕξαιτίας τῆς ἄγνοιας καὶ τοῦ κόπου τους· δὲν εἶναι ἔργο τῶν ἡσυχαστῶν, ποὺ ἀρκοῦνται νὰ προσεύχονται στὸν Θεὸ μόνο μέσα στὴν καρδιά τους καὶ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ νοήματα. Γιατί ἡσυχία εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, ἀπόθεση τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν νοημάτων. Ἄν λοιπὸν ἀδειᾶσει ὅλη τὴ δύναμή του στὴν πολλὴ ψαλμωδία, θὰ ἀπονήσει ὁ νοῦς, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ προσεύχεται μὲ δύναμη καὶ ἐπιμονή. Τὸ περισσότερο διάστημα τῆς νύχτας ἀφιέρωνέ το, λέγει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, στὴν προσευχή, ἐνῶ τὸ λιγώτερο στὴν ψαλμωδία. Αὐτὸ πρέπει νὰ κάνεις καὶ σύ. Ὄταν προσευχόμενος στὸ κάθισμά σου δεῖς νὰ ἐνεργεῖ ἢ προσευχή καὶ νὰ μὴ παύει νὰ κινεῖται μέσα στὴν καρδιά σου, μὴ τὴν ἀφήσεις καὶ σηκωθείς νὰ ψάλλεις, μέχρι ποὺ νὰ σὲ ἐγκαταλείψει κατ’ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ· γιατί ἄλλιῶς, ἀφήνοντας μέσα τὸν Θεό, στέκεσαι καὶ μιᾶς μαζί του ἀπ’ ἔξω, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ στὰ χαμηλά, ἀλλὰ καὶ σύγχυση δημιουργεῖς καὶ τὸν νοῦ ταράζεις ἀπὸ τὴ γαλήνη του. Καθόσον ἡ ἡσυχία σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομά της περιλαμβάνει καὶ τὴν πράξη, γιατί τὴν ἔχομε αὐτὴν ὅταν ἔχομε εἰρήνη καὶ γαλήνη· γιατί ὁ Θεὸς εἶναι εἰρήνη⁹, μακριὰ ἀπὸ κάθε σύγχυση καὶ κραυγή.

Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι ἀγγελικὸς καὶ ὁ ὕμνος μας σύμφωνα μὲ τὸν μοναχικὸ τρόπο τῆς ζωῆς μας, καὶ ὄχι σαρκικός. Γιατί, τὸ νὰ ψάλλει κανεὶς μὲ δυνατὴ φωνή, εἶναι συμβολικὸ τῆς νοερῆς κραυγῆς, καὶ μᾶς δίνεται ἕξαιτίας τῆς ραθυμίας καὶ ἀπαιδευσίας μας, γιὰ νὰ ἐπιστρέψομε στὰ ἀληθινά. Σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν τὴν προσευχή, πράγμα ποὺ εἶναι πηγὴ τῶν ἀρετῶν, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, ποὺ ποτίζει φυτὰ, δηλαδή τις δυνάμεις τῆς ψυχῆς, σ’ αὐτοὺς ταιριάζει ἡ πολλὴ καὶ χωρὶς μέτρο ψαλμωδία καὶ τὸ νὰ ἔχει αὐτὴ μεγάλη ποικιλία καὶ νὰ μὴ σταματάει ποτέ, μέχρι ποὺ μὲ τὴν πολλὴ καὶ κοπιαστικὴ πράξη προκόψουν στὴ θεωρία, καὶ νὰ ἐπιτύχουν νοερὴ προσευχή, ποὺ νὰ ἐνεργεῖ μέσα τους. Γιατί ἄλλη εἶναι ἡ πράξη τῆς

χίας ἢ πρᾶξις καὶ ἑτέρα τοῦ κοινοβίου· ἕκαστος δὲ ἐν ᾧ ἐκλήθη προ-
 σμένων, σωθήσεται. Διὸ δέδοικα γράφειν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ὁρῶν σε
 μέσον τούτων ἀναστρεφόμενον. Πᾶς γὰρ ὁ ἐξ ἀκοῆς ἢ μαθήσεως ἐν
 προσευχῇ πάσχων, ἀπόλλυται, ὡς τὸν ὀδηγοῦντα μὴ κεκτημένος ὁ
 5 δὲ γευσάμενος τῆς χάριτος, ὀφείλει συμμέτρως ψάλλειν, κατὰ τοὺς
 Πατέρας, τὸ πλεῖστον ἀσχολούμενος εἰς τὴν προσευχὴν ῥαθυμῶν δέ,
 ψάλλειν ἢ ἀναγινώσκειν τὰ πρακτικὰ τῶν Πατέρων. Οὐ γὰρ χρήζει ἢ
 ναῦς κώπας, τοῦ ἀνέμου τὸν φῶσωνα ὑπεκτείναντος, αἴσιον αὐτῇ
 αὔραν τοῦ Πνεύματος χορηγουμένου πρὸς νῆξιν ἐπιπολαίως τῆς ἀλ-
 10 μυρᾶς θαλάσσης τῶν παθῶν, ἀλλ' ἴσταμένη, ταῖς κώπαις ἢ τῷ πλοι-
 αρίῳ, παρέλκεται.

Εἰ δέ τινες προβάλλονται τοὺς ἀγίους Πατέρας φιλονείκως, ἢ
 ἐνταῦθά τινες, ὡς ὅτι παννύχιον ἐπιούνητο στάσιν καὶ ἀδιάλειπτον
 ψαλμωδίαν, ἀποκρινόμεθα τούτοις ἐκ τῶν Γραφῶν, ὅτι οὐ πάντων
 15 πάντα τέλεια δι' ἔνδειαν σπουδῆς καὶ ἀπορίαν δυνάμεως, ἀλλὰ τὰ μὲν
 μικρὰ τοῖς μεγάλοις οὐ πάντως μικρά, τὰ δὲ μεγάλα παρὰ τοῖς μικροῖς
 οὐ πάντως τέλεια· τοῖς γὰρ τελείοις πάντα εὐχερῆ ἐνεργούμενα· διότι
 οὐ πάντες εἰσὶν αἰεὶ, νῦν, ἢ πάλαι, πρακτικοί, οὐδὲ πάντες τὴν αὐτὴν
 ὁδὸν ᾤδευσαν ἢ ἕως τέλους ἐκράτησαν. Πολλοὶ γὰρ ἀπὸ πρακτικῆς
 20 ἤλθον εἰς θεωρίαν καὶ κατέπαυσαν ἐκ πάντων, σαββατίσαντες, κατὰ
 τὸν πνευματικὸν νόμον, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μόνῳ εὐφραίνοντο, κεκοροσμέ-
 νοι τῆς θείας τρυφῆς καὶ μὴ συγχωρούμενοι ψάλλειν ἢ ἄλλο τι με-
 λετᾶν παρὰ τῆς χάριτος, εἰς ἐκπληξιν ὄντες ἕως καιροῦ, φθάσαντες
 τῶν ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον μερικῶς, ὡς ἐν ἀρραβῶνι. Ἄλλοι δὲ ἕως
 25 τέλους ἐν τῷ πρακτικῷ ἐσώθησαν κοιμηθέντες, τὴν ἀνταπόδοσιν ἐν τῷ
 μέλλοντι ἐκδεχόμενοι, τινὲς δὲ ἐν τῷ θανάτῳ πληροφορηθέντες, ὡς
 μετὰ θάνατον μυρίσαντες εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας, τὴν χάριν
 τοῦ Βαπτίσματος ἔχοντες, ὡς πάντες, καὶ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν
 ἀγνωσίαν τοῦ νοῦς αὐτῶν μὴ κοινωνήσαντες μυστικῶς μετ' αὐτῆς, ἔτι
 30 ζῶντες ἑτεροὶ δὲ ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκιμοῦσι, τῇ ψαλμωδίᾳ καὶ τῇ
 προσευχῇ, καὶ οὕτω διάγουσι, πλουσίαν ἔχοντες τὴν χάριν ὡς ἀεικίνη-

10. Πρβλ. Α' Κορ. 7, 24.

11. Πρβλ. Ἐξ. 20, 10.

ἡσυχίας καὶ ἄλλη τοῦ κοινοβίου· ὁ καθένας μένοντας σὲ ἐκεῖνο ποῦ κλήθηκε¹⁰, θὰ σωθεῖ. Γι' αὐτὸ φοβᾶμαι νὰ γράφω ἔξαιτίας τῶν πνευματικῶν ἀδύνατων, βλέποντάς σε νὰ ζεῖς ἀνάμεσά τους. Γιατὶ ὁ καθένας ποῦ πάσχει κατὰ τὴν προσευχὴ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔχει ἀκούσει ἢ μάθει, χάνεται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐκεῖνον ποῦ μπορεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσει. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ γεύθηκε τὴ χάρη, πρέπει νὰ ψάλλει μὲ μέτρο, σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες, ἀσχολούμενος τὸν περισσότερον χρόνον μὲ τὴν προσευχὴ· ἐνῶ ὅταν κυριεύεται ἀπὸ ραθυμία, νὰ ψάλλει ἢ νὰ διαβάξει τὰ πρακτικὰ πονήματα τῶν Πατέρων. Γιατὶ δὲν χρειάζεται τὸ πλοῖο κουπιὰ ὅταν ὁ ἄνεμος φουσκώνει τὰ πανιὰ του, καὶ ἡ χορηγοῦμενη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα αὔρα τὸ κάνει νὰ διασχίζει ἀνάλαφρα τὴν ἄλμυρὴ θάλασσα τῶν παθῶν, ἀλλ' ὅταν σταματήσει, τότε σύρεται μὲ τὰ κουπιὰ ἢ μὲ κάποιο ἄλλο πλοῖο.

Ἄν ὅμως κάποιοι μὲ διάθεση ἐριστικὴ προβάλλουν τοὺς ἁγίους Πατέρες, ἢ κάποιους ἀπὸ τοὺς ἐδῶ, ὅτι ἀκολουθοῦσαν ὀλονύκτια ὀρθοστασία καὶ ἀδιάκοπη ψαλμωδία, ἀπαντᾶμε σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὶς Γραφές, ὅτι δὲν εἶναι ὅλα σὲ ὅλους τέλεια, λόγῳ ἐλλείψεως προθυμίας καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ τὰ μικρὰ δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε μικρὰ γιὰ τοὺς μεγάλους, καὶ τὰ μεγάλα ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι τέλεια γιὰ τοὺς μικροὺς, ἐνῶ στοὺς τέλειους ὅλα ἐνεργοῦνται μὲ εὐκολία. Γιατὶ δὲν εἶναι ὅλοι, οἱ τῶρα ἢ παλαιά, πρακτικοί, οὔτε ὅλοι βάδισαν τὴν ἴδια ὁδὸ ἢ ἀκολούθησαν αὐτὴν μέχρι τὸ τέλος. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν πρακτικὴν ἤρθαν στὴ θεωρία καὶ βρῆκαν ἀνάπαυση ἀπὸ ὅλα, σαββατίζοντας, σύμφωνα μὲ τὸν πνευματικὸ νόμο¹¹, καὶ εὐφραίνονταν μόνο μὲ τὸν Θεό, χορτασμένοι ἀπὸ τὴ θεία ἀπόλαυση καὶ μὴ ἐπιτρεπόμενοι ἀπὸ τὴ θεία χάρη νὰ ψάλλουν ἢ νὰ μελετοῦν κάτι ἄλλο, βρισκόμενοι σὲ ἐκπληξὴ μέχρι τὸν καιρὸ ποῦ ἔπρεπε, πετυχαίνοντας ἐν μέρει τὸ ἔσχατον τῶν ποθητῶν, σὰν προκαταβολὴ γιὰ τὸ ὑπόλοιπον. Ἄλλοι πάλι σώθηκαν ἀκολουθώντας μέχρι τὸ τέλος καὶ μέχρι ποῦ πέθαναν τὴν πρακτικὴν ὁδὸν, περιμένοντας τὴ μέλλουσα ἀνταπόδοση, ἐνῶ ἄλλοι ἔλαβαν τὴ διαβεβαίωση κατὰ τὸν θάνατό τους, γιατί ἀνέβλυσαν εὐωδία τὰ σώματά τους μετὰ τὸ θάνατό του πρὸς ἀπόδειξιν τῆς σωτηρίας τους, ἔχοντας τὴ χάρη τοῦ Βαπτίσματος, ὅπως ὅλοι, καὶ ἔξαιτίας τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ νοῦ τους δὲν ἤρθαν σὲ μυστικὴ κοινωνία μαζί της ὅσο ἀκόμα ζοῦσαν. Ἄλλοι πάλι εὐδοκимоῦν καὶ στά δὺο, στὴν ψαλμωδία καὶ στὴν προσευχὴ, καὶ ἔτσι ζοῦν, ἔχοντας πλούσια

τον καὶ μηδέ ποτε ἔκ τινος ἐμποδιζόμενοι. Ἄλλοι δὲ ἕως τέλους μάλιστα τὴν ἡσυχίαν ἐκράτησαν, ἰδιῶται ὄντες, ἀρκούμενοι ἐν τῇ προσευχῇ μόνον, πάνυ καλῶς, ὡς μόνοι πρὸς μόνον Θεὸν ἐνωθέντες. Οἱ γὰρ τέλειοι, ὡς εἵπομεν, πάντα ἰσχύουσιν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτούς
 5 Χριστῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τῆς γαστροῦς τί εἶπω, τῆς βασιλίσεως τῶν παθῶν; Ἐὰν δυνηθῆς νεκρῶσαι αὐτὴν καὶ ἡμιθανῆ ἀπεργάσασθαι, μὴ ἐνδώσης. Κατεκυρίευσέ μου, ἀγαπητέ, καὶ λατρεύω ταύτη ὡς δοῦλος αὐτῆς καὶ ὑπόσπονδος ἢ συνεργός τῶν δαμώνων καὶ τὸ τῶν παθῶν κατοικη-
 10 τήριον· δι' αὐτῆς γὰρ γίνεται ἡ πτώσις ἡμῶν καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἀνάστασις, ὅταν εὐτακτῆ, καὶ δι' αὐτῆς ἐκπεπτώκαμεν τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ἀξιώματος τοῦ θεϊκοῦ· διότι, διαφθαρέντος τοῦ ἀρχῆθεν, πάλιν ἀνεκαινίσθημεν ἐν Χριστῷ· καὶ ἰδοὺ ἐκπεπτώκατες ἐσμέν ἄρτι ἐκ τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀμελείας, τῶν φυλασσόντων καὶ ἀύξανόν-
 15 των τὴν χάριν ἐν προκοπῇ, κἂν ἀγνοοῦντες ἐπαιρώμεθα, δοκοῦντες μετὰ Θεοῦ εἶναι. Πολλὰς δὲ διαφορὰς ἐν τῇ τροφῇ ἔχουσι τὰ σώματα, ὡς οἱ Πατέρες εἰρήκασι. Καὶ ὁ μὲν ὀλίγον, ὁ δὲ πολὺ δέεται πρὸς σύστασιν τῆς φυσικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἕξιν ἐπαρκούμενος. Ὅμως ὁ ἡσυχάζων πάντοτε ἐνδεής· ὀφείλει
 20 εἶναι, μὴ κορεννύμενος. Βαρυνομένου γὰρ τοῦ στομάχου καὶ τοῦ νοῦς θολωθέντος διὰ τούτου, οὐδὲ προσευχὴν δύναται λέγειν κραταιῶς ἢ καθαρῶς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως τῶν πολλῶν βρωμάτων, τῷ ὕπνῳ καταφερόμενος, κοιμηθῆναι ταχέως ἐπιποθεῖ, ἐξ οὗ φαντασίαι ἀναρίθμητοι ἐν τῷ ὕπνῳ ἐπιπίπτουσι τῷ νοῖ. Τοιγαροῦν τῷ βουλομένῳ
 25 σωτηρίας τυχεῖν καὶ διαζομένῳ διὰ τὸν Κύριον ἡσύχως διῶσαι, ἄρτου, ὡς οἶμαι, λίτρα ἱκανοῖ αὐτῷ καὶ ὕδατος καὶ οἴνου, κατὰ τὴν ἡμέραν τρία ἢ τέσσαρα ποτήρια· καὶ ἀπὸ τῶν παρατυχόντων βρωμάτων ὀλίγον ἐκ πάντων κατὰ καιρὸν μεταλαμβάνειν, ἀπωθούμενον τὴν πλησμονήν, ἵνα κἂν τούτῳ, σοφῶς χρησάμενος, τὸν τυφόν διὰ τῆς ἐκ πάν-
 30 των μεταλήψεως ἐκφυγεῖν δυνήσται· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ λίαν καλὰ ποιήματα μὴ βδελύξοιτο, εὐχαριστῶν αὐτῷ ὑπὲρ πάντων. Καὶ αὕτη τῶν φρονίμων ἢ διάκρισις. Τοῖς δὲ ἀσθενοῦσι κατὰ πίστιν καὶ κατὰ ψυ-

τῆ χάρη καὶ πάντοτε ἐνεργοῦσα, καὶ δὲν ἐμποδίζονται ποτὲ ἀπὸ κάτι τι. Ἄλλοι κράτησαν τὴν ἡσυχία κυρίως μέχρι τὸ τέλος, ἐνῶ ἦταν ἰδιώτες, ἀρκοῦμενοι μόνο στὴν προσευχή, καὶ πολὺ σωστά, καὶ ἐνώθησαν μόνοι αὐτοὶ μὲ τὸν μόνο Θεό. Γιατί οἱ τέλειοι, ὅπως εἶπομε, ὅλα τὰ κατορθώνουν μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ ποὺ τοὺς ἐνδυναμώνει¹², στὸν ὅποι ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν¹³.

Γιὰ τὴ γαστέρα τί νὰ πῶ, τῆ βασίλισσα τῶν παθῶν; Ἄν μπορέσεις νὰ τὴ νεκρώσεις αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κάνεις μισοπεθαμένη, μὴ ὑποχωρήσεις μετὰ. Μὲ κατεκυρίευσε ἐμένα, ἀγαπητέ μου, καὶ τὴ λατρεύω σὰν δοῦλος τῆς καὶ παραδομένος στοὺς ὄρους τῆς, αὐτὴ ποὺ εἶναι συνεργὸς τῶν δαιμόνων καὶ τὸ κατοικητήριο τῶν παθῶν· γιατί μὲ αὐτὴν γίνεται ἡ πτώση μας καὶ μὲ αὐτὴν ἡ ἀνάστασή μας, ὅταν εἶναι πειθαρχική, καὶ ἐξαιτίας αὐτῆς ἔχομε πέσει ἀπὸ τὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο θεϊκὸ ἀξίωμα· γιατί, ἀφοῦ διαφθάρθηκε τὸ ἀρχικὸ, πάλιν ἀνακαινισθήκαμε μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ· καὶ νὰ, πάλι εἴμαστε ξεπεσμένοι ἀπὸ τὸν Θεό, ἐξαιτίας τῆς παραμελήσεως τῶν ἐντολῶν, ποὺ φυλάσσουν καὶ αὐξάνουν τὴ χάρη μὲ τὴν προκοπή μας, καὶ ἂν ἀκόμα ἀπὸ ἄγνοια ὑπερηφανεύομαστε, νομίζοντας ὅτι εἴμαστε μὲ τὸν Θεό. Τὰ σώματα ἔχουν πολλές διαφορὲς ὡς πρὸς τὴν τροφή, ὅπως ἔχουν περὶ οἱ Πατέρες. Καὶ ἄλλος χρειάζεται λίγη, ἄλλος πολλὴ πρὸς διατήρηση τῆς φυσικῆς του δυνάμεως, τρώγοντας ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ συνήθειά του. Ὅμως ὁ ἡσυχαστὴς πρέπει πάντοτε νὰ ἀρκεῖται στὴ λίγη τροφή καὶ νὰ μὴ παραχορταίνει. Γιατί, ὅταν θαρύνει τὸ στομάχι καὶ θολώσει ἐξαιτίας αὐτοῦ ὁ νοῦς, οὔτε προσευχὴ μπορεῖ νὰ λέγει δυνατὴ καὶ καθαρὴ, ἀλλὰ λόγῳ τῶν ἀναθυμιάσεων τῶν πολλῶν φαγητῶν, παραδομένος στὸν ὕπνο, θέλει νὰ κοιμηθεῖ ἀμέσως, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ κατακλύζουν τὸν νοῦ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ὕπνου ἄπειρες φαντασίες. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ ἐπιτύχει τὴ σωτηρία του καὶ διάζει γιὰ χάρη τοῦ Κυρίου τὸν ἑαυτοῦ νὰ ζῆσει στὴν ἡσυχία, τοῦ ἀρκεῖ, νομίζω, μία λίτρα ψωμοῦ τὴν ἡμέρα καὶ τρία ἢ τέσσαρα ποτήρια νεροῦ καὶ κρασιοῦ, καὶ νὰ τρώγει λίγο ἀπὸ ὅλα τὰ παρατυχόντα φαγητὰ τὴν ὥρα ποὺ πρέπει, ἀποφεύγοντας τὸν χορτασμό, ὥστε χρησιμοποιώντας καὶ αὐτὸ μὲ τρόπο σοφὸ, νὰ μπορέσει νὰ ἀποφύγει τὴν ἀλαζονεῖα μὲ τὸ νὰ τρώγει ἀπὸ ὅλα καὶ χωρὶς νὰ θεωρεῖ βδελυκτὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγιναν «πολὺ καλὰ»¹⁴, εὐχαριστώντας αὐτὸν γιὰ ὅλα. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ διάκριση τῶν φρονίμων. Ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς

χήν, ἢ ἀποχή πλέον συμφέρει τῶν ἐδωδύμων, οἷς λάχανα ἐσθίειν ἐκέλευσεν ὁ Ἀπόστολος, διὰ τὸ μὴ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκ Θεοῦ φυλαχθῆναι.

Τί δέ σοι εἶπω, ὅτι κανόνα ἐξήτησας καὶ βάρος πολὺ γέρων ὧν; 5 νεώτεροι οὐ δύνανται ἐν σταθμῶ καὶ μέτρῳ, καὶ πῶς σὺ κρατήσεις αὐτό; Τὴν ἐλευθερίαν γὰρ πρέπει σοι κρατεῖν ἐν παντί, ἐσθίων τι. Εἰ δὲ ἠττάσαι, μεταμελοῦ καὶ πάλιν μεμφόμενος αἰεὶ σεαυτὸν καὶ μὴ ἄλλον, καὶ ἕξεις ἀνάπανσιν, σοφῶς διὰ πτωμάτων τὴν νίκην ποιούμενος, κατὰ τὴν Γραφήν. Πλὴν μὴ παραβαίνης τὸν ὄρον ὃν προεθέμεθα, καὶ 10 ἀρκεῖ σοι. Οὐδὲ γὰρ ῥωννύουσι τὸ σῶμα αἱ λωπαὶ βρώσεις τοσοῦτον, ὅσον ἢ τοῦ ἄρτου καὶ ὕδατος μετάληψις. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Προφήτης, τὰ ἄλλα εἰς οὐδὲν θέμενος «νιὲ ἀνθρώπου, σταθμῶ τὸν ἄρτον σου φάγεσαι καὶ μέτρῳ τὸ ὕδωρ σου πίεσαι». Τρεῖς γὰρ ὄρους ἔχει ἡ βρωσις· ἐγκράτειαν, αὐτάρκειαν καὶ κόρον. Ἐγκράτειά ἐστι, τὸ πεινᾶν 15 ἐστιαθέντα· αὐτάρκεια δέ, τὸ μῆτε πεινᾶν μῆτε βαρεῖσθαι· κόρος δέ, τὸ βαρεῖσθαι μικρόν. Τὸ δὲ μετὰ τὸ κορεσθῆναι, πάλιν ἐσθίειν, θύρα ἐστὶ γαστριμαργίας, δι' ἧς ἡ πορνεία εἰσέρχεται. Σὺ δὲ ταῦτα ἀκριδῶς ἐπιστάμενος, κατὰ τὴν σὴν δύναμιν τὸ κρεῖττον ἐπίλεξαι, μὴ ὑπερβαίνων τοὺς ὄρους. Τῶν γὰρ τελείων ἐστὶ καὶ τοῦτο, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὸ 20 πεινᾶν καὶ χορτάζεσθαι καὶ ἐν πᾶσι δυνατοὺς εἶναι.

Περὶ πλάνης, ἐν φ̄ καὶ περὶ πολλῶν ὑποθέσεων

Ὅρα δὲ ὅτι θούλομαί σε ἀκριδῶς εἰδέναι περὶ τῆς πλάνης τοῦ 25 φυλάττεσθαι ἐξ αὐτῆς, μήπως, ἐξ ἀγνοίας φερόμενος, βλαθῆς τὰ μέγιστα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπολέσης. Διότι εὐκόλως κλίνει τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κοινωνίαν τῶν ἐναντίων καὶ μάλιστα τῶν ἀπείρων, τῶν μετερχομένων ὡς ὑπ' αὐτῶν. Ἐγγὺς γὰρ αὐτῶν καὶ κύκλω οἱ δαίμονες τῶν ἀρχαρίων καὶ ἰδιορρύθμων πεφύκασιν, διατείνοντες πα- 30 γίδας λογισμῶν καὶ λάκκους πτωμάτων καὶ φαντασμάτων ὄλεθρον. Ἡ πόλις γὰρ αὐτῶν ὑπ' ἐξουσίαν τῶν βαρβάρων ἐστὶ. Καὶ οὐ δεῖ θαυμά-

ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ τὴν ψυχὴν, ἢ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ συμφέρει περισσότερο, γιὰ ἐκείνους πού ἔδωσε ἐντολὴ ὁ Ἀπόστολος «νὰ τρώγουν λάχανα»¹⁵, ἐπειδὴ δὲν πιστεύουν ὅτι θὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τὸν Θεό.

Τί ὅμως νὰ σοῦ πῶ, γιὰ τὸ ὅτι ζήτησες κανόνα καὶ βάρος πολὺ ἐνῶ εἶσαι γέροντας; Οἱ νεώτεροι δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν τὸ βάρος μὲ ζύγι καὶ μέτρο, καὶ πῶς θὰ τὸ κρατήσεις σὺ αὐτὸ; Πρέπει ἐσὺ ὅταν τρῶς νὰ κρατᾶς τὴν ἐλευθερίᾳ σου σὲ ὅλα. Ἐάν τυχὸν νικιέσαι, νὰ μετανοεῖς καὶ πάλι νὰ ἐπιχειρεῖς καὶ νὰ σταματᾶς νὰ κάμνεις τὸ ἴδιο, ὅταν πέφτεις νὰ σηκώνεσαι, καὶ νὰ κατηγορεῖς πάντοτε τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ὄχι ἄλλον, καὶ θὰ ἔχεις ἀνάπαυση, κατορθώνοντας μὲ τρόπο σοφὸ τὴ νίκη μὲ τίς πτώσεις σου, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή. Ἄλλ' ὅμως νὰ μὴ παραβαίνεις τὸν ὅρο πού σοῦ ἔθεσα, καὶ σοῦ ἀρκεῖ αὐτὸ. Γιατὶ δὲν δυναμώνουν τὸ σῶμα τόσο πολὺ οἱ ἄλλες τροφές, ὅσο τὸ ψωμί καὶ τὸ νερό. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ προφήτης, παραμερίζοντας ὅλα τὰ ἄλλα· «υἱὲ ἀνθρώπου, μὲ ζύγι νὰ τρῶς τὸ ψωμί σου καὶ μὲ μέτρο νὰ πίνεις τὸ νερό σου»¹⁶. Γιατὶ τρεῖς ὅρους ἔχει τὸ φαγητὸ· ἐγκράτεια, αὐτάρκεια καὶ κορεσμό. Ἐγκράτεια εἶναι τὸ νὰ πεινᾶ κανεὶς ἐνῶ ἔχει φάγει· αὐτάρκεια, τὸ οὔτε νὰ πεινᾶ οὔτε νὰ αἰσθάνεται βάρος· καὶ κορεσμός, τὸ νὰ αἰσθάνεται λίγο βάρος. Ἐνῶ τὸ νὰ τρώγει πάλι ἐνῶ ἔχει παραχορτάσει, εἶναι θύρα γαστριμαργίας, ἀπὸ τὴν ὁποία μπαίνει ἢ πορνεία. Σὺ ὅμως γνωρίζοντας αὐτὰ μὲ ἀκριβεία, διάλεξε σύμφωνα μὲ τὴ δύναμή σου τὸ καλύτερο, χωρὶς νὰ ξεπερνᾶς τοὺς ὅρους. Γιατὶ γνώρισμα τῶν τέλειων εἶναι κι αὐτὸ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, καὶ νὰ πεινοῦν καὶ νὰ χορταίνουν¹⁷ καὶ νὰ εἶναι δυνατοὶ σὲ ὅλα.

Γιὰ τὴν πλάνη καθὼς καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα ζητήματα

Πρόσεχε ὅμως ὅτι θέλω νὰ γνωρίζεις μὲ ἀκριβεία νὰ φυλάγεις ἀπὸ τὴν πλάνη, μὴπως, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴν ἄγνοια, πάθεις μεγάλη βλάβη καὶ χάσεις τὴν ψυχὴ σου. Γιατὶ εὐκόλα κλίνει τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κοινωνία μὲ τίς ἀντίθετες δυνάμεις καὶ μάλιστα ἐκείνων πού εἶναι ἄπειροι, καὶ εἶναι σὰ νὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ αὐτές. Γιατὶ κοντὰ καὶ γύρω ἀπὸ τοὺς ἀρχάριους καὶ τοὺς ἰδιόρρυθμους περιφέρονται συνήθως οἱ δαίμονες, ὀργανώνοντας παγίδες λογισμῶν καὶ λάκκους πτώσεων καὶ ὀλεθρο μέσω τῶν φαντασιῶν, καθόσον ἢ πόλη τους βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν βαρβάρων. Καὶ δὲν

ζειν εἰ ἐπλανήθη τις, ἢ ἐξέστη, ἢ πλάνην ἐδέξατο ἢ δέχεται, ἢ ἀλλότρια τῆς ἀληθείας ὄρα, ἢ λέγει ἐξ ἀπειρίας καὶ ἀγνωσίας τὰ οὐκ ἀνήκοντα. Πολλάκις γὰρ ἀπὸ ἰδιωτείας τις περὶ τῆς ἀληθείας φθεγγόμενος, ἄλλα ἀντ' ἄλλων λεληθότως λαλῶν, οὐκ οἶδεν εἰπεῖν ὀρθῶς, ὡς ἔχει, καὶ
5 πολλοὺς ἐθρόησε, καὶ ὄνειδος καὶ γέλωτα, ἀνοήτως φερόμενος, τοῖς ἡσυχάζουσι προὔξενησεν.

Οὐκ ἔστι γὰρ θαυμαστὸν πλανηθῆναί τινα ἀρχάριον καὶ μετὰ πολλοὺς κόπους διότι γέγονε πολλοῖς καὶ τοῖς νῦν καὶ τοῖς πάλαι τὸν Θεὸν ἐκζητοῦσιν. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ μνήμη, εἴτ' οὖν ἢ νοερὰ προσευχή,
10 ὑψηλοτέρα πασῶν τῶν ἐργασιῶν ἐστίν. Αὕτη καὶ κεφαλὴ ἀρετῶν, ὡς ἀγάπη Θεοῦ. Καὶ ὁ ἀναιδῶς καὶ θρασέως βουλόμενος πρὸς τὸν Θεὸν εἰσελθεῖν καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν καθαρῶς καὶ κτήσασθαι αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ διαζόμενος, εὐκόλως θανατοῦται ὁ τοιοῦτος ὑπ' αὐτῶν, τῶν δαιμόνων λέγω, εἰ παραχωρηθήσεται. Τολμηρῶς γὰρ καὶ ἀνθαδῶς τὰ παρὰ
15 τὴν ἰδίαν κατάστασιν ἐκζητήσας, μετὰ ἀλαζονείας ἐκδιώκει πρὸ καιροῦ φθάσαι. Πολλάκις δὲ σπλαγχνιζόμενος ὁ Κύριος ἡμᾶς βλέπων ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τολμηροῦς, οὐ παραχωρεῖ πειρασθῆναι, ἵνα, τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος ἐπιγνοὺς οἴησιν, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιστραφῆ, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὄνειδος δαιμόνων καὶ γέλωτος ἢ κλαυθμὸς ἐν ἀνθρώποις καὶ μάλιστα τῷ
20 μετὰ μακροθυμίας ἐκζητοῦντι καὶ ταπεινώσεως καί, τὸ μείζον, μεθ' ὑποταγῆς καὶ ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων τοῦτο τὸ θαυμαστὸν ἔργον, μήπως ἀντὶ σίτου ἀκάνθας λεληθότως θερίσῃ καὶ πικρίαν ἀντὶ γλυκύτητος καὶ ἀντὶ σωτηρίας εὐρήσει ἀπώλειαν. Τῶν γὰρ δυνατῶν καὶ τελείων ἐστὶ μονομαχεῖν αἰεὶ μετὰ τῶν δαιμόνων, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ
25 Πνεύματος, ἢ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, πρὸς αὐτοὺς διηνεκῶς ἀνατείνειν. Οἱ δὲ ἀσθενεῖς καὶ ἀρχάριοι τῇ φυγῇ μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου, ὡς ὄχρωματι χρώμενοι, καὶ τὸν πόλεμον παραιτούμενοι, μὴ πρὸ καιροῦ τολμῶντες, τὸν θάνατον διαφεύγουσι.

Σὺ δὲ εἰ ἡσυχάζῃς καλῶς, προσδοκῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι, μη-
30 δέποτε παραδέξῃ εἴ τι ἂν ἴδῃς αἰσθητὸν, ἢ νοερὸν, ἢ ἔξωθεν, ἢ ἔσωθεν, ἢ κἂν εἶδος Χριστοῦ, ἢ δῆθεν ἀγγέλου, ἢ ἀγίου μορφῆν, ἢ φῶς φαντά-

πρέπει νὰ θαυμάζομε ἂν κάποιος πλανήθηκε, ἢ ἂν ἔχασε τὰ λογικά του, ἢ ἂν δέχθηκε ἢ δέχεται πλάνη, ἢ βλέπει γένα πράγματα πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἢ λέγει ἀπὸ ἀπειρία καὶ ἄγνοια ἐκεῖνα πού δὲν πρέπει. Γιατὶ πολλέςφορὲς μιλώντας κανεῖς ἀπὸ ἀπειρία γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ λέγοντας χωρὶς νὰ τὸ ἔχει καταλάβει ἄλλα ἀντὶ ἄλλων, δὲν γνωρίζει νὰ μιλήσει ὀρθά, καὶ ἔτσι ἀνησύχησε πολλοὺς καὶ φερόμενος μὲ ἀνοησία προξένησε ντροπὴ καὶ γέλια σὲ βάρος τῶν ἡσυχαστῶν.

Δὲν εἶναι βέβαια ἄξιο θαυμασμοῦ νὰ πλανηθεῖ κάποιος ἀρχάριος καὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους· γιατί αὐτὸ συνέβηκε σὲ πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς πού ἀναζητοῦν τὸν Θεό. Γιατὶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἡ νοερὰ προσευχή, εἶναι ὑψηλότερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες ἐργασίες. Αὐτὴ εἶναι καὶ κεφαλὴ τῶν ἀρετῶν, ὡς ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνος πού θέλει μὲ ἀναίδεια καὶ θρασύτητα νὰ πλησιάσει τὸν Θεὸ καὶ βιάζεται νὰ ὁμολογεῖ αὐτὸν καθαρὰ καὶ νὰ τὸν ἀποκτήσει μέσα του, εὐκόλα θανατώνεται αὐτὸς ἀπὸ αὐτοὺς, ἐννοῶ τοὺς δαίμονες, ἂν ἐπιτραπεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί, ἀφοῦ μὲ τόλμη καὶ αὐθάδεια ἀναζήτησε ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι κατάλληλα γι' αὐτόν, μὲ ἀλαζονεῖα ἐπιδιώκει νὰ φθάσει σ' αὐτὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τους. Πολλὲς φορὲς ὁ Κύριος μᾶς βλέπει τολμηροὺς πρὸς τὰ ὑψηλά καὶ ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία του δὲν ἐπιτρέπει νὰ πέσομε σὲ πειρασμό, ὥστε, ἀφοῦ ὁ καθένας γνωρίσει τὴν ἀλαζονεῖα του, νὰ ἐπιστρέψει ἀπὸ μόνος του, προτοῦ γίνῃ χλεύασμα καὶ περίγελως τῶν δαιμόνων ἢ γιὰ κλάματα ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα γιὰ ἐκεῖνον πού μὲ μακροθυμία καὶ ταπείνωση ἐπιζητεῖ τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ ἔργο, καί, τὸ μεγαλύτερο, μὲ ὑποταγὴ καὶ ἐρωτώντας τοὺς ἔμπειρους, μήπως ἀντὶ γιὰ σιτᾶρι θερίσει ἀνεπαίσθητα ἀγκάθια καὶ πικρία ἀντὶ γιὰ γλυκύτητα καὶ ἀντὶ γιὰ σωτηρία βρεῖ ἀπώλεια. Γιατὶ στοὺς δυνατοὺς καὶ τέλειους ἀνήκει νὰ μονομαχοῦν πάντοτε μὲ τοὺς δαίμονες, καὶ νὰ ἐκτείνει διαρκῶς πρὸς αὐτοὺς τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ¹⁸. Οἱ πνευματικὰ ἀδύνατοι ὅμως καὶ οἱ ἀρχάριοι, χρησιμοποιοῦντας μὲ εὐλάβεια καὶ φόβο τὴ φυγὴν σὰν ὀχύρωμα καὶ παραιτούμενοι ἀπὸ τὸν πόλεμο, μὴ τολμώντας νὰ τὸν κάνουν πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα του, ἀποφεύγουν τὸν θάνατο

Σὺ ὅμως ἂν ἡσυχάζεις σωστά, καὶ ἐλπίζεις νὰ εἶσαι μὲ τὸν Θεό, ποτὲ νὰ μὴ παραδεχθεῖς ἂν δεῖς κάτι τὸ αἰσθητό ἢ νοερό, ἢ ἐξωτερικὰ ἢ ἐσωτερικὰ, ἢ ἀκόμα καὶ ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ ἢ τάχα ἀγγέλου ἢ

ζεσθαι τῷ νοῖ, ἢ ἐκτυποῦν· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς ἀφ' ἑαυτοῦ φύσει
 ἔχει τὸ φανταστικὸν καὶ ῥαδίως μορφάζειν δύναται εἰς ἃ ἐφίεται,
 τοῖς μήπω ἀκριβῶς τούτῳ προσέχουσιν, ὃς καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιφέρει
 τὴν βλάβην. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν, τυποῦν
 5 ἀθρόως τοῦ νοῦ τὴν αἴσθησιν καὶ πρὸς φαντασίαν ἀνάγειν εἴωθεν,
 ὅπου καὶ γίνεται φανταστῆς ὁ τοιοῦτος ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ οὐχ ἡσυχασ-
 τῆς. Διὰ τοῦτο πρόσεχε μὴ πιστεύσης τι συγκαταθέμενος ταχέως,
 κἂν ἀγαθόν ἐστι, πρὸ ἐρωτήσεως ἐμπείρων καὶ ἐξετάσεως πολλῆς,
 ἵνα μὴ βλαθῆς, ἀλλὰ μένε βαρούμενος πρὸς αὐτό, αἰετῶν σου τὸν
 10 νοῦν ἄχρουν, ἀνείδεον, ἀσημάτιστον· πολλάκις γὰρ καὶ πρὸς δοκι-
 μὴν ἐκ Θεοῦ πεμφθὲν διὰ στέφανον, πολλοὺς ἔβλαψε. Βούλεται γὰρ
 ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ ἡμέτερον αὐτεξούσιον δοκιμάζειν ποῦ ῥέπει. Ὁ
 θεασάμενός τι κατὰ διάνοιαν, ἢ κατὰ αἴσθησιν, κἂν θεόθεν εἶη καὶ
 χωρὶς τῶν ἐμπείρων δέξεται, εὐχερῶς πλανᾶται, ἢ μέλλει πλανᾶσθαι
 15 ὡς εὐπαράδεκτος

Δεῖ δὲ τὸν ἀρχάριον τῇ καρδιακῇ ἐνεργείᾳ προσέχειν, ὡς ἀπλανεῖ,
 τὰ δ' ἄλλα πάντα μὴ παραδέχεσθαι, ἕως καιροῦ εἰρήνης παθῶν. Ὁ
 γὰρ Θεὸς οὐκ ἀγανακτεῖ πρὸς τὸν ἐναντῶ ἀκριβῶς προσέχοντα διὰ
 τὴν πλάνην, κἂν οὕτως μὴ προσδέξεται τὸ παρ' αὐτοῦ, δίχα ἐρωτήσε-
 20 ως καὶ πολλῆς ἐρεῦνης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινεῖ ὡς σοφόν, κἂν ἐπὶ τινὰς
 ἠγανάκτησεν. Οὐ πάντα δὲ ὀφείλει ἐρωτᾶν, ἀλλ' ἓνα, τὸν ἐμπιστευ-
 θέν-τα καὶ ἐτέρων κυβέρνησιν καὶ θίῳ ἀστράπτοντα, πτωχὸν μὲν ὄντα,
 πολλοὺς δὲ πλουτίζοντα, κατὰ τὴν Γραφήν. Πολλοὶ γὰρ ἄπειροι, πολ-
 λοὺς ἀνοήτους ἔβλαψαν, ὧν τὸ κρίμα ἔξουσι μετὰ θάνατον. Οὐ πάν-
 25 των γὰρ ἐστὶν ὀδηγήσαι καὶ ἄλλους, ἀλλ' οἷς ἐδόθη ἡ θεία διάκρισις,
 κατὰ τὸν Ἀπόστολον διάκρισις πνευμάτων, ἢ διαιρουῖσα τὸ χεῖρον
 ἀπὸ τοῦ κρείττονος τῇ μαχαίρᾳ τοῦ λόγου. Ἐκαστος γὰρ ἰδίαν γνώσιν
 καὶ διάκρισιν φυσικὴν ἢ πρακτικὴν ἢ μαθηματικὴν κέκτηται καὶ οὐ

19. Β' Κορ. 6, 10.

20. Α' Κορ. 12, 10.

ἀγίου μορφή, ἢ καὶ νὰ φαντάζεσαι φῶς μὲ τὸ νοῦ σου, ἢ καὶ νὰ σχηματίζεις τὴν εἰκόνα του μὲ τὴ φαντασία σου· γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ νοῦς ἀπὸ μόνος του ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του τὴ φαντασία καὶ μπορεῖ εὐκόλα νὰ σχηματίζει μορφές ἐκείνων πού ἐπιθυμεῖ, σὲ ἐκείνους πού δὲν τὸ προσέχουν ἀκόμα αὐτὸ μὲ ἀκρίβεια, καὶ ἓνα τέτοιος προξενεῖ βλάβη στὸν ἑαυτὸ του. Καὶ ἡ ἴδια ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν σχηματίζει συνήθως στὰ καλὰ καθοῦμενα μορφή στὴν αἴσθησι τοῦ νοῦ καὶ τὴν ὀδηγεῖ σὲ φαντασία, καὶ ἔτσι γίνεται φανταστὴς ἓνας τέτοιος ἀπὸ μόνος του καὶ ὄχι ἡσυχαστής. Γι' αὐτὸ πρόσεχε νὰ μὴ πιστέψεις κάτι τέτοιο καὶ δώσεις γρήγορα τὴ συγκατάθεσή σου, κι ἂν ἀκόμα εἶναι καλὸ, προτοῦ νὰ ρωτήσεις ἔμπειρους καὶ τὸ ἐρευνήσεις πολὺ, γιὰ νὰ μὴ πάθεις βλάβη, ἀλλὰ μένε ἐπιφυλακτικὸς πρὸς αὐτὸ, φυλάγοντας τὸ νοῦ σου ἀχρωμάτιστο, ἄμορφο, ἀσχημάτιστο· γιατί πολλές φορές κάτι τέτοιο πού στάλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ δοκιμὴ καὶ γιὰ νὰ γίνει αἰτία γιὰ στεφάνι, πολλοὺς τοὺς ἔβλαψε. Γιατί ὁ Κύριός μας θέλει νὰ δοκιμάζει πρὸς τὰ πού κλίνει τὸ αὐτεξούσιό μας. Ἐκεῖνος πού εἶδε κάτι μὲ τὴ διάνοιά του ἢ μὲ τὴν αἴσθησή του, κι ἂν ἀκόμη προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ, καὶ τὸ δεχθεῖ χωρὶς τὴ συμβουλή τῶν ἐμπειρῶν, ἐπειδὴ εἶναι εὐκολόπιστος, πέφτει πολὺ εὐκόλα ἢ πρόκειται νὰ πέσει στὴν πλάνη.

Ὁ ἀρχάριος λοιπὸν πρέπει νὰ προσέχει τὴν ἐνέργεια τῆς καρδιᾶς του πού εἶναι ἀπλάνευτη, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ μὴ τὰ παραδέχεται, μέχρι τὴν ὥρα πού θὰ εἰρηνεῦσει ἀπὸ τὰ πάθη του. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν ἀγανακτεῖ μὲ ἐκεῖνον πού προσέχει μὲ ἀκρίβεια τὸν ἑαυτὸ του φοβούμενος τὴν πλάνη, κι ἂν ἀκόμη δὲν ἀποδεχθεῖ κανεὶς αὐτὸ πού στέλνεται ἀπὸ αὐτὸ, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ ἔμπειρους καὶ νὰ τὸ ἐρευνήσῃ πολὺ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἐπαινεῖ ὡς σοφὸ, ἂν καὶ ἀγανάκτησε ἐναντίον κάποιων. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἐρωτᾷ ὅλους, ἀλλὰ ἓνα, ἐκεῖνον πού τοῦ ἐμπιστεῦθηκε ὁ Θεὸς τὴ καθοδήγησι καὶ ἄλλων, καὶ ὅλος ὁ βίος του λάμπει ἀπὸ τὴν ἀρετὴ του, πού εἶναι φτωχὸς βέβαια, ἀλλὰ κάνει πολλοὺς πλοῦσιους¹⁹, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή. Καθὼσον πολλοὶ ἄπειροι ἔβλαψαν πολλοὺς ἀνόητους, τὸ κρίμα τῶν ὁποίων θὰ τὸ ἔχουν μετὰ θάνατο. Γιατί δὲν ἀνήκει σὲ ὅλους νὰ ὀδηγήσουν καὶ ἄλλους, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους πού δόθηκε ἡ θεία διάκρισι, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, «ἡ διάκρισι πνευμάτων»²⁰, ἡ ὁποία ξεχωρίζει τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ καλύτερο μὲ τὴ μάχαιρα τοῦ λόγου. Γιατί ὁ καθένας ἔχει δική του γνώσι καὶ διάκρισι, φυσικὴ ἢ ἀπὸ δική του πείρα ἢ τὴν ἔχει μάθει, καὶ δὲν

τὴν τοῦ Πνεύματος ἅπαντες Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ σοφὸς Σειράχ «οἱ εἰρηνεύοντές σοι, ἔστωσαν πολλοί· οἱ δὲ σύμβουλοί σου, εἷς ἀπὸ χιλίων». Οὐ μικρὸς δὲ ἀγὼν ἐστὶν εὐρεῖν ὁδηγὸν ἀπλανῆ καὶ τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις καὶ τοῖς νοήμασιν. Ἐν τούτοις ὁράται τις ἀπλανῆς ὢν, 5 ὅταν ἐμμάρτυρον ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ἔχη τὴν προᾶξιν καὶ τὴν φρόνησιν, μετριοφρονῶν ἐν οἷς δεῖ φρονεῖν. Βία γὰρ οὐκ ὀλίγη, φθάσαι τὴν ἀλήθειαν φανερῶς καὶ καθαρεῦσαι ἀπὸ τῶν ἐναντίων τῆς χάριτος ὅτι ἐν σχήματι ἀληθείας εἶωθεν (ἐν τοῖς ἀρχαρίοις μάλιστα) ὁ δεικνύειν τὴν πλάνην αὐτοῦ μετασχηματίζων τὰ πονηρὰ αὐτοῦ ὡς 10 πνευματικά. Διὰ τοῦτο ὁ πρὸς τὴν καθαρὰν προσευχὴν φθάσαι σπουδάζων, ἐν ἡσυχίᾳ, ἐν τρόμῳ πολλῷ καὶ πένθει καὶ τῇ δι' ἐρωτήσεως ἐμπείρων ὁδηγήσει ὀφείλει ὀδεύειν· καὶ κλαίειν πάντοτε ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν, λυπούμενος καὶ φοβούμενος μήπως κολασθῆ ἢ τοῦ Θεοῦ ἐκπέση, χωρισθεῖς νῦν ἢ ἐν τῷ μέλλοντι.

15 Ὅταν οὖν ἴδῃ ὁ διάβολός τινα πενθικῶς διάγοντα, οὐ προσμένει ἐκεῖ, τὴν ἐκ τοῦ πένθους προσγινομένην ταπεινώσιν δειλιῶν. Εἰ δὲ φαντάζεται τὰ ὑψηλὰ μετὰ οἰήσεως φθάσαι, πόθον σατανικὸν καὶ οὐκ ἀληθῆ κεκτημένος, τοῖς ἑαυτοῦ δικτύοις δεσμεύει αὐτὸν εὐκόλως ὡς αὐτοῦ ὑπηρέτην. Διὰ τοῦτο μέγιστον ὄπλον κρατεῖν ἐν προσευχῇ καὶ 20 τὸ πένθος, ἵνα μὴ εἰς οἴησιν ἀπὸ τῆς χαρᾶς τῆς προσευχῆς περιπίπτῃ, ἀλλὰ, τὴν χαρμολύπην ἑαυτῷ ἐκλεγόμενος, τηρήσῃ ἀβλαβῆ. Ἡ γὰρ ἀπλανῆς προσευχή, ἢ θέρμη μετὰ τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ θαλόντος πῦρ εἰς τὴν γῆν τῆς καρδίας ἡμῶν, ἐστὶν ἡ φλογίζουσα τὰ πάθη ὡς ἀκάνθας καὶ εὐφροσύνην καὶ ἰλαρότητα ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ. 25 Καὶ μήτε δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἢ ἄνωθεν ἐρχομένη, ἀλλ' ἐν καρδίᾳ βλαστάνουσα δίκην πηγῆς ὕδατος ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος. Καὶ ταύτην μόνην ἐκ καρδίας σου πόθησον εὐρεῖν καὶ κτήσασθαι, τηρῶν σου τὸν νοῦν ἀεὶ ἀφάνταστον καὶ γυμνὸν νοημάτων καὶ λογισμῶν, καὶ μὴ φοβοῦ. Ὁ γὰρ εἰπὼν, «θαρσεῖτε· ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε», αὐτός ἐστι 30 μεθ' ἡμῶν (ὃν ζητοῦμεν, ὑπερασπίζειν ἡμῶν πάντοτε)· καὶ οὐκ ὀφείλομεν δειλιᾶν ἢ στενάζειν τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενοι.

ἔχουν ὅλοι τὴ διάκριση τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ σοφὸς Σειρὰχ· «ἐκεῖνοι μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἔχεις εἰρηνικὲς σχέσεις ἄς εἶναι πολλοί, οἱ σύμβουλοί σου ὅμως ἕνας ἀπὸ τοὺς χίλιους»²¹. Δὲν εἶναι μικρὸς ἀγώνας νὰ βρεῖ κανεὶς ὁδηγὸ πού νὰ τὸν ὀδηγεῖ χωρὶς πλάνη καὶ στὰ ἔργα καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ νοήματα. Μὲ αὐτὰ διακρίνεται κανεὶς ὅτι εἶναι ἀπλανὴς ὁδηγός, ὅταν τὰ ἔργα του καὶ ἡ φρόνησή του ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, καὶ δείχνει γιὰ ὅλα αὐτὰ μετριοφροσύνη. Χρειάζεται δηλαδή πολὺς ἀγώνας γιὰ νὰ φθάσει κανεὶς φανερὰ στὴν ἀλήθεια καὶ νὰ καθαρῶσθαι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀντίθετα στὴ χάρη· γιὰτὶ ὁ διάβολος συνήθως δείχνει τὴν πλάνη του μὲ τὸ σχῆμα ἀλήθειας (καὶ μάλιστα στοὺς ἀρχάριους), μετασχηματίζοντας τὰ πονηρὰ σχέδιά του σὲ πνευματικά. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ προσπαθεῖ νὰ φθάσει στὴν καθαρὴ προσευχῇ, πρέπει νὰ κάνει τὸν ἀγώνα του μὲ ἡσυχία, μὲ τρόμο πολὺ καὶ πένθος καὶ μὲ τὴν καθοδήγηση μὲσω ἐρωτήσεων τῶν ἐμπείρων, νὰ κλαίει πάντοτε γιὰ τὶς ἁμαρτίες του, καὶ νὰ λυπᾶται καὶ νὰ φοβᾶται μῆπως κολασθεῖ ἢ πέσει ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρισθεῖ ἀπὸ αὐτὸν τώρα ἢ στὸ μέλλον.

“Ὅταν λοιπὸν δεῖ ὁ διάβολος κάποιον νὰ ζεῖ μὲ πένθος, δὲν μένει ἄλλο ἐκεῖ, νιώθοντας δειλία μπροστὰ στὴν ταπείνωση ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὸ πένθος.” Ἄν ὅμως δεῖ ὅτι φαντάζεται νὰ φθάσει μὲ ἀλαζονεῖα στὰ ὑψηλά, ἔχοντας πόθο σατανικὸ καὶ ὄχι ἀληθινὸ, τὸν πιάνει εὐκολὰ στὰ δίχτυα του γιὰ ὑπερηφάνειά του. Γι' αὐτὸ εἶναι μέγιστο ὄπλο νὰ ἔχει κανεὶς κατὰ τὴν προσευχῇ καὶ τὸ πένθος, γιὰ νὰ μὴ πέφτει ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς προσευχῆς σὲ ἀλαζονεῖα, ἀλλὰ, προτιμώντας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴν χαρμολύπη, νὰ τὸν προφυλάξει ἀβλαβῆ. Γιατὶ ἡ ἀπλανὴς προσευχῇ, ἡ θερμὴ μαζί μὲ τὴν προσευχῇ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἔβαλε φωτιὰ στὴ γῆ²² τῆς καρδιᾶς μας, εἶναι ἐκεῖνη ποὺ κατακαίει τὰ πάθη σὰν ἀγκάθια καὶ χαρίζει εὐφροσύνη καὶ ἰλαρότητα στὴν ψυχῇ. Καὶ δὲν ἔρχεται ἀπὸ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἢ ἀπὸ πάνω, ἀλλὰ ἀναβλύζει σὰν πηγὴ νεροῦ μέσα στὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα. Αὐτὴν λοιπὸν μόνον πόθησε νὰ βρεῖς καὶ ν' ἀποκτήσεις μέσα στὴν καρδιὰ σου, φυλάγοντας πάντοτε τὸ νοῦ σου χωρὶς φαντασίαι καὶ γυμνὸ ἀπὸ νοήματα καὶ λογισμούς, καὶ μὴ φοβᾶσαι. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, «ἔχετε θάρρος· ἐγὼ εἶμαι, μὴ φοβᾶσθε²³, αὐτὸς εἶναι μαζί μας (τὸν ὁποῖο παρακαλᾶμε νὰ μᾶς ὑπερασπίζεται πάντοτε), καὶ δὲν πρέπει νὰ δειλιάζομε ἢ νὰ στενάζομε ὅταν ἐπικαλοῦμαστε τὸν Θεό.

Εἰ δὲ καὶ τινες ἐξετράπησαν, βλαβέντες τὴν φρένα, ὄρα ὅτι ἀπὸ ἰδιορρυθμίας καὶ ὑψηλοφροσύνης τοῦτο πεπόνθασιν. Ὁ γὰρ καθ' ὑποταγὴν μετὰ ἐρωτήσεως καὶ ταπεινοφροσύνης ζητῶν τὸν Θεόν, οὐδέποτε βλαθήσεται, χάριτι Χριστοῦ, τοῦ «πάντας ἀνθρώπους θέλον-
 5 τος σωθῆναι». Εἰ δὲ καὶ συμβῆ πειρασμός, πρὸς δοκιμὴν καὶ στέφανον γίνεται, ταχέως ἔχων τὴν τοῦ παραχωροῦντος Θεοῦ βοήθειαν, δι' οὓς οἶδε τρόπους. Τὸν γὰρ ὀρθῶς διοῦντα, ἀμέμπτως τε ἀναστρεφόμενον καὶ ἀπεχόμενον ἀνθρωπαρασκείας καὶ ὑψηλοφροσύνης, κἂν μυρίους κινήσει κατ' αὐτοῦ πειρασμούς πᾶσα τῶν δαμιόνων ἢ φάλαγξ, οὐ βλά-
 10 ψει, ὡς φασιν οἱ Πατέρες. Οἱ δὲ αὐθαδῶς καὶ ἰδιβούλως πορευόμενοι, οὗτοι καὶ βλάβην εὐχερῶς ὑφίστανται. Διὰ τοῦτο βασιλικὴν ὁδὸν ὀφείλει ὁ ἡσυχάζων ἀεὶ κρατεῖν. Τῇ γὰρ ὑπερβολῇ ἐν πᾶσι, ῥαδίως ἢ οἷσις ἐπακολουθεῖν πέφυκεν, ἣν πλάνη διαδέχεται. Κράτει τὸν ἀνασασμὸν τοῦ νοῦ, ὀλίγον σφίγγων ἐν προσευχῇ τὸ στόμα, καὶ οὐ τὸν τῆς
 15 ῥίνος, ὡς οἱ ἀμαθεῖς, ἵνα μὴ βλαθῆς ἐξογκούμενος.

Τρεῖς δὲ ἀρεταὶ εἰσι τῆς ἡσυχίας, ἃς δεῖ φυλάττειν ἀκριδῶς, καὶ καθ' ὄραν ἐρευνᾶν, εἰ ἐν αὐταῖς ἀεὶ διατρίβομεν, μήπως, ὑπὸ λήθης κλεπτόμενοι, ἐξωθεν αὐτῶν πορευόμεθα. Αἱ δὲ εἰσιν αὗται· ἡ ἐγκρά-
 20 τεια, ἡ σιωπή, καὶ ἡ αὐτομεμψία, τοῦτέστιν ἡ ταπείνωσις. Περιεκτικαὶ γάρ εἰσι καὶ ἀλλήλων φυλακτικαί, ἐξ ὧν ἡ προσευχὴ τίκτεται καὶ ἀυξάνει διαπαντός. Διαφόρως δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς χάριτος ἐν προσευχῇ ἀναφαίνεται εἰς τινας, καὶ πολυτρόπως ὁ μερισμὸς τοῦ Πνεύματος, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν καθορᾶται καὶ γινώσκεται, ὥστε κατὰ τὸν τύπον Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου καὶ ἐν ἡμῖν φαίνεται. Ἐν
 25 τισι μὲν, πνεῦμα φόβου, διαλυθὸν ὄρη παθῶν καὶ συντριβὸν πέτρας, τὰς σκληρὰς καρδίας, ἔρχεται, ὥστε ἀπὸ τοῦ φόβου καθηλοῦσθαι καὶ τὴν σάρκα νεκρὰν γίνεσθαι. Ἐν ἑτέροις δέ, συσσεισμός, εἴτ' οὖν ἀγαλλίαμα (ὃ καὶ σκίρτημα τρανώτερον οἱ Πατέρες εἰρήκασιν), ἐν πρώτοις αὐλον καὶ οὐσιῶδες ἐν σπλάγχνοις δείκνυται· τὸ γὰρ ἀνούσιον καὶ ἀ-

24. Α' Τιμ. 2, 4.

25. Ἐβρ. 2, 4.

Ἄν ὅμως κάποιοι ἐκτράπηκαν καὶ ἔπαθαν βλάβη τὰ μυαλά τους, πρόσεχε ὅτι αὐτό τὸ ἔχουν πάθει ἐπειδὴ ἀκολοῦθησαν δικό τους τρόπο ζωῆς καὶ ἀπὸ ὑψηλοφροσύνη. Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸ μὲ ὑποταγὴ καὶ ρωτώντας τοὺς ἔμπειρους καὶ μὲ ταπεινοφροσύνη, ποτὲ δὲν θὰ πάθει βλάβη, μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος «θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν»²⁴. Ἄν ὅμως συμβεῖ καὶ κάποιος πειρασμός, αὐτὸς ἐπιτρέπεται γιὰ δοκιμὴ καὶ γιὰ στεφάνι, ἔχοντας γρήγορα αὐτὸς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ πού τὸν παραχωρεῖ, γιὰ τοὺς λόγους πού αὐτὸς γνωρίζει. Γιατὶ ἐκεῖνον πού ζεῖ ὀρθά, πού ἡ συναναστροφή του εἶναι ἄμεμπτη καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια καὶ τὴν ὑψηλοφροσύνη, κι ἂν ἀκόμη κινήσει ἐναντίον του ἄπειρους πειρασμοὺς ὅλη ἡ φάλαγγα τῶν δαιμόνων, δὲν θὰ τὸν βλάψει, ὅπως λένε οἱ Πατέρες. Ἐνῶ ἐκεῖνοι πού προχωροῦν στὸν ἀγῶνα τους μὲ αὐθάθεια καὶ δική τους ἀπόφαση, αὐτοὶ εὐκόλα παθαίνουν καὶ βλάβη. Γι' αὐτὸ πρέπει πάντοτε ὁ ἡσυχαστὴς νὰ βαδίζει τὴ βασιλικὴν ὁδό. Γιατὴ τὴν ὑπερβολὴ σὲ ὅλα συνήθως τὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἔπαρση, τὴν ὁποία διαδέχεται ἡ πλάνη. Συγκράτα τὴν ἀναπνοὴ τοῦ νοῦ, σφίγγοντας κατὰ τὴν προσευχὴ λίγο τὸ στόμα, καὶ ὄχι τὴν ἀναπνοὴ τῆς μύτης, ὅπως οἱ ἁμαθεῖς, γιὰ νὰ μὴ φουσκώσεις καὶ πάθεις βλάβη.

Τρεῖς εἶναι οἱ ἀρετὲς τῆς ἡσυχίας, τίς ὁποῖες πρέπει νὰ φυλάμε μὲ ἀκρίβεια, καὶ κάθε στιγμή νὰ ἐξετάζομε ἂν ζοῦμε σύμφωνα μὲ αὐτές, μήπως, παρασυρμένοι ἀπὸ τὴ λησμοσύνη, βαδίζομε ἔξω ἀπὸ αὐτές. Καὶ αὐτὲς εἶναι ἡ ἐγκράτεια, ἡ σιωπὴ, καὶ ἡ αὐτομεμψία, δηλαδή ἡ ταπείνωση. Αὐτὲς εἶναι περιεκτικὲς καὶ προστατεύουν ἡ μία τὴν ἄλλη, ἀπὸ τίς ὁποῖες γεννιέται ἡ προσευχὴ καὶ αὐξάνει διαρκῶς. Κατὰ διαφορετικὸ ὅμως τρόπο φανερώνεται σὲ ὀρισμένους κατὰ τὴν προσευχὴ ἡ ἀρχὴ τῆς χάριτος, καὶ ὁ μερισμὸς τοῦ Πνεύματος παρατηρεῖται καὶ ἀναγνωρίζεται, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, μὲ πολλοὺς τρόπους, σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του²⁵, ὥστε νὰ παρουσιάζεται καὶ σὲ μᾶς σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡλία τοῦ Θεσβίτη. Σὲ ὀρισμένους ἔρχεται ὡς πνεῦμα φόβου, διαλύοντας ὄρη παθῶν καὶ συντρίβοντας πέτρες²⁶, δηλαδή τίς σκληρὲς καρδιές, ὥστε ἀπὸ τὸ φόβο νὰ καθηλώνεται τὸ σῶμα καὶ νὰ γίνεται νεκρό. Σὲ ἄλλους ἔρχεται στὴν ἀρχὴ σὰν σεισμὸς στὰ σπλάχνα τους, δηλαδή ἀγαλλίαμα (τὸ ὁποῖο οἱ Πατέρες ὀνόμασαν καθάρότερα σκίρτημα), πού εἶναι ἄυλο καὶ οὐσιῶδες· γιατί τὸ ἀνούσιο εἶναι καὶ ἀνυπόστατο καὶ ἀνύπαρκτο. Σὲ ἄλλους, τέλος, ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς

νυπόστατον, καὶ μὴ ὄν ἐστίν. Ἐν ἑτέροις δέ, τελευταῖον, αὖραν λεπτήν φωτὸς εἰρηναίαν, ἐν τοῖς προκόψασι μάλιστα ἐν προσευχῇ, ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς τοῦ Χριστοῦ ἐν καρδίᾳ οἰκήσαντος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ μυστικῶς ἀναφαινομένου ἐν Πνεύματι. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Θεὸς πρὸς
 5 τὸν Ἡλίαν ἐν ὄρει Χωρήθ, ὅτι «οὐκ ἐν τῷδε, ἢ τῷδε Κύριος», τῶν ἀρχαρίων μερικαῖς ἐνεργείαις, ἀλλ' «ἐν αὖρα λεπτῇ φωτὸς, κάκει Κύριος», τὸ τέλειον ὑποδείξας τῆς προσευχῆς

Τί ποιήσει τις, ὅτε μετασχηματίζεται ὁ δαίμων εἰς ἄγγελον φωτὸς καὶ ἀποπλανᾷ τὸν ἄνθρωπον;

10 Διὰ τοῦτο χρεῖαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος πολλῆς διακρίσεως, ἵνα τὴν διαφορὰν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐπιγινώσκῃ. Μὴ οὖν σεαυτὸν ταχὺ ἐπιδίδου τοῖς φαινομένοις διὰ κουφότητα, ἀλλὰ μένε βαρὺς καὶ μετὰ δοκιμασίας πολλῆς κάτεχε τὸ καλόν, τὸ δὲ πονηρὸν ἀπόρριπτε. Ὁφείλεις δὲ δοκιμάζειν καὶ διακρίνειν, καὶ τότε πιστεύειν. Γίνωσκε
 15 τοίνυν ὅτι φανερά εἰσι τὰ ἐνεργήματα τῆς χάριτος, ἅπερ ὁ δαίμων, κἂν μετασχηματίζεται, παρασχεῖν οὐ δύναται· οὐ πραότητα, οὐκ ἐπιείκειαν, οὐ ταπεινώσιν, οὐ μῖσος τοῦ κόσμου, οὐχ ἡδονὰς καὶ πάθη παύει, ἅπερ εἰσὶ τῆς χάριτος ἐνεργήματα· τύφος δὲ ἐστὶν ἢ ἐκείνου ἐνέργεια καὶ ὑψηλοφροσύνη καὶ δειλία καὶ πᾶσα κακία. Ἐκ τῆς ἐνεργείας τοιγαροῦν δύνασαι γινῶναι τὸ ἐλλαμθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ σου, τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἢ τοῦ Σατανᾶ. Ἡ θρίδαξ ὁμοία ἐστὶ κατὰ τὴν ὄρασιν τῆ πικρίδι καὶ τὸ ὄξος ὁμοιον τῷ οἴνω κατὰ τὴν ιδέαν· ἀλλ' ἐκ τῆς γεύσεως ὁ λάρυγξ γινώσκει καὶ διακρίνει τὴν ἐκάστου διαφορὰν. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, εἰ ἐχῆ διάκρισιν, ἐκ τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως γινώσκει τὰ τοῦ
 25 ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα καὶ τὰ τοῦ Σατανᾶ φαντάσματα.

σάν αὔρα λεπτή²⁶ φωτός εἰρηνικοῦ, καὶ μάλιστα σὲ ἐκείνους πού προκοψαν στὴν προσευχή, ἔχοντας σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, κα-τοικῆσει μέσα στὴν καρδιά τους ὁ Χριστός²⁷, καὶ θεωρούμενος κατὰ τρόπο μυστικό μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Θεὸς στὸν Ἡλία στὸ ὄρος Χωρήθ, ὅτι «ὁ Κύριος δὲν βρίσκεται μέσα στὸν ἀέρα ἢ τὸν σεισμό», δηλαδή στὶς μερικές ἐνέργειες τῶν ἀρχάριων, ἀλλὰ «στὴ λεπτή αὔρα φωτός, ἐκεῖ βρίσκεται ὁ Κύριος»²⁸, δηλώνοντας μ' αὐτὸ τὸ τέλειο τῆς προσευχῆς.

Τί θὰ κάνει κανεὶς ὅταν μετασηματίζεται ὁ δαίμονας σὲ ἄγγελο φωτός²⁹ καὶ παραπλανᾷ τὸν ἄνθρωπο;

Γι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ πολλὴ διάκριση, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διακρίνει τὴν διαφορὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Νὰ μὴ δέχεσαι λοιπὸν ἀπὸ ἐλαφρότητα γρήγορα αὐτὰ πού σοῦ παρουσιάζονται, ἀλλὰ νὰ εἶσαι ἐπιφυλακτικὸς καὶ μετὰ ἀπὸ μεγάλη δοκιμασία νὰ κρατᾷς τὸ καλὸ, καὶ νὰ ἀπορρίπτεις τὸ κακὸ³⁰. Πρέπει νὰ ἐξετάζεις τὰ φαινόμενα καὶ νὰ τὰ διακρίνεις, καὶ τότε νὰ πιστεύεις. Γνώριζε λοιπὸν ὅτι εἶναι φανερὸς οἱ ἐνέργειες τῆς χάριτος, τὶς ὁποῖες ὁ δαίμονας, κι ἂν ἀκόμη μετασηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτός, δὲν θὰ μπορέσει νὰ σοῦ τίς προσφέρει. Γιατί δὲν δίνει πραότητα, δὲν δίνει ἐπιείκεια, δὲν δίνει ταπείνωση, δὲν δίνει μῖσος τοῦ κόσμου, οὔτε παύει τίς ἡδονὲς καὶ τὰ πάθη, πράγματα πού εἶναι ἐνέργειες τῆς χάριτος, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια ἐκείνου εἶναι ἀλαζονεία καὶ ὑψηλοφροσύνη καὶ δειλία καὶ κάθε κακία. Ἀπὸ τὴν ἐνέργεια λοιπὸν μπορεῖς νὰ γνωρίσεις τὸ φῶς πού ἔλαμψε μέσα στὴν ψυχὴ σου, ἂν εἶναι τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Σατανᾶ. Τὸ μαρούλι μοιάζει στὴν ἐμφάνιση μὲ τὴν πικρίδα, καὶ τὸ ξύδι εἶναι ὅμοιο στὴ θεὰ μὲ τὸ κρασί, ἀλλ' ἀπὸ τὴ γεύση ὁ λάρυγγας μπορεῖ καὶ διακρίνει τὴ διαφορὰ τοῦ καθενός. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ἔάν ἔχει διάκριση, μὲ τὴ νοερὴ αἴσθησι διακρίνει τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ φαντάσματα τοῦ Σατανᾶ.

28. Γ Βασ. 19, 12.

29. Β' Κορ. 11, 14.

30. Α' Θεσ. 5, 21-22.

ΟΙΚΤΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΤΟΥΝΟΜΑ

Θ Ε Ο Φ Α Ν Η Σ

ΚΛΙΜΑΚΑ ΕΚΤΙΘΗΜΙ ΘΕΙΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ

ΗΝ ΠΕΙΡΑ ΕΓΝΩΡΙΣΕ ΤΟΙΣ ΘΕΟΦΟΡΟΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ τόμος αὐτός κλείνει μὲ τὴ δημοσίευση αὐτοῦ τοῦ θαυμάσιου κατὰ πάντα σύντομου νηπτικοῦ ἔργου, τῆς *Κλίμακος θείων χαρίτων*, τοῦ ἀγνώστου κατὰ τὰ ἄλλα μοναχοῦ Θεοφάνη, πού ὀπωσδήποτε δὲν θὰ ἦταν καθόλου ὑπερβολὴ ἂν θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι ἔργο ὄλων τῶν νηπτικῶν Πατέρων. Καὶ πράγματι, τί περισσότερο δίδαξαν μὲ τὰ ὅσα, ἄλλος πολλὰ καὶ ἄλλος λιγώτερα, ἔγραψαν καὶ κήρυξαν ὅλοι οἱ θεοφόροι, καὶ μάλιστα οἱ νηπτικοὶ Πατέρες; Μελετώντας κανεῖς προσεκτικῶς ὅποιοδήποτε πνευματικὸ πόνημα αὐτῶν, τί ἄλλο μπορεῖ νὰ διαπιστώσει, παρὰ τὶς δέκα αὐτὲς ἀναβάσεις, πού ἡ μία στηριζόμενη στὴν ἄλλη ὁδηγοῦν τὸν κάθε ἀγωνιστὴ τοῦ σταδίου τῆς ἀρετῆς, μοναχὸ καὶ λαϊκὸ, στὴν τελευταία βαθμίδα, τὴν τελειότητα, τὴν μόνη πού μπορεῖ νὰ εἰσαγάγει τὸν κάθε τέτοιο ἀγγελοειδῆ νοῦ στὴ θέα τοῦ θεοῦ φωτός; Δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ στάδια πού κηρύσσει ὁ καθένας ἀπὸ αὐτούς, προκειμένου νὰ ἐπιτύχει κανεῖς τὸ εἰσητήριο ἐκεῖνο πού θὰ τὸν ἀνεβάσει στὸν θεῖο γνόφο τοῦ οὐράνιου φωτός, πού δὲν εἶναι ἄλλα, παρὰ καθαρὴ προσευχή, πού γίνεται μὲ θερμὴ καρδιάς, ἀκολουθούμενη ἀπὸ τὴν παράδοξη ἐκείνη ἁγία ἐνέργεια, πού φέρνουν τὰ καρδιακὰ δάκρυα, τὰ μόνα πού μποροῦν νὰ χαρίσουν εἰρήνη στοὺς λογισμούς, ὥστε ἔτσι νὰ ἐπέλθει ἡ καθαρση τοῦ νοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει μὲ τὴ σειρά του ὁ ὀλοκάθαρος πιά νοῦς νὰ φθάσει στὴ θεωρία τῶν θείων μυστηρίων καταφωτιζόμενος ἀπὸ τὴ θεία ἔλλαμψη, πού πλημμυρίζει μὲ τὸν ἀνέκφραστο ἐκεῖνο φωτισμὸ τὴν καρδιά, τὸν μόνο πού μπορεῖ μὲ τὴ σειρά του νὰ χαρίσει σ' αὐτὴν τὴν ὑψιστὴ βαθμίδα τῆς πνευματικότητας, τὴν τελειότητα, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ θεῖο φῶς, τὸν ἴδιο τὸν Θεό;

Δίκαια λοιπὸν ὁ αὐτοαποκαλούμενος “οἰκτρὸς” αὐτὸς μοναχός, βάζοντας μόνον τὴ σφραγίδα τοῦ ὀνόματός του, χωρὶς

κανένα άλλο στοιχείο, συμπεριέβαλε ὅλη τὴ χορεία τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων, πὺ ὅλοι τους ἔτσι εἶδαν, ἔτσι ἔζησαν, ἔτσι πόθησαν, καὶ ἔτσι πέτυχαν νὰ ἀνεβοῦν μὲ τοὺς ἀκατάπαυστους κόπους καὶ ἰδρωῶτες τους τὶς βαθμίδες αὐτῆς τῆς θείας κλίμακας καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὸ αἰώνιο αὐτὸ θεῖο φῶς.

Τὰ ἴχνη λοιπὸν αὐτῶν ἃς ἀκολουθήσομε καὶ ἐμεῖς γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ βρεθοῦμε στὴ δέκατη ἐκείνη βαθμίδα, τὴ μόνη πὺ δὲν γνωρίζει δειλία μπροστὰ στὸν ἀδέκαστο Ἐκεῖνο κριτὴ.

ΟΙΚΤΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΤΟΥΝΟΜΑ
Θ Ε Ο Φ Α Ν Η Σ

ΚΛΙΜΑΚΑ ΕΚΤΙΘΗΜΙ ΘΕΙΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ
ΗΝ ΠΕΙΡΑ ΕΓΝΩΡΙΣΕ ΤΟΙΣ ΘΕΟΦΟΡΟΙΣ

Πρῶτον προσευχὴ καθαρωτάτη πέλει,
Ἐξ ἧς πρόεισι καρδιακὴ τις θερμὴ,
Μεθ' ἣν ἐνέργεια ξένη τε καὶ ἁγία.
Εἶτα δάκρυα θεῖα τὰ τῆς καρδίας,
Ἐφ' οἷς λογισμῶν παντοδαπῶν εἰρήνη,
Ἐξ ἧς νοὸς κάθαρσις ἀναβλαστάνει,
Θεωρία τε τῶν ἄνω μυστηρίων.
Ξένη μεθ' ἣν ἔλλαμψις ἀφράστῳ τρόπῳ,
Ἄρρητος ἐξ ἧς φωτισμὸς τῆς καρδίας
Κάντεῦθεν αὐθις ἀτελῆς τελειότης

Πλάτος μὲν οὖν ἄπειρον ἢ βαθμὶς ἔχει,
Κὰν ἐξ ἑνός γε συμπεραίνεται στίχου.

Αὐτίκα τῇ κλίμακι βαθμὶς ἢ κάτω,
Μόνον προσευχὴν καθαρὰν ὑπογράφει.
Εἶδη δὲ ταύτης ἐστὶ καὶ πολλὰ πάνυ,
Κὰν εἰ θέλομεν αὐτὰ νῦν καταλέγειν,
Εἰς μῆκος ἡμῖν ἐκτενεῖ τὰ τοῦ λόγου.

Ταῦτόν τί μοι νόησον ἐν πᾶσι φίλος,
Πεῖρα δὲ διδάσκαλος αὐτῶν, οὐ λόγος.
Κλίμαξ ἀνατείνουσα πρὸς πόλον ξένως.

Δεκάς βαθμίδων, ζώωσις ψυχῆς ξένη.
Δεκάς βαθμίδων, ζωὴν ψυχῆς ξένη.

ΤΕΛΕΙΟΤΗΣ

ΦΩΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΡΔΙΑΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΗ
ΕΛΛΑΜΥΗ

ΘΕΩΡΙΑ
ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

ΚΑΘΑΡΧΗ
ΤΟΥ ΝΟΥ

ΕΙΡΗΝΗ
ΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΚΑΡΔΙΑΚΑ
ΔΑΚΡΥΑ

ΑΓΙΑ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΘΕΡΜΗ
ΚΑΡΔΙΑΣ

ΚΑΘΑΡΗ
ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΘΕΙΑ
ΑΝΑΒΑΧΗ

ΤΣΑΛΙΟΤΗΤΑ

ΟΙΚΤΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ Θ Ε Ο Φ Α Ν Η Σ

ΣΟΥ ΕΚΘΕΤΩ ΚΛΙΜΑΚΑ ΘΕΙΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ
ΠΟΥ ΤΗ ΔΙΔΑΞΕ Η ΠΕΙΡΑ ΣΤΟΥΣ ΘΕΟΦΟΡΟΥΣ

ΦΩΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΡΔΙΑΣ

Τὸ πρῶτο σκαλοπάτι της εἶναι ἡ κάθαρη ἢ προσευχή,
Ἐπὶ τὴν ὁποία ἀπορρέει τῆς καρδιᾶς ἡ ζέση ἢ θερμὴ,
Ποῦ αὐτὴν τὴ συνοδεύει μιὰ ἅγια ἐνέργεια θαυμαστή.

ΠΑΡΑΔΟΞΗ
ΕΛΛΑΜΥΗ

Ἀκολουθοῦνε τῆς καρδιᾶς τὰ δάκρυα τὰ θεῖα,
Ποῦ στοὺς κάθε εἶδους λογισμοὺς χαρίζουνε εἰρήνη,
Ἀπὸ τὴν ὁποία ἡ κάθαρση τοῦ νοῦ ἀναβλαστάνει,

ΘΕΩΡΙΑ
ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Καὶ ἡ θεωρία τῶν οὐράνιων μυστηρίων.
Αὐτὴ μὲ τρόπο ἀνείπωτο σὲ ἔλλαμψη ἀνεβάξει,

ΚΑΘΑΡΧΗ
ΤΟΥ ΝΟΥ

Ποῦ φωτισμὸς ἀνέκφραστος τὴν καρδιά πλημμυρίζει,
Κι αὐτὸς πάλι σ' ὀδηγεῖ σὲ μιὰ χωρὶς τέλος τελειότητα.

ΕΙΡΗΝΗ
ΛΟΓΙΣΜΩΝ

Τὸ κάθε σκαλοπάτι της λοιπὸν πλάτος ἀπέραντο ἔχει,
Ἔστω κι ἂν περιλαμβάνεται σ' ἓναν καὶ μόνον στίχο.

ΚΑΡΔΙΑΚΑ
ΔΑΚΡΥΑ

Ἔτσι στὴν κλίμακα αὐτὴ τὸ κάτω τὸ σκαλί της,
Τὴν καθαρὴ μόνον προσευχὴ στὰ μάτια σου προβάλλει.

ΑΓΙΑ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ἄλλ' ὅμως τὰ εἶδη αὐτῆς τόσο πολλὰ μᾶς εἶναι,
Ποῦ ἂν θὰ θέλαμε ὅλ' αὐτὰ τώρα ἓνα ἓνα νὰ ποῦμε,

ΘΕΡΜΗ
ΚΑΡΔΙΑΣ

Ὁ λόγος μας θὰ ἔφθανε σὲ τέλος δίχως ἄκρη.

ΚΑΘΑΡΗ
ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Τὸ ἴδιο, φίλε, σὲ παρακαλῶ γιὰ ὅλα τ' ἄλλα νὰ σκεφθεῖς,
Ποῦ ἡ πείρα εἶναι δάσκαλος αὐτῶν, ὄχι ἀνθρώπου λόγος,
Κλίμακα ὄντως θαυμαστὴ ποῦ μέχρι τὰ οὐράνια φθάνει.

ΘΕΙΑ
ΑΝΑΒΑΣΗ

Δέκα σκαλιὰ, ποῦ παρὰδοξα τὴν ψυχὴ ζωογονοῦνε,
Δέκα σκαλιὰ, ποῦ ναί, στὴ ζωὴ τὴν ψυχὴ ὀδηγοῦνε.

Καί φησί πού τις τῶν θεοφόρων τάδε·
 Ὅ μὴ σπεύδων κτήσασθαι ζωὴν ἐνταῦθα,
 Ψυχῆς ἐλπίσι μὴ κεναῖς ἀπατάτω.
 Ἐαυτὸν ὡς λήψεται αὐτὴν ἐκεῖσε.

Δεκάς βαθμίδων, θεία φιλοσοφία.
 Δεκάς βαθμίδων, καρπὸς πάντων διβλίων
 Δεκάς βαθμίδων, τὸ τέλειον δεικνύει.
 Δεκάς βαθμίδων, εἰς οὐρανοὺς ἀνάγει.
 Δεκάς βαθμίδων, ποιεῖ Θεὸν εἰδέναι.

Κλίμαξ ὄραται τῷ μήκει βραχυτάτη,
 Εἰ δὲ πείρα λάβοι τις καρδίας εἴσω,
 Πλοῦτον εὐρήσει ἀχώρητον τῷ κόσμῳ,
 Πηγὴν θείαν νάουσαν ζωὴν ξένην.

Διδάσκαλος ἄριστος ἡ κλίμαξ αὕτη,
 Σαφῶς γνῶναι ἕκαστον ἑαυτοῦ μέτρα.
 Ὅρων θείων κλίμακα χαρίτων δέκα,
 Εἰ νομίζεις ἴστασθαι παγίως ταύτη,
 Εἰπέ· Ἐν ποίᾳ ταύτης βαθμίδι πέλεις,
 Εἰς ὠφέλειαν καὶ ἡμῶν τῶν ραθύμων;

Εἰ θέλεις φίλος τι μαθεῖν περὶ τούτων,
 Ἄμεριμνησον ἐκ παντοίων πραγμάτων,
 Ἐξ ἀλόγων τε, καὶ τὸ δοκεῖν εὐλόγων,
 Οὐ γὰρ μάθης τι χωρὶς ἀμεριμνίας,
 Πείρα δὲ γινώσκονται ταῦτα, οὐ λόγῳ.

Τοῦτο δ' εἰς ὑπόμνησιν λέγω σοι μόνον,
 Ἔστι δ' ὁ λόγος ἀγίων θεοφόρων,
 Εἰ καὶ βαρέως εἰς ἀκοὴν εἰσέλθῃ·
 Ὅ μὴ εὐρεθεῖς εἰς μίαν τῶν βαθμίδων,
 Ἡ μὴ μελετῶν πάντοτε ἐν τοιούτοις,
 Ἐν τελευτῇ καὶ καιρῷ τοῦ θανάτου,
 Φόβον ὄντως μέγαν τε καὶ τρόμον ἔξει
 Καὶ δειλίαν ἄμετρον μὴ ἀποστήσῃ.

Γι' αὐτὸ καὶ λέγει κάποιος πατέρας θεοφόρος·
 "Οποῖος δὲν ἀγωνίζεται ἐδῶ ζωὴ νὰ ἐξασφαλίσαι
 τῆς ψυχῆς, ἅς μὴ ἐξαπατᾶ μὲ μάταιες ἐλπίδες
 τὸν ἑαυτὸ του, ὅτι θὰ λάβει αὐτὴν ὅταν ἐκεῖ θὲ νὰ βρεθεῖ.

Δέκα σκαλοπάτια, θείας ἀληθινᾶ φιλοσοφίας.
 Δέκα σκαλοπάτια, καρπὸς ὅλων τῶν βιβλίων.
 Δέκα σκαλοπάτια, ποὺ τὸ τέλειο μᾶς δείχνουν.
 Δέκα σκαλοπάτια, ποὺ στοὺς οὐρανοὺς μᾶς ἀνεβάζουν.
 Δέκα σκαλοπάτια, ποὺ γνώση τοῦ Θεοῦ μᾶς χαρίζουν.

"Ἡ κλίμακα βέβαια φαίνεται στὸ μῆκος της πολὺ μικρὴ,
 "Ἄν ὅμως αὐτὴν κανεῖς μέσ' στὴν καρδιά του δοκιμάσει,
 Πλουτο ἀλήθεια θὲ νὰ βρεῖ ποὺ ὁ κόσμος δὲν τότε χωρεῖ,
 "Ἄφοῦ θεία πηγὴ θὰ βρεῖ ζωὴ ποὺ ἀναβλύζει θαυμαστή.

Δάσκαλος ἄριστος πραγματικά ἢ κλίμακα εἶν' αὐτὴ,
 Ποὺ στὸν καθένα μας καθαρὰ τὰ μέτρα του γνωρίζει.
 Τῶν θείων δέκα βλέποντας τὴν κλίμακα χαρίτων,
 "Ἄν σὺ νομίζεις ὅτι στέκεσαι πάνω σ' αὐτὴ πιά στέρια,
 Πές μας· Ποιὸ τὸ σκαλι αὐτῆς ποὺ ἔφθασες καὶ εἶσαι,
 "Ὡστε ὠφέλεια καὶ μεῖς οἱ ράθυμοι νὰ βροῦμε;

"Ἄν θέλεις, φίλε μου, ἐσὺ κάτι γι' αὐτὰ νὰ μάθεις,
 τὴ μέριμνά σου μάκρυνε ἀπὸ κάθε κόσμου πράγμα,
 Εἶτε παράλογο εἶν' αὐτό, μὰ εἶτε καὶ εὐλογο ἀκόμα,
 Γιατὶ τίποτε χωρὶς ἀμεριμνιά στ' ἀλήθεια δὲ θὰ μάθεις,
 "Ἄφοῦ μὲ πείρα μαθαίνονται αὐτὰ, ὄχι μὲ λόγο κανένα.

Αὐτὸ μονάχα θὰ σοῦ πῶ, ἀπλῶς νὰ σοῦ θυμίσω,
 Λόγο τῶν ἁγίων μας πατέρων θεοφόρων,
 "Ἄν καὶ πολὺ βαρὺς στ' αὐτιά σου θὰ ἤχησει·
 "Οποῖος δὲν βρέθηκε σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ σκαλιά,
 "Ἡ δὲν τοῦ γίνανε αὐτὰ μελέτη νύχτα μέρα,
 Στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, στὴν ὥρα τοῦ θανάτου,
 Φόβος στ' ἀλήθεια θὰ τὸν βρεῖ καὶ τρόμος πολὺ μεγάλος,
 Καὶ μιὰ δειλία ἀτέλειωτη μήπως τὴν αἰώνια ζωὴ του χάσει.

*Εἰς τὸ φοβερόν κατέληξαν οἱ σίχοι,
 Συμφερόντως δὲ λίαν ἔλαχεν οὕτως.
 Οὐ γὰρ ἀγαθοῖς ἀνάγονται δὴ μάλλον
 Εἰς μετάνοιαν καὶ καλοκαγαθίαν,
 Οἱ σκληρότεροι, ὧν ἐγὼ εἶμι πρῶτος.
 Ὡς τοῖς φοβεροῖς καὶ δέος ἐμποιοῦσιν.
 Ὡτα ὁ ἔχων ἀκούειν ἀκουέτω.*

*Ἄκουσον καὶ σύνες σύ γε ὁ γράξας ταῦτα.
 Πῶς ἐτόλμησας σύ γε εἰπεῖν τοιαῦτα;
 Ἄνθρωπος μὴ ἔχων τι ὅλως ἐκ τούτων;
 Πῶς δ' οὐκ ἔφριξας περὶ τούτων διδάσκειν;
 Οὐκ ἤκουσας Ὅζα τί ἔπαθεν ἐκεῖνος,
 Θέλων διορθώσασθαι Κιβωτὸν θεῖαν;*

*Μὴ νομίσης ὡς διδάσκων ταῦτα λέγω,
 Ἄλλ' ἵνα ἑμαυτὸν στηλιτεύσω ἐν τούτοις,
 Ὅρῶν ἔπαθλα τῶν ἀγωνιζομένων,
 Καὶ τὴν ἑμαυτοῦ ἀκαρπίαν ἐκ πάντων.*

Σὲ φόβο οἱ στίχοι μου αὐτοὶ κατέληξαν μεγάλο,
 Ἐπὶ ἔγινε αὐτὸ πρὸς συμφέρον τῆς ψυχῆς μεγάλο.
 Γιατὶ δὲν ὀδηγοῦνται μὲ λόγια συνήθως ἤπια
 Στὴ μετάνοια, οὔτε καὶ στὴν καλοκαγαθία,
 Οἱ σκληρότεροι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρῶτος εἶμ' ἐγώ,
 Ὅσο μὲ λόγια φοβερὰ πού δέος προκαλοῦνε.
 Ἄς τὰ ἀκούει αὐτὰ ὅποιος ἔχει αὐτιά γιὰ ν' ἀκούει¹.

Ἐπὶ ἀκουσε καὶ βάθυνε καὶ σὺ πού τὰ ἔγραψες αὐτὰ,
 Πῶς τόλμησες ἀλήθεια σὺ νὰ πεῖς ὅλα αὐτὰ,
 Ἄνθρωπος πού τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχεις οὔτε ἴχνος;
 Καὶ πῶς δὲν ἔφριξες ἐσὺ τέτοια νὰ διδάσκεις;
 Δὲν ἀκουσες τί ἔπαθε παλιὰ ὁ Ὁζᾶ ἐκεῖνος,
 Πού θέλησε τὴ θεία Κιβωτὸ ἀπλῶς γιὰ νὰ κρατῆσει²;

Καὶ μὴ νομίσεις πῶς αὐτὰ τὰ λέγω γιὰ νὰ διδάξω,
 Ἐπὶ τὸν ἑαυτὸ μου μὲ αὐτὰ θέλω ἀπλῶς νὰ ψέξω,
 Βλέποντας τὰ ἔπαθλα στημένα γιὰ τοὺς ἀγωνιστές,
 Καὶ τὸν ἑαυτὸ μου νὰ ἔναι ἄκαρπος ἀπ' ὅλα αὐτὰ.

1. Λουκᾶ 14, 35.

2. Β' Βασ. 6, 6-7.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πρόγραμμα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		25	8ἔ.	388
1	26	152. 154	26	1ἔ.	388
	26-27	24	31	18	208
	31	42. 510	33	19	326
2	7	22. 326		23	206
	8	218	36	1	336
	8ἔ.	374			
	10	86. 106			
	11-13	376	11	7	268
	15	340	34	13	390
3	1	338			
	6	338			
	19	132	20	26	156
	21	290			
4	12	472			
6	3	36. 80. 464. 466	1	44	274
18	27	100. 428	4	24	476. 504
			6	5	310. 344. 418
			32	2	56
				13	132
3	5	390			
	8	132. 258. 268			
7	1	426	2	13	258
10	21	46. 160			
13	5	392			
	21	252	1	8	352
14	7	424			
15	20-21	274			
17	11ἔ.	504	16	7	98
19	15	206			
20	10	508			
22	29	264	19	11-12	522

19	12	522	48	15	386
				21	374. 404. 406.
	Βασιλειῶν Δ'		50	14	268
2	11	174		19	44. 94. 310. 312.
			52	7	476
	Τωβίτ		54	7	262
4	4	378	55	10	310. 316
			57	4	388
	Ψαλμοὶ		59	11	272
5	6	302	64	2	476
9	18	386	65	12	56. 230
11	2	390	67	12	466
15	8	324		31	288
16	15	280	68	3	394
17	6	108	72	2	282
	36	228		16-17	100
18	3	176		17	118
	10	46	73	17	324. 328
	15	384	76	4	256. 310. 324.
21	7	100		11	32. 50. 58. 102. 170
22	2	412	77	2	184
	4	378		3	184
	5	138. 266. 412. 476	79	6	50. 142
	6	138		14	290. 292
24	8	156	80	17	132
	15	324	81	1	168
25	2	228		6	130
26	4	58	83	6	18. 72. 136.
32	6	180	86	7	262
	15	98	88	9	156
33	15	302		16	60
34	9	256	90	1	62
35	10	64		2	358
36	23	348		5	72
37	10	324		9	302. 358
	14	120		10	58. 90. 302
38	4	278. 316. 318		13	302. 440
39	5	272. 280		14-15	302
	7	272	93	10	382
	10	120	102	5	320
	10-11	14. 122		12	350
41	5	270		22	56
44	2	192. 382	103	11	106
	15	324		15	138. 172. 412
45	11	84		18	28. 130
48	4	452		20	66

103	21	106	9	4	48
	23	306	11	6	478
	34	324		10	240
104	1	502	12	13	194
	3	310. 312			
112	7	98			ῥῶμα ῥωμάτων
113	6	470	1	4-7	108
114	7	302		7	280
115	7-8	252	2	1-3	280
118	18	134		5	278. 344
	56	58		10-12	110
	71	130	3	1-2	280
	97	306	4	10-11	244
	103	256. 316. 318		11	244. 380
	165	62		13	226. 244
120	8	240		16	280
125	1	476	5	2	350
126	2	198		3	280
127	2	498		4	276
131	4	28	7	13	248
132	1	60			
138	6	400. 402			Σοφία Σολομώντος
142	5	44	1	2	470
144	17	156	13	5	280
			15	3	384
					Ἰωβ
1	1	174			Σοφία Σειράχ
10	21-22	384	6	6	516
12	22	180	7	36	256
39	10	274	11	21	484
41	23	436	21	15	418
			24	21	478
			34	23	484
			36	18-19	492
		472. 484			ῶσηέ
1	6	174			
	7	408			
2	9	446	2	14	440
3	7	34	6	6	126
15	13	36			
16	5	270			Ἰωήλ
23	29	446	3	1	120
26	12		4	18	184
					Ἐκκλησιαστής
4	10	60			Ἄββακούμ
	12	16			
	13	48	3	3	154

Μαλαχίας		Βαρούχ	
4	2-3	90	3 14 192
	Ἡσαΐας		Θρηνοὶ Ἰερεμίου
5	21	84.446	4 5 194
6	3	220	7 194
	5	94	Ἰεζεκιήλ
11	2-3	136	4 16 512
12	2	186	5 11 418
	4	186	17 24 194
13	2	186	Δαυὶδ
21	3	496.500	
26	17	470	2 20-22 196
	18	470	Ματθαῖος
29	18	188	3 3 378
	19	188	10 348
	24	188	4 4 414
31	9	188	5 3 188
32	2-6	188	5 5 390
	8	188	6 50
35	10	248	13-14 62.84
40	3	378	15 184
44	13	382	23-24 126
	25-26	190	28 352
45	1-3	190	45 104
50	4	190	48 156
	4-5	190	6 5 454
	5	456	6 6 354
51	15-16	190	16 454
54	13	464	7 1 44
58	8	58	6 162
59	4	190	8 328
66	2	44	13 242
	Ἰερεμίας		14 302
			16 96
1	9	190	8 12 302
8	8-9	192	10 20 446.482
9	4-5	192	11 12 496.498.500
13	23	192	29 46.92.156
15	15-17	194	30 30
	19	194.206.368	12 33 112
	21	194	44 186
23	28	192	45 420.480
37	2	192	13 11 52.102

13	44		338	24	445		82
	46		272.300.406			Ἰωάννης	
	52		174.198.208.444				
14	27		518	1	14		
17	1		182		29		200
	2		208	3	4		340
	5		182		6		464.466
18	7		60		8		340.480
	20		60.314		18		388.418
22	10		238		19		388
	37		344	4	14		470
23	5		380		24		172
	25		84	5	13		422
	26		172		44		20.418
24	22		46.88	6	45		382.464
25	9		142		58		200
	12		142.442	7	38		184
	26		454	8	28		498
	27		14	9	4		386
	28-29		496	11	17		144
	29		464.466		33		144
	41		32		34		470
		Μάρκος		12	25		30
					26		432
6	34		290.292		31		436
		Λουκάς		13	31-32		110
				14	2		390
2	46		180		23		78.86.280
	52		180		26		150
4	8		48		27		144
6	45		208	15	5		356
8	10		176		13		102
12	35		272		26		150
	49		518	16	13		498
13	24		286	17	3		384
17	21	56.78.84.282.33.8.	340.		24		104
	21		360			Πράξεις	
18	1		316				
	2ξ.		250	2	2-3		120
	2-5		316		11		120
	7		504	5	2		442
	10-14		42	8	9-24		186
20	36		392			Ρωμαίους	
21	19		232.406				
24	16		142	1	25		112
	32		186		28		176

10	4	180			Ἰακώβου	
11	14	522		1	23	270
12	4	170. 174		2	8	112
	7	74. 268		3	14	176
	8	90		4	19	118
	9	98			7	252. 286
	10	66. 330			12	512
13	5	354. 466. 484			13	510
		Γαλάταις			Κολοσσαεῖς	
1	10	492		1	20	158
2	16	196		3	3	200
	20	200. 258. 480			10	172. 440
3	22	282			2	500
	27	300		4	6	412. 498
	28	258			Θεσσαλονικεῖς Α΄	
4	19	456		5	21-22	522
5	7	158			Τιμόθεον Α΄	
	16	316. 328. 354		2	4	520
	17	440		4	8	132. 172. 180
	18	206			Τιμόθεον Β΄	
	22	170. 300. 362		2	5	68
	22-23	96			12	322
	23	148			19	316
	25	82		3	5	196
6	14	40. 284		4	10	204
		Ἐφεσίους			Τίτον	
2	2	436		3	5	202
	14	506			Ἑβραίους	
	15	40		2	4	520
	20-21	406			8	216
3	17	522			18	358
	18	122		3	12	198
4	4	24. 446			18-19	198
	11-12	98		4	3	198
	13	172. 174. 180			9	198
	16	380			10	198
	29	412			11	198
5	12	88			12	470
6	12	340. 434. 436			15	140
	14	272				
	16	86. 436				
	17	36. 38				
	17	98				
	17	512				

5	12	180			Πέτρου Α΄	
	14	32.180	2	2		380
8	10	464		8		66
	2-3	252	5	9		190
11	1	198.240.424			Ἰωάννου Α΄	
	4	198				
	33-34	174	2	16		40.58.96
12	29	476			Ἰούδα	
			-	8		52
			-	9		454
1	12	456	-	19		382.446
	21	480	-	23		116
	25	196			Ἀποκάλυψις	
2	18	432				
3	2	232	3	5		186
	4	40	5	10		452
	5	48	19	1		220
	6	40		16		280
4	4	340		20		386

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- * Αβελ 198.
 * Αβραάμ 198. 210. 270.
 ἀγαθότης 52. 88. 112. 142. 310. 480.
 * Αγαῶνων 346.
 ἀγαθωσύνη 42. 96. 170. 202.
 ἀγαλλίαμα 426. 470. 520.
 ἀγαλλίασις 18. 54. 66. 270. 412. 456. 470.
 472. 488.
 ἀγανάκτασις 114.
 ἀγάπη 16 22. 24.32. 40. 42. 46. 52. 60. 64.
 78. 80. 82. 86. 96. 98. 102. 104. 106.
 108. 112. 114. 126. 128. 132. 134. 136.
 140. 160. 162. 164. 168. 170. 182. 202.
 204. 206. 210. 212. 214. 274. 278. 286.
 300. 308. 312. 310. 316. 322. 324. 326.
 328. 330. 342. 344. 348. 356. 358. 362.
 382. 394.406. 410. 414. 418. 422. 426.
 432. 434. 458. 468. 470. 480. 514.
 * Αγαρηνοὶ 398.
 * Ἄγγελοι 220.
 ἄγγελος φωτὸς 522.
 ἀγεννησία 382.
 ἀγιασμὸς 102. 132. 200. 264. 376.
 ἀγιότης 426.
 ἀγιωσύνη 32. 156.
 ἀγνεία 66. 68. 102. 106. 108. 110. 132. 178.
 274. 324. 408. 410.
 ἀγνισμὸς 410. 426.
 ἄγνοια 160. 236. 348. 350. 384. 386. 394.
 398. 408. 428. 436. 452. 512.
 ἀγνωσία 96. 190. 194. 200. 310. 486. 506.
 508. 514.
 ἀγροικία 506.
 ἀγρυπνεῖν 484.
 ἀγρυπνία 38. 70. 72. 82. 128. 228. 232. 242.
 244. 272. 284. 406. 416. 418. 494. 498.
 ἀγχίνοια 20.
 ἀγῶνες πνευματικοὶ 34.
 * Ἀδὰμ 22. 326. 328. 338. 376.
 ἄδης 108. 160. 384. 386. 428. 432. 434.
 ἀδηφαγία 34. 68. 96.
 ἀδιαφορία 88. 106.
 ἀδικία 22. 40. 176. 210. 400. 408.
 ἀδοξία 36. 100.
 ἀεικνησία 164.
 ἀηδία 234. 446.
 ἀθανασία 154. 384.
 ἀθυμία 46. 66. 68. 278.
 ἀθυμία κοσμική 96.
 * Ἄθως 368.
 αἷμα τίμον 140.
 Αἴγυπτος 258. 268. 342. 426.
 αἴσθησις νοερά 18.
 αἰσχρολογία 402.
 αἰσχροουργία 472.
 αἰσχύνη 64. 126. 242. 276. 320. 436.
 αἰχμαλωσία 48. 130. 302. 402. 476. 504.
 508.
 αἰχμαλωσία νοὸς 126.
 ἀκαθαρσία 40. 400. 478. 484.
 ἀκακία 212.
 ἀκαταληψία 310.
 ἀκαταστασία ψυχῆς 96.
 ἀκηδία 124. 276. 330. 398. 400. 410. 424.
 458. 484. 488. 496. 504.
 ἀκοή 18.
 ἀκολασία 36. 386. 398. 400. 408. 438. 450.
 ἀκολασία δαιμόνων 450.
 ἀκρασία 34. 386. 398. 400. 420. 422. 446.
 458.
 ἀκτημονεῖν 484.
 ἀκτημοσύνη 284. 410.
 ἀκτησία 360. 420.
 ἀλαξονεία 28. 40. 58. 92. 96. 116. 400. 514.
 ἀλήθεια 96. 98. 112. 122. 154. 156. 174.
 186. 190. 192. 198. 210. 228. 232. 234.
 238. 244. 264. 300. 310. 328. 372. 380.

418. 434. 440. 444. 452. 468. 496. 504.
514. 518.
- ἀλληλογενεσιουργία 494.
- ἀλογία 160. 372.
- ἀλλοίωσις 32. 50. 58. 102. 104. 110. 138.
148. 170. 326. 376. 396.
- ἀλλοίωσις ἀγαθή 458.
- ἀλλοίωσις ἐμπαθῆς 458.
- ἁμάρτημα, - τα 352. 376.
- ἁμαρτία 22. 32. 50. 52. 54. 56. 62. 66. 84.
88. 90. 92. 98. 120. 136. 140. 142. 144.
146. 172. 184. 188. 190. 244. 246. 258.
290. 314. 328. 352. 354. 358. 380. 386.
392. 394. 400. 422. 428. 452. 470. 472.
474. 518.
- ἁμαρτία ρευστή 458.
- ἁμαρτωλός, - οί 60. 242. 318. 368. 384.
386. 388. 426. 428.
- ἁμέλεια 58. 106. 210. 286. 372. 380. 388.
418. 420. 446. 448. 464. 480. 484. 488.
496. 502. 506. 510.
- ἁμερμνία 158. 482.
- ἁμετρία 230. 266.
- ἁμοιβή 386.
- Ἄμορραϊός 272.
- ἀνάβασις 122. 134. 136. 168. 172. 258.
354. 390.
- ἀναγέννησις 54. 108. 446.
- ἀνάγνωσις 212. 214. 270. 416. 488. 492.
- ἀναΐδεια 398.
- ἀναισθησία 142. 388. 464. 486.
- ἀνακαίνισις 160. 376.
- ἀναλγησία 234.
- ἀνάληψις 456.
- ἀναμαρτησία 232.
- ἀνάπαυσις 36. 44. 92. 126. 128. 170. 302.
322.
- ἀνάπλασις 464.
- ἀναπλασμός 402.
- ἀναπνοή 480.
- ἀνάστασις 390. 392. 430. 448. 454. 456.
468. 510.
- ἀνδρεία 20. 74. 178. 376. 404. 406. 410.
422. 458. 494.
- Ἄνδρόνικος (αὐτοκράτωρ) 298. 368.
ἀνηκοΐα 402.
- ἀνθρωπαρέσκεια 402. 520.
- ἀνομία 428.
- ἀνταπόδοσις 108. 408.
- ἀντίληψις 212.
- ἀντιλογία 402. 434.
- ἀντιμοσθία 86. 196.
- ἀντίχριστος 386.
- Ἄντωνιος 342.
- ἄξιωμα 382.
- ἀπαγωγή 402.
- ἀπάθεια 28. 30. 32. 34. 38. 40. 46. 64. 68.
80. 82. 88. 90. 100. 104. 110. 128. 138.
142. 146. 154. 174. 180. 184. 192. 198.
202. 258. 286. 288. 338. 356. 392. 424.
458.
- ἀπαθῆς 244.
- ἀπάτη 24. 58. 106. 148. 428. 466. 492.
- ἀπείθεια 198.
- ἀπειλή 14. 30.
- ἀπευδοκία 268.
- ἀπέχθεια
- ἀπιστία 30. 96. 112. 198. 372. 388. 400.
420. 448. 454. 366. 484.
- ἀπληστία 20. 22. 176. 400.
- ἀπλότης 156. 158. 210. 232. 238. 244. 274.
276. 290. 326. 422.
- ἀπόγνωσις 62. 66. 114. 396. 466.
- ἀποκάλυψις 124. 130. 174. 202.
- ἀποκατάστασις 160. 162. 184. 218.
- ἀπόλαυσις 78. 286. 412.
- ἀπολύτρωσις 172. 202. 418.
- ἀπόνεια 240. 498.
- ἀποστροφή 32.
- ἀποταγή 84. 302. 432.
- ἀπροσεξία 466.
- ἀπροσπάθεια 300.
- ἀπώλεια 44. 50. 514.
- ἀργολογία 402.
- ἀρέσκεια 280. 282.
- ἀρετή 16. 20. 26. 28. 30. 32. 36. 40. 42. 44.
46. 48. 50. 52. 56. 60. 62. 68. 70. 72. 74.
78. 80. 86. 88. 92. 94. 98. 102. 110. 116.

120. 128. 138. 140. 142. 142. 144. 146.
148. 156. 168. 174. 178. 180. 184. 190.
216. 220. 232. 234. 236. 238. 240. 242.
244. 258. 264. 266. 274. 286. 308. 314.
316. 318. 320. 326. 346. 354. 358. 362.
370. 374. 376. 380. 386. 388. 390. 392.
394. 406. 408. 410. 412. 414. 416. 418.
420. 422. 434. 436. 454. 458. 486. 494.
498. 506. 514.

ἀρετή θεωρητική 272.

ἀρετή πρακτική 234. 498.

ἀρπαγή νοός 424. 430. 456.

Ἄρσένιος 344.

Ἄρχάγγελοι 220.

Ἄρχαι (οὐράναι) 220.

ἀρχέτυπον 444. 452.

ἄσιτία 38. 68.

Ἄσσύριοι 476.

ἄσωτία 400.

ἄταραξία 358.

ἄτιμία 44. 58. 100. 114.

ἄτρεψία 374.

ἄυλία 438.

αὐταρέσκεια 290. 402. 434.

αὐτάρκεια 512.

αὐτεξούσιον 100. 152. 400. 512. 516.

αὐτομεψία 428. 520.

αὐτοσοφία 426.

ἄφελότης 232.

ἄφή 16. 18. 24.

ἄφθαρσία 120. 154. 372. 374. 390. 392.

ἄφοβία Θεοῦ 60.

ἄφομοίωσις 168.

B

Βαβυλῶν 476.

βάπτισις 456.

βάπτισμα 210. 300. 304. 426. 446. 466. 468.
480. 496. 508.

Βαρσανούφιος 482. 490.

βασιλεία 140. 176. 354. 386. 452.

βασιλεία Θεοῦ 30. 32. 52. 58. 84. 104. 146.
186. 216. 218. 282. 286. 444. 500.

βασιλεία τῶν οὐρανῶν 14. 56. 74. 102.
110. 122. 136. 162. 174. 180. 200. 208.
210. 214. 218. 250. 338. 340. 362. 386.
388. 390. 448. 496. 498.

Βασίλειος (ὁ Μέγας) 490.

βασκανία 22. 44. 188. 190. 288. 440.

Βεσελεήλ 336.

Βηθανία 144.

βλάβη 488. 516.

βλασφημία 34. 48. 50. 72. 124. 400. 450.

βούλησις 266.

Γ

γαλήνη 42. 66. 86. 102. 120. 160. 168. 170.
190. 308. 344. 390. 406. 406. 506.

γαστριμαργία 400. 410. 460. 512.

γέννα 496.

γέλως 514.

γέννησις 110. 390.

Γεῶν 376.

γεῦσις 18.

γλυκασμὸς 284.

γλυκύτης 52. 168.

γνόφος τῆς θεολογίας 38. 110. 182. 390.

γνώσις Θεοῦ 14. 18. 20. 26. 28. 38. 38. 40.
62. 82. 96. 98. 100. 104. 110. 118. 120.
122. 126. 132. 142. 144. 148. 154. 156.
160. 162. 166. 170. 174. 176. 184. 186.
188. 190. 192. 194. 196. 198. 200. 206.
208. 210. 212. 214. 218. 268. 270. 304.
310. 312. 14. 316. 326. 328. 350. 372.
382. 388. 392. 402. 420. 426. 444. 446.
454. 458.

γνώσις οὐράνιος 132.

γνώσις θύραθεν 48.

γνώσις κοσμική 194.

γνώσις μαθηματική 516.

γνώσις πρακτική 516.

γνώσις φυσική 516.

γνωστικὸς 276.

γονυκλισία 318. 498.

γραμματεὺς 444.

Γρηγόριος Θεσσαλονίκης 298. 336.

Δ

Δαβίδ 50. 56. 60. 94. 100. 120. 130. 156.
 180. 302. 402. 470.
 δαίμων,- ες 24. 34. 40. 44. 50. 56. 62. 70.
 72. 74. 86. 88. 118. 122. 124. 126. 140.
 184. 210. 212. 232. 274. 284. 338. 354.
 356. 376. 386. 396. 404. 406. 420. 428.
 440. 450. 460. 478. 510. 512. 514. 520.
 522.
 δαίμων ἐπιθυμίας 398.
 δαίμων οἰήσεως 452.
 δαίμων πορνείας 88.
 δαίμων τοῦ πάθους 398.
 δάκρυον, -α 26. 28. 32. 38. 40. 48. 50. 54.
 56. 58. 82. 84. 86. 88. 92. 94. 100. 102.
 108. 106. 116. 120. 122. 124. 126. 136.
 140. 142. 168. 170. 172. 174. 176. 178.
 184. 204. 242. 250. 252. 260. 280. 308.
 390. 470. 488.
 Δαμασκηνός (Ἰωάννης) 382.
 δειλία 116. 232. 238. 252. 398. 408. 436.
 450. 522.
 Δημᾶς 204.
 διάβολος 30.
 Διάδοχος Φωτικῆς 354. 474. 490.
 διάθεσις 100. 278. 282. 312. 324. 326.
 διάθεσις φιλήδονος 308.
 διάκρισις 18. 68. 134. 178. 210. 212. 228.
 410. 432. 438. 510. 522.
 διάκρισις εὐδιάκριτος 20.
 διάκρισις θεία 516.
 διάκρισις μαθηματικῆ 516.
 διάκρισις πνευμάτων 516.
 διάκρισις πρακτικῆ 516.
 διάκρισις φυσικῆ 516.
 διαφθορὰ 338.
 δικαιοσύνη 20. 22. 30. 50. 62. 64. 92. 120.
 122. 134. 144. 154. 174. 178. 184. 200.
 210. 286. 384. 386. 406. 408. 470.
 δικαίωμα 434.
 διόρασις 104. 238.
 διχοστασία 204
 διψυχία 402. 466.
 δόξα ἀνθρώπων 20. 22. 58. 80. 100. 114.

116. 134. 414. 418. 444.

δόξα Θεοῦ 46. 108. 150. 176. 188. 190.
 196. 202. 206. 208. 310. 322. 330. 336.
 362. 392. 402. 454. 456. 464. 510.
 δοξολογία 32.
 δουλεία 24. 34. 70. 102. 120. 158. 182. 200.
 244. 258.
 δουλεία τῆς δικαιοσύνης 200.
 δουλεία τῆς σαρκὸς 202.
 δουλεία τῆς φθορᾶς 202.
 δουλεία τῶν παθῶν 200.
 δουλεία θανάτου 20.
 δυὰς 382.
 Δυνάμεις (οὐράνιαι) 220.
 δύναμις (Θεοῦ) 220. 380.
 δυστυχία 100.
 δωρεὰ 158. 168. 212. 468.

Ε

Ἑβραῖοι 398.
 ἐγκράτεια 16 20. 24. 34. 38. 68. 70. 82. 96.
 102. 106. 118. 122. 140. 168. 202. 230.
 238. 240. 242. 244. 264. 286. 290. 292.
 382. 420. 498. 512. 520.
 ἐγκράτεια περιεκτικῆ 132. 474.
 ἐγκρατεύεσθαι 484.
 ἐγγήγορσις 418.
 Ἐδὲμ 104. 374.
 εἰδωλολατρία 112.
 εἰδολοποίησις 398.
 εἰκὼν τοῦ ἁγίου Πνεύματος 336.
 εἰκὼν τοῦ παλαιοῦ 34.
 εἰκὼν Θεοῦ 100. 148. 150. 152. 154. 176.
 300. 384. 438. 444.
 εἰκὼν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 32. 166. 390.
 εἰκὼν Χριστοῦ 32. 440.
 εἰρήνη 26. 40. 42. 62. 82. 86. 92. 96. 102.
 108. 110. 120. 126. 128. 160. 168. 170.
 176. 192. 196. 202. 216. 252. 254. 264.
 286. 300. 308. 314. 322. 362. 390. 406.
 424. 470. 506. 516.
 εἰρωνεία 402
 ἐκπληξις 392. 430. 508.

- ἐκπόρευσις 382.
 ἔκστασις 392. 424. 430. 450. 456. 492.
 ἐκφαντορία 164.
 ἐλεημοσύνη 204. 234. 286. 462.
 ἔλεος Θεοῦ 88. 228. 232. 244. 256. 352.
 358. 376. 426. 484. 496.
 ἔλευθερία 24. 68. 90. 120. 162. 200. 202.
 244. 270. 306. 418. 490. 512.
 ἔλευσις Χριστοῦ 448.
 ἔλλαμψις θεία 20. 138. 156. 158. 160. 164.
 178. 312.
 Ἑλλην,- ες 194.
 ἐλπίς 40. 46. 182. 190. 198. 202. 204. 248.
 304. 322. 358. 384. 426. 446.
 ἐμπάθεια 34. 42. 54. 106. 130. 244.
 ἐμπαθής 244.
 ἐνέργεια 290. 426. 460. 468.
 ἐνέργεια σατανική 472.
 ἐνέργεια τῆς πλάνης 472. 474.
 ἐνέργεια τῆς προσευχῆς 502. 504.
 ἐνέργεια τῆς χάριτος 472. 474. 484.
 ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος 146. 472.
 ἐνέργημα 290.
 ἐνότης 178,
 ἐντολή Θεοῦ 62. 64.
 ἐντρέχεια 20.
 ἔνωσις 54. 120. 160. 168. 216. 446. 476.
 502.
 ἔξις ἐμπαθεστάτη 464.
 ἔξις ἐμπαθῆς 200. 400.
 ἔξις θελητική 400.
 ἔξομολόγησις 270.
 ἔξουδένωσις 402. 410.
 ἔξουθένωσις 284.
 Ἐξουσίαι (οὐράναι) 220.
 ἐπαγγελία 30. 198.
 ἐπαινος 290. 444.
 ἐπαρσις 40. 392. 402.
 ἐπιβουλή 70.
 ἐπίγνωσις 34. 78. 166. 328. 426. 454.
 ἐπιείκεια 522.
 ἐπιθυμία 18. 22. 40. 52. 58. 72. 86. 88. 90.
 124. 140. 154. 162. 204. 216. 230. 240.
 244. 256. 264. 266. 268. 272. 288. 304.
 324. 326. 328. 348. 354. 386. 394. 400.
 402. 404. 406. 436. 438. 446. 450. 458.
 474. 494.
 ἐπιθυμία ὀφθαλμῶν 96.
 ἐπιθυμία σαρκὸς 328.
 ἐπιθυμητικὸν 240. 288. 292. 394. 398. 424.
 ἐπιμέλεια 290.
 ἐπιτορκία 402.
 ἐπιστήμη 18. 20. 338. 340. 410. 498.
 ἐπιφοίτησις 170.
 ἐργόχειρον 416. 482.
 ἔρις 402.
 ἔρως 30. 300. 472.
 ἔρως ἔκστατικὸς 392.
 ἔρως θεῖος - Θεοῦ 64. 74. 78. 102. 108.
 162. 164. 168. 182. 252. 260. 276. 310.
 392. 394. 456.
 ἔρως νυμφικὸς 246.
 ἔρως σατανικὸς 52.
 ἔσχατιὰ 428.
 ἔτερότης 158. 402. 442.
 εὐγένεια 24. 56. 100. 134. 208. 256. 300.
 εὐδοκία 264.
 εὐεργεσία 120.
 εὐημερία 100. 114.
 εὐθυμία 70.
 εὐθύτης 156.
 εὐλάβεια 60. 126. 514.
 εὐμένεια 312. 316.
 εὐνομία 292.
 εὐπάθεια 26.
 εὐπείθεια 216.
 εὐπραγία 440.
 εὐπρέπεια 24. 270.
 εὐσέβεια 36. 44. 84. 116. 132. 136. 142.
 178. 196. 204. 302. 454. 488.
 εὐσπλαχνία 352.
 εὐταξία 292.
 εὐχή 70. 246. 248. 250. 252. 254. 258. 266.
 268. 270. 272. 280. 286. 308. 324. 482.
 εὐχή καρδιακή 482.
 εὐφροσύνη 18. 26. 28. 50. 54. 66. 106. 128.
 146. 170. 184. 188. 194. 256. 300. 314.
 360. 380. 392. 424. 426. 468. 472. 474.

476. 488. 492. 502. 518.
 εὐωδία 74. 110. 170.
 ἔφεσις 392. 404. 406.
 Ἐφραιμ 470. 496.
 ἔχθρα 40. 286.

Z

ζῆλος 204. 210. 402. 458.
 ζημία 230.
 ζωὴ ἀθάνατος - αἰώνιος 26. 58. 68. 140.
 176. 200. 214. 244. 384. 386. 448. 470.
 ζωὴ ἔνθεος 18. 328. 480.

H

ἡδονὴ 16. 20. 22. 26. 34. 40. 52. 54. 66. 78.
 80. 86. 88. 108. 114. 162. 168. 230. 240.
 248. 270. 280. 288. 290. 292. 314. 324.
 326. 394. 398. 412. 414. 418. 424. 436.
 438. 440. 450.
 ἡδυπάθεια 244. 256. 290. 326. 328. 360.
 386. 450. 458. 472. 474. 492.
 ἡδυπαθὴς 244.
 ἡδύτης 242. 256. 292. 492.
 ἡδυφαγία 252.
 ἡθος 368.
 Ἡλίας ὁ Θεοσίτης 520.
 Ἡλίας ὁ Κρήτης 226.
 ἡλιθιότης 408.
 ἡλιος δικαιοσύνης 20. 184.
 Ἡσαΐας 94. 186. 188. 470.
 Ἡσαΐς ἀβδάς 352. 480.
 Ἡσαΐας (ἡσυχαστῆς) 368.
 ἡσυχία 70. 84. 120. 162. 164. 168. 244. 336.
 358. 368. 416. 418. 420. 422. 424. 426.
 458. 480. 482. 486. 490. 492. 498. 506.
 510. 520.
 Ἡσύχιος 492.

Θ

Θαλάσσιος ὁ Ἀφρικανὸς 474.
 θεαρχία 164.

θέλημα ἀνθρώπου 406. 486. 494.
 θέλημα Θεοῦ 16. 38. 58. 60. 82. 138. 142.
 178. 206. 320. 330.
 θέλημα σαρκὸς 88. 410.
 θέλησις 312. 384. 400. 410.
 θέλησις ἀνθρωπίνη 382.
 θέλησις θεϊκὴ 382.
 Θεοδόσιος Κοινοβιάρχης 342. 344.
 Θεόκλητος Φιλαδελφείας 298.
 θεολογία 14. 122. 134. 172. 174. 182. 208.
 θεολογία μυστικὴ 40. 110. 182.
 θεοπτία 356
 θεότης τρισυπόστατος 182.
 θεοφάνεια 252.
 θέριμη 458. 492. 518.
 θέριμη καρδιακὴ 504.
 Θεσσαλονίκη 298.
 θεώρημα πνευματικὸν 252.
 θεωρητικὴ 264.
 θεωρητικοὶ 276. 282.
 θεωρία 28. 38. 46. 48. 52. 56. 58. 68. 82. 88.
 90. 104. 106. 120. 124. 126. 126. 134.
 132. 156. 164. 168. 178. 180. 208. 216.
 230. 232. 262. 264. 266. 268. 270. 274.
 276. 282. 292. 314. 328. 340. 368. 392.
 424. 440. 448. 456. 458. 478. 486. 508.
 θεωρία γνωστικὴ 254.
 θεωρία Θεοῦ 132.
 θεωρία μυστικὴ 164. 316.
 θεωρία τῆς κτίσεως 14.
 θεωρία πνευματικὴ 266. 268. 270. 278.
 282. 430.
 θεωρία τῶν ὄντων 110. 128.
 θεωρία φυσικὴ 68. 72. 110. 134. 142. 160.
 166. 178. 186. 258. 270. 282.
 θέωσις 166. 168. 374. 388. 390. 392.
 θλίψις 70. 80. 82. 86. 154. 196. 202. 228.
 290. 306.
 θόλωσις 420.
 θράσος 400.
 θρασύτης 408.
 θυμικὸν 240. 288. 394. 398. 4
 θυμὸς 22. 36. 52. 72. 74. 90. 92. 154. 196.
 204. 216. 240. 264. 266. 272. 288. 376.

400. 402. 404. 406.
 θυμός φυσικός 422.
 θυσία 126. 198. 310.
 θυσιαστήριον 158. 424.

I

Ἰακώβ 190. 476.
 Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος 182. 480.
 ἰδιορρυθμία 520.
 Ἰδουμαῖοι 398.
 ἱερατεία 452.
 ἱερατεῖον πνευματικόν 424.
 Ἰερεμίας 192.
 ἱερουργία 158. 166. 168. 412. 424.
 Ἰερουσαλήμ 188. 476.
 ἰλαρότης 24. 490.
 Ἰουδαῖος, -οι 196.
 Ἰούδας 184.
 Ἰσαὰκ ὁ Σύρος 354. 484. 488. 490. 492.
 Ἰσραήλ 188. 190. 194. 218. 258. 476.
 Ἰσραηλίται 398.
 Ἰωάννης 182.
 Ἰωάννης Καρπάθιος 354.
 Ἰωάννης τῆς Κλίμακος 342. 350. 480.
 482. 484. 486. 488. 492. 504. 506.
 Ἰωήλ 118.

K

καθαίρεσις 358.
 καθαρότης 14. 22. 66. 68. 98. 132. 136.
 148. 160. 162. 166. 168. 176. 208. 220.
 354. 372. 438. 446. 448. 496.
 κάθαρσις 54. 56. 78. 134. 166. 174. 236.
 380. 426. 468.
 Κάϊν 198. 472.
 καινότης τοῦ Πνεύματος 388.
 κακία 44. 72. 78. 80. 84. 90. 112. 142. 158.
 160. 162. 166. 172. 230. 232. 258. 260.
 264. 278. 286. 376. 378. 392. 394. 408.
 410. 458. 466. 522.
 κακοπάθεια 30. 36-38. 58. 66. 80. 82. 94.
 108. 132. 144. 230. 238. 290. 320.

καλλιέπεια 492.
 Κάλλιτος (πατριάρχης) 368.
 καλλονή 58. 68. 198.
 κάλλος ἀρχαῖον 166.
 κάλλος θεῖον 70. 80. 134. 182. 278. 314.
 328.
 καλλωπισμός 302.
 καρτερία 122. 126. 458. 500.
 καταδίκη 386.
 κατάκρισις 40. 50. 96. 204. 402. 460.
 καταλαλιὰ 402. 460.
 καταλλαγή 338. 426.
 κατάνυξις 28. 50. 52. 56. 64. 66. 68. 82. 88.
 100. 102. 104. 106. 108. 116. 122. 126.
 128. 132. 138. 140. 142. 162. 172. 174.
 184. 186. 202. 206. 208. 266. 272. 284.
 308. 310. 314. 316. 320.
 κατάπαυσις 198.
 κατάρα 472.
 καταφρόνησις 58. 60. 78. 254. 454.
 κατόρθωμα 40.
 κενοδοξία 40. 62. 66. 240. 246. 262. 290.
 320. 410. 440. 460. 494.
 κίνδυνος 190. 266.
 κλαυθμός 352.
 κληρουχία 336.
 κλοπή 36. 204.
 κολακεία 292.
 κόλασις 384. 386. 388. 472. 496.
 κόλασις αἰώνιος 386. 448.
 Κορνήλιος (ἡσυχαστής) 368.
 κόρος 512.
 κραυγή 400.
 κρίσις 260. 268. 378. 386. 466.
 κρίσις δικαία 44.
 κρίσις μέλλουσα 136.
 Κυριότητες 220.

Λ

λαμπρότης 208. 246. 248. 290. 312. 330.
 λατρεία 112.
 λήθη 272. 348. 350. 394. 520.

Λίβανος 280.
 Λογγίνος 464.
 λογικόν 394.
 λογιστικόν 22. 288. 398.
 λογισμός 16. 28. 32. 44. 50. 86. 92. 94. 110.
 138. 146. 190. 232. 244. 250. 260. 262.
 268. 270. 272. 274. 276. 278. 282. 284.
 288. 292. 300. 304. 306. 322. 326. 372.
 386. 394. 396. 422. 430. 438. 446. 474.
 478. 488. 512. 518.
 λογισμός άποπίας 32.
 λογισμός έμπαθής 46. 88. 300. 314. 320.
 λογισμός εϋσεθής 266.
 λογισμός κοσμικός 316.
 λογισμός μάταιος 292.
 λογισμός ματαιότητος 286.
 λογισμός παρά φύσιν 396.
 λογισμός πονηρός 260. 320. 394.
 λογισμός φυσικός 252. 396.
 λόγος 18.
 λόγος άναγνώσεως 414.
 λόγος μαθήσεως 414.
 λόγος τής πράξεως 414.
 λόγος του Πνεύματος 414.
 λοιδορία 96. 230.
 λύπη 34. 50. 52. 70. 144. 160. 230. 248. 256.
 288. 304. 410.
 λύπη κατά Θεόν 50.

M

Μακάριος Αιγύπτιος 352.
 Μακάριος (ήσυχαστής) 368.
 μακαριότης 146. 148. 244. 328.
 Μακεδονία 368.
 μακροθυμία 96. 170. 192. 202. 210. 514.
 μαλακία 458.
 μανία 70. 74. 108. 272. 278.
 μάννα 268.
 μάννα νοητόν 132.
 Μάξιμος 454. 486. 492.
 Μαρία (άδελφή Μωϋσέως) 274.
 Μάρκος (ήσυχαστής) 348. 468. 472. 488.
 ματαιότης 84. 114. 126. 272. 274. 278. 320.

376.
 μεγαλαυχία 402.
 μεγαληγορία 402.
 μεγαλοπρέπεια 278. 402.
 μεγαλοφροσύνη 66.
 μέθεξις 16. 24. 168. 390.
 μέθη 36. 96. 204.
 μειονεξία 408.
 μελέτη 70.
 μέριμνα 144. 246. 340.
 μεταμέλεια 56. 172.
 μεταμόρφωσις 456.
 μετάνοια 22. 24. 34. 38. 54. 56. 84. 86. 88.
 102. 108. 120. 132. 134. 136. 140. 180.
 204. 208. 230. 302. 318. 320. 358. 482.
 484. 496.
 μετασηματισμός 436.
 μετεωρισμός 266. 402.
 μετεωροπορία 430.
 μετοικεσία 476.
 μετουσία 168. 170. 184. 412. 448.
 μετριοπάθεια 288.
 μετριοφροσύνη 98.
 μισθός 454.
 μίσος 24. 86. 96. 172. 204. 358. 522.
 μνήμη άρχέγονος 394.
 μνήμη Θεού 126. 244. 256. 308. 310. 312.
 316. 318. 322. 326. 350. 356. 358. 378.
 468. 480. 486. 488. 514.
 μνήμη όλεθροτόκος 394.
 μνησικακία 96. 238.
 μοιχεία 36. 400.
 μολυσμός 42. 52. 54. 84. 88. 134. 148. 172.
 232. 438.
 Μονή Στουδίων 12.
 μόνωσις 60.
 μοχθηρία 504.
 μυσταγωγία 118.
 μυστήριον 14. 18. 40. 48. 52. 58. 68. 102.
 108. 118. 120. 122. 126. 146. 156. 158.
 160. 164. 166. 170. 174. 176. 182. 198.
 206. 208. 210. 212. 436. 444. 454. 458.
 μωρία 82.
 μωρολογία 402.

Μωυσῆς 118. 274. 426. 504.

N

Ναζιραῖοι 194. 206.

νεκρότης ψυχική 446.

νέκρωσις 40. 90. 104. 120. 132. 144. 154.
202. 456.

νέκρωσις ζωοποιός 120.

νέκρωσις τῶν παθῶν 264.

νηστεία 38. 82. 122. 128. 228. 232. 242.
244. 246. 248. 258. 272. 284. 378. 380.
406. 418. 494. 496. 498.

νήψις 290. 218. 314. 336. 350. 358. 368.

Νικηφόρος 336.

Νικόδημος 340.

Νικόλαος (ἡσυχαστής) 348.

νοήματα 18.

νοήματα ἀγαθὰ 478.

νοήματα ἐμπαθῆ 40. 42. 422.

νοήματα θεῖα 18. 158. 160. 254. 382.

νόμος πνευματικὸς 82. 328.

νόμος τῆς σαρκὸς 158. 328.

νόμος τοῦ Θεοῦ 110.

νόμος τοῦ Πνεύματος 34. 132.

νόμος φύσεως 402.

νοῦς 18.

Ξ

ξύλον ζωῆς 132.

O

ὀδύνη 26. 46. 52. 54. 68. 72. 116. 132. 160.
198. 230. 242. 248. 302.

οἴησις 20. 36. 40. 62. 66. 286. 402. 408. 420.
422. 434. 446. 448. 452. 466. 474. 484.
488. 492. 498. 518. 520.

οἰκείωσις 338.

οἰκονομία 44. 52. 90. 220. 234. 360. 454.

ὀκηγρία 454.

ὀλιγοπιστία 442.

ὀλιγωρία 124. 422.

ὀμοίωσις 152. 154. 392.

ὀμολογία 432.

ὀμόνοια 60. 216.

ὀμοσύσιος 152.

ὄνειδισμὸς 190. 242.

ὄνειδος 58. 514.

ὄξυχολία 288. 400.

ὄπτασία 130.

ὄρασις 18. 450.

ὄργῆ 96. 114. 196. 304. 398. 400. 410.

ὄρεξις 394.

ὄρεξις ἀλόγων 462.

ὀρθοδοξία 382. 454.

ὄρμη 264.

ὀσιότης 154.

ὄσφρησις 16. 18.

οὐσία (θεῖα) 150.

Π

πάθημα 456.

πάθος 16. 18. 20. 22. 24. 26. 28. 34. 36. 42.
46. 48. 50. 52. 54. 58. 60. 62. 64. 66. 68.
70. 80. 84. 92. 96. 98. 102. 108. 110.
120. 130. 132. 138. 140. 142. 146. 154.
156. 158. 162. 172. 174. 180. 182. 184.
186. 198. 200. 212. 244. 254. 264. 270.
274. 286. 288. 306. 314. 320. 328. 348.
350. 352. 370. 376. 386. 388. 394. 396.
398. 400. 404. 408. 410. 420. 422. 424.
430. 432. 436. 438. 440. 446. 450. 454.
456. 458. 470. 476. 478. 496. 504. 508.
510. 518. 520. 522.

πάθη διανοίας 402.

πάθη ἐπιθυμίας 400.

πάθη θυμοῦ 400.

πάθη λογιστικοῦ 400.

πάθη νοὸς 402.

πάθη σαρκὸς 400.

πάθος σωματικὸν 84. 286.

πάθος σωματικὸν - ψυχικὸν 286. 292.

παιδεῖα 190. 228. 378. 388. 452. 456. 472.

Παλαιολόγοι 298. 368.

παλλιγενεσία 202.

πανδαισία 140. 170. 178. 216.
 πανδαισία πνευματική 284.
 πανουργία 402. 492.
 παράδασις 98. 394. 502.
 παρακοή 328. 338. 356. 374. 394. 432.
 Παράκλητος 24. 28. 94. 108. 120. 132. 146.
 162. 202.
 παράχρησις 400. 440.
 παραχώρησις 440. 450.
 παρηγοσία 120. 180. 252. 322. 420.
 παρθενία 106. 108.
 Παῦλος 24. 68. 94. 98. 112. 132. 170. 174.
 204. 212. 214. 412. 466.
 Παῦλος Λατρινός 346.
 πειρασμός 50. 70. 74. 86. 92. 94. 180. 202.
 212. 212. 230. 232. 242. 262. 430. 432.
 520.
 πειρασμοὶ καθ' ὕπνον 458.
 πενθεῖν 484.
 πένθος 52. 494. 518.
 πενία 58. 100.
 περιέργεια 402.
 περίνοια 258.
 περισπασμός 304. 420.
 περιτομή 196.
 περιχώρησις 384.
 περπερότης 400.
 Πέτρος 182.
 πικρία 54. 74. 194. 236. 352. 400. 440.
 πίστις 20. 30. 32. 38. 38. 82. 96. 110. 114.
 162. 166. 182. 184. 186. 198. 202. 204.
 208. 210. 240. 248. 292. 308. 356. 358.
 382. 384. 392. 406. 412. 414. 420. 422.
 424. 442. 446. 448. 452. 464. 484. 510.
 πίστις ἐνδιάθετος 30. 210.
 πλάνη 164. 196. 370. 428. 440. 442. 448.
 450. 452. 466. 468. 472. 474. 484. 490.
 512. 514. 518. 520.
 πλεονεξία 20. 36. 400. 410.
 πλησμονή 510.
 πλοῦτος 100.
 πνεῦμα βουλῆς 136.
 πνεῦμα γνώσεως 136.
 πνεῦμα εὐσεβείας 136.

πνεῦμα ἰσχύος 136.
 πνεῦμα σοφίας 136.
 πνεῦμα συνέσεως 136.
 πνεῦμα φιλαργυρίας 38.
 πνεῦμα φιληδονίας 38.
 πνεῦμα φιλοδοξίας 38. 40.
 πνεῦμα φόβου Θεοῦ 136.
 πνεύματα πονηρίας 16. 72. 86. 346.
 πόθος 26. 30. 106. 108. 168. 172. 228. 278.
 362. 458. 490.
 πόθος σατανικός 518.
 ποιότης 122. 124. 240. 380.
 πολυλογία 420.
 πολυμέρεια 402.
 πολυοχλία 274.
 πολυποσία 398. 438.
 πολυπνία 252.
 πονηρία 16. 28. 66. 72. 86. 96. 276. 288.
 306. 398. 402. 408. 440. 454.
 πόνος 34. 54. 80. 108. 470.
 πορνεία 66. 88. 352. 394. 398. 400. 410.
 424. 458. 504.
 Πορόρια Μακεδονίας 368.
 πρακτική 228. 252. 264. 266. 268. 272.
 278. 280. 340. 356. 508.
 πρακτικοὶ 276. 278. 282.
 πρακτικὸν 286.
 προᾶξις 228. 230. 264. 268. 270. 484.
 πραότης 46. 96. 140. 156. 190. 202. 522.
 προαίρεσις: 100. 266. 268. 286. 290. 320.
 408. 410.
 πρόγνωσις 458.
 πρόθεσις 230. 406. 410. 494.
 προθυμία 126. 350. 420. 458. 488. 490.
 496.
 προκοπή 88. 134. 142. 144. 166. 168. 172.
 286. 380. 420. 432. 450. 486. 510.
 πρόνοια 174. 246. 260. 268. 378. 388. 400.
 418. 430. 460.
 προόρασις 104. 458.
 προπέτεια 230.
 προσβολή 400. 402. 458.
 προσεχία 350.
 προσευχή 16. 38. 72. 82. 106. 120. 122.

126. 168. 206. 212. 214. 228. 244. 248.
262. 264. 272. 298. 306. 310. 312. 314.
318. 320. 322. 324. 326. 328. 336. 350.
354. 370. 368. 378. 394. 416. 418. 424.
426. 430. 432. 458. 464. 468. 476. 482.
484. 486. 488. 490. 492. 494. 498. 500.
502. 504. 506. 508. 510. 518. 520. 522.

προσευχή ἀγγελική 428.
προσευχή ἀδιάλειπτος 368. 486.
προσευχή ἀπλανής 518.
προσευχή καθαρὰ 316. 360. 518.
προσευχή καρδιακή 486.
προσευχή μονολόγιστος 274.
προσευχή νοερά 368. 424. 514.
προσκύνησις 322. 362.
πρόσωπον (θεῖον) 148.
προσοχή 84. 90. 122. 244. 284. 336. 356.
358. 362. 462. 502.
προσπάθεια 82. 244. 278. 304. 326.
προσωποληψία 196.
προφητεία 182. 210. 212. 382. 458.
πρωτοκλισία 238.
πτωχεία 82.
πύρωσις 458.
πώρωσις 146. 292.

Ρ

ραθυμία 16. 52. 88. 106. 210. 252. 318. 348.
350. 394. 396. 422. 424. 436. 454. 478.
502. 506.
ρεμβασμός 402. 422.
ρεῦσις 460.
ρήτωρ 442. 444.

Σ

Σάββας (ἀβδᾶς) 346,
σαββατισμός 198. 218.
σάρκωσις 382.
Σειράχ 518.
σεμνότης 320. 324.
σιγή 182.
Σιών 184. 476.

σιωπή 28. 120. 170. 228. 242. 244. 258. 272.
416. 418. 428. 430. 474. 494. 498. 520.
σκληροκαρδία 472.
σκοτομήνη 388.
σκότωσις 402. 464. 492.
Σολομών 16. 34. 60. 88. 380. 478.
σοφία ἀνθρωπίνη 48.
σοφία ἐνυπόστατος 28. 38.
σοφία Θεοῦ 62. 82. 90. 96. 102. 108. 122.
128. 132. 148. 150. 156. 160. 162. 164.
166. 170. 174. 176. 178. 182. 184. 186.
188. 190. 192. 194. 196. 214. 218. 220.
304. 328. 380. 406. 416. 426. 428. 444.
446. 452. 468. 472.
σοφία μωρανθεῖσα 380.
σοφία οὐράνιος 20. 40.
σπουδή 270. 372. 380. 408. 458. 500.
σταυρὸς 112. 140. 180. 290. 356.
σταύρωσις 456.
στεναγμὸς 108. 160. 202. 248. 262. 282.
498.
στεναχωρία 196.
στέφανος ταπεινώσεως 128.
Στηθάτος (Νικήτας) 492.
συγκατάβασις 352.
συγκατάθεσις 38. 288. 394. 402. 458. 460.
συγκατάθεσις λογισμῶν 458.
σύγχυσις 302. 420. 486.
σύλληψις 456.
συμβουλή 498.
Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος 480. 492.
συμπάθεια 20. 32. 82. 92. 204. 206. 220.
συνδυασμός 36. 458.
σύνεσις 18 20. 28. 68. 98. 136. 154. 190.
192. 194. 196. 310. 328. 368. 452.
συνουσιασμός 436. 450.
συντριβή 428. 430. 468. 470. 502.
σωτηρία 98. 108. 112. 130. 176. 302. 312.
382. 418. 426. 452. 498. 508. 510. 514.
σωφροσύνη 20. 106. 108. 132. 176. 178.
264. 406. 408. 460.

Τ

τανυσμός 480.

ταπεινολογία 94. 426. 428.
 ταπεινοφορία 428.
 ταπεινοφροσύνη 32. 34. 38. 40. 56. 62. 68.
 90. 92. 100. 102. 104. 106. 132. 174.
 202. 206. 238. 264. 428. 430. 520.
 ταπείνωσις 34. 38. 44. 46. 58. 64. 66. 74.
 80. 82. 92. 94. 96. 98. 100. 102. 104.
 106. 120. 128. 130. 134. 142. 156. 174.
 190. 202. 204. 228. 236. 240. 242. 250.
 316. 382. 406. 410. 416. 422. 426. 428.
 430. 432. 434. 458. 474. 486. 488. 494.
 498. 502. 514. 518. 520. 522.
 ταραχή 32. 42. 398. 474.
 ταραχή καρδιάς 96.
 τευτότης 442.
 τελειότης 32. 148. 156. 160. 198. 242. 390.
 392. 430. 432. 466.
 τελείωσις 110. 162. 182. 184. 198.
 τελώνης 42.
 τερατουργία 220.
 τερπνότης 20.
 τήρησις καρδιάς 482.
 τήρησις νοός 346. 356. 358. 368.
 τιμή 92. 100. 302. 322. 362. 464.
 τιμωρία 160.
 τριάδα 382.
 τρόμος 450. 470. 472. 518.
 τρυφή 114. 214. 232. 242. 302. 414. 438.
 τρυφή θεία 508.
 τύφλωσις 402.
 τῦφος 96. 400. 414. 472. 492. 522.

Υ

υἱοθεσία 202. 330. 390. 448.
 υἱότης 180.
 ὑπακοή 18. 22. 130. 378. 380. 406. 420.
 422. 432. 434. 454. 486.
 ὑπερηφάνια 20. 36. 40. 52. 62. 82. 92. 130.
 402. 410. 448. 450.
 ὑπόκρισις 402.
 ὑπολότης 402.
 ὑπομονή 44. 50. 88. 126. 156. 174. 178.
 196. 232. 242. 286. 322. 358. 406. 416.

418. 422. 458. 474. 488. 494. 498. 500.
 ὑπόστασις 150. 152. 384. 424.
 ὑποταγή 110. 432. 434. 468. 514. 520.
 ὑψηλοφροσύνη 484. 488. 520. 522.

Φ

φανέρωσις τοῦ Πνεύματος 208.
 φανητία 402.
 φαντασία 16. 18. 72. 74. 116. 246. 254. 260.
 288. 312. 324. 394. 396. 398. 402. 440.
 448. 450. 458. 460. 472. 510. 516.
 φάντασμα 512. 522.
 Φαραώ 424. 426.
 Φαρισαῖος 42.
 φαυλότης 52.
 φθόνος 22. 30. 46. 74. 96. 112. 130. 184.
 186. 188. 190. 192. 194. 196. 204. 440.
 452. 456. 466.
 φθόνος δαιμόνων 450. 460.
 φθορά 108. 144. 352. 372. 374. 376. 404.
 460.
 Φιλαδέλφεια 298.
 φιλαργυρία 20. 36. 38. 112. 204. 400. 410.
 φιλαυτία 16. 26. 30. 58. 80. 246. 256. 400.
 420. 440.
 φιλενδειξία 402.
 φιληδονία 20. 36. 38. 204. 400.
 φιλία ἄλογος 30.
 φιλοδοξία 20. 36. 40. 204. 402.
 φιλοζωία 400.
 φιλοθεΐα 442.
 Φιλόθεος Πατριαρχης 298.
 Φιλόθεος ὁ Σιναΐτης 492.
 φιλοκοσμία 246. 400.
 φιλόλογος 444.
 φιλοπονία 236.
 φιλοσοφία 120. 166. 176.
 φιλοσοφία ἔμπρακτος 68. 110. 138. 144.
 φιλοσοφία ἠθικὴ 442.
 φιλοσοφία θεολογικὴ 442.
 φιλοσοφία πνευματικὴ 298.
 φιλοσοφία πρακτικὴ 74. 142.
 φιλοσοφία φυσικὴ 442.

φιλόσοφος 442. 444. 446.
 φιλοτιμία 176. 322.
 φόβος 46. 106. 108. 218. 470. 514.
 φόβος Θεοῦ 228. 292. 300. 472.
 φόβος ὀργῆς 472.
 φόβος χαρᾶς 472.
 φόνος 36.
 φρόνημα 28. 38. 42. 44. 64. 120. 128. 142.
 202. 302.
 φρόνημα γαιῶδες 34. 134.
 φρόνημα θεῖον 16.
 φρόνημα σαρκικόν - σαρκὸς 26. 40. 80.
 120. 180. 292.
 φρόνημα τοῦ Πνεύματος 328.
 φρόνημα χοϊκόν 16. 20. 66. 132. 144.
 φρόνησις 142. 144. 178. 192. 194. 234. 240.
 406. 408. 518.
 φυλακὴ νοὸς 346. 368.
 φύσημα θεῖον 326.
 φύσις Θεοῦ 150. 220. 382. 384.
 φυσίωσις 206. 420.
 Φυσῶν 376.
 φῶς θεῖον 74. 80. 134. 146. 148. 160. 176.
 424. 448. 456. 468. 522.
 φῶς πρῶτον 166. 178.
 φωτισμὸς 122. 132. 308. 382. 412. 466.
 468. 486.
 φωτοφάνεια 338.
 φωτοχυσία 14. 70. 160.

X

χαμευνία 38.

χαρὰ 26. 70. 82. 90. 96. 108. 146. 160. 162.
 170. 182. 194. 248. 254. 270. 272. 280.
 284. 304. 306. 308. 310. 314. 324. 360.
 362. 370. 410. 472. 474. 490.
 χαρὰ ἄλογος 492.
 χάρισμα 32. 82. 90. 96. 120. 128. 136. 138.
 148. 210. 210. 212. 220. 392. 408. 410.
 460. 522.
 χαρμολύπη 518.
 χαυνότης 62. 458. 460. 496.
 χαύνωσις 302. 422. 492. 496. 498. 506.
 χρηστότης 42. 96. 156. 170. 172. 202. 210.
 214. 264. 408. 412.
 Χριστιανὸς 228. 356. 426.
 Χωρῆβ 522.

Ψ

ψάλλειν 482. 486.
 ψαλμῶδια 122. 124. 212. 214. 228. 270.
 310. 314. 318. 320. 378. 416. 482. 484.
 486. 506. 508.
 ψευδοπροφητεία 450.
 ψεῦδος 98. 112. 234. 402.

Ω

ὠραιότης 324. 390.
 ὠφέλεια 188. 234. 270. 340. 454. 480. 494.
 ὠφέλεια πνευματικὴ 144.
 ὠφέλεια ψυχικὴ 126.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	12-523
Α. ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΗΘΑΤΟΣ	12-221
1. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ	12
1. ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΠΡΩΤΗ	14 - 77
2. ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΔΕΥΤΕΡΑ	78-147
3. ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΤΡΙΤΗ	148-221
Β. ΗΛΙΑΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΙΚΟΣ	223-293
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	224-225
2. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ	226-227
3. ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ ΓΝΩΜΙΚΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ	228-253
4. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΔΥΟ	254-263
5. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΕΠΤΑ	264-293
Γ. ΘΕΟΛΗΠΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ	295-331
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	296-297
2. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ	298-299
3. ΛΟΓΟΣ ΤΗΝ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΚΡΥΠΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΔΙΑΣΑ-
ΦΩΝ ΚΑΙ ΔΕΙΚΝΥΩΝ ΕΝ ΒΡΑΧΕΙ ΤΟΥ ΜΟΝΑΔΙΚΟΥ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΟΝ ΚΟΠΟΝ	300-323
4. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΝΝΕΑ	324-331
Δ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΜΟΝΑΖΩΝ	333-363
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	334-335
2. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ	336-337
3. ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΝΗΨΕΩΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ	338-363
Ε. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΗΝΑΪΤΗΣ	365-523
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	366-367
2. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ	368-371
3. ΚΕΦΑΛΑΙΑ 137 ΔΡ ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΟΣ ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΙΜΑ	372-455

4. ΕΤΕΡΑ ΕΠΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ	456-463
α. Περί τῆς ἐμπαθοῦς ἀλλοιώσεως	458
β. Περί τῆς ἀγαθῆς ἀλλοιώσεως	458
γ. Περί τῶν καθ' ὕπνον πειρασμῶν	458
5. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΕΚΑ ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ	464-475
6. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΕΚΑ ΠΕΝΤΕ ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΔΥΟ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ	476-499
α. Περί τοῦ πῶς δεῖν ἐνεργεῖν τὴν προσευχὴν	478
β. Περί τῆς ἀναπνοῆς	480
γ. Περί τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν	482
δ. Περί διαφορᾶς τῶν ψαλλόντων	482
ε. Περί πλάνης	490
ς. Περί ἀναγνώσεως	492
7. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΔΕΙ ΚΑΘΕΖΕΣΘΑΙ ΤΟΝ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΧΗΝ ΚΑΙ ΜΗ ΤΑΧΕΩΣ ΑΝΙΣΤΑΣΘΑΙ	500-523
α. Περί τοῦ πῶς δεῖ λέγειν τὴν εὐχὴν	500
β. Περί τοῦ πῶς δεῖ κρατεῖν τὸν νοῦν	502
γ. Περί τοῦ πῶς δεῖ διώκειν τοὺς λογισμοὺς	504
δ. Περί τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν	506
ε. Περί πλάνης, ἐν ᾧ καὶ περὶ πολλῶν ὑποθέσεων	512
ς. ΘΕΟΦΑΝΗΣ Ο ΜΟΝΑΧΟΣ	525-533
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	526-527
2. ΚΛΙΜΑΞ ΘΕΙΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ	528-533
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	535-
1. Εὐρετήριον Χωρίων τῆς Γραφῆς	535-542
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	543-555

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: GRAFO – Τηλ. 281 188. Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Λαχανά 17, Τηλ. 839 414 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οίκίας 696 653)

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς	σειρά	άντι	διάβαζε	Σελίς	Σειρά	άντι	διάβαζε
8	17	σημεῖ	σημεῖα	303	3	Βαπτίσιμα	Βάπτισμα
15	9	νο-ημάτων	νοημάτων	303	7	φροντιστήριον	φροντιστήριον
17	2	ψυχῆς	ψυχῆς	305	3	συ-νήθεια	συνήθεια
25	15	ρίξε	ρίξει	305	15	πραγμάτα	πράγματα
33	34	βλέματα	βλέματα	305	32	ἐγκαταλείψεις	ἐγκαταλείψεις
35	16	του	τοῦ	305	35	ἀρετέ	ἀρετές
44	33	κυβερνήτη	κυβερνήτη	312	6	εὐφρανθήσται	εὐφρανθήσεται
49	17	βοφθερό	φοθερό	313	6	καρδία	καρδιά
56	21	ἡμῶν ἐστι	ἡμῶν ἐστι	313	7	βροντίζει	φροντίζει
58	31	ἀλοιωθήση	ἀλλοιωθήση	315	3	προσέρχεσε	προσέρχεσαι
69	1	συφμορές	συμφορές	319	22	τῆς	τις
69	23	ἀποικαθιστώντας	ἀποκαθιστώντας	319	26	γονατίζοντα	γονατίζοντας
75	7	αὐ-τούς	αὐτούς	321	2	συμπληρώσεις	συμπληρώσεις
82	14	αὐτῷ εἰσί,	αὐτῷ εἰσι,	323	28	ἀνάρχο	ἀναρχο
90	14	λαβεῖν	λαβεῖν	325	12	παρθένης	παρθένες
97	35	βακανία	βασκανία	325	26	Θεοῦ	Θεοῦ
103	21	ἀνθρώπου	ἀνθρώπους	326	4	νητῶν	νοητῶν
107	31	καρδία	καρδιά	327	5	νητά	νοητά
115	9	ἀλλιῶ	ἀλλιῶς	329	13	σχημάτα	σχήματα
135	12	ἐπιθυμίαι	ἐπιθυμία	329	36	πέφτε	πέφτει
146	17	λέξε-ως	λήξε-ως	331	8	καταξιῶται	καταξιώνεται
153	18	εἶναι τὸ	εἶναι	341	2	μά-ταιες	μάταιες
156	15	Ἔνθε	Ἔνθεν	343	5	Μετέβησαν	Μετέβαιναν
165	1, 3	Χερουδίμ	Χερουδεῖμ	351	32	ψυχοφελῆ	ψυχοφελή
166	11	καί	καί	352	9-10	ποιῆσαι	ποιῆσαι
172	15	μέν ἐστι	μέν ἐστι	357	29	πισθεῖ	πεισθεῖ
174	16	αἶρεται	αἶρεται	359	14	θεωρία	θεωρία
182	18	καί	καί	361	2	ἐμεῖ	ἐμεῖς
191	3	αὐτά	αὐτιά	369	17	Μα-κεδονίας	Μακεδονίας
193	9	δύχτυα	δίχτυα	375	22	σω-ζομένων	σωζομένων
202	8	ψυχᾶς	ψυχῆς	375	12	τελοῦται	τελοῦνται
207	24	ταλειπώρησαν	ταλαιπώρησαν	375	25	μᾶς δόθηκα	μᾶς δόθηκαν
212	17	πνευματικῶν	πνευματικῶν	377	36	ἔσω	ἔξω
221	6	θαυματουργικῶν	θαυματουργικῶν	379	12	ἀπαλλαγμένη	ἀπαλλαγμένη
231	32	προφορικὸ	προφορικὸ	387	13	ἐνέργεις	ἐνέργειες
233	32	φρόιμοι	φρόνιμοι	393	7	λάβεια	λάβει
245	5	ἀναμείξεις	ἀναμείξεις	394	30	νόοι	νόοι
249	23	πρὸ	πρὸς	399	15	πολλέ	πολλές
253	8	καταπετάσμα	καταπέτασμα	399	35	ἀρπάξου	ἀρπάξουν
263	25	αὐτήν	αὐτήν	400	26	ἀλαζονία	ἀλαζονεία
275	1	λημοσύνη	λημοσύνη	401	1	ἀκολουθοῦ	ἀκολουθοῦν
277	17	διάνοιας	διάνοια	403	31	καί	καί
277	20	εὐφρόσυνης	εὐφρόσυνες	405	9	σῶ-μα	σῶμα
277	36	νά	νά	407	13	ἐντολέ	ἐντολές
285	6	καθαρίζονται	καθαρίζονται	407	18	σνέχουν	συνέχουν
287	23	γεωρὸ	γεωργὸ	409	10	τὸ τὸ θέλουν	τὸ θέλουν
296	1	Νίκαι	Νίκαια	413	19	τέσσερες	τέσσερις

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς	Σειρά	άντι	διάβαζε	Σελίς	Σειρά	άντι	διάβαζε
415	20	θυσιάζεται	θυσιάζεται	467	5	ὅτι ἡ θεία χάρις	ὅτι ἡ θεία χάρις
416	15	ἐνάτην	ἐνάτην	469	2	τοῦ	τοὺς
419	11	ἀκρίβει	ἀκρίβεια	469	3	τῶ	τῶν
423	11	αὐτά	αὐτὰ	471	1	σ' ἐκείνου	σ' ἐκείνους
425	14	βασιλίσα	βασιλίσα	477	15	προσεκλύει	προσεκλύει
427	3	ἐπίγνωσ	ἐπίγνωση	478	9	προει-ρήκαμεν	προειρήκαμεν
427	29	σκο-πό	σκοπό	478	14	ἀπειρ-γον	ἀπειργον
427	36	αἰχροί	αἰσχροί	478	15	Ἰερουσα-λήμ	Ἰερουσαλήμ
429	8	κτίσματα	κτίσματα	479	3	τοῦ	τοὺς
429	17	κυριευμένος	κυριευμένος	479	12	ἐπεναλήψεως	ἐπαναλήψεως
439	14	ἀναίσθητης	ἀναίσθητη	479	28	ἐπόπινα	ἐπίπινα
446	25	ἀναίσθητον ἔστι	ἀναίσθητόν ἔστι	481	3	ὑπάρχει	ὑπάρχει
447	1	δύναμη	δύναμη	481	20	ἐμπνεέοντας	ἐμπνέοντας
449	36	σχῆμαι	σχῆμα	487	33	ἀπλοϊκούς	ἀπλοϊκούς
453	3	ἐκεδηλωθεῖ	ἐκδηλωθεῖ	493	3	περέχοντάς	παρέχοντάς
455	26	συγγράφονται	συγγράφονται	495	31	πέθνος	πένθος
457	14	περέχουν	παρέχουν	499	7	καυχόμεσθε	καυχόμεσθε
457	19	σταυράσεως	σταυρώσεως	508	1-2	προ-σμένων	προσ-μένων
457	25	ὑπεύθυνοι	ὑπεύθυνοι	510	4	αὐ-τούς	αὐτούς
457	29	σένα ὁ Θεέ μας,	σένα, Θεέ μας,	516	21-22	ἐμπιστευ-θέν-τα	ἐμπιστευ-θέντα
461	3	περισσότερε	περισσότερες	518	8-9	ὁ -	ὁ διάβολος
461	29	σώματος	σώματος	520	10	ἰδιοδούλως	ἰδιοδούλως
463	5	ἀγάπη	ἀγάπης				